A II. VATIKÁNI ZSINAT TANÍTÁSA

A II. VATIKÁNI ZSINAT TANÍTÁSA

A II. VATIKÁNI ZSINAT TANÍTÁSA

A zsinati döntések magyarázata és okmányai

Szerkesztette

DR. CSERHÁTI JÓZSEF
pécsi püspök

DR. FÁBIÁN ÁRPÁD
szombathelyi püspök

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
Budapest, 1975

MUNKATÁRSAK

Dr. BÁN ENDRE lelkész, Pécs
FARKAS LAJOS plébános, Rédics
Dr. GOJÁK JÁNOS lelkész, Győre
HEVENESI JÁNOS lelkész, Pannonhalma
Dr. HORVÁTH LAJOS plébános, Szentgotthárd
Dr. HORVÁTH LÓRÁNT teol. tanár, Győr
Dr. KELEMEN VENDEL lelkész, Pécs
Dr. KERESZTES SZILÁRD s. püspök, teol. tanár, Nyíregyháza
KOVÁCS JÓZSEF plébános, Kercaszomor
Dr. LŐRINCZ IMRE plébános, Csorna
Dr. MÉSZÁROS KÁROLY plébános, Baja
Dr. SEREGÉLY ISTVÁN lelkész, Kőszegszerdahely
Dr. SÓLYMOS SZILVESZTER teol. tanár, Pannonhalma
Dr. SZABÓ GYULA lelkész, Szombathely
Dr. SZAKOS GYULA plébános, Sárvár
Dr. SZALAI JÁNOS teol. tanár, Győr
VÁRNAGY ANTAL lelkész, Pécs

Minden jog fenntartva,
beleértve a bárminemű eljárással való
sokszorosítás jogát is

ISBN 963 360 064 2

A kiadásért felelős: dr. Cserháti József

TARTALOM

Előszó — — — — — — — — — — — — — — — — 7
Bevezetés — — — — — — — — — — — — — — — 9
DOGMATIKAI KONSTITUCIÓ AZ EGYHÁZRÓL
„LUMEN GENTIUM"
Magyarázat (Dr. Kelemen Vendel) — — — — — — — — 21
Okmány — — — — — — — — — — — — — — 42
KONSTITÚCIÓ A SZENT LITURGIÁRÓL
„SACROSANCTUM CONCILIUM"
Magyarázat (Dr. Szakos Gyula — Várnagy Antal) — — — — 91
Okmány — — — — — — — — — — — — — — 105
DOGMATIKAI KONSTITUCIÓ AZ ISTENI KINYILATKOZTATÁSRÓL
„DEI VERBUM"
Magyarázat (Dr. Kelemen Vendel) — — — — — — — — 131
Okmány — — — — — — — — — — — — — — 145
HATÁROZAT A PÜSPÖKÖK LELKIPÁSZTORI HIVATÁSÁRÓL
„CHRISTUS DOMINUS"
Magyarázat (Dr. Bán Endre) — — — — — — — — — 157
Okmány — — — — — — — — — — — — — — 163
NYILATKOZAT A KERESZTÉNY NEVELÉSRŐL
„GRAVISSIMUM EDUCATIONIS MOMENTUM"
Magyarázat (Várnagy Antal) — — — — — — — — — 181
Okmány — — — — — — — — — — — — — — 189
HATÁROZAT A PAPNEVELÉSRŐL
„OPTATAM TOTIUS"
Magyarázat (Dr. Goják János) — — — — — — — — — 199
Okmány — — — — — — — — — — — — — — 208
HATÁROZAT A PAPI SZOLGÁLATRÓL ÉS ÉLETRŐL
„PRESBYTERORUM ORDINIS"
Magyarázat (Dr. Bán Endre) — — — — — — — — — 221
Okmány — — — — — — — — — — — — — — 230

HATÁROZAT A SZERZETESI ÉLET KORSZERŰ MEGÚJÍTÁSÁRÓL
„PERFECTAE CARITATIS"
Magyarázat (Hevenesi János — Dr. Solymos Szilveszter) — — — 255
Okmány — — — — — — — — — — — — — 262
HATÁROZAT AZ EGYHÁZ MISSZIÓS TEVÉKENYSÉGÉRŐL
„AD GENTES"
Magyarázat (Farkas Lajos — Dr. Horváth Lóránt) — — — — 271
Okmány — — — — — — — — — — — — — 278
HATÁROZAT A VILÁGI HÍVEK APOSTOLKODÁSÁRÓL
„APOSTOLICAM ACTUOSITATEM"
Magyarázat (Dr. Horváth Lóránt) — — — — — — — — 307
Okmány — — — — — — — — — — — — — 314
HATÁROZAT A TÁJÉKOZTATÓ ESZKÖZÖKRŐL
„INTER MIRIFICA"
Magyarázat (Dr. Horváth Lajos) — — — — — — — — 335
Okmány — — — — — — — — — — — — — 341
HATÁROZAT A KELETI KATOLIKUS EGYHÁZAKRÓL
„ORIENTALIUM ECCLESIARUM"
Magyarázat (Dr. Keresztes Szilárd) — — — — — — — — 349
Okmány — — — — — — — — — — — — — 358
NYILATKOZAT A VALLÁSSZABADSÁGRÓL
„DIGNITATIS HUMANAE"
Magyarázat (Dr. Seregély István) — — — — — — — — 367
Okmány — — — — — — — — — — — — — 373
HATÁROZAT AZ ÖKUMENIZMUSRÓL
„UNITATIS REDINTEGRATIO"
Magyarázat (Dr. Szabó Gyula) — — — — — — — — — 383
Okmány — — — — — — — — — — — — — 391
NYILATKOZAT AZ EGYHÁZ ÉS A NEMKERESZTÉNY VALLÁSOK VISZONYÁRÓL
„NOSTRA AETATE"
Magyarázat (Dr. Horváth Lóránt — Kovács József) — — — — 405
Okmány — — — — — — — — — — — — — 410
LELKIPÁSZTORI KONSTITUCIÓ AZ EGYHÁZ ÉS A MAI VILÁG VISZONYÁRÓL
„GAUDIUM ET SPES"
Magyarázat (Dr. Goják János) — — — — — — — — — 415
Okmány — — — — — — — — — — — — — 446
VI. PÁL pápa „EVANGELII NUNTIANDI" kezdetű apostoli buzdítása — — 511
KONKORDANCIA (Dr. Mészáros Károly) — — — — — — — — 547

ELŐSZÓ

A II. Vatikáni zsinat utáni időszakban vagyunk. Tíz év állt rendelkezésre ahhoz, hogy a zsinat célkitűzéseit, munkáját, határozatait és rendelkezéseit alaposan áttekintsük, ezek mondanivalóját és az életre való kihatását megvizsgáljuk és az utókor számára értékük szerint rangsoroljuk. E munka nálunk csak részben történt meg. Ezért kezdettől fogva sürgető feladatot láttunk abban, hogy a zsinat által teremtett új lelki és szellemi horizontot áttekintve a hívek és a papság számára a még rejtett kincseket felszínre hozzuk. Már régóta hangoztatott kívánságnak igyekeztünk eleget tenni azzal, hogy a zsinati dokumentumokat új, egybegyűjtött kiadásban jelentettük meg és azokat bővebb magyarázatokkal, kommentárokkal láttuk el.

Mai, érdeklődően s kritikusan magunk körül tekintő emberek vagyunk. A zsinat ténye, mozgalmas története, benne XXIII. János pápa felejthetetlen alakja és mindaz, amit a zsinatról mondtak és írtak, bármennyire bennünk is él, nem pótolhatja sohasem a személyes érdeklődés, keresés és feldolgozás közvetlenségét. Örülünk, hogy indokolt és hasznos kívánságnak tehetünk eleget: szakteológusoktól ellátott magyarázatokkal és összefüggő értelmezéssel tudjuk olvasásra és tanulmányozásra átadni a zsinat írásos dokumentumait.

A gyűjteménykötetnek a II. Vatikáni zsinat tanítása címet adtuk. Ezen természetesen a zsinat teológiáját és általában egész teológiai művét kell értenünk. Tisztában voltunk azzal, hogy az általánosító címmel két igen fontos kívánalomnak teszünk eleget: egyrészt valóban kívánatos, hogy feltárjuk annak az új teológiai szemléletnek vagy rendszernek alapgondolatait, amelyek a zsinat döntéseit mint új elemek befolyásolták és azóta is a teológiai továbbkutatás eligazító szempontjai lettek; így valóban a szó helyes értelmében „új teológiáról" van szó; másrészt a cím alkalmazásánál annak is kifejezést akartunk adni, hogy a zsinat mint az egyház legünnepélyesebb tanítóhivatali megnyilatkozása a pasztorációs megújulás új lehetőségeit kimondottan teológiai megokolási módszerrel, biblikus és sajátos pasztorációsteológiai újjáteremtésben vélte megtalálni. A zsinat pasztorációs zsinat volt, de teológiai megalapozásokból és hitünk nagy üdvösségrendi titkainak teológiai átértelmezéséből indult ki.

Ami a dokumentumok ismertetésének és magyarázatának módszereit illeti, az nem lehetett más, mint amit általában alkalmaznak: elemzés és összegezés egybevetése. Ezt a módszert akaratlanul maga a zsinat határozta meg: az egész keresztény

tanítást és életet mint igazság és élet szintézisét kívánta újból egybefoglalni. Ezért elméleti és gyakorlati, teológiai és pasztorációs szempontból kellett a tanítást tekinteni, nem feledkezve meg az egyéni és közösségi lelkiség alakításának feladatairól sem. A zsinat azt a célt tűzte ki magának, hogy a híveket bevezesse Krisztus életébe. A dokumentumokon mindenütt végig érezhető a zsinat által óhajtott spiritualitás, lelkiségalakítás aranyfonalának jelenléte.

Magyarázó kommentárjaink a zsinat tanítását elméleti-teológiai, gyakorlati-lelkipásztori és spirituális szintézisben mutatják be. Amit eddig mondtunk, így is fel lehetne bontani: értelmi, elméleti áthatolással a szó teljes értelmében teológiát művelünk, a gyakorlati megvalósítások keresésével az új pasztorációs utak megnyitása felé mutatunk és az egyéni lelkiélet, az egyén és a közösség mai üdvösségi keresésére és nyugtalanságára is szeretnénk választ adni. Spirituális, intellektuális és pasztorális metszetben végezzük el az elemzést és keressük az összegező szintézist.

E módszer alapelemeire a bevezető tanulmány, a zsinati teológiáról írt összefoglaló magától fog rámutatni. Az igen rövidre fogott eligazító tanulmány célkitűzése egyébként nem volt más, mint vázlatszerűen bemutatni a zsinati vagy mai teológiai gondolkodás legjellegzetesebb szempontjait. Ezek kétségtelenül új összefüggésekre mutatnak rá a régi szemlélettel szemben, s a további, a jövő teológiai kutatásra is serkentőleg hatnak.

Gyűjteményünk gyakorlati használhatóságát jelentősen növeli a dr. Mészáros Károly által összeállított Konkordancia.

VI. Pál pápa az 1975-ös szentévet a zsinatra való visszaemlékezés jegyében hirdette meg. A szentév két nagy lelki célkitűzése: a kiengesztelődés és a lelki megtérés motívumai a zsinat szelleméből születtek újjá. Adja a jó Isten, hogy a zsinat nagy szellemi épületének elénk állítása, hívők és papok új lelkiségének, az egyház krisztusi arculatú megújulásának elősegítője lehessen. A kiengesztelődés mindannak egybekötését jelenti, ami tévesen elkülönült és bűnösen szembenáll egymással, a megtérés pedig nemcsak új lelki átalakulást jelent, hanem az egymásértlevés apostoli küldetésének vállalását is. Mindkettő mögött zsinati teológia és zsinati lelkiség áll.

Pécs, 1975. Vízkereszt ünnepén.

Cserháti József
pécsi püspök

Fábián Árpád
szombathelyi püspök

BEVEZETÉS

1. *A II. Vatikáni zsinat rövid története, munkája és pasztorális jellege*

Az egyház zsinatja magáról az egyházról

Ha a zsinat munkáját és szellemét röviden egybe lehetne foglalni, ez talán így hangzana: „Az egyház lényegét és egyetemes küldetését megmutatni a híveknek és az egész világnak." Az egyház önmagába akart tekinteni, dialógust, párbeszédet kívánt önmagával elindítani. Az egyház ki akart tárulkozni a világ előtt, hogy kinyilvánítsa magát tagjaiban, azok tevékenységében mint történelmi és társadalmi jelenség, de egyúttal mint titokzatos, természetfeletti céllal és tartalommal ellátott isteni intézmény is. Az egyház egyrészt azonos Krisztussal, mint az égi Krisztus földön megvalósult titokzatos teste, de mint a történelemben vándorló megváltott Isten népe Krisztus előtt is áll és őt hitében Urának vallja.

XXIII. János pápa egy hónappal a zsinat megnyitása előtt, 1962. szeptember 11-én ezeket mondotta: „Keresnünk kell az egyházat abban az alakjában, ahogyan előttünk áll: »ad intra«, vagyis belső mivoltában és életerejében, abban a minőségében elsősorban, ahogyan gyermekeit gazdagítja a hit világosságával és a megszentelő kegyelem kincseivel, mert Krisztus Urunk búcsúszavai el nem hanyagolható feladatot jelöltek ki számára: tanítson, imádkozzon és adjon új életet. De szemügyre kell vennünk az egyházat »ad extra«, vagyis életerejének külső megnyilvánulásában is. Habár ingatag természetünk inkább a földi valóságok értékelésére és élvezetére ösztökéli az embereket, mégis a lelkiek igénylése és ezek fontossága oly nyilvánvaló, hogy az egyház tanítói felelősségének tudatában nem tekinthet el attól, hogy megtanítsa az embereket arra, hogyan éljenek a földi javakkal, hogy el ne veszítsék az örökkévalókat."

XXIII. János pápa 1959. január 8-án jelentette be először, hogy zsinatot kíván egybehívni. „II. Vatikáni Zsinat" lett az új zsinat elnevezése, mert valójában az 1868–70-ben tartott I. Vatikáni zsinaton felvetett kérdések körében, – a modern ember hitproblémái, az egyháznak a fejlődő világhoz való viszonya, – kellett tovább lépni. A második Vatikánumot elnevezték János pápa zsinatjának is. Ennek magyarázata nemcsak az a tény, hogy a pápa a zsinat gondolatát mint személyi inspirációt állította be és ezt ismételten ki is jelentette, hanem maga a zsinatot tápláló szellem, ahogyan ez főleg a pápa megnyitó beszédében kapott megfogalmazást, a nagy, de igen rövid ideig Szent Péter trónján ülő, korban előrehaladott római püspök rendkívüli emberbaráti és jóságos szívű egyéniségét tükrözte vissza. E szellemi háttérnek köszönhető nagyrészt a zsinat pozitív emberi hangja és új korszakot jelentő történelmi akarása is. „Krisztus jegyese ma szívesebben nyúl az irgal-

masság olaja után, mintsem hogy a szigor fegyverével fenyegetőzzék; úgy véli, hogy jobban segít korunk szükségletein, ha tanításának gazdagságát kínálja fel az embereknek és senkit sem ítél el." János pápa e kijelentésével is arra kívánt válaszolni, amire a zsinat hivatva volt: hogyan szolgálhat az egyház jobban Istennek, az embereknek és a világnak. Az egyház egész történelme folyamán arra hivatott, hogy tanúságot tegyen Krisztusról és megváltó evangéliumáról.

1962. október 11-én rögzítették a zsinat ünnepélyes megnyitását és 1965. december 8-án a felejthetetlen záró aktusát. A zsinat mindvégig kitartott a János pápa által kijelölt hármas célkitűzése mellett. Ezek az egyház belső életének megújítása, az elszakadt keresztény testvéreknek az egyházba való visszahívása és a mai világgal folytatott párbeszéd voltak. Mindezek alapja és háttere az egyház történelmi rárakódásoktól megtisztított és biblikusan felújított fogalma lett.

Az egyház belső reformja szükségessé tette az egyház eszmei, dogmatikus tartalmának tisztázását és biblikus mélyítését. Csak így lehetett olyan gyakorlati egyházias magatartás kialakításához elvezetni, mely a liturgikus reformban, az istentisztelet új rendjében kapott megfelelő lelki táplálékot és így felerősítve a keleti egyházakkal és az összes elszakadt keresztény testvérekkel való egyesülés nagy célkitűzéseit is vállalhatta. Ugyanaz az eszmei alap indította el a világgal kezdeményezett dialógust is, melyben az egyház erkölcsi erejének és isteni küldetésének tudatában a hivőkön keresztül segítséget kíván nyújtani az új történelmi szakaszába lépő emberiségnek.

Az egyház püspökei, mintegy 2500, a zsinaton kevés kivétellel mind jelen voltak. Ökuménikus volt a zsinat minden ízében, de kimondott jellegénél és célkitűzésénél fogva is, mert át akarta fogni az egész világot. Eddig nem látott egyetemességben a zsinat „a világegyház zsinatja lett az egyházról". Az egyház lényegéhez tartozik a szabadság: az egyház be tudta bizonyítani, hogy az egyházban a szabad véleménynyilvánításnak nemcsak elvileg, hanem gyakorlatilag is helye van. A szabadság és az igazság párbeszédjének zsinatja volt; az egyház az eddigi tanításából semmit sem adott fel, minden új kijelentés és megfogalmazás a régi és maradandó hiten alapult. E szempontok mind alapvetően járultak hozzá ahhoz, hogy az egyház e zsinattal újra visszanyeri hitelességét azok szemében is, akik történelmi szerepének alkonyát jósolták meg, másrészt, hogy biztosítani tudta a megkezdett reformmunkáknak az egyház minden területére való kiterjesztését. Így a zsinat mint szellemi esemény és munka ma sem ért véget.

A zsinati dokumentumok

A zsinat négyesztendős munkája 16 zsinati dokumentumot produkált. Ezek között van 4 konstitúció, 9 dekrétum vagy határozat és 3 deklaráció vagy nyilatkozat. A konstitúciók inkább nagyobb elméleti kérdéseket foglalnak össze, ezzel szemben a határozatok főleg gyakorlati vonatkozású, a nyilatkozatok pedig elsősorban kisebb kérdések körüli állásfoglalások. A dokumentumok csoportosításánál a legjobb szempont, ha a bennük rejlő doktrinális és pasztorális jellegeket vesszük figyelembe és így a zsinat hármas célkitűzésének megfelelően foglaljuk azokat rendszerbe. Újra meg kellett fogalmazni, mi az egyház önmagában, vagy milyen az egyház belső élete és mi az egyháznak kifelé való küldetése. Jobb áttekintés végett hozzuk az alábbi rendszerezést.

A) *Az egyház önfeltárása:*
Dogmatikai konstitúció az egyházról (1)
B) *Az egyház belső élete:*
– Üdvösségi, megszentelési funkciója –
Konstitúció a szent liturgiáról (2)
Dogmatikai konstitúció az isteni kinyilatkoztatásról (3)
– A helyi egyház alapvető lelkipásztori kérdései –
Határozat a püspökök lelkipásztori hivatásáról (4)
Nyilatkozat a katolikus nevelésről (5)
Határozat a papnevelésről (6)
Határozat a papi szolgálatról és életről (7)
Határozat a szerzetesi élet korszerű megújításáról (8)
Határozat az egyház missziós tevékenységéről (9)
Határozat a világi hívek apostolkodásáról (10)
Határozat a tájékoztató eszközökről (11)
Határozat a keleti katolikus egyházakról (12)
C) *Az egyház kifelé való küldetése:*
Nyilatkozat a vallásszabadságról (13)
Határozat az ökuménizmusról (14)
Nyilatkozat a nem-keresztény vallásokról (15)
Lelkipásztori konstitúció az egyház és a mai világ viszonyáról (16)

A zsinat pasztorális jellege

A zsinat munkájának, törekvéseinek sajátos tanítási vagy kifejezési szelleméről van szó. Már megnyitó beszédében János pápa a zsinat ismert hármas célkitűzése mellett még egy külön is követendő szempontra hívta fel a figyelmet: „törekednünk kell az egész keresztény igazság új kijelentésére, amelynél különbséget kell tennünk az igazságok és azok hirdetési és alkalmazási módja között". A pápa még ezeket fűzte hozzá: „A zsinatnak arra kell törekednie, hogy úgy mélyítse el és úgy adja elő az egyház tanítását, hogy az megfeleljen korunk követelményének. Az egyház meg akar szabadulni mindattól, ami benne elévült és történelmi múlt, hogy ezáltal önmaga valódi mivoltára találva eredményesebben tudja teljesíteni korszerű küldetését." Ez az „aggiornamento", a kor szintjére való felemelkedés elve. Ezután a zsinat pasztorális, az elméleti célkitűzések melletti lelkipásztori és gyakorlati beállítottságát többé nem lehetett elvitatni, habár ilyen próbálkozások már a zsinat elején is jelentkeztek.

A zsinat pasztorális irányát egyesek félreértették, mintha a zsinat nem törődve az igazsággal, a tannal és csak gyakorlati utasításokat kívánna adni az élethez. Egyesek a lelkipásztorkodás és a dogma közötti szakadástól tartottak. Valójában azonban a zsinat pasztorális szempontja nem jelentett mást, mint az egyházi tanításnak az életre való alkalmazását.

A zsinat bátorsága abban állott, hogy a doktrinális tisztázások és döntések mellett gyakorlati intelmeket, utasításokat is mert adni és merészebb kiútkeresésekre is rámutatni. Korunk embere a tudáskeresés absztrakt és idealisztikus vagy romantikus korszakán túljutva, ma életszerűen és egzisztenciális értékrendjében kívánja birtokolni az igazságot: a figyelmet tehát elsősorban arra a történelmi pillanatra kell ráirányítanunk, amelyben a megismerő alany él. Így a II. Vatikáni zsinat a 20. század teológiai megismerésének sajátos követelményét a mai és a jövő egyház gyakorlati lelkipásztori szempontjává tudta tenni.

2. *A zsinat teológiája*

A II. Vatikáni zsinat is bebizonyította, mint eddig az egyház nagy történelmi szakaszait meghatározó többi zsinat: minden előrehaladás a hitből jön, a kinyilatkoztatott isteni igazságokra való új odahallgatásból, a kor sürgetéseire feltett kérdésekre való bátor válaszadásokból. Így a szó teljes értelmében a zsinati tanításból teológia született: az emberiség érdekében vállalt új keresés és elmélyülés az Isten szavát újból meg tudta fogalmazni és Isten mai akaratának megfelelően értelmezi. Ilyen értelemben szabad és kell is a II. Vatikáni zsinat sajátos teológiai jellegéről vagy új teológiájáról beszélni, amely a régi hithez vagy teológiához viszonyítva semmi újat nem tartalmaz, hiszen a zsinaton nem mondtak ki új dogmát, nem ítéltek el tant vagy személyt, hanem a régit csupán újra fogalmazták, a történelmi elferdítésektől és rárakódásoktól megtisztították és elmélyítették.

János pápa új zsinatjának legközpontibb tétele az egyházról szóló dogmatikus tanítás organikus összefüggésben való elmélyítése volt.

A megújult teljes egyházkép

Ha az egyház természetfeletti, kegyelmi történések színhelye, akkor nem lehet egyértelmű, a tapasztalatból eredő fogalmunk ennek meghatározására. Hittitokkal van dolgunk. Ezért kénytelen a hittudomány a körülíráshoz folyamodni és a fogalom helyett a képhez nyúlni. A korábbi, főleg a trentói zsinat utáni teológiai értelmezések a látható egyház természetének és adottságainak elemzéséből indultak ki; az új keresés ma az egyház titkát részesíti előnyben, főleg azoknak a képeknek elemzésével, melyeket a szentírás tár elénk. Így az egyház teológiájában ismét helyet kap a „kép"; ez alkalmasabb a titok megvilágítására, mint a korábban nagyraértékelt „eszmei", vagy elvont fogalmi kifejtés.

A zsinaton megújított egyházkép, amelynek alapvonásait a „közösség és misztérium" kettőssége és egysége határozza meg, nem fakad szükségszerűen korunk közösségi ihletettségéből. A dogmák alakulásának és fejlődésének megvan a sajátságos arculata. Bizonyosak lehetünk abban, hogy a megújult egyházkép korunk várakozásának minden tekintetben megfelelt. P. Gerhard ezt írta még a zsinat előtt: „Sajátos egyháztudat ébredt fel a lelkekben és ma újra élmény erejével hat a lelkek közösségének felismerése Isten szeretetének misztériumában. Korunk egyháztana már kiszabadult az egyház hierarchikus szervezetét és lelki hatalmát védő és az ellenfelekkel vitázó iratok feszült légköréből, a művelt hívő ma már nemcsak papok által kormányzott üdvösségi intézményt lát az egyházban, hanem felfedezte a szentírás Isten országát és Isten népét kinyilatkoztató egyházképet: azt az isten–emberi közösséget, ahol a krisztusi megváltás végbemegy a lelkekben és az emberiség újra egyesül teremtő Istenével." Kétségtelen, hogy ezen a vonalon a kinyilatkoztatás értelme és jelentősége után kutató hívő elme ma talán mélyebbre mehet mint valaha, mert korunk eddig nem is sejtett ősgyökerekig lehatolva tárja elénk az emberi egység és közösség értelmét. A „közösség és misztérium" két pólusára építő felújított egyházkép már a liturgia, az egész istentiszteleti rend megújításáról szóló konstitúcióban megjelent.

Az egyházról szóló konstitúció az egész zsinati tanítás alapokmánya. A zsinat ebben a dokumentumban nem óhajtott minden egyes részletére kiterjedő ekkleziológiát kidolgozni, hanem éppen a biblikus egyházkép kihangsúlyozása érdekében az egyházat alkotó lényeges elemek tisztább megfogalmazására fordította a figyelmet. Az egyházfogalom négy elemét kellett egységbe építeni és organikus, kiegyen-

súlyozott egységbe foglalni. Ezek: a „misztérium, az üdvösségi intézmény, a hierarchia és a hivők közössége" egységében és ellentétes feszültségében állanak. Az egyház legbelsőbb valóságában, Krisztus istenemberi misztériumára épülő, belőle forrásozó és azt térben és időben kiterjesztő természetfeletti valóság, és így mint igazságtartalom igazi hittitok; de ugyanez az egyház külső történelmi megjelenésében mint az ószövetségi üdvösségi nép örököse, a Krisztustól megváltott és megszentelt újszövetségi Isten népe is. Az Isten népe látható egyházi közösségében a hierarchia és a hívek egysége és tagoltsága határozza meg az egyház közösségi, szociális szerkezetét. Az új egyházkép nélkül a liturgia reformja lehetetlen lett volna, ezért a liturgikus konstitúciókban elővételezetten szerepelnie kellett az egyházról szóló konstitúció felépítményének.

Csak egészen röviden kívánjuk érinteni a „misztérium és közösség" kettősségében az egyház biblikus-dogmatikus leírását. A „Lumen gentium" (a népek világossága) c. dogmatikus konstitúciót a kommentár fogja minden részletében bemutatni. Itt csupán a nagyobb teológiai összefüggések szálaira és konstruktív kapcsolataira szeretnénk utalni.

Az egyház legbensőbb valóságában „misztérium", mert a Szentháromságból ered és a Fiúistennek a világba küldésére és emberré levésére épül. Krisztus áldozatából és a Szentlélekisten kegyelmi tevékenységéből táplálkozik. Az egyházról szóló konstitúció az egyház belső tartalmának kifejtését a „misztikus test" képével kezdi. Mint már mondottuk, a természetfeletti nem szorítható maradéktalanul általánosító vagy megkülönböztető fogalmakba. Ezért fordulunk a szentírás képes kifejezéseihez. Az akol, a nyáj, a szántóföld, az Isten háza, Isten temploma, Isten családja stb. képei mind azt jelzik, hogy az egyházban Isten tevékenykedik, hasonlóan a pásztorhoz, a szőlőmunkáshoz, az építőhöz, a családfőhöz. A legtartalmasabb és teljességében tökéletes kép a Szent Páltól alkalmazott „Krisztus teste" kifejezés. Krisztus az egyház természetfeletti életközösségének a feje. A Szentlélek e test lelke, aki a fej életét, az istenemberi élet kegyelmeit közvetíti a tagok felé. Az emberek így Krisztust öltik magukra és Krisztus életét élik. Ezt a láthatatlanul tevékeny életegységet Krisztus az apostolokra és azok utódaira, a püspökökre építette és látható egyházi szervezettel egybeötvözte. Krisztus Urunk csak egyetlen egyházat alapított, amely egyszerre isteni és emberi, láthatatlan és látható.

A konstitúció második fejezete az egyház leírását az Isten népe fogalmával folytatja. E fogalmat eddig is ismerték az ószövetségből, különösképpen újszövetségi értelmében a liturgiából, de eléggé kiaknázatlan maradt egyházias tartalma, amelyet csak a legújabb egzegetikai és patrisztikus kutatások hoztak felszínre. Az ószövetségi szentírás Isten népének nevezi a választott népnek Isten előtt egybegyűlt istentiszteleti vagy kultusz-egységét. A fogalom az újszövetségben, a Krisztustól megváltott egész emberiséget jelenti tágabb értelemben, leszűkített konkrét jelentésében pedig az egyházban a hívek és a papság egységét, a Krisztust követő nép egészében a vezetők és vezetettek fölé- és alárendeltségi viszonyát és egyúttal szociális szerkezetét. A régi szövetség népe Krisztus vére által új szövetség népe lett, más szóval Krisztus, aki a „sokakért" halt meg, a föld minden népét és minden idők emberét magába foglaló, egyetemes és a végső eszkatológikus beteljesedés felé menetelő, „új Izraelt" teremtett.

Az Isten népe fogalom alkalmazásának döntő jelentősége abban áll, hogy ezzel biztosítható legjobban egyházképünk alapvető „azonossági struktúrája". Minden megkeresztelt ember, hivő és pap abban egyenlő, hogy Krisztus tanítványa és követője, és mint ilyen, Krisztussal kegyelmi kapcsolatban van. A legfelsőbb értékelési szempont tehát az egyházban nem a hierarchikus struktúra, vagyis az egyházi hiva-

talok és funkciók szerinti tagozódás, hanem a keresztség révén és a szentségek segítségével kifejtett kegyelmi életközösség Krisztussal, vagyis a „Krisztus-tagság" az istengyermekség kegyelmi tényében. A zsinat ismét új hangsúlyt adott a nagy patrisztikus gondolatnak: a „Krisztus-központiságnak". Ezzel a saját területén kívül is megtalálta az összekötő kapcsot olyan fogalomban, amely minden keresztény egyháznak tulajdona. Az egyház és az összkereszténység alakulása „üdvösségtörténet", amely az Atya üdvösségi tervének a Fiú által a Szentlélekben való megvalósításával kezdődik. Az üdvösségtörténet fogalmának evilági vetülete világosan mutatta, hogy az egyház nem statikusan stabilizált szervezet, hanem az emberiség történelmi alakulásában bentálló emberi és evilági képlet is, mely szükségszerűen lényegének megőrzése mellett, változásoknak is alá van vetve. A zsinat az egyház történelmiségének tudatában merte kimondani, hogy az egyház mint emberi kibontakozás állandó útközbenlevés, Isten Krisztusban végbevitt üdvözítő tettének fokozatos kinyilvánítása. Isten népe hosszú földi zarándokútján Krisztus ígéreteinek és kegyelmének erejével tart a mennyei haza felé. E történelmiség felismerése terelte többek között a zsinat figyelmét az állandóan fejlődő világ valósága felé. A világ szüntelen fejlődési folyamatban áll és vele együtt az egyháznak is alakulnia és tökéletesednie kell. Az egyház is történeti törvényeknek alávetett közösség, de ennek végső célja nem a földi boldogság biztosítása, hanem minden fejlődés teológiai és eszkatológikus végcélja: Krisztus, vagyis az Istenemberben megvalósult egyéni és közösségi ember, az egész emberiség.

A kiegyensúlyozott egyházkép

A zsinati tanítás négy vonalon szemléleti egyensúly-kiegyenlítődést hozott az alábbi párhuzamokban. Ezek mindegyike nemcsak integráló, kiegészítő pozitívumot nyújtott, hanem egyúttal meghatározható elszigeteltségek feloldását is jelentette.

Az egyház láthatóan közösségi vagy társadalmi képletben jelenik meg. Vezetőkkel, törvényekkel, jogi alkotmánnyal felruházott „üdvösségi", vallásos intézmény. Belső mivoltában azonban természetfeletti organizmus, élő szervezet, Krisztusban megvalósult kegyelmi életközösség. Az egyház a földön továbbélő titokzatos Krisztus, „Krisztus titokzatos teste". A tartalmi hangsúlyt a zsinat az utóbbira helyezte. A hívek széles tömegei, főleg a trentói zsinat után, egyre jobban az intézményes egyház elszigeteltségében éltek. Így érthető volt az egyház belső lényegétől való eltávolodás és az egyház igazi szívverésének milliókban való lassú elhalása. Az elkereszténytelenedés egyik okát kétségtelenül az intézményes külsőségekben való megmerevedésben kell keresnünk.

Az egyház Isten akaratából hierarchikus intézmény. Krisztus Urunk lelki hatalmában, tanítói és főpásztori megbízatásában különlegesen részesedő papság vezeti és kormányozza. Ugyanakkor az egyház egészét a papsággal együtt a hívők közössége, az egész Isten népe alkotja. Azelőtt az egyházat általában a hierarchiával azonosították. A papok egyházáról beszéltek. Tudjuk, hogy Krisztus tanítói, papi és pásztori hatalmában és küldetésében az egész Isten népe részesedik. Ez a nép „messiási nép", arra hivatott, hogy papi, prófétai és karizmatikus jellegénél fogva tanúságot tegyen Krisztus Urunk királyi üdvözítői mindenhatóságáról. Az egyházban a tagság fogalma mint ilyen, általánosabb, elsődlegesebb mint a különleges feladatokkal és hivatalokkal megbízott szervek, tehát a hierarchikus tagozódás fogalma. A laikusoknak nemcsak kötelességeik, hanem jogaik is vannak az egyházban. Szép szintézist adott a laikusok apostolkodásáról szóló rendelkezés. Így ismét előtérbe került a laikusok, a hívők szerepe és feladata az egyházban. Az egyház nem egy-

oldalúan „klérus-egyház", hanem Krisztus tagjainak közössége. Az egyháznak vagy inkább az egyház életének a néptől való elszigeteltségét elsősorban a liturgia megújítása törte át. A nép bizonyos tekintetben el volt különítve magától az Istentől is, olyan nyelvvel és olyan formaságokkal, amelyeket már nem értett. Most a templom hajója és a papság szentélye ismét egységbe olvadt. Milyen hatalmas erő árad abból, hogy Isten népe a maga sajátos nyelvi és kulturális jellegében újból mindent átfogó katolikus egységet alkothat az oltár körül.

Magában a hierarchiában a régóta áhítozott kiegyensúlyozás szintén megtörtént. Ennek sok vonatkozású kihatása nem közömbös. A vonalak a pápa–püspökök, püspökök–papok, papok–hívők közötti szembehelyezkedés kettősségében és feszültségében rajzolódtak ki egymásután. Ősi katolikus tanítás szerint a pápa az egész egyház és a hierarchia feje. A legfőbb hatalom birtokosa az egyházban, „a hívők és a püspökök püspöke". Minden püspök viszont a legteljesebb egyházi fokozatot jelentő püspökszentelés révén az apostoloknak adott lelki hatalomban részesedik, pásztori küldetése tehát közvetlenül a szentelésből ered és nem a legfőbb hatalomban a pápa engedélye alapján való részesedésből. A püspökök közössége, a püspöki testület az apostolkollégium utódja és örököse. Így a püspökök Krisztustól kapott tanítási, papi és kormányzási egységben vannak egymással és mint közösség a pápával is. A püspöki kollegiálitás megfogalmazása a püspöki jog kiterjesztését jelenti anélkül, hogy a pápa egyházfői jogköre a legcsekélyebb mértékben is csorbát szenvedne. Ilyen értelemben beszélhetünk a II. Vatikáni zsinatról mint az I. Vatikánum „kiegészítéséről" vagy „kontrapunktjáról". Ott a pápa jogkörét tisztázták, itt a püspöki hivatalt írták körül.

Végül a zsinat szellemében született meg vagy született újjá a „püspökök szinódusa", a legalább két évenként összeülő kb. 200 tagból álló püspöki testület, amely a pápával mint fővel együtt az egyház kormányzását és a tanítóhivatalt érintő aktuális kérdéseket tárgyalja meg s végrehajtás végett ezeket a pápa elé terjeszti. Az egyházért nemcsak a pápa, hanem a püspökök összessége is felelős. A zsinat újból megfogalmazta a püspökök lelkipásztori feladatait is: a helyi egyházat, amelyben az egyetemes egyház is jelen van, mint „vicarii Christi", mint Krisztus helyettesei kormányozzák. Ezt a címet a múltban a pápának adtuk kizárólagosan. Ilyen alapon a zsinat ki tudta jelenteni a szubszidiáritás elvét is, ami annyit jelent, hogy az egyház nem központosított gépezet, melyben mindent egyetlen központi szerv irányít. A kisebb közösségek végrehajtják mindazt, amire képesek és amit az egység veszélyeztetése nélkül megtehetnek. Ezzel sok minden a püspökök hatáskörébe került és bíznunk kell abban, hogy az egység jobban valósul meg, ha szabadságra és felelősségre épül és nem élettelen mechanizmusra. Ma a szubszidiáritás elvét szorgalmazzuk a püspökök és a papok, a plébánosok és a káplánok, a papság és a hívek között. Az elv alapja a kölcsönösség, a szolidaritás és az egybetartozás, amiből az következik, hogy új missziós akarat hatja át az egyház egész testét: az egész emberiség ügye minden katolikus és minden keresztény ügye. E téren is egyszerre mennyi elszigeteltség és különállás oldódott fel: milyen messzire kerültek az első Vatikánum után a püspökök a pápától, milyen hatalmas űr tartotta távol a papokat püspökeiktől, milyen klerikális kasztba merevedés keményítette meg sokszor a hívek gondozásával megbízottak szívét, akik olykor inkább tisztviselők vagy katonák voltak, mint pásztorok.

Á kitárulkozott egyházkép

Örvendetes kiegyensúlyozásnak kell tekintenünk a római katolikus egyháznak és a többi egyháznak vagy keresztény felekezetnek viszonyrendezését is. Krisztus egyháza a római egyházban „mintegy szubzisztál", vagyis itt valósul meg a zsinat megállapítása szerint biblikus és hagyományos tartalomban „kielégítően". De a többi egyház is, ahol érvényesen keresztelnek és a hívek megszentelésére törekszenek, Krisztus örökségét őrzi és Krisztus országának ígéreteit bírja. A krisztus tartalmat ezekben felmutatva és elismerve mindent el kell követni, hogy visszatérhessenek az atyai házba, mert ők is az istengyermekséget kapták örökségül.

Az egyházhoz való tartozást a zsinat már nem egyértelműen, hanem analóg módon, vagyis hasonlósági alapon fogta fel, úgy hogy sokkal több ember, még a jóakaratú hitetlen is, valamiképpen az egyházhoz tartozik vagy legalább is nem állítható róla, hogy nincsen köze hozzá. Ebből az elvi alapból sarjadtak ki mindazok a zsinati döntések, amelyek kifelé az egész emberiséghez és a mai korhoz pozitív kapcsolatot keresnek. Mindezek elméleti hátterét a zsinatnak a vallásszabadságról szóló nyilatkozata biztosította.

A katolikus egyháznak a többi keresztény felekezettől való elszigeteltsége és bizonyos szembenállása is tagadhatatlan tények voltak, amelyek még ma sem kaptak teljes feloldódást. A keresztény egyházak torzsalkodásai a missziós területeken az újkori kereszténység egyik botrányává lettek. A mai mindinkább eggyé váló világ a szakadás anakronisztikus voltát és túlhaladottságát egyszerre visszássá és tarthatatlanná tette. Ha őszintén keresztények vagyunk, le kell bontanunk a testvéreket elkülönítő válaszfalakat és ki kell töltenünk a meg-nem-értés szakadékait. Hogy az egyház a zsinaton komolyan látott hozzá a többi keresztény felekezettel való elszigeteltség felszámolásához, annak dokumentuma az ökuménizmusról szóló doktrinális határozat. Az egyház ezzel egyúttal csatlakozni kívánt a protestáns részről indított egyetlen ökuménikus mozgalomhoz, amelynek intézménye az Egyházak Világtanácsa; ennek munkájában mint megfigyelő vesz részt. A dokumentum a nem katolikus keresztény közösségeket nem nevezi többé szektáknak vagy eretnekek gyülekezetének, hanem egyházaknak.

A zsinat egybekötő, békítő és kiengesztelő munkájában nem állhatott meg, a kitárulkozásnak tovább kellett terjednie és lassan átfogni az egész emberiséget. A keleti katolikus egyházakról szóló rendelkezést követték a nem keresztények vallásairól való nyilatkozat és a végén a nagy pasztorális konstitúció. „Az egyház a mai világban", amely az egyháznak a mai világgal, a mai emberrel és törekvéseivel való viszonyát vizsgálta meg. Hogy az egyház a közelmúltban mennyire szigetelte el magát a világtól, arról a páratlan szépségű lelkipásztori konstitúció győzhet meg bennünket. Mint a friss tavaszi eső, úgy hatnak sorai. Ez volt talán a zsinat egyik legfontosabb és legmerészebb vállalkozása. Az egyház régebben önmagát rendíthetetlen sziklának tekintette a zajgó világ közepén, bevehetetlen várnak gondolta magát, amely túlél minden támadást. Az elszigeteltség egyre nőtt és az egyház lassan már az örvénylésekkel sem került kapcsolatba, a világ elrohant mellette.

A világgal való párbeszéd alaptétele: a világ önértékekkel rendelkezik. A földi valóságokat tehát saját törvényszerűségük szerint kell vennünk és elbírálnunk. Azért kell az emberi kutatásnak, a tudománynak teljes szabadságot biztosítani, hogy a világot igazi mivoltában megismerhessük és feltárhassuk. A haladás, a fejlődés és az ezeket biztosító és gyömölcsöző befejezettséggé tevő béke legnagyobb földi kincseink. Az emberi élet értelme az ember egyéni és közösségi értékeinek minél teljesebb kibontakoztatása és ezek minél teljesebb erkölcsi szintre való felemelése, hogy saját magunk és mások földi boldogságát szolgálhassuk.

A megvalósított egyházkép a liturgiában és a szentségekben

A zsinat elsősorban anyaszentegyházunk belső életét kívánta megújítani, a „hivők között napról napra a krisztusi életet akarta elmélyíteni". A zsinat elindulásakor már az első vitaindító napokon világosan mutatkozott a törekvés, hogy a keresés az egyház belső lényege felé tör magának utat. Ennek eredményei lettek a belső életet serkenteni akaró döntések, így a nevelésről, a papképzésről, a papi szolgálatról és életről megjelent megnyilatkozások. De az alapvető reformtörekvések legszebb újszülöttje mégis a liturgikus konstitúció lett, amely az egész istentiszteleti rendet kívánta megújítani. Mindaz, amit az egyházról szóló dogmatikus konstitúció tételesen is megfogalmazott és igazolt, nevezetesen, hogy az egyház emberi és isteni elemekből összetett valóság, egyszerre „közösség és misztérium", a liturgia új megalapozásánál már mint elővételezett tan szerepelt. Az új egyházkép valóban a liturgiában, különösképpen az eukarisztikus istentiszteletben és a szentségekben valósul meg láthatóan. Ezzel is igazolódott a katolikus tanítás egyik alaptétele: amit hiszünk, azt életünkkel meg is valósítjuk. „A liturgia járul hozzá legnagyobb mértékben ahhoz, hogy a hivők élete megvalósítsa és mások számára is nyilvánvalóvá tegye Krisztus misztériumát és az igaz egyház lényegét."

Krisztus misztériuma abban áll, hogy mint Istenember közvetítő lett Isten és az emberek között. Az ő embersége volt ugyanis az Ige személyével egyesülten üdvösségünk eszköze. Ahogyan Krisztus embersége az Istennel való egyesülésnek és együttműködésnek jele és eszköze lett, így alapította meg Krisztus az ő titokzatos testét az egyházat, hogy szintén jel és eszköz legyen a Mennyei Atyához vezető üdvösségi utunkon. Ilyen megfontolások alapján talált rá a zsinat a szentség fogalmának egészen sajátos alkalmazására: „az egyház Krisztusban mintegy szentsége, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberi nem egységének". Íme az egyház megvalósított képe! Az egyház Jézus Krisztus misztériumának továbbvivője, az isteni emberrélevésnek térben és időben való kiterjesztője, a megdicsőült égi Krisztus földi megvalósulása és megdicsőülése. Az egyház nemcsak hasonlít Krisztusra, hanem természetfeletti értelemben, misztikusan azonos is vele, éppen úgy isteni és emberi elemekből összetett valóság. Isten és ember együttműködését és ennek színhelyét képező misztérium, mint maga Krisztus. Az egyház minden üdvösségi tette az isteni emberrélevésen nyugszik és az Istenember közvetítő áldozatából ered.

A liturgikus konstitúció újításai, az egész liturgikus reform valóban csak ebben a mélyebb biblikus-dogmatikus egyházszemléletben kapnak értelmet. Csak így érthetjük meg, hogy „a liturgia Jézus Krisztus papi tevékenységének gyakorlatát jelenti, amelyben érzékelhető jelek jelzik, de egyszersmind mindegyik a maga sajátos módja szerint meg is valósítja az ember szenttételét, amikor a teljes közös istentiszteletet Jézus Krisztus misztikus teste, vagyis a fej és a tagok együttesen mutatja be. Ebből következik, hogy minden liturgikus cselekmény egyszerre Krisztusnak, mint papnak és testének, azaz az egyháznak a műve, s így kiváló módon szent cselekmény, amelynek hatékonyságát az egyháznak semmi más cselekedete rangban és mértékben el nem éri."

Az új egyházkép nélkül a liturgikus reform megfogalmazása nem lett volna lehetséges. Miután azonban ez megtörtént, igaz lett az a mondás, hogy a zsinat a liturgikus megújulás megvalósításával is már elérte volna célját. Ennek egyedüli magyarázata az, hogy a liturgiában a résztvevők valóban megvalósítják az egyház képét: a hivők, Isten népének misztikus egyesülése Krisztussal és egymás között. Azelőtt a liturgia a pap vagy az egyháziak ügye volt, a hivők mint az istentisztelet

közönsége szerepeltek. Most a liturgikus ünneplés cselekvői az egész Isten népe, a papok és a hivők együtt.

A megújított egyházkép főleg ennek liturgikus megvalósításában új, klerikálizmustól mentes egyháztudathoz vezetett. Az egyház egésze papi közösség, mert a keresztség révén a hivők is részesednek Krisztus papságában. A hivők általános papságától lényegesen különbözik az egyházi rend felszentelt papsága, de az utóbbi arra van rendelve, hogy az általános papságot hordozó híveket szolgálja. Az egyházban minden hivő arra hivatott, hogy Krisztus papságában részesedve, Krisztus életét valósítsa meg, vagyis azonosuljon az Istenemberrel és az ő művével. Így leszünk mi mindannyian a már elérkezett és a megvalósulás felé haladó, de csak a túlvilágban beteljesedő eszkatológikus Isten országának tagjai, de egyúttal a világ előtt eme ország jelei és eszközei. Ebben a szentségi előrerendelésben Krisztus volt az ős-jel. Krisztus a történelem ura és ezért a történelem üdvössége, valóban ő volt Isten önközlésének ős-jele és ős-szentsége és mint ilyen, mindig meg fog maradni. Ez az egyház egészének, Isten népének hite, reménye és szeretete. De az egyház is alapjel és alapszentség. Krisztusban, a megfeszített és feltámadt Isten Fiában adva van Isten sajátos történelmi jelenléte, Isten megbocsátó irgalmának és szeretetének jele. Ebben az értelemben az egyház eszkatológikus rendeltetésében Isten tevékenységének történelmi jele lett az emberek között. Az egyházban és az egyház által megvalósuló krisztusi jelenlét egyúttal a világ felett mondott ítélet: a világ Jézus Krisztus óta már nem tud kiemelkedni Isten irgalmas és megbocsátó szeretetének kötelékéből. Isten önmagát tette meg az emberi történelem legbensőbb elvévé és életévé. Az egyház mindig csak azt teheti, ami őt jellé teszi az emberek előtt éspedig a győzelmes istenközelség jelévé.

A szentségek rendeltetése abban áll, hogy mint jelek jelezzék, de egyúttal közvetítsék is a krisztusi életet. Általuk Krisztussal kerülünk kapcsolatba, sőt azonosulunk vele. A zsinat utáni új szentségi teológiának egyik alaptétele az, hogy a szentségek mindegyike az egyház istenemberi struktúráját valósítja meg a saját területén; azt is lehetne mondani, hogy a szentségek összességükben a szétteregetett egyházat jelenítik meg. Az egyháznak nemcsak alkata és tartalma, hanem élete is a liturgiában és a szentségekben valósul meg. Így lett megújított egyházfogalmunk és egyháztudatunk egyúttal a keresztény vallásos élet foglalata. Az egyház élő tagjának lenni annyit jelent, mint Krisztussal és az ő testvéreivel kegyelmi életközösségben lenni.

Ha a jövőbe vetjük tekintetünket, bátran állapíthatjuk meg, hogy a zsinat által elindított reformmunka az egyházban tovább fog folytatódni. Mivel a hit élő valóság, a teológiai gondolkodás sem állhat meg, a hit mai értékeit kereső értelmezés a megkezdett úton továbbhalad. Még a nagy kritikusok és kétkedők is elismerik, hogy a zsinat új szellemet és új cselekvési klímát teremtett. Ez a szellem eddig a megújuláskeresés szükségességének elismerésében, ennek a legszélesebb területeken való elindításában és összpontosításra törekvő megszervezésében nyilvánult meg. A belső reformra való törekvés a jövőben sem fog légüres térben mozogni, ennek garanciája a három pozitív előjelű mozgató erő, mely a zsinatot létre hozta: a több és konkrét szeretet, a lelkiek felé való törekvés és a szolgálatra való elszántság. VI. Pál pápa a zsinat befejezésekor ezt mondotta: „A II. Vatikáni zsinat jelentősége nem volt más, mint szeretetteljes meghívás az emberiséghez, hogy a testvériség és az egyetértés szeretetében újra megtaláljuk az Istenhez vezető utat, mert ha tőle elfordulunk, elesünk, ha hozzá megtérünk, feltámadunk, ha benne lakunk, akkor élünk." A pápa ismét megemlítette, hogy a zsinat hármas célkitűzésének eleget tudott tenni. Ezek a következők voltak: az egyház belső mivoltának mélyebb fel-

ismerése, a lelki életnek kegyelmi felújítása, de ugyanakkor a mai világhoz való küldetésének helyes megértése és a mai emberiséghez szóló üzenetének korszerű kifejtése. „Az egyház Krisztus fénye, a népek világossága!"

A zsinatra nem lehet ráfogni, hogy korán vagy későn jött, de azt sem lehet állítani, hogy meddő vagy eredménytelen volt. A zsinat a legjobbkor jött, pozitív mozgató erők álltak mögötte, és ugyanolyanok az eredmények is. Nem kívánunk már részletekbe bocsátkozni, ezt majd megteszik a kommentárok. Inkább röviden össze kellene foglalnunk, melyek azok a zsinati kezdeményezések, amelyek már eddig is eredményekkel dicsekedhetnek, de még inkább sokat ígérően a jövőbe mutatnak.

A zsinat egyik legnagyobb ereje abban nyilvánult meg, hogy vissza tudott nyúlni a forrásokhoz, a szentíráshoz és az élő hagyományokhoz. A kinyilatkoztatás fogalmát új, üdvösségtörténeti szempontból tisztázó dogmatikus konstitúcióban sokan a „zsinat koronáját" látják. E dokumentumban a zsinat elismeri a dogmafejlődést és e fejlődés tényezőinek dinamikus egyensúlya alapján írja körül az egyházi tanítóhivatal szerepét: a tanítóhivatal is alá van rendelve az Isten igéjének, ebben a szolgálatában természetesen a maga részéről tekintéllyel rendelkezik, így irányítólag is léphet fel az írás és a hit értelmezésében, de ne éljen vissza megbízatásával. A zsinat helyreállította az „ige teológiáját", a szentírás olvasása újból liturgikus cselekménnyé lett, az isteni szó „quasi-szakramentális" jelleget kapott.

E törekvések és szempontok szemlátomást egyre tágabbra nyitják a biblikus teológiai kutatás és értelmezés kapuit. A mai teológiai kezdeményezések igazi forrását itt kell keresnünk. Az isteni szóba vetett bizalom eleve nagyobb szabadságot biztosíthat a teológusoknak, a teológiai kutatás elmélyítésének. E szabadság számára az egyházi tanítóhivatalnak elvileg és gyakorlatilag lehetőséget kell biztosítania. A szentírási alapok gyökérszerű feltárása új sarjadást indított el a teológia minden területén. Elég említenünk a misztériumteológiát, az ekkleziológiát és a pasztorális teológiát sok ágával. A nagy szintézisbe tömörítő erő a biblikus teológia üdvösségtörténeti szemlélete lett: a Krisztus-központiság. A teológiai horizont középpontjában ma a Krisztus-misztérium áll.

A zsinat így lett egy új kor kezdetének zsinatja, újból „a kezdet kezdete", melyet az egyháznak a zsinat utáni időszakban, az egyre jobban kisarkított és feszültségekben bővelkedő „mai korban" meg kell valósítania, még akkor is, ha sokágú mai plurálista helyzet egyelőre még mindig sötét előteret fest a legelszántabb törekvések útjába. „Az idők jelei", amelyek János pápát a zsinat egybehívására mintegy kívülről késztették, egyúttal az elkövetkező idők jelei is. Ezek a következők: a világ szellemi eggyéválása, a még nagyobb indusztriálizálódás, a növekvő városiasodás, az emberi élet racionális elmechanizálódása. Ez az az idő, melynek elemi feszültsége mindig ugyanarra mutat rá: az egész emberiség új társadalmi rend és friss emberibb, közösségibb szellemi élet után vágyódik. Ez az az idő, amelyben már közelebb jutottunk egymáshoz és minden nép hajlandónak mutatkozik a másikért felelősséget vállalni. Ez a jövő megkezdődött már.

Egy új megszületendő világba áll bele az egyház tiszta szándékkal és örömteli akarással. Az egyház szándéka nem lehet más mint teljesíteni üdvösségi küldetését: szolgálni Istennek és mindig jobban szolgálni az embernek. A képlet: az újjáteremtődő egész ember, szellem és lélek. Az a szellem, melynek az egyház kíván szolgálni, az evangélium közösségi szelleme, ami nem más, mint az Isten örök titkába, Krisztusba és kegyelmébe vetett hit és ennek győzelme elmúlás, emberi gyengeség és meddőség felett. Ez a szellem azonos a testvériség, az önzetlen szolgálat és odaadás lelkületével, az igazi emberi szabadság és méltóság szellemével. Csak

az tud szolgálni, aki szabad és egyedül ez a szolgálat teszi az embert méltóvá ahhoz, hogy önmagát túlszárnyaló embernek mondjuk.

Ezt a Krisztusban megújított emberképet akarta az egyház a II. Vatikáni zsinaton újból, a mai időknek megfelelően, egyéni és közösségi vonásaiban megfogalmazni, és mint az isteni kinyilatkoztatásból jövő örökséget a holnap kereszténysége számára biztosítani.

Dr. Cserháti József
pécsi püspök

DOGMATIKAI KONSTITÚCIÓ AZ EGYHÁZRÓL „LUMEN GENTIUM"

A II. Vatikáni zsinat okmányai közül a legjelentősebb a „Lumen gentium", melyben az egyház önmaga, meg a világ számára is megfogalmazza saját lényegét, feladatát, mintegy szembenéz önmagával. Ez az okmány bizonyos mértékig megalapozza az összes többit, hiszen az egyház feladatairól, a lelkipásztorkodásban alkalmazandó módszerekről akkor beszélhetünk igazán, ha előbb tisztáztuk, mi is valójában az egyház, mivégett rendelte Krisztus.

Az okmány tartalmának alaposabb megismertetése érdekében a következő módszert alkalmazzuk: az első részben röviden felvázoljuk a régi egyházkép főbb vonásait, kiemelve azokat, amelyek a kép átalakítását elsősorban szükségessé tették. A második részben ismertetjük az okmány zsinati történetét. A harmadik részben a konstitúcióban megrajzolt új egyházképet foglaljuk össze. Végül mintegy függelékként pasztorális és lelkiéleti következtetéseket vonunk le az új egyházképből.

Jellegét tekintve az okmány dogmatikus konstitúció, ami kettőt jelent. Egyrészt azt, hogy a benne foglalt tanításokat a katolikus hívek lelkiismeretben kötelesek elfogadni annak ellenére, hogy a zsinatnak nem volt szándékában új dogmát definiálni. Ebből némelyek tévesen arra következtettek, hogy csupán lelkipásztori eligazításról van szó.

Másrészt pedig a „dogmatikus" elnevezés arra utal, hogy a konstitúció mellőzi az alapvető hittanban általában tárgyalt apologetikus jellegű kérdéseket, így pl. azt, hogyan alapította Jézus az egyházat. A dogmatikus szempont az irányadó: az egyház legbensőbb lényegének és egyetemes küldetésének a meghatározása, tisztázása.

1. *A hagyományos egyházkép*

Nem célunk a hagyományos egyházkép beható ismertetése. Inkább e kép olyan hiányosságaira akarunk rámutatni, melyek a kérdés átgondolását szükségessé tették.

Az egyház a régi felfogásban elsősorban társaság vagy intézmény volt és nem szakramentum. Látható intézmény, melyet Jézus megalapított, és vezetőkkel, tanítással, törvényekkel, szentségekkel látott el. Továbbra is vele van, egészen a végső időig, amikor majd újra eljön, hogy a jókat és rosszakat végleg szétválassza. Az egyház mindaddig fennmarad, míg a választottak száma be nem telik. Mi a negatívum az eddig elmondottakban? Először is az, hogy az egyház kapcsolata Krisz-

tussal eléggé külsődleges. Alapító, segítő; de csak az egyházról szóló tankönyvek függelékében szerepelt, hogy az egyház Krisztus titokzatos teste, melynek fejlődnie és nemcsak fennmaradnia kell a világ végezetéig. Ez a fejlődés többek között abban is áll, hogy egyre mélyebben hatol be Krisztus titkába. Ez az egyházkép túlságosan statikus és időtlen volt. Nem győztük eléggé hangsúlyozni, milyen sok szempontból változhatatlan az egyház. Ami változhat benne, az egészen mellékes, esetleges. Mondtuk, hogy él, de ez csak továbbélés volt és terjeszkedés, nem pedig igazi fejlődés.

A társaság vagy társadalmi közösség fogalma, melyben vezetők és vezetettek vannak, többet szerepelt, mint a család képe, melynek tagjai között fontosabb az egyenlőség, mint a különbözőség. Vagy itt van a tanító és tanítvány viszonya: egyik a katedrán, másik az iskolapadban és az a legfőbb kötelessége, hogy minél pontosabban ismételje a tanító szavait. Több esetben fel sem ismerte az egyházi tanítóhivatal, meddig terjed illetékességi köre, hol kezdődik a másiknak, a tudománynak autonómiája. De ugyanez a türelmetlenség mutatkozott meg más vallások iránt is. Sokkal inkább hangoztattuk azt, ami elválaszt, mint azt, ami összeköt. Attól sem riadtunk vissza, hogy a tanbeli eltéréseket erkölcsi defektusokkal magyarázzuk.

Az egyház saját tekintélyének túlértékelésével függött össze az is, hogy az igehirdetésben meglehetősen háttérbe szorult a szentírás. Sőt a teológiai kutatás is csak a legutóbbi évtizedekben szentelt kellő figyelmet magának a szent könyvnek: sokáig csak az egyház tanításának igazolásaként szerepelt. Ezzel függött össze az idegenkedés a pluralizmustól, a vélemények és nézetek különbözőségétől. Természetes, hogy nem vettük észre, hányféle teológia található a szentírás könyveiben, milyen lényeges fejlődésen ment át maguknak az apostoloknak Jézus-ismerete is, más szóval: mennyire nem monolitikus és statikus magának a szentírásnak a teológiája sem, bár az igazi egység megvan benne.

Az egyház, mint közösség meglehetősen arisztokratikus volt: bárkit felvett ugyan tagjai sorába, de a tagokat túlságosan nagy távolság választotta el egymástól. A klérus és laikusok átmenet nélküli, szakadékkal elválasztott rétegeket képeztek. Ezért is idegenkedett az egyház évszázadokon át az egyetemes papság gondolatától. A klerikalizmus nem alaptalan vád, hanem szomorú valóság volt. Magán a kléruson belül is túl nagy távolság alakult ki püspök és pap, pápa és püspök között.

Röviden úgy lehetne fogalmazni: különösen az utolsó négy évszázadban a történelmi korszellem és a világi társadalom túlságosan rányomta bélyegét az egyházra. Abban, hogy a változások az egyházban bekövetkeztek és a zsinat eredményei létrejöttek, a teológiai kutatás eredményei mellett – hogy csak a természetes tényezőket említsük – kétségkívül része volt azoknak a társadalmi változásoknak is, amelyek a világban végbementek: a demokratizálódásnak, a kollektív eszme térhódításának, a fejlődés és általában a történetiség eszméje elterjedésének. Ezek révén is alakította a Szentlélek az egyház új arcát és tette alkalmassá arra, hogy viszont alakítsa a formálódó új világot.

2. *A Lumen gentium konstitúció története a zsinaton*

a) *Tervezési előmunkálatok*

XXIII. János pápa a zsinat témáinak leszögezése előtt kérdést intézett a világ püspökeihez, a római hivatalokhoz és a katolikus egyetemekhez, hogy nézetük szerint mik azok a fontos és időszerű témák, melyekkel a zsinatnak foglalkoznia kell.

A megkérdezettek egyöntetűen azt válaszolták: a zsinatnak magával az egyházzal kell foglalkoznia. 8972 kérdést és javaslatot terjesztettek elő. Ezeket megrostálták és különböző bizottságokat állítottak fel az egyes témák feldolgozására, ill. előkészítésére. A tanjellegű problémákkal a „Commissio de doctrina fidei et morum" foglalkozott, melynek élén Ottaviani bíboros állt. Ennek volt egy albizottsága, mely az egyház „ekkleziológiai" kérdéseire specializálta magát. Ez az albizottság összeállított egy 11 fejezetből álló tervezetet; függelékként még egy fejezetet Szűz Máriáról, az Istenanyáról és az emberek anyjáról.

A zsinat első ülésszakán 76 zsinati atya szólt hozzá a tervezethez. A hozzászólások inkább csak azt juttatták kifejezésre, hogy az atyák véleménye szerint milyen irányban kellene a vizsgálódást elmélyíteni. Abban mindenki egyetértett, hogy a zsinat legfontosabb feladata az egyházról szóló konstitúció megalkotása.

A tervezet szövegével az atyák általában nem voltak megelégedve. Hiányolták a szerves egységet, de még inkább a pasztorális hangnemet. Felmerült az a gondolat is, hogy két dokumentum készüljön: egyik a beavatottaknak, a másik az egyszerű hivő népnek. Mások viszont rámutattak, hogy a püspökök feladata a tanítás: öntsék tehát az igazságot olyan formába, hogy abból mindenki tanulhasson, sőt fel is buzduljon.

Hangsúlyozták, hogy a ma egyházában nem intézményt kell látni, mint eddig, hanem közösséget. Korábban a pápa személye állt a figyelem középpontjában, ma több figyelemre kell méltatni a vele együtt kormányzó püspököket is méghozzá nem egyenként, mint eddig tettük, hanem sokkal inkább mint testületet. Minden püspök az egész egyházért felel. Eddig igen nagy hangsúlyt kapott a hierarchia, most nagyobb figyelmet kell szentelni Isten népének. Eddig annak tisztázását tartottuk legfontosabbnak, ami más vallásoktól elválaszt bennünket, keressük most azt, ami összeköt velük. A teológia eddig inkább az egyház belső életét, felépítését elemezte, az egyházat önmagában vizsgálta; itt az ideje, hogy nagyobb figyelmet szenteljünk a világ felé forduló, a világgal párbeszédet folytatni akaró egyháznak.

XXIII. János pápa megnyitó beszédében óvott attól, hogy a zsinati határozatok iskolásak legyenek. A skolasztika nyelvezete helyett – sürgette pl. Döpfner bíboros is – a tanítás nyelvének sokkal inkább biblikusnak kellene lennie; Frings bíboros pedig a patrisztika értékeinek nagyobb mérvű felhasználását sürgette.

De Smedt brüggei püspök beszéde a szenzáció erejével hatott. Az egész okmány hangvételét elhibázottnak tartotta és három veszélyre ill. hibára hívta fel a figyelmet: a triumfalizmusra, a klerikalizmusra és a juridizmusra. Az evangélium szellemének sokkal jobban át kell járnia az okmányt; érződjék a misszionáriusi lelkület, a szolgálni akaró szeretet, melynek egy célja van: újabb gyermekekkel gazdagítani Isten népét.

Mások a püspökök kollegialitását hangsúlyozták, továbbá az áldozatos munkát végző papok nagyobb megbecsülését, a harmadik világgal való törődés szükségességét stb. Többen sürgették az igazságok olyan megfogalmazását, hogy az a másvallásúak érzékenységét ne sértse.

Az elhangzottak figyelembevételével készült el 1963-ra a második szkéma, mely mindössze négy fejezetből állt. Az első kötet két témáról szól: az egyház titka, ill. az egyház hierarchikus szerkezete és különlegesen a püspökség. A második kötet Isten népéről és külön is a laikusokról, valamint az egyház minden tagjának a szentségre történő meghívásáról. Már a második ülésszak megnyitása előtt kézhez kapták a zsinati atyák a javasolt módosításokat, melyek közül legjelentősebb Suenens bíboros javaslata volt. Ez abban állt, hogy az első és harmadik fejezetből vegyenek ki mindent, ami Isten népére vonatkozik és alkossanak belőlük külön fe-

jezetet, mely az egyház titkát bemutató fejezet után következzék. A laikusokról szóló fejezet csak a világban élő híveket érintő kérdésekkel foglalkozzék és a szentségre szóló meghívást tárgyaló negyedik fejezet csak a szerzetesi életről szóljon.

Ez a változás általános tetszésre talált. A Máriáról szóló fejezet kimaradt, róla külön szkéma összeállítását tervezték.

b) *A tématervek*

Az első fejezet és témakör címe az első változatban ez lett volna: „A küzdő egyház lényege." Ehelyett a szeretetet emelték ki, mint az egyház belső természetfeletti lényegét. Némelyek ellenezték ugyan, de mégis bekerült a Szent Pálnál használt szó: misztérium, ill. latin megfelelője a sacramentum. Ez a szó a szentírásban Isten örök üdvözítő tervét jelenti: Az Atya elhatározta, a Fiú végrehajtotta és a Szentlélek befejezi az isteni szeretetnek ezt a csodálatos művét az egyházban. Így került megint előtérbe a szentatyák felismerése, akik szoros, szerves összefüggést láttak a Szentháromság személyei és az egyház között.

Lercaro bíboros sürgette, hogy gondosabban különítsék el a két szempontot, melyből az egyházat vizsgálhatjuk: a misztikus testet és a hierarchikus közösséget.

Többen annak az óhajuknak adtak kifejezést, hogy fejtsék ki világosan az egyház és az eukarisztia kapcsolatát, hiszen az utóbbi az egyház forrása és központja. Mások azt sürgették, hogy az evangéliumok központi fogalma, az Isten Országa kapjon külön fejezetet. A szegények egyházának is lelkes szószólói akadtak. Silva bíboros látta legjobban előre a végleges formát: legyen külön fejezet az Isten népéről, egy másik a szentekről és egy zárófejezet Szűz Máriáról.

A tervezet második fejezete a püspökökről szólt. Felépítése lényegében változatlanul került bele a végérvényes szövegbe. Hevesebb vitákat igazában csak a diakonátus kérdése váltott ki.

Az I. Vatikáni zsinat idő hiányában nem tárgyalhatta a püspökök szerepét, be kellett érnie a primátusi definiálásával. Most, hogy a püspökök szerepének tisztázására is sor került, senki sem tekintette ezt úgy, mint rivalizálási alkalmat. A középkor története ékes bizonyság arra, hogy a pápai primátus nem tette kétségessé a püspökök tekintélyét, hanem egyenesen annak biztosítéka lett.

A tervezet leírja, hogyan alapította Krisztus egyházát Péterre, mint sziklára, de ugyanakkor az apostolok testületére is. Miként a pápa Péter utóda, épp úgy a püspökök testülete az apostolok testületének helyébe lép.

A püspöki kollégium gondolata sok ellenzőre talált. Attól tartottak ugyanis, hogy veszélyezteti a primátust, mert a pápával egyenlő nagyságként jelenik meg.

A bíboros moderátorok tájékozódó jellegű szavazást rendeztek, melynek eredményéből kitűnt, hogy az atyák döntő többsége helyesli a kollegialitás kimondását.

A papokról alig esett szó a tervezetben és ezt sokan sérelmezték. Mindenekelőtt Renard, akkor Versailles-i püspök buzdította a papokat, hogy mint a papok testülete alkossanak kollégiumot a püspök körül.

A diakonátus kérdése is heves vitát váltott ki, talán éppen azért, mivel elsősorban gyakorlati és nem teológiai kérdésekről volt szó. Többen laikusokra, vagy pedig a kisebb rendek birtokosaira akarták bízni a diakonusokra váró feladatokat. E javaslatokra Suenens bíboros adott nagyon bölcs választ: „Miért kellene megtagadnunk a szentségi kegyelmet azoktól, akikre a hierarchia feladatait bízzuk? A szentségek arra valók, hogy felhasználjuk őket." Az ellenállás azonban erős volt. Egyik része azt hangoztatta, hogy ha a diakonusokat továbbra is kötelezi a celibátus, akkor

a visszaállítással nem érünk el semmit. Mások viszont a nőtlenségre nem kötelezett diakonátus bevezetésétől a celibátus évszázados hagyományát féltették. Így a második ülésszak végén a kérdés függőben maradt, bár a tájékozódó jellegű szavazásnál kitűnt, hogy az atyák indokolt esetben helyeslik az önálló diakonátus visszaállítását.

A püspökökről szóló utolsó rész alig okozott problémát. Kiemeli a püspöki tisztség szolgálati jellegét, méghozzá olyan nyelvezettel, mely elismerést váltott ki.

A világiakról tárgyaló fejezettel kapcsolatban a következő problémák merültek fel: a hierarchia, ill. klérus tagjai és a világ hivők egy testet alkotnak; sokkal nagyobb közöttük a megegyezés, mint a különbség. Mindenféle tekintélynek csak egy jogos gyakorlási módja van: Isten népének szolgálata.

Szükségesnek látszott az eddigi negatív „laikus" meghatározás helyett pozitívabbat adni. Ez teljes egészében nem sikerült. Rámutattak a megkeresztelt ember istengyermeki méltóságára és arra a fontos szerepére, hogy általa valósul meg a „consecratio mundi" (a világ megszentelése). A világban élő, a világot formál emberek alkalmasak arra, hogy a mindennapi életet ezernyi apróságával, a teremtett világot minden ízében istenivé változtassák.

Többen kifogásolták, hogy a tervezetben nyoma maradt még a klerikalizmusnak: nem ismerte el kellő mértékben és határozottsággal a földi értékek autonómiáját. Többen kiemelték a keresztény ember e világban végzett munkájának méltóságát. Ilyen vonatkozásban vetődött fel a világiak papságának kérdése is. Bár többen – más-más okból – aggodalmaskodtak a kifejezés miatt, az atyák többsége amellett döntött, hogy hangsúlyozottabbá kell tenni ezt az eddig csak a protestánsok által hangoztatott igazságot, sőt minél mélyebben, minél átfogóbban ki kell fejteni, így pl. a családi nevelés területén, a keresztény tanúságtétellel kapcsolatban stb.

Ugyancsak a hivők papságával kapcsolatban merült fel a keresztény hivő hitének jelentősége is. Többen ezt a Krisztus tanításához való hűséget arra korlátozták, hogy a hivő a tanítóhivatallal szemben merőben passzív magatartást tanúsít, azaz egyszerűen átveszi annak tanítását. Mások viszont rámutattak, hogy sokkal többről van szó. A Szentlélek természetfeletti ízlést, érzékenységet ad a hivőnek, képességet arra, hogy egyre jobban behatoljon az igazságok mélyébe, észrevegye összefüggéseiket és kész legyen azokat az életben is megvalósítani.

Többen rámutattak, mennyire fontos a közösségi szellem ápolása, az apostoli felelősség felébresztése és sürgették, hogy a világiak is tanulmányozzák a szentírást és a hittudományt, többek közt azért is, hogy alkalmassá váljanak Isten igéjének hirdetésére. Mindezek a javaslatok úgy látszottak leginkább megvalósíthatónak, ha az egész fejezetet a Krisztus hármas hivatalába való részesedésre építik fel; ez meg is történt.

Hátra volt még két kérdés tisztázása: milyen legyen a hierarchia és a világiak, ill. az egyház és a világi közösség viszonya. Az atyák hangsúlyozták, hogy a hívek engedelmessége éppen olyan lényeges, mint az egyházon belüli szabad dialógus és az egészséges közvélemény kialakítása.

Az előkészítő tervezet negyedik fejezete arról szólt, hogy az egyház minden tagja meghívást kapott az életszentségre. E fejezet célja eredetileg az volt, hogy kiemelje a szerzetesi élet jelentőségét, amelynek lényege az evangéliumi tanácsok követése. A szöveg természetesen azzal kezdődött volna, hogy minden keresztény hivatott a tökéletességre. Több szerzetes attól tartott, hogy a keresztény nép szemében így háttérbe szorul a szerzetesi élet jelentősége, csökken iránta a megbecsülés, jóllehet az az egyik leghatékonyabb, legbeszédesebb tanúságtétel az egyház életerejéről.

A vita főtárgya magának a szentségnek a fogalma volt. A tervezetből hiányoztak a szentség bibliai alapjai és szinte kizárólag morális szempontból tárgyalták azt. Az átfogóbb – a bibliai és patrisztikus szempontokat és érveket is tartalmazó – tervezetet Döpfner bíboros terjesztette elő. Ha tekintetbe vesszük a szentség ontológiai teljességét, akkor egészen a forrásig, Istenig kell visszamennünk és látnunk kell azt is, hogyan jut el Istennek ez a legértékesebb ajándéka Krisztus közvetítésével az egyház által az emberiséghez. Továbbá azt is figyelembe kell vennünk, hogyan vezet el a szentség végül is az örök boldogsághoz. Lényege a szeretet, mely teljesen áthatja a legkülönfélébb élethivatásban élő embereket is. A szentség értékeléséhez a következő lényeges szempontokat tartották elengedhetetlennek: Istenközpontúság, Krisztus-központúság ekkleziológiai és eszkatologikus irányultság. Ismételten hangsúlyozták a Szentlélek szerepét is.

A figyelem egyre jobban a megszentelődés útjaira és mindenekelőtt az evangéliumi tanácsokra terelődött. Ezeket nemcsak azok tarthatják, akik szerzetben élnek, sőt – amint a hegyi beszéd is bizonyítja – az evangéliumi tanácsok nem is korlátozhatók a klasszikus háromra. Tévedés, hogy a parancsok mindenkinek szólnak, a tanácsok pedig csak némelyeknek. A tanácsok is mindenkinek szóló ajánlások, de Krisztus szavai szerint ezt az ajánlást csak az érti meg, akit Isten alkalmassá tesz a megértésre. Feltétlenül helytelen volna az egyházat két csoportra korlátozni: egyikben vannak a tökéletességre törekvők, másikban azok, akik éppen csak be akarnak jutni a mennyországba.

A klérus, a világiak és a szerzetesek viszonya úgy került be a végleges fogalmazásba, ahogy a tervezetben van, itt tehát bővebben nem ismertetjük.

A végére maradt még a Máriáról szóló fejezet vitája. Némelyek a „Lumen gentium"-ba kívánták beilleszteni, mások önálló okmányt akartak csinálni belőle. Szenvedélyes vita kerekedett. Egyik fél Mária méltóságára nézve sérelmesnek találta, ha őt, aki anyja az egyháznak, csak az egyház titkának egy részeként mutatjuk be, mások viszont nem akarták szerepét elszigetelten, az üdvtörténet egészéből kiszakítva tárgyalni. A szavazás majdnem fele-fele arányban végződött. 1114 szavazatot kapott a „Lumen gentium"-ba való beillesztés terve és 1074-et az ellenpárt. Így döntés nem született. A második és harmadik ülésszak között sok türelemre és áldozatos munkára volt szükség, hogy a kívánt egység létrejöjjön.

c) *Az egyes fejezetek tárgyalása*

A harmadik ülésszak megnyitó beszédében a pápa főleg a püspökökre vonatkozó kérdésekről beszélt. Rámutatott arra, hogy sok katolikus tévesen úgy vélte, a püspököknek csak másodlagos szerepük van az egyházban, mivel az I. Vatikáni zsinatnak csak arra volt ideje, hogy a pápai primátust és csalhatatlanságot definiálja. Pedig a püspökök egyéni és testületi küldetésének a pápa a biztosítéka. Sőt védelmezője a püspöki hierarchiának és e hierarchia egységének, hő óhaja pedig az, hogy püspöktestvéreit nehézségeiben mindig maga mellett tudja.

A hat első fejezetet átdolgozott formában terjesztették az atyák elé közvetlen szavazásra. Az I. fejezetet átdolgozták, hogy világosabb és rendezettebb felépítésű legyen, és meg is kapta a szükséges többséget.

Új volt a II. fejezet, amelyben a „nép" nemcsak a világiakat, hanem a püspököket is magába foglalja, és az volt a szerepe, hogy az egyház titkát történeti fejlődésében mutassa be. Ebben esett szó az általános papságról is. Ehhez kapcsolódott a nemkatolikus keresztényekkel és a nemkeresztényekkel való viszony tisztázása. Ez a fejezet is nagy többséggel került ki a szavazásból.

A III. fejezet ezúttal is nagy vitákra adott alkalmat. A zsinati titkárság a sajátos helyzetre való tekintettel a fejezetet 39 részre bontotta (némelyik csak egy mondatból állt) és így bocsátotta szavazásra. Az ellenzék az apostolok ill. a püspökök kollegialitása ellen irányította támadását. Az előbbi 191, az utóbbi 322 non placet szavazatot kapott. Ami pedig azt a felfogást illeti, miszerint a püspökszentelés nem egyéb, mint egy újonnan választottnak felvétele a pásztorok közösségébe, ez ellen 328-an szavaztak.

A kollegialitás védői hasztalan hangoztatták, hogy a kollégium csak a pápával együtt és tőle függően cselekedhet, végül is 292 atya a tervezet ellen szavazott.

A püspökök egymással való kapcsolata nem okozott különösebb gondot. Ami pedig a püspökök megszentelő tevékenységét illeti, ebben a pontban új volt annak kiemelése, hogy a helyi egyháznak is mekkora jelentősége van. A helyi egyházat ténylegesen az eukarisztia ünneplése alkotja egyházzá. Hangsúlyozták továbbá, hogy a püspök nemcsak vezetője az egyházmegyének, hanem híveinek atyja és példaképe is.

Csak a diakonátus kérdése kavarta fel újból a kedélyeket. Az állandó diakonátus felújítása mellett 1903-an, ellene 242-en szavaztak. Amikor azt a kérdést vetették fel, hogy csak a pápa hozzájárulásával állítható-e vissza az egyházmegyékben a diákonátus, 702-en szavaztak ellene, 1523-an mellette. A főkérdés azonban az volt, hogy idősebb nős emberek diakonussá szentelhetők-e vagy sem. Ez a kétharmadosnál valamivel nagyobb számú szavazatot kapott. Arra a kérdésre, hogy fiatal embereket diákonussá szenteljenek-e a celibátusra való kötelezettség nélkül, 1364-en szavaztak nemmel és 839-en igennel.

Amikor az egész fejezet került szavazásra, két részben, csak 42, ill. 53 non placet szavazatot adtak le, de nagyon sok volt a iuxta modum.

A világiakról szóló fejezet nem okozott gondot. Kettéválasztották a szentségre szóló meghívásról és a szerzetesekről szóló fejezetet.

Több atya kezdettől fogva kifejezte azt a kívánságát, hogy a dokumentumban a mennyországról is essék szó, mások a szentek tiszteletének említését sürgették. A Larraona bíboros által készített tervezetet a hozzászólások alapján módosították: tekintettel voltak az egyház szemére vetett elidegenedés problémájára és rámutattak, hogy a földi kötelességek teljesítése egyáltalán nem áll ellentétben a mennyországra irányuló vágyunkkal. Így módosítva szinte ellenkezés nélkül elfogadták az atyák.

A Szűz Máriáról tárgyaló fejezetet az 1963. okt. 26-i szavazás eredményeként csatolták a Lumen gentiumhoz. Itt két irányzat érvényesült: az egyik eleve kerülni kívánt minden polemikus ízt, hogy ne gördítsen akadályt az ökumenizmus útjába, szigorúan a forrásokhoz és a tanfejlődés adataihoz akarta tartani magát, de egészen következetesen, hogy a hamis irenizmus veszélyét is kikerülje. A másik csoportot jól jellemzi ez a név: „a privilégiumok mariológiája". Új tervezetet kellett kidolgozni, mely szerencsés középúton halad a túlzott lelkesedés és az indokolatlan tartózkodás között. E körül nem is alakult ki heves vita. Némelyek az „egyház anyja" és a „közvetítő" cím kifejezett említését javasolták, mások viszont rámutattak, hogy az újszövetség a közvetítő címét egyedül Krisztusnak adja meg. A szöveget módosították, és ebben kifejezésre jutott, hogy Mária anyai vonzalommal viseltetik az egyház iránt, de formálisan az egyház anyjának nem nevezte ez a szöveg sem. A „közvetítőt" csak olyan értelemben használták, mint „segítő", „szószóló" és kidomborították Krisztus közvetítői mivoltának egyedülálló jellegét.

Végül is a tervezetet elfogadták.

d) *A zsinati titkár értelmező magyarázata*

A zsinat titkára a teljesebb összhang és a félreértések elkerülése végett a pápa rendeletére foglalkozott a kisebbség részéről felhozott nehézségekkel. Először is leszögezte, hogy bár a zsinat a hit és erkölcs kérdéseiben csak azt definiálja, amiről ezt kifejezetten mondja, mégsem tekinthető a többi rész sem pusztán lelkipásztori eligazításnak, hanem a legfőbb tanítóhivatal kötelezőerejű megnyilatkozásának és mint ilyet, engedelmességgel kell fogadni. Továbbá a kollégium szót nem szoros értelemben kell venni, vagyis nem úgy, mint egyenrangúak közösségét. A püspöki kollégiumnak a szenteléssel válik tagjává valaki, továbbá azáltal, hogy a kollégium fejével és tagjaival hierarchikus közösségbe lép. A szentelés megadja a feladatokban való ontológiai részesedést, de ahhoz, hogy az illető ezeket gyakorolja, szükség van a működési terület jogi meghatározására is.

A következő kérdés azt a félreértést oszlatja el, amely a II. fejezet 22. pontjából adódhat, mely szerint a kollégium, éppen úgy, mint a pápa, a legfőbb és teljes egyházi hatalom birtokosa. Úgy tűnhet tehát, hogy két ilyen birtokos van. A felelet rámutat, hogy nem a pápa és a kollégium között kell különbséget tenni (pápa nélkül), hanem a pápa egyedül és a pápa a kollégium fejeként, a püspökökkel együtt.

A következő pont arra mutat rá, hogy a pápa a püspökök kollégiumától függetlenül is cselekedhet, a fordított eset viszont nem lehetséges.

Az 1964. nov. 21-én megtartott szavazásnál a tervezet ellen csak öten szavaztak.

Tény az, hogy a Lumen gentium olyan mélységben tárja fel az egyház titkát, amihez fogható kevés van. Nagy mértékben hozzájárul annak a nagyon is konkrét, időszerű kérdésnek megválaszolásához: mi szükség van arra, hogy intézmény ékelődjön – az emberi gyengeség annyi vonásával – Isten és ember közé, miért nem elég az, ha minden ember maga keres kapcsolatot a lelkiismerete szavából és a kinyilatkoztatásból megismert Istennel. Kitűnik, hogy Krisztus munkáját kell az egyháznak folytatnia: a világot meggyőzni Istennek az ember felé fordulásáról, mérhetetlen irgalmáról, szeretetéről. Nem az ember elméleti megfontolásai a döntők, hanem Isten elhatározása, hogy üdvözítő tervének látható és maradandó jelét hagyja a világban. Az egyház minden ellenmondásosságával jel, mely nyugtalanít, keresésre késztet, az Istennel való szüntelen összeköttetést biztosítja és kegyelmének erejét meggyőzően megmutatja életében, szentjeiben. Az egyház a megtestesülés folytatása, megörökítése a földön.

Az okmány az egyházat elsősorban mint misztériumot mutatja be. Ebből a tényből is következik, hogy elsősorban nem felelet akar lenni minden kérdésre, hanem felszólítás a titokról való elmélkedésre. Ennek az elmélkedésnek egyik legértékesebb gyümölcse az egységre való törekvés és képesség lesz.

3. *A konstitúció tartalma*

I. AZ EGYHÁZ TITKA

A konstitúció első fejezete az egyház titkáról szól. Helyesebben úgy mondhatnánk, hogy az egyház misztériumáról, az egyházról, mint misztériumról. A misztérium a szentírás és a szentatyák szóhasználatában azt a valóságot jelenti, melyben együtt van látható és láthatatlan, felfogható és felfoghatatlan. Ennyiben a misztérium fogalma még nem különbözik a szimbólumétól. Hiszen az is olyan érzékel-

hető valóság, mely önmagán túlmutatva láthatatlant jelez és ismertet meg velünk. „Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis" – mondta Goethe. Minden mulandó dolog csak hasonlat, jelkép. Az egyház misztérium-voltában azon felül, hogy Istennek a világ felé fordulása, a világgal létesített maradandó egysége láthatóan jelenik meg benne, az is kifejezésre jut, hogy ennek az egységnek eszköze is. Ez az egység az egyház révén válik egyre tökéletesebbé. Ennyiben nevezzük szentségnek az egyházat. (Ez nem azonos az egyháznak, mint ős-szentségnek, újabban használatos fogalmával). Ez a kegyelem, amely egyre tökéletesebb egységet teremt Istennel, egyben az emberek egymás közti egységét is előmozdítja. Isten úgy határozott, hogy Krisztusban, mint Főben mindent egyesít. Ennek a végső időben megvalósuló egységnek munkálója az egyház.

Két bibliai fogalmat is említ a zsinat: Isten országát és Krisztus országát. Krisztus megalapította Isten országát a földön. Nyilvános működését azzal kezdte, hogy így szólt az emberekhez: Elközelgett hozzátok az Isten országa. Megtörte a sátán hatalmát, legyőzte az erőket és hatalmasságokat, hogy utat nyisson az Isten országa kibontakozásának. Krisztus országa az egyház, melynek feladata az Istenország kibontakozásának előmozdítása. Az egyházban Krisztus országa csak „misztériumként" van jelen, vagyis rejtve, csíraszerűen, de egyben az Isten-ország megvalósulásának eszközeként is. Az egyháznak folyton növekednie kell. Kezdete Jézus kereszthalála, mikor oldalából vér és víz folyt ki, továbbképzője elsősorban a megváltás művének szentségi megvalósulása, az eukarisztia, melyet mindaddig ünneplünk, míg az Úr, országa uralkodójaként, vissza nem jön.

Ha felvetjük a kérdést: honnan forrásozik az egyháznak világot átformáló ereje és egységet megvalósító képessége, két fontos tényezőre kell utalnunk: az oltáriszentségre és a Szentlélek Isten tevékenységére.

A zsinat utalását az eukarisztiára háromféleképpen is érthetjük. – Az eukarisztia, a kereszthalál megújítása – a Szentháromság közös ajándéka; az Atya által küldött Jézus a Szentlélek erejében megtestesülve ugyanazon Lélek által áldozta fel magát; a megváltás tehát közös mű, amely Jézus nekünk adott élete által a Szentháromság közösségébe von. Isten és ember kapcsolata felbonthatatlan és e kapcsolat által a háromságos egység formáló erővé válik az emberiségben is. – Továbbá az eukarisztikus lakoma egységbe fogja az étkezőket és egyszersmind hangsúlyozza és megerősíti Krisztusban való testvériségünket is. – Végül Krisztus az eukarisztia által éltet bennünket, egyre jobban önmagához hasonlóvá alakít és így vele töltekezve, egymáshoz is egyre közelebb kerülünk.

Ahogyan az emberi test részeit a lélek fogja egységbe, hangolja össze és célra rendeli tevékenységüket, éppúgy a híveket is áthatja a Szentlélek, az egyeseket az egész test javára különböző ajándékokkal halmozza el. Tehát az egység másik biztosítéka a Lélek, aki folytonosan meg is újítja az egyházat, hogy az, egyre alkalmasabbá váljék a Jegyessel való egyesülésre.

Az eukarisztia és a Lélek erejében egyre egységesebb egyház Isten országát hirdeti és tagjait a világ minden népéből toborozva egyszerre szolgálja az emberiség egységessé válását, meg az Isten-ország tökéletes megvalósulását, mely után ő maga is csak vágyakozik.

A Lélek már az ószövetségi korszakban nemcsak az Isten eljövendő országát hirdette előre, hanem különböző képekben megjövendölte az egyház titokzatos valóságát is. Ezt folytatja az újszövetség, az emberi életet egész terjedelmében fogva át. Az első a nomád életből vett kép: mint a pásztor a nyáj élén, úgy áll Krisztus, ill. megbízottai a hívek előtt (ezt a képet már Izajás és Ezekiel is felhasználta). Aztán a földművelő életből találunk képeket: Isten ültetése vagyunk, a pátriárkák törzsén

sarjadt új hajtások. Persze mégsem ők a végső gyökér, hanem Krisztus, akit eleve arra rendelt az Atya, hogy mindnyájan belőle nyerjünk életet.

A következő fokozatot a ház- és városépítő emberről szóló hasonlat jelenti: Jézus a szegletkő, amely összefogja az egész épületet; az építőmesterek az apostolok; a létrejövő épület pedig arra szolgál, hogy benne lakjék Isten, mint egykor a szent sátorban, ill. a templomban. Ami a kőtemplomban évenkint csak ritka alkalom volt, hogy az Atya fogadta gyermekeit, választott népének tagjait, az most állandósul: ott az épületet töltötte be Isten jelenléte, szentsége, most a hivők közössége alkot lakóhelyet Istennek. Isten az egyes hivőt, mint az egyház tagját, az épület tégláját kegyelmi jelenlétében részesíti.

De az épület nemcsak templom lehet, hanem családi ház is, a házastársak boldog és termékeny együttlétének helye. Az egyház úgy épül, mint ahogyan a jegyesek építik leendő otthonukat. Az anyaszentegyháznak, Jézus jegyesének földi élete előkészület a teljes és végleges egyesülésre a vőlegénnyel. Ez egyszersmind a Szentháromság egységének kiterjesztése az egyházra. Az egyház vágyakozva tekint a végső időre, mint a vőlegény ajándékaival a jegyesség ideje alatt felékesített menyasszony a házasság napjára.

A képek sokfélesége utal arra, hogy semmiféle földi valóság nem merítheti ki teljes mélységében és gazdagságában azt a titkot, mely Jézus Krisztus által az emberek világában megjelent. Ha minden anyagi valóság jelképe valami szellemi értéknek, Krisztusban ez a jelképiség még teljesebbé válik és a természetet felülmúló valóság jelképévé teszi.

Ezeknek a természetes jelképeknek természetfeletti tartalmát tárják fel Jézus szavai és tettei egyaránt. Felnyitják szemünket, hogy meglássuk mindazt, ami mindenki előtt rejtve volt. Ebből is nyilvánvalóvá válik, hogy Isten mindent Krisztusban, általa és érte teremtett. Ő a „teljesség", benne éri el végső teljességét minden teremtett valóság. Megfordul a sorrend: nem Krisztus titka hasonlít a földi valóságokhoz, hanem rádöbbenünk arra, hogy a földi valóságok azért ilyenek, amilyenek, hogy alkalmassá tegyenek bennünket Krisztus megváltói művének megértésére. A természetfeletti élet ilyen értelemben nem ráadás, hanem alap; nem éppen, véletlenül alkalmas a természetes világ a természetfeletti érzékeltetésére, hanem azért, mert az Atya Krisztusért, rá való tekintettel teremtett mindent. Ő a tengely, a középpont; egyik oldalon áll a jelképi erejű anyagi valóság, a másik oldalon a természetfeletti teljesség.

Az egész egyház és az üdvösség titkának foglalata Jézus Krisztus, aki Isten Fia és Emberfia egyszemélyben. Feltámadása után Lelkét, éltetőjét, szeretetét sugározta mindegyikünkbe, hogy Isten fiai lehessünk, bár emberek maradunk.

Ez az életközlés a szentségek által megy végbe, melyeknek megalapozója a keresztség. A régi alámerítéses szertartás jelképezte is azt, ami végbemegy: Krisztussal meghaltunk és feltámadtunk. Ugyanebben a titokban részesít bennünket az eukarisztia, amely a meghalt és feltámadt Úr testét adja nekünk és önmagával egyesítve egymással is összekapcsol. De úgy kapcsol össze, mint egy testnek tagjait: mindenkinek más-más szerepet juttat. A vezetőszerep az apostoloké. Az ő feladatuk, hogy a többi tag működését megítéljék.

Minden tag működésének egy a célja: elősegíteni a Krisztushoz való hasonulást.

Ennek egyik leghatékonyabb eszköze a szenvedés, melyre a szeretet teszi alkalmassá az embert. Az egyház nem világhódító hatalom, hanem a világot szenvedésével megváltó, közöttünk továbbélő Krisztus.

Amit az ember halhatatlan, nem öregedő, erejét nem vesztő lelke meg nem tehet, azt megteszi Krisztus Lelke: folytonosan megújítja az egyházat fogyhatatlan életere-

jével. Így teljesedik ki egyre jobban Krisztus életgazdagsága és válik az egyház Krisztus teljességévé. Az egyház által, Krisztus erejében lesz a mindenségben Isten minden mindenben, lesz a mindenség Istennel töltekező valóság.

Figyelemre méltó körülmény, hogy a zsinat nem azonosítja a látható, hierarchikus egyházat Krisztus titokzatos testével. A kettő kapcsolatát párhuzamba állítja az isteni Igének és az általa felvett emberi természetnek kapcsolatával. A szoros összetartozás ellenére is fennmaradó különbség teológiailag helyesebben, igazolhatóbban mutat rá arra a tényállásra, amit a hagyományos teológia a látható és láthatatlan egyház különböztetésével fejezett ki. Ezt úgy tekinthetjük, mint az ökumenizmus egyik legfontosabb teológiai megalapozását. Hozzá is fűzi az okmány, hogy a katolikus egyházon kívül is fellelhetők a megszentelődésnek és igazságnak olyan értékei, melyek belső dinamikájukkal a mind teljesebb egység megvalósítására törekednek. Itt nem csupán a keresztény vallásokra kell gondolnunk, hanem minden vallásra, amely az egész emberiségben fellelhető igazságot és – általuk másként fogalmazott – szentséget óhajtja, sőt minden olyan emberi közösségre, amely ugyanezt kívánja.

Annak érdekében, hogy ez az áhított egység létrejöjjön, az egyháznak a hatalmi igények látszatát is távol tartva magától a szegények, elesettek, üldözöttek felé kell fordulnia. Így követi az egyház Krisztus példáját és teszi lehetővé az örömhírben rejlő isteni erő kibontakozását. Ahogy Krisztus sorsközösséget vállalt az emberrel és tette azt abban a mélységben, ahol az embernek más méltósága nincs, mint az, hogy ember, úgy kell az egyháznak is – sorsközösséget vállalva a szegényekkel és üldözöttekkel – egyre jobban hasonlítania Krisztushoz és megmutatnia, hogy a szegénységben és üldöztetésben is lehet örvendezni, valamint a szolidaritás tettekben megnyilvánuló őszinte érzésével enyhíteni a szegénységet és szomorúságot.

II. ISTEN NÉPE

Az Isten népéről szóló fejezet egyike a legjelentősebbeknek, hiszen biblikus alapon központi jellegű fogalmat vezet be. Isten kezdettől fogva üdvözíteni akart minden embert. De nem egyenkint, hanem közösségben, hogy a földi összetartozás tényének hangsúlyozása is megértesse az emberekkel az örök élet boldogságának énte, sőt „mi" jellegét.

Isten kezdetben a természetes vérségi-kötelék-alkotta néppel lépett szövetségre. Ilyen volt már a Noéval kötött szövetség is. Legjelentősebb azonban az, amit Mózes közvetítésével a zsidókkal kötött, mert ez közeliti meg nemcsak időben, hanem tartalmi és jelképi gazdagságban is az újszövetséget. Ebben az új és örök, tehát felül nem múlható szövetségben Krisztus vére az összekötő kapocs. Annak a Krisztusnak a vére, aki szerint, mint ősminta szerint (Ádám) Isten az embert teremtette. Amikor vérét kiontották, életét adta nekünk és ez Lelkének belénk-lehelésével vált teljessé.

Ez a többrendbeli „származási" kapcsolat azt eredményezi, hogy az új választott népnek „vérében" van Isten törvénye. Ha ennek a benső, Krisztustól örökölt hajlamának enged, egyre szorosabbá válik a nép tagjainak az a természetes, földi értelemben vett egysége is, mely a régi szövetségek természetes alapja volt.

Az új népnek jellemző vonása a szabadság, és ennek biztosítéka a bennünk működő Lélek. Szabadon tenni annyi, mint lélekből, kényszeredettség nélkül tenni, a szeretet indítására cselekedni. Ez a szabadság fokozatosan valósul meg és megvalósulása egybeesik a Krisztus szeretetét utánzó szeretet gyakorlásával. A szabadság és a szeretet feltételezik egymást és erősítik. A Szentlélek a szeretet és szabadság

lelke. Legyen bár mégoly kisded nyáj is az egyház, minthogy a Lélek ereje járja át, folyton ható kovásza az emberiség egységének és záloga reménységének.

Az egyház által meghirdetett és fokozatosan megvalósuló Isten-országa Krisztus másodszori megjelenésekor éri el teljességét, amikor az ember és egész világa tényleg úgy mutatkozik meg, mint Krisztus teljessége. Olyasféle ez, mint amikor egy nagyon tehetséges apának több gyermekében nyilvánul meg sokszerű tehetsége, vagy amikor egy igazságot egyaránt kifejezünk a zene, költészet stb. eszközeivel. Az egyház keresi igazi önmagát. Minden korszak vázlat, mely egyre közelebb visz az igazihoz. Minden igazi kezdet, mely először úgy tűnhet, mint az eddiginek tagadása, valójában folytatja azt és egységet alkot vele.

Az új nép jellemzője az is, hogy tagjai mindannyian papok, így az egyház igazi papi közösség. Ezt az igazságot a katolikus teológia sokáig mellőzte, jóllehet a protestánsok évszázadokon át hangoztatták; csak XII. Pius alatt kezdett polgárjogot nyerni. Egységünk Krisztussal, a Fővel annyira eleven és bensőséges, hogy papságában is mindnyájan részesülünk, ha nem is ugyanolyan módon. A keresztség és bérmálás felkentekké tesz bennünket, vagyis jogosulttá és alkalmassá a lelki áldozat bemutatására. A lelki áldozat lehet az ima, az eleven és hiteles tanúságtétel Krisztus mellett, a szentségek méltó vétele, a tevékeny szeretet stb.

Hasonlattal talán úgy mondhatnánk: Krisztus minden tagjában megdicsőítette az Atyát: ajkának imájával éppúgy, mint kezének munkájával, tanításával, fárasztó útjaival vagy virrasztásaival, – tehát egész lényében pap volt, – mégis szíve-elméje volt az, ami az egészet végső soron áldozatként az Atyának bemutatta; e részáldozatokat összefoglalva legvégül – mint ennek a sok áldozatnak foglalatát – egész életét adta oda. Az általános papság a sokféle áldozathoz, istenszolgálathoz hasonlít, mellyel Jézus az Atyát megdicsőítette, a szolgálati papság a végső és tökéletes életáldozat megjelenítésével a szív–elme szerepével analóg feladatot tölt be és az egészet végső kibontakozásához, Krisztushoz kapcsolódásában kiteljesedéséhez segíti.

A szentségek egyenkint tökéletesítik az embernek Isten népéhez való tartozását és kijelölik sajátos szerepét a titokzatos testben. A dokumentum szövege rámutat az egyes szentségek ekkleziológiai vonatkozásaira is.

Részesedés Krisztus prófétai hivatalában

Itt első helyen nem a tanítóhivatal tévedhetetlenségét említi a zsinat, hanem a Szentlélek által felkent hívek összességét. A Szentlélek ui. mondhatni új érzéket alakít ki bennük és ezzel, a tanítóhivatal vezetése mellett megőrizhetik az igaz hitet, sőt annak mélységeibe is egyre jobban behatolhatnak.

Észre kell vennünk ezt a fontos nézőpontváltozást: Isten népe szemszögéből tekinti a zsinat a tévedhetetlenséget és azt a lehetőséget, hogy a hit titkába egyre mélyebben behatoljon. Ez az egyház egészének a Szentlélektől juttatott adomány – akárcsak a kiváló erények vagy különleges adományok, amelyekkel a Lélek az egyházat ékesíti – különleges módon érvényesül a tanítóhivatalban.

Krisztus királysága

Jézus Krisztus az emberiség megváltója. Királysága azáltal valósul meg, hogy a különböző népek fiaiból összeálló egyház a Szentlélek erejében egységet alkot, de úgy teszi saját fiaivá az egyeseket, hogy azok saját népüknek is még jobb fiai legyenek. Sőt egyházi tagságukban is megőrzik – és ez lényeges újítás a régi gyakorlattal szemben – nemzeti sajátosságaikat, ezáltal pedig egymást is gazdagítják.

Ugyanígy jelen van a szolgálatok különbözősége is és egyéb – az igazi egységgel nem ellenkező sokféleség. Az egység biztosítéka Péter széke. Sőt, a sokféleségnek egészen tág köréről van szó. Kerüli a zsinat annak a kérdésnek felvetését, hogy ki tagja az egyháznak. Kijelenti, hogy minden ember meghívást kapott az egyházba és különböző módon tartoznak hozzá az egyes emberek, ill. vannak hozzárendelve, vannak vele kapcsolatban.

A zsinat tehát különbséget tesz az egyházhoz-tartozás és a hozzá való rendeltség között és senkit sem zár ki e formák valamelyikéből.

Krisztus az egyetlen közvetítő, az egyház pedig az egyetlen általa rendelt eszköz az üdvösségre. Ebből önként adódik, hogy aki e két tényt felismeri és mégsem keresztelkedik meg, illetve az egyházat megkeresztelkedése után elhagyja, nem üdvözülhet. Figyelmet érdemel az óvatos fogalmazás: salvari non possent.

Mint fentebb említettük, tudatosan kerüli a zsinat annak a kérdésnek felvetését, hogy ki tartozik az egyházhoz és ki nem. Az egyháztagság konkrét kérdésének felvetése helyett a zsinati szöveg két szélsőséges esetet említ: a teljesértékű tagságot és a szeretet hiánya miatt értéktelen, pusztán külsődleges, látszólagos tagságot. E két véglet között számos átmeneti fokozat van.

De a teljesértékű tagoknak is tudniok kell; összes érdemük sem elég arra, hogy az egyház tagjaivá váljanak. Azért tudtak így állást foglalni, mert Isten erős, hatékony szeretete feléjük fordult.

A 15. pont azokkal foglalkozik, akik vagy nem hiánytalanul vallják a hitet, vagy Péter utódjával nincsenek egységben. Lényeges újítás, hogy a zsinat nem használja az „eretnek" vagy „szakadár" szót, sőt még „elszakadt testvérekről" sem beszél, mert – Szt. Pál tanítását követve – azt akarja kiemelni, ami összeköt bennünket, bár teljes felsorolásuktól eltekint. E kérdésről bővebben az ökumenizmusról szóló dekrétum tárgyal. Mindenesetre az egység első feltétele az összes érdekelteknek tisztulása és megújulása.

Ezután a nem-kereszténységekről szól. Ők is az egyházhoz vannak rendelve, és ha őszintén törekszenek az igazságra és jóságra, ezt Isten kegyelmének segítségével teszik, amelyet viszont az egyház által kaptak.

Mivel a kinyilatkoztatás ennek mikéntjéről nem szól, elég annyit mondanunk, hogy Istennek, mint a kegyelem feltétlen urának, szabad kiosztójának módja van arra, hogy az emberek üdvözítésére a rendes úton kívül rendkívülieket is felhasználjon.

III. AZ EGYHÁZ HIERARCHIKUS SZERKEZETE

E kérdést az I. Vatikáni zsinat kényszerű félbeszakítása miatt nem tárgyalhatta. A pápa főségét és csalhatatlanságát akkor definiálták. Hátra volt a püspökök szerepének tisztázása. Erről bővebben szóltunk a dekrétum történetének ismertetésénél. Most röviden csak annyit: az evangélikusok vonatkozásában vita tárgya volt maga az egyházi hivatal, az orthodoxokkal kapcsolatban pedig az, hogy mennyiben lehetne a katolikus (helyesebben: római) egyházat a keleti egyházakhoz hasonlóan szinodális jellegűvé tenni.

A zsinat határozottan leszögezi, hogy a pápának és a püspököknek Krisztustól kapott pásztori hatalmuk van.

A 19. pontban a 12 apostolról beszél; egységük Péter vezetése alatt és vele egységben valósul meg. Az apostolok elsőrendű feladatának az igehirdetést tekinti. (Ilyen értelemben nyilatkozott szt. Pál is önmagáról.)

Itt is mellőzi a zsinat a fundamentális teológiába tartozó kérdések tisztázását: nem határozza meg pontosan az „apostol" jelentését, nem megy bele annak a kérdésnek tisztázásába sem, adott-e Jézus földi életében apostolainak parancsot arra, hogy tanítását az egész világon hirdessék stb.

Mivel többen ellenezték az „apostoli kollégium" elnevezést attól tartva, hogy túlságosan hangsúlyozza az egyenlőséget a primátus rovására, ezért bevették az „állandó együttes" kifejezést is.

Az apostolok feladata volt, hogy utódokról gondoskodjanak. Ebben a pontban az I. Vatikánum tanításához viszonyítva lényeges többletet találunk: az apostoli hivatal fennmaradását párhuzamba állítja a zsinat Péter hivatalának folytonosságával. Kijelenti, hogy a püspökök, mint Isten népének pásztorai, isteni rendelés alapján léptek az apostolok helyére. Nem a pápától függ, akar-e püspököt vagy sem.

Püspökök, papok és diakonusok

Azt tanítja továbbá a zsinat, hogy az apostolok hivatali hatalmukban különböző fokozatokban részesítettek másokat: püspököket, papokat és diakonusokat.

Jóllehet a következőkben a püspökök állnak a figyelem középpontjában, az elmondottak nemcsak rájuk vonatkoznak.

A püspökök nem „helyettesítik" Krisztust, hanem Krisztus tevékenykedik általuk. Szerepük nem abban áll, hogy Krisztus munkáját folytatják, hanem – mint a szentségek anyaga a kegyelmet – foghatóvá, felismerhetővé teszik a földről eltávozott, de mégis tovább működő Krisztust. Krisztus elsősorban a püspökök által fejti ki működését, de nem kizárólag. Működésük lényegét az okmány ezúttal ismét Isten igéjének hirdetésében jelöli meg.

A püspök kapja meg az egyházi rend teljességét. Amikor a zsinat ezt hangsúlyozza, lényegesen új kiindulópontot választ az egyházi rend szentségének felfogásához.

A régi teológiai tanítás szerint e szentség értelmezésénél az egyszerű papságból kell kiindulni, a papság lényege pedig az átváltoztató hatalomban van. Ebben a felfogásban a püspökszentelés méltóságbeli, de nem lényeges többletet adott a papsághoz. Az új, a zsinat által képviselt felfogás abból indul ki, hogy a püspök megkapja a papság teljességét, a többi rendek pedig különböző fokban részesednek a papságban, a püspök által, anélkül azonban, hogy az így kapott hatalom gyakorlásában teljesen a püspöktől függnének, vagy híjával volnának minden önállóságnak.

A püspök a szenteléssel hatalmat kap a megszentelésre, a tanításra és vezetésre. A hagyományos teológia szentelési (ordo) és joghatósági (iurisdictio-s) hatalmat különböztetett meg. Utóbbival csak a pápa és bizonyos tisztségek viselői rendelkeztek. Tehát a szentelés, a szentség nem adott eleve joghatósági hatalmat is. A zsinat mindkettőt egybefogja a szentelésben.

A pápa kívánságára a zsinat kijelentette, hogy a püspökök tanítói és kormányzói hatalmukat csak a pápával és a püspökök testületével egyetértésben gyakorolhatják. Ennek hangsúlyozását olyan egyházak indokolták, amelyeknek érvényesen felszentelt püspökük van ugyan, de ez az egység hiányzik. Az ilyen püspökök tanítói és kormányzói tevékenységének érvényességéről a zsinat nem nyilatkozik.

Ami a megszentelő hatalmat illeti, arról a zsinat több dokumentuma is kijelentette: azokban az egyházakban is érvényesen szolgáltatják ki a szentségeket, amelyek nincsenek egységben Péter utódjaival.

A püspöki kollégium

A püspöki kollégium néha az ordo (rend), máskor a corpus (testület) nevet kapja.

A püspökök testülete nem a püspökök összességéből adódik. Isteni rendelkezés az, hogy a püspökök testületet alkossanak, hogy létezzék ilyen testület az egyházban. A püspökséget Krisztus mint testületet rendelte és minden püspök akkor részesedik a hármas hatalomban, ha ennek a testületnek tagja lesz.

Analóg a helyzet az egyházi tagsággal: az egyház sem a hivők másodlagos összessége, vagyis nem azáltal jön létre, hogy van bizonyos számú hivő. Adva van az egyház, először Krisztusban, mint szőlőtőben, és mindenki úgy válik kereszténnyé, hogy ennek az először csak Krisztusban létező egyháznak tagjává válik.

A püspökök testülete az apostolok testületének utóda. E testületnek feje és ugyanakkor tagja is a pápa; nélküle a testület nem is létezik. A püspökök testülete birtokolja a teljes hatalmat: a pápával és a pápának alávetve ugyanazzal a hatalommal rendelkezik, mint a pápa és ezt a hatalmat Istentől, nem pedig a pápától kapja.

Ez elvileg egészen világos. Arra azonban még a II. Vatikáni zsinat után sincs biztosíték, hogy a kollégium az őt megillető szerephez is jut az egyház életének irányításában. 1965 szeptembere óta püspöki tanácsadó testület, a „püspöki szinódus" működik a pápa mellett, amit feltétlenül pozitívumként, biztató kezdetként kell értékelni, de végső rendezésnek semmiképpen nem tekinthető. Biztosra vehetjük, hogy a nemkatolikus keresztényekkel való közeledést is nagyban megkönnyítené, ha a püspökök testületének az egész egyház életét irányító joga és kötelessége állandó gyakorlattá válna.

A kollegialitás, tehát a lényegszerű összetartozás logikus következménye, hogy az egyes püspökök nemcsak saját egyházmegyéjükért, hanem az egész egyházért felelnek.

A kollégium egységének láthatatlan alapja a Szentlélek, látható jele és biztosítéka a pápa, az egyházmegyék egységének kifejezője pedig a püspök. Minden egyes egyházmegyében jelen van az egész egyház!

Az egyes egyházak sajátos hagyományaikat drága örökségként őrizve csak még gazdagabban juttatják kifejezésre az egy hitben rejlő szépségeket. Róma nem törekszik az eddigi uniformizálásra; nem tekinti külön engedménynek, ha az egyes egyházak liturgikus, jogi stb. hagyományaikat őrzik.

A püspök elsődleges kötelessége egyházmegyéjében az evangélium hirdetése. Tehát hirdetés, vagyis nem a szó intellektuális értelmében vett elméleti tanítás, hanem a bibliai értelemben vett igehirdetés: a hit ébresztésére alkalmas, élő hittől áthatott továbbadása Isten igéjének. Az egyház hitét kell meghirdetnie, mely Isten tekintélyén alapszik és éppen ezért a hívek kötelesek a hitből fakadó engedelmességgel fogadni püspökük tanítását. Fokozottabban áll ez a római püspökre, akinek tanítását akkor is engedelmes és tanulékony lélekkel kell fogadnunk, ha nem ex cathedra nyilatkozik. Ez azonban csupán általános elv. Jól megalapozott és immár hagyományosnak mondható teológiai vélemény azt mondja, hogy ez a kötelezettség bizonyos körülmények között megszűnik. Mivel a zsinat ezt a felfogást nem ítélte el, továbbra is ehhez tarthatjuk magunkat. A pápa után most azt nézzük, milyen esetben tévedhetetlenek a püspöki kollégium döntései. (A pápai csalatkozhatatlanság kérdésében a zsinat semmi újat nem mondott.) Ha a püspökök egyetemessége nyilvánvalóan a hit és erkölcs körébe vágó dolgot tanít, méghozzá úgy, mint végérvényesen kötelezőt – ez a váratlan hozzáadás – és kifejezetten kívánja a feltétlen elfogadást, tanítása tévedésmentes. Pápának és püspöknek egyaránt a Krisztustól kapott kinyilatkoztatáshoz kell tartaniuk magukat, mert Isten általuk nem új kinyilatkoztatást akar ad-

ni, hanem az a feladatuk, hogy az egyszer adottat mind mélyebben és tévedéstől mentesen feltárják. Ez viszont csak úgy történhet, ha a pápa és a püspökök minden erre alkalmas eszközt felhasználnak. Az alkalmas eszközök közé nemcsak az egzegéták és dogmatikusok által feltárt eredmények számítanak, hanem az elmélkedés és imádság is, valamint a föltétlen korszerűség. Hiszen az egyre teljesebb megértésnek oka is, célja is az, hogy a kinyilatkoztatást a mindenkori ember számára érthető és vonzó formában fogalmazza meg. Minél őszintébben törekszik az egyház, hogy az isteni üzenetet a mai embernek továbbítsa, annál többet merít annak gazdagságából önmaga is.

A püspök megszentelői hatalmáról szól a 26. pont. Abból indul ki, hogy minden egyes – még oly kicsi – egyházközségben is az igehirdetés, az eukarisztia és a testvéri szeretet révén az egész egyház valósul meg. Minden egyes egyházközségnek tulajdonképpeni vezető papja a püspök. Ami pedig a püspök kormányzói hatalmát illeti, a zsinat rámutat, hogy bár alá van vetve a pápának, nem annak képviselőjeként, hanem saját felelősségére vezeti az egyházmegyéjét.

A papokról szólva a dokumentum utal arra a tényre, hogy az apostolok kezdettől fogva különböző mértékben részeltettek hatalmukból másokat is. Nem sikerült a zsinatnak teljesen feltárni a papság teológiai gyökereit, annyit azonban világosan kimond, hogy a pap sajátos és közvetlen viszonyban áll Krisztussal. A felszentelt papság szolgálatának és hivatalának lényegét és üdvösségi szerepét a legújabb teológiai irodalom csodálatosan sok oldalról világította meg és megnyugtatóan tisztázta. A papok Krisztus hármas hivatalában különlegesen részesednek a felszentelés által és így a szó igazi értelmében lesznek papokká. Abban is hasonlítanak a püspökökre, hogy az Isten igéjének hirdetése nekik is elsőrendű feladatuk. Püspökükkel egy „prezsbitériumot" alkotnak, akárcsak a püspökök a pápával egy kollégiumot. Bizonyos értelemben a püspököt jelenítik meg egyházközségükben, átveszik hivatali feladatainak egy részét, vezetik az Úr nyájának rájuk bízott részét és saját egyházközségükben megjelenítik az egyházat. A püspökökhöz hasonlóan ők is az egész egyházmegye, sőt az egész egyház gondjainak-bajainak megoldásáért is felelősséggel tartoznak. Kiemeli a zsinat, mennyire fontos az egységet minden módon ápolni: minden pap az egész egyházmegye, sőt az egész világegyház problémáira, feladataira tekintettel végezze feladatát. A püspökök se azt nézzék elsősorban, ami őket papjaik fölé emeli, hanem az atya–fiú viszony, tehát a különbségeket felülmúló és áthidaló egység jellemezze kapcsolatukat.

A diakonátusról a 19. pontban van szó. Szentelésük szentség, tehát ők is a hierarhiához tartoznak. Hatalmukat azonban a zsinat nem a szentelésből eredezteti, hanem az „illetékes hatóság" megbízásából. Ebben a pontban a zsinat ismét a hagyományos felfogást teszi magáévá és a konszekráló hatalomból vezeti le a papi hatalmat, jóllehet a III. fejezetben ezzel a hagyományos felfogással már szakított. A diakonátus felújítása lényeges az egyre fokozódó paphiány miatt, mert az általuk is ellátható feladatok (keresztelés, esketés, szentírásolvasás és tanítás stb.) létfontosságúak az egyház szempontjából. A püspökkari konferenciák a pápa beleegyezésével visszaállíthatják az állandó jellegű diakonátust. A fiatal diakonusokat az egyház továbbra is cölibátusra kötelezi az ősibb hagyománnyal ellentétben, viszont az érettebb korú házasembereknek megengedi, hogy továbbra is házasságban éljenek. A diakonátus visszaállítása nem teszi feleslegessé, sőt nem is szorítja háttérbe a világiak apostolkodását, hiszen a diakonusok olyan feladatot végeznek, amelyekre a hierarhia illetékes.

IV. A VILÁGIAK

Sajnálatos módon nem sikerült a „laikus" helyett jobb kifejezést találni, pedig ennek a szónak rossz mellékíze van. Az eddig általában gyakorolt eljárás helyett, hogy ti. azt mondták el, mire nem jogosult a világi és igen hamar végére értek jogai felsorolásának, most pozitíve igyekezett a zsinat ezt az „állapotot", státust jellemezni.

Először is hangoztatja, hogy a hierarhia egymagában nem vállalhatja magára az egyház küldetésének teljesítését. Különben is a világiak szintén részesültek a maguk módján Krisztus hármas tisztségében és ezt azért kapták, hogy gyakorolják is. Tehát az egyháznak szóló küldetésből nekik is ki kell venni a részüket. Ezt pedig úgy tehetik, hogy belülről szentelik meg a világot, világi kötelességeiket az evangélium szellemében végzik. Egész magatartásuk a krisztusi lelkületet sugározza, és egészen konkrét, mindennapi területeken is mutassák meg a Krisztus szellemében történő megoldás lehetőségét és szépségét.

Tehát egyáltalán nem lebecsülendő a feladatuk, hiszen vannak az életnek olyan területei, amelyeken csakis a világiak által lehet jelen az egyház. Példás keresztény életükben éri el „megtestesülésének" teljességét az örömhír, amit hirdetni kell és egyre mélyebben érteni, de végső soron az élet minden területén meg kell valósítani. Ezt a tevékenységüket méltán nevezi a zsinat „consecratio mundi"-nak, a világ megszentelésének, amelyre akkor nyertek felhatalmazást és képességet, amikor részesedtek Krisztus papságában.

A hivők Krisztus prófétai hivatalában is részesülnek. Ennek következtében rendelkeznek a hit érzékével és a beszéd adományával. A prófétaság fogékonyság az Isten üzenetére és képesség annak továbbadására. Három módot jelöl meg a zsinat, ahogyan a hívek ezt a felhatalmazásukat gyakorolhatják: reményből éljenek, azaz az adott pillanatot mindig felhasználva az örök életre szegezzék tekintetüket. Vagyis ha úgy látják is, hogy a bűn uralkodik el napjainkban, ezt úgy tekintsék, mint Istentől számukra készített alkalmat üdvösségük munkálására. De nyilvánuljon meg ez a remény abban is, hogy önmagukat sem fogadják el késznek, befejezettnek, az örök életre érettnek, nem tekintik úgy az örök célt, mintha már elérték volna, hanem saját jóságuk is reménységük tárgya legyen.

A másik terület a hitvalló élet. Amit remélnek, azt merjék hirdetni másoknak is, és életük komolyságával, feddhetetlenségével hitelesítsék szavaikat. A harmadik és legfontosabb terület a családi élet, ahol a keresztény élet szépsége teljes gazdagságában bontakozik ki. Az egymás iránti áldozatos szeretet, türelem, megbocsátás, a felelősség, a szülők példaadó élete... az Isten szerinti élet szépségét olyan vonzóan és meggyőzően mutatja be, hogy tanúságtevő példájával vádlón bizonyítja rá a világra bűnt és megvilágosítja azokat, akik őszinte szívvel keresik az igazságot. Nagyon jelentős az a felszólítás, mellyel ez a pont zárul: mélyedjenek el egyre jobban Isten kinyilatkoztatásának ismeretében, váljanak ilyen értelemben is nagykorúvá, akik – a megfelelő alapismeretek birtokában – helyesen és konkrét helyzetük számára gyümölcsözően olvassák Isten szavát, ill. váljanak alkalmassá arra, hogy az evangélium terjesztésének munkájába bekapcsolódjanak. Ennek érdekében erejükhöz mérten tanuljanak, másrészt viszont kérjék kitartóan a Szentlélektől a bölcsesség adományát, amely egyike a legfontosabb karizmáknak.

Krisztus királyi méltóságában az alázatosság szellemében végzett szolgálat által részesülnek a világiak. Krisztus a királyi szabadság állapotába helyezte övéit: le tudják győzni a gonoszt önmagukban és terjeszteni tudják magukban és környezetükben az igazság, szeretet és béke országát. Ezt úgy érik el, hogy a technikai,

tudományos stb. eredmények által létrejött valamennyi értéket igyekeznek minden ember számára hozzáférhetővé tenni és azon munkálkodnak, hogy minél tökéletesebben megvalósuljon általuk már itt a földön Isten országának jövendő állapota. A királyságban való részesedés tehát az önzés megfékezése, mely alkalmassá teszi az embert arra, hogy testvéreit is Isten országának polgáraivá tegye. Aki így megalázza magát és szolgálatot vállal, az szívében már egyesült az Atya jobbján ülő Úrral.

A keresztény lelkiismeret vezesse őket világi, állampolgári kötelességeik teljesítésében is.

Látjuk tehát, hogy a zsinat helyteleníti a klerikalizmus minden formáját. Abban is megmutatkozik ez, hogy a világiakat felbátorítja a véleménynyilvánításra. Ez nemcsak joguk, hanem bizonyos körülmények között kötelességük is. Ha egy családban igazi egyetértés, szeretet van, akkor nemcsak azt mondhatja el mindenki nyugodtan, amivel meg van elégedve, hanem kifogásait is. Ha világi hivőtől elvárjuk, hogy felelősnek érezze magát azért, vajon az életnek csak általa „megkeresztelhető" területein megtette-e a magáét, azt a jogát is el kell ismernünk, hogy – egyebek közt – így szerzett tapasztalatait, felismeréseit, ötleteit és bírálatait az egyházi vezetők tudomására hozza.

V. ÁLTALÁNOS MEGHÍVÁS AZ ÉLETSZENTSÉGRE

Amint azt a szkéma vitájának történeténél ismertettük, e fejezet eredetileg nem szerepelt a szövegben. A világiakról szóló fejezet elé egy másikat terveztek, mégpedig a szerzetességről, ezzel a címmel: „Az evangéliumi tökéletesség elérésére szolgáló állapotok." Ez viszont könnyen azt a régi téves felfogást táplálta volna, mely szerint a tökéletes keresztény élet csak a szerzetben valósítható meg.

A zsinat világosan kimondja, hogy a keresztény tökéletesség minden életállapotban elérhető, sőt bármely életállapotban élő embernek kötelessége a tökéletességre törekednie. A tökéletesség azonban mégsem pusztán az emberi erőfeszítés gyümölcse, hanem Krisztus szeretete hozza azt létre a Szentlélek ajándékai által. Ami eddig sokak szemében „a" tökéletes életnek számított: az evangéliumi tanácsok követése, azt most a zsinat a tökéletesség „sajátos módjának" nevezi, melyet azok válasszanak, akiket Isten erre hív. Ők jelenítik meg ragyogó példaként a szegény, engedelmes és szűzi Jézust és állítják a hivők szeme elé a példát, hogy mekkora odaadást, megengedett és magukban jó földi-emberi értékekről lemondást is kérhet Isten, ill. mekkorára is vállalkozhat az ember. Akinek nincs füle, hogy ezt meghallja, az a keresztény tökéletességet saját földi hivatásának teljesítésében érheti el. Érdekes megjegyzés, csak úgy odavetve: az életszentség megvalósításával emberibbé válik az élet.

Felváltva szerepel a szövegben szentség és tökéletesség. A kettő viszonyát így lehetne körülírni: Isten irgalommal felénk hajol, megbocsátja bűneinket, életének részesévé, azaz szentté tesz. Minél készségesebb szívvel fogadja az ember ezt az isteni gesztust, annál bensőségesebbé lesz az a szeretet-kapcsolat, annál nagyobb fokú a szentség. Természetesen a Jézus Krisztusban kapott és elfogadott kegyelmet az ember úgy igyekszik viszonozni, hogy tükrözi az ő életét. Így tesz szert erkölcsi szentségre, bizonyos fokú tökéletességre. Ám mindennek ellenére sem sikerül a kitűzött célt elérnie. Csak Istentől remélheti, hogy ha a szentségre meghívta, akkor a tökéletességre, az erkölcsi szentség teljességére is elsegíti irgalomból.

VI. A SZERZETESEK

Férfiak és nők a Szentlélek ösztönzésére alakult különféle rendekben az evangéliumi tanácsok útján járnak, a hierarhia vezetése alatt állnak, az hagyja jóvá szabályaikat és ügyel arra, hogy alapítójuk szellemében éljenek. A szerzetesek az egyházért élnek. Nem csupán a saját üdvösségük biztosítása érdekében vállalják a lemondást, hanem azért is, hogy az egész egyházra bőséges kegyelem áradjon életükből, imájukból. A szerzetesség nem alkot harmadik állapotot a klérus és a világiak között; tagjai mindkettőből kerülnek ki.

A helyesen élt szerzetesi élet a lemondások ellenére sem állja útját a személyiség egészséges kibontakozásának. Akinek Isten erre hivatást, ill. a hívás meghallására fület adott, attól kegyelmét sem fogja megtagadni. E kegyelem segítségével elérhetik a szívnek olyan tisztaságát és a léleknek oly nagyfokú szabadságát, mely ha egyszersmind a szeretetben is gyarapodnak, a Krisztus szerinti emberség megvalósítását teszi lehetővé. Rendalapítók és egyszerű szerzetesek nagy száma bizonyítja, hogy a tökéletesen megvalósított szerzetesi élet milyen tetterős, az élet gyakorlati, nagyon is bonyolult kérdéseiben eligazodni tudó embereket formált belőlük. Természetesen a szerzeteseknek hiteltérdemlően bizonyítaniuk kell életükkel, hogy valóban Isten országáért teszik, amit tesznek. De ekkor valóban az Isten országának hatékony, pótolhatatlan jelévé válnak, vagyis hozzásegítik az egyházat ahhoz, hogy jel legyen a nemzetek előtt.

VII. AZ ÚTON LEVŐ, VÁNDORLÓ EGYHÁZ

Az egyház eszkatológikus jellegű valóság. Krisztus megalapította, az üdvösség szakramentumává tette, Lelke által élteti. Az Atya jobbján ülve is munkálkodik egyházában, hogy irányítsa a végső kiteljesedés felé. Az egyház ugyanis még nem az, aminek lennie kell, legalábbis egészében még nem az. De tagjainak része már célhoz ért, a másik része pedig szintúgy a biztos cél előtt áll – ezek szenvednek a tisztítóhelyen –, míg a többi itt a földön törekszik az égi haza felé.

Akik már a célban vannak, azok közelségben Istenhez, Krisztussal bensőséges és elszakíthatatlan egységben és az *egy* egyházhoz tartozva, megerősítik az egyházat a szentségben, a Krisztus iránti hűségben. Krisztussal együtt és általa imádkoznak értünk. Krisztust ábrázolják nekünk a legkülönbözőbb életformákban és körülmények között. Amikor tiszteljük őket és szeretettel ragaszkodunk hozzájuk, általuk Krisztushoz kerülünk közelebb. Helyes tehát a szentek tisztelete, közbenjárásuk kérése, mert ezen az úton is közelebb kerülhetünk Krisztushoz. A liturgia is összekapcsol velük: imánk, dicsérő énekünk az üdvözöltekével cseng egybe és jut az Atya elé.

Krisztus van tehát a középpontban, minden hozzá vezet bennünket és általa az Atyához. A szentek tiszteletébe becsúszott hibák: torzulások és túlzások miatt kultuszukat nem visszaszorítani kell, hanem helyes, krisztocentrikus mederbe terelni.

VIII. SZŰZ MÁRIA

A fejezet részletes ismertetésétől el kell tekintenünk, csupán néhány lényeges szempontot emelünk ki. Feltűnő az, hogy a zsinat a „közvetítő" címet éppen úgy mellőzi, mint a „társmegváltót", mert ezeknek használata elhomályosíthatnák

Krisztus egyedüli közvetítői és megváltói szerepét. A megváltásban betöltött helyét a szentírás előre jelezte – legalábbis a későbbi és teljesebb kinyilatkoztatás fényében megértjük, hogy róla van szó – a kígyó felett győztes asszonyban, az Emmánuelnek életet adó szűzben és mindazokban a szegény és alázatos szívű emberekben, akik egyedül Istentől várták az üdvösséget. Végül őt formázta előre Sion leánya (érdemes ennek belátása végett párhuzamba állítani Szof 3,14–18-at az angyali üdvözlettel) (Lk 1,28–31). Szabadon, Isten iránti odaadó szeretetből vállalta, hogy a Megváltó édesanyja legyen. Erre a hitre természetesen az eljövendő Megváltó kegyelme tette képessé. Hittel vett részt Fia életében, anélkül azonban, hogy a hit homálya eltűnt volna szívéből. Szívében őrizte azokat a szavakat, melyeknek igazságáról nem kételkedett, de jelentésüket felfogni csak beteljesülésük, ill. Jézus megdicsőülése után tudta. Ebben minden hivőnek követendő példaképe.

Mivel Mária hittel, tevékeny szeretettel és szenvedéssel együttműködött Fiával a megváltás művének végrehajtásában, a kegyelem rendjében méltán nevezzük őt anyánknak. Ebben az anyai mivoltában, mely szűzességével párosul, előképe az egyháznak. Teljesen megfelelő és illő, hogy őseink hagyományát követve tiszteljük a boldogságos Szűz Máriát, de a hit megszabta keretek között, mentesen tehát a hiszékenységtől, csodahajhászástól, az érzelmek túlhajtásától. Figyelemreméltó, hogy a zsinat a Mária-jelenésekről egyáltalán nem tesz említést, és ezzel is arra int, hogy nem ezekben kell a Szűzanyával való kapcsolat lényegét látnunk. Úgy kell tisztelnünk és magasztalnunk őt, hogy lehetőség szerint ne sértsük vele a nem-katolikus keresztények érzékenységét, de a túlságos óvatosságot, áljózanságot is kerülni kell, amely viszont a katolikus hívek érzületét sértené.

4. *Gyakorlati következtetések*

1. Az egyházat úgy kell átélnünk és bemutatnunk, mint misztériumot: titokzatos, szent életközösséget. Nem társaság, mely tagjai közé felvett bennünket, szabályokat ad elénk, melyeknek megtartását számonkéri, előnyökhöz juttat, melyekhez más módon nem juthatnánk. Olyan, mint a család, vagy mint a jegyesek, ill. házastársak kapcsolata. Olyan erő fog össze bennünket, mely nagyobb nálunk, mely felett nem rendelkezünk, de amely életünk és személyiségünk kibontakozását biztosítja.

2. Igazi nagykorúságra kell nevelni híveinket. A szükséges ismeretek birtokába juttatni őket és felbátorítani, hogy igyekezzenek ők maguk is igényeiknek, hajlamaiknak, helyzetüknek megfelelően, minél többet meríteni Isten igéjéből. Ne tejet kívánjanak csak, rágják meg ők maguk az ételt. Folytassunk szívesen párbeszédet velük ezekről a kérdésekről. Ne gondoljuk, hogy csak bennünket segít a Szentlélek. Általuk is nagyon sok világosságot áraszt az egyháziak lelkébe.

3. Az is a nagykorúsághoz tartozik, hogy felbátorítjuk őket a nyílt, őszinte bírálatra. Tudatosítsuk bennük, hogy a keresztség által részesedtek Krisztus hármas hatalmában, és hogy ez kötelezettséget is ró rájuk.

4. Igyekezzünk a családi légkört úgy alakítani, hogy miniatűr egyház legyen, melyet a szeretet légköre jár át. Megvan az atyai-anyai szeretettel párosult tanítói tekintély, a különbségeken is felülemelkedő, egymásért áldozatokra is kész szeretet, melynek ős-mintája a szentháromsági személyek kapcsolata. Az igazán szép családi élet érteti meg a család tagjaival az egyháznak, Krisztus jegyesének titkát.

5. A szentségre és tökéletességre történő általános elhivatottságot csak a világi értékek helyes szemléletének kialakításával párhuzamosan tudatosíthatjuk. Amint Jézus a bűnt kivéve mindenben hasonlóvá lett hozzánk, azaz mindent felvett isteni

személyének körébe, úgy kell a keresztény embernek is mindent megszentelni maga körül azáltal, hogy Krisztus lelkületével végzi munkáját. Ez is egyfajta átváltoztatás, amikor a pusztán anyagi, evilági valóság Isten országának építőköve lesz.

6. A szentek tiszteletének felújításával és helyes irányba terelésével – főleg a modern szentekével – állítsunk lelkesítő példákat magunk és mások elé. A szenteket Isten nemcsak azért tette szentté, hogy örömét lelje bennük, hanem a mi érdekünkben is. A szentek kultuszának elhanyagolása egyáltalán nem korszerű és csak annyiban érthető, hogy az előző kor túlzásainak visszahatásaként jelentkezik. Krisztus mérhetetlen gazdagsága szemünk láttára bontakozik ki bennük; nagyságuk elismerése hódolat Krisztus előtt, aki ilyen vonzó életre tette alkalmassá őket. A szentírás is ismerteti sok szent életét, tetteit, még olyanokét is, akik nem tartoztak a választott néphez.

7. Tanuljuk megbecsülni az imát, a csendben, észrevétlenül hozott áldozatokat, egyszóval mindazt, ami tevékenységet túlértékelő korunk embere szemében értéktelen. Nagy erőforrásokat jelentenek ezek az egyház számára, hiszen intenzív összeköttetést létesítenek ég és föld között. Nem véletlen, hogy a szentszék a missziós területeken sürgeti a kontemplatív rendek felállítását. Az egyház egészéhez ők is hozzátartoznak: a világtól elvonulva is hatékony jelei annak, hogy Isten rátekint a világra és üdvözíteni akar szeretete által.

Dr. Kelemen Vendel

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

I. fejezet

AZ EGYHÁZ MISZTÉRIUMA

1. – *(Előszó)*

A népek világossága Krisztus. A Szentlélekben összegyűlt zsinat sürgető óhaja tehát, hogy minden teremtménynek hirdetve az evangéliumot (vö. Mk 16,16), minden embert megajándékozzon Krisztus világosságával, amely ott tündöklik az egyház arcán. Az egyház pedig Krisztusban mintegy szakramentuma, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének; ezért szeretné – az előző zsinatok tanítását folytatva – tüzetesebben feltárni híveinek és az egész világnak a maga lényegét és egyetemes küldetését. A jelen idők viszonyai különösképpen sürgőssé teszik az egyháznak ezt a feladatát, mert fontos, hogy az emberek, akiket ma egyre szorosabban fűznek össze a különféle társadalmi, technikai és kulturális kötelékek, Krisztusban is elérjék a teljes egységet.

2. – *(Az atya üdvözítő tervei)*

Az örök Atya – bölcsességének és jóságának szabad és titokzatos végzése szerint – megteremtette a világmindenséget és elhatározta, hogy felemeli, isteni életben részesíti az embereket. Amikor pedig elbuktak Ádámban, nem hagyta el őket, hanem mindenkor adott nekik segítséget az üdvösségre, Krisztusnak, a Megváltónak érdemeiért, „aki a láthatatlan Isten képmása, minden teremtmény elsőszülötte" (Kol 1,15). Az Atya a kiválasztottakat az idő kezdete előtt „eleve ismerte és eleve arra rendelte, hogy Fiának képmását öltsék magukra, így lesz ő elsőszülött sok testvér között" (Róm 8,29). És elhatározta azt is, hogy a Krisztusban hivőket szent egyházba hívja össze. Az egyház előképei megvoltak már a világ kezdetétől; megtörtént csodálatos előkészítése Izrael népének történetében és az ószövetségben,[1] alapítása pedig a végső időben; nyilvánosság elé lépett a Szentlélek kiáradásakor, és a történelem végén éri el dicsőséges teljességét. Akkor azután – amint a szentatyák műveiben olvassuk – Ádámtól kezdve az összes igazakat „az igaz Ábeltől az utolsó választottig"[2] összegyűjti az egyetemes Egyházban, az Atyánál.

3. – *(Krisztus küldetése)*

Eljött tehát a Fiú; az Atya küldötte őt, és őbenne választott ki minket a világ teremtése előtt, s eleve arra rendelt, hogy fogadott gyermekeivé legyünk; jónak látta ugyanis, hogy őbenne egyesítsen mindent (vö. Ef 1,4–5.10). Krisztus tehát – az Atya akaratának megfelelően – megalapította a földön a mennyek

országát, kinyilatkoztatta az Atya üdvözítő szándékait, és engedelmességével megváltást szerzett. Az egyház, vagyis Krisztusnak titokzatos módon már jelenlevő országa, az Isten erejéből látható módon növekedik a világon. A kezdetet és a gyarapodást jelképezi a keresztrefeszített Jézus oldalából kifolyó vér és víz (vö. Jn 19,34), és előre hirdeti az Úr szava saját kereszthaláláról: „Én meg, ha majd fölemelnek a földről, mindenkit magamhoz vonzok" (Jn 12,32 a görögben). Valahányszor az oltáron megünneplik a keresztáldozatot, amelyben „húsvéti bárányunkat, Krisztust feláldozták" (1 Kor 5,7), mindannyiszor megvalósul a megváltás műve. Ugyanakkor az eukarisztia kenyerének szakramentuma ábrázolja és meg is valósítja a hívők egységét, akik egy testet alkotnak Krisztusban (vö. 1 Kor 10,17). Minden ember meg van híva erre a Krisztussal való egységre. Krisztus pedig a világ világossága; tőle jövünk, általa élünk, feléje tartunk.

4. – *(A Szentlélek az Egyház megszentelője)*

Amikor a Fiú befejezte a földön azt a munkát, amelynek elvégzésével megbízta az Atya (vö. Jn 17,4) pünkösdkor, a Szentlélek küldetése kezdődött, hogy ő legyen az egyház állandó megszentelője és így a hívőknek – Krisztus által az egy Lélekben – szabad útjuk legyen az Atyához (vö. Ef 2,18). Az élet Lelke ő, vagyis örök életre szökellő vízforrás (vö. Jn 4,14; 7,38–39); általa eleveníti meg az Atya a bűn halálával meghalt embereket, amíg halandó testüket is életre nem kelti Krisztusban (vö. Róm 8,10–11). A Szentlélek úgy lakik az egyházban és a hívők szívében, mint templomban (vö. 1 Kor 3,16; 6,19), imádkozik bennük és tanúbizonyságot tesz arról, hogy Isten gyermekei vagyunk (vö. Gal 4,6; Róm 8,15–16,26). Az egyházat – amelyet elvezet a teljes igazságra (vö. Jn 16,13) s egyesít közösségben és szolgálatban – ellátja és irányítja a különféle hierarchikus és karizmatikus adományokkal, fel is ékesíti sajátos gyümölcseivel (vö. Ef 4,11–12; 1 Kor 12,4; Gal 5,22). Az evangélium erejével megfiatalítja az egyházat, szüntelenül megújítja és elvezeti a Vőlegényével való tökéletes egyesülésre.[3] Mert a Lélek és a menyasszony így szólnak az Úr Jézushoz: „Jöjj el!" (vö. Jel 22,17).

Így az egész egyház „mint az Atya, a Fiú és a Szentlélek egyeségéből egybegyűlt nép" áll előttünk.[4]

5. – *(Isten országa)*

Az egyház misztériuma megmutatkozik alapításában. Az Úr Jézus ugyanis azzal indította el útjára egyházát, hogy hirdette a jó hírt, azt, hogy elérkezett az írásokban ősidők óta megígért Isten országa: „Beteljesedett az idő, és már közel az Isten országa" (Mk 1,15; vö. Mt 4,17). Ez az ország Krisztus igéiben, tetteiben és jelenlétében tárult fel az emberek előtt. Az Úr igéi ugyanis hasonlítanak a maghoz, amelyet elvetnek a földbe (vö. Mk 4,14): akik hittel hallgatják és Krisztus kicsiny nyájához csatlakoznak, azok magát az országot fogadják be; azután saját erejéből kicsírázik a mag és szárba szökik az aratás idejére (vö. Mk 4,26–29). Jézus csodatettei is azt bizonyítják, hogy az ország már elérkezett a földre: „Ha én az Isten ujjával űzöm ki a gonoszlelkeket, akkor már közel van hozzátok az Isten országa" (Lk 11,20; vö. Mt 12,28). Főleg azonban Krisztusnak, az Isten Fiának és ember fiának, személyében nyilvánul meg ez az ország; ő „azért jött, hogy szolgáljon és odaadja az életét, váltságul sokakért" (Mk 10,45).

Miután pedig Jézus elszenvedte a kereszthalált az emberekért és föltámadt, úgy jelent meg, mint Úr, Fölkent és mindörökre rendelt Pap (vö. ApCsel 2,36; Zsid 5,6; 7,17–21), és kiárasztotta tanítványaira az Atyától megígért Szentlelket (vö. ApCsel 2,33). Ettől kezdve az egyház – felruházva alapítójának adományaival és hűségesen megtartva pa-

rancsait: a szeretet, az alázatosság és az önmegtagadás parancsát – átveszi a küldetést, hogy Krisztus és Isten országát hirdesse és megalapítsa minden nép között; így ennek az országnak csírája és kezdete a földön. Miközben lassanként növekszik, azalatt maga is az ország beteljesedésére áhítozik: minden reménye és vágya az, hogy egyesüljön Királyával a dicsőségben.

6. – *(A szentírás képei az egyházról)*

Amint az ószövetség gyakran előképekben terjeszti elő az Isten országáról szóló kinyilatkoztatást, úgy most az egyház benső mivolta különféle képek által ismerhető meg; ezeket a pásztoréletből vagy a földművelésből, az építészetből vagy éppen a családok és a jegyesek életéből vett képeket viszont a próféták könyvei készítik elő.

Az egyház *akol*: egyetlen és megkerülhetetlen ajtaja Krisztus (vö. Jn 10,1–10). De nyáj is, és Isten előre jelezte, hogy ő maga lesz pásztora (vö. Iz 40,11; Ez 34,11 skk). Ennek a nyájnak a juhait, bár emberi pásztorok terelgetik, mégis maga Krisztus vezeti és táplálja szüntelen: a Jó Pásztor, Pásztorok Királya (vö. Jn 10,11; 1 Pt 5,4), aki életét adta a juhokért (vö. Jn 10,11–15).

Az egyház *termőföld*, az Isten szántóföldje (vö. 1 Kor 3,9). Rajta nő az az ősi olajfa, amelynek szent gyökerei a pátriárkák voltak, s amelyben megtörtént és meg fog történni a zsidók és a pogányok kiengesztelődése (vö. Róm 11,13–26). Az egyházat a mennyei Földműves ültette, mint választott szőlőskertet (Mt 21,33–34; vö. Iz 5,1 skk). Krisztus igazi szőlőtő: életet és termékenységet ad a vesszőknek, akik őbenne maradunk, az egyház által, és semmit sem tehetünk ő nélküle (vö. Jn 15,1–5).

Az Isten *építményének* is gyakran mondják az egyházat (vö. 1 Kor 3,9). Maga az Úr ahhoz a kőhöz hasonlította magát, amelyet félredobtak az építők, mégis szegletkővé lett (vö. Mt 21,42 és párh.; ApCsel 4,11; 117. Zsolt 22). Erre az alapra építik az egyházat az apostolok (vö. 1 Kor 3,11), és ettől kapja erejét és szilárdságát az egyház. Ez az épület különféle neveket kapott: Isten háza (vö. 1 Tim 3,15), hiszen benne lakik az ő *családja*; az Istennek a Lélek szerint való lakóhelye (vö. Ef 2,19–22); „Isten hajléka" az emberek közt (Jel 21,3); főleg pedig szent *templom*: ezt látják meg és dicsőítik a szentatyák a kőből épült szentélyekben, mint jelképekben, a liturgia pedig méltán hasonlítja a szent városhoz, az új Jeruzsálemhez.[5] Ebbe ugyanis itt a földön élő kövek módjára épülünk be (1 Pt 2,5). Ezt a szent várost szemléli János: a világ megújulásakor úgy száll le a mennyből, Istentől, „mint vőlegényének felékesített menyasszony" (Jel 21,1 sk).

„Magasságbeli Jeruzsálemnek" és „anyánknak" is nevezik az egyházat (Gal 4,26 vö. Jel 12,17), és úgy írják le, mint a szeplőtelen Bárány szeplőtelen jegyesét, akit Krisztus „szeretett, és akiért föláldozta magát, hogy megszentelje" (Ef 5,26); akit felbonthatatlan szövetséggel vett magához, és szüntelenül „táplál és gondoz" (Ef 5,29); azt akarta, hogy tisztára mosva tartozzék hozzá s szeretetben és hűségben legyen alárendelve neki (vö. Ef 5,24). Végül, örökre elhalmozta mennyei javakkal, hogy megismerjük Istennek és Krisztusnak irántunk való, minden értelmet meghaladó szeretetét (vö. Ef 3,19). Amíg pedig e földön – az Úrtól távol – vándorként él az egyház (vö. 2 Kor 5,6), addig számkivetettnek érzi magát; ezért a fentvalókra törekszik, és odairányítja gondolatait, ahol Krisztus Isten jobbján ül és ahol az egyház élete el van rejtve Krisztussal Istenben, amíg Vőlegényével együtt meg nem jelenik dicsőségesen (vö. Kol 3,1–4).

7. – *(Az egyház Krisztus misztikus teste)*

Az Isten Fia – a magával egyesített emberi természetben – halálával és feltámadásával legyőzte a halált, megvál-

totta az embert, és új teremtménnyé alakította át (vö. Gal 6,15; 2 Kor 5,17). Lelkének közlése által ugyanis titokzatos módon mintegy a saját testévé tette minden népből meghívott testvéreit.

Ebben a testben Krisztus élete árad szét a hivőkbe, akik a szentségek által titokzatos és valóságos módon egyesülnek a szenvedő és megdicsőült Krisztussal.[6] A keresztség által ugyanis Krisztushoz hasonulunk: „Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté lettünk a kereszténséggel" (1 Kor 12,13). Ez a szentség jelenvalóvá teszi és megvalósítja a csatlakozást Krisztus halálához és feltámadásához: „A keresztségben ugyanis eltemetkeztünk vele együtt a halálba"; ha pedig „halálának hasonlóságában egybenőttünk vele, úgy leszünk feltámadásában is" (Róm 6,4–5). Az eukarisztia kenyerének megtörésekor valóságosan részesedünk az Úr testéből, és így közösségre lépünk övele is és egymással is. „Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből eszünk" (1 Kor 10,17). Így mi valamennyien tagjai leszünk annak a testnek (vö. 1 Kor 12,27) „egyenként azonban egymásnak vagyunk a tagjai" (Róm 12,5).

Amint az emberi test összes tagjai, jóllehet nagy a számuk, mégis egy testet alkotnak, úgy egyesülnek a hivők is Krisztusban (vö. 1 Kor 12,12), Krisztus testének építésénél is megvan a tagoknak és a feladatoknak különbözősége. Egy a Lélek, aki – a maga gazdasága és a szolgálatok szükségletei szerint – sokféle adományát osztja szét az egyház hasznára (vö. 1 Kor 12,1–11). Az adományok közül kimagaslik az apostoloknak juttatott kegyelem: az ő tekintélyük alá helyezi maga a Szentlélek még a karizmák hordozóit is (vö. 1 Kor 14). Ugyanaz a Lélek személyesen, tulajdon erejével és a tagok belső kapcsolódásával egyesíti a testet, s hoz létre és sürget szeretetet a hivők között. Ezért is, ha szenved valamit az egyik tag, mindegyik együtt szenved vele, s ha tiszteletben van része az egyik tagnak, valamennyi vele örül (vö. 1 Kor 12,26).

Ennek a testnek Krisztus a feje. Ő a láthatatlan Isten képmása, és Isten benne teremtett mindent. Ő előbb van mindennél, elsőszülött a halottak közül, hogy övé legyen az elsőség mindenben (vö. Kol 1,15–18). Nagyszerű erejével uralkodik a mennyeieken és a földieken mindent felülmúló tökéletességével és munkálkodásával dicsőségének gazdagságát árasztja az egész testre (vö. Ef 1,18–23).[7]

Minden tagnak őhozzá kell formálódnia, amíg Krisztus ki nem alakul benne (vö. Gal 4,19). Így beépülünk életének misztériumaiba, hasonlóvá leszünk hozzá, vele együtt halunk meg és vele támadunk fel, amíg együtt nem uralkodunk vele (vö. Fil 3,21; 2 Tim 2,11; Ef 2,6; Kol 2,12; stb.). Mialatt a földön vándorolunk – megpróbáltatás és üldözés közepette haladva az ő nyomdokain – társulunk szenvedéseihez, mert a test a főhöz tartozik, vele együtt szenvedünk, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk (vö. Róm 8,17). „Ő tartja el az egész testet és ő fogja össze ízületekkel és izmokkal, s Isten szerint való növekedéséről is ő gondoskodik" (Kol 2,19). Ő osztja szét állandóan testében, vagyis az egyházban a szolgálatok adományait; ezekkel szolgálunk egymásnak az üdvösség elérésére az ő erejével, hogy az igazság alapján cselekedjünk, de csupa szeretettel, teljesen egybenőjjünk vele, aki a fej (vö. Ef 4,11–16 a görögben).

Azt akarja, hogy szünet nélkül megújuljunk őbenne, ezért a Lelkéből adott nekünk, aki egy és ugyanazon személyként lakik a főben is, a tagokban is; úgy élteti, egyesíti és mozgatja az egész testet, hogy tevékenységét ahhoz a szerephez hasonlíthatták a szentatyák, amelyet az életelv, azaz a lélek tölt be a testben.[8]

Krisztus úgy szereti az egyházat, mint menyasszonyát. Példaképe lett ezzel a férjnek, aki úgy kell hogy szeresse feleségét, mint saját testét (vö. Ef 5,25–

28); maga az egyház viszont alá van rendelve fejének (uo. 23–24). „Mert benne lakik testi formában az istenség egész teljessége" (Kol 2,9), azért elhalmozta isteni adományaival az egyházat, mely az ő teste és teljessége (vö. Ef 1,22–23), hogy egyre növekedjék és hozzájusson Isten egész létgazdagságához (vö. Ef 3,19).

8. – *(Az egyház látható és kegyelmi valóság)*

Az egyetlen közvetítő, Krisztus, látható szervezettségben alapította meg és tartja fenn szüntelenül[9] szent egyházát, amely a hit, a remény és a szeretet közössége ezen a földön, általa árasztja mindenkire az igazságot és a kegyelmet. De nem kell két valóságnak tekintenünk a hierarchikus szervekkel ellátott társaságot és Krisztus misztikus testét, a látható gyülekezetet és a kegyelmi közösséget, a földi egyházat és a mennyei javakban bővelkedő egyházat: ezek emberi és isteni elemekből álló[10] egyetlen összetett valóságot alkotnak, amelyet ezért kitűnő analógia alapján a megtestesült Ige misztériumához szoktak hasonlítani.

Amint ugyanis a felvett természet az isteni Igének szolgál, mint az üdvösségnek vele elválaszthatatlanul egyesült élő szerve, ugyanilyen módon szolgál az egyház társadalmi szerkezete az őt éltető Léleknek, Krisztus Lelkének, a test növekedésére (vö. Ef 4,16).[11]

Ez Krisztusnak egyetlen egyháza. Egynek, szentnek, katolikusnak és apostolinak valljuk a Hiszekegyben.[12] Üdvözítőnk, feltámadás után, Péternek adta át, hogy pásztora legyen (vö. Jn 21,17) és őrá meg a többi apostolra bízta, hogy terjesszék és kormányozzák azt (vö. Mt 28,18 skk). És mindörökre „az igazság oszlopának és székhelyének" rendelte (1 Tim 3,15). Ez az egyház ebben a világban mint alkotmányos és rendezett társaság, a katolikus egyházban áll fenn, vagyis a Péter utóda meg a vele közösségben élő püspökök által kormányzott egyházban,[13] bár szervezetén kívül is megtalálható a megszentelődés sok eszköze és sok igazság; ezek, mint Krisztus egyházának tulajdonát képező adományok, a katolikus egység ösztönzői.

Krisztus szegényen és üldözötten vitte végbe a megváltás művét; az egyházat is ugyanerre az útra szólítja hivatása, ami az, hogy az üdvösség gyümölcseit szétossza. Jézus Krisztus „mint Isten, szolgai alakot öltött, kiüresítette magát" (Fil 2,6), és értünk „noha gazdag volt, szegénnyé lett" (2 Kor 8,9). Ugyanígy van az egyház is: jóllehet küldetésében rászorul emberi eszközökre, nem arra van alapítva, hogy földi dicsőséget keressen, hanem arra, hogy saját példájával is az alázatosságot és az önmegtagadást hirdesse. „Krisztust az Atya avégett küldte, hogy jó hírt vigyen a szegényeknek, gyógyítsa a megtört szívűeket" (Lk 4,18), „megkeresse és megmentse, ami elveszett" (Lk 19,10): hasonlóképpen az egyház is szeretettel öleli át mindazokat, akiket az emberi gyengeség sújtott, sőt szegény és szenvedő alapítójának képmását ismeri fel a szegényekben és a szenvedőkben. Csakhogy Krisztus „szent, ártatlan, szeplőtelen" (Zsid 7,26), „bűnt nem ismert" (2 Kor 5,21), hanem azért jött, hogy a nép bűneit kiengesztelje (vö. Zsid 2,17): az egyház viszont, mely bűnösöket foglal magában, egyszerre szent is és folytonos megtisztulásra is szorul, a bűnbánatnak és a megújulásnak útját járja szüntelen.

Az egyház „vándorolva járja útjait, a világ üldözi, az Isten vigasztalja",[14] az Úr keresztjét és halálát hirdeti, amíg ő el nem jön (vö. 1 Kor 11,26). Megerősíti a feltámadott Úr ereje, hogy külső-belső bajait és nehézségeit türelemmel és szeretettel legyőzze, és a valóságnak homályos képével ugyan, mégis hűségesen kinyilvánítsa a világban Ura misztériumát, amíg végül is az meg nem mutatkozik teljes világosságban.

II. fejezet

AZ ISTEN NÉPE

9. – *(Új szövetség, új nép)*

Bármely időben élő és bármely nemzetből származó ember kedves Isten előtt, ha féli őt és az igazság szerint jár el (vö. ApCsel 10,35). Mégis, úgy tetszett Istennek, hogy ne külön-külön szentelje meg és üdvözítse az embereket, bárminő kölcsönös kapcsolatuktól függetlenül, hanem néppé tegye őket, néppé, amely őt igazságban elismeri és szentül szolgál neki. Így történt, hogy kiválasztotta az izraelita népet, tulajdon népévé tette, szövetséget kötött vele és fokozatosan felkészítette: kinyilatkoztatva neki önmagát és feltett szándékát – éppen e nép történetében – s azt saját szolgálatára szentelte. Mindez azonban csak előkészítője és előképe volt a Krisztusban megkötendő új és tökéletes szövetségnek, és annak a teljesebb kinyilatkoztatásnak, amely már magára a megtestesült Igére várt. „Igen, jönnek napok – mondja az Úr –, amikor új szövetséget kötök Izrael házával és Juda házával... Bensejükbe adom törvényemet, és a szívükbe írom. Én Istenük leszek, ők meg az én népem lesznek... Mert mindnyájan ismerni fognak a legkisebbtől a legnagyobbig, mondja az Úr" (Jer 31,31–34). Ezt az új szerződést: a saját vérével szerzett új szövetséget Krisztus hozta létre (vö. 1 Kor 11,25), zsidókból és pogányokból gyűjtve össze a népet, hogy ne test szerint, hanem a Lélekben olvadjon egységbe, és az Istennek új népe legyen. A Krisztusban hivők ugyanis – akik nem pusztulásra ítélt, hanem elpusztíthatatlan magból születtek újjá; az élő Isten igéje által (vö. 1 Pt 1,23), és nem testből, hanem vízből és Szentlélekből (vö. Jn 3,5–6) – „választott nemzetség lesznek, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul kiválasztott nép... ők, akik valaha nem voltak nép, most pedig Isten népe" (1 Pt 2,9–10).

E messiási népnek feje Krisztus, „aki vétkeinkért halált szenvedett és megigazulásunkért feltámadt" (Róm 4,25), most minden mást felülmúló nevet kapott, és dicsőségesen uralkodik a mennyben. Ezt a népet jellemzi az Isten gyermekeinek méltósága és szabadsága; mindegyikük szívében pedig úgy lakik a Szentlélek, mint templomban. E nép törvénye az új parancs: úgy kell szeretni, ahogyan maga Krisztus szeretett bennünket (vö. Jn 13,34). És végül, a célja az Isten országa, amelyet maga Isten kezdeményezett a földön, amelynek egyre terjednie kell, míg Isten tökéletessé nem teszi a történelem végén, amidőn megjelenik Krisztus, a mi életünk (vö. Kol 3,4), „maga a természet pedig a mulandóság szolgai állapotából felszabadul Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára" (Róm 8,21). Így ez a messiási nép, bár ténylegesen nem foglal magába minden embert és nemegyszer kicsiny nyájnak tűnik, mégis az egész emberiség számára az egység, a remény és az üdvösség életerős magja. Krisztus az élet, a szeretet és az igazság közösségévé tette; felhasználja eszközként mindenki megváltására, és elküldi az egész földkerekségre a világ világosságául, a föld sójául (vö. Mt 5,13–16).

A pusztában vándorló, test szerint való Izraelt már Isten egyházának hívják (2 Ezdr 13,1; vö. Szám 20,4; M Törv 23,1 skk); az új Izrael pedig, amely a mostani világban él, keresve a jövendő és maradandó hazát (vö. Zsid 13,14), a Krisztus Egyháza nevet viseli (vö. Mt 16,18), hiszen Krisztus szerezte meg tulajdon vérén (vö. ApCsel 20,28), a saját Lelkével töltötte el, és ellátta egy látható és társadalmi jellegű egyesülés esz-

közeivel. Isten összehívta azoknak a gyülekezetét, akik hittel tekintenek fel Jézusra, az üdvösség szerzőjére, az egység és a béke alapjára; belőlük egyházat alapított, hogy ez látható szakramentuma legyen ennek az üdvösséget szerző egységnek az egész emberiség és minden egyes ember számára.[15] A Föld minden részére szólítja hivatása, belép a történelembe, és mégis: felette áll időknek és határoknak. Az egyházat megpróbáltatásokon és bajokon keresztül vezetik útjai, de fölkészíti rájuk az Isten erős kegyelme; ezt az Úr ígérte meg neki, hogy a test gyöngesége miatt el ne pártoljon a tökéletes hűségtől, megmaradjon Ura méltó menyasszonyának, és szüntelenül megújítsa magát a Szentlélek ösztönzései szerint, amíg a kereszt útján el nem jut a ki nem alvó világosságra.

10. – *(Az egyetemes papság)*

Az Úr Krisztus, az emberek közül választott főpap (vö. Zsid 5,1–5) az új népet „Atyjának az Istennek országává és papjaivá tette" (Jel 1,6; vö. 5,9–10). A megkeresztelt ugyanis az újjászületés és a Szentlélek kenete által felszentelt lelki házzá és szent papsággá lesznek, hogy – a keresztény ember minden cselekedetében megvalósuló – lelki áldozatot mutassanak be, és hirdessék annak dicsőségét, aki a sötétségből meghívta őket csodálatos világosságra (vö. 1 Pt 2,4–10). Ezért Krisztus összes tanítványai, az imádság gyakorlatában kitartva és együtt dicsőítve Istent (vö. ApCsel 2,42–47), adják oda magukat élő, szent, Istennek tetsző áldozatul (vö. Róm 12,1), mindenütt tanúskodjanak Krisztusról, és az érdeklődőknek adjanak számot az örök élet bennük élő reményéről (vö. 1 Pt 3,15).

A hívők egyetemes papsága pedig és a szolgáló, azaz a hierarchikus papság egymáshoz van rendelve, jóllehet a lényegben különbözik egymástól, és nemcsak fokozatban: mert egyiküknek is, másikuk is a maga külön módján részesedik Krisztus egyetlen papságában.[16] Az, akit a szolgálati papságra szenteltek fel, szent hatalmával kialakítja és kormányozza a papi népet, Krisztus képviseletében bemutatja az eukarisztikus áldozatot, az egész nép nevében ajánlva azt fel Istennek. A hívek viszont közreműködnek a szentmiseáldozat felajánlásában – mégpedig királyi papságuk erejében[17] – és azt a szentségek felvételével, az imádsággal, a hálaadással, szent életük tanúságával, önmegtagadásukkal és tevékeny szeretetükkel gyakorolják.

11. – *(Az egyetemes papság gyakorlása)*

Ezt a papi közösséget a szentségek felvétele és az erényes élet együtt teszi. Isten a keresztség által az egyház testébe beépült hívőket eltörölhetetlen szentségi jellel arra rendeli, hogy részt vegyenek a keresztény vallás istentiszteletében, és minthogy az újjászületés által az ő gyermekei, arra kötelezi őket, hogy az emberek előtt vallják meg azt a hitet, amelyet Istentől kaptak az egyház közvetítésével.[18] Még tökéletesebben köt az egyházhoz a bérmálás szentsége; vele a Szentlélek egészen sajátos ereje gazdagítja a hívőket, akiknek ezért szorosabb a kötelezettségük, hogy Krisztus hivatott tanúiként szavukkal és életmódjukkal terjesszék és védelmezzék a hitet.[19] Amikor a hívők részt vesznek a szentmiseáldozatban, amely az egész keresztény élet forrása és csúcspontja, az isteni Bárányt és vele együtt önmagukat ajánlják fel Istennek.[20] Így mind a felajánlással, mind a szentáldozással mindenki részt vesz a liturgikus cselekményben, nem egyformán, hanem a különbözőségek megtartásával. Továbbá, akik Krisztus testével táplálkoznak a szentáldozásban, kézzelfogható módon mutatják meg az Isten népének egységét, amelyet ez a magasztos szentség jól jelez és csodálatosan meg is teremt.

Akik a bűnbánat szentségéhez járulnak, azok Istent sértő bűneikre Isten irgalmas bocsánatát kapják meg. Egy-

szersmind kibékülnek az Egyházzal, amelyet megsebeztek bűnükkel, és amely közreműködik megtérésükben szeretetével, példájával és imájával. A betegek szent kenetével és a papok imádságával az Egyház a szenvedő és megdicsőült Krisztusnak ajánlja a betegeket, hogy nekik enyhületet és üdvösséget szerezzen (vö. Jak 5,14–16); sőt buzdítja őket, hogy tudatosan csatlakozzanak Krisztus szenvedéséhez és halálához (vö. Róm 8,17; Kol 1,24; 2 Tim 2,11–12; 1 Pt 4,13), és így szolgálják az Isten népének lelki javát. Akiket pedig az egyházirend kiemel a hívek sorából, azok Krisztus nevében arra hivatottak, hogy közvetítsék az egyháznak Isten igéjét és kegyelmét. Végül a keresztény hitvestársak szentségi házasságukkal látható jelei és részesei is a titoknak: Krisztus és az egyház egységének és termékeny szeretetének; a házasság szakramentális erejével pedig kölcsönösen életszentségre segítik egymást a házaséletben, a gyermekek vállalásában és nevelésében, és ezért életük állapota és szerepük alapján saját ajándékuk van az Isten országában.[21] A házastársak egysége hozza létre a családot és a családban születnek a társadalom új polgárai, akiket a keresztségben a Szentlélek kegyelme Isten gyermekeivé tesz, hogy a századok folyamán fennmaradjon Isten népe. A szülők legyenek ebben a családi egyházban gyermekeik első hithirdetői szavukkal és példájukkal, és ápolják mindegyikük sajátos hivatását, különös gonddal pedig a papi hivatást.

Az Úr tehát ilyen nagy bőségben adja meg az üdvösség hatékony eszközeit minden rendű és rangú kereszténynek; fel is szólítja őket arra a tökéletesen szent életre, melynek teljessége az Atyában van meg.

12. – *(A hitérzék és a karizmák)*

Isten szent népe Krisztus prófétai küldetésében is részt vesz azzal, hogy – elsősorban élő hite és tevékeny szeretete által – széles körben tesz tanúbizonyságot róla és bemutatja Istennek a dicséret áldozatát: az őt megvalló ajkak gyümölcsét (vö. Zsid 13,15). A hívők összessége a Szentlélek kenetét kapta (vö. 1 Jn 2,20 és 27), és így nem tévedhet meg hitében. Ezt a kiváltságos tulajdonságát akkor nyilvánítja ki, az egész népben meglévő természetfeletti hitérzék birtokában, amikor – „kezdve a püspöktől a legjelentéktelenebb világi hívőkig" –[22] kifejezi általános egyetértését a hit és erkölcs dolgaiban. Az Isten népe a szent tanítóhivatal vezetése alatt – és hűségesen reá hagyatkozva – már nem emberi tanításban részesül, hanem valóban Isten igéjét kapja (vö. 1 Tessz 2,13): így azzal a hitérzékkel, amelyet az igazság Lelke hoz létre és tart ébren benne, elveszíthetetlenül birtokolja „a hitet, amely egyszersmindenkorra szóló öröksége a szenteknek" (vö. Jud 3), abba helyes ítélettel egyre mélyebben behatol és azt mindig nagyobb teljességgel érvényesíti életében.

Ezenkívül ugyanez a Szentlélek az Isten népét nemcsak szentségeken keresztül és papi szolgálatokkal szenteli meg, vezeti és ékesíti erényekkel, hanem ajándékait „tetszése szerint juttatva kinek-kinek" (1Kor 12,11), sajátos kegyelmeket is oszt szét a hívők minden fokozata között. Ezekkel a kegyelmekkel alkalmassá és készségessé teszi őket különféle munkák és feladatok vállalására az Egyház megújhodása és továbbépítése érdekében, ahogyan az írásban áll: „A Lélek ajándékait mindenki azért kapja, hogy használjon velük" (1Kor 12,17). Ezeket a karizmákat, akár a legragyogóbbak közül valók, akár egyszerűbbek és gyakorta előfordulók, hálaadással és vigasztalódással kell fogadnunk, mert mindig éppen időszerűek és nagyon is hasznosak az egyházban. Nem szabad vakmerően kívánkozni rendkívüli adományok után és elbizakodottan nem szabad tőlük remélni az apostoli munkálkodás eredményességét. Valódiságukat és célszerű felhasználásukat illetően azokra tartozik az ítélet, akik

elöljárók az egyházban, és akiknek különösképpen feladatuk nem a Lélek kioltása, hanem az, hogy vizsgáljanak felül mindent, és a jót tartsák meg (vö. 1Tessz 5,12 és 19–21).

13. – *(Isten egyetlen népének katolicitása)*

Isten új népébe minden ember meghívást kap. Következésképp: ezt a népet, noha mindig egy és egyetlen, ki kell terjeszteni az egész világra és minden történeti korszakra, hogy megvalósuljon az Isten-akarta cél: ő kezdetben egynek alkotta meg az emberi természetet, végül pedig elhatározta, hogy egybegyűjti szétszóródott gyermekeit. Evégett küldte el Fiát, akit a mindenség örökösévé rendelt (vö. Zsid 1,2), hogy ő legyen mindenki tanítója, királya és papja, az Isten gyermekeinek pedig, az új és egyetemes népnek a feje. Végül evégett küldte el Fiának a Lelkét, aki Úr és Éltető, s aki kezdeményező erejével összehozza az egész egyházat, egybegyűjti a hivőket is egyenként és összességükben az apostolok tanítására és közösségébe, a kenyértörésre és az imádságra (vö. ApCsel 2,42 a görögben).

Eszerint a Föld összes nemzeteiben az Isten egyetlen népe van, minthogy ez a nép valamennyiükből toborozza tagjait: egy, a jellege szerint nem földi, hanem mennyei ország polgárait. Mert a földön szerte élő mindmegannyi hivő a többivel közösséget alkot a Szentlélekben, és így az „aki Rómában lakik, tagjának ismeri el az indusokat".[23] Krisztus országa nem ebből a világból való (vö. Jn 18,36), ezért az egyház, vagyis az Isten népe ennek az országnak megvalósítása közben semmit sem vesz el egyegy népnek ideigvaló értékeiből, sőt ellenkezőleg: felkarolja és átveszi a népek tehetségeit, szellemi kincseit, szokásait, amennyiben jók; és éppen átvételükkel megtisztítja, erősíti és nemesíti azokat. Nem felejti ugyanis, hogy neki azzal a királlyal kell betakaritania a termést, akinek Isten örökségül adta a nemzeteket (2Zsolt 8), és akinek városába hozzák a népek az ajándékokat és kincseket (vö. 71/72/Zsolt 10; Iz 60,4–7; Jel 21,24). Az egyetemességnek ez az Isten népét ékesítő jegye magának az Úrnak ajándéka. Ennek birtokában az egyház hathatósan és szünet nélkül arra törekszik, hogy Krisztusnak fősége alá hozza össze az egész emberiséget, annak minden értékével, az ő Lelkének egységében.[24]

Ennek a katolicitásnak a nevében minden egyes rész átadja sajátos ajándékait a többi résznek és az egész egyháznak. Így az egész is és minden egyes rész is gyarapszik minden tag kölcsönös önközlése által, egységben munkálkodva, hogy elérjék a teljességet. Ebből következik, hogy Isten népe nemcsak különböző népekből gyülekezik össze, hanem önmagában is különféle csoportokból áll: különbség van ugyanis tagjai között akár tisztségük alapján, amikor egyesek szent szolgálatot teljesítenek testvéreik javára, akár állapotuk és életútjuk szerint, amikor mások mint szerzetesek a szűkebb ösvényen törekszenek az életszentségre, és így példájukkal ösztönzik testvéreiket. De következik az is, hogy az egyházi közösségen belül törvényesen léteznek részegyházak, melyek saját hagyományaikat követik, miközben sértetlenül megmarad a primátus Péter székénél, amely az egész szeretet-közösség élén áll,[25] ez védi a törvényes különbözőségeket és ugyanakkor őrködik, hogy az eltérések ne ártsanak az egységnek, ellenkezőleg, inkább a javára legyenek. Innen származik végül, az egyház különböző részeit összefűző sokszálú bensőséges kapcsolat lelki javakban, az apostoli munkások közt és az anyagi eszközök területén. Isten népének tagjai felszólítást kaptak a javak kölcsönös közlésére, de az egyes egyházakra is érvényesek az apostol szavai: „Aszerint, hogy ki-ki milyen lelki ajándékot kapott, legyetek egymás szolgálatára, hogy az Isten sokféle kegyelmének jó letéteményesei legyetek" (1 Pt 4,10).

Az Isten népének ebbe a katolikus egységébe tehát, amely előre jelzi és előmozdítja az egyetemes békét, minden ember meg van hívva. Különféle módon, de ehhez az egységhez tartoznak vagy ehhez vannak rendelve mind a katolikus hívők, mind Krisztus más hívei, mind pedig általában az összes emberek, akiket az Isten kegyelme meghívott az üdvösségre.

14. – *(A katolikus hívők)*

A zsinat tehát elsősorban a katolikus hívőkre fordítja figyelmét. A szentírás és a hagyomány alapján azt tanítja, hogy ez a földön vándorló egyház szükséges az üdvösségre. Mert egyedül Krisztus a közvetítő és az üdvösség útja, ő pedig számunkra jelenvalóvá az ő testében lesz, ami az egyház. Ő maga világosan megmondta, hogy szükséges a hit és a keresztség (vö. Mk 16,16; Jn 3,5), és ezzel éppen azt is hangsúlyozta, hogy az egyház is szükséges, hiszen a keresztségen mint ajtón át az egyházba lépnek be az emberek. Nem üdvözülhetnek tehát azok, akik nem akarnak belépni az egyházba, vagy nem akarnak megmaradni benne, noha jól tudják, hogy Isten, Jézus Krisztus által, az üdvösség szükséges intézményének alapította meg a katolikus egyházat.

Az egyház közösségébe azok épülnek be teljesen, akik Krisztus Lelkét hordozva magukban, elfogadják az egyház egész rendjét és az üdvösségnek az egyházban létesített minden eszközét; és a hitvallás, a szentségek, az egyházkormányzat és az egyházi közösség kötelékei által, vagyis látható szervezettségén át kapcsolódnak össze Krisztussal, aki az egyházat a pápán és a püspökökön át kormányozza. Az viszont nem üdvözül, aki beépül ugyan az egyházba, de nem tart ki a szeretetben, és így „teste szerint" megmarad ugyan az egyház kebelében, „szíve szerint" azonban nem.[26] Értsék meg azonban az anyaszentegyház gyermekei, hogy kiváltságos helyzetüket nem saját érdemeiknek kell tulajdonítaniok, hanem Krisztus különös kegyelmének; ha pedig nem követik e kegyelmet szándékukban, szavukban és cselekedetükben, akkor nem üdvözülnek, sőt szigorúbb ítélet alá esnek.[27]

Ha a hitjelöltek – a Szentlélek indítására – kifejezik akaratukat, s kérik, hogy vegyék fel őket az egyházba, már ez az óhajuk összeköti őket az egyházzal. Már övéi gyanánt karolja fel őket az anyaszentegyház szerető gondoskodása.

15. – *(Az egyház és a nem-katolikus keresztények)*

Az egyház tudja, hogy a kapcsolatoknak sok szála köti össze azokkal, akik megkeresztelkedtek ugyan, keresztények, de nem vallják a teljes hitet, vagy nem tartják fenn az egységet, a közösséget Péter utódával.[28]

Vannak ugyanis sokan, akik tisztelik a szentírást mint a hit és az élet szabályát és őszinte vallásos buzgóságot tanúsítanak, akik szerető szívvel hisznek Istenben, a mindenható Atyában és Krisztusban, Isten üdvözítő Fiában,[29] meg is keresztelkednek – és ez összeköti őket Krisztussal – sőt elismerik és elfogadnak más szentségeket is a maguk egyházaiban vagy egyházi közösségeiben. Sokan közülük püspökök, és ünneplik az eukarisztiát, s ápolják a tiszteletet az Istenszülő Szűz iránt.[30] Mindezekhez járul az imádság és más lelki javak közössége, sőt egy valódi összeköttetés a Szentlélekben; Ő ugyanis adományai és kegyelmei által bennük is munkálkodik megszentelő erejével, és többeket közülük vérük ontásáig megerősített. Így a Lélek Krisztusnak valamennyi tanítványában felkelti azt a tevékeny vágyat, hogy – a Krisztus által megállapított módon – mindnyájan békességesen egyesüljenek egy nyájban, egy pásztor alatt.[31] Ennek eléréséért szüntelenül imádkozik, reménykedik és dolgozik az anyaszentegyház, gyermekeit pedig meg-

tisztulásra és megújhodásra buzdítja, hogy Krisztus jele egyre tündöklőbben ragyogjon fel az egyház arcán.

16. – *(Az egyház és a nem-keresztények)*

Azok végül, akik még nem fogadták el az evangéliumot, különféle fokozatokban kapcsolódnak az Isten népéhez.[32] Elsőként az a nép, amely a szövetségeket és az ígéreteket kapta, és amelyből Krisztus test szerint származik (vö. Róm 9,4–5); a kiválasztás és az atyák miatt Isten szemében igen kedves nép: ő ugyanis nem bánja meg kegyelmi adományait és hívó szavát (vö. Róm 11,28–29). De azokra is kiterjed az Isten üdvözítő szándéka, akik elismerik a Teremtőt; köztük elsősorban a mohamedánokra. Ők azt vallják, hogy Ábrahám hitén vannak, velünk együtt imádják az egy Istent, aki irgalmas, és az utolsó napon megítéli az embereket. Azoktól sincs távol az igaz Isten, akik homályos képekben keresik az ismeretlen Istent, minthogy ő ad mindennek életet, levegőt és mindent (vö. ApCsel 17,25–28): az Üdvözítő is azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön (vö. 1 Tim 2,4). Elnyerhetik ugyanis az örök üdvösséget mindazok, akik önhibájukon kívül nem ismerik Krisztus evangéliumát és egyházát, de őszinte szívvel keresik Istent, és a kegyelem hatása alatt arra törekszenek, hogy teljesítsék akaratát, amelyet lelkiismeretük szavában ismernek fel.[33] Még azoktól sem tagadja meg az isteni Gondviselés az üdvösségre szükséges támogatást, akik önhibájukon kívül nem jutottak el az Isten kifejezett ismeretére, de – éppen nem az isteni kegyelem nélkül – iparkodnak becsületesen élni. Mert ami jó és igaz van náluk, azt az evangéliumra való előkészületnek értékeli az egyház,[34] és az Isten adományának tartja; Isten pedig megvilágosít minden egyes embert, hogy végül is élete legyen. Ám a Gonosztól rászedett emberek gyakran belevesztek okoskodásukba, Isten igazságát hamisággal cserélték fel, mert inkább szolgáltak a teremtményeknek, mint a Teremtőnek (vö. Róm 1,21 és 25), vagy pedig a végső kétségbeesés fenyegeti őket, minthogy Isten nélkül élnek és halnak meg ezen a világon. Éppen ezért, Isten dicsőségére és mindnyájuk üdvösségének előmozdítására, az egyház odaadóan karolja fel a missziókat, megemlékezve az Úr parancsáról: „Hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek" (Mk 16,15).

17. – *(Az egyház missziós jellege)*

Amint ugyanis az Atya küldte a Fiút, úgy küldte ő apostolait (vö. Jn 20,21): „Menjetek tehát, tegyétek tanítványommá mind a népeket. Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében, és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek. S én veletek vagyok mindennap, a világ végéig" (Mt 28,18–20). Az apostoloktól az egyház vette át az üdvös igazság hirdetésének ezt az ünnepélyes parancsát, hogy végrehajtsa azt egészen a Föld végső határáig (vö. ApCsel 1,8). Ezért magáénak vallja az apostol szavát: „Jaj nekem, ha nem hirdetem az Evangéliumot!" (1 Kor 9,16), és küldi is szüntelenül igehirdetőit, amíg teljesen ki nem épülnek az új egyházak, és ezek egymaguk is folytathatják az evangélium hirdetését. Mert az egyházat a Szentlélek űzi és hajtja, hogy munkálkodjék együtt vele, és így váljék valóra Isten terve, aki Krisztust tette meg az üdvösség szerzőjének az egész világ számára. Az egyház az evangélium hirdetésével hitre és a hit megvallására szólítja fel hallgatóit, előkészíti őket a keresztségre, kiragadja a tévedés szolgaságából, beépíti őket Krisztus testébe, hogy a szeretet által beléje nőjenek egészen a teljességig. Munkájának eredménye azután, hogy bárhol bármi érték található meg elhintve az emberek szívében és elméjében, vagy a népek sajátos szertartásaiban és kultúrájában, az nemcsak el nem vész, hanem rendezetté lesz, megnemesedik és tökéletesedik az Isten dicsőítésé-

re, a sátán megszégyenítésére és az ember boldogságára. Krisztus minden tanítványa köteles vállalni a hitterjesztő tevékenységnek reá eső részét.[35] Ha bárki megkeresztelheti is a hivőket, az már a pap dolga, hogy a test építését az eukarisztikus áldozattal végbevigye, beteljesítve, amit Isten mondott a próféta által: „Napkeltétől napnyugtáig nagy az én nevem a népek között. Jó illatú áldozatot mutatnak be mindenütt, tiszta ételáldozatot a nevemnek" (Mal 1,11).[36]

Úgy dolgozik és imádkozik az egyház, hogy a világ egész gazdagsága beépüljön az Isten népébe, az Úr testébe, a Szentlélek templomába, és Krisztusban, aki a mindenség feje, megkapjon a világegyetem Teremtője és Atyja minden tiszteletet és dicsőséget.

III. fejezet

AZ EGYHÁZ HIERARCHIKUS ALKOTMÁNYA, ÉS FŐKÉPPEN A PÜSPÖKI REND

18. – *(Bevezetés)*

Az Úr Krisztus az Isten népének lelkipásztori gondozására és szüntelen gyarapítására egyházában különféle tisztségeket alapított, amelyek az egész test javát célozzák. A szent hatalommal felruházott tisztségviselők tehát testvéreik szolgálatában állnak, hogy – egyazon célra szabadon és rendezett módon törekedve – mindenki elérje az üdvösséget, aki Isten népéhez tartozik, s így az igazi keresztény méltóság hordozója.

Ez a zsinat, az első vatikáni zsinat nyomdokaiba lépve, vele együtt tanítja és kijelenti, hogy Jézus Krisztus az örök pásztor egyházat épített, amikor úgy küldte apostolait, ahogyan őt küldte az Atya (vö. Jn 20,21); azt akarta, hogy az apostolok utódai, azaz a püspökök, egyházában pásztorok legyenek egészen a történelem befejezéséig. Szent Pétert a többi apostol élére helyezte, az ő személyében határozta meg a hit és a közösség egységének örök és látható létesítő elvét és alapját,[37] hogy így maga a püspöki rend egy és osztatlan legyen. Ezt a tanítást a római pápa szent primátusának alapításáról, örökkétartó voltáról, jelentőségéről és értelméről, valamint az ő csalatkozhatatlan tanítói hivataláról a zsinat újra az összes hívek elé terjeszti, hogy azt erős hittel higgyék. Elhatározta, hogy a már megkezdett mű folytatásaként mindenki elé tárja és kifejti a tanítást a püspökökről, az apostolok utódairól: azokról, akik Péter utódával, Krisztus helyettesével[38] s az egész egyház látható fejével, együtt kormányozzák Isten házanépét.

19. – *(A tizenkét apostol)*

Az Úr Jézus először atyjához imádkozott, majd magához hívta, akiket maga akart. Így rendelte a tizenkettőt, hogy vele legyenek, és hogy elküldje őket: hirdessék az Isten országát (vö. Mk 3,13–19; Mt 10,1–42). Ezeket az apostolokat (vö. Lk 6,13) testületként, vagyis állandó együttes módjára szervezte meg, és élére az apostolok közül kiválasztott Pétert helyezte (vö. Jn 21,5–17). Először Izrael fiaihoz küldte őket, azután minden néphez (vö. Róm 1,16), hogy – mint hatalmának részesei – tegyenek minden népet tanítványává, szenteljék meg és kormányozzák őket (vö. Mt 28,16–20; Mk 16,15; Lk 24,45–48; Jn 20,21–23), s így terjesszék el, és az Úr vezetése alatt pásztori szolgálatukkal legeltessék mindennap az egyházat a világ végéig (vö. Mt 28,20). E küldetésükben pünkösd napján erősödtek meg teljesen

(vö. ApCsel 2,1–26), az Úr ígérete szerint: „Amikor leszáll rátok a Szentlélek, erőt nyertek, és tanúim lesztek Jeruzsálemben, meg egész Judeában és Szamariában, sőt egészen a Föld végső határáig" (ApCsel 1,8). Az apostolok azután mindenütt hirdetik az evangéliumot (vö. Mk 16,20), hallgatóik pedig befogadják azt a Szentlélek hatására; eképpen gyűjtik össze az egyetemes egyházat, amelyet az Úr őbennük, az apostolokban alapított meg és Szent Péterre épített, az apostolok fejedelmére; a fő szegletkő azonban maga Jézus Krisztus (vö. Jel 21,14; Mt 16,18; Ef 2,20).[39]

20. – *(Az apostolok utódai, a püspökök)*

Ez az isteni küldetés, amelyet Krisztus bízott rá az apostolokra, a világ végéig fog tartani (vö. Mt 28,20), hiszen az evangélium – amelyet nekik kell továbbadniuk – minden időre alapja az egyház egész életének. Ezért gondoskodtak az apostolok utódok rendeléséről ebben a hierarchikusan tagolt társaságban.

Mert azon felül, hogy különféle segítőik voltak a szolgálatban,[40] szinte végrendeletszerűen bízták meg közvetlen munkatársaikat; vigyék tovább és szilárdítsák meg a tőlük elkezdett művet,[41] hogy a rájuk bízott küldetés haláluk után folytatódjék; meghagyták ugyanis utódaiknak, hogy ügyeljenek az egész nyájra, amelybe a Szentlélek helyezte el őket az Isten egyházának igazgatására (vö. ApCsel 20,28). Rendeltek tehát ilyen férfiakat, és úgy intézkedtek, hogy ha ezek is meghalnak, más kipróbált férfiak vegyék át tőlük a szolgálatot.[42] Az egyházban az első időtől kezdve meglévő különféle szolgálatok közt – a hagyomány tanúsága szerint – kiemelkedő helyet foglal el azoknak a tisztsége, akik a püspöki rendre felszentelve az apostoli magvetés folytatói[43] a kezdet óta folyó utódlás által.[44] Így azután – Szent Iréneusz tanúsága szerint – az apostolok által rendelt püspökök, valamint ezek utódai egészen napjainkig, az egész világon közismertté teszik [45] és megőrzik[46] az apostoli hagyományt.

A püspökök tehát segítőikkel, az áldozópapokkal és a szerpapokkal együtt átvették a közösség szolgálatát.[47] Isten helyett állnak a nyáj élén,[48] mint pásztorai: a tanítás előterjesztői, az istentisztelet papjai és a kormányzás szolgái.[49] Amiképpen pedig megmarad az a tisztség, amelyet az Úr külön Péternek, a rangban első apostolnak adott, és amelynek át kellett szállnia utódaira: úgy marad meg az apostolok egyházkormányzati tiszte is, hogy állandóan gyakorolja azt a püspökök szent rendje.[50] Következésképpen azt tanítja a szent zsinat, hogy a püspökök isteni intézkedés folytán léptek az apostolok helyébe,[51] és lettek az egyház pásztorai. Aki őket hallgatja, Krisztust hallgatja; aki pedig megveti őket, az Krisztust veti meg, és azt, aki Krisztust küldte (vö. Lk 10,16).[52]

21. – *(Az egyházirend teljessége)*

A püspökök személyében tehát, akiknek az áldozópapok segédkeznek, ott van a hívek között az Úr Jézus Krisztus, a legfőbb pap. Az Atya jobbján ül, mégsincsen távol főpapjainak gyülekezetétől,[53] hanem elsősorban az ő kiváló szolgálatuk által hirdeti Isten igéjét minden népnek és szolgáltatja ki folytonfolyvást a hit szentségeit a hívőknek. A püspökök atyai tisztsége által (vö. 1 Kor 4,15) építi be tulajdon testébe az új tagokat – természetfeletti újjászületés útján. Végül, az ő bölcsességük és okosságuk által irányítja és rendezi az új szövetség népét az örök boldogság felé tartó zarándokútján. Ezeket a pásztorokat az Úr választotta ki nyájának legeltetésére: ők Krisztus szolgái és az Isten misztériumainak gondnokai (vö. 1 Kor 4,1); megbízatásuk az, hogy Isten kegyelmének evangéliumáról tanúskodjanak (vö. Róm 15,16; ApCsel 20,24) és ellássák a Lélek és a megigazulás dicsőséges szolgálatát.

E nagy feladatokra Krisztus az apostolokat a reájuk leszálló Szentlélek kü-

lönleges kiáradásával képesítette (vö. ApCsel 1,8; 2,4; Jn 20,22–23), ők maguk pedig kézrátétellel adták tovább munkatársaiknak azt a lelki adományt (vö. 1 Tim 4,14; 2 Tim 1,6–7), amely a püspökszentelésben jutott el mihozzánk.[54] Azt tanítja a szent zsinat, hogy az egyházirend szentségének teljességét a püspökszentelés közli; hiszen ezt nevezi mind az egyház mindenkori liturgiája, mind a szentatyák szava[55] legfőbb papságnak, a szent szolgálat legfelsőbb fokának. A püspökszentelés a megszentelés feladatával együtt ráruházza a püspökre a tanítás és a kormányzás feladatát is; ezeket egyébként – a dolog természete miatt – csak a kollégium fejével és tagjaival való hierarchikus közösségben lehet gyakorolni. A hagyományból, amelyre különösen a liturgia és mind a keleti, mind a nyugati egyház gyakorlata világít rá, nyilvánvaló, hogy a kézrátétel és a szentelés szavai úgy adják át a Szentlélek kegyelmét,[56] és úgy vésik be a szentségi jelet,[57] hogy a püspökök kimagasló és szembeszökő módon magának Krisztusnak a szerepét töltik be, a Tanítóét, a Pásztorét, a Főpapét, és az ő személyében járnak el.[58] A püspökökre tartozik, hogy az egyházirend feladásával új kiválasztottakat vegyenek fel a püspöki testületbe.

22. – *(A püspöki kollégium és a kollégium feje)*

Amint az Úr rendelkezése alapján Szent Péter és a többi apostol egyetlen apostoli kollégiumot alkot, úgy kapcsolódnak egymáshoz a római püspök, Szent Péter utóda, meg a püspökök, az apostolok utódai. A püspöki rend kollégiális jellegéről és felépítéséről vall már az a nagyon régi jogszokás, amelynek alapján az egész világ püspökei fenntartották a közösséget egymással is, a római püspökkel is, az egység, a szeretet és a béke kötelékében;[59] ezt jelzi a zsinatok összehívása;[60] ezeken – sokak hozzászólása által kiérlelt határozattal –[61] közösen intéztek el akárhány jelentős ügyet;[62] nyilvánvalóan bizonyítják a kollegialitást a századok folyamán tartott egyetemes zsinatok is. De ugyanerre utal maga az a régen meghonosodott gyakorlat is, amely szerint több püspököt hívnak meg, hogy ezek részt vegyenek a legfőbb papi szolgálatra kiválasztottnak felszentelésében. A püspöki testület tagjává tesz a szentségi felszentelés ereje és a kollégium fejével s tagjaival való hierarchikus közösség.

A kollégiumnak, vagyis a püspökök testületének csupán akkor van meg a maga sajátos tekintélye, ha hozzáértik a római pápát, Péter utódát, a főt, akinek primátusa, hatalma csorbítatlanul megmarad az összes pásztorok és hívek felett. A római pápának ugyanis tisztsége folytán: – ő Krisztus helyettese és az egész egyház feje – teljes, legfelsőbb és egyetemes hatalma van az egyházon, és ezt mindig szabadon gyakorolhatja. A püspökök rendje viszont, amely az apostolok kollégiumának helyére lépett a tanítás és a lelkipásztori gondoskodás terén, sőt amelyben megszakítás nélkül megmarad az apostoli testület, fejével, a római pápával együtt – és sohasem e fő nélkül – szintén hordozója az egész egyházra kiterjedő legfőbb és teljes hatalomnak;[63] de ezt a hatalmat csak a római püspök beleegyezésével gyakorolhatja. Az Úr az egy Simont tette meg az egyház sziklájának és kulcsárának (vö. Mt 16,18–19), és őt rendelte egész nyája pásztorának (vö. Jn 21,15 skk). Bizonyos azonban, hogy a Péternek megadott (vö. Mt 16,19) oldó–kötő hatalom van adva a fejével egyesült apostolkollégiumnak is (vö. Mt 18,18; 28,16–20).[64] Ez a kollégium sokakból áll: ez az Isten népének sokféleségét és egyetemes voltát fejezi ki; de egy fő alatt tömörül: ez pedig Krisztus nyájának egységét szemlélteti. Ebben a kollégiumban a püspökök – hűségesen tiszteletben tartva fejük elsőbbségét és vezető szerepét – saját hatalmuk alapján működnek, híveik, sőt az egész egyház javára, miközben a Szentlélek állandóan erősíti a szer-

vesen felépített egészet és annak összhangját. Az egész egyházra kiterjedő hatalmát ez a kollégium ünnepélyes módon az egyetemes zsinaton gyakorolja. Sohasem lehetséges olyan egyetemes zsinat, amelyet Péter utóda nem erősít meg vagy legalább el nem fogad. A római püspök előjoga, hogy összehívjon egyetemes zsinatot, elnökként vezesse és szentesítse azt.[65] Ugyanezt a kollegiális hatalmat gyakorolhatják a pápával együtt a földkerekségszerte élő püspökök, ha a kollégium feje kollégiális cselekvésre szólítja fel őket, vagy legalábbis jóváhagyja vagy szabadon elfogadja a sok helyütt élő püspökök együttes cselekvését, és ezáltal igazi kollegiális aktus jön létre.

23. – *(A kollégium tagjainak kapcsolatai)*

A kollégiális egység megmutatkozik az egyes püspököknek a részegyházakkal és az egyetemes egyházzal való kapcsolataiban is. A római püspök mint Péter utóda örök és látható őselve és alapja az egységnek mind a püspökök, mind a hivők sokaságában.[66] Az egyes püspök viszont a saját részegyházában ilyen látható őselve és alapja az egységnek.[67] A részegyházak az egyetemes egyház képmásai: bennük és belőlük valósul meg az egy és egyetlen katolikus egyház.[68] Így az egyes püspökökben saját egyházuk, valamennyiükben pedig – a pápával együtt – az egész egyház mutatkozik meg a béke, a szeretet és az egység kötelékében.

A részegyházak élén álló püspök, mint lelkipásztor, az Isten népének őrá bízott részlegét kormányozza, nem más egyházat, nem is az egyetemes egyházat. Ellenben, mint a püspöki kollégium tagja és az apostolok törvényes utóda, Krisztus alapítói szándéka és parancsa szerint[69] kötelezve van arra, hogy az egész egyházról is gondoskodjék. Ez a gondoskodás nem csekély hasznára van az egyetemes egyháznak, jóllehet nem joghatósági alapon történik. Minden püspök tartozik ugyanis erősíteni és megvédeni a hit egységét és az egész egyház közös fegyelmét, ránevelni a híveket Krisztus egész misztikus testének szeretetére, külön is gondolva a szegény, szenvedő és az igazságért üldözött tagokra (vö. Mt 5,10), végül, támogatni az egyház közös ügyeit, főleg pedig azt a célkitűzést, hogy a hit növekedjék és a teljes igazság napja ráragyogjon minden emberre. De az is szentül igaz, hogy ha jól vezetik saját egyházukat, az egyetemes egyház egy részét, nagy haszonnal szolgálják azt a teljes misztikus testet, amely egyben a részegyházak teste is.[70]

A pásztorok testületének kell gondoskodnia arról, hogy az egész földkerekségen hirdessék az evangéliumot, mert mindnyájuknak egyszerre adta Krisztus a parancsot, közös kötelességet rótt rájuk. Erre már Coelestinus pápa figyelmezteti az efezusi zsinat atyáit.[71] Következőleg az egyes püspökök – amennyire engedi saját hivataluk terhe – kötelesek erőfeszítéseiket egyesíteni mind egymás között, mind pedig Péter utódával, akire különösképpen is rá van bízva a keresztény név terjesztésének roppant feladata.[72] Ezért minden erejükkel gondoskodniuk kell a missziók számára aratómunkásokról, lelki és anyagi támogatásról, közvetlenül is a maguk erejéből, és azáltal, hogy híveiket buzgó együttműködésre serkentik. Végül – a szeretet jegyében, mindenre kiterjedő összefogással – szívesen nyújtsanak testvéri segítséget más egyházaknak, különösen a szomszédosoknak és szegényebbeknek, régi korok tiszteletre méltó példája szerint.

Az isteni Gondviselés műve, hogy az apostoloktól és utódaiktól különféle helyeken alapított egyházak egymással szervezett kapcsolatba léptek, közösségekbe tömörültek az idők folyamán. Ezek megtartják a hit egységét és az egyetemes egyház egyedüli, isteni alkotmányát, de saját egyházfegyelmük, saját liturgiai gyakorlatuk és saját teológiai s lelkiéleti örökségük van. Némelyikük,

mégpedig az ősi pátriárkai egyházak, a hit termőágaként újabbakat, mintegy leány-egyházakat hoztak világra; hozzájuk mind a mai napig a szeretet igen bensőséges kapcsolatai fűzik őket a szentségi életben, valamint a jogok és kötelességek kölcsönös tiszteletében.[73] A helyi egyházaknak ez az egységet őrző változatossága fényesen bizonyítja az osztatlan egyház katolicitását. Napjainkban a püspöki karok hasonló módon sokféle és hatékony segítséggel járulhatnak hozzá ahhoz, hogy a kollegialitás szelleme kézzelfogható módon megnyilatkozzék.

24. – *(A püspöki szolgálat)*

Az Atya a mennyben és a földön minden hatalmat az Úrnak adott át; a püspökök, mint az apostolok utódai, tőle kapták küldetésüket, hogy tanítsanak minden népet, hirdessék az evangéliumot minden teremtménynek, és így mindenki elérje az üdvösséget a hit, a keresztség, valamint a parancsolatok teljesítése által (vö. Mt 28,18; Mk 16,15–16; ApCsel 26,17 sk.). Krisztus Urunk megígérte apostolainak a Szentlelket és el is küldte az égből pünkösd napján, hogy küldetésüknek megfelelhessenek, a Szentlélek erejével az Úr tanúi legyenek a Föld határáig, a pogányok, a népek és a királyok előtt (vö. ApCsel 1,8; 2,1 skk; 9,15). Az a feladat, amelyet az Úr rábízott népe pásztoraira, igazi szolgálattétel. A szentírás kifejező módon diakoniának nevezi, vagyis szolgálatnak (vö. ApCsel 1,17 és 25; 21,19; Róm 11,13; 1 Tim 1,12).

A püspökök kánoni küldetésüket megkaphatják vagy olyan törvényes szokások szerint, amelyeket nem vont vissza az egyház legfőbb és egyetemes hatalma; vagy olyan törvények alapján, amelyeket ugyanez a hatalom hozott vagy elismert; vagy pedig közvetlenül éppen Péter utóda által. Püspököt nem lehet beiktatni hivatalába, ha a pápa ezt ellenzi, vagyis ha megtagadja tőle az apostoli közösséget.[74]

25. – *(A tanítás feladata)*

A püspökök főfeladatai közt kimagaslik az evangélium hirdetése.[75] Ők ugyanis a hit hírnökei: új tanítványokat vezetnek el Krisztushoz; ők a hivatalos, azaz Krisztus tekintélyével felruházott tanítók, akik hirdetik a rájuk bízott népnek a hitet, amelyet el kell fogadni és az erkölcsi életre kell alkalmazni. Újat és régit hozva elő a kinyilatkoztatás kincseiből (vö. Mt 13,52), a Szentlélek világosságánál ők magyarázzák a hitet, életet alakító erőforrássá teszik, és éberen elhárítják a nyájukra leselkedő tévedéseket (vö. 2 Tim 4,1–4). Amidőn a püspökök a római pápával közösségben tanítanak, mindenkinek úgy kell tisztelnie őket, mint az isteni és katolikus igazság tanúit; a hívőknek pedig egyet kell érteniök azzal a nyilatkozattal, amelyet hit és erkölcs dolgában püspökük Krisztus nevében terjeszt elő – és vallásos, odaadó lelkülettel kell ragaszkodniuk ahhoz. Ezt az akarati és értelmi engedelmességet különösképp meg kell adni a római püspök hivatalos tanítói tisztének még akkor is, ha nem „ex cathedra" beszél. Vagyis tisztelettel el kell ismerni legfőbb tanítói tisztét és őszintén ragaszkodni kell az általa előterjesztett állásfoglalásokhoz, kifejtett elgondolásának és akaratának megfelelően, amint ez főleg az okmányok jellegéből vagy ugyanazon tanítás gyakori előterjesztéséből vagy pedig a fogalmazás módjából világos.

A püspökök külön-külön nincsenek ugyan felruházva a csalhatatlanság előjogával; mivel azonban a földkerekségre szétoszolva is megőrzik egymás között és Péter utódával a közösségi kapcsolatot, azért, ha a hit és erkölcs dolgairól hivatalos tanításukban ugyanazt a tételt tekintik végérvényesen kötelezőnek, akkor csalatkozhatatlanul hirdetik Krisztus tanítását.[76] Még nyilvánvalóbban így van ez, amikor egyetemes zsinatra egybegyűlve az egész egyház számára tanítják és bírálják el a hit és erkölcs kér-

déseit, úgyhogy hivő engedelmességgel kell ragaszkodni döntéseihez.[77]

A csalatkozhatatlanságnak a hitre és erkölcsre vonatkozó tételek meghatározásában az isteni Megváltó akarata szerint meg kell lennie az ő egyházában. A csalatkozhatatlanság addig terjed, ameddig az isteni kinyilatkoztatás tartalma (depositum); ezt pedig szentül meg kell őrizni és hűségesen ki kell fejteni. Ez a csalatkozhatatlanság megvan a római pápában, a püspöki kollégium fejében tisztsége folytán, valahányszor végérvényesen meghatároz és kihirdet egy hittani vagy erkölcstani igazságot, mint az összes keresztények legfőbb pásztora és tanítója,[78] aki megerősíti testvéreit a hitben (vö. Lk 22,32). Döntéseiről tehát méltán mondhatjuk, hogy megmásíthatatlanok, mégpedig önmagukban véve, nem az egyház hozzájárulása következtében. E döntéseit ugyanis a Szentlélek támogatásával terjeszti elő, melyet Szent Péter személyében megígért neki az Úr. Döntései emiatt nem szorulnak mások jóváhagyására és nem tűrnek fellebbezést bármi más ítélőszékhez. Ilyenkor ugyanis a római pápa nem mint magánszemély nyilvánít véleményt, hanem mint az egyetemes egyház legfőbb tanítója fejt ki vagy véd meg valamely katolikus hitigazságot: benne egyedülálló módon van meg az egyházat magát megillető csalatkozhatatlanság karizmája.[79] Az egyháznak ígért csalatkozhatatlanság megvan a püspökök testületében is, amikor Péter utódával együtt gyakorolja legfőbb tanítói tisztét. Mindeme döntésekre válaszul sohasem maradhat el az egyház hozzájárulása ugyanennek a Szentléleknek működése következtében; ez a működés őrzi meg és gyarapítja Krisztus egész nyáját a hit egységében.[80]

Amidőn pedig akár a római püspök, akár a püspöki testület övele együtt határoz meg egy tételt, ezt magának a kinyilatkoztatásnak az alapján terjeszti elő; ehhez pedig mindenki köteles csatlakozni és igazodni, s amit írásban vagy hagyományként a püspökök törvényes utódlása, elsősorban magának a római pápának a gondoskodása révén épségben adnak tovább, s végül amit az igazság Lelkének világosságánál szentül őriznek és híven fejtenek ki az egyházban.[81] A kinyilatkoztatás kellő feltárásán és helyes megfogalmazásán – alkalmas eszközök által – nagy odaadással munkálkodnak mind a római pápa, mind a püspökök, amint azt hivataluk is, az ügy komolysága is megkívánja,[82] új, nyilvános kinyilatkoztatásként pedig, mintha a hit isteni letéteményéhez tartoznék, semmit sem fogadnak el.[83]

26. – *(A megszentelés)*

A püspök az egyházirend szentségének teljességében részesült: „a legfőbb papság kegyelmének sáfára",[84] különösen az eukarisztikus áldozaton, amelyet ő maga, illetve meghagyására más mutat be;[85] az egyház pedig ezáltal él és növekszik állandóan. Krisztusnak ez az egyháza valóságosan jelen van a hívek valamennyi törvényes helyi közösségében: amennyiben pásztoraikhoz ragaszkodnak, őket is egyházaknak nevezi az újszövetségi szentírás.[86] A maguk területén ugyanis ők az Istennek Szentlélekkel és a kegyelmek bőségével (vö. 1 Thessz 1,5) meghívást nyert új népe. Krisztus evangéliumának hirdetése a helyi egyházakba gyűjti össze a hivőket, akik megünneplik az Úr vacsorájának misztériumát, „hogy az Úr testének és vérének tápláléka kapcsolja össze az egész testvéri közösséget".[87] A püspök szent szolgálatához kapcsolódó bármelyik oltár-közösség[88] jelképe annak, „ami nélkül nincs üdvösség": a szeretetnek és „a titokzatos test egységének".[89] Ezekben a közösségekben – jóllehet gyakran kicsinyek, szegények vagy szétszórtságban élnek – jelen van Krisztus: az ő ereje kapcsolja össze az egy, szent, katolikus és apostoli egyházat.[90] „Mert éppen azt műveli a Krisztus testében és vérében való részesedés, hogy azzá alakuljunk át, amit magunkhoz veszünk."[91]

A püspökre tartozik minden eukarisz-

tikus ünneplés törvényes irányítása: őrá tartozik, hogy a keresztény vallás részéről bemutassa azt az isteni Fenségnek, illetve szabályozza az Úr parancsai és az egyház törvényei szerint; ez utóbbiakat részleteiben ő határozza meg egyházmegyéje számára.

A püspökök így – népükért imádkozva és dolgozva – sokféleképpen és bőségesen merítenek Krisztus személyes szentségének gazdagságából. Az ige szolgálata által Isten üdvösséget hozó erejét közlik a hivőkkel (vö. Róm 1,16), és megszentelik híveiket a szentségekkel, lelki hatalmukkal rendezve szabályszerű és gyümölcsöző kiszolgáltatásukat.[92] Ők szabályozzák a keresztelést, amely Krisztus királyi papságában részesít. Ők a bérmálás elsődleges kiszolgáltatói, ők adják fel a szent rendeket és ők szabályozzák a bűnbánati fegyelmet. Szüntelenül buzdítsák és oktassák népüket, hogy tevékenyen, hivő lélekkel és tisztelettel vegyenek részt a liturgiában, főleg a szentmiseáldozatban. Végül, a rájuk bízottakat jó példával serkentsék, erkölcsi életüket védjék minden rossztól, és erejükhöz képest – az Úr segítségével – szüntelenül nemesítsék, hogy a rájuk bízott nyájjal együtt eljussanak az örök életre.[93]

27. – *(A kormányzás)*

A püspökök Krisztus helyetteseiként és követeiként kormányozzák[94] a rájuk bízott részegyházakat, mégpedig nemcsak tanáccsal, meggyőzéssel és jópéldával, hanem tekintéllyel és szent hatalommal is. Ezt az utóbbit azonban kizárólag arra használják, hogy népük igazságban és szentségben gyarapodjék megemlékezve arról, hogy aki a legnagyobb, legyen olyan, mintha a legkisebb volna, az elöljáró pedig, mintha szolga lenne (vö. Lk 22,26–27). Ez a hatalom, amelyet személyesen gyakorolnak Krisztus nevében, saját, rendes és közvetlen hatalmuk, jóllehet gyakorlását végső fokon az egyház legfőbb tekintélye irányítja és pontosabban körül is írhatja az egyház és a hivők érdekében. E hatalom nevében a püspökök szent joga és az Úr színe előtt kötelessége, hogy alattvalóikat törvényekkel kormányozzák, bíráskodjanak, mindenben szabályozzák az istentiszteletet s az apostoli munkát.

A püspökökre van teljes egészében ráruházva övéiknek állapotszerű és naponkinti gondozása, vagyis a lelkipásztori hivatal: és nem lehet a római püspökök helytartóinak tekinteni őket, hiszen saját hatalmuk van, s a szó legigazibb értelmében elöljárói annak a népnek, amelyet kormányoznak.[95]

Hatalmukat tehát nem semmisíti meg a legfőbb és egyetemes hatalom, hanem éppen ellenkezőleg: helybenhagyja, erősíti és oltalmazza,[96] miközben a Szentlélek csorbítatlanul megőrzi azt a kormányzati formát, amelyet Krisztus Urunk alapított meg egyházában.

A püspököt a Családatya küldte háza népének kormányzására, ne tévessze tehát szem elől a jó Pásztor példáját: ő nem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy szolgáljon (vö. Mt 20,28; Mk 10,45) és életét adja juhaiért (vö. Jn 10,11). Az emberek közül való, rá is gyöngeség nehezedik, és így megértő tud lenni a tudatlanok és tévelygők iránt (vö. Zsid 5,1–2). Készségesen hallgassa meg alattvalóit, igazi fiaiként szeresse őket, és buzdítsa: működjenek együtt vele. Lelkükért számot kell adnia Istennek (vö. Zsid 13,17): imádsággal, igehirdetéssel és szeretet sokféle megnyilatkozásával viseljen gondot rájuk, sőt azokra is, akik még nincsenek az egy nyájban; tudnia kell, hogy ezeket is reá bízta az Úr. Mint Pál apostol, ő is mindenkinek adósa (Róm 1,14–15); legyen kész mindenkinek hirdetni az evangéliumot és híveit buzdítani apostoli, sőt missziós tevékenységre. A híveknek ragaszkodniok kell püspökükhöz, ahogyan az egyház ragaszkodik Jézus Krisztushoz. Jézus Krisztus pedig az Atyához, hogy mindenek nagy összhangba kerüljenek az egység által,[97] és túláradjon gazdagságuk Isten dicsőségére (vö. 2 Kor 4,15).

28. – *(A papok: kapcsolatuk Krisztussal, püspökeikkel, paptársaikkal és a hívekkel)*

Krisztust az Atya megszentelte és a világra küldte (Jn 10,36), ő pedig apostolain át saját felszentelésének és küldetésének részeseivé tette ezek utódait, a püspököket.[98] A püspökök azután szolgálatuk tisztét – különböző fokokban – törvényesen átadták egyes személyeknek az egyházban. Így azok, akiket már ősidőktől fogva püspököknek, áldozópapoknak, szerpapoknak hívnak, különböző rendekben gyakorolják az isteni alapítású egyházi szolgálatot.[99] Az áldozópapoknak nincs ugyan főpapi méltóságuk, és hatalmuk gyakorlásában függnek a püspököktől, mégis összeköti őket velük a papi méltóság;[100] az egyházirend szentségének erejéből[101] és Krisztusnak a legfőbb és örök papnak mintájára (Zsid 5,1–10; 7,24; 9,11–28) őket is az evangélium hirdetésére, a hívek lelkipásztori gondozására és az istentisztelet végzésére szentelik fel, hogy az Újszövetség igazi papjai legyenek.[102] Az egyetlen közvetítőnek (1 Tim 2,5), Krisztusnak tisztségében részesedve saját szolgálati fokozatukban mindenkinek hirdetik az isteni igét. Szent tisztségüket főképp a eukarisztikus ünneplésen, vagyis a szent áldozati lakomán gyakorolják; itt mindegy Krisztus személyében tevékenykedve[103] és az ő misztériumát hirdetve összekapcsolják a hívők önátadását főjük áldozatával; az Újszövetség egyetlen áldozatát, amelyben Krisztus önmagát ajánlja fel egyszersmindenkorra az Atyának szeplőtelen áldozatul (vö. Zsid 9,11–28), jelenvalóvá teszik és gyümölcsöztetik a szentmiseáldozatban, az Úr eljöveteléig (vö. 1 Kor 11,26).[104] A bűnbánó és a beteg hívők javára a kiengesztelés, illetve az enyhület teljhatalmú szolgálatát végzik, Isten, az Atya elé tárják a hívők szükségleteit és könyörgéseit (vö. Zsid 5,1–3). A hatalom rájuk eső részéhez mérten[105] Krisztusnak a pásztornak és főnek tisztét is gyakorolják: egybegyűjtik Isten családját, mint testvéri közösséget,[106] amelyet egy szellem éltet, s Krisztus által a Szentlélekben elvezetik az Atyához. Őt – a rájukbízottakkal eggyéforrva – lélekben és igazságban imádják (vö. Jn 4,24). Az igehirdetésben és a tanításban fáradnak: hittel fogadják, amit az Úr törvényéből elmélkedő lélekkel olvastak, tanítják, amit hittel elfogadtak, és élik azt, amit tanítanak.[107]

Az áldozópapok, mint a püspöki rend szorgos munkatársai[108] és segítő szervei, Isten népének hivatott szolgái, egyetlen papi testületet (presbitériumot)[109] alkotnak püspökükkel, bár más a rájuk bízott feladat. A híveknek egy-egy helyi közösségében valamiképpen jelenvalóvá teszik a püspököt, akihez bizalom és segítőkészség fűzi őket, s akitől átvállalják feladatainak és gondjainak egy részét mindennapi fáradozásukkal. A püspök vezetése alatt megszentelik és igazgatják az Úr nyájának egy rájuk bízott csoportját, állomáshelyükön láthatóvá teszik az egyetemes egyházat és hathatósan járulnak hozzá Krisztus egész testének építéséhez (vö. Ef 4,12). Mindenkor Isten gyermekeinek javára ügyelve arra törekedjenek, hogy működésük szerves része legyen az egész egyházmegye, sőt az egész egyház lelkipásztori munkájának. Ez a papságban és küldetésben való részesedés sürgeti, hogy a papok ismerjék el igazi atyjuknak a püspököt és tisztelettel engedelmeskedjenek neki. A püspök viszont fiainak és barátainak tekintse papi munkatársait, amint már Krisztus sem szolgáknak, hanem barátainak hívja tanítványait (vö. Jn 15,15). Az egyházirend szentsége és a szolgálat alapján tehát minden pap, az egyházmegyések is, a szerzetesek is, a püspökök testületéhez társulnak és hivatásuk s kegyelmi adományuk mértéke szerint az egész egyház javát szolgálják.

A közös felszentelés és küldetés erejében bensőséges testvériség kapcsol összse minden papot. Ez magától értetődő örömmel nyilvánuljon meg a kölcsönös támogatásban – szellemi és anyagi, lel-

kipásztori és személyi vonatkozásban –, az összejövetelekben és az élet, a munka s a szeretet közösségében.

Krisztusban atyaként viseljék gondját a híveknek, akiket lelki életre szültek a kereszteséggel és a hitoktatással (vö. 1 Kor 4,15; 1 Pt 1,23). Legyenek jó szívvel a nyáj mintaképei (1 Pt 5,3), úgy vezessék és úgy szolgálják helyi közösségüket, hogy az méltóvá lehessen arra a névre, amely Istennek egyetlen és egész népét tünteti ki: az „Isten egyháza" nevére (vö. 1 Kor 1,2; 2 Kor 1,1 és másutt). Tartsák emlékezetükben, hogy mindennapi életükkel és munkálkodásukkal megmutassák hivőknek és hitetleneknek, katolikusoknak és nem-katolikusoknak egyaránt, milyen az igazi papi és jópásztori szolgálat, és mindanyiuk előtt tanúskodjanak az igazságról és az életről. Ne feledjék, hogy – mint jó pásztorok – azokat is keressék (vö. Lk 15,4–7), akik a katolikus egyházban megkeresztelkedtek ugyan, de nem járulnak a szentségekhez, sőt elpártoltak a hittől.

Az emberiség ma egyre jobban egységesül, politikai, gazdasági és társadalmi tekintetben; fokozottan szükséges tehát, hogy a papok is egyesítsék képességeiket és munkálkodásukat, a püspökök és a legfőbb pásztor vezetése alatt; küzdjenek mindenfajta széthúzás ellen, hogy az egész emberiség eljusson Isten családjának egységébe.

29. – *(A diákonusok)*

A hierarchia alsó fokán állnak a diákonusok. Ők „nem papságra, hanem szolgálatra" kapják a kézfeltételt,[110] Szentségi kegyelemben megerősödve szolgálnak Isten népének a liturgia, az ige és a szeretet diakoniájában, a püspökkel és papi testületével közösségben. A diákonus feladata, ha az illetékes hatóság megbízza vele, hogy ünnepélyesen kiszolgáltassa a keresztséget, őrizze és kiossza az oltáriszentséget, az egyház nevében eskessen és megáldja a házasulókat; elvigye a szent útravalót a haldoklóknak, szentírást olvasson a híveknek, oktassa és buzdítsa a népet, vezesse a hívek istentiszteletét és imádságát, kiszolgáltassa a szentelményeket és temessen. A diákonusok merüljenek el a tevékeny szeretet és az oltárszolgálat munkáiban, és emlékezzenek meg Szent Polikárp intelméről: „Legyetek irgalmasok, serények! Éljetek annak az Úrnak igazsága szerint, aki mindenkinek szolgája lett."[111]

A felsorolt tennivalók az egyház életében nagyon szükségesek. Számos vidéken viszont nemigen lehet mindet elvégezni a latin egyház ma érvényes fegyelme miatt. Ezért a jövőben helyre lehet állítani a diákonátust, mint az egyházi hierarchia sajátos és állandó fokozatát. A különféle területeken az illetékes püspöki karokra tartozik, hogy – a pápa jóváhagyásával – eldöntsék: hasznos-e és hol hasznos diákonusokat beállítani a lelkek gondozásába. A római pápa hozzájárulásával diákonussá lehet szentelni érettebb korú házasembereket is, de alkalmas fiatal férfiakat is; rájuk azonban továbbra is maradjon érvényben a cölibátus törvénye.

IV. fejezet

A VILÁGI HIVŐK

30. – *(A világi hivők az egyházban)*

A hierarchia feladatainak kifejtése után szívesen fordítja figyelmét a zsinat az úgynevezett világi keresztények rendjére. Bár mindaz, amit ez a konstitúció az Isten népéről tanított, egyformán érvényes a világiakra, a szerzetesekre és a klérusra, mégis egyes dolgok sajátos módon érintik a világiakat, férfiakat és nőket, tekintettel helyzetükre és küldetésükre. Ezeknek a sajátosságoknak alapvető vonásait tüzetesebben meg kell fontolni korunk sajátos körülményei miatt. Éppen a lelkipásztorok tudják a legjobban, hogy milyen nagy hasznára vannak az egész egyháznak a világi hivők. Krisztus rendelése szerint nem is egymagukban kell a lelkek pásztorainak magukra vállalniok az egyháznak teljes üdvözítő küldetését a világ javára. A lelkipásztorok feladata: úgy kell ellátniok lelki javakkal a híveket, úgy kell igazgatniok a hívek szolgálatait és karizmatikus adományait, hogy mindnyájan hozzájáruljanak a maguk módján, de egy szívvel-lélekkel a közös mű sikeréhez. Mert valamennyiünknek „igazságban kell élnünk és szeretetben, hogy egyre inkább összeforrjunk a fővel: Krisztussal. Ő az, aki az egész testet egybefogja és összetartja a különféle ízületek segítségével, hogy a tagok betöltsék az erejükhöz szabott feladatkört. Így növekszik a test, és építi fel saját magát a szeretetben" (Ef 4,15–16).

31. – *(A világi hivők sajátos küldetése)*

Világi hivőkön az összes kereszténye-ket kell érteni az egyházi rend és az egyházban jóváhagyott szerzetesség tagjainak kivételével; itt tehát azokról a keresztényekről lesz szó, akik a maguk részéről az egész krisztusi nép küldetésében járnak el az egyházban és a világban, hiszen a keresztség Krisztus testébe építette be őket, Isten népének tagjaivá, és Krisztusnak papi, prófétai és király tisztének részeseivé tette.

A világi hivőknek sajátos és megkülönböztető vonása a világba tartozás. Az egyházi rend tagjai olykor foglalkozhatnak világi ügyekkel, világi szakma gyakorlásával is, de a saját külön hivatásuk alapján ők elsősorban és állapotszerűen a szent szolgálatra vannak rendelve; a szerzetesek ugyanakkor életformájukkal tesznek világos és nagyszerű tanúbizonyságot arról, hogy a nyolc boldogság szelleme nélkül nem alakulhat át és nem ajánlható fel Istennek a világ. Sajátos hivatásuk alapján a laikusok dolga az, hogy az ideigvaló dolgok intézése és Isten szerint való rendezése által keressék az Isten országát. A világban élnek, vagyis a világnak mindenféle feladatában és munkakörében a családi és a társadalmi élet megszokott körülményei közt: mintegy ezekből a szálakból van szőve életük. Itt hívja őket az Isten, hogy szerepük a kovászé legyen: mintegy belülről szenteljék meg a világot, az Evangélium szelleme szerint helytállva a maguk feladatában, és így elsősorban életük tanúságával hitük, reményük és szeretetük ragyogásával mutassák meg másoknak Krisztust. Különleges módon őrájuk vár tehát az, hogy az evilági dolgokat, amelyekben benne élnek, mindenestől úgy világítsák meg és úgy rendezzék, hogy e dolgok mindig Krisztus szerint menjenek végbe s fejlődjenek és váljanak a Teremtő és a Megváltó dicsőségére.

32. – *(A világi hivők méltósága)*

A szent egyház az isteni rendelkezés folytán csodálatos változatosságot mutat

felépítettségében és kormányzatában. „Mert ahogy egy testben több tagunk van, s más a szerepe minden tagnak, sokan egy test vagyunk Krisztusban, egyenként azonban tagjai vagyunk egymásnak" (Róm 12,4–5).

Egy tehát az Isten választott népe: „Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség" (Ef 4,5). Egyenlő a tagok méltósága, mert Krisztusban újjászülettek. Közös az istengyermekség kegyelme, közös a hivatásuk a tökéletességre. Egy az üdvösségük, egy a reményük és osztatlan a szeretetük. Krisztusban és az egyházban tehát nincs egyenlőtlenség sem faji, sem nemzeti alapon, sem társadalmi helyzet vagy nemek dolgában, mivel „nincs többé zsidó és görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert mindnyájan eggyé lettetek Krisztus Jézusban" (Gal 3,28 a görögben; vö. Kol 3,11).

Ha tehát nem is mindenki jár ugyanazon az úton az egyházban, de valamennyien meg vannak hívva az életszentségre, és ugyanabban a hitben részesültek az Isten igazságossága szerint (vö. 2 Pt 1,1). Bár egyeseket Krisztus akarata tanítóknak, a misztériumok kiosztóinak és pásztoroknak rendelt mások javára, mégis teljesen egyenlő mindnyájuk méltósága és tevékenysége minden hívő közös feladatában: Krisztus teste építésében. Az a különbözőség ugyanis, amelyet az Úr hozott létre a felszentelt szolgák és az Isten népének többi tagja között, egymásrautaltsággal jár együtt, minthogy a pásztorokat és a többi hívőt szükségszerű kölcsönösség fűzi össze: az egyház pásztorai – az Úr példáját követve – szolgálnak egymásnak és a többi hívőnek, ezek viszont lelkesen ajánlják fel együttműködésüket pásztoraiknak és tanítóiknak. Így a különbözőségben tesznek valamennyien tanúbizonyságot Krisztus testének csodálatos egységéről. Hiszen éppen a kegyelmek, a szolgálatok, a tevékenység különböző fajai fogják egybe Isten gyermekeit, mivel „mindezt egy és ugyanaz a Lélek műveli" (1 Kor 12,11).

Amiként tehát a világi hívőknek az isteni kegyelem alapján testvérük az a Krisztus, aki mindenek Ura, és mégsem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem azért, hogy ő szolgáljon (vö. Mt 20,28), ugyanúgy testvéreik azok is, akik a szent szolgálatba kerülve Krisztus tekintélyével tanítanak, megszentelnek, igazgatnak, vagyis úgy táplálják Isten családját, hogy mindegyikük betöltse a szeretet új parancsait. Erre céloz nagyon szépen Szent Ágoston: „Ha rettent engem, hogy értetek vagyok, vigasztal, hogy veletek vagyok. Mert értetek vagyok püspök, veletek keresztény. Amaz a tisztség neve, ez a kegyelemé; amaz a veszedelem, ez az üdvösségem."[112]

33. – *(A világi hívők apostoli tevékenysége)*

Az Isten népében összegyűlt és Krisztusnak egy testében egy fő alá foglalt világi hívőket – akárkik is – arra szólítja hivatásuk, hogy élő tagként az Egyház növekedésére és folytonos megszentelésére fordítsák egész erejüket, ahogyan azt a Teremtő jótéteményéből és a Megváltó kegyelméből kapták.

A világiak apostoli tevékenysége részesedés magának az egyháznak üdvözítő küldetésében. Az apostolkodásra maga az Úr rendeli őket a keresztséggel és a bérmálással. A szentségek azután, különösen pedig az eukarisztia, közlik és táplálják minden apostolkodás éltető lelkét, a szeretetet Isten és az emberek iránt. A világiaknak főképpen az a feladat jut, hogy jelenlévővé és ható-erővé tegyék az egyházat azokon a helyeken, és olyan körülmények között, ahol csak általuk lehet az egyház a föld sója.[113] Így minden világi keresztény – éppen sajátos adományainak erejéből – tanúságtevő is, és az egyház küldetésének eleven eszköze is „Krisztus ajándékozásának mértéke szerint" (Ef 4,7).

Ezen a kivétel nélkül minden keresztény hívőt érintő apostolságon kívül még különféle módokon is bevonhatók a világiak, közvetlenebb együttműködésre, a

hierarchia apostoli munkájába,[114], azoknak a férfiaknak és nőknek a példája, akik Pál apostolt segítették az Evangélium hirdetésében, sokat fáradozva az Úrban (vö. Fil 4,3; Róm 16,3 skk). Arra is alkalmasak, hogy a hierarchia felvegye őket egyes olyan egyházi munkakörökbe, amelyek lelki célt szolgálnak.

Nagyszerű feladat vár tehát minden világi hívőre, megvalósuláshoz segíteni Isten tervét, minden idő és minden földrész valamennyi emberének üdvösségét. Ezért kapjanak is meg minden lehetőséget, hogy erőik szerint és koruk szükségleteinek megfelelően derekasan kivegyék részüket az egyház üdvösségszerző munkájából.

34. – *(A világi hívők egyetemes papsága)*

Jézus Krisztus, az örök főpap, a világiakat is élteti a Lelkével és szüntelenül serkenti őket mindenre, ami jó és tökéletes, hiszen általuk is akarja folytatni tanúságtételét és szolgálatát.

Akiket ugyanis bensőségesen hozzáköt a maga életéhez és küldetéséhez, azoknak a saját papi tisztéből is részt ad lelki istentisztelet bemutatására, hogy megdicsőüljön Isten és üdvözüljenek az emberek. Ezért a Krisztusnak elkötelezett és Szentlélek által felkent világiak fönséges hivatást és készséget kapnak arra, hogy egyre gazdagabban teremjék a Lélek gyümölcseit. Mert minden munkájuk, imádságuk, apostoli kezdeményezésük, hitvestársi és családi életük, mindennapi munkájuk, testi-lelki pihenésük, ha a Szentlélek tölti be, sőt az élet terhei is, ha türelmesen hordozzák azokat, Jézus Krisztus által Istennek kedves lelki áldozattá válnak (vö. 1 Pt 2,5). Mindezeket a szentmisében az Úr testének felajánlásával együtt ajánlják fel készséges szeretettel az Atyának. Ilyen a mindenütt szentül szorgoskodó világiak imádó hódolata; ők így szentelik a világot Istennek.

35. – *(Prófétai szerepük és tanúságtételük)*

Krisztus, a nagy próféta, aki Atyja országát tanúságtevő életével és szavának erejével hirdette meg, a dicsőség teljes megnyilvánulásáig tölti be prófétai küldetését, mégpedig a világi hívők által is, és nem kizárólag az ő nevében és hatalmával tanító hierarchia által. Ezért elrendelte, hogy ők is tanúi legyenek, és őket is felruházta a hit érzékével és a beszéd adományával (vö. ApCsel 2,17–18; Jel 19,10), hogy így nyilvánuljon meg az evangélium ereje a mindennapi életben, a családban és a társadalomban. Akkor igazán az ígéret fiai ők, ha erős hittel és reménnyel felhasználják a jelen pillanatot (vö. Ef 5,16; Kol 4,5), és türelmesen várják az eljövendő dicsőséget (vö. Róm 8,5). Ezt a reményt pedig ne zárják magukba, hanem fejezzék ki a világi élet struktúráin keresztül is, állandó megtéréssel, és „viaskodva ennek a sötét világnak kormányzói, a gonosz szellemek ellen" (Ef 6,12).

Az újszövetség szentségei, amelyek a hivők életét és apostolkodását táplálják, az új ég és az új föld előképei (vö. Jel 21,1); a világiak ugyanígy lesznek a reménybeli valóságok hitének a hirdetői, ha megingás nélkül kötik össze a hit megvallását a hitből való élettel. Az evangéliumnak ez a hirdetése, vagyis Krisztus üzenetének bemutatása a tanúságot tevő élettel is és szóval is, sajátos jelleget és különleges hatékonyságot kap attól, hogy a világ köznapi körülményei közt megy végbe.

E feladat szempontjából nagyon értékes a külön szentség által megszentelt életállapot: a házas és családi élet. A világiak apostolságának ez kiváló gyakorlóiskolája, mert a keresztény vallás itt járja át és alakítja egyre jobban az egész életet. A házastársaknak a családban sajátos hivatásuk van: egymás előtt és gyermekeik előtt legyenek tanúi a hitnek és Krisztus szeretetének. A keresztény család hangosan hirdeti az Isten országának máris ható erőit, de a

boldog élet reményét is. Példájával és tanúságtételével tehát vádlón bizonyítja rá a világra a bűnt, és megvilágosítja azokat, akik keresik az igazságot.

Éppen ezért a világi hivők az evangélium terjesztéséhez értékes munkával járulhatnak – és járulnak is – hozzá, bár ideigvaló gondok foglalják le őket. Némelyikük felszentelt szolgák hiánya vagy – üldözés miatt – akadályoztatásuk esetén bizonyos szent szolgálatokat pótol; sokan meg éppen teljes erejüket áldozzák az apostoli munkára; de kivétel nélkül közre kell működniük a világban Krisztus országának terjesztésében és gyarapításában. A világiak tehát komolyan lássanak hozzá a kinyilatkoztatott igazság mélyebb megismeréséhez és állhatatosan kérjék Istentől a bölcsesség ajándékát.

36. – *(A világ rendjének szolgálatában)*

Krisztus engedelmes lett mindhalálig, ezért felmagasztalta az Atya (vö. Fil 2,8–9); így ment be országa dicsőségébe. Minden alá van neki vetve, amíg önmagát és minden teremtményt alá nem vet az Atyának, hogy Isten legyen minden mindenben (vö. 1 Kor 15,27–28). Hatalmát közölte tanítványaival, hogy ők is a királyi szabadság állapotába kerüljenek és önmegtagadásukkal, szent életükkel legyőzzék magukban a bűn országát (vö. Róm 6,12), sőt hogy másokban is Krisztusnak szolgálva, alázatosan és türelmesen elvezessék testvéreiket ahhoz a királyhoz, akinek szolgálni fölér az uralkodással. Az Úr ugyanis azt kívánja, hogy a világi hivők is terjesszék országát, „az igazság és az élet országát, az életszentség és a kegyelem országát, az igazságosság, a szeretet és a béke országát".[115] Ebben az országban maga a természet szabadul fel a múlandóság szolgai állapotából az Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára (vö. Róm 8,21). Igazán nagy ígéret ez és nagy parancs is a tanítványoknak: „Minden a tiétek, ti viszont Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig az Istené" (1 Kor 3,23).

A hivők tehát ismerjék fel a teremtett világ természetét, értékét és rendeltetését, ami Isten dicsérete, s éppen világi tevékenységükkel is segítsék egymást a szentebb életre. Így járja át a világot Krisztus szelleme, a világ pedig jobban eléri a célját, igazságosságban, szeretetben és békében. Ez olyan feladat, mely mindenkire vár, de főleg a világiakra. Krisztus kegyelme bensőleg magasabb rendbe emeli a világi szakterületeken való illetékességüket és tevékenységüket. Általuk nagyon hasznosan fognak közreműködni abban, hogy az emberi munka, a technika, a kultúra és a civilizáció a Teremtő tervei szerint és Igéjének tanítása nyomán bontakoztassa ki a teremtett értékeket minden ember hasznára, vagyis legyen a javak szétosztása megfelelőbb, és a teremtmények a maguk természete szerint segítsék – emberi és keresztény szabadságban – az egyetemes haladást. Így fogja egyre jobban megvilágosítani Krisztus az egész emberiséget éppen az egyház tagjain át a maga áldott világosságával.

A világiak ezen felül egyesült erővel is, úgy javítsák meg az intézményeket és a mindenféle bűnre csábító életkörülményeket, hogy ezek az igazságosság követelményei szerint alakuljanak és az erények gyakorlásának inkább kedvezzenek, mintsem útjába álljanak. Ha így tesznek, erkölcsi értékekkel fogják átitatni a kultúrát és az alkotó emberi munkát. E módon egyúttal termékenyebbé teszik a talajt, a világ szántóföldjét az isteni ige magjának befogadására; és tágabbra nyílnak az egyház kapui is, amelyeken át kilép a világba a béke szózata.

Épp az üdvösség rendje nevében tanulják meg a világi hivők, hogy mindig megkülönböztessék: mik a jogaik és kötelességeik mint az egyház tagjainak, illetve mint a társadalom polgárainak. Törekedjenek arra, hogy a két közösség

zavartalan együttműködését biztosítsák; fontolják meg azonban, hogy a keresztény lelkiismeretnek kell vezetnie őket minden evilági dologban, minthogy semmiféle emberi tevékenységet sem lehet kivonni – még az evilágit sem – az Isten fennhatósága alól. A mi korunkban különösen szükséges, hogy ez a megkülönböztetés és vele együtt az összhang is minél nyilvánvalóbban megmutatkozzék a hivők magatartásában, s így az egyház küldetése minél magasabb fokban felelhessen meg a mai világ sajátos feltételeinek. El kell ismerni, hogy az evilági államot, mely jogosan fordítja figyelmét a világ ügyeire, a saját elvei vezetik ezekben; ugyanakkor azonban méltán vetjük el azt az áldatlan elméletet, amely szerint a társadalmat a vallás teljes mellőzésével kell építeni, és amely támadja vagy megsemmisíti a polgárok vallásszabadságát.[116]

37. – *(A világi hivők és a hierarchia)* A világi hivőknek, mint minden keresztény hivőnek is, joguk van hozzá, hogy felszentelt pásztoraiktól bőségesen kapjanak az egyház lelki javaiból, legfőbb támaszként az Isten igéjéből és a szentségi kegyelmekből.[117] Pásztoraik előtt tárhassák fel szükségleteiket és óhajaikat, mégpedig azzal a szabadsággal és bátorsággal, amely megilleti azokat, akik Isten gyermekei és testvérek Krisztusban. Tudásukhoz, illetékességükhöz és rátermettségükhöz mérten szabadságukban áll, sőt olykor kötelességük is, hogy véleményt nyilvánítsanak az egyház javát illető dolgokban.[118] Tegyék ezt esetleg az egyházban erre a célra alapított intézményeken keresztül, és mindig igazlelkűen, bátran, okosan, és szerető tisztelettel azok iránt, akik szent tisztségük alapján, Krisztus személyét képviselik.

A világi hivők, mint minden Krisztushivő, keresztény engedelmességgel készségesen fogadják el mindazt, amit a felszentelt pásztorok Krisztus képviselőiként mint tanítók és vezetők kimondanak az egyházban; ezzel Krisztus példáját követik, aki mindhalálig való engedelmessége által minden ember számára megnyitotta az Isten gyermekeinek kijáró szabadság boldog útját. Ne mulasszák el Istennek ajánlani elöljáróikat, akik őrködnek, hiszen számot fognak adni lelkünkről: hadd végezzék munkájukat örvendezve, ne pedig sóhajtozva (vö. Zsid. 13,17).

A felszentelt pásztorok viszont ismerjék el és gyarapítsák a világi hivők megbecsülését, tekintélyét és felelősségét az egyházban; szívesen használják fel okos tanácsukat, bizalommal ruházzanak rájuk tisztségeket az egyház szolgálatára, hagyjanak nekik szabadságot és teret a cselekvésben, sőt bátorítsák őket, hogy kezdeményezzenek is. Atyai szeretettel figyelmesen vegyék fontolóra Krisztusban a világiak javaslatait, véleményeit és előterjesztett kívánságait.[119] Azt a jogos szabadságot, amely a földi társadalomban kijár mindenkinek, ismerjék el és tiszteljék a lelkek pásztorai.

A világiak és a lelkipásztorok e családias kapcsolatából igen sok jót lehet várni az egyház számára: erősödik a világiakban saját felelősségük tudata, fokozódik cselekvő készségük, és könnyebben is ajánlják fel közreműködésüket a lelkipásztoroknak. Ezeket viszont segíti a világiak tapasztalata, mely által mind lelki, mind evilági ügyekben világosabban látnak és megfelelőbben tudnak dönteni. Így valóban minden tag kifejti a maga erejét, ezáltal pedig az egyház eredményesebben teljesíti küldetését a világ életéért.

38. – *(„Ami a lélek a testben...")* Minden egyes világi hivő legyen az emberek előtt a feltámadott és élő Jézus tanúja és az élő Isten jele. Valamennyiüknek együtt és külön-külön, a maguk szerepe szerint a Lélek gyümölcseivel kell táplálniuk a világot (vö. Gal 5,22), és szét kell árasztaniuk ab-

ban a Szentlelket, a szelídek, szegények és békességesek bátorítóját, azokét, akiket boldognak hirdetett az Úr az evangéliumban (vö. Mt 5,3–9). Egyszóval, „ami a lélek a testben, az legyen a keresztény a világban".[120]

V. fejezet

AZ EGYHÁZBAN MINDENKI MEG VAN HÍVA AZ ÉLETSZENTSÉGRE

39. – *(Bevezetés)*

Hisszük, hogy fogyatkozhatatlanul szent az egyház, amelynek misztériumát előterjeszti a szent zsinat. Krisztus ugyanis, az Isten Fia, akit az Atyával és a Szentlélekkel „egyedül szentnek" ünnepelünk,[121] menyasszonyaként szereti az egyházat, önmagát adta érte, hogy megszentelje (vö. Ef 5,25–26). Saját testeképpen kötötte egybe önmagával s Isten dicsőségére elárasztotta szentlelkének ajándékával. Ezért az egyházban mindenki, akár a hierarchiához tartozik, akár ennek lelkipásztori gondozása alatt áll, meghívást kap az életszentségre, az apostol szava szerint: „Az az Isten akarata, hogy szentek legyetek" (1 Tessz 4,3; vö. Ef 1,4). Az egyház szent, és ez szüntelenül meg is nyilvánul – és meg is kell nyilvánulnia – azokban a gyümölcsökben, amelyeket a kegyelem által a Szentlélek érlel a hivőkben; sokféleképpen tárul fel azoknál, akik – embertársaik épülésére – a maguk élethivatásában tökéletes szeretetre törekszenek; egészen sajátos módon jelentkezik az úgynevezett evangéliumi tanácsok követésében. A Szentlélek ihletésére sok keresztény vállalja, hogy e tanácsok szerint él, akár nem-hivatalosan, akár pedig az egyházban jogilag szentesített életforma, állapot szerint: ez ugyanannak a szentségnek fényes bizonysága, jó példája a világ számára, és annak is kell lennie.

40. – *(Bizonyítás a Szentírásból)*

Az Úr Jézus, minden tökéletesség isteni mestere és példaképe, mindenegyes tanítványát, együttesen és egyénenként különbségtétel nélkül hívta az életszentségre, amelynek ő a szerzője és bevégzője: „Legyetek tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes" (Mt 5,48).[122] Hiszen mindegyikükre elküldte a Szentlelket, ezt a belső mozgató Erőt, hogy szeressék Istent teljes szívükből, teljes lelkükből, teljes elméjükből és minden erejükből (vö. Mk 12,30), és hogy úgy szeressék egymást, ahogyan Krisztus szerette őket (vö. Jn 12,34; 15,12). Krisztus követőit nem cselekedeteik alapján hívta meg Isten, és tette megigazulttá Jézus Krisztusban, hanem elhatározása alapján és kegyelme szerint; ők a hit keresztségében igazán Isten gyermekei és az isteni természet részesei lettek, és így valóban szentekké váltak. Következésképpen az ajándékba kapott megszentelődést – Isten segítségével – az életmódjukkal kell megtartaniuk és tökéletesíteniük. Az apostol inti őket, hogy úgy éljenek, „ahogy az a szentekhez illik" (Ef 5,3), öltsék magukra „mint Istennek szent és kedves választottjai a szívből fakadó irgalmasságot, a jóságot, az alázatosságot, a szelídséget és a türelmet" (Kol 3,12), és legyenek meg bennük a Lélek gyümölcsei a megszentelődésre (vö. Gal 5,22; Róm 6,22); minthogy pedig sokban vétünk mindnyájan (vö. Jak 3,2), állandóan rászorulunk Isten irgalmára, és naponta kell imádkoznunk: „Bocsásd meg a mi vétkeinket" (Mt 6,12).[123]

Mindenki előtt világos tehát, hogy bármilyen rendű-rangú keresztény em-

ber meg van hívva a teljes értékű keresztény életre és a tökéletes szeretetre,[124] de az is nyilvánvaló, hogy ez az életszentség a földi társadalomban is előmozdítja az emberhez méltóbb életmódot. A hivők a tökéletesség elnyerése végett vessék latba erőiket, amelyeket Krisztus ajándékozásának mértéke szerint kaptak, hogy az ő nyomában haladva őhozzá hasonulva és mindenben megtartva az Atya akaratát, szívvel-lélekkel szenteljék magukat Isten megdicsőítésének és a felebarát szolgálatának. Így gyarapszik Isten népének életszentsége, amint ezt az egyház történetében oly sok szentnek élete ragyogóan bizonyítja.

41. – *(Az életszentség lényege mindig ugyanaz)*

A különféle életformákban és hivatásokban ugyanazt az életszentséget ápolják mindazok, akiket Isten Lelke sürget, és – engedelmeskedve az Atya szavának, lélekben és igazságban imádva az Atyaistent – követik a szegény, alázatos és a keresztjét hordozó Krisztust, hogy részesei lehessenek az ő dicsőségének. Mindegyiküknek – kegyelmi adományuk szerint – vonakodás nélkül annak az élő hitnek az útján kell járnia, amely felszítja a reményt és a szeretet által munkálkodik.

Elsősorban is szükséges, hogy Krisztus nyájának főpásztorai az örök főpapnak, lelkünk pásztorának és püspökének példájára szentül és örömmel, alázatosan és bátran végezzék szolgálatukat. Ha így dolgoznak, a megszentelődés kiváló eszközét fogják munkájukban megtalálni. Az egyházirend teljességére vannak kiválasztva, ezért megkapják azt a szentségi kegyelmet, hogy tökéletesen és lelkipásztori szeretettel lássák el tisztüket, imádsággal, áldozatbemutatással és igehirdetéssel, a püspöki gondoskodás és szolgálat minden formájával.[125] Ne féljenek akár életüket is odaadni juhaikért, és mint a nyáj mintaképei (vö. 1Pt 5,3), saját példájukkal is vezessék egyre nagyobb életszentségre az egyházat.

Az áldozópapok a püspökök rendje körül lelki koszorút alkotnak.[126] Krisztus, az örök és egyetlen közvetítő által részesednek a püspöki szolgálat kegyelméből. Miként a püspökök, ők is a feladatukban való mindennapos helytállás révén növekedjenek Isten és a felebarát szeretetében, tartsák fenn a papi közösséget, bővelkedjenek minden lelki jóban, és mindenki előtt Isten élő tanúbizonysága legyenek.[127] Utánozzák azokat a papokat, akik a századok folyamán gyakran igénytelen és rejtett szolgálatban is az életszentség ragyogó mintaképét hagyták hátra, és ezért áldott az emlékük Isten egyházában. A papok saját népükért és az Isten egész népéért hivatalosan könyörögnek és mutatják be az áldozatot, tudva, hogy mit tesznek, és ahhoz hasonlóvá válnak.[128] Ezért őket nem akadályozhatják az apostoli gondok, veszedelmek és viszontagságok: éppen általuk emelkednek még magasabb életszentségre, szemlélődésük túlcsordulásából táplálva és éltetve tevékenységüket Isten egyházának örömére. Az áldozópapok valamennyien, de főleg azok, akiket felszentelésük jogcímén egyházmegyés papoknak hívnak, tartsák emlékezetükben, hogy mennyire előreviszi megszentelődésüket a püspökükhöz való hűséges ragaszkodás és a velük való nagylelkű együttműködés.

A legfőbb pap küldetésének és kegyelmének sajátos módon részesei az alsóbb fokú szolgálatban levők is, elsősorban a diákonusok. Krisztus és az egyház misztériumainak szolgálnak,[129] kötelességük tehát, hogy minden hibától tisztán őrizzék meg magukat, Isten kedvében járjanak, és fáradozzanak minden jó ügyben a nagy nyilvánosság előtt (1Tim 3,8–10, 12–13). A papnövendékeket az Úr hívta meg és ő különítette el, hogy tulajdona legyenek. Főpásztoraik felügyelete alatt készüljenek fel szolgálatukra. Gondolatvilágukat és érzelmi életüket méltóvá kell tenniök nagyszerű kiválasz-

tottságukhoz. Legyenek tehát fáradhatatlanok az imádságban, lángoljon bennük a szeretet, csak arra gondoljanak, ami igaz, igazságos és dicséretre méltó; mindent az Isten dicsőségére és tiszteletére tegyenek. Utánuk következnek a felsorolásban azok a világi hívők, akiket a püspök isteni kiválasztás alapján meghívott, hogy egészen az apostoli munkálkodásnak kötelezzék el magukat, és akik eredményesen dolgoznak az Úr szántóföldjén.[130]

A keresztény hitvestársak és szülők – saját útjukat járva – hűséges szeretettel támogassák egymást a kegyelmi életben. Az Istentől szíves-örömest elfogadott gyermekeik lelkébe pedig csöpögtessék be a keresztény hitigazságokat, és fejlesszék ki bennük az evangéliumi erényeket. Így mutassanak példát mindenkinek a fáradhatatlan és nagylelkű szeretetre, építsék a szeretet testvéries világrendjét, legyenek tanúi és egyben munkatársai az anyaszentegyház termékenységének, annak a szeretetnek a jeléül és abban a szeretetben részesedve, amellyel Krisztus szerette jegyesét és adta önmagát érte.[131] Hasonló jópéldát adnak – noha más módon – az özvegyek és azok, akik nem lépnek házasságra; az egyházban ők is nagy mértékben gyarapíthatják az életszentséget és az apostoli buzgóságot. Akik dolgoznak – és sokan igen nehéz munkát végeznek – magával a munkával nemesítsék személyiségüket, segítsék általa polgártársaikat s emeljék szorgalmukkal magasabb szintre az egész társadalmat és a teremtett világot. De az is szükséges, hogy a munkával Krisztust kövessék, hiszen ő is dolgozott, mint kézműves, sőt most is dolgozik az Atyával együtt valamennyiünk üdvösségén; legyenek tehát tevékenyek ők is a szeretetben, örvendezve a reménységben s hordozva egymás terhét; éppen mindennapi munkájukkal emelkedjenek egyre magasabb és apostoli életszentségre.

Akik a szegénység, gyöngeség, betegség és különféle szenvedések keresztjét hordozzák, vagy akiket üldöznek az igazságért, különösképp érezzék magukat egynek a világ üdvéért szenvedő Krisztussal. Az Úr az evangéliumban boldognak hirdette őket, „a minden kegyelem Istene pedig, aki Krisztusban örök dicsőségre hívott meg minket, rövid szenvedésük után maga fogja őket tökéletessé tenni, megerősíteni és megszilárditani" (1Pt 5,10).

Minden keresztény hivő napról napra jobban megszentelődik sajátos helyzetében, feladataiban és életkörülményei között, sőt éppen mindezek által, ha hittel fogad mindent a Mennyei Atya kezéből, együttműködik az isteni akarattal, éppen a földi élet szolgálatával hirdetve mindenkinek azt a szeretetet, amellyel Isten szerette a világot.

42. – *(Az életszentség útjai és eszközei)*

„Az Isten, szeretet, és aki kitart a szeretetben, az az Istenben él, Isten pedig őbenne" (1 Jn 4,16). Isten pedig a szeretetét szívünkbe árasztotta a nekünk adott Szentlélek által (vö. Róm 5,5). Valóban, legkiválóbb és legszükségesebb ajándéka a szeretet, amellyel mindenekfölött szeretjük Istent, felebarátunkat pedig őérette. A szeretetnek pedig jó magként növekednie kell a lélekben és gyümölcsöt teremnie. Ennek nélkülözhetetlen feltétele, hogy a hivő szívesen hallgassa Isten igéjét és a kegyelem segítségével megtegye az Isten akaratát; gyakran legyen részese a szentségeknek, főleg az eukarisztiának, valamint a szent cselekményeknek; tartson ki állhatatosan az imádságban, az önmegtagadásban, a tevékeny testvéri szolgálatban és az összes erények gyakorlásában. A szeretet ugyanis, mint a tökéletes kötelék és a törvény tökéletes teljesítése (vö. Kol 3,14; Róm 13,10), irányítja a megszentelődés eszközeinek használatát, lélekkel tölti el ezeket az eszközöket és biztosítja céluk elérését.[132] Ezért jellemzi az Isten és a felebarát szeretete Krisztusnak minden igazi tanítványát.

Jézus, az Isten Fia, életét adta értünk; így nyilatkoztatta ki a szeretetét; nincs is senkinek nagyobb szeretete annál, mint aki életét adja viszonzásul őérte és testvéreiért (vö. 1Jn 3,16; Jn 15,13). Már az első időktől fogva voltak és mindig is lesznek arra hivatott keresztények, hogy a szeretetről ezen a legkiválóbb módon tanúskodjanak a nagy nyilvánosság, de különösképpen is az üldözők előtt. A tanítvány Mesteréhez hasonul a vértanúsággal, és vére ontásában olyan lesz, mint ő, aki a világ üdvösségéért szívesen fogadta a halált. Ezért az egyház kiváló adománynak és a szeretet legfőbb igazolásának tartja a vértanúságot. Keveseknek jut osztályrészül, viszont mindenkinek készen kell lennie arra, hogy megvallja Krisztust az emberek előtt, és kövesse őt a keresztúton, vállalva az üldöztetést, amelynek soha sincsen híjával az egyház.

Az Úr az evangéliumban sokféle tanács követését javasolja a tanítványoknak;[133] ez megint sajátos módon gazdagítja szentségben az egyházat. A legjelesebb evangéliumi tanács az isteni kegyelemnek egyik értékes ajándéka, amelyet némelyeknek megad az Atya (vö. Mt 19,11; 1Kor 7,7), hogy szüzességben, illetve cölibátusban élve könnyebben tudják osztatlan szívvel csak Istennek szentelni magukat (vö. 1Kor 7,32–34).[134] Ezt a teljes és a mennyek országáért vállalt önmegtartóztatást mindenkor különös tiszteletben tartotta az egyház, mint a szeretet jelét, ösztönzőjét és a lelki termékenységnek egy egészen sajátságos forrását e világban.

Az egyház gondol az apostol intelmére is, aki szeretetre buzdítva híveit, azt sürgeti, hogy ugyanaz a lelkület legyen bennük, amely Krisztus Jézusban volt, aki „szolgai alakot öltött, kiüresítette magát... engedelmeskedett mindhalálig" (Fil 2,7–8), és érettük, „noha gazdag volt, szegénnyé lett" (2Kor 8,9). A tanítványoknak mindig utánozniok kell Krisztus szeretetét és alázatosságát, és tanúbizonyságot kell tenniök róla; éppen ezért örül annak az anyaszentegyház, hogy övéi között sok olyan férfi és nő van, akik szorosabban követik és világosabban mutatják be az Üdvözítő önkiürítését: Isten gyermekeinek szabadságával vállalva a szegénységet és lemondva saját akaratukról, vagyis a parancsolatok mértékén túl alávetik magukat egy másik embernek Isten kedvéért a tökéletesség dolgában, hogy az engedelmes Krisztushoz hasonlóbbá tegyék magukat.[135]

Minden keresztény meg van tehát hívva az életszentségre, az állapotának megfelelő tökéletesség elérésére, és ez kötelessége is. Arra törekedjenek tehát mindnyájan, hogy uralkodjanak érzelmeiken: a tökéletes szeretet elérésében ne akadályozza őket a világi dolgok használata és a ragaszkodás a vagyonhoz, amely ellenkezik az evangéliumi szegénység szellemével. Az apostol is arra int, hogy aki használja a világ dolgait, ne tapadjon hozzájuk, mert ez a világ elmúlik (vö. 1Kor 7,31 a görögben).[136]

VI. fejezet

A SZERZETESEK

43. – *(Az evangéliumi tanácsok követése az egyházban)*

Az evangéliumi tanácsokat, az Istennek szentelt szegénységet, tisztaságot és engedelmességet isteni ajándékként kapta Urától az egyház, hiszen az Úr szavain és példáján alapulnak, az apostolok, az atyák, az egyház tanítói és pásztorai ajánlják; az isteni kegyelem is mindig megőrzi ezt az ajándékot. Magának a hivatalos egyháznak pedig gondja van arra, hogy a Szentlélek vezetésével értelmezze e tanácsokat, szabályozza követésüket és a bennük foglaltak alapján tartós életformákat is megszervezzen. Így a magból, amelyet Isten vetett el az Úr földjén, fa nőtt, csodálatos és szerteágazó fa: a remetéskedő és a közös élet különféle formái alakultak ki, és szerzetes-családok nagy változatosságban. Mindezek jelentékenyen segítik tagjaik tökéletesedését és gyarapítják az egész krisztusi test gazdagságát.[137] A szerzetes-családok ugyanis megadják tagjaiknak az életforma szilárdabb állandóságát, a jól bevált tanítást a tökéletesség elérésére, Krisztus seregében a testvéri közösséget és a segítséget az engedelmességben kibontakozó szabadsághoz, úgy hogy szerzetesi elkötelezettségükben biztosan helytállhatnak és hűségesen kitarthatnak s örvendező lélekkel haladnak előre a szeretet útján.[138]

A szerzetesség az egyház isteni és hierarchikus alkotmánya szempontjából nézve nem közbülső állapot a klerikusok és a laikusok között. Az Isten ugyanis mind a két részről hív keresztény hivőket, hogy az egyház életén belül különleges adományban legyen részük, és kiki közreműködjék a maga módján az egyház üdvösségszerző küldetésében.[139]

44. – *(A szerzetesi állapot lényege és jelentősége)*

A keresztény hivő az említett evangéliumi tanácsokra fogadalmakkal, illetve más, olyan szent kötelékekkel, amelyek természetük szerint hasonlítanak a fogadalmakhoz, kötelezi el magát. Általuk egészen a mindenekfölött szeretett Isten tulajdonává lesz, ezek most már új, sajátos jogcímen fűzik őt az Isten szolgálatához és tiszteletéhez. A keresztség által meghalt ugyan a bűnnek és Isten számára felszentelt személy lett, de ő a keresztségi kegyelem bőségesebb kiáradását óhajtja. Ezért az egyházban az evangéliumi tanácsok vállalásával arra törekszik, hogy megszabaduljon mindattól, ami visszatartaná őt a szeretet lángolásától és az istentisztelet tökéletességétől. Bensőségesebbé lesz felszenteltsége Isten szolgálatára.[140] Annyival tökéletesebb lesz ez a konszekráció, minél erősebb és tartósabb kötelékek jelenítik meg Krisztust, akit felbonthatatlan kapcsolat fűz össze jegyesével, az Egyházzal.

Az evangéliumi tanácsok a szeretet által, amelyre elvezetnek,[141] különösképpen is egyesítik követőiket az egyházzal és ennek misztériumával; ezért a szerzeteseknek az egész egyház javára is fel kell ajánlaniok a Lélek szerint való életüket. Innét a kötelesség: erejükhöz mérten és saját hivatásuk jellege szerint imádsággal és külső munkákkal is, fáradozniok kell azért, hogy Krisztus országa gyökeret verjen és megszilárduljon a lelkekben és elterjedjen a Föld minden részén. Következésképpen az egyház is védi és erősíti a különféle szerzetesrendek sajátos jellegét.

Az evangéliumi tanácsok vállalása így lesz valódi figyelmeztető jel. Az egyház minden tagját hathatósan ösztönzi, és kell is ösztönöznie, hogy lankadatlanul

teljesítse keresztény hivatásának kötelességeit. Az Isten népének itt nincs maradandó hazája, hanem a jövő hazát keresi; éppen ezért a szerzetesi állapot azzal, hogy jobban felszabadítja követőit a földies gondoktól, jobban kinyilvánítja minden hívő előtt a mennyei, de már evilágon is meglévő javakat, ékesszólóbban tanúskodik a Krisztus megváltása árán szerzett új és örök életről, továbbá hatásosabban is hirdeti az eljövendő feltámadást és a mennyei ország dicsőségét. A szerzetesi állapot továbbá szorosabban utánozza és az egyházban mindig fenntartja azt az életformát, amelyet Isten Fia vett magára, amikor eljött e világra megtenni az Atya akaratát, és amelyet bemutatott a nyomában járó tanítványoknak. Végül, rendkívüli módon mutatja be, hogy az Isten országa minden földi dolog fölött áll és feltárja annak legfőbb követelményeit; mindenkinek megmutatja Krisztus királyi hatalmának kimagasló nagyságát és az egyházban csodálatosan munkálkodó Szentlélek végtelen erejét.

Az az állapot tehát, amelyik az evangéliumi tanácsok vállalásán alapszik, nem alkotó eleme ugyan az egyház hierarchiájának, de elválaszthatatlanul hozzátartozik az élő és szent egyházhoz.

45. – *(A hierarchia és a szerzetesek)*

Az egyházi hierarhiára tartozik, hogy vezesse és dús legelőkre terelje Isten népét (vö. Ez 34,14). Ő illetékes tehát, hogy bölcs törvényeivel szabályozza[142] az evangéliumi tanácsok gyakorlását, amely pártatlanul alkalmas arra, hogy tökéletesítse az Isten és az embertárs szeretetét. A hierarchia ugyanis – tanulékonyan követve a Szentlélek ösztönzéseit – szabályzatokat fogad el, amelyeket kiváló férfiak és nők terjesztenek eléje, azokat még gazdagítja, majd hivatalosan jóváhagyja; ügyelő és oltalmazó tekintélyével támogatja a Krisztus testének építésére mindenfelé létesített intézményeket, hogy azok az alapítók szellemében növekedjenek és virágozzanak.

Az Úr egész nyájának szükségletei érdekében a pápa kiveheti a helyi ordináriusok joghatósága alól a tökéletes élet bármelyik intézményét és az egyes szerzeteseket is, és egyedül önmagának rendelheti alá[143] az egyetemes egyházra érvényes primátusa alapján és a közjó érdekében. Hasonlóképpen hagyhatók vagy rábízhatók saját pátriárkáik irányítására is. Maguk a szerzetesek pedig az egyház szolgálatában – amelyet sajátos alkotmányuk szellemében látnak el – a kánoni törvényekhez igazodva kötelesek megadni a tiszteletet és az engedelmességet a püspököknek, a részegyházakban elismert lelkipásztori tekintélyük miatt, valamint az apostoli munkában szükséges egység és egyetértés végett.[144]

Az egyház a szerzetességet egyházjogilag elismert állapotként tiszteli, liturgikus szertartásával pedig azt is bizonyítja, hogy az valóban Istennek szentelt állapot. Maga az egyház fogadja el ugyanis a szerzetesek fogadalmait az Istentől reábízott hatalom alapján; nyilvános könyörgéseivel kéri számukra a segítséget és kegyelmet, Istennek ajánlja és megáldja őket, önfelajánlásukat pedig egybeköti a szentmise-áldozattal.

46. – *(A szerzetesi önátadás kiváló értéke)*

A szerzetesek komolyan törekedjenek arra, hogy általuk az egyház egyre jobban megmutathassa Krisztust a hívőknek és a hitetleneknek egyaránt; Krisztust, aki a hegyen szemlélődik, aki Isten országát hirdeti a sokaságnak, aki betegeket és megtört szívűeket gyógyít vagy jó útra téríti a bűnösöket, gyermekeket áld meg és jót tesz mindenkivel, de mindig az Atya akaratának engedelmeskedik, aki őt küldte.[145]

Aki az evangéliumi tanácsokat vállalja, olyan értékekről mond le, amelyek kétségtelenül nagyrabecsülést érdemelnek. De lemondásuk – és ezt mindenki

lássa világosan – éppen nincs útjában a személyiség egészséges kibontakozásának, sőt természetéből kifolyólag nagyon is hasznára van. Mert az evangéliumi tanácsok, ha valaki szabad elhatározással vállalja őket egyéni hivatása szerint, jól segítik a szív tisztulását és a lélek felszabadulását; szüntelenül szítják a szeretet tüzét, és jobban hozzáalakítják a keresztény embert ahhoz a szűzi és szegény életmódhoz, amelyet Krisztus Urunk választott magának, és amelyre szűzi Édesanyja is vállalkozott. Számtalan szent rendalapítónak példája bizonyítja mindezt. És senki se gondolja, hogy a szerzetesek önfelajánlásuk következtében elidegenednek az emberektől, vagy haszontalanná válnak a földi hazában. Mert ha olykor közvetlenül nem is támogatják kortársaikat, mélyebb értelemben mégis ott állnak mellettük Krisztus szeretetében, és a lelki síkon együttműködnek velük, hogy mindig az Úr legyen az alap és a végső cél a földi haza építésénél, nehogy hiába dolgozzanak, akik azt építik.[146]

A zsinat éppen ezért bátorítja és dicséri azokat a férfiakat és nőket, testvéreket és nővéreket, akik szerzetesházakban vagy iskolákban és kórházakban, vagy éppen missziós területen Krisztus jegyesének ékességei, és százféle nagylelkű szolgálatot végeznek minden ember javára.

47. – *(Buzdítás)*

Aki a tanácsok vállalására Istentől meghívást kapott, komolyan törekedjék arra, hogy megmaradjon és egyre kiválóbb legyen hivatásában az egyház szentségének gyarapodására és az egy és oszthatatlan Szentháromságnak, Krisztusban és Krisztus által minden életszentség forrásának és kútfejének nagyobb dicsőségére.

VII. fejezet

A ZARÁNDOK-EGYHÁZ ESZKATOLÓGIKUS JELLEGE ÉS EGYESÜLÉSE A MENNYEI EGYHÁZZAL

48. – *(A keresztény hivatás eszkatológikus jellege)*

Jézus Krisztusban mindnyájan hivatalosak vagyunk az egyházba, és ott Isten kegyelméből eljutunk az életszentségre. Az egyház azonban csak a mennyei dicsőségben válik majd tökéletessé, amikor elérkezik a mindenség megújulásának ideje (vö. ApCsel 3,21), amikor az emberiséggel együtt tökéletesen helyreáll majd Krisztusban a teremtett világ, minthogy bensőségesen össze van kapcsolva az emberrel, és az ember által éri el célját (vö. Ef 1,10; Kol 1,20; 2 Pt 3,10–13).

Krisztus mindenkit magához vonzott, amikor felemelték a földről (vö. Jn 12,32 a görögben). Amikor pedig feltámadt a halálból (vö. Róm 6,9), elküldte tanítványaira éltető Lelkét, és általa az üdvösség egyetemes szakramentumává tette saját testét, ami az egyház; az Atya jobbján ül, de folytonosan munkálkodik a világban, hogy elvezesse az egyházba az embereket s általa szorosabban kapcsolja magához, és saját testével-vérével táplálva, részesítse őket megdicsőült életében. A megígért és várt helyreállítás eszerint már el is kezdődött Krisztusban, útjára indult a Szentlélek elküldésével, és őáltala folytatódik az egyházban. A hit fényében itt tudjuk meg, mi az értelme ennek a mi földi életünknek, amelynek folyamán az Atya megbízásából örök javak reményében ennek a világnak javára fáradozunk és munkáljuk üdvösségünket (vö. Fil 2,12).

Már elérkezett tehát a végső idő (vö. 1Kor 10,11), visszavonhatatlanul le vannak rakva a világ megújításának alapjai. Mindez valamiképpen elővételezve meg is valósult e világon, hiszen az egy-

házat már a földön ékesíti az igazi, bár még nem tökéletes szentség. Amíg azonban meg nem lesz az új ég és az új föld, amely az igazságosság hazája (vö. 2Pt 3,13), addig a zarándokló egyház – a jelen világhoz tartozó szentségeiben és intézményeiben – ennek a világnak múlandó alakját hordozza, és maga is ott él a teremtmények között, amelyek a világ végéig sóhajtoznak, vajúdnak és várják az Isten gyermekeinek megnyilvánulását (vö. Róm 8,19–22).

Össze vagyunk tehát kötve Krisztussal az egyházban, és meg vagyunk jelölve a Szentlélekkel, aki „foglaló örökségünkre" (Ef 1,14); ezért igazán Isten gyermekeinek hívnak bennünket, és azok is vagyunk (vö. 1Jn 3,1), de még nem jelentünk meg Krisztussal együtt abban a dicsőségben (vö. Kol 3,4), amelyben hasonlóak leszünk Istenhez, mivel látni fogjuk őt úgy, amint van (vö. 1Jn 3,2). Tehát „amíg e testben vándorként élünk, távol járunk az Úrtól" (2Kor 5,6), és bár a Lélek zsengéit hordjuk magunkban, sóhajtozunk (vö. Róm 8,23), és szeretnénk Krisztussal lenni (vö. Fil 1,23). De ugyanaz a szeretet sürget bennünket, hogy egyre jobban annak éljünk, aki értünk meghalt és föltámadt (vö. 2Kor 5,15). Arra törekszünk tehát, hogy mindent az Úr kedvére tegyünk (vö. 2Kor 5,9). Magunkra öltjük Isten fegyverzetét, hogy szembeszállhassunk az ördög cselvetéseivel, és ellenállhassunk neki a gonosz napon (vö. Ef 6,11–13). Mivel pedig nem tudjuk sem a napot, sem az órát, az Úr intelme szerint állandóan virrasztanunk kell, hogy amikor befejezzük földi életünk egyetlen futamát (vö. Zsid 9,27), érdemesek legyünk övele együtt belépni a menyegzőre, s az áldottak közé kerülni (vö. Mt 25,31–46), és ne kelljen – mint haszontalan és lusta szolgáknak (vö. Mt 25,26) – az örök tűzre távoznunk (vö. Mt 25,41), a külső sötétségre, ahol „sírás és fogcsikorgatás lesz" (Mt 22,13 és 25,30). Mielőtt ugyanis uralkodni kezdenénk a megdicsőült Krisztussal, valamennyiünknek meg kell majd jelennie „Krisztus ítélőszéke előtt, hogy ki-ki megkapja, amit testi életében kiérdemelt, aszerint, hogy jót vagy gonoszat tett-e" (2Kor 5,10). A világ végén azután „előjönnek, akik jót tettek, azért, hogy feltámadjanak az életre, akik gonoszat tettek, azért, hogy feltámadjanak a kárhozatra" (Jn 5,29; vö. Mt 25,46). Ezért úgy véljük, „hogy a jelen élet szenvedései nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez, amely majd megnyilvánul rajtunk" (Róm 8,18; vö. 2Tim 2,11–12), és erős hittel várjuk „reményünk boldog beteljesülését: a nagy Istennek és Üdvözítőnknek, Jézus Krisztusnak dicsőséges eljövetelét" (Tit 2,13). „Ő átalakítja gyarló testünket, és hasonlóvá teszi megdicsőült testéhez" (Fil 3,21), és el fog jönni, hogy „dicsőségét megmutassa szentjeiben és csodálatos hatalmát híveiben" (2Tessz 1,10).

49. – *(Az úton levők és a célbajutottak összetartoznak)*

Amíg tehát el nem jő dicsőségében az Úr minden angyalával (vö. Mt 25,31), és amíg – a halál megsemmisítése után – alá nem lesz vetve az Úrnak minden (vö. 1Kor 15,26–27), addig tanítványai közül egyesek a földön zarándokolnak, mások a földi életből eltávozva tisztulnak, ismét mások megdicsőült állapotban vannak, és „tisztán látják magát a háromszemélyű egy Istent, amint van".[147] Egyek vagyunk azonban mindnyájan – jóllehet más és más fokban és módon – Isten és a felebarát egyazon szeretetében, és ugyanazt a dicsőítő himnuszt énekeljük Istenünknek. Mert Krisztus valamennyi híve – az ő Lelkének birtokában összeolvad az egy egyházba, és egymáshoz kapcsolódik őbenne (vö. Ef 4,16). Az úton levőknek és a Krisztus békéjében elszenderült testvéreknek egysége a legkevésbé sem szakad meg, sőt erősebb lesz a lelki javak közösségében,[148] az egyház mindenkor vallott hite szerint. Azáltal ugyanis, hogy az égiek bensőségesebben egyesülnek Krisztussal, az egyház egészét még jobban megszilárdítják

a szentségben, még nemesebbé teszik istentiszteletét, amelyet itt a földön bemutat, és sokféleképpen hozzájárulnak az egyház továbbépítéséhez (vö. 1Kor 12,12 –27).[149] Hiszen ők az örök haza polgárai, ott vannak az Úrnál (vö. 2Kor 5,8), és őáltala, övele és őbenne szüntelenül közbenjárnak értünk az Atyánál.[150] Bemutatják érdemeiket, amelyeket a földön szereztek Jézus Krisztus, Isten és az emberek egyetlen Közvetítője által (vö. 1Tim 2,5), mindenben az Úrnak szolgálva és a saját testükben kiegészítve, ami még hiányzik Krisztus szenvedéséből testének, az egyháznak javára (vö. Kol 1,24).[151] Nagy segítséget nyújt tehát gyöngeségünkben az ő testveri gondoskodásuk.

50. – *(Az egész misztikus test közössége)*

A zarándokló egyház jól ismeri Jézus Krisztus misztikus testének ezt a közösségét: az első keresztény időktől kezdve nagy kegyelettel ápolta a holtak emlékét,[152] és közbenjáró imákat is ajánlott fel értük, mivel „szent és jámbor gondolat a halottakért imádkozni, hogy megszabaduljanak bűneiktől" (2Makk 12,46). Krisztus apostolairól és vértanúiról pedig, akik vérük ontásával adták a legnagyobb bizonyságát hitüknek és szeretetüknek, mindig hitte az egyház, hogy még szorosabban egyek velünk Krisztusban. Őket tehát különös bensőséggel tisztelte a Boldogságos Szűz Máriával és a szent angyalokkal együtt,[153] és bizalommal kérte közbenjárásukat. Később hozzájuk számítottak még másokat is, akik áldozatosabban követték Krisztus szüzességét és szegénységét;[154] végül olyanokat is, akik a keresztény erények hősies gyakorlása,[155] és karizmatikus isteni ajándékok miatt méltók arra, hogy a hívők tiszteljék és kövessék őket.[156]

Amikor rátekintünk Krisztus hűséges követőinek életére, új ösztönzést kapunk, hogy jövőbeli hazánkat keressük (vö. Zsid. 13,14; 11,10), és egyszersmind megismerjük azt a biztos utat, amelyen járva ebben az ezerarcú világban is – mindegyikünk a maga hivatása és körülményei között – eljuthatunk az életszentségre, a Krisztussal való tökéletes egyesülésre.[157] A szentek sorstársaink, emberek ők is, csak éppen Krisztusnak tökéletesebb képmásai (vö. 2Kor 3,18), ezért Isten az ő életükben feltűnően nyilvánítja ki jelenlétét és arcát az embereknek. Bennük ő szól hozzánk és ad jelet nekünk országáról,[158] amely felé erős vonzást érzünk, ha látjuk, mennyi tanú vesz körül minket (vö. Zsid 12,1), és mind az evangélium igazát hirdeti.

Az égiek emlékét azonban nemcsak a jó példájuk miatt tiszteljük, hanem még inkább azért, hogy megerősödjék az egész egyház egysége a Lélekben (vö. Ef 4,1–6), a testvéri szeretet gyakorlása által. Mert amiként az útonlevők keresztény közössége közelebb visz bennünket Krisztushoz, úgy kapcsol össze minket a szentekkel ápolt bizalmas kapcsolat Krisztussal, aki kútfeje minden kegyelemnek és magának Isten népének is az éltetője.[159] Teljesen helyénvaló tehát, hogy szeressük őket, Jézus Krisztus barátait és társörököseit, testvéreinket és kiváló jótevőinket, s érettük méltó hálát adjunk Istennek.[160] „Esedezve hívjuk hát őket segítségül, és vegyük igénybe imáikat és hatalmas támogatásukat, hogy megkapjuk Isten jótéteményeit az ő Fia, Jézus Krisztus, a mi Urunk által, aki egyetlen Megváltónk és Üdvözítőnk."[161] Mert az égiek iránt való szeretetünknek minden őszinte megnyilatkozása éppen e szeretet természete szerint Krisztus felé tör és benne éri el célját, hiszen ő a „mindszentek koronája",[162] rajta keresztül pedig elhatol Istenhez, aki csodálatos a szentjeiben és megdicsőül bennük.[163]

De a legnemesebb módon akkor lesz élő valósággá egységünk a mennyei egyházzal, amikor ujjongva együtt tiszteljük és dicsérjük az isteni főséget, kiváltképpen a szent liturgiában, amelyben szentségi jelek által hat ránk a Szentlélek ereje.[164] Ilyenkor a dicséretnek ugyan-

azzal az énekével magasztaljuk a Szentháromság egy Istent, mi mindnyájan, akiket Krisztus vére megváltott minden törzsből, nyelvből, népből, nemzetből (vö. Jel 5,9), és összegyűjtött egyetlen egyházba. Az eukarisztikus áldozat bemutatása pedig minden másnál jobban összekapcsol bennünket a mennyei egyház liturgiájával, amikor a szentek közösségében tisztelettel emlékezünk meg elsősorban a dicsőséges, mindenkor Szűz Máriáról, valamint Szent Józsefről, a szent apostolokról, vértanúkról és minden szentről.[165]

51. – *(Lelkipásztori útmutatás)*

Őseink tiszteletre méltó hite tehát az, hogy a mennyei dicsőséget élvező, vagy a halál után még tisztuló testvérekkel eleven közösséget alkotunk. Ezt a hitet nagy kegyelettel magáévá teszi a zsinatunk, és újra előterjeszti a II. niceai,[166] a firenzei[167] és a trentói[168] határozatait. Egyúttal lelkipásztori gondoskodásával buzdítja az illetékeseket, hogy ha itt vagy ott becsúszott valami visszaélés, túlzás vagy fogyatékosság, törekedjenek azt eltüntetni vagy kijavítani, és mindent újítsanak meg Krisztusnak és Istennek nagyobb dicsőségére. Tanítsák meg tehát híveiket, hogy a szentek hamisítatlan tisztelete nem annyira a külső gyakorlatok sokaságában rejlik, hanem sokkal inkább tevékeny szeretetünk erősségében; ezzel a szeretettel keresünk „példát a szentek magatartásában, részesedést közösségükben, támogatást közbenjárásukban"[169] saját magunk és az egyház nagyobb javára. Másrészt pedig oktassák híveiket, hogy az égiekkel való társalkodásunk – ha a hit teljesebb világánál fogjuk azt fel – egyáltalán nem szegényíti az imádó tiszteletet, amelyet megadunk az Atyaistennek Krisztus által a Szentlélekben, hanem épp ellenkezőleg, nagyon gazdagítja.[170]

Mert valamennyien, akik Isten gyermekei vagyunk, és egyetlen családot alkotunk Krisztusban (vö. Zsid 3,6), ha összefogunk egymással a kölcsönös szeretetben és a Szentháromság-Egy-Isten dicséretében, akkor megfelelünk az egyház lényegi hivatásának, és – előre megízlelve – részesedünk a beteljesült dicsőség liturgiájában.[171] Amikor ugyanis Krisztus megjelenik, és dicsőségesen feltámadnak a holtak, akkor az Isten világossága fogja beragyogni a mennyei várost: a Bárány lesz a fénye (vö. Jel 21,24). Akkor a szentek egész egyháza a szeretet végtelenül nagy boldogságában fogja imádni Istent és a Bárányt, „akit megöltek" (Jel 5,12) és együtt kiáltja: „A trónon ülőnek és a Báránynak áldás, tisztelet, dicsőség és hatalom örökkön örökké" (Jel 5,13–14).

VIII. fejezet

ISTEN ANYJA, A BOLDOGSÁGOS SZŰZ MÁRIA, KRISZTUS ÉS AZ EGYHÁZ MISZTÉRIUMÁBAN

I. *Bevezetés*

52. – *(A Szent Szűz Krisztus misztériumában)*

A végtelenül jó és bölcs Isten elhatározta, hogy végrehajtja a világ megváltását. „Amikor tehát elérkezett az idők teljessége, elküldte a Fiát, aki asszonytól született . . ., hogy Isten gyermekeivé lehessünk" (Gal 4,4–5). „Aki értünk emberekért, a mi üdvösségünkért leszállott a mennyből, megtestesült a Szentlé-

lek erejéből Szűz Máriától."[172] Az üdvösségnek ez a misztériuma nyilvánul és valósul meg folytatólagosan a mi javunkra az egyházban, amelyet az Úr a saját testeként alapított. Benne a hivők egybenőnek Krisztussal, a fővel, és közösségben vannak összes szentjeivel; következésképp tisztelettel kell megemlékezniök „elsősorban a dicsőséges, mindenkor Szűz Máriáról, Istenünknek és Urunknak, Jézus Krisztusnak édesanyjáról" is.[173]

53. – *(A Szent Szűz és az egyház)*

Szűz Mária ugyanis az angyali üdvözletkor szívébe és testébe fogadta az Isten igéjét, és világrahozta az Életet; ezért ismerjük el és tiszteljük őt, mint Istennek és a Megváltónak igazi anyját. A megváltásban fenségesebb módon részesedett Fiának érdemeiért és vele szoros, felbonthatatlan kötelék által egyesült; azt a nagyszerű feladatot és méltóságot kapta, hogy anyja legyen az Isten Fiának, így kiváltképpen is szeretett leánya az Atyának és szentélye a Szentléleknek. E rendkívüli kegyelmi ajándékok miatt messze fölötte áll minden mennyei és földi teremtménynek. De egyszersmind egy ő Ádám törzsökében minden üdvözítésre váró emberrel is, sőt „valóban anya (Krisztus) tagjainak . . ., mivel szeretetével közreműködött, hogy hivők szülessenek az egyházban, akik tagjai ama főnek".[174] Emiatt köszöntjük őt, mint az egyház egészen kiemelkedő és páratlan tagját, másfelől az egyház hitének és szeretetének ősmintáját és ragyogó példaképét. A katolikus egyház a Szentlélek ihletésére szerető szívű anyjaképp tiszteli őt, a gyermeki kegyelet érzelmével.

54. – *(A zsinat nem terjeszt elő új tanítást)*

A zsinat tehát előadva tanítását az egyházról, amelyben üdvösségünket munkálja az Isteni Megváltó, komolyan törekszik annak megvilágítására is, hogy mi a Boldogságos Szűz szerepe a megtestesült Igének és a titokzatos testnek misztériumában, és hogy mik a kötelességei a megváltott embereknek az Istenszülő iránt; ő ugyanis Krisztus anyja és az emberek anyja – de főleg a hivőké. Nincs szándékában viszont, hogy mindenre kiterjedő tanítást terjesszen elő Szűz Máriáról, és az sem, hogy eldöntsön olyan kérdéseket, amelyekre még nem derített teljes fényt a hittudósok munkája. Megmarad tehát a létjogosultságuk az irányzatok szabadon előterjesztett nézeteinek Szűz Máriával kapcsolatban, aki a szent egyházban Krisztus után következik, a szívünkhöz pedig oly közel áll.[175]

II. A Boldogságos Szűz szerepe az üdvösség rendjében

55. – *(A Messiás anyja az ószövetségben)*

Az ó- és az újszövetségi szentírás és a tiszteletreméltó hagyomány fokozódó világossággal mutatja be és szinte szemünk elé tárja az Üdvözítő édesanyjának szerepét az üdvösség rendjében. Az ószövetség könyvei megírják az üdvösség történetét, amelyben lassan, fokozatosan készíti elő Isten Krisztus eljövetelét. Ezek az ősi iratok, ahogyan az egyházban olvassák és a további teljes kinyilatkoztatás világánál értelmezik őket, egyre nagyobb fényt árasztanak az asszony: a Megváltó édesanyja alakjára. E világosságnál, és mégis prófétai homályban már őt sejlteti a bűnbeesett ősszülőknek adott ígéret a kígyó legyőzésére (vö. Ter 3,15). Hasonlóképp ő az a szűz, aki anya lesz és fiút szül, s akit majd Emánuelnek hívnak (vö. Iz 7,14; Mik 5,2–3; Mt 1,22–23). Az Úr alázatosai és szegényei között, akik az Úrtól remélik és kapják meg az üdvösséget, ő a legjelesebb. Végül, az ígéretre való hosszas várakozás után övele, Sion fönséges leányával telik be az idő és kezdődik meg az üdvösség új rendje: amikor őbelőle ölt magára emberi termé-

szetet az Isten Fia, hogy testi életének misztériumaival megszabadítsa az embert a bűntől.

56. – *(Szűz Mária beleegyező szavának jelentősége)*

Azt akarta azonban az irgalmas Atya, hogy előzze meg a megtestesülést az eleve elrendelt anyának beleegyező igenje: így ugyanis, amint egy asszony volt részes a halál előidézésében, egy asszonynak lett része az élet visszaszerzésében is. Ez Jézus anyjára érvényes, egészen magasztos módon: ő hozta a világra magát a mindent megújító Életet, az Isten pedig megajándékozta őt nagy méltóságához illő adományokkal. Következésképpen érthető, hogy a szentatyák egyre gyakrabban hirdették, hogy egészen szent, a bűn minden szennyétől mentes az Istenanya, akit mintegy a Szentlélek alkotott és képzett új teremtménnyé.[176] A názáreti szűz fogantatásának első pillanatától kezdve a teljességgel egyedülálló szentség ajándékával tündökölt, ezért köszönti a hírvivő angyal – Isten parancsára – kegyelemmel elhalmozottnak (vö. Lk 1,28); ő pedig azt válaszolja a mennyei hírnöknek: „Az Úr szolgálója vagyok, teljesedjenek hát be rajtam szavaid" (Lk 1,38). Amikor Ádám leánya, Mária igent mondott az isteni felszólításra, Jézus anyja lett. Isten üdvözítő akaratát egész szívvel, a bűntelenség teljes lendületével ölelte át, és az Úr szolgálójaként egészen odaadta magát Fia személyének és művének, hogy a mindenható Isten kegyelméből, Fiának alárendelve és vele együtt szolgálja a megváltás misztériumát. Joggal gondolják tehát a szentatyák, hogy Mária nem volt merőben tétlen eszköze Istennek, hiszen szabad hittel és engedelmességgel közreműködött az emberiség üdvözítésében. „Engedelmessége által mind önmaga, mind pedig az egész emberiség üdvének oka lett" Szent Iréneusz szerint,[177] akihez hasonlóan több régi atya is szívesen hirdeti szentbeszédeiben: „Amit Éva engedetlensége összebogozott, azt kibontotta Mária engedelmessége. Amit a szűz Éva megkötözött hitetlenségével, azt Mária feloldotta a hitével."[178] Évával összehasonlítva „az élők anyjának" hívják Máriát[179] és gyakran kijelentik: „Éva által a halál, Mária által az élet".[180]

57. – *(A Gyermek és az Édesanya)*

Az édesanyának ez a mély kapcsolata Fiával az üdvözítés munkájában megmutatkozik a szűzi fogantatás idejétől kezdve egészen Krisztus haláláig; először akkor, amikor Mária sietve kelt útra és meglátogatta Erzsébetet, aki boldognak szólítva köszöntötte a megígért üdvösségbe vetett hite miatt, az Előfutár pedig felujjongott anyja méhében (vö. Lk 1,41–45); Fia születésekor is, amidőn az Istenszülő a pásztoroknak és a bölcseknek örvendezve mutatta meg elsőszülött Fiát, aki nem csorbította szűzi épségét, hanem megszentelte,[181] amikor később a templomban – a szegények ajándékának felajánlása után – bemutatta Fiát az Úrnak, és hallotta Siemon kettős jövendölését, a Fiúról, aki olyan jel lesz, amelynek ellene mondanak, és az anyáról, akinek lelkét tőr fogja átjárni, hogy így megnyilvánuljanak sok szív gondolatai (vö. Lk. 2,34–35). Az elveszett és fájdalmasan keresett gyermek Jézust a templomban találták meg a szülei, amint Atyjának dolgaiban fáradozott. Nem értették meg Fiuk szavát, anyja azonban elgondolkozva őrizte szívében mindezeket (vö. Lk 2,41–51).

58. – *(Szűz Mária Jézus nyilvános életében)*

Jézus nyilvános életében – és ennek mély értelme van – színrelép anyja, mégpedig már a kezdet kezdetén, amidőn Galileában, a kánai mennyegzőn könyörületre indult és közbenjárásával elindította Jézus, a Messiás, csodatételeinek sorát (vö. Jn 21–11). Fia igehirdetéséből külön is megszívlelte azokat a szavakat, amelyekkel Jézus fölébe helyezte az országot a test és a vér jogai-

nak és kötelékeinek, azokat mondva boldogoknak, akik Isten igéjét hallgatják és megtartják (vö. Mk 3,35 és párh.; Lk 11,27–28), miként azt éppen az Édesanya hűségesen meg is tette (vö. Lk 2,19 és 51). Így maga a Boldogságos Szűz is a hit zarándokútját járta, Fiával való egybetartozását hűségesen vállalta egészen a keresztfáig, amelynél ott állott (vö. Jn 19,25), hogy ezzel is az Isten elgondolása teljesüljön. Meggyötört szíve eggyéforrt a szenvedésben Egyszülöttjével, akinek áldozatához anyai érzelmeivel csatlakozott, szeretetből beleegyezve a tőle született áldozati bárány leölésébe. Végül, maga Jézus Krisztus a kereszten haldokolva odaadta őt a tanítványnak, hogy legyen anyja: „Asszony, íme a te fiad!" (vö. Jn 19,26–27.)[182]

59. – *(A mennybemenetel után)*

Isten úgy határozott, hogy az emberi üdvösség titkát addig nem nyilatkoztatja ki ünnepélyesen, amíg a Szentlelket ki nem árasztja, Krisztus ígérete szerint. Ezért látjuk az apostolokat pünkösd napja előtt „egy szívvel, egy lélekkel állhatatosan imádkozni az asszonyokkal, Máriával, Jézus anyjával és testvéreivel együtt" (ApCsel 1,14). Máriát is látjuk tehát, amint imádkozik és esdekel az ajándékért: a Szentlélekért, aki az angyali üdvözletkor már leszállt reá, mint a Magasságbeli ereje. Végül, a szeplőtelen Szüzet – az áteredő bűnnek minden szennyétől épségben megőrzötten[183] – földi életének végén testestül-lelkestül felvette Isten a mennyei dicsőségbe.[184] Felmagasztalta, a mindenség királynéjává tette őt az Úr, hogy tökéletesebben hasonuljon Fiához, az uralkodók Urához (vö. Jel 19,16), a bűn és a halál legyőzőjéhez.[185]

III. – A Boldogságos Szűz és az Egyház

60. – *(A Szent Szűz és Krisztus, aki az egyetlen közvetítő)*

Egyetlen közvetítőnk van az apostol szerint: „Hiszen egy az Isten, egy a közvetítő Isten és ember közt: az ember Krisztus Jézus, aki váltságdíjul adta magát mindenkiért" (1Tim 2,5–6). Mária anyai feladata az emberekre vonatkozólag semmiképp sem homályosítja el, nem is csökkenti Krisztusnak ezt az egyetlen közvetítő szerepét, hanem éppen az erejét mutatja meg. A Boldogságos Szűz minden hatása az emberekre az üdvösség rendjében nem valami belső szükségszerűségből származik, hanem az isteni tetszésből ered és Krisztus túlcsorduló érzelmeiből fakad; Krisztus közvetítői szerepén alapul, teljesen tőle függ és minden hatékonyságát belőle meríti; a hívőknek Krisztussal való egyesülését pedig egyáltalán nem akadályozza, hanem éppen előmozdítja.

61. – *(Közreműködése az üdvösség művében)*

A Boldogságos Szűz, aki öröktől fogva, az isteni Ige megtestesüléséhez kapcsoltan, eleve elrendelt Istenanya, a Gondviselés terve szerint az isteni Megváltónak édesanyja lett a földön, másokat messze felülmúló, nagylelkű társa és az Úr alázatos szolgálója. Méhébe fogadta Krisztust, világra hozta, táplálta, bemutatta az Atyának a templomban, és együtt szenvedett kereszten haldokló Fiával: így engedelmességével, hitével, reményével és lángoló szeretetével egészen különleges módon közreműködött az Üdvözítő munkájában, hogy a lelkek természetfeletti élete helyreálljon. Emiatt anyánk ő a kegyelem rendjében.

62. – *(Alárendelt üdvösségszerző szerep)*

Máriának ez az anyasága szüntelenül tart a kegyelem világában attól a beleegyezéstől kezdve, amelyet az angyali üdvözletkor a hite sugallt, és amelyben ő a kereszt alatt vonakodás nélkül kitartott, egészen addig, amíg be nem teljesül örökre az összes választottak sorsa. Mert mennybemenetele után sem szűnik meg betölteni üdvösséges feladatát;

és szüntelen közbenjárásával kieszközli nekünk az örök üdvösség kegyelmeit.[186] Anyai szeretetével gondoskodik Fiának testvéreiről, akik még zarándokúton vannak, a sok veszedelemben és bajban, amíg el nem érkeznek a boldog hazába. Ezért nevezik a Boldogságos Szüzet az egyházban Szószólónak, Segítőnek, Oltalmazónak, Közvetítőnek.[187] Természetesen ezeket úgy kell érteni, hogy semmit se vonjanak le Krisztusnak, az egyetlen közvetítőnek méltóságából és hatóerejéből, és ahhoz semmit se adjanak hozzá.[188]

Mert teremtményt sohasem lehet egy sorba helyezni a megtestesült Igével, a Megváltóval. Amint azonban Krisztus papságában másképpen részesednek a felszentelt szolgák, mint a hívő nép, és amint az Isten egyetlen jósága a valóságban különféleképpen árad szét a teremtményekben: úgy a Megváltó egyedülálló közvetítői tevékenysége sem rekeszti ki, hanem éppen serkenti a teremtményekben az egy forrásból eredő változatos együttmunkálkodást.

Szűz Mária betölt ilyen alárendelt feladatot: ezt az egyház meggyőződéssel vallja, ennek gyümölcsét szüntelenül élvezi, és a hívők lelkére köti, hogy ennek az anyai oltalomnak támogatását felhasználva bensőségesebben ragaszkodjanak a Közvetítőhöz és Üdvözítőhöz.

63. – *(A Szűz és Anya az egyház ősmintája)*

A Boldogságos Szűz továbbá az egyházzal is bensőséges kapcsolatban van, nemcsak az istenanyaság ajándéka és tisztsége által, amely egységbe fűzi őt Fiával, a Megváltóval, hanem páratlan kegyelmi adományai révén is. Az Istenszülő ugyanis – miként már Szent Ambrus tanította – ősmintája az egyháznak, mégpedig a hit, a szeretet és a Krisztussal való tökéletes egység rendjében.[189] Az egyház misztériumában – és az egyház is joggal mondható anyának és szűznek – a Boldogságos Szűz Mária áll az első helyen, mert a szüzesség és az anyaság nagyszerű és páratlan példáját adja.[190] Telve hittel és engedelmességgel az Atya Fiát maga szülte a világra, mégpedig férfit nem ismerve, a Szentlélek erejéből, új Évaként nem az őskígyóra, hanem az Isten hírnökére hagyatkozva, kételytől meg nem fertőzött hittel. Olyan Fiút szült, akit Isten elsőszülöttté tett a sok testvér (vö. Róm 8,29), vagyis a hívők közt, és anyai szeretettel működik közre életrehívásukban és felnevelésükben.

64. – *(Az egyház is szűz és anya)*

Az egyház, miközben Mária titokzatos szentségét szemléli, szeretetét utánozza, és hűségesen teljesíti az Atya akaratát, az Isten igéjének hívő elfogadása által maga is anya lesz. Az igehirdetéssel és a keresztséggel ugyanis új, halhatatlan életre szüli a Szentlélektől fogant és az Istenből született fiakat. És szűz is az egyház: sértetlenül és tisztán megőrzi a Vőlegényének adott szavát, és Urának anyját követve, a Szentlélek erejével szűziesen őrzi meg a sértetlen hitet, a szilárd reményt, az őszinte szeretet.[191]

65. – *(Szűz Mária követendő erényei)*

De mialatt az egyház a Boldogságos Szűz személyében már elérkezett a tökéletességre, és ez őbenne ránc és szeplő nélkül való (vö. Ef 5,27), a keresztények még csak törekszenek a bűn legyőzésére és az életszentségben való növekedésre; Máriára emelik tehát szemüket, minthogy ő az erények példájaként tündöklik a kiválasztottak egész közössége előtt. Amidőn az egyház áhítattal elmélkedik róla és az emberré lett Igének világosságában szemléli őt: tisztelettudó lélekkel hatol beljebb a megtestesülés mélységes titkába, és egyre jobban hozzáhasonul Vőlegényének. Mária ugyanis oly benső helyet foglal el az üdvösség történetében, hogy valamiképp egyesíti és visszatükrözi magában a hit legfőbb titkait; ezért az ő dicsérete és tisztelete hatékonyan hívja Fiához, Fiának áldoza-

tához és az Atya szeretetéhez a hivőket. Az egyház viszont – mikor Krisztus dicsőségéért fárad – egyre hasonlóbbá lesz magasztos ősmintájához, mert folytonosan fejlődik a hitben, a reményben, a szeretetben, és mindenütt keresi és megteszi Isten akaratát. Következőleg az egyház az apostoli munkában is méltán tekint fel Krisztus szülőanyjára; Krisztus ugyanis avégett fogantatott a Szentlélektől és született a Szűztől, hogy az egyház által a hivők szívében is megszülessék és növekedjék. A Szent Szűz élete példa arra az anyai szeretetre, amelynek el kell töltenie az apostoli küldetésű egyház minden munkatársát, hogy az emberek újjászületéséért odaadóan fáradozzék.

IV. – A Boldogságos Szűz tisztelete az egyházban

66. – *(A tisztelet lényege és alapja)* Szűz Máriát – a Fiú után – minden angyal és ember fölé magasztalta fel az Isten kegyelme. Ezért méltán becsüli meg őt az egyház sajátos tiszteletével, mert ő az Isten szentséges anyja, és mert részese volt Krisztus misztériumainak. És valóban: a legősibb koroktól fogva „Istenszülő" néven tisztelik a Boldogságos Szüzet, és a hivők minden veszedelmükben és ínségükben az ő oltalma alá futnak könyörgésükkel.[192] Különösen az efezusi zsinat óta növekedett meg csodálatosan az Isten népének Mária-kultusza, tiszteletben és szeretetben, segítségül hívásban és követésben, éppen az ő prófétai szava szerint: „Boldognak mond engem minden nemzedék, mert nagyot tett velem ő, a Hatalmas" (Lk 1,48). Ez a tisztelet, ahogyan mindig is gyakorolta az egyház, teljesen egyedülálló ugyan, mégis lényege szerint más, mint az imádó tisztelet, amelyet a megtestesült Igének, valamint az Atyának és a Szentléleknek megadunk, és amelyre a Mária-tisztelet nagyon is ráhangol. Az egyház jóváhagyta az Istenanya tiszteletének különféle formáit azzal, hogy maradjanak ezek a józan tanítás és az igazhitűség határain belül, alkalmazkodjanak a korok s a helyek körülményeihez és a hivők érzésvilágához, lelkialkatához. Azzal ugyanis, hogy az Anya tiszteletben részesül, növekszik az emberekben a Fiú ismerete, szeretete, dicsőítése, és a parancsait is jobban megtartják. Hiszen a Fiúért van minden (vö. Kol 1,15–16), és az örök Atyának „tetszéséből benne lakik az egész teljesség" (Kol 1,19).

67. – *(Lelkipásztori útmutatás)* A zsinat jól átgondoltan adja elő ezt a katolikus tanítást, és egyúttal inti az egyház minden gyermekét, hogy nagylelkűen ápolja a Boldogságos Szűz tiszteletét, különösen liturgikus kultuszát, becsülje nagyra azokat a Máriát tisztelő szokásokat és áhítatgyakorlatokat, amelyeket a tanítóhivatal ajánlott a századok folyamán. Vallásos lelkülettel tartsák meg a régebbi korokban kelt határozatokat: Krisztus, a Boldogságos Szűz és a szentek képeinek tiszteletéről.[193] A hittudósokat és az isteni ige hirdetőit pedig nyomatékosan buzdítja a zsinat, hogy gondosan tartózkodjanak minden hamis túlzástól, de az indokolatlan szűkkeblűségtől is az Istenszülő páratlan méltóságának szemléltetésében.[194]

A tanítóhivatal vezetése mellett tanulmányozzák a szentírást, a szentatyákat, az egyháztanítókat és az egyház liturgikus hagyományait, hogy helyesen világíthassák meg a Boldogságos Szűz szerepét és kiváltságait, amelyek mindig Krisztusra utalnak, a teljes igazság, szentség és szeretet kútfejére. Gondosan tartózkodjanak szavaikban és tetteikben mindentől, ami az egyház igazi tanítását illetően megtéveszthetné az elkülönült testvéreket vagy bárki mást. Fontolják meg továbbá a hivők, hogy a valódi áhítat nem terméketlen és átmeneti érzelemből áll, de nem is valamilyen hiszékenységből; ellenkezőleg az igaz hitből indul ki, amely elismerteti velünk

az Isten anyjának kiválóságát, és Anyánk iránt való szeretetre, valamint erényeinek utánzására buzdít bennünket.

V. – Mária a biztos remény és a vigasztalás jele Isten zarándoknépe részére

68. – *(Szűz Mária a reménység jele)* Amint Jézus anyja a mennyben – testében és lelkében már megdicsőülten – mintaképe és kezdete annak az egyháznak, amelynek az eljövendő világkorszakban kell teljessé válnia, ugyanúgy ezen a földön a biztos remény és vigasztalás jeleként mindaddig világosodik az Isten zarándoknépe előtt, amíg el nem jön az Úr napja (vö. 2Pt 3,10).

69. – *(Legyen szószólónk!)* Nagy örömet és vigasztalást szerez a zsinatnak, hogy az elkülönült testvérek közt is vannak, akik megadják Urunk és Üdvözítőnk anyjának az őt megillető tiszteletet. Különösen a keletiek azok, akik tüzes lendülettel és áhítatos lélekkel tisztelik a mindenkor szűz Istenszülőt.[195] Minden krisztushivő állandóan könyörögjön az Isten és az emberek anyjához, hogy ő, aki már a kezdetnél is támogatta imájával az egyházat, most – felmagasztalva a mennyben az összes szentek és angyalok fölé – mindaddig legyen szószólónk Fiánál a mindenszentek közösségében, amíg a világ népei – akár a keresztény névvel ékeskednek, akár még nem ismerik üdvözítőjüket – békességgel és egyetértően boldogan össze nem gyűlnek az Isten egyetlen népében, a szent és oszthatatlan Háromság dicsőségére.

A zsinati atyák megszavazták ennek a dogmatikai konstitúciónak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1964. november 21-én.

Én PÁL, a katolikus Egyház püspöke

Következnek a zsinati atyák aláírásai

A II. vatikáni egyetemes szent zsinat jegyzőkönyvéből

KÖZLEMÉNYEK,

amelyeket a zsinat nagyméltóságú főtitkára adott elő a 123. általános összejövetelen 1964. november 16-án

Felvetődik a kérdés, hogy milyen *teológiai minősítés* illeti meg azt a tanítást, amely a *De Ecclesia* szövegtervezetben ki van fejtve, és szavazásra kerül.

A tanításügyi bizottság szószerint a következőképpen felelt a kérdésre, amikor mérlegelte a De Ecclesia szövegtervezet harmadik fejezetére vonatkozó *módosító javaslatokat:*

„Magától értetődik, hogy a zsinati szövegeket mindenkor a közismert általános szabályok szerint kell értelmezni."

A tanításügyi bizottság ez alkalommal utal 1964. március 6-án kelt saját *nyilatkozatára,* amelynek szövege szószerint a következő:

„A zsinati szokásokra és a mostani zsinat lelkipásztori céljára való tekintettel ez a zsinat csak azt mondja ki hit és erkölcs dolgában az egyházra kötelező végleges döntésként, amit ő maga nyíltan ilyennek jelent ki."

„Minden egyebet pedig, amit előterjeszt a zsinat, mint az egyház legfőbb tanítóhivatalának tanítását, minden egyes keresztény hivő oly módon köteles hallgatni és elfogadni, amiként maga a zsinat szándékolja. A szándék kiolvasható

vagy a szóbanforgó tárgyból, vagy a fogalmazás módjából, a hittudományos magyarázat szabályai szerint."

Felsőbb tekintély közöl továbbá az atyákkal egy előzetes magyarázó megjegyzést a *De Ecclesia* szövegtervezet harmadik fejezetének módosító javaslataihoz. E megjegyzés szándéka és értelme szerint kell magyarázni és érteni az említett harmadik fejezet tanítását.

ELŐZETES MAGYARÁZÓ MEGJEGYZÉS

„A bizottság megállapodott abban, hogy a *módosító javaslatok* mérlegelése előtt a következő általános észrevételeket teszi.

1. – A *kollégium* szót nem kell *szorosan jogi* értelemben venni, vagyis nem olyan csoportról van szó, amelynek egyenlő jogú tagjai esetleg elnökükre ruházzák át tulajdon hatalmukat, hanem egy olyan állandó jellegű csoportról, amelynek felépítését és tekintélyét a kinyilatkoztatásból kell kiolvasni. Ezért a tizenkét apostolról nyíltan megmondja a felelet a 12. sz. módosító javaslatra, hogy őket az Úr „kollégiumként, azaz *állandó jellegű csoportként*" szervezte meg. Vö. még az 53. c. módosító javaslattal. – Ugyanez okból fordul elő számos helyen a *rend* (ordo) vagy a *testület* (corpus) szó is a püspökök kollégiumáról. Az a párhuzam, amely megvan egyrészről Péter és az apostolok, másrészről a pápa és a püspökök közt, azt nem foglalja magában, hogy az apostolok rendkívüli hatalma átszállt utódaikra, és nyilvánvalóan azt sem, hogy *egyenlőek* egymással a kollégium feje és tagjai. Mindössze *megfelel* egymásnak az előbbi viszonylat (Péter meg az apostolok) és az utóbbi viszonylat (a pápa meg a püspökök). A bizottság tehát megállapodott abban, hogy nem „*azonosképpen*"-t ír a 22. sz.-ban, hanem „*hasonlóképpen*"-t. Vö. az 57. módosító javaslattal.

2. – *A kollégium tagjává* a püspökszentelés által, valamint a kollégium fejével és tagjaival való hierarchikus közösség által lesz valaki. Vö. 22. sz. § 1. a végén.

A *felszentelés* megadja a *létrendi* részesedést a *szent* tisztségekben; ez kétségtelen a hagyományból, beleértve a liturgiait is. Tudatosan szerepel a *tisztségek* szó, nem pedig a *hatalmak* szó, mert ezen az utóbbin a *minden további nélkül gyakorolható* hatalmat lehetne érteni. Ahhoz ugyanis, hogy az így gyakorolható hatalom is meglegyen, még *kánoni* vagyis *jogszerű körülhatárolásra* van szükség a hierarchikus felsőbbség részéről. Az ilyen hatalom-körülhatárolás jelentheti egy közelebbről meghatározott tisztség átruházását vagy alattvalók kijelölését, és a legfőbb tekintély által jóváhagyott *szabályok* szerint megy végbe. Ilyen további szabályt követel a *dolog természete*, hiszen olyan tisztségekről van szó, amelyeket *több személynek* kell gyakorolnia, akik hierarchikusan együttműködnek, Krisztus akaratából. Nyilvánvaló, hogy a „communio" a koronként változó körülményekhez igazodva, már érvényesült az egyház *életében*, mielőtt törvény-alakot öltött a *jogban*.

Nyomatékos kijelentés tehát az, hogy az egyház fejével és tagjaival *hierarchikus* közösségre van szükség. A *communio* fogalmát nagy tisztelet övezi a régi egyházban (de most is, különösen Keleten). Nem valami szétfolyó *érzelmet* értünk rajta, hanem *szervezetszerű valóságot*, amely jogi alakot követel, és ugyanakkor a szeretet élteti. A bizottság ezért, csaknem egyhangúlag, abban állapodott meg, hogy a „*hierarchikus* közösségben" kifejezés kerüljön be a szövegbe. Vö. a 40. módosító javaslattal, és azzal, ami a *kánoni küldetésről* szól a 24. sz.-ban.

Az újabbkori pápáknak a püspöki joghatóságról szóló okmányait a hatalmak

e szükségszerű körülhatárolása szempontjából kell értelmezni.

3. – A kollégium nem lehet meg fő nélkül. Ilyen értelemben áll, hogy *„a legfőbb és teljes hatalom hordozója* az egész egyházra vonatkozóan". Ezt szükségszerűen el kell fogadnunk, hogy kérdésessé ne váljék a római pápa teljes hatalma. A kollégiumhoz ugyanis a feje szükségképpen és mindenkor hozzátartozik, és *ez a fő a kollégiumban csorbítatlanul megtartja Krisztus helytartójának és az egész egyház pásztorának tisztét.* Más szóval nem a római pápát kell megkülönböztetnünk a püspökök teljes együttesétől, hanem az egymagában vett római pápát a püspökökkel együtt vett római pápától. Minthogy pedig a pápa a kollégium *feje,* csakis őrá tartoznak bizonyos cselekmények, amelyek egyáltalán nem illetik meg a püspököket, például, hogy összehívja és vezeti a kollégiumot, jóváhagyja az eljárási szabályzatot stb. Vö. a 81. módosító javaslattal. Krisztus egész nyájának gondozása a pápára van bízva; az ő megítélésére tartozik, hogy az egyház koronként változó szükségletei szerint meghatározza, mi módon előnyös valóraváltani ezt a gondozást: személyesen-e vagy testületileg. A pápa a saját belátása szerint jár el, amikor – az egyház javát keresve – szabályozza, fejleszti és jóváhagyja a kollegiális működést.

4. – A pápa mint az egyház főpásztora bármikor tetszése szerint gyakorolhatja a hatalmát: ez vele jár hivatalával. A kollégium viszont, noha mindenkor megvan, emiatt még korántsem működik állandóan *szorosan* vett kollegiális ténykedéssel, amint ez az egyház hagyományából köztudott. Más szóval nincs mindig teljes ténylegességben („in actu pleno") és csak időközönként működik szorosan vett kollegiális ténykedéssel, és ekkor is csak *a fej beleegyezésével.* Azt mondjuk, hogy *„a fej beleegyezésével":* nem valami *külső* személytől való *függés* módjára kell ezt elgondolni. Épp megfordítva: a „beleegyezés" szó a fő és a tagok *közösségére* (communio) utal, és a főt mint főt megillető *cselekménynek* a szükségszerűségét feltételezi. Ezt kifejezetten állítja a 22. sz. 2. §-a, és ugyanott, a végén, meg is magyarázza. A kirekesztő értelmű *„csak"* („nonnisi") szócska minden eshetőséget kizár; világos tehát, hogy mindenkor meg kell tartani a legfőbb tekintély által jóváhagyott *szabályokat.* Vö. a 84. módosító javaslattal.

Mindebből pedig az tűnik ki, hogy a püspököknek *fejükkel* való *összeköttetéséről* van szó, és egyszer sem a püspököknek a pápától *függetlenül* folytatott tevékenységéről. Ha hiányzik a fő tevékenysége, a püspökök nem tudnak kollegiálisan ténykedni, amint ez már a „kollégium" fogalmából következik. Az összes püspökök és a pápa között e hierarchikus közösséget a hagyomány egész bizonyossággal szentesíti.

Megjegyzés. – Hierarchikus közösség nélkül *nem gyakorolható* az a szakramentális-létrendi tisztség, amelyet meg kell különböztetnünk a dolog kánonijogszerű oldalától. Úgy gondolta azonban a bizottság, hogy nem kell belebocsátkoznia a *megengedhetőség* és az *érvényesség* kérdéseibe. Ezeket továbbra is vitathatják a hittudósok; különösen pedig azt, ami az elkülönült keletieknél ténylegesen gyakorolt hatalomra vonatkozik: ennek magyarázatára több vélemény is van."

† *Pericles Felici*
samosatai címzetes érsek,
a II. vatikáni egyetemes zsinat
főtitkára

[1] Vö. Sz. Ciprián, Epist. 64,4: PL 3,1017. CSEL (Hartel), III B, 720. lap. Poitiers-i Sz. Hilarius, In Mt. 23,6: PL 9,1047. Sz. Ágoston, többhelyütt. Alexandriai Sz. Cirill, Glaph. in Gen. 2,10: PG 69, 110 A.

[2] Vö. Nagy Sz. Gergely, Hom. in. Evang. 19,1: PL 76, 1154. B. S. Sz. Ágoston, Serm. 341, 9. 11: PL 39, 1499. sk. Damaszkuszi Sz. János, Adv. Iconocl. II: PG 96, 1357.

[3] Vö. Sz. Irenaeus, Adv. Haer. III 24,1: PG 7,966 B; Harvey 2, 131; ed Sagnard, Sources Chr., 398. lap.

[4] Sz. Ciprián, De Orat. Dom. 23: PL 4,553; Hartel, III A, 285. lap. Sz. Ágoston, Serm. 71, 20,33: PL 38, 463 sk. Damaszkuszi Sz. János, Adv. Iconocl. 12: PG 96, 1358. D.

[5] Vö. Origenész, In Mt. 16,21: PG 13, 1443 C; Tertullián, Adv. Marc. 3, 7: PL 2, 357 C; CSEL 47, 3, 386. lap. Liturgiai forrásokul vö. Sacramentarium Gregorianum: PL 78, 160 B. Vagy C. Mohlberg, Liber Sacramentorum romanae ecclesiae, Róma 1960, 111. lap, XC: „Isten, aki a szentek társaságából készítesz magadnak örök hajlékot..." Himnuszok: Urbs Ierusalem beata a szerzetes breviáriumban, és Coelestis urbs Ierusalem a római breviáriumban.

[6] Vö. Sz. Tamás, Summa Theol. III, q. 62, a. 5, ad 1.

[7] Vö. XII. Pius Mystici Corporis körlevél, 1943. jún. 29.: AAS 35 (1943) 208. lap.

[8] Vö. XIII. Leó, Divinum illud körlev., 1897. máj. 9.: AAS 29 (1896–97) 650. lap. XII. Pius, Mystici Corporis körlevél, i. h. 219–220. lap; Denz, 2288 (3808). Sz. Ágoston, Serm. 268, 2: PL 38, 1232, és másutt. Aranyszájú Sz. János, In Sph. Hom. 9,3: PG 62, 72. Alexandriai Didymus, Trin 2, 1: PG 39, 449. sk. Sz. Tamás, In Col. 1,18, lect. 5; ed. Marietti, II n. 46: „Amint egy test lesz a lélek egységéből, úgy az egyház is a Lélek egységéből..."

[9] XIII. Leó, Sapientiae christianae körlev. 1890. jan. 10.: ASS 22 (1889–90) 392. lap; ua. Satis cognitum körlev. 1896. jún. 29.: ASS 28 (1895–96) 710. lap. skk. XII. Pius Mystici Corporis körlev., i. h. 199–200. lap.

[10] Vö. XII. Pius Mystici Corporis körlev., i. h. 221. lap skk., ua. Humani generis körlev. 1950. aug. 12.: ASS 42 (1950) 571. lap.

[11] XIII. Leó, Satis cognitum körlev. i. h. 713. lap.

[12] Vö. Apostoli Hitvallás: Denz. 6–9 (10–13); Nicea-konstantinápolyi Hitvallás: Denz. 86 (150); ezzel vesd össze Trienti Hitvallás: Denz. 994 és 999 (1862 és 1868).

[13] „Szent (egyetemes apostoli) római Egyház": a Trienti Hitvallásban, i. h. és I. Vat. zsin.: III. Sessio, Const. dogm. de fide cath.: Denz. 1782 (3001).

[14] Sz. Ágoston, Civ. Dei, XVIII, 51,2: PL 41,614.

[15] Vö. Sz. Ciprián, Epist. 69,6: PL 3,1142 B; Hartel 3 B, 754. lap: „az egység elválaszthatatlan szentsége".

[16] Vö. XII. Pius, Magnificate Dominum szózat, 1954. nov. 2.: AAS 46 (1954) 669. lap, Mediator Dei körlev. 1947. nov. 20.: AAS 39 (1947) 555. lap.

[17] Vö. XI. Pius, Miserentissimus Redemptor 1928. máj. 8.: AAS 20 (1928) 171. lap. sk., XII. Pius: Vous nous avez szózat, 1956. szept. 22., AAS 48 (1956). 714. lap.

[18] Vö. Sz. Tamás, Summa Theol. III q. 63, a. 2.

[19] Vö. Jeruzsálemi Sz. Cirill, Catech. 17. de Spiritu S., II 35–37: PG 33, 1009–1012. Nic. Cabasilas, De vita in Christo, III. kv. de utilitate chrismatis: PG 150, 569–580. Sz. Tamás, Summa Theol. III, q. 65, a. 3 és q. 72, a. 1 és 5.

[20] Vö. XII. Pius; Mediator Dei körlev., 1947. nov. 20.: AAS 39 (1947), különösen 552. lap. sk.

[21] 1 Kor. 7,7: „Mindenki saját ajándékát (idion charisma) kapta Istentől, az egyik ilyent, a másik olyant." Vö. S. Augustinus, De dono perseverantiae 14,37: PL 45,1015 sk.: „Nemcsak a megtartóztatás az Isten ajándéka, hanem a házasok tisztasága is."

[22] Vö. Sz. Ágoston, De praed. sanct. 14,27: PL 44,980.

[23] Vö. Aranyszájú Sz. János, In Io. Hom. 65,1: PG 59,361.

[24] Vö. Sz. Irenaeus, Adv. haer. III, 16,6; III, 22,1–3: PG 7,925 C–926 A és 955–C–958 A; Harvey 2,87 sk. és 120–123; ed. Sagnard Sources Chrét., 290–292. lap és 372. lap. skk.

[25] Vö. Sz. Ignác M., Ad Rom., előszó, ed. Funk I, 252. lap.

[26] Vö. Sz. Ágoston, Bapt. c. Donat. V, 28,39: PL 43,197: „Egészen nyilvánvaló, hogy amikor ezt mondjuk: „az egyházban belül és kívül", ez a szív és nem a test szerint értendő". Vö. uo. III, 19,26: 152. hasáb; V, 18,24: 189. has.; In Io. Tr. 61,2: PL 35, 1800, és másutt gyakran.

[27] Vö. Lk. 12,48: „Mindattól, akinek sokat adtak, sokat fognak követelni." Vö. még Mt. 5,19–20; 7,21–22; 25,41–46; Jak. 2,14.

[28] Vö. XIII. Leó Praeclara gratulationis, apostoli lev., 1894. jún. 20.: ASS 26 (1893–94) 707. lap.

[29] Vö. XIII. Leó, Satis cognitum körlev., 1896. jún. 29.: ASS 28 (1895–96) 738. lap. Caritatis studium körlev. 1898. júl. 25.: ASS 31 (1898–99) 11. lap. XII. Pius Nell' alba rádiószózat, 1941. dec. 24.: AAS 34 (1942) 21. lap.

[30] Vö. XI. Pius, Rerum orientalium körlev., 1928. szept. 8., AAS 20 (1928) 287. lap. XII. Pius, Orientalis Ecclesiae, 1944. ápr. 9.: AAS 36 (1944) 137. lap.

[31] Vö. a S.S.C. sz. Officium instructiója, 1949. dec. 20.: AAS 42 (1950) 142. lap.

[32] Vö. Sz. Tamás, Summa Theol. III, q. 8, a. 3, ad 1.

[33] Vö. a. S.S.C. sz. Officiumnak a bostoni érsekhez intézett levele: Denz. 3869–72.

[34] Vö. Cezáreai Euzébiusz, Praeparatio evangelica, 1,1: PG 21, 28 AB.

[35] XV. Benedek, Maximum illud apostoli lev.: AAS 11 (1919) 440. lap, különösen 451. lap. skk. XI. Pius, Rerum Ecclesiae körlev.: AAS 18 (1926) 68–69. lap. XII. Pius, Fidei donum körlev., 1957. ápr. 21.: AAS 49 (1957) 236–237. lap.

[36] Vö. Didaché, 14: ed. Funk, I, 32,1. Sz. Jusztinusz, Dial. 41: PG 6,564. Sz. Iréneusz, Adv. haer. IV, 17,5; PG 7,1023; Harvey, 2, 199. lap. sk. Tridenti zsinat, 22. sess, 1. fej.; Denz. 939 (1742).

[37] Vö. I. Vat. zsin. IV. sess., Pastor aeternus const. dogm.: Denz. 1821 (3050 sk.).

[38] Vö. firenzei zsin., Decretum pro Graecis: Denz. 694 (1307) és I. Vat. zsin., uo.: Denz. 1826 (3059).

[39] Vö. Nagy Sz. Gergely: Liber sacramentorum, Praef. in natali S. Matthiae et S. Thomae: PL 78,51 és 152; vö. Cod. Vat. lat. 3548, f. 18. Sz. Hiláriusz, In Ps. 67,10: PL 9,450; CSEL 22,286. lap. Sz. Jeromos, Adv. Iovin. 1,26: PL 23,247 A. Sz. Ágoston, In Ps. 86,4: PL 37,1103 Nagy Sz. Gergely, Mor. in Iob, XXVIII, V: PL 76,455–456. Primasius, Comm. in Apoc. V: PL 68,924 BC. Paschasius Radb., In Mt. L. VIII, 16. fej.: PL 120, 561 C. Vö. XIII. Leó, Et sane lev. 1888. dec. 17.: AAS 21 (1888) 321. lap.

[40] Vö. ApCsel. 6,2–6; 11,30; 13,1; 14,23; 20,17; 1 Thessz. 5,12–13; Fil. 1,1; Kol. 4,11, és többhelyütt.

[41] Vö. ApCsel. 20,25–27; 2 Tim. 4,6 sk., vö. még 1 Tim. 5,22; 2 Tim. 2,2; Tit. 1,5; Római Sz. Kelemen, Ad Cor. 44,3; ed. Funk, I, 156. lap.

[42] Római Sz. Kelemen, Ad Cor, 44,2; ed. Funk, I, 154. lap sk.

[43] Vö. Tertullián, Praescr. haer. 32: PL 2,53.

[44] Vö. Tertullián, Praescr. haer. 32; PL 2,52 sk. Sz. Ignác M., több helyen.

[45] Vö. Sz. Irenaeus, Adv. haer. III, 3,1: PG 7,848 A; Harvey 2,8; Sagnard, 100. lap. sk.: „manifestatam".

[46] Vö. Sz. Irenaeus, Adv. haer. III, 2,2: PG 7,847; Harvey 2,7; Sagnard, 100. lap: „custoditur" vö. uo. IV, 26,2; 1053. has.; Harvey 2,236, valamint IV, 33,8; 1077. has.: Harvey 2,262.

[47] Sz. Ignác mártír, Philad. 1,1; Magn. 6,1: ed. Funk, I, 264. és 234. lap.

[48] Római Sz. Kelemen, i.h. 42,3–4; 44,3–4; 57,1–2: ed. Funk, I, 152, 156, 171 sk. Sz. Ignác mártír, Philad, 2; Smyrn. 8, magn. 3, Trall. 7: ed Funk, I, 265. lap. sk; 282; 232; 246. lap. sk. stb., Sz. Jusztinusz, Apol. 1,65: PG 6,428; Sz. Ciprian, Epist. többhelyütt.

[49] Vö. XII. Leó, Satis cognitum körlev., 1896. jún. 29.: ASS 28 (1895–96) 732. lap.

[50] Vö. Trid. zsin., 23. sess. De sacr. ordinis decr., 4. fej.: Denz. 960 (1768); I. Vat. zsin., 4. sess., De Ecclesia Christi l. dogm. const., 3. fej.: Denz. 1828 (3061). XII. Pius, Mystici Corporis Körlev., 1943. jún. 29.: AAS 35 (1943) 209. és 212. lap. CIC, 329. c. 1. §.

[51] Vö. XIII. Leó, Et sane lev., 1888. dec. 17.: ASS 21. (1888) 321. lap. sk.

[52] Sz. Leó, M. Serm. 5,3: PL. 54,154.

[53] Trid. zsin., 23. sess., 3. fej. idézi a 2. Tim. 1,6–7 szavait annak bizonyítására, hogy az egyházirend igazi szentség: Denz. 959 (1766).

[54] A Trad. Apost. 3, ed. Botte, Sources Chr., 27–30. lap „Primatus sacerdotii"-t tulajdonít a püspöknek. Vö. Sacramentarium Leonianum, ed. C. Mohlberg, Sacramentarium Veronen, Róma, 1955, 119. lap: „főpapi szolgálatra ... Töltsd be papjaidban titkodnak teljességét ..." Ua., Liber sacramentorum Romanae Ecclesiae, Róma, 1960, 21–122. lap: „Adj nekik, Uram, püspöki széket egyházad és egész néped kormányozására." Vö. PL 78, 224.

[55] Trad. Apost. 2, ed. Botte, 27. lap.

[56] Trid. zsin. 23. sess., 4. fej.: az egyházirend szentsége eltörölhetetlen jegyet nyom a lélekbe: Denz. 960 (1767). Vö. XXIII. János, Iubilate Deo szózat, 1960. máj. 8.: AAS 52 (1960) 466. lap. VI. Pál, Homélia in Bas. Vaticana, 1963. okt. 20.: AAS 55 (1963) 1014. lap.

[57] Sz. Ciprián, Epist. 63,14: PL 4,386; Hartel, III B, 713. lap: „A pap Krisztus helyetteseként cselekszik." Aranyszájú Sz. János, In 2 Tim. Hom. 2,4: PG 62, 612: a pap Krisztus „symbolon"-ja. Sz. Ambrus, In Ps. 38,25–26: PL 14,1051–52: CSEL 64, 203–204. Ambrosiaster, In 1 Tim. 5,19: Pl 17,479 C és In Eph. 4,11–12: 387. has. C. Theodorus Mopsvestenus, Hom. catech. XV, 21 és 24: ed. Tonneau, 497 és 503.

lap. Hesychius Hieros., In Lev. L. 2,9,23: PG 93, 894 B.

[58] Vö. Euzébiusz Hist. Eccl., V, 24, 10: GCS II, 1, 415. lap; ed. Bardy, Sources, Chr. II, 69. lap. Dionysius, Euzébiusznál, uo. VII, 5,2: GCS II, 2, 638. lap. sk.; Fardy, II, 168. lap. sk.

[59] Vö. a régi zsinatokról Euzébiusz, Hist. Eccl. V, 23–24: GCS II, 1. 488. lap. skk.; Bardy, II, 66. lap. skk. és többhelyütt. Nic. zsin., 5. can.: Conc. Oec. Decr. 7. lap.

[60] Tertullian, De ieiunio, 13: PL 2,972 B; CSEL 20, 292. lap. 13–16. sor.

[61] Sz. Ciprián, Epist. 56,3: Hartel, III B, 650. lap; Bayard, 154. lap.

[62] Vö. Zinelli Relatio officialis az. I. Vat. zsinaton: Mansi 52,1109 C.

[63] Vö. I. Vat. zsin. schema const. dogm. II. De Ecclesia Christi, 4. fej.: Mansi 53,310. Vö. Relatio Kleutgen de schemate reformato: Mansi 53,321 B–322 B és declaratio Zinelli: Mansi 52, 1110 A. Lásd még Sz. Leó M., Serm. 4,3: PL 54, 151 A.

[64] Vö. CIC, 227. c.

[65] Vö. I. Vat. zsin., Const. dogm. Pastor aeternus: Denz. 1821 (3050 sk.).

[66] Vö. Sz. Ciprián, Epist. 66,8: Hartel III, 2, 733. lap: „A püspök az egyházban és az egyház a püspökben".

[67] Vö. Sz. Ciprián, Epist. 55,24: Hartel, 642. lap, 13. sor: „Az egész világon sok tagra osztott egy egyház". Epist. 36,4: Hartel, 575. lap. 20–21. sor.

[68] Vö. XII. Pius, Fidei donum körlev. 1957. ápr. 21.: AAS 49 (1957) 237. lap.

[69] Vö. Poitiersi Sz. Hiláriusz, In Ps. 14,3: PL 9,206; CSEL 22,86. lap. – Nagy Sz. Gergely, Moral. IV, 7,12: PL 75,643 C. Ps. – Basilius, In Is. 15,296: PG 30,637 C.

[70] Sz. Celesztin, Epist. 18,1–2, ad Conc. Eph.: PL 50,505 AB; Schwartz, Acta Conc. Oec. I, 1,1 22. lap. Vö. XV. Benedek, Maximum illud apostoli lev.: AAS 11 (1919) 440. lap. XI. Pius, Rerum Ecclesiae körlev. 1926. febr. 28.: AAS 18 (1926) 69. lap. XII. Pius, Fidei donum körlev. i.h.

[71] XIII. Leó, Grande munus körlev. 1880. szept. 30.: AAS 13 (1880), 145. lap. Vö. CIC, 1327. c; 1350. c. 2. §.

[72] A pátriárkai székek jogairól, vö. nic. zsin. 6. can. Alexandriáról és Antiochiáról, 7. can. Jeruzsálemről: Conc. Oec. Decr. 8,1. – IV. Later. zsin., 1215-ben, V. const.: De dignitate patriarcharum: uo. 212. lap. – Ferr.-fir. zsin.: uo. 504. lap.

[73] Vö. Cod. Iuris pro Eccl. Orient., 216–314. c.: de Patriarchis; 324–339: de Archiepiscopis maioribus; 362–391. c.: de aliis dignitariis; in specie, 238. c. 3. §: 216; 240; 251; 255: de Episcopis a Patriarcha nominandis.

[74] Vö. Trid. zsin., Decr. de reform., V. sess. 2. c., 9. sz., és XXIV. sess. 4. can.; Conc. Oec. Decr. 645. és 739. lap.

[75] Vö. I. Vat. zsin., Const. dogm. Dei Filius, 3: Denz. 1712 (3011). Vö. a De Ecclesia I. schemához csatolt megjegyzéseket (Ballarmin Sz. Róbertből vannak véve): Mansi 51, 579 C; valamint a De Ecclesia Christi II. constitutio átdolgozott schemáját, Kleutgen magyarázatával: Mansi 53, 313 AB. IX. Pius, Tuas libenter lev.: Denz. 1683 (2879).

[76] Vö. CIC 1322–1323. c.

[77] Vö. I. Vat. zsin., Const. dogm. Pastor Aeternus: Denz. 1839 (3074).

[78] Vö. Gasser kifejtése az I. Vat. zsinaton: Mansi 52, 1213 AC.

[79] Gasser, uo.: Mansi 1214 A.

[80] Gasser, uo.: Mansi 1215 DC, 1216–1217 A.

[81] Gasser, uo.: Mansi 1213.

[82] I. Vat. zsin., Const. dogm. Pastor Aeternus, 4: Denz. 1836 (3070).

[83] A püspökszentelés orációja a bizánci rítusban: Euchologion to mega, Róma, 1873., 139. lap.

[84] Vö. Sz. Ignác mártír, Smyrn., 8,1: ed. Funk, I, 282. lap.

[85] Vö. ApCsel 8,1; 14,22–23; 20, 17 és többhelyütt.

[86] Mozarab oráció: PL 96, 759 B.

[87] Vö. Sz. Ignác mártír, Smyrn. 8,1: ed Funk, I, 282. lap.

[88] Sz. Tamás, Summa Theol. III, q. 73, a. 3.

[89] Vö. Sz. Ágoston, C. Faustum, 12,20: PL 42,265; Serm. 57,7: PL 38,389 stb.

[90] Sz. Leó M., Serm. 63,7: PL 54,357 C.

[91] Traditio Apostolica Hippolyti, 2–3; ed. Botte, 26–30. lap.

[92] Vö. az examen szövege a püspökszentelés kezdetén és az oráció a püspökszentelés miséjének végén, a Te Deum után.

[93] XIV. Benedek, Romana Ecclesia breve, 1752. okt. 5., 1. §. Bullarium Benedicti XIV., t. IV., Róma, 1758, 21: „A püspök Krisztust képviseli és az ő munkáját végzi". XII. Pius, Mystici Corporis körlev., 1. c., 211. lap: „A számukra kijelölt nyájat mindegyikük Krisztus nevében legelteti és kormányozza."

[94] XIII. Leó, Satis cognitum körlev., 1896. jún. 29.: AAS 28 (1895–96) 732. lap. Ua., Officio santissimo lev., 1887. dec. 22.: ASS 20 (1887) 264. lap. IX. Pius, Litt. Apost. ad Episcopos Germaniae, 1875. márc. 12.: és consistoriumi szózat, 1875. márc. 15.: Denz. 3112–3117, csak az új kiadásban.

[95] I. Vat. zsin., Const. dogm. Pastor Aeternus, 3: Denz. 1828 (3061). Vö. Relatio Zinelli: Mansi 52,1114 D.

[96] Vö. Sz. Ignác mártir, Ad Ephes. 5,1: ed Funk, I, 216. lap.

[97] Vö. Sz. Ignác mártir, Ad Ephes. 6,1: ed Funk, I, 218. lap.

[98] Vö. Tried. zsin., 23. sess. De sacr. ordinis, 2. fej.: Denz. 958 (1765), és 6 can.: Denz. 966 (1766).

[99] Vö. I. Ince, Epist. ad Decentium: PL 20,554 A; Mansi 3, 1029; Denz. 98 (215): „A presbiterek, bár papok a második rendben, de a főpapság csúcsát nem birtokolják." S. Ciprián, Epist. 61,3: ed. Hartel, 696. lap.

[100] Vö. Trid. zsin., 1. c., Denz. 956a–968 (1763–1778), különösen a 7. can.: Denz. 967 (1777). XII. Pius, Const. Apost. Sacramentum ordinis: Denz. 2301 (3857–61).

[101] Vö. I. Ince, i.h. – Nazianzi Sz. Gergely, Apol. II, 22: PG 35, 432 B. Ps.-Dionysius, Eccl. Hier., 1,2: PG 3,372 D.

[102] Vö. Trid. zsin., 22. sess.: Denz. 940 (1743). XII. Pius, Mediator Dei körlev., 1947. nov. 20.: AAS 39 (1947) 553. lap; Denz. 2300 (3950).

[103] Vö. Trid. zsin. 22. sess.: Denz. 938 (1739–40). II. Vat. zsin., Const. De sacra liturgia, 7. és 47. szám.

[104] Vö. XII. Pius, Mediator Dei körlev., 1. fej. a 67. sz. alatt.

[105] Vö. Sz. Ciprián, Epist. 11,3: PL 4,242 B; Hartel, II, 2, 497. lap.

[106] Ordo consecrationis sacerdotalis, a ruhák föladásakor.

[107] Uo. a praefatióban.

[108] Vö. Sz. Ignác mártir, Philad. 4: ed. Funk, I. 266. lap. I. Kornél Sz. Cipriánnál, Epist. 48,2: Hartel, III, 2, 610. lap.

[109] Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae, III, 2: ed Funk, Didascalia, II, 103. lap. Statuta Eccl. Ant. 37–41: Mansi 3,954.

[110] Sz. Polikárp, Ad Phil. 5,2; ed. Funk, I, 300. lap: Krisztusról mondjuk, hogy „mindenkinek szolgája lett". Vö. Didaché, 15,1: uo. 32,1. Sz. Ignác mártir, Trall. 2,3: uo. 242. lap. Constitutiones Apostolorum, 8,28,4: ed. Funk, Didascalia I, 530. lap.

[111] Sz. Ágoston, Serm. 340,1: PL 38, 1483.

[112] Vö. XI. Pius, Quadragesimo anno körlev., 1931. máj. 15.: AAS 23, (1931) 221. lap. XII. Pius De quelle consolation szózat, 1951. okt. 14.: AAS 43 (1951) 790. lap. sk.

[113] XII. Pius, Six an se sont écoulés szózat, 1957; AAS 49 (1957), 927. lap.

[114] Krisztus Király ünnepének praefatójából.

[115] Vö. XIII. Leó, Immortale Dei körlev., 1885. nov. 1.: ASS 18 (1885), 166. lap. skk. Ua., Sapientiae Christianae körlev. 1890. jan. 10.: ASS 22 (1889–90) 397. lap. skk. XII. Pius, Alla vostra filiale szózat, 1958. márc. 23.: AAS 50 (1958) 220. lap: „la legittima sana laicita dello Stato".

[116] CIC 682. can.

[117] Vö. XII. Pius, De quelle consolation szózat, i. h. 781. lap: „A döntő csatákban többnyire azok vannak előnyben, akik a legszerencsésebb kezdő lépéseket teszik . . ." Ua., L'importance de la presse catholique, 1950. febr. 17.: AAS 42 (1950) 256. lap.

[118] Vö. 1Thessz. 5,19 és 1Ján. 4,1.

[119] Epist. ad Diognetum, 6: ed. Funk, I, 400. lap. Vö. Aranyszájú sz. János, In Mt. Hom. 46 (47) 2: PG 58,478, a tésztába kevert kovászról.

[120] Missale Romanum, Gloria in excelsis. Vö. Lk. 1,35; Mk. 1,24; Lk. 4,34; Ján. 6,69 (ho hagios tou Theou); Csel. 3,14; 4,27 és 30; Zsid. 7,26; 1Ján. 2,20; Jel. 3,7.

[121] Vö. Origenész, Comm. Rom. 7,7; PG 14, 1122 B. Ps. — Macarius, De oratione, 11: PG 34,861 AB. Sz. Tamás, Summa Theol. II–II, q. 184. a. 3.

[122] Vö. Sz. Ágoston, Retract II, 18: PL 32,637 sk. – XII. Pius Mystici Corporis körlev., 1943. jún. 29.: AAS 35 (1943) 225. lap.

[123] Vö. XI. Pius, Rerum omnium körlev., 1923. jan. 26.: AAS 15 (1923) 50. lap, és 59–60. lap. Casti connubii körlev. 1930. dec. 31.: AAS 22 (1930) 548. lap. XII. Pius, Const. Apost. Provida Mater, 1947. febr. 2.: AAS 39 (1947) 117. lap. Annus sacer szózat, 1950. dec. 8.: AAS 43 (1951) 27–28. lap. Nel darvi szózat, 1956. júl. 1.: AAS 48 (1956) 574. lap.

[124] Vö. Sz. Tamás, Summa Theol. II–II, q. 184, a. 5. és 6. De perf. vitae spir., 18. fej. Origenes, In Is. Hom. 6,1: PG 13,239.

[125] Vö. Sz. Ignác mártir, Magn. 13, q: ed. Funk, I, 241. lap.

[126] Vö. X. Pius, Haerent animo buzdítás, 1908. aug. 4.: ASS 41 (1908) 560. lap. sk. CIC 124. can. 124. XI. Pius, Ad catholici sacerdotii körlev., 1935. dec. 20.: AAS 28 (1936) 22. lap. sk.

[127] Ordo consecrationis sacerdotalis, a bevezető buzdításban.

[128] Vö. Sz. Ignác mártir, Trall. 2,3: cd. Funk, I, 244. lap.

[129] Vö. XII. Pius, Sous la maternelle protection, 1957. dec. 9.: AAS 50 (1958) 36. lap.

[130] XI. Pius, Casti connubii körlev., 1930. dec. 31.: AAS 22 (1930) 548. lap. Vö. S. Io. Chrysostomus, In Ephes. Hom. 20,2 PG 62,136. skk.

[131] Vö. Sz. Ágoston, Enchir. 121,32: PL 40,288. Sz. Tamás, Summa Theol. II–II, q. 184, a.l. XII. Pius, Menti nostrae apostoli buzdítás, 1950. szept. 23.: AAS 42 (1950) 660. lap.

[132] A tanácsokról általában, vö. Origenész, Comm. Rom. X, 14: PG 14, 1275 B. Sz. Ágoston, De s. virginitate, 15,15: PL 40, 403. Sz. Tamás, Summa Theol. I–II, q. 100, a. 2C (a végén); II–II. q. 44, q. 4, ad 3.

[133] A sz. szüzesség kiválóságáról, vö. Tertullián, Exhort. cast. 10: PL 2,925 C. – Sz. Ciprián, Hab. virg. 3 és 22: PL 4,443 B és 461 A sk. Sz. Atanáz (?), De virg.: PG 28,252 skk. Aranyszájú sz. János, De virg.: PG 48,533 skk.

[134] A lelki szegénységről, vö. Mt 5,3 és 19,21; Mk. 10,21; Lk. 18,22; az engedelmességre Krisztus példáját említi Ján. 4,34 és 6,38; Fil. 2,8–10; Zsid. 10,5–7. Atyák és rendalapítók bőven vannak.

[135] A tanácsok nem mindenkire vonatkozó gyakorlati megvalósításáról, vö. Aranyszájú sz. János, in Mt. Hom. 7,7; PG 57,81 sk. Sz. Ambrus, De viduis, 4,23: PL 16,241. sk.

[136] Vö. Rosweydus, Vitae, Patrum, Antwerpen, 1628. Apophtegmata Patrum: PG 65. Palladius, Historia Lausiaca: PG 34, 995 skk; ed. Butler. Cambridge 1898 (1904). XI. Pius Umbratilem apostoli constit., 1924. júl. 8.: AAS 16 (1924) 386–387. lap. XII. Pius, Nous sommes heureux szózat, 1958. ápr. 11.: AAS 50 (1958) 283. lap.

[137] VI. Pál, Magno gaudio szózat, 1964. máj. 23.: AAS 56 (1964) 566. lap.

[138] Vö. Cic 487. és 488. can., 4. XII. Pius, Annus sacer szózat, 1950. dec. 8.: AAS 43 (1951) 27. lap. sk. – XII. Pius, Provida Mater apostoli constit., 1947. febr. 2.: AAS 39 (1947) 120. lap. skk.

[139] VI. Pál i. h. 567. lap.

[140] Vö. Sz. Tamás, Summa Theol. II–II, q. 184, a. 3 és q. 188, a. 2. Sz. Bonaventura, Opusc. XI, Apologia pauperum, 3. fej., 3: ed. Opera, Quaracchi, t. 8., 1898, 245. a. 1.

[141] Vö. I. Vat. zsin. De Ecclesia Christi schema, XV. fej. és 48. megjegyzés: Mansi 51,549 sk. és 619 sk. – XIII. Leó Aux milieu des consolations levél, 1900. dec. 23.: ASS 33 (1900–01) 361. lap. XII. Pius, Provida Mater apostoli constit., i. h. 114. lap. sk.

[142] Vö. XIII. Leó, Romanos Pontifices, constit., 1881. máj. 8.: ASS 13 (1880–81) 483. lap. XII. Pius, Annus sacer szózat, 1950. dec. 8.: AAS 43 (1951) 28. lap. sk.

[143] Vö. XII. Pius, Annus sacer szózat, i. h. 28. lap. XII. Pius, Sedes Sapientiae apostoli constit., 1956. máj. 31.: AAS 48 (1956) 355. lap. – VI. Pál, i. h. 570–571. lap.

[144] Vö. XII. Pius, Mystici Corporis, körlev., 1943. jún. 29.: AAS 35 (1943) 214. lap. sk.

[145] Vö. XII. Pius, Annus sacer, szózat, i. h. 30. lap. Sous la maternelle protection, szózat, 1957. dec. 9.: AAS 50 (1958) 39. lap. sk.

[146] Firenzei zsin., Decretum pro Graecis: Denz. 693 (1305).

[147] A szellemidézés bármilyen formája ellen szóló régebbi okmányokon kívül IV. Sándortól kezdve (1258. szept. 27.) vö. a S. S. C. sz. Officium körlevele, De magnetismi abusu, 1856. aug. 4.: ASS (1865) 177–178. lap. Denz. 1653–1654 (2823–2825); a S. S. C. sz. Officium felelete, 1917. ápr. 24.: AAS 9 (1917) 268. 1., Denz. 2182 (3642).

[148] Szent Pál e tanításának összefoglaló kifejtését lásd: XII. Pius Mystici Corporis körlev.: AAS 35 (1943) 200. lap. és többhelyütt.

[149] Vö. egyebek közt Sz. Ágoston, Enarr. in. Ps. 85, 24: PL 37, 1099. Sz. Jeromos, Liber contra Vigilantium, 6: PL 23,344. Sz. Tamás, In 4m Sent., d. 45, q. 3, a. 2. Sz. Bonaventura, In 4m Sent. d. 45, a. 3, q. 2; sat.

[150] Vö. XII. Pius, Mystici Corporis, körlev.: AAS 35 (1943) 245. lap.

[151] Vö. számos fölirat a római katakombákban.

[152] Vö. I. Géláziusz, de libris recipiendis, decretalis, 3: PL 59, 160, Denz. 165 (353).

[153] Vö. Sz. Metód, Symposion, VII, 3: GCS (Bonwetsch), 74. lap.

[154] Vö. XV. Benedek Decretum approbationis virtutum in causa beatificationis et canonisationis Servi Dei Ioannis Nepomuceni Neumann: AAS 14 (1922) 23. lap. XI. Pius több szózata a szentekről: Inviti all'eroismo. Discorsi . . . t. I–III, Róma 1941–1942, több helyen; XII. Pius, Discorsi e Radiomessaggi, t. 10, 1949, 37–43. lap.

[155] Vö. XII. Pius, körlev. Mediator Dei: AAS 39 (1947) 581. lap.

[156] Vö. Zsid. 13,7; Sir. 44,50; Zsid. 11,3–40. Vö. még XII. Pius Mediator Dei körlev.: AAS 39 (1947) 582–583. lap.

[157] Vö. I. Vat. zsin. De fide catholica constit., 3. fej.: Denz. 1794 (3013).

[158] Vö. XII. Pius, Mystici Corporis körlev.: AAS 35 (1943) 216. lap.

[159] A szentek iránti hálát illetően vö. E. Diehl, Inscriptiones latine Christianae veteres, I, Berlin 1925; 2008, 2382. sz. és többhelyütt.

[160] Trid. zsin., 25. sessio De invocatione . . . Sanctorum: Denz. 984 (1821).

[161] Római brev., Invitatorium Mindenszentek ünnepén.

[162] Vö. pl. 2 Thessz. 1,10.

[163] II. Vat. zsin. Konstitució a liturgiáról, Sacrosanctum Concilium, 5. f. 104. sz.

[164] A római mise kánonja.

[165] II. Niceai zsin., Act. VII.: Denz. 302 (600).

[166] Firenzei zsin., Decretum pro Graecis: Denz. 693 (1304).

[167] Tridenti zsin. 25. sess., De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus: Denz. 984–988 (1821–1824); 25. sess. Decretum de purgatorio: Denz, 983 (1820); 6. sess. Decretum de iustificatione, 30. can.: Denz. 840 (1580).

[168] Egyes egyházmegyéknek engedélyezett praefatióból.

[169] Vö. S. Petrus Canisius, Catechismus maior seu summa Doctrinae Christianae, III. fej. (kritikai kiadás F. Streicher), I. rész, 15–16. lap. 44. sz. és 100–101. lap, 49. sz.

[170] Vö. II. Vat. zsin. Konstitúció a liturgiáról, Sacrosanctum, Concilium, 1. f. 8. sz.

[171] Credo a római misében: Symbolum Constantinopolitanum: Mansi 3, 566. vö. Efezusi zsin., uo. 4, 1130 (valamint uo. 2, 665 és 4, 1071); Kalced. zsin., uo. 7,111–116; II. Konstant. zsin., uo. 9,375–396.

[172] A római mise kánonja.

[173] Sz. Ágoston, De S. Virginitate, 6: PL 40, 399.

[174] Vö. VI. Pál, Szózat a zsinaton, 1963. dec. 4.: AAS 56 (1964) 37. lap.

[175] Vö. Sz. Germánusz Const., Hom. in Annunt. Deiparae: PG 98, 328 A; In Dorm. 2; 357. has. – Antiochiai Anasztáz, Serm. 2. de Annunt, 2: PG 89, 1377 AB; Serm. 3,2: 1388. has. C. – Kretai Sz. András, Can. in. B. V. Nat. 4: PG 97, 1321 B. In B. V. Nat., 1: 812. has. A. Hom. in dorm 1: 1068. has. C. – Sz. Szofroniusz. Or. 2 in Annunt., 18: PG 87 (3), 3237 BD.

[176] Sz. Ireneusz. Adc. haer. III, 22,4: PG 7,959 A; Harvey 2, 123.

[177] Sz. Ireneusz, uo.; Harvey. 2,124.

[178] Sz. Epifániusz, Haer. 78,18: PG 42, 728 CD – 729 AB.

[179] Sz. Jeromos, Epist. 22,21: PL 22, 408. Vö. Sz. Ágoston, Serm. 51,2,3: PL 38, 335; Serm. 232, 2:1108 has. – Jeruzsálemi Sz. Cirill., Catech. 12,15: PG 33, 741 AB. – Aranyszájú Sz. János, In Ps. 44,7: PG 55, 193. – Damaszkuszi Sz. János, Hom. 2 in dorm. B. M. V., 3: PG 96, 728.

[180] Vö. Lateráni zsin. a 649. évben, 2. can.: Mansi 10, 1151. – Nagy Sz. Leó, Epist. ad Flav.: PL 54, 759. – Kalced. zsin.: Mansi 7, 462. – Sz. Ambrus, De instit. virg.: PL 16,320.

[181] Vö. XII. Pius, Mystici Corporis körlev., 1943. jún. 29.: AAS 35 (1943) 247–248. lap.

[182] Vö. IX. Pius, Ineffabilis bulla, 1854. dec. 8.: Acta Pii IX, 1, I, 616. lap; Denz. 1641 (2803).

[183] Vö. XII. Pius, Munificentissimus, apostoli constit., 1950. nov. 1.: AAS 42 (1950); Denz. 2333 (3903). Vö. Damaszkuszi Sz. János, Enc. in. dorm. Die genitricis, Hom 2 és 3: PG 96, 721–761, főleg 728. has. B. – Konstantinápolyi Sz. Germánusz, In S. Dei gen. dorm. Serm. 1: PG 98 (6), 340–348; Serm 3: 361. has. – Jeruzsálemi Sz. Modesztusz, In dorm. SS. Deiparae: PG 86 (2); 3277–3312.

[184] Vö. XII. Pius, Ad coeli Reginam körlev., 1954. okt. 11.: AAS 46 (1954), 633–636. lap; Denz 3913 skk. Vö. Krétai Sz. András, Hom. 3 in dorm. SS. Deiparae: PG 97, 1089–1109 – Damaszkuszi Sz. János, De fide orth., IV, 14: PG 94, 1153–1161.

[185] Vö. Kleutgen De mysterio Verbi incarnati, újrafogalmazott szöveg, IV. fej.: Mansi 53, 290. Vö. Krétai Sz. András, In nat. Marie, sermo 4: PG 97, 865. A. – Konstantinápolyi Sz. Germánusz., In annunt. Deiparae: PG 98, 321 BC. In dorm. Deiparae, III: 361. has. D. – Damaszkuszi Sz. János, In dorm. B. V. Mariae, Hom. 1,8: PG 96, 712 BC–713 A.

[186] Vö. XIII. Leó, Adiutricem populi körlev., 1895. szept. 5.: ASS 15, (1895–96) 303. lap. – X. Pius, Ad diem illum körlev., 1904. febr. 2.: Acta I, 154. lap; Denz. 1978 a (3370). – XI. Pius, Miserentissimus körlev., 1928. máj. 8.: AAS 20 (1928) 178. lap. – XII. Pius, rádiószózat, 1946. máj. 13.: AAS 38 (1946) 266. lap.

[187] Sz. Ambrus, Epist. 63; PL 16, 1218.

[188] Sz. Ambrus, Expos. Lc. II, 7: PL 15, 1555.

[189] Vö. Ps. – Petrus Dam., Serm. 63: PL 144, 861 AB. – Godefridus a S. Victore, In nat. B. M., Ms. Paris, Mazarine, 1002, fol. 109 r. – Gerhohus Reich., De gloria et honore Filii Hominis, 10: PL 194, 1105 AB.

[190] Sz. Ambrus, i. h. és Expos. Lc. X, 24–25: Pl 15, 1810. – Sz. Ágoston, In Io. Tr. 13, 12: PL 35, 1499. Vö. Serm. 191, 2, 3; PL 38, 1010; stb. Vö. még Béda Venerabilis, In Lc. Expos. I, 2. fej.: PL 92, 330. – Isaac de Stella, Serm. 51: PL 194, 1863 A.

[191] „Oltalmad alá . . ."

[192] II. Niceai zsin. 787-ben: Mansi 13, 378–379; Denz. 302 (600–601). – Tridenti zsin. 25. sess.: Mansi 33, 171–172.

[193] Vö. XII. Pius, rádiószózat, 1954. okt. 24.: AAS 46 (1954) 679. lap. Ad coeli Reginam, körlev., 1954. okt. 11.: AAS 46 (1959) 637. lap.

[194] Vö. XI. Pius, Ecclesiam Dei körlev., 1923. nov. 12.: AAS 15 (1923) 581. lap. XII. Pius, Fulgens corona körlev., 1953. szept. 8.: AAS 45 (1953) 590–591. lap.

KONSTITÚCIÓ A SZENT LITURGIÁRÓL „SACROSANCTUM CONCILIUM"

BEVEZETÉS

Miért volt szükség a liturgikus reformra?

A sokévszázados római liturgia valódi műalkotás: olyan mint egy fenséges dóm, díszes ruha, gyönyörű csipke, elbűvölő ritmus, tökéletes művészet, rend és szépség; a legméltóbb, amit Istennek lehet adni. Mégis, bármennyire építettek rajta a századok, szépítettek a népek és eszmék, annál inkább egyre hidegebb, sőt idegenebb lett. Szinte már nem lehetett minden szabályt fejben tartani. A rubricisztikus túlhangsúly miatt valami lényeges ment veszendőbe: az élet, a szív dobbanása, a közösség éltető, összetartó pulzusa. A liturgia ugyanis élet, személyes találkozás, bensőséges életközösség Istennel Krisztusban és egymással Krisztus egyházában. Ezzel máris adva van a két nagy centrális és összetartozó misztérium: Krisztus és az egyház misztériuma.

1. Régi liturgikus gyakorlatainkban Isten mindjobban a csak imádandó lett, mindig kevésbé a cselekvő, az üdvösségtörténetében működő és ható. Isten jelen volt ugyan, de egészen inaktív. Ez az önmagában szép liturgikus mű szinte időfeletti ruha lett a mindenekfölött álló Isten jelenléte számára. A változatlan, transcendens Isten képe azonban a keresztény istenképnek csak egyik oldala; az immanens, belülható éppúgy hozzátartozik lényegéhez. A keresztények Istene a velünk emberekkel mindig újból cselekvő Isten egészen a kinyilatkoztatás csúcspontjáig, a Jézus Krisztusban való megtestesülésig és megváltásig. Ez az esemény pedig folytatódik az egyház életében. Az egyház az „élők" közössége, akik Krisztus életét hordozzák magukban. Ez is esemény, az emberiségben továbbélő Krisztus eseménye.

2. S íme itt vagyunk a másik misztériumnál, az egyház titkánál. Az egyház nemcsak intézmény, „acies bene ordinata", hanem mindenekelőtt az élő Isten élő közössége, a továbbélő titokzatos Krisztus, Isten szent népe.

Bonhoeffer, a vértanúságig hitvalló evangélikus teológus ezt így mondja: „az egyház csak akkor egyház, ha mások számára létezik és van jelen." E mondat akár a II. Vatikánum egyik dokumentumában is állhatna, annyira szép és igaz. Az egyház liturgiája is másokért, az emberekért van, hogy hallják, lássák e liturgiát, de rajta keresztül az Istent. Ez tehát a döntő jelentőségű kiindulás a liturgiában is, ahol esemény van, ahol történik valami, ahol élet van: ott van az Isten.

A) *A liturgikus reform története*

1. Liturgikus mozgalom. A liturgikus megújulás messziről indult. Gyökerei a Tridentinumig érnek. Már a középkor végén kellett volna megtörténnie a reformnak. Nem csoda hát, hogy felmerültek bíráló hangok az elmaradt reformok sürgetésére. A 17. századi francia, a 18. századi német mozgalmak után a 19. század teológiai előmunkálatai folytán Solesmes, a franciaországi bencés kolostor az első nagy állomás. Mozgalom lett a liturgia is, mint a biblikus, ökuménikus és egyéb megmozdulások. A mozgalom hamarosan átterjed Németországba, Beuronba, még a 19. század második felében. A 20. század elején az egyház szívében, X. Pius Rómájában új szikrát vet, ami egyúttal látatlanban is a mozgalom első jóváhagyását jelentette. Nevezetes nevek és helyek: L. Beauduin, bencés szerzetes Belgiumban, Maria Laach bencés kolostor Németországban, R. Guardini a német ifjúsági mozgalmak élén, Pius Parsch, az osztrák ágostonrendi szerzetes Klosterneuburgban, és végül a kiindulás szülőföldjén, Franciaországban a „Centre de pastorale liturgique" intézményével. A liturgikus megújulás mozgalmi kezdeteiben is már az egész egyház műve volt: nagy egyéniségek, ifjúság és hívek, kolostorok és egyházközségek, szerzetesek és egyházmegyés papok, tudósok és lelkipásztorok.

Guéranger, Solesmes híres apátja még a kimondottan római és latin nyelvű liturgia tántoríthatatlan híve. A beuroni A. Schott már népnyelvű fordítással adja ki az azóta nagyon sok kiadásban megjelent és legelterjedtebb kis-misszálét. A „Krisztusban mindent megújítani" akaró lelkipásztor-pápa, X. Sz. Pius az egyházi zenéről szóló Motu propriója és az eukarisztiával kapcsolatos dekrétumai a korai és gyakori szentáldozásról, a liturgikus megújulás alapvető dokumentumai. Centrális gondolata: „A liturgia és a benne való tevékeny részvétel az igazi keresztény szellem első és nélkülözhetetlen forrása." L. Beauduin a Löwen-i Mont César kolostor bencés szerzetesének liturgikus életműve egyetlen kommentár X. Sz. Pius előbbi mondatához. „Mi a liturgia arisztokratái vagyunk, táplálékul kellene azt adni az egész világnak, a legegyszerűbb hivőnek is: demokratizálni kellene a liturgiát!", vallotta szóval és életével. Az 1909. évi mechelni katolikus nagygyűlésen az ő indításával valóban „esemény" lett a liturgikus mozgalom. A Maria Laachi-i kolostor szellemi arculatának formálói és naggyátevői, a liturgia életadó forrásainak fakasztói, I. Herwegen apát, és a liturgia, különösen a misztériumjelenlét teológusa, O. Casel. A liturgikus megújhodással kapcsolatban két magyar bencés nevét is meg kell említeni. Szunyogh X. Ferenc, akinek latin–magyar kismisszáléja (1933–1944) a gyakorlati liturgikus életben fejtett ki áldásos hatást, amennyiben ez sokak számára jelentette a liturgia megismerésének és megszeretésének eszközét. Radó Polikárp a liturgia tudós professzora a zsinat megnyitása előtt 1961-ben jelentette meg nagy művét a liturgia történeti fejlődéséről és törvényeiről mint liturgia pastoralis-t vagy theologia sacramentalis-t „Enchiridion liturgicum" címen két kötetben. Majd ugyanez átdolgozásban már a zsinati konstitúciót is felölelve 1965-ben második kiadásban is megjelent.

X. Sz. Pius kivételével a liturgikus törekvések inkább magánjellegű kezdeményezések voltak, nem hivatalos központi, római indításúak. Róma vizsgálgatva, ellenőrizve figyelte a liturgikus mozgalom működését, néha határokat szabott, sőt fékezően visszatartott, lényegében mégiscsak támogatásáról biztosította. Ennek megnyilatkozásai: XI. Pius „Divini cultus" apostoli konstitúciója (1928), XII. Pius „Mystici Corporis" enciklikája (1943) és a „Mediator Dei" apostoli körlevele (1947), amely a liturgia „Magna Charta libertatis"-a. E nagyszabású szóbeli megnyilatko-

zások nyomán jelenik meg a liturgikus megújulás első gyakorlati nagy eseménye: a megújított húsvéti liturgia (1951) és az egész nagyhét megújított rendje (1953).

2. Így érkezett el a liturgikus reform kérdése a *II. Vatikáni zsinat*hoz. Hogy menynyire az egész egyházat átható probléma volt a liturgia, mutatja, hogy a zsinat témáihoz beérkezett püspöki jelentések közel egy negyed része liturgikus tárgyú volt. 1962. okt. 22-én a liturgikus tervezettel indult meg a tulajdonképpeni zsinati tárgyalás. Ennek okát abban kell keresnünk, hogy a liturgikus mozgalom érett gyümölcsöket tudott nyújtani, és így tartalmilag, formailag és nyelvileg a legsikerültebb szkémát lehetett kidolgozni. A szöveg sikerére jellemző, hogy lényegében mindvégig megtartotta eredeti alakját. Ahonnan ellenállás mutatkozott, olyan országok képviselőitől jött, ahol a liturgikus mozgalom meglehetősen ismeretlen volt. A tervezet tárgyalása három hetet vett igénybe, és a zsinat legélénkebb, leghatásosabb munkaprogramjai közé tartozik. Az egyházról szóló zsinati tanítás még nem kapott megfogalmazást, de szelleme már elevenen működött, amiből az látszott, hogy a zsinati megújulás alapjaiban ekkleziológiai problémák megoldását teszi szükségessé. A zsinat egész munkájának alapkérdései csendültek itt fel: a „világi" hívek szerepe az egyház életében, a püspökök illetékessége a liturgikus törvényhozásban, a helyi egyház, a decentralizáció, a kollegalitás kérdései, az Isten igéjének fontossága, az ökuménikus szempontok, a liturgikus jelek a mai ember számára. Íme, dióhéjban az egész zsinat tematikája.

A tárgyalás vitája egyre inkább a praktikus pasztorális problémák megoldása felé mutatott.

a) A nyelvi kérdésben a latin mint szakrális nyelv mindenki számára természetes volt, a népnyelvnek csak mérsékelt bevezetéséről esett szó. Hogy végül a zsinati atyák túlnyomó többsége mégis a népnyelv mellett szállt síkra, abból adódott, hogy a legtöbb püspök lelkipásztori meggondolásból tartotta megfelelőbbnek a népnyelv használatát. A nyelv eszközt jelent a tevékeny részvételben, legyen tehát érthető.

b) A liturgikus törvényhozás illetékességének kérdésében is végső soron nemcsak a Kúria és a püspökök problémája merül fel, hanem igazi liturgikus pluralizmus lehetősége is, amivel kezdettől fogva számolni kellett.

c) A koncelebráció és a két szín alatti áldozás olyan miseértelmezés ellen szólt, amely a közösségtől túlságosan eltávolodott és már nem lehetett ekkleziológiai alapból, hanem az „ex opere operato" kegyelemrendi felfogásából és a pap egyéni lelki igényéből magyarázni. Az eukarisztia értelmezésének két konkrét esete centrális és a zsinat számára tipikus kérdés lett. Mindkettő magában foglalja azt a tényt, hogy a szentmise az áldozati jelleg megmaradásával egyúttal közösségi lakoma, a húsvéti lakoma is.

d) A korábbi biblikus mozgalom eredményei is a zsinat asztalára kerültek az ige liturgiája, és általában az isteni szó nagyobbra értékelésével, a szentírás mélyebb feltárásával, és az üdvösségtörténet centrális eseményeinek előtérbe helyezésével.

e) A liturgikus reform középponti témája mégiscsak a hívek aktív részvételének kérdése maradt, különösen az eukarisztia ünneplésében és a szentségek kiszolgáltatásában. A tevékeny részvétel hangsúlyozásával folytatta a zsinat azt, amit X. Sz. Pius a „restaurare omnia in Christo" jelszavával akart kidomborítani. A legbelsőbb központban az eukarisztikus megújulás nagy feladata állt.

1962. nov. 14-én, az első szavazásnál 2162 igen és 47 nem volt az eredmény. A lelkipásztor-püspökök az egyház életének centrális kérdésében pozitív módon foglaltak állást.

A zsinati okmány tíz éves kihirdetésének évfordulója alkalmával A. Bugnini érsek, az Istentiszteleti kongregáció titkára rövid összefoglalást adott az elmúlt tíz év liturgikus munkájáról. A reformok megvalósítása három fázisban történt, írja a Notitiae-ben közzétett tanulmányában. Az első fázis volt a népnyelvnek a bevezetése az eddigi latin helyett. A második fázis: az új liturgikus könyvek előkészítése és kiadása, így a misekönyv, a zsolozsmáskönyv, a szentségek megújított liturgiája stb. A harmadik fázis most van folyamatban: a megújított liturgia teljes elmélyítése a helyi egyházakban, ami annyit jelent: Krisztus misztériumait az egyház szolgálatán keresztül a hívek megértéséhez és átéléséhez kell segíteni.

B) *Dogmatikus alapvetés*

Az utolsó nagy liturgikus reform 400 évvel ezelőtt dogmatikus volt ugyan, de az éle inkább apologetikus jellegű. A liturgia alapját, lényegét nem teológiai mélységében nézték, hanem annak külsőségében.

A II. Vatikánum reformja az alapvető teológiai misztériumok újra értékeléséből fakad. Ha az újító alaptörekvés a legrégibb, őskeresztény hagyományokra nyúlt vissza, akkor azt nem pusztán a „régieskedés" miatt tette, mert itt is csupán a hagyományt kereste, amikor még a liturgia az egész közösség ügye volt. Ez a szemlélet is alapvető pasztorális célkitűzésből fakadt.

Kiindulási alap Krisztus és az egyház misztériuma. A „mysterium" és „sacramentum" szinonim szavak, eredetileg alapvetően azonos jelentéssel. Csak a korai középkor választja szét jelentésüket, de azokat egyben be is szűkíti. A „sacramentum" a hét szentség szakkifejezése lesz, a „mysterium" pedig a tanbeli hittitoké. Eredeti tág értelemben azonban a „mysterium" minden érzékelhetően megnyilvánuló természetfeletti valóság szakkifejezése volt. Tehát a misztériumot így fogalmazhatjuk meg: láthatatlan, isteni, természetfeletti valóság vagy történés látható, érzékelhető jelekben. Ezt a fogalmat alkalmazta a középkori teológia a hét szentség kegyelemközlésének kifejezésére: a szentségek látható jelek és eszközök a láthatatlan természetfeletti kegyelem közvetítésére.

a) A Krisztus-misztérium. – A zsinat értelmezése szerint Krisztus maga a „sacramentum". Benne eminens módon szentséget, vagyis ős-szentséget kell látnunk, mert Krisztus minden szakramentalitás, isteni és emberi egybekötődésnek és együtttevékenységnek ősképe, így látható emberi természete a benne jelenlévő isteni valóságnak lett a jele. Krisztus embersége a kapocs Isten és emberek között: az Istenember a közvetítő. „Üdvösségünk eszköze ugyanis az ő embersége volt, mely az Ige személyével egyesült. Ezért Krisztusban teljesedett be a tökéletes elégtétel, amelyre szükség volt a mi kiengesztelődésünkhöz." (5) A Krisztus-misztérium tartalma abban áll, hogy az örök isteni üdvösségi terv oikonomiája szerint

az Atya elhatározza a Fiú küldését;
a Fiú ezt elfogadja: „ecce adsum";
emberré lesz, mindenben hasonló hozzánk, szolidáris velünk;
kereszthalálában történik a végső kiüresítés, ebben kifejeződik tökéletes engedelmessége;
feltámadásában az Atya elfogadja a Fiú teremtményi megalázkodását, engedelmességét és egyben megdicsőíti;
a Lélekküldés Krisztus életét árasztja az őt követők lelkébe, és ezért a Szentlélek megszenteli a világot és szeretet-közösségben vezeti vissza az emberiséget a mennyei Atya ölébe.

Krisztus életének középpontja tehát az örök isteni szeretet tervének megvalósítása Jézus szeretetáldozatában, megdicsőülésében és kegyelmi kiáradásában. Krisztus misztériumának e „sűrített foglalata" egyenlő a húsvéti misztériummal, a *„mysterium paschale"*-val. Mivel a „mysterium paschale" a Krisztus-misztérium középpontja, ezért Krisztust halálának és feltámadásának részesedésében kell megközelítenünk. Ez a részesedés megy végbe a szentmisében. Az *eukarisztia misztériuma* az áldozat és a húsvéti lakoma egyetlen valósága. Úgy is mondhatjuk: húsvét titkának, az egyszer végbevitt eseménynek szentségi jelekben történő megjelenítése, az egyszer bemutatott áldozatnak mindenkori felajánlása és ennek gyümölcseiben, az áldozati lakomában való részesedés.

b) *Az egyház misztériuma.* – A feltámadt és megdicsőült Krisztus itt a földön közösséget, titokzatos testet is alkot követőivel, és ez az egyház. „Moritur Christus ut fiat Ecclesia", Krisztus meghal, hogy halálában születhessék meg az egyház, mondja szent Ágoston.

Krisztus életének, minden művének, tanításának, papi tevékenységének és áldozatának, pásztori gondoskodásának látható folytatása a földön az egyház, amely összetételében egyszerre látható üdvösségi intézmény és egyúttal láthatatlan kegyelmi közösség. A közösség intézményesen is megnyilvánul, ez a hierarhikus vezetőivel és tagjaival felépített látható egyház, Krisztus megváltói kegyelmének földi jele. Tehát az egyház is jel és eszköz a természetfölöttiek, közelebbről Krisztus istenemberi, megváltói tevékenységének közvetítésére. Így az egyház is ős-szentség, mert Krisztusnak, az ős-szentségnek élő folytatása. Az egyházból mint gyökérszentségből nő ki a többi szentség: a keresztség mint alapszentség és az eukarisztia mint a legközpontibb szentség. Mivel ugyanaz a megdicsőült Krisztus, aki jelen van az eukarisztiában, egyben közösséget, titokzatos testet is alkot követőivel, ezért a liturgia lényege szerint egyszerre részesít Krisztus és az egyház misztériumában. E két misztérium egységét és összetartozását mutatja a szentségek kettős arculata is: ekkleziologikus és krisztologikus tartalmuk. Az ekkleziologikus szempont láthatóvá teszi, hogyan épül fel az egyház szentségeiben. A krisztologikus aspektus pedig azt hangsúlyozza ki, hogy a szentségi jel fogalma önmagában is többet jelent mint egyszerűen tárgyi, dologi értelemben vett „kegyelem-eszközt", sokkal inkább a megdicsőült Krisztussal személyes találkozást fejez ki. Sőt ez a krisztusi találkozás egyben ismét közösségi jellegű, mert minden szentségnek személyes vonatkozása van Krisztussal, de rajta keresztül az egyházzal vagyis az embertestvérekkel is. „Sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérben részesülünk". (1Kor 10,17)

Ezek alapján próbáljuk most már meghatározni a *liturgia fogalmát és lényegét* a liturgikus konstitució alapján. Hogy a liturgia nem csupán külső rítusok, ceremóniák rendje, rubrikák összessége, már régen tudjuk. Döntő lépés volt a liturgia történetében, hogy a „Mystici Corporis" körlevél alapján a „Mediator Dei" enciklika túllépte a klerikális liturgiafogalmat, amely szerint a liturgikus ténykedés elsősorban a papság dolga. A „Mediator Dei" már kimondottan az egész titokzatos testben, a hívők és papság közösségében látja a liturgia hordozóját. A két körlevél mégis csak mint „nyilvános istentiszteletet"-ről beszél a liturgiáról. Ezt a kultikus szemléletet egészítette ki és tette teljessé a liturgikus konstitúció, amikor kijelenti, hogy a liturgia a Krisztus papságában megvalósult Isten népének papi tevékenysége. Azonban, ahogy Krisztus papi műve nemcsak Istent dicsőítő, kultikus, hanem egyúttal megváltói is, ugyanígy az ő papságában részesülők tényked̈ése is két irányú, megszentelő és imádó. Így lépte túl a liturgikus konstitúció az egyoldalúan klerikális és kultikus liturgiafogalmat.

A liturgia tehát nem csupán „cultus debitus ex iustitia", nemcsak nyilvános isten-

tisztelet, az egyháztól előírt szertartások hivatalos személyek által történő végzése, nem is az ember Istendicsőítése csupán, hanem inkább megfordítva: elsősorban Isten üdvözítő jóságának hozzánk hajolása, működésének szent jelekben, az igében és a szentségekben való aktualizálása. Ez az egyik szempont, az isteni, a megszentelő, üdvözítő aspektus. Ugyanakkor azonban a liturgia a megváltott emberiség válasza is minderre: hálaadás, istendicsőítés ugyancsak szent jelekben, imádságban és áldozatban. Ez az emberi vonal, az imádó, kultikus megnyilatkozás. Ez a dialógus, ez a „szent csere", „admirabile commercium" jön létre Isten és ember között Krisztus által a Szentlélekben, és ez a liturgia lényege. Krisztus a közvetítő, áldozatbemutatásával mint imádó, másrészt kegyelemszerzésével mint megszentelő. A szentmise minden liturgia középpontja, és itt látható, érzékelhető legvilágosabban ez a kettős közvetítés. Mivel „Isten előbb szeretett minket" (1Jn 4,19), az egész liturgia tulajdonképpen az ő szeretetére felelő hálaadásunk. És ebben a hálaadásban, mint szóban, névben is, „eukarisztia", kifejeződik a liturgia és az egész keresztény élet középpontja.

C) *A konstitúció tartalmának pasztorális kifejtése*

A konstitúció már első pontjaiban fontos szempontokra hívja fel a figyelmet. „A zsinat azt a célt tűzte maga elé, hogy a krisztusi életet a hivőkben egyre jobban elmélyíti." (1) A krisztusi élet több mint egyszerűen vallásos vagy erkölcsi élet. Tehát nem elég a szentírást olvasni, az Isten igéjét hallgatni, az evangélium erkölcsi tanítását követni, a hit és szentségek révén életkapcsolatba kell kerülnünk a misztikus test éltető Fejével, Krisztussal. Ez a Krisztussal és az ő testvéreivel azonosulást jelent. Ismét a liturgia lényegéről van szó.

A másik szempont arra hívja fel a figyelmet, hogy a liturgikus megújulás csak az egyházkép megújulásával párhuzamosan történhetik. „A liturgia tehát nagy-nagy mértékbe hozzásegít ahhoz, hogy a hívek életükkel megmutassák és kézzelfoghatóvá tegyék Krisztus misztériumát és az igaz egyház valódi mivoltát." (2)

A harmadik szempont arra figyelmeztet, hogy elsősorban a római rítus megújításáról van szó. De ugyanakkor „az anyaszentegyház minden törvényesen elismert rítust egyenjogúnak tart". (4) Ezzel a zsinat véget akart vetni minden uniformizáló egységesítésnek. Elismeri a rítusok többféleségét vagyis pluralitását.

I. fejezet. *Általános alapelvek*

I. A liturgia lényege és jelentősége

Körültekintő teológiai alapvetés volt szükséges a zsinat tárgyalásaihoz és a reform bevezetéséhez. Mivel a liturgia eseményeiben és ünneplésében az üdvösségtörténet folytatódik, ezért a teológiának biblikus és üdvösségtörténeti alapokat kellett keresnie. A konstitúció nyelve sem analitikus, skolasztikus vagy apologetikus, hanem kimondottan biblikus, biblikus teológiai, közérthető nyelv. A dokumentum Isten üdvözítő tervének, az oikonomiának leírásával kezdődik, amely Krisztus húsvéti titkában valósult meg. Ennek ünneplése hasonló az ószövetségi pascha-hoz, amennyiben Isten múltbeli megváltó, üdvözítő tetteit idézzük emlékezetünkbe, de úgy, hogy az emlékezés egyúttal az üdvösséget a jelenben megvalósítja, és mint ilyen magában foglalja a jövő ígéretének beteljesedését is.

Krisztus jelenléte és tevékenysége sokféle módon valósul meg. Kezdetben e tétel meglehetősen sok ellenkezést váltott ki. Régen talán kissé túlhangsúlyoztuk az eukarisztia reális jelenlétét. Mivel ebben „praesentia substantialis"-t láttunk, ezért szorult háttérbe a többi krisztusi jelenlét. Pedig ezek is reálisak. Az ellenkezés egyik oka az volt, hogy a régebbi teológiai szemlélet nem vette kellően figyelembe, hogy Krisztus továbbélése megdicsőült emberségében elsődlegesen az Atya dicsőségében van, és minden más jelenlét ennek kisugárzása, kihatása, persze különféle módon.

A konstitúció most jelenti ki első alkalommal, ugyan nem fogalmi meghatározásban, hanem csupán körülírásban, hogy miben lássuk a liturgia igazi mivoltát. A liturgia nem külső jelek összessége, hanem az ezek mögött meghúzódó Krisztus papi tevékenysége, és ennek látható jele az egyház ténykedésében. „Így tehát minden liturgikus ünneplés egyedülállóan szent cselekmény: Krisztus, a pap, és teste, az egyház viszi végbe; hatékonyságát nem is éri el az egyháznak semmi más cselekedete, sem rangban sem mértékben". Ez a tevékenység pedig kétirányú „Istent tökéletesen megdicsőíti, az embert pedig szentté teszi". (7)

Forrás a liturgia, mert a kezdő, indító maga az Isten itt is, aki minden megszentelés, üdvösség forrása. Csúcs, mert nem tudunk nagyobbat, többet tenni, mint erre a kezdeményező isteni jóságra hálaadásunkkal választ adni. Az egyháznak természetszerűleg más tevékenysége is van a liturgián kívül, és a keresztény ember lelki életében aszkézisre és egyéni áhítatgyakorlatra is szükség van. Mindezeknél azonban egy a fontos: maradjanak kapcsolatban mint elsődleges forrással a liturgiával, és merítsenek annak szelleméből.

II. A tevékeny részvétel és a liturgikus nevelés

A keresztség beleállít a Szentháromság belső életébe, és mivel az Isten csupa élet, ezért már a keresztségi szertartás is aktív részvételre szólítja fel a megkereszteltet. A megújított egyházfogalom is az aktív közreműködés követelményével lép a keresztény ember elé: a keresztség révén Isten népének tagjai, Krisztus titokzatos testének részei és Krisztus papságának örökösei és továbbvivői leszünk. Valóban a királyi papság családtagjaivá avat bennünket a keresztség, ezért „az anyaszentegyház nagyon kívánja, hogy a híveket neveljék rá a liturgikus ünneplésben való teljes, tudatos és tevékeny részvételre", annál is inkább, mivel ez nemcsak a keresztségből származó joga, de kötelessége is a krisztusi népnek. (14) A cselekvő részvétel hangsúlyozására tizenötször tér vissza a konstitúció. Ebből is látszik, milyen nagy jelentőséget tulajdonít neki.

Az ilyen, a személyt átható részvétel biztosítására a papság képzése és nevelése szükséges, mert ennek megvalósulására „semmi remény sincs addig, amíg magukat a lelkipásztorokat teljesen át nem hatja a liturgia szelleme és ereje". (14) Emiatt kell a liturgiát a teológiai tárgyak legfontosabbjai közé emelni.

Ugyanilyen fontos a megújulás érdekében, hogy a lelkipásztorkodó papságot kurzusokon, konferenciákon oktassák, komolyan megírt könyvek és folyóiratok segítsék a megújult liturgia szellemének elsajátítását.

III. A liturgia megújítása

Az egész liturgikus megújulás nem más, mint ennek a mélyebb és szélesebb szemléletű teológiai alapvetésnek nagyszabású pasztorális alkalmazása. Ennek a megújításnak elvei négy irányba mutatnak:

A) az általános szabályok a reform eszméit emelik ki, és egyben a centralizmus végét jelentik; (22–25)

B) a liturgia hierarchikus és közösségi cselekményéhez alkalmazkodó szabályok Isten egész népének szent szolgálatává teszik a liturgiát, és ezzel az eddigi tisztán klerikális liturgiát számolják fel; (26–32)

C) a liturgia oktató és lelkipásztori jellegéből kiindulva Isten igéjéről, a liturgia nyelvéről és jeleiről szólnak a következő irányelvek, és a latinnak mint holt szakrális nyelvnek a hegemóniáját törik meg; (33–36)

D) végül a népek szelleméhez és hagyományaihoz való alkalmazkodással együtt a reform a liturgiát a mai kor emberéhez hozza közelebb, és ezzel magától adódik, hogy megszünteti a liturgiának kizárólagos európai, nyugati, római formáját. (37–40)

ad A): Az új liturgikus törvényhozással első alkalommal történt föloldás a 400 éves centralizmus merevségéből, mert már nem „egyedül az Apostoli Szentszék joga és illetékessége a liturgia rendezése" (CIC 1257. c.), hanem a püspöké és a püspöki karoké is. (22) A reform eszméi a következők: a megújulás nem lehet forradalmi törés, radikális szakítás a múlttal, hanem a hagyomány lényegét, valódi értelmét vizsgálva kell a régi kincset szervesen továbbfejleszteni és hozzáalkalmazni a mai életkörülményekhez. (23) Ismét láthatjuk azt is, hogy a reformnál együtt halad a liturgikus és biblikus megújulás, amennyiben kívánatos, hogy a szentírás szellemében és világából merítsenek a szövegek és imádságok, vagyis nyelvük legyen biblikus, biblikusan közérthető.

ad B): Döntő jelentőséggel bír annak a megállapítása, hogy a liturgikus cselekmények nem az egyén magán megnyilatkozásai, hanem az egész egyház szent cselekményei. Ezért lehetőleg a hívek tevékeny részvételével történő közös végzés „részesüljön előnyben az egyéni és mintegy magánjellegű végzéssel szemben". (26,27) „A liturgikus cselekmények folyamán mindenki, a szent szolgálatban lévők éppúgy, mint a hívek, feladatuk végzése közben csak azt tegyék, de azt mind tegyék is meg, ami rájuk tartozik". (28) „A segédkezők, a lektorok, a kommentátorok és a templomi énekkar tagjai valódi liturgikus szolgálatot végeznek", azaz nem csupán a pap delegációja a szolgálatuk. E két pontban igen fontos nyilatkozatokról van szó, mert egyrészt a tisztán papi, klerikális liturgia felszámolását jelentik. Azelőtt ugyanis a pap mint celebráns mindent elvégzett és olvasott, még azt is, amit mások olvastak, mondtak vagy énekeltek. A másik szempont arra hívja fel a figyelmet, hogy nemcsak a liturgia kiemelt szereplői, mint a lektorok vagy énekesek, hanem az egész hivő nép is Krisztus papságából ráeső liturgikus szolgálat hivatott cselekvője az akklamációk, feleletek, énekek, imádságok révén. (30)

ad C): A liturgia oktató és lelkipásztori jellegéből szükségszerűen következett, hogy az Isten igéjére, a liturgikus nyelvre és jelekre vonatkozó problémákat fel kellett vetni. Új hangsúlyt kapott a liturgikus jel jelentősége. A jel a liturgia lényegéhez tartozik, mert általa lesz érzékelhető az, ami érzéklésünk felett áll. A jelek legyenek érthetők, önmagukért és önmagukban beszéljenek. A jel valóban jelezze, a forma pedig valóban fejezze ki azt, amiről szó van. A római liturgia évszázadok világából vette formáit, sokszor történeti és régészeti felvilágosítások lennének szükségesek, hogy a nép megértse azokat. A reform most azt mondja, hogy a lényeg megőrzésével olyan liturgikus átépítés szükséges, hogy a jelek magyarázás nélkül önmagukért is beszélhessenek. Az eszmény: „a nemes egyszerűség", „az áttekinthető rövidség" és „a fölösleges ismétlésektől" való mentesség. (34) A konstitúció a római liturgiában a latin nyelvet elvben nem adta fel. Mivel azonban a nép számára nagyon hasznos az anyanyelv használata, ezért ennek tágabb teret kell biztosí-

tani a szentmisében, a szentségek kiszolgáltatásában, de a liturgia egyéb területein is. (36) Látjuk tehát, hogy a reform igen nagy súlyt fektetett a közlésre és a megértetésre. Ezért mondja: „a liturgiában a szertartás és a szó legbensőségesebben kapcsolódik egymáshoz." És ezért emeli ki a homilia vagy a szentírásból merített predikáció fontosságát, a szertartások alatti rövid intelmek szerepét, és az önálló igeliturgia végzését. (35)

ad D): A zsinat a liturgia uniformizálásán túl akart jutni. „Az egyház nem kívánja kötelezővé tenni a formák merev egységét, még a liturgiában sem. Sőt ápolja és fejleszti a különböző népek és nemzetek jellegzetes adottságait és örökségeit." (37) Az elmúlt századok az európai liturgikus formát egyedül uralkodóvá akarták tenni még a missziós területeken is. A megújulásnak a mai népek életéből kell új formalehetőségek után kutatnia. A világegyház egysége mélyebben fekvő valóság mint a nyelv és a rítus egysége. Az igazi egység nem külső jelekben nyilvánul meg, hanem a hit és szeretet egységében, amelynek legszebb jele az eukarisztia. Az új liturgia egyik sajátossága az alapvető irányelvek körén belül a sokszerűség és rugalmasság.

IV. A liturgikus élet ápolása

A liturgia ünneplése az egyházmegyék és egyházközségek központi kultikus tevékenysége. „Az egyház a legkiválóbb módon akkor lesz láthatóvá, amikor Istennek egész szent népe teljesen és tevékenyen részt vesz mindenekelőtt az egy eukarisztia megünneplésében az egy oltár körül, amelynél a közösség élén ott áll a papságtól körülvett püspök." (41) Mivel a püspök körül létesített eszményi egység és ünneplés legtöbbször nem valósítható meg, azért kiemelkedő fontosságú a plébániák, az egyházközségek élete, „amelyek a püspököt helyettesítő helyi lelkipásztor vezetése alatt állnak. Ezek valamiképpen a földkerekségre kiterjedő látható egyházat teszik jelenvalóvá." (42)

V. A pasztorális-liturgikus akció

XII. Pius szavait idézve nevezi a konstitúció az egész liturgikus apostolkodást „az isteni gondviselés korunk számára adott jelének. Nem más ez, mint szentlélekjárás az egyházban, mely annak életét, sőt korunk egész vallásosságát sajátos ismertető jeggyel látja el". (43) A liturgikus apostolkodás, az úgynevezett „pasztorális-liturgikus akció"-nak ápolására célszerűnek tartja az országos és egyházmegyei liturgikus bizottságok felállítását, továbbá külön bizottságok alakítását az egyházi zene és az egyházi művészet számára.

II. fejezet. *Az eukarisztia misztériuma*

Kezdettől fogva magától értetődő volt, hogy a liturgia reformja elsősorban a szentmisét akarja megújítani, hiszen az eukarisztia minden liturgiának szíve és középpontja. A liturgikus mozgalom is indulástól kezdve az eukarisztia összkultuszából az eukarisztikus ünneplést szorgalmazta. A történelemből tudjuk, hogy a Tridentinum után egyoldalúan előtérbe került az eukarisztikus jelenlét, és ennek megfelelően az imádás hangsúlya. Az „eukarisztia misztériuma" elsődlegesen mint liturgikus cselekvés két pólust foglal magában: az áldozatot és a lakomát. A zsinat különösképpen a szentmise lakomajellegét emelte ki az áldozat mellett, hisz a húsvé-

ti lakomában való részesedés az eukarisztikus ünneplés csúcspontját jelenti. Az ünneplés a hivő részéről aktív részvételt tételez fel, „az egyház tehát körültekintő gondoskodással arra törekszik, hogy a hívek necsak mint kívülállók, vagy mint néma szemlélők legyenek jelen, hanem a szent cselekményben tudatosan, áhítattal és tevékenyen vegyenek részt". (48) Az eszményi ezentúl a *közösségi mise*, a Tridentinum által normál esetként említett „privát" misével szemben, ahol uralkodó szempont volt a pap és ministráns együttes szereplése, de a többiek közreműködésére nem volt különösebb tekintettel. A zsinat külön fogalmat teremtett a néppel együtt ünnepelt szentmisének, a közösségi „népmise" fogalmával. (49)

A liturgikus konstitúció külön foglalja össze a konkrét *reformterv elveit és gyakorlati alapjait.* Általános szempontok:

az átdolgozás elvei: tűnjék ki az egyes részek sajátos értelme és a részek kölcsönös összefüggése, és legyen könnyebb a hívek részvétele;

ennek megfelelően gyakorlatilag: legyenek egyszerűbbek a szertartások, el kell hagyni az ismétléseket és a szükségtelen hozzáadásokat, vissza kell állítani a megnemértésből kihagyott alkalmas részeket, és meg kell őrizni hűségesen a lényeget. (50)

A Biblia kincsestárát bővebben kell kitárni, úgy, hogy meghatározott számú év leforgása alatt a szentírásnak jelentős és fontos része felolvasásra kerüljön a nép számára. (51) Ezt a célt szolgáló hároméves terv már évek óta készen állt.

„A homilia, melyben a liturgikus év folyamán a szent szövegek kifejtik a hit misztériumait és a keresztény élet elveit, magának a liturgiának szerves része." (52) Ne legyen azonban puszta egzegézis.

Az egyetemes környörgések, más szóval a hívek könyörgéseinek ősi gyakorlata nyerjen újból bebocsátást a szentmise liturgiájába, mert ez lezárása az ige szolgálatának és átvezetés az áldozati cselekményre. Az imádság tartalma az emberiség és az egyház nagy problémái, kérései, könyörgései. (53)

A népnyelv használatára a szentmisével kapcsolatban újból visszatér, mert alapelv: „szabad a népmiséken az anyanyelvnek megadni a jogos szerepet mindazokban a részekben, amelyek a népre tartoznak". (54) Ez az általános elv lett kiindulása a népnyelvű kánonnak is, hiszen csak úgy válaszolhat a nép őszintén „Amen"-nel a végén, ha tudja és érti is miről volt szó.

Az áldozással kapcsolatosan azt hangsúlyozza a konstitúció, hogy ne misén kívül áldozzanak, hanem mise alatt, annak keretében, sőt még az is nagyon kívánatos, hogy a hívek „ugyanabban a szentmisében átváltoztatott szentostyát vegyenek magukhoz". (55) És újból megengedhető világi hívek számára is a két szín alatti áldozás. Elsősorban mivel ez Urunk rendelése, továbbá megint a szentségi jel nagy jelentősége miatt: a mise lakomajellegének vagyis az evés-ivás jelszerűségének kihangsúlyozása miatt.

A szentmise alapstruktúrája azt mondja, hogy „a szentmise tulajdonképpen két részből áll: az ige liturgiájából és az eukarisztia liturgiájából. De ezek oly szorosan kapcsolódnak egymáshoz, hogy egyetlen istentiszteleti cselekményt alkotnak". (56) Tehát a hívek ezen a teljes misén vegyenek részt, és helytelen az a régi gyakorlat, amely szerint csak felajánlástól kezdődik az „igazi" mise.

A mind Keleten mind Nyugaton napjainkig megmaradt ősi szép *együttmisézés, „koncelebráció"*, a jelenlévő papságnak közösen bemutatott szentmiséje fejezi ki legalkalmasabb módon a papi rend egységét. (57)

„A szentségeknek az a rendeltetésük, hogy az embereket megszenteljék, Krisztus testét fölépítsék, és az Istennek kijáró tiszteletet megadják; mint jelek pedig a tanítást is szolgálják". (59) E megállapítás három szempontra utal: a liturgia dialógikus voltára, a szentségek krisztológikus és ekkleziológikus szemléletére, és a jelek fontosságára a szentségek kiszolgáltatásában.

A dialógikus jelleg abból adódik, hogy a liturgiában mindig együtt van a megszentelés és az imádás. Isten üdvözítő tette és az ember Isten iránti hálája. A szentségekben rejlő megszentelési mű abból adódik, hogy kegyelmet közlő eszközök az ember és az emberi élet különböző fázisainak megszentelésére. A szentségek kultikus jelentőségét az teszi nyilvánvalóvá, hogy Isten kegyelmének befogadását a felvételnél imádság, magasztalás, dicsőítés és hálaadás kíséri.

A szentségek ekkleziológikus struktúrája láthatóvá teszi, hogyan épül fel az egyház szentségeiben és szentségei révén. Minden szentség a legközpontibb kegyelmi eszközre utal, az eukarisztiára, akár mint beiktatás és beavatás, az initiatio alapját jelentő keresztség és bérmálás esetében, de ugyanúgy a megzavart kegyelmi rend helyreállítására rendelt szentségeknél, mint a bűnbánat és a betegek szentsége, amelyek alkalmassá teszik az embert az eukarisztia áldozati lakomáján való részvételére. Végül az élethivatás szentségei, mint a házasság, mely Isten gyermekeinek emberanyagát adja, és az egyházi rend, amely az eukarisztia bemutatására képesít és Isten gyermekeit az eukarisztikus életre neveli. Így valóban az eukarisztia ünneplésében válik leginkább érzékelhetővé és láthatóvá az egyház. A keresztség az egyházba mint a Szentlélektől éltetett organizmusba való beiktatás szentségi rítusa. A bérmálás az egyházhoz való erőteljesebb és a szolgálatban kifejezésre jutó életszerűbb kapcsolat jele. Az eukarisztiában Krisztus testét venni annyit is jelent, mint Krisztus titokzatos testévé is lenni. Ahogyan a bűn nemcsak az Istenhez való viszonyt érinti, hanem az egyházzal való kapcsolatot is, ugyanúgy a bűnbánattartással nemcsak az Isten szeretetébe, hanem egyúttal az egyház testvéri közösségének teljességébe jutunk el ismét. A betegek szentségében az egyháznak a tagjai iránti irgalmas szolgálata fejeződik ki, ugyanakkor a betegek szenvedés, a betegség, a halál Krisztus kezéből való elfogadásával Isten egész népe javára is szolgálnak. Az ordo vagy papszentelés szentsége Isten gyermekeinek az egész egyház szolgálatára szóló küldetését foglalja magában. A házasság mint a család eszmei felépítésének képe, az egész emberiségnek és az egyháznak is alapsejtje, másrészt a házasság szentségi képe a Krisztus és az egyház közötti kapcsolat és szeretet titkának jelét nyilvánítja ki.

Minden szentség a maga módján kapcsolatot keres és teremt a kegyelmi Krisztussal. Innen adódik a szentségek krisztológikus aspektusa. Fizikai értelemben az emberek közti érintkezés csak testben és a testen keresztül, vagyis érzékelhető anyagi valóságok közvetítésével történhetik. Krisztus megdicsőült testében mindenkit elérhet, de mi földi emberek Krisztus mennyei láthatatlansága miatt nem tudunk vele test szerint találkozni. Ezért van szükség érzékelhető és látható eszközökre, amelyek helyettesítik a megdicsőült Krisztus láthatatlan testét, és így eszközölhetik egyúttal az élő Krisztussal való találkozást. „Ami Krisztusban látható volt, most egyházának szentségeibe ment át", mondja Nagy Sz. Leó.

Az eddigiekkel logikusan összefügg a szentségfelvétel szubjektív elemeinek kihangsúlyozása. A szentségek nem automaták, nem is mágikus eszközök, hanem személyes találkozások Istennel. A zsinat a szentségek felvételénél az „ex opere operato" tárgyi jellegű fenntartásával erőteljesen kihangsúlyozta a személyi magatartás és állásfoglalás, az „ex opere operantis" fontosságát. A szentségek „megadják a kegyel-

met, de ugyanakkor nagyon jól fel is készítik a hivőket, hogy ezt a kegyelmet gyümölcsözően fogadják". (59) Régebben kissé egyoldalúan többet törődtünk az érvényességgel. Ennek velejárója volt az, hogy kinos egzaktsággal végeztük el mindazt, ami a materia és forma lényegéhez tartozik. Így magát a szertartást mint nem lényeges elemet, sokszor elhanyagoltuk. Így elveszítettük a jelek érthetőségének fontos momentumát. Ma liturgiai szempontból fontosnak tartjuk a szentségi jel beszédközlését, vagyis a képnek, a szimbólumnak érthetőségét. A szentségek fölvételénél a jel megértésére, ebből kifolyólag személyes állásfoglalásra, egyszóval hitre van szükség.

IV. fejezet. *A zsolozsma*

Az officium vagy zsolozsma a szerzetesi életből származik és fejlődött tovább az utolsó századokig. Lassan a papság hivatalos egyházi imádságának rangjára emelkedett.

A mai pap egészen új életkörülmények között él. Ezért is lett már régóta kérdésessé a zsolozsma elmondásának fontossága vagy mélyebb értelme. Sok zsinati atyának az volt a véleménye, hogy az apostoli munkában élő papot nehéz olyan imádságra, azaz officiumra kötelezni, ami a szerzetesi közösségek használatára készült. A többség azonban pozitive viszonyult a kérdéshez, és így a zsinat reformakaratában a következőképpen foglalt állást: a megújított zsolozsma úgy készüljön, hogy ne legyen nyomasztó teher, hanem segítség és erősítés a lelki életben. Ne legyen terjedelmes, hanem nyújtson keretet és alapot a személyes imádsághoz és legyen ennek táplálója. A zsolozsma régi keretét megrövidítették. Az imaórák rendje lényegében megmaradt, a prímát kivéve, és a három kishórából csak egy kötelező. A zsolozsma megtartotta a jövőre vonatkozólag továbbra is monasztikus célkitűzéseit: legyen az a nap megszentelésének eszköze, de mindig legyen tekintettel a lelkipásztorkodó papság lehetőségeire és szükségleteire.

V. fejezet. *A liturgikus év*

Az egyház „megváltás misztériumait így megünnepelve, valamiképpen minden időben jelenlévő valósággá teszi azokat, kitárja az Úr erényeinek és érdemeinek teljes gazdagságát, hogy a hivők abba belekapcsolódhassanak és az üdvösség kegyelmével töltekezhessenek". (102) Ebben visszacsendül Casel misztérium-elméletének és az egész mai misztérium-teológiának alapgondolata. A liturgikus év ünneplésének tartalma ugyanaz, ami az egész liturgiát tölti ki: a „mysterium paschale". A húsvéti misztérium három szintű ünneplését ismerjük: magának a húsvéti történésnek heti ünneplése vasárnaponként; a megváltás évenkénti visszatérése húsvétkor; s az üdvösség művének folytatólagos megünneplése az egész egyházi éven át.

A vasárnap kezdeti, legősibb ünneplésből keletkezett a 2. században húsvét napjának évi megülése, a 4. századtól kezdődően azonban a megváltás egészének ezen ünneplése feldarabolódik. E felaprózódás következményeként a húsvét tartalma leszűkült a feltámadásra és így elvesztette az „ünnepek ünnepének" jellegét, mert addig az egyetlen megváltó Krisztus-tett ünneplése központiságával egyedülállóan kiemelkedett. A hivő ezután könnyen azt hihette, hogy a Krisztus-történést részekre darabolva ünnepeljük. Ez így maradt századokon át egészen napjainkig, pedig mindig a húsvéti tett egészét ünnepeljük.

Érthető ezekután a liturgikus reform egyik fő törekvése: a vasárnap húsvéti jel-

legét kellett jobban kiemelni, illetve a vasárnapot a húsvéti misztérium ünneplésének középpontjába tenni. Ez is már a liturgikus mozgalom célkitűzései között szerepel, és gyakorlati megvalósítását X. Sz. Pius naptárreformja is már megkezdte. A zsinat kategorikusan jelentette ki: a vasárnap megünneplésének „semmi más ünnepet sem szabad elébe helyezni, kivéve a valóban legnagyobb jelentőségűeket: az Úr napja ugyanis az egész liturgikus évnek alapja és magja". (106) A vasárnap mellett az Úr egyéb ünnepeire is gondolnunk kell, mégpedig elsősorban azokra, amelyeken az üdvösség misztériumait ünnepeljük. Tehát ne eszméket vagy elvont hitigazságokat ünnepeljünk, mint Jézus neve, Jézus szíve, Jézus vére stb..., hanem Krisztus üdvösségtörténeti műveit.

„A szentek ünnepei ne kerüljenek túlsúlyba az üdvösséget szerző misztériumok ünnepeivel szemben, megtartásuk többnyire egy-egy részegyház, nemzet vagy szerzetescsalád körére korlátozódjék. Az egész egyházra csak azoknak a szenteknek a tiszteletét kell kiterjeszteni, akiknek jelentősége valóban egyetemes". (111)

VI. fejezet. *Az egyházi ének és zene*

A liturgikus reform egyik legérzékenyebb területe a „musica sacra" volt. A konstruktív elképzelés nagy ellenállásokba ütközött. A népnyelv és a népének bevezetése sokak szemében nemcsak a többszólamú klasszikus kórusirodalom, hanem bizonyos szempontból a latin nyelvű gregorián korális alkonyát is jelentette. A 19. század elsekélyesedett egyházi zenéje ellen a múlt században sok nemes törekvésű egyházzenei irányzat lépett fel. A cél az volt, hogy a kor dekadens egyházzenéje helyébe mást állítsanak. Ezeknek sok értéke tagadhatatlan, fogyatékosságuk azonban az volt, hogy népnyelvű éneklés háttérbeszorításával többnyire a tiszta latin nyelvű éneklés mellett szálltak síkra. Ez a felfogás egyáltalában nem nevezhető haladónak azért, mert a népet a néző és a hallgató szerepébe szorította vissza és ezzel kizáródott az aktív részvételből.

A liturgikus konstitúció emelt hangon beszél az egyházi zene méltóságáról, kitüntető szerepéről és feladatáról: „Minden más művészi kifejezésmód fölé emelkedik, leginkább azért, mert a szent szövegeket kísérő dallam az ünnepélyes liturgiának szükséges és a teljességhez tartozó része" (112). Az egyházi zene tehát nem a liturgia díszítője, nem is hozzátoldás, nem is nevezhető egyszerűen a liturgia alázatos szolgálóleányának, hanem része és alkotóeleme. Az egyházi muzsika maga is liturgia, mert célja és rendeltetése is ugyanaz, mint az egész liturgiának: „Isten megdicsőítése és a hívők megszentelése". (112) Ezekből következik az is, amit a konstitúció a következőkben mond szinte többszörös ismétléssel: „a szent zene annál szentebb lesz, minél szorosabban kapcsolódik a liturgikus cselekményekhez", (112) „a nép pedig cselekvően bekapcsolódik". (113) A régi értékek felé azonban lekötelezettek vagyunk: „az egyházi zene és ének kincstárát a legnagyobb gonddal kell megőrizni és felhasználni", „főként a székesegyházakban". Ezek előadásánál azonban fontos, hogy mint „minden énekkel kísért szent cselekményben a hívők közösségének az őt megillető tevékeny részvételre módja legyen". (114) Az ismertek alapján nem kell csodálkoznunk, ha a konstitúció továbbra is a „gregorián korálist tekinti a római liturgia sajátos énekének". (116) Ezért is kívánja további ápolását, kritikai kutatását, újbóli kiadását. Ugyanígy azonban a vallásos népénekeket is gonddal kell ápolni és a különböző népek hagyományos zenéjét, különösen a missziós területeken a maguk sajátos nem-európai ritmusukkal, hangnemeikkel, dallamvilá-

gukkal meg kell őrizni és továbbfejleszteni. (117,118,119) Mindezek a szempontok új liturgikus és zenei lehetőségek perspektiváját nyitják meg az egyházi zene művelői, komponistái előtt.

VII. fejezet. *Az egyházművészet*

A szakrális művészettel kapcsolatosan az alapvető állásfoglalás ezekben a mondatokban fejeződik ki: „az egyház semmiféle művészeti stílust sem tekintett sajátjának". (123) A templomok építésénél pedig a legfőbb szempont, „hogy azok alkalmasak legyenek a liturgikus cselekményekre, és tegyék lehetővé a hívek tevékeny részvételét". (124) A keresztény templomot ma is istenházának nevezzük, főleg a szentségházban őrzött eukarisztia miatt. Mégis a templom elsősorban a keresztény közösség gyülekezőhelye és a liturgikus cselekmények végzésére és az ezekben való közreműködésre alkalmas épület.

BEFEJEZÉS

A zsinat egyik legfőbb célkitűzése az ökuméne, a keresztények egyesítésének előmozdítása volt. Így érthető, hogy már a liturgikus konstitúció első soraiban felcsendül az ökuménikus hang és szellem: a Krisztusban hivő keresztények egyesítésének gondolata. Nyíltan kijelenti, hogy a liturgia reformjának egyik rendeltetése, hogy mindazt előmozditsa, ami „valamennyi Krisztusban hivő egységét elősegíti". (1) A liturgia verbi fontosságának kiemelésével közeledünk protestáns testvéreinkhez, az aktív közreműködéssel pedig az orthodoxokhoz. Közös mindegyikükkel a népnyelv használata, az utóbbiakkal pedig a két szín alatti áldozás és a koncelebráció.

Mivel a liturgia nemcsak istentisztelet, hanem egyúttal az ember és a világ szolgálata és megszentelése is, ezért léphetünk a megújult liturgia révén egyben közelebb minden emberhez és az egész világhoz. „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte" (János 3,16). Az ember Isten képmása, így az emberen keresztül is megismerhető az Isten. Jézus Krisztusban ragyogott fel Isten jósága és kegyelme legtökéletesebb emberi módon. Így lett Ő Isten szeretetének, kegyelmének „szakramentuma", vagyis látható jele. Ahol a szeretet és a jóakarat, ott az Isten. Krisztus élete azt mutatta, hogy istenszeretetünknek az embertestvérek iránti szeretetben kell megvalósulnia. Mikor tanítványainak az utolsó vacsorán önmagát adta, ezt hirdette szóval és tettel. Mi is Krisztus önfeláldozó magatartását hirdetjük és valósítjuk meg a közös áldozatban, valahányszor egybegyűlünk.

Krisztus parancsa: „ezt tegyétek az én emlékezetemre", így lesz életfeladattá számunkra, egybe kell gyűlnünk Isten igéjének hallgatására, hogy önfeláldozásának jeleit vegyük a kenyér és bor adományában, és magunk is az ő életmagatartását valósítsuk meg a mindennapi életben.

Dr. Szakos Gyula és Várnagy Antal

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

1. – *(A zsinat célja)*

A zsinat azt a célt tűzte maga elé, hogy a krisztusi életet a hivőkben egyre jobban elmélyíti, az egyházi élet változásnak alávetett formáit jobban korszerűsíti, valamennyi Krisztusban hivő egységét elősegíti, és minden meghívottnak megkönnyíti a hazatalálást az anyaszentegyház közösségébe. Mindezek végett igen fontos feladatának tartja, hogy gondoskodjék a liturgia megújításáról és ápolásáról is.

2. – *(A liturgia és az egyház)*

A liturgia által – legfőképpen pedig az eukarisztia isteni áldozatában – „megvalósul a megváltás műve".[1] A liturgia tehát nagy-nagy mértékben hozzásegít ahhoz, hogy a hívek életükkel megmutassák és kézzelfoghatóvá tegyék Krisztus misztériumát és az igaz egyház valódi mivoltát. Azt a sajátságát tudniillik, hogy egyszerre emberi és isteni, látható ugyan, de láthatatlan javakban gazdag, tevékenységben buzgó és szemlélődésben elmerülő, a világban időző és az ég felé zarándokoló, úgy azonban, hogy benne az emberi az istenire, a látható a láthatatlanra, a tevékenység a szemlélődésre, a jelenvaló a vágyva-vágyott örök hazára[2] irányul és annak van alárendelve. Így a liturgia egyrészt az Úrban szent templommá és a Szentlélekben Isten hajlékává építi az egyház tagjait,[3] amíg el nem jutnak a krisztusi nagykorúságra,[4] másrészt csodálatos erőt ad nekik ahhoz, hogy Krisztusról tanúságot tegyenek. A kívülállók felé úgy mutatja be ezáltal az egyházat mint a népek között felállított jelet,[5] amely alatt Isten szétszóródott gyermekeinek egybe kell gyűlniök,[6] amíg végül egy nyáj nem lesz és egy pásztor.[7]

3. – *(A konstitúció tervezete. A különböző rítusok)*

Ezért tartja helyesnek a szent zsinat, hogy a következőkben a liturgia megújításával és ápolásával kapcsolatban felhívja a figyelmet bizonyos alapelvekre és gyakorlati útmutatásokat adjon.

Ezek között az alapelvek és útmutatások között akadnak olyanok, amelyeket egyformán lehet és kell nemcsak a római, hanem az összes többi rítusra is alkalmazni. A gyakorlati útmutatások azonban csak a római rítusra vonatkoznak, kivéve, ha természetszerűleg más rítusokat is érintenek.

4. – *(A rítusok megbecsülése)*

Végül a hagyományhoz híven kijelenti a zsinat, hogy az Anyaszentegyház minden törvényesen elismert rítust egyenjogúnak tart és egyenlő tiszteletben ré-

szesít. Azt akarja, hogy ezek a rítusok a jövőben is megmaradjanak és mindenképpen ápolják is őket. Óhajtja továbbá, hogy ahol szükséges, megfontoltan, de egész terjedelmükben az egészséges hagyomány szellemében vizsgálják felül, és napjaink viszonyaink, igényeinek megfelelően új élettel töltsék meg őket.

I. fejezet

ÁLTALÁNOS ALAPELVEK A SZENT LITURGIA MEGÚJÍTÁSÁRA ÉS ÁPOLÁSÁRA

I. – *A szent liturgia lényege és jelentősége az egyház életében*

5. – (A megváltás, a húsvéti misztérium)

Isten „azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére" (1Tim 2,4). „A próféták útján több alkalommal és többféle módon szólt őseinkhez" (Zsid 1,1): amikor pedig elérkezett az idők teljessége, elküldte Fiát, a testté lett Igét, a Szentlélek felkentjét, hogy örömhírt vigyen a szegényeknek, meggyógyítsa a megtört szívűeket,[8] „testi-lelki orvosuk legyen"[9] és közvetítő Isten és az emberek között.[10] Üdvösségünk eszköze ugyanis az ő embersége volt, mely az Ige személyével egyesült. Ezért Krisztusban „teljesedett be a tökéletes elégtétel, amelyre szükség volt a mi kiengesztelődésünkhöz, és benne mutathatunk be teljes értékű istentiszteletet".[11]

Az emberek megváltásának és Isten tökéletes dicsőítésének ezt a művét, amelyet az ószövetség népénél az Isten hatalmának nagy csodajelei előzték meg, az Úr Krisztus teljesítette be elsősorban áldott szenvedésének, a halálból való feltámadásának és dicsőséges mennybemenetelének húsvéti misztériuma által. Így „a mi halálunkat halálával megtörte és az életet feltámadásával újjászerzette".[12] Mert a kereszten elszenderült Krisztus oldalából fakadt az a csodálatos szentség, szakramentum, amely maga az egyház.[13]

6. – (Az egyház a liturgiában folytatja az üdvözítés művét)

Amint tehát az Atya Krisztust küldötte, úgy küldte Krisztus is a Szentlélekkel eltelt apostolokat, nemcsak azért, hogy az Evangéliumot minden embernek hirdetve tanítsák:[14] Istennek szent Fia halálával és feltámadásával megszabadított minket a sátán hatalmából[15] és a halálból és átvitt az Atya országába, hanem azért is, hogy a meghirdetett üdvösséget megvalósítsák az egész liturgikus élet központját jelentő áldozat és szentségek útján. Így a keresztségben az emberek Krisztus húsvéti misztériumának részesei lesznek: vele együtt halnak meg, temetkeznek el és támadnak fel;[16] megkapják a fogadott fiúság Lelkét, „általa kiáltjuk: Abba, Atya!" (Róm 8,15); ezzel lesznek igazi imádókká, amilyeneket az Atya akar.[17] Hasonlóképpen: valahányszor az Úr vacsoráját veszik, az Úr halálát hirdetik, amíg el nem jön.[18] Ezért „akik megfogadták Péter szavát, megkeresztelkedtek" mindjárt pünkösd ünnepén, amikor az Egyház megjelent a világban. És állhatatosan kitartottak az apostolok tanításában és közösségében a kenyértörésben és az imádságban... Dicsőítették az Istent és az egész nép szerette őket" (ApCsel 2,41–42,47). Ettől kezdve sohasem mulasztotta el az Egyház, hogy a húsvéti misztérium ünneplésére egybegyűljön: felolvassa azt, „amit az Írásokban róla írtak" (Lk 24,27), ünnepelje az eukarisztiát, amely-

ben „halálának győzelme és diadala megjelenül",[19] és egyben hálát adjon „Istennek kimondhatatlan ajándékáért" (2Kor 9,15) Krisztus Jézusban, „fönsége dicsőségére" (Ef 1,12), a Szentlélek ereje által.

7. – *(Krisztus tevékeny jelenléte a liturgikus cselekményekben)*

Ennek a nagy műnek teljes megvalósítása végett Krisztus mindig jelen van egyházában, de kiváltképpen a liturgikus cselekményekben. Jelen van a szentmisében, a pap személyében, mert „az áldozatot ugyanaz mutatja be most a papok szolgálata által, mint aki a kereszten önmagát feláldozta".[20] És kiváltképp jelen van az eukarisztikus „színek" alatt. Jelen van erejével a szentségekben, így bárki is keresztel, maga Krisztus az, aki keresztel.[21] Jelen van igéje által, minthogy ő maga szól hozzánk, amikor az egyházban a szentírást olvassák. Végül jelen van, amikor könyörög és zsoltárt zeng az egyház, hiszen megígérte: „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük" (Mt (18,20).

Ebben a nagy műben, amely Istent tökéletesen megdicsőíti, az embert pedig megszenteli, Krisztus mindenkor maga mellé emeli, társává teszi az egyházat, szeretett jegyesét; az egyház pedig segítségül hívja Urát és általa hódol az örök Atyának.

Méltán foghatjuk fel tehát a liturgiát úgy, mint Jézus Krisztus papi szolgálatának gyakorlását. Ebben érzékelhető jelek jelzik és a maguk sajátos módján meg is valósítják az ember megszentelését, és Jézus Krisztus misztikus teste pedig, vagyis a Fő és a tagok együtt, teljes értékű nyilvános istentiszteletet mutatnak be.

Így tehát minden liturgikus ünneplés egyedülállóan szent cselekmény: Krisztus, a pap, és teste, az egyház viszi végbe; hatékonyságát nem is éri el az egyháznak semmi más cselekedete, sem rangban, sem mértékben.

8. – *(A földi és az égi liturgia)*

A földi liturgiában a mennyeinek előízét élvezzük, és annak a liturgiának leszünk részesei, amelyet a szent városban, Jeruzsálemben ünnepelnek. Oda tart zarándokútunk, ott ül Krisztus az Isten jobbján, mint a szentélynek és az igazi szövetség-sátornak szolgája.[22] A földi liturgiában a mennyei seregek egész sokaságával együtt énekeljük az Úrnak a dicsőség himnuszát; tiszteljük a szentek emlékét abban a reményben, hogy némi részünk és közösségünk lesz velük. Várjuk az Üdvözítőt, Urunkat Jézus Krisztust, amíg maga meg nem jelenik, mint a mi életünk, és vele együtt mi is meg nem jelenünk dicsőségében.[23]

9. – *(Az egyház egyéb feladatai)*

A szent liturgiában nem merül ki teljesen az egyház tevékenysége. Hiszen mielőtt az emberek a liturgiában részt tudnának venni, szükséges, hogy a hitre és megtérésre meghívást nyerjenek. Mert „hogyan hívhatják segítségül, amíg nem hisznek benne? S hogyan higgyenek abban, akiről nem hallottak? S hogyan halljanak róla, ha nincs, aki hirdesse? S hogyan hirdesse az, akit nem küldtek?" (Róm 10,14–15) . . .

Ezért viszi el az egyház az üdvösség örömhírét azokhoz, akik még nem hisznek: ismerje meg minden ember az egyedüli igaz Istent, és akit Ő küldött, Jézus Krisztust, és bűnös életmódjából bűnbánatot tartva térjen meg.[24] A hívők felé viszont az a küldetése, hogy szüntelenül hirdesse a hitet és a bűnbánatot, felkészítsen a szentségek vételére, tanítson megtartani mindazt, amit Krisztus parancsolt,[25] s buzdítson a szeretet, az imádságos lelkület és az apostolkodás gyakorlására. Ezekkel a cselekedetekkel kell ugyanis Krisztus híveinek nyilvánvalóvá tenniök, hogy bár ők nem ebből a világból valók, mégis ők a világ világossága, és ők dicsőítik meg az Atyát az emberek előtt.

10. – *(A liturgia csúcs és forrás)*

Mégis a liturgia az a csúcs, amelyre az egyház tevékenysége irányul; ugyanakkor az a forrás is, amelyből fakad minden ereje. Az apostoli munka ugyanis azt célozza, hogy mindazok, akik a hit és a keresztség által Isten gyermekei lettek, egybegyűljenek, az egyház közösségében Istent dicsérjék, részt vegyenek az áldozatban és az Úr vacsoráját vegyék.

Másrészt maga a liturgia arra ösztönzi a hivőket, hogy „a húsvéti szentségekkel" töltekezve, „legyenek egy szív-egy lélek a szeretetben",[26] azért imádkozik, hogy „megőrizzék az életben, amit kaptak a hitben".[27] Az eukarisztia pedig, mint az Isten és ember szövetségének megújítása, a hivőben Krisztus sürgető szeretetét szítja fel és lobbantja lángra. Ezért a liturgiából, elsősorban pedig az eukarisztiából, mint forrásból árad belénk a kegyelem, és általa valósul meg Krisztusban a leghatásosabb módon az emberek megszentelése és Isten dicsőítése. Márpedig az egyház minden más munkájának erre a célra kell irányulnia.

11. – *(Tudatos, tevékeny és gyümölcsöző részvétel)*

Ez a teljes hatékonyság azonban csak úgy valósulhat meg, ha a hivők jól felkészült lélekkel járulnak a liturgiához, szívüket szavukhoz igazítják és együttműködnek a mennyei kegyelemmel, hogy az kárba ne vesszék bennük.[28]

Ezért a lelkipásztoroknak nemcsak arra kell ügyelniök, hogy a liturgikus cselekmények alkalmával megtartsák az érvényes és megengedett végzés szabályait, hanem arra is, hogy a hívek a szent cselekményekben részt vegyenek, mégpedig tudatosan, tevékenyen és gyümölcsözően.

12. – *(A személyes lelkiélet)*

A lelkiélet azonban nem csupán a szent liturgiában való részvétel. Hiszen a keresztény embernek, bár meg van híva a közösségi istentiszteletre, a szobájába is el kell vonulnia, hogy titokban imádkozzék az Atyához,[29] sőt az Apostol intelme szerint szüntelenül kell imádkoznia.[30] Ugyancsak az Apostol tanít meg arra is, hogy nekünk Jézus szenvedését kell mindenkor testünkben hordoznunk, hogy Jézus élete is megnyilvánuljon halandó emberségünkben.[31] Ezért kérjük a szentmisében az Urat, hogy a „lelki áldozat fölajánlását elfogadva tegyen bennünket örök áldozattá".[32]

13. – *(A liturgia és az áhítatgyakorlatok)*

Nem szabad elhanyagolni a keresztény nép egyéb áhítatgyakorlatait sem – főleg, amelyeket az Apostoli Szentszék szorgalmaz – csak feleljenek meg az egyházi törvényeknek és előírásoknak.

Különleges megbecsülést érdemelnek az egyes részegyházak vallási gyakorlatai, ha azokat a püspökök meghagyása alapján, a szokások és törvényesen jóváhagyott szertartáskönyvek szerint végzik.

Fontos azonban, hogy ezek az áhítatgyakorlatok alkalmazkodjanak a liturgikus időkhöz, legyenek összhangban a liturgiával, mintegy abból fakadjanak és arra készítsék fel a népet; a liturgia ugyanis természeténél fogva messze fölötte áll valamennyinek.

II. – *A liturgikus nevelés és a tevékeny részvétel*

14. – *(A klérus alapos felkészítése)*

Az anyaszentegyház nagyon kívánja, hogy a híveket neveljék rá a liturgikus ünneplésre való teljes, tudatos és tevékeny részvételre. Ezt követeli magának a liturgiának a természete; a keresztségből származó joga és kötelezettsége ez a krisztusi népnek, mely „választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul kiválasztott nép" (1Pt 2,9: vö. 2,4–5).

A szent liturgia megújításában és ápo-

lásában az egész népnek erre a teljes és tevékeny részvételre kell a legnagyobb gondot fordítani. Mert ez az első és nélkülözhetetlen forrás, amelyből a hívek az igaz krisztusi szellemet merítik. A lelkek pásztorai tehát nagy odaadással végezzék az ehhez szükséges nevelést lelkipásztori tevékenységük egész területén.

Ennek a megvalósulására azonban semmi remény sincs addig, amíg magukat a lelkipásztorokat teljesen át nem hatja a liturgia szelleme és ereje, és benne tanítómesterekké nem lesznek. Sürgetően szükséges tehát, hogy mindenekelőtt a papság liturgikus képzéséről történjék gondoskodás. Ezért a zsinat az alábbi határozatokat hozza.

15. – *(A liturgia tanárai)*

A szemináriumokban, a szerzetesek tanulmányi házaiban és a hittudományi karokon a szent liturgia tanítására kiszemelt tanárok kapják meg hivatalukhoz a megfelelő felkészültséget olyan intézményekben, amelyeket egyenesen erre a célra létesítettek.

16. – *(A liturgia tanítása)*

A liturgiát a papnevelő intézetekben és a szerzetesrendek tanulmányi házaiban a szükséges és jelentősebb tárgyak közé kell sorolni, a hittudományi karokon pedig a legfőbb tárgyakkal egyenjogúnak kell tekinteni. A liturgiát tárgyalni kell mind teológiai és történeti, mind pedig lelkiségi, pasztorális és jogi szempontból. A többi szaktárgy tanárai pedig, főként a dogmatika, a szentírástudomány, a lelkiélet és a lelkipásztorkodás tanárai, törekedjenek arra, hogy tárgyuk sajátos szemszögéből úgy fejtsék ki Krisztus misztériumát és az üdvösség történetét, hogy ezek összefüggése a liturgiával, illetve a papi képzés egysége nyilvánvaló legyen.

17. – *(Liturgikus nevelés)*

A papnevelő intézetekben és a szerzetesházakban a papnövendékeket liturgikus szellemű lelkiéletre neveljék, megfelelő módon vezessék rá őket a szent rítusok megértésére és arra, hogyan lehet azokba egész lélekkel belekapcsolódni. Vegyenek részt a szent misztériumok ünneplésében, valamint a liturgia szellemétől áthatott áhítatgyakorlatokban. Sajátítsák el a liturgikus előírásokat a gyakorlatban is. Így hassa át teljesen a liturgia szelleme az életet a papnevelő intézetekben és a szerzetesi tanulmányi házakban.

18. – *(Továbbképzés)*

Az Úr szőlőjében dolgozó egyházmegyés- és szerzetespapok kapjanak meg minden szükséges segítséget ahhoz, hogy mélyebben megértsék, amit a szent szertartásokban tesznek, maguk is liturgikus életet éljenek, és azt a rájuk bízott híveknek is adják át.

19. – *(A hívek liturgikus nevelése)*

A lelkipásztorok buzgón és türelmesen szorgalmazzák a liturgikus nevelést, valamint a híveknek belső és külső tevékeny részvételét, kinek-kinek a maga kora, adottsága, életformája és vallási műveltsége szerint. Így egyik legfőbb feladatukat teljesítik, Isten misztériumainak hűséges szolgáiként. A liturgia dolgában nemcsak szóval, de példájukkal is vezessék népüket.

20. – *(A rádiós és televíziós közvetítések)*

A szent cselekményekről, főleg a szentmiséről, a rádiós vagy televíziós közvetítések legyenek mértéktartók és méltók; felelős vezetőjük erre a tisztségre a püspöktől megbízott alkalmas személy legyen.

III. – *A szent liturgia megújítása*

21. – *(A szent valóságok könnyebb megértése és tudatosabb ünneplése)*

Az egyház, mint gondos anya, azért kívánja sürgetően a liturgia általános

megújítását, hogy a liturgiában biztosabban nyerje el Krisztus népe a kegyelmek bőségét. A liturgia az isteni rendelés erejénél fogva tartalmaz változhatatlan részeket, de vannak változásnak alávetett részei is. Ez utóbbiak az idők folyamán átalakulhatnak, vagy át is kell ezeket alakítani, ha történetesen olyan elemekről van szó, amelyek kevésbé felelnek meg a liturgia benső természetének, vagy pedig alkalmatlanokká váltak.

Ebben a megújítási munkában úgy kell a szövegeket és a rítusokat kialakítani, hogy általuk az eddiginél világosabban táruljanak fel azok a szent valóságok, amelyeknek a jelzésére szolgálnak, és így a keresztény nép – amennyire csak lehet – könnyen megérthesse azokat, és általuk teljesen, tevékenyen és a közösség jellegének megfelelően együtt ünnepelhessen.

Ezért a szent zsinat ezeket az általános jellegű irányelveket állapította meg.

A) Általános irányelvek

22. – *(Az irányítás a hierarchia kizárólagos joga)*

1. §. A liturgia területén az intézkedés joga egyedül az egyházi tekintélyre tartozik, mégpedig az Apostoli Szentszékre, valamint – a jogszabályok alapján – a püspökre.

2. §. A jogtól megállapított mértékben a liturgia rendje a törvényesen felállított különféle jellegű püspöki karokra is tartozik a körülírt határokon belül.

3. §. Éppen ezért egyáltalán senki másnak, még a papnak sincsen megengedve, hogy saját elgondolása szerint a liturgiához valamit hozzáadjon vagy abból valamit elvegyen, vagy abban valamit megváltoztasson.

23. – *(Az új formák és hagyományok)*

A liturgia egy részének felülvizsgálata mindig csak alapos teológiai, történeti és pasztorális felmérés alapján történjék. Így az egészséges hagyomány megőrzése is biztosítva van, ugyanakkor a jogos fejlődés számára is lehetőség nyílik. Ezenkívül figyelembe kell venni a liturgia belső szerkezetének és szellemének törvényeit, a közelmúltban történt liturgikus újítások és az itt-ott megadott engedmények tapasztalatait. Végül, csak akkor vezessenek be újításokat, ha azokat az egyház valódi és biztos lelki haszna követeli; de akkor is ügyelni kell arra, hogy az új formák a már meglévő formákból mintegy szervesen nőjjenek ki.

Lehetőleg óvakodni kell attól, hogy szomszédos területek szertartásai között feltűnő különbségek mutatkozzanak.

24. – *(A szentírás jelentősége a liturgiában)*

A liturgikus ünnepléseken igen nagy jelentősége van a szentírásnak. Ebből olvassák a szent szövegeket – amelyeket a homiliában magyaráznak meg –, innét veszik a zsoltárénekeket, sugalmazásából és ösztönzéséből fakadtak a liturgikus imádságok, könyörgések és énekek; ugyancsak a szentírásból tárul fel a cselekmények és jelek értelme. Ezért a liturgia megújítása, fejlődése és korszerűsítése érdekében szükséges, hogy jobban érvényesüljön a szentírásnak az a bensőséges és élő szeretete, amelyről mind a keleti, mind a nyugati rítusok tiszteletreméltó hagyománya tanúskodik.

25. – *(A szertartáskönyvek)*

A szertartáskönyveket mielőbb felül kell vizsgálni, mégpedig a föld különböző tájairól meghívott szakemberek bevonásával, és a püspökök megkérdezésével.

B) A liturgia hierarchikus és közösségi jellegéből fakadó irányelvek

26. – *(A liturgikus cselekmények és az egyház egyes tagjai*

A liturgikus cselekmények nem magánjellegűek, hanem az egyház nyilvános ünneplései. Az egyház pedig az egység

szakramentuma: a püspökök vezetése alatt egyesült és rendezett szent nép.[33]

Ezért a liturgikus cselekmények az egyház egész testére tartoznak, azt teszik láthatóvá és azzal közlik hatásukat; az egyes tagokat azonban állapotuk, szolgálataik és tényleges bekapcsolódásuk különbözősége szerint különböző módon érintik.

27. – *(A szertartások közös végzése)*

Amikor a szertartások, sajátos természetük szerint, megkívánják a közös végzést a híveknek nagyszámú és tevékeny részvételével, akkor a lehetőség szerint sürgetni kell, hogy ez részesüljön előnyben az egyéni és mintegy magánjellegű végzéssel szemben.

Ez áll a szentségek kiszolgáltatására és főleg a szentmise bemutatására, bár a szentmise minden esetben nyilvános és közösségi jellegű.

28. – *(Megosztott feladatok)*

A liturgikus cselekmények folyamán mindenki, a szent szolgálatban lévők éppúgy, mint a hívek, feladatuk végzése közben csak azt tegyék, de azt mind tegyék is meg, ami rájuk tartozik a dolog természete és a liturgikus szabályok szerint.

29. – *(Liturgikus szolgálatok)*

A segédkezők, a lektorok, a kommentátorok és a templomi énekkar tagjai valódi liturgikus szolgálatot végeznek. Feladatukat tehát azzal az őszinte áhítattal és fegyelmezettséggel lássák el, amely ehhez a nagyszerű szolgálathoz illik, és amelyet Isten népe tőlük joggal vár el.

Ezért kit-kit a maga módján gondosan be kell vezetni a liturgia szellemébe, és fel kell készíteni, hogy feladatát szabályosan és megfelelően lássa el.

30. – *(A hívek tevékeny részvétele)*

A tevékeny részvétel előmozdítása érdekében gondot kell fordítani a nép akklamációira, feleleteire, zsoltáréneklésére, antifonáira és énekeire, mozdulataira és testtartására. A maga idejében szent csendet is kell tartani.

31. – *(A rubrikák)*

A liturgikus könyvek felülvizsgálásánál gondosan kell ügyelni arra, hogy a rubrikák ezután a hívek szerepéről is intézkedjenek.

32. – *(Jogtalan és jogos személyi kiváltságok)*

A liturgiában: a szertartásokban és az ünnepélyes külsőségekben ne legyenek tekintettel se magánszemélyekre, se társadalmi állásra. Kivételt csak azok a megkülönböztetések képeznek, amelyek a liturgikus tisztségeken vagy felszentelésen alapulnak, valamint azok a tiszteletadások, amelyek a liturgikus törvények alapján a polgári hatóságokat megilletik.

C) A liturgia tanító és lelkipásztori jellegéből fakadó irányelvek

33. – *(Hódolat és tanítás)*

A liturgia ugyan elsősorban hódolat az isteni Fölség előtt, de jelentős szerepe van a hívő nép tanításában is.[34] A liturgiában ugyanis Isten szól a népéhez, és Krisztus most is hirdeti az örömhírt. A nép pedig erre énekkel és imádsággal felel Istennek.

Az imádságokat az egész szent nép és minden jelenlévő nevében terjeszti Isten elé a pap, aki Krisztus személyes megbízottjaként áll a közösség élén. Azokat a látható jeleket pedig, amelyeket a liturgia használ a láthatatlan isteni dolog jelzésére, Krisztus vagy az egyház választotta ki. Ezért nem pusztán azoknak a fölolvasása, „amiket tanulságul írtak meg" (Róm 15,4), hanem mindaz, amit az egyház énekel vagy imádkozik vagy cselekszik, növeli a résztvevők hitét, szívüket Istenhez irányítják, hogy neki lelki áldozatokat mutassanak be és kegyelmét gazdagabban kapják meg.

Mindebből következik, hogy a liturgia megújításában figyelemmel kell lenni a következő általános irányelvekre.

34. – *(A szertartások vonzóak legyenek)*

A szertartásokat tegye széppé a nemes egyszerűség, áttekinthetővé a rövidség, legyenek mentesek a fölösleges ismétlésektől, alkalmazkodjanak a hívek képességeihez és általában ne szoruljanak sok magyarázatra.

35. – *(Az ige és az igehirdetés)*

Világosan ki kell tűnnie, hogy a liturgiában a szertartás és a szó a legbensőségesebben kapcsolódik egymáshoz. Ezért:

1. a szent cselekményekben a szentírás-olvasást gazdagabbá, változatosabbá és alkalmasabbá kell tenni.

2. Mivel a liturgikus cselekménynek alkotó eleme a szentbeszéd, azért annak legalkalmasabb helyét a rubrikák tüntessék fel; az igehirdetés szolgálatát pedig nagyon hűségesen és gondosan kell ellátni. A beszéd forrása elsősorban a szentírás és a liturgia legyen: hirdesse Isten csodatetteit az üdvösség történetében, azaz Krisztus misztériumában, amely jelen van és működik bennünk mindenkor, de kiváltképpen a liturgikus ünnepléseken.

3. A liturgikus oktatást is minden módon szorgalmazni kell. Magukba a szertartásokba is – szükség szerint – iktassunk be rövid magyarázatokat, amelyeket a pap vagy az erre kijelölt segédkező közöljön előírt vagy ahhoz hasonló szöveggel.

4. Elő kell mozdítani Isten igéjének szent szolgálatát (az igeistentiszteletet) a nagyobb ünnepeket megelőző vigiliákon, az ádvent vagy a szent negyvennap egyes köznapjain, valamint vasárnapokon és ünnepeken, főleg ott, ahol nincs pap. Az ilyen helyeken a liturgiát diákonus vagy más, a püspök által megbízott személy irányítsa.

36. – *(A latin nyelv)*

1. §. A latin nyelv használatát – a részleges jogrend érvényben maradása mellett – a latin rítusokban meg kell tartani.

2. §. Mivel azonban mind a szentmisében, mind a szentségek kiszolgáltatásában, mind a liturgia más területein gyakran nagyon hasznos lehet a nép számára anyanyelvének használata, meg van engedve ennek szélesebb körű alkalmazása. Elsősorban áll ez az olvasmányokra és a magyarázatokra, illetve egyes könyörgésekre és énekekre. Az alábbi fejezetekben erre vonatkozólag részletes szabályok találhatók.

3. §. Ezeknek a szabályoknak keretén belül a népnyelv használatáról és annak módjáról a területileg illetékes egyházi felsőbbség, amelyről a 22. pont 2. §-ában volt szó, hivatott a döntésre. Adott esetben előzze meg a döntést tanácskozás a szomszédos, azonos nyelvű területek püspökeivel. A határozatokat az Apostoli Szentszéknek kell jóváhagynia és megerősítenie.

4. §. A latin szövegnek a liturgiában használt népnyelvű fordítását az előbb említett, területileg illetékes egyházi felsőbbségnek kell jóváhagynia.

D) A népek szelleméhez és hagyományaihoz való alkalmazkodás irányelvei

37. – *(Az egészséges pluralizmus elvei)*

Az egyház a hitet és a közjót nem érintő dolgokban nem kívánja kötelezővé tenni a formák merev egységét, még a liturgiában sem. Sőt ápolja és fejleszti a különböző népek és nemzetek jellegzetes adottságait és örökségét. Ami tehát a népek szokásaiban nincs elválaszthatatlanul egybekapcsolva babonákkal és tévedésekkel, azt jóakaratúlag mérlegeli, és ha lehetséges, teljesen és érintetlenül megőrzi, sőt olykor magába a liturgiába is beépíti, amennyiben az a liturgia igazi és hiteles szellemével összeegyeztethető.

38. – *(A pluralizmus gyakorlata)*

Megőrizve a római rítus alapvető egységét, helyet kell adni a törvényes változatoknak, alkalmazkodni kell a különféle közösségekhez, vidékekhez és népekhez, különösképpen a missziós területeken. Ez legyen mérvadó a liturgikus könyvek felülvizsgálatánál is. Ezt az alapelvet kell megfelelő módon szem előtt tartani akkor is, amikor a szertartások felújítását és szabályait megállapítják.

39. – *(Az egyházi felsőbbség illetékessége)*

A területileg illetékes egyházi felsőbbségeknek, amelyről a 22. 2. §-ában volt szó, a feladata, hogy megállapítsa az alkalmazásokat főleg a szentségek kiszolgáltatására, a szentelményekre, körmenetekre, a liturgikus nyelvre, egyházi zenére és művészetre vonatkozóan; természetesen a liturgikus könyvek hivatalos kiadásaiban rögzített határokon belül, s az ebben a konstitúcióban lefektetett alapelvek szerint.

40. – *(Mélyrehatóbb módosítások)*

Különböző helyeken, más és más körülmények között sürgetően szükséges a liturgiának mélyebbre nyúló és éppen ezért nehezebben megoldható alkalmazása, azért:

1. A 22. 2. §-ában megnevezett területileg illetékes egyházi felsőbbségnek gondosan és bölcsen meg kell fontolnia e dologban, hogy az egyes népek hagyományaiból és lelkivilágából mit lehet beépíteni az istentiszteletbe. A hasznosnak vagy szükségesnek ítélt alkalmazásokat az Apostoli Szentszék elé kell terjeszteni és annak jóváhagyása után bevezetni.

2. Mivel pedig az alkalmazásnak a szükséges körültekintéssel kell megtörténnie, az Apostoli Szentszék meg fogja adni a felhatalmazást a területileg illetékes egyházi felsőbbségnek, hogy adott alkalommal megfelelő közösségekben és meghatározott időre a szükséges előzetes kísérletezéseket engedélyezze és irányítsa.

3. Főként a missziós területeken sajátos nehézségek szoktak támadni a liturgikus törvényhozásban. Ezért a liturgikus törvények megalkotásába szakértőket kell bevonni.

IV. – A liturgikus élet ápolása az egyházmegyében és a plébánián

41. – *(Az egyházmegye liturgikus élete)*

A püspököt úgy kell tekinteni, mint nyája számára rendelt főpapot; a hivők krisztusi élete bizonyos mértékig tőle származik és tőle függ.

Ezért az egyházmegye liturgikus életét, főleg a székesegyházban, a püspökkel a középpontban, igen nagyra kell értékelni. Legyen mindenki meggyőződve róla, hogy az egyház a legkiválóbb módon akkor lesz láthatóvá, amikor Istennek egész szent népe teljesen és tevékenyen részt vesz a közös liturgiában, mindenekelőtt pedig az egy eukarisztia megünneplésében, az ima egységében és az egy oltár körül, amelynél a közösség élén ott áll a papságától és segédkezőitől körülvett püspök.[35]

42. – *(A plébániák liturgikus élete)*

Mivel a püspök egyházmegyéjében nem tud mindenkor és mindenhol személyesen egész nyájának élén állni, szükségképpen hivő közösségeket kell létesítenie. Közülük a legfontosabbak a plébániák, amelyek a püspököt helyettesítő helyi lelkipásztor vezetése alatt állnak. Ezek valamiképpen a földkerekségre kiterjedő látható egyházat teszik jelenvalóvá.

Ezért kell elméletileg és gyakorlatilag ápolni és elmélyíteni a híveknél és a papságnál az egyházközség liturgikus életét, és szoros kapcsolatát a püspökkel. Törekedjenek arra is, hogy a közösség tudata élő legyen, és különösen a vasárnapi mise együttes megünneplésében mutatkozzék meg.

V. – A pasztorális-liturgikus akció előmozdítása

43. – *(A „liturgikus mozgalom")*

Az a mozgalom, amely a liturgia ápolására és megújítására bontakozott ki, joggal tekinthető az isteni gondviselés korunk számára adott jelének. Nem más ez, mint szentlélekjárás az egyházban, mely annak életét, sőt korunk egész vallásosságát sajátos ismertető jeggyel látja el.

Ezért a zsinat a következőket határozta el ennek a pasztorális-liturgikus akciónak további előmozdítására.

44. – *(Országos liturgikus bizottságok)*

Célszerű, hogy a területileg illetékes egyházi felsőbbség, melyről a 22. 2. §-ában volt szó, liturgikus bizottságot szervezzen; a liturgia tudományában, az egyházi zenében, egyházművészetben és lelkipásztori kérdésekben jártas szakemberek közreműködésével. Ezt a bizottságot lehetőleg egy pasztorális liturgikus intézet segítse, amelynek szakértő tagjai között – szükség szerint – legyenek világiak is. Magának a bizottságnak pedig az a feladata, hogy a fentemlített helyileg illetékes egyházi felsőbbség vezetése alatt a saját területén irányítsa a liturgikus-pasztorális akciót, mozdítsa elő a tanulmányokat és a szükséges kísérletezéseket azokkal az alkalmazásokkal kapcsolatban, amelyeket az Apostoli Szentszék elé kell terjeszteni.

45. – *(Egyházmegyei liturgikus bizottság)*

Hasonló okból kell minden egyes egyházmegyében is liturgikus bizottságot felállítani; a püspök vezetésével ez szorgalmazza a liturgikus akciót.

Több egyházmegye is szervezhet egy közös bizottságot, ha ez az összefogás hatékonyabban mozdítja elő a liturgia ügyét.

46. – *(Egyházzenei és egyházművészeti bizottság)*

A liturgikus bizottságon kívül lehetőleg létesüljön egyházzenei és egyházművészeti bizottság is.

Szükséges azonban, hogy ez a három bizottság egyesült erővel dolgozzék; sőt nem egyszer az a legmegfelelőbb, ha egyetlen bizottsággá tömörül.

II. fejezet

AZ EUKARISZTIA SZENTSÉGES MISZTÉRIUMA

47. – *(Az eukarisztia és a keresztáldozat)*

Üdvözítőnk az utolsó vacsora alkalmával azon az éjszakán, amelyen elárultatott, megalapította testének és vérének eukarisztikus áldozatát, hogy így a keresztáldozat a századokon át az ő eljöveteléig jelenlévő valóság legyen. Ezért szeretett jegyesére, az egyházra bízta halálának és föltámadásának emlékezetét, az irgalom szentségét, az egység jelét, a szeretet kötelékét,[36] mint húsvéti lakomát, „amelyben Krisztust fogadjuk szívünkbe, lelkünk megtelik kegyelemmel és megkapjuk a jövendő dicsőség zálogát".[37]

48. – *(Tudatos, tevékeny részvétel)*

Az egyház tehát körültekintő gondoskodással arra törekszik, hogy a hívek necsak mint kívülállók, vagy mint néma szemlélők legyenek jelen a hitnek ezen misztériumán, hanem azt a szertartásokon és imádságokon keresztül jól meg-

értve, a szent cselekményben tudatosan, áhítattal és tevékenyen vegyenek részt; tanuljanak Isten igéjéből, merítsenek erőt az Úr testének terített asztaláról, adjanak hálát Istennek. Meg kell tanulniuk továbbá a szeplőtelen áldozati adományt nemcsak a pap keze által, hanem vele együttesen is fölajánlani, önmagukat is áldozatul hozni. Így kell Krisztus, a közvetítő által[38] egyre tökéletesebb egységre eljutniuk Istennel és egymással, hogy végül Isten legyen minden mindenben.

49. – *(A népmisék)*

A zsinat óhajtja, hogy a szentmiseáldozatnak külső szertartásai is biztosítsák a teljesebb lelkipásztori hatékonyságot, ezért elsősorban a vasárnapok és parancsolt ünnepek népmiséire vonatkozóan hozza a következő rendelkezéseket.

50. – *(A szentmise rendjének megújítása)*

A szentmise rendjét úgy kell felülvizsgálni, hogy világosabban kitűnjék az egyes részek sajátos értelme és kölcsönös összefüggése, és hogy a hívek buzgó és tevékeny részvétele könnyebbé váljék.

Ezért a szertartások – lényegük hűséges megőrzése mellett – legyenek egyszerűbbekké. El kell hagyni minden, az idők folyamán beépült ismétlődést és szükségtelen hozzáadást. Egyéb elemeket viszont, amelyek az idők mostohasága miatt elmaradtak, de alkalmasak vagy szükségesek, az egyházatyák ősi irányelveit szemmel tartva, vissza kell hozni.

51. – *(A szentírás)*

A biblia kincseit hozzáférhetőbbekké kell tenni, hogy Isten igéjének asztala a hivők számára minél gazdagabban legyen megterítve. Olvassák fel tehát a nép előtt a szentírás fontos részeit, a meghatározott számú év leforgása alatt.

52. – *(A homília)*

A homília, melyben a liturgikus év folyamán a szent szövegekből kifejtik a hit misztériumait és a keresztény élet elveit, magának a liturgiának szerves része, ezért nagyon ajánlatos; sőt a népmisékben csak súlyos okból hagyható el vasárnap és parancsolt ünnepen.

53. – *(Az egyetemes könyörgések)*

Az egyetemes könyörgéseknek, más szóval a hívek könyörgéseinek újra helyet kell biztosítani, mégpedig az evangélium és a homília után, különösen vasárnapokon és parancsolt ünnepeken. A nép bekapcsolásával végezzenek imát az anyaszentegyházért, azokért, akik a közhatalmat gyakorolják és az egész világ üdvösségéért.[39]

54. – *(A népnyelv és a latin nyelv)*

Szabad a népmisékben a népnyelvnek megadni a jogos szerepet, elsősorban az olvasmányokban és az egyetemes könyörgésekben és a helyi viszonyoknak megfelelően, mindazokban a részekben, amelyek a népre tartoznak, a konstitúció 36. pontja alapján.

De gondoskodni kell róla, hogy a hívek a szentmise ordináriumának azokat a részeit, amelyek rájuk is tartoznak, latinul tudják együtt mondani vagy énekelni.

Ha valahol alkalmasnak látszik, hogy a népnyelv a szentmisében nagyobb teret nyerjen, ott figyelembe kell venni a konstitúció 40. pontját.

55. – *(A szentáldozás)*

Nagyon kívánatos, hogy a hívek, éppen fokozott bekapcsolódásuk érdekében, a pap áldozása után ugyanabban a szentmisében átváltoztatott szentostyát vegyenek magukhoz.

A két szín alatti áldozás megengedhető, a trentói zsinat dogmatikai elveinek sértetlen fenntartása mellett,[40] az Apostoli Szentszék által meghatározott esetekben, nemcsak papoknak és szerzeteseknek, hanem világi híveknek is, a

püspök megítélése szerint; például papoknak felszentelésük miséjében, szerzeteseknek fogadalmuk miséjében, hitújoncoknak a keresztséget követő misében.

56. – *(A szentmise oszthatatlan egész)*

A szentmise tulajdonképpen két részből áll: az ige liturgiájából és az eukarisztia liturgiájából. De ezek oly szorosan kapcsolódnak egymáshoz, hogy egyetlen istentiszteleti cselekményt alkotnak. Ezért a zsinat nagyon kéri a lelkipásztoroktól: vallásos oktatásaikban jól tanítsák meg a híveket arra, hogy különösen vasárnapokon és parancsolt ünnepeken teljes szentmisén vegyenek részt.

57. – *(A koncelebráció)*

1. §. Az együttmisézés (koncelebráció) amely alkalmas módon fejezi ki a papi rend egységét, napjainkig megmaradt mind a keleti, mind a nyugati egyház gyakorlatában. Ezért a zsinat jónak látja kiterjeszteni az együttmisézés lehetőségét a következő esetekre:

1 – *a)* nagycsütörtökön mind a krizmaszentelési misére, mind az esti misére;

b) a zsinatok, a püspöki összejövetelek és szinódusok miséire;

c) az apátmegáldás miséjére.

2 – Ezeken kívül az ordinárius engedélyével – mert az ő feladata a koncelebrálás jogosultságát megállapítani –

a) a konventmisékre és a templomok főmiséire, ha a hívek lelkipásztori ellátása nem kívánja meg a jelenlevő papoktól a külön misézést;

b) világi vagy szerzetes papok bármilyen összejövetelének miséjére.

2. §. 1 – A püspökre tartozik, hogy egyházmegyéjében megállapítsa az együttmisézés rendjét.

2 – Maradjon meg azonban minden papnak a szabadsága, hogy magánmisét mondhasson, csak nem a koncelebrálással egyidőben, ugyanabban a templomban. Magánmise nagycsütörtökön nem mondható.

58. – *(A koncelebráció rítusa)*

El kell készíteni az együttmisézés új rítusát és be kell venni a római pontifikáléba és a misekönyvbe.

III. fejezet

A TÖBBI SZENTSÉG ÉS A SZENTELMÉNYEK

59. – *(Mik a szentségek)*

A szentségeknek az a rendeltetésük, hogy az embereket megszenteljék, Krisztus testét fölépítsék és az Istennek kijáró tiszteletet megadják; mint jelek pedig a tanítást is szolgálják. A hitet nemcsak föltételezik, de szavakkal és anyagi valósággal táplálják, erősítik és ki is fejezik; ezért joggal mondható, hogy a szentségek a hit szentségei. Megadják a kegyelmet, de ugyanakkor nagyon jól fel is készítik a hivőket, hogy ezt a kegyelmet gyümölcsözően fogadják, helyesen tiszteljék Istent és gyakorolják a szeretetet.

Ezért nagyon fontos, hogy a hivők a szentségi jeleket könnyen megértsék és így mindig megújuló átéléssel járuljanak azokhoz a szentségekhez, amelyek a krisztusi élet táplálására rendeltettek.

60. – *(Mik a szentelmények)*

A szentségek mellett az anyaszentegyház adott a híveknek szentelményeket is. Ezek a szentségekhez hasonlóan szintén szent jelek, mert nemcsak jelzik

az elsődlegesen lelki hatást, hanem az egyház könyörgésének erejével azt meg is szerzik. A szentelmények előkészítik az embereket a szentségek sajátos hatóerejének befogadására; egyúttal megszentelik az élet különféle megnyilvánulásait.

61. – *(A húsvéti misztérium és az evilági valóságok)*

A szentségek és a szentelmények liturgiája tehát azt teszi lehetővé, hogy a jól felkészült hivő számára az életnek szinte minden eseménye megszentelt legyen, mégpedig annak az isteni kegyelemnek a hatására, amely Krisztus szenvedésének, halálának és feltámadásának húsvéti misztériumából árad, hiszen ebből kapja minden szentség és szentelmény a maga erejét. Így alig lesz olyan evilági valóság, amelynek erkölcsileg helyes használata ne lenne alkalmas az ember megszentelésére és az Isten dicséretére.

62. – *(Az újítások szükségesek)*

Az idők folyamán azonban a szentségek és a szentelmények rítusába olyan elemek kerültek bele, amelyek korunkban már nem világítanak rá azoknak természetére és céljára. Szükséges tehát, hogy szertartásaikból egyet-mást korunk igényeihez alkalmazni. Az újjáalakításra vonatkozóan a zsinat a következőket határozza.

63. – *(Az újítások irányelvei)*

Mivel a népnek gyakran nagy haszna lehet a szentségek és szentelmények kiszolgáltatásakor az anyanyelv használatából, ezért annak tágabb teret kell adni, a következő irányelvek szerint:

a) a szentségek és szentelmények kiszolgáltatásában lehet az anyanyelvet használni, a 36. pontban foglaltak szerint;

b) a római rituálé új kiadása alapján a területileg illetékes egyházi felsőbbség, amelyről a 22. pont, 2. §-ában volt szó, mielőbb készítse el az egyes területek igényeihez alkalmazott és honi nyelven megalkotott saját rituálékat. Az Apostoli Szentszék jóváhagyása után a szóban forgó területeken ezeket kell használni. Ezekből a rituálékból vagy sajátos szertartás-gyűjteményekből azonban nem hagyhatók ki azok a tudnivalók, amelyeket a római rituále az egyes rítusok előtt közöl, hiszen ezekben lelkipásztori, rubrikális és a közösséget érintő utasítások vannak.

64. – *(A katekumenátus)*

A több fokozatból álló keresztségi előkészítést (katekumenátust) a felnőttek számára vissza kell állítani, és a helyi ordinárius megítélése szerint be kell vezetni. Csak így lesz ez a szükséges felkészítés, a katekumenátus, a meghatározott időközökben egymást követő szertartások révén valóban megszentelt idő.

65. – *(Helyi beavatási rítusok)*

A missziós területeken meg kell engedni, hogy az egyes népeknél szokásos beavatási rítusok közül a keresztény hagyomány mellé azokat is bevegyék, amelyek összeegyeztethetők keresztény szertartással, a Konstitúció 37–40. pontjában foglaltak szerint.

66. – *(A felnőttkeresztelés rítusa)*

A felnőttkeresztelés mindkét rítusát felül kell vizsgálni, mind az egyszerűbbet, mind pedig a visszaállított katekumenátussal kapcsolatos ünnepélyesebbet.

A római misekönyvbe sajátos keresztelési misét kell beilleszteni („Mise a keresztség kiszolgáltatásakor").

67. – *(A gyermekkeresztelés)*

A gyermekkeresztelést át kell dolgozni a kisgyermek valódi helyzetének szemmeltartásával. Magában a rítusban mutatkozzék meg világosabban a szülők és a keresztszülők szerepe és kötelessége.

68. – *(Különféle szertartási formák)*

A keresztség szertartásában a helyi ordinárius belátása szerint lehetnek módosítások arra az esetre, ha nagy a ke-

resztelendők száma. Össze kell állítani egy rövidebb keresztelési szertartást is, amelyet elsősorban a missziós területeken a katekéták és – halálveszély esetén – általában a világi hivők is alkalmazhatnak, ha pap vagy diákonus nincs jelen.

69. – *(Az elmaradt részek pótlása, átvétel)*

„A gyermekkeresztelés alkalmával elmaradt részeket pótló szertartás" helyett újat kell készíteni; abból világosabban és megfelelőbben tűnjék ki, hogy a szükségkeresztségben részesült gyermek már föl van véve az egyházba.

A már érvényesen megkeresztelkedett, s a katolikus hitre térők számára is legyen új szertartás, amely jelezze, hogy felveszik őket az egyház közösségébe.

70. – *(A keresztvíz megáldása)*

A húsvéti időt kivéve a keresztvizet a keresztelésekor lehet megáldani, a jóváhagyott rövidebb formulával.

71. – *(A bérmálás)*

Át kell dolgozni a bérmálás szertartását is, hogy világosabban kitűnjék ennek a szentségnek szoros összefüggése az egész keresztény beavatással. Ezért helyes, ha a szentség felvétele előtt megújítják a keresztségi fogadalmat.

A bérmálást mise közben lehet kiszolgáltatni, ha ez alkalmasnak látszik. A misén kívüli szertartáshoz megfelelő bevezető szövegeket kell összeállítani.

72. – *(A bűnbocsánat szentsége)*

A bűnbocsánat szentségének szertartását és formuláit úgy kell felülvizsgálni, hogy azok a szentség természetét és hatását világosabban fejezzék ki.

73. – *(A betegek kenete)*

Az „utolsó kenet", vagy helyesebben „a betegek kenete" nemcsak a halálveszélyben lévők szentsége. Ezért felvételére már az az idő is biztosan alkalmas, amikor a hivő élete betegség vagy öregség miatt kezd veszélybe jutni.

74. – *(A betegellátás)*

A betegek kenetének és a szent útravalónak egymástól különálló szertartása mellé készíteni kell egy összefüggő szertartásmenetet is, amelyben a beteg megkenése a gyónás után és a szent útravaló fogadása előtt történjék.

75. – *(Az imák változatossága)*

A kenések száma a körülményekhez igazodjék. A betegek kenetében előforduló imádságokat is úgy kell újjáalkotni, hogy azok feleljenek meg a szentséget felvevő betegek sajátos körülményeinek.

76. – *(Az egyházirend)*

Az egyházirend szertartását és szövegeit felül kell vizsgálni. A szentelések elején a püspök anyanyelven mondhatja el bevezető szavait. Püspökszentelés alkalmával valamennyi jelenlévő püspöknek megengedett a kézföltétel.

77. – *(A házasság szentsége)*

A római rituále mostani házasságkötési szertartását át kell dolgozni és gazdagabbá tenni, hogy az a szentség kegyelmét világosabban jelezze és a házastársak kötelességeit nyomatékosan hangsúlyozza.

„A szent zsinat nyomatékosan kívánja, hogy ha egyes területeken a házasságkötéskor más, dicséretes hagyományok is szokásban vannak, azokat feltétlenül tartsák meg."[41]

Ezenkívül megmarad a területileg illetékes egyházi felsőbbségnek, melyről a konstitúció 22. pontja 2. §-ában volt szó, az a joga, hogy a 63. pont alapelve szerint a hely és nép szokásainak megfelelő külön szertartást dolgozzon ki. Érvényben marad azonban az az előírás, hogy az esketö pap veszi ki és fogadja a házasulók beleegyezését.

78. – *(Gyakorlati előírások)*

A házasságkötés helye szabály szerint a szentmise, mégpedig az evangélium és a homília után, a hívek könyörgése előtt.

A menyasszonyért mondott imádságot megfelelően át kell dolgozni, hogy az mind a két házastársnak kölcsönös hűségét és ebből fakadó kötelességét egyformán hangsúlyozza. Ez az imádság anyanyelven is végezhető.

Amikor pedig a házasságot misén kívül kötik meg, a szertartás elején fel kell olvasni a nászmise szentleckéjét és evangéliumát; az áldásban pedig mindig részesíteni kell a jegyeseket.

79. – *(A szentelmények szertartásai)*

Át kell dolgozni a szentelmények szertartását is, mégpedig annak az alapelvnek értelmében, hogy a hívek tudatos, tevékeny és könnyen megvalósítható részvétele biztosított legyen; figyelemmel kell lenni korunk igényeire is. Amikor a rituálékat a 63. pont irányelvei szerint átdolgozzák, akkor szükség szerint új szentelményeket is lehet bevenni.

Fenntartott – és csak a püspökök és ordináriusok számára fenntartott – áldás nagyon kevés legyen.

Gondoskodni kell arról, hogy bizonyos szentelményeket – legalábbis különleges körülmények között és a főpásztor ítélete szerint – megfelelő lelkületű és adottságokkal rendelkező világi hivők is kiszolgáltathassanak.

80. – *(A fogadalomtétel szertartásai)*

A római pontifikáléban a szüzek konszekrálásának szertartását át kell dolgozni.

Azok számára, akik fogadalmat tesznek, vagy fogadalmukat szentmise közben újítják meg – hacsak a partikuláris jog másként nem intézkedik – új szertartásokat kell összeállítani a fogadalmakra, illetve azok megújítására. Ezekben nagyobb egyöntetűség, egyszerűség és méltóság mutatkozzék meg.

Dicséretes, ha a fogadalmat mise közben teszik.

81. – *(A temetés)*

A temetési szertartás fejezze ki világosabban a keresztény ember halálának húsvéti jellegét, alkalmazkodjék jobban az egyes területek adottságaihoz és hagyományaihoz, még a liturgikus színben is.

82. – *(A gyermektemetés)*

Át kell dolgozni a gyermektemetést és azt külön szentmisével kell gazdagítani.

IV. fejezet

A SZENT ZSOLOZSMA

83. – *(A zsolozsma Krisztus és az egyház tevékenysége)*

Az új és örök szövetség főpapja, Krisztus Jézus, magára véve az emberi természetet, a földi számkivetettek között felcsendítette azt a himnuszt, amely a mennyei hazában öröktől fogva zeng. Szorosan magához kapcsolja az egyetemes emberi közösséget, és társává teszi, hogy vele együtt énekelje ezt a mennyei éneket. Főpapi tevékenységét tulajdon egyházán keresztül folytatja, amely nem csupán az eukarisztia ünneplésével, de más módokon is, főleg a zsolozsmával zengi szüntelenül az Úr dicséretét, és jár közbe az egész világ üdvösségéért.

84. – *(Emberek imája, Krisztus imája)*

Ősi keresztény hagyomány alapján olyan a szent zsolozsma szerkezete, hogy Isten dicséretével a nap és az éjszaka egész tartalmát megszenteli. Amikor tehát most a papok, meg egyházi rendelkezés alapján az ezzel megbízottak, vagy

a keresztény hívek a pappal egyesülve jóváhagyott formák között a dicséretnek ezt a csodálatos énekét zengik, akkor ez magának a Vőlegényhez beszélő Jegyesnek a hangja, sőt Krisztus imája, (misztikus) testével együtt az Atyához.

85. – *(Ima az anyaszentegyház nevében)*

Mindazok tehát, akik ezt a szolgálatot végzik, egyrészt az egyház szent kötelességét teljesítik, másrészt osztoznak Krisztus jegyesének fönséges méltóságában, mert amikor bemutatják Istennek a dicséret áldozatát, az anyaszentegyház nevében állnak Isten trónja előtt.

86. – *(A zsolozsmázás jelentősége)*

A lelkek gondozásának szolgálatában szorgoskodó papok annál nagyobb odaadással fognak zsolozsmázni, minél inkább tudatosul bennük, hogy meg kell fogadniok Pál intelmét: „Imádkozzatok szüntelenül" (1Tessz 5,17): a munkának ugyanis, amelyben fáradoznak, látszatja és foganatja csak akkor van, ha azt megadja az Úr, aki figyelmeztetett: „Nélkülem semmit sem tehettek" (Jn 15,5); ezért jelentették ki az apostolok, amikor szerpapokat rendeltek: „Mi majd az imádságnak és az isteni tanítás szolgálatának szenteljük magunkat" (ApCsel 6,4).

87. – *(A zsinat szándéka)*

A zsinat segítséget akar nyújtani a papoknak és az egyház más tagjainak a zsolozsma jobb és tökéletesebb végzéséhez. Ezért az Apostoli Szentszék eredményes kezdeményezését továbbfolytatva, a római rítusú zsolozsma megújítására a következőket rendeli el.

88. – *(A nap megszentelése)*

A zsolozsma célja a nap megszentelése. Ezért az imaóráknak hagyományos rendjét úgy kell megújítani, hogy azok, amennyire lehetséges, megfeleljenek a tényleges időpontoknak. Emellett figyelembe kell venni a mai élet körülményeit is, főként az apostoli szolgálatban tevékenykedők szempontját.

89. – *(A megújítás irányelvei)*

A zsolozsma megújításánál ezért a következő irányelveket tartsák meg:

a) A laudes: reggeli imádság, a vecsernye: esti; az egyetemes egyház tiszteletreméltó hagyománya szerint ez a mindennapi zsolozsmának két sarokköve: a legjelentősebb imaórákként kell tehát értékelni és végezni őket;

b) a kompletórium legyen alkalmas a nap lezárására;

c) a matutinum elnevezésű imaórát, mely a kórusimádságban megőrzi éjszakai istendicséret jellegét, úgy kell átalakítani, hogy a nap bármelyik órájában imádkozható legyen; kevesebb zsoltárból és hosszabb olvasmányokból álljon;

d) a prima nevű imaóra megszűnik;

e) a kisebb imaórákat; a terciát, a szekszt át és a nónát a kórusimában tartsák meg. Kóruson kívül szabad a három imaórából csak egyet venni, a napszaknak megfelelőt.

90. – *(A lelki haszon keresése)*

A szent zsolozsma, mint az egyház nyilvános imádsága, a lelkiség forrása és a személyes imádság táplálója. Ezért kérve-kérjük az Úrban a papokat és mindazokat, akik részt vesznek a szent zsolozsmában, hogy imájuk közben a lelkület igazodjék a szavakhoz; ennek elérése végett különösen a zsoltárok terén mindenki alapos liturgikus és biblikus képzést kapjon.

A megújítás alkalmával a római zsolozsma tiszteletreméltó és sok százados kincseit úgy kell felhasználni, hogy minél nagyobb és teljesebb lelki hasznot nyújtson a zsolozsmázóknak.

91. – *(A zsoltárok)*

Az imaóráknak a 89. pontban közölt sorrendje érdekében a zsoltárokat többé nem egy hétre kell szétosztani, hanem hosszabb időre.

A zsoltároskönyv szerencsésen meg-

kezdett újraátdolgozását mielőbb be is kell fejezni. Ebben a munkában vegyék figyelembe az egyházi latin sajátságait, azután a liturgikus alkalmazást az énekben is, s a latin egyház egész hagyományát.

92. – *(Az olvasmányok)*

Az olvasmányokra vonatkozóan az irányelvek a következők:

a) a szentírási szakaszokat úgy kell elrendezni, hogy az Isten igéjének kincsei nagyobb mértékben és könnyebben legyenek hozzáférhetőek;

b) az egyházatyák, egyháztanítók és egyházi írók munkáiból vett olvasmányokat jobban meg kell válogatni;

c) a szentek életének és szenvedésének olvasmányaiban minden feleljen meg a történeti hitelességnek.

93. – *(A himnuszok)*

Amennyiben hasznosnak mutatkozik, a himnuszokat vissza kell állítani ősi formájukba. El kell hagyni vagy meg kell változtatni mindazt, ami a görög–római mitológia vonásait viseli magán, vagy a keresztény lelkiségnek kevésbé felel meg. A himnuszok kincsestárából – ha szükséges – újakat is be kell venni.

94. – *(Az időpontok megtartása)*

Igen ajánlatos az imaórák végzésében ragaszkodni ahhoz az időponthoz, amelyik a legjobban megközelíti az egyes kánoni órák tényleges idejét; ez biztosítja egyrészt a nap valódi megszentelését, másrészt a zsolozsma lelki haszonnal való végzését.

95. – *(A kórus)*

A kórusra kötelezett közösségek a szent zsolozsmát – a konventmisén kívül – mindennap kötelesek kórusban végezni, mégpedig:

a) az egész zsolozsmát a kanonoki, a monasztikus férfi és női rendek és más, a jog vagy a szabályzatuk által kórusra kötelezett rendek;

b) a székes- és társaskáptalanok a zsolozsmának azokat a részeit, amelyekre az általános vagy a partikuláris jog kötelezi őket;

c) ezeknek a közösségeknek egyházi rendben lévő vagy ünnepélyes fogadalmas tagjai, a laikus testvérek (nővérek) kivételével, kötelesek azokat az imaórákat magánúton is elvégezni, amelyeket a kórusban nem mondtak el.

96. – *(Kórusra nem kötelezettek zsolozsmázása)*

A kórusra nem kötelezett klerikusok, a magasabb rendek felvétele után kötelesek naponként, vagy közösségben vagy magánúton, az egész zsolozsmát elvégezni, a 89. pontban foglaltak szerint.

97. – *(Felmentés a zsolozsmázás alól)*

A rubrikáknak kell meghatározniok, hogy a zsolozsma alkalomszerűen milyen más liturgikus cselekménnyel helyettesíthető.

Egyes esetekben és jogos okból az ordináriusok alattvalóikat felmenthetik a zsolozsma kötelezettsége alól egészben vagy részben; esetleg másra változtathatják azt át.

98. – *(A szerzetesek zsolozsmája)*

A tökéletes életre vállalkozók bármelyik közösségnek tagjai, amikor a zsolozsmának a szabályzatuk által meghatározott részét mondják, az egyház nyilvános imádkozói.

Ugyanígy az egyház nyilvános imádságát végzik akkor is, ha alkotmányuk rendelkezése alapján valamilyen kis-zsolozsmát mondanak, feltéve, ha az hasonló szerkezetű, mint a zsolozsma, és szabályos jóváhagyást nyert.

99. – *(A közös végzés ajánlása)*

Mivel a szent zsolozsma az egyháznak, vagyis a teljes misztikus testnek Istent nyilvánosan dicsőítő szava, ajánlatos, hogy a kórusra nem kötelezett klerikusok is, és főként az egyazon helyen élő vagy valamely alkalomra egybegyűlt papok közösen végezzék el a szent zsolozsmának legalább egy részét.

Mindazok pedig, akik a szent zsolozsmát kórusban, illetve közösségben végzik, ezt a rájuk bízott feladatot a lehető legtökéletesebben teljesítsék mind a lélek belső odaadásával, mind pedig a külső magatartás előírásainak megtartásával.

Ezenkívül, amennyiben megvalósítható, a zsolozsmát kórusban és közösségben lehetőleg énekeljék.

100. – *(A nép bevonása)*

A lelkipásztoroknak azon kell lenniök, hogy a jelentősebb imaórákat, elsősorban az esti dicséretet, legalább vasárnapokon és nagyobb ünnepeken a templomban a néppel együtt végezzék. Ajánlatos, hogy a hívek is imádkozzák a szent zsolozsmát, a papokkal együtt vagy maguk között, de akár egyénileg is.

101. – *(A latin nyelv használata)*

1. §. A latin rítus százados hagyománya szerint a klerikusoknak a szent zsolozsmában meg kell maradniok a latin nyelvnél. Az ordináriusnak azonban hatalmában áll, hogy megengedje egyes esetekre nézve, a 36. pontban foglaltak szerint, a népnyelv használatát olyan klerikusok számára, akiknél a latin nyelv komoly akadályt jelentene a zsolozsma helyes végzésében.

2. §. Az illetékes elöljáró megengedheti a népnyelv használatát kóruson – amennyiben a fordítás jóvá van hagyva – szerzetesnőknek, a tökéletes életre vállalkozó közösségek tagjainak, legyenek azok nem-klerikus férfiak vagy nők.

3. §. A zsolozsma végzésére kötelezett klerikus, ha a híveknek egy csoportjával vagy olyanokkal társulva, akikről a 2. §-ban történt említés, a nép nyelvén végzi el a zsolozsmát, eleget tett kötelességének, amennyiben a fordítás jóvá van hagyva.

V. fejezet

A LITURGIKUS ÉV

102. – *(Krisztus misztériumainak ünneplése)*

Az egyház, mint jó édesanya, feladatának tartja, hogy isteni Vőlegényének üdvösséget szerző művét az év folyamán meghatározott napokra szétosztva, szent emlékezéssel megünnepelje. Minden héten egy napot, a vasárnapot, az Úr feltámadásának emléknapjává teszi. Évenként egyszer pedig a feltámadás és a boldogságot szerző szenvedés emlékére a legnagyobb ünnepet, a húsvétot szenteli.

Az év körforgásában pedig kibontakoztatja Krisztus egész misztériumát a megtestesüléstől és a születéstől kezdve a mennybemenetelig, és pünkösdtől a boldog reménységnek: az Úr eljövetelének várásáig.

A megváltás misztériumait így megünnepelve, valamiképpen minden időben jelenlévő valósággá teszi azokat; kitárja az Úr erényeinek és érdemeinek teljes gazdagságát, hogy a hivők abba belekapcsolódhassanak és az üdvösség kegyelmével töltekezhessenek.

103. – *(A Szent Szűz ünnepei)*

Amikor az anyaszentegyház így évenként megünnepli Krisztus misztériumait, megkülönböztetett szeretettel tiszteli Szűz Máriát, Isten boldogságos édesanyját, akit elszakíthatatlan kötelék fűz Fiának üdvösséget szerző művéhez. Benne csodálja és magasztalja a Megváltás legkiválóbb gyümölcsét, és mint legtisztább képben, örömmel szemléli benne azt,

amivé válni a beteljesülésben maga is óhajt és remél.

104. – *(A szentek emléknapjai)*

Ezenkívül az év körforgásába beillesztette az egyház a vértanúk és szentek emléknapjait, mert ők Isten sokrendbeli kegyelmével eljutottak a tökéletességre, már elnyerték az örök üdvösséget és így az égben Istennek tökéletes dicséretet zengenek, érettük pedig közbenjárnak. Az Egyház a szentek égi születésnapján a Krisztussal együttszenvedő és vele együtt megdicsőült szentekben a húsvéti misztériumot hirdeti. A hivők szeme elé állítja példájukat, mely Krisztus által az Atyához vonz mindenkit, és a szentek érdemeire hivatkozva esdi ki Isten áldását.

105. – *(A kiemelt időpontok)*

Végül, az egyház az év különféle időpontjain, a ránk hagyományozott szokások szerint fokozza a hivők nevelését; a testre és lélekre egyképpen ható gyakorlatokkal, oktatással, imádkozással, a bűnbánat és az irgalmasság cselekedeteivel.

Ezek után a zsinat jónak látja a következőket elrendelni.

106. – *(Vasárnap)*

Az egyház minden hetedik napon megünnepli a húsvéti misztériumot az apostoli korból származó hagyomány alapján. Ezt a napot, a vasárnapot, joggal nevezik az Úr napjának. E napon ugyanis Isten igéjének meghallgatásával és az eukarisztiában részesedve megemlékeznek az Úr Jézus szenvedéséről, feltámadásáról és dicsőségéről, hálát adnak Istennek, aki őket „élő reményre szülte újjá Jézus Krisztusnak a halálából való feltámadása által" (Pt 1,3).

A vasárnap tehát minden ünnepnap őse, ezért a hívek buzgó figyelmébe kell ajánlani, és sürgetni, hogy ez a nap az öröm és a munkától való megpihenés napja is legyen. Semmi más ünnepet sem szabad elébe helyezni, kivéve a valóban legnagyobb jelentőségűeket: az Úr napja ugyanis az egész liturgikus évnek alapja és magja.

107. – *(A liturgikus év megújítása)*

A liturgikus év átrendezésében – szem előtt tartva mindig korunk viszonyait – úgy kell megtartani vagy visszaállítani a szent idők hagyományos szokásait, hogy ezek megőrizzék eredeti jellegüket. Így fogja táplálni a hivők vallásos életét a krisztusi megváltás misztériumainak, különösképpen is a húsvéti misztériumnak az ünneplése. Ha a helyi viszonyok miatt módosítások válnának szükségessé, ezek a 39. és a 40. pontban foglaltak szerint történjenek.

108. – *(Az Úr ünnepei)*

A hivők figyelme mindenekelőtt az Úr ünnepeire irányuljon, mert ezeken ünnepeljük az év folyamán az üdvösség misztériumait. Ezért az üdvösség misztériumait ünneplő időszakok (propium de tempore) elsőbbséget élvezzenek a szentek ünnepeivel szemben, hogy az üdvösség misztériumainak teljes köre méltó ünnepléshez jusson.

109. – *(A szent negyvennap)*

A szent negyvennapnak két jellegzetessége van. Előkészít a keresztségre vagy emlékezetünkbe idézi azt, továbbá hangsúlyozza a töredelmes lelkületet. Ezek révén különösen jól előkészíti a húsvéti misztérium ünneplésére a hivőket, akik Isten igéjét nagyobb buzgósággal hallgatják és több időt fordítanak imádságra. Ezt a két jellegzetességet mind a liturgiában mind a liturgikus oktatásban jobban meg kell világítani. Ezért:

a) a szent negyvennap liturgiájának a keresztségre vonatkozó sajátos elemeit bőségesebben kell felhasználni, és ha szükséges, egyeseket a régi hagyományból újra vissza kell állítani;

b) ugyanez áll a bűnbánat ébresztésére. A keresztény oktatásban pedig – kiemelve a bűnnek közösségi következ-

ményeit – jól be kell vésni a hivők lelkébe, hogy akkor igazi a bűnbánat, ha a bűnt azért rosszalja, mert Isten megsértése az. Nem szabad figyelmen kívül hagyni az egyház szerepét a bűnbánattartásban, és sürgetni kell az imádságot a bűnösökért.

110. – *(A bűnbánat gyakorlatai; nagypéntek)*

A szent negyvennap bűnbánata ne csak belső és egyéni legyen, hanem külső és közösségi is. A bűnbánat hagyományos gyakorlatait ápolni kell oly módon, amely megfelel korunk követelményeinek a különböző vidékek lehetőségeinek és a hivők életkörülményeinek. Ezeket a gyakorlatokat ajánlják a hivők figyelmébe a 22. pontban megnevezett felsőbbségek.

Nagypénteken, az Úr szenvedésének és halálának napján azonban maradjon meg változatlanul mindenütt a szent húsvéti böjt, sőt azt, ahol csak lehet, ki kell terjeszteni nagyszombatra is, hogy így emelkedett és fogékony lélekkel jussanak el a hivők az Úr feltámadásának örömeihez.

111. – *(A szentek ünneplése)*

A hagyománynak megfelelően tiszteljük az egyházban a szenteket, tiszteletben tartjuk azoknak hiteles ereklyéit és ábrázolásait is. Hiszen a szentek ünnepei Krisztusnak szolgáiban véghezvitt csodatetteit hirdetik, a hivőknek pedig követésre és utánzásra alkalmas példát adnak.

A szentek ünnepei ne kerüljenek túlsúlyba az üdvösséget szerző misztériumok ünnepeivel szemben, megtartásuk többnyire egy-egy részegyház, nemzet vagy szerzetescsalád körére korlátozódjék. Az egész egyházra csak azoknak a szenteknek a tiszteletét kell kiterjeszteni, akiknek jelentősége valóban egyetemes.

VI. fejezet

A SZENT ZENE ÉS ÉNEK

112. – *(A szent zene jelentősége)*

Az egyetemes egyháznak ránkhagyományozott zenéje felbecsülhetelen értékű kincs. Minden más művészi kifejezésmód fölé emelkedik, leginkább azért, mert a szent szövegeket kísérő dallam az ünnepélyes liturgiának szükséges és a teljességhez tartozó része.

Valóban, a szent ének jelentőségét a szentírás,[12] a szentatyák és a római pápák is hangoztatják. Ez utóbbiak korunkban Szent X. Pius pápával az élükön nyomatékkal mutattak rá az egyházi zene szolgáló szerepére az istentiszteletben.

Ezért a szent zene annál szentebb lesz, minél szorosabban kapcsolódik a liturgikus cselekményekhez: bensőségesebben fejezi ki az imádságot, növeli a lelkek egységét, gazdagítja és ünnepélyesebbé teszi a szent szertartásokat. Az egyház ezért jóváhagyja az igazi művészet minden megnyilatkozását, ha megvannak bennük a kívánt feltételek és helyt ad nekik az istentiszteleten.

A zsinat megtartva az egyházi hagyomány és rendtartás szabályait és előírásait, s figyelembe véve a szent zene és ének célját, mely Isten megdicsőítése és a hivők megszentelése, a következőket rendeli el.

113. – *(A szent zene a liturgiában)*

A liturgikus cselekmény nemesebb ki-

fejezést kap, amikor az istentiszteletet ünnepélyesen, énekkel tartják meg, és azon segédkezők is részt vesznek, a nép pedig cselekvően bekapcsolódik.

A nyelvet illetően a 36. pont rendelkezik, a szentmisére nézve az 54., a szentségekre a 63., a szent zsolozsmára pedig a 101. pont.

114. – *(A szent ének)*

Az egyházi zene és ének kincstárát a legnagyobb gonddal kell megőrizni és felhasználni. Szüntelenül gondot kell fordítani az énekkarokra, főként a székesegyházakban. A püspökök és a lelkipásztorok komolyan gondoskodjanak arról, hogy minden énekkel kísért szent cselekményben a hivők közösségének az őt megillető tevékeny részvételre módja legyen, a 28. és a 30. pontban foglaltak szerint.

115. – *(A zenei oktatás)*

A papnevelő intézetekben, a férfi és női szerzetek újoncházaiban és tanulmányi házaiban, de minden katolikus intézményben és iskolában is nagy gondot kell fordítani a zenei nevelésre és gyakorlatra. A zenei oktatás azonban csak akkor lehet teljes értékű, ha az egyházi zene tanítására kiszemeltek előbb gondos kiképzésben részesülnek.

Ajánlatos továbbá, a lehetőségek szerint, magasabb fokú zenei intézeteket is felállítani.

Az egyházi zene művelőinek, az énekeseknek és főleg a gyermekkórusoknak alapos liturgikus képzést kell adni.

116. – *(A gregorián ének)*

Az egyház a gregorián korálist tekinti a római liturgia sajátos énekének. Ezért a liturgikus cselekményekben – azonos feltételek mellett – ennek kell elfoglalnia az első helyet.

A szent zene és ének többi fajtája, főleg a polifónia, a legkevésbé sincs kizárva az istentiszteletekből, csak feleljen meg mindenben a liturgikus cselekmény szellemének, a 30. pontban foglaltak szerint.

117. – *(Gregorián énekeskönyvek)*

Be kell fejezni a gregorián énekeskönyvek hivatalos kiadását. Sőt gondoskodni kell a X. Szent Pius-féle reform során már kiadott könyvek még alaposabb kritikai kiadásáról is.

Ajánlatos továbbá az is, hogy kisebb templomok számára legyenek kiadványok egyszerűbb dallamokkal.

118. – *(A népének)*

A vallásos népéneket is gonddal ápolják, hogy velük felhangozhassék a hívek éneke különböző áhítatgyakorlatokon, sőt a liturgikus cselekményekben is, az előírások és rubrikák szerint.

119. – *(A népek zenei hagyományai)*

Sok országban, főként a missziós területeken megvan a nemzeteknek a maguk sajátos zenei hagyománya. Ennek mind a vallásos, mind a polgári életben nagy jelentősége van. Ezért meg kell becsülni és meg kell adni neki a megfelelő helyet mind vallási érzületük ápolására, mind pedig az adottságaikhoz alkalmazott istentiszteleten, a 39. és 40. pont értelmében.

Ezért a misszionáriusok zenei képzésében komolyan kell gondoskodni arról is, hogy ezek, amennyire csak lehet, szorgalmazni tudják a népek hagyományos zenéjét mind az iskolákban, mind az istentiszteleteken.

120. – *(A hangszerek)*

A latin egyházban nagy megbecsülésben részesül az orgona, mint hagyományos hangszer; hangja csodálatos módon tudja fokozni a liturgia ünnepélyességét és a lelket nagy erővel emeli Istenhez és az égiekhez.

A 22. 2. §-ában, továbbá a 37. és 40. pontban említett területileg illetékes felsőbbség megítélése és jóváhagyása alapján szabad más hangszereket is igénybe venni az istentiszteleteken,

amennyiben azok alkalmasak vagy alkalmassá tehetők a szent használatra, megfelelnek az Isten háza méltóságának és a hivők épülését valóban előmozdítják.

121. – *(Zenészek és zeneszerzők)*
Az egyházi zene keresztény érzülettől áthatott művelői érezzék át, hogy hivatásuk a szent zene ápolása és kincseinek gyarapítása.

Olyan dallamokat szerezzenek, amelyek magukon viselik az igazi egyházi zene ismertetőjeleit, és amelyeket nemcsak nagy énekkarok tudnak énekelni, hanem kisebbeknek is megfelelnek, és elősegítik a hivők egész közösségének tevékeny részvételét.

Az egyházi énekre szánt szövegek feleljenek meg a katolikus tanításnak, merítsék azokat elsősorban a szentírás és a liturgia forrásaiból.

VII. fejezet

A SZAKRÁLIS MŰVÉSZET ÉS A BERENDEZÉSI TÁRGYAK

122. – *(A szakrális művészet jelentősége)*
Teljes joggal számítják az emberi tehetség legnagyszerűbb remekléseihez a képzőművészeteket, különösen pedig a vallásos művészetet, s azon belül is mint legkiválóbbat, a szakrális művészetet. A vallásos és szakrális művészet Isten végtelen szépségére figyel, azt akarja lehetőségei szerint emberi alkotásban kifejezni. Annál jobban szolgálja tehát Istent és az ő dicséretét és dicsőségét, minél tudatosabban törekszik arra, hogy alkotásaival a lehető legjobban vezesse Isten felé az emberek lelkét.

Az anyaszentegyház ezért mindenkor barátja volt a képzőművészeteknek, nemes szolgálatukat szüntelenül igénybe vette, és művészeket nevelt, hogy az istentisztelethez tartozó tárgyak igazán méltóak, díszesek és szépek legyenek, igazán jelezzék és tükrözzék a mennyei valóságokat. Az egyház mindig fenntartotta magának a jogot, hogy ítélkezzék a műalkotások felett: megfelelnek-e a hitnek, a vallásosságnak és a vallás áthagyományozott elveinek, továbbá alkalmasak-e a szakrális használatra.

Az egyház nagy gondot fordított arra, hogy a szent felszerelések méltók és szépek legyenek, emeljék az istentisztelet fényét: ezért meg is engedte a változtatásokat anyagban, alakban, díszítésben, ha azokat az idők folyamán megkívánta a technika fejlődése.

Ezért az Atyák jónak látták, hogy ebben a tárgyban a következőket rendeljék el.

123. – *(A művészeti stílusok)*
Az egyház semmiféle művészeti stílust sem tekintett sajátjának; ellenkezőleg, befogadta minden korszak kifejezési formáját, alkalmazkodva a népek jellegzetes adottságaihoz és a különféle rítusok igényeihez. Így a művészeti alkotásokkal a századok folyamán olyan kincseket hozott létre, amelyeket minden lehető gondoskodással őrizni kell. A mi korunkban is biztosítani kell az egyházban minden nép és földrész művészeti szabadságát – csak szolgálják megfelelő tisztelettel és kellő megbecsüléssel az Isten házát és a szent szertartásokat –, hogy napjaink művészete, a maga remekléseivel csatlakozhassék ahhoz a kórushoz, amelyben elmúlt évszázadok ki-

váló művészei zengték a katolikus hit magasztalását.

124. – *(A nemes szépség az eszmény)*

Az ordináriusok, amikor az igazán szakrális művészeteket szorgalmazzák és támogatják, inkább törekedjenek a nemes szépségre, mint a hivalkodó költekezésre. Ez érvényes a szent ruhákra és a berendezésre is.

A püspököknek szigorúan távol kell tartaniok a templomoktól és szent helyektől az olyan műalkotásokat, amelyek ellenkeznek a hittel, az erkölcsökkel és a keresztény érzülettel, amelyek a józan vallásos érzést sértik akár azzal, hogy a formákat elcsúfítják, akár azzal, hogy művészi szempontból nem kielégítőek, silányságok vagy csak utánzatok.

A templomok tervezésében ügyelni kell arra, hogy azok alkalmasak legyenek a liturgikus cselekményekre, és tegyék lehetővé a hívek tevékeny részvételét.

125. – *(A szent személyek ábrázolása)*

Ragaszkodni kell továbbra is ahhoz a gyakorlathoz, hogy a templomokban szent ábrázolásokat helyeznek el, amelyeket a hívők tiszteletben részesítenek. Csak legyenek ezek mérsékelt számban, legyenek megfelelő rendben elhelyezve, ne okozzanak a keresztény népben megütközést és ne adjanak alkalmat helytelen jámborságra.

126. – *(A műalkotások beszerzése és megőrzése)*

A műalkotások helyes megítélése érdekében hallgassák meg a helyi ordináriusok az egyházművészeti bizottságot, adott esetben még más, különösen is hozzáértő személyeket is, valamint a 44., 45., 56. pontokban említett bizottságokat.

Gondosan ügyeljenek a főpásztorok arra, hogy a szent fölszerelésből és az értékes műalkotásokból, mint az Isten háza ékességeiből semmit áruba ne bocsássanak vagy veszendőbe menni ne engedjenek.

127. – *(A művészek)*

A püspökök törődjenek magukkal a művészekkel is, vezessék be őket a szent művészet és liturgia szellemébe, mégpedig akár személyesen, akár olyan papok által, akik értik és szeretik a művészetet.

Ezenfelül ajánlatos, hogy ahol jónak látszik, iskolákat vagy akadémiákat alapítsanak, amelyekben a szakrális művészet számára művészeket képeznek ki.

Mindazok a művészek pedig, akik alkotó tehetségük ösztönzésére az anyaszentegyházban Isten dicsőségét kívánják szolgálni, tartsák mindig szem előtt, hogy tevékenységük bizonyos értelemben a teremtő Istennek szent követése, és hogy alkotásaik célja a katolikus istentisztelet szolgálata, a hívők lelki épülése, lelkiségük és vallási ismereteik gyarapítása.

128. – *(A szent tárgyak és a szent ruhák)*

Mielőbb felül kell vizsgálni azokat az egyházi törvényeket és rendelkezéseket, amelyek a ltiurgiával kapcsolatos felszerelési tárgyakra vonatkoznak; ugyancsak felül kell vizsgálni a liturgikus könyveket is, a 25. pont értelmében. Ez áll elsősorban azokra az intézkedésekre, amelyek szabályozzák a templomok méltó és célszerű építését, az oltárok alakját és felállítását, a szentségház méltóságát, elhelyezését és biztonságát, a keresztelőkút alkalmasságát és méltó helyét, a szent ábrázolások, díszítések és ruházat használatát. Mindazt, ami kevésbé felel meg a megújított liturgiának, meg kell változtatni vagy meg kell szüntetni, azokat pedig, amelyek azt előmozdítják, meg kell tartani vagy újra be kell vezetni. Ennek a konstitúciónak 22. pontja értelmében főleg a szent tárgyak és szent ruhák anyagában és formájában alkalmazkodjanak a helyi igényekhez és szokásokhoz.

129. – (A klérius tájékozottsága a szakrális művészet kérdéseiben)

A papnövendékeknek bölcseleti és hittudományi tanulmányaik idején oktatást kell adni a szakrális művészetek történetéről és azok fejlődéséről, valamint azokról az egészséges alapelvekről, amelyekhez a szakrális műalkotásoknak igazodniok kell. Meg kell tanulniok megbecsülni és megőrizni az egyház tiszteletreméltó művészeti emlékeit, és tudniuk kell megfelelő tanácsokkal ellátni az alkotókat műveik létrehozásában.

130. – (A főpapi jelvények használata)

Illő, hogy a főpapi jelvények használata azoknak az egyházi személyeknek legyen fenntartva, akik valóban püspökök, vagy pedig valamilyen külön joghatósággal bírnak.

FÜGGELÉK

A II. VATIKÁNI ZSINAT NYILATKOZATA A NAPTÁRREFORMRÓL

A II. egyetemes vatikáni zsinat szerint nem kis jelentőségű az a sokfelől elhangzott kívánság, hogy húsvét ünnepét meghatározott vasárnapra helyezzék, és állandó naptárt állapítsanak meg. Gondosan mérlegelve mindazokat a következményeket, amelyek egy új naptár bevezetésével járhatnak, a szent zsinat a következőket jelenti ki:

1. – A szent zsinat nem ellenzi, hogy húsvét ünnepét a Gergely-naptár egy meghatározott vasárnapjára tegyék, feltéve, hogy ebbe beleegyeznek az összes érdekeltek, elsősorban az Apostoli Szék közösségétől külön élő testvérek.

2. – Ugyancsak kijelenti a szent zsinat, hogy nincs ellenvetése azokkal a kezdeményezésekkel szemben, amelyeknek célja egy nem-változó naptárt bevezetni a polgári életbe. Az állandó naptár megállapítására és a polgári életbe való bevezetésére kigondolt rendszerek közül csak azokhoz járul hozzá az egyház, amelyek megtartják és védelmezik a hét napból álló és a vasárnapot magábanfoglaló hetet; a héten kívül eső napot nem iktatnak közbe, hogy a heteknek egymásután való folyamatossága sértetlen maradjon. Arra az esetre, ha mégis nagyon alapos ellenérvek merülnének fel, az Apostoli Szentszék fenntartja magának a döntést.

A zsinati atyák megszavazták ennek a konstitúciónak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzétetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1963. december 4-én.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke.

Következnek a zsinati atyák aláírásai

[1] P. u. IX. vas. fölajánló imája.
[2] Zsid 13,14.
[3] Ef 2,21–22.
[4] Ef 4,13.
[5] Iz 11, 12.
[6] Jn 11, 52.
[7] Jn 10, 16.
[8] 1 Tim 2,4.
[9] Zsid 1, 1.
[10] Iz 61,1 és Lk 4,18.
[11] Antiochiai Szent Ignác: Az efezusiakhoz 7, 2. F. X. Funk, Patres Apostolici I. Tubingae 1901, 218.1.
[12] 1 Tim 2,5.
[13] Sacramentarium Veronense (Leonianum) (C. Mohlberg, Romae 1956. n. 1265. p. 162.)
[14] Húsvéti prefáció a római misekönyvben.
[15] Imádság a régi római misekönyvben nagyszombaton a 2. olv. után.
[16] Mt 16, 15.
[17] ApCsel 26, 18.
[18] Róm 6,4; Ef 2,6; Kol 3,1; II. Tim 2,11.
[19] Róm 8,15.
[20] Jn 4,23.
[21] 1 Kor 11,26.
[22] ApCsel. 2,41–47.
[23] Lk 24,27.
[24] Conc. Trid. Sess. XXII. II. oct. 1551. Decr. De ss. Eucharist., c.5.: Concilium Tridentinum, Diariorum, Actorum, Epistolarum, Tractatuum nova collectio, ed. Soc. Goerresiana, t. VII. Actorum pars IV. Friburgi Brisgoviae 1961. p. 202.
[25] 2 Kor 9,15.
[26] Ef 1,12.
[27] Conc. Trid. Sess. XXII. 17. sept. 1562. Dectr. De ss. Missae sacrif., c. 2.: CONCILIUM TRIDENTINUM. Ed. cit., t. VIII. Actorum pars V. Friburgi Brisgoviae 1919. p. 960.
[28] S. Augustinus, In Joh. Ev. Tract. VI. c. I. n. 7. PL 35.1428.
[29] Mt 18,20.
[30] Jel 21,2; Kol 3,1; Zsid 8,2.
[31] Fil 3,20; Kol 3,4.
[32] Róm 10,14–15.
[33] Jn 17,3; Lk 24,27; ApCsel 2,38.
[34] Mt 28,20.
[35] Húsvét vigiliájának és húsvét ünnepének áldozás utáni könyörgése.
[36] Keddi mise könyörgése húsvét nyolcadában.
[37] 2 Kor 6,1.
[38] Mt 6,6.
[39] 1 Tessz 5,17.
[40] 2 Kor 4,10–11.
[41] Hétfői mise felajánló könyörgése pünkösd nyolcadában.
[42] 1 Pét 2,9; 2,4–5.
[43] S. Cyprianus, De cath. eccl. Unitate, 7; ed. G. Hartel, in CSEL. t. III, I. Vindobonae 1868. pp. 215–16. Cf. Ep. 66, na. 8, 3: ed. cit., t. III. 2, Vindobonae 1871, pp. 732–33.
[44] Conc. Trid. Sess XXII., 17. sept. 1562. Doctr. De ss. Missae sacrif., c. 8: CONCILIUM TRIDENTINUM. Ed. cit, t. VIII. p. 961.
[45] Róm 15,4. S. Ign. Ant. Ad Magn. 7; Ad Phil. 4. Ad Smyrn. 8.
[46] S. Aug. In. Joh. Ev. Tract. XXVI. c. 6. n. 13.
[47] A Római Breviárium Magnificat antifonájú Úrnapján a II. vesperásból.
[48] S. Cyrill. Alex., Comm. in Joh. Ev. lib. XI. c. XI–XII. PG. 74, 557–564.
[49] 1 Tim 2,1–2.
[50] Sess. XXI. Doctr. de Communione c. 1–3.
[51] Conc. Trid. Sess. XXIV. De reformatione c. 1; Rit. Rom. tit. VIII. c. II. n. 6.
[52] 1 Tessz 5,47.
[53] Jn 18,5.
[54] ApCsel 6,4.
[55] 1 Pét 1,3.

DOGMATIKAI KONSTITÚCIÓ AZ ISTENI KINYILATKOZTATÁSRÓL „DEI VERBUM"

A II. Vatikáni zsinat okmányai közül kiemelkedő helyet foglal el a Dei Verbum. Korunk sürgető vallás-hit- és teológiai kérdéseire, lényeges problémáira volt hivatva választ adni. A körülötte kialakult heves vita is bizonyította, hogy fontos kérdésről van szó. A szembenálló vélemények különbsége túlságosan is nagynak látszott ahhoz, hogy áthidalhatónak tartsuk.

Fontosságát kiemeli ökumenikus vonatkozása is: az Írás és a hagyomány viszonyának tisztázása egyengeti az utat a protestánsok felé.

De magán az egyházon belül is: a megújulás elképzelhetetlen a Szentírás újraértékelése nélkül. A századforduló óta a hívek körében igen élénk érdeklődés nyilvánult meg a Szentírás iránt. Bibliakörök alakultak, bibliai folyóiratok jelentek meg a nagyközönség részére, melynek érdeklődése zömében kifejezetten vallásos jellegű volt: nem a régi világ érdekes dokumentumát látták a Szentírásban, hanem az igazi vallásosság forrását, az Istennel való találkozás és meghittebb viszony megvalósításának hathatós eszközét.

A legújabb korban a tanultabb embereket nyugtalanították a szentírásmagyarázók merőben új értelmezései és sokakban megingatták a Szentírás történetiségébe, ill. szavahihetőségébe vetett hitet. Feltétlenül lényeges volt hát, hogy a zsinat – amennyire az adott helyzet lehetővé teszi – tiszta vizet öntsön a pohárba és a valóban fejlődést jelentő próbálkozásoknak éppúgy szabad utat adjon, mint ahogyan biztosítja az egyházi tanítás folytonosságát, az új szerves összefüggését és lényegi azonosságát a régivel.

Ismertetésünk első részében röviden összefoglaljuk a kinyilatkoztatásra vonatkozó hagyományos teológiai tanítást, mely lényegében a tridenti zsinat kijelentéseit tartalmazza, és közben rámutatunk e tanítás egyoldalúságaira, elégtelen voltára. A következő részben felvázoljuk az okmány történetét a zsinaton, majd magának az okmánynak a szövegét kommentáljuk. Végül rámutatunk néhány gyakorlati feladatra, mely papok és világiak számára a zsinat tanításából következik.

1. *A kinyilatkoztatásról szóló hagyományos egyházi tanítás*

A trentói zsinat utáni teológia kétféle kinyilatkoztatást különböztet meg: a természetest és a természetfelettit, sokkal inkább hangsúlyozva a kettő közötti különbséget, mint összetartozásukat különbözőségük ellenére is. A természetfeletti kinyilatkoztatás két forrásaként a Szentírást és a szenthagyományt jelölte meg. A Szentírás a Szentlélek sugalmazása révén jött létre, fő vagy elsődleges szerzője tehát Isten és az ember csak másodlagos szerző. A sugalmazást jelentős teológusok a súgáshoz, diktáláshoz hasonló befolyásnak tekintették. Klasszikusan: verbális inspiráció-nak hívták. XIII. Leó pápa közismert meghatározása szerint a sugalmazás az az isteni behatás, mellyel a Szentlélek arra ösztönzi az írót, hogy csak azt és mindazt leírja, amit Isten akar és írás közben vigyáz, hogy valami tévedés be ne csússzék. A sugalmazás nem azonos a kinyilatkoztatással; a Szentlélek olyan dolgok leírására is ösztönözhette az írót, amelyeket saját tapasztalatából vagy mások elbeszéléséből, leírásából ismert. Mivel a könyv elsődleges és igazán felelős szerzője Isten, ezért a könyv nem tartalmazhat tévedést. A tévedés ugyanis Istenre háramlana vissza, aki sem nem tévedhet, sem tévedésbe nem vihet senkit.

A hagyomány azokat a kinyilatkoztatott igazságokat tartalmazza, melyek szerepeltek ugyan az apostoli igehirdetésben, de sugalmazott, kánoni könyvben írásba nem foglalták őket. A hagyománynak egyik lényeges szerepe éppen a kánonnak, a sugalmazott könyvek listájának összeállítása és továbbadása volt.

A Szentírás és szenthagyomány helyes, tévedésmentes értelmezése az egyházi tanítóhivatal feladata.

Mik a fogyatékosságai a régi tanításnak?

1. Túlságosan igazság-központú. Egyoldalúan hangsúlyozza a kinyilatkoztatás igazságközlő szerepét. Ennek következtében a hit elsősorban az értelem meghódolása a tekintéllyel szóló Isten előtt, akiről azonban az értelem is ki tudja mutatni, hogy sem nem tévedhet, sem tévedésbe nem vihet és akinek beleszólása az ember történetébe hitelesíthető, vagyis végeredményben a nem kényszerítő erejű evidencia ellenére is elfogadott isteni igazság által lett hivővé az ember. Az el nem fogadás sokkal kevésbé volt ésszerűen igazolható, mint az elfogadás. Az értelmi hozzájárulás után csak az maradt még hátra, hogy hite szerint éljen is.

A hitnek többi szerepét, pl., hogy közösséget teremt a Szentháromság és az ember között a hagyományos tanítás nem tagadta, el sem hallgatta, de nem hangsúlyozta eléggé.

2. Nem volt megfelelően tisztázott a Szentírás és a hagyomány viszonya. J. R. Geiselmann és mások is, áttanulmányozva a trentói zsinat aktáit, kimutatták, hogy a zsinatnak az a kifejezése, mely szerint az isteni kinyilatkoztatás „a szent könyvekben és a le nem írott hagyományokban" található, azt a korábbi fogalmazást váltotta fel, hogy a kinyilatkoztatás „részben a könyvekben, részben a hagyományokban" lelhető fel. Ebből viszont arra következtettek, hogy egyes trienti atyák amellett foglaltak állást: a kinyilatkoztatás teljessége egyedül a szentírásban is fellelhető; a zsinat viszont ebben a kérdésben nem akart dönteni. A zsinat szövegét nyilván azért értelmezték a teológusok mégis a „részben-részben" értelemben, mert a protestánsok teljesen elutasították a hagyományt és teljes következetességgel a „sola Scriptura" elvet képviselték.

3. A hívek kapcsolata a Szentírással nem volt megfelelő. Vasár- és ünnepnapokon évről évre ugyanazokat a szentírási szakaszokat hallották, melyeknek egy-egy mondata rendszerint csak apropó volt a szónoknak a beszédhez; egyébként az egyházi megnyilatkoztatások annak hangoztatására szorítkoztak, hogy a Szentírás olvasása

nem mindenkinek szükséges, nem is tesz jót mindenkinek, bár nincs is egészen eltiltva, de csak hivatalosan jóváhagyott és jegyzetekkel ellátott fordításokat szabad használni.

4. Szent Pálnak a tanítását, mely szerint az egyház a hit oszlopa és erőssége, leszűkítették a tanítóhivatalra és a hivő közösségnek a hit őrzésében és ápolásában úgyszólván semmi aktív szerepe nem volt. A tanító és tanuló egyház éles szembeállítása nem vetett számot a kinyilatkoztatás tanításával. Figyelmen kívül hagyta azt a tényt is, hogy a tanítóhivatal szerepe többnyire a megítélésre: szentesítésre vagy elítélésre korlátozódott, sokkal kevésbé a hit továbbfejlesztésére. Jó példa erre magának a Szentírásnak története: a hívek megnövekedett szeretete és érdeklődése az Isten könyve iránt késztette végül is a tanítóhivatalt arra, hogy maga is föltétlenül ajánlja világiaknak a Szentírás beható tanulmányozását.

5. A Szentírás a teológiával, ill. tanítóhivatallal szemben többé-kevésbé a szolgáló szerepébe került. A teológusok a Szentírást a tételek igazolására használták; a tanítóhivatal sem törekedett eléggé a kinyilatkoztatás egészének közkinccsé tételére, hanem nagyrészt arra szorítkozott, hogy a téves tanításokat megcáfolja. Csak az utóbbi időben kezdték megadni a teológusok a Szentírásnak az őt megillető helyet.

6. A Szentírás tévedésmentességének merev értelmezése felesleges összeütközésekre vezetett a természettudományok és a bölcselet képviselőivel. Ma már csak mosolyogni tudunk azon, hogy Galilei ellen a legfőbb és ismételten visszatérő érv az volt, hogy a Szentírás szerint Józsue megállította a napot; ám nem állíthatta volna meg, ha – mint Galilei állítja – amúgy is állna. Ennek az érvnek alapján Galilei tanításáról kijelentették, hogy az nyilvánvalóan ellentétben áll a kinyilatkoztatással.

Ezek a hagyományos felfogás főbb hiányosságai. Látjuk majd, hogyan és mennyiben tudta ezeket felszámolni a zsinat. Ha megoldása nem is tekinthető teljesértékűnek, feltétlenül nagy érdeme, hogy utat nyitott az egyre teljesebb rendezés felé.

2. *A Dei Verbum konstitúció története a zsinaton*

a) *Az előkészítés első szakasza*

Már a zsinat témáinak előkészítésénél a Szent Officium azt sürgette, hogy fogalmazzák meg egészen világosan a sugalmazást, a tévedésmentességet, az egyház szerepét a szentírás értelmezésében és emeljék ki az evangéliumok történetiségét, továbbá azt is, hogy a hagyomány többet tartalmaz, mint a szentírás. A püspökök azt kívánták, hogy az okmány három részből álljon: tartalmazzon tanbeli tisztázást és eligazítást, adjon választ a szentírással kapcsolatos ellenvetésekre és végül lelkipásztori szempontból is tárgyalva a kérdést, adjon eligazítást, hogyan lehet a szentírást egyre gyümölcsözőbben felhasználni. A római főiskolák „a kinyilatkoztatás forrásairól" szóló konstitúciót sürgették.

Nem célunk a történet minden részletének ismertetése. Sok munka eredményeként, az eredeti tervezet többszörös módosítása után egy öt fejezetből álló szkémát juttattak el a zsinati atyákhoz. Ezt röviden úgy jellemezhetjük: szentesítette az eddigi konzervatív álláspontot. A szentíráshoz viszonyítva még jobban kiterjesztette a hagyomány tartalmát, kikötött a verbális, szó szerinti sugalmazottság mellett, a tévedésmentességet a szó legszorosabb értelmében vette, „in qualibet re religiosa vel profana", – az evangéliumok történetiségét minden árnyaltság nélkül tárgyalta, nem is véve tudomást az ezzel összefüggő problémákról.

Egy ilyen értelmű zsinati állásfoglalás természetesen egyet jelentett volna a modern

egzegézis jelentős eredményeinek elítélésével és elvágta volna az útját a hagyomány fogalma újraértékelésének is. Érthető volt tehát a kedvezőtlen visszhang. Ennek eredményeként vált az előkészítő bizottságban dolgozó teológusok előtt világossá, hogy végeredményben azt tették, amit a zsinatok nem szoktak tenni: döntőbíróként léptek fel teológiai iskolák között. Ezt nem vették észre, mert nekik a teológiai iskola továbbra is csak tomizmust, molinizmust, skotizmust jelentett, amelyeknek vitái azonban minden jelentőségüket elvesztették. Amint a régi zsinatok meghagyták az iskoláknak a vita jogát, úgy várták volna el az új irányzatok is, hogy a zsinat méltányolja az ő munkájukat is és kutatási szabadságukat hagyja meg.

1962. nov. 11-én került vitára a szöveg. Belgium, Hollandia, Németország, Franciaország és Ausztria püspökkari konferenciáinak elnökei ekkorra már eljuttattak a zsinati atyákhoz egy tervezetet, mely egy sokkal haladóbb, a kor követelményeinek megfelelő megoldás lehetőségeit vázolta fel. A nagy vitában a legtekintélyesebb atyák a hivatalos tervezet ellen foglaltak állást.

Hosszú és éles viták után új címet kapott a tervezet: „De divina revelatione". (Az isteni kinyilatkoztatásról.) A legfőbb vitapont eddig a Szentírás és a hagyomány viszonyának tisztázása volt. Végül is abban állapodtak meg, hogy ezt a kérdést nyitva hagyják. Sikerült is a kérdésnek olyan megfogalmazást adni, hogy az a koordináló bizottság elnökének, sőt magának a pápának a tetszését is megnyerte.

Az új tervezet több tekintetben haladást jelentett. A kinyilatkoztatás fogalmát az üdvtörténet oldaláról közelítette meg, a sugalmazás és értelmezés kérdését viszonylag rugalmasan kezelte, utat engedve a további kutatásnak is.

Ennek ellenére az atyák minden lelkesedés nélkül fogadták a tervezetet. Szegényes volt, rezignáció csendült ki belőle. Ha adott is hasznos tanácsokat arra, hogyan lehet használni az egyházban a szentírást, hiányzott az egészből a lelkesültség és a tárgy fontosságához illő alaposság. Többen azt javasolták, hogy a tervezet főbb témáit olvasszák bele az egyházról szóló konstitúcióba, a többi kérdés pedig hadd merüljön a feledés homályába.

b) *Heves viták a végleges szövegig*

Ezzel szemben VI. Pál pápa a második ülésszakot lezáró beszédében hangsúlyozta, hogy a harmadik ülésszak feladatai között ott szerepel az isteni kinyilatkoztatásról szóló okmány kidolgozása is. Ezzel az egyház nagy veszélyt került ki: az ekkleziomonizmust, így nevezi találóan Ratzinger, akinek összefoglalása ismertetésünk alapjául szolgál. Így e szkéma folytonos figyelmeztetés az egyház felé, hogy ő maga is hallgatója az Isten igéjének és létjogosultságát ennek az igének szolgálata adja meg.

A zsinati atyák írásban eljuttatták a kérdésre vonatkozó óhajaikat a teológiai bizottsághoz, mely ismét elővette a tervezetet. Albizottságot nevezett ki, melynek szakértői között olyan nevek szerepeltek, mint: Cerfaux, Congar, Moeller, Rahner, Ratzinger stb. 1964. ápr. 25-ére elkészült a tervezet, melyet a teljes bizottság elé terjesztettek. A további főprobléma a szentírás anyagi teljessége volt, hogy tehát a hagyomány semmi olyat nem tartalmaz hitforrásként, ami a szentírásban ne lenne található.

Végül is a bizottság a szöveg egészéről könnyen megegyezett, heves vitát váltott ki viszont az a kérdés, hogy tartalmaz-e többletet a hagyomány a szentíráshoz képest. Mivel igazi egységről nem lehetett szó, úgy határoztak, hogy két tervezetet terjesztenek a plénum elé: egyik a többség, a másik a kisebbség véleményét fejezi ki.

Jól jellemzi a kialakult új helyzetet, hogy most a többségi vélemény szószólója

Florit bíboros lett, aki valaha az újszövetségi egzegézist adta elő a Lateránban és a hagyományőrző csoporthoz tartozott. Nagy tekintélynek örvendezett a hagyományos felfogást képviselők szemében. Talán többen közülük tanítványai is voltak, de mindenesetre megtanulták tisztelni a lateráni egyetem egykori legkedveltebb és legnagyobb tekintélynek örvendő tanárát. Személye döntő szerepet játszott abban, hogy az ellenkező kisebbség magáévá tette a többség véleményét.

A zsinaton a kérdés megvitatása nyugodt légkörben folyt. Kitűnt azonban, hogy léteznek további súlyos problémák is, ám ezeknek mindeddig nem szenteltek kellő figyelmet. Egyik a szentírás „tévedésmentessége", másik az evangéliumok történetisége. A teológiai bizottság, ill. a kinevezett albizottság azonnal munkához látott, szem előtt tartva, hogy lényeges változtatást a szövegen eszközölni már nem lehet. Mindhárom téma körül heves viták folytak. A pápa a vita végső szakaszában azt kívánta, hogy a három főtémával kapcsolatban (hagyomány, tévedésmentesség, evangéliumok történetisége) iktassanak be magyarázó kiegészítéseket. Sikerült is olyan megfogalmazást találni mindhárom kérdésben, mely eleget tesz a pápa kívánságának, de nyitva hagyja a kaput a további kutatás előtt is. A kisebbség még egy kísérletet tett, hogy a kellő többségű szavazást megakadályozza: röpiratot körözött, ez azonban hatástalan maradt. A záró szavazásnál 2350 szavazó közül 2344-en szavaztak a tervezet mellett, 6-an ellene.

Kétségtelen, hogy a szöveg magán viseli a kompromisszumok nyomait. Legnagyobb kompromisszuma azonban több, mint kompromisszum: nagy jelentőségű szintézis, mely egybeolvasztja a hűséget az egyházi hagyományhoz az új iránti nyitottsággal, a mai problémák szemlélete iránti fogékonysággal.

3. *A zsinati okmány magyarázata*

A bevezetés Isten szavának vonatkozásában rámutat az egyház kettős szerepére: áhítatosan hallgatja és bizalommal hirdeti. A hivő hallgatás által az egyház kapcsolatba kerül a Szentháromság életközösségével. Itt két lényeges szempontra kell figyelnünk: a hivő hallgatás által az egyház nemcsak igazolt és egyébként felderíthetetlen, vagy csak nagy fáradság árán és a bizonytalanság állapotában birtokba vett igazságok birtokába jut, hanem Istennel is életközösségbe kerül. A második lényeges szempont éppen ez a közösség. Az egyházról szóló okmány a püspökök vonatkozásában fejti ki bővebben, hogy a szentelés által a teljes papi hatalmat birtokló püspöki testület tagjaivá lesznek, mint ahogy a megkeresztelt ember a keresztség révén az Isten életével, szentségével betöltött egyház tagjává, és ennek az életnek, szentségnek birtokosává válik.

Az első láncszem tehát a kinyilatkoztatás, az Istennek felénk elhangzó szava, mely Isten önközlése és arra van hivatva, hogy bennünket a szentháromsági életközösségbe vonjon.

Az isteni szó továbbadásával az egyház a hivők közösségébe foglal másokat is: egyre több embert von a hirdetés által életközösségbe a Szentháromsággal.

A bevezetés röviden utal csak arra, hogy a három isteni erény milyen szerepet tölt be ennek a közösségnek kialakításában: az ember hittel elfogadja az üdvösség üzenetét, tudomásul veszi Isten szeretetét és ebből a hitből remény fakad: vágyakozó és bizakodó magatartás, melyet áthat és tökéletesít a szeretet odaadása. Az embernek ez a személyes jellegű válasza – tehát nem pusztán értelmi elfogadás – méltó válasz arra, hogy Isten ugyancsak személyesen fordul az ember felé.

Érdekes összevetni az I. és II. Vatikáni zsinat fogalmazását. Az első a kinyilatkoztatásról szólva azt mondja: tetszett Isten bölcsességének és jóságának, hogy önmagát és akaratának örök határozatait felfedje az emberek előtt. Ezzel szemben a második: Jóságában és bölcsességében I S T E N úgy határozott, hogy kinyilatkoztatja önmagát és tudtunkra adja akaratának szent titkát (vö. Ef 1,9).

A két különbség szembeötlő: a másodikban Isten mint személy határozza el a kinyilatkoztatást és nem egyszerűen határozatokat közöl, melyeket tudomásul kell venni és velük összefüggésben állást foglalni, hanem közli a misztériumot, akaratának szent, mondhatnánk inkább szentséges titkát, mely nem más, mint Jézus Krisztus, akiben az egész emberiséget, sőt az egész mindenséget egy főben akarja összefoglalni. Isten azért nyilatkoztatta ki misztériumát, hogy ezzel elindítson egy folyamatot az emberiségben és mindenségben, e folyamatnak a vége, hogy töltekeznek Krisztus teljességével és az ő kiteljesülésévé válnak.

E folyamat dialógus: Isten szól az emberhez, társalog velük, közösségébe hívja és fogadja őket. Itt is lényeges gondolat rejlik; utal rá a jelenidő használata. Isten a kinyilatkoztatással sem valaha szólt az emberekhez és adott parancsot arra, hogy ezt a későbbi korok embereinek is hozzák tudomására. Isten most szól; szavának olvasásakor szólít fel életem megváltoztatására, és hogy életközösségbe lépjek vele. Állásfoglalásom a most megszólító, hívó Isten iránti állásfoglalás. Az ember tehát úgy szerepel itt, mint Istennel folytatott párbeszédre meghívott lény, aki éppen e párbeszéd által – melyben Isten m o s t szólítja meg – közösségbe kerül Istennel.

A közösség, amelybe az ember bekapcsolódhat, tevékenységének sokféleségében és közösségében mutatkozik meg: kezdeményezése az Atyától indul ki. Krisztus által jut el hozzánk és válik teljessé a Szentlélek által. Krisztus a Lélekben ölel át, tölt be bennünket; a Lélek által vagyunk Krisztusban és Krisztus által az Atyában.

Az önmagát kinyilatkoztató Isten annyira alkalmazkodik az emberhez, hogy nem csupán szavakkal, hanem tettekkel is kinyilatkoztatja magát. Itt elsősorban nem arra kell gondolnunk, hogy csodákkal hitelesítette szavait vagy hogy beteljesedtek a prófétai jövendölések. Az üdvösség egész története Isten tetteinek sorozata, melyeknek értelme még jobban feltárul a kinyilatkoztatás szavai által. A zsidóság élete, Jézus élete és feltámadása, sőt az egyház élete is szerves részét képezi a kinyilatkoztatásnak. Ezzel a zsinat arra is felhívja a figyelmet, hogy a kinyilatkoztatást nem igazságközlésként kell felfognunk, hanem – mint említettük – az Isten kapcsolatkereséseként, ahogyan barátaivá, üdvözítő szeretetének tárgyává akarja tenni az embereket. Valóban atyai, baráti szeretet, ami nem merül ki a tanításban, hanem tevékeny életirányítást is jelent.

A szavaknak és tetteknek egysége és egymásrautaltsága különös világossággal jelenik meg Jézus életében. Ő Isten szavait beszéli, ő „a" próféta és Isten tetteit műveli. Egész lénye az Atya kinyilvánítása. Az általa adott kinyilatkoztatás lényegében felülmúlhatatlan: ha az, aki e m b e r i módon beszél, tesz, személy szerint I s t e n, akkor a láthatatlan Isten kinyilatkoztatása a lehető legtökéletesebb módon valósult meg benne. Mivel pedig a kinyilatkoztatásban Isten önmagát közli, a Jézusban történt kinyilatkoztatás felülmúlhatatlan: ez a lehető legtökéletesebb önközlése Istennek.

Más oldalról közelítve meg a kérdést, azt mondhatjuk: a Logos az Atya képmása, „személyes" önismerete és egyszersmind a teremtett világ ősmintája. Rá mint mintára és célra tekintve teremtett az Atya mindent: embert és világát egyaránt. Az Ige tehát természettől fogva alkalmas arra, hogy közvetítő legyen Isten és a világ kö-

zött. Amint Ő az Atya önismerete, úgy válik az ember számára is Isten és önmaga megismerésének alapjává. Vonatkozik ez főleg feltámadására, melynek fényében az apostolok is átértékelték Jézus szavait és tetteit és a Szentlélek vezetésével egyre jobban feltárult előttük azok igazi értelme, jelentősége.

Mivel a megváltás műve Krisztus feltámadásával lényegében befejeződött, „a mag el van vetve, csak az aratásra kell várni", új igazságok – eltekintve a magánkinyilatkoztatásoktól – kijelentése nem várható. Az egyház élete Krisztus titkának kibontása, Krisztus teljességének kiáradása a világban. Feladatunk annak egyre tökéletesebb megértése, amit Isten eddig kinyilatkoztatott. Isten minden kor emberéhez most szól és minden kor a már végbement fejlődés fokának mértéke szerint fog föl egyre többet Isten szavából. A kinyilatkoztatás értelmének mélyebb felfogásában egyrészt az ígéretek egy része megvalósult vagy nem úgy valósult meg, mint ahogyan az emberek várták és így értelmük világosabbá vált. De maga az egyház is folyton fejlődik, tökéletesedik, egyre inkább megismeri saját magát és a rábízott igazságokat is. Éppen a rábízott és általa hirdetett isteni szó az, mely a teremtést mintegy továbbfolytatja, a Lélek segítségével az egyházat folyton megújítja, újjáteremti. Amint Mária szívében őrizte és elméjében forgatta Jézus szavait, úgy őrzi és kutatja az anyaszentegyház is a rábízott isteni szavakat.

Egészen röviden említi a zsinat a természetet, mint Isten önkinyilvánítását. A teremtő és fenntartó Isten megismerhető a látható világból. Ennek közelebbi okára itt nem mutat rá, de a szentírásból nyilvánvaló: azért ismerhető meg Isten a teremtésből, mert a teremtés Igéje, Képmása által és miatta vitte végbe. Így a zsinat felfogásában a megváltás, ill. a fölemelés a kegyelmi rendbe nem is szükségszerű folyománya a teremtésnek, de nem is különül el teljesen tőle: akire nézve teremtette Isten a világot és benne az embert, az által teremtette újjá és részesítette még tökéletesebb istenképiségben.

Az 5. pont a hit természetét határozza meg közelebbről. Két jelentős kitételt találunk itt. Először is úgy írja le a hitet, mint engedelmességet, mint olyan gesztust, mellyel az ember egész önmagát Istenre bízza. A hitnek ez a felfogása – mely az I. Vatikáni zsinathoz hasonlítva továbblépést jelent – szerves folyománya annak az igazságnak, hogy Krisztus mint Isten igéje, igazsága egyszersmind az egész teremtett világ hordozója, fenntartója is, benne áll fenn minden. Az Igét elfogadni tehát nem pusztán igazságok elfogadását jelenti tekintélyi alapon, hanem jelenti az Igének mint létünk, életünk alapjának és céljának elfogadását is. A hit önmagunk felajánlása, hogy Krisztus élete bennünk is megtestesüljön és egyre jobban kibontakozzék.

Ha már engedelmességről, önmagunk Istenre-bízásáról van szó, akkor természetesnek találjuk a másik igazság hangsúlyozását is: a hitre, a benne megvalósuló önátadásra és az egyre tökéletesebb hasonulásra Krisztushoz csak Isten tehet alkalmassá bennünket. Emberi tevékenységünket megelőző kegyelme ösztönöz és készít elő a hitre, míg a Szentlélek ajándékai egyre jobban tökéletesítik azt bennünk. Az Ige tehát folytatja teremtő funkcióját, mely az engedelmes befogadás által eredményessé válik bennünk.

Ha a hit keletkezésének itt található leírását összevetjük az I. Vatikáni zsinatéval, feltűnik, hogy a kinyilatkoztatás külső érveiről ez az új meghatározás nem szól. Ezzel nyilván nem akarja tagadni, hogy a hit létrejöttében azoknak is szerepük van. Jézus csodákat tett, beteljesedtek életében a jövendölések, az egyház története több olyan mozzanatot tartalmaz, mely világos utalás a benne működő isteni erőre – mégsem ezek a tények a hit bizonyosságának döntő forrásai.

Csak az utolsó, 6. pontban van szó a hit értelmi vonatkozásairól. Figyelemre mél-

tó eltérés az I. Vatikáni zsinathoz viszonyítva, hogy a szöveg most nem kinyilatkoztatásról, revelátióról, hanem kinyilvánításról és közlésről beszél, tehát az örök isteni döntések tudtul adását sokkal inkább személyes jellegű közlésként tünteti fel.

II. AZ ISTENI KINYILATKOZTATÁS TOVÁBBADÁSA

Az „evangéliumot" megőrzés és továbbadás végett Krisztus az egyházra bízta. Itt az evangélium nem csupán a hit és erkölcs kérdéseit érintő tanításokat jelenti, hanem Isten üdvösségi ajándékának egészét is: „mindazt, ami az Isten népének szent életét és hitének gyarapodását szolgálja. Így az Egyház örök időre megőrzi tanításában, életében és istentiszteletében, és minden nemzedéknek átadja, ami önnön lényege, és amit hisz."

Az apostolok mindazt hirdették, amit Jézustól láttak és hallottak, ill. amit a Szentlélek ihletéséből megtanultak. Ez a mondat a tridenti zsinat tanításához viszonyítva több fontos változást tartalmaz. Míg az utóbbi egyedül Krisztus és az apostolok prédikációjában látta a szentírás, ill. szenthagyomány kialakulásának legkezdetét, a mostani zsinat rámutat Krisztus szavai mellett tetteire, egész személyének varázsára, vonzó titkára, amit persze az apostolok nem tudtak maradéktalanul írásba foglalni, de újra meg tudták testesíteni több-kevesebb sikerrel az általuk alapított vagy irányított egyházközségekben. Vagyis a zsinat tanítása szerint amit az apostolok továbbadtak, az nem szó, tan csupán, hanem élet; a kimondott szó mellett tovább akarták adni a ki nem mondottat – a ki nem mondhatót – is. Ugyanez az értelme annak a változtatásnak, melyet a Szentlélek szerepének leírásában találunk. A tridenti zsinat szerint a Lélek „diktálta" (ha nem is a szó szoros értelemben) a Szentírást. A II. vatikáni zsinat szerint a Lélek ihlette, szuggerálta az apostolokat, ami annyit jelent, hogy eszükbe juttatta Jézus szavait és tetteit, de úgy, hogy azok értelmét, jelentőségét is feltárta előttük. Ami kimondatlanul is ott volt Jézus szavaiban, az most feltárult előttük.

Amikor a zsinat az „evangélium" írásbafoglalásáról szól az apostolok mellett az „apostoli férfiakat" is említi, nem akarva dönteni az evangéliumok szerzőségének kérdésében.

Hogy az apostolok püspököket hagytak hátra utódaikul, annak egyik célja éppen az volt, hogy az evangélium sértetlen megőrzését biztosítsák. Az evangélium sértetlen megőrzése lényegében egyet jelent a hit történeti folytonosságával.

Az evangélium, az apostoli igehirdetés a sugalmazott könyvekben különleges hűséggel található meg. Ezen kívül létezik az egyházban a hagyomány, mely a Szentlélek segítségével egyre jobban kibontakozik. A hívek elmélkedése, imádsága, szentírástanulmányozása mind közelebb viszi az egyházat a kinyilatkoztatás egész tartalmának megértéséhez.

Ha a hagyományt önmagában, a Szentírástól elkülönítve tekintjük, a zsinat elsődleges szerepét abban látja, hogy belőle ismerjük meg a kánont, vagyis, hogy mely könyvek a sugalmazottak. Ezenfelül a szenthagyomány hozzájárul ahhoz is, hogy az Egyház bizonyosságot szerezzen az összes kinyilatkoztatott dolgokról.

A zsinat tehát nem foglalt állást abban a kérdésben, hogy a hagyomány tartalmaz-e mennyiségi többletet a Szentíráshoz képest, más szóval: két különálló és tartalmukban legalábbis részben különböző „letéteményről" van-e szó. E kérdés eldöntése helyett a kettő szoros összetartozását, szerves egységét hangsúlyozza. A hagyomány az egyház egész valóságának, szavakba nem foglalható élettevékenységé-

nek folytonossága; megörökítése és megjelenítése mindannak, ami az egyház, és mindannak, amit hisz.

Sajnos a zsinatnak az a törekvése, hogy egyfajta katolikus „sola Scriptura" elvet dolgozzon ki oly módon, hogy nyomatékosan hangsúlyozta az Írás és a hagyomány egységét, éppen ellenkező eredményt ért el, mint amit reméltek tőle. A protestánsok reagálásából kitűnt ugyanis, hogy nem az a főproblémánk, honnan merítjük az egyes hittételeket, hanem az, hogy a Szentírásnak az egyház feletti ítélő funkciója biztosítva legyen. Az írás és hagyomány, ill. írás, hagyomány és tanítóhivatal szerves, megbonthatatlan egységének hangsúlyozása éppen ezt a lényeges különbséget mélyítette el. A hagyomány kritikus megrostálásának módját és eszközeit a zsinatnak meg kellett volna találnia.

Az ökumenizmus szempontjából haladásnak tekinthetjük azt, hogy bármennyire hangsúlyozza is a zsinat az írás és a hagyomány egységét, csak az írásról mondja, hogy Isten írásba foglalt beszéde. A hagyomány feladata csupán a megőrzés, magyarázás, elterjesztés.

A 10. pont a szentírásnak és az egyháznak a viszonyát tisztázza. Az egész egyház, vezetőivel együtt alá van vetve az Írásban és hagyományban található kinyilatkoztatásnak és az egész egyháznak, nem csupán a hierarchiának a feladata, hogy szent letéteményként őrizze.

Bár kihangsúlyozza a zsinat, hogy Isten írott vagy hitelesen áthagyományozott Igéjének hiteles magyarázatát az élő tanítóhivatalra bízta, ez a tevékenység egymagában mégsem elegendő ahhoz, hogy Isten szava minden korban jelen legyen és hasson. Ehhez a püspököknek, sőt világiaknak egyetértésére, a hagyományos hithez való hűségre is szükség van, mely főként annak gyakorlásában és megvallásában mutatkozik meg.

III. A SZENTÍRÁS SUGALMAZOTTSÁGA ÉS A SZENTÍRÁSMAGYARÁZAT

A zsinat megismétli a régi tanítást, mely szerint az isteni kinyilatkoztatás lejegyzése a Szentlélek közreműködésével, sugalmazására történt – amint az Igének emberi testben való megjelenése is az ő erejében jött létre –, és ennek következtében Isten a szerzőjük, bár valóságos szerzők az emberek is.

A teológusok kezdettől fogva különböző modelleken próbálták megvilágítani a két valóságos szerző viszonyát. Legrégibb talán az, amelyben a szent szerző úgy szerepel mint szerszám, eszköz Isten kezében. Különös előszeretettel alkalmazták mintaként a zenész és a hangszer kapcsolatát. A hangot a hangszer adja, mindegyiknek megvan a maga sajátos, félreismerhetetlen hangja, mégis a művész a főoka a felhangzó dallamnak. Szent Ágoston az emberi szerzőt a testi szervekhez – szájhoz, kézhez – hasonlítja: a száj beszél, a kéz tesz, de a személy az, akinek gondolatát kimondja, szándékát végrehajtja. Ezek a patrisztikai elgondolások késztették a skolasztikusokat az eszközi okság fogalmának kialakítására és fel is ismerték, hogy mint minden hasonlat, ez is sántít, hiszen valódi szerzőnek sem a zeneszerszámot, sem valamely szervünket nem tekinthetjük. A szentírás emberi szerzőjét hasonlíthatjuk eszközhöz, de tisztában kell lennünk a hasonlat korlátozott érvényességi körével.

Később a sugalmazást diktálásához hasonlították, persze olyanhoz, amelyben a titkár nem szolgai módra ír, hanem maga is közreműködik a megfelelő szavak megválasztásában, a helyes fogalmazás létrejöttében. Ismét mások követhez hasonlították a sugalmazott szerzőt, aki felelőssége tudatában, legjobb képességei szerint

hűségesen közvetíti a rábízott üzenetet. K. Rahner említ egy negyedik hasonlatot is, amely talán legjobban megközelíti a valóságot. Egy rossz regény- vagy drámaíró egyszerűen saját szavait adja szereplői szájába, míg a tehetséges úgy beszélteti őket, hogy mindegyiknek szavát természetéből, szívéből fakadónak érezzük; ezt valóban ő mondja, bár ugyanakkor valóságosan a szerző is mondja.

Ha a hasonlat világát elhagyjuk és a szó szoros értelmében vett teológiai magyarázatot keresünk, első tekintetre megnyugtatónak tűnhet a Szentlélek behatására való hivatkozás. A zsinat csak a tényt szögezi le, hogy ti. a Szentlélek sugalmazására, behatása alatt írtak a szentírók, de nem felel a kettő együttműködésének miként jére. Maga az isteni együttműködés, ráhatás ugyanis – minden differenciáltság nélkül – nem teszi Istent az emberi cselekedet szerzőjévé. Isteni behatás alatt végezzük az üdvösséges cselekedeteket is, mégsem mondhatjuk pl., hogy Isten gyakorol önmegtagadást, amikor megtagadtuk magunkat.

A teológusokra vár az a feladat, hogy az isteni szerzőnek az emberivel történő együttműködését tisztázzák, közelebbről megvilágítsák.

Az okmány korábbi fogalmazásai a hagyományos teológiai szóhasználatot követve, a szentírás tévedésmentességéről beszéltek. Az elfogadott változat ehelyett annyit állít, hogy a szent könyvek „biztosan, hűségesen és tévedés nélkül tanítják azt az igazságot, amelyet Isten a szent iratokban a mi üdvösségünkre le akart íratni". Ez más szóval azt jelenti, hogy a szentíró szándékának a tisztázása a döntő. Ha egy-egy részt önmagában az összefüggésekből kiszakítva, a szerző szándékát nem tisztázva tekintünk, a szentírás bizonyos állításairól kiderülhet, hogy tévesek. Gondoljunk pl. arra, hogy Mózes első könyve a teremtéstörténetnek két egymástól különböző, sőt több pontban egymásnak ellentmondó leírását adja. Hasonló a helyzet a vízözön leírásával, de magukkal az evangéliumokkal is. Az önmagukban téves részletek kiigazítása, helyes értelmezése csak a szerző szándékának ismeretében lehetséges.

A szentírók szándékának kiderítésére szolgáló eszközök közül a zsinat csak az irodalmi műfajokat említi. Figyelemre méltó annak kiemelése, hogy még a történeti szövegekben is különféle műfajok vannak.

Jóllehet a szentírás az egyház könyve, és rá van bízva őrzése és magyarázata, e feladatot teljes egészében mégsem rendkívüli isteni segítséggel végzi, hanem az egzegéták munkájára támaszkodik. Az egyház dolga, hogy kimondja az ítéletet, vizsgálata az egzegéták feladata. Feladatukat csak akkor oldják meg jól, ha a nyelvészeti, történelmi stb. kutatások – az egyházon kívüli, a szentíróra ható tényezők – mellett magyarázataikban tekintettel vannak a teljes Szentírás tartalmára, mely a sok szerző és különböző keletkezési korok ellenére is e g y könyv, valamint az egyház élő hagyományára és a hithasonlóságra.

A hithasonlóság azt jelenti, hogy nincs olyan tétele hitünknek, ill. kijelentése a kinyilatkoztatásnak, amelyet az egyház hitének egészétől függetlenül kellene érteni. Konkréten pl. az ó- és újszövetségi kinyilatkoztatás kapcsolatában ez nem más, mint hogy a kettőnek oly nagy a tartalmi egyezése, hogy a régiek mondása szerint az újszövetség benne rejlik az óban, az ó pedig az újban tárul fel előttünk igazán, jóllehet a kettő hasonlóságánál még nagyobb a különbözőségük. Jelenti továbbá az „analogia fidei" azt is, hogy a két szövetségnek, ill. az egyes szövetségeknek önmagukban is gyakran fellelhető ellentétes kijelentései, tekintettel az e g y isteni szerzőre, aki mindezeket állítja, mégis egységet alkotnak, de az erők egyensúlyán alapuló dinamikus egységet. Amint az I. Vatikáni zsinat tanított: „Az isteni misztériumok természetüknél fogva annyira felülmúlják az emberi értelmet, hogy a megkapott és hittel elfogadott kinyilatkoztatás után a hit leple borítja őket és

valami homály fedi..." (D 1796). Nem arról van szó, hogy a szentírás némely kijelentései kibékíthetetlen ellentétben állnak egymással, hanem arról, hogy az azonos tárgyra vonatkozó kijelentéseket tökéletes harmóniába hozni, egybevágóságukat kimutatni nem mindig sikerül. Megmarad a misztérium. Így péld. Isten végtelenül irgalmas, de ugyanakkor teljesen igazságos is; Jézus Krisztus valóságos Isten és ugyanakkor valóságos ember is stb.

IV. AZ ÓSZÖVETSÉG

Az ószövetségi szentírás méltatása mintha sajnálatos módon rövidre sikerült volna. E tekintetben a zsinat nem lépett eléggé előre és nem adott elég hatékony ösztönzést a híveknek és a papságnak az ószövetség behatóbb tanulmányozására. Ez nyilván azzal is összefügg, hogy a zsinatra hivatalból ószövetségi szakembereket meg sem hívtak tanácsadónak. A szentírás lényegesen nagyobb részének szakértőit Bea és Alfrink bíborosok képviselték. Annak a résznek, mely Istennek és ember kapcsolatának sokkal hosszabb szakaszát mutatja be, mint az újszövetség. Az ószövetség szent könyvei jelentős szerepet játszottak Jézus és az ősegyház életében: ezek voltak a szent könyvek, ezek formálták gondolkodásukat, hitüket.

Pasztorális zsinat lévén, jobban rá kellett volna mutatni azokra a lehetőségekre, melyekkel papok és hívek az ószövetség felhasználásakor élhetnek. Így pl. igen sok pap idegenkedik a zsoltároktól, nagy részüket keresztény ember ajkára nem illő imának tartja. A Liturgia horarum szinte minden zsoltárt felirattal lát el. Ezek jelentős része újszövetségi idézet, mely rövid összefoglalása a zsoltár tartalmának és beteljesedésének, ill. rámutat arra a szempontra, amely szerint az újszövetségi ember a zsoltárt imádkozhatja. Más részük pedig egyenesen Jézus életének, főleg szenvedésének egy-egy mozzanatát idézi emlékezetünkbe. Így pl. a 37. zsoltár mottója: „Jézus ismerősei pedig... távolabb állva nézték" (ti. a keresztrefeszítést.) (Lk 23,49). Szt. Atanáz kifejezetten azt állítja, hogy a zsoltárokban tömörítve az egész szentírás megtalálható.

Úgy tűnik, kevés említés történik arról is, hogy az ószövetségi szentírásban fenséges tanítások rejlenek Istenről. Rá lehetett volna mutatni az alapvető különbségekre, melyek a zsidóság istenképét a környező pogány népekétől megkülönböztetik és messze föléjük emelik: felismerik Isten abszolút transzcendens voltát, szentségét, tér- és időfelettiségét, az ember és világa iránti elkötelezettségét: Ő az ember Istene akar lenni.

V. AZ ÚJSZÖVETSÉG

Ebben a fejezetben találjuk a konstitúció legfontosabb mondanivalóját. Amint a 18. pont kifejezetten meg is mondja, elsősorban a négy evangéliumról, azok történetiségéről, vagyis a történeti Jézusról van szó.

Az első tisztázandó kérdés a négy evangélium eredete. A szöveg csak annyit mond, hogy az evangéliumok apostoli eredetűek. Ez más szóval annyit jelent, hogy még Máté és János evangéliumának a szó szoros értelmében vett apostoli szerzőségét sem akarja állítani. Egyszerűen beéri annak megállapításával, hogy az evangéliumokban leírt hagyomány az apostolokra, ill. apostoli férfiakra nyúlik vissza. P. Grelot erre vonatkozólag úgy vélekedik: „A kritikusok gyakran feltételezik, hogy az első evangélium szerkesztője egy keresztény katechéta, aki nem feltétlenül szent

Máté, míg szent János tanítványai tevékenyen részt vettek a negyedik evangélium végső megfogalmazásában (vö. a János-evangélium utószavát 21,24). Valamely szövegnek tényleges viszonya az emberhez egy hagyomány keretein belül nem jelenti a szó szoros értelmében vett szerzőséget, úgy amint a mai ember érti."

E fejezet lényegét a 19. pont alkotja. Az első tervezet határozottan elítélte azokat, akik kétségbe vonták, hogy az evangéliumok minden közlése történeti valóság, éspedig abban a formában, ahogy leírták. Nyilvánvaló lett azonban mindenki előtt, hogy feltétlenül ragaszkodni a szó szerinti értelemhez, ma már lehetetlen. Másrészt az sem volt kétséges, hogy a minden történeti értéket tagadó irányzattal szemben is állást kell foglalni és nem csupán elítéléssel, hanem a kérdésnek legalább bizonyos fokú tisztázásával is.

A zsinat nem zárkózott el teljesen attól, hogy – visszautasítva a történetiséget vagy apostoliságot tagadó irányzatokat – a modern egzegetikai elgondolásokat részben magáévá tegye. Az apostolok – Jézus parancsa értelmében – csak akkor kezdték az egyház terjesztését, amikor már leszállt rájuk a Szentlélek és segítségével Jézus szavait és tetteit új megvilágításban látták. Kialakultak bizonyos igehirdetési sémák, mivel igyekeztek alkalmazkodni a hallgatósághoz és a konkrét helyzetekhez. Az így kialakult anyag egy részét írásba is foglalták, a másikat csak élőszóban ismerhették meg. Így az evangéliumok íróinak meglehetősen nagy választék állt rendelkezésükre. Ebből válogattak, a kiválasztott anyagot pedig rendszerezték és aktualizálták, azaz a konkrét helyzetre tekintettel értelmezték, helyezték át a hangsúlyt a mondanivaló egyik részéről a másikra, mert hiszen igazi szerzők voltak és nem csupán kompilátorok. Igehirdető formát alkalmaztak, de akár saját tapasztalatukra, akár másokéra támaszkodtak, mindig a színtiszta igazság közlésére törekedtek. Ha az igehirdetési formát használták, akkor is különböző irodalmi műfajokat alkalmaztak.

Ezt figyelembe véve nem szabad meglepődnünk azon, ha pl. a gyermekségtörténet elbeszéléseiről egyszer végérvényesen kiderül, hogy az ún. midrás műfajba tartoznak. A midrás a zsidóknál általánosan használt irodalmi műfaj volt, amit a keresztények is nagyon jól ismertek, hiszen miután csatlakoztak az egyházhoz, továbbra is eljártak a zsinagógába. A midrások (midrás = vizsgálódás, kutatás): a szentírás szövegéhez kapcsolódó, azt megvilágító irodalmi formák. Az ószövetség általános gyakorlatához hasonlóan ezek is szívesen formáltak jelenetet az egyes isteni kinyilatkoztatásokból, hogy kézzelfoghatóvá, elképzelhetővé tegyék azokat.

Semmi lehetetlen és a szentírás tévedésmentességével ellenkező nincs tehát abban, ha lehetségesnek mondjuk, hogy ezek az elbeszélések az angyali üdvözlet és ált. az angyali híradások, sőt talán a betlehemi gyermekgyilkosság is, vagy a későbbiekben Jézus megkísértése – igazak, de nem a szó mai értelmében vett történeti elbeszélések. Többen az egzegéták közül azon a véleményen vannak, hogy pl. az a leírás, miszerint Jézus egyedül menekül meg a gyermekgyilkos király kezéből, idegen országba távozik, annak történetszerű illusztrálása, hogy benne az új és tökéletes Mózes jött el. Későbbi párhuzam: a hegyről meghirdeti a törvényt. Máté esetében azzal is alátámasztható ez a feltevés, mivel evangéliuma ötös tagozódású, akárcsak Mózes könyvei.

Mindezt azért említettük meg, hogy ne értsük túlságosan szűken a zsinat döntését. Azt kell mindig keresnünk, mit akar tulajdonképpen mondani az író. Az mindig valóság, történelmi tény, tévedésmentesen közölt igazság. A fentemlített esetben pl.: Jézus valóban az új Mózes, akiről maga a nagy népvezér jövendölte, hogy egykor majd utóda lesz, a nép új vezére és „a" próféta. (Vö. Keresztelő Jánoshoz intézett kérdés: te vagy-e „a" próféta?)

VI. SZENTÍRÁS AZ EGYHÁZ ÉLETÉBEN

A befejező fejezet párhuzamba állítja az eukarisztiát a szentírással. Utóbbiban nem a biztos, garantált igazságok foglalatát látja elsősorban, hanem a lélek táplálékát, az élet kenyerét. Azt mondhatjuk, hogy a szentmise két részében az egyház a kétféle módon megtestesült Igével táplálja lelkünket és ez a kettő szervesen összetartozik. Az Ige hallgatásával már befogadjuk Krisztust, közösségbe kerülünk a Szentháromsággal, sőt egymással is. Az eukarisztia közössége beteljesíti és mintegy láthatóvá, érzékelhetővé teszi ezt az életközösséget. Mindezt a híveknek is tudatosítaniuk kell magukban és a szentmise két részét úgy tekinteni, mint egy érem két oldalát.

A szentírás a szenthagyománnyal együtt a hit legfőbb szabálya. Ezt a hozzátételt nyilván nem úgy kell értenünk, hogy hitünk igazságainak egy részét a Szentírásból, más részét a szenthagyományból merítjük, hanem úgy, hogy a Szentírást helyesen és mélyrehatóan csak a szenthagyomány segítségével érthetjük meg. Nagyon fontos az igehirdetőknek szóló figyelmeztetés: „A szentírásnak kell táplálnia és irányítania az egész egyházi igehirdetést, akárcsak magát a keresztény vallást is." Itt talán hozzá fűzhették volna, hogy a Szentírás minden további nélkül nem prédikálható. Nem konzerv, nem készétel, melyet csak fel kell melegíteni és máris tálalható. Nem is csupán az a fontos, hogy jó, pontos, modern nyelvezetű – és mindenkinek hozzáférhető – fordítások készüljenek. Ezek mind nélkülözhetetlenek (22. p.), de nem elégségesek. Tudomásul kell ugyanis vennünk, hogy bizonyos szavakat nem elég lefordítani, a régi szó helyébe a fogalmat kifejező új szót tenni. Ami a régi embernek mindennapi tapasztalata, állandó gyakorlata volt, az a mai ember életéből teljesen hiányozhat. Csak egy konkrét példát említünk, a legalapvetőbbet: Isten. A régi embernek Isten egészen természetes, magától értetődő fogalom volt, mondhatni mindennapi élményének része, ha nehezére esett is alávetnie magát akaratának. Ő irányította a természet eseményeit, miután mindenható erejével létrehozta a mindenséget és benne az embert. Jónéhány mai embernek a teremtés, kormányzás stb. – a természettudományok és a technika imponáló eredményeinek hatására – egyre kevesebbet jelentő – esetleg egészen üres – fogalom. Többet jelent nekik, ha – kellően kifejtve – Rahnerrel Istent mint abszolút Jövőt, vagy mint szabadságunk alapját mutatjuk be.

Nagyon fontos a zsinatnak az a kijelentése is, hogy a teológia alapja és megújulásának forrása a Szentírás. A papok képzéséről szóló dekrétum még konkrétabb formában tárgyalja ezt a kérdést. A teológiára is érvényes a megállapítás: A Szentírás nemismerése Krisztus nemismerése. A teológia csak akkor hatolhat be mind mélyebben Krisztus titkaiba, ha egyre újabb és újabb nekifutással, szüntelenül újabb optikával tanulmányozza a Szentírást. Minden rendszer, amelybe a kinyilatkoztatott igazságokat beleillesztjük, előbb-utóbb feléli lehetőségeit, eléri korlátait, és az önmaga termelte, a korlátaiból fakadó problémák kötik le, ill. ismétli önmagát. Csak a Szentírással történő állandó foglalkozás biztosítja a teológia élő voltát, folytonos megújulását.

Sürgeti a zsinat a jó, használható szentírásfordításokat, olyanokat, amelyeket a nemkeresztények is használhatnak. Amint a már elkészült ökumenikus fordításokkal együtt ezek is az egység, megértés eszközeivé válhatnak. Kétségkívül nagy az érdeklődés a Szentírás iránt azok részéről is, akik nem tagjai egyetlen egyháznak sem, sőt egyenesen ateistának vallják magukat. Több ember kész a Szentírást elolvasni, mint prédikációt meghallgatni. Jó magyarázatok megkönnyíthetik, hogy az

olvasó a Szentlélek segítségével többet és mást találjon a Szentírásban, mint amit keresett.

Ha találunk is hiányosságokat ebben a konstitúcióban, azt mindenkinek el kell ismernie, hogy az egyházi tanítóhivatal soha még ilyen behatóan, mélyen és a pasztorális szempontokat is figyelembe véve nem beszélt a kinyilatkoztatásról és a Szentírásról. A kutatás szabadságát nem kötötte meg, hanem kifejezetten felbátorította a szentírás-tudósokat és akadályozás helyett inkább megkönnyítette a nemkatolikus keresztényekkel való párbeszédet is az Írás és a hagyomány viszonyáról.

Katolikusok és nemkatolikusok, hivők és nagyon sokan a nem-hivők vagy a bizonytalankodók közül kinyújtjuk kezünket a Szentírás felé. Reméljük, hogy ezen az úton egymás kezét is megtaláljuk.

Gyakorlati következtetések

1. Rá kell nevelnünk a híveket a Szentírás olvasására. Ennek eszközei:

a) a prédikáció legyen biblikus jellegű. Tudományoskodás nélkül tárjon fel mind többet a Szentírás értelméből. Ne csak témát, kiindulópontot adjon a Szentírás, hanem anyagot is;

b) tartsunk bibliaórákat. Ezeken célszerű egy-egy könyvet folyamatosan végig venni, és legfeljebb a lényegtelen vagy túl nehéz részeket hagyjuk el. A szövegek felolvasásába, sőt értelmezésébe vonjuk be a híveket is, ezen az úton is tudatosítva bennük papi-prófétai tisztségüket;

c) nagyon kívánatos volna a teljes Szentírás mellett egy-egy könyvről füzetes kiadásokat is készíteni bővebb magyarázatokkal, maivá téve a könyv témáját, problematikáját. Alcímként meg lehetne jelölni azt a problémát, amellyel a könyv elsősorban foglalkozik.

2. Minél többet ki kellene adni a szentatyák írásmagyarázataiból, persze gondos válogatásban. Különböző felfogásuk, mely mégsem megy az egység rovására, elősegítené a korszerű lelkület kialakulását, a sokféleségben megvalósuló egységretörekvést.

3. Ki kell emelni az Isten igéje hallgatásának lélektisztító hatását. Általa Isten ereje válik bennünk hatékonnyá. Az Ige hirdetése-hallgatása nemcsak informálás, hanem formálás is.

4. Szemlélődésre nevelés. A Szentírás tele van képekkel, jelenetekkel, szimbólumokkal. Ezek jelentését pusztán az értelem segítségével kimeríteni nem lehet. Szoktassuk rá magunkat és vezessünk rá másokat is, hogy el kell időzni e képeknél és jelképeknél. Akár úgy, hogy valóságos, anyagi kép formájában magunk elé állítjuk azokat, akár pedig úgy, hogy csak lelkileg szemlélődünk köztük és hagyjuk, hogy miközben kitartóan rájuk figyelünk, hassanak is ránk és így egyre jobban feltáruljon előttünk értelmük.

5. Minél jobban megújul az egész egyház és minden egyes tagja Isten igéjének szerető, Jézust kereső tanulmányozásából, annál inkább alkalmassá válik arra, hogy ezt az Igét másoknak is hirdesse. Nemcsak azért kell tehát elmélyednünk a Szentírás tanulmányozásában, hogy üdvösségünket biztosítsuk, hanem azért is, hogy felebarátaink örök életét szolgáljuk. Igehirdetésünkkel összhangban álló életünkkel nem hivő embertársainkat is meg kell győznünk arról, hogy nemcsak kenyérrel él az ember, hanem Isten minden Igéjével is.

Dr. Kelemen Vendel

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

Bevezetés

1. – A zsinat áhítattal hallgatja és bizalommal hirdeti Isten igéjét. Ezzel Szent János szavait követi: „Hirdetjük nektek az örök életet, mely az Atyánál volt és megjelent nekünk. Amit láttunk és hallottunk, nektek is hirdetjük, hogy ti is közösségben legyetek velünk. Mi ugyanis közösségben vagyunk az Atyával és az ő Fiával, Jézus Krisztussal" (1 Jn 1, 2–3). Éppen ezért – követve a trentói és az I. vatikáni zsinat nyomdokait – ki akarja fejteni a helyes tanítást eredeti tisztaságában az isteni kinyilatkoztatásról és átszármaztatásáról, hogy az üdvösség üzenetét az egész világ hallja és higgye, a hitben remélje, és a reményben szeresse.[1]

I. fejezet

A KINYILATKOZTATÁS

2. – *(A kinyilatkoztatás természete)*
Jóságában és bölcsességében az Isten úgy határozott, hogy kinyilatkoztatja önmagát, és tudtunkra adja akaratának szent titkát (vö. Ef 1,9), melynek alapján Jézus Krisztus, a megtestesült Ige által a Szentlélekben az Atyához járulnak az emberek, és az isteni természetben részesülnek (vö. Ef 2,18; 2 Pt 1,4). Ebben a kinyilatkoztatásban a láthatatlan Isten (vö. Kol 1,15; 1 Tim 1,17) lángoló szeretetének gazdagságából mint barátaihoz szól az emberekhez (vö. Kiv 33,11; Jn 15,14–15), társalog velünk (vö. Bár 3,38), hogy őket meghívja és befogadja a saját közösségébe. Ez a kinyilatkoztatás eseményekben és hozzájuk bensőleg kapcsolódó szavakban bontakozik ki: Istennek az üdvösség történetében művelt cselekedetei kinyilvánítják és megerősítik a tanítást és a szavakkal kifejezett valóságokat. A szavak viszont a tetteket hirdetik, és a bennük rejlő misztériumot világítják meg. Az Istenről és az ember üdvösségéről így kinyilatkoztatott mélységes igazság Krisztusban ragyog föl a szemünk előtt. Ő az egész kinyilatkoztatás közvetítője és teljessége.[2]

3. – *(Az evangélium előkészítése)*

Isten, aki az Ige által teremt (vö. Jn 1,3) és tart fenn mindent, a teremtett dolgokban örök tanúbizonyságot tesz az emberek előtt önmagáról (vö. Róm 1, 19–20). Ezenfelül már a kezdet kezdetén megmutatta magát ősszüleinknek, mert meg akarta nyitni a felsőbbrendű üdvösség útját. Bűnbeesésük után pedig a megváltás ígéretével az üdvösség reményét öntötte beléjük (Ter 3,15) és szüntelenül gondját viselte az emberiségnek, hogy mindazoknak örök életet adjon, akik állhatatosan kitartanak a jóban, és keresik az üdvösséget (vö. Róm 2,6–7). Mikor pedig elérkezett az idő, meghívta Ábrahámot, hogy nagy nemzetté tegye (vö. Ter 12,2). Ezt a nemzetet a pátriárkák után Mózesen és a prófétákon keresztül arra tanította, hogy egyedül őt ismerjék el élő és igaz Istennek, gondviselő Atyának és igazságos bírónak, és hogy várják a megígért Megváltót. Így készítette elő a századok folyamán az evangélium útját.

4. – *(Krisztus teljessé tette a kinyilatkoztatást)*

Miután többféleképpen és különböző módon szólt Isten a próféták útján, „e végső korszakban a Fián keresztül beszélt hozzánk" (Zsid 1,1–2). Elküldte ugyanis Fiát, az örök Igét, aki megvilágosít minden embert, hogy az emberek között éljen és kinyilvánítsa Isten titkait (vö. Jn 1,1–18). Jézus Krisztus, a megtestesült Ige tehát „emberekhez emberként küldve",[3] „az Isten igéit közvetíti" (Jn 3,34), és az Atyától rábízott üdvösségszerző művet viszi végbe (vö. Jn 5,36; 17,4). Aki őt látja, látja az Atyát is (vö. Jn 14,9). Ő fejezi be és teszi tökéletessé tehát a kinyilatkoztatást már a puszta jelenlétével, önmaga kinyilvánításával, szavaival és tetteivel, a csodajelekkel, főleg azonban halálával és halálából való dicsőséges föltámadásával, végül pedig az igazság Lelkének elküldésével. Isteni tanúságtétellel erősíti meg, hogy velünk van az Isten, és ezáltal megszabadít minket a bűn meg a halál sötétségéből, és örök életre támaszt föl.

A krisztusi üdvrend tehát sohasem múlik el, mert új és végleges szövetség. A mi Urunk Jézus Krisztus dicsőséges eljöveteléig pedig már nem kell várnunk semmiféle új nyilvános kinyilatkoztatást (vö. 1 Tim 6,14 és Tit 2,13).

5. – *(A hit)*

A kinyilatkoztató Istennek „a hit engedelmességével" tartozunk (Róm 16,26; vö. Róm 1,5; 2 Kor 10,5–6). Ezzel az ember szabadon Istenre bízza egész önmagát, „értelmével és akaratával teljesen meghódol a kinyilatkoztató Isten előtt",[4] és önként elfogadja a tőle adott kinyilatkoztatást. Ehhez a hithez szükséges az Isten megelőző, segítő kegyelme és a Szentlélek benső segítsége, hogy ő indítsa az ember szívét, és fordítsa Isten felé, nyissa meg az értelem szemét, és adja meg mindenkinek az „igazság elfogadásának és hitének édességét".[5] A Szentlélek folyton tökéletesíti hitünket adományai által, hogy egyre mélyebben megértsük a kinyilatkoztatást.

6. – *(A kinyilatkoztatás tárgya és szükségessége)*

Az isteni kinyilatkoztatásban Isten önmagát és akaratának az emberek üdvösségére vonatkozó örök döntéseit akarta kinyilvánítani és közölni „mégpedig avégett, hogy részt adjon azokból az isteni javakból, amelyek az emberi értelem felfogóképességét teljesen meghaladják".[6]

A szent zsinat vallja, hogy „Istent, mindenkinek létalapját és célját, az emberi ész természetes világosságánál biztosan meg lehet ismerni a teremtményekből" (vö. Róm 1,20). De ugyancsak zsinatunk tanítása szerint az isteni kinyilatkoztatásnak kell tulajdonítani, hogy

„még az emberi nem mostani állapotában is mindenki könnyűszerrel, szilárd bizonyossággal és bárminemű tévedés nélkül megismerheti az isteni dolgokból mindazt, amihez az emberi értelem elvileg hozzáférhetne".[7]

II. fejezet

AZ ISTENI KINYILATKOZTATÁS TOVÁBBADÁSA

7. – *(Az evangélium örökösei)*
Isten végtelen jóságában úgy intézkedett, hogy amit minden nép üdvösségére kinyilatkoztatott, az minden időre csorbítatlanul megmaradjon, és adják tovább minden nemzedéknek. Krisztus Urunk tehát, akiben a fölséges Isten egész kinyilatkoztatása befejeződik (vö. 2 Kor 1,20; 3,16–4,6), parancsot adott apostolainak, hogy hirdessék mindenkinek az evangéliumot,[8] amelynek ígérete már a próféták ajkán elhangzott, amelyet ő maga váltott valóra és személyesen hirdetett, mint az üdvösségre vonatkozó minden igazságnak és erkölcsi tanításnak forrását, és így tegyenek mindenkit az isteni ajándékok részesévé. Ezt a parancsot hűségesen teljesítették is. Teljesítették az apostolok, akik szóbeli igehirdetéssel, példamutatással és az intézményekben átadták, amit Krisztus ajkáról hallottak, a vele való társalgásból és tetteiből merítettek, vagy a Szentlélek ihletéséből megtanultak. És teljesítették azok az apostolok vagy apostoltanítványok, akik szintén a Szentlélek sugalmazására írásba foglalták az üdvösség hírét.[9]

Az apostolok püspököket hagytak hátra utódaikul, és nekik „adták át saját tanítói helyüket",[10] hogy az evangélium az egyházban mindig sértetlenül és elevenen megmaradjon. Ez a szenthagyomány, valamint az ó- és újszövetségi szentírás mintegy az a tükör, amelyben a földön vándorló egyház szemléli Istent, akitől mindent kap, míg csak el nem jut odáig, hogy úgy lássa őt színről színre, amint van (vö. 1 Jn 3,2).

8. – *(A szenthagyomány)*
Az apostoli igahirdetést tehát, amely a sugalmazott könyvekben kiváltképp értékesen tükröződik, szakadatlan folyamatossággal őrizni kell az idők végéig. Az apostolok éppen ezért, miközben átadták, amit maguk is kaptak, intik a híveket, hogy ragaszkodjanak azokhoz a hagyományokhoz, amelyeket akár élőszóval, akár levél útján tanultak (vö. 2 Tessz 2,15), és hogy harcoljanak a hitért, amelyet egyszer s mindenkorra megkaptak (vö. Júd 3).[11] Amit pedig az apostolok áthagyományoztak, mindazt tartalmazza, ami az Isten népének szent életét és hitének gyarapodását szolgálja. Így az egyház a maga tanításában, életében és istentiszteletében, örök időkre megőrzi és minden nemzedéknek átadja mindazt, ami önnön lényege, és mindazt, amit hisz.

Ez az apostoloktól származó hagyomány a Szentlélek segítségével kibontakozik az egyházban[12] egyre teljesebb lesz az áthagyományozott tények és igék értelmi megragadása, akár a hivők elmélkedése és tanulmányozása folytán, amikor szívükben el-elgondolkodnak rajtuk (vö. Lk 2,19 és 51); akár a lelki dolgok bensőséges és élményszerű megértése folytán; akár azok igehirdetése alapján, akik a püspöki utódlással együtt megkapták az igazság biztos megtalálásának karizmáját. Az egyház ugyanis a századok folyamán állandóan az isteni

igazság teljessége felé tart, amíg csak be nem teljesednek benne az Isten igéi.

A szent atyák mondásai tanúskodnak e hagyomány éltető jelenlétéről. Gazdagsága átárad a hivő és imádkozó egyház gyakorlati életébe. Ez a hagyomány adja tudtul az Egyháznak a szentkönyvek teljes felsorolását. Maga a szentírás benne kap mélyebb értelmet, és válik szüntelenül hatékonnyá. Így az Isten, aki a múltban beszélt, szünet nélkül beszélget szeretett Fiának jegyesével; a Szentlélek pedig, aki által az egyházban, és az egyház által a világban fölhangzik az evangélium élő szava, elvezeti a hivőket a teljes igazságra, és az ő műve, hogy Krisztus igéje elevenen él bennük (vö. Kol 3,16).

9. – *(A szentírás és a szenthagyomány viszonya)*

A szenthagyomány és a szentírás tehát szorosan összefonódik és átjárja egymást. Mert ugyanabból az isteni forrásból fakad mind a kettő, valamiképpen egyesül, és azonos cél felé tart.

A szentírás ugyanis Isten szava, mert ez van benne írásba foglalva a Szentlélek sugalmazására. A szenthagyomány viszont Isten szavát, amelyet Krisztus Urunk és a Szentlélek bízott az apostolokra, sértetlenül származtatja át ezek utódaira, hogy azt igehirdetésükkel, az igazság Lelkének fényénél, hűségesen őrizzék, kifejtsék és terjesszék. Ennek következtében nem csak a szentírásból meríti az egyház az összes kinyilatkoztatott dolgokra vonatkozó bizonyosságát. Mindkettőt egyforma áhítattal és megbecsüléssel kell tehát elfogadni és tisztelni.[13]

10. – *(A szenthagyomány, a szentírás és a tanítóhivatal)*

A szenthagyomány és a szentírás Isten szavának az egyházra bízott egyetlen szent letéteménye. Hozzá ragaszkodik Isten egész szent népe, amikor pásztoraival egyesülve állhatatosan kitart az apostolok tanításában és közösségében, a kenyértörésben és az imádságban (vö. ApCsel 2,42 a görögben). Innét van a pásztorok és a hívek páratlan egyetértése a hagyományos hit megtartásában, gyakorlásában és megvallásában.[14]

Kizárólag az egyház eleven tanítóhivatalára van bízva[15] az a feladat, hogy hitelesen magyarázza Isten írott vagy áthagyományozott igéjét.[16] Tekintélyét Jézus Krisztus nevében gyakorolja. Ez a tanítóhivatal nincs fölötte az Isten szavának, hanem szolgál neki, amennyiben csak azt tanítja, ami át van hagyományozva. Isteni parancs alapján, a Szentlélek vezetésével áhítatosan hallgatja, szentül őrzi, hűségesen kifejti; és amit Isten kinyilatkoztatásként, hogy higgyük, elénk ad, azt a hitnek ebből az egyetlen letéteményéből meríti.

Világos tehát, hogy Isten bölcs rendelkezése szerint annyira összetartozik, és egymásra van utalva a szenthagyomány, a szentírás és az egyházi tanítóhivatal, hogy egyikük sem lehet meg a másik kettő nélkül. Mind a három együttesen, de mindegyikük a saját módján, az egy Szentlélek tevékenységének hatására eredményesen szolgálja a lelkek üdvösségét.

III. fejezet

A SZENTÍRÁS ISTENI SUGALMAZOTTSÁGA ÉS A SZENTÍRÁS MAGYARÁZÁSA

11. – *(Sugalmazás; tévedés nélkül való tanítás)*

A Szentlélek sugalmazására van lejegyezve az isteni kinyilatkoztatás, amelyet a szentírás szövege tartalmaz és ad elő. Az ó- és újszövetség könyveit egész terjedelmükben, minden részükkel együtt szentnek és kánoninak tartja az anyaszentegyház az apostoli hit alapján, mivel a Szentlélek sugalmazására vannak leírva (vö. Jn 20,31; 2 Tim 3,16; 2 Pét 1,19–21; 3,15–16), Isten tehát a szerzőjük, és ilyenekként kapta őket az egyház.[17] Ámde a szentkönyvek elkészítésére Isten embereket választott. Őket használta fel, hogy saját képességeiket és erejüket latba vetve[18] mint valódi szerzők[19] foglalják írásba mindazt, de csak azt, amit ő akart, miközben bennük és általuk ő maga működött.[20]

Mindazt, amit a sugalmazott szerzők vagyis a szentírók állítanak, a Szentlélek állításának kell tartani. Ezért hinnünk kell, hogy a szentírás könyvei biztosan, hűségesen és tévedés nélkül tanítják azt az igazságot, amelyet Isten a mi üdvösségünkre le akart iratni a szent iratokban.[21] Ennek alapján „minden írás, amit az Isten sugalmazott, jól használható a tanításra, az érvelésre, a feddésre, az igaz életre való nevelésre, hogy az Isten embere tökéletes legyen és minden jóra hajoljon" (T Tim 3,16–17 a görögben).

12. – *(A szentírás magyarázása)*

Isten a szentírásban emberek által emberi módon beszélt.[22] Ha tehát a szentírás-magyarázó meg akarja látni, hogy mit akart velünk közölni az Isten, akkor figyelmesen meg kell vizsgálnia, hogy mit is akartak mondani a szentírók, és szavaik által mit látott jónak kinyilatkoztatni az Isten.

A szentírók szándékának kiderítése végett egyebek közt ügyelni kell az „irodalmi műfajokra" is. Az igazság másmás módon van előterjesztve és kifejezve a többféle műfajú történeti szövegekben vagy a prófétai, vagy a költői szövegekben, vagy az egyéb beszédformákban. Szükséges továbbá, hogy a magyarázó azt az értelmet kutassa, amelyet a szent szerző ki akart fejezni, és ki is fejezett a meghatározott körülmények közepett, a maga korának és kultúrájának nyelvén, az akkori irodalmi műfajok segítségével.[23] Mert annak helyes megértése végett, hogy a szent szerző mit akart kijelenteni írásával, kellőképp figyelni kell egyrészt azokra a szokásos tőrőlmetszett gondolkodás-, szólás- és elbeszélésmódokra, amelyek a szentíró korában virágoztak, másrészt azokra a módokra, amelyek akkortájt a társadalmi érintkezésben uralkodtak.[24]

Mivel pedig a szentírást ugyanazon Szentlélek segítségével kell olvasni is, magyarázni is, akinek sugalmazására készült,[25] a szent szövegek értelmének helyes kihámozásánál éppen olyan gonddal kell szemmel tartani a teljes szentírás tartalmát és egységét is, számba véve az egész egyház élő hagyományát és hithasonlóságot. A szentírás-magyarázóknak tehát az a dolguk, hogy e szabályok szerint törekedjenek a szentírás értelmének mélyebb megértésére és kifejtésére. Így mintegy az ő előkészítő munkálkodásuk alapján fog kiérlelődni az egyház döntése. Mindez ugyanis a szentírás-magyarázatot illetően végső fokon az egyház ítéletének van alávetve, mert az egyház Isten igéje megőrzésével és ma-

gyarázásával isteni parancsot teljesít, és isteni szolgálatot lát el.[26]

13. – *(Isten leereszkedése)*

A szentírásban tehát – mindenkor az Isten igazságának és szentségének sérelme nélkül – megnyilvánul az örök Bölcsesség csodálatos „leereszkedése", „hogy megértsük, mily kimondhatatlanul jóságos az Isten, és mennyire igazodott hozzánk beszédmódjával, amikor gondosan törődött természetünkkel".[27] Isten igéi ugyanis emberi nyelveken szólaltak meg, és így az emberi beszédhez hasonultak, ahogy egykor az örök Atya Igéje az emberi gyönge test fölvételével emberekhez lett hasonlóvá.

IV. fejezet

AZ ÓSZÖVETSÉG

14. – *(Az üdvösség rendje az ószövetségi könyvekben)*

Amikor Isten végtelen szeretetében az egész emberi nem üdvösségét gondosan elő akarta készíteni, különleges gondviselésével egy népet választott ki magának, és reá bízta ígéreteit. Szövetséget kötött Ábrahámmal (vö. Ter 15,18) és Mózesen keresztül Izrael népével (vö. Kiv 24,8). A tulajdonául lefoglalt népnek egyetlen igaz és élő Istenként úgy nyilatkoztatta ki magát, hogy Izrael megtapasztalja, milyen úton vezeti Isten az embereket, és hogy ezeket az utakat magának a próféták ajkán át szóló Istennek szavából napról napra mélyebben és világosabban megértse, és egyre szélesebb körben tárja a népek elé (vö. Zsolt 21,28–29; 95,1–3; Iz 2,1–4; Jer 3,17). Az üdvösség rendje, amelyet a szent szerzők előre hirdettek, elmondtak és kifejtettek, az ószövetségi könyvekben van meg Isten igaz szavába foglalva. Ezért ezek az isteni sugalmazású könyvek megmaradnak örök értékűeknek: „Mindazt, amit valaha megírtak, okulásunkra írták, hogy az Írásból türelmet és vigasztalást merítsünk reményünk megőrzésére" (Róm 15,4).

15. – *(Az ószövetség jelentősége keresztény szempontból)*

Az ószövetségi üdvrend fő feladata az volt, hogy előkészítse és prófétailag hirdesse (vö. Lk 24,44; Jn 5,39; 1Pét 1,10), különféle előképekben jelezze (1Kor 10,11) Krisztusnak, minden ember megváltójának és messiási országnak eljövetelét. Az ószövetség könyvei a krisztusi üdvösséget megelőző körülményeknek megfelelően mindenkinek bemutatják: ki az Isten és ki az ember, s hogyan bánik az igazságos és irgalmas Isten az emberekkel. Bár ezek a könyvek kevésbé tökéletes és időhöz kötött mozzanatokat is tartalmaznak, mégis igazi isteni nevelőművészetre vallanak.[28] Következésképp a keresztény hívőknek vallásos tisztelettel kell elfogadniok e könyveket, mert Isten iránt való eleven érzéket fejeznek ki; mert bennük az Istenről szóló fenséges tanításoknak, az üdvösségre vezető életbölcsességnek és az imádságnak csodálatos kincsei találhatók; mert, végül, bennük rejlik üdvösségünk misztériuma.

16. – *(A két szövetség összhangja)*

Isten tehát, a két szövetség könyveinek sugalmazója és szerzője, bölcsen úgy rendezte, hogy az újszövetség benne rejtőzzék az ószövetségben, az ószö-

vetség viszont az újszövetségben táruljon fel.[29] Krisztus új szövetséget alapított ugyan vérével (vö. Lk 22,20; 1Kor 11,25), az ószövetség könyvei mégis egész terjedelmükben szerves részei az evangélium hirdetésének,[30] és teljes értelmüket az újszövetségben kapják és mutatják meg (vö. Mt 5,17; Lk 24,27; Róm 16,25–26; 2Kor 3,14–16); az újszövetséget viszont megvilágítják és magyarázzák.

V. fejezet

AZ ÚJSZÖVETSÉG

17. – *(Az újszövetség kiválósága)*

Isten igéje, mely Isten ereje minden hivő üdvösségére (vö. Róm 1,16), az új szövetség könyveiben csodálatos szépségben jut el hozzánk és mutatja meg erejét. Amikor ugyanis eljött az idők teljessége (vö. Gal 4,4), az Ige testté lett, és köztünk élt kegyelemmel és igazsággal telve (vö. Jn 1,14). Krisztus visszaállította a földön Isten uralmát cselekedeteivel, szavaival pedig kinyilatkoztatta Atyját és önmagát. Halálával, feltámadásával, dicsőséges mennybemenetelével és a Szentlélek elküldésével fejezte be munkáját. Fölmagasztalva a földről, mindenkit magához vonz (vö. Jn 12,32 a görögben), hiszen csak ŏnála van meg az örök élet tanítása (vö. Jn 6,68).

Ez a misztérium korábban nem volt úgy nyilvánvaló, ahogyan most a Lélek Jézus szent apostolainak meg a prófétáknak kinyilatkoztatta (vö. Ef 3,4–6 a görögben), hogy hirdessék az evangéliumot, fölébresszék a Jézusban való hitet, aki a Krisztus és az Úr, és összegyűjtsék az egyházat. Az újszövetség könyvei mindezeknek örök, isteni tanúságtevői.

18. – *(A négy evangélium apostoli eredete)*

Köztudomású, hogy az összes szent iratok közül, még az újszövetségiek közül is méltán kimagaslanak az evangéliumok, mert elsősorban ezek tanúskodnak a megtestesült Igének, a mi Üdvözítőnknek életéről és tanításáról.

Az egyház mindig és mindenütt azt tartotta és tartja, hogy a négy evangélium apostoli eredetű. Amit ugyanis az apostolok Krisztus parancsára hirdettek, azt később a Szentlélek sugalmazására ők maguk és más apostoli férfiak írásba foglalták, és átadták nekünk a hit alapjaként, tudniillik a Máté, Márk, Lukács és János szerint való, négyalakú evangéliumot.[31]

19. – *(Az evangéliumok történetisége)*

Az anyaszentegyház szilárdan és állhatatosan tartotta és tartja, hogy az említett négy evangélium, amelynek történetiségét határozottan állítja, hűségesen adja tovább mindazt, amit Jézus, az Isten Fia, földi életében az örök üdvösségért valóban cselekedett és tanított mennybevétele napjáig (vö. ApCsel 1,1–2). Az apostolok az Úr mennybemenetele után az ő mondásait és tetteit hallgatóiknak azzal a teljesebb megértéssel adták át, amelynek ők maguk voltak birtokában, miután tanultak Krsisztus megdicsőülésének eseményeiből, és az igazság Lelkének[32] világossága tanította őket.[33] A szent szerzők pedig úgy írták meg a négy evangéliumot, hogy a nagy szóbeli vagy írásos hagyományokból egyes részeket kiválogattak, másokat egybevontak, vagy az egyházak állapotára való tekintettel fejtettek ki, meg-

tartva továbbra is az igehirdető formát, de mindig úgy, hogy Jézusról csak a színtiszta igazat közöljék velünk.[34] Mert akár a saját emlékeik felidézéséből, akár azoknak a tanúságából merítettek, „akik kezdettől fogva szemtanúi és szolgái voltak az igének", azzal a szándékkal írták, hogy meggyőződjünk a tanítás „megbízhatóságáról", amelyre oktattak bennünket (vö. Lk 1,2–4).

20. – *(Egyéb újszövetségi iratok)*

Az újszövetség könyveinek kánonja a négy evangéliumon kívül tartalmazza Szent Pál leveleit és a Szentlélek sugalmazására írott más apostoli iratokat is. Ezek Isten bölcs terve folytán megerősítik a Krisztus Urunkra vonatkozó adatokat, egyre jobban megvilágítják az ő eredeti tanítását, hirdetik Krisztus isteni művének üdvösségszerző erejét, elbeszélik az egyház keletkezését és csodálatos elterjedését, és megjövendölik dicsőséges beteljesülését.

Ígéretéhez híven ugyanis az Úr Jézus apostolaival volt (vö. Mt 28,20), és elküldte nekik a Vigasztaló Lelket, vezesse el őket a teljes igazságra (vö. Jn 16,13).

VI. fejezet

A SZENTÍRÁS AZ EGYHÁZ ÉLETÉBEN

21. – *(A szentírás tisztelete)*

Az egyház mindenkor tisztelte a szentírást, mint magát az Úr testét is, hiszen főleg a szent liturgiában szüntelenül veszi, és nyújtja a híveknek az élet kenyerét mind Isten igéjének, mind Krisztus testének asztaláról. Az isteni írásokat a szenthagyománnyal együtt mindig hite legfőbb szabályának tartotta és tartja, mert ezek a prófétáknak meg az apostoloknak szavaiban a Szentlélek hangját szólaltatják meg, hiszen Isten sugalmazására egyszer s mindenkorra vannak írásba foglalva, és így változatlanul közvetítik magának Istennek igéjét. A szentírásnak kell tehát táplálnia és irányítania az egész egyházi igehirdetést, mint magát a keresztény vallást is. A szentkönyvekben ugyanis a Mennyei Atya végtelen szeretettel siet fiai elé, és beszélget velük. Márpedig akkora erő és hatékonyság van az Isten igéjében, hogy támasz és életerő az egyháznak, hitszilárdság az egyház gyermekeinek, táplálék a léleknek, tiszta és el nem apadó forrása a lelki életnek. Ezért a szentírásról kiváltképp érvényes a mondás: „Isten szava eleven és átható" (Zsid 4,12), „hatalma van arra, hogy fölépítse művét, és megadja az összes szentekkel közös örökséget" (ApCsel 20,32; vö. 1Tessz 2,13).

22. – *(A fordítások)*

Krisztus hívei előtt szélesre kell tárni a kaput, hogy hozzájussanak a szentíráshoz. Ezért az egyház kezdettől fogva sajátjául fogadta el az ószövetségnek úgynevezett Hetvenes ősrégi görög fordítását; de mindig tiszteli a többi keleti fordítást is, meg a latin fordításokat, különösen a Vulgáta nevezetűt. Mivel pedig Isten igéjének mindenkor kezünk ügyében kell lennie, az egyház anyai törődéssel gondoskodik róla, hogy megfelelő és pontos fordítások készüljenek az egyes nyelveken, főleg a szent könyvek eredeti szövegei alapján. E fordításokat minden keresztény használhatja majd, ha – alkalomadtán és az egyházi

hatóság jóváhagyásával – különvált testvéreink is közreműködnek elkészítésükben.

23. – *(A hittudósok és a szentírás)*

A megtestesült Ige jegyese, vagyis az egyház, a Szentlélektől tanítva arra törekszik, hogy napról napra közelebb jusson a szentírás mélyebb megértéséhez, és így szüntelenül táplálhassa fiait Isten szavával. Ezért kellőképpen támogatja az egyház mind a Kelet, mind a Nyugat szent atyáinak és a szent liturgiáknak tanulmányozását. A katolikus szentírásmagyarázók pedig, és a hittudomány más művelői buzgó együttműködéssel azon fáradozzanak, hogy a szent tanítóhivatal felügyelete alatt, megfelelő segédeszközökkel úgy tanulmányozzák és mutassák be a szent iratokat, hogy Isten igéjének minél több szolgája nyújthassa gyümölcsöző módon Isten népének az írás táplálékát, amely megvilágosítja az emberek elméjét, erősíti elhatározásaikat, és Isten szeretetére gyullasztja szívüket.[35] A szent zsinat bátorítja az egyháznak szentírás-tudományt művelő tagjait, hogy nap nap után újult erővel és teljes iparkodással az egyház szellemében folytassák a szépen megkezdett munkát.

24. – *(A teológia alapja)*

Isten írott igéje, a szenthagyománnyal együtt, örök alapja a ráépülő teológiának, amely belőle meríti rendíthetetlen erejét, és belőle ifjodik meg állandóan, miközben a hit fényénél kutatja a Krisztus misztériumában[36] rejlő valamennyi igazságot. A szentírás Isten igéjét tartalmazza, és sugalmazott lévén, valóban az Isten szava; ezért a szentírás tanulmányozása legyen a hittudománynak mintegy a lelke.[37] A szentírás szavából üdvös táplálékot kap és szentül virágzik az ige szolgálata is, azaz a lelkipásztori igehirdetés, a katekézis és az egész keresztény tanítás, amelyben előkelő hely illeti meg a liturgiában elhangzó szentbeszédet.

25. – *(Az ige hirdetése, a szentírás terjesztése)*

A klerikusoknak tehát, elsősorban Krisztus papjainak és a többieknek, akik mint diákonusok vagy hitoktatók jogszerűen látják el az ige szolgálatát, szakadatlan buzgó olvasással és gondos tanulmányozással kell csüggeniük a szentiratokon, nehogy valamelyikük „Isten igéjének lélektelen hirdetője legyen külsőleg, mert nem hallgatója belsőleg",[38] holott köteles Isten igéjének roppant gazdagságát közölni a rábízott hívekkel, kiváltképpen a szent liturgiában. Ugyanilyen nyomatékosan buzdítja és sürgeti a szent zsinat az összes keresztény híveket, főleg a szerzeteseket, hogy a szentírás gyakori olvasásával tanulják meg „Jézus Krisztusnak fönséges ismeretét" (Fil 3,8). „Mert a szentírás nemismerése Krisztus nemismerése".[39] Szívesen folyamodjanak tehát magához a szent szöveghez akár az Isten szavában bővelkedő szent liturgia közvetítésével, akár lelkiolvasmányképpen, akár megfelelő bibliamagyarázatok és egyéb segédeszközök által, amelyek az egyház főpásztorainak jóváhagyásával és gondoskodásából korunkban dicséretesen terjednek mindenfelé. Arról azonban ne feledkezzenek meg, hogy a szentírás olvasását imádságnak kell kísérnie. Így lesz belőle beszélgetés; Isten és ember között, mert „amikor imádkozunk, őhozzá beszélünk, és amikor az isteni kinyilatkoztatásokat olvassuk, őt hallgatjuk".[40]

26. – *(Zárószó)*

Az egyházi elöljáróknak, „akik az apostoli tanítás letéteményesei",[41] kötelességük, hogy a rájuk bízott híveket alkalmas módon oktassák a szentkönyveknek, főleg az újszövetségnek és elsősorban az evangéliumoknak helyes használatára. Legyenek tehát a szent szövegek lefordítva és ellátva a szükséges és valóban kielégítő magyarázatokkal, hogy az egyház tagjai biztonságosan és hasz-

nosan foglalkozzanak a szentírással, és szelleme eltöltse szívüket.

Készüljenek ezenfelül szentírás-kiadások megfelelő jegyzetekkel ellátva a nem-keresztények használatára is, igazodva az ő körülményeikhez. Ezeket terjesszék bölcs tapintattal a lelkipásztorok is, a minden rendű-rangú keresztények is.

Így tehát a szent könyvek olvasásával és tanulmányozásával „terjedjen és jusson dicsőségre az Úr tanítása" (2Tessz 3,1), az emberek szívét pedig töltse el egyre jobban a kinyilatkoztatásnak az egyházra bízott kincse. Ahogy az eucharisztia misztériumában való állandó részesüléséből gyarapszik az egyház élete úgy a lelki élet új fellendülését remélhetjük Isten „örökké megmaradó" szavának (Iz 40,8; vö. 1Pét 1,23–25) megnövekedett tiszteletéből.

A zsinati atyák megszavazták ennek a dogmatikai konstitúciónak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1965. november 18-án.

Én, PÁL, a katolikus egyház püspöke
Következnek a zsinati atyák aláírásai

A II. Vatikáni egyetemes szent zsinat jegyzőkönyvéből

KÖZLEMÉNY,

amelyet a zsinat nagyméltóságú főtitkára tett
a 171. általános összejövetelen 1965. november 15-én

Fölvetődött a kérdés, hogy milyen hittudományos minősítés illeti meg azt a tanítást, amely a De Divina Revelatione hittani rendelkezés szövegtervezetében ki van fejtve, és szavazásra kerül.

A hit- és erkölcstanításügyi bizottság a következőképp felelt a kérdésre 1964. március 6-án kelt saját nyilatkozata szerint:

„A zsinati szokásra és a mostani zsinat lelkipásztori céljára való tekintettel, ez a szent zsinat csak azt mondja ki hit és erkölcs dolgában az egyházra kötelező végleges döntésként, amit ő maga nyíltan ilyennek jelent ki."

„Minden egyebet pedig, amit előterjeszt a szent zsinat, mint az egyház legfőbb tanítóhivatalának tanítását, minden egyes keresztény hívő köteles akként hallgatni és elfogadni, amiként maga a szent zsinat szándékolja. A szándék kiolvasható vagy a szóbanforgó tárgyból, vagy a fogalmazás módjából, a hittudományos magyarázat szabályai szerint."

† Pericles Felici
samosatai címzetes érsek,
a II. vatikáni egyetemes zsinat főtitkára

[1] Szent Ágoston De catechizandis rudibus IV. 8: Pl. 40,316.

[2] Vö. Mt. 11,27; Jn 1,14 és 17; 14,6; 17,1–3; 2Kor 3,16 és 4,6; Ef 1,3–14.

[3] Epist. ad Diognetum VII 4: Funk Patres Apostolici I. 403. lap.

[4] I. vat. zsin. Const. dogm. de fide cath., 3. fej. a hitről: Denz. 1789 (3008).

[5] II. orangei zsin., 7. can.: Denz. 180 (377); I. vat. zsin. i. h.: Denz. 1791 (3010).

[6] I. vat. zsin., Const. dogm. de fide cath., 2. fej. a kinyilatkoztatásról: Denz. 1786 (3005).

[7] Uo.: Denz. 1785 és 1786 (3004 és 3005).

[8] Vö. Mt 28,19–20 és Mk 16,15. – Trentói zsin. IV. ülés, De canonicis Scripturis: Denz. 783 (1501).

[9] Vö. trentói zsin. i. h.: I. vat. zsin. III. ülés, Const. dogm. de fide cath., 2. fej. a kinyilatkoztatásról: Denz. 1787 (3006).

[10] Sz. Irenaeus Adv. Haer. III. 3,1: PG 7,848; Harvey 2, 9. lap.

[11] Vö. II. niceai zsin.: Denz. 303 (602). – IV. Konstantinápolyi zsin. X. ülés, I. can.: Denz. 336 (650–652).

[12] Vö. I. vat. zsin. Const. dogm. fide cath., 4. fej. a hitről és az észről: Denz. 1800 (3020).

[13] Vö. trentói zsin. IV. ülés, i. h.: Denz. 783 (1051).

[14] Vö. XII. Pius Munificentissimus Deus apostoli konst., 1950. nov. I.: AAS 42 (1950) 756, vö. Sz. Ciprián 66. lev., 8: Hartel III B, 733. lap: „Az Egyház a Pappal egyesült nép és Pásztorához ragaszkodó nyáj."

[15] Vö. XII. Pius Humani generis körlev. 1950. aug. 12.: AAS 42 (1950). 568–569: Denz. 2314 (3886).

[16] Vö. I. vat. zsin. Const. dogm. de fide cath. 3. fej. a hitről: Denz. 1792 (3011).

[17] Vö. I. vat. zsin. Const. dogm. de fide cath. 2. fej. a kinyilatkoztatásról: Denz. 1787 (3006). – Comm. Biblica 1915. jún. 18-i határozat: Denz. 2180 (3629); EB (Enchir. Bibl.) 420; a S. S. C. S. Officii 1923. dec. 22-i levele: EB 499.

[18] Vö. XII. Pius Divino afflante Spiritu körlev. 1943. szept. 30.: AAS 35 (1943) 314. lap; EB 556.

[19] XIII. Leó Providentissimus Deus körlev. 1893. nov. 18.: Denz. 1952 (3293); EB 125.

[20] In et per hominem: vö. Zsid 1,1 és 4,7 (in) 2Sám 23,2; Mt 1,22 és több helyen (per); I. vat. zsin.: Schema de doctr. cath. 9. jegyz.: Coll. Lac. VII. 522.

[21] Vö. Sz. Ágoston Gen. ad. litt. 2,9,20: PL 34,270–271; 82. lev. 3: PL 33,277: CSEL 34,2,354. lap. – Sz. Tamás De Ver. 12. q. 2. a, C. – Trentói zsin. IV. ülés de canonicis Scripturis: Denz. 783 (1501). – XIII. Leó Providentissimus körlev. EB 121, 124, 126–127. – XII. Pius Divino afflante körlev.: EB 539.

[22] Sz. Ágoston De civ. Dei XVII 6,2: Pl 41, 537: CSEL XL 2,228.

[23] Sz. Ágoston De Doctr. Christ. III. 18,26: Pl 34, 75–76.

[24] XII. Pius i. h.: Denz. 2294 (3829–3830); EB 557–562.

[25] Vö. XV. Benedek Spiritus Paraclitus körlev. 1920. szept. 15.: EB 469. – Sz. Jeromos In Gal. 5,19–21: Pl 26, 417 A.

[26] Vö. I. vat. zsin. Const. dogm. de fide cath. 2. fej. a kinyilatkoztatásról: Denz. 1788 (3007).

[27] Aranyszájú Sz. János In Gen., 3,8 (17. hom, 1): PG 53,134. – „Attemperatio" görögül szünkatabászisz.

[28] XI. Pius Mit Brennender Sorge körlev. 1937. márc. 14.: AAS 29 (1937) 151. lap.

[29] Sz. Ágoston Quaest. in. Hept. 2,73: Pl 34, 623.

[30] Sz. Irenaeus Adv. Haer. III 21,3: PG 7,950; (=25,1: Harvey 2, 115 – lap). – Jeruzsálemi Sz. Cirill Catech. 4,35: PG 33,497. – Theodorus Mops. in Soph. 1,4–6: PG 66, 452 D–453 A.

[31] Vö. Sz. Irenaeus Ad. Haer. III 11,8: PG 7, 885; Sagnard kiad., 194. lap.

[32] Vö. Jn 14,26; 16,13.

[33] Jn 2,22; 12,16; vö. 14,26; 16,12–13; 7,39.

[34] Vö. Sancta Mater Ecclesia Utasítás, kiadta a Szentírástudomány Előmozdítását szolgáló Pápai Bizottság: AAS (1964) 715. lap.

[35] Vö. XII. Pius Divino afflante körlev.: EB 551, 553, 567. – Pápai Bibliabizottság: Instructio de S. Scriptura in Clericorum Seminariis et Religiosorum Collegiis recte docenda. 1950. május 13: AAS 42 (1950), 495–505. lap.

[36] Vö. XII. Pius uo.: EB 569.

[37] Vö. XIII. Leó Providentissimus körlev.: EB 114; XV. Benedek Spiritus Paraclitus körlev.: EB 483.

[38] Sz. Ágoston 179. Sermo 1: Pl 38, 966.

[39] Sz. Jeromos Comm. in Is. Előszó: Pl 24,17. – Vö. XV. Benedek Spiritus Paraclitus körlev.: EB 475–480; XII. Pius Divino afflante körlev.: EB 544.

[40] Sz. Ambrus De officiis ministrorum 1 20,88: Pl 16, 50.

[41] Sz. Irenaeus Adv. Haer. IV. 32,1: PG 7, 1071; (=49, 2: Harvey 2, 255. lap).

HATÁROZAT
A PÜSPÖKÖK LELKIPÁSZTORI HIVATÁSÁRÓL
„CHRISTUS DOMINUS"

E határozat sajátossága az erősen jogi jelleg és tartalom. Mivel a zsinati megújulás egyik vezérgondolata a jogi szemléletmód eddigi fölényének visszaszorítása volt, ez a határozat témájával különleges helyet foglal el. De jogi jellege miatt éppen ezen mérhető le legjobban a gondolkodásbeli fordulat: az egyházi jogrendet alapvetően a teológiára kell alapozni és a lelkipásztorkodás szolgálatába kell állítani. Kétségtelen, hogy a történelem során az egyházi jogalkotást különböző államjogi elméletek és társadalomszervezési módszerek befolyásolták. Így történt ez már csak azért is, mert az egyház maga egyes korszakokban politikai alakulat is volt. Most, a nagy megújulás korában érett meg az idő arra, hogy az egyház belső jogrendje hangsúlyozottabban épüljön a kinyilatkoztatásra, a Titokzatos Test hitigazságára. A püspökök pásztori tisztségéről szóló határozat nem más, mint az egyházról szóló zsinati konstitúció (Lumen gentium) tanításának alkalmazása.

Az egyházról szóló konstitúciót az egyház öneszmélődésének is szokták nevezni, melyben az egyház gazdagabban és árnyaltabban fogalmazta meg saját valóságát. Ugyanígy mondhatjuk, hogy a „Christus Dominus" a püspökök öneszmélése: hosszú viták során, lépésről lépésre tisztul és világosodik meg az apostolutód alakja és szerepe. Hogy az elfogulatlan és szabad dialógus milyen áldásos eredményekre képes, az itt különösképpen megmutatkozik. A püspökök nemcsak jogokat biztosítottak maguknak, hanem saját maguk mondtak le eddigi jogaik egy részéről az egyház javáért. A kollegialitás gyakorlatban igazolta önmagát. Amit a legnagyobb lángelme sem tudott volna megfogalmazni, az megfogalmazást nyert sokak véleménye által.

Ez annál is inkább időszerű volt, mert korunk a tekintély válságát éli. A püspököknek megújult és megtisztult tekintélyre van szükségük, hogy pásztorai lehessenek népüknek.

A határozat története és tartalma

A tervezet első tárgyalásakor (1963. nov. 5–15.) igen heves viták alakultak ki. A vártnál nagyobb vihart kavart fel a téma, amit azután a kívülálló sajtó szenzációként tárgyalt. A lyoni segédpüspök, Alfred Ancel kissé csalódottan mutatott rá, hogy előbb meg kell tanulniuk a püspököknek azt, amiről oly sok szó esett, és ami annyi

vitát kavart fel: a kollegialitást. A zsinati atyák nyilatkozatai szerint is a viták nívója ennél a témánál érte el mélypontját.

A heves vitáknak kétségtelenül megvoltak az alapjai, mind elméleti, mind gyakorlati oldalról. A zsinat megnyitása előtt benyújtott javaslatokból összeállított tervezet eredetileg csak „a püspökökről és az egyházmegyék kormányzásáról" szólt, és a régi jogi elgondolást tükrözte. De ezen túlmenően jelentősebb volt az az elméleti nehézség, hogy a tárgyalás idején az egyházról szóló zsinati konstitúció is vita tárgyát képezte, tehát a gyakorlati alkalmazás elméleti alapjai még rögzítetlenek voltak.

Döntőbb tényezőt jelentett azonban a határozat kimondottan gyakorlati jellege. Arról volt szó, hogyan vezesse egyházmegyéjét a püspök, hogyan alakuljon a római kúria és a püspök viszonya, milyen kötelező erővel rendelkezzék a püspökkari konferencia, mikor vonuljon nyugdíjba a püspök stb. – egyszóval csupa egzisztenciális kérdés. Nemcsak hogy érzelmileg erősebben foglalkoztatta ez a témakör a zsinati atyákat, hanem e kérdésben mindnyájan szakértők is voltak, hiszen saját életükről, működésükről kellett nyilatkozniuk.

Nem baj, hogy heves viták alakultak ki. Ez a dolgok természetéhez tartozott. Honnan tudhatta volna pl. egy európai püspök a segédpüspökök helyzetéről azt, amit néger püspökök hoztak elő, hogy Afrikában a törzsi gondolkodásmód számára teljesen idegen és érthetetlen olyan vezető, aki nem rendelkezik teljhatalommal. A viták hevesek voltak, de kidomborították az egyház egyetemességét, és azt, hogy a helyi főpásztorok nagyobb hatalommal és felelősséggel felruházva eredményesebben szolgálhatják a lelkek javát.

Az első tárgyalás után a püspökökről szóló tervezetbe utalták az eredetileg külön okmánynak tervezett lelkipásztorkodási tervezetet („De cura animarum"). Az új, összedolgozott szöveg a zsinat harmadik ülésszakán, 1964 szeptemberében került tárgyalás, sőt szavazás alá, de a módosító javaslatok tömege miatt csak 1965 őszén kapta meg a végső szöveg a szavazatok döntő többségét (2319:2).

A határozat az előszón kívül három fejezetet tartalmaz. Az előszó röviden megismétli az egyházról szóló konstitúció idevágó tételét. Az I. fejezet (4–10. pontok) az egyetemes egyházban betöltött püspöki szerepkört vizsgálja. A terjedelmes II. fejezet (11–35. pontok) a püspökök pásztori szerepét tárgyalja a részegyházak (egyházmegyék) életében. Egészen gyakorlati beállításban foglalkozik a püspökök kötelességeivel, az egyházmegyék határaival, a megyéspüspök munkatársaival, hivatalaival, az egyházmegye papságával és a szerzetesekkel. A III. fejezet (36–43. pontok) a püspökök együttműködésének konkrét formáit rendezi: szól a zsinatokról, a püspökkari konferenciákról, az egyházi tartományokról stb. A határozat zárószó vagy buzdítás helyett „általános rendelkezéssel" zárul. Ez a befejező rész arra törekszik, hogy a határozat elvei a gyakorlatba is átmenjenek. Erőteljes, cicomázatlan szavai nagy értékei ennek a határozatnak, mert kifejezik a komoly szándékot az egyház belső megújítására.

Megnövekedett felelősség

A püspökök és a pápa (ill. a római kúria) közti viszony a határozat témájába tartozott. Eredetileg senki sem gondolt e viszony alapos megtárgyalására; a zsinat előtt összegyűjtött püspöki javaslatok inkább a római kongregációk eljárásmódjainak egyszerűsítését kívánták. Menetközben, a zsinati tárgyalások során merült fel az a belátás, hogy itt alapvető, új meghatározásra van szükség. Az apostolkollégium

gondolata, a püspököknek az egész egyházért való felelőssége fokozatosan tisztázódott. Természetesen mindjárt akadtak heves ellenzők, akik az újítástól a pápai főhatalmat féltették. Kár volt aggódniuk! Hogy itt mennyire nem jogi erőeltolódásról van szó, hanem dogmatikus és lelkipásztori igazságokról, azt talán legjobban az illusztrálja, hogy az új szellemben fogant határozat a püspökök gondjaira bízza a nem-katolikusokat, sőt nem-kereszténveket is (16. pont). Világos, hogy ezek fölött a püspöknek semmi jogi hatalma nincs, tehát az újítás nem a jogkör, hanem a lelkipásztori felelősség kibővítését célozta.

Az egyházról szóló konstitúció lerakta az elvi alapokat, ezeket röviden megismétli a gyakorlati határozat (3–4. pontok), hogy utána rögtön a praxisra térjen át.

Az első gyakorlati kérdés az volt, hogy *miképpen érvényesüljön a püspökök kollegiális törődése az egyházzal.* Két megoldás kínálkozott: létesüljön egy püspöki tanácsadó testület, mely rendszeresen támogatja a pápát az egyház vezetésében, illetve: a római kúria hivatalaiba megyéspüspökök is kerüljenek be. A javaslat védelmezői rámutattak arra, hogy a pápa amúgy is használ segítő testületet, tehát az élet maga elkerülhetetlenné teszi munkatársak bevonását. Míg azonban a kúria emberi létesítmény, Krisztus maga apostolkollégiumot alapított. A püspökök munkatársi szerepe a pápa oldalán tehát isteni eredetű. Bea bíboros nagyon mélyen átlátta a helyzetet, amikor a kollegialitás körül folyó vitákban kijelentette, hogy itt nemcsak a modern társadalmi berendezkedés egyik alapelvéről, a szubszidiaritásról van szó, hanem az emberekben működő Szentlélek iránti tiszteletről is. A Szentlélek az, aki különféle adományokat oszt ki, hogy mindnyájan közreműködjenek a Titokzatos Test építésében.

A megszavazott határozat mindkét megoldást elfogadta: javasolja a püspöki szinódus felállítását és a megyéspüspököknek a kúriai munkába való bevonását (5, 10. p.).

A másik gyakorlati kérdést *a római kúria átalakítása* képezte. Kívánalom volt az ügyvitel egyszerűsítése és javítása (pl. ne lehessen senkit elítélni meghallgatása nélkül), a kúria státusának rendezése (ne legyen a pápa és a püspökök közé ékelve), nyitottabbá tétele (más jellegű munkatársak bevonása). A hosszú viták meghozták eredményüket: az elfogadott határozat kimondja, hogy a római kúria hivatalai a pápa „nevében és tekintélyével végzik feladatukat az egyházak javára és a felszentelt főpásztorok szolgálatára" (9. pont). A részletezés felsorolja a kúria átszervezését, nemzetközivé tételét, megyéspüspökök, sőt világi szakértők bevonását (9–10. pontok).

A püspököknek megnövekedett felelősségükhöz természetesen *nagyobb hatalommal* is kell rendelkezniük. Ez volt a harmadik gyakorlati pont. Először csak arról volt szó, hogy ki kell bővíteni a püspökök jogkörét úgy, hogy a pápától nagyobb felhatalmazásokat nyerjenek. Tárgyalás közben tisztázódott, hogy tulajdonképpen nem is felhatalmazások engedélyezéséről van szó, hanem egy meglévő hatalom korlátozatlanságáról. A püspökök már szentelésük és az apostolkollégiumba való tartozásuk által rendelkeznek a szükséges hatalommal, bár a pápának jogában áll ezt korlátozni. Az lett tehát a kérés, hogy a pápa ne korlátozza a megyéspüspökök hatalmát. Ismét olyan pont, amely heves összecsapásokat váltott ki. VI. Pál azonban nagylelkűen elébe ment az újításnak, és 1963. nov. 30-án „Pastorale munus" kezdetű motu propriojával a püspökök hatáskörébe utalt negyven, eddig fenntartott esetet, s privilégiumokat is adott. Ez jótékony hatást gyakorolt a tárgyalásra, így a határozat szövege is tartalmazza az újítók igazságát: „A püspököket mint az apostolok utódait a rájuk bízott egyházmegyékben eleve megilleti mindaz a rendes, saját és közvetlen hatalom, amely pásztori tisztségük gyakorlásához szükséges; megmarad

azonban mindig és mindenben az a joghatóság, amellyel a római pápa hivatalánál fogva rendelkezik, hogy egyes ügyeket fenntartson magának vagy más felsőbbségnek." (8. pont)

Megosztott felelősség

A kollegialitás elve más vonatkozásban is kényes kérdéseket vetett föl. Keresztül kellett vinni az elvet, és olyan területekre is alkalmazni, ahol már nem lehetett isteni rendelkezésre hivatkozni. Nyilvánvalóvá vált, hogy a kollegialitás analóg fogalom: különböző viszonylatokban különböző formákat igényel.

Miután megállapítást nyert a megyéspüspökök kollegiális felelőssége és hatalma, tisztázni kellett azt is, hogy a megyéspüspök mennyiben és milyen keretek között vegye igénybe mások segítségét. Itt is három csomópont alakult ki: a segédpüspökök kérdése, az egyházmegyék határainak megállapítása és a püspöki konferenciák szerepe.

A segédpüspököket illetően nagyon megoszlottak a vélemények. Mi legyen a segédpüspök: bérmálási kisegítő, kormányzati munkatárs, szakfeladattal megbízott segéderő? Van-e egyáltalán szükség rá? Nem pótolható-e bérmálási fakultással rendelkező pappal, ill. más vonatkozásban helynökökkel? Milyen legyen jogállása széküresedés és jogutódlás terén? A püspöki konferenciákon szavazati, vagy csupán részvételi joga legyen? Ahány kérdés, annyiféle felelet adható. A helyi sajátosságok szerint a végletekig ellentétes állásfoglalások hangzottak el. Lényegében a döntő aggodalom és ellenérv a segédpüspökökkel szemben a kormányzat egységének veszélye volt: mi lesz az egyházkormányzattal, ha a megyéspüspök mellett mások is nagyobb hatalommal szólnak bele? Ezzel szemben viszont fel lehetett hozni azt, hogy a kollegialitásnak itt is érvényesülnie kell, annál is inkább, mivel kimondották, hogy a püspök apostoli küldetését a felszentelés alapozza meg. (Éppen ezen az alapon kifogásolták többen azt a gyakorlatot, hogy egyes egyházi tisztviselők elismerésképpen, mintegy rangként kaptak püspökké szentelést.) Végül is győzött a kollegialitás elve. A határozat részletesen (25–36. pontok) foglalkozik a megyéspüspök és segédpüspök viszonyával, s messzemenően megkívánja együttműködésüket. Részletes szabályozásra azonban nem kerülhetett sor, éppen az annyira eltérő helyi sajátosságok miatt.

Az egyházmegyék határainak rendezése annyiban vágott a kollegialitás témakörébe, hogy a püspöknek az összegyház javát kell szem előtt tartania, s az megkívánhatja kis egyházmegyék összeolvasztását vagy nagyok szétdarabolását. Az elv világos, annál kevésbé világos, hogy mi dönti el valamely egyházmegye aránytalanságát. Elhangzott egy javaslat, hogy 200–500 ezer lélekszám legyen a két szélső határ, mások viszont rámutattak, hogy egyéb szempontok is döntőek lehetnek: politikai, faji egységek, városi, ill. falusi települések aránya stb. Egészen természetes, hogy a zsinat e téren sem hozhatott aprólékos előírásokat, hanem a helyi átrendezés kidolgozását a püspökkari konferenciák illetékességébe utalta (24. pont). Bizonyos alapelveket mégis tartalmaz a határozat (22–23. pont). Megkívánja, hogy legyen biztosítva az egyházmegye egysége, legyen az egyházmegye oly méretű, hogy a megyéspüspök főpásztori kötelességeit teljesíthesse, s végül hogy az egyházmegye nagysága tegyen lehetővé intézményi és anyagi önállóságot. A dekrétum hangsúlyozza az állami és demográfiai szempontok figyelembevételét is, s figyelme külön kiterjed a különböző szertartású hívek megfelelő gondozására is.

A francia, német és amerikai püspökök a tárgyalások során joggal hivatkoztak a náluk régóta gyakorlatban levő és eredményesen működő *püspökkari konferen-*

ciákra. Mégis hamar kiderült, hogy ez sem olyan egyszerű kérdés, mert szembe kell nézni a konferenciai határozatok hatékonyságának problémájával is. A konferenciák elsősorban tanácskozások; kötelezhetők-e vajon az egyes püspökök a határozatok végrehajtására? Az is tisztázatlan volt, hogy lehet-e egységes püspökkari összejövetelekről beszélni. Míg a latin egyházban a modern püspökkari konferenciákat praktikus okok hozták létre, s gyakran nem belső egyházi ügyekről, hanem vegyes témákról tanácskoztak (sajtó, anyagi kérdések, társadalmi ügyek stb.), addig a keleti egyház gyakorlatában a tartományi zsinatok inkább a régi zsinatokra emlékeztető rendeltetéssel bírnak.

A zsinati határozat hivatkozik (36–38. pontok) az egyetemes és tartományi zsinatok gyakorlatára, majd nemcsak célravezetőnek nevezi a püspökkari konferenciákat, hanem bennük látja a püspökök pásztori tisztségének közös gyakorlási módját is. A konferenciák szabályzatának elkészítését rábízza az illetékes konferenciákra, de életbeléptetésükhöz a szentszék engedélye szükséges. A megyéspüspököknek és koadjutoroknak a határozat szavazati jogot ad, míg a segédpüspökök szavazati jogát a konferencia dönti el szabályzatában. A pápai nunciusok – több zsinati atya javaslatára – nem tagjai a püspökkari konferenciáknak.

Összefoglalva elmondható, hogy a nagyobb hatalomban és felelősségben részesedő püspökök készek voltak felelősségüket másokkal megosztani. Az eredmény a Szentlélek működésére mutat, hisz így válik lehetővé Isten népének szorosabb, mélyebb közössége.

Megtisztított tekintély

A bevezetésben szó volt a tekintély válságáról. Korunkban a pusztán formális tekintély elégtelenné vált; a társadalmi egyenlőség következtében nincsenek kivételezett személyek, akik egyéni kvalitásuktól függetlenül egyedül hivatali tekintélyükre építhetnének. A mai korban kikerülhetetlen feladata az egyháznak, hogy az isteni tekintélyt hitelesen, elfogadhatóan képviselje. Bár a püspökökről szóló zsinati határozat ezzel a kérdéssel nem foglalkozott, a szövegben mégis ismételten is olyan szellem bukkan fel és érvényesül, amely ebbe az irányba mutat. Kissé erős kifejezéssel azt lehetne mondani, hogy a zsinaton a püspök alakjának mítosztalanítása következett be.

A püspök a tanítóhivatal tagja, főpap és apostolutód; ezek a kegyelmi kiváltságok megalapozzák szerepét, de az idők folyamán sok hamis fény is rakódott a püspök alakjára, aki egyben közéleti vezetővé is vált. A püspök csak megkülönböztető ruhákban, titkára kíséretében, ünnepélyes alkalmakkor volt látható. A hivatali külső a kötelező formaságok sokszor eltakarták a Szentlélek különleges pecsétjével megjelölt személyt.

A zsinat részletesen kifejti a püspökök kötelességeit (11–21. pontok). Nem tételezi fel, hogy a püspökök úgyis tudják a dolgukat, hanem útbaigazítást ad nekik. Felcsillan itt a személyi kultusz felszámolása, amint a tárgyalás során már Villalba riobambai (Ecuador) püspök világosan kifejezte: a püspöknek a kritikát is el kell fogadnia. A határozat említett pontjai szólnak a modern igehirdetésről, az emberekkel, társadalommal való dialógusról, a hitoktatás megfelelő megszervezéséről, a liturgia és kegyelmi élet fejlesztéséről, a karitatív és szociális munkálkodásról. Külön ki kell itt emelni a tizennyolcadik pontban említett rendkívüli eseteket: a kivándorlók, menekültek, tengerészek, pilóták és nomádok lelkigondozását. Érdekes és vigasztaló, hogy a püspökök figyelme ilyen peremkérdésekre is kiterjedt. Így

válnak valóban Krisztus népének felelős lelkipásztoraivá, a főpásztori tekintély méltó hordozóivá.

A határozatban a papokról is szó van (28–32. pontok). A püspökkel együtt ők is részesei Krisztus papságának, s így a „püspöki rend" munkatársai – hirdeti a zsinati határozat. A pap nem a püspök személyes beosztottja, hanem a papi rend tagja, aki a püspöki rend szolgálatára van, s akit éppen ezért a püspökhöz „természetfeletti szeretet köteléke" fűz. Hívja meg a püspök papjait lelkipásztori megbeszélésekre (a lelkipásztori tanács felállításáról már a 27. pont intézkedik). A határozat végig veszi a papok munkatársi működésének formáit, feladatait, s két gyakorlati szempontot sem mulaszt el: a jobb lelkipásztori munka érdekében fontos, hogy a kinevezésben a püspök kezét ne kösse meg kegyúri vagy egyéb jog (elmozdíthatatlan plébánosok stb.), továbbá, hogy a kinevezéseknél ne csak a jelölt tudása, hanem emberi rátermettsége is figyelembe jöjjön. A hatékonyabb lelkipásztorkodás érdekében a szerzetesek bekapcsolásáról a 33–35. pontok intézkednek.

A püspök tekintélyének megtisztítását szolgálta az az újítás is, hogy a püspök bizonyos kor után menjen nyugdíjba. A javaslat először sokakban felháborodást váltott ki. A nyugdíjbavonulás kérdése valóban magában hordozza annak elismerését, hogy egy püspök alkalmatlanná válhat – saját hibáján kívül – főpásztori hivatalának betöltésére, de ez nem jelenti a püspöki hivatal megalázását, hanem éppen ez biztosítja annak méltó betöltését. Maradnak természetesen tisztázandó kérdések (nyugdíj, ellátás, cím), de a zsinat mégis kimondotta a püspökök nyugdíjba vonulását – tapintatosan, önkéntes lemondás formájában (21. pont).

A püspökökről szóló határozat javaslatainak jórésze máris végrehajtást nyert. Gyakorlati határozatról lévén szó, természetes, hogy mondanivalóját könnyebb volt átültetni a gyakorlatba, mint más, elméletibb jellegű okmányét. Megvalósult a püspökök kollegialitását kifejező püspöki szinódus, megtörtént a római kúria reformálása, létrejöttek a püspökkari konferenciák, egyszerűsítették a főpapi ruházatot, létrehozták a lelkipásztori tanácsokat. Mindezek végrehajtása után, majd tíz évvel a zsinat befejezését követően válik csak igazán világossá, hogy a legdöntőbb, a legfontosabb az a szellem, ami a zsinatot áthatotta. A jogi újítások nem mindig hozták meg a várt eredményt – ezt ma már világosan látjuk. Megújult élethez nem elégségesek a megújult keretek, hanem új szellemre van szükség. Ezért indokolt, hogy visszatérjünk a zsinat légköréhez, szellemiségéhez.

Dr. Bán Endre

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

ELŐSZÓ

1. – *(Az apostolok küldetése)*

Az Úr Krisztus, az élő Isten Fia, azért jött, hogy népét bűneitől megszabadítsa[1] és hogy minden embert megszenteljen. Amint pedig az Atya küldötte őt, úgy küldte ő is apostolait,[2] azért szentelte meg őket és adta meg nekik a Szentlelket, hogy az Atyát ők is megdicsőítsék a földön és az embereket üdvözítve „fölépítsék Krisztus testét" (Ef 4,12), vagyis az egyházat.

2. – *(A pápa és a püspökök küldetése)*

Krisztusnak ebben az egyházában – Isten rendelése szerint – a lelkek gondozására a római pápát illeti a legfőbb, teljes, közvetlen és egyetemes hatalom: ő Péter utódja, akire Krisztus az ő juhainak és bárányainak legeltetését bízta. Így övé az összes egyházak felett a rendes joghatóság főhatalma, mert ő kapta meg, mint az összes hívők pásztora, azt a küldetést, hogy biztosítsa az egyetemes egyház közös javát és az egyes egyházak javát.

A püspökök maguk is a Szentlélek rendeléséből lépnek az apostolok örökébe, mint a lelkek pásztorai,[3] és a római pápával együtt az ő fősége alatt az a küldetésük, hogy állandósítsák Krisztusnak, az örök pásztornak a művét.[4] Krisztus ugyanis az apostoloknak és utódaiknak adta a parancsot és a hatalmat, hogy minden népet tanítsanak, az embereket az igazságban megszenteljék és mint nyájat legeltessék. A püspökök tehát a nekik adott Szentlélek által igazi és meghatalmazott hittanítók, főpapok és pásztorok lettek.[5]

3. – *(Az egész egyházat átfogó egység)*

Püspöki tisztségüket, amelyet a püspökszentelésben nyernek el,[6] a pápával való közösségben és az ő vezetése alatt gyakorolják. Feladatuk a tanítás és a pásztori kormányzás; osztoznak az összes egyházak gondjaiban, hiszen mint kollégium, illetve testület az egész egyházat átfogják egységükkel.

Mindegyik püspök az Úr nyájának neki kijelölt része javára fejti ki működését; mindegyik a rábízott részegyháznak viseli gondját, bár megtörténhet, hogy egyesek több egyház számára közös ügyekben fáradoznak.

A zsinat szándéka az, hogy tüzetesebben körvonalazza a püspökök pásztori tisztségét; ebben tekintettel van az új formák felé haladó társadalom körülményeire is.[7] Ezért a következőket határozza.

I. fejezet

A PÜSPÖKÖK ÉS AZ EGYETEMES EGYHÁZ

I. – A püspökök szerepe az egyetemes egyházban

4. – *(A püspöki kollégium hatalma)*

A püspököket a szentségi felszentelés ereje és a kollégium fejével s tagjaival való hierarchikus közösség teszi a püspöki testület tagjaivá.[8] „A püspökök rendje viszont, amely az apostolok kollégiumának helyére lépett a tanítás és a lelkipásztori gondoskodás terén, sőt amelyben megszakítás nélkül megmarad az apostoli testület, fejével: a római pápával együtt – és sohasem e fő nélkül – szintén hordozója az egész egyházra kiterjedő legfőbb és teljes hatalomnak, de ezt a hatalmat csak a római püspök beleegyezésével gyakorolhatja."[9]

Ezt a hatalmát „ünnepélyes módon az egyetemes zsinaton gyakorolja".[10] Ezért a zsinat úgy határoz, hogy minden püspöknek, éppen mert tagja a püspöki kollégiumnak, joga van részt venni az egyetemes zsinaton.

„Ugyanezt a kollegiális hatalmat gyakorolhatják a pápával együtt a földkerekség-szerte élő püspökök, ha a kollégium feje kollegiális cselekvésre szólítja fel őket, vagy legalábbis jóváhagyja vagy szabadon elfogadja a sokhelyütt élő püspökök együttes cselekvését és ezáltal igazi kollegiális aktus jön létre."[11]

5. – *(A püspöki szinodus)*

Erőteljesebb segítséget nyújtanak az egyház legfőbb pásztorának a római pápa által megállapított vagy meghatározandó módon a föld minden táján választott püspökök abban a tanácsban, amelynek püspöki szinodus a neve. Ez ugyanis mintegy az egész katolikus püspöki rendet képviseli és egyúttal jelzi, hogy – hierarchikus közösségben – az összes püspökök kiveszik részüket az egész egyházra kiterjedő gondoskodásból.[12]

6. – *(Az egész egyházra kiterjedő gondoskodás)*

A püspökök, mint az apostolok törvényes utódai és a püspöki kollégium tagjai, legyenek mindig összetartozásuk tudatában és törődjenek az összes egyházakkal, hiszen az egyházért a többi püspökkel együtt mindegyikük felelős, Isten rendelése és apostoli tisztségük parancsa alapján.[13] Különösen azokra a földrészekre legyen gondjuk, ahol még nem hirdették Isten igéjét, vagy amelyeken – főként paphiány miatt – a keresztények abban a veszélyben forognak, hogy elpártolnak a keresztény erkölcsöktől, sőt magát a hitet is elveszítik.

Ezért minden erejükkel arra törekedjenek, hogy az evangélium hirdetésének és az apostolkodásnak a műveit a hívők lelkesen felkarolják és támogassák. Igyekezzenek ezenfelül arról is gondoskodni, hogy alkalmas áldozópapok készüljenek fel – de szerzetes és világi munkatársak is – a missziók és a paphiányban szenvedő vidékek szolgálatára. Arra is legyen gondjuk, hogy amennyire csak lehetséges, saját papjaik közül is menjenek néhányan az említett missziókba, illetve egyházmegyékbe, hogy a szent szolgálatot végig vagy legalább egy ideig ott teljesítsék.

A püspökök tartsák szem előtt azt is, hogy az egyházi javak felhasználásában nemcsak saját egyházmegyéjükre kell tekintettel lenniük, hanem más részegyházak szükségleteire is, mert azok is Krisztus egyetlen egyházának a részei. Ügyeljenek végül, hogy erejükhöz mérten enyhítsenek azokon a bajokon, ame-

lyek más egyházmegyéket vagy vidékeket sújtanak.

7. – *(Testvéri szeretet)*

Tanúsítsanak testvéri együttérzést, főképpen azok iránt a püspökök iránt, akiket Krisztus nevéért rágalmaznak és zaklatnak, akik börtönben raboskodnak vagy szolgálatukban akadályozva vannak; segítsék őket tettekkel, hatékony gondoskodással. A testvérek imái és cselekedetei jótékonyan enyhítsék fájdalmaikat.

II. – A püspökök és az Apostoli Szentszék

8. – *(A püspök hatalma egyházmegyéjében)*

a) A püspököket mint az apostolok utódait a rájuk bízott egyházmegyékben eleve megilleti mindaz a rendes, saját és közvetlen hatalom, amely pásztori tisztségük gyakorlásához szükséges; megmarad azonban mindig és mindenben az a joghatóság, amellyel a római pápa hivatalánál fogva rendelkezik, hogy egyes ügyeket fenntartson magának vagy más felsőbbségnek.

b) Minden egyes megyéspüspök felhatalmazást nyer, hogy az egyház általános törvénye alól esetenként felmentést adjon azoknak a hívőknek, akikre a jog szerint kiterjed a hatalma, valahányszor úgy ítéli meg, hogy az lelkük javára szolgál, hacsak az egyház legfőbb tekintélye külön fenntartással nem élt.

9. – *(A római kúria intézményei)*

A római pápa az egész egyházra kiterjedő legfőbb, teljes és közvetlen hatalmának gyakorlásában felhasználja a római kúria intézményeit, ezek tehát az ő nevében és tekintélyével végzik feladatukat az egyházak javára és a felszentelt főpásztorok szolgálatára.

Ezek a hivatalok a római pápának és az egyház pásztorainak kiváló segítséget nyújtottak, a zsinati atyák mégis átszervezésüket kívánják: alkalmazkodjanak jobban a kor, a vidékek és a rítusok igényeihez. Legyen megfelelőbb a számuk, elnevezésük, illetékességük és ügyvitelük, s legyen egybehangoltabb a működésük.[14] Hasonlóképpen kívánják az atyák, hogy a római pápa követeinek hatásköre pontosabban legyen meghatározva, mégpedig a püspökök saját pásztori tisztségének figyelembevételével.

10. – *(A római intézmények megújítása)*

Kívánalmaik közé tartozik az is, hogy ezek az intézmények, amelyek valóban az egyetemes egyház javára létesültek, a tagokat, tisztviselőket és tanácsosokat továbbá a római pápa követeit is, amennyire csak lehetséges, egyre gyakrabban az egyház különböző tartományaiból válasszák ki. Mutassanak tehát igazi egyetemességet a katolikus egyház hivatali illetve központi szervei.

Az is fontos igény, hogy ezeknek az intézményeknek a tagjai közé püspökök is kerüljenek, főként megyéspüspökök: ők az összes egyházak felfogását, kívánságait és szükségeit életszerűbben tudják a római pápa elé tárni.

Végül, úgy vélik a zsinati atyák: nagyon hasznos lenne, ha ezek a hivatalok szívesebben hallgatnák meg azokat a világiakat, akiket erényük, szakértelmük vagy tapasztalatuk ajánl. Így megkapnák az őket megillető szerepet az egyház ügyeinek intézésében.

II. fejezet

A PÜSPÖKÖK ÉS A RÉSZEGYHÁZAK, VAGYIS AZ EGYHÁZMEGYÉK

I. – A megyéspüspökök

11. – *(Az egyházmegye pásztora a püspök)*

Az egyházmegye Isten népének olyan része, amely egy püspökre van bízva, hogy ő azt pásztorként vezesse, a papsággal karöltve. Ez a csoport ragaszkodik pásztorához, aki összegyűjti a Szentlélekben az evangélium és az eukarisztia révén, és így részegyházat alkot. Benne jelen van a tevékeny Krisztusnak egy, szent katolikus és apostoli egyháza.

Az egyes püspökök, akikre valamely részegyház gondja van bízva, a római pápa vezetése alatt, saját, rendes és közvetlen pásztori tisztségük címén legeltetik juhaikat az Úr nevében, tanító, megszentelő és kormányzó szolgálatot gyakorolva javukra. Ők maguk viszont elismerik azokat a jogokat, amelyek megilletik a pátriárkákat vagy más hierarchikus felsőbbségeket.[15]

A püspökök úgy lássák el apostoli tisztségüket, mint akik Krisztus tanúi az összes emberek előtt: ne csak azokról gondoskodjanak, akik már követik a pásztorok fejedelmét, hanem szenteljék magukat teljes szívvel azoknak is, akik az igazság útjáról bármiképp is letértek vagy Krisztus evangéliumát és üdvözítő irgalmát nem ismerik, hogy végül mindenki „csupa jóságban, igazságban és egyenességben" (Ef 5,9) éljen.

12. – *(A püspök tanítói tisztsége)*

Tanítói hivatásuk gyakorlásában Krisztus evangéliumát hirdessék az embereknek: ez a püspökök legfőbb kötelességei közül is kiválik.[16] A Lélek erejében hívják őket a hitre vagy erősítsék meg őket az élő hitben. Tárják elébük Krisztus teljes misztériumát, vagyis azokat az igazságokat, amelyeket nem ismerni annyi, mint Krisztust nem ismerni; mutassák meg azt az utat is, amelyet az isteni kinyilatkoztatás világít meg, s amely Isten megdicsőítésére és – éppen ezáltal – az örök boldogság elnyerésére vezet.[17]

Ezenfelül magyarázzák meg, hogy a teremtő Isten szándéka szerint, maguk a földi dolgok és az emberi alkotások is az emberek üdvösségére irányulnak, és így nagyon hozzájárulhatnak Krisztus testének a felépítéséhez.

Ezért azt is hirdessék, hogy az egyház tanítása szerint hogyan kell becsülni: az emberi személyt a maga szabadságában és testi életében is; a családot s annak egységét és szilárdságát, a gyermek vállalását és felnevelését; a világi közösséget törvényeivel és különféle hivatásaival együtt, a munkát és a szabadidőt, a művészeteket és a technikai találmányokat; a szegénységet és a bőrvelkedést; végül pedig, fejtsék ki azokat az elveket, amelyek alapján megoldhatók az anyagi javak birtoklásának, gyarapításának és helyes szétosztásának, a békének és a háborúnak, az összes népek testvéri együttélésének igen súlyos kérdései.[18]

13. – *(A keresztény tanítás irányelvei)*

A keresztény tanítást korszerűen adják elő, vagyis legyen meg szavukban a válasz azokra a nehézségekre és kérdésekre, amelyek leginkább foglalkoztatják és nyugtalanítják az embereket; védjék is meg ezt a tanítást, a híveket is oktatva annak igazolására és terjesztésére. Tanítói munkájuk maga legyen a bizonyság, hogy az egyház édesanyaként gondoskodik minden emberről, hi-

vőkről és nem hivőkről. Különös gondjuk legyen a szegényekre és az alacsony sorsú emberekre: azért küldte őket az Úr, hogy hozzájuk vigyék az örömhírt.

Az egyháznak párbeszédet kell kezdenie a társadalommal, amelyben él.[19] Elsősorban a püspökök feladata, hogy az emberekkel a kapcsolatot felvegyék, kérjék és ki is szélesítsék a párbeszédet. Az üdvösség ügyeiről folytatott beszélgetéseket jellemezze a mondanivaló világossága, valamint alázatosság és szelídség, hogy az igazság jósággal, az értelem szeretettel párosuljon. Legyen meg a kellő okosság, de a bizalom is, mert ez ápolja a barátságot, és így megteremtheti a lelkek közösségét.[20]

Igyekezzenek felhasználni a napjainkban rendelkezésre álló eszközöket a keresztény tanítás hirdetésére, így főként a szentbeszédet, a hitoktatást; mindig ezeké ugyanis az elsőség. Adják elő a keresztény tanítást iskolákban, egyetemeken, konferenciákon és gyűléseken; terjesszék továbbá egyes események alkalmából tett megnyilatkozásokban, felhasználva a sajtót és más tömegkommunikációs eszközöket, amelyeket mindenképpen igénybe kell venni Krisztus evangéliumának hirdetésére.[21]

14. – *(A hitoktatás)*

A hitoktatás célja, hogy az emberekben az ismeretek által megvilágított hit élő, tudatos és tevékeny legyen; ügyeljenek tehát a püspökök arra, hogy nagy gonddal történjék a gyermekek és a serdülők, a fiatalok sőt a felnőttek hitoktatása is. Legyenek rajta, hogy az oktatásban megtartsák a kellő rendet, s hogy a módszer feleljen meg a szóbanforgó anyagnak, a hallgatók lelkivilágának, képességeinek, korának és életkörülményeinek, maga a tanítás pedig merítsen a szentírásból, a hagyományból, a liturgiából, az egyház életéből és tanítóhivatalának megnyilatkozásaiból.

Gondoskodjanak ezenfelül arról, hogy a hitoktatók hivatásukra kellően felkészüljenek: jól ismerjék meg az egyház tanítását, sajátítsák el elméletben és gyakorlatban a lélektan törvényeit és a pedagógia szabályait.

Legyenek azon is, hogy a felnőtt hittanulók (katekumenek) oktatását újra bevezessék, illetve korszerűsítsék.

15. – *(A püspökök megszentelő hivatása)*

Megszentelő hivatásuk betöltésében tartsák emlékezetükben a püspökök: az emberek közül valók és az emberekért vannak Istennel való kapcsolataik erősítésére, hogy adományokat és áldozatokat ajánljanak fel a bűnökért. A püspököké ugyanis az egyházirend teljessége, tőlük függenek hatalmuk gyakorlásában mind az áldozópapok – ezek maguk is papok, az újszövetségnek arra felszentelt papjai, hogy a püspöki rend szorgos munkatársai legyenek – mind a szerpapok, akiket szolgálatra szentelnek fel, s Isten népének szolgálatában együttműködnek a püspökkel és papságával. A püspökök maguk tehát Isten titkainak első intézői, ezért ők a rájuk bízott egyházban az egész liturgikus életnek is irányítói, ápolói és őrei.[22]

Azon fáradozzanak tehát szüntelenül, hogy a keresztények a húsvéti misztériumot mind bensőségesebben megismerjék és életre váltsák az eukarisztia által, s így Krisztus szeretetének az egységében egyetlen, jól szervezett testet képezzenek:[23] „az imádságnak és az isteni tanítás szolgálatának szentelve magukat" (ApCsel 6,4) azon munkálkodjanak, hogy a gondjukra bízottak valamennyien egy szív és egy lélek legyenek az imádságban,[24] a szentségek vételével pedig növekedjenek a kegyelemben, és hűségesen tanúskodjanak az Úr mellett.

Mint a tökéletesség mesterei, igyekezzenek a püspökök gyarapítani papjaik, szerzeteseik és világi híveik – kiki sajátos hivatásának megfelelő – életszentségét,[25] el nem feledve, hogy a szent életre nekik kell példát adniok szeretetben, alázatosságban és szerény életmódban. Annak az életszentségnek,

amelyet a rájuk bízott egyházban szorgalmaznak, feltűnő vonása legyen az érzék Krisztus egyetemes egyháza iránt. Tegyenek tehát sokat a papi és szerzetesi hivatásokért, s különös gondot fordítsanak a missziós hivatásokra.

16. – *(A püspök vezetői szolgálata az egyházmegyében)*

A püspökök atyai és pásztori feladatuk betöltésében övéik között olyanok legyenek, mint a szolgák,[26] jó pásztorok, akik ismerik juhaikat, de akiket a juhok is ismernek; igazi atyák, akik azzal tűnnek ki, hogy mindenkit szeretnek és mindenkiről gondoskodnak, és akiknek magától Istentől nyert tekintélye előtt mindnyájan szívesen meghajolnak. Nyájuk egész családi közösségét fogják úgy össze és neveljék oly módon, hogy valamennyien – kötelezettségeiket szemmel tartva – a szeretet egységében éljenek és munkálkodjanak.

A püspökök csak akkor valósíthatják meg mindezeket, ha „minden jóra alkalmas eszközzé" (2Tim 2,21) válva és „mindent eltűrve a választottakért" (2Tim 2,10), egész életformájuk alkalmazkodik az idők követelményeihez.

Mindig megkülönböztetett szeretettel legyenek papjaik iránt, hiszen püspöki feladataiknak és gondjaiknak egy részét ők vállalják, és magukat ezeknek szentelik a mindennapok teendőiben. Tekintsék őket fiaiknak, barátaiknak;[27] ezért mindig szívesen hallgassák meg őket, s velük meghitt jóviszonyban arra törekedjenek, hogy egységes lelkipásztori gyakorlatot alakítsanak ki az egész egyházmegyében.

Törődjenek papjaik lelki és szellemi fejlődésével és anyagi helyzetével, hogy papjaik szentül éljenek, lelki emberek legyenek s hűségesen és eredményesen végezzék szolgálatukat. Ezért biztosítsanak számukra olyan intézményeket és rendezzenek olyan összejöveteleket, ahol a papok időnként egybegyűlnek akár hosszabb lelkigyakorlatokra életük megújítása végett, akár további ismeretek szerzésére az egyházi tudományokban, különösen a szentírásban és a teológiában, a jelentősebb szociális kérdésekben, valamint az új lelkipásztori módszerekben. Segíteni kész irgalommal legyenek papjaik iránt, ha azok bármiképp is veszélyben forognak vagy valamiben hibáztak.

Korszerű eszközök alkalmazásával, főleg szociológiai felméréssel igyekezzenek híveik problémáit, társadalmi körülményeit jól megismerni, hogy mindig a valódi helyzetüknek megfelelő segítséget nyújthassák nekik. Mindenkivel törődjenek, tekintet nélkül korukra, származásukra vagy nemzetiségükre, őshonosokkal, jövevényekkel, idegenekkel egyképpen. Lelkipásztori munkájukkal kapcsolatban hagyják meg híveiknek az egyház ügyeiben őket megillető szerepüket, elismerve, hogy azoknak kötelességük és joguk is tevékenyen együttműködni Krisztus misztikus testének építésén.

Szeretettel legyenek az elszakadt testvérek iránt. Kössék híveik lelkére, hogy barátságosak legyenek irányukban és szeressék őket, szorgalmazzák az ökumenizmust, ahogyan azt az egyház értelmezi.[28] Zárják szívükbe a meg nem kereszteltetett, hogy számukra is felragyogjon annak a Krisztus Jézusnak a szeretete, akinek tanúi a püspökök az egész világ színe előtt.

17. – *(Az apostoli munkák irányítása)*

Tökéletesíteni kell az apostolkodás különféle módjait, valamint a munkamegosztást és a jó együttműködést az apostoli vállalkozások között, amelyet a püspök irányít az egész egyházmegyében vagy annak egyes tájain. Így minden lelkipásztori célzatú vállalkozás vagy intézmény: a hitoktatás, a missziók, a szeretetszolgálat, a szociális, családi, iskolai vagy bármilyen más munka között meglesz az összhang; ez pedig az egyházmegye egységét magát is jól kiemeli.

Nyomatékosan kell hangoztatniok a világiak apostoli küldetését, amelyből kiki a maga helyzetének és tehetségének megfelelően veszi ki a részét; ajánlják is nekik, hogy segítő készséggel kapcsolódjanak be a világiak apostolságának különféle műveibe, éspedig különösen a katolikus akcióba. Pártolni vagy lelkesíteni kell a társulatokat, amelyeknek közvetve vagy közvetlenül természetfeletti célkitűzésük van. Ilyen célok: a tökéletesebb élet, Krisztus evangéliumának hirdetése az egész világon, a keresztény tanítás vagy a nyilvános istentisztelet fejlesztése, szociális célok megvalósítása vagy a jámborság és a szeretet cselekedeteinek a gyakorlása.

Az apostolkodás formái jól alkalmazkodjanak a kor követelményeihez: vegyék figyelembe az embereknek nemcsak lelki és erkölcsi, hanem társadalmi, demográfiai és gazdasági viszonyait is. Ehhez hatékony és igen gyümölcsöző segítséget nyújtanak, és ezért mindenképpen ajánlatosak a lelkipásztori szociológia intézetei, illetve ezek szociológiai és vallástudományi kutatása.

18. – *(Különös gond a hivők egyes csoportjaira)*

Különös gondot kell fordítani azokra a hivőkre, akik életkörülményeik miatt nem részesülnek eléggé a plébánosok szokásos, közös lelkipásztori gondozásában vagy azt teljességgel nélkülözik. Ilyen a sok kivándorló, száműzött és menekült, ilyenek a tengerészek és a repülők is, a nomádok és más effélék. Megfelelő lelkipásztori módszereket kell kidolgozni azok lelki gondozására is, akik üdülés céljából utaznak idegenbe, bizonyos időre.

A nemzeti püspöki karok tanulmányozzák behatóan az említettekre vonatkozó sürgető kérdéseket, egyakarattal és egyesített erővel hatékonyan gondoskodjanak lelki ellátásukról, alkalmas eszközök és intézmények útján. Vegyék figyelembe elsősorban az Apostoli Szentszék által kiadott vagy kiadandó irányelveket[29] és alkalmazzák hozzá azokat az idő, a hely és a személyek körülményeihez.

19. – *(A püspökök és a közhatalom)*

A püspökök természetszerűleg teljes és tökéletes szabadságnak és bármely világi hatalomtól való függetlenségnek örvendenek apostoli feladatuk betöltésében, melynek célja a lelkek üdve. Nem szabad tehát egyházi tisztségük gyakorlását sem közvetve sem közvetlenül akadályozni, sem megtiltani nekik, hogy az Apostoli Szentszékkel s más egyházi felsőbbségekkel és saját alattvalóikkal szabadon érintkezzenek.

A felszentelt főpásztorok nyájuk lelki gondozásán munkálkodva egyúttal a társadalom és az állam boldogulásán és javán is fáradoznak; erre a célra – tisztségük természete szerint, és ahogy püspökökhöz illik – az állami hatóságokkal tevékenyen együttműködnek, és az igazságos törvények iránt engedelmességre, a jogszerűen fennálló felsőbbség iránt tiszteletre intenek.

20. – *(A püspökök kinevezése)*

Az egyetemes szent zsinat kijelenti, hogy püspököket kinevezni és beiktatni az arra illetékes egyházi felsőbbségnek saját, különleges és természetszerűen kizárólagos joga, mert az Úr Krisztus alapította a püspökök apostoli tisztségét, és mert az lelki és természetfeletti célzatú.

Ezért az egyház szabadságának helyes megvédése és a hivők javának megfelelőbb és akadálytalanabb biztosítása végett azt óhajtja a zsinat, hogy ezután világi hatalmak ne kapjanak jogot vagy kiváltságot a püspöki tisztségre való kiválasztáshoz, kinevezéshez, ajánláshoz vagy jelöléshez. A világi felsőbbségek jóakaratát az egyház iránt a zsinat hálás lélekkel elismeri és igen nagyra értékeli, mégis teljes tisztelettel arra kéri őket, hogy – az Apostoli Szentszékkel megtárgyalva a kérdést – önként mondjanak le az említett jogokról vagy ki-

váltságokról, amelyeket megállapodás vagy szokásjog alapján jelenleg birtokolnak.

21. – *(A püspökök lemondása)*

Mivel a püspökök lelkipásztori feladata oly fontos és súlyos, igen komoly velük szemben a kérés, hogy a megyéspüspökök és mások is, akik a jog szerint az ő soraikba tartoznak, ha előrehaladott koruk vagy más alapos ok miatt nem egészen alkalmasak már hivataluk betöltésére, akár saját elhatározásukból akár az illetékes felsőbbség felszólítására nyújtsák be lemondásukat tisztségükről. Az illetékes felsőbbség viszont, ha azt elfogadta, a lemondottak illő ellátásáról és a nekik kijáró különleges jogokról intézkedni fog.

II. – Az egyházmegyék határai

22. – *(Az ésszerűség elve)*

Az egyházmegye akkor éri el sajátos célját, ha az egyház lényege Istennek az adott egyházmegyéhez tartozó népén szembeötlően megmutatkozik; ha azokban a püspökök lelkipásztori tevékenységüket valóban kifejthetik, végül, ha megvan Isten népe üdvösségének a szolgálata a lehetőség szerinti legtökéletesebb módon.

Ez pedig megköveteli az egyházmegyék területi határainak megfelelő kijelölését, a papságnak és az anyagi javaknak ésszerű és az apostoli munka követelményeihez alkalmazkodó szétosztását. Mindezek javára válnak nem csupán a közvetlenül érdekelt klérusnak és híveknek, hanem az egész katolikus egyháznak is.

A zsinat tehát úgy dönt az egyházmegyék határairól, hogy amennyiben a lelkek java ezt kívánja, minél előbb kerüljön sor azok körültekintő felülvizsgálatára: lehet szó az egyházmegyék felosztásáról, széttagolásáról, egyesítéséről, határaik megváltoztatásáról, alkalmasabb püspöki székhely kijelöléséről, vagy végül – főképp nagyobb városokat magukba foglaló egyházmegyék esetében – azok új belső elrendezéséről.

23. – *(A rendezés szabályai)*

Az egyházmegyék határainak a felülvizsgálatánál, az életképes testet véve mintának, mindenek előtt az egyes egyházmegyék szerves egységét kell biztosítani, a személyek, a tisztségek és az intézmények szempontjából. Az egyes esetekben pedig, lelkiismeretesen mérlegelve az összes körülményeket, tartsák szem előtt a következő általános szabályokat.

1. Az egyházmegye határainak megállapítása történjék, amennyire csak lehet, Isten népe sokszor nagyon különböző összetételének figyelembevételével. Ez ugyanis sokféleképpen elősegítheti a céltudatos lelkipásztorkodást. Arra is kell gondolni, hogy a nép demográfiai csoportjait lehetőleg tartsák együtt a szerves felépítésüket alkotó közigazgatási és társadalmi intézmények határainak megfelelően. Ezért minden egyházmegyének csak összefüggő területe lehet.

Adott esetben tekintettel kell lenni az államok határaira is, továbbá a személyek, a helyek sajátos – például lélektani, gazdasági, földrajzi, történelmi – adottságaira.

2. Az egyházmegye kiterjedése és lakosainak a száma általában olyan legyen, hogy a püspök egymaga tudja – munkatársaival – főpapi kötelességeit teljesíteni és főpásztori látogatásait megfelelően végezni, az egyházmegyében az apostolkodás összes műveit irányítani és egybehangolni. Ismerhesse elsősorban papjait, de az egyházmegye munkáiban számottevőbb szerzeteseket és világiakat is. Viszont legyen adva elegendő és alkalmas terület arra, hogy a püspök és papsága – szem előtt tartva az egyetemes egyház igényeit – hasznosan fejthesse ki minden erejét a szolgálatban.

Az üdvösség szolgálata érdekében az legyen a szabály az egyházmegyékre nézve, hogy létszám és alkalmasság szerint legalábbis elegendő pap álljon mind-

egyik rendelkezésére, Isten népének kellő gondozására.

Ne hiányozzanak a részegyház saját tisztségei, intézményei és művei. A gyakorlat igazolja, hogy ezek szükségesek az alkalmas kormányzáshoz és az apostolkodáshoz. Végül pedig, legyenek meg a személyek és az intézmények fenntartására az anyagi források, vagy legalább okos előrelátás szerint számítani lehessen rájuk.

Ugyancsak az üdvösség szolgálata érdekében, ahol másik rítusú hívők élnek, lelkipásztori ellátásukról a megyéspüspök ennek a rítusnak papjai, illetve plébániái által gondoskodjék, vagy egy megfelelő felhatalmazásokkal ellátott és esetleg püspökké is szentelt püspöki helynök útján, akár pedig úgy, hogy ő maga tölti be személyesen a különböző rítusok főpásztori tisztét. Ha pedig különleges okok miatt – az Apostoli Szentszék megítélése szerint – egyik megoldás sem lehetséges, akkor rítusonként saját hierarchiát kell létesíteni.[30]

Hasonlók a körülmények, ha különböző nyelvű hívőkről van szó. Róluk is gondoskodjanak nyelvüket jól beszélő papok, illetve saját plébániák által, vagy a nyelvet jól tudó és esetleg püspökké is szentelt püspöki helynök útján, vagy más, célravezetőbb módon.

24. – *(Az érdekelt püspökök tárgyalják meg)*

Az egyházmegyéknek a 22–23. pontok szerint történő módosításánál vagy újak létesítésénél – érintetlenül hagyva a keleti egyházak fegyelmét – ajánlatos, hogy az illetékes püspöki karok ezt a kérdést a saját területükre vonatkozólag megvizsgálják. Ha kell, külön püspöki bizottságot is nevezhetnek ki erre; de mindig hallgassák meg főképpen az érdekelt tartományok vagy vidékek püspökeit; végül terjesszék elgondolásaikat és javaslataikat az Apostoli Szentszék elé.

III. – A megyéspüspök munkatársai a főpásztori szolgálatban

I. – Koadjutorok és segédpüspökök

25. – *(A megyéspüspök szolgálatában)*

Az egyházmegyék kormányzásában úgy kell a püspökök főpásztori szolgálatát rendezni, hogy az Úr nyájának a lelki érdekei mindenek felett álljanak. Nem ritkán segédpüspököket kell állítani, hogy ez a cél kellőképpen biztosítva legyen. A megyéspüspök ugyanis akár az egyházmegyék nagy kiterjedése vagy a lakosok nagy száma miatt, akár az apostoli munka különleges körülményei következtében, vagy egyéb természetű okokból esetleg nem képes személyesen az összes püspöki teendőket úgy ellátni, ahogyan azt a lelkek java megkövetelné. Sőt néha különleges szükség kívánja, hogy a megyéspüspök személyes segítségére koadjutor-püspököt kell rendelni. Az ilyen koadjutorokat, illetve segédpüspököket úgy ruházzák fel a megfelelő felhatalmazásokkal, hogy – mindig érintetlenül hagyva az egyházmegyei megyéspüspök tekintélyét – tevékenységük minél hatékonyabb legyen, és tiszteletben részesüljön püspöki méltóságuk is.

A koadjutor és a segédpüspökök hivatása az, hogy a megyéspüspököt tehermentesítsék. Ezért vele minden ügyben szívvel-lélekkel egyetértve végezzék munkájukat. Tanúsítsanak is mindig engedelmességet és tiszteletet a megyéspüspök iránt; ő pedig a koadjutort, illetve a segédpüspököket testvérként szeresse, és becsülje meg.

26. – *(Jogi intézkedések)*

Ha a lelkek java azt kívánja, ne vonakodjék a megyéspüspök az illetékes felsőbbségtől egy vagy több segédpüspököt kérni, azaz olyanokat, akiket utódlási jog nélkül rendelnek az egyházmegye szolgálatára.

Ha a kinevezési okmányban nincsen más intézkedés, a megyéspüspök tegye

meg segédpüspökét vagy segédpüspökeit általános vagy legalább püspöki – és csak az ő tekintélyétől függő – helynökeivé. Viszont készségesen beszélje meg velük a nagyobb fontosságú, különösen pedig a lelkipásztori ügyeket.

Hacsak az illetékes felsőbbség másképpen nem határozott, nem szűnnek meg a megyéspüspök tisztségével együtt azok a joghatóságok és felhatalmazások, amelyeket maga a jog ruház a segédpüspökökre. Az is kívánatos, hogy széküresedés esetén az egyházmegye kormányzását – súlyos okokat kivéve – a segédpüspökre, illetve az egyik segédpüspökre bízzák.

A megyéspüspök mindig tegye meg általános helynökének az utódlási joggal kinevezett koadjutor-püspököt, akinek az illetékes felsőbbség meghatározott esetekre teljesebb felhatalmazást is adhat.

A koadjutorral rendelkező megyéspüspök és a koadjutor ne mulasszák el kölcsönösen megtárgyalni a jelentősebb kérdéseket, hogy az egyházmegye jelen és jövő ügyeinek vitele folyamatos legyen.

II. – Az egyházmegyei hivatal és az egyházmegyei tanácsok

27. – Az egyházmegyei hivatalban első az általános helynök tisztsége. Valahányszor az egyházmegye kormányzása azt kívánja, állíthat a püspök egy vagy több püspöki helynököt: ezek – a jog alapján – az egyházmegye meghatározott részén, vagy megjelölt ügyekben vagy valamely rítus hívei felett azzal a joghatósággal rendelkeznek, amelyet az egyetemes jog az általános helynöknek ad meg.

Az egyházmegye kormányzásában a püspök munkatársai közé számítanak azok a papok is, akik szenátusát illetve tanácsát alkotják, mint a székeskáptalan, a tanácsosok testülete vagy más tanácsok, a helyek körülményei és jellege szerint. Ezeket az intézményeket, különösen a székeskáptalanokat, amennyiben erre szükség van, új és a kor követelményeihez igazodó szabályzattal kell ellátni.

Az egyházmegyei hivatalhoz tartozó papok és világiak, legyenek tudatában annak, hogy munkájukkal a püspök főpásztori szolgálatát segítik.

Az egyházmegyei hivatalt úgy kell megszervezni, hogy a püspök számára alkalmas eszköz legyen nemcsak az egyházmegye közigazgatásában, hanem az apostolkodásban is.

Nagyon kívánatos, hogy minden egyházmegyében létesüljön külön lelkipásztori tanács; elnöke legyen maga a megyéspüspök, tagjai pedig külön erre választott papok, szerzetesek és világiak. Ennek a tanácsnak az a feladata, hogy felvesse és megtárgyalja a lelkipásztori munkát érintő kérdéseket és gyakorlati következtetésekre jusson.

III. – Az egyházmegye papsága

28. – *(Egység)*

Az összes papok, akár egyházmegyések, akár szerzetesek, a püspökkel együtt Krisztus egyetlen papságának a részesei, és ilyen minőségben tevékenykednek: így és ezáltal válnak a püspöki rend dolgos munkatársaivá. A lelkipásztorkodásban mégis az egyházmegyés papoké az első hely: ők ugyanis beosztva, inkardinálva vannak a részegyházba, teljesen annak a szolgálatára szentelik magukat azért, hogy az Úr nyájának egy részét legeltessék; tehát egyetlen papi testületet és egy családot alkotnak, amelynek atyja a püspök. A főpásztornak a tisztségek és javadalmak adományozásában szabadnak kell lennie, hogy a szent szolgálatokat papjai között minél alkalmasabban és méltányosabban tudja szétosztani. Ezért megszűnnek az olyan jogok vagy kiváltságok, amelyek ezt a szabadságot bármiként is megszorítják.

A püspökök és az egyházmegyei papok közötti kapcsolatok ereje leginkább a természetfeletti szeretet köteléke legyen; ez teszi igazán gyümölcsözővé a papság akaratának megegyezését a püspök akaratával a lelkipásztori munkában. A püspök szívesen hívja megbeszélésre, közös eszmecserére is a papokat, különösen lelkipásztori kérdésekben, hogy a lelkek szolgálata egyre jobb legyen. Tegye ezt alkalomszerűen is, de – hacsak lehet – meghatározott időközökben is.

Az egyházmegyei papok között legyen meg az egység, és ezért az egyházmegye közös lelkipásztori célkitűzéseit egyképpen viseljék szívükön. Sőt, az egyházmegyét anyagiakban is nagylelkűen segítsék, a püspök rendelkezéseihez igazodva és erőikhez képest; tartsák szem előtt, hogy javaik, amelyeket egyházi szolgálatukkal szereznek, szent tisztüktől el nem választhatók.

29. – *(Sajátos feladattal megbízott papok)*

A püspök közelebbi munkatársaihoz számítanak azok a papok is, akikre ő valamilyen plébániák-feletti lelkipásztori feladatot vagy apostoli mozgalmat bíz, akár az egyházmegye meghatározott területén, akár a hivők egyik csoportjánál, akár valamilyen különleges tevékenységben.

Kiváló segítséget nyújtanak azok a papok is, akikre a püspök az apostolkodás különféle feladatait bízza, akár az iskolákban, akár más intézetekben vagy egyesületekben. Azok a papok is értékes apostoli munkát végeznek, akik egyházmegyék-feletti teendőkre kapnak beosztást, ezért megérdemlik a püspök külön gondoskodását, főként azét, akinek az egyházmegyéjében éppen időznek.

30. – *(A plébánosok, a káplánok)*

A püspöknek egészen kiemelkedő értelemben munkatársa a plébános, akire mint az egyházmegye valamely kijelölt részének saját pásztorára van rábízva a lelkek gondozása, a püspök nevében.

1. Ebben a lelkipásztori szolgálatban a plébánosok segítőtársaikkal együtt úgy teljesítsék tanító, megszentelő és kormányzó feladatukat, hogy mind a hivők, mind pedig az egyes plébániai csoportok átérezzék: ők tagjai mind az egyházmegyének, mind az egyetemes egyháznak. A plébánosok tehát működjenek együtt a többi plébánossal, valamint azokkal a papokkal, akik vidékükön lelkipásztorkodnak (ilyenek például az esperesek), vagy akik plébániák-feletti munkákra vannak beosztva, hogy meglegyen az egyházmegyében a lelkipásztorkodás egysége és ezáltal eredményessége is.

A lelkipásztorkodást mindig át kell hatnia a missziós lelkületnek is, hogy – amint ez annyira szükséges – hatása eljusson mindenkihez, aki a plébánián él. Ha a plébánosok bizonyos csoportokat nem tudnak megközelíteni, hívjanak segítségül másokat, világiakat is, apostoli közreműködésre.

A lelkipásztori munka hatékonysága szempontjából nagyon ajánlatos a papoknak, különösen az egy plébániához beosztottaknak közös élete; ez, amellett, hogy az apostoli tevékenységnek kedvez, a híveknek a szeretetre és az egységre is jó példát ad.

2. A plébánosok hittanítói feladata: Isten igéjét hirdetni minden kereszténynek, hogy hitben, reményben és szeretetben meggyökerezve Krisztusban növekedjenek, és a keresztény közösség a szeretetnek azt a példáját nyújtsa, amelyet az Úr sürgetett;[31] feladata még hitoktatással a híveket – életkoruknak megfelelően – bevezetni az üdvösség misztériumának teljes ismeretébe. Ehhez az oktatáshoz necsak a szerzetesek segítségét kérjék, hanem a világiak közreműködését is, testvéri közösséget szervezve a keresztény oktatás művére.

Ami a megszentelés munkáját illeti: valósítsák meg a plébánosok azt, hogy az eukarisztikus áldozat bemutatása a

keresztény közösség egész életének igazi középpontja és csúcsa legyen; ugyancsak fáradozzanak azon is, hogy a hívők hozzájussanak lelkük táplálékához a szentségek összeszedett és gyakori vételével, s a liturgiában való tudatos és tevékeny részvételük által. Ne feledjék soha a plébánosok, hogy a bűnbánat szentsége milyen jelentős szerepet tölt be a keresztény életben; ezért szívesörömest vállalják a gyóntatást, szükség esetén hívjanak idegen nyelveket tudó papokat is.

Törekedjenek arra a plébánosok, hogy megismerjék nyájukat; a lelkek jópásztori kormányzásának ez az első feladata. Mivel pedig az összes bárányok szolgálatára vannak, fordítsanak gondot a keresztény élet gyarapodására mind az egyes hívekben, mind a családokban, mind a – főleg apostoli célkitűzésű – egyesületekben, mind a plébániai közösség egészében. Látogassák tehát a családokat és az iskolákat: ez lelkipásztori tisztük követelménye; komolyan törődjenek a serdülőkorúakkal és az ifjúsággal; atyai szeretettel karolják fel a szegényeket és a betegeket; különös gondjuk legyen a munkásságra, és rajta legyenek, hogy a hívek az apostoli művekben tevékeny szerepet vállaljanak.

3. A káplánok a plébános segítőtársai; értékes és sokrétű tevékenységet fejtenek ki azzal, hogy a napi lelkipásztori szolgálatot végzik a plébános vezetése alatt. Ezért a plébános és káplánjai között testvéries legyen a kapcsolat, érvényesüljön mindig a kölcsönös szeretet és tisztelet; egymást tanácsokkal, segítséggel és jó példával támogassák, a plébániának egyetértő akarattal és közös igyekezettel viseljék gondját.

31. – *(A plébánosok kinevezése, áthelyezése, elmozdítása)*

Annak a megítélésében, hogy egy pap alkalmas-e valamely plébániának a vezetésére, a püspök necsak a teológiai tudást vegye figyelembe, hanem a jámborságot, az apostoli buzgóságot, a képességeket és adottságokat is, amelyek a lelkek jó gondozásának feltételei.

A plébánosi szolgálat egyetlen értelme a lelkek java; ezért a plébániák betöltésében meg kell szűnnie a bemutatás, kinevezés vagy fenntartás jogának, nemkülönben – ahol ez megvan – akár az általános, akár a részleges pályázat jogszabályának, hogy a püspök minél könnyebben és a célnak megfelelőbben járhasson el. A szerzetesek joga viszont megmarad.

A plébánosok számára azonban legyen meg tisztségük állandósága plébániájukon: ezt a lelkek java kívánja meg. Ezért megszűnik a megkülönböztetés elmozdítható és el nem mozdítható plébánosok között; felül kell vizsgálni és egyszerűbbé tenni az eljárást a plébánosok áthelyezésénél és elmozdításánál, hogy a püspök, ragaszkodva ugyan a természetjogi és egyházjogi méltányossághoz, minél célravezetőbben tudjon a lelkekről gondoskodni.

Azok felé a plébánosok felé, akiket előrehaladott koruk vagy más komoly ok akadályoz kötelezettségük kielégítő és eredményes teljesítésében, sürgető a kérés, hogy saját elhatározásukból vagy a püspök felhívására mondjanak le tisztségükről. A püspök pedig gondoskodjék a lemondottak illő ellátásáról.

32. – *(A plébániák létesítése, megszüntetése)*

Végül, ismét csak a lelkek üdve legyen az a szempont, amely szerint eldöntik vagy módosítják a plébániák létesítését vagy megszüntetését, illetve hasonló újításokat; ezeket a püspök saját hatalmából hajthatja végre.

IV. – A szerzetesek

33. – *(Az egyház szolgálatában)*

A szerzetesek – hozzájuk számítanak a következőkben egyéb olyan intézmények tagjai is, akik az evangéliumi tanácsok szerint élnek – kivétel nélkül kötelesek, ki-ki saját hivatásának megfe-

lelő formában, odaadóan és lelkiismeretesen munkálkodni Krisztus egész titokzatos testének az építésén és gyarapításán, és a részegyházak javán is.

Ezekre a célokra pedig elsősorban imádságukat, vezeklésüket és életük példáját kell felajánlaniuk; a zsinat nagyon buzdítja a szerzeteseket, hogy egyre jobban értékeljék és tökéletesítsék ezeket. Vegyék ki azonban részüket minél nagyobb odaadással a külső apostolkodásból is, szerzetük sajátos alkotmányának keretei között.

34. – *(A szerzetesek az egyházmegyében)*

A szerzetes-papok azért vannak a papi szolgálatra felszentelve, hogy ők is a püspöki rend szorgos munkatársai legyenek. Még többet segíthetnek a püspöknek ma, amikor súlyosbodik a lelkek ínsége. Ezért egy bizonyos, de igaz értelemben azt kell mondani róluk, hogy az egyházmegye papságához tartoznak, amennyiben részt vesznek a lelkek gondozásában és az apostoli teendőkben a felszentelt főpásztorok vezetése alatt.

A többi szerzetes is, férfiak és nők, szintén az egyházmegye családjához tartoznak, sajátos címen nagy segítségére vannak a hierarchiának, és napjainkban – az apostolkodás feladatainak megsokasodásával – napról napra még értékesebb lehet és legyen is közreműködésük.

35. – *(Kapcsolatuk a püspökkel)*

Az egyházmegyékben a lelkipásztori munka egysége és az egyházmegyei fegyelem érdekében az alábbi elvek irányadók.

1. A püspökök az apostolok utódai: ezért az összes szerzetesek mindig vallásos engedelmességet és tiszteletet tanúsítsanak irányukban. Azonfelül, valahányszor jogosan szólítják őket apostoli munkára, kötelesek azt elvégezni, hiszen a püspökök segítőtársai és alárendeltjei.[32] Sőt, a szerzetesek készségesen és hűségesen tegyenek eleget a püspököknek, akik kívánják és kérik, hogy nagyobb részt vállaljanak az emberiség üdvének szolgálatában, a szabályzat szelleme és a rendalkotmány szerint, amelyet, ha úgy szükséges, ebből a célból és a zsinat ezen határozatának alapelveihez igazodva módosítsanak is.

Ha a lelkek ügye sürget, és nincs elég egyházmegyés pap, a püspök felszólíthatja azokat a szerzetes társulatokat, amelyek nem kizárólagosan szemlélődő életre vállalkoztak, hogy egyes lelkipásztori szolgálatokban segítsenek, figyelembe véve azonban mindenegyes rend alkotmányát. Az elöljárók pedig erőikhez mérten azon legyenek, hogy valóban megadják a segítséget, még plébániák átmeneti vállalásával is.

2. A külső apostoli munkára küldött szerzetesek pedig legyenek telve rendjük szellemével, maradjanak hűségesek szerzetesi fegyelmükhöz és a saját elöljáróik iránti engedelmességhez; e kötelezettségüket maguk a püspökök se mulasszák el szorgalmazni.

3. Az egzempció, amellyel a szerzeteseket a római pápa vagy más egyházi felsőbbség a maga tekintélye alá vonja és a püspökök joghatósága alól kiveszi, leginkább a szerzetes-intézmények belső rendjére vonatkozik; célja az, hogy ezekben minden minél rendezettebb és egységesebb legyen; biztosítja a szerzetesi élet virágzását és tökéletességét;[33] további célja, hogy a római pápa rendelkezhessék felettük az egyetemes egyháznak, más illetékes felsőbbség pedig a joghatósága alá tartozó egyházaknak javára.[34]

Az egzempció nem akadályozza, hogy a szerzetesek az egyes egyházmegyékben – a jogszabályoknak megfelelően – a püspökök joghatósága alatt álljanak, amilyen mértékben ezt lelkipásztori tisztségük ellátása és a célszerűen irányított lelkipásztorkodás megköveteli.[35]

4. Az összes szerzetesek, egzemptek és nem-egzemptek, a helyi főpásztor hatalma alatt állanak: azokban a dolgokban, amelyek a nép számára végzett is-

tentiszteletekkel kapcsolatosak, érintetlenül hagyva természetesen a rítusok különféleségét; a lelkipásztorkodásban, a nyilvános igehirdetésben, a keresztény hívek, különösen a gyermekek vallási és erkölcsi nevelésében: a hitoktatásban és a liturgikus nevelésben; a klérus külső magatartási szabályait illetően és az apostolkodás gyakorlatában. A szerzetesi katolikus iskolák is a helyi főpásztorok alatt állanak azok általános szabályzatát és felügyeletét tekintve; ez azonban nem érinti a szerzetesek jogát a vezetésben. A szerzetesek kötelesek mindazokat a rendeleteket végrehajtani, amelyeket a püspökök tanácsa vagy konferenciája mindenki számára törvényesen elrendel.

5. A szerzetesi társulatok egymás között, illetve ezek és az egyházmegyés papok rendezett együttműködésre törekedjenek. Ezenfelül, jól hangolják össze az apostoli mozgalmakat és munkákat. Az egység egyébként itt is leginkább a lélek és az értelem szeretetben meggyökerezett, szeretetre épített természetfeletti erényességén múlik. Az együttműködésről az egyetemes egyházban az Apostoli Szentszék gondoskodik; a felszentelt főpásztor a maga egyházmegyéjében; saját területén a pátriarkai szinódus és a püspöki kar.

A püspökök, illetve a püspöki karok és a szerzetes-elöljárók, illetve a rendi elöljárók konferenciái kölcsönös megbeszélés alapján intézkedjenek azoknak az apostolkodási munkáknak az ügyében, amelyeket a szerzetesek végeznek.

6. A püspökök és a szerzetesek közötti kölcsönös kapcsolatok egyetértő és gyümölcsöző ápolására, meghatározott időközökben és valahányszor az célszerűnek látszik, jöjjenek össze a püspökök és a rendi elöljárók, hogy megtárgyalják mindazokat az ügyeket, amelyek területükön az apostolkodással összefüggnek.

III. fejezet

A PÜSPÖKÖK EGYÜTTMŰKÖDÉSE TÖBB EGYHÁZ JAVÁRA

I. – *A szinodusok, a zsinatok és különösen a püspöki karok*

36. – *(A szinodusok és a tartományi zsinatok)*

Az egyház legelső századai óta a püspököket – jóllehet más-más egyház élén állottak – a testvéri szeretet közössége és az apostolokra bízott egyetemes küldetés eszméje lelkesítette; összefogták erőiket és szándékaikat mind a közjó érdekében, mind pedig az egyes egyházak ügyeiben. Így létesültek a szinodusok, a tartományi zsinatok, végül a plenáris zsinatok, amelyeken a püspökök egységes elveket állapítottak meg a különféle egyházak számára mind a hit igazságainak a tanítására, mind pedig az egyházi fegyelem szabályozására.

A szent egyetemes zsinat óhaja: a szinodusok és zsinatok tiszteletreméltó intézményei éledjenek újjá, hogy annál megfelelőbben és eredményesebben történjék meg a gondoskodás az egyházakban a hit gyarapodásáról és a fegyelem megőrzéséről, a kor körülményeihez alkalmazkodva.

37. – *(A püspöki karok)*

Főképpen napjainkban gyakori jelenség, hogy a püspökök nem tudják tisztségüket megfelelően és gyümölcsözően ellátni, hacsak szorossá nem teszik együttműködésüket más püspökökkel, mindnagyobb egyetértésben. Több nem-

zeten belül máris megalakult a püspöki kar, és ez a lelkipásztori eredményesség kiváló bizonyságait szolgáltatta. Ezért nagyon célravezetőnek tartja a zsinat, hogy minden földrészen ugyanannak a nemzetnek vagy vidéknek a püspökei egy testületbe tömörüljenek, tartsanak konferenciákat meghatározott időpontokban, hogy bölcs tapasztalataik kicserélésével és terveik egyeztetéséből szentül megvalósuljon erőik összefogása az egyházak közös javára.

A püspöki karokról tehát a következőket határozza.

38. – *(A püspöki karok működése)*

1. A püspöki kar igazi testület: benne valamely nemzet, illetve terület főpásztorai együttesen gyakorolják főpásztori tisztségüket, főképp a korszerű apostolkodás formáinak és módszereinek egybehangolásával, azoknak a lelki javaknak eredményesebb biztosítására, amelyeket az egyház nyújt az embereknek.

2. A püspöki karhoz tartoznak az összes, bármilyen rítusú főpásztorok – kivéve az általános helynököket –, a koadjutorok, a segédpüspökök és olyan címzetes püspökök, akik vagy az Apostoli Szentszék vagy a püspöki kar megbízásából különleges hivatalt viselnek. A jog alapján más címzetes püspökök nem tagjai a püspöki karnak, úgyszintén a római pápa követei sem, éppen az azon a területen betöltött egészen sajátos tisztségük miatt.

A megyés főpásztornak és a koadjutornak szavazati joga van. A segédpüspököknek és más püspököknek, akik a jog szerint a püspöki karhoz tartoznak, a testület szabályzata szerint vagy tanácskozási vagy szavazati joguk lesz.

3. Minden püspöki kar állítsa össze szabályzatát, melyet az Apostoli Szentszék felülvizsgál; ebben – egyéb eszközökön kívül – gondoskodni kell olyan szervekről, amelyek segítik a kitűzött cél elérését, mint például a püspökök állandó tanácsa, püspöki bizottságok, titkárság.

4. Ha a püspökkari konferencia döntéseit szabályszerűen és legalább kétharmad többséggel meg is szavazták azok a főpásztorok, akiknek szavazati joguk van – és ha az Apostoli Szentszék ezeket felülvizsgálta –, csak azokban az esetekben kötelezneknek a jog erejével, amelyekben azt vagy az általános jog írja elő, vagy pedig az Apostoli Szentszék rendeli el, akár saját kezdeményezésből, akár a püspöki kar kérésére kiadott rendelkezésével.

5. Ahol különleges körülmények úgy kívánják, több nemzetnek a püspökei is alkothatnak egy püspöki kart az Apostoli Szentszék jóváhagyásával.

A nemzeti püspöki karok ápolják a kapcsolatokat egymás között, a nagyobb jó biztosítására és előmozdítására.

6. Nagyon ajánlatos, hogy a keleti egyházak főpásztorai, szinodusaikban saját egyházuk fegyelmi kérdéseivel foglalkozva és a lelkipásztori munkák érdekében fáradozva, vegyék figyelembe, melyek annak az egész területnek közös érdekei, amelyen más rítusú egyházak is vannak; egyeztessék célkitűzéseiket rítusközi összejöveteleken, az illetékes felsőbbség által kiadandó szabályok alapján.

II. – *Az egyházi tartományok határai és egyházi vidékek felállítása*

39. – *(Egyházi tartományok és vidékek)*

A lelkek java nemcsak az egyházmegyék, hanem az egyháztartományok megfelelő körülhatárolását is megköveteli, sőt egyházi vidékek (regio) felállítását is ajánlja, hogy az apostolkodás követelményeiről a társadalmi és más helyi adottságok közepette jobban lehessen gondoskodni, és könnyebbekké és gyümölcsözőbbekké váljanak a püspökök kapcsolatai egymás között, az érsekekkel, ugyanannak a nemzetnek a többi püspökével, nemkülönben a világi hatóságokkal.

40. – *(Részletes intézkedések)*

Az említett célok elérésére a zsinat a következő határozatokat hozza.

1. Az egyháztartományok határait célszerűen vizsgálják felül, és fektessék le új és megfelelő irányelvekben az érsekek jogait és kiváltságait.

2. Szabályként álljon, hogy az összes egyházmegyék és egyéb körülhatárolt területek, amelyeket a jog az egyházmegyékkel egy sorba állít, be legyenek osztva valamelyik egyházi tartományba. Ezért azokat az egyházmegyéket, amelyek most közvetlenül az Apostoli Szentszék alá tartoznak és amelyeket valamelyik egyházmegyével nem akarnak egyesíteni, vagy fogják össze új egyházi tartományba, ha ez lehetséges, vagy csatolják ahhoz a tartományhoz, amelyik közelebbi vagy alkalmasabb, és rendeljék az érsek metropolitai joga alá az általános jog előírása szerint.

3. Ahol ez hasznos, az egyházi tartományokat egyházi vidékekké egyesítsék, s adjanak ezeknek jogerős szabályzatot.

41. – *(A határok megállapítása)*

Ajánlatos, hogy az érdekelt püspöki karok megvizsgálják az egyháztartományok ilyen értelmű körülhatárolásának vagy az egyházi vidékek felállításának kérdését, az egyházmegyék határaira nézve a 23. és 24. pontok szerint; javaslataikat és kívánalmaikat pedig terjesszék az Apostoli Szentszék elé.

III. – *Egyházmegyék feletti tisztséget viselő püspökök*

42. – *(Egyes munkák egységes irányítása)*

A lelkipásztori munkák mindinkább megkívánják, hogy bizonyos munkaterületek egységes irányítás és fejlesztés alá kerüljenek. Ajánlatos tehát, hogy valamely meghatározott vidék vagy nemzet összes vagy több egyházmegyéjének a szolgálatára néhány tisztség létesüljön, amelyet püspökre is lehet bízni.

A zsinat ajánlja, hogy az ilyen hivatalt viselő főpapok, illetve püspökök és a megyéspüspökök meg a püspöki karok között mindig meglegyen a testvéri közösség és a szívek egysége a lelkipásztori felelősség hordozásában. Az erre vonatkozó alapelveket az általános jognak is meg kell határoznia.

43. – *(Tábori lelkészség)*

A katonák lelki ellátása sajátos életkörülményeik miatt rendkívüli gondot igényel; ezért létesüljön minden nemzeten belül – a lehetőség szerint – tábori helynökség. Mind a helynök, mind a tábori lelkészek a megyéspüspökkel egyetértő munkálkodásban nagy odaadással szenteljék magukat ennek a nehéz feladatnak.[36]

A megyéspüspökök tehát engedjenek át a tábori helynöknek elegendő számú, erre a felelős megbízatásra alkalmas papokat, és támogassák a katonák lelki gondozására irányuló kezdeményezéseket.[37]

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉS

44. – A zsinat úgy rendelkezik, hogy az egyházi törvénykönyv átdolgozásakor alkossanak megfelelő törvényeket azok szerint az alapelvek szerint, amelyeket ez a határozat állapít meg, mérlegelve a bizottságok és a zsinati atyák észrevételeit is.

Úgy rendelkezik ezenfelül a zsinat, hogy általános útmutatók, direktóriumok készüljenek a lelkek gondozásáról mind a püspökök, mind a plébánosok használatára, hogy biztos eligazítás birtokában lelkipásztori tisztségüket könnyebben és megfelelőbben láthassák el.

Készüljön az egyes nemzetek vagy vidékek körülményeihez alkalmazkodó különleges útmutató a hívek bizonyos csoportjainak a lelki gondozásáról is; készüljön útmutató a keresztény nép hitoktatásáról: tárgyaljon ez a hitoktatás alapelveiről, rendjéről és erre vonatkozó könyvek megírásáról. Az ilyen útmutatók megszerkesztésénél is figyelembe kell venni a bizottságok és a zsinati atyák észrevételeit.

A zsinati atyák megszavazták ennek a határozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1965. október 28-án.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke

Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] Vö. Mt 1,21.
[2] Vö. Jn 20,21.
[3] Vö. I. vat. zsin. IV. sess. Const. dogm. I. de Ecclesia Christi c. 3. Denz. 1828 (3061).
[4] Vö. I. vat. zsin. IV. sess. Const. dogm. de Ecclesia Christi, Prooem., Denz. 1821 (3050)
[5] Vö. II. vat. zsin. De Eccl. dogmatikai konstitúció 3. fej. 21,24,25; AAS 57 (1965) 24–25, 29–31. lap.
[6] Vö. II. vat. zsin. De Eccl. dogmatikai konst., 3. fej. 21: AAS 57 (1965) 24–25. lap.
[7] Vö. XXIII. János, Humanae salutis apostoli rendelkezés, 1961. dec. 25.: AAS 54 (1962) 6. lap.
[8] Vö. II. vat. zsin. De Eccl. dogmatikai konst. 3. fej. 22: AAS 57 (1965) 25–27. lap.
[9] II. vat. zsin. De Eccl. dogmatikai konst., uo.
[10] II. vat. zsin. De Eccl. dogmatikai konst., uo.
[11] II. vat. zsin. De Eccl. dogmatikai konst., uo.
[12] Vö. VI. Pál, Apostolica sollicitudo motu proprio, 1965. szept. 15.
[13] Vö. II. vat. zsin. De Eccl., dogmatikai konst., 3. fej. 23: AAS 57 (1965) 27–28. lap.
[14] Vö. XII. Pius, Fidei donum körlev., 1957. ápr. 21.: AAS 49 (1957) 237. lap skk.; vö. még XV. Benedek, Maximum illud apostoli lev., 1919. nov. 30.: AAS 11 (1919) 440. lap; XI. Pius, Rerum Ecclesiae körlev., 1926. febr. 29.: AAS 18 (1926) 68. lap.
[15] Vö. VI. Pál Szózat a bíborosokhoz stb.: 1963. szept. 21.: AAS 55 (1965) 793. lap skk.
[16] Vö. II. vat. zsin. de Ecclesiis Orientalibus Catholicis 7–11: 1964. nov. 21.: AAS 57 (1965) 79–80. lap.
[17] Vö. Trid. zsin. V. sess. Decr. de reform. 2. fej. Mansi 33,30; XXIV. sess. Decr. de reform., c. Mansi 33,159 (Vö. II. vat. zsin. de Eccl. hittani rendelkezés, 3. fej. 25.: AAS 57 (1965) 29. lap skk.)
[18] Vö. II. vat. zsin. de Eccl. dogmatikai konst., 3. fej. 25.: AAS 57 (1965) 29–31. lap.
[19] Vö. XXIII. János, Pacem in terris körlev., 1963. ápr. 11.: többhelyt: AAS 55 (1963) 257–304. lap.
[20] Vö. VI. Pál, Ecclesiam suam körlev., 1964. aug. 6.: AAS 56 (1964) 639. lap.
[21] Vö. VI. Pál, Ecclesiam suam körlev., 1964. aug. 6.: AAS 56 (1964) 644–645. lap.
[22] Vö. II. vat. zsin. de instrumentis communications socialis határozat, 1963. dec. 4.: AAS 56 (1964) 145–153. lap.
[23] Vö. II. vat. zsin. de Sacra Liturgia konstitúció, 1963. dec. 4.: AAS 56 (1964) 97. lap skk.; VI. Pál, Sacram Liturgiam motu proprio, 1964. jan. 25.: AAS 56 (1964) 139. lap skk.
[24] Vö. XII. Pius, Mediator Dei körlev., 1947. nov. 20.: AAS 39 (1947) 251. lap skk.; VI. Pál, Mysterium Fidei körlev., 1963. szept. 3.
[25] Vö. ApCsel 1,14 és 2,46.
[26] Vö. II. vat. zsin. de Eccl. dogmatikai konst., 6. fej. 44–45.: AAS 57 (1965) 50–52. lap.
[27] Vö. Lk 22,26–27.
[28] Vö. Jn 15,15.
[29] Vö. II. vat. zsin. de Oecumenismo határozat, 1964. nov. 21.: AAS 57 (1965) 90–107. lap.
[30] Vö. X. Szent Pius, Iampridem motu proprio, 1914. márc. 19.: AAS 6 (1914) 174. lap skk.; XII. Pius, Exsul Familia apostoli rendelkezés, 1952. aug. 1.: AAS 44 (1952) 652. lap skk.: Leges Operis Apostolatus

Maris, auctoritate Pii XII. conditae, 1957. nov. 21.: AAS 50 (1958) 375. lap skk.

[31] Vö. II. vat. zsin. de Ecclesiis Orientalibus Catholicis határozat, 1964. nov. 21.: AAS 57 (1965) 77. lap.

[32] Vö. Jn 13,35.

[33] Vö. XII. Pius, Szózat, 1950. dec. 8.: AAS 43 (1951) 28. lap. Vö. még VI. Pál, Szózat, 1964. máj. 23.: AAS 56 (1964) 571. lap.

[34] Vö. XIII. Leó, Romanos Pontifices apostoli rendelkezés, 1881. máj. 8.: Acta Leonis XIII., II. kötet (1882) 234. lap.

[35] Vö. VI. Pál, Szózat, 1964. máj. 23.: AAS 56 (1964) 570–571. lap.

[36] Vö. XII. Pius, Szózat, 1950. dec. 8.: id. helyen.

[37] Vö. Konzisztorialis Kongregáció: Instructio de Vicariis Castrensibus, 1951. ápr. 23.: AAS 43 (1951) 562–565. lap; Formula servanda in relatione de statu Vicariatus Castrensis conficienda, 1956. okt. 20.: AAS 49 (1957) 150–163. lap; De Sacrorum Liminum Visitatione a Vicariis Castrensibus peragenda határozat, 1959. febr. 29.: AAS 51 (1959), 272–274. lap; Facultas audiendi confessiones militum Cappellanis extenditur határozat, 1960. nov. 27.: AAS 33 (1961) 49–50. lap. Vö. még Szerzetesi Kongregáció: Instructio de capellanis militim religiosis, 1955. febr. 2.: AAS 47 (1955) 93–97. lap.

[38] Vö. Konzisztorialis Kongregáció: Epistula ad Emmos PP. DD. Cardinales atque Exc. mos PP. DD. Archiepiscopos, Episcopos ceterosque Ordinarios Hispanicae Ditionis, 1951. júl. 21.: AAS 43 (1951) 566. lap.

NYILATKOZAT A KERESZTÉNY NEVELÉSRŐL „GRAVISSIMUM EDUCATIONIS MOMENTUM"

Bevezetés

„Tegyetek tanítványommá minden népet!" (Mt 28,19). Ez minden keresztény nevelés alapja és célja. De az embernek már ember-létével adva van a nevelés ténye. Az ember ugyanis kialakulatlanul jön a világra, szüksége van tehát testi és lelki képességeinek kifejlesztésére, azaz educandus; és elvben alapvetően alkalmas is rá, hogy kiművelődjék, fejlődjék, felnevelődjék, vagyis educabilis. Azonban az educandus kezdettől fogva bizonyos feszültségben él egyéni-személyes képességeinek kifejlesztése és a konkrét-történelmi társadalom adottságai között, amelyekbe beleszületik. Ez a közösség, társadalom ugyanis bizonyos értékfogalmak, értékelképzelések, értékrend alapján arra törekszik, hogy a maga rendjét, jogát és ezzel jövőjét is a neveléssel biztosítsa. A nevelés a történelmi-emberlét áthagyományozása, így a történelmi ember mindig már educans is. Azzal, hogy beleszületik a mindenkori adott társadalomba, tagja, része lesz a mindig nevelő közösségnek.

A zsinati okmányok végső fogalmazásban, tömör összefoglalásban egyszeri átolvasásra nem sokat mondanak, ha nem ismerjük a hátteret.

Nem mintha éppen ez a dokumentum olyan nagy jelentőségű, sok új szempontot nyújtó revelációkkal szolgálna. Mert a keresztény nevelésről szóló deklaráció nem tartozik a zsinat nagy okmányai közé: sem terjedelmét tekintve, hisz alig van nála rövidebb; sem műfaját nézve, hiszen nem konstitúció, még határozat sem, csupán deklaráció, vagyis egyszerű nyilatkozat; de legfőképpen mondanivalóját vizsgálva nem elsőrendű, mert nem hoz annyira újat, előre mutatót, hanem inkább a régit erősíti meg. Bevezetés és befejezés közé helyezett tizenkét pont az egész. Annak ellenére, hogy „keresztény" nevelés a címe, mégis lényegében a „katolikus" nevelésről szól, így az ökumenikus szempont meglehetősen hiányzik belőle. A zsinat egésze és a többi dokumentum sokkal inkább ökumenikus szellemű. Ezt méltán nehezményezik keresztény testvéreink. A bevezetést és az 1. pontot kivéve lényegében, egészében nemigen haladja túl a régi felfogást, emiatt emelnek ellene kifogást a haladóbb szellemű modern nevelés hívei. De viszont deklaráció mivolta, és hogy a zsinat utáni intézkedésre bízza a konkrét megvalósítást, életreváltó alkalmazást, mutatja leginkább, hogy a zsinat nem lezárás, hanem továbbfejlesztés akar lenni. Amúgyis „a zsinati dokumentumok nem annyira elért célpontok, mint inkább kiindulópontok új célokra való felkészüléshez. Az életcsíráknak, melyeket a zsinat ültetett az egyház talajába teljesen be kell érniök". (VI. Pál) Mert még oly szép szertartások, még oly virágzó intézmények és még oly sokat mondó dokumentumok

is keveset használnak, ha nem irányulnak az ember keresztény nevelésének beteljesedésére. Ez tulajdonképpen a nevelés rendeltetése, a zsinat okmányainak valamint az egész zsinati szellem életre váltásának lényege: a keresztény nevelés teljessége.

I. A deklaráció szövegének története

A deklaráció kialakulásának története erősen kihatott tartalmára, azért ebben talán sokkal inkább tapasztalható az okmány története és végső formája közötti kapcsolat mint más zsinati szövegnél. De szorosabb az összefüggés a nyilatkozat tartalmának és a zsinat többi dokumentumának szövege között is. Így e két összefüggésből, kapcsolatból sok minden érthetőbbé válik, és jobban megismerhetővé is a keresztény nevelés szövegének mondanivalója.

Nem kevesebb mint hétszeres átdolgozáson ment át, míg a végső nyolcadik formát megkapta. Már külön fejezetként ott szerepel 1960-ban „A II. Vatikáni Zsinat előkészítő bizottságához beterjesztett problémák" között „A tanulmányokról és a nevelő intézetekről" tárgyaló commissio anyagában „A katolikus iskolákról" szóló külön fejezetként.

Történetében három döntő szakasz érvényesül: a kezdeti alakulás, a változó átalakulás és a végső kialakulás.

1. A szöveg első öt változata lényegében több-kevesebb alakítással e három kérdés körül mozog: a katolikus iskolákról, a főiskolai tanulmányokról, az egyház tanítóhivatala iránti engedelmességről a teológiai tanítás terén.

2. Lényeges fordulat állt be 1963. év végén, a zsinat második ülésszakának befejezésekor. A pápa záróbeszéde annak a reménynek ad kifejezést, hogy a következő, harmadik sessio egyben utolsó is lesz. Ennek megfelelően a koordinációs bizottság 1963. dec.–1964. jan.-febr. hónapok folyamán rövidíti, összevonja az egész zsinati anyagot, a nevelés szkémáját előkészítő bizottságtól pedig főbb alapelvek kiemelésével egyszerű votumot, azaz javaslatot kíván. E befejezést sürgető kívánalom pozitív oldala, hogy a lényeges programpontok felé bizonyos koncentráltság mutatkozott, és a tárgyalás menete is meggyorsult. Sajnálatos negatív mellékhatása, hogy praktikus és sürgető lelkipásztori témák, így a nevelés kérdése is, nem kaptak annyi figyelmet, mint amennyit megérdemeltek volna. A koordináló bizottság döntése az volt, hogy a zsinat tulajdonképpeni tematikájához közelebb álló szkémák javítva és ha lehet, rövidítve, de lényegében tartalmilag és formailag mégiscsak maradjanak meg. A többi tervezet viszont, amely inkább az egyházi élet speciális témáival foglalkozik, kapjon radikális rövidítést, legyen néhány irányelvre, előterjesztésre, vagyis „propositio"-ra összevonva. Ezek rövidebb vita, tárgyalás útján kerüljenek szavazásra. Mint említettük, a nevelés kérdésében a koordinációs bizottság azt kívánta, hogy csupán votum, azaz rövid javaslat készüljön, a téma szövegét előállító bizottság ehelyett mégis propozíciókat, vagyis előterjesztéseket, irányelveket készített. Így keletkezett a szöveg hatodik változata, a tizenhét „propozíció a katolikus iskolákról", egy hosszadalmasabb megjegyzés hozzáfűzésével. De ezzel egyrészt túlságosan hosszúra nyúlt, másrészt a propozíciókra történt rövidítés a bizottságnak nem tetszett, hisz csak kényszerűségből készítette. A zsinati atyáknál sem talált kedvező fogadtatásra, hogy ilyen fontos kérdés ahelyett, hogy kibontakozott, továbbfejlődött volna, a hozzáillesztett megjegyzést nem tekintve ki nem elégítő megrövidítésében állt most előttük. Többen az egész szkéma gyökeres átdolgozását kívánták. Ez következett, amikor

3. 1964. szept. hónapban a harmadik ülésszak elején, a témakészítő zsinati bizott-

ságban felmerült a gondolat – püspökök és püspöki konferenciák javaslatait, megjegyzéseit tanulmányozva –, hogy a katolikus iskolákkal foglalkozó irányelvek helyett a keresztény nevelésről szóló deklarációt, azaz nyilatkozatot készítsenek. Ez a hetedik változat a nevelés és iskola témáival. Így valóban alapvető átdolgozás jött létre, ahogy azt már a címváltozás is mutatja. (De scholis catholicis helyébe De educatione christiana.) Mind inkább előtérbe került ugyanis a gondolat, hogy az iskola-kérdés túlságosan szűk. Ezért a zsinati atyák nem elégedhetnek meg azzal, hogy csak a katolikus iskolákról tárgyaljanak, és megfeledkezzenek mindazokról, akik nem-katolikus iskolába járnak, hisz nagyon sok helyen ez a többség. Egyébként is, bármennyire kétségtelen, hogy az iskola ma is jelentős eszközt az ifjúság nevelésében, az iskolán kívüli nevelési erők (közösségi tömegkommunikációs eszközök, rádió, tv, mozi, sajtó, sport, turizmus stb.) növekvő befolyása csökkenti az iskola egyedülálló, vagy mindenekfölötti értékét. Aki az ifjúságot keresztény szellemben kívánja nevelni, nem foglalkozhat csak az iskolával, hanem figyelmet kell szentelnie más nevelési tényezőknek is. Ez a probléma természeténél fogva mindig nagyobb mértékben és terjedelemben jelentkezett, de nem volt más választás, mint radikális megoldáshoz folyamodni: megelégedtek egy egyszerű deklarációval, amely hangsúlyozta, hogy a zsinat tudatában van a probléma fontosságának, megoldását azonban zsinat utáni bizottságokra bízza. Az egyes földrészek, vidékek, országok viszonyai is annyira különbözőek, hogy az általános elveket majd az egyes püspöki karoknak kell a helyi sajátosságokhoz és problémákhoz alkalmazni. Ez a szöveg, mely csupán tizennégy oldal lett az előző harminckettővel szemben, ez került tárgyalásra a harmadik ülésszakon a zsinat plénuma elé. 1964. nov. 17-én Jules Victor Daem atwerpeni püspök, a deklaráció relátora, megnyitotta a kétnapos tárgyalást, és november 19-ig huszonegy szónok terjesztette elő véleményét. További tizenhárom már csak írásban adhatta be mondanivalóját. Magát az új szkémát sem fogadta természetesen osztatlan megelégedettség. A relátor viszont azt hangsúlyozta, hogy a zsinat utáni bizottságban az iskola és nevelés terén tapasztalt szakemberek bevonásával kidolgozzák majd a részletkérdéseket. Ha a szkémát az atyák lényegében elfogadják, akkor a beadott megjegyzések alapján át fogják javítani.

1964. november 19-én 1457 igen és 419 nem szavazattal elfogadják a szöveget tárgyalási alapul. De, – és ez a sokatmondó! – a 2145 jelenlevő közül csak 1879 adta le szavazatát! 1964. nov. 19. ugyanis talán az egész zsinat krízisének hangulatilag legmélyebb, kedélyhullámzás tekintetében legmagasabb pontja. A harmadik ülésszak végét amúgyis beárnyékolja a Nota praevia a De Ecclesia konstitúciónál, javítások az ökuménikus dekrétum szövegében, „Mária az egyház anyja" titulus kérdése. Ezek kötötték le a világ és a zsinati atyák érdeklődését, de legkevésbé sem a nevelés ügye. És ezen a napon, nov. 19-én bejelentik, hogy a vallásszabadság tárgyában ezen az ülésszakon nem lesz szavazás. Ebben a döbbent hangulatban még a zsinat elnökei is elhagyják helyüket. Az éppen soron levő nevelési szkéma szónokainak hangja teljesen elvész a mozgalmas felindulásban. Nem csoda, hogy elfogadják az indítványt a téma befejezésére. Ezzel lényegében meg is pecsételődött a deklaráció sorsa. A hátralévő idő számottevő változást nem hozott. Aránylag sok még az ellenszavazat, az idő rövidsége miatt mégis elfogadják az alig megtárgyalt témát.

II. A nyilatkozat jellemzése és összefüggése a többi zsinati dokumentummal

Látjuk, hogy a deklaráció történetében két szerencsésnek nem mondható fordulat történt: hogy rövid előterjesztésekbe kellett szorítani a mondanivalót, és hogy a tárgyalást kényszerűségből olyan gyorsan be kellett fejezni. A kérdés kimenetele is eleve kétségesnek ígérkezett, vagy legalábbis nem egyértelműen biztosnak, és semmiképpen sem sima lefolyásúnak. Annál is kevésbé, mert az iskolakérdésben a szigorú felekezeti nevelés hívei voltak túlsúlyban. Ez abból is látható, hogy a tervezetben nemcsak az iskolánkívüli nevelés került hátrányos helyzetbe, hanem a hangsúly az iskolai nevelésben is népiskolától az egyetemig a katolikus iskolaügyön volt. A végleges szöveg a tradicionális katolikus nevelési elméleten nyugszik. Ezért az ellenszavazatok itt ebben a kérdésben főleg a haladó reform-oldalról jöttek. Ritka eset a zsinaton. A szöveg tehát nem új Magna Charta a nevelés területén, csupán óvatos megismétlése eddig elfogadott helyzeteknek, elveknek, amelyeken említett okokból nem kívántak változtatni.

Ettől eltekintve a deklaráció mégsem egyszerűen múltat felidéző, restaurációs kísérlet, hanem bizonyos utat tett meg a belső katolikus megújhodás felé. Különösen, ha összehasonlítjuk az 1929-ben XI. Pius pápától kiadott Divini illius Magistri kezdetű enciklikával, amely eddig a keresztény nevelés alapokmánya volt. Pedig a deklarációnak is ugyanaz a címe, tíz alkalommal idézi is az enciklikát, sok esetben ugyanazokat a kérdéseket tárgyalja, csak más hangon, más szellemben. Az enciklika a „societa perfedta", a zárt közösség egyházának szűk intézményes formájában majdnem csak nevelési jogokra hivatkozik, a deklaráció viszont kezdeményezést kísérel meg a nevelés vonalán egy pasztorális szemlélet irányában. Nem az egyház mint szervezet, intézmény áll a középpontban, hanem az ember. Ebből is látszik, hogy a deklaráció alapja már az új zsinati egyházkép.

1. Jellemzés

Az új felfogás megmutatkozik mindjárt a bevezetésben, a dokumentumnak az iskolai nevelésnél szélesebb perspektívájú szemléletében. Az 1. és 2. pont nevelési célja nem a szűk felekezeti elzárkózás, hanem az általános emberinek és keresztényinek figyelembevétele. Egyházi nevelésről szoros értelemben csak a 3. ponttól kezdődően beszél és a sokat vitatott 8. pont előtt még három pont szól az iskola általános jelentőségéről, az iskolának a társadalomban és az államban betöltött szerepéről, valamint a katolikusok helyzetéről a nem-katolikus iskolákban. E részek érzékeltetik a törekvést: nyíltan, felvilágosultan, megértően nézni és kezelni mind a dolgokat mind a helyzetet.

A 1. pont antropológiai alapvetést ad, szociális dimenziót nyújt, és harmonikus célt jelöl meg. A nevelés alapja ugyanis az, hogy az embernek „személyi méltósága folytán elidegeníthetetlen joga van a neveléshez." Viszont amennyire lényege és természete szerint egyén az ember, annyira közösségi, társadalmi lény is: családba születik, és közösség nélkül nem tud élni. Ezért a nevelés mindig közösségi szempontú, közösségi célzatú is. Szűkebb körben alkalmazkodjék „az adott kultúrához és a hagyományokhoz", de vezessen „testvéri kapcsolatra más népekkel, szolgálva a valódi egységet és békét a földön". Harmadik szempont a harmonikus, teljes, egész embert betöltő nevelés, ezért segíteni kell az embert „testi, erkölcsi és értelmi képességeinek harmonikus fejlődésében". „Az igazi nevelés a személyt gazdagítja ennek végső célja, mint rendező elv szerint, de egyúttal javára van annak a társa-

dalomnak is, amelynek a személy tagja". (1) „Így lesznek meglett emberré Krisztus teljességének mértéke szerint". (2)

A szülői nevelés annyira jelentős, „hogy hiányát alig lehet pótolni". Viszont a családi nevelés „rászorul az egész társadalom támogatására". Ezért joga és kötelessége az államnak is a nevelés, annál is inkább, „minthogy feladata az evilági közjó biztosítása". Az egyháznak Istentől származó „kötelessége hirdetni az üdvösség útját minden embernek, a hivők számára pedig át kell adnia Krisztus életét". (3) „Az egyház nagyraértékeli, szellemével pedig át akarja hatni és meg akarja nemesíteni azokat az eszközöket is, amelyek az emberiség közkincséhez tartoznak". (4) Ennek felismerése váltotta ki a szkéma változását, kiszélesítését, mégis a deklaráció az 5. ponttól kezdve lényegében csak az iskoláról beszél. Nem-katolikus iskolákban a katolikus nevelőknek és tanulóknak hivatása, hogy apostoli példájukkal pótolják az egyháznak mint intézménynek hiányát. (7)

A felekezeti iskolát nem önmagában értékeli, hanem amennyiben a keresztények személyesen megállják benne helyüket, és megteremtik az evangélium szellemét: „a szabadság és szeretet légkörét". Az iskola nem a fenntartó által válik katolikussá, hanem a benne megvalósuló szellemtől, ha láthatóvá teszi az egyházat. Ez a speciális hivatása a katolikus iskolának, amellett hogy általános feladata neki is a művelődés és jellemalakítás. Ilyen kifejezések, hogy az iskolai „közösség" valósítsa meg az evangéliumi légkört; hogy „személyiségük kibontakoztatásával együtt növekedjék bennük" az új, krisztusi teremtmény; „lépést tart korunk fejlődésével", továbbá a nyitottság és a dialógus hangoztatása mutatják előremutató irányát. Nem egy katolikus nevelő előtt forradalmian hangzik, hogy mindig a felelősségteljes cselekvésre nevelést, az „igazi szabadságra", az egyéni kezdeményezésekre, a másokkal történő párbeszédre szóló nevelést hangsúlyozza. A koedukációról szóló megjegyzés és az utalás „pozitív és bölcs sexuális nevelés"-re, meglehetősen döntő változás a katolikus álláspontban. Előre mutató az a felszólítás is, hogy a nevelési módok alkalmazzák „a lélektan, pedagógia és didaktika mai eredményeit". Egyáltalában nem cél katolikus egyetemek indokolatlan szaporítása, inkább a meglevőket kell minőségileg elmélyíteni. Gazdaságilag, pénzügyileg nem kis probléma alapításuk, felszerelésük, fenntartásuk, de még inkább nehézséget jelent elegendő számú magas tudományos rangú és egyúttal igazi keresztény szellemű professzort találni. (10) Az egyetemek között a teológiai fakultásnak különleges feladata van és ez a kinyilatkoztatás mindig mélyebb megértése és megértetése, minden teológiai szak alaposabb művelése, a hagyomány mindig jobb feltárása, hogy a mindig újból felmerülő, felvetett kérdésekre választ tudjunk adni. Mégpedig mindezt ökuménikus párbeszédben a keresztény testvérekkel, nem-keresztényekkel, hitetlenekkel. (11) Lényeges az együttműködés nemcsak az általános szocializálás miatt, hanem elsősorban és sokkal inkább pasztorális megfontolásokból, felelősségből: ez az együttműködés a közös jó közös felelősségén nyugszik, a Pacem in terris szellemében. (12)

Összefoglalva:

azt lehetne mondani, ha a zsinat atyái vonakodtak is az eddigi pedagógiai nézet alapvető megváltoztatásától, ha talán vissza is riadtak egy nagyobb átállástól, de megkíséreltek óvatosan alkalmazkodni a mai követelményekhez. Ha előre tekintünk, talán kis csalódottság foghat el, nemcsak mivel a nagyobb lépést nem tették meg, hanem azért is, mert a régi kereten belül is többet tehettek volna. Visszatekintve azonban az eddigiekre, félreismerhetetlen a haladás. Semmiesetre sem mondhatjuk, hogy a katolikus nevelési rendszer mögött valami középkori eszmény-

kép áll, amely az egész emberi nevelésnek és képzésnek egy mindent átható egyháziasítását kívánná. A valaha teljesen zárt egyházi nevelési rendszerből most olyan szisztéma lett, amely tudatosan résznek tekinti magát, hogy az egésznek, az összemberinek sajátos módon szolgáljon. (Bevezetés és 3)

Mindenesetre nagy hiánya a deklarációnak, hogy ökuménikus szempontból elmarad a zsinat többi megnyilatkozásának szellemétől. Nem tesz pl. említést sehol, hogy a katolikus iskola a többi keresztény iskolával együtt Krisztusról tanúskodik. Aztán nem említi, hogy a katolikus iskola mozdítsa elő a szeretet és megbecsülés szellemét a többi keresztény testvér felé.

2. Kapcsolat más zsinati okmányokkal

Természetes, hogy a zsinati dokumentumok kölcsönhatásban vannak, összefüggenek egymással. A Lumen Gentium, az egyházról szóló konstitúció képezi szinte az alapot, ahonnan valamennyi többi okmány kifejlődött. Mégis a keresztény nevelés nyilatkozata is különlegesebben viszonylik a többi okmányhoz: egyrészt rövidsége miatt bizonyos pontjait az érintkező dokumentumok világítják és értetik meg jobban; másrészt önmagában, a nevelés tárgya miatt is, minthogy nincs fontosabb az egyház megújításánál a zsinat szellemében. Ez pedig elsődlegesen nevelése kérdése is. Ilyen értelemben minden okmány tartalmaz felszólítást a nevelésre.

Mivel tehát szoros kapcsolat áll fenn a nevelés problematikája és a zsinaton tárgyalt többi téma között, csakis az érti meg a deklaráció teljes tanítását, aki nem elégszik meg csak e nyilatkozat ismeretével, hanem a többi fényében látja igazi teljes mondanivalóját. Itt és így egészül ki a deklaráció szűkreszabott szövege az egész zsinat távlatában. A *Lumen Gentium*-ban található keresztény neveléssel kapcsolatos elemek: az egyház mint Krisztus misztikus teste leírásánál (7), Isten népe egyetemességét tárgyaló résznél (13), az egyház missziós jellegének, hitterjesztő tevékenységének ismertetésénél (17), a mindenki életszentségre hivatottságát hirdető 46. pont, valamint az ennek elérésében az utakat jelölő 42. pont. *A liturgikus konstitúció* 14.–20. pontjai az aktív részvétel normáival különös fontosságúak a liturgikus nevelés szempontjából, valamint a 115. pont a zenei nevelésről és a 127. pont a művészi képzésről. Az *ökumenikus dekrétum* egymás kölcsönös megismerését (9), a jobb, behatóbb ökumenikus nevelést (10), a hit megismertetésének alkalmasabb, megfelelőbb előadását (11) tartja fontosnak. Az egész dokumentumot áthatja az ökuménikus szellemű együttműködés különösen az iskolakérdés területén, továbbá a közerkölcs és ifjúságvédelem vonalán. A *vallásszabadság nyilatkozatában* különösen ott található nevelési szempont, ahol, az egyháznak arról a hivatásáról beszél, hogy az igazságot keresse, megismerje, megismertesse és a megtalálásban másoknak is szolgálatára legyen. (14) A *missziós dekrétum* a bennszülött papság és katekéták nevelésén kívül minden ember missziós nevelésére buzdít, hogy a misszionálás munkájában mindenki a maga módján vegyen részt. (35–41) *A világiak apostoli hivatásáról szóló dekrétum* különösen sokat nyújt e téren egészében, de főleg a VI. fejezetben, (28–32) amely szinte a keresztény nevelés rövid foglalata. A *tömegkommunikációs eszközök* okmányának 15.–16. pontja a film, sajtó, tv, rádió területén működő és dolgozó szakemberek átfogó keresztény neveléséről tárgyal. *Az egyház a mai világban* konstitúció nevelési vonatkozásai: a világfelelősség és szolidaritás az egész emberiséggel (32), a család (48.–50.), a kultúra (61), a gazdasági, társadalmi élet (66) kérdései, és a népek békés együttélésével kapcsolatos problémáknál. (89)

III. A keresztény nevelés okmányának alapvető mondanivalója

Keresztény nagykorúság, nagykorú kereszténység

Ha a II. Vatikánumot az egyház önmagára eszmélésének, újra megfogalmazásának tekintjük, biztos, hogy valami alapvető lényegeset mondtunk vele. Ahogy R. Guardini már a 20-as években prófétai meglátással kijelentette: „beláthatatlan horderejű vallásos folyamat indult meg: az egyház újra éled a lelkekben". A keresztény nevelésnek is éppen ez a leglényegesebb mondanivalója: az öntudatos kereszténnyé nevelt ember nagykorú magatartása a keresztény életben. Ez pedig felelősségteljes önálló erkölcsi cselekedetekben, a liturgia aktív részvételű közösségi tevékenységében, végül párbeszédben és szolgálatban, nyitottságban, jelenlétben, tanúságtételben mutatkozik meg. Valamilyen keresztény nagykorúságról van tehát szó. Ez a nagykorúság persze nem található egy külön konkrét zsinati dokumentumban, inkább a zsinat egész szellemében, szövegeinek fogalmazásában, mondataiban rejlik; feltételezi az öntudatos nagykorúság szellemét.

Csak néhány példát a deklarációból: „Az igazi nevelés fejleszti a személyiséget" (1); a keresztény nevelés pedig nemcsak ezt az „emberi érettséget" akarja megvalósítani, hanem hogy a keresztények legyenek „meglett emberré Krisztus teljességének mértéke szerint" (2). Neveljék őket arra, hogy „egyéni életútjukon fokozatosan egyre nagyob felelősségtudatra tegyenek szert". (1) „Megnyílnak a másokkal való párbeszédre, és készségesek lesznek a közjó előmozdítására" (1), és „az egész társadalom javát szolgálják" (2). A katolikus iskola feladata, hogy „elő tudja mozdítani az egyház és az emberiség közti párbeszédet". (8) „Hivatásuk tudatában mindig tegyenek tanúságot a bennük élő reménységről" (2) „mintegy kovásza legyenek a társadalomnak". (8) Az egyház „felajánlja munkáját valamennyi népnek" (3).

Most tehát, amikor az emberiség nagykorúvá válik, egységének tudatára ébred, még a gyarmati sorban tartott népek is felszabadulnak, önállókká lesznek, az egyházban is felszínre kerül új megvilágításben a keresztény nagykorúság evangéliumi igazsága.

A nagykorú kereszténység, a keresztény nagykorúság feltételezi a személyes emberi érettséget, a személy teljes kifejlettségét az emberben. Érthető is, mert Krisztus mindig a személyt hívja, az emberben a teljes embert.

Mindebből a lelkipásztorkodás számára fontos gyakorlati következtetés adódik. Visszatekintve az egyház nem mondhatja, hogy a felekezeti iskola-forma megközelítően is biztos garancia lett volna nevelési céljainak maradéktalan elérésére. Az eredmény a gyermekek hitoktatásában fektetett munkával sem áll arányban. A pap feladata tehát most inkább a szülők és felnőttek megnyerése, a szülőkkel való összmunka kiépítése legyen. A gyermekek hitoktatásának eredményét csakis a jó keresztény család biztosíthatja, fejlesztheti tovább. Ebből adódik az a lelkipásztori munkában fontos következtetés, hogy a vallásos nevelés súlypontját az ifjúság-képzésről a felnőttek képzésére kell áthelyezni. Ami persze semmiképpen sem jelenti és jelentheti a hitoktatás, a gyermek- és ifjúság-pasztoráció elhanyagolását. Csupán azt, hogy ez ugyan időben első, de nem egyetlen, nem legfontosabb és főleg nem utolsó vallásos nevelés (Szolgálat 1971.).

A nagykorú keresztény ember egyéni magatartása

Az egyházi előírások azelőtt sokkal pontosabbak, részletesebbek voltak, ahogyan a gyermeknek is pontos eligazítást ad az ember, amit csak egyszerűen végre kell hajtania. Most általánosabb, határozatlanabbul körülírt, inkább az egyén lelkiismeretére, önálló ítéletére bízott rendelkezéseket ad az egyház (lásd az új böjti fegyelmet), ahogy felnőtt, nagykorú embernek szolgálnak útmutatással.

Ezért a lelkivezetés feladata is az önállóan gondolkodó, felelősen ítélkező és nagykorúan cselekvő lelkiismeret kinevelésének elősegítése. Isten gyermekeinek legfőbb erkölcsi, lelkiismereti normája nem az elvont törvény, hanem Krisztus személye.

A keresztény nagykorúság közösségi liturgikus élete

az aktív részvételben nyilatkozik meg. Ahogy a deklaráció mondja: a keresztény nevelés „elvezet tudatos és tevékeny közreműködésre a liturgia misztériumában" és „apostoli életre buzdít". A tudatos tevékenység a nagykorúság jele, a részvétel pedig közösségben történik. A liturgia fontosságát a keresztény élet számára és szükségességét a keresztény nevelésben nem lehet szebben elmondani, mint a liturgikus konstitúció a 10., 11. és különösen a 14. pontban.

Keresztény jelenlét, nyitottság, szolgálat és párbeszéd az emberekkel

Pluralisztikus világban élünk, amit ökuménikus szellem hat át. Tehát olyan hitre kell nevelni, amely nem merül ki vallási ismeretekben és jámborkodó magatartásban, hanem mint állandó megújulás kovásza hat, mint eleven, személyes életre váltott kereszténység. Hit legyen, amely fogékony, nyíltszívű; érdeklődik a párbeszéd iránt, mégpedig nemcsak a katolikusok egymásközti kérdéseiben, hanem a nem-katolikusokkal, sőt nem hivőkkel való problémákban is.

Mivel az egyház világegyház, nevelése sem lehet sziget, zárt gettó, szükséges, hogy a keresztény nevelés megóvja a fiatal keresztényt a világ tagadhatatlan veszélyei ellen, de nem egyszerűen negatív óvással, hanem alkalmassá téve őt a pozitív krisztusi életalakításra.

Az apostoli eszme nem merül ki önző, csak a saját üdvösséget kereső törekvésben és életben, helyette inkább egyetemesen üdvözíteni akar minden embert, és ezzel szerzi meg egyúttal a saját üdvösségét is. Legszebb jellemzése e magatartásnak, amit Don Bosco-ról, az újkor nagy karizmatikus nevelőjéről mond az egyház: Cor eius sicut latitudo maris, vagyis szíve oly tágas volt, mint a tenger.

Befejezés

Ez az új szellemiség még távolról sem járta át az egész egyházat. A kereszténység mindig életfeladat. De ennek lényeges előfeltétele, hogy legalább megértsük, valójában miről is van szó. „A franciák arról beszélnek, hogy a mai ember állandó nevelés alatt áll (éducation permanente), az angolszász világ az egész életen át tartó tanulást emlegeti (lielong learning)." (Radó P.) Mi is csak azt mondhatjuk, amit az Úr izent Illés prófétának, mikor az Istennel való találkozás hegyének magaslatára igyekezett: Grandis enim tibi restat via (3 Kir 19,7), életre szóló út és feladat ez mindnyájunknak.

Várnagy Antal

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

Az egyetemes zsinat figyelmesen fontolóra vette, hogy a nevelés igen jelentős az ember életében, és egyre nagyobb hatással van korunk társadalmi fejlődésére.[1] A mai életkörülmények megkönnyítették, de nélkülözhetetlenebbé is tették az ifjúság nevelését, sőt a felnőttek folyamatos továbbképzését is. Az emberekben ugyanis jobban tudatosul személyes méltóságuk és élethivatásuk, tehát tevékenyebben akarnak részt venni a társadalom életében, főleg gazdasági és politikai ügyekben.[2] A technikának és a tudományos kutatásnak csodálatos fejlődése, a tömegkommunikációs eszközökben rejlő új lehetőségek alkalmat adnak az egyre több szabad idővel rendelkező embereknek, hogy könnyebben hozzájussanak a szellemi kultúra örökségéhez, és hogy egymást jobban kiegészítsék, mind a kisebb csoportok, mind a népek szorosabb kapcsolatainak segítségével.

Ezért törekszenek mindenütt a nevelés ügyének fejlesztésére; megfogalmazzák és hivatalos nyilatkozatokban összegezik az embernek, nevezetesen a gyermekeknek és a szülőknek alapvető jogait a neveléshez;[3] a tanulók számának gyors emelkedése miatt növelik az iskolák számát, tökéletesítik azokat, és más nevelőintézményeket is létesítenek; a nevelés és oktatás módszereit újszerű kísérletekkel fejlesztik; jelentős erőfeszítéseket is tesznek azért, hogy mindenki járhasson iskolába. Még így is sok gyermek és fiatal nem juthat alapvető oktatáshoz sem, és igen nagy azok száma, akik az igazi nevelést nélkülözik, azt, amelyik egyformán szolgálja az igazságot és a szeretetet.

Az anyaszentegyház azt a megbízást kapta isteni alapítójától, hogy hirdesse az üdvösség misztériumát minden embernek és újítson meg mindent Krisztusban. Gondoskodnia kell tehát az emberek egész földi életéről is, amennyiben az összefügg mennyei hivatásukkal,[4] s így részt kell vállalnia a nevelés fejlesztéséből és általánossá tételéből. Ezért a zsinat nyilatkozatot tesz közzé azokról az elvekről, amelyek alapvetőek a keresztény nevelés, főleg pedig az iskolai keresztény nevelés számára. Ezeket az elveket a zsinat után külön bizottságnak kell részletesebben kidolgoznia, és a püspöki karoknak kell az egyes országokra alkalmazniuk.

1. – *(Egyetemes jog a neveltetésre)*

Bármilyen fajhoz, társadalmi osztályhoz tartozzék valaki, bármilyen életkorú legyen, személyi méltósága folytán elidegeníthetetlen joga van olyan neveléshez,[5] amely megfelel élete céljának,[6]

amely alkalmazkodik egyéni képességeihez, nemhez, az adott kultúrához és a nemzeti hagyományokhoz, de ugyanakkor nyitott a testvéri kapcsolatra más népekkel, szolgálva a valódi egységet és békét a földön. Az igazi nevelés a személyiséget fejleszti ki – a személy végső célja, mint rendező elv szerint –, de egyúttal javára van annak a társadalomnak is, amelynek a személy tagja és amelynek életében mint felnőtt majd tevékeny szerepet vállal.

A gyermekeket és fiatalokat segíteni kell, mégpedig a lélektan, a pedagógia és a didaktika mai eredményeit felhasználva testi, erkölcsi és értelmi képességeik harmonikus fejlődésében és abban, hogy egyéni életútjukon fokozatosan egyre nagyobb felelősségtudatra tegyenek szert kitartó erőfeszítéssel és az igazi szabadságért vívott küzdelemben, állhatatosan és nagylelkűen szállva szembe az akadályokkal. Kapják meg az életkornak megfelelő pozitív és bölcs szexuális nevelést is. Tegyék alkalmassá a fiatalokat a közéletben való szereplésre, ellátva őket a szükséges és hasznos ismeretekkel; így tevékenyen bele tudnak kapcsolódni a különféle közösségek életébe, megnyílnak a másokkal való párbeszédre, és készségesek lesznek a közjó előmozdítására.

A zsinat kijelenti: a gyermekeknek és fiataloknak joguk van ahhoz, hogy ösztönzést nyerjenek az erkölcsi értékeknek helyes lelkiismerettel való megbecsülésére és személyes állásfoglalással való elsajátítására, valamint Isten tökéletesebb megismerésére és szeretetére. Nyomatékosan kéri tehát a népek vezetőit és a nevelés irányítóit: gondosan ügyeljenek arra, hogy e szent jogaitól senki meg ne fossza az ifjúságot. Az egyház híveit pedig felszólítja, hogy áldozatra készen munkálkodjanak a nevelés minden területén, főleg azzal a célkitűzéssel, hogy a nevelés és oktatás mindenkinek kijáró jótéteményeit minél hamarább eljuttathassák a földkerekség valamennyi lakójához.[7]

2. – *(A keresztény nevelés)*

Minden kereszténynek joga van keresztény nevelésre, mert újjászületett, új teremtménnyé lett vízből és Szentlélekből,[8] Isten gyermekének hívják és valóban az is. A keresztény nevelés nem áll meg a fentebb leírt emberi érettség eszményénél; még magasabb célkitűzése az, hogy a megkereszteltek fokozatosan megismerjék az üdvösség misztériumát, s így napról napra jobban tudatára ébredjenek a hit adományának; hogy megtanulják Istent – főleg a liturgikus cselekmények által – lélekben és igazságban imádni (Jn 4,23), és alakuljanak át valóban új emberré: tiszta igazságban és szentségben (Ef 4,22–24) éljenek; ily módon meglett emberré lesznek Krisztus teljességének mértéke szerint (Ef 4,13), és hozzájárulnak a misztikus test növekedéséhez. Ezenkívül hivatásuk tudatában tegyenek mindig tanúságot a bennük élő reménységről (1 Pét 3,15), és fáradozzanak állandóan a világ keresztténnyé tételén, hogy ezáltal a természetes értékek a Krisztustól megváltott ember teljességébe beleilleszkedve az egész társadalom javát szolgálják.[9] A zsinat tehát a lelkipásztorok emlékezetébe idézi: súlyos kötelességük mindent megtenni, hogy ebben a keresztény nevelésben valamennyi hívük részesüljön, főleg az ifjúság, az egyház reménysége.[10]

3. – *(A nevelés felelősei)*

A szülők adták az életet gyermekeiknek, ezért az ő súlyos kötelességük azok felnevelése; őket kell tehát tekinteni az első és a legfontosabb nevelőknek.[11] Annyira jelentős a szülői nevelés, hogy hiányát alig lehet pótolni. A szülők feladata, hogy az Isten és az emberek tiszteletével olyan családi légkört teremtsenek, amely elősegíti a gyermekek mindenirányú nevelését az egyéni és közösségi élet számára. A család az első iskolája azoknak a társas erényeknek, amelyekre minden közösségnek szüksége van. Igen fontos, hogy a házasság szentségének kegyelmével és hivatásá-

val gazdagított keresztény családban a gyermekek, a keresztségben elnyert hit szerint, már kiskorukban megtanulják Isten ismeretét és tiszteletét, valamint embertársaik szeretetét. A gyermekek a családban szerzik az első benyomásokat az egészséges emberi közösségről és az egyházról, a család vezeti be őket lépésről lépésre a társadalomba és Isten népe közé. Jól szívleljék meg tehát a szülők, hogy a valóban keresztény család milyen döntő szerepet tölt be Isten népének életében és fejlődésében.[12]

A nevelés elsősorban a család feladata, de ebben rászorul az egész társadalom támogatására. Ezért a szülőknek és az általuk nevelői feladattal megbízott személyeknek jogán kívül az államnak is vannak kötelességei és jogai, minthogy ennek az evilági közjó biztosítása a feladata. Ezért sokféle módon kell előmozdítani az ifjúság nevelését: őrködnie kell a szülőknek és az általuk nevelői feladattal megbízott személyeknek kötelezettségei, illetve jogai felett, és őket segítenie kell; ki kell építenie, mégpedig a szülők óhajának figyelembe vételével az iskolahálózatot, a kisegítés elvének megfelelően: amennyiben ezt a szülők vagy más társaságok nem teszik meg; azonfelül saját iskolákat és intézeteket kell létesítenie, a közjó igénye szerint.[13]

Végül, az egyháznak is feladata a nevelés, sajátos okokból: először is azért, mert el kell ismerni, hogy nevelésre képes közösség, legfőképpen pedig azért, mert kötelessége hirdetni az üdvösség útját minden embernek, a hívők számára át kell adnia Krisztus életét, és állandó szorgoskodással segítenie kell őket, hogy ennek az életnek teljességére eljussanak.[14] Az egyháznak tehát anyaként kell nevelnie gyermekeit, hogy egész életüket Krisztus szelleme hassa át. Egyúttal azonban felajánlja munkáját valamennyi népnek, hogy segítse minden irányban tökéletesedni az embert, mint személyt, és hogy közreműködjék a földi társadalom és egy emberibbnek óhajtott világ felépítésében.[15]

4. – *(A keresztény nevelés eszközei)*

Az egyház nevelői feladatának teljesítésében elvállal minden alkalmas tevékenységet, de leginkább sajátos munkáival törődik, amelyek közt legfőbb a hitoktatás,[16] amely a hitet megvilágítja, illetve megerősíti, az életet Krisztus szelleme szerint táplálja, elvezet tudatos és tevékeny közreműködésre a liturgikus misztériumban,[17] apostoli tevékenységre buzdít. Az egyház nagyra értékeli, szellemével pedig át akarja hatni és meg akarja nemesíteni azokat az eszközöket is, amelyek az emberiség közkincséhez tartoznak, és amelyek nagyban hozzájárulnak a lelkek neveléséhez és az emberek alakításához. Ilyenek a tömegkommunikáció eszközei,[18] a szellem és a test gyakorlásának sokféle egyesülete, az ifjúsági szervezetek és főként maguk az iskolák.

5. – *(Az iskola jelentősége)*

A nevelési eszközök közt különösen fontos az iskola.[19] Az a hivatása, hogy kitartó gonddal művelve az értelmi képességeket, kifejlessze a helyes ítéletalkotást; bevezessen a nemzedékek munkájával kialakított kultúrába; erősítse az értékek iránti fogékonyságot; előkészítsen az életpályára; növelje a kölcsönös megértéshez szükséges érzéket azzal, hogy a különböző természetű és származású növendékek között baráti közösséget alakít ki. Az iskola központi intézmény: egyre eredményesebb tevékenységéért mindenkinek össze kell fognia: a családoknak, a nevelőknek, a kulturális, polgári és vallási szervezeteknek, az államnak és az egész emberi közösségnek.

Szép és fontos hivatást töltenek be mindazok, akik a szülők segítőiként és a társadalom megbízottaiként nevelői feladatra vállalkoznak az iskolákban. Ez a hivatás megkívánja az értelem és

a szív sajátos adottságait, az igen gondos előkészületet és az állandó megújulásra és alkalmazkodásra való készséget.

6. – *(A szülők jogai és kötelességei)*

A szülőknek az iskola megválasztásában kijár a valódi szabadság, mivel első helyen és elidegeníthetetlenül az övék a gyermeknevelés gondja és kötelessége. A közhatalom feladata az állampolgárok szabadságának megvédése, ezért az osztó igazságosság követelményének megfelelően gondoskodnia kell az állami támogatás olyan szétosztásáról, hogy a szülők lelkiismeretük szavát követhessék és valóban szabadon választhassák meg az iskolát gyermekeik számára.[20]

Az államnak gondoskodnia kell arról, hogy minden polgára megfelelő műveltséghez jusson és kellően felkészüljön állampolgári jogainak gyakorlására, kötelességeinek teljesítésére. Biztosítsa tehát a gyermekek jogát a megfelelő iskolai neveléshez, őrködjék a nevelők alkalmassága és a tanítás színvonala fölött, gondoskodjék a növendékek egészségéről, fejlessze az egész iskolaügyet, figyelembe véve azonban a kisegítés elvét. Ne legyen tehát semmiféle iskolamonopólium; ez ellenkezik az ember veleszületett jogaival, a kultúra haladásával és terjedésével, az állampolgárok békés együttélésével, valamint a legtöbb mai társadalomban érvényesülő pluralizmussal.[21]

A zsinat buzdítja a hivőket, hogy készséggel működjenek közre a megfelelő nevelő-oktató módszerek kialakításában és rátermett tanerők kiképzésében. Segítsék főleg a szülői szövetségek útján az iskola egész munkáját, kiváltképp a benne folyó erkölcsi nevelést.[22]

7. – *(Valláserkölcsi nevelés az iskolában)*

Az egyház átérzi súlyos kötelezettségét, hogy odaadóan gondoskodjék minden gyermeke erkölcsi és vallási neveléséről, azért fokozott segítő készséggel akar azok mellett állni, akik nem katolikus iskolába járnak, mégpedig ilyenek nagy számmal vannak. Megnyilvánul ez a segítő készség a tanítók és nevelők példaadásában, az iskolatársak apostoli tevékenységében,[23] leginkább pedig azoknak a papoknak és világiaknak a szolgálatában, akik hirdetik nekik az üdvösség tanítását koruknak és körülményeiknek megfelelő módon, valamint lelki segítséget nyújtanak alkalmas és korszerű kezdeményezésekkel.

A szülőket pedig figyelmezteti az egyház: súlyos kötelességük, hogy biztosítsák, sőt sürgessék ezt a segítséget gyermekeik számára, hogy a keresztény nevelés együtt tudjon haladni az evilági képzéssel. Ezért az egyház elismerését fejezi ki azoknak az államoknak és hatóságoknak, amelyek számot vetnek a mai társadalom pluralizmusával, megvalósítják az igazi vallásszabadságot és segítik a családokat abban, hogy a gyermekek nevelése minden iskolában a család vallási és erkölcsi elveinek megfelelően történjék.[24]

8. – *(A katolikus iskolák)*

Az egyház jelenlétét az iskoláztatásban a katolikus iskola teszi különösképpen kézzelfoghatóvá. Ez az iskola, éppúgy mint a többi, a művelődés céljait és az ifjúság jellemének alakítását szorgalmazza. Vannak azonban sajátos feladatai. Megteremti az evangéliumi szabadság és szeretet légkörét az iskolai közösségben, segíti a fiatalokat abban, hogy személyiségük kibontakoztatásával együtt növekedjék bennük az az új teremtmény, amellyé a keresztségben lettek. Végül, az egyetemes kultúrát úgy kapcsolja össze az üdvösség hírével, hogy a hit fénye járja át a világról, életről és emberről fokozatosan szerzett ismereteiket.[25] Így a katolikus iskola – és ez szükséges is – lépést tart korunk fejlődésével, növendékeit ráneveli a földi haza javának hathatós munkálására és előkészíti őket Isten országának szolgálatára, hogy példamutató és apostoli

életükkel mintegy kovásza legyenek a társadalomnak.

A katolikus iskola tehát megtartja rendkívüli jelentőségét a mai viszonyok között is. Sokat tehet ugyanis annak érdekében, hogy az Isten népe betöltse hivatását, elő tudja mozdítani a párbeszédet az egyház és az emberiség között, mindkettőnek javára. Ezért a zsinat újra kinyilvánítja az egyház jogát ahhoz, hogy szabadon alapíthasson és igazgathasson minden fajtájú és fokozatú iskolát, amint ezt az egyházi tanítóhivatal már sokszor kijelentette.[26] Emlékeztet arra, hogy ennek a jognak gyakorlása nagyban elősegíti a lelkiismereti szabadságot, a szülők jogának védelmét és magának a kultúrának a fejlődését is.

A nevelők gondoljanak felelősségükre: tőlük függ elsősorban, hogy a katolikus iskola valóra tudja-e váltani céljait és kezdeményezéseit.[27] Nagy gonddal készítsék elő a tanerőket, hogy mind az evilági mind az egyházi tudományokban megfelelő tudással és képesítéssel rendelkezzenek, és jártasak legyenek a nevelés művészetében, felhasználva fejlődő korunk legújabb eredményeit. Szeretet fűzze össze őket egymással és tanítványaikkal, legyenek telve apostoli szellemmel, hogy életükkel és tanításukkal tegyenek tanúbizonyságot Krisztusról, az egyetlen Mesterről. Különösen a szülőkkel működjenek együtt; de ezek is, ők is vegyék figyelembe a nevelés egész területén a nemek különbözőségét és azt a sajátos célt, amelyet mindkét nem elé kitűzött az isteni gondviselés a családi és a társadalmi életben. Növendékeiket serkentsék öntevékenységre, s ha azok befejezték tanulmányaikat, álljanak mellettük tanáccsal, baráti támogatással és számukra külön egyesületek alapításával, melyeket igazi egyházias szellem töltsön el. A zsinat kijelenti, hogy a nevelők munkája valódi, korszerű és szükséges apostoli tevékenység, egyúttal pedig a társadalom igazi szolgálata. Emlékezteti a katolikus szülőket kötelességükre, hogy amikor és ahol megtehetik, gyermeküket katolikus iskolákra bízzák, azokat erejükhöz mérten támogassák, gyermekeiket pedig velük összefogva neveljék.[28]

9. – *(Iskolatípusok)*

A katolikus iskolának ezt az eszményképét az egyháztól bármilyen módon függő iskolák mind iparkodjanak megvalósítani, bár a katolikus iskolák formája különböző lehet a helyi viszonyok szerint.[29] Igen megbecsüli az egyház azokat a katolikus iskolákat is, amelyeket nem katolikus növendékek is látogatnak, főleg az újonnan szervezett egyházi területeken.

A katolikus iskolák alapításakor és szervezésekor gondoljanak a kor változó szükségleteire. Továbbra is ápolni kell ugyan az alsó- és középfokú iskolákat, amelyek a nevelés alapját alkotják, mellettük azonban fontosnak kell tartani azokat is, amelyeket a mai viszonyok különleges módon sürgetnek. Ilyenek a szakiskolák[30] és ipariskolák, a felnőttek és a szociális munkákra készülők tanintézetei, az olyan iskolák, amelyekben testi fogyatékosságuk miatt különleges gondoskodást igénylőkkel foglalkoznak, továbbá a nevelőképző intézetek, amelyek vagy a hitoktatásra, vagy a nevelés más területeire készítenek elő.

A zsinat nagyon buzdítja a lelkipásztorokat és az összes híveket, ne riadjanak vissza semmiféle áldozattól, támogassák a katolikus iskolákat, hogy azok egyre tökéletesebben végezhessék munkájukat, és gondoskodhassanak főleg olyanokról, akik szegények, akik nélkülöznek a család támaszát és melegét vagy akikben nincs meg a hit adománya.

10. – *(Katolikus egyetemek)*

Az egyház nagy figyelmet fordít a felsőfokú iskolákra, főleg az egyetemekre. Az egyháztanítóknak, főleg Aquinói Szent Tamásnak nyomdokaiban járva céltudatosan akarja biztosítani éppen a

tőle függő egyetemeken is, hogy az egyes szakterületeket a saját elveik, a saját módszerük szerint és a tudományos kutatásnak kijáró szabadsággal műveljék. Ezáltal az ismeretek egyre jobban elmélyülhetnek, korunk új problémáinak és kutatási eredményeinek igen részletes elemzése pedig egyre tökéletesebben szemlélteti, miként tesz egybehangzó tanúságot a hit és az ész arról, hogy az igazság egy.[31] Így a kultúra magasabbfokú fejlesztésénél nyilvánosan, állandóan és egyetemesen jelen lesz a keresztény gondolkodás, a katolikus intézmények növendékei tudásban kiváló emberekké válnak, akik felkészültek arra, hogy a társadalom életében fontos szerepet vállaljanak, és tanúságot tegyenek a hitről.[32]

Azokon a katolikus egyetemeken, ahol nincs teológiai kar, legyen teológiai intézet vagy tanszék, ahol világi hallgatóknak megfelelő előadásokat tartanak. Mivel pedig a tudományt leginkább a magasabb színvonalú különleges kutatások gazdagítják, a katolikus egyetemeken és karokon nagy erővel fejlesszenek ki olyan intézeteket, amelyek elsődlegesen a tudományos kutatás szolgálatában állnak.

A zsinat nagyon ajánlja a katolikus egyetemek és karok fejlesztését, megfelelő területi elosztásban. Ezek az intézmények azonban ne számukkal, hanem a tudományok ápolásával tűnjenek ki. A tehetséges növendékeket szívesen vegyék fel akkor is, ha szegényebb sorsúak, főleg azokat, akik az új nemzetekből jönnek.

A társadalomnak és magának az egyháznak a sorsa szorosan összefügg a felsőbb tanulmányokat végző fiatalok szellemi színvonalával.[33] Ezért az egyház pásztorai necsak a katolikus egyetemek hallgatóinak lelki életére fordítsanak nagy gondot; ők valamennyi rájuk bízott lélek gondozásáért felelősek, létesítsenek tehát – püspökkari szinten jól kidolgozott terv szerint – a nem katolikus egyetemek mellett is katolikus diákotthonokat és katolikus jellegű főiskolai központokat, amelyekben gonddal kiválasztott és felkészült papok, szerzetesek és világiak intézményes lelki és szellemi támogatást nyújtanak. Különösképpen törődjenek mind a katolikus, mind pedig más egyetemek olyan kiváló képességű hallgatóival, akik alkalmasnak mutatkoznak tanításra és kutatásra; ezeket irányítsák a tanári működés felé.

11. – *(A teológiai karok)*

A teológiai karok munkásságától sokat vár az egyház.[34] Rájuk bízza azt a súlyos feladatot, hogy előkészítsék növendékeiket a papi szolgálatra is, de még inkább a teológiai főiskolákon való tanításra, tudományos működésre és a tudománnyal való apostolkodás nehéz munkájára. Ezeknek a karoknak kötelessége a teológiai tudományok elmélyült művelése is, hogy annak eredményeként az értelem egyre tökéletesebben ragadja meg a kinyilatkoztatást, jobban feltáruljon az ősöktől hagyományozott keresztény bölcsesség kincsestára, előrehaladjon a párbeszéd a különvált testvérekkel és a nem keresztényekkel, továbbá választ adjanak a tudományok haladása által felvetett kérdésekre.[35]

A teológiai karok tehát alkalmas módon vizsgálják felül szabályzatukat, műveljék behatóan a szent tudományokat azok segédtudományaival együtt, és felhasználva az új módszereket és eszközöket, vezessék be hallgatóikat az elmélyült kutatásba.

12. – *(Együttműködés az iskolák ügyében)*

Az iskolaügy terén is nagyon szükséges az az összhang, amely egyházmegyei, nemzeti és nemzetközi szinten egyre sürgetőbb és egyre jobban meg is mutatkozik. Ezért minden eszközzel törekedni kell arra, hogy kiépüljön az egymásra hangolt katolikus iskolák rendszere; ezek működjenek együtt egymással és a többi iskolákkal is, mert ezt kívánja az emberiség közjava.[36]

Az egybehangolt cselekvés és nagyobb együttműködés főleg az egyetemi intézményeknél jár gazdag eredményekkel. Az egyes karok a kérdéses tudományág lehetőségei szerint minden egyetemen támogassák egymást. Maguk az egyetemek pedig szintén törekedjenek kölcsönös kapcsolatok kiépítésére, rendezzenek együtt nemzetközi összejöveteleket, oszszák meg a tudományos kutatás területeit, közöljék egymással eredményeiket, bizonyos időre cseréljék ki a tanárokat, tegyenek meg ezeken kívül is mindent, amivel egymáson segíthetnek.

Zárszó

A zsinat nagyon buzdítja a fiatalokat, hogy a nevelői munka nagy jelentőségének tudatában arra áldozatkész lélekkel vállalkozzanak, főleg olyan vidékeken, ahol tanerők hiánya miatt a nevelés ügye válságos helyzetben van.

A zsinat hálás köszönetet mond azoknak a papoknak, szerzeteseknek, nővéreknek és világiaknak, akik evangéliumi önfeláldozással fáradoznak a sokféle iskolában, a nevelés és oktatás nagyfontosságú munkáját végezve. Buzdítja őket, hogy tartsanak ki nagylelkűen a vállalt munkakörben. Tűnjenek ki abban, hogy növendékeiket eltöltik krisztusi szellemmel, legyenek kiválóak a nevelés művészetében és a tudományok művelésében, hogy ne csak az egyház belső megújhodását mozdítsák elő, hanem jótékony jelenlétét is biztosítsák és növeljék, a mai világban is, főként az értelmiség körében.

A zsinati atyák megszavazták e nyilatkozat egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzétetjük.

Rómában, Szent Péternél,
1965. október 28-án.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke
Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] A nevelés fontosságáról szóló sok megnyilatkozás közül vö. elsősorban: XV. Benedek, Communes Litteras ap. levél, 1919. ápr. 10.: AAS 11 (1919), 172. l.

XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev., 1929. dec. 31.: AAS 22 (1930), 49–86. l.

XII. Pius, Beszéd az Olasz Ifj. Kat. Akcióhoz, 1946. ápr. 20.: Discorsi e Radiomessaggi VIII. 53–57–. l.

– Beszéd a francia családapákhoz, 1951. szept. 18.: Discorsi e Radiomessaggi XIII, 241–245. l.

XXIII. János, Szózat a Divini Magistri körlevél 30. évfordulójára, 1959. dec. 30.: AAS 52 (1960), 57–59. l.

VI. Pál, Beszéd az Egyházi Iskolák Szövetsége tagjaihoz, 1963. dec. 30.: Encicliche e Discorsi di Paolo VI. I, 601–603. l.

Ezenkívül vö. Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando, series I. Antepraeparatoria, III, 363–364, 370–371, 373–374. l.

[2] Vö. XXIII. János, Mater et Magistra körlev. 1961. május 15.: AAS 53 (1961) 413., 415–417., 424. l.

– Pacem in terris körlev. 1963. ápr. 11.: AAS 55 (1963), 278. l.

[3] Vö. Az emberi jogok nyilatkozata, amelyet az ENSZ közgyűlése 1948. dec. 10-én fogadott el; A gyermek jogainak nyilatkozata 1959. nov. 20-án; Kiegészítő jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságjogok megőrzésére kötött megegyezéshez, Párizs, 1952. márc. 20.; Az emberi jogok nyilatkozatáról vö. XXIII. János, Pacem in terris körlev., 1963. ápr. 11.: AAS 55 (1963), 295. l.

[4] Vö. XXIII. János, Mater et Magistra körlev., 1965. máj. 15.: AAS 53 (1961), 402. l.

II. vat. zsinat, Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, n. 17: AAS 57 (1965), 21. l.

[5] XII. Pius, Rádiószózat 1942. dec. 24-én: AAS 35 (1943), 12, 19. l.

XXIII. János, Pacem in terris körlev.,

1963. ápr. 11.: AAS 55 (1963), 259. s köv. l. Vö. még a 3. jegyzetben idézett nyilatkozatok az emberi jogokról.

[6] Vö. XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev., 1929. dec. 31.: AAS 22 (1930), 50. s. köv. l.

[7] Vö. XXIII. János, Mater et Magistra körlev., 1961. máj. 15.: AAS 53 (1961), 441. s. köv. l.

[8] Vö. XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev., i. h. 83. l.

[9] Vö. II. vat. zsinat, Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, n. 36: AAS 57 (1965), 41. s. köv. l.

[10] Vö. II. vat. zsinat, Határozat a püspökök lelkipásztori feladatáról, Christus Dominus, n. 12–14.

[11] Vö. XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev., i. h. 59. s. köv. l.; Mit brennender Sorge körlev., 1937. márc. 14.: AAS 29 (1937), 164. s. köv. l.

XII. Pius, Beszéd az Olasz kat. Tanítók Szövetsége I. kongresszusához, 1946. szept. 8.: Discori e Radiomessaggi VIII. 218. l.

[12] Vö. II. vat. zsinat, Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, n. 11. és 35.: AAS 57 (1965), 16. és 40. s. köv. l.

[13] Vö. XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev., i. h. 63. s. köv. l. XII. Pius, Rádiószózat 1941. jún. 1-én: AAS 33 (1941), 200. l.; Beszéd az Olasz Kat. Tanítók Szövetsége I. kongresszusához, 1946. szept. 8.: Discorsi e Radiomessaggi VIII, 218. l.

A kisegítés elvéről vö. XXIII. János, Pacem in terris körlev., 1963. ápr. 11.: AAS 55 (1963), 294. l.

[14] Vö. XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev., i. h. 53., 56. s. köv. l. – Non abbiamo bisogno körlev., 1931. jún. 29.: AAS 23 (1931), 311. s. köv. .l

XII. Pius, Az Államtitkárság levele a 28. Olasz Szoc. Héthez 1955. szept. 20.: L'Osservatore Romano, 1955. szept. 29.

[15] Az Egyház dicséri azokat a helyi, nemzeti és nemzetközi hatóságokat, amelyek tudatában vannak korunk sürgős igényeinek, és teljes erejükkel azon fáradoznak, hogy minden nép tökéletesebb nevelésben és emberi kultúrában részesüljön. Vö. VI. Pál, Beszéd az ENSZ közgyűlése előtt, 1965. okt. 4.: AAS 57 (1965), 877–885. l.

[16] Vö. XI. Pius, Orbem catholicum motu proprio, 1923. jún. 29.: AAS 15 (1923), 327–329. l.: Provido sane decretum, 1935. jan. 12.: AAS 27 (1935), 145–152. l.; II. vat. zsinat, Határozat a püspökök lelkipásztori feladatáról, Christus Dominus, n. 13 és 14. AAS 58 (1966), 678–679. l.

[17] Vö. II. vat. zsinat, Konstitúció a szent Liturgiáról, Sacrosanctum Concilium, n. 14.: AAS 56 (1964), 104. l.

[18] Vö. II. vat. zsinat, Határozat a tömegkommunikációs eszközökről, Inter mirifica, n. 13. és 14: AAS 56 (1964), 149 s köv. l.

[19] Vö. XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev., i. h. 76. l., XII. Pius, Beszéd a Bajor Kat. Tanítók Szövetségéhez, 1956. dec. 31.: Discorsi e Radiomessaggi XVIII, 746. l.

[20] Vö. III. Cincinnati tart. zsinat, 1861.: Collectio Lacensis III, 1240. hasáb, c/d; XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev., i. h., 60., 63. s köv. l.

[21] Vö. XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev., i. h. 63. l.; Non abbiamo bisogno körlev., 1931. jún. 29.: AAS 23 (1931), 305. l.

XII. Pius, Az Államtitkárság levele a 28. Olasz Szoc. Héthez 1955. szept. 20.: L'Osservatore Romano, 1955. szept. 29.

VI. Pál, Beszéd az Olasz Ker. Munkásszövetséghez, 1963. okt. 6.: Encicliche e Discorsi di Paolo VI I, 230. l.

[22] Vö. XXIII. János, Szózat a Divini Illius Magistri körlev. 30. évfordulójára, 1959. dec. 30.: AAS 52 (1960), 57. l.

[23] Az Egyház nagyra értékeli az apostoli munkát, amelyet ki tudnak fejteni a kat. tanárok és növendékek ezekben az iskolákban is.

[24] Vö. XII. Pius, Beszéd a Bajor Kat. Tanítók Szövetségéhez, 1956. dec. 31.: Discorsi e Radiomessaggi XVIII. 745. s köv. l.

[25] Vö. I. Westminsteri tart. zsinat, 1852.: Collectio Lacensis III, 1334. hasáb a/b; XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev. i. h. 77. s köv. I.; XII. Pius, Beszéd a Bajor Kat. Tanítók Szövetségéhez, 1956. dec. 31.; Discorsi e Radiomessaggi XVIII, 746. l.; VI. Pál, Beszéd az Egyházi Iskolák Szövetsége tagjaihoz, 1963. dec. 30.; Encicliche e Discorsi di Paolo VI I, 602. s köv. l.

[26] Vö. elsősorban az I. jegyzetben idézett megnyilatkozások; az Egyház jogát hirdeti ezenkívül sok tart. zsinat és újabban több püspöki nyilatkozat.

[27] Vö. XI. Pius, Divini Illius Magistri körlev., i. h. 80. s köv. l.; XII. Pius, Beszéd az Olasz Kat. Középisk. Tanárok Egyesületéhez, 1954. jan. 5.: Discorsi e Radiomessaggi XV, 551–556. l.; XXIII. János, Beszéd az Olasz Kat. Tanítók Szövetsége VI. kongresszusához, 1959. szept. 5.: Discorsi, Messaggi, Colloqui I, 427–431. l.

[28] Vö. XII. Pius, Beszéd az Olasz Kat. Középisk. Tanárok Egyesületéhez, 1954. jan. 5.: i. h. 555. l.

[29] Vö. VI. Pál, Beszéd a Nemzetközi Kat. Nevelésügyi Hivatalhoz, 1964. febr. 25.: Encicliche e Discorsi di Paolo VI II, 232. l.

[30] Vö. VI. Pál, Beszéd az Olasz Ker. Munkásszövetséghez, 1963. okt. 6.: Encicliche e Discorsi di Paolo VI I, 229. l.

[31] Vö. VI. Pál, Beszéd a VI. Nemzetközi Tomista Kongresszushoz, 1965. szept. 10.: AAS 57 (1965), 288–292. l.

[32] Vö. XII. Pius, Beszéd a francia kat. főisk. tanárokhoz és növendékekhez, 1950. szept. 21.: Discorsi e Radiomessaggi XII, 219–221. l.; Levél a „Pax Romana" 22. kongresszusához, 1952. aug. 12.: Discorsi e Radiomessaggi XIV, 567–569. l.; XXIII. János, Beszéd a Kat. Egyetemek Szövetségéhez, 1959. ápr. 1.: Discorsi, Messaggi, Colloqui I, 226–229. l.; VI. Pál, Beszéd a Milánói Kat. Egyetem szenátusához, 1964. ápr. 5.: Encicliche e Discorsi di Paolos VI II, 438–443. l.

[33] Vö. XII. Pius, Beszéd a Római Egyetem szenátusához és növendékeihez, 1952. jún. 15.: Discorsi e Radiomessaggi XIV, 208.: „A jövő társadalmának vezetése elsősorban a mai egyetemisták gondolkodásától és lelkületétől függ."

[34] Vö. XI. Pius, Deus Scientiarum Dominus ap. rendelkezés, 1931. máj. 24.: AAS 23 (1931), 245–247. l.

[35] Vö. XII. Pius, Humani Generis körlev., 1950. aug. 12.: AAS 42 (1950), 568. s köv., 578. l.; VI. Pál, Ecclesiam Suam körlev. III. rész, 1964. aug. 6.: AAS (1964), 637–659. l.; II. vat. zsinat, Határozat az ökumenizmusról, Unitatis Redintegratio, AAS 57 (1965), 90–107. l.

[36] Vö. XXIII. János, Pacem in terris körlev., 1963. ápr. 11.: AAS 55 (1963), 284. l. és több más helyen.

HATÁROZAT A PAPNEVELÉSRŐL „OPTATUM TOTIUS"

A papság képzésével foglalkozó határozat, terjedelmét tekintve a kisebb zsinati okmányok közé tartozik. A tárgy fontossága szempontjából azonban feltétlenül az elsők között a helye. Aligha szorul ugyanis bizonyításra, hogy a zsinat sikere és az egyház óhajtott megújulása elsősorban a papokon múlik. Következőleg a legfontosabb tennivalók egyike, ha nem a legfontosabb, a zsinat szellemével átitatott papság kinevelése.

Mindezzel tisztában voltak a zsinat atyái is. Éppen ezért végezték különleges felelősségtudattal és körültekintéssel a szerkesztés munkáját. Az eredmény, a kezünkben levő okmány, mégsem elégíti ki minden várakozásunkat. De ez nem is csoda. Hiszen olyan feladatokra kell felkészíteni a papságot, melyek a zsinat atyái előtt is csak fokozatosan világosodtak meg. A jövő papi ideálját inkább csak sejtették, semmint ismerték. Ennek ellenére is sikeresnek mondható a régi elvek és az új igények egybeötvözése. Helyenként olyan jelentős eszmék csillannak fel a hagyományos egyházi stílussal fogalmazott gondolatok egymásutánjában, amelyeknek mélységét és gazdagságát majd csak évtizedek múltán fogjuk fel.

I. *A papi eszmény fejlődése a Tridentinumtól napjainkig*

A trentói papi ideál

Az ismert, áthagyományozott papi ideált lényegében még a trentói zsinat szabta meg. Következőleg a trentói zsinatra nyúlnak vissza azok a nevelési részcélok, nevelési elvek és részben módszerek is, amelyek a szemináriumi nevelést meghatározták. Nem lesz haszontalan ennek a papi eszménynek néhány vonását felidézni.

Ma már tudjuk, hogy a zsinat papi ideálját az adott történelmi pillanat, a történelmi szükség szülte. Még pontosabban: az örök krisztusi papi ideál időben történő megvalósítását a kor igénye, követelményei szabták meg, és szabják meg ma is.

A reformáció okozta földindulás megrázta az egyház épületét. A zsinat legfőbb gondja ebben az esetben nem lehetett más, mint a további bomlás megállítása, a meglevő pozíciók biztosítása és ezen túl az elvesztett hadállások visszaszerzése.

A kitűzött feladat és az adott helyzet elemzése döbbentette rá a zsinati atyákat a papság szerepének sorsdöntő jelentőségére. Világosan látták, hogy a reformáció tér-

hódítását csak akkor lehet megállítani, hogyha sikerül a tudományokban jártas, egyházhű és jámbor lelkipásztorokat kinevelni. Ezért született meg a valóban korszakalkotó döntés: az egyes egyházmegyék építsenek szemináriumokat és a legjobb erőket állítsák a papnevelés szolgálatába.

Maga a papi ideál is csak az adott történelmi háttér ismeretében válik érthetővé. Mivel a megőrzés, a rend megtartása a főcél, igen nagy hangsúlyt kap mindaz, ami a hierarchikus statusra, a pap méltóságára és kiváltságos helyzetére vonatkozik. Központi gondolata ennek az eszménynek, hogy a pap Krisztus mása, Krisztus képviselője, és mint ilyen, különleges hatalommal felruházva áll a hívek élén: a szent áldozat bemutatója, a szentségek kiszolgáltatója, a kegyelmek közvetítője, bűnbocsátó hatalma révén az embert ismét összebékíti Istennel. Legfőbb feladatai közé tartozik az örök és változhatatlan igazságok hirdetése.

Erre a pár vonással vázolt papi életideálra készít fel, ebbe vezet be a szemináriumi nevelés. Ezért a legfontosabb nevelési célok közé tartozott a hagyományos tanításhoz ragaszkodó, orthodox gondolkodású papság kialakítása, amely nem enged a koráramlatok romboló befolyásának. Az elmondottakból az is következik, hogy a trentói zsinat szellemében nevelkedő papság a legfőbb papi erényt az engedelmességben látja. A szeminárium olyan papokat kívánt adni az egyháznak, akik készségesen vetik alá magukat az egyházi felsőbbségnek. A papképzés arra törekedett, hogy a növendékeket „kivonja" a koráramlatok hatása alól. A szeminárium falai közül igyekezett minden „világít" kirekeszteni, és egy zárt egyházi gondolkodásmódot, egy sajátos klerikális világszemléletet, értékelési módot kialakítani. Mindez egyfajta passzivitásnak, statikus látásmódnak és papi önelégültségnek lett a melegágya. Ebből pedig szükségképpen következett a ma oly sokszor kifogásolt triumfalisztikus életérzés.

Az új eszmék jelentkezése

A trentói zsinat papi eszményére a maga korában feltétlenül szükség volt. Akkor ezt kívánta az egyház érdeke. Csakhogy az idők folyamán új igények léptek fel. XII. Pius 1950 szeptemberében kiadott Menti nostrae kezetű apostoli buzdításában már olyan nevelési elveket állít fel, amelyek még a zsinati aulában is viharokat váltottak ki. Így pl. azt kéri a pápa, hogy a szemináriumi növendékeket ne zárják el teljesen a világtól, mert ez később megbosszulhatja magát. Éppen a túlzott elzárkózás azt eredményezheti, hogy képtelenek lesznek belső kapcsolatba kerülni a valósággal. Elbátortalanodnak vagy éppen meggondolatlanok maradnak, és elmarasztalják azt a nevelést, amit a szemináriumban kaptak (M. N. 87). Az elöljárókat inti, hogy óvakodjanak letörni a növendékek aktivitását, kezdeményezőkészségét, önállóságát, hiszen korunk olyan papokat kíván, akik felelősséggel, önállóan ítélnek s döntenek helyesen bonyolult és újszerű helyzetekben is. Inkább arról gondoskodjanak, hogy a növendékek valóban megismerjék a világot, a világ eseményeit, azok rugóit, „hadd formáljanak ő maguk a dolgokról érett ítéletet". (M. N. 85). Az elmondottakból kiderül: a pápa nagyon is jól látta, hogy a trentói papi ideál megérett a kiegészítésre.

A zsinati határozat megszületése

Az előkészítő munkák során a papnevelés témájában megtárgyalandó kérdésekről sokáig bizonytalan elgondolások uralkodtak. Kezdetben két előkészítő bizottságot alakítottak. Később egyesült a két bizottság, és azt a feladatot kapta, hogy a már elkészült tervezetet rövidítse le. Ebből kisebb huzavona támadt, mely azzal végződött,

hogy az eddig elkészült és egybefoglalt anyagot a központi előkészítő bizottság asztalára tették. A bizottság átjavította és lerövidítette a szöveget, amit aztán a szentatya utasítására szét is küldtek a zsinati atyáknak. Az atyák túlnyomó többsége megfelelőnek találta az alapszöveget, éppen ezért az előkészítőkre csak az a feladat várt, hogy a beküldött javaslatokat a szövegbe beledolgozzák. Még el sem készültek a munkával, amikor azt az utasítást kapták, hogy rövidítsék le a szkémát és foglalják tömör pontokba, „propositiones"-be. Ennek a váratlan felszólításnak az a magyarázata, hogy akkor még számoltak a zsinat gyors befejezésének lehetőségével.

A zsinati atyák az új szöveget 1964 nyár elején kapták kézhez. Mondani sem kell, hogy nem örültek a nagyfokú csonkításnak, jóllehet az végső elemzésben mégis csak a szkéma javára vált. Éspedig azért, mert a kifogások és javaslatok nyomán éppen az új szempontok, az új elvek kaptak nagyobb hangsúlyt. Az egész anyagot újból átrendezték és új artikulusokkal is bővítették. Ekkor került végleges helyére többek között a kisszemináriumokkal és a celibátussal foglalkozó rész.

A zsinati vitára 1964. november 12–17. között került sor. Harmincketten szólaltak fel, többnyire csoportok, ill. püspöki karok nevében. A szkéma teljes újra átdolgozását ketten kívánták: Drzazga gneseni segédpüspök a lengyel püspökök nevében és a konzervatívek szóvivője, Ruffini bíboros. A lengyelek azon ütköztek meg, hogy ilyen fontos feladat, mint a papnevelés, ennyire ki legyen szolgáltatva a helyi püspöki karoknak. Fájlalták azt is, hogy a Mária-tisztelet igen mostoha bánásmódban részesült. Ruffini és a konzervatívok viszont attól tartottak, hogy a határozatban biztosított szabadság megárt majd a szemináriumi növendékeknek. Azt is felhozták, hogy eltérve a pápák hagyományos tanításától, Aquinoi Sz. Tamást csak mellékesen említi a szöveg. A legnagyobb elismerés hangján szólt a szövegről Döpfner bíboros, mivel a papnevelés jól bevált hagyományos szabályait sikerült egyensúlyba hozni a mai idők megkívánta új elvekkel. Sokan azért dicsérik, mert nem zárt szabálygyűjteményt, hanem elveket, új távlatokat nyújt. Nagyobb csatározásokat a kisszemináriumok kérdése váltott ki. A hagyományos szemináriumi nevelésnek felrótták, hogy túl korán szakítja ki az ifjút a meghitt családi körből. Egészségesebb lenne a fejlődése – állították többen, – ha a családban érik felnőtté. Igen találó Suenens bíboros megjegyzése: a szemináriumok a világban betöltendő feladatokra készítsék fel a növendékeket és ne kolostori életre. Reuss püspök és Menez Arceo bíboros a celibátus pozitív bemutatását kívánják meg a szemináriumi elöljáróktól. Mások a jellemnevelés, a felelősségtudat kialakításának és az őszinte jámborságra való nevelés fontosságát hangsúlyozták.

A javaslatokat a szkéma előadójának, Carraro püspöknek irányításával dolgozták be a szövegbe. Ennek elkészülte után 1965. nov. 28-án került sor a szavazásra. A leadott 2321 szavazat közül 2318 volt az igen és csak három az elutasító.

A határozat közzététele után

A szerkesztők és a zsinati atyák megegyeztek abban, hogy részkérdésekkel nem foglalkoznak. Ez a püspöki karok feladatát képezi. Az ő dolguk lesz, hogy figyelembe véve a konkrét körülményeket és a tényleges igényeket, elkészítsék a részletes nevelési és oktatási rendet. Ebben kívánt a püspöki karok segítségére sietni a Katolikus Nevelés Kongregációja, amikor 1970. jan. 6-án útmutatást tett közzé „Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis" címen.

A Ratio fundamentalis a zsinati határozat beosztását követi, és ugyanazokat a témákat öleli fel. Megrajzolja azt a keretet, amelyen az egyes püspöki karok által kidolgozott oktatási és nevelési rendnek belül kell maradnia.

A meglehetősen hosszú bevezető rész külön figyelmet érdemel. Itt kerül szóba a szemináriumi megújulás szükségességének kérdése. Azokra a tulajdonságokra is tekintettel kell lenni, amelyek a mai ifjúságot jellemzik. Ilyenek pl. az őszinteség vágya, a segítőkészség, másrészt az állhatatlanság, a túlzott önállóság igény és ebből következően a tanulékonyság hiánya, a tekintély erős megrostálása, sőt elutasítása, az intézményes elem alábecsülése.

A mai ember tudatában megváltozott a teremtett dolgokhoz, az evilági valósághoz való viszony. Sikerei a technikai és a tudományok haladása révén, sajátos öntudattal ajándékozták meg. A maga urának érzi magát és nincs szüksége Istenre, túlvilági segítségre olyan értelemben, mint még elődeinek. Tudatából és kultúrájából fokozatosan eltűnik a szakrális elem. A vallásos értékek, a vallás szférája ma más hatást vált ki az emberből, mint régebben.

A holnap papjainak mindezzel számolnia kell.

A magyar püspöki kar a papnevelés jelentőségének teljes tudatában a Ratio fundamentalis megjelenése után menten nekilátott a magyarországi szemináriumok új nevelési rendjének kidolgozásához, s azt 1971. decemberéig be is fejezte. A szentszéknek jóváhagyására elküldött tervezet „A papnevelés rendjének megújítása Magyarország szemináriumaiban" címet viseli. A püspökök rámutatnak arra, hogy az új nevelési rend kötelező jelleggel bír ugyan, mégiscsak átmeneti, „ad experimentum" szolgál. Nem is tökéletes mindenben, hanem a gyakorlatban szerzett tapasztalatok alapján javítható, változtatható.

A tervezet 79 tömören fogalmazott, sokszor csak néhány soros pontban közli azokat a nevelési irányelveket, utasításokat, melyeket a szemináriumi elöljáróknak és tanároknak szem előtt kell tartaniuk.

Az eddig említett okmányok alapján készült el a szemináriumi elöljárók és tanárok számára a végrehajtási utasítás, Általános Szabályok címen. Benne a fenti okmányok gondolatai, és elvei válnak szabállyá, utasítássá.

II. *Az új és a régi a határozatban*

„Minden írástudó, aki jártas a mennyek országának tanításában, hasonlít a családatyához, aki kincseiből újat és régit szed elő." (Mt 13,52). Nem jellemezhetnénk találóbban a zsinati szerkesztők munkáját. Köztudott ugyanis, hogy a szövegek kompromisszum útján jöttek létre. Az atyák a hagyományos tanítást igyekeztek kiegészíteni és új elvekkel, új eszmékkel társítani. Ez történt itt is. Az egyház gazdag tapasztalatokkal rendelkezik a papnevelés terén. Természetesen nem volt szó arról, hogy ezeket máról holnapra elvesse. Az történt csupán, hogy esetenként átfogalmazta őket: más hangsúlyt kaptak, helyenként pedig a mai idők igényeinek megfelelően kiegészültek. Előre le kell szögezni, hogy a határozat gondolati gazdagságából legfeljebb ízelítőt nyújthatunk. Éppen mivel lehetőségeink szűkre szabottak, valamivel kevesebbet szólunk az ismert gondolatokról és nagyobb figyelmet szentelünk az új eszméknek.

Decentralizálás, pluralizmus és dinamikus szemlélet

Már említettük, hogy a határozat a szemináriumi nevelési rend kidolgozását az egyes püspöki karokra bízza (1. pont), abból a meggondolásból, hogy a helyi körülményeket ők ismerik.

A határozat arra is felhívja a püspöki karok figyelmét, hogy az általuk kidolgozott

papképzési rend nem örök és változatlan. Időnként felül kell vizsgálni és megváltozott körülményekhez igazítani. Ily módon érvényre jutnak a zsinatra egyébként is jellemző decentralizáló törekvések. Ezzel az új gyakorlattal még valamiről lemond a zsinat, olyan valamiről, ami azelőtt magától értetődő volt, nevezetesen az uniformitásról, a szabályoknak, a házirendnek, a tanulmányoknak csaknem teljes azonosságáról a föld különböző pontjain. A zsinat szakít ezzel, és a pluralitás elvére helyezkedik. De még tovább mehetünk az elemzésben. Ha jól odafigyelünk, észrevesszük, hogy a határozat feladta a megszokott statikus látásmódot. Eddig alig voltunk tekintettel a változó körülményekre, az idő–elem, mint ilyen ismeretlen fogalom volt a szemináriumok nevelési rendjében. Sok elöljáró a szabályt tekintette elsődlegesnek, a maga elvont érvényességében, függetlenül attól, hogy mikor, hány évtizeddel korábban hozták, és függetlenül attól is, hogy hasznos alakítója-e a jövő papjának, vagy sem. A határozat egyértelműen a valóságnak, a jelen igényeknek adja az elsőbbséget, nem pedig az időtlen, esetleg már elavult szabálynak.

Nem haszontalan ebben az összefüggésben is tudatosítanunk, hogy a zsinat atyái kezdetben nem is gondoltak egy ilyen, ha még oly csekély „nyitásra" sem. Az előkészületi idő rövidsége szorította a határozat készítőit, akik ezért kénytelenek voltak a konkrét megoldásokat, a gyakorlati jellegű kérdéseket az anyagból kiemelni, és a püspöki karok hatáskörébe utalni. A Lélek valóban ott fú, ahol akar.

Mi legyen a kisszemináriumokkal?

Ez a kérdés valódi darázsfészek. A legerősebb vita ekörül robbant ki. Szinte úgy tűnik, hogy az atyák a papnevelés bizonyos fokú csődje miatti idegfeszültségüket ezzel a kérdéssel vezették le. Némelyek azt vetették a hagyományos kisszemináriumi nevelés szemére, hogy túlzottan elzárta a növendékeket a való világtól, s ezért képtelenek voltak a felnőtté válásra. Sokukban maradtak infantilis vonások, passzívakká váltak, idegenül mozogtak az életben. A kisszeminárium lelki bénaságba, szellemi gettóba kergette őket.

A határozat hasznos intézkedéseket javasol, új szempontokra mutat rá, hogy okulva a múlt hibáin, eredményesebb papképzést biztosítson a szemináriumokban. A legfontosabb talán az, hogy az általános emberi értékek jóval nagyobb hangsúlyt kaptak, mint eddig. Kis túlzással úgy is mondhatjuk, hogy a papképzésben nem a speciálisan egyházi, a klerikális az elsődleges, hanem az egyetemes emberi értékek, realitások, felemelve persze a Krisztussal történő belső egyesülésig. Ha szabad így mondani: bizonyos deszakralizáló törekvések jellemezték az új zsinati szemléletet.

Már a hivatás ápolásának vonatkozásában is hangsúlyozza a határozat, hogy az nem egyes emberek sajátos feladata, hanem az egész keresztény közösségé. A közösség ennek a kötelezettségének elsősorban nem különleges gyakorlatokkal, külön aktusokkal felel meg, hanem igaz keresztény életével. A család mesterkéletlen keresztény légköre, a plébániai közösségek, a keresztény szellemű iskola a hivatások termőföldje (2. pont).

Mindez persze nem teszi feleslegessé azokat a szervezett erőfeszítéseket, melyeket a „Hivatások Műve" vállal magára. A magyar püspöki kar is – említett okmányában – hosszan foglalkozik a kérdéssel és előírja a meglevő „Hivatások Művé"-nek újjászervezését.

Érdekes bizonytalanságot tapasztalhatunk a kisszemináriumi nevelés céljával kapcsolatban. A határozat szerint a kisszemináriumi nevelők „arra készítsék elő a növendékeket, hogy megváltó Krisztusunkat odaadó lélekkel és tiszta szívvel kövessék" (3. pont). A későbbi keltezésű Ratio fundamentalis már többet kíván a nevelőktől:

segítsék elő, hogy az ifjak felismerjék hivatásukat, azonosuljanak vele és ápolják magukban.

Egészen más a helyzet a nagyszemináriumokkal. Ezek feladata, célja egyértelmű. Bennük „a növendékek egész oktatásának arra kell irányulnia, hogy az Úr Jézus Krisztus, a Mester, a Pap és Pásztor példája szerint igazi lelkipásztorokká formálódjanak" (4. pont).

Nemcsak a kisszemináriumok, hanem a nagyszemináriumok eddigi nevelési módszerével kapcsolatban is merültek fel kifogások. A már említett vádak egy része a nagyszemináriumokat is éri. Ezért kérte 52 zsinati atya, hogy ne tekintsék a hagyományos nagyszemináriumi keretet a papságra való felkészítés egyetlen útjának, hanem engedjék meg a szemináriumon kívüli papképzést is. Az atyák többsége azonban határozottan kitartott amellett, hogy a nagyszemináriumokra szükség van, mert az egységes szellemű, magas színvonalú papképzés csak így látszik biztosítottnak. Annak azonban nincs akadálya, hogy átmeneti időre a növendékek elhagyják a szemináriumot.

A papi lelkiség

A pap lelkivilágának középpontjában Jézus Krisztus áll, benne központosul minden nevelési, oktatási törekvés, feléje halad a papnövendék az önnevelés és imádságos elmélyedése révén. Ugyanakkor viszont Krisztus az, akiből a pap lelki gazdagsága forrásozik, akiben boldogan megtalálja önmagát. Életküldetése nem egyéb, mint Krisztust és a benne nyílott üdvösséget az emberekhez vinni. Régi dolog ez, mégis lélegzetelállítóan új: a modern krisztocentrikus látásmód jut itt érvényre.

A lelkivezetés dolga, hogy a növendékben egyre jobban kibontakoztassa Krisztust. Lássa meg Krisztusban a küldöttet, aki az emberek üdvösségéért szeretetből feláldozta önmagát (8. pont).

A Krisztussal kiépített bensőséges kapcsolat szükségképpen magával hozza az egyház ügyével való belső azonosulást is. Csakis Krisztus üdvözítő művének megélése és követése révén nyer a növendék helyes és hiteles képet az egyház küldetéséről és történelmi szerepéről, s így érti meg az egyház emberi arcát és az institucionális elem nélkülözhetetlenségét. Elmélkedéseinek visszatérő tárgya lesz: az isteni üdvözítő szándék inkarnációja az emberiben.

Érdemes elgondolkozni ezen a tömör és magasztos követelésen. Kétségtelen: a papi küldetés és élet legeszményibb, legszentebb egybefogása csakis Krisztusban lehetséges. Ebbe a papi ideálba épül bele az a teméntelen részérték, amit a teológia művelése, a tudományok, a tapasztalat stb. nyújt.

A zsinat óta annyit emlegetett papi szolgálatnak, a szolgálat szellemének kialakítása végső elemzésben azon múlik, hogy mennyire éli meg a pap belső egységét Krisztus üdvözítő művével.

Persze a szóbeli hirdetés sem szenvedhet csorbát, még akkor sem, ha a hangsúly a tettekre kerül. Az evangélium hirdetése a pap középponti feladata, s a szent tudományok tanulmányozása éppen azt szolgálja, hogy a jövendő pap az ige alkalmas szolgájává váljék. A papnövendék fontos kötelessége ezért a szentírásnak elmélyült megismerése (8. pont).

A liturgikus cselekményekről, elsősorban a szentmiséről és a szentségekről alakítson ki a papnövendék helyes képet. Csak így tudja felmérni jelentőségüket az emberek üdvözítésében. Lássa meg, hogy a liturgia misztériumaiban szentségi síkon, vagyis a jel és kegyelmi valóság síkján találkozunk azzal a Krisztussal, aki a világban, az emberiben ma is inkarnálódik.

A celibátus

Tárgyalását nem lehetett kikerülni, pedig az előkészítés egyik fázisában a róla szóló artikulust törölték. A zsinati atyák azonban visszajavasolták az első változatot, és azt kiegészítették, átjavították. Már ez az eljárásmód is igazolja, hogy a témával kapcsolatban meglehetős bizonytalanság uralkodott. Ennek ellenére is sok jó található a celibátussal foglalkozó részben (10. pont).

Értéke mindjárt az első mondat, amely pontosan körülhatárolja a mondanivaló címzettjeit, nehogy megsértse a más egyházfegyelemben élő papokat. Az egész tárgyalás meglehetősen kiegyensúlyozott. Pozitív módon állítja be a celibátust, és megkívánja, hogy a szemináriumi nevelők is hasonlóan cselekedjenek. Beismeri, hogy a latin egyház ezen ősi követelését csak természetfeletti nézőpontból lehet megérteni. A hit szemével nézve a papi nőtlenség egyet jelent a teljesebb Krisztus-szolgálattal, ami egyben teljesebb emberszolgálat is. A nőtlenség arra képesíti a papot, hogy teljes odaadással élje szolgálatát és vállalhassa az áldozattá válás üdvözítő valóságát. A nőtlenség egyben jele az eszkatológiában megvalósuló teljes egyesülésnek Krisztussal. A papi nőtlenség karizmája közösségi vonatkozású, mert arra indítja a papot, hogy egészen Krisztusnak és hivatásának szentelje magát.

Ami most már az erre való felkészítést illeti, erről igen józan hangon beszél a határozat. Megkívánja, hogy a növendékek ne szemellenzővel lássák az életet. Kapjanak reális képet arról, hogy mit is vállalnak, s milyen nehézségekkel kell szembenézniük. A nő, a házasság, a szerelem nem jelenthet valami szégyenletest, másodrendűt a szemükben. Mindebben tárgyilagosan és higgadtan lássanak és ítéljenek.

Igen megszívlelendő tanáccsal szolgál a Ratio fundamentalis. A celibátusban élőt az a veszély fenyegetheti, hogy elsatnyul, érzésvilága kiszárad, és rideggé, érzéketlenné válik. Ennek okos neveléssel feltétlenül elejét kell venni. A jövendő papnak ennek érdekében ki kell fejlesztenie magában a nemes emberi érzéseket. Az áldozatos és résztvevő szeretet krisztusi indulatával kell fordulnia környezete, különösen a szenvedők felé (R. f. 3755). Nagyfontosságú az a követelés is, hogy a celibátus nem szolgálhat az egyén kárára. Nem szabad lelki sérülést okoznia, vagy pedig meggátolnia az egyéniség harmonikus kibontakozását. Éppen ellenkezőleg: váljék új szellemi és lelki erők forrásává.

Az emberi érettség

A hagyományos nevelésnek sokan terhére rótták, hogy meggátolta a személyiség kiérését, pedig ennek kimüvelése elengedhetetlen. A természetfeletti ember csak a harmonikusan kibontott természetes erényekre épülhet.

Nem hangsúlyozhatjuk eléggé, mennyire fontos a természetes erények és jellem harmonikus kimüvelése. Chicago bíboros érseke, A. Meyer ezt így fogalmazta meg: „Előbb legyen ember, aztán keresztény és csak azután pap!" A papnak az emberi érettség magas fokára kell eljutnia, feltétlenül tudnia kell józanul és megfontoltan dönteni. Ennek az érettségnek kifejlődését az elöljárók feltétlenül segítsék elő. Azzal is, hogy nem rágnak mindent a növendék szájába, hogy módot adnak neki a tények, a valóság mind mélyebb megismerésére. Ha mindez sikerül, a papnövendék a papi élethez nélkülözhetetlen lelki biztonságra tesz szert.

Valójában a szemináriumi házirendnek is ezt kell szolgálnia. A közösségi élet alkalmas ennek elősegítésére. A rend megszokásának, a fegyelem elsajátításának célja, hogy a pap később meg tudja teremteni élete rendjét, hogy önfegyelemre szert tegyen, s így elkerülje a szétesö, kapkodó életmódot.

Felmerül azonban a nagy kérdés: mi történik akkor, hogyha a fiatal növendék nem jut el az egyéniség kiérésének megkívánt fokára? Sokan azt javasolták, hogy tegyék későbbre a papszentelés időpontját. Egységes állásfoglalás nem született. Erre valójában nincs is szükség. A zsinat azzal vágta el a gordiuszi csomót, hogy az egyes ordináriusokra bízta a döntést. Ha ők korainak látják a szentelést, ám várjanak vele. A határozatban egyébként szó esik a teológiai tanulmányok megszakításáról éppen abból a célból, hogy így mód nyíljék a lelkipásztori teendők és a papi élet közvetlen megismerésére és nem utolsósorban a hivatás újbóli átgondolására (12. pont). A szentelési feltételek tekintetében egyébként igen szigorú álláspontot foglaltak el az atyák: semmiféle paphiány sem jogosítja fel a szemináriumi elöljárókat arra, hogy olyanok szenteltessenek fel, akik alkalmatlanok. Egy rossz pap többet árthat az egyháznak, mint amennyit tíz jó használ. Egyébként sincs abban szégyen, ha valaki nem érezvén papi hivatást, vagy pedig mert nem bírja vállalni a papsággal járó magas követelményeket, megszakítja tanulmányait, és elhagyja a szemináriumot. Az ilyenek nem megbélyegezettek, sőt törekedni kell aktív bekapcsolásukra az egyházközség életébe (6. pont).

Új elvek a tanulmányi rendben

Formai újítás csak egy van. A praktikus észjárású durbani érsek javaslatára az eddig ismert szemináriumi stúdiumok elé egy előkészítő kurzust illesztettek, hogy a jelentkezőket – akik sok esetben igen felszínes vallási ismeretekkel rendelkeznek – bevezesse Krisztus üdvözítő misztériumába. Ilyen módon szélesebb távlatból tudják látni és értékelni hivatásukat (14. pont).

Nem új dolog, hiszen a papsághoz szóló pápai iratok mindig is hangoztatták, hogy a pap a világi tudományokban sem maradhat le. Feltétlenül el kell érnie az átlagosan művelt emberek szintjét (13. pont).

Meglepő és újszerű azonban mindaz, amit a határozat a filozófiáról mond. Eddig a filozófiai oktatás nagy erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a növendékek megismerjék és elsajátítsák azt az áthagyományozott filozófiai rendszert, a skolasztikát, melyet Szent Tamás neve fémjelez. A határozat nem ebben látja a filozófiai oktatás célját, hanem abban, hogy elősegíti, kiművelí a növendékekben a kritikus látás képességét, hogy tudjanak helyesen különböztetni és világos fogalmakban gondolkozni. A filozófiai oktatás feladata az is, hogy tájékoztatást nyújtson az antik és modern szellemáramlatokról, különböző gondolkodásmódokról (15. pont).

Ebből a pár sorból kitűnik, hogy az atyák szemében a filozófia valóban „ancilla", csakhogy nem csupán a teológiának, hanem a lelkipásztorkodásnak szolgálója, úgy is mondhatnók: az életnek.

Más a helyzet a teológiai tárgyakkal. Ezeknél a kinyilatkoztatás a mérvadó. Meglepő, mennyire következetesen hangsúlyozza a határozat az eredeti forrásokhoz, elsősorban a szentíráshoz való visszatérés fontosságát (16. pont). Az egyház megújulása csakis úgy lehetséges, ha visszatérünk az isteni forrásokhoz. A Biblia mellett a történelmi áthagyományozás, elsősorban Szent Tamás nézetei igényelnek elmélyült tanulmányozást, mivel elősegítik a kinyilatkoztatás alaposabb megértését.

Megítélésünk szerint hangsúly eltolódásnak kell minősítenünk a kinyilatkoztatás forrásainak központba helyezését. Ez a nézőpont magában foglalja ugyanis a hittartalom (depositum fidei) és annak megjelenési formája, megfogalmazása közötti megkülönböztetést (L: Mysterium Ecclesiae. 1973. VII. 5.). Az új szemléletben nem a koronként kikristályosodott és éppen ezért megmerevedett formulákon, nem a megfogalmazáson van a hangsúly, hanem a dinamikus, eleven isteni szón. A zsinat szem-

léletének újszerűsége abból is kitűnik, ahogy a határozat a teológiai tudományszakok, a dogmatika és morális feladatairól szól. Azt kívánja, hogy a teológia mintegy alkalmazza a kinyilatkoztatott igazságokat a különböző helyzetekre, és ilyen módon nyújtson segítséget az emberi problémák megoldásában. A kinyilatkoztatásban a mai ember gyötrő kérdéseire kell választ keresnünk.

A lelkipásztor

A határozat ismételten kiemeli, hogy a papképzés célja jó lelkipásztorok nevelése. Valójában minden ennek a nagy célnak van alárendelve, és ezt kívánja előmozdítani. Azért foglalkozik mégis külön fejezet a lelkipásztorkodással, mert a szóhasználat külön tevékenységi kört ért alatta (a hitoktatás, a prédikáció, a szentségek kiszolgáltatása, az ájtatosságok, a lelkivezetés stb.).

A kifejezett lelkipásztori tevékenység eredményessége nagymértékben a pap személyén múlik. A legfontosabb személyi kellékek egyike a mások meghallgatásának, a kontaktus teremtésének képessége. A papnak meg kell nyílnia mások gondja-baja előtt, és párbeszédet kell folytatnia. Más szóval a krisztusi üzenetet személyessé, konkrétan aktuálissá kell tenni mindenki előtt, ahogy azt maga Jézus Krisztus is tette.

Az eredményesség azonban a módszereken, segédeszközökön is múlik, ezért a lelkipásztornak fel kell használnia mindent, amit e téren a pszichológia és a szociológia nyújt (20. pont). A határozat azt is említi, hogy mai nyelven szóljunk az emberekhez, az örök igazságokat fordítsuk le a mai ember nyelvére.

Mindezen tennivalók erős papi egyéniséget tételeznek fel, belső azonosulást Krisztussal. A napi gondok és csalódások emésztik a pap belső erőtartalékát, ezért különösen a szeminárium elhagyása utáni időszakban kapjon rendszeres támogatást és erősítést a pap. Kívánatos intézményesen biztosítani a lelki megújulást, és ezzel egybe kell kapcsolni a lelkipásztori, teológiai tájékoztatást.

A Ratio funadamentalis említést tesz lelkipásztori csoportokról, melyeknek tagjai testvéri közösségben élve, emberi támogatást nyújtanak egymásnak, s egy központi helyről ésszerű munkamegosztással eredményesebben pasztorálhatnak nagyobb vidéket is.

Látjuk tehát: a határozat igen tartalmas, igen gazdag. Nagyon sok szempontból előre mutató javaslatokat tartalmaz. A papnevelőkön és a papnövendékeken múlik, hogy mennyi valósul meg belőle.

Dr. Goják János

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

ELŐSZÓ

A szent zsinat jól tudja, hogy az egész egyház óhajtott megújulása nagyrészt azon múlik, hogy áthatja-e a papok szolgálatát a krisztusi szellem.[1] Ezért hangsúlyozza a papság képzésének döntő fontosságát és megjelöli annak főbb elveit. Ezek az irányelvek megerősítik az évszázadok gyakorlata által már kipróbált törvényeket, de újakat is hoznak, amelyek a zsinat konstitúcióit és határozatait, nemkülönben az idők megváltozott igényeit tükrözik. Az így megújuló papnevelésre a katolikus papság egysége miatt az összes megyés, szerzetes és bármilyen rítusú papoknál szükség van; ezeket az előírásokat tehát, amelyek közvetlenül az egyházmegyés papságot tartják szem előtt, a megfelelő módosításokkal valamennyiükre alkalmazni kell.

I. *A papnevelés rendjének részletes kidolgozása az egyes nemzetek ügye*

1. – Az egyes népek és vidékek annyira különböznek egymástól, hogy csak általános törvényeket lehet hozni, tehát minden egyes nemzetnél vagy rítusnál külön papnevelési szabályzatot kell kialakítani. Ezt a püspöki karok állítsák össze,[2] időnként vizsgálják felül és hagyassák jóvá az Apostoli Szentszékkel; általa az egyetemes törvényeket úgy alkalmazzák a helyek és idők körülményeihez, hogy a papképzés mindig tekintettel legyen annak a vidéknek lelkipásztori követelményeire, ahol a papi szolgálatot végzik.

II. *A papi hivatások hathatósabb támogatása*

2. – *(Isten egész népének összefogása)*

A hivatások ébresztése az egész keresztény közösségre tartozik;[3] elsősorban egészen komoly keresztény élettel kell ennek a kötelességének megfelelnie. A legtöbbet azok a családok teszik, amelyek a hit, szeretet és jámborság szellemét sugározva első szemináriumnak számítanak; továbbá a plébániák, amelyeknek virágzó életében részt vesznek a fiatalok. A tanítók és mindazok, akik a gyermekek és ifjak képzésével bármilyen módon foglalkoznak, különösképpen a katolikus társulatok, igyekezzenek a rájuk bízott gyermekből olyan embert nevelni, aki képes Isten hívását észrevenni és szívesen követni. A papok a legnagyobb fokban érvényesítsék apostoli buzgóságukat, amikor hivatások ápolásáról van szó. Alázatos, dolgos életük, derűs lelkük, kölcsönös szeretetük és

testvéri együttműködésük vonzani fogja a fiatalokat a papság felé.

A püspököknek pedig a hivatások számának növelésében az a feladatuk, hogy felébresszék híveik felelősségtudatát, gondoskodjanak az összes erők és munkák szoros összefogásáról és áldozatot nem kímélve atyaként segítsék azokat, akiket megítélésük szerint Isten a maga szolgálatára hív.

Isten egész népének ez a tevékeny összefogása a hivatások ápolásában válasz az isteni Gondviselés működésére. A Gondviselés a szükséges képességekkel megajándékozza és kegyelmével segíti azokat, akiket Isten arra választott ki, hogy részesedjenek a hierarchikus krisztusi papságban. Az egyház törvényes szolgáira rábízza, hogy vizsgálják ki alkalmasságukat, a kipróbált jelölteket pedig, akik ezt a nagy tisztséget helyes szándékkal és teljesen szabadon kérik, hívják meg, és a Szentlélek jelével az istentisztelet végzésére és az egyház szolgálatára szenteljék fel.[4]

A zsinat a segítésnek azokat a hagyományos formáit ajánlja elsősorban, amelyekre mindenki felkérhető: az állhatatos imádságot, a krisztusi szellemű vezeklést, a keresztény oktatást és a hívek egyre magasabb fokú vallási oktatását szentbeszédekkel, katekézisekkel, tömegkommunikációs eszközök útján. Így majd sokan megértik a papi hivatás szükségességét, lényegét és kiválóságát. Azt is elrendeli a zsinat, hogy a hivatások művét a pápai intézkedéseknek megfelelően az egyes egyházmegyékben, területeken vagy nemzeteken belül szervezzék meg, ha ugyan máris meg nem valósultak. Ezek tervszerűen és szívós munkával a mai lélektan és szociológia minden értékes eredményét felhasználva irányítsák, és ugyanannyi szakszerűséggel, mint lelkesedéssel támogassák a hivatások mindenféle szolgálatát.[5]

A hivatásokat támogató tevékenység a nagylelkűség szellemében emelkedjék felül az egyházmegyék, nemzetek, szerzetesrendek és rítusok határain. Az egyetemes egyház szükségeit tekintetbe véve főként azokra a vidékekre irányítsák az erőket, ahol sürgetőbb szükség szólítja a munkásokat az Úr szőlőjébe.

3. – *(A kisszemináriumok)*

A kisszemináriumok a bontakozó hivatásokat ápolják. Bennük sajátos vallási neveléssel, elsősorban a megfelelő lelkivezetéssel arra készítsék fel a növendékeket, hogy a Megváltó Krisztust odaadó lélekkel és tiszta szívvel kövessék. Az elöljárók atyai vezetése alatt, amelyet a szülők közreműködése is támogasson, olyan életet éljenek, amely a serdülők korával, lelkivilágával és fejlődésével összhangban van és mindenben alkalmazkodik a józan lélektan törvényeihez; kellőképpen ismerjék tehát az életet és tartsák fenn az érintkezést a családjukkal.[6] A kisszemináriumra alkalmazni kell azokat a rendelkezéseket, amelyek a következőkben a nagyszemináriumra vonatkoznak, feltéve, ha ezek a kisszeminárium céljával és természetével egyeznek. Végül, a növendékek tanulmányait úgy kell beosztani, hogy azokat máshol hátrány nélkül folytathassák, ha más életmódot választanak.

Hasonló gondossággal kell ápolni a serdülők és fiatalemberek bontakozó hivatását az olyan intézetekben, amelyek az adott helyzetben a kisszemináriumok célját is szolgálják, nemkülönben azokét is, akik más iskolákban, egyéb tanintézetekben tanulnak. Sok gondot fordítsanak a kései hivatások számára létesült intézetekre és művekre.

III. *A nagyszemináriumok szabályzata*

4. – *(A kiképzés egységes célja)*

A papneveléshez szükség van nagyszemináriumokra. Bennük a növendékek egész képzésének arra kell irányulnia, hogy az Úr Jézus Krisztus, a Mester, a Pap és a Pásztor példája szerint igazi lelkipásztorokká formálódjanak.[7] Fel kell tehát őket készíteni az ige szolgálatára: Isten kinyilatkoztatott szavát egy-

re jobban értsék meg, átelmélkedve tegyék magukévá, ajkukkal, de az életükkel is fejezzék ki. Készítsék fel őket az istentisztelet és a megszentelés szolgálatára: imádságukkal és a liturgiában való részvételükkel gyakorolják be az üdvözítésnek az eukarisztikus áldozat és a szentségek által végbemenő szolgálatát. És készüljenek a pásztori szolgálatra: tudják az emberek előtt Krisztust képviselni, aki „nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon másoknak, és odaadja az életét váltságul sokakért" (Mk 10,45; vö. Jn 13,12–17), és hogy mindenkinek szolgájává válva, minél többet megnyerjenek (vö. 1Kor 9,19).

Ezért a papnevelés minden része a lelki, az értelmi és a fegyelmi nevelés, egységesen erre a lelkipásztori célra irányuljon, s ennek elérésére fogjanak össze fáradhatatlan és egyetértő munkálkodással az összes elöljárók és tanárok, a püspöki tekintélynek hűségesen engedelmeskedve.

5. – *(A papnevelők)*

A növendékek eredményes képzése függ a bölcs törvényektől, de leginkább az alkalmas nevelőktől; ezért a szemináriumok elöljáróit és tanárait a legkiválóbb papok közül kell kiválasztani.[8] Felkészültségük legyen az alapos tudás, a megfelelő lelkipásztori tapasztalat és a különleges lelkiségi és pedagógiai jártasság. Szükség van tehát ilyen célzattal működő intézményekre, vagy legalább jól összeállított tanfolyamokra. Ugyanebből a célból tartsanak a szemináriumok elöljárói összejöveteleket meghatározott időközökben.

Az elöljárók és a tanárok mélyen érezzék át, hogy mennyire tőlük, az ő gondolkodás- és cselekvésmódjuktól függ a növendékek képzésének eredménye. A rektor vezetése alatt a lelkület és a tevékenység igazi közösségét alakítsák ki; egymás között és a növendékekkel együtt olyan családdá váljanak, amilyenre az Úr gondolt imájában: „hogy egy legyenek" (Jn 17,11), és amely növeli a rájuk-bízottakban hivatásuk örömét. A püspök pedig a megkülönböztetett szeretet állandó gondoskodásával bátorítsa azokat, akik a szemináriumban munkálkodnak és mutassa meg maguknak a növendékeknek is, hogy igazi atyjuk Krisztusban. A papok pedig úgy becsüljék a szemináriumot, mint az egyházmegye szívét, és készségesen legyenek segítségére.[9]

6. – *(Az alkalmasság vizsgálata)*

Mindegyik növendék korát és fejlődési fokát szem előtt tartva, éber gonddal kell vizsgálni a jelölt helyes szándékát és szabad elhatározását, lelki, erkölcsi és értelmi alkalmasságát, kellő testi és pszichikai egészségét, figyelembe véve az esetleg családilag átörökölt hajlamokat is. Mérlegelni kell azt is, hogy megvan-e a jelöltben a képesség a papi élet terheinek a viselésére és a lelkipásztori teendők ellátására.[10] A növendékek megválogatásában és kipróbálásában mindig határozott magatartást kell tanúsítani, még ha fájó is a paphiány.[11] Isten ugyanis nem hagyja egyházát papok nélkül, ha csak a méltók részesülnek szentelésben, a nem alkalmasakat pedig még idejekorán atyailag más hivatásra irányítják és arra segítik, hogy keresztény hivatásuk tudatában örömmel vállalják a világi apostolkodást.

7. – *(Egyházmegyeközi szemináriumok)*

Ahol nem képes minden egyházmegye saját szemináriumot kellően ellátni, közös szemináriumokat kell létesíteni és fenntartani több egyházmegye vagy az egész vidék vagy az egész nemzet számára. A cél az, hogy a növendékek alapos kiképzéséről – ezt tartsák legfőbb törvénynek az ügyben – minél jobban lehessen gondoskodni. Ezeket az egyházmegyeközi vagy nemzeti szemináriumokat az érdekelt püspökök által megállapított[12] és az Apostoli Szentszék által jóváhagyott szabályok szerint kell igazgatni.

A nagy létszámú szemináriumokban, megtartva a vezetés és a tudományos oktatás egységét, kisebb csoportokba kell a növendékeket osztani, hogy egyéni nevelésüket jobban lehessen biztosítani.

IV. *Elmélyültebb lelki nevelés*

8. – *(Krisztussal egyesült élet)*

A lelki nevelést a tudományos és a lelkipásztori képzéssel szorosan össze kell kapcsolni és főként a spirituális segítségével[13] úgy kell megadni, hogy a növendékek tanuljanak meg bensőséges és állandó közösségben élni az Atyával az ő Fia, Jézus Krisztus által, a Szentlélekben. A papszentelés által Krisztushoz, a főpaphoz válnak hasonlókká; szokják meg tehát, hogy mint barátai, egész életükkel, bensőséges azonosulásukkal ragaszkodnak hozzá.[14] Úgy éljék az ő húsvéti misztériumát, hogy abba később a rájuk bízott népet is be tudják avatni. Tanulják meg Krisztust keresni: Isten szavának hűséges átelmélkedésében, az egyház szent misztériumaiban, elsősorban az eukarisztiában és a zsolozsmában való tevékeny részvétellel;[15] a püspökben, aki őket küldi, és az emberekben is, akikhez őket küldetésük vezérli, különösen a szegényekben, gyermekekben, betegekben, bűnösökben és hitetlenekben. A boldogságos Szűz Máriát pedig, akit a kereszten haldokló Jézus Krisztus a tanítványoknak édesanyául adott, gyermeki bizalommal szeressék és tiszteljék.

Nagyon a lelkükre kell kötni az egyház tiszteletreméltó szokása által ajánlott áhítatgyakorlatokat; de arra is gondolni kell, hogy necsak ezekből álljon a lelki nevelés, és necsak érzelmi vallásosságot tápláljon. Ami ennél fontosabb: tanuljanak meg a növendékek az evangélium szelleme szerint élni; legyenek szilárdakká a hitben, reményben és szeretetben, hogy ezeknek a gyakorlása által imádságos lelkületre tegyenek szert;[16] építsék ki hivatásuk szilárd védőbástyáit; gyarapodjanak a többi erényekben is és növekedjenek a tettrekészségben, mely minden embert meg akar nyerni Krisztusnak.

9. – *(Az egyház felé: ragaszkodás és engedelmesség)*

Járja át a növendékeket az egyház misztériuma, amelyet főként éppen ez a zsinat fejtett ki. Ennek a misztériumnak átélése következtében alázatos és fiúi szeretet fogja őket Krisztus helytartójához kapcsolni; ha papokká lesznek, püspökükhöz mint hűséges munkatársak ragaszkodnak és együttműködnek paptestvéreikkel. Így a mellett az egység mellett tesznek bizonyságot, amely nagyon vonzza Krisztushoz az embereket.[17] Tudjanak kitárult szívvel részt venni az egész egyház életében, Szent Ágoston mondása szerint: „Amennyire szereti valaki Krisztus egyházát, annyira övé a Szentlélek."[18] Értsék meg világosan a papjelöltek, hogy nem az uraskodás vagy valamilyen megtisztelő állás várja őket, mert ők Isten szolgálatára és a lelkipásztori munkára vannak lefoglalva. Különös gonddal kell ránevelni a növendékeket a papi engedelmességre, az igénytelen életmódra és az önmegtagadás szellemére[19] úgy, hogy szokják meg a készséges lemondást azokról is, amik megengedettek ugyan, de nem hasznosak, és mindig a megfeszített Krisztushoz igazodjanak.

Fel kell világosítani a növendékeket a papi élet terheiről, el nem hallgatva a papi élet semmilyen nehézségét; a rájuk váró tevékenységben ne lássák jóformán csak a veszélyek forrását: olyan lelki életre neveljék őket, amelyet maga a lelkipásztori munka tesz egyre szilárdabbá.

10. – *(Lemondás a házaséletről)*

Azokat a növendékeket, akik saját rítusuk szent és változatlan törvényei szerint a papi nőtlenség tiszteletreméltó hagyományát követik, lelkiismeretes gondossággal kell erre az állapotra nevelni. Benne ugyanis a házastársi kap-

csolatról, családról a mennyek országáért lemondva (vö. Mt 19,12), osztatlan szeretettel ragaszkodnak az Úrhoz,[20] amint ez az újszövetségben oly természetes, tanúságot tesznek a jövő feltámadás mellett (vö. Lk 20,36)[21] és igen hathatós segítséget nyernek annak a tökéletes szeretetnek a szüntelen gyakorlására, amellyel a papi szolgálatban mindenkinek mindene tudnak lenni.[22] Mélyen érezzék át, milyen hálás szívvel kell vállalniok ezt az állapotot, nemcsak azért, mert az egyházi törvény így parancsolja, hanem mert ez az Istennek drága ajándéka, amelyet alázattal kell kiesdeniök, és amelyet igyekezzenek a Szentlélek kegyelmének ösztönzésére és segítségével szabad lélekkel és nagylelkűen viszonozni.

A keresztény házasság kötelességeit és méltóságát kellőképpen ismerjék meg a növendékek, hiszen a házasság Krisztus és az egyház szeretetét jelképezi (vö. Ef 5,22–33); lássák azonban világosan, hogy különb ennél a Krisztusnak szentelt szüzesség,[23] úgy hogy éretten megfontolt és nagylelkű választás után szenteljék magukat az Úrnak, testük és lelkük felajánlásával.

Figyelmeztetni kell őket azokra a veszélyekre, amelyek tisztaságukat fenyegetik, főként a jelenkor társadalmában.[24] Tanulják meg – természetfeletti és természetes erőkre támaszkodva – úgy beépíteni életükbe a házasságról való lemondást, hogy személyiségük és munkálkodásuk kárt ne szenvedjen a cölibátus miatt. Sőt, éppen általa szerezzék meg a teljesebb uralmat a test és a lélek felett, általa gyarapodjék személyi érettségük, és általa éljék át mélyebben az evangéliumi boldogságot.

11. – *(A személyiség érettsége)*

Az elöljárók lelkiismeretesen ragaszkodjanak a keresztény nevelés szabályaihoz, és nagy szakértelemmel egészítsék ki azokat a józan pszichológia és pedagógia újabb megállapításaival. Bölcsen irányított nevelés által el kell érni a növendékekben a kellő emberi érettséget is; ennek bizonysága főként a lélek bizonyos kiegyensúlyozottsága, a képesség meggondolt döntésekre és a józan ítéletalkotás eseményekről és emberekről. Szokják meg a növendékek, hogy jellemük formálásával komolyan törődjenek. Tegyék őket erőslelkűekké. Általában tanulják meg nagyrabecsülni azokat az erényeket, amelyeket értékel a közvélemény, és amelyek Krisztus szolgáját megbecsültté teszik az emberek előtt;[25] ilyenek az egyeneslelkűség, az érzék az igazságossághoz, az adott szó megtartása, udvarias magatartás, szeretettel párosult szerény beszédmód.

A szemináriumi élet fegyelmét nemcsak úgy kell tekinteni, mint a közös élet és a szeretet biztos védelmét, hanem mint az egész nevelés szükséges részét az önuralom megszerzésére, az érett személyiség kialakítására és a lélek egyéb készségeinek kibontakoztatására. Ezek az értékek segítik leginkább az egyházat, hogy rendezett és gyümölcsöző legyen a munkája. Úgy kell azonban begyakorolni a fegyelmet, hogy az a növendékekben lelki készséggé váljék: az elöljárók tekintélyét belső meggyőződésből, vagyis a lelkiismeret szerint (vö. Róm 13,5) és természetfölötti meggondolások alapján fogadják el. A fegyelmi előírásokat a növendékek korához, és oly módon kell alkalmazni, hogy miközben fokozatosan elsajátítják az önfegyelmet, megtanulnak a szabadságukkal okosan élni, saját kezdeményezésből és szorgalmasan dolgozni[26] és társaikkal meg a világiakkal együttműködni.

Az egész szemináriumi rendet, amelyet a lelki életre és a csendre való törekvésnek, s a kölcsönös segítés igyekezetének kell áthatnia, úgy kell kialakítani, hogy az már mintegy bevezesse a növendéket a későbbi papi életmódba.

12. – *(A tanulmányok időtartama)*

A püspökre van bízva, hogy megfelelő időközöket iktasson be a fokozott lelki élet számára, hogy a lelki nevelés

minél szilárdabb alapra támaszkodjék, és a növendékek éretten megfontolt döntéssel vállalják hivatásukat. Ugyancsak a püspökre tartozik annak megfontolása, mikor időszerű a tanulmányok valamelyes megszakítását elrendelni vagy lelkipásztori gyakorlatot előírni, hogy a papjelöltek kipróbálása ezzel is alaposabbá legyen. Hasonlóképpen a püspök feladata a különböző vidékek körülményeinek megfelelően eldönteni, hogy felemeljék-e az általános jog által a nagyobb rendek számára jelenleg megkövetelt életkort. A püspöknek kell megfontolnia azt is, hogy a növendékek a teológiai tanulmányok befejezése után megfelelő ideig felszentelt diákonusokként működjenek-e, mielőtt a papszentelést elnyernék.

V. *Az egyházi tanulmányok új szabályozása*

13. – *(Alaptanulmányok)*

Mielőtt a papnövendékek a szoros értelemben vett egyházi tanulmányokhoz fognának, meg kell szerezniök azt a humán és természettudományi műveltséget, amelynek birtokában az ifjak saját nemzetükben felsőbb tanulmányokba kezdhetnek. Ezen felül a latin nyelvet is el kell sajátaniok, azon a fokon, amely lehetővé teszi, hogy a tudományok oly sok forrásművét és az egyház megnyilatkozásait megérthessék és felhasználhassák.[27] Szükségesnek kell tartani minden rítusnál a saját liturgikus nyelvnek a tanulását, a szentírás és a szenthagyomány nyelvének kellő megismerését pedig nagyon elő kell mozdítani.

14. – *(Krisztus misztériuma a tanulmányok központjában és kezdetén)*

Az egyházi tanulmányok új szabályozásánál elsősorban arra kell ügyelni, hogy a filozófiai és teológiai tárgyakat jobban egyeztessék, és egységesen arra irányítsák, hogy a növendékek lelkében mind jobban és jobban feltáruljon Krisztus misztériuma, amely az emberiség egész történelmét átjárja, szüntelenül hat az egyházban, és főként a papi szolgálat által fejti ki hatásait.[28]

Az egyházi tanulmányokat tehát egy elegendő időt igénybe vevő, bevezető kurzussal kell elkezdeni, hogy a növendékeket már az oktatás kezdetén rávezethessék erre a szemléletre. A tanulmányoknak ebben a bevezetésében úgy kell előadni az üdvösség misztériumát, hogy a növendékek az egyházi tanulmányok értelmét, rendjét és lelkipásztori célját felfogják; a kurzus segítse őket, hogy egész életüket a hitre tudják építeni és a hit szellemével eltölteni, és erősítse meg a növendékeket abban, hogy hivatásukat személyes önátadással és örvendező lélekkel vállalják.

15. – *(A filozófia)*

A filozófiai tárgyakat úgy kell tanítani, hogy azok a növendékeket elsősorban az ember, a világ és Isten megalapozott és összefüggő ismeretének megszerzésére vezessék. Támaszkodjék az oktatás a mindig érvényes filozófiai örökségre,[29] figyelembe véve a haladó kor filozófiai kutatásait is, különösképpen azokat, amelyek nemzetükben nagyobb hatást gyakorolnak, nemkülönben a természettudományok újabb fejlődését. Így készüljenek fel a növendékek koruk sajátosságának megértésére, s ezzel a koruk embereivel való párbeszédre.[30]

A filozófia történetét úgy kell előadni, hogy a növendékek meglássák a különféle rendszerek végső alapelveit, magukévá tegyék, ami azokban igaznak bizonyul és képesek legyenek a tévedéseket gyökerükig feltárni és megcáfolni.

Maga a tanítás módja szerettesse meg a növendékekkel az igazság elszánt keresését, elmélyült szemléletét és bizonyítását, de vezessen rá az emberi megismerés határainak becsületes elismerésére is. Alaposan tárgyalják a filozófiának és az élet valódi problémáinak összefüggéseit és azokat a kérdéseket, amelyek a növendékek értelmét foglalkoztatják.

Arra is rá kell vezetni a növendékeket, hogy észrevegyék a filozófiai témák és az üdvösség misztériumai között fennálló kapcsolatokat; ezeket a misztériumokat a teológiában a hit felsőbb fényénél fogják tanulmányozni.

16. – *(A teológia)*

A teológiai tárgyakat a hit fényénél az egyház tanítóhivatalának vezetése mellett[31] úgy kell előadni, hogy a növendékek a katolikus tanítást szabatosan az isteni kinyilatkoztatásból merítsék, komolyan elmélyedjenek benne, lelkiéletük táplálékává tegyék[32] és képesekké legyenek azt papi szolgálatukban hirdetni, magyarázni és megvédeni.

A szentírás az egész teológia lelke legyen. Megkülönböztetett gonddal kell tehát a növendékeket a Biblia tanulmányozásába bevezetni. A megfelelő introdukció után gondosan be kell őket avatni a szentírásmagyarázat módszerébe.[33] Jól ismerjék meg az isteni kinyilatkoztatás legfőbb témáit. Találjanak a szentírás mindennapi olvasásában és elmélkedésében lendületet és táplálékot.[34]

A dogmatikus teológiát úgy kell felépíteni, hogy először a Biblia tanítását ismertessék. Ezután be kell mutatni a növendékeknek, hogy a keleti és nyugati egyházatyák mivel járultak hozzá a kinyilatkoztatás egyes igazságainak hűséges áthagyományozásához és kifejtéséhez, és fel kell tárni a dogma további történetét, vizsgálva annak kapcsolatát az egyház általános történelmével.[35] Az üdvösség misztériumainak, amennyire lehetséges, teljes megvilágítása végett tanuljanak meg a növendékek azokba spekulatív módon, a mestert, Szent Tamást követve, mélyebben behatolni és azoknak az összefüggését áttekinteni.[36] Vezessék rá őket annak a felismerésére, hogy ezek a misztériumok a liturgikus cselekményekben[37] és az egyház egész életében mindig jelen vannak és kifejtik hatásukat. És tanulják meg, hogy az emberi problémák megoldását a kinyilatkoztatás fényénél keressék, a kinyilatkoztatott örök igazságokat az emberi dolgok változó világára alkalmazzák. Végül tudják az igazságokat korszerűen közölni az embertársaikkal.[38]

Így kell megújítani a többi teológiai tárgyat is: elevenebb kapcsolatba hozva őket Krisztus misztériumával és az üdvösség történetével. Különös gondot kell fordítani az erkölcstan tökéletesítésére: ennek tudományos kifejtése táplálkozzék jobban a szentírás tanításából, világítsa meg a hivők magasztos hivatását Krisztusban és mutassa be azt a kötelezettségüket, hogy szeretetből sokat tegyenek a világ életéért. Hasonlóképpen a kánonjog előadásában és az egyháztörténelem tanításában is tekintettel kell lenni az egyház misztériumára, a zsinat egyházról szóló konstitúciójának tanítása alapján. A liturgiát, amelyet az igazi keresztény lelkiség első és nélkülözhetetlen forrásának kell tartani, a liturgiáról szóló konstitúció 15. és 16. pontjának szellemében kell tanítani.[39]

Figyelembe véve a különböző vidékek körülményeit, be kell vezetni a növendékeket a római apostoli széktől különvált egyházak és egyházi közösségek alaposabb ismeretébe, hogy részt vehessenek az összes keresztények egységének helyreállításában, a zsinat előírásai szerint.[40]

Meg kell őket ismertetni a vidékükön jobban elterjedt vallásokkal. Ismerjék fel azt, ami jó és igaz van bennük Isten akaratából, tudják visszautasítani a tévedéseket és legyenek képesek az igazság teljes fényét nyújtani azoknak, akik még nélkülözik azt.

17. – *(Az oktatás módszere)*

A tudományos oktatásnak nem az ismeretek puszta közlésére, hanem a növendékek igazi és elmélyült kiképzésére kell törekednie; ezért felül kell vizsgálni az oktatási módszereket: vonatkozik ez mind az előadásokra, az anyag megbeszélésére és a gyakorlatokra, mind pedig arra, hogy miképpen lehet serkenteni a növendékek akár egyéni, akár kis cso-

portokban végzett tanulását. Lelkiismeretesen kell törődni az oktatás egységével és alaposságával, elkerülve a tárgyak és az előadások szaporítását, és elhagyva azokat a kérdéseket, amelyeknek már alig van jelentőségük, vagy amelyeket a magasabb fokú akadémiai tanulmányokra kell hagyni.

18. – *(Magasabb fokú tanulmányok)*
A püspökök gondoskodjanak arról, hogy a jellemük, erényük és tehetségük alapján alkalmas ifjakat külön intézetekbe, karokra vagy egyetemekre küldjék. Ezek kapjanak ott teológiai vagy más, célszerűnek mutatkozó szaktárgyakban mélyebb tudományos képzést, és így olyan papokká formálódjanak, akik az apostolkodás különlegesebb feladataiban is helyt tudnak állni. Lelki nevelésüket és lelkipásztori kiképzésüket azonban, főként ha még nem felszentelt papok, semmiképpen sem szabad elhanyagolni.

VI. *A szoros értelemben vett lelkipásztori nevelés*

19. – *(Készület a papi szolgálatra)*
A növendékek egész nevelését a lelkipásztori célkitűzés határozza meg.[41] Ez a célkitűzés megköveteli, hogy alaposan képezzék ki őket a papi szolgálattal különösképpen együttjáró munkákban, főként a hitoktatásban és a szentbeszédben, a liturgiában és a szentségek kiszolgáltatásában, a karitatív tevékenységben, abban a feladatban, hogy a tévelygők és hitetlenek segítségére siessenek és a többi lelkipásztori teendőben. Gondosan kell felkészíteni őket a lelkivezetés művészetére, hogy tudják majd az egyház összes tagjait mindenekelőtt a teljesen tudatos és apostoli keresztény életre és állapotbeli kötelességeik teljesítésére vezetni; de jól tanulják meg segíteni a férfi- és női szerzeteseket, hogy sajátos hivatásuk kegyelmében állhatatosan megmaradjanak és a maguk szerzetének szellemében előre haladjanak.[42]

Általában véve, ki kell fejleszteni a növendékekben azokat a képességeket, amelyek leginkább segítenek az emberekkel való párbeszédben: tudjanak másokat meghallgatni és lelküket a szeretet szellemében kitárni mindenféle emberi ínség felé.[43]

20. – *(Nyitottság a világ felé)*
Tanítsák meg a növendékeket, hogy helyes módszerrel és az egyházi felsőbbség irányítása alapján miként kell felhasználni mindazt, amit munkásságuk tökéletesítésére a pedagógia, a pszichológia és a szociológia nyújthat.[44] Kapjanak alapos képzést a világiak apostoli tevékenységének serkentésére és ébrentartására,[45] az apostolkodás különféle és eredményesebb formáinak előmozdítására. Teljenek el az igazán katolikus lelkülettel, szokják meg, hogy túltekintsenek saját egyházmegyéjük, nemzetük vagy rítusuk határain és az egész egyház gondjain segítsenek. Legyenek készek arra, hogy az evangéliumot bárhol hirdessék.[46]

21. – *(Lelkipásztori gyakorlatok)*
Szükséges, hogy a növendékek az apostoli munka művészetét necsak elméletileg, hanem a gyakorlatban is megtanulják. Tudjanak saját felelősségükre is és közösségi munkában is tevékenykedni. Ezért már tanulmányaik idején be kell őket avatni a lelkipásztori gyakorlatba célszerű foglalkoztatások útján, akár a szünidőben is. Ezek a foglalkoztatások a növendékek korához és a helyi körülményekhez alkalmazkodva történjenek, a püspök bölcs megítélése alapján, módszeresen, és a lelkipásztorkodásban jártas papok vezetésével. Sohase feledjék el azonban a természetfölötti eszközök döntő erejét.[47]

VII. *Továbbképzés a tanulmányok befejezése után*

22. – A papság képzését, elsősorban az újabb társadalmi körülmények miatt, a szemináriumi tanulmányok befejezése után is folytatni és tökéletesíteni kell.[48] A püspöki karok feladata lesz, hogy erre az egyes nemzetekben minél megfelelőbb módokat találjanak. Ilyenek: a célszerűen kiválogatott plébániákkal együttműködő lelkipásztori intézetek, összejövetelek meghatározott időközökben és alkalmas gyakorlatok. Segítségükkel lelkiség, szellemi és lelkipásztori szempontok szerint fokozatosan vezessék be a fiatalabb papságot a papi életbe és az apostoli tevékenységbe, hogy képessé legyen állandó megújításukra és gazdagításukra.

ZÁRÓSZÓ

A zsinati atyák tehát folytatják a trentói zsinat által megkezdett munkát. Most nagy reménységgel eltelve a szemináriumok elöljáróira és tanáraira bízzák rá a munkát: képezzék Krisztus papjait a zsinati megújulás szellemében. Azokat pedig, akik a papi szolgálatra készülnek, nyomatékosan buzdítják az atyák, hogy érezzék át: ők az egyház reménysége és rájuk van bízva a lelkek üdvössége. Vállalják készséges lélekkel ennek a határozatnak az előírásait, hogy bő termést hozzanak és maradandó gyümölcsöt teremjenek.

A zsinati atyák megszavazták e határozat egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta hatalmunkkal, a tisztelendő atyákkal együtt, a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél,
1965. október 28-án.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke.
Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] Hogy Isten egész népének a boldogulása magának Krisztusnak az akaratából mennyire és leginkább a papi szolgálaton múlik, kiviláglik azokból a szavakból, amelyekkel az Úr az apostolokat és az ő utódaikat és munkatársaikat az evangélium hirdetőivé tette, az új választott nép vezetőivé és Isten titkainak a sáfáraivá; megerősítik ezt az Atyák mondásai és a római pápák többszöri megnyilatkozásai.

Vö. elsősorban:

X. Szent Pius, Haerent animo, buzdítás a papsághoz, 1908. aug. 4.; S. Pii Acta IV., 237–264. lap.

XI. Pius, Ad catholici Sacerdotii, körlevél, 1935. dec. 20.: AAS 28 (1936), főként 37., 52. lap.

XII. Pius, Menti nostrae, apostoli buzdítás, 1950. szept. 23.: AAS 42 (1950), 657–702. lap.

XXIII. János, Sacerdotii Nostri primordia, körlevél, 1959. aug. 1.: AAS 51 (1959), 545–579. lap.

VI. Pál, Summi Dei Verbum, 1963. nov. 4.: AAS 55 (1963), 979–995. lap.

[2] Az egész papképzést, vagyis a szemináriumi szabályokat, a lelki nevelést, a tanulmányok szabályozását, a növendékek közös életét és fegyelmét, lelkipásztori gyakorlatait a különböző helyi viszonyokhoz kell alkalmazni. Ezt az alkalmazást az alapvető irányelveket tekintve, az egyetemes előírások szerint kell végrehajtania a püspökkari konferenciáknak a megyéspapság számára, és megfelelő módon, az illetékes elöljáróknak a szerzetes papság részére. (Vö. a Sedes Sapientiae apostoli rendelkezéshez kapcsolt általános szabályokat, 19. cikkely.)

[3] A legnagyobb gondok között, amelyek ma az egyházat nyomják, majdnem mindenütt legelső a papi hivatások csekély száma. Vö. XII. Pius, Menti Nostrae, apostoli buzdítás: „... a papok száma akár a katolikus-lakta vidékeken, akár a missziós területeken, legtöbbször nem elégséges a növekvő szükségekhez képest." [AAS 42 (1950), 682. lap.]

XXIII. János: „A papi és szerzetesi hivatások problémája mindennapi gondja a

pápának ... ez az imájának az esengése, lelkének forró fohásza." (I. Congressus Internationalis de Vocationibus ad Status Perfectionis-hoz intézett szózatból, 1961. dec. 16.: L'Osservatore Romano, 1961. dec. 17.)

[4] XII. Pius, Sedes Sapientiae, apostoli rendelkezés, 1956. máj. 31.: AAS 48 (1956), 357. lap.

VI. Pál, Summi Dei Verbum, apostoli levél, 1963. nov. 4.: AAS 55 (1963), 984. lap skk.

[5] Vö. elsősorban: XII. Pius, Cum nobis, motu proprio „de Pontifico Opere Vocationum Sacerdotalium apud S. Congregationem Seminariis et Studiorum Universitatibus praepositam constituendo", 1941. nov. 4.: AAS 33 (1941), 479. lap; cum adnexis Statutis et Normis ab eadem S. Congregatione promulgatis die 8 sept. 1943. – Cum supremae, motu proprio „de Pontificio Opere primario religiosarum vocationum", 1955. febr. 11.: AAS 47 (1955), 266. lap; cum adnexis Statutis et Normis a S. Congr. de Religiosis promulgatis (uo. 298–301. lap) – II. vat. zsin. de accomodata renovatione vitae religiosae határozat, 24; de Pastorali Episcoporum munere in Ecclesia, 15.

[6] Vö. XII. Pius, Menti Nostrae, apostoli buzdítás, 1950. szept. 23.: AAS 42 (1950), 685. lap.

[7] Vö. II. vat. zsin. de Ecclesia, dogmatikai konstitúció, 28: AAS 57 (1965), 34. lap.

[8] XI. Pius, Ad Catholici Sacerdotii, körlevél, 1935. dec. 20.: AAS 28 (1936), 37. lap: „Lelkiismeretes legyen elsősorban az elöljárók és tanárok kiválasztása ... Az ilyen szent testületeknek adjátok a legkiválóbb erényekkel ékes papokat; ne essék nehezetekre őket más, látszatra ugyan jelentősebb, beosztásoktól elvonni, amelyek azonban ezzel az alapvető dologgal, aminek a szerepét semmi más sem veheti át, nem hasonlíthatók össze." Ezt az elvet, hogy a legjobbakat kell kiválasztani, újra nyomatékozza XII. Pius Brazília főpásztoraihoz intézett apostoli levelében, 1947. ápr. 23.: Discors e Radiomessaggi, 9, 579–580. lap.

[9] A szeminárium segítésének általános kötelességéről vö. VI. Pál, Summi Dei Verbum, apostoli levél, 1963. nov. 4.: AAS 53 (1963), 984. lap.

[10] Vö. XII. Pius, Menti Nostrae, apostoli buzdítás, 1950. szept. 23.: 42 (1950), 684. lap.; és vö. S. Congreg. de Sacramentis, Magna equidem, körlevél a főpásztorokhoz, 1935. dec. 27., 10. – A szerzetesekre nézve vö. Statuta Generalia adnexa Constitutioni Apostolicae Sedes Sapientiae, 1956. máj. 31., 33. cikk.

VI. Pál, Summi Dei Verbum, apostoli levél. 1963. nov. 4.: AAS 55 (1963), 987. lap sk.

[11] Vö. XI. Pius, Ad Catholici Sacerdotii, körlevél, 1935. dec. 20.: AAS 28 (1936), 41. lap.

[12] Arról történik intézkedés, hogy a regionális vagy nemzeti szemináriumok szabályainak a megállapításában az összes érdekelt püspökök részt vegyenek, hatályon kívül helyezve a kánonjogi kódex 1357. kánonja 4. §-ának az előírását.

[13] Vö. XII. Pius, Menti Nostrae, apostoli buzdítás, 1950. szept. 23.: AAS 42 (1950), 674 lap.; S. Congr. de Sem. et Stud. Univ., La formazione spirituale del candidato al sacerdozio, Citta del Vaticano, 1965.

[14] Vö. X. Szent Pius, Haerent animo, buzdítás a katolikus papsághoz, 1908. aug. 4.: S. Pii X. Acta, IV, 242–244. lap;

XII. Pius, Menti Nostrae, apostoli buzdítás, 1950. szept. 23.: AAS 42 (1950), 659–661. lap; XXIII. János, Sacerdotii Nostri Primordia, körlevél, 1959. aug. 1.: AAS 51 (1959), 550. lap. sk.

[15] Vö. XII. Pius, Mediator Dei, körlevél, 1947. nov. 20.: AAS 39 (1947), 547. lap skk. és 572. lap sk.; XXIII. János Sacrae Laudis, apostoli buzdítás, 1962. jan. 6.: AAS 54 (1962), 69. lap; II. vat. zsin. de Sacra Liturgia, rendelkezés, 16. és 17. cikk.: AAS 56 (1964). 104. lap sk.: S. C. Rituum, Instructio ad exsecutionem Constitutionis de Sacra Liturgia recte ordinandam, 1964. szept. 26., 14–17: AAS 56 (1964), 880. lap.

[16] Vö. XXIII. János, Sacerdotii Nostri Primordia, körlevél,: AAS 51 (1959), 599. lap sk.

[17] Vö. II. vat. zsin. de Ecclesia, dogmatikai konstitúció, 28.: AAS 57 (1965), 35. lap sk.

[18] Szent Ágoston, in Joannem tract. 32,8.: 35, 1946.

[19] Vö. XII. Pius, Menti Nostrae, apostoli buzdítás: AAS 42 (1950), 662. lap sk., 685, 690. lap; XXIII. János, Sacerdoti Nostri Primordia, Körlevél: AAS 51 (1959), 551–553. lap sk.; VI Pál, Ecclesiam suam, körlevél, 1964. aug. 6.: AAS 56 (1964), 634. lap sk.; II. vat. zsin. de Ecclesia dogmatikai konstitúció, főként 8: AAS 57 (1965), 12. lap.

[20] Vö. XII. Pius, Sacra Virginitas, körlevél, 1954. márc. 25.: AAS 46 (1954), 165. lap skk.

[21] Vö. Szent Ciprián, De habitu virginum, 22: PL 4,475; Szent Ambrus, De virginibus, I, 8,52: PL 16,202 sk.

[22] Vö. XII. Pius, Menti Nostrae, apostoli buzdítás: AAS 42 (1950), 663. lap.

[23] Vö. XII. Pius, Sacra Virginitas, körlevél, id. hely.: 170–174. lap.

[24] Vö. XII. Pius, Menti Nostrae, apostoli buzdítás, id. hely.: 664. és 690. lap sk.

[25] Vö. VI. Pál, Summi Dei Verbum, 1963. nov. 4.: AAS 55 (1963), 991. lap.

[26] Vö. XII. Pius, Menti Nostrae, apostoli buzdítás, id. hely., 868. lap.

[27] Vö. VI. Pál, Summi Dei Verbum, id. hely, 993. lap.

[28] Vö. II. vat. zsin. de Ecclesia, dogmatikai konstitúció, 7 és 8: AAS 57 (1965), 9–11. lap; 33. lap sk.

[29] Vö. XII. Pius, Humani Generis, körlevél, 1950. aug. 12.: AAS 42 (1950), 571–575. lap.

[30] Vö. VI. Pál, Ecclesiam suam, körlevél, 1964. aug. 6.: AAS 56 (1964), 637. lap sk.

[31] Vö. XII. Pius, Humani Generis, körlevél, 1950. aug. 12.: AAS 42 (1950), 567–569. lap; Si diligis, szózat, 1954. máj. 31.: AAS 46 (1954), 314. lap sk.; VI. Pál, a Pápai Gergely Egyetemen tartott szózat, 1964. márc. 12.: AAS 56 (1964), 364. lap sk.; II. vat. zsin. de Ecclesia, dogmatikai konstitúció, 25: AAS 57 (1965), 29–31. lap.

[32] Vö. Szent Bonaventúra, Itinerarium in Deum, Prol., n. 4: (Senki se) higyje, hogy elég neki a tanulás kenet nélkül, a spekuláció áhítat nélkül, a kutatás elcsodálkozás nélkül, a fejtegetés örvendezés nélkül, a szorgalom jámborság nélkül, a tudás szeretet nélkül, az értés alázat nélkül, a törekvés Isten kegyelme nélkül, a tükör Isten-sugallta bölcsesség nélkül" (S. Bonaventúra, Opera omnia, V, Quaracchi 1891, 296. lap).

[33] Vö. XIII. Leo, Providentissimus Deus, 1893. nov. 18.: AAS 26 (1893–94), 283. lap.

[34] Vö. Commissio Pontifica de Re Biblica, Instructio de Sacra Scriptura recte docenda, 1950. máj. 13.: AAS 42 (1950), 502. lap.

[35] Vö. XII. Pius, Humani Generis, körlevél, 1950. aug. 12.: AAS 42 (1950), 568. lap sk.: „... a szent források tanulmányozásával mindig megifjúlnak a szent tantárgyak; ezzel ellentétben a spekuláció, amely elhanyagolja a szent hitletétemény további kutatását ‚amint ezt tapasztalatból tudjuk, meddővé válik."

[36] Vö. XII. Pius, beszéd a szemináriumok növendékeihez, 1939. jún. 24.: AAS 31 (1939), 247. lap: „A versengést... az igazság keresésében és terjesztésében Szent Tamás tanításának ajánlásával nem szüntetjük meg, az inkább ösztönzést nyer és biztos irányítást." – VI. Pál, a Pápai Gergely Egyetemen mondott szózat, 1964. márc. 12.: AAS 56 (1964), 365. lap: „(A tanárok) ... az egyházdoktorok szavára tisztelettel figyeljenek, közöttük Szent Tamásé a legelső hely; az angyali doktornak ugyanis olyan éles az elméje, oly őszinte az igazság iránti szeretete és oly nagy a bölcsessége a legmélyebb igazságok feltárásában, megvilágításában és megfelelő egységbe foglalásában, hogy az ő tanítása a leghatásosabb eszköz nemcsak a hit alapjainak biztosítására, hanem az egészséges haladás hasznos és biztos gyümölcseinek a megszerzésére is." Vö. még Allocutio coram VI. Congressu Internationali Thomistico, 1965. szept. 10.

[37] Vö. II. vat. zsin. de Sacra Liturgia, rendelkezés, 7 és 16: AAS 56 (1964), 100. lap sk, és 104. lap sk.

[38] Vö. VI. Pál, Ecclesiam Suam, körlevél, 1964. aug. 6.: AAS 56 (1964), 640. lap; II. vat. zsin. de Ecclesia in mundo huius temporis, pasztorális konstitúció schemája, 1965.

[39] II. vat. zsin. de Sacra Liturgia, rendelkezés, 10, 14, 15, 16; S. C. Rituum, Instructio ad exsecutionem Constitutionis de Sacra Liturgia recte ordinandam, 1964. szept. 26., 11 és 12: AAS 56 (1964), 879. lap sk.

[40] Vö. II. vat. zsin. de Oecumenismo határozat, 1, 9, 10: AAS 57 (1965), 90. és 98. lap sk.

[41] A lelkipásztor tökéletes alakját meg lehet állapítani a római pápák újabb megnyilatkozásaiból, amelyek a papság életéről, képességeiről és képzéséről szólnak, főként:

X. Szent Pius, Haerent animo, buzdítás a papsághoz, S. Pii X. Acta, IV. 237. lap skk.

XI. Pius, Ad Catholici Sacerdotii, körlevél: AAS 28 (1936), 5. lap skk.

XXIII. János, Sacerdotii Nostri primordia, körlevél: AAS 51 (1959), 545. lap skk.

VI. Pál, Summi Dei Verbum, apostoli levél: AAS 55 (1963), 979. lap skk.

Nem keveset nyújtanak a lelkipásztori képzésről: Mystici Corporis (1943), Mediator Dei (1947), Evangelii Praecones (1951), Sacra Virginitas (1954), Musicae Sacrae Disciplina (1955), Princeps Pastorum (1959), úgyszintén a Sedes Sapientiae apostoli rendelkezés (1956) a szerzetesekre vonatkozóan.

XII. Pius, XXIII. János, VI. Pál a papnövendékekhez és papokhoz intézett szózataikban is többször megrajzolták a jó lelkipásztor alakját.

[42] Az evangéliumi tanácsok követésében álló állapotot jelentőségéről vö. II. vat. zsin. de Ecclesia, hittani rendelkezés, 6. fej.: AAS 57 (1965), 49—53. lap.; De accommodata renovatione vitae religiosae határozat.

[43] Vö. VI Pál, Ecclesiam suam, körlevél, 1964. aug. 6.: AAS 56 (1964), többhelyt, különösen 635. lap sk. és 640 lap skk.; II. vat. zsin. de Ecclesia in mundo

huius temporis pasztorális konstitúció schemája. 1965.

[44] Vö. főként XXIII. János, Mater et Magistra, körlevél, 1961. máj. 15.: AAS 53 (1961), 401. lap skk.

[45] Vö. különösen II. vat. zsin. de Ecclesia, dogmatikai konstitúció, 33: AAS 57 (1965), 39. lap.; de Apostolatu Laicorum határozat schemája, 25 és 30.

[46] Vö. II. vat. zsin. de Ecclesia, dogmatikai konstitúció 17: AAS 57 (1965), 20. lap sk.; de Activitate missionali Ecclesiae határozat (1965), különösen 36 és 37; 25. lap sk.

[47] Több pápai megnyilatkozás óva int a veszéllyel szemben, amit a lelkipásztori munkában a természetfölötti cél elhanyagolása jelent és a természetfölötti eszközöknek leginkább gyakorlatban való lekicsinylése; vö. elsősorban a 41. jegyzetben említett megnyilatkozásokat.

[48] Az újonnan szentelt papokra fordítandó különleges gondot a Szentszék újabb megnyilatkozása erősen hangoztatják. Meg kell említeni elsősorban:

XII. Pius, Quandoquidem, motu proprio, 1949. ápr. 2.: AAS 41 (1949), 165–167. lapok; Menti nostrae, apostoli buzdítás, 1950, szept. 23.: AAS 42 (1950); Sedes Sapientiae, apostoli rendelkezés (szerzetesek számára), 1956. máj. 31. és a hozzája kapcsolt Statuta Generalia; „Convictus Barcinonensis" papjaihoz intézett szózat, 1957. jún. 14., Discorsi e Radiomessaggi, XIX. 271–273. lapok.

VI. Pál, a veronai egyházmegye „Gian Matteo Giberti" Intézetének a papjaihoz intézett szózat, 1964. márc. 11.

HATÁROZAT
A PAPI SZOLGÁLATRÓL ÉS ÉLETRŐL
„PRESBYTERORUM ORDINIS"

A legújabb időkben heves viták lángoltak fel a papi élet körül, és a legalapvetőbb kérdéseket is érintették. Előadásokban vitatták: akart-e egyáltalán papságot alapítani Krisztus?

Ez a mindent megkérdőjelező lázas nyugtalanság persze kortünet, de mi ennek a kornak vagyunk gyermekei. A nyugtalanságnak sem higgadt szemlélői, hanem részesei vagyunk. És korunk forrongásában érzékenyebben figyelünk arra, hogy milyennek is látják kívülállók a papot.

A szépirodalomban gyakran találkozunk papi szereplőkkel, s az irodalom tükrében gyakran torzkép kerekedik ki a papokról. Az írók szemében a pap jónéhányszor a farizeusok utóda, aki a szentség látszata alatt saját önző céljait szolgálja. Máskor a pap az élettől idegen embertípust jeleníti meg, aki visszavonul a formaságok vagy pedig a magány fellegvárába, hogy ne kelljen megismernie és megértenie az emberek nyomorúságát. Ábrázolják az írók a papot túlfűtött fanatikusként is, aki viszályt kavar és békétlenséget szít mindenütt, de ismerik azt a rózsaszínű papi típust is, amely az óvatos középszerűség utálatos megtestesítője. E torzképekkel szemben persze találunk az irodalomban vonzó papi alakokat is, – mégis elgondolkoztató, hogy még elfogulatlan kívülállók is ennyi torz vonást fedeznek fel „a papban". Ha kívülről sokszor így fest a pap, akkor érthetőbbé és hangsúlyozottabbá válik a papi élet körül fellángolt mai nyugtalanság.

Éppen ezért teljesen logikus és nagyon vigasztaló, hogy a II. Vatikáni zsinat külön határozatot szentelt a papoknak. A kor által felvetett problémákkal szembenézve, a zsinat a papi élet kérdéseire is megnyugtató választ akart adni.

Kissé leegyszerűsítve a dolgot, azt mondhatnánk, hogy a papi életet régebben az *elkülönítettség* jellemezte. A pap klerikus, vagyis a hívektől sajátos jogokkal és kötelezettségekkel elválasztott személy, egy szűkebb körű közösség tagja. Közismert, hogy a hittani és szentségi szempontokon túlmenően az elkülönítettség társadalmi és gazdasági síkon is érvényesült, egészen sajátos helyet biztosítva a papnak a társadalomban. Felesleges azt is részletezni, hogy ez a helyzet mennyi veszélyt jelentett mind az egyháznak, mind az egyes papoknak, és mennyi visszaélésre adott alkalmat. A Gondviselés műve volt, hogy ezt a kísértést a modern kor átalakulásaival eltávolította. A pap megszűnt társadalmilag kivételezett személy, közéleti szereplő lenni. S hogy mennyire szükséges volt ez az operáció, éppen az mutatja, hogy mekkora zavart okozott. A régebbi társadalmi helyzettel túlságosan összeforrott papság most úgy

érzi, mintha a társadalom peremére került volna. Ami eddig féltve őrzött kiváltság volt: az elkülönítettség, – most kínzó teherré lett. Az elkülönítettségből elhagyatottság lett. A megváltozott helyzetben sodró erővel lépett fel a kísértés, hogy a pap mindenestől olvadjon bele az őt körülvevő világba. (A papi kilépések jó részét is ez a lélektani motívum, az elmagányosodástól való rettegés indokolja.)

Ezt a kísértést nem lehet kivédeni új falak emelésével, valami új elkülönítettség, új társadalmi rang megszerkesztésével, hanem csakis a papi hivatás belső sajátosságának tisztázásával és átélésével.

A határozat célja és története

A papokról szóló határozat jelentőségét, egészen prózaian fogalmazva, ebbe a kérdésbe lehet sűríteni: *nyertek-e általa valamit a papok?* Már csak azért is indokolt a kérdés, mert a zsinat maga új gondokat is hozott a papoknak: új terminológiát kell elsajátítaniuk, új szertartásokat megtanulniuk stb.

A határozat bevezetése félreérthetetlenül megmutatja a zsinati atyák szándékát: „azért nyilatkozik és hoz határozatokat a zsinat, hogy egyre hatásosabban lehessen támogatni szolgálatukat és mind jobban lehessen törődni életük alakulásával..." Íme, a szándék világos: a zsinat nyújtani akart valamit a papoknak.

Ugyanerről tanúskodik a határozat zárószava is. Több zsinati atya kifejezett kérésére került bele az utolsó fogalmazványba a papok munkájának az a meleg hangú méltatása s az a szívből jövő buzdítás és köszönet, ami az okmány szellemét és keletkezését megvilágítja.

Volt olyan időszak, amikor a zsinati munka elhúzódása miatt a központi koordináló bizottság az egész témakört egypár tételre akarta csökkenteni, de a zsinati atyák már e tételek első tárgyalásakor (1964. okt. 13–15.) ragaszkodtak az eredeti terjedelemhez és a téma alapos megtárgyalásához, kifejezetten azért, hogy a papok várakozásának kellően megfeleljenek.

A határozat kialakulásának hosszadalmas története is tükrözi azt a szándékot, hogy a zsinati okmányt a papok ajándékként fogadhassák. Aprólékos részletek mellőzésével elég csupán a cím megváltozását figyelemmel kísérni. Az okmány elkészítésével eredetileg megbízott bizottság elnevezése (Commissio de disciplina cleri et populi christiani) mutatja, hogy kezdetben egyházfegyelmi ügyről volt szó. Az elkészült tervezet 1963. januárjában már „A klerikusokról" címet viselte. Ugyanezen év novemberében „A papokról" cím alatt találkozunk a tervezettel. Végül 1964. októberében alakult ki a mai cím: „Határozat a papok szolgálatáról és életéről". Maguk a címek is árulkodnak arról a folyamatról, hogy a jogi szemlélet helyett hogyan kerül mindinkább előtérbe a lelkipásztori szemlélet, s hogyan váltja fel a fegyelmezés és elkülönülés szempontjait a papi élet valóságát feltárni kívánó őszinte törekvés.

A papokról szóló határozat kétszer került nyilvános zsinati tárgyalásra. 1964. októberében az előterjesztett fogalmazványt jelentős többséggel elutasították. A második tárgyalás alkalmával – egy évvel később – az átdolgozás ellenére még mindig rengeteg módosító javaslat és kifogás hangzott el. Ezek bedolgozásával végül elkészült a mai szöveg, amelyet 1965. dec. 7-én 2390:4 arányban szavaztak meg a zsinati atyák.

A dekrétum jelen formájában a bevezetésen és zárszón kívül három fejezetet tartalmaz. Az I. fejezet egész röviden a papi küldetés lényegét rajzolja meg. A II.

fejezet részletezi a papi szolgálatot, vagyis a pap által teljesítendő feladatokat (4–11. pontok). A III. fejezet a pap életét, a szolgálatból fakadó személyi követelményeket és magatartást elemzi (12–21. pontok).

A lelkipásztor a mában

Szó volt a papok kínzó magányosságáról a modern társadalomban, arról a bénító érzésről, hogy a pap – közéleti, szociális, kulturális szerepétől megfosztottan – a társadalom peremére került. Mit szólt ehhez a zsinat, tudott-e megoldást nyújtani?

Nagyon érdekes a zsinati határozatban kifejeződő megoldás. A zsinat elismerte, sőt tudatosította ezt a magányosságot. „Ne feledjék el tehát a papok, hogy munkájukban soha sincsenek egyedül: a mindenható Isten ereje a támaszuk. Krisztus hívta meg és részesítette őket papságában; higgyenek ebben és teljes bizalommal adják rá magukat szolgálatukra, abban a tudatban, hogy Istennek hatalmában áll növelni bennük a szeretetet. Gondoljanak arra is, hogy paptestvéreik, sőt az egész világ hívői mellettük állnak." (Zárószó.) Annak a felismerése mutatkozik meg itt, hogy a pap – éppen hivatásánál fogva – egyedül érezheti magát. A régi felfogásban a pap a klérus tagja, egy hierarchikus jogi rendszerbe beépített személy, aki sohasem tekinthető magányosnak, aki e jogi szervezettől oltalmat és teljes eligazítást kap. A régi felfogásban jobbára csak az okozott problémát, hogy a pap milyen buzgósággal teljesíti az ismert feladatot, – most viszont elismerést nyert a tény, hogy a pap úgy áll a világban, mint akinek magának kell megtalálnia konkrét feladatát, aki nem kap kész recepteket. És ebben az idegőrlő tanácstalanságban, a változó helyzetek iránti állandó nyitottságban a pap bizony nagyon is magára hagyottnak érezheti önmagát. Nem beosztottja, segédmunkása, végrehajtó szerve a magasabb fórumoknak, hanem *Krisztus ügyének felelős munkása.* Míg a régi szemléletben a pap Krisztus titokzatos testében az érrendszer szerepét töltötte be, a kegyelem csatornája volt, – működése most inkább az idegrendszer szerepéhez hasonlítható: érzékel, reagál, összeköt. És a papok mégsincsenek egyedül, mert – figyeljük meg a zsinat szavait! – „Isten ereje a támaszuk, ... paptestvéreik, sőt az egész világ hívői mellettük állnak." Nem a jogi keretek, nem az alá- és fölérendelés szünteti meg, oldja fel magányukat, hanem Isten és a hívek, akik közé feszül életük.

Végeredményben azt jelenti ez, hogy a papoknak bizonyos értelemben önmaguknak kell megoldaniuk problémáikat, hogy feltételezve Isten kegyelmét és a hivatáshoz való hűséget, az eddiginél sokkal nagyobb önállósággal rendelkeznek. Ez persze nem jogi megállapítás, nem a hatáskör, hanem a lelkület kibővítése, s ugyanakkor a papi életforma ilyen valóságának hivatalos elismerése. Meglepő világossággal fejezik ki ezt a bevezetés szavai is, miszerint az zsinat azért adja ki a határozatot, hogy „egyre hatásosabban lehessen támogatni szolgálatukat". Nem: előírni! Nem: szabályozni! Támogatni!

A határozat egész szellemét értené félre az, aki ezt számításon kívül hagyná. A zsinat egyébként is ezt a szellemet képviselte, s intézkedéseiben számolt a konkrét adottságokat jobban ismerő helyi lelkipásztorok felelős döntéseivel. A zsinati atyák tisztában voltak azzal, hogy a zsinat végrehajtása a papokon múlik (ezt a papi téma tárgyalásánál Théas püspök hangsúlyozottan kiemelte), s erre csak a zsinati szellemmel telített, öntevékeny lelkipásztorok alkalmasak.

A pap működésének ez az öntevékeny jellege nyomon követhető az egész dekrétumban. A II. fejezet tartalmasan sorolja fel a papi szolgálat örökérvényű teendőit, – ezt itt felesleges részletezni, – de mindenütt kiütközik a lelkipásztor felelősség-

teljes, önálló hozzáállása a feladatokhoz. Az igehirdetésről így fogalmaz a zsinat: „az ige szolgálatának sokféle módja alkalmazható, a hallgatóság szükségletei és a különféle igehirdetői karizmák szerint" (4. pont). Az istentisztelettel foglalkozó részben (5. pont) olvashatjuk: „A lelkivezetés egyik célja pedig az, hogy a lélek kegyelmi adományaihoz és szükségleteihez igazodva a nap minden részét megszentelő imádságos lelkület gyakorlására tanítsa meg." A hívekkel való törődés megértéséhez szintén ez adja meg a kulcsot. Első olvasásra ugyanis zavarosnak tűnhet a különlegesen fontos feladatok felsorolása a hatodik pontban. A határozat szerint fordítsanak a papok különös gondot a szegényekre és a gyengékre. Pár mondattal alább a házasokat és a szűkölködőket ajánlja az okmány a papok különös figyelmébe, hogy később már a betegeket és a haldoklókat említse ilyen értelemben, de egy bekezdéssel később a hitújoncok és újonnan megkereszteltek szerepelnek, mint elsősorban gondozást várók. A kilencedik pont végül a papok különös gondjaira bízza azokat, akik nem járulnak szentségekhez vagy megfogyatkoztak hitükben. Ezek láttán elméletileg felpanaszolhatnánk, hogy végül is nem világos, melyik feladat a legfontosabb. A mondanivaló azonban nagyon is világos és gyakorlati: a pap a legváltozatosabb feladatok közt találja magát, s ezekben neki kell megtalálnia a fontossági sorrendet. – A nyolcadik pontban szó van papi közösségek létesítéséről, de ez is „az egyéni és lelkipásztori igényeknek megfelelően különféle formákat ölthet."

Nem vitás, hogy a papi tevékenységnek ez az újszerű felfogása új lelkületet is igényel. Ezért ide kívánkozik a III. fejezetből a buzdítás a kezdeményezésre, új lelkipásztori utak keresésére (13., ill. 15. pontok). „Mindig tökéletesítsék lelkipásztori munkáik módszereit, mindig legyenek készen arra, hogy a lelkek gondozásának új útjaira is rálépjenek, ha így vezeti őket a Szentlélek, aki ott működik, ahol akar." A zsinati tárgyalás során némelyik atya kérte, hogy írjanak elő meghatározott áhítatgyakorlatokat, de a határozat végül is eltekintett ettől – tudatosan az egyes papokra bízva az egyháztól ajánlott megfelelő eszközök felhasználását (12. pont), sőt a papok ellenszere nem a jámborsági gyakorlatok rendszere, hanem egyedül Isten akaratának teljesítése Jézus példája szerint (14. pont). Ugyancsak az önálló lelkiség síkjába vág a zsinatnak az a kívánsága, hogy a papok állandó szellemi képzésben részesüljenek, hogy a modern ember kérdéseire felelni tudjanak, s a vele folytatandó párbeszédre alkalmasak legyenek. (19. p.)

Megújult papi lelkiség

A III. fejezet a pap lelkiségének elemeit tárgyalja. Természetes, hogy itt is jórészt ismert dolgok találhatók, de a részleteket két új szempont irányítja és hatja át.

A lelkipásztor nagyobb önállóságának egyenes következménye, hogy *missziós lelkületre van szükség.* Míg a régebbi felfogásban a missziós lelkipásztorkodás egy – bár hősi, mégis – kezdetleges fokot jelentett, most a zsinaton a misszió fogalma az egész egyház alapvető küldetéseként jelentkezett és több okmányban is helyet kapott. Ennek a ténynek felismerése a papok számára is döntő jelentőségű. A mai megváltozott világban sok pap csalódottnak érezheti magát nemcsak azért, mert társadalmi helyzete megváltozott, hanem azért is, mert erre a szituációra nem volt kellőképpen felkészítve. Azelőtt – a régi szemléletnek megfelelően – a szemináriumi nevelés sarkpontja inkább az engedelmesség kialakítása volt, s ez könnyen válhatott passzív beállítottság forrásává. A missziós lelkiség felfedezése és kinevelése viszont egészen új eredményeket hozhat. A zsinati határozatnak ez a nyitó gesztusa egy új lelkiség felé eléggé nem értékelhető pozitívum. Joggal írja a határozat zárószava:

„Örömére szolgálhat a zsinatnak, hogy az evangélium magvával bevetett föld most is sok helyen hoz termést, mert felette lebeg az Úr Lelke, aki betölti a földkerekséget, és aki a sok papban és a hívek közül is sokaknak szívében igazi missziós szellemet ébresztett."

A másik új szempont a zsinat tanításában a *sajátos papi életszentség.* A papok maguk is érezték, hogy a régi életszentség az új idők követelményei közt nem másolható, sőt bizonyos értelemben hitelét vesztette. A régi szemlélet az életszentségről túlságosan homogén képet alkotott, azt valamiféle egységes minőségnek tekintette, mely inkább mennyiségi, fokozati különbözőségeket mutat fel. Az egyik ember „szentebb", mint a másik, aszerint, hogy „mennyi" benne az életszentség. Aki a hierarchiában magasabb fokon áll, annak hivatásából adódó kötelessége, hogy „nagyobb" életszentséggel rendelkezzék. Innen adódott az a követelmény, hogy a papnak valahogy a tökéletesség foglalatának kell lennie. Ezzel a pap elé elérhetetlen eszményt állítottak, amely több esetben aggályossághoz vezetett.

De nemcsak elérhetetlen volt ez az eszmény, hanem sablonos is. Pontosan az egyéniség maradt ki belőle. Végül tovább bonyolította a helyzetet, hogy gyakran a szerzetesi eszményt helyettesítették be ebbe az amúgy sem egészen helytálló egységes életszentségi modellbe. Az eredmény az lett, hogy a pap lelkipásztori munkájától sok esetben elszakadt egyéni lelkiélete.

A zsinat fordított ezen a helyzeten. Megállapítása teljesen következetes, kikerülhetetlen és egyben felszabadító volt: „Az életszentséget a papok sajátos módon érik el: éppen papi feladataiknak krisztusi szellemű, becsületes és fáradhatatlan teljesítésével." (13. pont) Sajátos életszentségüket a Krisztushoz fűződő sajátos kapcsolatuk alapozza meg (12. pont), s az igehirdetés, a szentségkiszolgáltatás, a liturgia, a hívekkel való törődés adja ennek keretét (13. pont).

A sajátos papi életszentség sajátos erényeket is kíván. A határozat szerkesztői a tárgyalásra benyújtott szövegtervezetben jobbára a szerzetesi eszményt vették alapul, s a témát az evangéliumi tanácsok köré építették fel. Ez a kidolgozás nem részesült kedvező fogadtatásban. Főleg Léger és Döpfner bíborosok hozzászólása nyomán dolgozták át olyanná a szöveget, hogy az a sajátos életszentségre kötelezett, mai világban élő pap útmutatójául szolgáljon. Az evangéliumi tanácsok helyet kapnak ugyan, de nem központi helyet. Első helyre Isten akarata és az egyház iránti hűség kerül (14. pont). Az engedelmességről szóló részben kapott helyet Isten fiainak szabadsága is és ez a fontos mondat: „megkívánja, hogy amikor a papok munkájuk közben a szeretet sürgetésére és az egyház érdekében bölcs megfontolással új utakat keresnek, bizalommal terjesszék elő elgondolásaikat és bátran hozakodjanak elő a rájuk bízott nyáj szükségleteivel." (15. pont.) A celibátusról a felmerült viták miatt hosszabban beszél a következő pont. A törvény fellazítására tett javaslatokat, ill. a kérdés érdemi megvitatását a pápa közbelépése megakadályozta ugyan, de a dekrétum szövegébe került annak elismerése, hogy a celibátus nem intézhető el csupán jogi úton, törvényhozással, hanem Isten ajándékának tekintendő, amelyért szüntelenül imádkozni kell. Az evangéliumi szegénység sem a régi szellemben kerül elő a következő pontban, hanem bele van ágyazva egy nagyon fontos lelki magatartásba: a földi értékek tiszteletben tartásába. Ez a pont fontos társadalmi erényeket említ meg: az emberekkel való barátságot, helyes ítélő képességet, a szeretet műveinek támogatását, az önkéntes szegénységet és a hiúság kerülését. Ha ezekhez hozzávesszük a tizenharmadik pontban említett keresztény optimizmust, a tizennegyedik pontban sürgetett közösségi szellemet, akkor derül ki, hogy a határozat mennyire modern és hasznos szempontokat tartalmaz. A papok számára lehe-

tővé, sőt kötelezővé válik egy olyan lelkület, mely nem teszi őket idegenekké és félszeggé a világban, s ugyanakkor felszabadulást jelent az aggályoskodó aszkézistől is.

A pap az egyház közösségében

A pap tagja Isten népének, így önállóbb szerepköre megkívánja annak tisztázását, hogy hogyan alakuljon viszonya az egyház többi tagjához. A zsinati határozat külön fejezetben ugyan nem foglalkozik ezzel a kérdéssel, de mindhárom fejezetében új szellemtől áthatott eligazítást nyújt.

Alapvető változás *a papok egyetemes küldetésének* tanítása. A régi szemlélet elsősorban az egyházmegye keretében foglalkozott a pappal, hatáskörét is jobbára a püspökétől kapott joghatóság oldaláról tekintette. Most a zsinat a felszentelésben nyert isteni kegyelem határtalanságát szem előtt tartva hirdeti, hogy az isteni kegyelem a papokat egyetemes küldetésre készíti fel s az egész egyház sorsával hozza őket vonatkozásba (10. pont). A gyakorlati következtetés sem hiányzik: az inkardináció és exkardináció szempontjait modernebbül kell alkalmazni, hogy a papok az összegyház érdekének megfelelően saját egyházmegyéjükön kívül is szolgálatba állhassanak.

A hívekkel, – s általában az emberekkel – *a pap kapcsolata testvéri legyen.* Búcsú a „főtisztelendőtől": fogalmazhatnánk kissé kisarkítva a zsinat idevágó tanítását. A klerikalizmus és triumfalizmus elvetése nem taktika a zsinat részéről, hanem a papság lényegéből fakadó követelmény, hisz Krisztus is testvére lett az embereknek. Az emberektől elszakadt pap nem közölheti eredményesen a kegyelmi világ üzenetét, az emberi együttélésre alkalmatlan pap nem vezetheti a lelkeket. A határozat erre vonatkozóan alapvető harmadik pontja már itt sürgeti a közösségi élet erényeit. De hogy ez a testvéri kapcsolat ne álljon meg puszta érzelmi beállítottságnál, a kilencedik pont tovább részletezi a témát. A testvéri kapcsolat kölcsönösséget is jelent. A papok nemcsak tanítók, hanem a hívekkel együtt Krisztus tanítványai is, a keresztség folytán „testvérek a testvérek között". Ilyen vonatkozásban nemcsak ők tanítják a híveket, hanem késznek kell lenniük arra is, hogy a hívektől tanuljanak. A lelkipásztorok különösen a hívek szaktudását tiszteljék és vegyék figyelembe, kérjék ki véleményüket és hallgassák meg javaslataikat. Engedjék érvényesülni a hívek karizmáit, s még kimondottan egyházi ügyekben is biztosítsanak teret működésüknek.

A papok közötti testvériség ismert témáját a zsinati határozat mai konkrétumokkal gazdagítja: beszél a fiatalok és öregek kölcsönös megértéséről, a felüdülést biztosító összejövetelekről, valamilyen társas életforma megvalósításáról, valamint a vétkes papok iránti igaz szeretetről (8. pont). Míg ez utóbbiakról a zsinat előtt jobbára a kánonjog büntető paragrafusaiban esett szó, most a zsinat után az igazi megbocsátó testvériséggel találhatják szembe magukat. S bár a hivatásukhoz hűtlen papokat a szöveg maga kifejezetten nem említi, mégis a zsinat nyitotta meg előttük is a kiengesztelődés és lelki béke útját. A határozat huszonegyedik pontja ismét tárgyalja a papi testvériség kérdését az anyagi és szociális tényezők szempontjából, s a modern társadalmi berendezkedéseknek megfelelő rendezést ajánl: társadalombiztosítás, gyógykezelés stb.

A pap egyházi vonatkozásainak legkényesebb pontja *a pap és a püspök viszonya.* Kétségtelen, hogy Isten népe alapvetően közösség, tehát nem szakadhat szét egymástól független egységekre, s a papok mindig is püspökök vezetése alatt gyakorolták szolgálatukat, de az is kétségtelen, hogy a mai pluralista világban az erősen közpon-

tosított vezetés a közösség kára nélkül nem valósítható meg. A zsinat a határozat negyedik pontjában kifejezetten foglalkozott ezzel a kérdéssel, de némely részletek más pontokban nyertek megfogalmazást (15, ill. 19–21).

A megoldás egyszerű, ha hajlandók vagyunk új nézőpontot magunkévá tenni: a püspököt és a papot nem jogszabály rendeli egymáshoz, hanem a szentelés. Bár különböző mértékben, de mégis ugyanabban a krisztusi papságban részesednek. „Egyazon papságból és szolgálatból fakad tehát a közösség: ezért a püspökök testvéreiknek és barátaiknak tartsák a papokat." (7. pont.) Tudatosan használták a szövegben a „testvér" kifejezést és mellőzték „az atya–fiú" fogalompárt, mert mint huszonhét zsinati atya beadványában rámutatott: a keresztény testvériségre elsősorban a pap és a püspök hivatott példát adni, hisz őket a szentelés egészen szoros kegyelmi közösségbe vonja. A paternalizmus kikapcsolásával, az igazi testvéri és baráti kapcsolat kialakulásával az engedelmesség nem károsodik, mert az a dolgok természetéből s nem jogi rendelkezésből fakad. „Az együttműködés szellemétől áthatott papi engedelmesség alapja maga a püspöki szolgálatban való részesedés." A helyi lelkipásztor nem áll szemben püspökével, sőt azt a liturgikus ténykedésben mintegy jelenvalóvá teszi (5. pont). A püspök és pap szentségi közössége jut kifejezésre a közös koncelebrációkban is (7. pont). A határozat figyelmeztet arra, hogy a püspök saját küldetését csak a papok segítségével teljesítheti. Ezért rendelkezik papi szenátusok felállításáról, bár a tárgyalások során több zsinati atya aggodalmát fejezte ki e miatt, s aggódott, hogy az egyházba beszivárog a parlamentarizmus.

Külön ki kell emelni ennél a témánál a határozatnak azt a következetes tónusát, amellyel mindig „papokról" beszél, és nem tesz különbséget rangok, címek, tisztségek alapján. A kánonjogban is elfogadott kitüntetések teljesen kívül maradnak a zsinati okmányon, jelentéktelenek a zsinat szemében. Némely atya kifejezetten kívánta is a megkülönböztetések eltörlését, de ezt a jogi részletkérdést végül is – mint másodrendű ügyet – a zsinat utáni rendezésre hagyták. A zsinati okmány hetedik pontjának elején kifejezetten hangot kap a papok lényeg egyenlősége: „A papok valamennyien . . ." A zsinat minden megkülönböztetés mellőzésével a papokról akart nyilatkozni.

És hogy ez a papok felé fordulás valójában mit takar, hogy a zsinaton résztvevő püspökök hogyan gondolkoztak papjaikról, hogy milyen szívvel alkották meg a határozatot, azt egészen világossá teszik a tárgyalás alkalmával elhangzott hozzászólások. Fernando Gomez dos Santos érsek a brazil püspökök nevében csalódását fejezte ki az első szövegtervezet miatt, mert az „a szeretett papokkal szemben bizonyos fokig jogtalan", róluk „oly keveset és tökéletlent mond. A mi szeretett papjaink egészen mást várnak tőlünk." Hasonló idézetek sorát lehetne felemlíteni. A hozzászólások igazi törődést és felelősséget mutattak. Ez a szellem érvényesül azokban a pontokban (19–21), ahol a határozat a papok szellemi, lelki és testi jólétére nagyon konkrét és modern javaslatokat hoz. De elmondhatjuk, hogy ugyanez a szellem érvényesült az egész tárgyalás folyamán és – ha kompromisszumokkal is – a zsinati határozat szövegében. Ezt a szellemet kell őriznünk és ápolnunk a zsinat utáni időben, a megvalósítás korszakában is.

A papság teológiája

Majdnem tíz évvel a zsinat után nem mehetünk el behunyt szemmel azok mellett a problémák mellett, melyeket a zsinat még nem ismert, de amelyek azóta naggyá nőttek, és nemcsak elméleti, hanem egzisztenciális viharokat is kavartak. Már volt

szó a pap magányosságáról és társadalmi „elértéktelenedéséről". A zsinat szembenézett e kérdéssel, megoldást ajánlott, más vonatkozásban viszont fokozta a válságot. A világi hívek apostolkodásának fellendítése, világiak bekapcsolása liturgikus tevékenységekbe, a hívek általános papságának tana felvetette azt a kérdést is: mi hát akkor a papok dolga? Az csupán a rendeltetésük, hogy misézzenek és egypár szentséget kiszolgáltassanak? Mi végül is a pap: szakrális személy, vagy közösségi vezetőember? Sajátos feladata emberi normákhoz igazodik-e vagy pedig csak hittel közelíthető meg? Mindezek a kérdések nem elméleti kíváncsiságból fakadtak, hanem mélyen a húsba vágtak, s megoldást követeltek. Addig nem kívánható senkitől lelkes és áldozatos munka, amíg tisztázatlan a teendője, ill. annak értéke.

Annál kevésbé hallgathatunk erről, mivel a II. Általános Püspöki Szinódus is tárgyalási témának tűzte ki. Pár évvel a zsinati okmány megjelenése után a szinódus újabb okmányt adott ki a szolgálati papságról (De sacerdotio ministeriali, 1971.), amely egy meglehetősen borús helyzetkép felvázolásával indul, és újból végigveszi a zsinati téma legfőbb pontjait. Ez az okmány sajnos nem felelt meg az általános várakozásnak, sőt bizonyos értelemben visszalépést jelentett. Hátrányos körülmény volt, hogy a szinódus egyrészt az aggódás légkörében ült össze, másrészt, hogy a viták túlságosan a celibátus kérdésére koncentrálódtak.

Ebben a helyzetben fel kell vetni a kérdést, hogy a zsinat maga nyújtott-e valami eligazítást e téren. Bár vitathatatlan, hogy ilyen formában e kérdések a zsinat idején még nem merültek fel, mégis várható valamelyes eligazítás abban a zsinati határozatban, amely a papságról minden lényegeset el akar mondani, és amelynek I. fejezete kifejezetten teológiai megalapozásnak készült.

A viták hátterét a mai világ két jellemző vonása képezte: a pluralizmus és a szekularizáció. A pluralizmus a mi esetünkben azt jelenti, hogy a papságról alkotott kép nem egyértelmű többé, hanem – elméletben vagy gyakorlatban – más változatok álltak elő. A modern biblikus kutatás is alátámasztotta ezt a folyamatot, amikor kimutatta, hogy az ősegyház életében az elöljárók helyzete és szerepköre sokkal cseppfolyósabb állapotban volt, mint azt korábban feltételezték. Az egyházszervezetben fejlődés észlelhető már az újszövetségi iratokban is.

A papság körüli vitát a szekularizáció légköre is élezte, mert a világot összefüggő egységnek tekintve, nem akarja elfogadni a világ kettészakítását profán és szent tartományra. A történelem folyamán a „szent" mindig valamiképpen kívülállást, elkülönítettséget jelentett. A szent helyek: a másvilág fogadószobái. A szent idők: az idő folyamatába vert lyukak. Aki behatolt a „szent"-be, egyúttal kilépett a világból. S e szent varázs biztosítására ott voltak a papok: az elkülönített terekben és időkben otthonos elkülönített emberek. Mindez a mai embernek elfogadhatatlan, vagy legalábbis idegen tőle.

A zsinati határozat a papi hivatás meghatározásánál a hívek *egyetemes papságából*, sőt ezt megelőzően *az Úr Jézus küldetéséből* indul ki. Jézus küldetése nem lehet vita tárgya. Bár emberi keretekben valósult meg, mégis isteni kezdeményezés, és gazdagságában felülmúl minden emberi kategóriát. Jézus papságát nem fenyegeti a pluralizmus, mert egyedülálló, Jézus nem azért pap, mert azt hajtotta végre tökéletesebb fokon, amit a többi földi pap. Nem a közismert papi jegyeket kell Jézusra alkalmazni, s kipróbálni, hogy papnak nevezhető-e, hanem fordítva: a Jézusban megismert küldetésből kell megérteni a papság lényegét. S mivel Jézus papi működése nem az elkülönítés, hanem a közvetítés műve volt, hiszen az egész emberi létet, sőt az egész kozmoszt megszentelte, nem áll ellentétben a szekularizációval: nekünk, keresztényeknek a szentséget nem a világon kívül, a világtól elfordulva kell keresnünk.

Jézus papságának gazdagságából és egyetemességéből következik, hogy annak gazdagságát egy ember nem hordozhatja. Krisztus egyetemes papsága az egész közösségre szállt át, a teljes Krisztusra, hogy Isten bőséges kegyelme minél gazdagabban tükröződjék vissza és tevékenykedjék. „Őbenne a hívek valamennyien szent és királyi papsággá lesznek", – utal a zsinati határozat I. Pt. 2,5–9-re.

A szolgálati papság rendeltetését a dekrétum következő mondata világítja meg: „A hivőknek egy testté kell szerveződniük,... ezért rendelt az Úr egyeseket..." Ebben minden benne van. A papi szolgálat minden részlete arra irányul, hogy a hivők sokasága valóban közösséggé legyen. Jézus nem tömeget akart, hanem élő testté szerveződött közösséget. Ahogy a bűn szétszakítja a kapcsolatokat, úgy a megváltás az egyesítés jegyében áll. A közös Atya gyermekeinek testvérisége a megváltott emberiség sorsát, létmódját jelenti. Az egyház közösségteremtő kapcsa, éltető ereje maga a Szentlélek, aki kegyelmi ajándékaival egyeseket éppen erre a közösségi szolgálatra képesít.

A papi küldetés lényegét tehát ez a közösségteremtő szolgálat teszi. A papok nem az elkülönítettség emberei, hanem éppen ellenkezőleg: a közösség összegyűjtői. Igehirdetésük, istentiszteleti szerepük és lelkipásztorkodásuk mind erre irányul: megvalósítani és összetartani Isten népét. Nem közönséges szervezési feladat ez, hanem szakrális és kegyelmi szolgálat. Nem emberi fogásokkal kell valamiféle közösséget teremteniük, hanem a mindent átfogó megváltási misztériumba kell a rájuk bizottakat bekapcsolniuk. Isten népe szakrális közösség: az ige befogadására és a szövetségkötés megünneplésére összegyűlt nép. A pap az ige és áldozat liturgiájában jelenvalóvá teszi ezt a misztériumot, lényegét nyújtva mintegy az egyház életének és közösségi formájának.

A zsinat tanításának megértése és valóra váltása véget vethet minden klerikalizmusnak és antiklerikalizmusnak, s a pap számára – ha nem is részletes, mégis – alapvető eligazítást ad.

Dr. Bán Endre

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

ELŐSZÓ

1. – A zsinat már ismételten felhívta a figyelmet arra, hogy milyen kiváló helyet foglal el az egyházban a papok testülete.[1] És éppen ezért, mert a papságra Krisztus egyházának megújulási folyamatában nagyon fontos és egyre nehezebbé váló feladatok várnak, igen célszerűnek látszott külön is, részletesebben és alaposabban megtárgyalni papjaink ügyét; amiről a következőkben szó lesz, az minden papra vonatkozik, elsősorban a lelkipásztorokra, és megfelelő alkalmazásokkal, a szerzetespapokra is. A papokat a püspöktől kapott felszentelés és küldetés Krisztusnak a Papnak, a Tanítónak és a Királynak szolgálatába állítja. Abban a krisztusi tevékenységben vesznek részt, amely az egyházat itt a földön folytonosan Isten népévé, Krisztus testévé és a Szentlélek templomává építi.

A következőkben tehát azért nyilatkozik és hoz határozatokat a zsinat, hogy egyre hatásosabban lehessen támogatni szolgálatukat és mind jobban lehessen törődni életük alakulásával, a lelkipásztorkodásnak és az egész társadalomnak többnyire gyökeresen megváltozott körülményei között is.

I. fejezet

A PAPSÁG AZ EGYHÁZ KÜLDETÉSÉBEN

2. – *(Teológiai alapvetés)*

Az Úr Jézus, akit „az Atya megszentelt és a világba küldött" (Jn 10,36), részesült a Lélek kenetében,[2] és ő maga is részesíti abban egész titokzatos testét, hiszen a Lélekben a hivők valamennyien szent és királyi papsággá lesznek, Jézus Krisztus által lelki áldozatokat mutatnak be Istennek és annak a dicsőségét hirdetik, aki a sötétségből meghívta őket csodálatos világosságára.[3] Nincs tehát olyan tag, akinek ne volna része az egész test küldetésében; ezért mindegyiknek szentül kell tisztelnie szívében Jézust,[4] s a prófétálás lelkületével kell tanúságot tennie Jézusról.[5]

A hivőknek egy testté kell szerveződniök, testté, amelyben „más a szerepe

minden tagnak" (Róm 12,4); ezért rendelt az Úr egyeseket arra a szolgálatra, hogy a hivők közösségében felszentelésük folytán hatalmuk legyen áldozatot bemutatni s bűnöket megbocsátani,[6] és hogy Krisztus nevében az emberek javára hivatalosan is gyakorolják a papi tisztet. Krisztus úgy küldte apostolait, amint az Atya küldte őt.[7] Az apostolok által azután saját felszentelésének és küldetésének részeseivé tette ezek utódait, a püspököket.[8] Az ő szolgálati tisztségük pedig alacsonyabb fokon átszállt az áldozópapokra,[9] akik az egyházirend papi fokozatába kerülnek, hogy a püspököknek munkatársai legyenek az ő Krisztustól kapott apostoli küldetésük teljesítésében.[10]

A papi tisztség, éppen a püspöki renddel való kapcsolata folytán részesedik abban a hatalomban, amellyel maga Krisztus építi, szenteli meg és kormányozza testét. Ezért a presbitereknél a papi felszenteltséget olyan külön szentség adja meg, amelyik feltételezi a keresztény beavatás szentségeit, s amelyikben a Szentlélek a kenetével szentségi karaktert vés a lelkükbe; általa hasonlókká lesznek Krisztushoz, a Paphoz, úgy hogy már Krisztusnak, a Főnek képviseletében ténykedhetnek.[11]

A papok az apostolok munkájában részesednek, bár a maguk mértéke szerint; ezért Istentől kegyelmet kapnak arra, hogy az evangélium hirdetésében szentül fáradozva Krisztus Jézus szolgái legyenek a nemzetek között, hogy a népek a Szentlélektől megszentelt kedves áldozati ajándékká legyenek.[12] Isten népét ugyanis az evangélium apostoli meghirdetése hívja és gyűjti egybe, és így mindazok, akik ehhez a néphez tartoznak, Szentlélek által megszentelt énjüket adják oda „élő, szent Istennek tetsző áldozatul" (Róm 12,1). A hivők lelki áldozata pedig azáltal lesz teljes, hogy egyesül Krisztusnak, az egyetlen közvetítőnek áldozatával a papok szolgálata által, akik azt az áldozatot – az egész egyház nevében – vérontás nélkül és szentségi módon a szentmisében mutatják be egészen addig, amíg az Úr el nem jön.[13] A papok szolgálatának éppen ez a végső célja és betetőzése. A papi szolgálat ugyanis, amely az evangélium hirdetésével kezdődik, Krisztus áldozatából meríti erejét és hatékonyságát, s arra irányul, hogy „Krisztus az egész megváltott Isten-Városát, azaz a szentek gyülekezetét és társaságát egyetemes áldozatul bemutassa Istennek. Krisztus az a főpap, aki szenvedésében önmagát is feláldozta értünk, hogy mi ilyen kiváló főnek teste lehessünk".[14]

A papok célja tehát, amelyre életükkel és szolgálatukkal törekszenek, az Atyaisten megdicsőítése Krisztusban. Az Atya dicsősége pedig abban áll, hogy az emberek Istennek Krisztusban végbevitt művét tudatosan, szabadon, hálásan elfogadják és ezt egész életükkel meg is mutatják. A papok tehát az Isten dicsőségét is növelik, és az embereket is segítik az isteni életben gyarapodni, akár imádkoznak és szentséglátogatást végeznek, akár igét hirdetnek, az eukarisztikus áldozatot mutatják be, a szentségek kiszolgáltatásával vannak elfoglalva, vagy bármilyen más szolgálatot tesznek az embereknek. Mindezeknek a forrása Krisztus húsvéti misztériuma, betőzése pedig Urunk dicsőséges eljövetele lesz, amikor majd átadja az uralmat az Atyának.[15]

3. – *(A pap az emberek között)*

A papokat az emberek közül választják ki és az emberek érdekében arra rendeli Isten, hogy az ő tiszteletében képviseljék őket, ajándékokat és áldozatot mutassanak be a bűnökért;[16] ezért testvéries a kapcsolatuk minden emberrel. Az Úr Jézus is, Isten Fia, akit az Atya emberként küldött az emberekhez, közöttünk élt és minden tekintetben hasonlóvá akart válni testvéreihez a bűn kivételével.[17] A szent apostolok követték őt; Szent Pál, a népek tanítója, akit az Isten „evangéliumának hirdetésére választott ki" (Róm 1,1), azt mond-

ja magáról, hogy mindenkinek mindene lett, hogy mindenkit üdvözítsen.[18] Az újszövetség papjait hivatásuk és felszentelésük valamiképpen különválasztja Isten népén belül, de nem azért, hogy eltávolodjanak akár ettől a néptől, vagy bárki mástól, hanem azért, hogy teljesen annak a munkának éljenek, amelyet az Úr szánt nekik.[19] Nem lehetnének Krisztus szolgái, ha nem lennének egy másik, egy nem földi élet tanúi és kincstárosai; de az embereknek sem lehetnének szolgálatára, ha ezek élete és körülményei idegenek maradnának számukra.[20] Éppen szolgálatuk az, amely külön jogcímen is megköveteli, hogy ne hasonuljanak ehhez a világhoz,[21] de azért azt is megkívánja, hogy ebben a világban, az emberek között éljenek; mint jó pásztorok, ismerjék juhaikat, sőt azokat is iparkodjanak hazavezetni, akik nem ebből a nyájból valók, hogy ők is hallgassanak Krisztus szavára, és egy nyáj legyen és egy pásztor.[22] Mindebben nagy segítségükre vannak azok az erények, amelyeket a társadalom is méltán értékel. Ilyenek: a szívjóság, az őszinteség, a lelkierő és az állhatatosság, az érzék az igazságossághoz, az udvariasság és hasonlók. Ezeket Szent Pál is ajánlja, amikor azt mondja: „Arra irányuljanak gondolataitok, ami igaz, tisztességes, igazságos, ártatlan, kedves, dicséretre méltó, erényes és magasztos" (Fil 4,8).[23]

II. fejezet

A PAPI SZOLGÁLAT

I. – A papok feladatai

4. – *(Isten igéjének szolgálata)*

Isten népét elsősorban az élő Isten igéje gyűjti egybe,[24] éppen ezért joggal várhatják az igét a pap ajkáról.[25] Mivel hit nélkül senki sem üdvözülhet,[26] a papnak, mint a püspök munkatársának első teendője, hogy Isten evangéliumát mindenkinek hirdesse,[27] és így teljesítve az Úr parancsát: „Menjetek el az egész világra és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek" (Mk 16,15),[28] létrehozza és számban is gyarapítsa Isten népét. Az üdvösség igéje a hitetlenek szívében életre kelti, a hivők szívében pedig megerősíti a hitet, az apostol szavai szerint: „A hit hallásból fakad, a hallás pedig Krisztus tanításából" (Róm 10,17). A hit által pedig kialakul és növekszik a hivők közössége. A papok tehát minden embernek tartoznak azzal, hogy közlik velük az evangélium igazságát,[29] amelyet maguk már boldogan birtokolnak az Úrban. Lehet, hogy hitetlen környezetben példás életükkel vezetik rá az embereket Isten dicsőítésére.[30] Akár prédikációban nyíltan hirdetik a hitetleneknek Krisztus misztériumát; akár a keresztény oktatást végzik vagy az egyház tanítását magyarázzák; vagy valamilyen időszerű kérdést igyekeznek megvilágítani Krisztus fényénél: sohase a maguk bölcsességére támaszkodjanak. Mindig az Isten szavát kell tolmácsolniuk, és mindenkit nagy nyomatékkal kell biztatniok a megtérésre és a szent életre.[31] A mai világban gyakran igen nehéz feladat a papi igehirdetés, mégis könnyen eléri a hallgatók értelmét és szívét, csak Isten igéjét ne általánosságban és elvontan fejtsék ki; a való élet körülményeire kell alkalmazni az evangélium örök igazságát.

Így az ige szolgálatának sokféle módja alkalmazható, a hallgatóság szükségletei és a különféle igehirdetői karizmák szerint. Nem-keresztény vidékeken és csoportoknál az evangélium hirdetésével az embereket először a hitre, majd az üdvösség szentségeihez vezetik.[32] A keresztény közösségekben viszont a prédikáció a szentségek kiszolgáltatásához szükséges, főleg olyanok számára, akik láthatóan alig értik és hiszik azt, amiben részesednek, pedig a szentségek a hit szentségei; a hitnek pedig az ige a forrása és táplálója.[33] Ez a megállapítás főképpen a szentmise igeliturgiájára áll. A szentmisében ugyanis felbonthatatlan egység jön létre Krisztus halálának és feltámadásának meghirdetése, az igét hallgató nép válasza és a között az áldozat között, amellyel, vérét ontva, Krisztus pecsételte meg az újszövetséget, s amelybe a hivők önmaguk felajánlásával és az eukarisztia vételével kapcsolódnak be.[34]

5. – *(A szentségek és az eukarisztia szolgálatában)*

Az Isten, az egyedül szent és egyetlen megszentelő Isten, mintegy segítőtársakul embereket akart maga mellé állítani, hogy szolgálják alázatosan a megszentelés művét. Isten a püspök közreműködésével azért szentel papokat, hogy azok Krisztus papságában sajátos módon részesedve, tevékenykedjenek a szent cselekményeken, mint a Főpap szolgái, aki a liturgiában a Szentlélek által szünet nélkül gyakorolja a papi tisztét.[35] A keresztség által Isten népébe iktatja be az embereket. A bűnbánat szentségében kiengesztelik a bűnösöket Istennel és az egyházzal. A betegek olajával enyhülést szereznek. És mindenekelőtt, a szentmisében szentségi módon bemutatják Krisztus áldozatát. A szentségek szolgálata által a papok, amint ezt már az ősegyházban Szent Ignác vértanú tanúsította,[36] a püspökökkel lépnek különböző módon hierarchikus kapcsolatba, és így őt az egyes hivőközösségekben valamiképpen jelenlévővé teszik.[37]

A szent eukarisztiával kapcsolatban áll és reá irányul a többi szentség, valamint minden más egyházi szolgálat és az apostolkodás is.[38] Hiszen az eukarisztiában benne van az egyház egész kegyelmi gazdagsága;[39] maga Krisztus, a mi húsvéti bárányunk és élő kenyerünk. Teste a Szentlélek által élő és éltető test: életet ad az embereknek, és ezzel felszólítja és készteti őket, hogy önmagukat, munkájukat és minden teremtményt övele együtt áldozatul mutassanak be. Ezért az eukarisztia minden evangéliumszolgálat forrása és csúcsa; hiszen az eukarisztia vételére készítik elő fokozatosan a hitújoncokat, a megkeresztelt és megbérmált hivők pedig általa épülnek be teljesen Krisztus testébe.

Az eukarisztia közös ünneplése tehát a középpontja a hivő közösségnek, melynek élén a pap áll. Tanítsák meg tehát a papok a híveket arra, hogy a szentmisén ajánlják fel az Atyának az isteni áldozatot, és kapcsolják hozzá áldozatképpen a saját életüket. Krisztusnak, a jó pásztornak szellemében arra is tanítsák meg őket, hogy a bűnbánat szentségében töredelmes szívvel vessék az egyház ítélete alá bűneiket, hogy így mindinkább megtérjenek az Úrhoz, aki sürgette: „Tartsatok bűnbánatot, mert közel van a mennyek országa!" (Mt 4,17). Tanítsák meg őket úgy bekapcsolódni a liturgikus cselekményekbe, hogy számukra ezek is valódi imádságos élményt biztosítanak. A lelkivezetés egyik célja pedig az, hogy – a lélek kegyelmi adományaihoz és szükségleteihez igazodva – megtanítson állandó imádságos lelkületben élni, és így a nap minden részét megszentelni. Mindenkinél sürgessék az állapotbeli kötelességek teljesítését, a többre törekvőknek pedig mutassák meg az evangéliumi tanácsok számukra járható útját. Így arra nevelik a híveket, hogy tudjanak szívből énekelni az Úrnak himnuszokat és szent énekeket, mindig mindenért hálát

adva Urunk Jézus Krisztus nevében Istennek, az Atyának.[40]

Maguk a papok a nap különböző óráiban folytatják az eukarisztikus ünneplés istendicséretét és hálaadását a zsolozsma végzésével. A zsolozsmával az egyház nevében imádkoznak Istenhez az egész rájuk bízott népért, sőt az egész világért.

Az imádság háza legyen szép, áhítatra hangoló és alkalmas a szent szertartások végzésére,[41] hiszen az eukarisztia ünneplésének és őrzésének helye, és ide gyűl egybe a hivő nép; itt talál segítséget és vigasztalást az, aki hittel imádja az áldozati oltáron értünk felajánlott és jelenlévő Isten Fiát, Üdvözítőnket. Itt minden arra készteti a lelkipásztorokat és a híveket, hogy hálás szívvel viszonozzák Krisztus ajándékát, aki szent embersége által állandóan beárasztja isteni életét testének tagjaiba.[42] Legyen gondjuk a papoknak arra, hogy a liturgia tudományában és gyakorlatában jártasak legyenek; liturgikus szolgálatukkal ugyanis el kell érniök, hogy a rájuk bízott keresztény közösségek egyre tökéletesebben dicsérjék Istent, az Atyát és a Fiút és a Szentlelket.

6. – *(Isten népének nevelői)*

A Főnek és Pásztornak hivatalát is gyakorolják a papok Krisztus teljhatalmában való részesedésük mértéke szerint, és a püspök nevében: egybegyűjtik Isten családját, mint testvéri közösséget, amelyet egy szellem éltet, és Krisztus által a Szentlélekben odavezetik az Atyaistenhez.[43] Ehhez a szolgálatukhoz – mint a többi papi teendőkhöz is – lelki hatalomban részesülnek, de azt az Úr építésre adja.[44] Az egyházat építve kövessék a papok Krisztus példáját: legyenek mindenkivel szemben nagyon barátiak; a népszerűséget azonban ne hajhásszák,[45] magatartásuk a keresztény tanítás és élet követelményeihez igazodjék, tanítva, és mint kedves gyermekeket, intve is híveiket[46] az apostol szavai szerint: „Állj elő az evangéliummal, akár alkalmas, akár alkalmatlan. Érvelj, ints, buzdíts nagy türelemmel és hozzáértéssel" (2Tim 4,2).[47]

Ezért a papokra, mint a hitélet nevelőire tartozik akár személyesen, akár mások útján és a Szentlélek segítségével arról gondoskodni, hogy az egyes hívek az evangélium szellemében egészen feleljenek meg személyes hivatásuknak, jussanak el az őszinte és tettekben megnyilatkozó szeretetre és arra a szabadságra, amelyet Krisztus szerzett meg nekünk.[48] A legszebb szertartások és a legvirágzóbb társulatok sem sokat használnak, ha végül is nem munkálják ki az emberekben a keresztény érettséget.[49] Segítsék őket papjaik, hogy ez megtörténjék, irányításukkal tanulják meg a hívek felismerni, hogy a kisebb-nagyobb események által mit kíván meg tőlük az élet, mi tehát velük Isten akarata. Rá kell nevelni a kereszténveket arra is, hogy ne csak maguknak éljenek, hanem a szeretet új törvényének követelményei szerint, ki-ki milyen lelki ajándékot kapott, aszerint legyen a másik szolgálatára;[50] valamennyien krisztusi szellemben teljesítsék tehát kötelességeiket az emberi közösségben.

A papok ugyanis mindenkinek elkötelezettjei, mégis tudatában kell lenniök annak, hogy a szegények és a gyengék különösképpen is rájuk vannak bízva. Hiszen az Úr maga közösséget vállalt velük,[51] és az a messiási munka ismertetője, hogy felhangzik köztük az örömhír.[52] Nagy figyelmet szenteljenek a fiataloknak, nemkülönben a házasoknak és a szülőknek; jó volna, ha ők baráti közösségben egymásra találnának, és így kölcsönösen segíthetnék egymást abban, hogy többnyire nehéz életkörülményeik között is könnyebben és teljesebben élhessenek keresztény életet. Ne feledkezzenek meg a papok arról, hogy a férfi és női szerzetesek az Úr házanépében kiemelkedő helyet foglalnak el. Lelki fejlődésük megkülönböztetett gondoskodást

érdemel, az egész egyház érdekében. Végül a betegekre és a haldoklókra legyen igen nagy gondjuk, látogassák meg és erősítsék őket a krisztusi hitben, reményben és szeretetben.[53]

A lelkipásztori tevékenység azonban nem szorítkozhatik arra, hogy a hívekkel csak egyenként törődjék, hanem sajátosan kiterjed arra is, hogy valódi keresztény közösséget alakítson ki. A közösségi szellem azonban csak akkor bontakozhat ki egészséges módon, ha a helyi egyházon túl a maga közösségének érzi az egyetemes egyházat is. A helyi közösségnek tehát ne csak a hivő tagokra legyen gondja: missziós buzgósággal arra kell törekednie, hogy minden ember számára megnyissa az utat Krisztus felé. A hitújoncok és az újonnan megkeresztelt azonban kiváltképpen gondjaira vannak bízva; fokozatosan vezessék be őket a krisztusi élet ismeretébe és gyakorlatába.

Egyetlen keresztény közösség sem fog kiépülni, hacsak nem teszi meg alapjának és szegletkövének a szent eukarisztia ünneplését; innen kell tehát kiindulnia a közösségi szellemre irányuló egész nevelésnek.[54] Az eukarisztikus ünneplésről csak akkor mondható el, hogy szívből fakad, hogy teljes értékű, ha mindenkit a szeretet cselekedeteire és egymás megsegítésére késztet, ha gyümölcse a missziós tettvágy és a keresztény tanúságtétel a maga különféle formáiban.

Ezenkívül valósággal anyai hivatást tölt be minden egyházi közösség, amikor imádsággal, szeretettel, példaadással és a bűnbánat cselekedeteivel Krisztushoz vezeti a lelkeket. És hatékony eszköz is: utat jelez és utat készít Krisztus és az egyház felé azoknak, akik még nem hisznek; de Krisztus híveit is lelkesíti, táplálja, a lelki harcra pedig megerősíti.

A keresztény közösségek kialakításán fáradozva a papok sohasem állhatnak valamilyen ideológiának vagy párt szolgálatában; hanem mint az evangélium hirdetői és az egyház pásztorai, Krisztus teste gyarapításán fáradozzanak.

II. – A papok személyi kapcsolatai

7. – (A püspök és papjai)

A papok valamennyien, miként a püspökök is, oly mértékben részesednek Krisztusnak egy és ugyanazon papságában és szolgálatában, ahogy a felszentelésnek és a küldetésnek egysége megkívánja a püspöki renddel való hierarchikus közösségüket.[55] Ezt jól szemléltetik, amikor a püspökökkel együtt miséznek; minden miséjükön is tanúsítják, hogy a szent áldozatot a püspökkel való közösségben mutatják be.[56] Mivel a papok felszentelésükkor megkapták ajándékul a Szentlelket, a püspökök úgy tekintsenek rájuk, mint nélkülözhetetlen segítőkre és tanácsadókra Isten népe tanításának, megszentelésének és lelkipásztori vezetésének szolgálati tisztségében.[57] A liturgikus szövegek már az őskegyház idejéből világos szavakkal sürgetik ezt, amikor ünnepélyesen kérik Istentől a felszentelendőre „a kegyelem és tanács Lelkének kiáradását, hogy tudja tiszta szívvel segíteni és vezetni a népet",[58] mint ahogyan a pusztában a Mózesen levő lélek alászállt a hetven bölcs szellemére,[59] és így Mózes „a segítségükkel könnyen kormányozta a megszámlálhatatlan sokaságot."[60] Egyazon papságból és szolgálatból fakad tehát a közösség: ezért a püspökök testvéreiknek és barátaiknak tartsák a papokat;[61] erejükhöz mérten, odaadóan gondoskodjanak anyagi, de főképp lelki ügyeikről. Papjaik életszentségéért a súlyos felelősség terhét főleg ők hordozzák;[62] törődjenek tehát a papi testület állandó lelki gondozásával.[63] Hallgassák meg őket szívesen, sőt kérjék is ki tanácsukat, tárgyaljanak meg velük mindent, ami összefügg a lelkipásztori munka problémáival és az egyházmegye érdekeivel. Ennek megvalósulását célozza a papok

testületét képviselő papi tanács, illetve szenátus, amely napjaink körülményei és szükségletei szerint[64] hathatósan tudja majd támogatni a püspököt tanácsaival, az egyházmegye kormányzásában; szervezetét és szabályzatát pedig a jog határozza meg.[65]

A papok viszont tartsák szem előtt az egyházirendnek azt a teljességét, amelynek a püspökök részesei: tiszteljék tehát bennük Krisztusnak, a legfőbb Pásztornak a tekintélyét. Püspökükhöz őszinte szeretettel és engedelmességgel ragaszkodjanak.[66] Az együttműködés szellemétől áthatott papi engedelmesség alapja maga a püspöki szolgálatban való részesedés, amelyet a papok a felszentelés és a kánoni küldetés által kapnak meg.[67]

A püspököknek papjaikkal való egysége napjainkban annál is inkább kívánatos, mert éppen korunkban, különféle okokból, az apostoli feladatok nemcsak nagyon változatos formában jelentkeznek, hanem szükségképp túl is lépik egy-egy plébánia vagy egyházmegye határait. Elszigetelten és egymagában tehát egyetlen pap sem képes küldetésének megfelelni, hanem csak a paptársakkal együttműködve, s azoknak a vezetése alatt, akik az egyház élén állnak.

8. – *(A papok testvéri együttműködése)*

A papokat az egyházirend szentsége az egyetlen papi rend tagjaivá teszi; fűzze tehát őket egymáshoz a szentségen alapuló testvériség meleg kapcsolata. Még külön is egységes testületet alkossanak a papok a püspökük vezetése alatt abban az egyházmegyében, amelynek szolgálatára szentelték magukat. Lehet különböző a munkakörük, de ugyanazon papi szolgálatot teljesítik az emberek javára. A közös munkában való együttműködésre irányul tehát minden pap küldetése: akár plébániai, akár plébániák felett álló munkakörben vannak elfoglalva; akár tudományos kutatást végeznek vagy tanítanak; akár kezük munkájával osztoznak a munkások sorsában, ahol ez az illetékes egyházi hatóság jóváhagyásával előnyösnek látszik; végül akkor is, ha valamilyen más apostoli vagy az apostolkodást elősegítő munkában fáradoznak. Ugyanannak a célnak elérésére szövetkeznek valamennyien: Krisztus testének kiépítésére, ez pedig különösen napjainkban sokféle munkakört és újra meg újra szükségessé váló alkalmazkodást is igényel. Éppen ezért nagyon fontos, hogy valamennyien, akár egyházmegyések, akár szerzetesek, segítsék egymást, hogy mindig munkatársak legyenek az igazság szolgálatában.[68] Mindenegyes papot az apostoli szeretet, a szolgálat és a testvériség különleges szálai fűzik a papi testület többi tagjához. Ezt ősidőktől fogva a liturgia is kifejezi azzal, hogy a papszentelésen felszólítják a papokat, tegyék ők is a kezüket az újonnan felszenteltre. Az együvétartozás ősi kifejezése az egy szívvel, egy lélekkel végzett koncelebráció is. Minden papot egyesítsen tehát paptestvérével a szeretet, az imádság és a sokoldalú együttműködés; így nyilvánuljon meg az az egység, amellyel Krisztus az övéit tökéletesen egyesíteni akarta, mégpedig azért, mert ebből tudja meg a világ, hogy a Fiút az Atya küldte.[69]

Az idősebbek tehát fogadják maguk közé a fiatalabbakat mint testvéreket, és segítsék át őket a kezdet nehézségein, könnyítsék meg nekik a szolgálatot. Igyekezzenek megérteni gondolkodásmódjukat, még ha eltér is az övékétől, kezdeményezéseiket pedig jóakaróan támogassák. A fiatalok viszont becsüljék meg az öregebbekben a kort és a tapasztalatot; beszéljék meg velük a lelkipásztori ügyeket, és legyenek készségesek az együttműködésben.

A papi testvériség szelleme megkívánja, hogy a papok ne feledkezzenek meg a vendégszeretetről,[70] gyakorolják a jótékonyságot és osszák meg egymással javaikat.[71] Külön gondjuk legyen

beteg társaikra, az elcsüggedtekre, a munkákkal túlterheltekre, a magukra hagyottakra, a számkivetettekre, és azokra, akik üldözést szenvednek.[72] Felüdülés végett is szívesen és örömmel találkozzanak, gondolva magának az Úrnak a szavára, amellyel kifáradt apostolait hívta: „Gyertek velem külön valamilyen csendes helyre és pihenjetek egy kicsit" (Mk 6,31). Még többre is szükségük van azonban a papoknak: kell, hogy egymástól segítséget kapjanak lelki és szellemi fejlődésükhöz, hogy jobban tudjanak együttműködni a szolgálatban és hogy az egyedüllétből eredő esetleges veszélyektől megszabaduljanak; ezek a szempontok késztessék őket arra, hogy közös életet éljenek, esetleg annak valamilyen lazább formáját választva. A papi élet közössége ugyanis az egyéni és a lelkipásztori igényeknek megfelelően, különféle formákat ölthet: lehet együttlakás, ahol ez megoldható, vagy asztalközösség, vagy legalábbis gyakori és rendszeres összejövetel. Nagyon kell becsülni és támogatni az olyan társulásokat, amelyek, az illetékes egyházi hatóság által jóváhagyott szabályzat alapján, megfelelő és bevált életmóddal és testvéri támogatással segítenek a papoknak, hogy hivatási teendőik végzésével meg tudják szentelni magukat. Ezeknek a társulásoknak a célkitűzése az egész papi testület javát szolgálja.

Végül, a szentelésen alapuló közösség tudatosítsa a papokban, hogy fokozottan felelősek azokért, akik lelki válságban vannak; idejében segítsenek rajtuk, négyszemközti testvéri intéssel is, ha szükséges. Azokkal szemben, akik valamiben hibáztak, legyenek nagylelkűek, bánjanak velük testvéri szeretettel, kitartóan imádkozzanak értük Istenhez, éreztessék meg velük, hogy valóban testvéreik és barátaik.

9. – *(A papok és a világi hivők)*

Az újszövetség papjai felszentelésük révén Isten népe között és annak javára az atya és tanító, nagyszerű és nélkülözhetetlen tisztét töltik be, de ők is csak az Úr tanítványai, miként az összes keresztények és az őket meghívó Isten kegyelméből velük együtt részesei az ő országának.[73] Mindazokkal, akik a keresztségben újjászülettek, a papok is testvérek a testvérek között,[74] mint krisztus egy és ugyanazon testének tagjai, s ezt a testet minden keresztény köteles építeni.[75]

A papok tehát úgy töltsék be vezető tisztségüket, hogy ne a maguk javát keressék, hanem a Jézus Krisztusét.[76] Fogjanak össze a világi hivőkkel, és egész magatartásukkal kövessék a Mester példáját, aki az emberek közé „nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon másoknak és odaadja az életét váltságul másokért" (Mt 20,28). A papok ismerjék el és segítsék érvényesülni a világi hivők tekintélyét és az egyház küldetésében nekik jutott sajátos szerepet. Vegyék komolyan azt a jogos szabadságot, amely az emberi közösségben mindenkit megillet. Szívesen hallgassák meg a világiakat, testvéri megértéssel vegyék figyelembe kívánságaikat, ismerjék el, hogy az emberi tevékenység különféle területein nekik van tapasztalatuk és ők az illetékesek, hogy így, velük együtt, képesek legyenek leolvasni az idők jeleit. Vizsgálják meg a szellemeket, hogy Istentől származnak-e,[77] de tudják is a hit érzékével észrevenni, örömmel elismerni és gondosan ápolni a világiak sokféle formában jelentkező karizmáit, legyenek azok akár egyszerűek, akár magasabb rendűek. Isten ajándékai nagy bőségben találhatók meg a híveknél; közülük különös figyelmet érdemelnek azok, amelyek sokukat a mélyebb lelkiélet felé vonzzák. Bizalommal ruházzanak tisztségeket is a világi hivőkre, az egyház szolgálatában, teret biztosítva szabad tevékenységüknek; alkalomadtán bátorítsák őket, hogy kezdeményezzenek is.[78]

A papok azért élnek a világiak között, hogy valamennyiüket elvezessék

a szeretet egységére, ezért a testvéri szeretetben „legyenek gyengédek egymáshoz és a tiszteletadásban előzékenyek" (Róm 12,10). Feladatuk tehát, hogy az ellérő nézeteket közelebb hozzák egymáshoz, és így senki se érezze magát a hivők közösségén kívülállónak. A püspök nevében az ő gondjuk a közjó védelme. Rendületlenül hirdetniök kell az igazságot, hogy a tanítások minden szele magával ne sodorja a híveket.[79] Komoly gondjuk legyen azokra, akik nem járulnak a szentségekhez, vagy esetleg a hitükben fogyatkoztak meg. A jó pásztor nem mulasztja el, hogy ezeket is felkeresse.

Az ökumenizmusról szóló utasításokat[80] figyelembe véve, ne feledkezzenek meg azokról a testvérekről, akik nincsenek velük teljes egyházi közösségben.

És ne feledjék, hogy azok is rájuk vannak bízva, akik nem ismerik el Krisztust megváltójuknak.

A hívek pedig legyenek tudatában annak, hogy mivel tartoznak papjaiknak, ezért gyermeki szeretettel szeressék őket, mint lelkiatyjukat és pásztorukat. Osztozzanak gondjaikban, segítsék papjaikat amivel tudják, főleg imádsággal és munkával. Így papjaik könnyebben lesznek úrrá a nehézségeken, szolgálatukat eredményesebben fogják betölteni.[81]

III. – *A papság területi elosztása; a papi hivatások ügye*

10. – *(Célszerű elosztás)*

Az a lelki adomány, amelyben a papok felszentelésük alkalmával részesülnek, nemcsak valamilyen korlátozott és egy helyhez kötött küldetésre teszi alkalmassá őket, hanem az üdvözítésnek mindent átfogó egyetemes küldetésére is, „egészen a föld határáig" (ApCsel 1,8). Minden papi szolgálat részesedik ugyanis annak a küldetésnek egyetemességében, amelyet Krisztus apostolainak adott. Krisztus papsága ugyanis, amelyben a papok részesedtek, szükségképpen kiterjed minden népre, minden időre; nincs nemzet, faj és idő határai közé szorítva, amint ezt Melchizedek alakja titokzatosan mér előre jelezte.[82] Ne feledjék el tehát a papok, hogy az összes egyházak gondját szívükön kell viselniük. Éppen ezért a hivatásokban gazdagabb egyházmegyék papjai készen álljanak arra, hogy püspökük engedélyével vagy buzdításával olyan vidékeken, missziókban, vagy apostoli művekben teljesítsenek szolgálatot, amelyek paphiányban szenvednek.

Ezenkívül az inkardináció és exkardináció szabályait úgy kell módosítani, hogy ez az ősi gyakorlat érvényben maradjon ugyan, de jobban feleljen meg a mai lelkipásztori igényeknek. Ahol az apostolkodás céljai megkívánják, könnyítsék meg a papok megfelelőbb elosztását, és az olyan különleges lelkipásztori munkák megszervezését is, amelyeket egyes társadalmi csoportok javára kell elvégezni valamely területen, nemzetnél vagy a föld bármelyik részén. Az ilyen munkák céljaira hasznos lehet létrehozni néhány nemzetközi szemináriumot, különleges egyházmegyét, személyi prelatúrát és más intézményeket. Ezekhez – az egyes vállalkozások számára megállapítandó módon és a helyi ordináriusok jogainak tiszteletben tartása mellett – a papokat lehet beosztani vagy inkardinálni, az egész egyház közös javára.

Idegen országokba azonban – főleg ha még nem ismerik a vidék nyelvét és szokásait – ne egymagukban küldjék a papokat, hanem ahogyan Krisztus küldte tanítványait, legalább kettesével vagy hármasával,[83] mert így egymás segítségére lehetnek. Az is fontos, hogy komolyan gondoskodjanak a küldöttek lelkiéletéről, valamint fizikai és pszichikai egészségükről is. Lehetőleg egyéni képességeiknek megfelelően válasszák ki számukra a munka helyét és körülményeit. Nagyon fontos az is, hogy aki

idegen országba indul, annak nemcsak a nyelvét tanulja meg, hanem ismerkedjék meg a nép lelkületével és szokásaival is. Így tudnak minél tökéletesebben egygyéolvadni azokkal, akiknek alázatosan szolgálni akarnak. Ebben Pál apostol példáját kövessék, aki elmondhatta magáról: „Bár mindenkitől független voltam, mégis mindenkinek szolgája lettem, hogy minél többet megnyerjek. A zsidók közt zsidóvá váltam, hogy megnyerjem a zsidókat..." (1 Kor 9,19–20).

11. – *(Gondoskodás papi hivatásokról)* Lelkünk pásztora és oltalmazója[84] úgy rendezte el egyháza ügyét, hogy választott és tulajdon vére árán szerzett népének[85] a világ végéig mindig legyenek papjai, nehogy a keresztény nép bármikor is olyan legyen, mint a nyáj, amelynek nincs pásztora.[86] Az apostolok felismerték Krisztusnak ezt a szándékát és a Szentlélek sugallatát követve feladatuknak tekintették olyan szolgák kiválasztását, „akik alkalmasak lesznek rá, hogy másokat tanítsanak" (2 Tim 2,2). Valóban, ez a kiválasztás olyan feladat, amely hozzátartozik a papi küldetéshez, hiszen a papnak magáévá kell tennie az egész egyháznak azt a gondját is, hogy itt a földön Isten népénél sohase legyen hiány munkásokban. Mivel pedig „a hajó kormányosának és utasainak egy az érdeke",[87] azért az egész keresztény népet rá kell ébreszteni kötelességére: kitartó imádsággal, sőt más rendelkezésre álló eszközökkel is[88] működjék közre abban, hogy az egyháznak mindig legyenek papjai, mert nem nélkülözheti őket isteni küldetése teljesítésében.

Először is, a papok szívvel-lélekkel azon legyenek, hogy szavukkal és tanúságtétellel: a szolgálat lelkületét s igazi húsvéti örömöt sugárzó életükkel, híveik elé tárják a papi hivatás nagyszerűségét és szükségességét.

Nem sajnálva fáradságot és nem félve nehézségektől, segítsék a fiatalok, sőt felnőttek közül is a kellő felkészülésben azokat, akiket bölcs megítélésük szerint ilyen kiváló szolgálatra alkalmasnak tartanak. Így azután, annak idején, minden belső és külső kényszertől mentesen, hívhatja őket a püspök. A felkészítés célját leginkább gondos és bölcs lelkivezetéssel lehet elérni. A szülők, tanítók és mindazok, akikre bármiképpen tartozik a gyermekek és fiatalok nevelése, úgy irányítsák az alkalmasokat, hogy megismerkedjenek az Úrnak övéiről gondoskodó szeretetével, meglássák az egyház szükségleteit, és így készek legyenek az Úr hívó szavára minden kikötés nélkül válaszolni a próféta szavával: „Itt vagyok, engem küldj el!" (Iz 6,8). Nem szabad azonban arra számítani, hogy az Úr hívó szava valamilyen rendkívüli formában jut el a választottakhoz. Olyan jelekből lehet azt felismerni és hitelességét megállapítani, amilyenek a napi életben is megismertetik Isten akaratát az értelmes hívővel; a papoknak nagyon kell figyelniük ezekre a jelekre.[89]

Nagyon ajánlatos tehát, hogy bekapcsolódjanak a hivatások szolgálatára létesített egyházmegyei vagy országos intézmények munkájába.[90] A szentbeszédekben, a hitoktatásban és a sajtóban pedig világosan tárják fel az egyháznak mind helyi, mind pedig általános szükségleteit; vonzó formában mutassák be a papi szolgálat értelmét és kiválóságát. Benne ugyanis nagy terhekhez nagy örömök kapcsolódnak, és az egyházatyák szerint a papi szolgálatban mutatható ki legjobban a szeretet Krisztus iránt.[91]

III. fejezet

A PAPOK ÉLETE

I. – *A papok hivatása a tökéletességre*

12. – *(Kötelességük életszentségre törekedni)*

Az egyházirend szentségében a papok Krisztushoz, a Paphoz lesznek hasonlóvá, hogy a Főnek szolgái legyenek az ő egész testének, az egyháznak kialakításában és felépítésében, mint a püspökök munkatársai. Amiként minden keresztény hivő, úgy ők is megkapták már a keresztségi konszekrálással annak a nagyszerű hivatásnak és kegyelemnek a jelét és ajándékát, amely lehetővé teszi, sőt kötelességükké is, hogy gyarlóságuk dacára[92] tökéletességre törekedjenek az Úr szavai szerint: „Legyetek tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes" (Mt 5,48). A tökéletesség kimunkálása azonban a papoknak különösképpen is kötelessége. Az egyházirend felvétele új módon szenteli őket Istennek: Krisztusnak, az örök Papnak élő eszközeivé válnak, hogy a történelem századain át folytatni tudják az ő csodálatos művét, amely az egész emberiséget isteni hatalommal visszaállította régi épségébe.[93] Mivel tehát minden pap a maga fokozata szerint Krisztust képviseli, különleges kegyelmet is kap arra, hogy a rábízott népnek és Isten egész népének szolgálatában jobban elérje annak tökéletességét, akit képvisel, és hogy gyarlóságát annak szentsége orvosolja, aki számunkra „szent, ártatlan, szeplőtelen, a bűnösöktől elkülönített" főpap lett (Zsid 7,26).

Krisztus, akit az Atya megszentelt és a világba küldött,[94] „önmagát adta értünk, hogy minden gonoszságtól megváltson, megtisztítson és jótettekben buzgólkodó, választott népévé tegyen" (Tit 2,14), és így menjen be szenvedése által dicsőségébe.[95] Álljon ez a papokra is, akiket felszentelt a Lélek kenete és maga Krisztus küld: öljék meg önmagukban a test cselekedeteit és adják át magukat teljesen az emberek szolgálatára; így azzal a megszentelő erővel, amely Krisztusból árad rájuk, beérett életszentségre tehetnek szert.[96]

Csak megerősödnek tehát lelkiéletükben, amikor a Lélek és a megigazulás szolgálatában fáradoznak,[97] feltéve ha tanulékonyak Krisztus éltető és irányt mutató Lelkével szemben. Éppen maguk a naponként ismétlődő szent ténykedések, valamint egész szolgálatuk, amelyet a püspökkel és paptestvéreikkel együtt végeznek, irányítják őket a tökéletesség felé. Viszont nagyon fokozza a papok életszentsége a szolgálatuk eredményességét. Igaz ugyan, hogy Isten kegyelme az üdvözítés művét véghezviheti méltatlan szolgák révén is, mégis rendszerint olyanok által nyilvánítja ki szívesebben Isten a maga nagy tetteit, akik fogékonyabbak a Szentlélek indításaira és irányítására, akik Krisztussal való bensőséges egységük és életük szentsége alapján elmondhatják az apostollal: „Élek, de már nem én élek, hanem Krisztus él énbennem" (Gal 2,20).

A zsinat most lelkipásztori célkitűzéseire gondol: miként újítsa meg belsőleg az egyházat, hogyan biztosítsa az evangéliumnak egész világon való elterjedését és mit tegyen annak a párbeszédnek a sikeréért, amelyet a mai világgal kell folytatnia; ezeket tartva szem előtt buzdítja a papokat, hogy az egyház által ajánlott eszközöket felhasználva[98] törekedjenek az életszentségre. A tökéletességben való növekedésük pedig egyre alkalmasabb eszközzé teszi őket Isten népének szolgálatában.

13. – *(A hármas papi funkció a papi megszentelődés forrása)*

Az életszentséget a papok sajátos módon érik el: éppen papi feladataiknak krisztusi szellemű, becsületes és fáradhatatlan teljesítésével.

Mint Isten igéjének szolgái, naponként olvassák és hallgassák azt, amire másokat tanítaniuk kell, az Isten igéjét. Ha törekszenek azt egészen magukévá tenni, az Úrnak egyre tökéletesebb tanítványai lesznek: „Ezeket gyakorold és ezekben tarts ki, hogy előrehaladásodat mindenki lássa. Ügyelj magadra és a tanításra. Légy állhatatos benne. Ha megteszed, magadat is, hallgatóidat is üdvösségre segíted" (1 Tim 4,15–16), írja Pál apostol Timóteusnak. Keresve a módját, hogy a szemlélődés gyümölcseit hogyan adhassák át minél jobban másoknak,[99] mélyebben fogják megérteni „Krisztus felfoghatatlan gazdagságát" (Ef 3,8) és Isten szerfölött sokrétű bölcsességét.[100] Ha szem előtt tartják, hogy az Úr nyitja meg a szíveket,[101] és hogy a tanítás nagyszerűsége nem tőlük, hanem Isten erejétől származik,[102] akkor éppen az ige hirdetése közben forrnak össze Krisztussal, a Mesterrel, és kerülnek az ő Lelkének vezetése alá. Így a Krisztussal való közösség révén részeseivé lesznek Isten szeretetének, amelynek kezdettől fogva elrejtett titka[103] Krisztusban lett nyilvánvalóvá.

A szentségek szolgálatában, de különösen a szentmiseáldozat bemutatásában a papok kiváltságos módon képviselik Krisztust, aki önmagát adta áldozatul az emberek megszentelésére. Felhívás ez számukra: utánozzák azt, amit művelnek, vagyis ha az Úr halálának misztériumát ünneplik, akkor maguk is igyekezzenek a bűnöknek és gonosz vágyaknak meghalni.[104] Az eukarisztikus áldozat misztériumában, melynek ünneplése a pap legjelesebb feladata, állandóan megvalósul a megváltás műve;[105] ezért nagyon ajánlatos a naponkénti bemutatása: a szentmise akkor is Krisztusnak és az egyháznak szent cselekménye, ha hívek jelenléte nem biztosítható.[106] Így a papok Krisztus papi ténykedésével egyesülve naponként adják oda magukat Istennek, és Krisztus testével táplálkozva saját szívüket annak a szeretet tüzénél gyújtsák lángra, aki eledelül adja magát híveinek. A szentségek kiszolgáltatásában is egyesüljünk Krisztus szándékával és szeretetével. Sajátos módon valósítják meg ezt az egyesülést azzal, hogy a bűnbánat szentségének kiszolgáltatására mindenkor teljes készséggel vállalkoznak, valahányszor híveik azt ésszerűen kérik. A zsolozsmázással az egyház szavához kölcsönzik ajkukat, az egyház pedig kitartóan imádkozik az egész világ nevében Krisztussal, „aki örökké él, hogy közbenjárjon értünk" (Zsid 7,25).

A szeretet, amelyet a Jó Pásztor ojt a szívükbe, arra indítja Isten népének vezetőit és pásztorait, hogy életüket adják juhaikért,[107] készen a legnagyobb áldozatra is, követve azoknak a papoknak a példáját, akik nem vonakodtak napjainkban sem feláldozni életüket. Mivel ők hitre nevelnek, nekik maguknak is legyen meg „a reményük Krisztus véréért, hogy beléphetnek a szentélybe" (Zsid 10,19): „őszinte szívvel és hitből fakadó bizalommal" (Zsid 10,22) járulhatnak Isten elé. Híveikkel kapcsolatban legyen szilárd a reményük,[108] hogy minden szomorúságukban meg tudják vigasztalni őket, azt a vigasztalást nyújtva nekik, amellyel Isten őket magukat is vigasztalja.[109] Mint a közösség vezetői, gyakorolják a lelkipásztorok sajátos aszkézisét: félretéve egyéni érdekeiket, ne azt keressék, ami nekik maguknak hasznos, hanem azt, ami mások üdvösségére nézve hasznos.[110] Mindig tökéletesítsék lelkipásztori munkáik módszereit, mindig legyenek készen arra, hogy a lelkek gondozásának új útjaira is rálépjenek, ha így vezeti őket a Szentlélek, aki ott működik, ahol akar.[111]

14. – *(A papi élet egysége és összhangja)*

A mai világban roppant nagy az emberek elfoglaltsága és a legkülönbözőbb problémák szorongatják őket, amelyeket nem is egyszer gyorsan kell megoldaniuk, ezért nem ritkán abban a veszélyben forognak, hogy erőik szétforgácsolódnak. Ugyanígy a papokat is annyiféle hivatásbeli kötelesség veszi igénybe és köti le hol itt, hol ott a figyelmüket, hogy nem minden aggódás nélkül keresik a módját: hogyan hangolhatnák egybe külső elfoglaltságaikkal benső életüket. Ezt az életegységet nem tudja biztosítani sem a munkáiknak jó beosztása, sem a jámborsági gyakorlatok elvégzése, bár mindkettőnek van benne szerepe. Életük egységét akkor valósítják meg a papok, ha Krisztus példáját követik szolgálatuk teljesítésében: Urunk eledele az volt, hogy annak akaratát tegye meg, aki őt küldte, és elvégezze művét.[112]

Krisztus most a szolgái által működik, hogy Atyja akaratát szüntelenül teljesítse a világban az egyház révén; ezért az Úr a papi élet egységének mindig alapja és forrása marad. A papoknak tehát akkor sikerül megteremteniük ezt az egységet, ha az Atya akaratának felismerésében és a rájuk bízott nyájért vállalt önfeláldozásban Krisztussal egyesülnek.[113] Ha így átveszik Krisztustól a jó pásztor tulajdonságait, akkor magában a lelkipásztori szeretetnek a gyakorlásában találják meg a papi tökéletességnek azt a kötelékét, amely életüket és tevékenységüket egybefogja. A lelkipásztori szeretetnek[114] pedig az eukarisztikus áldozat a legfőbb forrása, és éppen ezért az egész papi élet középpontja és tápláló gyökere; igyekezzék tehát a pap saját lelki életében megvalósítani azt, ami az áldozati oltáron végbemegy. Ez azonban csak úgy érhető el, ha imádságában egyre mélyebben hatol be Krisztus misztériumába.

Vizsgálják meg minden kezdeményezésüket, keressék, mi az Isten akarata, hogy életük egysége a részletekben is biztosítva legyen.[115] Kérdezzék továbbá: megvan-e az összhang terveik és az egyház evangéliumi küldetésének alapelvei között. Nem lehet ugyanis a Krisztus iránt tanúsított hűséget elválasztani az ő egyháza iránt táplált hűségtől. A lelkipásztori szeretet tehát azt kívánja, hogy a pap püspökével és paptestvéreivel szoros közösségben dolgozzék, nehogy kárba vesszék fáradozása.[116] Ha a papok ehhez tartják magukat, megtalálják életük egységét magában az egyház küldetésének egységében, egyesülnek Urukkal és általa az Atyával a Szentlélekben; hogy így sok vigasztalásban legyen részük s túláradjon bennük az öröm.[117]

II. – *A papi élet sajátos lelki követelményei*

15. – *(Az áldozatosság és az engedelmesség)*

A papi szolgálathoz leginkább szükséges erények közül ki kell emelni azt a lelkületet, amely által mindig készek lesznek saját akaratukról lemondva annak akaratát megtenni, aki küldte őket.[118] Az az isteni mű ugyanis, amelynek megvalósítására a Szentlélek szánta a papokat,[119] meghalad minden emberi erőt és bölcsességet, mert Isten „azt választotta ki, ami a világ szemében gyönge, hogy megszégyenítse az erőseket" (1 Kor 1,27). Saját gyöngeségének tudatában Krisztusnak igaz szolgálja alázatos lélekkel végzi munkáját, s azt keresi, ami Istennek kedves.[120] Mint akit fogva tart a Lélek,[121] hagyja, hogy annak az akarata kormányozza őt mindenben, aki minden embert üdvözíteni kíván. Ezt az akaratot mindennapi teendőiben felismerheti és teljesítheti is, ha alázatosan szolgál mindazoknak, akiket munkakörében és élete sokféle eseménye által rábízott az Isten.

A papi szolgálat olyan szolgálat, amelyet maga az egyház végez, ezért csak-

is az egész test hierarchikus közösségében lehet teljesíteni. A lelkipásztori szeretet tehát arra ösztönözze a papokat, hogy ezen a közösségen belül tevékenykedjenek: az engedelmesség által önakaratukat Isten és testvéreik szolgálatára áldozzák fel, fogadják el és hajtsák végre a hit lelkületével mindazt, amit a pápa, a püspökük vagy más elöljárójuk parancsol vagy ajánl. Örömest hozzanak áldozatot, sőt magukat is teljesen áldozzák fel,[122] bármilyen szerényebb vagy szegényebb munkakörben is, amelyet rájuk bíznak. Ily módon megőrzik és megerősítik a szükséges egységet azokkal, akik testvéreik a szolgálatban, főképpen pedig azokkal, akiket az Úr egyházának látható vezetőivé rendelt, és Krisztus testének építésén dolgoznak, amelyet éppen „a különféle ízületek tartanak össze", míg maga a test növekszik.[123] Ez az engedelmesség Isten gyermekeinek érettebb szabadságára vezet. Természeténél fogva megkívánja, hogy amikor a papok munkájuk közben a szeretet sürgetésére és az egyház érdekében bölcs megfontolásokkal új utakat keresnek, bizalommal terjesszék elő elgondolásaikat és bátran hozakodjanak elő a rájuk bízott nyáj szükségleteivel; legyenek azonban mindig készen arra, hogy azok ítéletének vessék alá magukat, akik Isten egyházának kormányzásában a vezetők.

Ezzel az alázatossággal és ezzel a felelős és önkéntes engedelmességgel a papok Krisztushoz válnak hasonlóvá, hiszen ugyanaz a lelkület van bennük, amelyik Krisztus Jézusban volt, aki „szolgai alakot öltött, kiüresítette magát és engedelmeskedett mindhalálig" (Fil 2,7–9). Ezzel az engedelmességgel győzte le és tette jóvá Ádám engedetlenségét, az apostol tanúsága szerint: „Ahogy egy embernek engedetlensége miatt mindnyájan bűnössé váltak, meg is igazultak egynek engedelmességéért" (Róm 5,19).

16. – *(A celibátus)*

A mennyek országáért vállalt és egész életre szóló teljes önmegtartóztatást az Úr Jézus ajánlotta,[124] és a századok folyamán, így napjainkban is, sok keresztény készségesen vállalta és becsülettel teljesítette, az egyház pedig mindig nagyra becsülte, különösen a papi élet szempontjából. Jele és ösztönzője ez a lelkipásztori szeretetnek, és a világban a lelki termékenységnek egy egészen sajátos forrása.[125] Nem természetből fakadó követelménye ez tehát a papi felszenteltségnek: nyilvánvaló ez az ősegyház gyakorlatából[126] és a keleti egyházak hagyományából. Vannak ott érdemekben gazdag, házas papok is azok mellett, akik az összes püspökökkel együtt a kegyelem ajándékából a celibátusra vállalkoztak. Amikor a zsinat a celibátust ajánlja, a keleti egyházak eltérő törvényes fegyelmét semmiképpen sem akarja megváltoztatni, és nagy szeretettel buzdítja azokat, akik mint házas emberek vették fel az egyházirendet, hogy tartsanak ki szent hivatásukban és igyekezzenek életüket teljes odaadással a rájuk bízott lelkek szolgálatába állítani.[127]

A celibátus sok szempontból nagyon megfelel a papi szolgálatnak. A papi küldetés ugyanis teljes egészében annak az új emberiségnek a szolgálatára van szentelve, amelyet a halálon győztes Krisztus létesít Lelke által ebben a világban és amelynek tagjai „nem a vérnek vagy a testnek vágyából, s nem a férfi akaratából, hanem Istenből születtek" (Jn 1,13). A mennyek országáért vállalt szüzesség illetve celibátus által[128] a papok új és még kiválóbb értelemben vannak Krisztusnak szentelve. A szívük osztatlan, ezért könnyebben is ragaszkodnak hozzá,[129] Krisztusban és Krisztus által szabadabban szentelik életüket Isten és az emberek szolgálatára, országáért és az Istenből való újjászületés művéért készségesebben dolgoznak, s így alkalmasabbak lesznek arra, hogy a Krisztusban elnyert lelki atyaságuk szélesebb

körre terjedjen ki. Az emberek előtt pedig így tesznek tanúságot arról, hogy osztatlanul akarják odaadni magukat a rájuk bízott munkára: arra, hogy a híveket eljegyezzék egy férfival, és őket tiszta szűzként vezessék el Krisztushoz.[130] Celibátusukkal arra a titokzatos és Istentől alapított házasságra utalnak, amely a jövőben fog teljesen megnyilvánulni, s amely által Krisztus az egyház egyetlen jegyese.[131] Ezenfelül, előjeleivé lesznek az eljövendő világnak, amely a hit és a szeretet által már jelen van, s ahol a feltámadás gyermekei nem mennek férjhez és nem is házasodnak.[132]

Ezek a meggondolások Krisztus misztériumán és küldetésén alapulnak. Ösztönzésükre a celibátust kezdetben csupán ajánlották a papoknak, később pedig a latin egyházban már kötelezték rá mindenkit, akit az egyházirend felvételére bocsátottak. A zsinat újra jóváhagyja és megerősíti ezt a törvényt a papi rend jelöltjeire nézve. A Lélek sugallatára bízik abban, hogy az Atya nagylelkűen adja az újszövetségi papsághoz annyira illő celibátus ajándékát, ha azt alázatosan és kitartóan kérik mindazok, akik az egyházirend szentségének felvételével Krisztus papságának részesei, és ha ugyanezt az egész egyház is kéri. A zsinat buzdítja a papokat: ragaszkodjanak nagylelkűen a celibátushoz és tartsanak is ki benne hűségesen, hiszen Isten kegyelmében bíztak, Krisztus példáját akarták követni akkor, amikor szabad elhatározással vállalkoztak rá. Érezzék át ennek az ajándéknak értékét, amelyet az Atyától kaptak, és amelyről az Úr Jézus igen nagy megbecsüléssel szólt.[133] Tartsák szem előtt a celibátus által jelképezett és benne kiteljesedő nagy misztériumokat.

Minél inkább lehetetlennek tartja sok mai ember a világban a teljes megtartóztatást, annál alázatosabban és kitartóbban imádkozzanak a papok az egyházzal együtt a hűség kegyelméért, amelyet Isten nem tagad meg azoktól, akik kérik tőle; egyszersmind használják fel a mindenkinek rendelkezésére álló természetes és természetfeletti segítséget. Főképpen ne hanyagolják el azoknak az aszkétikai szabályoknak a követését, amelyek az egyház tapasztalata szerint beváltak és a mai viszonyok között sem kevésbé szükségesek. Arra kéri tehát a zsinat a papokat, sőt az összes hivőket is, hogy a papi celibátust, ezt az értékes adományt nagy becsben tartsák. Kérjék valamennyien Istentől, hogy nagy bőséggel adja meg mindenkor egyházának ezt az ajándékot.

17. – *(Helyes magatartás a földi javakkal szemben)*

A papok megtanulhatják az emberi értékek tiszteletben tartását és a teremtett dolgoknak, mint Isten adományainak a megbecsülését, amikor baráti és testvéri kapcsolatokat ápolnak egymással és a többi emberrel. Bár a világban élnek, legyenek mindig tudatában annak, hogy Urunk és Mesterünk szava szerint nem ebből a világból valók,[134] annak javait tehát úgy használják, mintha nem használnák.[135] Így eljutnak arra a szabadságra, amely minden rendetlen gondtól megszabadítja, ezáltal pedig fogékonyakká teszi őket arra, hogy meghallják az isteni szót a mindennapi életben. A szabadságból és fogékonyságból azután kifejlődik bennük a lelki érzék a józan ítélőképességhez; segítségével meg fogják találni, milyen a helyes viszony a világhoz és a földi javakhoz. A helyes viszony azért nagyjelentőségű a papok számára, mert az egyház benn a világban teljesíti küldetését, és mert a teremtett javak az emberi személyiség kibontakozásához feltétlenül szükségesek. Legyenek tehát egyrészt hálásak mindazért, amit a mennyei Atya nyújt nekik a rendezett életmód céljára, másrészt azonban alkossanak maguknak, a hit fényénél, józan ítéletet mindenről, ami kapcsolatba jut velük, hogy megtanulják azokat helyesen, Isten akarata szerint felhasználni, és képesek legyenek eluta-

sítani mindazt, ami küldetésükben gátolná őket.

A papoknak ugyanis az Úr az „osztályrészük és örökségük" (Szám 18,20), s ezért csak olyan célokra használjanak fel mulandó javakat, amelyekre szabad felhasználni Krisztus Urunk tanítása és egyházának rendelkezése alapján.

A papok a szoros értelemben vett egyházi javakat e javak természetének megfelelően és az egyházi törvények rendelkezései szerint kezeljék; lehetőleg vegyék igénybe a világi szakemberek segítségét. Mindig csak olyan célokra költsenek, amelyek indokolják azt, hogy az egyháznak földi javai legyenek. Ilyenek: az istentisztelet méltó elvégzése; gondoskodás a klérus tisztességes megélhetéséről, az apostoli intézményekről; és főleg az ínségesek megsegítése, a szeretet művei által.[136] Azokat a javakat pedig, amelyeket valamilyen egyházi hivatallal kapcsolatban szereznek – tiszteletben tartva a helyi jog esetleges intézkedéseit[137] – a papok és püspökök elsősorban saját tisztes megélhetésük biztosítására és állapotukkal járó kötelezettségeik teljesítésére fordítsák. Ami pedig megmarad, azt valóban ne másra, mint avagy az egyház javára, vagy a szeretet műveinek támogatására költsék. Az egyházi hivatalt tehát ne tekintsék egyszerűen kereseti forrásnak, ne is fordítsák a belőle származott jövedelmet családi vagyonuk növelésére.[138] A papok tehát kerüljenek minden kapzsiságot, ne engedjék, hogy a szívük a vagyonhoz tapadjon,[139] és a kereskedésnek még a látszatától is komolyan tartózkodjanak.

Többre is van azonban hivatásuk: vállalják az önkéntes szegénységet, hogy még inkább hasonlók legyenek Krisztushoz és szabadabbak a szent szolgálatra. Mert Krisztus, noha gazdag volt, értünk szegénnyé lett, hogy szegénysége által meggazdagodjunk.[140] Az apostolok a példájukkal tanúsították, hogy Isten ingyenes ajándékát ingyen kell továbbadni,[141] és tudtak bőségben élni, de nélkülözni is.[142] A rendelkezésre álló javaknak bizonyos fokú közös használata pedig – annak a vagyonközösségnek a mintájára, amelyről az ősegyház története oly elismerően szól[143] – a legjobb utakat készíti a lelkipásztori szeretet számára. A szegénység szellemét Krisztus ajánlotta figyelmünkbe: a papok ilyen életmóddal tudják azt dicséretre méltóan gyakorolni.

Az Úr Lelkének vezetésével – ő kente fel a Megváltót, és küldte el, hogy hirdesse a szegényeknek az evangéliumot[144] – a papok, nem különben a püspökök is, kerüljenek mindent, ami a szegényeket bármi módon elidegenítené tőlük. Még jobban, mint Krisztus világi tanítványai, kerüljék mindenben a hiúságnak a látszatát is. Lakásukat úgy rendezzék be, hogy oda senki se féljen belépni, és még a szegény ember se érezze magát feszélyezve benne.

III. – *A papi élet támaszai*

18. – *(A lelki hálaadás eszközei)*

A papok az élet minden körülményei között fejleszthetik egységüket Krisztussal, mert – szolgálatuk lelkiismeretes teljesítésén kívül – rendelkezésükre állnak általános és sajátos, új és régi eszközök; a Szentlélek ki nem üresíthető kincstára ez Isten népe javára. Tagjai megszentelésére ajánlja ezeket az eszközöket az egyház, sőt van úgy, hogy használatukat el is rendeli.[145] Valamennyi közül a legtöbb kegyelmet biztosítja Krisztus híveinek, ha lelküket Isten Igéjével táplálják a szentírás és az eukarisztia kettős asztalánál.[146] Mindenki jól tudja, mit jelent ez a töltekezés a sajátos papi megszentelődésre nézve, ha tudatos és rendszeres.

A szentségi kegyelem kiszolgáltatói Krisztussal, az Üdvözítővel és Jó Pásztorral egyesülnek nagy bensőséggel, amikor ők maguk járulnak felkészült lélekkel a szentségekhez; elsősorban a gyakori gyónásról van szó. Ha lelkiismeretük naponkénti vizsgálásával készül-

nek rá, nagyon elősegíti szívük szükséges megtérését az irgalmasság Atyjának szeretetéhez. A lelkiolvasás is táplálja őket, és arra képesíti, hogy a hit fényénél tudják keresni Isten akaratának jeleit, kegyelmének indításait az élet változatos történéseiben, és így napról napra tanulékonyabbak lesznek küldetésükben, melyet a Szentlélekben vállaltak magukra. A tanulékonyság csodálatos példaképét mindenkor a Boldogságos Szűz Máriában találják meg, aki a Szentlélek vezetése alatt tökéletes teljességben szentelte magát a megváltás misztériumának.[147] A papok tehát gyermeki odaadással tiszteljék és szeressék őt, az Örök Főpap édesanyját, az apostolok királynőjét és szolgálatuk oltalmazóját.

Legyen szívügyük a hűséges szolgálat nagy erőforrása, a naponkénti elbeszélgetés Krisztus Urunkkal a szent eukarisztia látogatásakor és egyéni imádásában. E lelki magányra szívesen szenteljenek időt, és tartsák fontosnak a lelkivezetést. Sokféleképpen: különösen az elmélkedő ima bevált módszereit használva és szabadon választott imaformákkal, keressék és buzgón kérjék is az Istentől az igazi imádás szellemét, hogy általa – a rájuk bízott néppel együtt – bensőségesen egyesüljenek Krisztussal, az újszövetség közvetítőjével, és így mint fogadott gyermekek kiálthatják: „Abba, Atya"! (Róm 8,15).

19. – *(Lelkipásztori továbbképzés)*

A püspök arra figyelmezteti a szentelés szertartásában a papokat, hogy „érettek legyenek a tudásban", és hogy „tanításuk Isten népének lelki orvossága legyen".[148] Aki szent dolgok szolgája, annak a tudománya is szent legyen: szent forrásból fakadjon és szent célra irányuljon. Elsősorban tehát a szentírás elmélyült olvasásából kell azt meríteni,[149] de a szentatyáknak, az egyháztanítóknak írásai és a szenthagyomány egyéb kincsei is gazdag anyagot nyújtanak. A mai idők emberének kérdéseire is meg kell adniok a helyes választ; ezért a papok ismerjék jól az egyház tanítóhivatalának, különösen a zsinatoknak és a római pápáknak megnyilatkozásait. A további eligazítást pedig a legjobb és elismert teológiai szerzőknél keressék.

Napjainkban az emberi tudás és a szent tudomány is eddig nem tapasztalt gyorsasággal fejlődik; késztesse ez a papokat arra, hogy az isteni és az emberi dolgokra vonatkozó ismereteiket szünet nélkül tökéletesítsék, és ezáltal készüljenek fel az oly szükséges párbeszédekre kortársaikkal.

Mindent meg kell tenni, hogy a papoknak megkönnyítsék a tanulást és az evangelizálás meg az apostolkodás módszereinek egyre jobb elsajátítását a papi továbbképzés eszközei, az egy-egy ország körülményeinek megfelelő tanfolyamok és kongresszusok, a pasztorális tanulmányi központok, a könyvtárak és a tanulmányokat irányító rátermett személyek által. Fontolják meg a püspökök, esetleg egymás között is tárgyalják meg, miképpen lehetne legjobban biztosítani, hogy valamennyi papjuk meghatározott időközökben – de főképpen néhány évvel a szentelés után – tanfolyamon vegyen részt.[150] Itt adjanak alkalmat arra, hogy elmélyítsék ismereteiket a lelkipásztori módszerek és a hittudományok terén, de arra is, hogy lelkiéletükben megerősödjenek és paptestvéreikkel kicseréljék lelkipásztori tapasztalataikat.[151] Így, és egyéb eszközök révén is kapjanak komoly segítséget a kezdő plébánosok és azok, akik új lelkipásztori munkaterületre lépnek, vagy akiket más egyházmegyébe, illetve országba küldenek.

Végül, gondoskodjanak a püspökök arról, hogy néhány papjuk a szent tudományok alaposabb művelésére szentelje magát. Így mindig jut rátermett tanár a papnövendékekhez, lesz, akik paptársait és a világi hívőket is hozzásegíti a szükséges tudáshoz, és lesz, aki biztosítja a szent tudományok egészséges fejlődését, amelyre az egyháznak igen nagy szüksége van.

20. – *(Anyagi ellátottság)*

A papok a rájuk bízott munkakör betöltésével Isten szolgálatára szentelték magukat, megérdemlik tehát azt, hogy méltányos anyagi ellátásban részesüljenek, mert „a munkás megérdemli a maga bérét" (Lk 10,7),[152] és „így rendelte az Úr is, hogy az evangélium hirdetői az evangéliumból éljenek" (1 Kor 9,14). Ezért, amennyiben a papok méltányos ellátása más forrásból nincsen biztosítva, maguk a hívek, akikért a papok dolgoznak, valódi kötelezettség alapján, gondoskodjanak róla, hogy meglegyenek számukra a tisztes és állásukhoz méltó életfeltételek. A püspököknek figyelmeztetniük kell híveiket erre a kötelezettségre. Egyben gondoskodni tartoznak arról, hogy a saját egyházmegyéjükben, vagy – és ez lenne a megfelelőbb – többen, közösen egész területekre megfelelő szabályzatot állapítsanak meg; ebben történjék gondoskodás azoknak a tisztes megélhetéséről, akik Isten népét valamilyen módon szolgálták vagy szolgálják. Az egyesek járandóságának megállapításánál tekintetbe kell ugyan venni a munkakör természetét, a helyi körülményeket és a szolgálati időt, de alapjában véve az egyenlőségnek kell érvényesülnie mindazok között, akik azonos körülmények között vannak. A járandóság legyen a papi álláshoz szabva, és tegye lehetővé számukra azt, hogy a szolgálatukban állók köteles fizetését megadhassák, sőt azt is, hogy a szegényeket valamilyen formában támogathassák, mert a szegényekkel való törődést az egyház kezdettől fogva nagyra értékelte. Olyan mértékű legyen továbbá az anyagi ellátottság, hogy a papok évenként megérdemelt és szükséges szabadságot élvezhessenek; a püspöknek gondoskodnia kell arról, hogy a szabadságot valóban kivehessék.

Az elsősorban döntő szempont pedig maga az a tisztség legyen, amelyet a pap betölt. A beneficiumos rendszernek tehát meg kell szűnnie, vagy legalább úgy kell azt átalakítani, hogy a hivatallhoz kapcsolt beneficiumrész, illetve a jog azokhoz az illetékekhez, amelyek a hivatallal járó javadalomból folynak, csak másodlagos jelentőségű legyen, a jogi elsőség magát az egyházi tisztséget illesse meg; ilyen tisztségnek kell tekinteni ezentúl minden, lelki cél szolgálatára adott, állandó jellegű megbízatást.

21. – *(Biztosítási alap)*

A jeruzsálemi ősegyház híveinek példája legyen mindig szem előtt; „mindenük közös volt" (ApCsel 4,32), „mindenkinek adtak belőle, a szükséghez mérten" (ApCsel 4,35). Ezért nagyon megfelelő volna, hogy legalább olyan területeken, ahol a klérus anyagi ellátása vagy egészen vagy nagyobb részben a hívek adományaitól függ, az egyházmegye egy meghatározott szerve gyűjtse össze az erre a célra felajánlott összegeket. Ennek az intézménynek a vezetése a püspökre tartozik, néhány meghatalmazott papnak és – ha megfelelőnek látszik – néhány világi gazdasági szakembernek együttműködésével. Kívánatos az is, hogy ezenkívül az egyes egyházmegyékben vagy területeken, a lehetőséghez mérten, létesüljön közös vagyonalap is. Ebből a püspökök fizethetik az egyház szolgálatában álló más személyeket, és fedezhetik az egyházmegye egyéb anyagi kiadásait is. Sőt ebből támogathatnák a gazdagabb egyházmegyék a szegényebb egyházmegyéket, hogy bőségük azok inségén enyhítsen.[153] Ezt a közös vagyonalapot elsősorban a hívek adományaiból kell létesíteni, lehetnek azonban más forrásai is, amelyeket a jog szabályozzon.

Ezenfelül olyan országokban, ahol a klérus társadalombiztosítása még nincs kellőképpen megszervezve, gondoskodjanak a püspöki karok arról is, hogy – mindig szem előtt tartva az egyházi és polgári törvényeket – létesüljenek olyan biztosítóintézetek, amelyek a hierarchia felügyelete alatt, kielégítően gondoskodnak az egészségügyi szolgáltatásokról, a betegellátásról és a betegség, rokkant-

ság vagy öregség következtében munkaképtelenné vált papok támogatásáról. Az ilyen intézetek lehetnek egyházmegyeiek, esetleg ezek társulásai; lehetnek több egyházmegyét együttesen szolgáló intézmények, vagy egy egész országra kiterjedő hálózat. Az így megszervezett intézményeket a papoknak támogatniuk kell. Késztesse őket erre a paptestvéreikkel való szolidaritás szelleme és az érzék más bajai iránt; vegyék azonban azt is figyelembe, hogy ha így nem kell aggódniuk a jövő miatt, maguk is elevenebb evangéliumi szellemben gyakorolhatják a szegénységet és egészen a lelkek szolgálatára fordíthatják erőiket.[154] Az illetékesek pedig legyenek rajta, hogy az egyes nemzetek hasonló biztosítóintézetei között is jöjjenek létre kapcsolatok: így azok szilárdabb anyagi alaphoz jutnak és szélesebb körben terjednek el.

Zárószó és buzdítás

22. – A zsinat számításba veszi ugyan a papi élet örömeit, de nem mehet el szó nélkül azok mellett a nehézségek mellett sem, amelyeket a papoknak a mai életben el kell viselniük. Tud arról is, hogy mennyire átalakulóban van a gazdasági és a társadalmi élet, sőt az emberek erkölcsi felfogása is, és hogy a közvéleményben is mennyire változik az értékek rendje. Ennek következtében az egyház szolgái, sőt nem egyszer maguk a keresztény hívők is idegennek érzik magukat abban a világban, amelyikben élnek, és aggódva keresik azt a módot és azt a nyelvet, amely által a kapcsolatot mégis fenntarthatnák vele. A hit útjában tornyosuló sok új akadály, a végzett munka látszólagos sikertelensége és a gyakran tapasztalt keserű magányosság az elcsüggedés veszélyébe sodorhatja őket.

Pedig ezt a világot is, mostani állapotában is, az egyház pásztorainak vezetésére bízta Isten, és úgy szerette, hogy egyszülött Fiát adta oda érte.[155] Az igazság az, hogy ezt a világot sok bűn terheli ugyan, de nem csekély értékekkel is rendelkezik, és ez a világ szolgáltatja az élő köveket az egyháznak,[156] amelyek a Lélek által egybeépülnek Isten hajlékává;[157] és a Szentlélek, aki arra ösztönzi az egyházat, hogy új utakat keressen a mai világ megközelítésére, a papi szolgálat megfelelő korszerűsítését is sugallja és támogatja.

Ne feledjék el tehát a papok, hogy munkájukban soha sincsenek egyedül: a mindenható Isten ereje a támaszuk. Krisztus hívta meg és részesítette őket papságában: higgyenek őbenne, és teljes bizalommal adják rá magukat szolgálatukra, abban a tudatban, hogy Istennek hatalmában áll növelni bennük a szeretetet.[158] Gondoljanak arra is, hogy paptestvéreik, sőt a hívek az egész világon mellettük állnak. Az összes papok Isten üdvözítő szándékának szolgálnak, vagyis Krisztus misztériumának, a kezdettől fogva Istenben elrejtett titoknak megvalósításában működnek közre.[159] Ez az isteni szándék pedig csak lassan valósul meg, a Krisztus testét építő sokféle szolgálat együttes munkálkodásával, míg ez a test el nem jut életkora teljességére. Mindez Krisztussal az Istenben van elrejtve,[160] ezért igazán csak hittel fogható fel. Isten népének vezetői tehát hittel járjanak életük útján, kövessék a hívő Ábrahám példáját, aki „hitből engedelmeskedett a hívásnak, hogy költözzék arra a vidékre, amelyet örökségül kellett kapnia. Elindult anélkül, hogy tudta volna, hová megy" (Zsid 11,8). Valóban: Isten titkainak gondozója a magvető emberhez hasonlít, akiről azt mondja az Úr: „Akár alszik, akár ébren van, éjjel és nappal, a mag kicsírázik és szárba szökik, maga sem tudja hogyan" (Mk 4,27). Egyébként az Úr Jézus, amikor azt mondta: „Bízzatok, mert legyőztem a világot" (Jn 16,33), ezekkel a szavakkal nem ígérte meg egyházának a teljes győzelmet már ebben a világban. Mégis örömére szolgálhat a

zsinatnak, hogy az evangélium magvával bevetett föld most is sok helyen hoz termést, mert felette lebeg az Úr Lelke, aki betölti a földkerekséget, és aki a sok papban és a hívek közül is sokaknak szívében igazi missziós szellemet ébresztett. Mindezért a zsinat a földkerekség papjainak nagy szeretettel mond köszönetet. „Annak pedig, aki a bennünk működő erővel mindent megtehet azon felül is, amit kérünk vagy megértünk, dicsőség legyen az egyházban és Jézus Krisztusban" (Ef 3,20–21).

A zsinati atyák megszavazták ennek a határozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1965. december 7-én.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke
Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] II. vat. zsinat: konstitúció a Liturgiáról, Sacrosanctum Concilium, 18; dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 28; határozat a püspökökről, Christus Dominus; határozat a papképzésről, Optatam totius.

[2] Vö. Mt 3,16; Lk 4,18; ApCsel 4,27; 10,38.

[3] Vö. 1 Pt 2,5 és 9.

[4] Vö. 1 Pt 3,15.

[5] Vö. Jel 19,10; dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen gentium, 35.

[6] Vö. Trid. zsin., XXIII. ülés, 1. fej. 1. kánon: Denz. 957 és 961 (1764 és 1771).

[7] Vö. Jn 20,21; dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen gentium, 18.

[8] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen gentium, 28.

[9] Vö. uo.

[10] Pontificale Romanum, a papszentelés prefációja. Ezek a szavak már megtalálhatók a Sacramentarium Veronese-ben (kiad. L. C. Möhlberg, Róma, 1956. 122. l.); a Missale Francorum-ban (kiad. L. C. Möhlberg, Róma, 1957. 9.1.); a Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae-ban (kiad. L. C. Möhlberg, Róma, 1960. 25.1.); valamint a Pontificale Romano-Germanicum-ban (kiad. Vogel-Elze, Citta del Vaticano, 1963. I. köt. 34,1.).

[11] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen gentium 10.

[12] Vö. Róm 15,16 (gör.).

[13] Vö. 1 Kor 11,26.

[14] Szent Ágoston, De civitate Dei, 10,6: PL 41, 284.

[15] Vö. 1 Kor 15,24.

[16] Vö. Zsid. 5,1.

[17] Vö. Zsid. 2,17; 4,15.

[18] Vö. 1 Kor 9,19–23 (Vulg.).

[19] Vö. ApCsel 13,2.

[20] „A vallási és erkölcsi tökéletességre irányuló törekvést erősítik azok a külső körülmények is, amelyek között az egyház él; nem maradhat ugyanis tétlen és közömbös az emberiség ügyeivel szemben, amelyek közelről érintik és sok irányból erősen befolyásolják magatartását és meghatározzák tevékenységének módját és feltételeit. Közismert tény, hogy az Egyház nem áll az emberi közösségen kívül, hanem annak részese, és az ösztönzi és vezeti is a tagjait cselekvésükben; e közösség kultúráját szívja magába, törvényeit megtartja és átveszi ennek szokásait. Az egyháznak a társadalommal való együttélése állandóan nehéz problémák forrása, amelyek különösen napjainkban súlyosak... A népek apostola keresztény kortársait így buzdította: ‚Ne húzzátok egy igát a hitetlenekkel. Mi köze az igazságnak a gonoszsághoz? Vagy mi köze a világosságnak a sötétséghez?... Vagy mi köze a hívőknek a hitetlenekhez?' (2 Kor 6,14–15). Ezért mindazok, akik napjainkban nevelők és tanítók az egyházban, figyelmeztessék a katolikus ifjúságot kiemelkedő helyzetére és ebből eredő feladatára; élni a világban, de nem ennek a világnak szellemében: ahogyan Krisztus imádkozott tanítványaiért: ‚Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem, hogy óvd meg őket a gonosztól. Hiszen nem a világból valók, amint én sem vagyok e világból való.' (Jn 17,15–16.) Ezt az imádságot az Egyház magáévá tette. A különbség azon-

ban nem jelent elszakadást, sem figyelmen kívül hagyást, sem félelmet, sem elutasítást. Az Egyház hangsúlyozza a különbséget, amely fennáll közötte és az emberiség között, mégsem áll azzal szemben; ellenkezőleg, nagyon is össze akar forrni vele" (VI. Pál „Ecclesiam suam" körlevél, 1963. aug. 6: AAS 56 (1964) 627 és 638. l.).

[21] Vö. Róm 12,2.

[22] Vö. Jn 10,14–16.

[23] Vö. Szent Polikárp Filippeiekhez írt levele, VI. 1: „És a papok legyenek résztvevő szívűek, mindenkivel szemben irgalmasak, vezessék vissza a tévelygőket, látogassanak meg minden beteget, ne hanyagolják el az özvegyeket, árvákat és szegényeket. Legyen mindig gondjuk a jóra Isten és az emberek előtt. Tartózkodjanak a haragtól, a személyválogatástól, az igazságtalan ítélkezéstől. Távol legyen tőlük minden kapzsiság, ne legyenek hiszékenyek mások kárára, ne legyenek túl kemények ítéleteikben, legyenek annak tudatában, hogy a bűnnek mindannyian adósai vagyunk". (Kiad. F. X. Funk, Patres Apostolici, I, 273. l.)

[24] Vö. 1 Pt 1,23; ApCsel 6,7; 12,24. „Az apostolok hirdették az igazság igéjét és egyházakat létesítettek"; Szent Ágoston, Enarr. in. Ps 44,23: PL 36,508.

[25] Vö. Mal 2,7; 1 Tim 4,11–13; 2 Tim 4,5; Tit 1,9.

[26] Vö. Mk 16,16.

[27] Vö. 2 Kor 11,7. A papok a püspökök segítőtársai, rájuk is érvényesek tehát a püspökökről szóló határozatok: Vö. Statuta Ecclesiae Antiqua, 3. fej. (Kiad. Ch. Munier, Paris, 1960. 19. l.); Decretum Gratiani, C. 6, D. 88 (kiad. Friedberg, I. 307); Trid. zsin., V. ülés, Decr. 2. n. 9. (Con. Oec. Decreta, Herder, Roma, 1962. 645. l.); XXIV. ülés, Decr. de reform., 4. fej. (739. l.); Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 25.

[28] Vö. Constitutiones Apostolorum, II, 26,7: „A papok legyenek az isteni tudomány tanítói, mert maga az Úr is ezt parancsolta nekünk: Menjetek, tanítsatok..." (kiad. F. X. Funk, Didascalia et Constitutiones Apostolorum, I. Paderborn, 1905, 105. l.) – Ugyanez a gondolat kifejezésre jut a papszentelés prefációjában, a Sacramentarium Leonianumtól kezdve a többi sacramentariumon át a Pontificale Romanumig: „Ezzel a gondviseléseddel, Uram, Fiad apostolainak a hittanítókat társakul adtad, akik az egész földkerekséget második tanítókként (vagy: tanítással) töltötték be". – Liber Ordinum Liturgiae Mozarabicae, a papszentelés prefációja: „A népek tanítója és alárendeltek vezetője tartsa meg rendben a katolikus hitet és hirdesse mindenkinek az igazi üdvösséget". (Kiad. M. Férotin, le liber Ordinum en usage dans l'Église Wisigothique et Mozarabe d'Espagne: Monumenta Ecclesiae Liturgica, 5. kötet., Paris, 1904. 55. hasáb.)

[29] Vö. Gal 2,5.

[30] Vö. 1 Pt 2,12.

[31] Vö. az alexandriai jakobita egyház papszentelési szertartásait: „... Gyűjtsd egybe népedet a tanítás igéjére, a gyermekeit gondozó anya szeretetével": H. Denzinger, Ritus Orientalium, II. köt., Würzburg, 1863. 14. l.

[32] Vö. Mt 28,19; Mk 16,16; Tertullianus, De baptismo, 14,2. (Corpus Christ. ser. latina I. 289. 1,11–13); Szent Atanáz, Adv. Arionus, 2,42: PG 26,237 A–B; Szent Jeromos, In Mt. 28,19: PL 26,226 D: „Először tanítanak minden népet, s akik tanultak, azokat megkeresztelik. Mert a test nem tudja befogadni a szentségeket, hacsak előtte a lélek magáévá nem tette a hit igazságát"; Szent Tamás, Expositio Primae Decretalis § 1: „Megváltónk prédikálni küldte a tanítványokat, s három dolgot bízott rájuk: Először, hogy tanítsák a hitet, másodszor, hogy a hivőknek kiszolgáltassák a szentségeket" (kiad. Marietti, Opuscula Theologica, Taurini–Romae 1954, 1138).

[33] Konstitúció a liturgiáról, Sacrosanctum Concilium, 35.

[34] Uo. 33,35, 48,52.

[35] Uo. 7; XII. Pius „Mystici Corporis" körlevél, 1943. június 29: AAS 35 (1943) 230. l.

[36] Szent Ignác vértanúi, Smyrn., 8,1–2 (kiad. F. X. Funk, 240. l.); VIII. 29,2 (uo. 532. l.)

[37] Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 28.

[38] „Az eucharisztia mintegy kiteljesedése a lelki életnek és valamennyi szentség célja": Szent Tamás, Summa Theol. III. 2. q. 73, a. 3 c; vö. III, q. 65. a. 3.

[39] Vö. Szent Tamás, Summa Theol. III, qq. 65, a. 3. ad 1; q. 79, a. 1. c, és ad 1.

[40] Vö. Ef 5,19–20.

[41] Vö. Szent Jeromos, 114. levél: „... A szent kelyheket, a szent ruhákat, és a többit, ami az Úr szenvedésének megünneplésével kapcsolatban van... az Úr testével és vérével való érintkezésük alapján ugyanolyan tisztelettel kell illetni, mint testét és vérét": PL 22,934. – Liturgia 122–127.

[42] „Ezenfelül időközönként ne mulasszák el meglátogatni az Oltáriszentséget, amelyet a liturgikus szabályok szerint a templom legelőkelőbb helyén a legnagyobb tisztelettel kell őrizni; ez a benne lakozó Krisztus Urunkkal szemben legyen a hálás lélek bizonysága, a szeretet záloga és a neki

kijáró imádás szolgálata": VI. Pál „Mysterium Fidei" körlevél, 1965. szeptember 3.: AAS 57 (1965) 771. 1.

[43] Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 28.

[44] Vö. 2 Kor 10,8; 13,10.

[45] Vö. Gal 1,10.

[46] Vö. 1 Kor 4,14.

[47] Vö. Didascalia, II, 34,3; II, 46,6; II, 47,1; Constitutiones Apostolorum, II, 47,1 (kiad. F. X. Funk, Didascalia et Constitutiones, I, 116, 142 és 143. 1.)

[48] Vö. Gal 4,3; 5,1 és 13.

[49] Szent Jeromos 58. levele 7: „Mi haszna van annak, ha a falak drágakővel ékesek, de Krisztus éhséget szenved a szegényben?"; PL 22,584.

[50] Vö. 1 Pt 4,10 sköv.

[51] Vö. Mt 25,34–45.

[52] Vö. Lk 4,18.

[53] Más csoportokat is fel lehetne sorolni, mint például vándormunkások, nomádok stb. Ezekről van szó a határozatban a püspökök szolgálatáról.

[54] Vö. Didascalia, II. 59,1–3: „Tanítvány pedig parancsold meg a népnek és buzdítsd arra, hogy gyakran járjon templomba, s onnan teljesen sohase hiányozzék; mindig jöjjenek össze a hivők, s azzal, hogy elmaradnak, ne tegyék kisebbé az Egyházat, ne szakítsanak le egy tagot Krisztus testéről... Ne szakadjatok el tehát, Krisztus tagjai, az Egyháztól azzal, ahogy nem gyűltök egybe; Krisztus a fej, ígérete szerint jelen van és közli magát veletek. Ne vessétek meg tehát, és ne is idegenítsétek el a Megváltót tagjaitól; ne is tépjétek, ne is szórjátok szét a testét..." (Kiad. F. X. Funk, I. 17. 1.); VI. Pál beszéde az olasz papság Orvietóban tartott lelkipásztori konferenciájának résztvevőihez, 1963. szeptember 6; AAS 55 (1963) 750. sköv. 1.

[55] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 28.

[56] Vö. Constitutio Ecclesiastica Apostolorum, XVIII: „A papok a püspöknek társai a szent titokban és a küzdelmekben" (kiad. Th. Schermann, Die allgemeine Kirchenordnung, I. Paderborn, 1914. 26,1.); A. Harmack, Die Quellen der sog. apostolischen Kirchenordnung, T. u. U, II, 5,13. 1., 18–19; Pseudo–Hieronymus, De Septem Ordinibus Ecclesiae: „... Az áldásban a püspökkel együtt a szent titkok részesei" (kiad. A. W. Kalff, Würzburg, 1937, 45. 1.); Szent Szevillai Izidor, Der Ecclesiasticis Officiis, II, 7. fej.: „Krisztus egyházának élén állnak és az isteni test és vér szerzésében társai a püspököknek, hasonlóképpen a nép tanításában és az igehirdetés munkájában": PL 83, 787.

[57] Vö. Didascalia, II, 28,4. (kiad. F. X. Funk, 108. 1.); Constitutiones Apostolorum, II, 28,4; II, 34,3 (uo. 109. és 117. 1.)

[58] Constitutiones Apostolorum, VIII, 16,4 (kiad. F. X. Funk, I, 523. 1.); vö. Epitome Const. Apost., VI. (uo., II, 80. 1., 3–4); Testamentum Domini: „... Add neki a kegyelem, a tanács és a nagylelkűség lelkét, a papi rend lelkét..., hogy közreműködve segítse és kormányozza népedet munkában, istenfélelemben és a szív tisztaságában" (ford. I. E. Rahmani, Mainz 1899. 69. 1.); Trad. Apost. (kiad. B. Botte, La Tradition Apostolique de Saint Hippolyte, Münster i. W. 1963, 20. 1.)

[59] Vö. 4 Móz 11,16–25.

[60] Pontificale Romanum, a papszentelés prefációja. E szavak bár megvannak a Sacr. Leonianumban, Gelasianumban és Gregoriánumban is. Hasonló szövegek találhatók a keleti liturgiákban is: vö. Trad. Apost.: „... Tekints erre a szolgádra, részesítsd a kegyelem és a papi bölcsesség lelkében, hogy tiszta szívvel segítse és vezesse népedet; amint rátekintettél választott népedre, és meghagytad Mózesnek, hogy válasszon véneket, akiket eltöltöttél azzal a lélekkel, amelyet szolgádnak adtál" (kiad. B. Botte, La Tradition Apostolique des S. Hippolyte, Münster i. W. 1963. 20. 1.); Const. Apostol. VIII. 16,4. (kiad. F. X. Funk, I. 522, 1,16–17); Epitome Const. Apost. VI. (uo. II, 20. 1., 5–7); Testamentum Domini (ford. I. E. Rahman, Mainz 1899, 69, 1.); Euchologion Serapionis, XXVII. (kiad. F. X. Funk, Didascalia et Constitutiones, II., 190. 1. 1–7); Ritus Ordinationis in ritu Marionitarum (ford. H. Denzinger, Ritus Orientalium, II. Würzburg, 1863, 161. 1.). Az egyházatyák közül idézhetjük: Theodorus Mopsuestenus, In 1 Tim 3,8 (kiad. Swete, II, 119—121); Theodoretus, Quaestiones in Numeros, XVIII: PG 80, 369 C – 372 B.

[61] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen gentium, 28.

[62] Vö. XXIII. János „Sacerdotii Nostri primordia" körlevél, 1959. augusztus 1: AAS 51 (1959) 576. 1; X. Szent Pius „Haerent animo" buzdító szózat a papsághoz, 1908. augusztus 4; S. Pii X. Acta, IV (1908), IV (1908), 237. sköv. 1.

[63] Vö. Határozat a püspökökről, Christus Dominus, 15,16.

[64] A jelenlegi jogban is megvan már a székeskáptalan, mint a püspök „szenátusa és tanácsadó testülete" (CIC, 391. kánon), vagy ennek hiányában az egyházmegyei tanácsosok testülete (vö. CIC, 423–428. kánonok). Kívánatos azonban ezeknek az intézményeknek olyan átalakítása, hogy a mai körülményeknek és szükségleteknek

jobban megfeleljenek. Magától értetődő, hogy ez a papi tanács nem azonos a püspökök lelkipásztori feladatáról szóló zsinati határozat 27. pontjában említett lelkipásztori tanáccsal, amelynek világi hivők is tagjai és amelynek feladata csupán a lelkipásztori problémák szemmeltartása. – A papokról, mint a püspökök tanácsadóiról szó van: Didascalia, II, 28,4 (kiad. F. X. Funk, I, 108. 1.); Constit. Apost., II, 28,4 (kiad. F. X. Funk, I. 109. 1.); Szent Ignác vértanú, Magn., 6,1 (kiad. F. X. Funk, 194. 1.); Trall., 3,1 (kiad. F. X. Funk, 204. 1.); Origenes, Contra Celsum, III, 50: A papok tanácsadók: PG 11,957 D–960 A.

[65] Szent Ignác vértanú, Magn. 6,1: „Arra buzdítlak benneteket, hogy Istennel egyetértve törekedjetek elintézni mindent az Istent helyettesítő püspök irányítása alatt, az apostoli szenátust képviselő papokkal, és a nekem nagyon kedves diákonusokkal együtt. Rájuk van bízva Krisztus szolgálata, aki az idők kezdete előtt az Atyánál volt és végül megjelent" (kiad. F. X. Funk, 195. 1.); Szent Ignác vértanú, Trall. 3,1: „Valamennyien úgy tiszteljétek a diákonusokat, mint Krisztus Jézust; amint a püspököt is, mint az Atya képmását, a papokat pedig, mint Isten szenátusát és az apostolok testületét. Ezek nélkül nincs egyház" (uo. 204. 1.); S Szent Jeromos, In Isaiam, II, 3: „Az egyházban nekünk is megvan a szenátusunk, a papok testülete": PL 24,61 D.

[66] Vö. VI. Pál beszéde a római plébánosokhoz és nagyböjti szónokokhoz, 1965. március 1: AAS 57 (1965) 326. 1.

[67] Vö. Constit. Apost., VIII, 47, 39: „A papok... a püspök megkérdezése nélkül semmit se tegyenek, őrá van ugyanis bízva Isten népe, tőle kérik majd számon a lelkeket" (kiad. F. X. Funk, 577. 1.).

[68] Vö. 3 Jn 8.

[69] Vö. Jn 17,23.

[70] Vö. Zsid. 13,16.

[71] Vö. Zsid. 13,1–2.

[72] Vö. Mt 5,10.

[73] Vö. 1. Tessz 2,12; Kol 1,13.

[74] Vö. Mt 23,8. – „Amennyiben az emberek pásztorai, atyái és tanítói szeretnének lenni, testvérekként kell tevékenykedniük": VI. Pál „Ecclesiam suam" körlevél, 1964. augusztus 6.: AAS 58 (1964) 647. 1.

[75] Vö. Ef 4,7 és 16; Constit. Apost..., VIII, 1,20: „A püspök ne akarjon szembefordulni a papokkal és a szerpapokkal, sem a papok a néppel, mert mindannyian együtt teszik ki az egyház közösségét". (Kiad. F. X. Funk, I, 467. 1.)

[76] Vö. Fil 2,21.

[77] Vö. 1 Jn 4,1.

[78] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen gentium, 37.

[79] Vö. Ef 4,14.

[80] Vö. Határozat az ökumenizmusról, Unitatis redintegratio.

[81] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen gentium, 37.

[82] Vö. Zsid. 7,3.

[83] Vö. Lk 10,1.

[84] Vö. 1 Pt 2,25.

[85] Vö. ApCsel 20,28.

[86] Vö. Mt 9,36.

[87] Pontificale Romanum: A papszentelés szertartása.

[88] Vö. Határozat a papképzésről, Optatam totius, 2.

[89] „Isten hívó szava két különböző, de csodálatos és egybehangzó módon szólal meg. Az egyik a lélek bensejében, ez a kegyelem, a Szentlélek szava, és emberi ajakkal nem fejezhető benső vonzás, amelyet Isten csendes és hathatós szava gyakorol a lélek kifürkészhetetlen mélységeire. A másik külső, emberi, érzékelhető, társadalmi, jogi, konkrét hang. Ez az Isten szavát hirdető megbízott szolgáknak, az apostolnak, a hierarchiának a szava, amely nélkülözhetetlen eszköz, amelyet Krisztus létesített és akart, mint megbízott közvetítőt, hogy tapasztalható emberi beszédre fordítsa le az ige és az isteni parancs üzenetét. Ezt hirdeti Szent Pállal együtt a katolikus tanítás: ‚Hogyan halljanak hírnök nélkül? ... A hit hallásból ered.' (Róm 10,14 és 17)". VI. Pál beszéde 1965. május 5: L'Osservatore Romano, 1965. május 6.

[90] Vö. Határozat a papképzésről, Optatam totium, 2.

[91] Ezt tanítják a szentatyák, amikor Krisztusnak Péterhez intézett szavait: „Szeretsz engem? ... Legeltesd juhaimat" (Jn 21,17) így magyarázzák: Aranyszájú Szent János, De sacerdotio, II, 2: PG 48, 633; Nagy Szent Gergely, Regulae Past. liber I, 5.: PL 77,19 A.

[92] Vö. 2Kor 12,9.

[93] Vö. XI. Pius „Ad catholici sacerdotii" körlevél, 1935. december 20: AAS 28 (1936) 10. 1.

[94] Vö. Jn 10,36.

[95] Vö. Lk 24,26.

[96] Vö. Ef 4,13.

[97] Vö. 2Kor 3,8–9.

[98] Vö. többek közt: X. Szent Pius: „Haerent animo" buzdító szózat a papsághoz, 1908. augusztus 4.: S. Pii Acta, IV. (1908) 237 sköv. 1.: XI. Pius „Ad catholici sacerdotii" körlevél, 1935. december 20.: AAS 28 (1936) 5 sköv. 1.; XII. Pius „Menti nostrae" buzdító szózat, 1950. szeptember 23.: AAS 42 (1950) 657/sköv. 1; XXIII. Já-

nos „Sacerdotii Nostri primordia" körlevél, 1959. augusztus 1: AAS 51 (1959) 545 sköv. 1.

[99] Vö. Szent Tamás, Summa Theol. II–II. q. 188, a. 7.

[100] Vö. Ef 3,9–10.

[101] Vö. ApCsel 16,14.

[102] Vö. 2Kor 4,7.

[103] Vö. Ef 3,9.

[104] Vö. Pontificale Romanum: a papszentelés szertartása.

[105] Vö. Missale Romanum: Pünkösd után IX. vasárnap, oratio super oblata.

[106] „Minden mise, akkor is, ha a pap magányosan mutatja be, nem magányos ténykedés, hanem Krisztusnak és az egyháznak a ténykedése; ez az egyház ugyanis úgy tudja, hogy a bemutatott áldozatban önmagát mutatja be, mint egyetemes áldozatot, és a keresztáldozatának végtelen és egyetlen megváltó erejét fordítja az egész világ üdvösségére. Minden bemutatott misét nemcsak egyesekért, hanem az egész világ üdvösségéért mutatnak be. A papoknak tehát, akik legnagyobb örömük és koronánk az Úrban, atyai szeretettel és kifejezetten ajánljuk, hogy naponként misézzenek, méltóan és áhítattal": VI. Pál „Mysterium fidei" körlevél, 1965. szeptember 3.: AAS 57 (1965) 761–2. l. – Vö. Konstitúció a liturgiáról, Sacrosanctum Concilium, 26–27.

[107] Jn 10,11.

[108] Vö. 2Kor 1,7.

[109] Vö. 2Kor 1,4.

[110] Vö. 1Kor 10,35.

[111] Vö. Jn 3,8.

[112] Vö. Jn 4,34.

[113] Vö. 1Jn 3,16.

[114] „Az Úr népének legeltetése legyen a szeretet szolgálata": Szent Ágoston, Tract. in Jo., 123,5: PL 35, 1967.

[115] Vö. Róm 12,2.

[116] Vö. Gal 2,2.

[117] Vö. 2Kor 7,4.

[118] Vö. Jn 4,34; 5,30; 6,38.

[119] Vö. ApCsel 13,2.

[120] Vö. Ef. 5,10.

[121] Vö. ApCsel 20,22.

[122] Vö. 2Kor 12,15.

[123] Vö. Ef 4,11–16.

[124] Vö. Mt 19,12.

[125] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 42.

[126] Vö. 1Tim 3,2–5; Tit 1,6.

[127] Vö. XI. Pius „Ad catholici sacerdotii" körlevél, 1935. december 20.: AAS 28 (1936) 28. l.

[128] Vö. Mt 19,12.

[129] Vö. 1Kor 7,32–34.

[130] Vö. 2Kor 11,2.

[131] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen gentium, 42 és 44; határozat a szerzetesekről, Perfectae caritatis, 12.

[132] Vö. Lk. 20,35–36; XI. Pius „Ad catholici sacerdotii" körlevél, 1935. december 20.: AAS 28 (1936) 24–28. l.; XII. Pius „Sacra Virginitas" körlevél, 1954. március 25.: AAS 46 (1954) 169–172. l.

[133] Vö. Mt 19,11.

[134] Vö. Jn 17,14–16.

[135] Vö. 1Kor 7,31.

[136] Antiochiai zsinat, 25. kánon: Mansi 2,1327–1328; Decretum Gratiani, c. 23, C. 12.q.1. (kiad. Friedberg, I. 684–685. l.).

[137] Ez elsősorban a keleti egyházak jogszabályaira és szokásaira vonatkozik.

[138] 829-es párizsi zsinat, 15. fej. M.G.H, Legum sectio III, Concilia, t.2., 622.; Trid. zsin. XXV. ülés, Decr. de reform., 1. fej.: Conc. Oec. Decseta (kiad. Herder, Róma 1962. 760–761. l.)

[139] Vö. Zsolt 62,11 (Vulg 61).

[140] Vö. 2Kor 8,9.

[141] Vö. ApCsel 8,18–25.

[142] Vö. Fil 4,12.

[143] Vö. ApCsel 2,42–47.

[144] Vö. Lk 4,18.

[145] Vö. CIC, 125. sköv. kánonok.

[146] Határozat a szerzetesekről Perfectae caritatis, 7; dogmatikai konstitúció a kinyilatkoztatásról, Die verbum, 21.

[147] Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen gentium, 65.

[148] Pontificale Romanum: a papszentelés szertartása.

[149] Vö. Dogmatikai konstitúció a kinyilatkoztatásról, Die verbum, 25.

[150] Ez a tanfolyam nem azonos azzal a pasztorális tanfolyammal, amelyet mindjárt a felszentelés után kell elvégezni, amelyről vö. határozat a papképzésről, Optatam totius, 22.

[151] Határozat a püspökökről, Christus Dominus, 17.

[152] Vö. Mt 10,10; 1Kor 9,7; 1Tim 5,18.

[153] Vö. 2Kor 8,14.

[154] Vö. Fil 4,14.

[155] Vö. Jn 3,16.

[156] Vö. 1Pt 2,5.

[157] Vö. Ef 2,22.

[158] Pontificale Romanum: a papszentelés szertartása.

[159] Vö. Ef 3,9.

[160] Vö. Kol 3,3.

HATÁROZAT
A SZERZETESI ÉLET KORSZERŰ MEGÚJÍTÁSÁRÓL
„PERFECTAE CARITATIS"

Bevezetés

A szerzetesség minden korban jelentős szereplője volt az Egyház életének és osztozott annak sorsában. Hozzátartozik életéhez és karizmatikus adományaihoz.

Bevezetésképpen néhány vonással jellemezzük a II. vatikáni zsinatot megelőző korszakát.

A múlt század a szerzetesség jelentős felvirágzását hozta: újraéledtek a monasztikus rendek, a speciális munkakörök betöltésére pedig rendeknek és kongregációknak egész sora alakult.

Ugyanakkor tapasztalhatók voltak bizonyos krízis-jelenségek is. A biblikus, liturgikus, ökumenikus, szociális és missziós mozgalom a szerzetesség számára új helyzetet és új feladatokat jelentett. Mind erősebben hallatja hangját egy nem-keresztény világ, mely teljesen az ember autonomiájára alapít; a világháborúk, a gyors technikai fejlődés és a társadalmi élet forrongása nagy szellemi átalakulást eredményez. Mindez kihatással van a szerzeteséletre és annak értékelésére is: mi az értelme, helyzete a mai egyházban és világban? A zsinat előtti évtizedekben a sima vízfelület alatt már kezdtek kialakulni az örvények. Régi hagyományok találták szembe magukat új igényekkel, s kellő megoldás híján az eszményekkel és a formákkal szemben bizonytalanság támadt. A krízist tehát nem lehetett csupán a szekularizált világ számlájára írni, annak belső okai is voltak.

A zsinat meghirdetésekor már megérett a helyzet arra, hogy egyházunk ezt a belső problémát alaposan felülvizsgálja.

Amíg a dekrétum a kihirdetésig eljutott

A szerzetesekről szóló határozat több más zsinati dokumentumhoz hasonlóan kalandos odisszeát járt végig. 1962 nyarára bőséges anyag gyűlt össze: „A szerzeteseket érintő kérdések" címmel. Megtalálható ugyan benne XII. Pius pápa sok értékes tanítása a szerzetesség korszerű megújításáról, de magán viselte a kúria stílusát és jogi szemléletet tükrözött. Hogy az alapvetésnek szánt I. rész is ilyen volt, azt elárulja a címe: „A megszerzendő tökéletesség állapotairól". A II. rész pedig még inkább jogi szempontból tárgyalja a gyakorlati kérdéseket.

A tervezetet XXIII. János pápa utasítására lerövidítették; ilyen alakban kapták kézhez a zsinati atyák 1963 áprilisában, hogy megtegyék hozzászólásaikat.

Elismerés és elutasító kritika egyaránt érkezett. Az elmarasztalók véleménye: a szkéma tele van jámbor közhelyekkel, hivatalos állásfoglalások ismertetésével, ismétlésével, nem érzékeli az igazi nehézségeket, nélkülözi a lelkipásztori beállítottságot, nem mutat rá a főleg missziós területeken kínálkozó fejlődési lehetőségekre.

Amikor a második ülésszak (1963.) vége felé nyilvánvalóvá lett a zsinati munka túlságos lassúsága, a koordinációs bizottság elrendelte a szerzetesi határozat megrövidítését is: ki kell hagyni a jogi kérdéseket s csak az időszerű megújulás problémái maradjanak meg benne. A szkéma ekkor egészen összeszűkült mindössze 19 tézisszerű pontra.

Egy meglehetősen szűkkörű munkaközösség ezt dolgozta át 1964-ben s tette kissé lazább szerkezetűvé. Októberben került az atyák kezébe, új és végleges címével: „A szerzetesi élet korszerű megújítása". Ez a cím már végre a lényegre mutat és tükrözi XXIII. Jánosnak az egész zsinatra vonatkozó alapgondolatát.

A tervezet eddigi sorsa, és a szerzetesektől a zsinathoz érkező beadványok sokasága miatt feszült légkör várta a nyilvános ülés napját: 1964. november 10-ét. A két tárgyalási napon 8 bíboros, 18 püspök, és szerzetesfőnök szólalt fel, 33-an pedig írásban nyújtották be véleményüket. Kiderült, hogy az atyák tudatában vannak a szerzetesség körüli problémáknak, a fiatalok nyugtalanságának és új formák utáni vágyuknak, valamint több eszmei tisztázatlanságnak szentírási és teológiai vonatkozásban.

A felszólalók egy része: a fegyelem felbomlásától, az aktivizmus veszélyeitől és az elvilágiasodástól óvott.

Így Ruffini és Landazzuri – Riquett bíboros, Fernandez domonkos generális és mások.

Az ellentétes irányzat a veszélyt éppen a szokások elévülésében, a szerzet ügyeiért érzett felelősség nem elég széleskörű megoszlásában, a missziós szellem hiányában, a világtól történt elidegenedésben, a korszerűtlen nevelésben és képzésben látta, és a problémákkal való őszinte szembenézést sürgette. Döpfner bíboros is éppen az alapvető problémák megkerülését kifogásolta, Suenens bíboros pedig, aki főleg a nővérek problémái terén számított szaktekintélynek, így kezdte felszólalását: Schema – non placet! Főleg azt kifogásolta, hogy a szerzetesség nem eléggé kovász a világban. Bea bíboros azt sürgette, hogy a szerzetesek necsak Krisztus személyének, de az egész Krisztusnak: az egyháznak is szenteljék magukat, sőt a nagy emberi családnak is; vegyenek részt az egyház nagy mozgalmaiban. Megjegyzéseiből nem egy szószerint – is belekerült a végleges szövegbe.

A zsinati titkárság által elfogadásra ajánlott szkéma eléggé gyenge többséggel menekült meg az elvetéstől: 2142 szavazatból 1155 ajánlotta, 882 elvetette, elvetésre ítélte. Rekordszámú módosító javaslat érkezett: 14 000, bár az egyezések következtében mintegy 500-zal kellett foglalkozni. A javaslatok főleg az első öt-hat pontot érintették. A bizottság munkája ezután a nézetek nyílt szembesítésével folyt, és mint várni lehetett, kompromisszumos megoldást eredményezett. Ez a határozat szövegében nem egy helyen észrevehető.

A zsinat 1965. október 8-án és 10-én szavazott, az egyes pontok felett. A 25 pontra bővült határozatot túlnyomó többséggel elfogadtak, csak négyen tartottak ki a „nem" mellett. A határozat kihirdetése 1965. október 28-án történt.

A határozat megalapozása az egyházról szóló konstitúcióban

Az egyházról szóló konstitúció leszögezi elvi állásfoglalásait és a VI. fejezet kifejezetten is alapokat ad a szerzetesélet megújításának. Miután az V. fejezet leszögezte, hogy az egyházban mindenki meghívatott az életszentségre, a következő fejezetben szinte szükségképpen meg kell mutatni, mi is hát voltaképpen a szerzetesi hivatás sajátossága. Ez a fejezet mutat rá arra is, hol a helye a szerzetességnek az egyház testében: nem valami közbülső állapot a hierarchia és a világi hívők között; Isten mind a két állapotból meghív némelyeket, hogy az egyházban külön adományt élvezzenek és az egyház küldetésében résztvegyenek. A szerzetesi hivatás tehát mind a meghívottnak lelki előmenetelét szolgáló kegyelem, mind a közösség javát szolgáló karizma.

Megemlítjük, hogy a szerzetesek ügyét bővebben tárgyalja még a püspökök pásztori tisztéről szóló határozat (33, 34, 35. pontok) és a missziós-határozat (18, 27, 40. pontok.).

A határozat ismertetése: hangsúlyosabb mondanivalói.

A határozat a bevezetést (1.) és a záró buzdítást (25.) leszámítva négy részből áll:

A) az időszerű megújulás általános alapelvei (2–6.);

B) a szerzetesi életnek (a tanácsok követésének) különféle alapformái (7–11.);

C) a három evangéliumi tanács és a fogadalmak (12–14);

D) eligazítások gyakorlati kérdésekben (15–24.).

A kezdőszavak: Perfectae charitatis... – jól kifejezik azt, ami a Krisztus-központú embernek a legfontosabb: a minél nagyobb szeretetet.

A) Alapelvek

A 2. pont magáról a célul kitűzött megújulásról szól. Ennek Jánusz-arca van: egyszerre kell visszafelé tekintenie, a szerzet eredeti inspirációjára és „egészséges hagyományaira" (szándékosan nem így „tiszteletreméltó"!), és ugyanakkor előrenézve hozzáalakulni a kor követelményeihez. A két irány között állandó dinamikus mozgás szükséges: mindig újból és újból meg kell teremteni közöttük a szintézist.

a) A megújulás végső normája az evangéliumból merítő Krisztus-követés. Ez persze nem új követelmény, mégis újszerűen hat: annak a biblikus-teológiai szemléletnek alaptétele, amely a határozat szerkesztésében sokszor érvényesült.

b) Minden közösség térjen vissza az alapító sajátos eszméihez, iparkodjék tehát azt is egyre jobban megismerni. Némely alapítások célkitűzései talán korhoz-kötöttek voltak, ezért azok követésében ne a betű, hanem a szellem legyen az irányadó. A mercedáriusok a pogányok rabságába esett keresztények kiváltásával foglalkoztak. Ők például alapítójuk igazi szándékát követik, ha ma a hazájukból, a társadalomból száműzöttek és a hontalanok gondozását tűzik ki célul.

c) A szerzetesek ne szigetelődjenek el az egyház életétől.

d) Jó, ha megismerik a világot, szociális helyzetét, szellemi áramlatait és főleg az emberiség testi-lelki nyomorát, a hármas „kívánság" (vö. 1Jn 2,16) gyümölcsét: így jobban élhetik át hármas fogadalmuk értékét és jelentőségét a közjó szempontjából. (Vö. Egyház. 31.)

e) Intézmény és lelkiség megújhodása kölcsönhatásban történjék, a Szentlélek irányításával és komolyan véve a lelkiség primátusát.

A 3. pont a szabályzatok felülvizsgálását írja elő.

A 4. pont mindenki közreműködését sürgeti. A felelősség és a kezdeményezés nem az elöljárók kiváltsága: joga és kötelessége a tagoknak is. (A határozat csak egyszer használja ezt a szót: „alattvaló"!)

Szembetűnő e pontban a határozat megfogalmazásánál közreműködő erők játéka: az első mondat bizonyos demokratizmust visz a szerzetek életébe, és ez abban gyökerezik, hogy a tagok egyenlő jogon tartoznak Krisztushoz, és testvéri közösséget alkotnak. Ugyanakkor az atyák egy része féltette a tekintélyi elvet, azért ez a következő mondatban mindjárt hangsúlyozottan jelentkezik: illetékesség kérdése, engedély a kísérletezésre stb. Így észrevehető egy ponton belül egy haladóbb és egy hagyománytisztelő irány.

Az 5. pont teljes egészében a határozat végső megfogalmazásakor keletkezett, és buzdító jellegű; mégis éppen itt szembesíthetjük legalkalmasabban a haladó és a hagyományos teológiai irányzatot, mert itt van együtt a szerzetesélet lényegére leginkább rámutató 4 fogalompár: parancs és tanács, Isten és világ, szemlélődés és tevékenység, keresztségi konszekráció és szerzetesi konszekráció.

1. *Parancs és tanács*

A határozat átveszi az evangéliumi tanácsok hagyományos fogalmát.

Ezt a tanács-teológiát ma sok teológus kétségbe vonja, nem találja a szentírásban megalapozottnak. A hármas szám említése egyébként is elég késői: a 10. században kezdődik; az evangéliumokban több tanácsot is felfedezhetünk, viszont elég nehéz az engedelmesség tanácsának evangéliumi megalapozása.

Ezért minden egyes megkeresztelt ember, – aki megtért és hisz az evangéliumban (vö. Mk 1,15) – lényegében azonos utat jár, a szeretet-parancs útját, mely a tételes parancsokban és egyéni sugallatokban konkretizálódik.

A szeretet parancsa pedig nemcsak az átlagost sürgeti (vö. tízparancsolat!), hanem az önfeláldozást is.

Az embernek meg kell azonban fontolnia minden adottságát, kötelezettségét, vagyis, hogy milyen életállapotban kívánja tőle Isten Krisztus követését: Az új szemlélet alaptétele tehát ez: az „új parancs" lényegében mindenki számára egy, mindenkit a csúcsra irányít, csak az életforma más és más.

A hagyományos szemlélet (akaratlanul) lefokozta az általános keresztényi állapot értékét, mert egy ennél magasabb fokról is tudott; a régi rendi társadalom modelljének hatása alatt mintegy „rendi" különbségeket vezetett be Isten népébe és Krisztus egyenlő rangú hívei közé.

Az új szemlélet helyesen azt hangsúlyozza, hogy a keresztény tökéletességi eszmény egységes.

2. *Isten és világ*

A világ a szentírásban is többértelmű fogalom. – Egyrészt Isten teremtménye és visszfénye. Úgy szerette Isten ezt a világot, hogy Fiát adta érte. – Másrészt szakítani kell a pénz-hatalom-élvezet kábulatában élő világgal, mert enélkül nincs következetes keresztény élet.

A világért keresztjét hordozó Krisztus egy másik, pozitív magatartást is sürget

a világ és benne az emberiség iránt. Ez a szerető elfogadás, a szolidaritásvállalás és a szolgálat lelkisége.

3. *Szemlélődés és tevékenység*

A hagyományos álláspontot Aquinói Szent Tamás képviseli. A szemlélődést, éppen mert Isten a központja, ő nagyobb értéknek tartja a felebaráti szeretetnél, mert az csak a teremtményre irányul. Krisztus Urunk azonban nem azért jött a világba, hogy szemlélődjék, hanem „értünk, emberekért, üdvösségünkért"; aki életformája szerint is hasonul hozzá és vele járja a világ útjait, az Isten-akarta módon gyakorolja az evangéliumi szeretetet, és követi a keresztjét hordozó Krisztust. Így vállalt tevékenysége a mindenek fölött álló Isten szeretetének „megtestesülése". Sőt, igazán imádság is, „esse contemplativum in actione".

Természetesen az ilyen kontempláció, a szemlélődés magában a cselekvésben csak annak sikerül, aki sok időt és erőt fordít az intenzív magános imára, hogy lelke elteljék Isten gondolatával és érzéseivel. (Talán jó hasonlat: az autó beindításához akkumulátor szükséges; azután a motor „tevékenysége" maga tölti az akkumulátort.)

4. *Keresztségi konszekráció, szerzetesi konszekráció*

Elöljáróban megállapítjuk, hogy szövegünk nem az ember odaadásában jelöli meg a konszekráció létrehozó okát: ez mind a két esetben Isten műve.

Amikor az ember Isten hívására elfogadja az üdvösség jó hírét, elkötelezi magát Krisztusnak; elkötelezését a keresztség kiszolgáltatásával Krisztus nevében az egyház fogadja el. Az egyház részéről történő elfogadás lényeges mozzanat a szerzetesi fogadalomnál is, hiszen az egyház minden üdvösséget érintő ügy intézménye.

A szerzetesi konszekráció csak a keresztségi konszekrációban gyökerezhet, azt nem múlja felül, csak tökéletesebben fejezi ki. Egyéni vonatkozásban azért fejezi ki tökéletesebben, mert a szerzetes a földi értékek (család, vagyon, függetlenség) elhagyása révén szabaddá teszi magát nagyobb kegyelmek befogadására; közösségi vonatkozásban pedig azért, mert az egyház szolgálatára is ezzel a teljes szabadsággal jelentkezik és szolgálatát fogadalommal véglegesíti.

A határozat 6. pontja még az 5. pont gondolatait szövi tovább (1. bekezdés), majd kiemeli a szentírást és az eukarisztiát, mint a lelkiélet elsődleges forrásait.

B) Alapformák

A 7–11. pontok a szerzetesi életforma alapirányait vázolják fel, mellőzve a jogi megkülönböztetéseket.

Először a szemlélődő szerzeteseket (kartauziak, kármelita, örökimádó nővérek stb.) azután a tevékenykedő – klerikális és laikális – szerzetek szellemét mutatja be a határozat. E csoportba tartoznak a kifejezetten tevékenykedő intézmények (szaléziek, lazaristák, jezsuiták és más apostolkodó, betegápoló, tanító férfi és női szerzetek) és az úgynevezett „reguláris" szerzetek (ferences, dominikánusok stb.), amelyek a monasztikus hagyományokat (főleg a kórusimát) és az apostolkodás sajátos formáit egyesítik.

A tevékeny és a szemlélődő irányzatok között foglalnak helyet a hagyományos monasztikus szerzetek (bencések, ciszterciták stb.), ahol a liturgia istenszolgálata

életük szívéhez tartozik, és lehetőleg csak ennek fenntartásával folytatnak apostoli munkát.

A 10. pont még külön is foglalkozik a laikális rendekkel.

A 11. pontban következnek az „institutum saeculare" gyűjtőnév alatt szereplő közösségek, a „világi intézmények". Tagjaik nem viselnek szerzetesi ruhát, ki-ki megtartja a maga foglalkozását a világban és többnyire nem élnek közös életet. A három fogadalommal (vagy ennek megfelelő esküvel stb.) ők is elkötelezik magukat.

C) A fogadalmak

A 12., 13. és 14. pont szól külön a fogadalomról, nem jelentéktelen új hangsúlyokkal.

A szüzesség tanácsa a legnyíltabban megtalálható a szentírásban. A szöveg több kifejezése együtt világít rá a lényegre: „A mennyek országáért vállalt tisztaság", „teljes önmegtartóztatás", „Istennek szentelt celibátus".

Az Istenért vállalt szüzesség által sajátos kapcsolat létesül Krisztus és a megajándékozott között: más, mint a házasságban élők kapcsolata Krisztussal, bár nem okvetlen mélyebb ennél. A celebsz személy elvileg teljesen nyitott Isten felé: önmagát feltétel nélkül és bizonyos kizárólagossággal adja válaszul Isten indításaira. Az emberek felé ez a nyitottság az intenzív szeretet forrása lesz. A celibátus Isten szeretetének jele; olyan szeretetről beszél, amely egy emberi szívet rabságba ejtett.

A celibátus vállalásához pszichológiai és érzelmi érettség szükséges; ápolásához pedig nagyon hozzásegít a jó testvéri, közösségi szellem.

A szegénység evangéliumi tanácsának követése ma olyan jel, amelyet nagyon értékel a világ: általa veszünk részt Krisztus szegénységében, és vállalunk egyben szolidaritást a nélkülöző emberekkel. – Megszívlelendő tanácsok, gondolatok: mindenki kötelezett a munka törvényére; a szerzetek mint testület is tanúskodjanak a szegénység mellett; a szegénység alkalmazkodjék az adott korok és a környezet életszínvonalához.

A határozat az engedelmesség és szabadság együttes értékelését adja. A tagok az engedelmesség gyakorlásába foglalják bele természetes tehetségüket és kegyelmi ajándékait, s kezdeményezően működjenek közre az elöljárókkal. Hiszen minden szerzetescsalád modellje az Egyház, mely először Isten népe, kegyelmi közösség, s csak ezután hierarchikusan tagolt látható intézmény.

Az elöljárók felelőssége nagy: „tisztségük gyakorlásában figyeljék tanulékonyan Isten akaratát, tekintélyükkel csak a testvérek érdekében és a szolgálat szellemében éljenek; így magának az Istennek a szeretetét fogják érzékelhetővé tenni alattvalóik számára."

A határozat végrehajtási utasításai:

A fontosabb dokumentumok

A Szerzeteskongregáció első utasítása az 1966-ban megjelent *Ecclesiae Sanctae* Motu Proprio-ban található meg: milyen lépésekben kell elsősorban a nagykáptalanok munkája által a rendi szabályzat átdolgozásával a megújulást megkezdeni. A Perfectae caritatis dekrétumból kiemeli azokat a pontokat, amelyekkel a megújulás folyamán konkrétan foglalkozni kell: így pl. a szegénység kérdésével, az

életképtelen szerzetházak felszámolásával, a legfőbb elöljárók tanácsával, a püspöki karral tartott kapcsolattal stb.

Ezt az intézkedést azonban méreteiben és jelentőségében jóval túlhaladja az 1969-es *Renovationis causam* kezdetű instrukció: Instructio de accomodata renovatione institutionis ad vitam religiosam ducendam – címmel.

Az új instrukció létrejötte elsődlegesen a Rómában dolgozó Unio Superiorum Generalium javaslatainak és sürgetésének köszönhető. A szerzeteséletbe történő bevezetés és a felkészítés fontos kérdéseivel foglalkozik. – Az I. rész itt is inkább elméleti: a pluralitás szem előtt tartása, a fogadalmak jelentősége, a szerzetesek részvétele az Egyház életében. Az újoncidő a szerzetesélet igen jelentős szakasza; megkíván bizonyos értelmi és érzelmi fejlettséget. Megokolt, hogy bizonyos formában bevezessék a jelöltidőt, a posztulátust. A noviciusok tartsanak kapcsolatot a szerzet jövendő munkakörével. Az örök fogadalommal megtörténő végső elkötelezettség előtt az időleges fogadalmon kívül a jelölt másjellegű kötelékkel is elkötelezheti magát a szerzetnek.

A II. rész konkrét intézkedéseket hoz a jelöltidőre, a noviciátusra, az örök fogadalmat előkészítő próbaidőre. Az egész instrukciót bizonyos pluralizmus és a rugalmas megoldások felajánlása jellemzi.

A szerzetes papnövendékek tanulmányi kiképzése az 1970-es *Ratio Fundamentalis Institutionis* alapján történik.

Kisebb jelentőségű az 1969-ben megjelent *Venite seorsum* instrukció elsősorban a szerzetesnők számára; klauzurájuk megvalósításához ad útmutatásokat.

VI. Pál pápa *Evangelica testificatio* (1969) kezdetű apostoli buzdítása a szerzetesélet jelentőségéről, a lelkiség fontosságáról és a világban való tanúskodásról ad minden szerzetes számára megszívlelendő indításokat.

Az 1970-ben megjelent *Ordo professionis religiosae* a szerzetesélettel kapcsolatos rítusok átdolgozásához nyújt keretmegoldásokat. – A beöltözés helyett a szerzeteséletbe való bevezetést (iniciáció) ajánlja, mert a szent ruha felvétele inkább a fogadalommal történő teljes önátadás szimbóluma. – Az örökfogadalom mellett rítusa van az ideiglenes fogadalomnak is, mely helyettesíthető más hasonló jellegű kötelékkel; így esik szó pl. a „promissio", az ígéret szertartásáról. – Ezekbe a keretszertartásokba az egyes szerzetek építsék be saját hagyományaikat. Fontos, hogy mindegyik rítus fejezze ki a mögötte lévő tartalmat. A noviciátus megkezdésének rítusa pl. legyen egyszerű, minden ünnepélyesség nélküli, és ne misében történjék.

Hasonló szellemben történt az apátbenedikálás új rítusának összeállítása az Ordo benedictionis abbatis vel abatissae, valamint bizonyos szerzetesnői közösségek számára a szüzek konszekrációjának rítusa, a *Consecratio virginum.*

Kiértékelés, kitekintés

Hosszadalmas és fáradságos volt a szerzetesélet időszerű megújításával foglalkozó dekrétum útja és helyenként heves nézeteltéréseket is váltott ki.

A határozat nem egy helyen *kompromisszumok* nyomát viseli és korántsem nevezhető végleges megfogalmazásnak. Mégis jelentős útmutatás és nagy kezdeményezések elindítója lehet az egyház életében.

Hevenesi János – Dr. Sólymos Szilveszter

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

1. – *(Előszó)*

Az a törekvés, amelyik a tökéletes szeretetet az evangéliumi tanácsok útján akarja elérni, az isteni Mester tanításának és példájának gyümölcse és a mennyek országának szembeötlő jele. A „Lumen gentium" kezdetű konstitúcióban már rámutatott erre a zsinat. Most azoknak az intézményeknek életével és fegyelmével szándékozik foglalkozni, amelyeknek tagjai vállalják a tisztaságot, szegénységet és engedelmességet; a felmerült kérdéseket akarja tisztázni, a mai követelményeknek megfelelően.

Az egyházban ősidőktől kezdve mindig akadtak férfiak és nők, akik az evangéliumi tanácsokhoz igazodva akarták Krisztust nagyobb szabadságban követni és hűségesen utánozni. Mindegyik a maga módján Istennek szentelt életet élt. Sokan – a Szentlélek sugallatára – remetéskedtek, mások szerzetesi közösséget alakítottak ki, amelyeket az egyház a maga tekintélyével szívesen fogadott és jóvá is hagyott. Eképpen – isteni terv szerint – a szerzetes családoknak egész sora fejlődött ki csodás változatosságban. Ez nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy az egyház kész legyen minden jóra (vö. 2 Tim 3,17), a krisztusi test felépítésének szolgálatára (vö. Ef 4,12), sőt arra is, hogy a gyermekeinek jutott kegyelmi adományok pompájában úgy jelenjék meg, mint vőlegényének felékesített menyasszony (vö. Jel 21,2). Az egyház által itt is nyilvánvalóvá lett Isten sokrétű bölcsessége (vö. Ef 3,10).

Mindazokat, akiket Isten az adományok ilyen sokféleségével az evangéliumi tanácsok szerint való életre hívott, s akik ebben a hivatásban hűségesen élnek, sajátos módon kötelezik el magukat az Úrnak, mert Krisztust követik, aki szűzen és szegényen (vö. Mt 8,20; Lk 9,58) a kereszthalálig menő engedelmességével (vö. Fil 2,8) váltotta és szentelte meg a világot. Így ezek lelkes szeretettel – amelyet a Szentlélek áraszt a szívükbe (vö. Róm 5,5) – mindinkább Krisztusért élnek és az ő testéért, amely az egyház (vö. Kol 1,24). Következésképpen, minél bensőbben egyesülnek Krisztussal önmaguk és egész életük átadásával, annál virágzóbb lesz az egyház élete s annál termékenyebb apostolsága.

Kívánatos, hogy az egyháznak még nagyobb lelki hasznára legyen – korunk viszonyai között – az evangéliumi tanácsokra épített Istennek szentelt élet magasabb értéke s annak annyira nélkülözhetetlen működése. A zsinat ezért a következőkben határozatokat hoz; ezek azonban csak az általános irányelveket adják meg az élet és fegyelem megúji-

tására a szerzetekben nemkülönben – sajátos jellegük megőrzésével – a fogadalom nélküli, de közös életet élő társulatokban és a világi intézményekben. A részletes szabályokat, amelyek az általános elveket kellően kifejtik és alkalmazzák, az illetékes egyházi hatóság a zsinat után fogja kibocsátani.

2. – *(A korszerűsítés alapelvei)*

A szerzetesi élet korszerű megújítása egyfelől állandó visszatérés minden keresztény élet forrásaihoz és az intézményt létrehozó eredeti szellemiséghez, másfelől az intézmény alkalmazkodása a kor megváltozott körülményeihez. Ezt a megújítást – a Szentlélek ösztönzése szerint és az egyház vezetésével – a következő elveknek megfelelően kell végezni.

a) A szerzetesi élet legfőbb szabálya az evangéliumban bemutatott Krisztus-követés. Ezt tekintse tehát minden szerzet legelső regulájának.

b) Az egész egyház érdeke, hogy minden intézménynek meglegyen a maga saját jellege és működési köre. Ezért az alapítók szellemét és sajátos céljait, valamint az egészséges hagyományokat – a szerzetek szent örökségét – hűségesen fel kell tárni és meg kell őrizni.

c) Minden szerzet vegyen részt az egyház életében. Jellegének megfelelő módon támogassa az egyház kezdeményezéseit és tegye magáévá célkitűzéseit, például a biblikus és liturgikus mozgalmakat, a dogmatika és a lelkipásztorkodás megújítását, a keresztény egységtörekvést, a hitterjesztést és a szociális munkákat.

d) A szerzetek szorgalmazzák, hogy tagjaik megfelelőképpen ismerjék korukat és kortársaikat, az egyház szükségleteit, tehát tudjanak – a hit fényében – bölcs ítéletet alkotni világuk dolgairól. Így, megnövekedett apostoli tűzzel, nagyobb mértékben tudják segíteni embertársaikat.

e) A szerzetesi élet mindenekelőtt arra irányul, hogy a tagok Krisztus nyomában járjanak és az evangéliumi tanácsok követésére kötelezve magukat Istennel egyesüljenek. Éppen ezért mély meggyőződése legyen mindenkinek, hogy a legügyesebb korszerűsítés sem teremtheti meg gyümölcseit, ha nem élteti azt a lelki megújulás, amelynek első helyet kell biztosítani még a külső működés fejlesztésében is.

3. – *(Gyakori szempontok)*

Az életmód, az imádság és a tevékenység rendje alkalmazkodjék mindenütt, de főleg a missziós területeken a szerzetesek testi és lelki adottságaihoz és – minden szerzet jellegének megfelelően – az apostolkodás szükségleteihez, a kultúra igényeihez, a társadalmi és gazdasági körülményekhez.

Ugyanezen irányelvek szerint vizsgálják felül a szerzetek kormányzásának módját is.

A fenti okok alapján a konstitúciókat, a szokásoknak, imáknak és szertartásoknak vezérkönyveit és a hasonló hivatalos könyveket is megfelelően vizsgálják felül és a zsinati rendelkezések alapján módosítsák azokat; amelyik előírás pedig elavult, azt töröljék el.

4. – *(Mindenki közreműködése)*

Hatékony megújulás és igazi korszerűsítés nem mehet végbe a szerzet minden tagjának közreműködése nélkül.

Viszont csak az arra illetékes elöljárókra és főleg a nagykáptalanokra tartozik, hogy meghatározzák a korszerűsítés irányelveit, törvényeket alkossanak és helyt adjanak a kellő számú és józan kísérletezésnek; mindez a szentszék vagy megyés főpásztor jóváhagyásával történjék a jog szabályai szerint, ha erre szükség van. Az elöljárók viszont megfelelő módon kérjék ki és hallgassák meg alattvalóik véleményét mindabban, ami az intézmény életére vonatkozik.

A női szerzetházak korszerűsítésére vonatkozólag figyelembe lehet venni a szerzetesrendek szövetségének vagy egyéb törvényesen megalakult tanácsoknak kívánságait és javaslatait is.

Mindenki tartsa azonban szem előtt, hogy az óhajtott megújulást nem annyira új törvényektől, mint inkább a szabályok és a konstitúciók még hűségesebb megtartásától kell várni.

5. – *(A különböző életformák közös vonásai)*

Valamennyi szerzetesi intézményben főleg azt tudatosítsák a tagok, hogy amikor az evangéliumi tanácsok útjára kötelezték el magukat, Isten hívására feleltek, tehát meghaltak a bűnnek (Róm 6,11), sőt lemondtak a világról is, hogy így egyedül Istennek éljenek. Egész életüket ugyanis az Isten szolgálatára adták oda, ez pedig egy sajátos konszekrációt hoz létre, amely mélyen a keresztségi konszekrációban gyökerezik és azt teljesebben fejezi ki.

Önátadásukat az egyház veszi át; legyenek tehát tudatában annak, hogy az egyház szolgálatára is elkötelezték magukat.

Isten szolgálata serkentse és tegye erőssé őket az erények gyakorlására; főleg az alázatosságban, engedelmességben, lelki erősségben és a tisztaságban tűnjenek ki; ezekkel vesznek részt Krisztus önkiüresítésében (vö. Fil 2,7–8) s az ő életében a Lélek által (vö. Róm 8,1–13).

A szerzetesek tehát, elkötelezettségükhöz híven, elhagyva mindent Krisztusért (vö. Mk 10,28), őt kövessék (vö. Mt 19,21), mint akire egyedül van szükség (vö. Lk 10,42); Jézus szavait hallgatva (vö. Lk 10,39) minden gondjuk az ő ügyeire irányuljon (vö. 1 Kor 7,32).

Ezért pedig szükséges, hogy a szerzetesek, bármilyen jellegű is a szerzetük, mindenek felett és egyedül Istent keresve egyesítsék az elmét és szívet Istenhez kapcsoló szemlélődést az apostoli szeretettel, amelynek sürgetésére iparkodjanak közreműködni a megváltás művében és Isten országának kiterjesztésében.

6. – *(A lelkiélet primátusa)*

Akik az evangéliumi tanácsokra kötelezték el magukat, mindenek fölött keressék és szeressék Istent, aki előbb szeretett bennünket (vö. 1 Jn 4,10) és minden körülmények közt törekedjenek ápolni a Krisztussal Istenben elrejtett életet (vö. Kol 3,3); ebből ered és kap ösztönzést az embertárs szeretete: a világ üdvösségének és az egyház gyarapodásának vágya. Ez a szeretet viszont élteti és irányítja az evangéliumi tanácsok gyakorlatát is.

A szerzetesek tehát kitartó erőfeszítéssel ápolják magukban az imádságos lelkületet és magát az imádságot, a keresztény lelkiség színtiszta forrásaiból merítve. Mindenekelőtt a szentírást olvassák, naponta vegyék a kezükbe; a szent szövegek elmélyült tanulmányozásából merítsék „Jézus Krisztus fönséges ismeretét" (Fil 3,8). Az egyház szándéka szerint szívük és ajkuk imájával végezzék a liturgiát, főleg az eucharisztia szent misztériumának ünneplését és ebből a gazdag forrásból táplálják lelkiéletüket.

Ily módon az isteni törvény és a szent oltár asztaláról véve a tápláló erőt, testvérként szeressék Krisztus tagjait, gyermeki lelkületben tisztelettel és szeretettel vegyék körül pásztoraikat, egyre tökéletesebben éljenek és érezzenek együtt az egyházzal, és annak küldetésében teljes erejükkel vegyenek részt.

7. – *(A szemlélődő szerzetek)*

A kizárólag szemlélődésnek szentelt intézmények még az apostolkodás égető szüksége esetén is mindig megtartják kivételes helyüket Krisztus titokzatos testében, ahol „más a szerepe minden tagnak" (Róm 12,4), hogy a magányban és a csendben, állandó imával és nagylelkű vezekléssel csak Istennél időzzenek. Hiszen ők a dicséret nagyszerű áldozatát ajánlják fel Istennek, Isten népét az életszentség pompás gyümölcseivel gazdagítják, példájukkal buzdítják és titokzatos apostoli termékenységükkel gyara-

pítják. Ezért az egyház ékességei ők, és az égi kegyelmek bővizű forrásai. Mégis, vizsgálják felül életmódjukat a korszerűsítés már közölt elvei és szempontjai szerint, szentül megtartva azonban világból való elvonultságukat s a szemlélődő élet sajátos gyakorlatait.

8. – *(A tevékenykedő szerzetek)*

Az egyházban nagyon sok apostolkodó klerikális és laikális szerzetesintézmény van. Ezeknek adományai a nekik juttatott kegyelem szerint különbözőek: aki tisztséget kapott, betölti tisztségét, aki tanító, tanít, aki a buzdítás ajándékát kapta, buzdít, aki jótékonykodik, egyszerűen teszi, aki irgalmasságot gyakorol, derűsen végzi (vö. Róm 12,5–8). „A lelki adományok különfélék, a Lélek azonban ugyanaz." (1 Kor 12,4.)

Ezeknek a szerzeteknek apostoli és jótékonykodó tevékenysége természetükből ered, szent szolgálatuk ez, a szeretet szolgálatához tartozó sajátos munkájuk. Az egyház bízta rájuk, az egyház nevében is kell azt végezniök. Ezért hassa át a tagok egész szerzetesi életét az apostoli szellem, egész apostoli tevékenységüket viszont éltesse a szerzetesi szellem. A tagok csak úgy lesznek képesek főhivatásunak megfelelni, annak, hogy kövessék Krisztust és szolgáljanak Krisztusnak az ő tagjaiban, ha apostoli tevékenységük a Krisztussal való egészen bensőséges egyesülésből fakad. Ez az egyesülés pedig növeli magát az Isten és az embertárs iránt való szeretetet.

Az apostolkodó szerzetek tehát hozzák összhangba szabályaikat és életmódjukat a vállalt apostoli élet követelményeivel. Az apostolkodásnak szentelt szerzetesi életnek sokféle formája van; ezért szükséges, hogy a korszerűsítés számoljon ezzel a sokféleséggel. Fontos az is, hogy a különféle szerzetekben a tagoknak Krisztus szolgálatára szentelt életét a szerzeteknek sajátos és a céljuknak megfelelő eszközök mozdítsák elő.

9. – *(A monasztikus szerzetesek)*

A monasztikus élet tiszteletreméltó intézményét mind Keleten, mind Nyugaton hűségesen őrizzék meg eredeti szellemében és virágoztassák fel. A monasztikus intézmény a századok hosszú során át kiváló érdemeket szerzett az egyház és a társadalom szolgálatában. A monasztikus szerzetesek fő feladata, hogy az isteni Fölség színe előtt alázatos és nemes szolgálatot teljesítsenek a monostor falain belül, akár úgy, hogy rejtett élettel egészen az istentiszteletnek élnek, akár úgy, hogy az apostolkodás vagy a keresztényi szeretet bizonyos műveiben a megengedett mérték szerint részt vesznek. A monasztikus szerzetesek tehát őrizzék meg intézményük sajátos jellegét, újítsák fel az ősi üdvös hagyományokat és azokat úgy alkalmazzák hozzá a mai ember igényeihez, hogy a monostorok kisugárzó központok legyenek a keresztény nép épülésére.

Azok a szerzetek, amelyek szabályuk vagy alkotmányuk alapján egészen egybekapcsolják az apostolkodó életet a kórus végzésével és a monasztikus szokásokkal, életmódjukat úgy hozzák összhangba a nekik megfelelő apostolkodás követelményeivel, hogy sajátos életformájukat hűségesen megőrizhessék, hiszen az igen nagy érték az egyházban.

10. – *(A laikális szerzetek)*

A laikális szerzetesi élet, férfiaké és nőké egyképpen, az evangéliumi tanácsoknak elkötelezett, önmagában teljes értékű állapot. Ezért a zsinat nagyra becsüli azt: oly hasznos gyümölcsöket terem az egyház jópásztori munkája számára, az ifjúság nevelésében, betegek ápolásában és egyéb szolgálatokban. A zsinat a tagokat hivatásukban megerősíti, és arra buzdítja, hogy életmódjukat a mai követelményekhez alkalmazzák.

A zsinat kijelenti: semmi akadálya sincs annak, hogy nem-klerikusok szerzeteiben – ezek laikális jellegének meghagyásával – a nagykáptalan intézkedésére néhány tagot felszenteljenek; ők

segítsenek a szükséges papi szolgálatot ellátni saját házaikban.

11. – *(A világi intézmények)*

A világi intézmények nem szerzetescsaládok, mégis az evangéliumi tanácsok szerint való igazi és teljes elkötelezettséget valósítják meg a világban, az egyház pedig szentesíti őket. A fogadalom konszekráltságot biztosít a világban élő tagjaiknak: férfiaknak és nőknek, laikusoknak és klerikusoknak. Ők ezért mindenekelőtt arra törekedjenek, hogy tökéletes szeretetben teljesen átadják magukat Istennek. Őrizzék meg tehát ezek az intézmények sajátos és különleges, vagyis világi jellegüket, hogy apostoli feladatukat, amely a világi életben folyik és a világi életből adódik, hatékonyan és mindenütt betölthessék, hiszen ebből a célból létesültek.

Tudják meg azonban: fontos szerepüket csak akkor tudják betölteni, ha mind az isteni, mind az evilági dolgokban alapos képzést kapnak, hogy így a világ igazi kovászává lehessenek Krisztus testének erősödésére és gyarapodására. Ezért az elöljárók nagy gondot fordítsanak a tagok kiképzésére, elsősorban a lelkiekben, de szorgalmazzák továbbképzésüket is.

12. – *(A szerzetesi tisztaság)*

A szerzetesek „a mennyek országáért" (Mt 19,22) vállalják a tisztaságot, amelyben kiváló kegyelmi adományt kell látni. A szívet ugyanis rendkívüli mértékben szabaddá teszi (vö. 1 Kor 7,32–35), hogy annál jobban égjen a szeretettől az Isten és az összes emberek iránt. Éppen ezért a mennyei javak sajátos emlékeztető jele és a legjobb eszköz arra, hogy a szerzetesek nagy készséggel szenteljék magukat az Isten szolgálatára és az apostolkodásra. Így ők minden krisztushivő számára felidézik azt a hitvesi viszonyt, az egyház kapcsolatát egyetlen jegyesével, Krisztussal, amelyet Isten létesített és amely a jövendő világban fog teljesen megnyilvánulni.

Szükséges tehát, hogy a szerzetesek törekedjenek hűségesen megtartani fogadalmaikat, higgyenek az Úr szavának, bízzanak Isten segítségében, de ne bízzanak önmaguk erejében; gyakorolják az önmegtagadást és fékezzék érzékeiket. Ne hanyagolják el a természetes eszközöket sem, amelyek előmozdítják a lélek és a test egységét. Így nem fognak hamis elméletek befolyása alá kerülni, amelyek azt tanítják, hogy a teljes megtartóztatás lehetetlen vagy a teljes emberi kibontakozásnak útjában áll, és bizonyos lelki ösztönszerűséggel fogják elutasítani maguktól a tisztaság veszedelmeit. Mindnyájan gondoljanak arra, főleg az elöljárók, hogy a tisztaság megőrzésének jelentős biztosítéka a tagok között virágzó igazi testvéri szeretet a közös életben.

A teljes megtartóztatás közvetlenül érinti azokat a törekvéseket, amelyek az emberi természet legmélyéből fakadnak. Ezért a szerzetesi élet jelöltjei ne tegyék és ne is tehessék le a tisztaság fogadalmát, csak igazán elég hosszú próbaidő után, valamint a szükséges lélektani és érzelmi érettség birtokában. Necsak a tisztaságot fenyegető veszélyekről legyen szó előttük, hanem méginkább: úgy oktassák a jelölteket, hogy az Istennek szentelt celibátus vállalása egész személyiségük kibontakoztatására is szolgáljon.

13. – *(A szerzetesi szegénység)*

A szerzetesek nagy hűséggel tartsanak ki az önkéntes szegénységben, melyet Krisztus követése végett vállaltak, s mely ennek különösképpen nagyrabecsült jelképe napjainkban. Ha úgy adódik, új formák vállalásával is fejezzék ki szegénységüket. Általa részesednek Krisztus szegénységében: ő, noha gazdag volt, szegénnyé lett érettünk, hogy szegénysége által meggazdagodjunk (vö. 2 Kor 8,9; Mt 8,20).

Valamennyien érezzék át, hogy amikor feladataikban tevékenykednek, a munka egyetemes törvényének vetik alá magu-

kat. Amikor a munkával a megélhetés és az apostoli művek nélkülözhetetlen anyagi forrásait teremtik elő, vessenek el maguktól minden aggodalmaskodást és hagyatkozzanak a mennyei Atya gondviselésére (vö. Mt 6,25).

A kongregáció jellegű szerzetek alkotmányukban engedélyezhetik, hogy tagjaik lemondjanak meglévő vagy jövőbeli örökségükről.

A szerzetesek szegénysége nem állhat csupán abból, hogy a javak használatában alávetik magukat elöljáróiknak; szükséges, hogy a rendtagok valóságban is és lélekben is szegények legyenek, mint akiknek az égben van a kincsük (vö. 2 Kor 8,9; Mt 8,20).

Maguk a szerzetek törekedjenek arra, hogy – figyelembe véve a helyi körülményeket – mint testület is tanúskodjanak a szegénység mellett: javaikból szívesen áldozzanak az egyház különféle szükségleteire és a szegényekre, akiket minden rendtag szeressen Krisztus lelkületével (vö. Mt 19,21; 25,34–46; Jak 2,15–16; 1 Jn 3,17). A szerzetek rendtartományai és az egyes házak vállaljanak közösséget egymással az anyagiak terén: amelyiknek több jutott, segítse ki az ínségben szenvedőt.

A szerzetek szabályaiknak és konstitúcióiknak megfelelő formákban, jogosultak birtokolni mindazt, ami életfenntartásukhoz és munkáikhoz szükséges; kerüljék azonban a fényűzésnek, a nyereséghajhászásnak és a javak halmozásának még a látszatát is.

14. – *(A szerzetesi engedelmesség)*

A szerzetesek az engedelmesség vállalásakor saját maguk feláldozásaképpen ajánlják Istennek önakaratuk teljes odaadását; áldozatukkal még szilárdabban és még nagyobb biztonsággal egyesülnek az üdvözítő isteni akarattal. A szerzetesek Jézus Krisztus példáját követik, aki azért jött, hogy megtegye Atyja akaratát (vö. Jn 4,34; 5,30; Zsid 7,10; 39 Zsolt 9), és aki „szolgai alakot öltve" (Fil 2,7) a szenvedésből tanult engedelmességet (vö. Zsid 5,8); alávetik tehát magukat elöljáróiknak mint Isten helyetteseinek a Szentlélek ösztönzésére és a hit szellemében; vezetésük alatt szolgálnak valamennyi embernek, Krisztusban testvéreiknek. Így tett Krisztus is, aki Atyjának alávetve magát szolgált testvéreinek és adta oda életét váltságul sokakért (vö. Mt 20,28; Jn 10,14–18). A szerzetesek ezért szorosabban vannak elkötelezve az egyház szolgálatára és arra törekszenek, hogy nagykorú emberként elérjék a krisztusi teljességet (vö. Ef 4,13).

A rendtagok tehát alázatosan fogadjanak szót elöljáróiknak, a hitnek és az Isten akaratát átölelő szeretetnek szellemében, szabályzatuk és alkotmányuk szerint. Értelmi és akarati erőiket, természetes és kegyelmi adományaikat egyesítsék a parancsok teljesítésére és a reájuk bízott feladatok végrehajtására, hiszen jól tudják, hogy Isten tervei szerint Krisztus teste felépítésén munkálkodnak. Így a szerzetesi engedelmesség nem fogja csökkenteni a személy méltóságát, sőt, Isten gyermekeinek megnövekedett szabadsága által kiérleli a személyiséget.

Az elöljárók viszont számot fognak adni a rájukbízottakról (vö. Zsid 13,17); tisztségük gyakorlásában tehát figyeljék tanulékonyan Isten akaratát, tekintélyükkel csak a testvérek érdekében és a szolgálat szellemében éljenek; így magának az Istennek a szeretetét fogják érzékelhetővé tenni alattvalóik számára. Úgy kormányozzák tehát őket, mint Isten gyermekeit, tiszteljék bennük az emberi személyiséget, és biztosítsák a feltételeket ahhoz, hogy alávetettségük egyre inkább önkéntes legyen. Éppen ezért kiváltképpen a gyónással és a lelkivezető megválasztásával kapcsolatban hagyják meg őket jogos szabadságukban. Az elöljárók neveljék arra alattvalóikat, hogy aktív és felelősséget vállaló engedelmességgel működjenek együtt velük a munkákban és új célok kitűzésében. Az elöljárók tehát szívesen hallgassák meg alattvalóikat, neveljék bennük az együtt-

működési kedvet szerzetük és az egyház javára. Mindenesetre az elöljáróknál marad a hatalom, hogy döntsenek és a teendők felől intézkedjenek.

A káptalanok és a tanácsok a rájuk bízott kormányzati feladatot hűségesen teljesítsék; mindegyik legyen a maga módján kifejezője annak, hogy a közösségért vállalt felelősségben és gondokban valamennyi rendtárs osztozik.

15. – *(A közös élet)*

Jellemezze a közös életet az állhatatosság az imában és a lelkület egységében (vö. ApCsel 2,42), erősítse az evangéliumi tanítás, a szent liturgia és főleg az eukarisztia, az ősegyház példája szerint, amelyben a sok hivő mind egy szív, egy lélek volt (vö. ApCsel 4,32). A szerzetesek, mint Krisztus tagjai, testvéries érintkezésükben előzzék meg egymást tiszteletadásukkal (vö. Róm 12,10) és hordozzák egymás terhét (vö. Gal 6,2). A szerzetesi közösség ugyanis, mint igazi jó család, amely az Úr nevében gyűlt össze, az Úr jelenlétének örvendhet (vö. Mt 18,20), miután Isten szeretete kiáradt szívükbe a Szentlélek által (vö. Róm 5,5). A szeretet pedig a törvény tökéletes teljesítése (vö. Róm 13,10), a tökéletes kötelék (vö. Kol 3,14), s ha él bennünk, tudjuk, hogy a halálból átmentünk az életbe (vö. 1 Jn 3,14). Sőt, a testvérek közötti egység Krisztus majdani eljövetelét is szemmelláthatóvá teszi (vö. Jn 13,35; 17,21), és belőle nagy apostoli erő árad.

A testvéries összetartozás érdekében teljesen vonják be a közösség életébe és munkáiba azokat, akiket konverzusoknak, segítő testvéreknek vagy hasonlóképpen neveznek. Hacsak a helyzet okvetlenül más megoldást nem követel, el kell érni azt, hogy a női intézményekben a nővérek közt csak az a megkülönböztetés álljon fenn, amelyet a munkakörök különbsége tesz elkerülhetetlenné; czekre a nővéreket vagy különleges hivatásuk, vagy különleges képességük jelöli ki.

A férfi szerzetesek kolostoraiba és nem kizárólag-laikális szerzeteibe az alkotmány előírásai szerint felvehetők klerikusok és laikusok, de – a szent rendek jogi következményeit leszámítva – egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel.

16. – *(A klauzura)*

A pápai klauzura változatlanul maradjon meg a kizárólag szemlélődő életet élő szerzetesnőknél, de a kor és a hely viszonyaihoz alkalmazva; az elavult szokásokat el kell törölni. Mindezek felől magukat a zárdákat hallgassák meg.

A pápai klauzurától viszont legyenek mentesek az olyan szerzetesnők, akik rendi alkotmányuk szerint külső apostoli feladatokat vállalnak, hogy a lelkek javára jobban végezhessék munkájukat. Az egyszerű klauzura azonban megmarad, és azt a rendi alkotmány szabályozza.

17. – *(A szerzetesi ruha)*

A szerzetesi ruha legyen az Istennek szentelt állapot jele; egyszerű és szerény, szegényes emberhez illő és a jó ízlésnek megfelelő, egészséges és korszerű legyen, alkalmazkodjék a helyi körülményekhez és a szolgálat követelményeihez. Meg kell változtatni mind a férfi szerzetesek, mind a nővérek ruházatát, amennyiben ezeknek az előírásoknak nem felelnek meg.

18. – *(A rendi nevelés)*

A szerzetesrendek korszerű megújítása leginkább a rendtagok képzésétől és nevelésétől függ. Ezért még a nem-klerikus szerzeteseket és a szerzetesnőket se vonják be mindjárt az újoncidő után az apostoli munkákba. Tartson még kellő ideig, megfelelő rendházakban, lelkiségi és apostoli, tudományos, illetve szakmai képzésük, és szerezzék meg a megfelelő képesítéseket.

A szerzetesekkel jól ismertessék meg, szellemi képességeiknek és személyi adottságaiknak megfelelő mértékben ko-

runk társadalmát, az uralkodó közszellemet, a szemlélet és a gondolkodás módját. Ezek ismeretében nem fogják merőben felszínesen végezni a szerzetesi élet átalakítását a kor követelményeihez, és a rendi alkotmány szerint végzett apostoli munkában nem fognak kudarcot vallani.

A kiképzés részei egyöntetű egészet alkotva biztosítsák a rendtagok életének egységét.

A szerzetesek életük egész folyamán odaadóan törekedjenek arra, hogy ezt a lelki, tudományos és szakmai kultúrát önmagukban egyre tökéletesítsék, az elöljárók pedig a lehetőségek szerint biztosítsák számukra az alkalmat, az eszközöket és a szükséges időt.

Az is a rendi vezetők dolga, hogy gondoskodjanak elöljárókról, lelkivezetőkről és tanárokról: ezeket jól válasszák ki és alaposan készítsék elő feladatukra.

19. – *(Új alapítások)*

Új szerzetek alapításánál nagyon meg kell fontolni, szükségesek-e, vagy legalábbis elég nagy haszon remélhető-e tőlük, és hogy számíthatnak-e igazi fejlődésre. Így nem keletkeznek meggondolatlanul kevésbé hasznos vagy életképtelen szerzetek. A missziós területeken a szerzetesi életnek olyan formáit terjesszék el és fejlesszék fokozott tudatossággal, amelyek hozzásimulnak az ottani népek hajlamaihoz, lelkületéhez, valamint a helyi szokásokhoz és életfeltételekhez.

20. – *(Sajátos munkák; missziós szellem)*

A szerzetek hűségesen ragaszkodjanak sajátos munkáikhoz, azonban álljanak helyt és – az egyetemes egyház meg az egyházmegyék lelki hasznát szemmel tartva – alkalmazzák azokat hozzá a korok és helyek szükségleteihez; adják fel azokat a munkákat, amelyek napjainkban kevésbé felelnek meg a szerzet lelkiségének és eredeti szellemének.

Nagyon őrizzék a szerzetekben a misszíós szellemet, mégpedig olyan formában, amely megfelel mind a szerzet jellegének, mind pedig a mai körülményeknek; így lesz hatékonyabbá az evangélium hirdetése minden népnél.

21. – *(Hanyatló intézmények)*

Tiltsák meg újoncok felvételét azokba a szerzetekbe vagy monostorokba, amelyeknek nincsen megalapozott reményük a fellendülésre. Erről a szentszék alkot ítéletet az illetékes megyésfőpásztorok meghallgatása után. Hacsak lehet, csatlakozzanak az ilyen intézmények más, életképes, és céljában, szellemiségében nem túlságosan eltérő szerzethez vagy monostorhoz.

22. – *(Szerzetek összefogása)*

A szerzetek és önálló jogú monostorok, amelyek valamiképpen ugyanahhoz a szerzetesi családhoz tartoznak, lépjenek szövetségbe egymással, ha az előnyösnek látszik és a szentszék jóváhagyja. Ha pedig szinte azonos a rendalkotmányuk, életmódjuk és lelkiségük, és főleg ha kis létszámúak, akkor egyesüljenek. Végül, ha azonos vagy hasonló külső munkákkal foglalkoznak, lépjenek munkaközösségre egymással.

23. – *(A főbb elöljárók tanácsai)*

A szentszék alakítson a szerzetes rendek elöljáróiból tanácsokat, ezeket tegyék életképesekké, mert fontos szerepük van abban, hogy az egyes szerzetek tökéletesebben valósítsák meg céljukat, együttműködésük eredményesebb legyen az egyház javára, arányosabban osszák szét az evangélium hírnökeit egy-egy meghatározott területen és könnyebbé váljék a szerzetesek közös ügyeinek megtárgyalása. A tanácsok az apostolkodás ügyeiben vegyék fel az érintkezést a püspöki karokkal és működjenek együtt velük.

Ilyen tanácsokat a világi intézmények számára is lehet létesíteni.

24. – *(Új hivatások)*

A papok és a keresztény nevelők tegyenek meg mindent azért, hogy több legyen a – gondosan és szakszerűen kiválogatott – szerzetesi hivatás; erre igen nagy szüksége van az egyháznak. A szokott igehirdetésben is gyakrabban legyen szó az evangéliumi tanácsokról és az oly értékes szerzetesi hivatásról. A szülők ápolják és védjék gyermekeik szerzetesi hivatását, jó keresztény nevelésben részesítve őket. Az intézményeknek joguk van arra, hogy magukat hivatások szerzése céljából ismertté tegyék és jelölteket toborozzanak. Ennek azonban csak kellő okossággal, a szentszék és a helyi egyházi elöljáróság előírásainak megtartásával szabad történnie.

A rendtagok legyenek annak tudatában, hogy életük példája intézményük legjobb ajánlása, és a leghatásosabb biztatás az Istennek szentelt életre.

25. – *(Zárószó)*

A szerzetesi közösségek, amelyeknek korszerű megújhodása érdekében készültek el ezek a határozatok, feleljenek meg nagy készséggel korunkban is Istentől nyert hivatásuknak és az egyházban vállalt szolgálatuknak. A zsinat nagyra értékeli tiszta, szegény és engedelmes életformájukat, amelynek maga Krisztus Urunk a példaképe, és nagyon sokat vár rejtettségben vagy a nyilvánosság előtt folyó munkálkodásuktól. Az összes szerzetesek tehát a hit épségében, az Isten és az embertársak szeretetében, a kereszthez ragaszkodva és az örök dicsőség reményében terjesszék Krisztus jó hírét az egész világon, hogy mindenki lássa tanúságukat és a Mennyei Atya megdicsőüljön (vö. Mt. 5,16). Gyarapodjanak tehát szüntelenül, teremjék egyre gazdagabban üdvösséget gyümölcseiket: járjon ezért közben értük Szűz Mária, a jóságos Istenanya, „akinek élete mindnyájunk számára életszabály".[1]

A zsinati atyák megszavazták ennek a határozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél,
1965. október 28-án.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke
Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] Sz. Ambrus, De Virginitate, I. II. c. II. n. 15.

HATÁROZAT
AZ EGYHÁZ MISSZIÓS TEVÉKENYSÉGÉRŐL
„AD GENTES"

Megújuló egyházunk ma arra törekszik, hogy korunk új körülményeit és igényeit figyelembe véve hirdesse az embereknek az üdvösség evangéliumát. Az egyház missziós tevékenységéről szóló zsinati határozat is abból a felismerésből született, hogy a világban kialakult új helyzet ezen a téren is újabb lehetőségeket és feladatokat teremtett. (1. p.)

Sőt magának a missziónak fogalma is átértékelődött: rendkívüli küldetés helyett az egyetemes keresztény, illetve papi küldetést látjuk benne. Így minket is érint a zsinat idevágó tanítása.

I. *A misszió helyzete napjainkban*

Azok a népek, amelyek közt a missziós munka folyik, csak nemrég nyerték vissza nemzeti önállóságukat és kezdtek elindulni a kulturális és gazdasági fejlődés útján. Kialakuló nemzeti létük és egységük problémáival vannak elfoglalva. Szeretnének saját világnézetük és hagyományaik szerint élni. Sok országban nem jó szemmel néznek a misszionáriusokra, akik elnyomóik fajtájához tartoznak. A második világháború óta Ázsia és Afrika több állama tagadja meg a beutazási engedélyt a misszionáriusoktól.

De nemcsak külső nehézségek akadályozzák az egyházat missziós feladatának teljesítésében, hanem az egyházban tapasztalható belső krízis is. Egyre csökken a missziós papi hivatások száma.

Maguk a misszióból jött püspökök is több szempontból bírálták a zsinaton az egyház eddigi tevékenységét.

Az volt a kívánságuk, hogy a zsinat a misszió célját egészen világosan, minden más céltól elválasztva, tisztán természetfölötti síkon határozza meg. Nyomasztó érzésekből törtek fel azok a kritikák, amelyek részükről a Hitterjesztési Kongregáció működését érték. Némelyek szerették volna megszüntetését is elérni azon a címen, hogy a missziók felett ne legyen külön felügyeleti szerv, ők az összegyházhoz akarnak tartozni. De óhajtják, hogy a világ püspökei mind kollegiális felelősséget érezzenek irántuk. A püspökök ugyanis nemcsak egyházmegyéjük, hanem az egész emberiség üdvözítésére kapták apostoli küldetésüket.

II. *A határozat kialakulásának története*

XXIII. János pápa jól látta és ismerte a hitterjesztés problémáit korunkban, azért kezdettől fogva az volt a terve, hogy a zsinattal kidolgoztatja az egyház missziós tevékenységére vonatkozó okmányt is. Egyetemes zsinatot összehívó szándékát is a szent Pál bazilikában, a Nemzetek Apostola megtérésének ünnepén adta tudtára a meglepődött bíborosoknak. Ugyanezen év pünkösdjén hozta létre a zsinatot előkészítő bizottságot. Ennek elnökévé Tardini bíborost nevezte ki.

A benyújtott indítványok főleg a missziók egyházfegyelmi kérdéseit, azok hatáskörét, jogi és gyakorlati problémáit tartalmazták. 1960. július 5-én felállították a missziós dekrétum tervezetének előkészítő bizottságát is. Miután ennek keretében öt albizottságot alakítottak, október 24-én összehívták a munkatársakat és szakértőket.

Msgr. Paventi, a bizottság titkára az albizottságok titkáraival a szkéma mondanivalóit a következő hét pontban foglalta össze:

1. a missziók igazgatása,
2. a klérus fegyelme,
3. a szerzetesek,
4. a liturgia,
5. a keresztény nép nevelése,
6. a jövendő misszionáriusok tanulmányai,
7. a missziós együttműködés.

1962. június 5-ig sok ülést tartottak a beadott tervezet ügyében. Végül is a hét témakörből az előszón kívül csak az első és a hetedik maradt meg. A többit részint a készülő új törvénykönyvbe, részint az egyházról szóló dokumentumba kívánták beiktatni.

1962 őszén, a zsinat első ülésszaka alatt a missziós bizottság egy ülést sem tartott. Először azért, mert az élénk viták a kinyilatkoztatásról, az egyházról stb., a periódus végéig elhúzódtak. Másrészt egy indiai püspök oly élesen bírálta a római kúriát és a Hitterjesztési Kongregációt, hogy meg kellett várni, míg a nyomában keletkezett nyugtalanság elcsendesül. Ezen felül még egy afrikai püspök a hajdani francia és belga gyarmatokról emlékiratot körözött, amely szerint a Hitterjesztési Kongregációnak a misszió felett gyakorolt joghatóságát meg kell szüntetni, s az kizárólag anyagi ügyekkel foglalkozó hivatal legyen. Ez csak még jobban felkavarta a kedélyeket.

A zsinat második ülésszakára ezek után új szkémát kellett készíteni. E felismerés mellett a bizottság még a következőket javasolta: a missziók fontossága megköveteli, hogy ezt a témát ne csak a missziós dekrétum tárgyalja, hanem minden okmány, amely valamiképpen összefügg vele; a koordinációs bizottság elnökének figyelmébe kell ajánlani, hogy a missziós bizottság két-három szakértőjét hívják meg a zsinati bizottságnak a missziókkal foglalkozó tárgyalásaira. Az eredeti missziós szkémából ugyanis vajmi kevés maradt meg.

Miközben a bizottság eléggé előrehaladt a szkéma revíziójában, a koordinációs bizottság új szempontok bedolgozását kérte tőle. Ezek megtörténte után a tervezet a következő részekből állt:

I. rész: a misszió fogalma.
1. fej.: a missziók általános alapelvei,
2. fej.: szent szolgálat a missziókban,
a) a klérus apostolkodása,
b) a világiak apostolkodása,

3. fej.: a missziók kormányzása,

II. rész: missziós együttműködés,

1. fej.: missziós kötelezettség,

2. fej.: a püspök és a klérus együttműködése,

3. fej.: közreműködés a világiakkal.

Buzdítás.

Miután a négy albizottság minden fejezetet átnézett, a szkémát 1963. december 5-én kinyomtatva megküldték Cicognani bíborosnak ezzel a címmel: Az egyház missziós tevékenysége.

A zsinat harmadik ülésszaka alatt, 1964-ben, a kidolgozott szöveget a koordinációs bizottság elfogadta, majd a Szentatya rendelkezése szerint megküldték minden püspöknek, kérve, hogy az atyák javaslataikat március 31-ig küldjék el. A beérkezett módosító javaslatok alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a szkémát át kell dolgozni, de több alapvető gondolatot meg is lehet tartani belőle. 1964. november 6.-a különös jelentőségű nap a missziós szkéma, de az egész zsinat számára is. Előző napon Felici főtitkár azzal lepte meg a zsinati atyákat, hogy másnap a missziós szkéma megvitatásakor a Szentatya is részt vesz az ülésen. VI. Pál pápa az ülést megnyitó beszédében szólt a missziós-szkéma jelentőségéről, dicsérte annak tartalmát és kérte elfogadását, bár, ha szükséges, – mondotta – javítani is lehet rajta. Nagy szeretettel köszöntötte a missziókból jött püspököket. Miután elhagyta a zsinat auláját, megkezdődött a vita. Nyílt titok volt, hogy a püspökök nagy része nincs megelégedve a tervezettel, amelyet aztán bíráltak is. Frings kardinális szerint a misszió fontossága jobb dokumentumot követel. Végül is a szavazásnál a zsinati atyák kevés kivétellel a szkémát elvetették és újat kívántak.

Hogyan született meg mégis az a szkéma, amelyet végül elfogadtak és most a kezünkben van? November 16-án a bizottság elhatározta, hogy a zsinat alatt kialakult főbb teológiai szempontok és az atyák javaslatai alapján új szöveget készít. Ennek megalkotására egy újabb albizottságot hoztak létre. Az albizottságban helyet foglalt két missziós püspök is, egyikük missziós szemináriumi rektor, s részt vett benne az Isteni Ige Társulat általános főnöke. A szakértők között szerepelt Y. Congar és J. Ratzinger is. 1965. január 12-től kezdődően többször tanácskoztak a missziós társulat Nemy-i házában, ahol nyugodtan dolgozhattak. Az első elkészült tervezetet megküldték az atyáknak, majd azok javaslatai alapján újra átdolgozták. A zsinati vita október 7-én kezdődött. Felici főtitkár végül is feltette a kérdést: szavazzanak az atyák, elfogadják-e a szkémát további tárgyalás alapjául, vagy újat kívánnak? A jelenlevő atyák 15 kivételével mind elfogadták, de új módosításokat kívántak. Nemyben újból összeült az albizottság és munkába vette a tervezetet. Az új szöveget 1965. november 10–11-én, tehát a negyedik ülésszak alatt, utoljára megvitatták és szavazásra bocsátották. A szavazások a tervezet elfogadása szempontjából kedvező eredményt hoztak, de a fejezetek szerinti szavazások alkalmával 1700 módosító javaslatot nyújtottak be. Nemyben ismét munkához láttak, hogy a szövegbe ezeket a módosításokat is bedolgozzák. Valójában azonban igen kevés került bele, és ez a lényegen nem is változtatott. A dekrétum végleges szövegét 1965. december 7-én nyújtották át a pápának, aki az utolsó szavazás után – amikor 2394 atya igennel szavazott és csak 5 nemmel – azt ünnepélyesen ki is hirdette.

Az egyház missziós tevékenységéről szóló határozat a bevezetés után hat fejezetből és a zárszóból áll. Összesen 42 pontban a következő témákat tárgyalja:

1. teológiai alapvetés,
2. a missziós munka,
3. a részegyházak,
4. a misszionáriusok,
5. a misziós tevékenység megszervezése,
6. a missziók támogatása.

III. *A missziós dekrétum legfontosabb tanításai*

Az egész okmányt úgy kell tekintenünk, mint a zsinat tanításának foglalatát, amelybe mintegy beleágaznak főleg az egyházról, a papi szolgálatról és az életről, a püspökök feladatairól, ökumenizmusról, vallásszabadságról, világiak apostoli hivatásáról szóló útmutatások. Hiszen ez a dokumentum csaknem utolsónak készült el! A határozat világosan bizonyítja, mennyire fontos és elengedhetetlen az egyházban a misszió, s ugyanakkor megmutatja a helyes utat és módot, amelyet ma ebben a munkában követni kell. A határozat nélkül hiányos maradna a zsinati tanítás.

Ezek után foglaljuk össze a dekrétum legfontosabb tanításait a következő pontokban:

1. teológiai alapvetés: az egyház missziós egyház, tehát lényegéből következik az evangélizálás kötelezettsége,
2. missziós küldetését az egyház minden tagja által gyakorolja,
3. az egyház meggyökerezése a különböző népekben fokozatosan történik,
4. az egyház megadja a korszerűen szervezett missziós tevékenység szabályait ebben a határozatban.

A legfontosabb tanítások mellett igyekszünk majd a többi tanításra is rámutatni.

1. *Teológiai alapvetés*

A zsinaton alkalom nyílt arra, hogy az egyház jobban megismerje és határozottabban kimondja, mi a lényege és a küldetése. Ilyen önvizsgálat eredménye az a kijelentés is, amellyel a teológiai alapvetés kezdődik: az egyház természeténél fogva missziós egyház (2. p.). Ez azt jelenti, hogy küldetése, missziója van az emberekhez, éspedig minden idő emberéhez. Küldetésének végső forrása az Atya szeretete, aki Fiát küldte, hogy megváltsa őket. A megtestesült Fiú pedig, miután művét befejezte, elküldte a Szentlelket. Jézus Krisztus tovább él itt a földön egyházában, amelyet azért alapított, hogy az üdvösség egyetemes szentsége, azaz legfőbb eszköze legyen. Rábízta ugyanis az üdvösség jó hírét, hogy minden emberhez elvigye, és rábízta a szentségeket, amelyek szükségesek az üdvösségre. Ez az Alapítójától kapott küldetés határozza meg lényegét és jelöli meg feladatát, amit mindenkor teljesítenie kell. Amikor tehát az egyház ezt a feladatát teljesíti, akkor a Fiú küldetését folytatja tovább, akit azért is küldött az Atya, hogy isteni életének gazdagságával ajándékozza meg a testi-lelki szegénységben szenvedőket (v. ö. Lk. 4,18). Az üdvösség mindenkié, mert Krisztus minden emberért szenvedett és mindenkiért meghalt. Ezt az örömhírt nem szabad elhallgatni, az egyháznak mindenkor és mindenkinek hirdetnie kell!

Ha misszióról beszélünk, az egyház eleven életére és állandó gyarapodására kell gondolnunk. Az egyház terjedésében dinamikus életreje mutatkozik meg. Így lesz jelenvalóvá és hatékonnyá minden népnél és minden korban, hogy benne mindenki megtalálja az üdvösség biztos útját. A missziós munka tehát nélkülözhetetlen az emberek üdvössége szempontjából. Krisztus nélkül nem üdvözülhet senki. Krisztus pe-

dig az üdvösségre nélkülözhetetlen intézménynek alapította egyházát – idézi a dekrétum az egyházról szóló konstitúciót (n. 14.). Tehát aki szándékosan kívülmarad az egyházon, nem üdvözülhet. A dekrétum nem foglalkozik behatóbban azoknak az üdvösségével, akik hibájukon kívül nem ismerik az evangéliumot, csak annyit mond, hogy Isten az egyedül általa ismert módon elvezetheti őket is az üdvösséghozó hitre. Az evangéliumot azonban mindenképpen hirdetni kell, hogy az emberek „tudatosan és teljesen elfogadják Isten üdvözítő művét" (7. p.).

Az evangélium hirdetése az ember legfőbb javát, üdvösségét szolgálja. Emellett azonban hirdetni kell Krisztust is, mint az igazi emberség példaképét, mert ez mindenképpen az emberiség javát szolgálja. Így lesz az evangélium a történelemben az emberi egység, testvériség és a békesség kovásza (8. p.). És végül a missziós igehirdetésnek eszkatológikus jellege is van: minden időben megjeleníti azt a Krisztust, aki majd az idők végén ismét eljön látható alakban, hogy valamennyi értéket, ami a népek életében, kultúrájában fellelhető volt, és amit egyháza megtisztított az emberi gyarlóságoktól, bemutassa mennyei Atyjának (9. p.).

2. *Küldetését az egyház minden tagja által gyakorolja*

Mindenki, aki az egyházhoz tartozik, annak teljesértékű és küldetéssel is rendelkező tagja. Ebből következik, hogy ha az egyház missziós egyház, akkor ezt a feladatát is minden tagja által kell gyakorolnia. „Minden kereszténynek, bárhol is él, élete példájával és a beszéd tanúságtételével úgy kell megmutatnia a keresztségben magára öltött új embert és a bérmálásban nyert Szentlélek erejét, hogy aki csak látja jócselekedeteit, dicsőítse az Atyát, és jobban megértse, mi az élet valódi értelme és milyen egyetemes az emberek üdvössége" (11. p.). Majd fölsorolja azokat a jótulajdonságokat, erényeket, amelyekkel hatni lehet az emberekre, vonzóvá téve előttük a kereszténységet, elsősorban is a szeretetet, a megértő párbeszédet, segítő készséget és együttműködést a társadalmi életben. Ez valójában minden missziós munka nélkülözhetetlen előkészítője.

A további missziós munkához feltétlenül szükséges, hogy az új keresztények is tanúságtevő életet éljenek. Ezért fontos, hogy az, aki be akar lépni az egyházba, egész szívéből megtérjen. Elrendeli tehát a dekrétum a missziós területeken a katekumenátus intézményének bevezetését. A katekumenátus, amely oly jellemző az első időkre, beavatás a keresztény hit misztériumaiba, az egész embernek krisztusivá formálódásának és a keresztény élet elsajátításának iskolája. Az egyház új tagjai érezzék át Isten népének testvéri közösségét, főleg a liturgia végzésénél, de az élet minden területén is. Figyelmezteti a határozat a misszionáriusokat, sajátítsák el az ökumenikus szellemet és ápolják a szeretetet a különvált keresztényekkel. Így elkerülhetik az áldatlan versengést, és együtt kereshetik az egység útját.

3. *Az egyház meggyökerezése a népek közt fokozatosan történik*

Az egyház elismeri, hogy missziós célját csak fokozatosan valósíthatja meg. Hosszú időbe telik, míg az egyház igazán gyökeret verhet, meghonosodhat a népek közt. A kezdet után a missziós munka igazi nagy eredménye a „fiatal" egyház megalakulása, amely aztán megerősödve hirdeti tovább a még kívül állóknak az evangéliumot. Ebben a fiatal egyházban a hívők közössége is bekapcsolódik és alkalmazkodik népük társadalmi életéhez és szokásaihoz, elég sok bennszülött papja, szerzetese és – saját püspöke is van. A zsinat atyái igazán megható szeretettel adnak – a dekrétum harmadik fejezetében – sok hasznos tanácsot a fiatal helyi egyházaknak, püs-

pökeiknek, papjaiknak, híveiknek a testvéri együttműködésre, valamint arra, hogyan fejlődjenek, erősödjenek a további missziós munkára, és kérik, maradjanak az egész egyházzal bensőséges kapcsolatban.

4. *A korszerűen szervezett missziós tevékenység.*

A misszió fontossága és eredményessége megköveteli, hogy az szervezetté váljék, de korunk igényeinek megfelelően. Emlékezünk rá, hogy a missziós püspökök közül többen kritizálták a legfőbb irányító szerv, a Hitterjesztés Kongregációjának eddigi működését. A dekrétum most is ezt a hivatalt jelöli meg, mint olyat, amely irányítja, összehangolja és támogatja a missziós tevékenységet az egész földön, de legfőbb irányítóként a püspökök testületét nevezi meg. Őket kötelezi ugyanis elsősorban a missziós parancs végrehajtása. Korszerűsíti a Hitterjesztés Kongregációjának szervezetét azáltal, hogy elrendeli: ezután vegyenek benne részt a missziók képviselői, tehát a püspöki karok delegált püspökei, missziós intézmények és pápai missziós művek vezetői. Ezen felül álljon mellette azoknak a tanácsadó és szakértő testülete, akik ezen a téren gazdag tudással és szakértelemmel rendelkeznek. Legyen jól megszervezve a misszió irányítása helyileg is, és ez a püspökök és a püspökkari konferenciák gondja legyen. Alakuljon ki minél készségesebb együttműködés a papság és a világiak, valamint az egyes intézmények között. A püspök mellett működjék papokból, szerzetesekből és világiakból álló lelkipásztori tanács (30. p.).

Természetesen a missziós munka eredményessége a legnagyobb mértékben maguktól a misszionáriusoktól függ. A dekrétum a negyedik fejezetben szól azokról, akik Isten kegyelméből hivatást éreztek a hit terjesztésére és mint papok, szerzetesek, vagy világi hívők egész életüket erre a célra szentelik. Igen nagy tisztelettel emlékezik meg róluk és buzdítja őket, hogy valóban krisztusi lelkülettel hirdessék az evangéliumot és türelemmel, bátorsággal viseljék el az ezzel járó megpróbáltatásokat. Az illetékeseknek pedig a lelkére köti, hogy minden tekintetben jól készítsék fel őket munkájuk végzésére. S hogy az alkalmazkodás készsége időben kifejlődjék bennük, a helyszínen is folytassák tanulmányaikat, jól megismerve annak a népnek a nyelvét, történelmét, vallását és szokásait, ahová küldetést nyernek.

IV. *Missziós feladataink*

A határozat utolsó fejezete a missziós támogatásáról szól. Amikor ezt a részt olvassuk, éreznünk kell, hogy a zsinat hozzánk is szól és a mi együttműködésünket is kéri, mert Krisztus titokzatos testének növekedésében az egyház minden tagjának részt kell vennie. A hitterjesztés szolgálatában első és fontosabb kötelességünk a mélységesen keresztény élet! Így lesz igazában az egyház hívei életének ragyogó példájával a „világ világossága" és a „föld sója", általuk tud vonzó hatást gyakorolni az emberekre. A hívek imáikkal, bűnbánati és engesztelő cselekedeteikkel biztosítják a missziós papi hivatások és a misszionáriusok munkája részére a nélkülözhetetlen kegyelmi feltételeket.

Amint a keresztény hívek életéhez, éppenúgy a papi hivatáshoz is hozzátartozik a missziós lelkület. A papok lelkipásztori működését hassa át az a törekvés, hogy állandósuljon híveik körében a missziók iránt való érdeklődés és tevékeny szeretet. Így érhetik el, hogy a keresztény családokban ma is szép számmal jelentkeznek missziós hivatások.

A zárószóban a zsinat atyái hivatkoznak arra a szeretetre, amellyel Üdvözítőnk

szeretett minket. Ez a szeretet tölti el most az ő szívüket is minden ember iránt. Valóban a missziós dekrétum tartalmán és stílusán is ez a szeretet érződik. A szeretet, amely az egész egyház feladatává tette és a kor követelményeihez szabta Jézus Krisztus parancsának teljesítését: „Menjetek, tegyetek tanítványommá minden népet..." (Mt 28,19).

Farkas Lajos – dr. Horváth Lóránt

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

1. – *(Előszó)*

Az egyházat Isten küldi a népekhez, hogy „az üdvösség egyetemes szakramentuma" legyen;[1] ezért akarja minden embernek hirdetni az evangéliumot, katolicitásának legbensőbb igényéből és alapítója parancsát követve.[2] Maguk az apostolok is, akikre az egyház épült, Krisztus nyomába lépve, „hirdették az igazság igéjét és létesítették az egyházakat".[3] Utódaiknak pedig szünet nélkül kell folytatniuk ezt a munkát, hogy „az Úr tanítása terjedjen és dicsőségre jusson" (2Tesz 3,1), és hogy Isten országát a fölön mindenütt hirdessék és megvalósítsák.

A világnak korunkban kialakult rendje egészen új helyzetet teremtett az emberiség számára. Éppen ez az, amiért az egyház, a föld sója és a világ világossága,[4] még sürgetőbbnek érzi a hívást: üdvözítsen és újítson meg minden teremtményt, hogy Krisztusban egyesüljön újra minden, és benne az emberek egy családdá és Istennek egyetlen népévé legyenek.

Ezért a zsinat, megköszönve Istennek, hogy az egész egyház, nagylelkű fáradozásai, oly dicsőséges munkát végzett, vázolni szándékozik a missziós tevékenység elveit és ösze akarja fogni minden hivő erejét, hogy Isten népe, a kereszt nehéz útját járva mindenütt terjessze Krisztusnak, az örökkévalóság urának[5] az országát és elkészítse eljövetelének útját.

I. fejezet

ELMÉLETI ALAPVETÉS

2. – *(Az Atya elhatározása)*

A földön zarándokló egyház természeténél fogva missziós beállítottságú, hiszen a Fiú elküldéséből és a Szentlélek küldetéséből származik, az Atyaisten elhatározása szerint.[6]

Ez az elhatározás pedig a „minden szeretet forrásából", az Atyaisten szeretetéből fakadt. Az Atya, az eredet nélküli lételv, akitől a Fiú születik és a Szentlélek, a Fiú által származik, nagy és irgalmas jótékonyságában szabadon terem-

tett, sőt érdemünk nélkül arra hívott meg minket, hogy osszuk meg vele életét és dicsőségét. Éppen evégett bőségesen árasztotta ki isteni jóságát és nem is szűnik meg azt kiárasztani. Így ő, aki alkotója mindennek, végül is „minden lesz mindenben" (1 Kor 15,28), egyszerre biztosítva a maga dicsőségét és a mi boldogságunkat. És úgy tetszett Istennek, hogy az embereket nem bárminő kölcsönös kapcsolatoktól függetlenül, csupán külön-külön hívja meg a saját életében való részesedésre, hanem néppé teszi őket: szétszórt gyermekeit e népben gyűjti össze.[7]

3. – *(A Fiú elküldése)*

Isten egyetemes üdvözítő szándéka nemcsak valamilyen rejtett módon valósul meg a lelkekben, nem is csupán olyan erőfeszítések által, akár éppen vallásos erőfeszítések által, amelyekkel az emberek sokféle módon keresik Istent, „hogy szinte kitapogassák és megtalálják, hisz nincs messze egyikünktől sem" (ApCsel 17,27); ezek az erőfeszítések ugyanis megvilágosításra és kiigazításra szorulnak, habár a gondviselő Isten jóságos intézkedéséből olykor az igaz Istenhez vezető nevelőnek, vagy az evangéliumra való előkészületnek tekinthetők.[8] Isten inkább azt határozta el, hogy új módon és véglegesen belép az ember történelmébe: elküldve Fiát emberi testben, hogy az embereket, bűnbeesett teremtményeit általa ragadja ki a sötétség meg a sátán hatalmából[9] és benne engesztelődjék ki a világgal:[10] létrehozza a békét, vagyis a közösséget köztük és önmaga között, az emberek világában pedig a testvériséget. Fiát pedig, aki által a világot is alkotta,[11] a mindenség örökösévé rendelte, hogy benne mindent újra egyesítsen.[12]

Krisztus Jézusnak ugyanis az a küldetése a világban, hogy igazi közvetítő legyen Isten és ember között. Mivel ő Isten, azért „benne lakik testi formában az istenség egész teljessége" (Kol 2,9); emberi természete szerint pedig ő lett az új Ádám, s így a megújított emberiség feje, akit „kegyelem és igazság tölt be" (Jn 1,14). Isten Fia tehát valódi megtestesülés útján jött el, hogy az embereket az isteni természet részesévé tegye: noha gazdag volt, érettünk szegénynyé lett, hogy szegénysége által meggazdagodjunk.[13] Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon és életét adja váltságul sokakért, azaz mindenkiért.[14] A szentatyák állandóan hirdetik, hogy csak az gyógyult meg, amit Krisztus magára vett;[15] ő pedig az emberi természetet a maga teljességében vette fel, vagyis úgy amint az bennünk nyomorultakban és szegényekben található meg, kivéve a bűnt.[16] Krisztus „akit az Atya megszentelt és a világba küldött" (Jn 10,36), ezért mondta önmagáról: „Az Úr lelke rajtam, mert felkent engem. Elküldött, hogy jó hírt vigyek a szegényeknek, hogy gyógyítsam a megtört szívűeket, a foglyoknak a szabadulást hirdessem és a vakoknak a látást" (Lk 4,18). „Az Emberfia azért jött, hogy keresse és üdvözítse, ami elveszett" (Lk 19,10).

Amit pedig egyszer az Úr meghirdetett, vagy ami vele kapcsolatban az emberiség üdvösségéért történt, azt tudatni kell, annak hírét szét kell vinni egészen a föld végső határáig,[17] Jeruzsálemtől kezdve,[18] hogy ami egy alkalommal, de mindenki üdvösségére végbement, az az idők folyamán mindenkinél éreztesse hatását.

4. – *(A Szentlélek küldetése)*

Ennek megvalósítására küldte el Krisztus az Atyától a Szentlelket: ő kamatoztassa a lelkek mélyén az üdvösséget szerző művet és ösztönözze terjeszkedésre az egyházat. Kétségkívül, a Szentlélek már működött a világban, mielőtt Krisztus megdicsőült.[19] Pünkösd napján azonban kiáradt a tanítványokra, hogy mindörökre velük is maradjon:[20] az egyház a nagy nyilvánosság elé lépett, az evangélium elterjesztése pedig megkezdődött a pogányok között az igehirdetés által:

végül, a hit katolicitása előre jelezte a népek egyesülését az újszövetség egyháza révén, amely minden nyelven megszólal, szeretetében minden nyelvet megért és befogad, s így leküzdi a bábeli megoszlást.[21] Pünkösdkor kezdődtek az „apostolok cselekedetei", amint a Szűz Máriára leszállt Szentlélek erejéből történt Krisztus fogantatása is, és ugyanő, a Szentlélek szállt le az imádkozó Krisztusra, ösztönözve őt, hogy kezdje el szolgálatát.[22] Jézus Krisztus pedig, mielőtt életét a világért odaadta, megszervezte az apostoli szolgálatot és megígérte a Szentlelket, hogy így ez a kettő mindenütt és mindenkor együtt vigye végbe az üdvözítést.[23] A Szentlélek az egész egyházat minden időben „egyesíti a közösségben és a szolgálatban, ellátja hierarchikus és karizmatikus adományokkal",[24] az egyházi intézményeket pedig élteti, mint a lélek a testet,[25] és ugyanazt a missziós lelkesedést gyújtja fel a hivők szívében, amely Krisztusban izzott. Néha pedig még láthatóan is megelőzi az aposolok munkáját,[26] és azt többféleképpen, de szüntelenül kíséri és irányítja.[27]

5. – *(Krisztus küldi az egyházat)*

„Az Úr Jézus kezdettől fogva magához hívta, akiket kiválasztott... tizenkettőt választott ki, hogy társai legyenek, és hogy szétküldje őket, hirdetni az evangéliumot" (Mk 3,13).[28] Így az apostolok lettek az új Izrael csírájává és egyben a szent hierarchia kezdetévé. Amikor az Úr halálával és feltámadásával egyszer s mindenkorra beteljesítette üdvösségünknek és a mindenség megújításának a misztériumait – elnyerve minden hatalmat a mennyben és a földön –,[29] mielőtt az égbe szállt,[30] megalapította az egyházát, mint az üdvösség szakramentumát, és úgy küldte az apostolokat a világba, amint őt küldte az Atya.[31] Így közölte parancsát: „Menjetek tehát, tegyétek tanítványommá mind a népeket. Keresztelj étek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevére, és tanítsátok meg őket mindannak megtartására, amit parancsoltam nektek" (Mt 28,19–20). „Menjetek el az egész világra és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek. Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözül, aki nem hisz, az elkárhozik" (Mk 16,15). Ezért az egyház köteles a krisztusi hitet és üdvösséget terjeszteni. Köteles pedig a kifejezett parancs alapján, amelyet Péter utódjával, az egyház legfőbb pásztorával együtt az apostoloktól örökölt a püspökök testülete, amelynek a papok a munkatársai. Köteles továbbá amiatt az életerő miatt, amelyet testének tagjaiba áraszt ki Krisztus, „aki az egész testet egybefogja és összetartja különféle ízületek segítségével, hogy a tagok betöltsék az erejükhöz szabott feladatkört. Így növekszik a test és építi fel saját magát a szeretetben" (Ef 4,16). Az egyház küldetése tehát olyan tevékenységével valósul meg, amely őt jelenvalóvá teszi minden ember és nemzet körében. Munkáját Krisztus parancsára, a Szentlélek kegyelmének és szeretetének ösztönzésére végzi, hogy mindenkit elvezessen Krisztus hitére, szabadságára és békéjére, élete példájával és az igehirdetéssel, a szentségekkel és a kegyelem többi eszközével. Szabad és biztos útja van tehát mindenkinek a krisztusi misztériumban való teljes részesedéshez.

Ez a küldetés folytatja – és a történelem századain át kibontakoztatja – Krisztus küldetését, akit azért küldött az Atya, hogy örömhírt vigyen a szegényeknek. Krisztus Lelkének indítására az egyháznak is ugyanazon az úton kell tehát járnia, amelyen Krisztus járt: a szegénység, az engedelmesség, a szolgálat és az önfeláldozás útján egészen a halálig, amelyből győzelmesen került ki. Ezért voltak telve reménnyel az apostolok, akik sokféle megpróbáltatásban és szenvedéseikkel egészítették ki azt, ami hiányzik Krisztus szenvedéséből, testének, az egyháznak javára.[32] És gyakran lett magvetés a keresztények véreontása.[33]

6. – *(A missziós munka)*

A vázolt feladatot az egész egyház imádságára és együttműködésére támaszkodó püspöki testületnek kell betöltenie, e testület feje pedig Péter utóda. A feladat maga egy és ugyanaz mindenütt és minden helyzetben, jóllehet a körülmények szerint más és más módon gyakorolják. Van tehát különbség az egyház tevékenységében, de ez nem a küldetésnek belső lényegéből folyik, hanem a körülményekből, amelyekben ez a küldetés megvalósul.

Ezek a körülmények függhetnek az egyháztól, vagy a népektől, közösségektől és emberektől is, akikhez a küldetés szól. Az egyház ugyanis, jóllehet természetszerűleg birtokolja az üdvösség eszközeinek egészét, teljességét, nem mindig, és nem is azonnal használ fel minden eszközt, és ezt nem is teheti meg. Ismeri a kezdetet és a fokozatosságot a maga tevékenységében, amellyel megvalósítani iparkodik Isten terveit; sőt van úgy, hogy sikeresen megkezdett fejlődés után kénytelen visszaesésen szomorkodni, máskor meg mintegy inaszakadtan vesztegel, s nem felel meg egészen hivatásának. Ami pedig az embereket, közösségeket és népeket illeti, azokhoz fokozatosan közeledik, lassan hatja át és így emeli fel őket a katolikum teljességére. Az egyes körülmények és fokozatok szerint mindig más és más a tennivaló és az alkalmas eszköz.

Általában „missziónak" nevezzük azokat a sajátos vállalkozásokat, amelyeknek keretében az evangélium hirdetői az egyháztól kapott küldetéssel elmennek az egész világra, hogy teljesítsék feladatukat: hirdessék az evangéliumot és meggyökereztessék az egyházat a Krisztusban még nem hivő népek és népcsoportok között. Ez a missziós tevékenység; rendszerint meghatározott területen folyik, s azt a szentszék missziós területnek nyilvánítja. A missziós tevékenységnek sajátos célja az evangélium hirdetése és az egyház meggyökeresztetése azokban a népekben és népcsoportokban, amelyekben még nem honosodott meg.[34] Az Isten szavának erejéből azután nőjenek fel mindenütt jól megszervezett törzsökös helyi egyházak, melyek egymagukban is erősek és érettek. Legyen a hivő népből támadt saját hierarchiájuk, rendelkezzenek a krisztusi élet teljes kibontakoztatásához szükséges, tehát nemzeti sajátosságaikhoz is alkalmazott eszközökkel, hogy az egyetemes egyház fejlődéséhez maguk is hozzájáruljanak. A meggyökereztetés legfőbb eszköze Jézus Krisztus evangéliumának hirdetése, hiszen az Úr azért küldte el tanítványait az egész világra, hogy az emberek Isten igéjéből újjászülessenek[35] és a keresztség kapuján át az egyházba belépjenek. Az egyháznak pedig mint a megtestesült Ige testének, Isten igéje és az eukarisztikus kenyér az éltető tápláléka.[36]

Az egyház missziós tevékenységében különféle szakaszok mutatkoznak, némelykor egymásba is fonódva: először a kezdet, a meghonosítás, azután pedig az újdonság, az ifjúság jellemzi ezeket. Ha túljutott rajtuk, az egyház missziós tevékenysége akkor sem szűnik meg: a megalapított helyi egyháznak feladata folytatni az evangélium hirdetését a még kívülállóknak.

Ezenfelül, különféle okok következtében nem ritkán alapvetően megváltoznak azok a csoportok, amelyeknek körében az egyház él, és így egészen új körülmények keletkezhetnek. Az egyháznak ilyenkor fel kell tennie a kérdést, vajon ezek a körülmények nem követelnek-e újra missziós tevékenységet.

Némelykor meg olyan a helyzet, hogy nem lehet közvetlenül és azonnal hirdetni az evangéliumot. Ilyenkor a misszionáriusok egyedül lehetséges feladata az, hogy – türelemmel, okossággal és ugyanakkor nagy bizalommal – tanúságot tegyenek Krisztus szeretetéről és jóságáról. Így előkészítik az utat az Úr számára, sőt Krisztust bizonyos értelemben máris jelenvalóvá teszik.

Mindebből nyilvánvaló, hogy a misz-

sziós tevékenység az egyház legbensőbb természetéből folyik; az egyház üdvözítő hitét terjeszti; az egyház katolikus egységét szélesíti ki, és ezzel tökéletesíti; ereje az egyház apostoli jellegében van. A missziós tevékenység mintegy tettekre váltja a hierarchia kollegiális szellemét, igazolja, terjeszti és növeli az egyház szentségét. Így a pogány népek közt végzett missziós tevékenység különbözik mind a lelkipásztorkodástól, amely a hívők felé irányul, mind pedig a keresztény egység helyreállítását célzó kezdeményezésektől. Ez a kettő azonban szorosan összefügg az egyház missziós működésével.[37] A keresztények megosztottsága kárára van annak a legszentebb ügynek,[38] hogy az evangéliumot minden teremtmény számára hirdessék, és sokak elől elzárja a hithez vezető utat. A missziók érdeke sürgeti tehát, hogy minden megkeresztelt egy nyájjá egyesüljön, és így egyetértően tehessen tanúságot Krisztusról, Uráról, a pogányok előtt. De ha még nem képesek az egy hit alapján álló, teljesértékű tanúságtételre, legalább legyen meg bennük a kölcsönös megbecsülés és szeretet.

7. – *(A missziós munka jelentősége és szükségessége)*

A missziós tevékenység indító oka Isten szándéka, aki „azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére. Hiszen egy az Isten, egy a közvetítő Isten és ember között: az ember Krisztus Jézus, aki váltságdíjul adta magát mindenkiért" (1 Tim 2,4–6); „nincs is üdvösség senki másban" (ApCsel 4,12). Mindenkinek meg kell tehát térnie hozzá, ha az egyház igehirdetése révén megismerte őt, megkeresztelkedve pedig be kell épülnie Krisztusba és az egyházba: az ő testébe. Krisztus Urunk „kifejezetten megmondta, hogy szükséges a hit és a keresztség,[39] és ezzel éppen azt is hangsúlyozta, hogy az egyház is szükséges, hiszen a keresztségen mint ajtón át az egyházba lépnek be az emberek. Nem üdvözülhetnek tehát azok, akik nem akarnak belépni az egyházba, vagy nem akarnak megmaradni benne, noha jól tudják, hogy Isten Jézus Krisztus által az üdvösségre szükséges intézménynek alapította a katolikus egyházat".[40] Isten egyedül őáltala ismert úton elvezetheti a hitre azokat is, akik hibájukon kívül nem ismerik az evangéliumot – hit nélkül pedig lehetetlen neki tetszeni –[41] mégis, az egyháznak kényszerítő kötelessége[42] és szent joga, hogy az evangéliumot hirdesse. Következésképpen a missziós tevékenység ma éppúgy, mint mindenkor sértetlenül őrzi jelentőségét és szükségességét.

A missziós tevékenység révén Krisztus misztikus teste szüntelenül gyűjti és rendezi erejét saját növekedésére.[43] Az egyház tagjait az a szeretet serkenti munkára, amellyel Istent szeretik; ez ösztönzi őket, hogy osszák meg minden emberrel a jelen és az örökkévaló élet lelki javait.

Végül, a misziós tevékenységgel teljesen megdicsőül az Isten, hiszen a célja az, hogy az emberek tudatosan és teljesen fogadják el az ő üdvözítő művét, amelyet Krisztusban valósított meg. A missziós munka által teljesül Isten szándéka, hogy az egész emberiség Isten egyetlen népévé legyen, Krisztus egyetlen testébe tömörüljön össze és a Szentléleknek mindenkit egyesítő templomává épüljön: ennek élt Krisztus, engedelmesen és szeretettel az őt küldő Atya dicsőségére,[44] és ez az isteni szándéka minden ember szívéből feltörő vágyat elégíti ki, hiszen a testvéries egyetértésre irányul. A teremtő Istennek terve volt azzal, hogy saját képmására és magához hasonlóvá alkotta meg az embert: ez a terv így fog egykor beteljesülni; mindazok ugyanis, akik az emberi természetben egyképpen részesednek, és Krisztusban a Szentlélek által újjászülettek, együtt szemlélve Isten dicsőségét így imádkozhatnak: „Mi Atyánk".[45]

8. – *(A missziós tevékenység az egyes emberek és a történelem szolgálatában)*

A missziós tevékenység az emberi természethez és annak törekvéseihez is szorosan kapcsolódik. Amikor ugyanis az egyház bemutatja Krisztust az embereknek, ezzel létük és teljes hivatásuk hiteles igazságát is feltárja nekik; Krisztus ugyanis szerzője és ősmintája a megújított, testvéri szeretetre, őszinteségre és békés lelkületre hajló embernek, akit oly kívánatosnak tart mindenki. Krisztus, de az egyház is, amely az evangélium hirdetésével tanúskodik róla, minden faji és nemzeti különbözőség felett áll, nem is lehet senkinek és sehol sem idegen.[46] Maga Krisztus pedig az igazság és az út, akit mindenkihez közel hoz az evangélium hirdetése, amikor az ő szavát mindenki fülehallatára ismétlik: „Tartsatok bűnbánatot és higyjetek az evangéliumban" (Mk 1,15). Aki azonban nem hisz, már ítéletet von magára;[47] ezek szerint Krisztus szavai egyszerre az ítéletnek és a kegyelemnek, a halálnak és az életnek szavai. Mert egyedül az elavultnak felszámolásával lehet eljutni az új életre: ez elsőként az emberekre áll, de érvényes a világ különféle javaira is, amelyek magukon viselik az ember vétkének, de az Isten áldásának is a jegyét. „Mert mindnyájan vétkeztek és nélkülözik az Isten dicsőségét" (Róm 3,23). Senki sem tud önmagától és önerejéből megszabadulni a bűntől és önmaga fölé sem emelkedhetik senki; senki sem tud teljesen megszabadulni gyengeségeitől, gyámoltalanságától vagy rabságából,[48] mindenki rászorul Krisztusra, mint példaképre, mesterre, szabadítóra, üdvözítőre és életkeltőre. Valóban: az evangélium még az evilági történelemben is kovásza volt a szabadságnak és fejlődésnek, és most is a testvériség, egység és béke kovászának mutatkozik. Nem ok nélkül ünneplik a hívők Krisztust azért, mert ő „a nemzetek vágyakozása és üdvözítője".[49]

9. – *(A missziós tevékenység eszkatológiai jellege)*

A missziós tevékenység ideje az Úr első és második eljövetele közé eső idő. A második eljövetelkor majd betakarításra kerül az egyház a szélrózsa minden irányából, mint érett gabona, Isten országába.[50] Mielőtt ugyanis eljönne az Úr, már minden népnek kell hirdetni az evangéliumot.[51]

A missziós tevékenység nem más, és nem is kevesebb, mint Isten elhatározásának kinyilvánítása – epifániája – és megvalósulása a világban és annak történelmében: Isten, a missziók révén, a történelem keretei között viszi beteljesülésig az üdvösség történetét. A missziós munka az igehirdetés és a szentségek által – melyeknek központja és csúcsa az eukarisztia – jelenvalóvá teszi Krisztust, az üdvösség szerzőjét. És bárhol, bármilyen igazság vagy kegyelem – Isten titokzatos jelenléte – volt található a népeknél – annak megnyilatkozását megszabadítja a hozzátapadó bűnök fertőzésétől és visszaadja alkotójának, Krisztusnak, aki lerontja a sátán uralmát és elhárítja a vétkek sokfajta ártalmát. Bárhol, bármi érték található tehát magként elhintve az emberek szívében és elméjében, vagy a népek sajátos szertartásaiban és kultúrájában, az nemcsak el nem vész, hanem ellenkezőleg, rendezetté lesz, felemelkedik és tökéletessé alakul Isten dicsőítésére, a sátán megszégyenítésére és az ember boldogságára.[52] Így a missziós tevékenység az eszkatológiai teljesség felé tart;[53] általa lesz naggyá az Atya tetszése szerint megállapított mértékben és időpontban Isten népe,[54] amelyhez prófétai ige szól: „Tedd tágassá sátradban a helyet, hajlékod kárpitjait feszítsd ki bátran!" (Iz 54,2);[55] általa éri el a misztikus test a krisztusi teljességet,[56] épül fel az a lelki templom, amely „apostolokra és prófétákra van alapozva, s a szegletkő maga Krisztus" (Ef 2,20), ahol lélekben és igazságban imádják Istent.[57]

II. fejezet

A MISSZIÓS MUNKA

10. – *(Bevezetés)*

Az egyház jól tudja, hogy még roppant nagy missziós munka vár reá, mert Krisztus minden emberhez és néphez küldi, hogy Isten szeretetét mindenütt feltárja és kiárassza. Kétmilliárd ember még nem hallotta, vagy alig hallotta az evangéliumi üzenetet. Számuk napról napra növekszik; a kulturális élet erős kötelékei ősi vallásos hagyományok, szoros összeköttetést létesítő társadalmi kapcsolatok gyűjtik össze őket jól elhatárolható közösségekbe. Némelyek a nagy vallások valamelyikét követik, mások az Isten fogalmáig sem jutnak el, vagy kifejezetten, sőt néha ellenségesen tagadják létezését. Az egyháznak pedig be kell illeszkednie e közösségek mindegyikébe, hogy mindenkinek felajánlhassa az üdvösség misztériumát és azt az életet, amelyet maga Isten hozott az embereknek. Beilleszkedése egészen olyan legyen, mint Krisztusé, aki beleolvadt azoknak az embereknek társadalmi és kulturális miliőjébe, akik között élt.

I. – A keresztény tanúságtétel

11. – *(Az élet tanúbizonysága; a párbeszéd)*

Az egyháznak ezekben a közösségekben a közülük való vagy hozzájuk küldött gyermekei révén kell jelen lennie. Mert minden kereszténynek, bárhol él is, élete példájával és a beszéd tanúságtételével úgy kell megmutatnia a keresztségben magára öltött új embert és a bérmálásban elnyert Szentlélek erejét, hogy aki csak látja jócselekedeteit, dicsőítse az Atyát,[58] és jobban megértse, mi az élet valódi értelme és milyen egyetemes az emberek közössége.

A Krisztust megvalló tanúságtétel akkor lesz igazán gyümölcsöző, ha a keresztények őszintén becsülik és szeretik embertársaikat, ha egészen azok közösségéhez tartozónak tudják magukat, akik közt élnek, és ha a mindennapi kapcsolatok ápolásával és munkálkodásukkal részt vesznek a kulturális és társadalmi életben. Legyenek otthonosak a nemzeti és vallási hagyományokban, örömmel és tisztelettel ismerjék fel az igének ezekbe elhintett magvait. De vegyék észre a népekben végbemenő mélyreható átalakulásokat is; tegyenek meg mindent, hogy korunk emberei, akik a modern világ tudományát és technikáját rendkívüli figyelemmel kísérik, el ne idegenedjenek az isteni dolgoktól; ellenkezőleg, hogy erővel törjön fel szívükből a vágy a kinyilatkoztatott igazság és szeretet után. Krisztus az emberek szívébe látott és őket egészen közvetlen hangú beszélgetéssel vezette el az isteni fényhez; az ő Lelkével eltelt tanítványai is ismerjék az embereket, akik között élnek, építsék ki a kapcsolatokat velük, hogy azok őszinte és türelmes párbeszédükből tanulják meg, milyen kincseket osztott ki a népeknek a bőkezű Isten. Igyekezzenek egyúttal ezeket a kincseket az evangélium fényébe állítani, felszabadítani és az üdvözítő Isten uralma alá visszavezetni.

12. – *(A szeretet érvényesülése)*

A keresztények jelenlétét a közösségekben az a szeretet éltesse, amellyel Isten szeret minket, aki azt akarja, hogy mi is hasonló szeretettel szeressük egymást.[59] A keresztény szeretet igazán kiterjed mindenkire, származásra, társadalmi helyzetre és vallásra való tekintet nélkül; nem számít haszonra és hálára. Isten ingyenes szeretettel szeret minket:

hívei is a szeretet sugallatára gondoskodjanak az emberekről, ugyanazzal a jósággal karolva fel őket, amellyel Isten kereste az embert. Amiként tehát Krisztus bejárt minden várost és falut s meggyógyított minden betegséget és bajt, annak jeléül, hogy közeledik Isten országa,[60] úgy az egyház is ott van gyermekei által minden rendű és rangú ember mellett, különösen pedig a szegények és elnyomottak mellett, és szívesen hoz áldozatot értük.[61] Részt vesz az emberek örömeiben és fájdalmaiban, ismeri életük törekvéseit és kínzó kérdéseit, s együtt szenvedi meg haláluk gyötrelmeit. A békét keresőknek testvéri párbeszédben kíván felelni, hogy az evangélium fényét és békéjét nyújtsa nekik.

A gazdasági és társadalmi kérdések megoldásán fáradozzanak és másokkal is működjenek együtt a keresztények. Megkülönböztetett módon törődjenek a gyermekek és fiatalok nevelésével minden típusú iskolában. Az iskolák a keresztény ifjúság tanításának és nevelésének kiváló eszközei. Ugyanakkor azonban az is figyelemreméltó, hogy milyen értékes szolgálatot lehet velük tenni az emberiségnek, elsősorban a fejlődésben lévő nemzeteknek: az iskolák kibontakoztatják az emberi méltóságot és az emberhez méltóbb életkörülmények előfeltételeit. Krisztus hívei vegyenek részt azoknak a népeknek erőfeszítéseiben, amelyek az éhség, a tudatlanság ellen harcolva, magasabb életszínvonal elérésére és a világbéke megszilárdítására törekszenek. Legyen meg a hivőkben az a készség, hogy felkínálják – a kellő okossággal – együttműködésüket a kezdeményezésekhez, bárhonnan indultak is el azok: magánszemélytől, közintézménytől, állami vagy nemzetközi szervezettől, más keresztény közösségektől, nem-keresztény vallásoktól.

Az egyház viszont semmi módon sem akar beavatkozni az állam irányításába. Semmi más jogot nem tart fenn magának, csak azt, hogy Isten segítségével szeretetben és hűségben szolgálhasson és használhasson az embereknek.[62]

Életük és tevékenységük révén Krisztus tanítványai bensőséges kapcsolatban állnak embertársaikkal, ezért remélik, hogy még ott is jól tanúskodhatnak előttük Krisztusról és ott is dolgozhatnak embertársaik üdvösségén, ahol nem tudják teljesen hirdetni Krisztust. Mert nem a merő anyagi gyarapodás és jólét a szívügyük: az emberek személyi méltóságát és testvéri egységét törekszenek előmozdítani, bemutatni azokat a vallási és erkölcsi igazságokat, amelyeket Krisztus tett világossá a maga fényével, s így fokozatosan szélesre tárják nekik a kaput Isten felé. Az emberek ezáltal segítséget kapnak, hogy Istent és embert szeretve üdvözülhessenek; világosodni kezd előttük Krisztus misztériuma, amelyben megmutatkozott az új ember, az Istenhez hasonlóvá alkotott teremtmény,[63] akiben feltárul Isten szeretete.

II. – Az evangélium hirdetése és Isten népének összegyűjtése

13. – *(Az evangélium hirdetése és a megtérés)*

Bárhol is tárjon Isten kaput, hogy beszélni lehessen, hirdetni Krisztus misztériumát,[64] minden ember előtt[65] bátran és következetesen[66] kell szólni[67] az élő Istenről és arról, akit mindenki üdvösségre küldött, Jézus Krisztusról.[68] Így a nem-keresztények, hinni fognak és szabadon megtérnek az Úrhoz, ha megnyitja szívüket a Szentlélek,[69] és őszintén fognak ragaszkodni Krisztushoz, hiszen ő „az út, az igazság és az élet" (Jn 14,6), aki betölti, sőt végtelenül felül is múlja lelkük minden sóvárgását.

A megtérést csak kezdetnek kell tartani, de elegendőnek ahhoz, hogy az ember felfogja: a bűntől megszabadulva bejuthat Isten szeretetének misztériumába. Isten pedig, Krisztusban, önmagával való személyes kapcsolatra hívja őt. Kegyelmének hatására ugyanis az újon-

nan megtért rálép arra a lelki útra, amelyen – a hit által máris részesedve a halál és a feltámadás misztériumában – leveti a régi embert és egyre jobban felölti az új, a Krisztusban tökéletes embert.[70] Ez az átmenet magával hozza az érzelmek és az erkölcsi világ fokozatos megváltozását; ennek pedig az emberek közötti magatartásban is meg kell mutatkoznia és a katekumenátus ideje alatt lassan ki kell bontakoznia. Ám az Úr, akiben hisznek, az ellentmondás jele:[71] a megtért ember nem ritkán tapasztalja, hogy szakítanak vele vagy elidegenednek tőle, de megtapasztal örömöket is, amelyeket nem szűken mér az Isten.[72]

Az egyház szigorúan tiltja, hogy bárkit is a hit elfogadására kényszerítsenek vagy méltatlan módszerekkel, csábító ajánlatokkal befolyásoljanak; ugyanakkor bátran hirdeti mindenki jogát arra, hogy ne félemlítsék meg hite miatt rosszindulatú zaklatásokkal.[73]

Az egyház ősrégi szokása szerint meg kell vizsgálni a megtérés indítékait; és tisztítsák meg azokat, ha szükséges.

14. – *(Katekumenátus; keresztény beavatás)*

Akik az egyház által[74] a krisztusi hitet megkapták Istentől, azokat liturgikus szertartásokkal vegyék fel a katekumenátusba. A katekumenátus nem a hittételek és parancsok egyszerű előterjesztése, hanem bevezetés a teljes keresztény életbe, megfelelő hosszúságú újoncidő, amely alatt kiépül a személyes kapcsolat a tanítvány és Krisztus, a Mester között. A hitújoncokat tehát jól be kell vezetni az üdvösség misztériumaiba, az evangéliumi erkölcsök gyakorlatába; meghatározott időközökben egymást követő szertartásokkal pedig[75] vezessék be őket Isten népének életébe: vegyenek részt hitéletében, liturgiájában és szeretetgyakorlataiban.

Végül is, a keresztény beavatás szentségei által kiszabadulnak a sötétség hatalmából,[76] Krisztussal együtt meghalnak, eltemetkeznek és feltámadnak,[77] elnyerik a fogadott fiúság Lelkét,[78] és Isten egész népével együtt ünneplik az Úr halálának és feltámadásának emlékezetét.

Szükséges úgy megújítani a nagyböjti és a húsvéti idő liturgiáját, hogy az lelkileg jól készítse fel a hitújoncokat a húsvéti misztérium megünneplésére, melynek liturgiai csúcspontján újjászületnek Krisztusban a keresztség által.

A katekumenátus alatt a kereszténységbe való bevezetés nemcsak a katekisták és papok feladata: a hívők egész közösségére is tartozik, különösen pedig a keresztszülőkre. Így kezdettől fogva érezhetik a hitújoncok, hogy Isten népéhez tartoznak. Az egyház élete apostoli élet, ezért a hitújoncok tanulják meg, hogy nekik is részt kell venniük az evangélium terjesztésében, életük tanúságtételével és hitük megvallásával.

Végül, a hitújoncok jogállapotát az új egyházi törvénykönyvben világosan meg kell határozni. Ők ugyanis már kapcsolatban állnak az egyházzal,[79] Krisztus házanépe,[80] és nem ritkán már eleven bennük a hit, a remény és a szeretet.

III. – A keresztény közösség kialakítása

15. – *(A hívők egybegyűjtése)*

A Szentlélek az ige elhintett magvaival és az evangélium hirdetésével minden embert hív Krisztushoz, és a szíveket a hit követésére ösztönzi. Amikor a keresztség fürdőjében új életre szüli azokat, akik hisznek Krisztusban, egyúttal Isten népévé is egybegyűjti őket. Ez a nép pedig „választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul kiválasztott nép" (1Pt 2,9).[81]

A misszionáriusok tehát, mint Isten munkatársai,[82] a hívők olyan közösségeit hozzák létre, amelyek hivatásukhoz méltón,[83] valóban gyakorolják az Istentől rájuk bízott papi, prófétai és királyi

tisztet. Így lesz a keresztény közösség élő jele annak, hogy itt van a világban az Isten: ez a közösség az eukarisztikus áldozat bemutatásával Krisztussal együtt szüntelenül úton van az Atyához,[84] figyelmes lélekkel táplálkozik Isten igéjével,[85] Krisztusról tanúságot tesz,[86] szeretetben él és apostoli lelkülettől izzik.[87]

A keresztény közösséget már kezdettől fogva úgy kell megszervezni, hogy hacsak lehet, maga gondoskodhassék életfeltételeiről.

A hivők közössége megőrizve nemzetének kultúrkincseit, mélyen gyökerezzék népében; legyen körükben sok, evangéliumi szellemmel átitatott boldog család,[88] és jószellemű iskolák segítsék őket; alakítsanak társulatokat és csoportokat, amelyek által a világiak apostolkodása képes az egész társadalmat evangéliumi szellemmel áthatni. És sugározzék a szeretet a különböző rítusú katolikusok között.[89]

Az újonnan megkereszteltek között erősíteni kell az ökumenikus szellemet; őszintén értékeljék azt, hogy a Krisztusban hivő testvérek Krisztus tanítványai, akik újjászülettek a keresztségben, tehát Isten népének a javai közül igen sokban részesülnek. Amennyire a vallási helyzet megengedi, az ökumenizmusról szóló határozat szellemében elő kell mozdítani az ökumenikus tevékenységet: a katolikusok fogjanak össze különvált testvéreikkel, amiben csak lehet, együtt vallják meg Istenbe és Jézus Krisztusba vetett hitüket a pogányok előtt, csak távol legyen tőlük minden hitközömbösség, a hitigazságok elködösítése éppúgy, mint az esztelen versengés. Igen, dolgozzanak együtt, különösen Krisztusért, közös Urukért: egyesítse őket Jézus neve! Jöjjön létre az együttműködés magánszemélyek között éppúgy, mint – a helyi főpásztor megítélése alapján – az egyházak vagy egyházi közösségek és azok szervezetei között is.

A keresztények minden népből jönnek és gyűlnek össze az egyházban, ezért az „ország, nyelv, politikai élet berendezkedése szempontjából semmiben sem különböznek a többi embertől";[90] saját nemzetük tiszteletreméltó szokásai szerint éljenek tehát Istennek és Krisztusnak, s mint jó polgárok, őszintén és áldozatosan szeressék hazájukat. A más fajúak megvetését és a vad nacionalizmust azonban a leghatározottabban utasítsák el maguktól, viszont legyenek a mindenkire kiterjedő emberszeretet apostolai.

Mindennek megvalósítására fontos szerepet kapnak és megkülönböztetett gondoskodást is érdemelnek a világi hivők, azok a keresztények, akik a keresztség által Krisztus testébe épültek, és a világban élnek. Nekik az a feladatuk, hogy Krisztus lelkétől áthatottan kovász módjára belülről éltessék és rendezzék az evilági dolgokat, hogy azok állandóan Krisztus szerint menjenek végbe.[91]

De az még nem elég, ha a keresztény nép csupán jelen van és meggyökerezett egy nemzetben, sőt egymagában a példájának apostolsága sem elég, mert azért vert ott gyökeret, azért van ott, hogy Krisztust szóval és tettel hirdesse nem-keresztény polgártársainak, és segítse őket Krisztus teljes befogadására.

Az egyház meghonosításához és a keresztény közösség növekedéséhez különféle szolgálatok szükségesek, melyeknek felkarolása és gondozása mindenkinek szívügye legyen: a papi, a diákonusi és a katekétai szolgálat, valamint a katolikus akció feladatai. Betöltésükre isteni hívás nyomán vállalkoznak magukból a hivő közösségekből.

A szerzetesek és a szerzetesnők is nélkülözhetetlenek: imádsággal és szorgos munkával segítenek Krisztus uralmát a lelkekben meggyökereztetni, megszilárdítani és tovább terjeszteni.

16. – *(A bennszülött klérus megszervezése)*

Nagy örömmel ad hálát az egyház a felbecsülhetetlen papi hivatásért, amelylyel Isten annyi fiatalt megajándékozott

az újonnan Krisztushoz tért nemzetekben; hiszen minden népben erősebb gyökeret ver az egyház, ha a hívek közösségei saját soraiból kapják az üdvösség szolgáit: a püspököket, a papokat és a diákonusokat. Így a fiatal egyházak lassan egyházmegyei szervezetet kaphatnak, saját papsággal.

Amit a zsinat a papi hivatásról és a papnevelésről elrendelt, pontosan tartsák meg ott is, ahol most kezdik az egyházat meghonosítani, valamint a fiatal egyházaknál is. Nagyon fontosnak kell tartani azt, ami ezekben a határozatokban található a lelki nevelésnek a tudományos és lelkipásztori képzéssel való szoros összekapcsolásáról, az egyéni és családi érdekeket feláldozó, az evangélium szerint alakított életről és annak az érzéknek a kifejlesztéséről, mely egészen mélyen meg tudja ragadni az egyház titkát. Mindez csodálatosan képessé teszi őket egészen Krisztus teste szolgálatának és az evangélium ügyének élni, hűséges munkatársként püspökükhöz ragaszkodni, paptársaiknak kölcsönös segítséget nyújtani.[92]

Ennek a mindent magába foglaló célnak elérése végett a papnövendékek egész nevelése az üdvösség szentírásból feltáruló misztériumának fényében történjék. Krisztusnak és az üdvösségnek erre a misztériumára, mely a liturgiában jelen van, találjanak rá és éljék át azt.[93]

A zsinat rendelkezése szerint[94] a papnevelés egyetemes igényeit, beleértve a lelkipásztori és gyakorlati oktatás követelményeit is, hangolják össze azzal a célkitűzéssel, hogy a növendékekben mindig érvényesülhessen saját népük gondolkodás- és cselekvésmódja. Tegyék a növendékeket nyílteszűekké és élesen látókká, hogy tudják sokoldalúan megismerni és helyesen értékelni nemzetük kultúráját; bölcseleti és teológiai tanulmányaikban vizsgálják meg azokat az eltéréseket, amelyek a hazai hagyományok és vallások, valamint a keresztény vallás között fennállnak.[95] Legyen tekintettel a papnevelés a terület lelkipásztori igényeire is: a növendékek tanuljanak az egyház missziós tevékenységének történetéről, céljáról és módszeréről, és ismerkedjenek meg népük társadalmi, gazdasági és kulturális viszonyaival. Ökumenikus szellemben neveljék őket. Készüljenek fel jól a nem-keresztényekkel való testvéri párbeszédre.[96] Mindez megkívánja, hogy a papsághoz szükséges tanulmányokat, amennyire lehetséges, mindenki a saját hazájában végezze, osztozva népe életkörülményeiben.[97] Gond legyen arra, hogy a pontos egyházi ügyvitelben, sőt gazdasági kérdésekben is kapjanak kiképzést a növendékek.

Válasszanak ki alkalmas, bizonyos lelkipásztori gyakorlattal bíró papokat arra, hogy végezzenek magasabb tanulmányokat, akár külföldi egyetemeken is, esetleg más tudományos intézetekben, főképpen az Örök Városban. Így a fiatal egyházakban a bennszülött papok soraiból olyanok is rendelkezésre fognak állni, akiknek megfelelő a tudásuk és a tapasztalatuk magasabb egyházi tisztségek betöltésére.

Ahol a püspöki kar alkalmasnak ítéli, vissza kell állítani a diákonátus rendjét, mint állandó életformát az egyházról szóló konstitúció útmutatása szerint.[98] Hasznos lesz ugyanis, ha azok a férfiak, akik ténylegesen diákonusi szolgálatot teljesítenek, mert mint katekisták, az isteni igét hirdetik, a plébános vagy a püspök nevében a távoleső keresztény közösséget vezetik, a szociális és karitatív szervezetekben a jótékonyságot gyakorolják, megerősödjenek az apostoloktól áthagyományozott kézfeltétel által, és közelebb lépjenek az oltárhoz, hogy a diakonátus szentségi kegyelmeivel hatékonyabban tölthessék be tisztüket.

17. – *(A katekisták)*

Nagy elismerést érdemel a férfi és női katekistáknak a pogány missziókban oly sok érdemet szerzett serege. Apostoli szellemben, hatalmas munkát kifejtve egyedülálló és nélkülözhetetlen segítséget adnak a hit és az egyház terjesztéséhez.

Napjainkban a katekisták munkássága azért is nagyon jelentős, mert kevés a pap ahhoz, hogy az oly nagy tömegekhez eljusson az evangélium, és ellátható legyen a lelkipásztori szolgálat. Úgy kell tehát a katekistákat kiképezni, a kulturális haladással is lépést tartva, hogy a papság értékes munkatársai legyenek, a lehető legjobban töltsék be tisztségüket, amely egyre több új és sokrétű munkakörrel bővül.

Legyen több az olyan egyházmegyei és egyháztartományi iskola, amelyben a katekista jelöltek elsajátíthatják a katolikus hitre vonatkozó, különösképpen pedig a szentírástudományi és liturgikus ismereteket, a hitoktatás módszerét, a lelkipásztori gyakorlatot, és ahol megszilárdíthatják magukban a keresztény ember erkölcsi magatartását,[99] nagy súlyt fektetve az imára és a lelkiéletre. Később is legyen részük olyan előadásokban és tanfolyamokban, amelyeken a szolgálatukhoz szükséges ismereteket tovább gazdagíthatják, lelkiéletük pedig táplálékhoz jut és erősödik. Azoknak, akik főfoglalkozásként végzik munkájukat, megfelelő fizetéssel biztosítsák az állásukhoz illő megélhetést és létbiztonságot.[100]

A zsinat kívánja, hogy a hitterjesztés kongregációja megfelelő módon, külön segéllyel gondoskodjék a katekisták képzéséről és eltartásáról. Ha szükségesnek és alkalmasnak látszik, alapítsanak szervezetet a katekisták támogatására.

Az egyházak hálás lélekkel ismerjék el a másodállású katekisták áldozatos munkáját, nélkülözhetetlen közreműködését. Közösségükben ők az előimádkozók és a vallási ismeretek közvetítői. Gondoskodni kell, hogy megfelelő tudásra és lelki érettségre tegyenek szert. Érdemes törekedni arra, hogy ahol megvalósítható, a nagy nyilvánosság előtt, liturgia keretében hivatalos egyházi küldetéssel lássák el a kellő felkészültségű katekétákat: így nagyobb tekintély birtokában végezhetnék a nép körében a hit szolgálatát.

18. – *(A szerzetesek)*

Már az egyház meghonosításának szakaszában gondoskodni kell a szerzetesi élet felvirágoztatásáról. A szerzetesség értékes és elengedhetetlen segítséget nyújt a missziós tevékenységnek; egyébként is, az Istennek való bensőségesebb önátadás által ragyogóan szemlélteti és megérteti a keresztény hivatás benső természetét.[101]

Azok a szerzetesrendek, amelyek az egyház meghonosításán fáradoznak, ügyeljenek: ha sajátos veretűvé tették is őket a nekik juttatott külön kegyelmek – az egyház szerzetesi hagyománykincsének dicsőségére – mégis törekedjenek ezeket a kegyelmi adományokat mindenegyes nép szellemének és jellegének megfelelően kifejezni és át is adni. Figyelmesen vizsgálják meg, hogyan lehetne a keresztény vallási életbe átvinni azokat az aszketikus és szemlélődő hagyományokat, amelyeknek csíráit nem is egyszer régi kultúrában rejtette el az Isten, már az evangélium hirdetése előtt.

A fiatal egyházakban a szerzetesi élet különböző formáit kell kialakítani. Így különböző oldalakról mutatkozik meg a krisztusi küldetés és az egyház élete, többirányú lesz közreműködésük a lelkipásztori munkában, amelyekre készítsék is fel jól a tagjaikat. A püspöki karok azonban vigyázzanak, nehogy ugyanolyan célkitűzésű szerzetesekből feleslegesen több is legyen, a szerzetesi élet és az apostolkodás kárára.

Külön említést érdemelnek a szemlélődő élet meggyökereztetésére irányuló kezdeményezések: egyesek a monasztikus szabályok lényeges elemeit megőrizve rendjük oly gazdag hagyományait akarják meghonosítani, mások viszont a régi szerzetesség egyszerűbb formáihoz térnek vissza; valamennyien törekedjenek azonban eltalálni a legszerencsésebb alkalmazkodást a helyi körülményekhez. Ami pedig a szemlélődő életet illeti, ez hozzátartozik az egyház jelenlétének teljességéhez, ezért a fiatal egyházakban is mindenütt vezessék be.

III. fejezet

A RÉSZEGYHÁZAK

19. – *(A fiatal egyházak fejlődése)* Az egyház meghonosítása az emberek egy meghatározott csoportjában mérföldkőhöz érkezik, amikor a hivők közössége a társadalmi életben gyökeret verve, a helyi kultúrához eléggé hozzásimulva már valamelyest megszilárdult és megerősödött: amikor sok bennszülött papja, szerzetese és világi hivője van, ha még nem is teljes a számuk, s amikor megvannak azok a szolgálatok és intézmények, amelyek szükségesek Isten népe életéhez és további gyarapodásához, saját püspöke vezetése alatt.

Az ilyen fiatal egyházakban Isten népének élete legyen egyre érettebbé, a zsinat irányelvei szerint megújhodó keresztény élet minden megnyilvánulásában. Ennek következménye lesz az, hogy a hivők csoportjai növekvő tudatossággal átalakulnak: a hit, a liturgikus lelkiség és a szeretet eleven közösségeivé lesznek. A világi hivők állampolgári és apostoli tevékenységükkel azon vannak, hogy a földi társadalomban az igazság és a szeretet rendjét kialakítsák. Szakszerűen és okosan használják a tömegkommunikációs eszközöket. A családok igazi keresztény életet élnek, ezzel a világiak apostolságának gyakorló iskoláivá válnak és biztosítják a papi és szerzetesi utánpótlást. A hit szent titkait ügyes katekézissel tanítják, a nép lelkületéhez alkalmazkodó liturgiában ünneplik és megfelelő kánoni törvényhozás révén értékes intézményeknek és a helyi szokásoknak éltető lelkévé teszik.

A püspököket – és velük együtt papjaik testületét – egyre jobban töltse el Krisztus és az egyház szelleme: érezzenek együtt és éljenek is együtt az egyetemes egyházzal. A fiatal részegyházak maradjanak bensőséges összeköttetésben az egész egyházzal. Az egyetemes hagyomány elemeit építsék be saját kultúrájukba; így fogja szolgálni az erők kölcsönös áramlása a titokzatos test életének növekedését.[102] Évégett fel kell használni azokat a teológiai, lélektani és emberi mozzanatokat, amelyek az egész egyházzal való közösség tudatának kialakítását segítik.

Ezek az egyházak – rendszerint éppen a föld szegényebb országaiban találhatók – igen súlyos paphiánnyal szoktak küzdeni, és még nélkülözik a szükséges anyagi feltételeket is. Ezért nagyon rászorulnak arra, hogy az egész egyház missziós mozgalma állandóan küldje azokat az eszközöket, amelyek a legjobban mozdítják elő a helyi egyház fejlődését és keresztény életének érlelődését. Ilyen missziós akció segítsen azokon a régebben alapított egyházakon is, amelyek sorvadásban vannak vagy legyengültek.

Mindazonáltal ezek az egyházak egységes lelkipásztori erőfeszítéssel és megfelelő intézmények létesítésével legyenek rajta, hogy több legyen az egyházmegyékben és a szerzetesrendekben a biztosabb ítélettel megválogatott és jobban felkészített hivatás.[103] Általuk lesznek lassanként képessé önmagukról gondoskodni, sőt még másokon is segíteni.

20. – *(A helyi egyház missziós feladatai)* Mivel a részegyház köteles minél tökéletesebben képviselni az egyetemes egyházat, ezért jól tudatosítsa, hogy küldetése van azokhoz is, akik között él: a Krisztusban még nem hivőkhöz. Legyen Krisztusra mutató jel mind az egyes hivőknek, mind pedig a közösségnek magának tanúságot tevő élete.

Szükséges azonban az igehirdetés is ahhoz, hogy mindenkihez eljuthasson

az evangélium. Elsősorban a püspök a hit hirdetője: ő vezeti az új tanítványokat Krisztushoz.[104] Ennek a nagyszerű feladatnak akkor tud jól megfelelni, ha alaposan ismeri hívei helyzetét éppúgy, mint polgártársainak a szívük mélyén Istenről kialakult elképzeléseit, és ha éber figyelemmel kíséri azokat a változásokat, amelyeket a városiasodás, a kivándorlás és a vallási közömbösség idéz elő.

A fiatal egyházak helyi születésű papjai lelkesen fogjanak hozzá az evangélium terjesztéséhez, működjenek együtt a külföldi misszionáriusokkal, hiszen velük osztatlan, a püspök joghatósága alatt egyesült papi testületet alkotnak, nemcsak a hívek gondozására és az istentisztelet végzésére, hanem az evangélium hirdetésére is a kívülállók számára. Mutassák ki készségüket olyan missziós munkára, amelyet saját egyházmegyéjük távoleső vagy elhagyatott vidékein, vagy más egyházmegyében kell kezdeni, és ha úgy adódik, örömmel jelentkezzenek is rá a püspöknél.

Legyen ugyanilyen vállalkozó kedv a szerzetesekben és szerzetesnőkben, és a világi hivőkben is polgártársaik, különösen a szegényebbek javára.

A püspöki karok gondoskodjanak arról, hogy legyenek meghatározott időközönként biblikus, teológiai, lelkiélet-teológiai és lelkipásztori továbbképző tanfolyamok. A papság így szerzi meg a hittudománynak és a lelkipásztori módszereknek azt a teljesebb ismeretét, amellyel a viszonyok sokfélesége és változásai dacára is helyt tud állni.

Egyébként lelkiismeretesen tartsák meg mindazt, amit a zsinat elrendelt, különösen a papság életéről és szolgálatáról kiadott határozatban.

A részegyház munkájának jó végzéséhez alkalmas munkaerőkre van szükség; készítsék fel őket korszerűen és mindegyik egyház körülményeinek megfelelő módon. Mivel az emberek egyre inkább közösségekbe tömörülnek, azért nagyon helyénvaló, ha a püspökkari konferencián közös tervet készítenek, hogyan lépjenek az ilyenféle csoportokkal párbeszédre. Ha pedig valahol olyan csoportok akadnak, amelyek azért vonakodnak a katolikus hitet elfogadni, mert nem tudnak megbarátkozni azokkal a sajátos formákkal, amelyek az ottani egyházra jellemzőek, kívánatos, hogy valamilyen rendkívüli módon[105] gondoskodjanak róluk mindaddig, amíg nem lehet minden keresztényt egyetlen közösségbe szervezni. A püspökök hívják egyházmegyéjükbe azokat a misszionáriusokat, akik erre a célra a szentszék rendelkezésére állnak, illetve fogadják őket szívesen, kezdeményezéseiket pedig hatékonyan támogassák.

Nagyon jó, ha a fiatal egyházak minél előbb maguk is részt vesznek az egyetemes egyház missziós munkájában: hadd lángoljon a missziós buzgóság honfitársaik körében is. Küldjenek tehát ők is idegen népekhez misszionáriusokat az evangélium hirdetésére, még akkor is, ha náluk sincs elég pap. Az egyetemes egyházhoz kapcsoló közösség ugyanis akkor lesz valamiképp teljessé, amikor majd ők is kiveszik részüket a pogány missziók munkájából.

21. – *(A világi hivők feladatai)*

Az egyház nincs igazán megalapítva, nincs igazi élete és nem tökéletes jele Krisztusnak az emberek között, ha – a hierarchia mellett – nincs meg a világi hivők komoly és dolgos rétege. Az evangélium ugyanis nem verhet mély gyökeret valamely nép lelki világába, életébe és munkálkodásába a világi hivők tevékeny jelenléte nélkül. Ezért már az egyház alapításánál fokozott gondot kell fordítani arra, hogy nagy számban legyenek érett keresztény világiak.

Mert a világi hivők azok, akik teljesen hozzátartoznak mind Isten népéhez, mind pedig a polgári társadalomhoz. Oda tartoznak nemzetükhöz: benne születtek, nemzetük kulturális értékein nevelődtek, életéhez sokfajta társadalmi kapcsolat köti őket, fejlődésében munkájukkal

közreműködnek, gondjait sajátjuknak tekintik és azokon segíteni igyekeznek. Odatartoznak azonban Krisztushoz is, mivel újjászülettek az egyházban a hit és a keresztség által, hogy Krisztuséi legyenek[106] megújult életükkel, de munkálkodásukkal is, amelynek az a célja, hogy Krisztusban minden Istennek legyen alávetve, és végre Isten legyen minden mindenben.[107]

A világi hivőknek, férfiaknak és nőknek, fő feladatuk az, hogy tanúságot tegyenek Krisztus mellett: tanúskodjanak életükkel és szavukkal a családban, társadalmi csoportjukban és a foglalkozásuk-adta környezetben. Mutatkozzék meg bennük az új ember, aki az Istenhez hasonló, megigazult és valóban szent teremtmény.[108] Új életüket hazájuk társadalmi és kulturális környezetébe beilleszkedve, nemzetük hagyományainak megfelelően kell kifejezniük. Ismerjék ezt a kultúrát, tisztítsák meg és őrködjenek felette, a kor áramlataiba bekapcsolva emeljék magas fokra, sőt Krisztusban is tökéletesítsék, hogy a krisztusi hit és az egyház élete már ne legyen idegen a társadalmakban, hanem kezdje el azt átjárni és átalakítani. Őszinte szeretettel közeledjenek polgártársaikhoz, hogy magatartásukon mindenki észrevehesse az egységnek és az egyetemes szolidaritásnak azt az új összetartó erejét, amely Krisztus misztériumából forrásozik. Terjesszék a krisztusi hitet azok között, akikkel életük és foglalkozásuk összehozza őket. Ez különösen is kötelességük azért, mert a legtöbb ember csak világi társától hallhatja az evangéliumot és ismerheti meg Krisztust. Sőt, ahol lehetséges, ott a világiaknak készen kell lenniük arra, hogy – a hierarchiával való közvetlenebb együttműködésben – külön küldetést töltsenek be az evangélium hirdetésében és a keresztény tanítás közvetítésében, és ezzel is erősítsék az alakulóban lévő egyházat.

Az egyház pásztorai értékeljék nagyra a világiak fáradságos apostoli munkáját. Neveljék rá a világiakat, hogy mint Krisztus tagjai, tudatában legyenek mindenkire kiterjedő felelősségüknek; Krisztus misztériumáról alapos oktatásban részesítsék őket, és vezessék be a gyakorlati módszerekbe, s legyenek mellettük nehézségeikben, az egyházról szóló konstitúció és a világiak apostolkodásáról készült határozat szellemében.

Megmarad tehát mind a lelkipásztoroknak, mind a világi hivőknek más-más jellegű szolgálata és felelőssége, a fiatal egyház egészének a tanúsága Krisztus mellett mégis egy és ugyanaz, eleven és rendíthetetlen legyen, hogy az új egyház ragyogó jelévé váljék annak az üdvösségnek, amely Krisztus által jött a világba.

22. – *(Egység a sokféleségben)*

A mag, Isten igéje, kikel a jó és az isteni harmattal megáztatott földből; nedvet szív magába, azt átformálja és feldolgozza, hogy végül is bő termést hozzon. Így van ez a Krisztusba gyötal egyházaknál is: a megtestesülés üdvrendjének mintájára csodálatos cserével kerezett és az apostolokra alapozott fiaönmagukba gyűjtik a Krisztusnak örökségül adott nemzetek összes kincseit.[109] Népük szokásaiból és hagyományaiból, bölcsességéből és tudományából, művészetéből és alkotóképességéből felhasználják mindazt, ami képes megdicsőíteni a Teremtőt, szemléltetni az Üdvözítő kegyelmét és kialakítani a keresztény életet.[110]

Ennek a célnak eléréséhez szükséges, hogy mindenegyes nagyobb kultúrkörben szorgalmazzanak olyan teológiai elemzést, amely külön vizsgálatnak veti alá – az egyetemes egyház hagyományainak fényénél – a kinyilatkoztatást, a szentírásban feljegyzett isteni szavakat és tetteket, ahogyan őket az egyházatyák és a tanítóhivatal magyarázzák. Így világosabbá lesz, hogy a hit, a népek bölcsességét és bölcseletét felhasználva, milyen utakon keresheti a megértést, és hogy miképpen lehet összeegyeztetni a szokásokat, az életfelfogást és a társa-

dalmi rendszert az isteni kinyilatkoztatásban feltárt erkölcsi követelményekkel. Ez a vizsgálódás fogja megnyitni az utakat minden keresztény életmegnyilvánulásnak mélyebb alkalmazkodása felé. Így el lehet kerülni mindenféle szinkretizmust és hamis partikularizmust, a keresztény élet pedig jól hozzá fog simulni minden kultúrának sajátos szelleméhez;[111] a helyi teológiai hagyományok pedig a különféle népcsaládoknak az evangélium fényével megvilágított sajátos kincseivel együtt beépülnek a katolikus egységbe. Ezek után az új részegyházak, sajátos hagyományokkal ékeskedve, elfoglalhatják helyüket az egyházi közösségben, miközben sértetlenül megmarad a primátus Péter székénél, amely az egész szeretet-közösség élén áll.[112]

Kívánatos, sőt rendkívül hasznos lenne tehát, ha a püspöki karok mindenegyes nagy kultúrkör határain belül szoros összeköttetést tartanának fenn egymással azért, hogy az alkalmazkodásnak ezt a gondolatát állandó eszmecserével meg tudják valósítani.

IV. fejezet

A MISSZIONÁRIUSOK

23. – *(A misszionáriusi hivatás)*

Krisztus minden tanítványának vállalnia kell ugyan a hitterjesztésnek reá eső részét,[113] Krisztus Urunk mégis újra meg újra kiszólítja a tanítványok közül azokat, akiket választott, hogy vele legyenek, és elküldi őket a pogányokhoz prédikálni.[114] Éppen ezért, a Szentlélek által – aki tetszése szerint osztja a közösség hasznára a karizmákat[115] – misszziós hivatást ébreszt egyesek szívében, és egyúttal olyan intézményeket létesít az egyházban,[116] amelyek az evangéliumnak az egész egyházra nézve kötelező hirdetését sajátos feladatként vállalják.

Különleges hivatás részesei azok, a papok, szerzetesek, világiak, akiknek természetes tulajdonságai megfelelőek, akik alkalmasak tehetségük és a jellemességük folytán, és készek is missziós munka végzésére,[117] akár bennszülöttek, akár külföldiek. A törvényes tekintély küldi őket, a hit és az engedelmesség nevében mennek el azokhoz, akik távol vannak Krisztustól: a nekik szánt munkára vannak kirendelve,[118] mint az evangélium szolgái, „hogy a pogány népek a Szentlélektől megszentelt kedves áldozati ajándékká legyenek" (Róm 15,16).

24. – *(A lelkiség)*

Az Isten hívására pedig úgy kell válaszolni, hogy az ember nem hallgatva a testre és a vérre,[119] egészen elkötelezi magát az evangélium ügyének. Ilyen választ azonban csak a Szentlélek indítására és erősítő kegyelméből lehet adni. A küldött ugyanis annak életébe és küldetésébe lép be, aki „szolgai alakot öltött és kiüresítette magát" (Fil 2,7). Ezért késznek kell lennie arra, hogy egy életen át helytálljon hivatásában, lemond önmagáról és mindenéről, amije eddig volt, és magát mindenkinek mindenévé teszi.[120]

Mint az evangélium hirdetője a nemzetek között, nagy bizalommal ismertesse annak a Krisztusnak a misztériumát, akinek küldetésében jár, hogy – az ő nevében – úgy beszéljen, ahogyan kell,[121] nem szégyelve a kereszt botrányát. Szelíd és alázatos szívű mesterének nyomában járjon, s mutassa meg, hogy Krisztus igája kedves és terhe

könnyű.[122] Valódi evangéliumi élettel,[123] nagy türelemmel, béketűréssel, jósággal és őszinte szeretettel[124] tegyen tanúságot Uráról, ha szükséges, egészen vére ontásáig. Kérjen Istentől erőt és bátorságot, hogy megismerhesse: éppen a megtapasztalt sokféle megpróbáltatásban és a nyomasztó szegénységben található a túláradó öröm.[125] Arról pedig legyen meggyőződve, hogy Krisztus szolgájának sajátos erénye az engedelmesség: Krisztus is engedelmességével váltotta meg az emberiséget.

Az evangélium hirdetői ne hanyagolják el a bennük lévő kegyelmet, napról napra újuljanak meg szellemükben.[126] A főpásztorok és elöljárók pedig rendszeresen gyűjtsék egybe a misszionáriusokat, hogy hivatásuk reménységében megerősödjenek, és új indításokat kapjon apostoli szolgálatuk. Erre a célra akár külön házat is rendezzenek be.

25. – *(Lelkiségi és erkölcsi nevelés)*

A leendő misszionáriust különleges lelkiségi és erkölcsi neveléssel készítsék fel nagyszerű feladatára.[127] Szükséges ugyanis, hogy legyen benne kezdeményező bátorság éppenúgy, mint munkát végbevinni tudó szívósság és a felmerülő nehézségekben is kitartás; türelmes, erős lélekkel viselje a magányt, a fáradtságot és a sikertelenséget. Nyílt lélekkel és kitárult szívvel közeledjék az emberekhez; szívesen vállalja a rábízott szolgálatokat; alkalmazkodjék nagylelkűen a népeknek számára idegen szokásaihoz és az új helyzetekhez; összefogásra készen és kölcsönös szeretetben segítse ki testvéreit és mindazokat, akik ugyanannak az ügynek szentelték magukat. Mindnyájan egy szív és egy lélek legyenek tehát a hívekkel együtt, az apostolok közösségének mintájára.[128]

A léleknek ezeket a készségeit már a tanulmányi időben odaadó gyakorlással fejlesszék, a lelkiélet által pedig tegyék őket természetfelettivé és életerőssé. A misszionáriust járja át egészen az élő hit és a megrendíthetetlen reménység: legyen az imádság embere; lángoljon benne az erő, a szeretet és a józanság lelke;[129] tudjon megelégedni azzal, amije van;[130] igazi áldozatkészséggel kell hordoznia önmagában Jézus halálát, hogy Jézus élete kifejthesse hatását azokon, akikhez küldték;[131] a lelkek szeretetéből szívesen hozzon áldozatot, sőt önmagát áldozza fel a lelkekért,[132] hogy „feladata mindennapos gyakorlásával növekedjék Isten és a felebarát szeretetében".[133] Így fogja tovább hordozni Krisztus küldetését az Atya akaratának való engedelmességben Krisztus társaként, és az egyházi hierarchia vezetése alatt, és így lesz ő is az üdvösség misztériumának munkatársa.

26. – *(Tudományos és apostoli felkészülés)*

Akiket a pogány népekhez küldenek, táplálkozzanak, mint Krisztus jó szolgái, „a hit és a helyes tanítás igéivel" (1 Tim 4,6), amelyeket elsősorban a szentírásból merítsenek; hatoljanak be mélyen annak a Krisztusnak misztériumába, akinek hirdetői és tanúi lesznek.

Ezért minden misszionárius – pap, szerzetestestvér, nővér vagy világi – feladatának megfelelően legyen előkészítve és kiképezve, hogy a reá váró követelmények meg ne haladják képességeit.[134] Tudományos képzésük már kezdettől fogva vessen számot mind az egyház egyetemességével, mind pedig az egyes népek sajátosságaival. Ez érvényes azokra a tantárgyakra, amelyek a rájuk váró szolgálatra készítik fel őket, nemkülönben olyan egyéb ismeretanyagra is, amelyeket hasznos elsajátítaniuk, hogy átfogó ismeretet szerezzenek a népekről, kultúrákról és vallásokról, de nemcsak a múltjukról, hanem a jelenükről is. Mindaz tehát, aki valamelyik néphez készül, becsülje nagyra annak ősi örökségét, nyelvét és szokásait. A készülő misszionárius feltétlenül végezzen missziológiai tanulmányokat: ismerje az egyháznak a missziós tevékenységgel kapcsolatos tanítását és szabályait, tudja

azt, hogy a századok folyamán milyen tapasztalatokat gyűjtöttek az evangélium hirdetői, nemkülönben azt is, hogy milyen a missziók jelen helyzete, és melyek azok a módszerek, amelyeket a mai időkben hatékonyabbaknak tartanak.[135]

Az egész tanulmányi rendet lelkipásztori szellemnek kell áthatnia, de ez még nem elég: jól megtervezett és sajátos apostoli nevelést külön is kell adni, mind elméleti, mind pedig gyakorlati foglalkozásokban.[136]

Minél több szerzetestestvér és nővér legyen képzett és gyakorlott hitoktató, hogy az apostolkodásban ezáltal is közreműködhessék.

Feltétlenül kapjanak megfelelő kiképzést azok is, akik csak egy időre vesznek részt a missziós tevékenységben.

A felkészülést pedig ki kell egészíteni ott, ahová küldik őket: a misszionáriusok a helyszínen még alaposabban ismerjék meg annak a népnek történelmét, társadalmi struktúráját és szokásait, ismerjék behatóan erkölcstanukat, vallásuk parancsait és azokat a mély eszméket, amelyeket megszentelt hagyományaik alapján Istenről, világról és emberről alakítottak ki maguknak.[137]

A nép nyelvét olyan fokban sajátítsák el, hogy könnyedén és csiszoltan használhassák, és így könnyebben találhassanak utat az emberek lelkéhez és szívéhez.[138] Ezenkívül ismerkedjenek meg a sajátos lelkipásztori követelményekkel.

Némelyek pedig alaposabban is készüljenek fel misszióstudományi intézetekben vagy más karokon, illetve egyetemeken, hogy tudjanak különleges feladatokat is vállalni[139] és szaktudásukkal mások hasznára lenni a missziós munkában, amely különösen korunkban igen sok nehézséggel, de ugyanannyi kedvező alkalommal is találkozik. Ezenkívül nagyon kívánatos, hogy a területi püspöki karoknak elegendő olyan szakembere legyen, akinek tudását és tapasztalatát felhasználhatják, ha munkájukban valami nehézséggel találkoznak. Ne legyen hiány jó technikus szakemberekben és olyanokban sem, akik tökéletesen tudják alkalmazni a tömegkommunikációs eszközöket. Ez utóbbiakat tartsa mindenki igen fontosnak.

27. – *(Missziós intézmények)*

A felsorolt igényekkel mindenegyes misszionárius feltétlenül találkozni fog, de az egyesek elkülönülten aligha felelhetnek meg valamennyinek. A tapasztalat tanúsága szerint a missziós munkát sem teljesíthetik különálló emberek. Ezért az egyeseket a közös hivatás intézményekbe tömöríti, amelyekben egyesülnek erőik, alkalmas nevelést kaphatnak, és az egyház nevében és a hierarchikus tekintély irányítása alatt végezhetik a munkát. Ezek az intézmények, amelyek részben vagy teljesen is a missziós munkára szentelték magukat, hosszú századok óta viselik a nap terhét és hevét. Gyakran óriási területeket bízott rájuk a szentszék, az evangélium hirdetésére. Ezekben Istennek új népet gyűjtöttek össze, a helyi egyházat, amely már saját pásztorát veszi körül. Ezek az intézmények nyújtsanak segítséget azoknak az egyházaknak, amelyeket verejtékükkel, sőt sokszor vérükkel alapítottak. Most buzgóságukat és tapasztalatukat bocsássák rendelkezésükre, testvéri együttműködéssel, vagy a lelkeket gondozva, vagy pedig különleges munkákat végezve a közösség javára.

Esetleg egy egész összefüggő területen vállaljanak el sürgős munkákat, például az evangélium hirdetését olyan csoportnak vagy népnek, amelyik valamilyen okból még nem hallott az evangéliumról vagy annak mindeddig ellenállt.[140]

Tapasztaltságuk címén, ha szükséges, ők vállalják el azok kiképzését és segítségét, akik a missziós tevékenységre csak átmenetileg vállalkoznak.

A szent ügy érdekében, és mivel napjainkban még igen sok népet kellene Krisztushoz vezetni, intézményekre ezután is feltétlenül szükség lesz.

V. fejezet

A MISSZIÓS TEVÉKENYSÉG MEGSZERVEZÉSE

28. – *(Bevezetés)*

Krisztus hívei különböző kegyelmi adományokkal rendelkeznek;[141] együtt kell dolgozni tehát valamennyiüknek az evangélium terjesztésében, lehetőségeik, képességeik, karizmáik és szolgálataik szerint.[142] Ezért mindannyian egyek legyenek: akik vetnek és aratnak,[143] akik ültenek és öntöznek,[144] „ugyanarra a célra szabadon és rendezett módon törekedve",[145] egységesen fordítsák erőiket az egyház építésére.

Az evangélium hirdetőinek munkáját és a többi keresztény hozzájáruló segítését úgy kell irányítani és összefogni, hogy „minden rendben menjen végbe" (1 Kor 14,40) a missziós tevékenység és együttműködés egész területén.

29. – *(A legfőbb irányító szerv)*

Elsősorban a püspökök testületének kell gondoskodnia arról, hogy a jó hír az egész földkerekségen hallható legyen;[146] ezért a püspökök szinodusa, vagyis „a püspököknek az egész egyház számára létesült tanácsa"[147] egyetemes fontosságú ügyei[148] között is különös gondot szenteljen a missziós munkának: az egyház legnagyobb és legszentebb feladatának.[149]

Minden misszió és az egész missziós tevékenység számára csak egy illetékes kongregáció legyen; mégpedig a hitterjesztés kongregációja. Ez irányítja és hangolja össze az egész földön a missziós tevékenységet és a missziók támogatását. A keleti egyházak joga azonban sértetlen marad.[150]

A Szentlélek ugyan sokféle módon szítja fel a missziós buzgóságot Isten egyházában és nem ritkán meg is előzi azoknak a tevékenységét, akik az egyház életét irányítják, mégis ez a kongregáció a maga részéről is toborozzon missziós hivatásokat és szorgalmazza a misszionáriusi lelkiséget, a misszióért vállalt munkát és imádságot. Az is reá tartozik, hogy a misszióról első kézből való és tárgyilagos hírekkel szolgáljon. Feladata továbbá gondoskodni misszionáriusokról és szétosztani őket az egyes vidékek sürgősebb szükségletei szerint. Ez a kongregáció állítson össze jól átgondolt munkatervet, bocsásson ki a helyzethez alkalmazott irányelveket és szabályokat az evangélium hirdetésére, és ő adja a lendítő erőt. Buzdítson hatékony támogatásra, a jól összehangolt gyűjtések eredményét pedig ossza szét, szemmel tartva, hol, mennyi a szükséges vagy a hasznos, mekkora a terület, milyen a hívők és nem-hívők aránya, milyen szervezetek és intézmények vannak, mekkora a segéderők és a misszionáriusok száma.

A Keresztény Egység Titkárságával együtt keresse a kongregáció az utakat és módokat, a testvéri összmunka ápolására és szervezésére, és arra, hogy miképpen lehet más keresztény közösségek missziós műveivel úgy együtt lenni, hogy a megosztottság botránya a lehető legkisebb legyen.

Ez a kongregáció tehát éppen annyira a hivatali ügyintézés szerve, mint az irányítás dinamikus központja. Használjon tudományos módszereket és korszerű eszközöket, vegye tehát figyelembe a teológia, a módszertan és a missziós-lelkipásztorkodástan kutatásainak jelenlegi eredményeit. A kongregáció irányításában határozati szavazattal kapjanak szerepet mindazoknak kijelölt képviselői, akik a missziós munkában részt vesznek. Legyenek tehát ott püspökök a világ minden részéből, a püspöki karok kijelölése alapján, az intézmények és a pápai missziósművek vezetői; a részletes sza-

bályozás a pápára tartozik. A nevezetteket meghatározott időközökben össze kell hívni; övék ugyanis – és legmagasabb fokon a pápáé – az egész missziós tevékenység irányítása.

A kongregációnak álljon rendelkezésére egy állandó szakértő-tanácsadó testület. Tagjaikat ajánlja tudományuk vagy gazdag tapasztalatuk. Feladatuk többek között az, hogy egyrészt megfelelő információkat gyűjtsenek össze az egyes területek helyi viszonyairól, a különböző embercsoportok eszmevilágáról, másrészt az evangélium terjesztésének módszereiről. Tudományosan megalapozott javaslatokat is kell előterjeszteniük a missziós tevékenységre és együttműködésre vonatkozóan.

Legyen megfelelő képviselete a női szerzeteknek, a területi missziós műveknek, a világiak szervezeteinek, különösen a nemzetközieknek is.

30. – *(A munka helyi szervezettsége)*

A missziós munka csak akkor éri el célját és csak akkor lesz eredményes, ha mindnyájan „egy szív és egy lélek" lesznek (ApCsel 4,32), akik a missziókban dolgoznak.

A püspökökre, mint az egyházmegyei apostolkodás fejére és központjára tartozik a missziós tevékenység előmozdítása, vezetése és egybehangolása; maradjon meg azonban, sőt erősödjék azok kezdeményező kedve, akik a munkában részt vesznek. Az összes misszionáriusok, még az egzempt szerzetesek is, alá vannak vetve a püspököknek azokban a munkákban, amelyek az apostolkodással függnek össze.[151] A nagyobb összhang érdekében lehetőleg állítson fel a püspök lelkipásztori tanácsot, amelyben a papok, a szerzetesek és a világiak hallatják hangjukat választott küldötteik révén. Ezenfelül gondja legyen a püspöknek arra, hogy az apostoli tevékenység ne korlátozódjék a már megtértekre: a missziós munkaerők és az anyagi eszközök kellő mértékben jussanak a nem-keresztények evangelizálására is.

31. – *(A püspökök és a püspöki karok együttműködése)*

A püspökkari konferencián tárgyalják meg – teljes egységre törekedve – a súlyosabb kérdéseket és a sürgősebb feladatokat; de ne hagyják figyelmen kívül a helyi különbözőségeket.[152] Azt ajánlja a zsinat, hogy a közcélú műveket egyesült erővel létesítsék, mint például a szemináriumokat, főiskolákat és technikumokat, a lelkipásztori, katekétikai és liturgikus központokat, valamint a tömegkommunikációs eszközökkel foglalkozó intézményeket, hogy a személyek és anyagiak szűkös készlete ne aprózódjék szét, és az alapítások szükség nélkül ne sokszorozódjanak.

Legyen minél nagyobb együttműködés az egyes püspöki karok között is.

32. – *(A szerzetesrendek munkájának megszervezése)*

Hasznos összehangolni azt a tevékenységet is, amelyet a szerzetesrendek és az egyházi társulatok végeznek. A missziós munkában valamennyiüknek a helyi főpásztor irányítását kell követniük. Ezért igen célszerű részletes megállapodást kötni, amely szabályozza az illetékes főpásztor és a missziós intézmény vezetőjének kapcsolatait.

Ha valamelyik intézményre rábíztak egy területet, az egyházi felsőbbség és az intézmény minden igyekezete az legyen, hogy az új keresztény közösség olyan helyi egyházzá fejlődjék, amelynek vezetését alkalmas időben bennszülött főpásztor és papi testület veszi át.

Ha egy meghatározott területre szóló megbízás megszűnik, új helyzet áll elő. Ekkor a püspöki karok és a missziós intézmények közösen állapítsák meg azokat az elveket, amelyek a helyi ordinárius és az intézmények között lévő kapcsolatokat rendezik.[153] A szentszékre tartozik, hogy lefektesse azokat az általános elveket, amelyek szerint megkötik az egyes területekre vagy egyes esetekre szóló megállapodásokat.

Jóllehet a missziós intézményeknek készen kell lenniük a megkezdett munka folytatására, együttműködve a lelkipásztorkodás rendes szolgálatában, mégis a bennszülött papság megnövekedése esetén gondoskodni kell arról, hogy ezek az intézmények, amenyiben ez célkitűzésüknek megfelel, hűségesen megmaradjanak az egyházmegyében, nagylelkűen átvéve különleges munkákat vagy egy részterületet.

33. – *(Az intézmények együttműködése)*
Azok az intézmények, amelyek ugyanazon a területen végzik a missziós munkát, találják meg az utakat-módokat tennivalóik egyeztetésére. Ezért igen hasznos a szerzetesek konferenciája és a szerzetesnővérek szövetsége, amelyekben részt vesz a nemzet vagy terület minden szerzetesrendje. Ezek a konferenciák keressék, hogy mit tehetnek meg közös erőfeszítéssel. Legyen szoros a kapcsolatuk a püspöki karral.

Az anyaországban, a missziós intézmények együttműködésében is tanácsos ezt megvalósítani, hogy a közös ügyekben, vállalkozásokban könnyebben és kevesebb költséggel lehessen eljárni. Ilyenek: a leendő misszionáriusok tudományos képzése, tanfolyamok misszionáriusok részére, a polgári hatóságakkal vagy a nemzetközi és nemzetek felett álló szervekkel a kapcsolatok fenntartása.

34. – *(Tudományos együttműködés)*
A helyes és tervszerű missziós tevékenység megköveteli, hogy az evangélium munkásai egyrészt tudományosan készüljenek elő küldetésükre, különösen a nem-keresztény vallásokkal és kultúrákkal való párbeszédre, másrészt a megvalósításban hatásos segítséget kapjanak. Ezért kívánatos, hogy a missziók érdekében testvériesen és nagylelkűen dolgozzék együtt minden olyan intézmény, amely missziológiával és más, a misszió szempontjából hasznos tárgyakkal foglalkozik: néprajzzal és nyelvészettel, történelemmel és vallástudománnyal, szociológiával és a lelkipásztorkodás különféle szakterületeivel, és ehhez hasonlókkal.

VI. fejezet

A MISSZIÓK TÁMOGATÁSA

35. – *(Bevezetés)*
Az egyház a maga egészében misszionáriusi hivatás hordozója, és az evangélium hirdetése Isten népének alapvető kötelessége; a zsinat tehát mindenkit felszólít komoly benső megújulásra: ébredjen rá arra, hogy felelős az evangélium terjedéséért, ezért vegye ki részét a pogány népeknél folyó missziós munkából.

36. – *(Az Isten egész népének missziós felelőssége)*
Minden hivő az élő Krisztus tagja; a keresztség, a bérmálás és az eukarisztia által Krisztusba épült és hozzá vált hasonlóvá. Ezek alapján kötelessége a hivőknek együttműködni Krisztus testének gyarapításában és elterjesztésében, hogy ezt a testet mielőbb elvigyék a teljességig.[154]

Ezért az egyház minden gyermeke legyen teljes tudatában annak, hogy felelős a világért, ápolja magában az igazi katolikus érzést és segítse az evangélizáció művét. A hitterjesztés szolgálatában az első és legfontosabb kötelesség

– ezt pedig mindenkinek tudnia kell – a mélységesen keresztény élet. Odaadó istenszolgálatuk és emberszeretetük tavaszi fuvallatként lelki újjáéledést hoz az egész egyházba, amely így felemelt zászló lesz a nemzetek között,[155] a „világ világossága" (Mt 5,14) és a „föld sója" (Mt 5,13). Az életnek ez a tanúságtétele könnyebben kifejti hatását, ha más keresztény közösségekkel együtt teszi, az ökuménikus határozat irányelvei szerint.[156]

A lelki újjáéledés eredménye lesz: szíves-örömest fognak felajánlani imákat és bűnbánati cselekedeteket Istennek, hogy termékenyítse meg kegyelmével a misszionáriusok munkáját, lesznek új missziós hivatások és összeadják a missziók számára szükséges anyagiakat. A modern tömegkommunikációs eszközök terjesszék a híreket a missziókból, hogy a keresztény közvélemény és mindenegyes keresztény értesüljön arról, mi az egyház jelen állapota a világban és hallja is meg a kiáltó tömegek szavát: „Segíts rajtunk!"[157]; a missziós hírekről értesülve az emberek a maguk ügyének fogják érezni a missziós munkát, meglátják a mérhetetlen és rettenetes ínséget, feltárják szívüket és embertársaik segítségére sietnek.

Szükséges még a tudósítás megszervezése és az együttműködés is a nemzeti és nemzetközi hírügynökségekkel.

37. – *(Az egyes közösségek felelőssége)*

Isten népe közösségekben él, plébániákban, egyházmegyékben és ezekben lesz valamiképpen láthatóvá; ezekre a közösségekre is tartozik tehát a tanúskodás Krisztusról a pogányok előtt.

A megújulás kegyelme csak akkor növekedhet a közösségekben, ha szeretetüknek határait mindnyájan az egész földkerekségre terjesztik ki: ha a távollévőkről éppúgy gondoskodnak, mint saját tagjaikról.

Így az egész közösség imádkozik, együttműködik, sőt tevékenykedik is a pogányok között, tagjai révén, akiket Isten választott ki erre a nagyszerű feladatra.

Igen hasznos kapcsolatokat kiépíteni a közösség és a belőle származó misszionáriusok között, vagy valamilyen missziós plébániával, egyházmegyével, hogy az egység a közösségek között láthatóvá legyen és egymás épülésére is szolgáljon. Arra azonban ügyeljenek, hogy az egyetemes missziós munka iránt is megmaradjon az érdeklődés.

38. – *(A püspökök kötelességei)*

A püspökök az apostolok kollégiumának örökébe lépő püspöki testület tagjai, ezért nemcsak az egyházmegye szolgálatára szentelik fel őket, hanem az egész világ üdvösségéért is. Elsősorban és közvetlenül rájuk vonatkozik Krisztusnak az a parancsa, hogy az evangéliumot minden teremtménynek hirdetni kell,[158] Péterrel együtt és Péter vezetése alatt. Ezen alapszik az egyházaknak az az egysége és együttműködése, amely ma annyira szükséges az evangélium hirdetéséhez. Ennek az egységnek a nevében mindenegyes egyház gondját viseli az összes többinek, szükségleteiket kölcsönösen feltárják, egymás javaiból részesednek. Ezt jelenti az, hogy a püspöki kollégium egészére tartozik Krisztus testének építése.[159]

A püspök saját egyházmegyéjében, amellyel egyetlen egységet képez, szervezze meg és irányítsa a missziós munkát, tegye jelenvalóvá, mintegy láthatóvá Isten népe missziós lelkületét és buzgóságát, hogy így az egész egyházmegye hordozza a missziós hivatást.

A püspök találjon a népében, különösen a betegek és szenvedők körében olyan lelkeket, akik készek a világmisszióért teljes önátadással felajánlani Istennek imádságaikat és vezekléseiket. A püspöknek készségesen kell támogatnia azokat a fiatalokat és klerikusokat, akik missziós intézménybe éreznek hivatást, és hálás lélekkel kell fogadnia, ha Isten egyeseket kiválaszt és beállít

az egyház közvetlen missziós munkájába. Biztassa az egyházmegyei jogú szerzeteket, hogy ők is vállalják a rájuk eső részt az egyetemes missziós erőfeszítésből, és ebben segítse is őket. Hívei körében mozdítsa elő a püspök a missziós intézmények ügyét, különösen a pápai missziós művekét. Ezeknek a műveknek joggal kell kiemelt helyet biztosítani, mert általuk érhető el az, hogy a katolikusokat már gyerekkoruktól kezdve igazán egyetemes és missziós lelkület hassa át, és általuk lehet jó eredménnyel megvalósítani az olyan gyűjtéseket, amelyekből szükségletei arányában valamennyi misszió részesedik.[160]

Az Úr szőlőjében napról napra nagyobb szükség van munkásokra; ugyanakkor az egyházmegyés papok egyre nagyobb részt óhajtanak vállalni a világ evangelizálásából. A zsinat ezekre a tényekre hivatkozva kéri a püspököket, fontolják meg, mennyire hátráltatja sok területen a súlyos paphiány az evangélium hirdetését, és küldjenek jobb papjaik közül néhány missziós munkára ajánlkozót paphiánnyal küzdő egyházmegyéknek. Ezeket megfelelően készítsék elő, és így végezzenek legalább egy ideig, a szolgálat szellemében, missziós munkát.[161]

Hasznosnak látszik, hogy területükön maguk a püspöki karok irányítsák a missziók tervszerű támogatásával kapcsolatos ügyeket; ezáltal a püspökök missziós tevékenysége hatásosabb lesz az egyetemes egyház javára.

Konferenciákon tárgyalják meg a püspökök: egyházmegyés papok átengedését a népek evangélizálására; azt a hozzájárulást, amelyet minden egyházmegye, bevételeinek arányában évenként tartozik a missziók ügyére áldozni;[162] a közvetlen segélyakciókat a missziók javára, ezek irányítását és szervezését; döntsenek a missziós intézmények és a missziókba készülő egyházmegyés papok szemináriumának ügyeiben, esetleg éppen létesítésükről; végül, tárgyaljanak a missziós intézmények és az egyházmegyék kapcsolatának szorosabbá fűzéséről is.

A püspöki karokra tartozik olyan intézmények felállítása és pártolása is, amelyek a missziók területéről jött vendégmunkásokat vagy diákokat testvériesen fogadják és megfelelő lelkipásztori gondozásban részesítik. Ezek személyében ugyanis a távoli népek valamiképpen szomszédokká lesznek, a régi keresztény közösségeknek pedig alkalmat adnak arra, hogy elbeszélgessenek olyan népekkel, amelyek még nem hallottak az evangéliumról, és felragyogtassák számukra szolgálatukkal, szeretetükkel és támogatásukkal Krisztus igazi arcát.[163]

39. – *(A papok kötelességei)*

A papok Krisztus személyét képviselik, és a püspökök munkatársai abban a hármas tisztségben, amely természeténél fogva szolgálja az egyház küldetését.[164] Krisztus papjai lássák nagyon világosan, hogy életük a misszióké is. Sajátos szolgálatuk által – amely főleg az eukarisztiával az egyház kiterjedésének forrásával kapcsolatos – Krisztussal a fővel egyesülnek, és másokat is ehhez az egyesüléshez vezetnek. Ezért lehetetlen át nem érezniök, hogy mi minden hiányzik még a krisztusi test teljességéhez, tehát mennyi munkát igényel még szüntelen gyarapítása. Egész lelkipásztori működésüket pedig úgy alakítsák, hogy az hasznára legyen az evangélium terjedésének a nem-keresztény népeknél.

Lelkipásztori munkájukkal szítsák fel és tartsák ébren a papok a missziós buzgóságot, magyarázzák meg a hitoktatásban és az igehirdetésben, hogy az egyháznak kötelessége hirdetni Krisztust a népek között. Értessék meg a keresztény családokkal, hogy milyen szükséges és milyen megtisztelő feladat ápolni fiaikban és leányaikban a missziós hivatást. Ébresszék fel az iskolák és a katolikus társulatok fiataljaiban a missziós érdeklődést; ez biztosítja, hogy soraikból jönni fognak az evangélium hirdetésére. Buzdítsák híveiket, hogy imádkozzanak

a missziókért, és – mint akik Krisztusért és a lelkek üdvösségéért koldussá lettek[165] – ne szégyelljenek támogatásukra a hívektől alamizsnát gyűjteni.

A szemináriumok és az egyetemek tanárai ismertessék az ifjúság előtt a világ és az egyház valódi helyzetét, hogy tudatosodjék bennük, milyen égetően szükséges a nemkeresztények evangelizálása; a helyzet ismerete növelni fogja buzgóságukat. A dogmatika, a szentírástudomány, az erkölcstan és a történelem tanítása közben mutassanak rá a missziós vonatkozásokra, hogy ezzel is növeljék a papnövendékekben a missziós felelősség tudatát.

40. – *(A szerzetestársulatok missziós kötelességei)*

A szemlélődő és a külső tevékenységre vállalkozó szerzetesrendek egyaránt nagy részt vállaltak és vállalnak a világ evangelizálásából. Érdemeiket a zsinat szíves-örömest elismeri, és hálát ad Istennek, Isten dicsőségére és a lelkek szolgálatára tett oly sok erőfeszítésükért. Buzdítja is őket, hogy fáradhatatlanul folytassák a megkezdett munkát, hiszen tudják, hogy a szeretet erénye, amelyet hivatásuknál fogva tökéletesebben kötelesek gyakorolni, igazi katolikus lelkületre és munkára készteti és kötelezi őket.[166]

A szemlélődő rendek imádságaikkal, vezekléseikkel és szenvedéseikkel igen sokat tesznek a lelkek megtéréséért, mivel Isten az, aki kérésünkre küldeni fogja aratásba a munkásokat,[167] megnyitja az evangélium befogadására a nem-keresztények lelkét[168] és megtermékenyíti szívükben az üdvösség igéit.[169] Sőt a zsinat kéri is ezeket a rendeket, hogy telepedjenek le a missziós területeken – ahogyan már nem kevesen meg is tették –, hogy ott, a népek tiszta vallási hagyományaihoz alkalmazkodva éljenek és kiváló tanúbizonyságot tegyenek a nem-keresztények között Isten fönségéről, valamint a Krisztussal való egyesülésről.

A külső tevékenységre vállalkozó rendek, akár követnek szorosan vett missziós célt, akár nem, őszintén kérdezzék meg maguktól Isten színe előtt: tudnák-e bővíteni tevékenységük körét a pogányok között, Isten országának terjesztésében; milyen szolgálatokat bízhatnának másokra, hogy a felszabadult erőket a missziók ügyének szentelhessék; tudnának-e munkába lépni a missziókban is, esetleg szabályzatuk módosításával, ha ez szükséges, figyelembe véve mégis alapítójuk szándékát; a tagok erejükhöz mérten vesznek-e részt a missziós tevékenységben; életmódjuk a népek szelleméhez és körülményeihez alkalmazott tanúságtétel-e az evangéliumról?

A Szentlélek indítására az egyházban egyre több a világi rend. Munkájuk – a püspök vezetése alatt – sokféle formában lehet gyümölcsöző a missziókban, mint a világ evangélizálásáért való teljes odaadás jele.

41. – *(A világi hivők kötelességei)*

A világi hivők működjenek együtt az egyházzal az evangélium hirdetésében, és mint tanúságtevők s egyben munkatársak, vegyenek részt az egyház üdvösségszerző küldetésében,[170] kiváltképpen akkor, ha Isten hívja, a püspök pedig erre a munkára kijelöli őket.

A már keresztény területeken a világi hivők támogassák az evangélium hirdetésének művét: növeljék a missziók ismeretét és szeretetét önmagukban és másokban, családjukban, katolikus társulatokban és az iskolákban, segítsék kibontakozni a hivatásokat, ajánlják fel sokféle formában támogatásukat, és mindezt azért, hogy a hit adományával, amelyet ingyen kaptak, másokat is meg lehessen ajándékozni.

A missziós területeken pedig a világi hivők, akár jövevények, akár bennszülöttek, tanítsanak az iskolában, intézzék az anyagi ügyeket, vegyenek részt a plébánia és az egyházmegye munkájában, szervezzék meg és mozdítsák elő a vi-

lágiak apostolkodásának különféle formáit, hogy a fiatal egyháznak hívei minél előbb kivehessék a maguk részét az egyház életéből.[171]

Végül, a világi hivők szívesen ajánlják fel munkájukat gazdasági és társadalmi téren a fejlődésben lévő népeknek. Segítségük akkor dicséretes inkább, ha olyan intézmények létrehozására irányul, amelyek a társadalmi élet alapvető struktúráit erősítik, vagy azoknak a képzésére szolgálnak, akik a közéleti felelősséget hordozzák.

Különösen méltók a dicséretre azok a világiak, akik egyetemeken és tudományos intézetekben történelmi és vallástudományi kutatásaikkal mozdítják elő a népek és vallások megismerését, és ezzel segítik az evangélium hirdetőit, a nem-keresztényekkel való párbeszédet pedig előkészítik.

Más keresztényekkel és nem-keresztényekkel, különösen a nemzetközi szervezetek tagjaival testvéri szeretetben működjenek együtt, mindig azt tartva szem előtt, hogy „az Úr legyen az alap és a végső cél a földi haza építésénél".[172]

Mindehhez a munkához a világi hivőknek feltétlenül szükségük van szakmai és lelki előkészítésre, amelyet adjanak is meg nekik, erre a célra szolgáló intézményekben. Így legyen életük a nemkeresztények előtt igazi tanúságtétel Krisztusról, az apostol szavai szerint: „Se zsidót, se pogányt, se az Isten egyházát meg ne botránkoztassátok, mint ahogy én is mindenkinek kedvében járok. Nem azt keresem, ami nekem hasznos, hanem ami másoknak van javára, hogy üdvözüljenek" (1Kor 10,32–33).

ZÁRÓSZÓ

42. – A zsinati atyák a római pápával együtt, átérezve súlyos kötelezettségüket, hogy Isten országát mindenhol elterjesszék, nagy szeretettel köszöntik az evangélium minden hirdetőjét, különösen azokat, akik Krisztusért üldözést szenvednek, s így az ő szenvedései társaivá lettek.[173]

Az a szeretet lángol a zsinati atyákban, amellyel Krisztus szerette az embereket. Tudják, hogy Isten műve lesz, ha e világra eljön az Ő országa, ezért az összes keresztényekkel együtt azért imádkoznak, hogy a Boldogságos Szűz Máriának, az apostolok királynéjának közbenjárására a nemzetek mielőbb eljussanak az igazság ismeretére,[174] és a Szentlélek által meglássa minden ember azt az isteni fényességet, amely Jézus Krisztus arcán tündöklik.[175]

A zsinati atyák megszavazták ennek a határozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1965. december 7-én.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke

Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 48.

[2] Vö. Mk 16,15.

[3] Sz. Ágoston, Enarr. in. Ps. 44,23 (PL 36,508; CChr 38, 510.).

[4] Vö. Mt 5,13–14.

[5] Vö. Sir 36,19.

[6] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, I.

[7] Vö. Jn 11,52.

[8] Vö. Sz. Irenaeus, Alv, Haer. II, 18, I: „Az Ige, aki Istennél van, aki által minden lett, és aki mindig jelen volt az emberi nem számára . . ." (PG 7,932); id. IV., 6, 7: „A Fiú kezdettől fogva emberi faja mellett áll, s mindenkinek kinyilatkoztatja az Atyát, akinek, és amikor, és ahogyan az Atya akarja." (ib. 990); vö. IV, 20, 6

és 7 (ib. 1037); Demonstratio n. 34 (Patr. Or. XII, 773; Sohurces Chrét. 62, Patris 1958, p. 87); Alex. Kelemen, Protrept. 112,1 (G. C. S. Clemens I, 79); Strom. VI. 6, 44, 1 (G. C. S. Clemens II, 453); 13, 106, 3 és 4 (ib. 485); Magát a tanítást ill. vö. XII. Pius, Nuntium radiophon. 1952. dec. 31. Dogmatikai konstitúció az Egyházról. Lumen Gentium, 16.

[9] Vö. Kol 1,13; ApCsel 10,38.

[10] Vö. 2Kor 5,19.

[11] Vö. Zsid. 1,2; Jn 1,3 és 10; 1Kor 8,6; Kol 1,16.

[12] Vö. Ef 1,10.

[13] Vö. 2Kor 8,9.

[14] Vö. Mk 10,45.

[15] Vö. Sz. Athanasius, Ep. ad. Epictetum, 7 (PG 26, 1060); Jeruzsálemi Sz. Cirill, Catech. 4, 9 (PG 33, 465); Marius Victorinus, Adv. Arium, 3,3 (PL 8, 1101); Sz. Bazil, Epist. 261, 2 (PG 32, 969); Naz. Sz. Gergely, Epist. 101 (PG 37, 181); Nyss. Sz. Gergely, Antirrheticus, Adv. Apollin, 17 (PG 45, 1156); Sz. Ambrus, Epist. 48, 5 (PL 16, 1153); Sz. Ágoston, In Ioan. Ev. tr. XXIII, 6 (PL 35, 1585; CChr 36, 236); továbbá abból mutatja ki, hogy a Szentlélek nem váltott meg bennünket, minthogy nem testesült meg: De Agone Christ. 22,24 (PL 40, 302); Alex. Sz. Cirill, Adv. Nestor. I, 1 (PG 76,20); Sz. Fulgentius, Epist. 17,3, 5 (PL 65, 454); Ad Trasimundum, III, 21 (PL 65, 284: a szomorúságról és a félelemről).

[16] Vö. Zsid 4,15; 9,28.

[17] Vö. ApCsel 8.

[18] Vö. Lk 24,47.

[19] A Lélek szólt a próféták által: Konstantinápolyi hitvallás. (Denz.–Schoenmetzer, 150); Nagy Sz. Leó, Sermo 76 (PL 54, 405–406): „Amikor pünkösd napján a Szentlélek betöltötte az Úr tanítványait, ez nem az ajándék kezdete volt, hanem a bőség hozzáadása: mivel ugyanennek a Léleknek megszentelő tevékenysége éltette a pátriárkákat, a prófétákat, papokat, és mindazokat a szenteket, akik az elmúlt időkben éltek... bár nem volt azonos az ajándékok mértéke." Szintén Sermo 77,1 (PL 54, 412); Leo XIII, Enc. Divinum illud (ASS 1897, 650–651.) Szintén Aranyszájú Sz. János azt tanítja, hogy Pünkösdkor a Szentléleknek új küldetése volt. In Eph. c. 4, Hom. 10,1 (PG 62, 75).

[20] Vö. Jn 14,16.

[21] Bábelről és pünkösdről gyakran beszélnek az Atyák: Origenes, in Genesim, c. 1 (PG 12,112); Naz. Sz. Gergely, Oratio 41, 16 (PG 36, 449); Aranyszájú Sz. János, Hom. 2 in Pentec, 2 (PG 50, 467); In Act. Apost. (PG 60, 44); Sz. Ágoston, En. in Ps. 54,11 (PL 36, 636; CCHr 39; 664 s.); Sermo 271 (PL 38, 1245); Alex. Sz. Cirill, Glaphyra in Genesim II (PG 69, 79); S. Gregorius Magnus, Hom. in Evang., Lib. II, Hom. 30, 4 (PL 76, 1222); Sz. Beda, In Hexaem., lib. III (PL 91, 125). Azonfelül l. a képet a velencei Sz. Márk bazilika előcsarnokában.

Az egyház minden nyelvet beszél s így mindenkit összegyűjt a hit egyetemességébe: Sz. Ágoston, Sermones 266, 267, 268, 269 (PL 38, 1225–1237); Sermo 175, 3 (PL 38, 946); Aranyszájú Sz. János, In Ep. 1 ad Cor., Hom. 35 (PG 61, 296); Alex. Sz. Cirill, Fragm. in Act. (PG 74, 758); Sz. Fulgentius, Sermo 8, 2–3 (PL 65, 743–744). Pünkösdről, mint az apostoloknak a misszióra való fölszenteléséről l. J. A. Cramer, Catena in Acta SS. Apostolorum, Oxford 1838, p. 24. s.

[22] Vö. Lk 3,22; 4,1; ApCsel 10,38.

[23] Vö. Jn 14–17; VI. Pál, Alloc. in Concilio habita die 14 sept. 1964 (AAS 1964, 807).

[24] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról.

[25] Sz. Ágoston, Sermo 267, 4 (PL 38, 1231): „Azt teszi a Szentlélek az egész Egyházban, amit tesz a lélek egy test minden tagjában." Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 7 (a 8. jegyzettel).

[26] Vö. ApCsel 10,44–47; 11,15; 15,8.

[27] Vö. ApCsel 4,8; 5,32; 8,26; 29, 39; 9, 31; 10; 11,24–28; 13, 2, 4, 9, 16, 6–7; 20, 22–23; 21, 11 stb.

[28] Vö. Mt 10,1–42. is.

[29] Vö. Mt 28,18.

[30] Vö. ApCsel 1,11.

[31] Vö. Jn 20, 21.

[32] Vö. Kol 1,24.

[33] Tertullianus, Apologeticum 50, 13 (PL 1, 534; CChr 1, 171).

[34] Már Aquinói Sz. Tamás beszél az Egyház elültetésének apostoli feladatáról: vö. Szent. Lib. I, dist. 16, q. 1, a. 2 ad 2 és ad 4; a. 3 sol.; Summa Theol. I, q. 43, a. 7 ad 6; I, II, q. 106, a. 4 ad 4. Vö. XV. Benedek, Maximum illud, 30 nov. 1919 (AAS 1919, 445 és 453); XI. Pius, Rerum Ecclesiae, 28 feb. 1926 (AAS 1926, 74); XII. Pius, 30. apr. 1939; ad Directores OO. PP. MM.; Id., 24 iun. 1944, ad Directores OO. PP. MM. (AAS 1944, 210; ismét in AAS 1950, 727, és 1951, 508); Id., 29 iun. 1948. a bennszülött papsághoz (AAS 1948, 374); Id., Evangelii Praecones, 2 iun. 1951 (AAS 1951. 507); Id., Fidei Donum, 15 ian. 1957 (AAS 1957, 236); Ionnes XXIII, Princeps Pastorum, 28 nov. 1959. (AAS 1959. 835; Paulus VI, Hom. 18. oct. 1964 (AAS 1964, 911).

Mind a pápák, mind az egyházatyák és a skolasztikus hittudósok gyakran beszél-

nek az Egyház elterjesztéséről: Aquinói Sz. Tamás, Comn. in Matth. 16,28; XIII. Leo, Enc. Sancta Dei Civitas (ASS 1880, 241); XV. Benedek, Enc. Maximum illud (AAS 1919, 442); XI. Pius enc. Rerum Ecclesiae (AAS 1926, 65.)

[35] Vö. 1Pét 1,23.

[36] Vö. ApCsel 2,42.

[37] Világos, hogy a missziós tevékenység ilyen meghatározásába bele vannak foglalva tárgy szerint Latin-Amerikának azok a területei is, amelyeken nincs sem saját hierarchia, sem érett keresztény élet, sem elegendő hithirdetés. Nem függ azonban a zsinattól, hogy a Szentszék ezeket a területeket ténylegesen elismeri-e missziós területeknek. Ezért mondjuk szándékosan a missziós tevékenység fogalmának és meghatározott területeknek a kapcsolatáról, hogy ezt a tevékenységet „többnyire" meghatározott, a Szentszék által elismert területeken gyakorolják.

[38] Határozat az ökumenizmusról. Unitatis redintegratio, I.

[39] Vö. Mk 16,16; Jn 3,5.

[40] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról. Lumen Gentium, 14.

[41] Vö. Zsid 11,6.

[42] Vö. 1Kor 9,16.

[43] Vö. Ef 4,11–16.

[44] Vö. Jn 7, 18; 8,30 és 44; 8,50; 17,1.

[45] Ehhez a szintézishez 1. Sz. Irenaeus rekapituláció-tanát. Vö. még Hippolytus, De Antichristo, 3: „Mindenkihez ragaszkodik, mindenkit óhajt megmenteni, mindenkit Isten gyermekévé akar tenni, s a megszenteltek mind meghívja, hogy egyetlen tökéletes emberré legyenek..." (PG 10, 732; G.C.S. Hippolyt. I, 2 p. 6); Benedictiones Iacob, 7 (T.U., 38–1 p. 18, lin. 4 ss.); Origenes, In Ioann. tom. I, n. 16: „Egyetlen cselekedet lesz azoknak az istenmegismerése, akik megérkeznek Istenhez az Ige vezetésével, aki az Istennél van; hogy így az Atya megismerésében kiformálódva, amint most egyedül a Fiú ismeri az Atyát, mindnyájan igazi fiak legyenek..." (PG 14,49; G.CC.S. Orig. IV, 20); S. Augustinus, De sermone Domini in monte, I, 41: „Szeressük azt, ami velünk egyedül eljuthat abba az országba, ahol senki sem mondja: , Atyám, hanem mindenki azt mondja az egy Istennek: mi Atyánk" (PL 34, 1250); S. Cyrillus Alex., In Ioann. I: „Mindnyájan ugyanis Krisztusban vagyunk, és az emberiség közös személye benne új életet talál. Ezért nevezik utolsó Ádámnak is... Köztünk lakott ugyanis, aki természete szerint Fiú és Isten; ezért az ő Lelke által kiáltjuk: Abba, Atyánk! Benn lakik az Ige mindenkiben, mint egyetlen templomban, amelyet tudniillik értünk és belőlünk vett föl, hogy mindenkit magában hordozva, mindenkit az egy testben, mint Pál mondja, az Atyával kiengeszteljen." (PG 73, 161–164.)

[46] XV. Benedek, Maximum illud (A.A.S. 1919, 445): „Mert, mint Isten egyháza, katolikus, és nem idegen egyetlen népnek, vagy nemzetnek sem..." Vö. XXIII. János, Mater et Magistra enc.: „isteni jogon minden néphez hozzátartozik... Ha az Egyház életerejét mintegy beleárasztja valamely népbe, azért nem olyan intézmény, melyet kívülről erőltettek rá arra a népre, és nem is tekinti magát olyannak... így ezért támogatnak és véghezvisznek mindent (ti. azok, akik újjászülettek Krisztusban), ami jónak és értékesnek mutatkozik." (AAS 1961. 444).

[47] Vö. Jn 3,18.

[48] Vö. Irenaeus, Adv. Haer. III, 15. n. 3 (PG 7,919): „Az igazság hirdetői és a szabadság apostolai voltak."

[49] Breviarium Romanum december 23-a vesperásának „O" antifónája.

[50] Vö. Mt 24, 31; Didaché, 10, 5 (Funk I, p. 32.).

[51] Vö. Mk 13,10.

[52] Dogmatikai konstitúció az Egyházról. Lumen Gentium, 17; Sz. Ágoston, De Civitate Dei 19, 17 (PL 41, 646); Inst. S.C. P.F. (Collectanea I, n. 135, p. 42).

[53] Origenes szerint hirdetni kell az evangéliumot a világ vége előtt: Hom. in Lc. XXI (G.C.S. Orig. IX. 136, 21 sq.); In Matth. comm. ser. 39 (XI, 75, 25 sq.; 76,4 sq.); Hom. in Ierem. III, 2 (VIII, 308, 29 sq.); Sz. Tamás, Summ. Theol. I, I, q. 106, a. 4, ad 4.

[54] Vö. ApCsel 1,7.

[55] Pict. Hilarius, In Ps. 14 (PL 9, 301); Caesariai Eusebius, In Isaiam 54,2–3 (PG 24,462–463); Alex. Cyrill, In Isaiam V, cap. 54, 1–3 (PG 70,1193).

[56] Vö. Ef 4,13.

[57] Vö. Jn 4,23.

[58] Vö. Mt 5,16.

[59] Vö. 1Jn 4,11.

[60] Vö. Mt 9,35 ff.; ApCsel 10,38.

[61] Vö. 2Kor 12,15.

[62] Vö. Mt 20,26; 23,11; VI. Pálnak 1964. nov. 21-én a zsinaton mondott beszédét (AAS 1964, 1013).

[63] Vö. Ef 4,24.

[64] Vö. Kol 4,3.

[65] Vö. Mk 16,15.

[66] Vö. ApCsel 13 29 31; 9,27–28; 13,46; 14,3; 19,8; 26,26; 28,31; 1Tessz 2,2; 2Kor 3,12; 7,4; Fil 1,20; Ef 3,12; 6,19 20.

[67] Vö. 1Kor 9,15 Róm 10,14.

[68] Vö. 1Tessz 1,9–10; 1Kor 1,18–21; Gal 1,31; ApCsel 14, 15–17; 17,22–31.

[69] Vö. ApCsel 16,14.

[70] Vö. Kol 3,5–10; Ef 4,20–24.
[71] Vö. Lk 2,34; Mt 10,34–39.
[72] Vö. a vallásszabadságról szóló nyilatkozat, Dignitatis humanae, 2,4,10; Konstitúció az Egyházról a mai világban Gaudium et spes.
[73] Vö. 1Tessz 1,6.
[74] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 17.
[75] Vö. Konstitúció a szent liturgiáról, Sacrosanctum Concilium, 64–65.
[76] A sötétség és az ördög szolgaságából való szabadulásról, az evangéliumban vö. Mt 12,28; Jn 8,44; 12,31 (vö. 1Jn 3,8; Ef 2, 1–2). A keresztség szertartásában vö. Rit. Rom.
[77] Vö. Róm 6,4–11; Kol 2,12–13; 1Pét 3,21–22; Mk 16,16.
[78] Vö. 1Tessz 3,5–7; Apg 8,14–17.
[79] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 14.
[80] Vö. Sz. Ágoston, Tract. in Ioann. 11,4 (PL 35, 1476).
[81] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 9.
[82] Vö. 1Kor 3,9.
[83] Vö. Ef 4,1.
[84] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 10, 11, 34.
[85] Vö. Dogmatikai konstitúció a kinyilatkoztatásról, Dei Verbum, 21.
[86] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 12, 35.
[87] Vö. uo. 23,26.
[88] Vö. uo. 11, 35, 41.
[89] Vö. Határozat a keleti kat. egyházakról, Orientalium Ecclesiarum, 30.
[90] Epist. ad Diognetum, 5 (PG 2, 1173); vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 38.
[91] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 32; Határozat a világiak apostolkodásáról, Apostolicam actuositatem.
[92] Vö. Határozat a papképzésről, Optatam totius, 4, 8, 9.
[93] Vö. Konstitúció a liturgiáról, Sacrosanctum Conc., 17.
[94] Vö. Határozat a papképzésről, Optatam totius, 1.
[95] Vö. XXIII. János, Princeps Pastorum (AAS 1959, 843–844).
[96] Vö. Határozat a ker. egységéről, Unitatis redintegratio, 4.
[97] Vö. XXIII. János, Princeps Pastorum (AAS 1959, 842).
[98] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 29.
[99] Vö. XXIII. János, Princeps Pastorum (AAS 1959, 855).
[100] Főfoglalkozású katekétákról van szó.
[101] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 31, 44.
[102] Vö. XXIII. János, Princeps Pastorum (AAS 1959, 838).
[103] Vö. Határozat a papok szolgálatáról és életéről, Presbyterorum Ordinis, 11; Határozat a papképzésről, Optatam totius, 2.
[104] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 25.
[105] Vö. Határozat a papok szolgálatáról és életéről, Presbyterorum Ordinis, 10, ahol személyi prelatúrák létesítését helyezik kilátásba, amennyiben azt az apostolkodás helyes végzése megkívánja, hogy a különböző társadalmi csoportok lelkipásztori ellátását megkönnyítsék.
[106] Vö. 1Kor 15,23.
[107] Vö. 1Kor 15,28.
[108] Vö. Ef 4,24.
[109] Vö. Zsolt 2,8.
[110] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 13.
[111] Vö. Alloc. Pauli VI. in Canon. Ss. Mart. Ugandens. (AAS 1964, 908).
[112] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 13.
[113] Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 17.
[114] Vö. Mk 3,13 f.
[115] Vö. 1Kor 12,11.
[116] „Intézmény" névvel jelöljük a missziókban dolgozó rendeket, kongregációkat, intézményeket és egyesületeket.
[117] Vö. XI. Pius, Rerum Ecclesiae (AAS 1926, 69–71); XII. Pius, Saeculo exeunte (AAS 1940, 256); Evangelii Praecones (AAS 1951, 506).
[118] Vö. ApCsel 3,2.
[119] Vö. Gal 1,16.
[120] Vö. 1Kor 9,22.
[121] Vö. Ef 6,19f.; ApCsel 4,31.
[122] Vö. Mt 11,29f.
[123] Vö. XV. Benedek, Maximum illud (AAS 1919, 449–450).
[124] Vö. 2Kor 6,4f.
[125] Vö. 2Kor 8,2.
[126] Vö. 1Tim 4,14; Ef 4,23; 2Kor 4,16.
[127] Vö. XV. Benedek, Maximum illud (AAS 1919, 448–449); XII. Pius, Evangelii Praecones (AAS 1951, 507). A pap-misszionáriusok kiképzésében tekintettel kell lenni mindarra, amit a II. vatikáni zsinat elrendel a papképzésről szóló, Optatam totius, határozatban.
[128] Vö. ApCsel 2,42; 4,32.
[129] Vö. 2Tim 1,7.
[130] Vö. Fil 4,11.
[131] Vö. 2Kor 4,10 skk.
[132] Vö. 2Kor 12,15 sk.
[133] Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 41.

[134] Vö. XV. Benedek, Maximum illud (AAS 1919, 440); XII. Pius, Evangelii Praecones (AAS 1951, 507).

[135] XV. Benedek, Maximum illud (AAS 1919, 448); Decr. S. C. P. F., 1923. máj. 20. (AAS 1923, 369–370); XII. Pius, Saeculo exeunte (AAS 1940, 256); Evangelii Praecones (AAS 1951, 507); XXIII. János, Princeps Pastorum (AAS 1959, 843–844).

[136] Határozat a papképzésről, Optatam totius, 19–21; Const. Apost. Sedes Sapientiae cum Statutis generalibus.

[137] XII. Pius, Evangelii Praecones (AAS 1951, 523–524).

[138] XV. Benedek, Maximum illud (AAS 1919, 448); XII. Pius Evangelii Praecones (AAS 1951, 507).

[139] Vö. XII. Pius, Fidei Donum (AAS 1957, 234).

[140] Vö. Határozat a papok szolgálatáról és életéről, Presbyterorum Ordinis, 10, ahol a személyi egyházmegyékről és prelatúrákról s hasonlókról van szó.

[141] Vö. Róm 12,6.

[142] Vö. 1Kor 3,10.

[143] Vö. Jn 4,37.

[144] Vö. 1Kor 3,8.

[145] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 18.

[146] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 23.

[147] Vö. Motu proprio Apostolica Sollicitudo, 15 sept. 1965.

[148] Vö. VI. Pál, Alloc, die 21 nov. 1964. in Concilio habita (AAS 1964).

[149] Vö. XV. Benedek, Maximum illud (AAS 1919, 39–40).

[150] Ha egyes missziók különleges okok miatt egy időre még más kongregációknak vannak alárendelve, tartsanak ezek kapcsolatot a Hitterjesztés Kongregációjával, hogy minden misszióban a vezetés és az irányítás valóban állandó és egységes módon történhessék.

[151] Vö. Határozat a püspökökről, Christus Dominus, 35,4.

[152] Vö. uo. 36–38.

[153] Vö. uo. 35, 5–6.

[154] Vö. Ef 4,13.

[155] Vö. Iz 11,12.

[156] Vö. Határozat az ökumenizmusról, Unitatis redintegratio, 12.

[157] Vö. ApCsel 16,9.

[158] Vö. Mk 16,15.

[159] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 23–24.

[160] Vö. XV. Benedek, Maximum illud (AAS 1919, 453–454); XI. Pius, Rerum Ecclesiae (AAS 1926, 71–73); XII. Pius, Evangelii Praecones (AAS 1951, 525–526); ua., Fidei Donum (AAS 1957, 241).

[161] Vö. XII. Pius, Fidei Donum (AAS 1957, 245–246).

[162] Határozat a püspökökről, Christus Dominus, 6.

[163] Vö. XII. Pius, Fidei Donum (AAS 1957, 245).

[164] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 28.

[165] Vö. XI. Pius, Rerum Ecclesiae (AAS 1926, 72).

[166] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 44.

[167] Vö. Mt 9,38.

[168] Vö. ApCsel 16,14.

[169] Vö. 1Kor 3,7.

[170] Vö. uo. 33,35.

[171] Vö. XII. Pius, Evangelii Praecones (AAS 1951, 510–514); XXIII. János, Princeps Pastorum (AAS 1959, 851–852).

[172] Vö. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, Lumen Gentium, 46.

[173] Vö. XII. Pius, Evangelii Praecones (AAS 1951, 527); XXIII. János, Princeps Pastorum (AAS 1959, 864).

[174] Vö. 1Tim 2,4.

[175] Vö. 2Kor 4,6.

HATÁROZAT
A VILÁGI HÍVEK APOSTOLKODÁSÁRÓL
„APOSTOLICAM ACTUOSITATEM"

A világi hívek apostoli hivatásáról szóló zsinati tanítás jelentőségét egyáltalán nem kisebbíti, hogy csak a dekretum, azaz határozat címet viseli. Terjedelmében nem nagy és a célja sem az, hogy egy hitigazságot kifejtsen, hanem inkább annak gyakorlati következményét akarja levonni. A határozat feltételezi annak ismeretét, amit az egyházról szóló konstitúció a világban élő hívek értelmű egyház-tagságáról tanít és elénk tárja, mint követelményt: tudatos és tevékeny részvételüket az egész egyház apostoli munkájában. Jelentősége igen nagy, mert jelzi a zsinat szellemét és azt a korfordulót, amely az egyházban a II. Vatikáni zsinattal bekövetkezett. Mindeddig sem zsinat, sem pápai megnyilatkozás nem foglalkozott önállóan, csak a világi hívekkel, helyzetüket, feladataikat s méginkább jogaikat meg nem határozták.

A világiak nem lehetnek többé csupán a papság vagy egyes buzgóbb hívek apostolkodásának alanyai, hanem mindannyiuknak a p o s t o l i k ü l d e t é s ü k tudatában kell betölteniök hivatásukat az Egyházban és a világban egyaránt. Ezért a tervezett zsinati okmányok jegyzékébe mindjárt felvettek egyet, amely a világi hívnek a megújuló egyházban betöltött feladatáról szól.

I. *A zsinati megnyilatkozás szükségessége*

A kereszténység kezdetét Isten népének egységes küldetéstudata jellemezte. Az egyházban ugyan kezdettől fogva megvolt a feladatok és szolgálatok különbözősége, de minden keresztény tudta, mi a küldetése: tanúságot tenni Krisztusról a világ előtt, szavukkal, hitvallásukkal, de méginkább minden áldozatra kész életükkel. Senki sem vitatta az apostolok és utódaik Krisztustól kapott feladatát és tekintélyét, de ez nem jelentette Isten népének megosztottságát. Szent Pál tanítja, hogy Krisztus testében a tagok különböző feladataikkal és képességeikkel mind egymás szolgálatára vannak rendelve és egymásért felelősek. Az apostolok, a próféták, a tanítók, a karizmatikus erővel rendelkezők mind az egyházat építik a szolgáló szeretet egységében (vö. 1Kor 12–14. fej.). Az üldözések idején nagyon is eggyé forrott Krisztus „kisded nyája" ebben a helyzetben, a hivatástudat magától értetődő volt. A keresztények a pogányság tengerében egy egészen „más világot", új világnézetet, erkölcsöt képviseltek.

Megváltozott a helyzet a konstantini időkben. Az egyház kezdte élvezni a világi hatalom pártfogását. A papság olyan kiváltságokban részesült, mint az állami tiszt-

viselők és így fokozatosan elkülönült a hívektől. A hívek már nemcsak egy kis – üldözött – közösségnek, hanem egy keresztény állam tagjainak is érezhették magukat. Később nagy néptömegek léptek az egyházba, igazi megtérés nélkül. A felelősséget Krisztus evangéliumáért egyre inkább a papág vette át, a világi hívek hivatástudata egyre csökkent. Amikor pedig a szerzetesi intézmények mind nagyobb tért hódítottak, sokan úgy gondolkoztak, hogy Isten szolgálatáért el kell hagyniuk a világot, amely csak a bűnös életre ad alkalmat. A középkorban a hatalmi verseny az egyház és állam között, majd az újkorban az ember emancipációs törekvése, hogy megszabaduljon az egyház „gyámkodása" alól, mind nehezebbé tették, hogy a hivő ember megtalálja helyét és feladatát az egyházban és a világban. Newman bíboros egyik levelében még 1873-ban is azt panaszolja, hogy a papságnak az a törekvése, hogy a világiakat távol tartsa az egyház ügyeinek intézésétől, sokakban kiábrándulást és közömbösséget okoz.

A századforduló körül kezd megváltozni a világi hívek helyzetéről és feladatairól kialakult nézet, amely aztán XII. Pius pápa „Mystici Corporis" c. enciklikájában nyert kifejezést. 1946. február 18-i allokuciójában, amelyre a határozat jegyzete hivatkozik is, a pápa azt mondotta, hogy a laikusok részvétele az egyház munkájában és az Isten országának eljövetelében igen fontos, mert általuk válik az egyház a társadalom éltető lelkévé. A laikusok nemcsak az egyházhoz tartoznak, hanem ők az egyház: a földön élő hívek közössége (AAS 38/1946/101–2.).

Így érkeztünk el a II. Vatikáni zsinat korához, amely a Szentlélek nyilvánvaló működésének tulajdonítja, hogy a világiakban is egyre tudatosul felelősségük felismerése Krisztus és egyházának ügye iránt. A világiak apostoli hivatásáról szóló határozat mutatja, hogy az egyház felismerte „az idők jeleit", vagyis híveinek megváltozott helyzetét a világban és közreműködésük fontosságát az egyház életében és munkájában.

II. *A dekrétum kialakulásának története*

1960. június 5-én a pápa a zsinati okmányok tervezeteinek, a szkémák előkészítésére tíz bizottságot állított fel. A laikusok apostolságával foglalkozó előkészítő bizottság 1960. november 15-én tartotta első teljes ülését. A Központi Bizottság a püspököktől, egyetemektől, teológusoktól beérkezett javaslatok alapján a következő témák kidolgozását kívánta: a laikus apostolság fogalma, célja, kapcsolata a hierarchiával, a Katolikus Akció és egyéb apostolkodó célú társulatok helyzetének és feladatának meghatározása a jelen szükségletei szerint. Az első elkészült tervezetben a Központi Bizottság mindjárt a laikusok nem világos és csupán negatív meghatározását kifogásolta. Az átdolgozott tervezet, amelyet akkor még dogmatikai konstitúciónak szántak, négy részből s 272 pontból állt, tehát igen terjedelmes volt.

1962. október 11-én megnyílt a II. Vatikáni zsinat. A zsinati bizottságok közül a tizedik feladata lett, hogy a hívek apostolkodásának szkémájáról tárgyaljon. A zsinati főtitkár kívánsága volt, hogy a h í v e k, fideles kifejezést használják, mert a laikus szónak rossz hangzása van. Ennek ellenére a tervezet végül is megtartotta az eredeti elnevezést. A lerövidített szövegű szkéma a következő címet kapta: „Decretum de apostolatu laicorum", amely tehát már nem konstitúció. Az okmány tartalmának megfelelt a címváltoztatás, mivel az atyák a laikus-apostolság hitbeli, teológiai megalapozását és meghatározását az egyházról szóló konstitúcióba utalták át. Felmerült az a kívánság is, hogy a róluk szóló okmány megalkotásában a világiak is vegyenek részt, akár egy laikusokból álló állandó bizottság, akár pedig világi kon-

zultorok esetenkénti, szükségszerű bevonásával. Ez utóbbi módot választották. Az elkészült tervezetet hozzászólásra meg is küldték két nagy apostoli célú laikus szervezetnek. A szkéma vitájára a zsinat első ülésszaka alatt nem kerülhetett sor, de még a második alatt sem, az egyházról szóló tervezet vitájának elhúzódása miatt.

A második ülésszakon már négy, később pedig még két laikus auditor is részt vett. A bizottságban főleg a laikus hivő pozitív meghatározásán fáradoztak. Cicognani bíboros, a koordinációs bizottság elnöke azt az utasítást adta, hogy a dekrétum a zsinat pasztorális céljának megfelelő és rövid legyen.

1964. október 6-án Cento kardinális mutatta be a dekrétum tervezetét a 95. általános kongregációban. A tervezet előadója Hengsbach esseni püspök volt. A következő általános ülésen azt is bejelentette, hogy a szöveget az eredetinek egy negyedére csökkentették le az Egyházról és az Egyház a mai világban c. dekrétumok javára, amelyekben sokszor szó van a laikusokról. Beszámolójában azt mondotta, hogy bár meg kellett elégedni bizonyos nem egészen világos kifejezésekkel, mint pl. a direkt és indirekt apostolkodás fogalmával, azonban szilárdan ragaszkodni kell ahhoz, hogy a keresztények törekvése: az evilági dolgok rendjét keresztény szellemmel hatni át, – hozzátartozik az apostolkodáshoz. Heves vita után az ülés résztvevői végül is a tervezetet további tárgyalási alapul elfogadták. A 100. általános zsinati ülésen az egyik világi auditor, Patrick Keegan, a keresztény munkások világszövetségének elnöke, a papok és világiak családias dialógusát sürgette. A tervezet vitájában 66 zsinati atya vett részt, köztük 6 bíboros. Hangsúlyozták, hogy a szkéma túlságosan klerikális és jogi beállítottságú, terjengős, általános, nem számol eléggé az idők követelményeivel, kevésbé értékeli a világiak egyházbeli szerepét és hiányzik belőle a világi apostolok lelkiségének bemutatása. A dekrétumban annak a felfogásnak kell érvényesülnie, hogy az egyház a laikusok sajátos, állapot- és hivatásbeli tevékenysége által lesz a világ kovásza. Voltak, akik annak a kívánságnak adtak hangot, hogy a világiak magában a kúriában és az egyház diplomáciai testületében is vállalhassanak felelősségteljes pozíciókat. A püspököknek legyen világiakból álló szenátusa, tanácsadó testülete is. A vita lezárása után Hengsbach püspök megköszönte a hozzászólásokat, ígéretet tett a hiányosságok pótlására, a pontosabb meghatározásokra.

A IV. ülésszak alatt, 1965. szeptember 23-án szavaztak először a zsinati atyák a laikusok apostolságának dekrétumáról. Félő volt, hogy az erősen megváltozott szöveg miatt újabb vita indul meg. Felici főtitkár ezért figyelmeztette az atyákat, hogy a tervezet már július eleje óta kezükben van, változtatási kívánságaikat tehát a szavazásban fejezzék ki. Hengsbach püspök elmondotta; a bizottság azon fáradozott, hogy a dekrétum az egyházról szóló konstitúció kiegészítésének látsszék, azzal összhangban legyen. Szavaztak fejezetenként és pontonként is. Túlnyomó többségben voltak az igen-szavazatok, de több pontra vonatkozóan nagy számban éltek „fenntartással" is. Ezután az albizottságokban újból megkezdődött a munka, hogy a szövegbe a módosításokat bedolgozzák. A bizottság titkára Dell'Acqua alállamtitkár is átadott egy levelet, amely a pápa 12 javaslatát tartalmazta és ezt a bizottságnak sürgős tanulmányozásra ajánlotta. A javítások után 1965. november 9-én fejezetenként történt a szavazás, igennel vagy nemmel. Ez utóbbiak száma 6 és 14 között ingadozott. A szavazás előtt Hengsbach püspök felhívta az atyák figyelmét arra a tényre, hogy egyetemes zsinat most először foglalkozik a laikusok apostolkodásával, a dekrétum elkészítésében pedig sok világ is közreműködött. November 18-án az isteni kinyilatkoztatásról szóló konstitúció megszavazása után még egy ünnepélyes záró szavazás következett 2340 igen- és nem-szavazattal. Az ünnepélyes kihirdetés után a pápa a dekrétumot három férfi és nő laikus auditornak adta át.

III. *A határozat legfontosabb tanításai*

Ha a világiak apostolságáról szóló dekrétum tanítását össze akarjuk foglalni, azt kell mondanunk, hogy a zsinat a következő kérdésekre adott választ: 1. miért kaptak a világi hívek meghívást az apostolkodásra és miben áll a küldetésük? 2. miért van rá az egyházban feltétlenül szükség? 3. honnan merítik az erőt és lelkesedést az apostoli munkához?

1. Az első kérdésre adott választ így foglalhatjuk össze: a világi hívek az egész egyház apostoli küldetésében részesednek. A határozat kialakítása körüli vita mutatja a zsinatnak azt a törekvését, hogy az egyházban a világi hívek helyzetét és munkájuk fontosságát elismerje.

Minden keresztény teljes értékű tagja az egyháznak: részesül az általános papságban, Krisztus papi, prófétai és királyi méltóságában (vö. 1Pt 2,9; 10. p.). A világi híveket gyakran nevezik laikusoknak is, ahogyan ez a dekrétum szövegében is olvasható. Ez az elnevezés azonban nem jelenthet valamilyen lekicsinylést, valamiféle kisebbrendű keresztényi hivatást. A laikus a görög laikusz szóból származik és a néphez tartozót jelent. Egyházi értelemben a laikus az Isten népéhez tartozót, annak egyik tagját jelenti, mindazzal a méltósággal felruházva, ami a közösséget megilleti. A laikust tehát nem valamilyen kevésbé elismert és értékelt helyzete vagy a keresztény életben való kisebb tökéletessége különbözteti meg az egyházi rendben lévőtől, hanem az a feladat, amelyet neki a világban, azaz életkörülményeiben teljesítenie kell. A határozatban nem találjuk meg a laikus-világi meghatározását, de tudnunk kell, hogy az szorosan kapcsolódik az egyházról szóló konstitúcióhoz. Ebben a következőket olvashatjuk: „Világiakon értjük az összes Krisztus-hivőket az egyházi rend és az egyházban jóváhagyott szerzetes-állapot tagjainak kivételével" (31. p.).

A világban élő keresztény hivő teljesértékű egyháztagságából következik, hogy részt kell vennie egyházának minden feladatában, így apostoli tevékenységében is. Az egyházat ugyanis – olvassuk a dekrétum első fejezetében – azért alapította Jézus Krisztus, hogy a Föld minden pontján terjessze Isten országát, az emberek életét megszentelje és így Krisztushoz kapcsolja. Ezzel az egyház az apostolok munkáját folytatja, mégpedig valamennyi tagja által. Mert a keresztény hivatás – és itt mondja ki a határozat a leglényegesebb tanítását – természete szerint meghívás az apostoli munkára, az apostolkodásra. Erre két szentségben, a keresztségben és a bérmálásban kaptunk hivatást és küldetést.

A keresztség Krisztus titokzatos testébe iktat be minket. Mint élő tagoknak együtt kell munkálkodnunk a kegyelem erejével a test növekedésén, Isten országa terjesztésén. Ezt a hivatástudatot erősíti lelkünkben a bérmálás szentsége. A keresztségben Isten magához hív bennünket, a bérmálásban pedig Krisztus embertársainkhoz küld, mint egykor apostolait: „A világiak éppen Krisztussal, a Fővel történő egyesülésükből kapják az apostolkodás jogát és kötelességét. A keresztség ugyanis beoltotta őket Krisztus titokzatos testébe, a bérmálás megerősítette őket a Szentlélek erejével, és így maga az Úr rendelte valamennyiüket az apostolkodásra" (3. p.). A dekrétum mindjárt bevezetőjében a mai keresztények elé állítja az első keresztények életpéldáját, amely oly sokakat vonzott a hitbeli megtérésre, ahogy ezt az Apostolok Cselekedetei és a szentpáli levelek is bizonyítják. Mivel tehát a keresztény ember nem önként, buzgóságból vállalt, hanem lényeges, a kereszténységével együtt járó tulajdonságáról van szó, ezért helyesnek látszik, hogy a világi hívek apostoli hivatásáról beszéljünk. Ennek az apostoli hivatásnak a gyakorlását nevezzük apostolkodásnak.

2. Arra a kérdésre, hogy az egyházban miért annyira lényeges és szükséges a világ-

giak apostolkodása, így felelhetünk: a világi hívek apostoli tevékenységének megvan a maga s a j á t o s területe, ahol csak ők munkálkodhatnak.

Mindjárt a II. fejezet elején leszögezi a határozat, hogy Krisztus megváltó műve kiterjed az egész földi élet megújítására. Az egyház tehát nem csupán az örök életre készít fel minket, hanem az is a feladata, hogy az „evangélium szellemével átitassa és tökéletesítse a múlandó javak rendjét", vagyis a földi életet. Amikor a világi hívek ezt a feladatukat teljesítik, az egyház küldetésében járnak. A világiak sajátos és különleges vonása ugyanis a világba tartozás, – mondja az egyházról szóló konstitúció. (31. p.) Ők ismerik igazában – mert benne élnek – a világ mai és igazi problémáit. Ezekre kell az egyháznak a hit fényében felelnie. Az egyház tehát számít tapasztalatukra és szakértelmükre, de arra is kéri őket a zsinat, hogy mindegyikük külön-külön, képessége szerint is igyekezzék embertársai közt a keresztény alapelveket kifejteni és a jelenkor problémáira alkalmazni. (Világiak 6. p.)

A világiaknak s a j á t tisztségükként kell magukra vállalniok az evilági rend megújítását Krisztusban – hangoztatja a dekrétum (7. p.). Ez pedig úgy történhetik, hogy az életet az evangélium szellemével hatják át.

Hangsúlyozza a határozat, hogy világiakként működjenek együtt világi társaikkal, szakképzettségük szerint és saját felelősségükre (7. p.). Ez egyrészt azt jelenti, hogy a maguk szakterületén, hivatásában és foglalkozásában arra törekedjenek, hogy ahol élnek és dolgoznak, ott a krisztusi evangélium minden ember javát szolgáló elvei érvényesüljenek, főleg az igazságosság és a szeretet. Másrészt azt is kívánja a zsinat tőlük, hogy ezeknek az örök emberi értékeknek a megvalósulásán munkatársaikkal karöltve dolgozzanak. Aki az evangélium szellemével akarja áthatni a földi életet, annak mindenekelőtt nagyon tisztelnie és becsülnie kell az evilági értékeket, amelyeket a társadalom, a nemzet, az állami rend, valamint a kultúra és a gazdasági élet képviselnek. Az is nagy jelentőségű fölismerése a zsinatnak, hogy ezekben nemcsak az ember végső céljához segítő eszközöket lát, hanem elismeri önálló értéküket is. A hit azonban arra is megtanítja a keresztény embert, hogy a megtestesült Isten Fiában minden emberi érték természetfeletti méltóságot is nyert, ezért minden munkájukat Isten dicsőségére és saját üdvösségükre végezhetik. Fontos kötelességük fáradozni az igazságtalan állapotok megszüntetésén. Óvakodjanak attól, hogy csupán alamizsnálkodással nyugtatgassák lelkiismeretüket. Munkálkodjanak együtt minden jóakaratú emberrel, hogy az igazságosság és a szeretet alapján mindenki jólétben éljen. (8. p.)

Nem kevés vita és megfontolás után döntött úgy a zsinat, hogy a keresztény ember egész életét és munkáját apostolkodásnak tekinti, nem pedig csak azt, amit egyháza érdekében, az evangélium terjesztése és mások üdvössége javára végez. A világban élő hívő minden fáradozása tehát, amit a család, a társadalom és az egész emberiség jóléte érdekében kifejt, apostoli tevékenység, ha azt az evangélium szellemében végzi. Akkor ugyanis mintegy belülről, kovász módjára járulnak hozzá a világ megszenteléséhez (Egyház 31. p.; Világiak 2. p.).

3. Igen nagy és szent feladat vár tehát minden keresztény emberre, akinek apostoli munkáját az egyház nem nélkülözheti. De vajon honnan merítik az apostolkodáshoz az erőt és a lelkesedést? A zsinati atyák határozottan kívánták, hogy a dekrétumban szó legyen a „világiak lelkiségéről" is, mint apostoli tevékenységük forrásáról és mozgató erejéről. Valójában azonban nem valamilyen speciális lelkiség megvalósítását kívánják, hanem a minden kereszténynek, papot, szerzetest és világi hívőt egyaránt kötelező Krisztus-követelést és a bensőséges krisztusi kapcsolatot sürgetik. A világiak apostolkodásának eredményessége is a Krisztussal való eleven egyesülésüktől függ.

Erre a bensőséges kapcsolatra úgy juthatnak el, hogy mind gyakrabban részt vesz-

nek a liturgiában és részesednek a szentségekben. De külön kihangsúlyozza, hogy mindennapi munkájukat is Krisztussal egyesülten végezzék. Isten-szeretet indítsa őket arra, hogy jót tegyenek embertársaikkal. Hassa át ez a szellem a családok életét is, mert már ott kell magukba szívniuk a gyermekeknek az apostoli lelkületet.

A határozat minden világi apostol elé a Boldogságos Szüzet állítja példaképül, mert Ő családi gonddal és munkával teli életében igazán bensőségesen kapcsolódott Fiához és működött együtt vele (4. p.). Mária – Y. Congar szerint –, az első világi apostol volt (Priester und Laien, Freiburg 1965. 311. o.).

IV. *Feladataink az apostoli élet területein*

Mint mindegyik zsinati okmány, a világiak apostoli hivatásáról szóló is, akkor éri el célját, ha azok, akikhez szól, igyekeznek a benne foglaltakat meg is valósítani. A dekrétum elsősorban a világiakra vonatkozik, de a papokhoz is szól, akiknek kötelességük híveik apostoli életét elősegíteni. Konkrét feladatokat nem jelöl ki, hiszen éppen az a célja, hogy rámutasson az igazságra: a keresztény embernek élethivatása az apostolkodás. Ezért inkább csak felhívja a figyelmet az apostoli élet különböző területeire.

A világi apostolkodáson azoknak a kötelességeknek lelkiismeretes teljesítését kell érteni, amelyeket a természet rendje és választott hivatásuk jelöl ki neki. Így az apostolkodás legelső és legfontosabb területe a család. A családon belüli feladatokra gondol a zsinat, amikor arra kéri a házastársakat, hogy kölcsönösen váljanak egymásnak a kegyelem munkatársaivá, adjanak példát gyermekeiknek a keresztény életre, legyenek első hitoktatóik. Napjainkban az egyház többet lát a családokban, mint gondoskodásának tárgyát, azt kívánja ugyanis, hogy a keresztény családok legyenek az apostolképzés iskolái. Ezért a szülők úgy neveljék gyermekeiket, hogy társaikban Isten gyermekét ismerjék föl és testvéri szeretettel segítsék egymást. Szavukkal és életük példájával neveljék őket az apostoli életre. A keresztény családok egymást is támogassák. A jó családi élet példája – apostolkodás önmagában is! Nagyon korszerű gondolkodásra vall, amikor a zsinat azt kéri, hogy ki-ki apostolkodjék a korban és hivatásban közelállók között. A fiatalokhoz fordul és őket kéri, hogy ők maguk legyenek elsősorban is egymás apostolai. Elismeri a fiatalságukból származó értékeket és kéri őket, hogy lelkesedésüket használják fel apostoli célok megvalósítására is.

Korunk egyháza igen várja, hogy világi hívei életébe és az emberek üdvösségéért végzett munkájukba bekapcsolódjanak. Ezért vegyenek részt egyházközségük életében, tanácsaikkal, szaktudásukkal és tapasztalataikkal támogassák a lelkipásztorokat minden téren. Aktívan vegyenek részt a liturgikus életben is.

Mit kíván ezek után a világiak apostoli hivatásáról szóló dekrétum az egyháziaktól? Röviden megfogalmazva azt, hogy híveik apostoli munkáját és életét mindenben segítsék elő. Elsősorban is az igehirdetésben hívják fel figyelmüket a zsinat világiakra vonatkozó legfőbb tanítására: az apostoli munka keresztény hivatásukból fakadó kötelességük! Nyújtsanak minél több lehetőséget nekik, hogy részt vegyenek egyházközségük életében és munkájában. A lelkipásztorok világi munkatársaikkal beszéljenek meg minden felmerülő problémát és tanácsaik szerint döntsenek. A dekrétum szerkesztőinek, majd a zsinati atyáknak is igen nagy gondot okozott a hierarchia és a világi hívek kapcsolatának meghatározása az apostolkodás területén. A papság csak az egyház által felállított és hivatalosan elismert apostoli célú szervezetekben kíván irányítani.

Egyébként pedig mindenfajta közös munkában a családias és testvéries kapcsolatot sürgeti papság és világi hívek közt. Ez felel meg a közös célt és egymás javát szolgáló szeretet szellemének.

Az egyházon belüli, klerus és hívek közti párbeszédre nyílik alkalom a Laikus Apostolkodás 1951-ben megindult világkongresszusain, amelyek a zsinat óta újabb tartalmat és lendületet nyertek. A világiak egyházbeli helyzetét értékelő új szemléletre jellemző, hogy ezeken a kongresszusokon a zsinat óta megszűnt a klérus irányító szerepe. A szentszék felállított egy papi bizottságot is, amely a Consilium de laicis nevet viseli. Ez a szentszéknél az egyház világi híveinek legmagasabb képviselete.

A dekrétum befejező buzdításában a zsinat különösképpen is a fiatalokhoz fordul. Érezzék meg, hogy főleg nekik szól a hívás: legyenek Krisztus apostolai. Jézus Krisztus, mint egykor tanítványait, világi apostolait akarja küldeni a városokba és falvakba, ahová ő maga készül (Lk 10,1), hogy a mai életében kétségekkel és gondokkal küzdő embertársaikhoz tanításának örömhírét elvigyék!

Dr. Horváth Lóránt

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

Előszó

1. – A zsinat fokozni akarja Isten népének apostoli tevékenységét.[1] Komoly figyelemmel fordul tehát a világi keresztények felé, akiknek az egyház küldetésében betöltött sajátos és mindenképpen szükséges szerepét több alkalommal megemlítette.[2] A világiak apostolkodása ugyanis keresztény hivatásuk közvetlen következménye, ezért sohasem hiányozhat az egyház életéből. Maga a szentírás többször is beszámol arról, hogy milyen magától értetődő volt és milyen eredményes a tevékenységük az egyház történetének kezdetén (vö. ApCsel 11,19–21; 18,26; Róm 16,1–16; Fil 4,3).

A mi korunk nem vár kisebb buzgóságot a világiaktól; éppen a mai viszonyok sokkalta hatékonyabb és szélesebb körű apostolkodást kívánnak tőlük. A Föld népessége szüntelenül növekszik, a tudomány és a technika halad, az emberek között egyre szorosabbakká válnak a kapcsolatok. Mindez nemcsak mérhetetlenül kitágította a világiak apostolkodásának nagyrészt csak őelőttük nyitva álló területeit, hanem olyan új problémákat is vetett föl, amelyeket ők hivatottak gondosan tanulmányozni és megoldani. Apostolkodásuk már csak azért is nélkülözhetetlen lett, mert nagyon megnőtt – mégpedig jogosan – az emberi élet sok területének önállósága, ez viszont olykor együttjár az erkölcsi és vallási rendtől való bizonyos fokú elszakadással, illetve a keresztény élet súlyos válságával. Ezenfelül, sok országban igen kevés a pap, vagy – mint megesik – a papok meg vannak fosztva a szolgálatukhoz szükséges szabadságtól; e helyeken az egyház aligha lehet jelenlevő és tevékeny a világi hívők munkája nélkül.

E sokféle és sürgető szükségletet jelzi nyilvánvaló működésével a Szentlélek, aki manapság egyre jobban tudatosítja a világiakban saját felelősségüket, és mindenütt Krisztus és az egyház szolgálatára ösztönzi őket.[3]

Ebben a határozatban a zsinat be akarja mutatni a világiak apostoli hivatásának lényegét, sajátosságait és sokféleségét; alapelveket is szándékozik kimondani, valamint lelkipásztori utasításokat is adni, hogy munkájuk gyümölcsözőbb legyen. Mindezt majd zsinórmértéknek kell tekinteni a kánonjog átdolgozásában, a világiak apostolkodását illetően.

I. fejezet

A VILÁGIAK APOSTOLI HIVATÁSA

2. – *(A világi hivők részesednek az egyház küldetésében)*

Az egyház azért van, hogy Krisztus országát az Atyaisten dicsőségére a föld végső határáig elterjessze, és így minden embert részesítsen a megváltásban és az üdvösségben,[4] az emberek által pedig Krisztushoz kapcsolódjék a világmindenség. Apostolkodásnak nevezzük a titokzatos testnek minden tevékenységét, amely erre a célra irányul, s amelyet minden tagja által gyakorol az egyház, jóllehet más és más módon. A keresztény hivatás ugyanis – természete szerint – apostoli hivatás is. Ahogyan az élő testben, a szervezetben nincs egyetlen tag sem, amely tétlen lenne, hanem a test életével együtt annak tevékenységében is részesedik, ugyanígy Krisztus testében is, amely az egyház, „a tagok betöltik az erejükhöz szabott feladatkört, és így növekszik az egész test (Ef 4,16). Sőt olyan nagy ebben a testben az összetartozás és a tagok egymásrautaltsága (vö. Ef 4,16), hogy az a tag, amelyik nem működik közre a maga erejéhez mérten a test növekedésében, bizony nem használ sem az egyháznak, sem önmagának.

A szolgálatok különbözők az egyházban, de egy a küldetés. Krisztus az apostolokra és utódaikra ruházta rá azt a tisztséget, hogy az ő nevében és az ő hatalmával tanítsanak, megszenteljenek és kormányozzanak. A világiak pedig – részesei lévén Krisztus papi, prófétai és királyi tisztségének – az Isten egész népének küldetésén belül, az egyházban és a világban töltik be a maguk szerepét.[5] Valóban apostoli munkát végeznek, amikor az evangélium közvetítésében az emberek megszentelésén fáradoznak és a földi dolgok rendjét evangéliumi szellemmel igyekeznek áthatni és tökéletesíteni úgy, hogy az ezen a téren kifejtett munkájuk fényes tanúságtétel Krisztusról, és az emberek üdvösségét szolgálja. A világiakra éppen az a jellemző, hogy az emberek között és világi foglalatosságokban élnek; ezért hívja őket arra az Isten, hogy kovász módjára a világban apostolkodjanak.

3. – *(Teológiai alapvetés)*

A világiaknak azon a címen kötelessége és joga az apostolkodás, hogy egységben vannak Krisztussal a Fővel. A keresztség Krisztus titokzatos testébe beoltotta, a bérmálás pedig a Szentlélek erejével megerősítette őket; maga az Úr adta tehát világi híveinek az apostoli hivatást. Felszentelésben részesülnek: királyi papsággá és szent nemzetséggé lesznek (vö. 1Pt 2,4–10), hogy minden munkájuk által lelki áldozatot mutassanak be és tanúbizonyságot tegyenek Krisztusról az egész földön. A szentségek pedig, különösen az eukarisztia, közlik velük és táplálják bennük azt a szeretetet, amely minden apostoli hivatás lelke.[6]

Apostoli tevékenységüket hitben, reményben és szeretetben végezzék; ezeket az erényeket a Szentlélek árasztja szét az egyház minden tagjának szívébe. Sőt éppen a szeretet parancsa: az Úr legfőbb parancsolata sürgeti Krisztus összes híveit, hogy dolgozzanak Isten országának eljöveteléért, általa Isten dicsőségéért, és minden ember örök életéért, hogy megismerjék az egyetlen igaz Istent, és akit küldött, Jézus Krisztust (vö. Jn 17,3).

Minden kereszténynek kitüntető feladat tehát közreműködni abban, hogy az egész földkerekségen megismerjék és elfogadják az emberek az üdvösség isteni üzenetét.

A hivőket apostolkodásukhoz különle-

ges adományokkal is ellátja a Szentlélek (vö. 1Kor 12,7), aki az Isten népének megszentelését munkálja a papi szolgálat és a szentségek által. Az adományokat „tetszése szerint osztja kinek-kinek" (1Kor 12,11), hogy „aszerint, ki-ki milyen ajándékot kapott, egymás szolgálatára legyenek", mint „Isten sokféle kegyelmének letéteményesei" (1Pt 4,10), a test növekedésére a szeretetben (vö. Ef 4,16). Ezeknek a kegyelmi ajándékoknak, még az egyszerűbb karizmáknak az átvételéből is, származik mindenegyes hivőnek az a joga, és kötelessége, hogy ezeket az emberek javára s az egyház építésére fordítsa az egyházban és a világban. Történjék ez a Szentlélek-adta szabadsággal, aki „ott fúj, ahol akar" (Jn 3,8), és egyszersmind szent közösségben Krisztusban testvéreikkel, főképpen pedig lelkipásztoraikkal, akikre tartozik, hogy megítéljék igaziak-e a kegyelmi adományok, rendezett módon történik-e felhasználásuk; nem azért, hogy kioltsák a Lelket, hanem, hogy mindent felülvizsgáljanak és a jót megtartsák (vö. 1Tesz 5,12, 19–27).[7]

4. – *(A világi apostolok lelkisége)*

Az egyház minden apostolkodásának forrása és eredete Krisztus, az Atya küldöttje. Nyilvánvaló tehát, hogy a világiak apostoli munkájának termékenysége attól függ, hogy mennyire eleven a kapcsolatuk Krisztussal, az Úr szava szerint: „Aki bennem marad és én benne, az bő termést hoz, hisz nélkülem semmit sem tehettek" (Jn 15,5). Az egyházban ezt a Krisztussal bensőleg egyesült életet minden hivő rendelkezésére álló kegyelemeszközök táplálják, főleg a szent liturgiában való tevékeny részvétel.[8] Ha a világi hivők jól használják fel ezeket az eszközöket, képesek lesznek arra, hogy – miközben az élet szokásos körülményei közt becsülettel teljesítik éppen az evilági kötelességeket – ne válasszák külön életüket és a Krisztussal való egyesülést, amelyben még növekednek is, az Isten akarata szerint végezve munkájukat. A világiak szívesörömest haladjanak előre ezen az úton az életszentségben, a nehézségek okos, türelmes legyőzésére törekedve.[9] Sem a családért való fáradozásnak, sem bármilyen világi foglalkozásnak nem szabad kívülesnie lelkiéletük körén, az apostol mondása szerint: „Akár mondtok, akár tesztek valamit, tegyetek mindent Urunk Jézus nevében, így adjatok hálát általa Istennek, az Atyának" (Kol 3,17).

Az ilyen élet a hit, a remény és a szeretet folytonos gyakorlását követeli meg.

Csak a hit világosságánál és Isten igéjéről elmélkedve tudjuk mindig és mindenütt felismerni az Istent, akiben „élünk, mozgunk és vagyunk" (ApCsel 17,28), tudjuk keresni az ő akaratát minden eseményben; tudjuk meglátni Krisztust minden emberben, ismerősben és ismeretlenben, tudunk helyes ítéletet alkotni a múlandó dolgok igazi jelentőségéről és értékéről: önmagukban véve vagy az ember rendeltetéséhez viszonyítva.

Akiknek megvan ez a hitük, azok reménységben élnek, mégpedig Isten gyermekei megnyilvánulásának reményében, hiszen szem előtt tartják az Úr keresztjét és föltámadását.

Krisztussal vannak elrejtve az Istenben, és szabadok a vagyon szolgaságától, mert hiszen ők az örökké megmaradó javakra törekszenek; e zarándokéletben tehát teljes nagylelkűséggel arra szentelik magukat, hogy terjesszék Isten országát, keresztény szellemben alakítsák és tökéletesítsék a földi dolgok rendjét. A múlandó élet viszontagságai közepette a reményben találnak erőt, mint akik biztosak abban, hogy „a jelen élet szenvedései nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez, amely majd megnyilvánul rajtuk" (Róm 8,18).

Istenből való szeretet űzi-hajtja őket: jót tesznek mindenkivel, főképpen hittestvéreikkel (vö. Gal 6,10), szakítva „minden gonoszsággal, minden álnoksággal, képmutatással, irigységgel és minden rágalmazással" (1 Pt 2,1), ezáltal

pedig Krisztushoz vonzzák az embereket. „A nekünk ajándékozott Szentlélekkel kiáradt szívünkbe az Isten szeretete" (Róm 5,5): ez a szeretet teszi képessé a világi hivőket, hogy életük a nyolc boldogság szellemét tükrözze. A szegény Jézust követik, ezért a múlékony javak hiánya nem keseríti el, a bősége pedig nem teszi elbizakodottá őket; az alázatos Krisztust utánozva nem törtetnek hiú dicsőség után (vö. Gal 5,26), hanem azon vannak, hogy inkább Istennek tessenek, mint az embereknek: mindenkor készek rá, hogy Krisztusért mindenüket elhagyják (vö. Lk 14.26), vagy üldözést szenvedjenek az igazságért (vö. Mt 5,10), emlékezetükben tartva az Úr szavát: „Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye vállára keresztjét és kövessen" (Mt 16,42). Ápolják a keresztény barátságot, nehéz helyzetekben pedig segítsenek egymáson.

A világiak lelkiéletének sajátos formát ad a házas és családi állapot, a nőtlenség vagy az özvegység, a betegség, valamint a hivatásbeli és társadalmi tevékenység. Szünet nélkül fejlesszék tehát azokat a nekik jutott tulajdonságokat és készségeket, amelyek a maguk állapotának felelnek meg, és állandóan hasznosítsák Szentlélektől kapott sajátos adományaikat.

Hasonlóképpen a világiak, akik Isten hívó szavára beléptek valamelyik egyházilag jóváhagyott társulatba vagy intézménybe, arra törekedjenek, hogy hűségesen magukévá tegyék a lelkiéletnek azt a sajátos irányát, amelyik jellemzi azt a közösséget.

Becsüljék nagyra a szaktudást, a családi és a hazafias érzést, valamint az emberek együttéléséhez szükséges erényeket: a becsületességet, az igazságos lelkületet, az őszinteséget, az emberiességet, a lelki erősséget; ezek nélkül egyébként maga a keresztény élet sem képzelhető el.

Az ilyen igazi lelki- és apostoli életnek tökéletes példája a Boldogságos Szűz Mária, az apostolok királynője: mint bárki más, élte a földön családról való gondoskodással és munkával teli életét, de mindenkor bensőségesen kapcsolódott Fiához, és igazán páratlanul működött együtt az Üdvözítővel. Most pedig, fölvétetve a mennybe, „anyai szeretettel gondol Fiának még zarándokoló testvéreire, akik veszedelemben forognak, és szorongást szenvednek, míg csak el nem jutnak a boldog hazába".[10] Nagy áhítattal tiszteljék őt valamennyien és ajánlják anyai gondviselésébe életüket és apostoli munkájukat.

II. fejezet

A KITŰZÖTT CÉLOK

5. – *(Az egyházban és a világban is)* Krisztus megváltói műve közvetlenül az emberek üdvösségére irányul, de magába foglalja az egész evilági rend megújítását is. Következőleg az egyháznak nemcsak az a küldetése, hogy megvigye az embereknek Krisztus üzenetét és kegyelmét, hanem az is, hogy áthassa és tökéletesítse a múlandó dolgok rendjét az evangélium szellemével. A világiak tehát, amikor az egyház e küldetésében járnak, apostoli munkájukat mind az egyházban, mind a világban, és mind a lelki, mind az evilági dolgok rendjében fejtik ki. Ez a két terület különbözik ugyan Isten egyetlen tervében, mégis átszövik egymást: Isten maga Krisztusban új teremtményként ismét magá-

hoz akarja fogadni a világmindenséget, csírájában már ebben a létben, teljesen pedig az utolsó napon. A világi ember hivő és állampolgár egy személyben, de az egyetlen keresztény lelkiismeretnek kell őt vezetnie mind a két területen.

6. – *(Az evangéliumi igazság és a megszentelés szolgálata)*

Az egyház küldetése az emberek üdvösségére irányul, az üdvösség pedig a Krisztusba vetett hittel és Krisztus kegyelmével érhető el. Az egyháznak és minden tagjának apostolkodása tehát elsősorban arra irányul, hogy szóval és tettel a világ elé tárja Krisztus üzenetét, és részesítse azt Krisztus kegyelmében. Ez főleg az ige és a szentségek szolgálata által megy végbe. Ez a szolgálat különösképpen a klérusra van bízva, de nagyon jelentős szerep jut benne a világiaknak is: legyenek „munkatársak az Igazság szolgálatában" (3 Jn 8). Leginkább ezen a munkaterületen egészíti ki egymást a világiak apostolkodása és a lelkipásztori szolgálat.

A világiak előtt számtalan lehetőség nyílik, az evangélium-hirdető és megszentelő apostolkodásra. A keresztény élet tanúságának és a természetfeletti szellemben végzett jócselekedetnek egymagában is megvan az a hatása, hogy a hithez és az Istenhez vonzzák az embereket: „A ti világosságtok is világítson az embereknek, hogy jótetteiteket látva dicsőítsék mennyei Atyátokat!" (Mt 5,16), mondta az Úr.

A világiak apostolkodása azonban nemcsak életük tanúságtétele; az igazi apostol alkalmat keres, hogy szavával is hirdesse Krisztust, a nem-hivőknek, hogy hitre vezesse, a hivőknek pedig, hogy tanítsa, erősítse és buzgóbb életre serkentse őket, mert „Krisztus szeretete ösztönöz minket" (2 Kor 5,14), és mert mindenkinek a szívében visszhangoznia kell az apostol vallomásának: „Jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot!" (1 Kor 9,16).[11]

A jelenkorban új kérdések merülnek fel, súlyos tévedések terjednek el, hogy alapjaiban forgassák fel a vallást, az erkölcsi rendet, sőt magát a társadalmat is. Ezért a zsinat komolyan buzdítja a világi hivőket, hogy valamennyien – képességeiknek és képzettségüknek megfelelően – egyre odaadóbban tegyék meg, ami rajtuk áll: a keresztény alapelveket fejtsék ki, védelmezzék és alkalmazzák helyesen a jelenkor problémáira, az egyház szelleme szerint.

7. – *(Az evilági rend szolgálata)*

A világot illetően Isten elgondolása az, hogy az emberek egymással összefogva szervezzék meg és állandóan tökéletesítsék is a földi dolgok rendjét.

A földi rend összetevői mind, nevezetesen az élet és a család javai, a kultúra, a gazdagság, a művészet, a foglalkozási ágak, a politikai közösségek intézményei, a nemzetközi kapcsolatok és más effélék, valamint fejlődésük és haladásuk, nem csupán eszközök az ember végső céljának elérésére, hanem ezenfelül saját értékük is van, amelyet Isten adott nekik, akár önmagukban tekintjük őket, akár pedig az egyetemes evilági rend elemeiként: „Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott" (1 Ter 1,31). E természetes jóságuk még külön méltóságot kap attól a viszonytól, amely őket az emberi személyhez fűzi, akinek szolgálatára vannak teremtve. Végül, jónak látta Isten, hogy Krisztus Jézusban egységbe fogjon mindent, a természeti és természetfeletti dolgokat egyaránt, „hogy övé legyen az elsőség mindenben" (Kor 1,18). Ám ez a rendeltetés nemcsak hogy nem fosztja meg az evilági rendet autonómiájától, saját céljaitól, törvényszerűségeitől, erőforrásaitól, és attól, ami bennük az ember javára van, hanem tökéletesíti is saját jelentőségében és kiválóságában, és egy értékszintre emeli azt az embernek teljes értelemben vett földi hivatásával.

A történelem folyamán súlyos visszaélések rútították el a föld javainak használatát, mivel az áteredő bűn terhét hor-

dozó emberek sokszor és sokat tévedtek abban, hogy ki az igaz Isten, mi az ember természete és mik az erkölcsi törvény alapelvei; következésképpen megromlottak az erkölcsök és intézmények, és nem ritkán lábbal taposták magát az emberi személyt. Napjainkban is sokan bíznak a kelleténél jobban a természettudományok meg a technika haladásában, és hajlanak a földi javak bálványozására; így szolgái lettek azoknak és nem urai.

Az egész egyháznak feladata az embereket képessé tenni arra, hogy jól szervezzék meg a mulandó világnak mindent átfogó rendjét és azt Istennek vessék alá, Krisztus által. Az evilági élet krisztusi rendjének kibontakozásához a lelkipásztorok azzal járuljanak hozzá, hogy világosan meghirdetik a teremtés céljára és a teremtmények használatára vonatkozó elveket, és hogy erkölcsi-lelki segítséget nyújtanak.

A világiak viszont vállalják magukra mint sajátosan őrájuk váró feladatot az evilági rend megújítását, s ebben közvetlenül és világos célkitűzésekkel tevékenykedjenek, mégpedig az evangélium világosságánál, az egyház szellemében s a keresztény szeretet sürgetésére: világiakként működjenek együtt világi társaikkal, szakképzettségük felhasználásával és saját felelősségükre; keressék mindenhol és mindenben Isten országát. Olyanná kell kialakítaniok a földi rendet, hogy ez – sajátos törvényeit érintetlenül megőrizve – összhangban legyen a keresztény élet felsőbbrendű elveivel, és alkalmazkodjék a körülményekhez, a helyekhez, a történeti korokhoz és a népekhez. Ezek közül az apostoli teendők közül kimagaslik a keresztények társadalmi tevékenysége. A zsinat azt kívánja, hogy ez napjainkban terjedjen ki az egész evilági valóságra, tehát a kultúrára is.[12]

8. – *(Karitatív munka)*

Minden apostoli tevékenységnek a szeretetből kell fakadnia és erőt meríteni. Egyes tennivalók már a természetük szerint is alkalmasak arra, hogy a szeretet beszédes tanúi legyenek; maga Krisztus Urunk is úgy akarta, hogy ilyenek jelezzék messiási küldetését (vö. Mt 11,4–5).

A legfőbb parancs a törvényben ez: Istent szeretni teljes szívvel, a felebarátot pedig mint saját magunkat (vö. Mt 22,37–40). A felebaráti szeretet parancsát Krisztus a maga jellegzetes parancsolatává tette és új értelmet adott neki, amikor azt akarta, hogy a szeretet ugyanúgy irányuljon őrá, mint az embertestvérre. Azt mondta ugyanis: „Amit e legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, nekem tettétek" (Mt 25,40). Amikor ugyanis emberré lett, bizonyos természetfeletti szolidaritással egy családdá tette és magához kapcsolta az egész emberiséget, a szeretetet pedig tanítványai ismertető jegyének rendelte, amikor figyelmeztette őket: „Arról tudják meg rólatok, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt" (Jn 13,35).

És valóban: történetének kezdetén az egyház „agapé"-val kötötte össze az eukarisztikus vacsorát, és így tárta a világ elé, hogy a szeretet köteléke egyesíti Krisztus körül. Ehhez hasonlóan mindenkor ismertető jegye a szeretet. Örül mások kezdeményezéseinek, de fenntartja magának, hogy a szeretet műveit egészen sajátos kötelezettségének és elidegeníthetetlen jogának tekintse. Az egyház ezért részesíti különös megbecsülésben a könyörülő jóságot a szűkölködők és a betegek iránt, továbbá a jótékonyság és a kölcsönös segítség műveit, amelyek az emberi ínség enyhítésére szolgálnak.[13]

A szeretet cselekedetei és művei napjainkban sokkal szükségesebbekké lettek és mind szélesebb körre terjednek ki: az érintkezés eszközei ugyanis oly tökéletesek már, hogy szinte nincs is távolság az emberek közt, és egy családdá lettek a föld lakói. A karitatív munka ma igazán elérhet és el is kell érnie minden embert és mindennemű szükségletet. Bár-

hol is élnek olyanok, akik híjával vannak ételnek-italnak, ruházatnak, lakásnak, gyógyszereknek, munkaalkalomnak, oktatásnak vagy nélkülözik az emberhez méltó élet feltételeit, akiket sorscsapások sújtanak vagy akik betegségben sínylődnek, számkivetést vagy börtönt szenvednek: a keresztény szeretet keresse és találja meg őket és odadó gondoskodással enyhítse a bajt, segélyek folyósításával pedig könnyítsen helyzetükön. Ez a kötelesség különösképpen is a jómódúaknak és a gazdag népeknek a vállára nehezedik.[14]

A szeretet gyakorlása legyen teljesen kifogástalan, ne is férhessen rossz szó hozzá; vagyis az Istenhez hasonlónak alkotott embertársakban valóban az Isten képmását lássák, és Krisztus Urunkat, mert igazában neki szól, amit az ínségesnek adnak; az embert nagy tisztelet tartva, ügyeljenek a megsegített személy szabadságára és méltóságára; a szándék tisztaságát ne mocskolja be semmiféle haszonlesés vagy uralomvágy,[15] előbb az igazságosság követelményeinek kell megfelelni, nehogy a szeretet adományaként adják azt, ami az igazságosság címén tartozás; a bajok okait kell megszüntetni, nemcsak a tüneteit; végül, a segítség fokozatosan szabadítsa meg az elfogadókat a külső függéstől, hogy a maguk lábán tudjanak megállni.

A világi hivők tehát becsüljék meg és erejükhöz mérten támogassák a szeretet műveit és a társadalmi segítség magán-, hivatalos, sőt nemzetközi vállalkozásait, amelyek hathatósan istápolják az ínségeseket és a szegénysorsú népeket; és működjenek együtt minden jóakaratú emberrel.[16]

III. fejezet

AZ APOSTOLKODÁS TERÜLETEI

9. – *(Bevezetés)*

A világi hivők az egyházban és a világban végzik a maguk sokirányú apostoli munkáját. Mind a két rendben különféle területek kínálkoznak az apostoli tevékenységre. Szándékunk itt megemlíteni a fontosabakat: az egyházi közösségeket, a családot, az ifjúságot, a társadalmi környezetet, a nemzeti és a nemzetközi életet. Mivel pedig napjainkban egyre fokozódik a nők tevékeny jelenléte a társadalom életében: igen fontos, hogy egyre nagyobb szerep jusson nekik az egyház apostolkodásának különféle területein is.

10. – *(Egyházi közösségek)*

A világi hivők részesei Krisztus papi, prófétai és királyi tisztének, ezért aktív szerepük van az egyház életében és működésében. Az egyház közösségein belül annyira szükséges az ő munkájuk, hogy nélküle a legtöbb esetben nem lehet teljesen eredményes a lelkipásztorok apostolkodása. Mert az igazán apostoli lelkű világiak – miként azok a férfiak és nők, akik Pált segítették az evangélium hirdetésében (vö. ApCsel 18,18 és 26) – pótolják, ami hiányzik testvéreiknek és felüdítik a pásztorok és a hivő néphez tartozó többi ember lelkét (vö. 1Kor 16,17–18). Közösségük liturgikus életében való tevékeny részvételük az életerő bőséges forrása, és így lelkesen vállalják a közösség apostoli munkáiból is a rájuk eső részt. Az egyházhoz vezetnek olyan embereket, akik talán nagyon messze távolodtak; szorgalmasan közreműködnek az Isten igéjének hirdetésében, főleg a hittan tanítása által; szak-

értelmük felkínálásával jobbá teszik a lelkipásztori munkát és az egyház javainak kezelését.

Az egyházközségi munka a közösségi apostolkodás szembeszökő példája, mert bekapcsolja az egyház egészébe, és így egységbe tömöríti az embereknek azt a sokféleségét, amely az egyházközségben található.[17] Szokják meg a világiak, hogy papjaikkal szoros egységben végezzék az egyházközségi munkát,[18] és hogy saját maguknak meg a világnak a problémáit és az emberek üdvösségébe vágó kérdéseket az egyházi közösség elé terjesszék, közös megtárgyalás és megoldás végett. Saját egyház-családjuk minden apostoli és hitterjesztő vállalkozásához – erőikhez képest – ajánlják fel segítségüket.

Az egyházközség mintegy sejtje az egyházmegyének; tartsák tehát ébren magukban az egyházmegyéhez való tartozásuk tudatát; főpásztoruk hívására kapcsolódjanak be az egyházmegyei munkába. Figyelmük terjedjen ki mind a városokra, mind a falvakra,[19] ezért közreműködésüket ne korlátozzák csak az egyházközség vagy csak az egyházmegye területére, hanem azon legyenek, hogy kiterjesszék azt az egyházközségek és egyházmegyék közötti, nemzeti vagy akár nemzetközi munkaterületekre is. Nagyon indokolt ez, mivel a lakosság napról napra fokozódó vándorlása, a kölcsönös kapcsolatok sokasodása és az emberek érintkezésének könnyűsége nem engedi meg többé, hogy magába zárkózzék a társadalom bármelyik része. A világiak apostoli gondoskodásának tárgya tehát: Isten népe, mely szerteszét él a Földön. Elsősorban a missziós művek ügyét tegyék magukévá; támogassák anyagi vagy éppen személyes segítségükkel. Mert a keresztények becsületbeli ügye és kötelessége, hogy visszaadják Istennek a tőle kapott javak egy részét.

11. – *(A család)*

A világ Teremtője a házastársi közösséget rendelte a társadalom sejtjévé és alapjává; kegyelmével pedig nagy titokká tette, Krisztusra és az egyházra vonatkoztatva (vö. Ef 5,32). Ezért a hitvestársak és a családok apostolkodásának páratlan jelentősége van mind az egyház, mind pedig a világi társadalom szempontjából.

A keresztény hitvestársak egymásnak, gyermekeiknek és a család egyéb tagjainak üdvösségére a kegyelem munkatársai és a hit tanúi. Gyermekeiknek ők hirdetik először a hitet; a szülők elsőnek nevelik őket a hitéletre. Szavukkal meg példájukkal kersztény és apostoli életre készítik fel őket. Okosan segítségükre vannak a pályaválasztásban, és nagy gonddal ápolják a bennük ébredező papi vagy szerzetesi hivatást.

A hitvestársaknak mindig is kötelességük volt, ma pedig sajátos apostoli hivatásuknak éppen a legfőbb feladatai: életük által nyilvánvalóvá tenni és bizonyítani, hogy a házassági kötelék felbonthatatlan és szent; határozottan hangoztatni, hogy a szülőknek vagy a gyámoknak természetes joga és kötelessége a gyermekek keresztény szellemben való nevelése; megvédeni a család méltóságát és autonómiáját. Ők is, de a többi keresztény hivők is más jóakaratú emberekkel együtt, igyekezzenek elérni azt, hogy az állami törvényhozás tartsa teljes tiszteletben ezeket a jogokat, a kormányzat vessen számot a családok szükségleteivel a lakás, a gyermeknevelés, a munkakörülmények, a társadalombiztosítás és az adózás kérdéseiben. Áttelepítés esetén pedig mindenképpen biztosítsák a családi együttélést.[20]

A család kapta Istentől azt a küldetést, hogy a társadalom első és éltető sejtje legyen. Töltse is be küldetését: tagjai szeretettel ragaszkodva egymáshoz és Isten színe előtt végezzék közös imádságukat, tegyék a családot az egyháznak valóságos házi szentélyévé; az egész család kapcsolódjék be az egyház liturgiájába; tűnjék ki a vendégszeretetben; szálljon síkra a társadalmi igazságossá-

gért és vegyen részt a jótékonysági intézmények munkájában az ínséget látó testvérek megsegítésére. A családi apostolkodás feladatai lehetnek: örökbe fogadni elhagyott gyermekeket, jószívvel megkönnyíteni az idegenből jötteknek a beilleszkedést, segíteni az iskolák igazgatásában, tanáccsal és anyagiakkal támogatni az ifjúságot, a házasságra való felkészülésükben segíteni a jegyeseket, közreműködni a hitoktatásban, felkarolni az anyagi vagy erkölcsi válságba jutott házastársakat és családokat, az öregekről gondoskodni, de nemcsak a szükségeseket biztosítva, hanem a gazdasági fejlődés gyümölcseiben is részesítve őket.

Mindig és mindenhol, de különösen azokon a földrészeken, ahol először hintik szét az evangélium magvait vagy ahol az egyház még csak első korszakát éli, vagy súlyos viszontagságokat szenved, a keresztény családok akkor tesznek rendkívül értékes tanúbizonyságot Krisztusról a világ előtt, ha egész életükön át ragaszkodnak az evangéliumhoz és a keresztény házasságra jó példát adnak.[21]

Jól teszik a családok, ha valamilyen szövetségbe tömörülnek, hogy könnyebben érhessék el apostoli céljaikat.[22]

12. – *(A fiatalság)*

A fiatalságnak igen jelentős befolyása van a mai társadalomban.[23] Életük körülményei, lelki alkatuk, valamint a családjukhoz való kapcsolataik is nagyon megváltoztak. Gyakran túl hamar kerülnek új szociális és gazdasági körülmények közé. Miközben pedig napról napra növekszik társadalmi, sőt politikai jelentőségük, szinte képteleneknek látszanak az új terhek vállalására.

Megnövekedett társadalmi súlyuk követelménye, hogy azonos fokban egyre jelentősebb legyen apostoli tevékenységük is, amelyre már természetes hajlandóságuk is alkalmassá teszi őket. Személyiségük tudatának növekedtével, meg az életkedv és a feltörő tettvágy hatására felelősséget vállalnak magukra és szerepet akarnak maguknak biztosítani a társadalmi és kulturális életben. Ettől nagy remények beteljesülését várhatjuk, csak Krisztus szelleme hassa át munkakedvüket, s az egyház pásztorai iránt való engedelmesség és szeretet éltesse azt. Maguk a fiatalok legyenek az ifjúság első és közvetlen apostolai: saját soraikban kell apostolkodniok, jól kiismerve társadalmi környezetüket.[24]

A felnőttek tartsák fontosnak a baráti hangú beszélgetést a fiatalokkal. Ez teszi lehetővé mindkét félnek, hogy áthidalva a korkülönbséget, megismerjék a másikat és átadja annak a maga értékeit. A felnőttek elsősorban példájukkal, de alkalomszerű okos tanácsaikkal és hathatós támogatással is serkentsék az ifjúságot az apostolkodásra. A fiatalok viszont legyenek tisztelettel és bizalommal a felnőttek iránt és – bár természetük hajlik arra, ami új – becsüljék meg mégis kellőképpen a dicséretes hagyományokat.

Már a gyermekek is legyenek apostolok a maguk módján. Erőikhez képest igazi, élő tanúi ők Krisztusnak pajtásaik között.

13. – *(A társadalmi környezet)*

A társadalmi környezetben való apostolkodás, vagyis az a törekvés, hogy keresztény szellem hassa át a maguk közösségének gondolkodását és erkölcseit, törvényeit és struktúráit, annyira a világiak feladata és kötelezettsége, hogy helyettük más sohasem tud ennek eleget tenni. Ezen a területen lehet apostola a világi keresztény a hozzá hasonló világinak. Itt egészíti ki az élet tanúbizonyságát a szó tanúskodásával.[25] Itt, munkájának, hivatásának, tanulmányainak, lakóhelyének, szabad idejének vagy társadalmi életének a színhelyén a világi hívő tudja jobban megsegíteni testvéreit.

Az egyház apostoli küldetését a földön leginkább azáltal töltik be a világi keresztények, hogy életüket teljes összhangba hozzák a hitükkel: ez a világ

világosságává teszi őket. Fontos azonban az is, hogy minden dologban becsületesek legyenek. Ezzel mindenkit megnyernek eleinte az igaz és a jó szeretetének, végül pedig Krisztusnak és az egyháznak. Szükséges, hogy meglegyen bennük a testvéri szeretet: osztozva embertestvéreik életkörülményeiben, fáradalmaiban, szenvedéseiben és törekvéseiben észrevétlenül készítik elő a szíveket az üdvösséget szerző kegyelem működésére. Végül, legyen teljesen tudatos bennük társadalomépítő szerepük, vagyis iparkodjanak, hogy keresztény nagylelkűséggel végezzék teendőiket a családban, a társadalomban, hivatásuk területén. Magatartásuk így lassanként általánossá lesz abban a környezetben, ahol élnek és dolgoznak.

Ez az apostoli ráhatás mindenkit érjen el környezetükben és részeltessen minden lehetséges testi-lelki jótéteményben. Az igazi apostolok azonban nem érik be ennyivel; azon fáradoznak, hogy szavukkal is hirdessék Krisztust társaiknak. Mert sok emberhez csak a környezetében élő világi hivő által jut el az evangélium üzenete és Krisztus ismerete.

14. – *(Együttműködés a nemzeteken belül és a nemzetközi síkon)*

Az apostolkodás mérhetetlen területe a nemzeti és nemzetközi élet: itt leginkább a világiak a keresztény bölcsesség szószólói. A hazaszeretet nevében és az állampolgári feladatok hű végzése címén érezzék magukat elkötelezve az igazi közjó előmozdítására; szavuk súlyával pedig érjék el, hogy a közhatalom igazságosan kormányozzon, a törvények pedig feleljenek meg az erkölcsi követelményeknek és a közjónak. A katolikusok ne hárítsák el maguktól a közügyek intézését, ha megvan a képzettségük és kellően szilárdak a hitben, s a keresztény tanításban. A hivatalok jó betöltése által ugyanis a közjót is szolgálják, az evangélium útját is egyengetik.

Törekedjenek a katolikusok együttműködésre minden jóakaratú emberrel mindannak előmozdítására, ami igaz, ami igazságos, ami szent, ami szeretetreméltó (vö. Fil 4,8). Folytassanak a jóakaratú emberekkel párbeszédet, bölcsességgel és kiművelt emberséggel közeledjenek hozzájuk, és vizsgálják meg, miként lehetne az evangélium szellemében tökéletesíteni a társadalmi és közintézményeket.

Korunk jellegzetességei közül különösen említésre méltó a növekvő és többé el nem fojtható érzék az összes népek egybetartozása iránt. A világiak apostolkodásának feladata, hogy nagy gonddal fejlesszék tovább ezt az érzéket és nemesítsék meg: tegyék azt a testvériesség őszinte vonzalmává. A világi hivők egyébként is tartsák szemmel a nemzetközi életet, az ott felmerülő elméleti s gyakorlati kérdéseket és megoldásokat, főleg a fejlődésben lévő népeket illetően.[26]

Mindazok, akik idegen országokban dolgoznak vagy ezek megsegítésén fáradoznak, fontolják meg, hogy a népek közötti kapcsolatoknak formája a valódi testvéri érintkezés legyen, amelyben mind a két fél ad és elfogad egyszerre. Akik pedig utaznak – akár nemzetközi vagy üzleti ügyek intézése végett, akár üdülésképpen – szívleljék meg, hogy ők mindenütt Krisztus utazó követei is, és ennek megfelelően viselkedjenek.

IV. fejezet

A VILÁGIAK APOSTOLKODÁSÁNAK FORMÁI

15. – *(Bevezetés)*

A világiak vagy egyénileg vagy közösségbe, társulatba tömörülve apostolkodnak.

16. – *(Az egyéni apostolkodás fontossága és sokféle formája)*

Az az apostoli munka, amelyet mindenkinek egyénileg kell végeznie, s amely az igazi keresztény életből, mint bővízű forrásból fakad (vö. Jn 4,14), kiindulópontja és feltétele a világiak egész apostolkodásának, a közösségben végzett apostolkodásnak is, és semmivel sem pótolható.

Erre a mindenkor és mindenütt hasznos, bizonyos körülmények közt pedig egyedül megfelelő és lehetséges apostolkodásra minden rendű és rangú világi keresztény hivatott és kötelezve van, még akkor is, ha társulatokban való apostoli munkára nincs alkalma vagy lehetősége.

Az apostolkodásnak sok formája van; a világiak ezekkel építik az egyházat, szentelik meg és segítik élni Krisztusban a világot.

A hitből, a reményből és a szeretetből kisarjadó világi élet, mint tanúbizonyság, az egyéni apostolkodásnak egészen sajátos formája, de egyúttal nagyon korszerű jele is, mert láthatóvá teszi a híveiben élő Krisztust. Amikor pedig a világiak az ige apostoli szolgálatát végzik – és ez bizonyos körülmények közt okvetlenül szükséges is –, akkor Krisztust hirdetik, az ő tanítását magyarázzák, azt állapotuk, képzettségük szerint terjesztik, és megvallásában ki is tartanak.

A világi keresztények ezen felül – mint ennek a világnak polgárai – tevékenyen részt vesznek az ideigvaló rend építésében és irányításában: éppen ezért a hit fényénél kutassák fel, melyek a helyes magatartás fensőbbrendű elvei a családi, a hivatásbeli, a kulturális és a társadalmi életben. Ezekre az elvekre alkalomadtán mások előtt is mutassanak rá, abban a tudatban, hogy így munkatársai lesznek a teremtő, megváltó és megszentelő Istennek, és őt megdicsőítik.

Végül, a szeretet elevenítse meg életüket; a szeretetet pedig, erőikhez képest, tettekkel fejezzék ki.

Senki se felejtse el, hogy hatással lehet a világon mindenkire és az egész emberiség üdvösségéhez járulhat hozzá: nyilvános istentisztelettel és imádsággal, vezekléssel, továbbá a fáradalmak és bajok készséges vállalása által, amely a szenvedő Krisztushoz teszi őket hasonlókká (vö. 2Kor 4,10; Kor 1,24).

17. – *(Egyéni apostolkodás különleges munkaterületeken)*

Ez az egyéni apostolkodás szükséges, sőt nélkülözhetetlen ott, ahol nagyon korlátozzák az egyház szabadságát. Ilyen súlyos helyzetben a világiak lehetőségeik szerint helyettesítik a papságot; szabadságukat, sőt olykor életüket is kockáztatva tanítják környezetüket a keresztény hit igazságaira, oktatják a vallásos életre és a katolikus lelkületre, buzdítják a szentségek gyakori vételére, a lelki életre, mégpedig főleg az eukarisztikus lelki életre.[27] A zsinat szívből köszöni Istennek, hogy a mi korunkban is szüntelenül támaszt, az üldözésekben hősiesen bátor világiakat, rájuk atyai szeretettel és hálás lélekkel gondol.

Az egyéni apostolkodás különleges munkaterületei azok a vidékek, amelyeken a katolikusok kisebbségben és szórványban élnek. Ha a világiak itt csupán egyénileg apostolkodnak is – akár az említett okokból, akár különleges

szempontok miatt, amelyek hivatásbeli tevékenységükből is adódhatnak – jól teszik, ha időnként összegyűlnek megbeszélésekre kisebb csoportokban, minden intézményi vagy szervezeti jelleg nélkül, de mindig úgy, hogy a külsők előtt is megmutatkozzék az egyházi közösség, mint jel és mint a szeretet igazi tanúbizonysága. Eképpen a barátság és a tapasztalatok cseréje által lelkileg kölcsönösen segítik egymást, megerősödnek a túlságosan elszigetelt élet és tevékenység hátrányainak leküzdésére, apostolkodásuk pedig eredményesebb lesz.

18. – *(A közösségben végett apostoli munka)*

Krisztus híveit mint egyéneket életük különféle körülményei közé szólítja apostoli hivatásuk. Azt azonban gondolják meg, hogy az ember társas lény, és Istennek úgy tetszett, hogy egyesíti a Krisztusban hivőket Isten népévé (vö. 1Pt 2,5–10) és egy testté (vö. 1Kor 12,12). A közösségben végzett apostolkodás tehát éppen jól megfelel a hívek emberi és keresztény igényeinek; egyúttal pedig az egyház Krisztusban való közösségének és egységének a jele, Krisztus szava szerint: „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük" (Mt 18,20).

Apostolkodjanak tehát a keresztények erőik egyesítésével.[28] Legyenek apostolok családjuk körében, az egyházközségben és az egyházmegyében – ezek már magukban véve is kifejezik, hogy az apostoli hivatás közösségi jellegű –, továbbá szabadon létrehozott csoportokban.

A közösen végzett apostoli munka azért is nagyjelentőségű, mert az apostolság mind az egyház közösségein belül, mind pedig az egyes környezetekben gyakran megkívánja az erők egyesítését. A közös apostolkodásra létesített társulatok támogatják tagjaikat, kiképzik az apostoli munkára, beosztják és irányítják tevékenységüket; így sokkal több eredményt lehet várni, mint ha az egyesek külön-külön dolgoznak.

A mai viszonyok között pedig nagyon szükséges, hogy a világiak tevékenységének területén megerősödjék az apostolkodás közösségi és szervezett formája, mert csak az erők szoros összefogásával érhető el a mai apostolkodás minden célja, és védhetők meg az eredményei.[29] E dologban különösen fontos, hogy az apostolkodás tekintetbe vegye azok közgondolkodását és társadalmi helyzetét is, akikhez fordul, különben a keresztények sok esetben nem fognak eredményt elérni a közvélemény és az intézmények nyomása ellenére.

19. – *(Az apostoli művek sokfélesége)*

Az apostolkodó társulatok sokfélék.[30] Egyesek az egyház általános apostoli célját tűzik maguk elé, mások pedig az evangélium-hirdetés és a megszentelés sajátos céljait; ismét mások e világ rendjének Krisztus szellemével való átitatásáért dolgoznak, mások végül kifejezetten is az irgalmas szeretet cselekedeteivel tesznek tanúbizonyságot Krisztusról.

E társulatok közül főleg azok méltók a figyelemre, amelyek szorgalmazzák, hogy tagjaik gyakorlati élete és hite között szoros legyen az egység. Az apostoli társulatok nem öncélúak, hanem arra valók, hogy az egyház evilági küldetésében teljesítsenek szolgálatot. Apostoli erejük annyi, amennyi az egyház céljaival való azonosulásuk, valamint az egyes tagoknak meg az egész társulatnak keresztény tanúságtétele és evangéliumi szelleme.

Az egyház küldetése egy egész világra szóló feladat, ez pedig megköveteli – az intézmények fejlődését tekintve, és a társadalmi élet irányvétele miatt is –, hogy a katolikusok apostoli művei nemzetközi síkon is folyton fejlesszék a társulás formáit. A nemzetközi katolikus szervezetek jobban elérik céljukat, ha a bennük tömörülő csoportok és ezek tagjai szorosabbra fűzik velük kapcsolataikat.

függés tiszteletben tartása mellett[31] megmarad a világi hivők joga, hogy társulatokat alapítsanak[32] és vezessenek, illetAz egyházi hatóságtól való köteles ve azokba belépjenek. Kerüljék azonban az erők szétforgácsolását; ez akkor következik be, ha elégséges ok nélkül új társulatokat és műveket hoznak létre, vagy megtartják az életképtelenné lett társulatokat és ragaszkodnak elavult módszerekhez. Az sem célszerű, ha az egyik nemzetnél bevált formákat változtatás nélkül viszik át más nemzetekhez.[33]

20. – *(Az „Actio Catholica")*

Évtizedekkel ezelőtt több országban a világiak – egyre jobban belelendülve az apostolkodásba – közös tevékenykedésre fogtak össze, különféle formákban; a hierarchiával szorosabb kapcsolatot tartva dolgoztak és dolgoznak a sajátos apostoli célokért. Közülük, vagy a hasonló régebbi intézmények közül is, elsősorban azokat kell megemlítenünk, amelyek – más-más munkamódszerrel – bőséges termést takarítottak be Krisztus országának; méltán ajánlották és karolták fel őket a pápák és a püspökök, az „Actio Catholica" nevet adták nekik, és ismételten úgy jellemezték, mint a világiaknak a hierarchikus apostolkodásban való közreműködését.[34]

Az apostolkodás e formáit – melyek akár „Actio Catholica", akár más néven értékes apostoli munkát végeznek korunkban – a következő ismertetőjegyek hiánytalan és együttes jelenléte határozza meg:

a) Az ilyen szervezetek közvetlen célja azonos az egyház apostoli céljával: tehát megnyerni az evangéliumnak s megszentelni az embereket, és kialakítani bennük a keresztény lelkiismeretet, hogy képesek legyenek az evangélium szellemével átitatni a közösségeket és környezetüket.

b) A világi hivők sajátos módszereikkel együttműködnek az egyház vezetőivel, felajánlják a maguk tapasztalatait, felelősséget vállalnak e szervezetek irányításában, azoknak a feltételeknek a mérlegelésében, amelyek meghatározzák az egyház lelkipásztori tevékenységét, továbbá a tennivalók kidolgozásában és végrehajtásában.

c) A világi hivők az élő szervezet egységét utánozzák együttműködésükkel, mert így lesz leginkább kézzelfoghatóvá, hogy az egyház igazán közösség, és így válik hathatósabbá az apostolkodás.

d) A hívek akár maguk jelentkeznek, akár úgy hívják meg őket a munkára, a hierarchikus apostolsággal való közvetlen együttműködésre, a hierarchia irányítása alatt cselekszenek, és ez kifejezett megbízással is szentesítheti az együttműködést.

Azokat a szervezeteket, amelyekben a hierarchia ítélete szerint ezek az ismertető jegyek mind megvannak, katolikus akciónak kell tekinteni még akkor is, ha a helyi vagy a nemzeti körülmények miatt más-más formát és nevet vettek is fel.

A zsinat nyomatékosan ajánlja ezeket az intézményeket, mert sok országban határozottan megfelelnek az egyházi apostolkodás szükségleteinek; felszólítja azokat a papokat és világiakat, akik e szervezetekben dolgoznak, hogy a felsorolt ismertetőjegyeket egyre jobban és teljesebben érvényesítsék, és mindenkor testvériesen működjenek együtt az egyházban minden egyéb apostoli vállalkozással.

21. – *(A társulatok megbecsülése)*

Minden apostolkodó társulást kellőképpen meg kell becsülni; azokat pedig, amelyeket a hierarchia dicsér vagy ajánl akár a kor, akár a hely szükségletei miatt vagy amelyeknek megalapítását nagyon sürgeti, még inkább nagyra kell tartaniok a papoknak, szerzeteseknek és világiaknak. Ki-ki a maga módján karolja is fel ezeket. Ma elsősorban kell közöttük megemlíteni a katolikusok nemzetközi szövetségeit és közösségeit.

22. – *(Az apostoli műveknek elkötelezett világiak)*

Különösképpen tiszteletre és pártfogásra méltók az egyházban azok a világiak – akár házasok, akár nem –, akik mindenkorra vagy legalább bizonyos időre egy-egy intézménynek és műveinek szolgálatára szentelik magukat, szaktudásukkal együtt. Az egyháznak nagy örömet szerez, hogy állandóan növekszik azoknak a világiaknak a száma, akik sajátos szolgálataikat felajánlják az apostoli társulatoknak és műveknek, akár hazájukon belül, akár nemzetközi szinten, akár főleg a missziók és az újonnan sarjadt egyházak katolikus közösségeiben.

Fogadják őket szívesen és hálásan az egyház pásztorai, és gondoskodjanak arról, hogy helyzetük a lehető legnagyobb mértékben megfeleljen az igazságosság, a méltányosság és a szeretet követelményeinek, elsősorban a maguk és családjuk tisztességes ellátása tekintetében. Kapják meg mindig a szükséges képzést, a lelki vigasztalást és a bátorítást.

V. fejezet

A KAPCSOLATOK HELYES KIALAKÍTÁSA

23. – *(Egyetértés és együttműködés)*

Akár egyénenként, akár közösségben apostolkodnak a keresztény világiak, munkájuknak be kell illeszkednie az egész egyház apostoli küldetésébe, sőt lényeges eleme is a keresztény ember apostoli hivatásának, hogy összeköttetésben legyen azokkal, akiket a Szentlélek az Isten egyházának vezetésére rendelt (vö. ApCsel 20,28). Nem kevésbé szükséges a különféle apostoli művek között az együttműködés, amelyet természetesen a hierarchia szabályoz.

Erősíteni kell az egység szellemét, hogy a testvéri szeretet ragyogja be az egyház egész apostolkodását, hogy el lehessen érni a közös célokat és el lehessen kerülni a káros versengést; evégett kívánatos, hogy az egyházban az apostoli intézmények kölcsönösen nagyrabecsüljék egymást és – megőrizve sajátos jellegüket – jól osszák fel a munkákat.

Ez főleg akkor időszerű, ha az egyházban valamely különleges teendő megkívánja az egyházmegyei és a szerzetes papoktól, valamint a többi szerzetestől és a világiaktól az egyetértést és az apostoli együttműködést.[35]

24. – *(A hierarchiához való viszony)*

A hierarchia feladata, hogy elevenné tegye a világiak apostolkodását, és ehhez az alapelveket és a lelki támogatást megadja. Állítsa be a munkát az egyház közjavára, és ügyeljen, hogy tiszteletben tartsák mind a tanítást, mind a fegyelmet.

A világiak apostolkodása – különféle formái és célkitűzései szerint – a hierarchiához való viszony különböző fokozatait teszi lehetővé.

Az egyházban ugyanis nagyon sok olyan apostoli vállalkozás van, amelyet a világiak szabad elhatározása hoz létre és az ő belátásuk irányít. Az ilyen vállalkozásokkal bizonyos körülmények közt jobban is lehet teljesíteni az egyház küldetését. A hierarchia gyakran dicséri vagy ajánlja is őket.[36] De semmiféle vállalkozás ne igényelje magának a katolikus nevet az illetékes egyházi hatóság beleegyezése nélkül.

A világiak apostolkodásának bizonyos formáit kifejezetten elismeri a hierarchia, ha más-más módon is.

Ezenkívül az egyházi közjó kívánalmainak érdekében, a közvetlenül lelki

célra törekvő apostolkodási formák közül kiválaszthat és különösképpen is pártolhat a hierarchia egyes apostoli társulatokat és műveket, amelyekben különleges felelősséget vállal. Így a hierarchia, amely a körülményeknek megfelelően irányítja az apostolkodást, ennek valamelyik formáját szorosabban fűzi a saját apostoli feladatához, de úgy, hogy mindkét fél megtartja a maga sajátos természetét és különállását. Következőleg a hierarchia nem veszi el a hívektől az önálló cselekvés oly szükséges lehetőségét. A hierarchiának ezt a szorosabbra fűző aktusát mandátumnak, megbízásnak nevezik az egyházi okiratok.

Végül, egyes olyan feladatokat is rábíz a hierarchia a világiakra, amelyek közvetlenebbül kapcsolódnak a lelkipásztorok munkáihoz, például a keresztény hit oktatását, bizonyos liturgikus cselekményeket, a lelkek gondozását. E küldetés nevében a világiak tisztségük gyakorlásában teljesen alá vannak rendelve a felettes egyházi vezetésnek.

Azoknak a műveknek és intézményeknek tekintetében, amelyeknek célkitűzése az evilági élet rendezése, az a hierarchia feladata, hogy tanítsa és hitelesen értelmezze a világi ügyekben követendő erkölcsi elveket; és joga van hozzá, hogy minden szempont kellő megfontolása és szakértők igénybevétele után ítéljen az ilyen műveknek és intézményeknek az erkölcsi alapelvekkel való összhangjáról, és elhatározza, ami csak szükséges a természetfeletti rend javainak megőrzéséhez és gyarapításához.

25. – *(A klérus és az apostolkodó világiak)*

A püspökök, a plébánosok, az egyházmegyés és a szerzetes papok ne tévesszék szem elől, hogy az apostolkodás egyképpen joga és kötelessége minden hivőnek, egyháziaknak és világiaknak, és hogy az egyház építésében a világi hivőknek is megvan a saját szerepük.[37] Tehát testvéries szellemben működjenek együtt a világiakkal az egyházban és az egyházért, és szívügyük legyen a világiak támogatása apostoli munkáikban.[38]

Gondosan ki kell választani alkalmas és megfelelően képzett papokat a világi apostolkodás sajátos formáinak támogatására.[39] Akik pedig ebben a szolgálatban állnak, a hierarchiát képviselik lelkipásztori munkájukban, hiszen tőle kapták küldetésüket; a hierarchiához fűződő jó kapcsolatokat pedig ápolják a világi kereszténységben, mindenkor hűségesen ragaszkodva az egyház szellemével és tanításához. Odaadó munkájukkal erősítsék a rájuk bízott katolikus társulatok lelki életét és apostoli szellemét, tanácsaikkal pedig támogassák e társulatok apostolkodását, és karolják fel kezdeményezéseiket. Legyenek folytonos párbeszédben a világi hivőkkel és keressék figyelmesen azokat a módszereket, amelyek gyümölcsözőbbekké teszik az apostoli tevékenységet. Erősítsék az egységet magán a társulaton belül, de a társulatuk és egyéb társulatok között. is.

Végül, a szerzetesek: testvérek és nővérek, szintén becsüljék a világiak apostoli működését. Szerzetük szellemében és szabályaik szerint szívesen szenteljék magukat a világiak munkájának támogatására;[40] a papok munkáját pedig törekedjenek szívügyükké tenni, segíteni és kiegészíteni.

26. – *(Az együttműködés fórumai)*

A lehetőséghez képest minden egyházmegyében szervezzék meg a tanácsokat, amelyek az egyház apostoli tevékenységét segítik az igehirdetésben és a megszentelésben, a karitatív, társadalmi és egyéb területeken is; fontos, hogy a papok és szerzetesek itt is együttműködjenek a világiakkal. E tanácsok a világiak különféle társulatainak és vállalkozásainak kölcsönös összehangolására is szolgálnak, de hagyják meg mindegyiknek sajátos jellegét és autonómiáját.[41]

Ha mód van rá, létesítsenek ilyen tanácsokat az egyházközségekben, az egyházközségek és az egyházmegyék össze-

fogására, de nemzeti és nemzetközi szinten is.[42]

A szentszéknél ezenkívül alapítani kell egy külön titkárságot a világiak apostolkodásának szolgálatára és ösztönzésére. Olyan központ legyen ez, amely alkalmas eszközökkel értesüléseket közvetít a világiak apostoli vállalkozásairól, szorgalmazza a felvetődő kérdések tanulmányozását és tanácsaival szolgálatára van mind a hierarchiának, mind a világiaknak az apostoli munkában. Legyenek képviselve ebben a titkárságban a világiak apostolkodásának az egész földkerekségen működő különféle mozgalmai és intézményei; a világiakkal pedig működjenek benne együtt a papok és szerzetesek is.

27. – *(Együttműködés a nem-katolikusokkal és a nem-keresztényekkel)*

A közös evangéliumi örökség és a keresztény tanúságtételnek belőle származó közös kötelessége ajánlja, sőt gyakran megköveteli a katolikusok és más keresztények együttműködését, az egyénektől is, az egyház közösségeitől is, akár egyes akciókban, akár egyesületeken belül, nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt.[43]

A közös emberi értékek nem ritkán megkívánják az apostoli céloknak elkötelezett keresztényektől, hogy hasonló módon működjenek együtt olyanokkal, akik ugyan nem vallják magukat kereszténynek, de elismerik ezeket az emberi értékeket.

Ez által az evilági tevékenységekben oly fontos, erőteljes és okos együttműködés által[44] a világi keresztények tanúbizonyságot tesznek Krisztusról, a világ Megváltójáról, és az emberi család egységéről.

VI. fejezet

FELKÉSZÍTÉS AZ APOSTOLI MUNKÁRA

28. – *(A felkészítés fontossága)*

Az igazán hatékony apostoli munka feltétele a sokoldalú és alapos felkészítés. Csak ez biztosítja a világi hívő folytonos haladását a lelkiségben és a tudásban, ez teszi lehetővé azt is, hogy mindig képes legyen hozzáigazítani tevékenységét a különféle dolgokhoz, személyekhez és feladatokhoz. Az apostoli kiképzés kötelező irányelveit a zsinat már más helyeken leszögezte és kifejtette.[45] Azon a felkészítésen kívül, amelyik minden keresztény számára közös, az apostolkodásnak nem kevés formája követel még külön is egészen alapos képzést, a személyek és körülmények különbözőségei miatt.

29. – *(Az apostoli felkészítés irányelvei)*

A világiak az egyház küldetésében a maguk sajátos módján részesednek, ezért apostoli képzésük különleges színezetet kap a laikátusnak éppen világi és sajátos jellegétől, valamint a maga lelkiségi formájától.

Az apostoli felkészítés nem nélkülözhet bizonyos általános műveltséget, amely alkalmazkodik kinek-kinek tehetségéhez és életkörülményeihez. A világi hívőnek ugyanis jól kell ismernie a maga korát és be kell illeszkednie saját társadalmába és annak kultúrájába.

Főleg azonban azt kell megtanulnia, hogy életét a hite által a teremtésnek és a megváltásnak isteni misztériumában

élje, és az Isten népét éltető Szentlélek vezérelje, az a Lélek, aki minden embert ösztönöz, hogy szeresse Istent az Atyát és őbenne a világot meg az embereket. Azt tekintsék minden termékeny apostolkodás alapjának és feltételének, hogy a világi hivő így töltse be Krisztustól és az egyháztól kapott küldetését.

A lelkiségi nevelésen kívül kívánatos az alapos elméleti oktatás is, nevezetesen a hittudományban, az erkölcstanban és a bölcseletben, az életkor, a foglalkozás és a hajlam különbözősége szerint. De a legkevésbé sem szabad elhanyagolni az oly fontos általános műveltséget, melyhez járuljon gyakorlati és szakmai képzettség.

A jó emberi kapcsolatok ápolása érdekében bontakoztassák ki a valódi emberi értékeket, főként a testvéri együttélésnek, együttműködésnek és párbeszédfolytatásnak művészetét.

Az apostolképzés nem állhat csupán elméleti oktatásból: a világi hivő már a kezdetén fokozatosan és okosan tanulja meg, hogy mindig a hit világánál lásson, ítéljen és cselekedjék; így másokkal együtt a gyakorlat által is képezve és tökéletesítve magát, álljon be az egyház tevékeny szolgálatába.[46] Ez a képzettség, amelyet szünet nélkül tökéletesíteni kell az emberi személy növekvő érettsége és a mind szövevényesebbé váló problémák miatt, egyre elmélyültebb tudást és egyre jobban alkalmazkodó cselekvést kíván. A kiképzés valamennyi követelményének kielégítésében szükséges mindenkor szem előtt tartani a személyiség egységét és épségét, hogy megmaradjon, sőt gyarapodjék annak összhangja és egyensúlya.

A világi hivő így teljesen és tevékenyen illeszkedik be a világ rendjébe, annak egész valóságába; a világi dolgok intézéséből eredményesen veszi ki részét, és egyúttal az egyházat – melynek élő tagja és tanúja – jelenlevővé és hatékony erővé teszi a földi dolgok világában.[47]

30. – *(A világi apostolok nevelői)*

Az apostolképzést kezdjék el a kisgyermek első oktatásával egyidejűleg. Főképp azonban a serdülőket és fiatalokat avassák be az apostolkodásba és töltsék el annak szellemével. A felkészítést az egész életen át tökéletesítsék, hiszen minden újonnan vállalt feladat megkívánja ezt. Mindebből következik, hogy a keresztény nevelők kötelességéhez az apostolképzés is hozzátartozik.

A szülőkre tartozik, hogy a családi körben már kiskoruktól fogva szoktassák rá gyermekeiket az Isten egyetemes emberszeretetének felismerésére. Fokozatosan tanítsák is meg őket, elsősorban példájukkal, hogy törődjenek felebarátaik anyagi és lelki szükségleteivel. Legyen tehát az egész család a maga közösségi életével valóságos apostoli iskola.

Ezenkívül rá kell nevelni a gyermekeket, hogy a család kis világából kilépve terjesszék ki érdeklődésüket mind az egyházi, mind a világi közösségek felé. Az egyházközség pedig úgy fogadja be őket a maga közösségébe, hogy itt tudatára ébredjenek: ők máris élő és tevékeny tagjai Isten népének. A papok pedig a hit oktatásában és az ige szolgálatában, a lelkivezetésben és egyéb lelkipásztori szolgálatokban is tartsák szemük előtt az apostolkodásra való nevelést.

Az iskoláknak, diákotthonoknak és más katolikus nevelőintézeteknek is feladatuk, hogy elmélyítsék a fiatalokban a katolikus lelkületet és az apostoli tettvágyat. Ha ez a nevelés hiányoznék, vagy azért, mert az ifjúság nem ezekbe az iskolákba jár, vagy más okból: annál inkább iparkodjanak azt biztosítani a szülők, a lelkipásztorok és az apostoli társulatok. A tanítók és nevelők pedig, akik éppen hivatásuk és tisztségük folytán az apostolkodás kiváló formáját gyakorolják, olyan tudással és nevelői művészettel rendelkezzenek, hogy az apostolképzést is eredményesen végezhessék.

A világiak csoportjai és társulatai is,

akár apostolkodásra törekszenek, akár más természetfeletti célokra, céljuknak és lehetőségeiknek megfelelően serényen és állandóan foglalkozzanak apostolképzéssel.[48] Többnyire ezek a közösségek jelentik a megfelelő apostoli felkészítés rendes útját. Ezekben ugyanis rendszeresítve van az elméleti, lelki és gyakorlati képzés. Tagjaik – társaikkal vagy barátaikkal együtt – kis csoportokban kiértékelik apostoli munkálkodásuk módszereit és eredményeit, mindennapi életüket pedig újra meg újra egybevetik az evangéliummal.

A felkészítés vegye figyelembe az egész világi apostoli hivatást, amelyet éppen nem csupán a társulati összejöveteleken kell gyakorolni, hanem minden helyzetben is az egész életen át, és leginkább a szakmai és társadalmi környezetben. Sőt kinek-kinek önmagát kell képeznie az apostolkodásra, főleg felnőtt korban. Az évek múltával ugyanis egyre jobban kibontakozik a szellem; így kiki, figyelve önmagára, felismerheti azokat a talentumokat, amelyekkel őt Isten gazdagította, és hathatósabban működtetheti azokat a karizmákat, amelyeket testvérei javára a Szentlélek adott neki.

31. – *(Alkalmazkodás)*

Az apostolkodás különféle formái megfelelő sajátos képzést kívánnak.

a) Az evangélium hirdetésére és az emberek megszentelésére irányuló apostolkodás dolgában: különösen is fel kell készíteni a világiakat arra, hogyan folytassanak párbeszédet hívőkkel és hitetlenekkel, így ismertetve meg mindenkivel Krisztus evangéliumát.[49]

Az anyagelvűség különféle fajtái napjainkban mindenütt terjednek még a katolikusok közt is; ezért a világi hívők annál jobban ismerjék meg a katolikus hitet, elsősorban azokat a fejezeteket, amelyeket támadás ér, főleg pedig állítsák szembe az anyagelvűség minden formájával az evangéliumi élet tanúbizonyságát.

b) Ami a földi dolgok rendjének kriszlusi újjáalakítását illeti: tanítsák meg a világi hívőket az ideigvaló javak igazi jelentőségére és értékére; mind önértékére, mind pedig a személyiség összes céljait szolgáló értékére. A világi apostolok szerezzenek gyakorlatot a teremtmények helyes használatában és az intézmények szervezésében, mindig ügyelve a közjóra az egyház erkölcsi és szociális tanításának, alaptételeinek értelmében. Ismerkedjenek meg, főleg az egyház szociális tanításának alapelveivel és levezetett tételeivel annyira, hogy tudják azt, egyrészt képességeik szerint továbbfejleszteni, másrészt pedig az elveket az egyes esetekre helyesen alkalmazni.[50]

c) A szeretet és az irgalmasság művei kiválóan tanúskodnak a keresztény élet mellett. Az apostolképzésnek tehát a szeretet és az irgalmasság gyakorlására is nevelnie kell, hogy Krisztus hívei már gyermekkorban tudjanak embertestvéreikkel együttérezni és nemes lélekkel segíteni rajtuk, ha ínséget látnak.[51]

32. – *(Eszközök)*

Napjainkban már sokminden segíti a világiakat, akik az apostolkodásra kötelezték el magukat: gyűlések, kongreszszusok, lelkinapok, lelkigyakorlatok, rendszeres eszmecserék, előadások, könyvek, magyarázatok, hogy általuk eljussanak a szentírás és a katolikus tanítás mélyebb megértésére, hogy lelki életük gazdagodjék, hogy a világ helyzetét jobban felismerjék, alkalmasabb módszerekre találjanak rá és ezeket jól kifejlesszék.[52]

Ezek az eszközök pedig vessenek számot az adott területeken folyó apostolkodás különféle formáival.

Erre a célra már alapítottak is igen eredményesen működő központokat és felsőbbfokú intézményeket.

A zsinat örül ezeknek a vállalkozásoknak, melyek egyes országokban már szépen működnek. Azt óhajtja, hogy másult is létesítsenek ilyeneket, szükség szerint.

Ezenfelül dokumentációs és tanulmá-

nyi központokat is alapítani kell az apostoli hivatás minden területe számára, mégpedig nemcsak a hittudomány tárgyában, hanem az embertan, a lélektan, a társadalomtudomány és a módszertan szakterületein is, hogy jobban ki lehessen bontakoztatni a világi hivők, férfiak és nők, fiatalok és felnőttek szellemi képességeit.

Buzdítás

33. – A zsinat tehát kérve-kéri az Úrban az összes világi keresztényeket, hogy szívesen, nagylelkűen és készséges szívvel válaszoljanak Krisztus szavára – amely ebben az órában még sürgetőbb – és a Szentlélek ösztönzésére. Különösen a fiatalság érezze meg, hogy a zsinat főleg hozzá fordul, fogadja hát a kérést szíves-örömest és tettekre készen. A zsinat által maga az Úr hívja az összes világi hivőket, hogy kapcsolódjanak őhozzá egyre bensőségesebben, és Urunk ügyeit a magukénak tudva (vö. Fil 2,5) fogjanak össze és csatlakozzanak üdvösséget szerző küldetéséhez. Krisztus most a világi hivőket küldi mindazokba a városokba és falvakba, ahová ő maga készül (vö. Lk 10,1), hogy legyenek munkatársak az egyház egyetlen apostoli küldetésében, ennek különféle formáiban és módjaiban, amelyeket állandóan igazítsanak is hozzá a kor új szükségleteihez. Sokat, sőt szüntelenül fáradozzanak az Úr ügyéért, hiszen tudják, hogy nem hiábavaló a fáradságuk az Úrban (vö. 1Kor 15,58).

A zsinati atyák megszavazták ennek a határozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.
Rómában, Szent Péternél, 1965. november 18-án.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke
Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] Vö. XXIII. János Humanae Salutis apostoli rendelkezés 1961. dec. 25: AAS 54 (1962) 7–10. lap.

[2] Vö. II. vat. zsin. De Eccl. dogmatikai konstitúció 33. skk: AAS 57 (1965), 39. lap sk; vö. még De s. liturg. konstitúció 26–40: AAS 56 (1964) 107–11; vö. De instrumentis communicationis socialis határozat: AAS 56 (1964) 145–153. lap; vö. De oecumenismo határozat: AAS 57 (1965) 90–107. lap; vö. De pastorali Episcoporum munere in Ecclesia határozat 16, 17, 18; vö. De educatione christiana nyilatkozat 3, 5, 7.

[3] Vö. XII. Pius Szózat a bíborosokhoz 1946. febr. 18: AAS 38 (1946) 101–102. lap; ua.: Beszéd a keresztény munkásifjakhoz 1957. aug. 25: AAS 49 (1957) 843. lap.

[4] Vö. XI. Pius Rerum Ecclesiae körlev.: AAS 18 (1926) 65. lap.

[5] Vö. II. vat. zsin. De Ecclesia dogmatikai konstitúció 31: AAS 57 (1965) 37. lap.

[6] Vö. uo. 33. i. h. 39. lap; vö. 10, il. h. 14. lap.

[7] Vö. uo. 12, i. h. 16. lap.

[8] Vö. II. vat. zsin. DeD s. lit. konstitúció 1. fej. 11: AAS 56 (1964) 102–103. lap.

[9] Vö. II. vat. zsin. De Eccl. dogmatikai konstitúció 32: AAS 57 (1965) 38. lap; vö. még 40–41, i. h. 45–47. lap.

[10] Uo. 62, i. h. 63. lap; vö. még 65, i. h. 64–65. lap.

[11] Vö. XI. Pius Ibi arcano körlev. 1922. dec. 23: AAS 14 (1922) 659. lap; XII. Pius Summi Pontificatus körlev. 1939. okt. 20: AAS 31 (1939) 442–443. lap.

[12] Vö. XIII. Leó Rerum novarum körlev.: AAS 23 (1890–91) 647. lap; XI. Pius Ouadragesimo Anno körlev.: AAS 23 (1931) 190. lap; XII. Pius Rádiószózat 1941. jún. 9.: AAS 33 (1941) 207. lap.

[13] Vö. XXIII. János Mater et magistra körlev.: AAS 53 (1961) 402. lap.

[14] Vö. uo. 440–441. lap.

[15] Vö. uo. 442–443. lap.

[16] Vö. XII. Pius Szózat a „Pax Romana M. I. I. C."-hoz 1957. ápr. 25: AAS 49 (1957) 298–299. lap; és főleg XXIII. János a „Food and Agriculture Organisation" (F. A. O.) tanácsának összejöveteléhez 1959. nov. 10: AAS 51 (1959) 856. és 866. lap.

[17] Vö. X. Pius Creationis duarum novarum paroeciarum apostoli levél 1905. jún. 1: AAS 38 (1905) 65–67. lap; XII. Pius Szózat a Sz. Szaba plébánia híveihez 1953. jan. 11.: Discorsi e Radiomessaggi di S. S. Pio XII, 14 (1952–1953) 449–454. lap; XXIII. János Szózat a Castel-Gondolfóban az albai szuburbikárius egyházmegye papságához és híveihez 1962. aug. 26: AAS 54 (1962) 656–660. lap.

[18] Vö. XIII. Leó Szózat 1894. jan. 29: Acta 14 (1894) 424–25. lap.

[19] Vö. XII. Pius Szózat a plébánosokhoz stb. 1951. febr. 6.: Discorsi e Radiomessaggi di S. S. Pio XII. 12 (1950–51) 437–443. lap; 1952. márc. 8: uo. 14 (1952–1953) 5–10. lap; 1953. márc. 27: uo. 15 (1953–1954) 27–35. lap; 1954. febr. 28: uo. 285–590. lap.

[20] Vö. XI. Pius Casti connubii körlev.: AAS 22 (1930) 554. lap; XII. Pius Rádiószózat 1941. jan. 1: AAS 33 (1941) 203. lap; uo.: a családjog megvédésére alakult egyesületek nemzetközi uniójának kongresszusi képviselőihez 1949. szept. 20: AAS 41 (1949) 552. lap; uo.: a Franciaországból Rómába zarándokolt családatyákhoz 1951. szept. 18: AAS 43 (1951) 731. lap; uo.: Karácsonyi rádiószózat 1952: AAS 45 (1953) 41. lap; XXIII. János Mater et magistra körlev. 1961. máj. 15: AAS 53 (1961) 429. és 439. lap.

[21] Vö. XII. Pius Evangelii praecones körlev. 1951. jún. 2: AAS 43 (1951) 514. lap.

[22] Vö. XII. Pius a családjog védelmére alakult egyesületek nemzetközi uniójának kongresszusi képviselőihez 1949. szept. 20: AAS 41 (1949) 552. lap.

[23] Vö. X. Pius Szózat a franciaországi katolikus ifjúsági társulathoz a vallásosságról, a tudományról és a tevékenységről 1904. szept. 25: AAS 37 (1904–1905) 296–300. lap.

[24] Vö. XII. Pius Dans quelques semaines levél Mariopoli érsékéhez a kanadai keresztény munkásifjakról hirdetett kongreszszusokról 1947. máju. 24. AAS 39 (1947) 257. lap; Rádiószózat a brüsszeli J. O. C.-hoz 1950. szept. 3: AAS 42 (1950) 640–641. lap.

[25] Vö. XI. Pius Quadragesimo Anno körlev. 1931. máj. 15: AAS 23 (1931) 225–226. lap.

[26] Vö. XXIII. János Mater et magistra körlev. 1961. máj. 15: AAS 53 (1961) 448–450. lap.

[27] Vö. XII. Pius Szózat a világi apostolok I. nemzetközi összejöveteléhez 1951. okt. 15: AAS 43 (1951) 788. lap.

[28] Vö. uo. 787–788. lap.

[29] Vö. XII. Pius Le pélerinage de Lourdes körlev. 1957. júl. 2: AAS 49 (1957) 615. lap.

[30] Vö. XII. Pius Szózat a katolikus férfiak nemzetközi szövetségének tanácsához 1956. dec. 8: AAS 49 (1957) 26–27. lap.

[31] Vö. lentebb az 5. fej. 24.

[32] Vö. a sz. zsinati kongregáció Corrienten. leirata 1920. nov. 13: AAS 13 (1921) 139. lap.

[33] Vö. XXIII. János Princeps pastorum körlev. 1959. dec. 10: AAS 51 (1959) 856. lap.

[34] Vö. XI. Pius Quae nobis lev. Bartram bíboroshoz 1928. nov. 13: AAS 20 (1928) 385. lap. Vö. még XII. Pius Szózat az olasz Actio Catholicához 1940. szept. 4: AAS 32 (1940) 362. lap.

[35] Vö. XI. Pius Quamvis nostra körlev. 1936. ápr. 30: AAS 28 (1936), 160–161. lap.

[36] Vö. a sz. zsinati kongreg. Corrienten. leirata 1920. nov. 13: AAS 13 (1921) 137–140. lap.

[37] Vö. XII. Pius Szózat a világi apostolkodás 2. világkongresszusához 1957. okt. 5: AAS 49 (1957) 927. lap.

[38] Vö. II. vat. zsin. De Eccl. dogmatikai konstitúció 37: AAS 57 (1965) 42–43. lap.

[39] Vö. XII. Pius Menti nostrae apostoli buzdítás 1950. szept. 23: AAS 42 (1950) 660. lap.

[40] Vö. II. Vat. zsin. De accommodata renovatione vitae religiosae 8.

[41] Vö. XIV. Benedek De synodo diocesana 3. kv. 9. fej. 7–8: Opera omnia in tom. 17 distributa, 11. köt. (Prati 1844) 76–77. lap.

[42] Vö. XI. Pius Quamvis nostra körlev. 1936. ápr. 30: AAS 28 (1936) 160–161. lap.

[43] Vö. XXIII. János Mater et magistra körlev. 1961. máj. 15: AAS 53 (1961) 456–457. lap. Vö. II. vat. zsin. De oecumenismo határozat 12: AAS 57 (1965) 99–100. lap.

[44] Vö. II. vat. zsin. De oecumenismo 12: i. h. 100. lap. Vö. De Eccl. dogmatikai konstitúció 15: AAS 57 (1965) 19–20. lap.

[45] Vö. II. vat. zsin. De Eccl. dogmatikai konstitúció 2, 4, 5: AAS 57 (1965) 12–21. és 37–49. lap; vö. még De oecumenismo határozat 4, 6, 7, 12; AAS 57 (1965) 94, 96, 97, 99 és 100. lap; vö. még fent a 4. pont.

[46] Vö. XII. Pius Szózat a cserkészek I. nemzetközi értekezletéhez 1952. jún. 6: AAS 44 (1952) 549–580. lap;

XXIII. János Mater et magistra körlev. 1961. máj. 15: AAS 53 (1961) 456. lap.

[47] Vö. II. vat. zsin. De eccl. dogmatikai konstitúció 33: AAS 50 (1965) 39. lap.

[48] Vö. XXIII. János Mater et magistra körlev. 1961. máj. 15: AAS 53 (1961) 455. lap.

[49] Vö. XII. Pius Sertum laetitiae körlev. 1939. nov. 1: AAS 31 (1939) 653–654. lap; vö. ua.: Szózat az olasz Actio Catholica „borostyánkoszorúsaihoz" 1953. máj. 24. AAS 45 (1953) 413–414. lap.

[50] Vö. XII. Pius Szózat a kat. női ifjúság világszövetségének egyet. kongresszusához 1952. ápr. 18: AAS 44 (1952) 414–419. lap; vö. ua.: Szózat az olasz ker. munkások egyesületéhez 1955. máj. 1: AAS 47 (1955) 403–404. lap.

[51] Vö. XII. Pius Szózat a Caritas egyesületek kongresszusi képviselőihez 1952. ápr. 27: AAS 44 (1952) 470–471. lap.

[52] Vö. XXIII. János Mater et magistra körlev. 1961. máj. 15: AAS 53 (1961) 454. lap.

HATÁROZAT A TÁJÉKOZTATÓ ESZKÖZÖKRŐL „INTER MIRIFICA"

I. *Bevezetés*

A II. Vatikáni zsinat szívügyének tekintette az emberi kultúra egyre nagyobb és egyetemesebb kiterjesztését, mert az egyház „segíteni akar abban, hogy kialakuljon az összhang az erő és emberiesség, a technikai vállalkozás és a lelki finomság között" (Gál Ferenc, Zsinat és korforduló, Budapest, (1968.) 112. o.). Ezért vette fel a zsinat tervezetei közé a tömegkultúrával foglalkozó határozatot.

II. *A zsinati határozat méltatása*

XXIII. János pápa már 1960-ban megbízta a Sajtó és Színház Titkárságát, hogy dolgozza ki a tömegkommunikációról szóló tervezetet. E titkárság a zsinat megnyitásakor beleolvadt a Laikus Apostolság Bizottság-ba. A kész tervezet negyven oldal terjedelmű volt. Az atyák többsége első alkalommal leszavazta, új szöveget, módosítást és rövidítést kért. 1963 novemberében újra tárgyalták. A kívánt változásokat beledolgozták ugyan, de még mindig sok kifogást emeltek ellene. Újabb vitára szerették volna bocsátani, de a zsinat rendje erre nem adott lehetőséget, s 1960 „igen", 164 „nem" szavazattal és 503 módosítással mégis elfogadták és 1963. december 4-én VI. Pál pápa ünnepélyesen kihirdette.

Megjelenése után mindjárt erősen bírálták, még a katolikus sajtó is. Az 1971-ben megjelent „Instructio pastoralis" hangvétele már megfelel a mai követelményeknek, s reméljük, hogy a gyakorlat és végrehajtás majd feledteti a dekrétum szakmabeli fogyatékosságait.

Sokan nehezményezik a határozat „hierarchikus" hangnemét, pedig e területen igazán számítani kell a világi hívekre. Lelkes munkájuk sok tekintetben elősegíti az evangélium terjedését és a keresztény szellem megerősödését. Mindenképpen meg kell tehát őket nyerni Krisztus ügyének.

Ma már bátrabban mer a sajtó is az egyházzal és problémáival foglalkozni. A dekrétum óta ez nem merészség, hanem természetes dolog. János pápa mondta 1961. április 21-én a Katolikus Sajtó Nemzetközi Uniójának vezetőihez: „Foglalkozzanak csak bátran a zsinattal". A régi „tiszteletteljes hallgatás" a mi időnkben már nem tartható. Különben is a hallgató sajtó hogyan lehetne érdekes és irányító?

III. *A dekrétum kifejtése*

A dekrétum tartalmi ismertetése előtt lássuk röviden felépítését és vázlatos rendszerét. Így jobban bele tudunk hatolni a mondanivaló összefüggéseibe és főleg a határozat szellemébe. A dekrétum két részre, fejezetre osztható:

I. *A tömegkommunikációs eszközök helyes használatának normái.*

A bevezetésben tisztázza a fogalmakat, s a második pontban megemlíti, hogy miért tárgyalt a zsinat e témáról. 3. Az egyház kötelessége. 4. Erkölcsi törvények. 5. Jog az informáltsághoz. 6. Művészet és erkölcs. 7. Az erkölcs rossz elítélése. 8. Különböző közvélemények. 9. A hírközlők kötelességei. 10. Az ifjúság és a szülők kötelességei. 11. A színművészek kötelességei. 12. A polgári hatóságok kötelességei.

II. *A tömegkultúra eszközei és a katolikus apostolkodás.*

13. A lelkipásztorok és a hívek akciói. 14. A katolikusok kezdeményezései. 15. A képzőművészek és előadók kérdése. 16. A hírközlők problémái. 17. Eszközök és segédeszközök. 18. A tömegkommunikációs eszközök világnapja. 19. A szentszék hivatala. 20. A püspökök illetékessége. 21. Nemzeti hivatalok. 22. Nemzeközi társulatok.

Befejezés: 23. Lelkipásztori instrukció. 24. Befejező buzdítás.

1. *Az Egyház tanítása a tömegkommunikációról*

Az ENSZ közgyűlése 1948-ban elfogadta az emberi jogok egyetemes nyilatkozatát. Alapvető emberi jogokról van itt szó, amelyeket a legtöbb állam alkotmányának törvényeivel is véd és tiszteletben tart. Melyek ezek? Gazdasági, kulturális és szociális jogok.

Az ember szociális lény. Igénye és joga van arra, hogy gondolatait másokkal közölje. A tájékoztatás és tájékozódás az emberi élet tartozéka.

Az egyházról szóló dogmatikus okmány a világi híveket is ösztönzi, hogy nyilvánítsák ki véleményüket minden olyan ügyben, amely az egyház javát érinti, de mindig igazságban és okosan, tisztelettel és szeretettel. E felszólítás elismeri, hogy bírálatnak is van helye az egyházban, nemcsak hódolatnak. A hívek okos tanácsaikkal hathatósan segíthetik felelős lelkipásztoraikat. Egy-egy kérdésben jártasabbak is lehetnek az egyháziaknál. Ha a jó ügy érdekében fakad bírálatuk, bizalmat kell nekik szavazni, hogy szabad tetteikkel segíthessék az egyház fejlődését és munkáját. Franz König bíboros írja: „Azt mondhatjuk, hogy a királyok és a fejedelmek helyébe, akik pl. a konstanzi zsinaton a megfigyelők szerepét töltötték be, ma a közvélemény lépett. A nagykövetek és követek szerepét ma az újságírók töltik be. A hírek, melyek pillanatok alatt körülszáguldanak a világűrben, felváltották az egykori titkos jelentéseket. Az egyház talán különböző okok következtében nem mindig becsülte eléggé a közvélemény jelentőségét. Ezúttal nagy horderejű volt az a tény, hogy a zsinat elején csakhamar feladták a hagyományos titkosság megőrzésének kísérletét. Felismerték, hogy minden titkolódzási törekvés csak megmérgezhetné a zsinat légkörét, hiszen akkor a tudósítások helyett híresztelések és találgatások kerültek volna az emberek elé. Megfogadták tehát az I. Vatikáni zsinat történetírójának, az angol C. Butler-nak tanácsát, aki azt ajánlotta, hogy a következő zsinatra hívják meg az újságírókat is. Éppen a zsinati tárgyalások nyilvánossága lett példamutató a világ számára, mert mindenki látta és hallotta, hogy mi történt és miről volt szó, s a döntéseket nem egy esetben befolyásolta a közvélemény..." (A zsinat mérlege, OMC (1966.) 157. o.).

A tömegkommunikáció ereje vitathatatlan. Meghökkentő statisztikát ismertetett a zsinaton Stourm von Sens érsek: „Ma a világon 8000 napilap jelenik meg 300 mil-

liós példányban; 22 000-féle folyóiratot kb. 200 millió ember olvas. Évenként 2500 új filmet gyártanak, s ezeket 17 milliárd ember nézi meg. Hatszáz rádióadó sugároz műsort 400 millió hallgatónak, s ezer televízióállomás adásait 120 millió ember figyelheti. Ezek az eszközök tehát világhatalmat jelentenek, mert befolyásolják a közvéleményt és bírálatot mondanak mindenről és mindenkiről". – A mai embert izgatja a tömegkommunikáció és szinte uralkodik rajta.

2. *A tömegtájékoztatás eszközei*

A sajtó. A tömegkultúra terjesztésében első helyen az írók állnak és a sajtó. A mai ember szeret mindenről tájékozódni. Műveli magát, s egyre több ismeretet szerez.

VI. Pál pápa így beszélt a sajtó szerepéről és jelentőségéről: „Tény, kedves újságírók és művészek, hogy ti a jóság köntösét és jellegét tudjátok a legegyszerűbb és legszomorúbb emberi állapotra is ráadni, a szépség fényébe tudjátok öltöztetni műveitek által. Nem kérjük, hogy erkölcs-őrök legyetek. Csak azt kérjük tőletek, hogy higgyetek titkos hatalmatoknak, lássátok meg annak a csodálatos fénynek területét, amely az emberi élet mögött rejtőzik" (AAS LIX (1967) 509. o.).

A sajtó világvisszhangját el kell ismerni, s nem lehet elítélni a sajtószabadságot. Utólag is csak sajnálni lehet, hogy XVI. Gergely ezt 1823-ban megtette. Ma inkább buzdítjuk az újságírókat, hogy írjanak bátran, buzdítsanak, ha úgy látják, hogy buzdítaniuk kell. Hadd sürgessenek, ha valamit nagyon fontosnak találnak. Egy-egy rövid közlést nekik kell kitágítani, elemezni, bírálni és megmagyarázni. A sok hír közül azt kell kiválasztani, ami közérdekű és aminek a tartalma a valóságot tükrözi. Ők teszik érthetővé a sokszor homályos közléseket. Szükséges tehát a hírmagyarázat, mert az emberek mindennapos munkájuk mellett nem tudnak mindennek a végére járni és nem látják az események összefüggéseit. A sajtó mindig sokoldalú. Az egyszerű embernél jobban ismeri a részleteket és a hátteret. Közléseivel elgondolkoztat, kritikai érzékre nevel, ítéletet formál és párbeszédet folytat.

„A katolikus írónak, újságírónak hivatásbeli kötelessége a hierarchia tudomására hozni mindazt, amit ő a kor életéből már csak helyzeténél fogva sem érzékelhet kellőképpen" (vö. Teológia, (1971) 261. o.).

A dialógus korát éljük. Nem írhatunk, beszélhetünk szeretet nélkül. A hierarchia helyzeténél fogva kötött hivatást jelent. Az egyház püspökei, papjai nem juthatnak el mindenhova, ahová a katolikus sajtó elérhet és így szélesebb tömegeket tud megmozgatni. Az egyház kitárulkozását a katolikus sajtó folytatja tovább, amely az egyházból nő ki, s gyökerét az egyház életébe mélyeszti.

Az egyházat meg kell ismertetni a világgal és fordítva. Nyilatkoznia kell az egyháznak a mindennapi életről, s ki kell javítania minden téves vallási értesülést a kereszténységről és az egyházról. A katolikus sajtó megmutatja az egyház igazi és helyes arcát és megkönnyíti az eligazodást a bonyolult helyzetekben. Olyan mező ez, ahol a vélemények találkozhatnak. Kellenek tehát a katolikus sajtóhoz a kitűnő újságírók és a modern felszereléssel ellátott szakemberek, hogy a párbeszéd minél gyümölcsözőbb és eredményesebb legyen.

A dekrétum a 14. és egyben a legbővebb pontban szól a katolikus sajtó fontos szerepéről és biztosítja számára a hatékony támogatást. A megújuló egyház, mint élő közösség bele akar szólni a világ életébe. Nem akar uralkodni. A szolgálat szellemében a közjót szeretné előmozdítani. Nem akar megrekedni egyetlen kor vagy társadalmi felépítettség kultúrájának színvonalánál, hanem ott akar állni minden jó és igaz ügy mellett, s szavával e felé szeretné terelni a közvéleményt is.

Rádió és televízió. A könyvnyomtatás után a rádió és televízió szolgálja és segíti

legjobban az emberek szellemi művelését. A sajtó, rádió és televízió esetében az egyházat a hívek lelki igényének kielégítése érdekli elsősorban.

Színház, film. A legrégibb tömegkommunikációs eszközök egyike a színház. Drámai kifejezést ad az életről, s a mai színházak a modern ember új és merész eszméit, magatartását is kifejezik. Ezért aztán nagy hatással van a nézőkre.

Ma az élet egyik kiegészítő része a film. Nevelő ereje, hatása vitathatatlan. Kultúrát terjeszt és szórakoztat.

A dekrétum arra figyelmeztet, hogy bár a művészet új kifejezési formákat kapott, s világalakító és rendteremtő ereje van, azért mégsem lehet független az erkölcsi törvényektől, amelyek minden más törvényt is magukban foglalnak. E törvények nélkül téves útra jutna a művészet. Más ugyan a művészet és más az erkölcsi rend, de nem szabad őket úgy szembeállítani, mintha az erkölcsi törvények gátolnák a művészetet. Inkább megerősítik egymást.

IV. *A tömegkultúra felhasználása és célja*

A tömegkultúra irányt szab a társadalmi haladásnak és változásokat vihet az életbe (Mai világ 6.). A világ mozgalmas élete tükröződik benne. „A tömegkultúra új eszközei alkalmat adnak a több szabad idővel rendelkező embereknek, hogy könnyebben hozzájussanak a szellemi kultúra örökségéhez, hogy egymást jobban tökéletesítsék mind a kisebb csoportok, mind a népek kölcsönös kapcsolatainak segítségével" (Nevelés 1.).

Dialógus az egyházon belül. Az egyház először önmagával kezdi el a párbeszédet. A közvélemény szerepe éppen ezért nagyon fontos tényező, s az egyháznak is figyelnie kell rá, mert „hiányával valami igen fontos dolog csorbítaná életét. S ez nagy kárt okozna mind a pásztorok, mind a hívek számára" (AAS XLII (1950) 256. o.). Új gondolatokat adhat a vezetőknek, más megvilágításban mutatja az eseményeket, s irányt szabhat a tetteknek.

A tanítóhivatalhoz való hűségben a hívek szabad kutatást vállalhatnak a kinyilatkoztatott igazságok mélyebb megértésében. A tudományos munkához valóban szabadság kell. Természetes, más a tudományos munkálkodás szintje és más a tanításé. S egy-egy vélemény még nem az egész egyház rendes tanítása.

Ha híveink tevékeny szerepét szeretnénk látni, akkor lehetővé kell tenni számukra a munka és segítés területét. A hierarchia és a hívek úgy kerülnek közel egymáshoz, ha van kölcsönös informálás. A belső dinamizmusban is meg kell őrizni az egységet és szeretetet. A cél mindig az építés legyen, mely az egyházhoz való ragaszkodásból és tiszteletből fakad. Így teljesedik be Krisztus imája: „Hogy mindnyájan egyek legyenek" (Jn 17,21).

Dialógus az egyház és a világ között. Az egyház csak úgy tud feladatának megfelelni, ha állandóan informálódik, gyűjti az adatokat, azaz érdeklődik az embereket izgató problémák iránt, amelyek belülről-kívülről egyaránt támadhatnak. Reagálnia kell a modern kor és az új idők emberének igényeire. Szükséges, hogy mindegyik fél őszintén és teljesen nyilatkozzék meg e párbeszédben.

Krisztus a világ megszentelését tűzte ki célul, nem pedig a tőle való menekülést (Mai világ 40.). Amikor az egyház párbeszédet folytat a világgal, vallja, hogy „a vallásos élet nem fordíthatja el az embert sajátos feladatairól, amivel tartozik a közösség szolgálatának, a szegénység, betegség, tudatlanság leküzdésének és a kultúra fejlesztésének" (Gál i. m.).

Evangelizáció. A tömegkultúra könnyen elérhetővé teheti a keresztény tanítást, se-

gédeszköze lehet a pedagógiának és nevelésnek is. A tanítás mellett a híveket liturgikus cselekményekbe is be kell vonni. A liturgiáról szóló okmány megengedi, hogy a szertartásokat rádió vagy televízió által közvetítsék, mert nagy élményt jelenthet a tapintatos és méltó adás minden embernek (Liturgia 20.).

Életünkhöz a pihenés és a kikapcsolódás is hozzátartozik. A zenei, irodalmi, színházi művek és filmek magas kultúrát jelenthetnek, de szórakoztatnak is. A szellemnek pihennie is kell. Az erőgyűjtés szükséges a további munkához. A szórakozás gazdagíthatja az embert, de alacsony nívón még lejjeb süllyesztheti. Itt is a cél a fontos.

V. *Tömegkultúra és felelősség*

A tömegkultúra hatása meglátszik az emberiség életén. Szükséges tehát, hogy erkölcsi törvények szabályozzák. E törvények az emberi természet méltóságán nyugszanak.

Szülők, pedagógusok, lelkipásztorok segítsék a fiatalokat, hogy kiszűrjék a romboló hatású olvasmányokat, filmeket stb. a gyerekek világából. Nem minden hasznos ugyanis, amit a tömegkommunikáció hoz. A nevelőknek néha meg is kell magyarázni az olvasott, látott és hallott dolgokat. Ki kell értékelni, meg kell tanácskozni a nehéz és homályos részeket. Szükséges, hogy az iskolában és a hitoktatásban is jusson erre idő.

Nagy felelősség hárul az újságírókra, informátorokra, költőkre és írókra. „Állandó tanulásnak és megfigyelésnek szentelik magukat. Szünet nélkül a világ nyitott ablakán tekintenek ki, hogy vizsgálják az eseményeket, az idők folyását, a véleményeket, a törekvéseket és az emberek reakcióit" (L'Osservatore Romano 1969. jan. 24.). Nekik kell kiválogatni a sok és ömlesztett állapotban érkezett hír közül a jót és érdekeset. Tudatában kell lenniük, hogy a széles tömeg számára készítik közléseiket. Hatalmukat az emberek boldogítására és a haladásra használhatják fel. Mindig az értéket kell védeniük. Az igazságot egyéni érdekek miatt sem rejthetik el. Kellenek a kritikusok is, akik tárgyilagos és igazságos mérlegeléssel mutatnak rá az érdemes művekre és megállapítják a gyengeségeket, hibákat és tévedéseket. Megkönnyítik az embereknek a művek válogatását. Pártatlan munkájukkal hívják fel a figyelmet a rejtett értékekre is.

A titok megtartását az egyéni és közjó követeli meg: „A tájékoztatás módját tekintve legyen tisztességes és hasznos, ti. szentül őrizze meg az erkölcsi törvényeket, az ember törvényes jogait és méltóságát, mind a hírek kiválasztásában, mind azok közlésében, mert nem minden tudás használ" (Tömegkommunikáció 5.). Nem sérthetik meg tehát sem egyének, sem családok, vagy a közösség jogát. A hivatali titok megtartásával a közjót védik. A tapintat és okosság irányítsa el őket e nehéz helyzetben is.

Legyenek igényesek a tömegkultúrát élvezők is. Nem vélekedhetnek passzívan, hogy nekik minden mindegy. Igényes olvasótábor az írót is színvonalas munkára ösztönzi.

A tömegkultúra támogatása. XXIII. János pápa írja: „A modern híradás szervezetét állandóan tökéletesíteni kell" (Mater et Magistra 61.). Az egyház nemcsak értékeli, hanem támogatja is a tömegkommunikációs eszközöket. Anyagi és erkölcsi támogatást nyújt a szerzőknek és együtt akar dolgozni a közjó érdekében mindenkivel. S ez nem csupán óhaj, vagy fogható tény nélküli kívánság. A katolikus iskolákban pl. ezután tanítani kell a tömegkultúra használatát; szakembereket kell kiképezni, s a tehetséges tanulókat magasabb képesítés végett megfelelő iskolába kell küldeni.

A katolikus egyetemek biztatást kaptak, hogy kutassanak jobb és eredményesebb eszközök után.

A tömegkultúrával jól ellátott állam segítse a gyengébbet, mert a népek felelősek egymásért. S e támogatás ne megalázó alamizsna legyen, hanem kölcsönös gazdagítás.

A zsinat szorgalmazta a tömegkommunikáció világnapját, melyet valóban minden évben meg is tart az egyház. Ezzel szeretné munkára serkenteni az államokat, az egyházmegyéket, hogy ki-ki a maga területén dolgozzék a tömegkultúra felvirágoztatásáért. Az igazságosság, béke, igazság, közjó és haladás szolgálata ez.

Az egyház imádkozik azért, hogy e sok gondolat megvalósuljon és az emberiség boldogulását szolgálja. Az egyház itt is segíteni akar, hogy jelenlétével meggyorsuljon az emberiség hőn óhajtott haladása és fejlődése. Kéri híveit és minden jóakaratú embert, hogy segítsék küldetése teljesítésében.

Dr. Horváth Lajos

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

1. – *(Előszó)*

Az emberi szellem Isten segítségével különösen napjainkban a technika csodálatos eredményeit hozta létre a teremtett világból; közülük az anyaszentegyház azok felé fordul fokozott figyelemmel, amelyek elsősorban az emberi szellemre hatnak, új utakat nyitva mindenféle információ, eszme és irányítás gyors közlésére. Az ilyen találmányok közül is kiemelkednek azok, amelyek természetüknél fogva nemcsak az egyénekkel teremtenek kapcsolatot, hanem elérhetik és befolyásolhatják a tömegeket, sőt az egész emberiséget is, ezért joggal nevezhetők tömegkommunikációs eszközöknek. A sajtóról, a filmről, a rádióról, a televízióról és hasonlókról van szó.

2. – *(A tömegkommunikációs eszközök vallási jelentősége)*

Az anyaszentegyház jól tudja, hogy ezek az eszközök, helyesen alkalmazva, hasznos segítői az emberiségnek, mert előmozdítják az ember pihenését és szelleme kiművelését; az Isten országát is lehet velük terjeszteni és megszilárdítani. Tudja azonban azt is az egyház, hogy az emberek a teremtő Isten szándékai ellen és saját romlásukra is használhatják őket; sőt anyai szorongással, fájdalommal látja azt a sok kárt, amely nagyonis gyakran éri a társadalmat helytelen használatuk következtében.

Ezért a zsinat a pápáknak és püspököknek ebben a fontos kérdésben tanúsított éber őrködését magáévá téve kötelességének tartja, hogy megtárgyalja a tömegkommunikációs eszközökkel kapcsolatos főbb kérdéseket. Bízik abban, hogy ily módon előterjesztett tanítása és útmutatása nemcsak a keresztények javát fogja szolgálni, hanem az egész emberi közösség haladását is.

I. fejezet

3. – *(Az egyház joga; a világi hívők szerepe)*

A katolikus egyházat belső kényszer készteti az evangélium hirdetésére: Krisztus Urunk ugyanis azért alapította, hogy elvigye minden emberhez az üdvösséget. Feladatának tartja tehát, hogy a tömegkommunikációs eszközökkel is továbbítsa az üdvösség jó hírét, és hogy megtanítsa az embereket azok helyes használatára.

Az egyháznak tehát veleszületett joga,

hogy felhasználja és birtokolja ezeket az eszközöket, amennyiben azok a keresztény neveléshez vagy a lelkek üdvösségéért végzett bármiféle munkájukhoz szükségesek és hasznosak. A lelkipásztorok kötelessége, hogy híveiket úgy világosítsák fel, és úgy vezessék, hogy ezek a tömegkommunikációs eszközök használatával is igyekezzenek biztosítani maguknak és a nagy emberi családnak is az üdvösséget és a tökéletesedést.

Egyébként pedig elsősorban a világi hívőknek kell emberies és krisztusi szellemmel megtölteniök ezeket a találmányokat, melyek csak így felelnek majd meg teljesen az emberiség nagy várakozásának és Isten elgondolásának.

4. – *(Az erkölcsi elvek érvényesítése)*

A tömegkommunikációs eszközök helyes használata feltétlenül megköveteli az erkölcsi rend törvényeinek ismeretét és azoknak lelkiismeretes érvényesítését ezen a területen is. Tekintetbe kell venni azt az anyagot, amelyet az egyes eszközök, természetüknek megfelelően, közvetítenek, de a körülményeket is, vagyis a célt, a személyeket, a helyet, az időpontot és minden mást, aminek szerepe van a kommunikáció létrejöttében, mert annak erkölcsi megítélését módosíthatják, illetve egészen meg is változtathatják. Ide tartozik az egyes eszközök sajátos hatásmódja is, amely olyan lebilincselő is lehet, hogy az emberek, főként ha nincsenek rá felkészülve, alig képesek tudatosítani, úrrá lenni felette vagy ha úgy adódik, elutasítani maguktól.

5. – *(A társadalom joga az igazságnak megfelelő és helyes információra)*

Különösképpen szükséges, hogy az összes érdekeltek helyes lelkiismeretet alakítsanak ki magukban a tömegkommunikációs eszközök dolgában, főleg azokkal a kérdésekkel kapcsolatban, amelyeket napjainkban élénken vitatnak.

Az első ilyen téma az úgynevezett információnak, a hírek szerzésének és továbbadásának kérdése. Nyilvánvaló, hogy az információ igen hasznos, sőt nélkülözhetetlen a mai társadalom fejlettsége és tagjainak egyre szorosabbá váló kapcsolatai miatt. Ha az eseményeket és tényeket gyorsan hozzák nyilvánosságra, az egyes emberek teljesebb és összefüggőbb képet kaphatnak róluk, így eredményesebb lehet tevékenységük a közjó érdekében és valamennyien jobban járulhatnak hozzá az egész társadalom jólétéhez és fejlődéséhez. A társadalomnak tehát megvan a joga, hogy információt kapjon mindarról, amit az embereknek – mégpedig kinek-kinek a körülményei szerint – akár mint egyéneknek, akár mint egyes csoportok tagjainak, hasznos tudniok. Ennek a jognak a helyes gyakorlása megköveteli, hogy a közlés tartalma mindig igaz és – az igazságosság meg a szeretet sérelme nélkül – teljes legyen. A közlés módja feleljen meg a tisztesség és méltányosság kívánalmainak, vagyis tartsa tiszteletben az erkölcsi szabályokat, az emberek törvényes jogait és személyi méltóságát, mind a hírek szerzésében, mind azok közzétételében; nem minden tudás használ ugyanis, „a szeretet viszont épít" (1Kor 8,1).

6. – *(Az erkölcsi rend elsőbbsége)*

A második kérdés a művészi szabadság és az erkölcsi törvény követelményeinek viszonya. A véget nem érő viták hátterében többnyire téves erkölcsi és esztétikai vélekedések állnak. Éppen ezért kimondja a zsinat, hogy kivétel nélkül mindenkinek vallania kell az erkölcsi rend elsőbbségét, mert egyedül ez múlja felül és rendezi el az emberi élet minden egyéb bármilyen magasrendű megnyilvánulását, a művészetet sem véve ki. Mert kizárólag az erkölcsi rend érinti az embert, Istennek értelmes és magasabb rendű életre hivatott teremtményét, a maga teljességében, és – amennyiben teljesen és hűségesen megtartja – ez vezeti is el a tökéletesség és boldogság teljes birtoklására.

7. – *(Az erkölcsi rossz bemutatása)*

Harmadik kérdés: az erkölcsi rossz elbeszélése, leírása vagy megjelenítése. Ez a mélyebb benyomást keltő drámai hatások elérésével, a tömegkommunikációs eszközök útján is, szolgálhatja az ember mélyebb megismerését és lelki mélységeinek felkutatását és annak a kiemelését is, hogy milyen nagyszerű az, ami jó és ami igaz. A rossz bemutatása is alkalmazkodjék azonban az erkölcsi törvényekhez, nehogy a lelkeknek inkább kárára, mint hasznára legyen, főként ha olyan dolgokról van szó, amelyek könnyen helytelen vágyakra ösztönöznék az eredeti bűntől megsebzett embert.

8. – *(A helyes közvélemény kialakítása)*

A közvéleménynek ma nagy hatalma és tekintélye van minden rendű és rangú ember szemében, a magánéletben és a közéletben egyaránt. Szükséges tehát, hogy a társadalom minden tagja ezen a téren is megtegye, amit az igazságosság és a szeretet követel. Ezért azon legyen a tömegkommunikációs eszközök felhasználásával is, hogy helyes közvélemény alakuljon ki, minél szélesebb körben.

9. – *(A hatások befogadóinak kötelezettségei)*

Sajátos kötelezettségei vannak mindazoknak, akik mint olvasók, nézők vagy hallgatók, személyes és szabad döntés alapján befogadják az eszközölt hatásokat. A helyes választás követelménye, hogy a befogadók egyértelműen azt részesítsék előnyben, ami erkölcsi, tudományos vagy művészi szempontból értékesebb; kerülniük kell viszont azt, ami nekik lelki kárt vagy bűnalkalmat jelent, amivel rossz példát adnak és így esetleg másokat visznek bűnbe, végül, ami háttérbe szorítja az értékes közlési anyagot és segíti terjedni a rosszat, mint amikor, s ez a leggyakoribb, pénzt ad valaki olyasmiért, amit csak haszonlesésből terjesztenek.

A befogadók tehát csak akkor felelhetnek meg az erkölcs követelményeinek, ha kötelességszerűen idejében tájékozódnak: mi a kérdéses szellemi termékről az illetékes szakértők véleménye és a helyes lelkiismeret szabályai szerint ehhez tartják magukat. Törekedjenek tehát, megfelelő forrásokból merítve, helyes lelkiismereti tájékozottságra és beállítottságra szert tenni, hogy könnyebben állhassanak ellent a kevésbé helyes ösztönzéseknek és egyértelműen a jókat részesítsék előnyben.

10. – *(A fiatalok és a szülők kötelezettségei)*

A befogadók, elsősorban a fiatalok, iparkodjanak megszokni, hogy mértéktartóan és fegyelmezetten használják ezeket az eszközöket; törekedjenek arra is, hogy a látott, hallott, olvasott dolgokat egyre mélyebben megértsék. A nevelőkkel vagy szakemberekkel beszélgessenek el róluk, és sajátítsák el a helyes kritikát. A szülők pedig emlékezzenek kötelességükre: őrködjenek éberen, hogy a hitre vagy erkölcsre káros látványosságok, sajtótermékek és hasonlók az otthonok küszöbén kívül maradjanak, és ilyesmikkel gyermekeik másutt se találkozzanak.

11. – *(Az alkotók és terjesztők kötelezettségei)*

A tömegkommunikációs eszközök használatában kiemelkedő erkölcsi felelősség hárul az újságírókra, írókra, színészekre, a színházi és filmrendezőkre, előállítókra, műsorszerkesztőkre, filmkölcsönzőkre, vállalkozókra, eladókra, kritikusokra és mindazokra, akik bármilyen formában részt vesznek a közlési anyag megalkotásában és terjesztésében. Egészen nyilvánvaló, hogy miben áll és mekkora a felelősségük a mai életkörülmények között: információs és ösztönző munkájukkal egyaránt vezethetik az emberiséget jó és rossz irányba.

Feladatuk tehát úgy egyeztetni a gazdasági, politikai és művészeti szempon-

tokat, hogy ezek a közjóval sohase ellenkezzenek. E cél elérése végett jól teszik, ha szakmai szervezetbe tömörülnek, amely – ha szükséges, még külön szerződésbe is foglalva velük az erkölcsi kódexhez való őszinte alkalmazkodást – rábírja tagjait arra, hogy munkakörükben tiszteletben tartsák az erkölcsi törvényeket.

Gondoljanak állandóan arra, hogy az olvasók és nézők nagy része fiatalkorú. Ezeknek pedig igazán szükségük van olyan sajtótermékekre, illetve látványosságokra, amelyek tisztességes szórakozást nyújtanak és magasabb érdeklődésre is ösztönöznek. Ügyeljenek arra is, hogy vallásos témákat komoly és tapasztalt személyre bízzanak, és kellő tisztelettel dolgozzanak fel.

12. – *(A tömegkommunikációs eszközök és a közhatalom)*

A tömegkommunikációs eszközök is a közjó szolgálatában állnak. Ezen a címen velük kapcsolatban külön kötelességei vannak a polgári hatóságnak. A közhatalomra tartozik, hatáskörének megfelelően, hogy megvédje és biztosítsa az információ valódi és jogos szabadságát, amelyre a társadalomnak mindenképpen szüksége van haladása érdekében, és külön is kiemelve a sajtószabadságot; feladata továbbá a vallás, a kultúra és az igazi művészet pártolása; védelmeznie kell a befogadó közösséget, hogy szabadon élhessen törvényes jogaival. A közhatalom kötelessége az is, hogy támogassa azokat a vállalkozásokat, amelyek, jóllehet az ifjúságra igen előnyös hatással volnának, segítsége nélkül nem valósulhatnának meg.

Végül, az államhatalom, amely törvényadta jogon őrködik a polgárok jóléte fölött, köteles a törvényhozás és a törvények gondos végrehajtása útján a jogrend megtartásával éberen biztosítani, hogy ezekkel az eszközökkel vissza ne éljenek és súlyos kár ne érje a közerkölcsöt és a társadalom haladását. Ez az éber gondoskodás a legkevésbé sem nyomja el az egyesek vagy csoportok szabadságát, különösen akkor nem, ha hiányoznak a komoly biztosítékok azok részéről, akik foglalkozásszerűen dolgoznak a tömegkommunikációs eszközöknél.

Sajátos védelemben kell részesülniök a fiataloknak a nekik ártalmas sajtótermékekkel és látványosságokkal szemben.

II. fejezet

13. – *(Az apostolság szolgálatában)*

Az egyház minden tagja a szívek és a szándékok közösségében azon legyen, hogy a tömegkommunikációs eszközöket haladéktalanul és semmi fáradságot sem kímélve eredményesen használja fel az apostolság legkülönfélébb munkáiban, amint az idők és a körülmények megkívánják. Előzzék meg a káros kezdeményezéseket, főleg azokban az országokban, ahol az erkölcsi és a vallási fejlődés fokozott erőfeszítéseket igényel.

A lelkipásztorok siessenek ezen a területen is eleget tenni feladatuknak, amely általános igehirdetői tisztüknek szerves része. Azok a világi hívők, akik hivatásszerűen foglalkoznak ezekkel az eszközökkel, törekedjenek tanúságot tenni Krisztus mellett, főleg úgy, hogy ki-ki szakmailag felkészülten és apostoli lelkülettel áll helyt a maga munkaterületén. Ezenfelül mindegyikük közvetlenül is nyújtson segítséget az egyház apostoli tevékenységéhez műszaki, gazdasági, kulturális vagy művészi vonalon.

14. – *(Részleges irányelvek a sajtó, a film, a rádió, a tévé és a színház számára)*

Elsősorban a jó sajtó érdemel támogatást. Az olvasóknak igazi krisztusi szellemben való nevelésére szervezzék meg és tegyék életerőssé a nemcsak nevében katolikus sajtót, termékeit pedig vagy közvetlenül az egyházi hatóság kezdeményezésére és irányításával adják ki, vagy pedig a világi katolikusok vállalkozásával. Szellemük egyértelműen olyan legyen, hogy az egyes kérdésekre nézve a természetjoggal, a katolikus tanítással és erkölccsel megegyező felfogást tudjanak kialakítani, táplálni és terjeszteni, az egyház életével kapcsolatos eseményeket pedig közöljék és értelmezzék helyesen. A hívek figyelmét fel kell hívni arra, hogy milyen szükséges a katolikus sajtó olvasása és terjesztése; ennek irányításával tudnak ugyanis az emberek katolikus módon megítélni minden eseményt.

Támogatni és szorgalmazni kell a tisztességes szellemi felüdülést nyújtó, igazi kultúrát és tudást terjesztő filmek gyártását és forgalomba hozatalát, főleg azokat, amelyeket az ifjúság számára készítenek.

Célszerű tehát a lelkiismeretes filmgyártókat és forgalmazókat pénzügyeikben és vállalkozói munkájukban segíteni és őket tömöríteni, a jó filmeket elismerő kritikával és díjazással ajánlani, a katolikus jellegű vagy más tisztességes filmszínházakat pártolni és szervezetbe foglalni.

Ugyancsak hathatós támogatásban részesüljenek a jó-szellemű rádiós és televíziós adások, különösen azok, amelyek a családok szempontjából értékesek. Sürgessék: legyenek katolikus adások, hogy ezek bekapcsolják a hallgatókat és nézőket az egyház életébe és lelküket vallásos eszmékkel itassák át. Akár áldozatok árán is létesítsenek, ahol szükséges, katolikus adóállomásokat, de gondoskodjanak arról, hogy adásaik színvonalasak és hatásosak legyenek.

A színjátszás nemes és ősi művészete a tömegkommunikációs eszközök útján is terjed; legyen gond arra, hogy a színjátszás is hozzájáruljon a nézők műveltségének és erkölcsiségének felemeléséhez.

15. – *(Szakemberek képzése, egyháziakból és világi hivőkből)*

A fentebb kifejezett kívánalmak megvalósulása végett haladéktalanul ki kell képezni papokat, szerzeteseket és világi hivőket, hogy megfelelő szakértelemmel dolgozzanak ezekkel az eszközökkel az apostoli célokért.

Elsősorban világiakat kell technikai, elméleti és erkölcsi képzésben részesíteni. Ezért növelni kell az olyan iskolák, egyetemi karok és intézmények számát, ahol újságírók, forgatókönyvírók, rádiós és televíziós szakemberek és mások teljesértékű, egyben krisztusi szellemű kiképzést nyerhetnek, külön ügyelve az egyház szociális tanításában való jártasságra.

A színészeket is úgy kell kiképezni és segíteni, hogy művészetükkel a társadalom javát szolgálják. Végül, legyenek irodalom-, film-, rádió- és televíziókritikusok; mindegyikük magas fokon értse feladatát. Vezessék rá és bátorítsák őket arra, hogy ítéleteikben mindig egyértelmű és világos legyen az erkölcsi állásfoglalás.

16. – *(A közösség nevelése)*

Különböző korú és műveltségű közönséghez jutnak el a tömegkommunikációs eszközök hatásai. A befogadók helyes magatartása végett szükség van jól alkalmazott és sajátos elméleti és gyakorlati képzésükre. Karolják fel tehát és valósítsák meg mindenütt ezt a munkát, főleg ha a fiatalok érdekében történik a vállalkozás, a katolikus iskolák minden fokozatán, a papnevelő intézetekben és a hívek apostoli szervezeteiben. Érvényesüljenek a keresztény erkölcs alapelvei. A képzés kezdődjék el mielőbb: a katekizmus is tárgyalja ezt

a témát, világítsa meg, mi a katolikus tanítás és milyen a helyes magatartás ezen a téren.

17. – *(Értékes vállalkozások támogatása)*
Szégyenletes volna, ha az egyház gyermekei közönyösen néznék, miként köti gúzsba és akadályozza az üdvösség tanítását a sok gyakorlati nehézség vagy az anyagiak hiánya, – bár köztudott, hogy ezek az eszközök valóban nagy összegeket igényelnek. Ezért a zsinat emlékezteti a híveket, hogy kötelességük fenntartani és támogatni a katolikus újságokat, folyóiratokat, filmvállalkozásokat, rádió- és televízió-állomásokat és közvetítéseket, hiszen ezeknek az a célja, hogy terjesszék és megvédjék az igazságot és a társadalom keresztény szellemű neveléséhez hozzájáruljanak. A zsinat továbbá nagy nyomatékkal felkéri a gazdasági életben és a technika világában nagy tekintélynek örvendő szerveket és személyeket, hogy anyagi támogatással és tapasztalataikkal szívesen és nagylelkűen segítsék a valódi műveltséget és az apostoli célkitűzést szolgáló tömegkommunikációs eszközöket.

18. – *(„A tömegkommunikációs eszközök napja")*
A világ minden egyházmegyéjében állapítson meg a püspök egy napot, amelyen felhívják a hívek figyelmét az ezekkel az eszközökkel kapcsolatos kötelezettségeikre; kérjék őket, hogy ezért az ügyért imádkozzanak és adakozzanak, a gyűjtött összegeket pedig fordítsák lelkiismeretesen az ilyenirányú egyházi intézmények és vállalkozások fenntartására és fejlesztésére, a világkatolicizmus szükségleteit szem előtt tartva. „A tömegkommunikációs eszközök napja" így szolgálni fogja az egyháznak sokféle formában megvalósuló apostoli terveit.

19. – *(Szentszéki bizottság)*
A pápának mint legfőbb pásztornak külön szentszéki bizottság álljon rendelkezésére a tömegkommunikációs eszközökkel kapcsolatos teendőiben.[1]

20. – *(A megyéspüspökök feladatai)*
Saját egyházmegyéjében a püspök feladata, hogy figyelemmel kísérje és támogassa az ilyen műveket és vállalkozásokat. Ha pedig ezek a szervezett apostolkodás keretébe tartoznak, még ha egzempt szerzetesek vezetése alatt állnának is, neki kell irányítani azokat.

21. – *(Országos bizottságok)*
Mivel pedig egy egész országot magába foglaló apostolkodáshoz a tervek és a kivitelezés egysége kívánatos, a zsinat elhatározza és elrendeli, hogy országonként is létesítsenek bizottságokat a sajtó, a film, a rádió és televízió ügyeinek intézésére, és ezt minden módon támogassák. Az országos bizottságok legfőbb feladata a hívek lelkiismeretének helyes irányítása: hogyan éljenek ezekkel az eszközökkel. Feladatuk ezenkívül, hogy bátorítsák és hangolják össze valamennyi ezen a téren induló katolikus kezdeményezést.

Minden országban egy püspökkari szerv vagy valamelyik megbízott püspök irányítsa ezeket a bizottságokat. De bennük világi hívők is tevékenykedjenek, olyanok, akik jól ismerik a katolikus tanítást és ugyanakkor szakemberek.

22. – *(Nemzetközi katolikus bizottság)*
A tömegkommunikációs eszközök hatása túlterjed a nemzeti határokon, és az egyéneket mintegy az egész társadalom polgáraivá teszi. Ezért az országokon belüli kezdeményezéseket nemzetközi szinten is össze kell hangolni. A 21. pontban említett országos bizottságok tehát elevenen működjenek együtt a maguk megfelelő nemzetközi katolikus szervezetével. Ezeket a nemzetközi katolikus szervezeteket egyedül a szentszék hagyhatja törvényesen jóvá, és tőle függnek.

Zárószó

23. – *(Pasztorális direktórium)*
A 19. pontban említett bizottság adjon ki pasztorális direktóriumot, melyet különféle nemzetiségű szakemberek készítsenek el. A direktórium célja, hogy a tömegkommunikációs eszközökre vonatkozó zsinati alapelvek és rendelkezések átmenjenek a gyakorlatba.

24. – *(A zsinat szava minden jószándékú emberhez)*
Végül, a zsinat bízik aban, hogy az egyház minden tagja szívesen fogadja és valóra is váltja ennek a határozatnak elveit és utasításait. Így a tömegkommunikációs eszközök használata nem hogy kárukra nem lesz, hanem még segítségükre is, hogy mint az evangéliumi só és fény, megőrizzék a romlástól földünket és fényükkel beragyogják a világot. A zsinat minden jószándékú embert is felszólít, főként a tömegkommunikációs eszközökkel folyó tevékenység irányítóit, hogy ezeket egyedül az emberiség javára fordítsák, mert egyre inkább helyes használatuktól függ az egész világ jövője. Éppen ezért, miként az ősi kultúra remekművei, úgy ezek az új találmányok is az Úr nevét dicsőítsék, hiszen, az apostol szavai szerint „Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké" (Zsid 13,8).

A zsinati atyák megszavazták ennek a határozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztusadta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1963. december 4-én.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke
Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] A zsinati atyák szívesen látják a sajtó-, színház- és filmügyek titkárságára vonatkozó javaslatot, és a maguk részéről is tisztelettel kérik a szentatyát, hogy e hivatal hatáskörét terjessze ki a tömegkommunikációs eszközök mindegyikére, a sajtót sem véve ki; munkatársait pedig a különféle nemzetek szakembereiből toborozzák, a világiak köréből is.

HATÁROZAT A KELETI KATOLIKUS EGYHÁZAKRÓL „ORIENTALIUM ECCLESIARUM"

I. Nehézségek és kételyek a határozat körül

XXIII. János pápa a II. Vatikáni zsinat összehívásával úgy akarta az egyház belső életét megújítani, hogy ez a megújulás a modern idők követelményeihez való alkalmazkodás mellett a keresztény egyházak egységét is szolgálja. Így a zsinatnak egyik feladata az volt, hogy „megteremtse a tanbeli nyíltság és a kölcsönös szeretet előfeltételeit, amelyek még élénkebbé teszik a különvált testvérekben az óhajtott egységre való visszatérés vágyát, és egyengetik is annak útját." (Const. Ap. „Humanae salutis"). Ezért hívta meg a pápa a zsinatra a keresztény egyházak képviselőit, és alapította meg a keresztény egység titkárságát.

A keleti katolikus egyházakról szóló zsinati határozat sok szempontból nehézséget jelentett ezzel az ökumenikus célkitűzéssel szemben. Ezeknek a rész-egyházaknak a keletkezése, története és jelenlegi élete az ortodox egyházak részéről nagyon sok bírálatra ad alkalmat a katolikus egyházzal szemben.

Amikor a katolikus egyház és az ortodox egyház között folytatott uniós tárgyalások eredménytelenek maradtak, és nem tudták megszüntetni az egyházszakadást, kisebb keleti közösségek egységre léptek a katolikus egyházzal. Az egyesült, unitus közösségek részére a pápák pátriárkákat és püspököket neveztek ki, és ezeket az egyházakat tekintették a keleti egyházak törvényes képviselőinek, szemben a nem egyesült ortodox egyházakkal, amelyeket szakadároknak tartottak. Ennek következményeként az ortodox egyházak is ellenséges szemmel nézték az egyesült egyházakat, létezésükben és működésükben nem kívánt konkurrenciát láttak, és a maguk részéről az unitusokat tartották szakadároknak, mint akik kiváltak az ortodoxia egészéből. Ilyen alapon az ortodox egyházak ma is az unitus egyházak létezésében látják a katolikus egyházzal való ökumenikus tárgyalások legfőbb akadályát. Lassan nyilvánvaló lett, hogy a részleges uniók nem érték el a kitűzött célt, mert ezek az egyházak nem tudták betölteni a híd szerepét, amelyen az egész ortodoxia megtalálná az utat a katolikus egyház közösségébe.

A keleti katolikus egyházak története további nehézségek forrása lett. Ezek a kis közösségek kezdetben nem voltak képesek arra, hogy önálló életet éljenek. A római egyházzal való közösség nemcsak az egyház katolicitásának és a pápa főségének a megvallását jelentette életükben, hanem olyan szellemi és igen sokszor anyagi függést is, amelyeknek következtében hamarosan elvesztették az uniós okmányokban biztosított önállóságukat. A római hivatalok olyan mértékben rendelkeztek a keleti

katolikus egyházak ügyeiben is, hogy helyzetük már alig hasonlított ahhoz az önállósághoz, amelyet a keleti egyházak az első évezredben, az egyházszakadás előtt élveztek.

Az egyesült egyházak élete az idők folyamán egyre inkább ellatinizálódott. A keleti liturgiák latin elemekkel keveredtek, meghonosodtak a kifejezetten latin ájtatossági gyakorlatok, amelyek sokszor háttérbe szorították a keleti közös zsolozsmát. A papság nevelése többnyire latin vezetés alatt álló intézményekben történt, a nyugati teológiai iskolák szellemében. Feledésbe ment a keleti teológiai hagyomány és a keleti lelkiség, így a szertartások végzése sokszor értelmetlen külsőséggé vált. Az egyházak kormányzásában egyre nagyobb szerepet kapott a latin jogi szemlélet. Ennek utolsó, igen jelentős állomása volt az a keleti egyházi törvénykönyv, amelyet XII. Pius pápa rendeletére 1949-től kezdve adtak ki Rómában. Különösen nagy aggodalmat okozott az 1957-ben közzétett személyi jog (Motu proprio „Cleri sanctitati"), amely bizonyos módosításokkal teljesen a római egyház mintájára szervezte a keleti egyházak vezetését. A közel-keleti egyházak zsinatai különösen a pátriárkák jogkörének korlátozása miatt fejezték ki aggodalmukat, és kérték bizonyos rendelkezések megváltoztatását.

Ebben az összképben a keleti katolikus egyházak élete egyáltalán nem volt alkalmas minta és hatékony bátorítás az ortodox egyházak számára a katolikus egyházzal való egység helyreállítására. Ennek alapján a katolikusok is egyre világosabban látták, hogy az egyházak egységének útja nem lehet az uniók eddigi formája, hanem az ortodox egyházakkal való teljes kibékülésre kell törekedni. Ennek a távoli és igen sok nehézségekkel járó célnak az érdekében a katolikus egyház már régen felhagyott a kisebb közösségek megnyerését célzó uniós törekvésekkel. Az unionizmus és a sokszor kifogásolt prozelitizmus helyét a szélesebb látókörű és őszintébb ökumenizmus foglalta el. Ilyen szellemben készült a II. Vatikáni zsinatnak az ökumenizmusról szóló határozata.

A keleti katolikus egyházakról szóló zsinati határozat terve sok aggodalmat és kételyt okozott. A határozat azt a látszatot kelthette, mintha a zsinat az unitus egyházakat jelen helyzetükben akarná megerősíteni és véglegesíteni. Az ortodoxok kezdettől fogva ellenszenvvel fogadták ezt a tervezetet. A zsinati atyák közül is sokan követelték a határozat teljes elvetését, és a tervezet lényeges mondanivalóját más határozatok szövegébe akarták beépíteni. Valóban kételkedni lehetett abban, vajon tud-e a zsinat úgy határozni a keleti katolikus egyházak ügyeiben, hogy az ne ártson az ökumenikus célkitűzésnek. Kérdés volt, tud-e a zsinat úgy változtatni ezeknek az egyházaknak az életén és szervezetén, hogy a hagyományokhoz való visszatérésre alapozott belső megújulás a keresztény egyházak egységének ügyét is szolgálja.

A zsinati atyák többsége a határozat mellett foglalt állást, hiszen a latin többségű zsinat részéről gondatlanságnak látszott volna, ha nem akar a keleti katolikus egyházak problémáin segíteni. A keleti püspökök többsége is a határozat mellett foglalt állást. Nem voltak ugyan mindenben megelégedve a tervezettel, és biztos volt, hogy minden kívánságot kielégítő határozat a felvetett kérdésekben nem is születhet meg. Mégis előnyösebbnek látszott, hogy külön határozat foglalkozzon a keleti katolikus egyházak ügyeivel, hiszen ezeknek az egyházaknak is voltak olyan nehézségeik, amelyekre sürgősen megoldást kellett találni. Ezek a nehézségek főleg a rítusok között levő viszonyokból adódtak, ezért a rész-egyházak zsinatai nem lettek volna képesek azok megoldására. Az egyetemes zsinat tekintélye reményt nyújtott arra, hogy változtatni lehet a keleti egyházi törvénykönyvnek azokon a rendelkezésein, amelyek a keleti egyházak hagyományaival nem egyeztethetők össze. Nem lehetett

azt várni, hogy a határozat megold minden kérdést, de a kérdések fölvetése már reményt nyújtott arra, hogy a zsinat utáni időben a helyi egyházak megtalálják a helyes megoldásokat.

II. A határozat története

A zsinatot előkészítő pápai bizottság felhívására a keleti katolikus püspököktől is érkeztek javaslatok. Szinte egyöntetűen kérték a keleti pátriárkai székekre kinevezett latin pátriárkák elmozdítását, a keleti pátriárkák jogainak visszaállítását, és az új keleti egyházi törvénykönyv revízióját.

XXIII. János pápa 1960. június 5-én kinevezte a keleti egyházak ügyeivel foglalkozó bizottságot. A pápai utasítás a bizottságtól főleg négy kérdés kidolgozását kérte: a rítusváltoztatások, a szent cselekmények közös végzése, az ortodox keletiek egyesülésének a módja és fontosabb fegyelmi kérdések. A pápai irányelvek és a beérkezett javaslatok alapján a bizottság tizennégy tervezetet készített, ezek közül hat más bizottságokhoz került át további átdolgozásra.

A zsinat megnyitásával az előkészítő bizottság munkáját a zsinati atyákból alakult bizottság vette át. A bizottságnak kezdetben huszonhat tagja volt; tizenhat választott tag mellé a pápa nevezett ki tizet. A pápának az volt a szándéka, hogy a bizottságban minden keleti egyház kellő képviseletet kapjon. A bizottság tagja volt mind a hat keleti pátriárka. Ez az összetétel lehetővé tette, hogy minden rész-egyház nézete és érdeke arányosan érvényesüljön, ugyanakkor sok nehézség forrása is lett. A keleti püspökök nézetei, történelmi örökségük és jelen helyzetük következtében a legtöbb kérdésben igen eltértek egymástól, ezért a bizottságon belül sok kérdésben nem alakulhatott ki teljes egyetértés. A határozat hiányosságai és kompromisszumos megoldásai részben erre vezethetők vissza. Nehézséget jelentett az is, hogy a bizottság tagjainak nagy elfoglaltsága miatt a zsinati ülésszakon kívül alig lehetett teljes ülést tartani, így az előkészítő munka sokkal inkább a Rómában élő szakértők kezébe került, mint más zsinati szövegek esetében.

A zsinati bizottságnak egységes szöveggé kellett átdolgoznia az előkészítő bizottság különálló tervezeteit. A zsinat már az első ülésszakon megtárgyalta és lényegében elfogadta az egyház egységéről szóló tervezetet, azzal a módosítással, hogy azt építsék bele az ökumenizmusról szóló zsinati határozatba; a keleti katolikus egyházakról szóló határozatba ennek csak fontosabb irányelvei kerültek bele.

A keleti egyházakról szóló határozat első tervezete (1962 őszén) kilencvenhat pontban részletesen foglalkozott mindazokkal a kérdésekkel, amelyek a keleti egyházak életével kapcsolatban vannak. Az időközben megalakított zsinati koordináló bizottság irányelvei alapján 1963 tavaszán ezt a tervezetet átdolgozták és lerövidítették (ötvennégy pont). Ezt a második tervezetet 1965 májusában megküldték a zsinati atyáknak. Az 1964 januárjáig beérkezett mintegy négyszáz javaslat figyelembe vételével ismét átdolgozták és lényegesen lerövidítették a tervezetet. Az új változat huszonkilenc pontban csak a lényeges alapelveket és a sürgősen megoldandó kérdéseket tartalmazta. Ezt a harmadik változatot is megküldték a zsinati atyáknak (1964 április), és a harmadik ülésszakon a beérkezett javaslatokkal kiegészítve ez a változat lett a zsinati vita alapja.

A zsinat a harmadik ülésszakon, 1964. október 15–20. között vitatta meg a tervezetet. A zsinat ekkor már komoly időhiánnyal küzdött. A vitában harminc zsinati atya szólalt fel, tizenhárman csak írásban tudták benyújtani felszólalásukat. Az október 21. és 22. napokon megtartott szavazáson a tervezet a rész-egyházakról szóló

fejezet kivételével (2–4. pont), megkapta a szükséges szótöbbséget. A bizottság az elvetett rész átdolgozása és a kért módosítások után bocsátotta ismét a zsinat elé a szöveget, amelyet a november 20-án tartott ülés elfogadott. A november 21-én tartott nyilvános ülésen a zsinat ünnepélyesen elfogadta a határozatot, a pápa pedig kihirdette azt.

III. A határozat magyarázata

1. Címzés és előszó

A határozat címe eredetileg ez volt: Határozat a keleti egyházakról. Ehhez a zsinati atyák kérésére fűzték hozzá a „katolikus" jelzőt, annak kifejezésére, hogy a határozat csak az egyesült keleti egyházakat érinti, bár bizonyos megállapításai nyilvánvalóan vonatkoznak az ortodox egyházakra is. (pl. 5., 6. pont.)

Az előszó szerint (1. pont) a katolikus egyház „nagyrabecsüli" a keleti egyházakat. Az eredeti szöveg ezt így fejezi ki: „mindig nagyra becsülte". A zsinat a végleges szövegben tudatosan használt jelen időt, és ezzel jelezte, hogy a katolikus egyház régi magatartása sokszor nem fejezte ki ezt a nagyrabecsülést. A zsinat nem beszél a múltról, de világosan akar irányt mutatni a jelen és jövő számára. A határozat szövege majd részletesen mutatja meg, miben áll ez a nagyrabecsülés.

A keleti egyházak ősiségüknél fogva „élő tanúi" az apostoloktól eredő hagyományoknak. A zsinat erre az élő tanúságtételre hivatkozva kívánja, hogy a keleti katolikus egyházak „viruljanak és új apostoli erővel teljesítsék a reájuk bízott feladatot". A zsinat csak néhány fejezetben hoz határozatot, a többit a keleti szinódusok és az apostoli szék gondoskodására bízza.

A keleti egyházakban igen jelentős szerepe van a zsinatoknak. A pátriárkák a zsinattal együtt kormányozzák egyházukat. A zsinat-elv a keleti egyháztan legfontosabb tételei közé tartozik. A II. Vatikáni zsinaton a keleti egyházak gondolkodásmódjának hatását mutatja az is, hogy más szövegekben is igen jelentős szerepet kapott a püspöki hatalom közösségi jellegének kihangsúlyozása.

2. A részegyházak, más néven rítusok

A határozat (2. pont) a részegyházak létezését nem tekinti a keleti egyházak kivételes sajátságának, hanem az egyetemes egyház szerkezetét tekinti olyannak, amelyben a hívek a hierarchia által összekapcsolt közösségekben részegyházakat, rítusokat alkotnak. A részegyházak teológiája a keleti egyháztan egyik fő gondolata, amely más zsinati szövegekben még részletesebben jutott kifejezésre. (Egyház 16, Ökumenizmus 14, 16.) A részegyházaknak a rítusokkal való azonosítása arra utal, hogy itt nem egyszerűen területileg elválasztható részegyházakról van szó, pl. nemzeti egyházakról, hanem sokkal nagyobb egységekről, amely mögött a hagyomány szertartási és lelkiségi sajátosságai állanak.

A keleti teológia különösen kihangsúlyozza a Szentlélek szerepét az egyház életében. Az egyház egységének a végső magyarázata is a Szentlélek, aki éltető erejével láthatatlanul és szervesen építi és teszi eggyé Krisztus titokzatos testét. A hit, a szentségek és a hierarchia egysége is azért valósulhat meg, mert a Szentlélek működése ezekben lesz láthatóvá, mint az egyház egységének külső jeleiben. A részegyházban a hit, a szentségek és a hierarchia által a Szentlélek foglalja egységbe a híveket, és a Szentlélek biztosítja a részegyházak között levő „csodálatos közösség"

megvalósulását, amelyben éppen a sokféleségben megnyilvánuló összhang fejezi ki az egyház egységét. (Közösség, communio, görög koinónia; vö. 2 Kor 13,13.) Ebben a gondolatkörben természetes, hogy nem a szertartások vagy a fegyelem egyformasága, és nem is a hierarchikus kormányzat egysége fejezi ki az összetartozást, és így sokkal tágabb keretet lehet szabni a részegyházak „önálló" életének.

Az első évezred keleti hagyománya a római pápa személyében nem a kormányzati hatalmat, a joghatósági primátust emeli ki, hiszen ennek mai értelemben vett gyakorlására igen ritkán került sor. A pápa főségének értelmét elsősorban abban látják, hogy a pápa az egyház egységének Krisztustól rendelt kifejezője és őre, amennyiben ő a részegyházak között levő csodálatos közösség középpontja és biztosítéka. A zsinat kihangsúlyozza, hogy a részegyházak egyenlő módon viszonyulnak a pápához. Ez tehát azt is jelenti, hogy a részegyházak egyformán tartoznak hozzá az egyház egységéhez (3. pont).

A különböző rítusok teljesen egyenlőek, méltóságban, jogokban és kötelességekben. Ez az ünnepélyes nyilatkozat fel akarja számolni azt az elmúlt századokban kialakult szemléletet, amely a latin rítus magasabbrendűségének hangsúlyozásával a keleti egyházakat csak megtűrt közösségeknek tekintette. A zsinat ezzel a keleti egyházakat meg akarja szabadítani attól a kisebbrendűségi érzéstől, amely sokszor védekezésben és sértődékenységben nyilvánul meg, vagy éppen a latin rítushoz való helytelen alkalmazkodásban. A határozat kifejezetten említi a részegyházaknak a hit hirdetésére vonatkozó jogát és kötelességét, hiszen a keleti katolikus egyházaknak nagy sérelmük volt, hogy a legutóbbi időkig a missziókban kizárólag latin szertartású hitterjesztés folyhatott.

A részegyházak megbecsülésének és egyenlőségének a következménye, hogy az egész világon gondoskodni kell azok védelméről és növekedéséről (4. pont). Ezért, ahol a lelkek java úgy kívánja, parókiákat és püspökségeket kell szervezni nekik, gondoskodni kell a részegyházak összehangolt munkájáról, és minden papot meg kell tanítani a rítusok ismeretére, különösen a rítusok közötti kérdésekre.

A keleti katolikus egyházak mindenütt szórványhelyzetben élnek. Ezt a helyzetet fokozza világviszonylatban a nagy elvándorlás az iparilag fejlettebb vidékek és országok felé. Az elvándorlók a saját rítusú közösségtől elszakadva beleolvadtak a latin egyházba. A zsinat idézett rendelkezései pontosan ezt a lemorzsolódást akarják megakadályozni. Ez sok nehézséggel jár, hiszen azonos területen több részegyház joghatóságának együttes léte félreértéseket és zavarokat okozhat. A zsinat az egyetemes egyház javát tartva szemelőtt mégis vállalja ezt a kockázatot, hiszen éppen a szórványban létesített parókiák vagy püspökségek jelenthetik a részegyházak fennmaradását.

A zsinat hangsúlyozza a rítus megtartásának kötelezettségét. Nemcsak a katolikusok kötelesek az egész világon megtartani rítusukat, hanem azok is, akik nem katolikus keleti egyházból térnek a katolikus egyház közösségébe. A határozat ezzel megszigorította a keleti egyházi törvénykönyv rendelkezését (Cleri sanctitati, can. 11), amely szerint a katolikus egyházba térők szabadon választhatták a nekik tetsző rítust, kívánatos volt azonban a saját rítus megtartása. Ez a szabad választás tág teret adott a nem kívánt latinizálásnak. A zsinat most mindenki számára elrendeli a saját rítus megtartását, fenntartja azonban a lehetőséget, hogy kivételes esetekben a pápa másként intézkedjék.

3. *A keleti egyházak szellemi örökségének megőrzése*

A részegyházak sajátos szellemi öröksége az egyetemes egyház kincse. Ezért a zsinat „ünnepélyesen kijelenti, hogy Kelet egyházainak nem kevésbé, mint a Nyugat egyházainak, joguk is, kötelességük is, hogy saját külön fegyelmi rendjük szerint kormányozzák magukat" (5. pont). A keleti katolikus egyházak vezetésében nem érvényesült kellő mértékben saját hagyományaik és törvényeik szelleme, hanem ezek az egyházak fokozatosan a latin jogi gondolkodás hatása alá kerültek. Ez saját önállóságuk feladásához vezetett, ami igen rossz példa volt az ortodox egyházak számára. A zsinat ünnepélyes fogalmazása kellő súlyt akar adni ennek a rendelkezésnek. A saját hagyományok és törvények tiszteletben tartása nemcsak a részegyházak életét teszi zavartalanabbá, hanem az ökumenizmus ügyének is nagy szolgálatot tehet.

A keleti katolikusok tartsák meg liturgiájukat és fegyelmi rendjüket, ezeken csak belső szerves fejlődéssel lehet változtatni. A keletieknek kötelességük, hogy egyre jobban megismerjék szertartásaikat és egyre tökéletesebben éljék meg azokat, hiszen a többnyire latin szellemű papnevelés következtében ezek ismerete felületes maradt. Ha pedig az ősi hagyományoktól helytelenül eltértek, akkor térjenek vissza azokhoz. Ezekkel a rendelkezésekkel a zsinat meg akarja szüntetni a keleti liturgiák és a keleti egyházi élet latinizálását.

Nemcsak a keletieket kötelezi liturgiájuk és fegyelmi rendjük megőrzése; a zsinat azt is előírja, hogy mindazok, akik a keletiekkel kapcsolatban vannak, pontosan ismerjék meg az ő szertartásaikat, fegyelmüket, történelmüket és sajátosságaikat. Így ajánlja a zsinat azt is, hogy keletiek között működő latin szerzetesrendek szükség szerint alapítsanak keleti házakat vagy tartományokat. Ezeknek a keleti házaknak vagy tartományoknak a működése azonban csak akkor lehet hatásos, ha nemcsak a szertartás külsőségeiben vállalják a keletiséget, hanem belső életükben is alkalmazkodnak a keleti egyházak hagyományaihoz.

4. *A keleti pátriárkák*

A keleti katolikus egyházak életével kapcsolatban a legnehezebb kérdést a pátriárkák hatalma jelentette. Ezeknek az egyházaknak a vezetésében a pátriárkák nem rendelkeztek olyan hatalommal, amely a keleti egyházak hagyományának megfelel, és amelyet ténylegesen gyakorolnak az ortodox pátriárkák a maguk egyházának vezetésében. A római apostoli széktől való függés sok kérdésben korlátozta hatalmukat; a bíborosok rangsorban megelőzték a pátriárkákat, a keleti pátriárkai székekre kinevezett latin pátriárkák pedig még kétértelműbbé tették a valóságos pátriárkák helyzetét. Így érthető, hogy a keleti egyházak püspökei a legfontosabb kérdésnek a pátriárkák hatalmának visszaállítását tartották.

A zsinat megállapítja, hogy a pátriárkai intézmény igen régi az egyházban, mert már az első egyetemes zsinatok így találták és ismerték azt (7. pont). A keleti pátriárkák meghatározása világosan megkülönbözteti őket a címzetes latin pátriárkáktól azzal, hogy kiemeli a keleti pátriárkák valóságos joghatóságát. A zsinat itt idézi a keleti egyházi törvénykönyv meghatározását (Cleri sanctitati, can. 216. 2.1.), de szándékosan tompítja a pápa főségének kihangsúlyozását. A Cleri sanctitati szerint a keleti pátriárkák „a római pápa tekintélye alatt" (sub auctoritate Romani Pontificis) gyakorolják joghatóságukat. A zsinat így fogalmaz: „a római pápa főségének sérelme nélkül" (salvo primatu Romani Pontificis). Ez a fogalmazás lehetőséget nyújt arra, amit a határozat a továbbiakban kifejezetten meg is szövegez, hogy a

keleti pátriárkai egyházakkal szemben más módon kell gyakorolni a pápa primátusát, mint a latin egyházzal szemben.

A pátriárkai intézmény védelmét jelenti az a rendelkezés, hogy a pátriárkátus területén kívül létesített egyházmegye is a pátriárkátus kötelékében marad. Így a szórvány-egyházmegyékben is érvényesül a pátriárkátus egysége.

A pátriárkák egyenlősége és a köztük levő tiszteletbeli sorrend említése után (8. pont) a zsinat a pátriárkák hatalmáról beszél (9. pont). A pátriárka saját egyházának atyja és feje, ezért különös tisztelet illeti meg. A zsinat elrendeli, hogy az egyes egyházak ősi hagyományai és az egyetemes zsinatok rendelkezései szerint állítsák vissza a pátriárkák jogait és kiváltságait. „Ezek a jogok és kiváltságok azonosak azokkal, amelyek Kelet és Nyugat egységének idejében érvényben voltak." Így saját területén a pátriárka és szinódusa a felső fórum. Hatalma van püspökségek alapítására és püspökök megerősítésére. Megmarad azonban a római pápa elidegeníthetetlen joga, hogy egyes esetekben közbelépjen.

Ezek a rendelkezések talán az egész határozat legjelentősebb mondatai. A keleti egyházak a pátriárka személyében és hatalmában látják önállóságuk biztosítékát. A zsinat az első évezred gyakorlatának megfelelően állítja vissza a pátriárkák jogkörét, és ennek megfelelően az egyes esetekben való közbelépés jogában látja a római pápa primátusának gyakorlását. Így a keleti egyházak a katolikus egyház egységén belül olyan önállóságot élvezhetnek, amely az ortodox egyház számára is bátorítás és biztosíték lehet a katolikus egyházzal való egység helyreállítására. A zsinat utáni időszaknak kell majd megmutatni, mennyire tudnak a keleti katolikus egyházak élni ezzel a lehetőséggel.

A pátriárkai intézmény egyetemességének következménye, hogy a zsinat a nem pátriárkai rangú egyházak esetében is gondoskodni akar erről a szervezeti formáról. Ezért említi a kiemelt érsekeket, és elismeri az új pátriárkátusok létesítésének lehetőségét (10. pont, 11. pont).

5. A szentségek fegyelme

A határozat a továbbiakban gyakorlati rendelkezéseket közöl, amelyek az előbb részletezett általános elvek következményei. Így megerősíti a szentségek fegyelmének és kiszolgáltatásának hagyományos formáját, és kívánja, hogy azt állítsák vissza (12. pont).

A bérmálás szentségét ősidőktől kezdve az áldozó papok szolgáltatják ki a pátriárka vagy a püspök által megszentelt krizmával. A keleti rítusú áldozópap minden rítusú hivőnek érvényesen szolgáltatja ki a bérmálást, a keresztséggel együtt vagy külön. Ennek megfelelően azok a latin rítusú papok, akiknek felhatalmazása van bérmálásra, érvényesen bérmálhatnak meg minden rítusú hivőt. A bérmálás azonban nem változtatja meg a hívek rítusát (13., 14. pont).

A vasár- és ünnepnapok megszentelésének kérdésében a zsinat közeledik a keleti hagyományhoz. A keleti egyházakban nemcsak az eukarisztikus áldozaton való részvétel jelentette az ünnepnapok megszentelését, hanem a nyilvánosan végzett zsolozsma is, de ez nem súlyos bűn terhével kötelezte a híveket. A keleti katolikus egyházakban ez sok helyen feledésbe ment, és latin hatásra a súlyos bűn terhe alatt kötelező misehallgatás lett az ünnep megszentelése. A zsinat ebben a kérdésben nem állítja vissza egyértelműen a keleti hagyományt, de elismeri az egyes rítusok hagyományának jogosságát. Kiszélesíti azonban az ünnep megszentelésére alkalmas időt az előesti vecsernyétől az ünnep végéig (15. pont).

A különböző rítusú híveknek azonos területen való együttélése miatt a zsinat min-

den megszorítás nélkül az egész területre kiterjeszti minden gyóntatónak a joghatóságát, aki saját főpásztorától megkapta azt, ha csak valamely főpásztor a saját rítusú helyekre vonatkozóan kifejezetten meg nem tagadja azt (16. pont).

A zsinat kívánja, hogy a keleti egyházakban állítsák vissza az állandó diákonátus intézményét. A szubdiákonátus és a kisebb rendek ügyét a részegyházak zsinatainak kell tisztázni (17. pont).

Különösen fontos a nem katolikus keletiekkel kötött házasságok ügyében hozott rendelkezés. A keleti egyházi törvénykönyv (Crebrae allatae, can. 85) a keleti katolikus egyházakra is kiterjeszti a latin egyházjognak azt a rendelkezését, amely szerint csak az a házasság érvényes, amelyet katolikus pap előtt kötöttek. A keleti egyházak hagyománya ezt az előírást nem ismerte, és az ortodoxok között kisebbségben élő közel-keleti egyházak mindig érvényesnek tartották azokat a vegyes házasságokat, amelyeket ortodox egyházban kötöttek. A törvény bevezetésével tehát érvénytelennek kellett tartani olyan házasságokat, amelyek korábban nem okoztak nehézségeket. Így meglehetősen elszaporodott az érvénytelennek mondott házasság. Ennek következtében a vegyes házasságok a hívek számának lemorzsolódásához vezettek. A zsinat a házasságok érvényességének és a családi békének a védelmében csak azt kívánja, hogy a házasságkötésnél bármilyen papi személy legyen jelen. A vegyes házasságokban a katolikus pap jelenléte csak a megengedettséghez szükséges (18. pont).

6. Az istentisztelet

Az istentiszteletről szóló fejezet rövid rendelkezéseket foglal össze. Az összes keleti egyházak részére csak az egyetemes zsinat vagy az apostoli szék rendelhet el vagy szüntethet meg ünnepeket, az egyes egyházak számára a pátriárkai vagy érseki zsinat (19. pont). A zsinat a pátriárkákra bízza, hogy ideiglenesen is gondoskodjanak területükön a húsvétnak azonos vasárnapon való megünnepléséről. A saját rítusuk területén kívül lakó hívek az ünnepek megtartásában a helyi törvényekhez igazodhatnak (20–21. pont).

A zsinat csak általános formában buzdítja a papokat és szerzeteseket, hogy saját fegyelmük és hagyományuk előírásai szerint végezzék a szent zsolozsmát. A keleti egyházakban a zsolozsma végzése mindig közösségi cselekmény, a zsolozsmának mint egyéni imádságnak a kötelezettsége a keleti egyházakban ismeretlen. A szerzetesek a közösségben, a papság pedig a parókiai templomokban a hívekkel együtt végzi a zsolozsmát vagy annak fontosabb részeit. A Cleri sanctitati 76. kánonja a papság részére általános formában előírta a zsolozsma magánjellegű végzését, a zsinat azonban egyáltalán nem utal erre (22. pont).

A liturgikus szövegek fordításának ügyét a pátriárkákra és zsinatukra, vagy a legfőbb területi elöljáróra bízza a zsinat, ugyanúgy, mint a latin liturgia fordítását az egyes területek püspöki karai (23. pont, vö. Liturgia 36.).

7. Kapcsolatok a különvált egyházakhoz tartozó testvérekkel

A keresztény egységre törekvésről részletesebben az ökumenizmusról szóló zsinati határozat tárgyal. A zsinat a keleti püspökök kérésére ebben a határozatban is összefoglalta a legfontosabb elveket és gyakorlati szabályokat, amelyek az ortodox egyházakkal való együttélést szabályozzák.

A fejezet eredeti címe ez volt: Kapcsolatok a különvált testvérekkel. A cím azért kapta jelenlegi formáját, hogy a zsinat ezzel is kihangsúlyozza az ortodox közösségeknek mint valóságos egyházaknak az elismerését.

A zsinat a keleti katolikusok sajátos feladatának tartja a keresztények, főleg a keletiek egységének a munkálását (24. pont). Ez a kijelentés félreérthető, hiszen azt a látszatot is keltheti, mintha a zsinat az egyesült egyházakban és a részleges uniókban látná a keresztények egységének az útját. A szöveg azonban elhárítja ezt a gyanút azzal, hogy az ökumenizmusról szóló zsinati határozat alapelveire utal, a keleti katolikusok feladatát pedig az imádságban, az ősi hagyományokhoz való ragaszkodásban, egymás megismerésében határozza meg. Ebben a célkitűzésben nem a kifogásolt prozelitizmus nyilvánul meg, hanem a zsinat által hangoztatott őszinte ökumenikus szellem.

A határozat magyarázói vitatják, helyes volt-e a katolikus egyházba térő ortodoxokról említést tenni. Kétségtelenül helyes volt annak kihangsúlyozása, hogy ilyen esetekben a hívektől és papoktól csak a katolikus hitvallást kell megkövetelni, hiszen ez az ortodox egyházakban kiszolgáltatott szentségek érvényességének ünnepélyes elismerése. Az ortodoxok azonban úgy fogadták ezt a rendelkezést, mintha a katolikus egyház a prozelitizmus eszközeként tekintené ezt a könnyítést (25. pont).

A határozat összegezi a szent cselekmények közös végzésével járó veszélyeket, és megállapítja, hogy vannak olyan esetek, amikor ezek a veszélyek nincsenek meg, a lelkek java pedig ajánlja a szent dolgokban való közösséget (26. pont). A bűnbánat szentségét, az oltáriszentséget és a betegek kenetét ki szabad szolgáltatni azoknak a keletieknek, akik jóhiszeműen élnek a maguk egyházában, önként és kellően felkészülve kérik a szentségeket. Katolikusok is kérhetik ezeknek a szentségeknek a kiszolgáltatását ortodox papoktól, ha úgy kívánja a szükség és teljességgel vagy gyakorlatilag lehetetlen katolikus paphoz jutni (27. pont). Hasonló okokból meg van engedve más, közösen végzett szent cselekmény is, valamint a szent dolgok és helyek közös használata (28. pont).

A püspökök feladata, hogy a szent cselekmények közös végzésének módját és feltételeit figyelemmel kísérjék, szükség esetén más egyházak főpásztoraival való tárgyalás alapján (29. pont). A határozat ebben a kérdésben egyoldalú. Bizonyára jobban szolgálta volna az itt adott lehetőség az egyházak egységének ügyét, ha minden esetben kötelező lett volna más egyházak főpapjaival való előzetes megegyezés, vagy ha magának a zsinatnak az intézkedései is az ortodox egyházakkal való tárgyalás eredményeként születhettek volna meg.

8. Befejezés

A határozat befejezése (30. pont) igen fontos nyilatkozattal oszlatja el a zsinati okmány körül keletkezett kételyeket. A zsinat „kinyilvánítja, hogy mindezen jogszabályok érvénye a jelenlegi helyzetre vonatkozik: amíg a katolikus egyház és különvált egyházak el nem jutnak a teljes egységre". A zsinat tehát az egyesült egyházak létezését nem tartja végleges megoldásnak, ennek a határozatnak is az a célja, hogy a keleti katolikus egyházak a hagyományoknak megfelelően megújuljanak belső életükben, és így alkalmasokká váljanak az óhajtott egység munkálására. Az egység megvalósulásával nem kell már külön rendelkezni ezekről az egyházakról, mert szervesen fogják megtalálni helyüket abban az egyházban, amelyből a katolikus egyház közösségébe tértek. A belső megújulás mellett az imádság és a testvéri szeretet ápolása vezet ehhez a célhoz.

Dr. Keresztes Szilárd

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

Bevezetés

1. – A keleti egyházak intézményeit, liturgiáját, egyházi hagyományait és keresztény életének fegyelmi rendjét nagyrabecsüli a katolikus egyház. Ezekben a tiszteletreméltó ősi értékekben ugyanis az a hagyomány tárul fel, amely az apostoloktól az egyházatyákon keresztül jutott el hozzánk,[1] és az egyetemes egyház Istentől kinyilatkoztatott, osztatlan örökségének része. Ez a szent és ökuménikus zsinat szívén viseli tehát a keleti egyházaknak, az említett hagyományok élő tanúinak ügyét. Kívánja, hogy viruljanak, és új apostoli erővel teljesítsék a reájuk bízott feladatot. Ezért döntött úgy, hogy néhány határozatot hoz azokon kívül, amelyek az egyetemes egyházról intézkednek; a többit pedig a keleti szinódusok és az Apostoli Szék gondoskodására hagyja.

A részegyházak, más néven rítusok

2. – *(Egység és sokféleség az egyházban)*
A szent és katolikus egyház, Krisztus misztikus teste, olyan hívők közössége, akiket ugyanaz a hit, ugyanazok a szentségek és ugyanaz a kormányzat formál szerves egységgé a Szentlélekben. Hierarchiájuk köré csoportosulva különféle egységeket képeznek, és így részegyházakat, illetve rítusokat alkotnak. Csodálatos közösség van köztük, úgy hogy a változatosság az egyházban nem bomlasztja az egységet, sőt csak még jobban kidomborítja azt. A katolikus egyháznak ezért őszinte kívánsága, hogy minden részegyháznak, rítusnak hagyományai csorbítatlanul megmaradjanak; ugyancsak azt is akarja, hogy életmódja a korok és a helyek különböző szükségleteihez alkalmazkodjék.[2]

3. – *(A részegyházak egyenrangúak)*
Kelet és Nyugat e részegyházai részben különböznek ugyan egymástól rítusban, vagyis liturgiájukban, egyházfegyelmükben és szellemi örökségükben, mégis egyenlőképpen vannak a római pápa lelkipásztori kormányzására bízva, aki isteni rendelés alapján Szent Péter utóda az egyetemes egyház primátusában. A részegyházak tehát egyenrangúak, úgy hogy a rítus címén egyikük sem előzi meg a többit, ugyanazok a jogaik és kötelességeik, abban is, ami az evangéliumnak – a római pápa irányítása alatt – az egész világon való hirdetésére (vö. Mk 16,15) vonatkozik.

4. – *(Kapcsolatok a rítusok között)*
Világszerte gondoskodni kell tehát valamennyi egyház védelméről és növekedéséről; mindenütt, ahol a hívek lelki

java megkívánja, paróchiákat és saját hierarchiát kell létesíteni számukra. A részegyházak főpásztorai pedig, ha joghatósági területük egybeesik, őrizzék meg az egységet működésükben, rendszeresen ismétlődő tanácskozások által is, egyesült erővel mozdítsák elő a közös munkákat a hitélet minél nagyobb javára és a klérus fegyelmének eredményesebb védelmére.[3] A papság, a papnövendékek is, kapjanak oktatást a rítusokról, különösen pedig a rítusközi kérdésekben követendő gyakorlati szabályokról. Sőt a világi híveket is tájékoztatni kell a hitoktatás keretében a rítusokról és a rájuk vonatkozó szabályokról. Minden katolikus hivő, bárhol él is a világon, őrizze meg rítusát, becsülje és amennyire csak teheti, éljen szerinte.[4] Így tegyenek azok is, akik bármely nem-katolikus egyházban vagy közösségben keresztelkedtek meg, de a katolikusokkal teljes egységre jutnak. Különleges esetekben magánszemélyeknek, közösségeknek vagy vidékeknek megmarad az a joguk, hogy az Apostoli Székhez fellebbezzenek; ez pedig, az egyházközi kapcsolatok legfőbb döntőbírájaként közvetlenül vagy más hatóságok útján ökumenikus szellemben foglalkozzék a kérelmekkel, célszerű szabályok, határozatok vagy leiratok kibocsátása által.

A keleti egyházak szellemi örökségének megőrzése

5. – *(Kelet egyházainak érdemei; joguk saját rítusukhoz)*

A történelem, a hagyomány és a számtalan egyházi intézmény világosan mutatja, hogy a keleti egyházak milyen jelentős szolgálatokat tettek az egyetemes egyháznak.[5] A zsinat tehát nemcsak kellően értékeli és méltóképpen magasztalja ezt az egyházi és szellemi örökséget, hanem határozottan Krisztus egyetemes egyháza örökségének is tekinti. Ezért ünnepélyesen kijelenti, hogy Kelet egyházainak nem kevésbé mint Nyugat egyházainak, joguk is, kötelességük is, hogy saját külön fegyelmi rendjük szerint kormányozzák magukat, hiszen ezeket tiszteletreméltó ősiségük ajánlja, jobban megfelelnek híveik szokásainak, és alkalmasabbnak látszanak a lelkek szolgálatára.

6. – *(Hűség az ősi hagyományokhoz)*

A keletiek valamennyien legyenek bizonyosak afelől, hogy törvényes liturgiájukat és fegyelmi rendjüket mindenkor megtarthatják, és meg is kell tartaniuk, és csak sajátos, szerves fejlődésük érdekében változtassanak rajta. Ezt tehát éppen maguknak a keletieknek kell igen hűségesen megtartaniuk. Rítusukat napról napra jobban meg kell ismerniük, és azt egyre tökéletesebben kell átültetniük a gyakorlatba. Ha pedig attól helytelenül eltértek volna a korviszonyok vagy személyi körülmények miatt, igyekezzenek visszatérni őseik hagyományaihoz. Akik pedig akár beosztásuk, akár apostoli szolgálatuk címén gyakran érintkeznek a keleti egyházakkal vagy ezek híveivel, tisztségük fontosságához mérten kapjanak gondos elméleti és gyakorlati oktatást[6] a keletiek szertartásairól, fegyelméről, tanításáról, történelméről és sajátosságairól. Nagyon ajánlatos továbbá, hogy a keleti vidékeken vagy keleti hívek közt tevékenykedő latin szertartású szerzetesrendek és társulatok, hacsak lehet, alapítsanak keleti rítusú házakat, akár tartományokat is; ez eredményesebbé fogja tenni apostolkodásukat.[7]

A keleti pátriárkák

7. – *(A pátriárkátus intézménye)*

A pátriárkátus intézménye ősidők óta él az egyházban; már az első egyetemes zsinatok elismerték.[8]

Keleti pátriárkának hívjuk azt a püspököt, akinek joghatósága a jog előírása szerint, és a római pápa főségének sérelme nélkül,[9] kiterjed saját területén

vagy rítusán belül minden püspökre – a metropolitákat sem véve ki – továbbá a papságra és a hívekre.

Bármely rítus főpásztora, akit a pátriárka területén kívül iktatnak be hivatalába, a jog előírása szerint megmarad az ugyanazon rítusú pátriárkátus hierarchiájában.

8. – *(A pátriárkák egyenlő méltósága)*

A keleti egyházak pátriárkái, bár nem azonos idő óta viselik tisztségüket, pátriárkai méltóságuk szempontjából mégis valamennyien egyenlőek, a köztük lévő törvényesen megállapított rangsor fenntartásával.[10]

9. – *(Az ősi jogok és kiváltságok helyreállítása)*

Az egyház ősi hagyományának megfelelően a keleti egyházak pátriárkáit megkülönböztetett tisztelet illeti, hiszen mindegyikük atyja és feje a maga pátriárkátusának. A zsinat tehát úgy rendelkezik, hogy az egyes egyházak ősi hagyományai és az egyetemes zsinatok határozatai szerint helyre kell állítani jogaikat és kiváltságaikat.[11]

Ezek a jogok és kiváltságok azonosak azokkal, amelyek Kelet és Nyugat egysége idejében érvényben voltak, még ha valamelyest alkalmazni kell is őket a mai viszonyokhoz.

A pátriárkák szinódusukkal felsőbb hatóságok a pátriárkátus bármiféle ügyében, beleértve azt a jogot is, hogy pátriárkai területük határain belül saját egyházmegyéket létesítsenek és püspököket nevezzenek ki. Megmarad azonban a római pápa elidegeníthetetlen joga, hogy egyes esetekben közbelépjen.

10. – *(A kiemelt érsekek)*

A pátriárkákról mondottak, a jog előírása szerint, érvényesek a kiemelt érsekekre is; ők is egy teljes részegyháznak, illetőleg rítusnak állnak az élén.[12]

11. – *(Új pátriárkátusok létesítése)*

A pátriárkátus intézménye a keleti egyházakban az egyházkormányzat hagyományos formája; ezért azt óhajtja az egyetemes zsinat, hogy új pátriárkátusok létesüljenek, ahol szükséges. Megszervezésük az egyetemes zsinat vagy a római pápa hatáskörébe tartozik.[13]

A szentségekre vonatkozó szabályok

12. – *(A szentségek ősi fegyelme)*

Az egyetemes zsinat megerősíti és helyesli a keleti egyházakban meglévő, a szentségekre vonatkozó ősi fegyelmet, valamint a szentségek szertartásában és kiszolgáltatásában követett gyakorlatot, és óhajtja, hogy azt újítsák fel, ha megszűnt volna.

13. – *(A bérmálás kiszolgáltatója)*

Teljesen fel kell újítani a bérmálás kiszolgáltatójára vonatkozó szabályt, amely ősidőktől fogva érvényben van a keletieknél. Ezt a szentséget kiszolgáltathatják az áldozópapok, mégpedig olyan krizmával, amelyet a pátriárka vagy a püspök áldott meg.[14]

14. – *(A bérmálás érvényes és megengedett kiszolgáltatása)*

Minden keleti szertartású áldozópap – akár a keresztséggel együtt, akár külön – érvényesen szolgáltathatja ki ezt a szentséget minden hívőnek, bármelyik rítushoz tartozik is, a latin szertartásút sem kivéve. A megengedettség feltétele az egyetemes és a részleges jog előírásainak megtartása is.[15] Hasonlóképpen, azok a latin szertartású papok, akik meghatalmazást kaptak e szentség kiszolgáltatására, érvényesen megbérmálhatják a keleti egyházak híveit is anélkül, hogy ez bármit is változtatna a rítushoz való tartozáson. A megengedettséghez azonban meg kell tartani az egyetemes, illetve a részleges jog előírásait.[16]

15. – *(A vasár- és ünnepnapi istentiszteletek)*

A hívek kötelesek vasár- és ünnepnap

a szent liturgiában vagy más istenisztelletekben részt venni rítusuk előírásai vagy szokásai szerint.[17] A zsinat kimondja: a parancs teljesítésére alkalmas idő már az előesti vecsernyétől tart a vasárnap vagy az ünnep végéig,[18] hogy a hívek könnyebben teljesíthessék kötelezettségüket. Nagyon ajánlatos, hogy a hívek ezeken a napokon, sőt még gyakrabban, akár naponta is szentáldozáshoz járuljanak.[19]

16. – *(Gyóntatási joghatóság)*

Gyakori jelenség, hogy ugyanazon a vidéken vagy keleti területen egymás között élnek a különféle részegyházak hívei. Mindegyik rítus papjainak saját főpásztoruktól szabályszerűen és korlátozás nélkül kapott gyóntatási joghatósága kiterjed tehát a joghatóságot adónak egész területére. Sőt ugyanazon területen bármely rítushoz tartozó helyekre és hívekre is, hacsak a hely főpásztora kifejezetten meg nem tagadja azt a saját rítusának helyeire vonatkozólag.[20]

17. – *(A diakonátus és a kisebb rendek)*

A zsinat azt kívánja, hogy az állandó diakonátus intézményét állítsák vissza ott, ahol már feledésbe ment, és így támadjon új életre a keleti egyházakban az egyházi rend szentségének ősi fegyelme.[21] Az alszerpapságról és a kisebb rendekről pedig, valamint a velük járó jogokról és kötelességekről gondoskodjék mindegyik részegyház saját törvényhozó hatósága.[22]

18. – *(A vegyesházasságok)*

A zsinat úgy határoz, hogy ha keleti katolikusok nem-katolikus keleti keresztényekkel lépnek házasságra, a házasságkötés kánoni formája csak a megengedettséghez szükséges, azért, hogy ne legyenek érvénytelen házasságok, és megmaradjon a házasságok szilárdsága és szentsége, valamint a családi béke. Az érvényességhez elegendő egy felszentelt pap jelenléte, ha egyébként mindenben a jog szerint jártak el.[23]

Az istentisztelet

19. – *(Az ünnepek rendje)*

A jövőben az összes keleti egyházak számára közös ünnepet elrendelni, más napra áthelyezni vagy megszüntetni egyetemes zsinatnak vagy az Apostoli Széknek van joga. Az egyes részegyházak számára pedig ünnepet elrendelni, áthelyezni vagy megszüntetni az Apostoli Széken kívül joga van a pátriárkai vagy az érseki szinódusnak is; figyelemmel kell azonban lenni az egész vidékre s a többi részegyházra.[24]

20. – *(A húsvét megünneplése)*

Kívánatos, hogy az összes keresztények megegyezzenek a húsvét megülésének napjában. Amíg ez meg nem valósul, addig az egy vidéken vagy egy nemzetben élő keresztények egységének ápolása végett átmenetileg a pátriárkákra vagy a hely legfőbb egyházi hatóságaira tartozik, hogy egymással egyetértésben és az érdekeltekkel tárgyalva, megállapodjanak húsvét ünnepének ugyanazon a vasárnapon való megülésében.[25]

21. – *(A szent idők megtartása)*

Az a hívő, aki rítusának vidékén vagy területén kívül tartózkodik, a szent időkre vonatkozó törvény dolgában teljesen alkalmazkodhatik a tartózkodása helyén érvényben lévő fegyelemhez. Vegyesszertartású családokban ezt a törvényt szabad csupán az egyik rítus szerint megtartani.[26]

22. – *(A zsolozsma)*

A keleti szertartású papság és szerzetesség saját fegyelmi rendjének előírásai és hagyományai szerint végezze a zsolozsmát, amelyet már ősidők óta nagyon becsültek minden keleti egyházban.[27] A hívek is kövessék őseik példáját azzal,

hogy lehetőségeik szerint áhítattal részt vesznek benne.

23. – *(A liturgia nyelve)*

A pátriárka – szinódusával együtt – vagy pedig egy-egy részegyház legfőbb vezetője – főpásztori tanácsával együtt – birtokolja a jogot, hogy szabályozza a nyelv használatát a liturgia szent cselekményeiben, továbbá, hogy jelentést küldve az Apostoli Székhez,[28] jóváhagyja a szövegek anyanyelvű fordításait.

Kapcsolatok a különvált egyházakhoz tartozó testvérekkel

24. – *(A keleti katolikusok sajátos hivatása)*

A római Apostoli Székkel közösségben élő keleti egyházak sajátos feladata, hogy ápolják az összes keresztények, főleg a keletiek egységét, az ökumenizmusról szóló zsinati határozat elvei szerint: elsősorban imádsággal, példás élettel, az ősi keleti hagyományokhoz ragaszkodó kegyeletes hűséggel, egymás kölcsönös és jobb megismerésével, együttműködéssel, egymás ügyeinek és lelkületének testvéri nagyrabecsülésével.[29]

25. – *(Keleti keresztények egyesülése a katolikusokkal)*

Azoktól a különvált keletiektől, akik a Szentlélek kegyelmének hatására egyesülnek a katolikusokkal, nem kell többet kívánni, csak amit egyszerűen a katolikus hitvallás kíván meg. Az érvényes papság megmaradt náluk, ezért a katolikusokkal egyesülő keleti papi személyeknek joguk van rendfokozatuk gyakorlására az illetékes egyházi hatóságok részéről megállapított szabályok szerint.[30]

26. – *(A szent cselekmények közös végzésének elvei)*

Isteni törvény tiltja a közösen végzett szent cselekményeket, ha ez kárára van az egyház egységének vagy együttjár tévedéshez való tényleges csatlakozással, vagy a hitbeli eltévelyedésnek, a botránkoztatásnak, a hitközömbösségnek veszélyével.[31] A lelkipásztori gyakorlat azonban azt bizonyítja, hogy keleti testvéreinket illetően tekintetbe lehet, sőt kell is venni különféle egyéni eseteket, amelyekben sem az egyház egysége nem károsodik, sem egyéb elhárítandó veszély nem fenyeget, ellenben sürgetően jelentkezik az üdvösség szükségessége és az emberek lelki java. Ezért a katolikus egyház számot véve a korokkal, a helyekkel és az egyéni viszonyokkal, megfelelően járt el és jár is el engedékenyebben, mindenkinek megadva az üdvösség eszközeit és a keresztények közti szeretet bizonyságát azzal, hogy részesíti őket a szentségekben és más szent cselekményekben vagy dolgokban. Ezek megfontolása után, „hogy szigorú álláspontunk miatt ne akadályozzuk az üdvözülőket",[32] és hogy jobban előmozdítsuk az egységet a különvált keleti egyházakkal, a következő eljárásmódot állapítja meg a zsinat.

27. – *(A szentségekre vonatkozó gyakorlat)*

Az említett elvek alapján szabad kiszolgáltatni a bűnbánat szentségét, az oltáriszentséget és a betegek kenetét azoknak a keletieknek, akik jóhiszeműleg élnek a katolikus egyháztól különválva, ha önként kérik, és kellőképp fel vannak készülve. Sőt katolikusoknak is szabad ezeket a szentségeket kérniük olyan nem-katolikus papoktól, akiknek egyházában érvényes szentségek vannak, valahányszor úgy kívánja a szükség vagy a lélek igazi haszna, és teljességgel vagy gyakorlatilag lehetetlen katolikus paphoz jutni.[33]

28. – *(Szent dolgok és helyek)*

Hasonlóképpen – ugyanazon elvek alapján – jogos okból meg van engedve a közösen végzett szent cselekmény s a szent dolgok és helyek használata a katolikusok és a különvált keleti testvérek között.[34]

29. – *(Törekvés a közeledésre)*

A helyi főpásztorok gondja marad, hogy ellenőrizzék és szabályozzák ezt a gyakorlatot, mely több lehetőséget nyújt a különvált keleti egyházakhoz tartozó testvéreinkkel közösen végzett szent cselekményekre. A főpásztorok tárgyaljanak erről, adott esetben a különvált egyházak főpásztoraival is, hogy megfelelő hathatós törvények és szabályok irányítsák a kapcsolatokat a keresztények között.

Befejezés

30. – A zsinat szívből örül a keleti és a nyugati katolikus egyházak gyümölcsöző és eleven együttműködésének. Egyúttal pedig kinyilvánítja, hogy mindezen jogszabályok érvénye a jelenlegi helyzetre vonatkozik: amíg a katolikus egyház és a különvált keleti egyházak el nem jutnak a teljes egységre.

Addig is nagyon kérünk minden keresztényt, keletit és nyugatit egyaránt: buzgón és szakadatlanul, minden nap imádkozzanak Istenhez, hogy a Szentséges Istenszülő segítségével mindnyájan egyek legyenek. Azért is imádkozzanak, hogy a Vigasztaló Szentlélek nagyon erősítse és vigasztalja meg azt a sok keresztényt – tartozzanak bármely egyházhoz is – akik szorongatást szenvednek Krisztus nevének állhatatos megvallásáért.

A testvéri szeretetben legyünk mindnyájan gyöngédek egymáshoz, és tiszteletadás dolgában előzékenyek.[35]

A zsinati atyák megszavazták ennek a határozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1964. november 21-én.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke

Következnek a zsinati atyák aláírásai

A törvény szünetelése

A pápa úgy rendelkezett, hogy a keleti katolikus egyházakról szóló határozat kéthónapos törvényszünetelés múltán lépjen életbe, de meghatalmazta a pátriárkákat, hogy indokolt esetben ezt az időt megrövidíthessék vagy meghosszabbíthassák.

Felici Pericles
samosatai c. érsek,
a II. vatikáni egyetemes zsinat
főtitkára

JEGYZETEK

[1] XIII. Leó Orientalium dignitas apost. lev. 1894. nov. 30. XIII. Leó Actáiban XIV. köt. 201–202. lap.

[2] Szent IX. Leó In terra pax lev. 1053-ban: „Ut enim"; III. Ince, IV. lateráni zsin. 1215-ben IV. fej.: „Licet Graecos"; Inter quatuor lev. 1206. aug. 2.: „Postulasti postmodum"; IV. Ince Cum de cetero lev. 1247. aug. 27.; Sub catholicae lev. 1254. márc. 6., előszó: III. Miklós Istud est memoriale utasítás 1278. okt. 9.; X. Leó Accepimus nuper apost. lev. 1521. máj. 18.; III. Pál Dudum apost. lev. 1534. dec. 23.; IV. Pius Romanus Pontifex rendelkezés 1564. febr. 16., 5. §; VIII. Kelemen Magnus Dominus rendelkezés 1595. dec. 23., 10. §; V. Pál Solet circumspecta 1615. dec. 10., 3. §; XIV. Benedek Demandatam körlev. 1743. dec. 24., 3. §; Allatae sunt körlev. 1755. jún. 26., 3, 6–19, 32 §§; VI Pius Catholicae communionis körlev. 1787. máj. 24.; IX. Pius In Suprema lev. 1848. jan. 6., 3. §; Ecclesiam Christi apost. lev. 1833. nov. 26.; Romani Pontificis rendelkezés 1862. jan 6.; XIII. Leó Praeclara apost. lev. 1894. jún. 20., 7. sz.; Orientalium dignitas apost. lev. 1894. nov. 30.; előszó; stb.

[3] XII. Pius Cleri sanctitati motu pr. 1957. jún. 2., 4. can.

[4] XII. Pius uo. 8. can.: „az Apostoli Szék engedélye nélkül", követve az előző századok gyakorlatát; hasonlóképpen a nem-katolikus kereszteltekre vonatkozóan a II. can. ezt tartalmazza: „azt a rítust fogadhatják el, amelyhez inkább ragaszkodnak"; az itt közölt szöveg kifejezetten úgy rendelkezik, hogy mindenkinek meg kell tartania rítusát mindenütt a föld kerekén.

[5] Vö. XIII. Leó Oriantalium dignitas apost. lev. 1894. nov. 30.; Praeclara gratulationis apost. lev. 1894. jún. 20., és a 2. jegyzetben idézett okmányok.

[6] Vö. XV. Benedek Orientis catholici motu pr. 1817. okt. 15.; XI. Pius Rerum orientalium körlev. 1928. szept 8. stb.

[7] A katolikus Egyháznak XI. Pius, XII. Pius és XXIII. János idejében követett gyakorlata bőségesen bizonyítja ezt az irányzatot.

[8] Vö. I. nic. zsin., 6. can.; I. konstant. zsin. 2. és 3. can.; chalked. zsin. 28. can.; IV. konstant. zsin. 17. can.; IV. later. zsin. 5. can., 30. can.; firenzei zsin. Decretum pro Graecis; stb.

[9] Vö. I. nic. zsin. 6. can.; I. konstant. zsin. 3. can.; IV. konstant. zsin. 17. can.; XII. Pius Cleri sanctitati motu pr., 216. can., 2. §. I.

[10] A következő egyetemes zsinatokon: I. nic., 6. can.; I. konstant., 3. can.; IV. konstant., 21. can.; IV. later., 5. can.; firenzei, Decr. pro Graecis 1439. júl 6., 9. §. Vö. XII. Pius Cleri sanctitati motu pr. 1957. jún. 2. 219. can.; stb.

[11] Vö. fentebb, 8. jegyzet.

[12] Vö. efez. zsin. 8. can.; VIII. Kelemen Decet Romanum Pontificem, 1596. febr. 23.; VII. Pius In universalis Ecclesiae apost. lev. 1807. febr. 23.; XII. Pius Cleri sanctitati motu pr. 1957. jún. 2., 324–339. can. karthágói zsin. 419-ben, 17. can.

[13] Karthágói zsin. 419-ben, 17. és 57. can.; chalked. zsin. 451-ben, 12. can.; Szent I. Ince Et onus et honor levél, a 415. év táján: „Nam quid sciscitaris"; Szent I. Miklós Ad consulta vestra levél 866. nov. 13.: „A quo autem"; III. Ince Rex regum levél 1214. febr. 25.: XII. Leó Petrus Apostolorum Princeps apost. rendelkezés 1824. aug. 15.; XIII. Leó Christi Domini apost. lev. 1895-ben; XII. Pius Cleri sanctitati motu pr. 1957. jún. 2., 159. can.

[14] Vö. IV. Ince Sub catholicae levél 1254. márc. 6., 3. §. 4. sz.; II. lioni zsin. 1274-ben (Palaeologus Mihály X. Gergelynek ajánlott hitvallása); IV. Jenő a firenzei zsinaton, Exsultate Deo rendelkezés 1439. nov. 22., II. §; VIII. Kelemen Sanctissimus utasítás 1595. aug. 31.; XIV. Benedek Etsi pastoralis rendelkezés 1742. máj. 26., II. §. 1. sz., stb.; laodiceai zsin. a 347/381. évben, 48. can.; az örmények szisz-i zsinata 1342-ben; a maroniták libanoni zsinata 1736-ban, II. rész III. fejezet, 2. sz., és részleges zsinatok.

[15] Vö. S. C. S. Officii Instructio (a szepesi püspökhöz) 1783-ban; S. C. de Prop. Fide (a koptok részére) 1790. márc. 15., XIII. sz.; az 1863. okt. 6-i határozat C, a; S. C. pro Eccl. Orient 1948. máj. 1.; S C. S. Officii 1896. ápr. 22-i felelete az 1896. máj. 19-i levéllel.

[16] CIC 782. can., 4. §. S. C. pro Eccl. Orient De Sacramento Confirmationis administrando etiam fidelibus orientalibus a presbyteris latini ritus, qui hoc indulto gaudent pro fidelibus sui ritus 1948. máj. 1.

[17] Vö. laodiceai zsin. 347 381-ben, 29. can.; Konstantinápolyi Szent Nikefor 14. fej.; az örmények dvin-i zsinata 719-ben, 31. can.; Studita Szent Theodor 21. beszéd; Szent I. Miklós pápa Ad consulta vestra levél, 866. nov. 13.: „In quorum Apostolorum"; „Nos cupitis"; „Quod interrogatis"; „Praeterea consulitis"; „Si die Dominico", és a részleges zsinatok.

[18] Ez újdonság, legalábbis ott, ahol kötelező a misehallgatás; egyébként igazodik a keletiek liturgiai napjához.

[19] Vö. Canones Apostolorum 8. és 9. antiochiai zsin. 341-ben, 2. can.; Alexandriai Timotheus 3. kérd.; III. Ince Quia divinae rendelkezés 1215. jan. 4.; és a keleti részegyházak számos újabb zsinata.

[20] Ez a kánon a területhez kötött joghatóság megtartásával, ugyanazon a területen többszörös joghatóságról szándékszik gondoskodni a lelkek javára.

[21] Vö. I. niceai zsinat 18. can.; neocaesareai zsin. 314 325-ben, 12. can.; sardicai zsin. 343-ban, 8. can.; Nagy Szent Leó Omnium quidem lev. 444. jan. 13. chalkedoni zsin. 6. can.; IV. konstantinápolyi zsin. 23. és 26. can.; stb.

[22] Az alszerpapságot több keleti egyház kisebb rendnek tekinti, ám XII. Pius Cleri sanctitati motu pr.-ja a nagyobb rendek kötelezettségeit írja elő számára. Ez a kánon hatálytalanítja a Cleri sanctitati általános jogát, és úgy intézkedik, hogy az alszerpapok kötelezettségeit illetően az egyes egyházak térjenek vissza a régi fegyelmükhöz – a Cleri sanctitati-ban foglalt általános jog rovására.

[23] Vö. XII. Pius Crebrae allatae motu pr. 1949. febr. 22., 32. can. 2. §. 5. sz. (a pátriárkák meghatalmazása a forma alóli felmentésre): XII. Pius Cleri sanctitati motu pr. 1957. jún. 2., 267. can. (a pátriárkák meghatalmazása a gyökerében való

orvoslásra), a S. C. S. Officii és a S. C. pro. Eccl. Orient. 1957-ben megadja a meghatalmazást a forma alóli felmentésre és az orvoslásra formahiány esetén (öt évre): „a pátriárkátuson kívül levő metropolitáknak és más helyi ordináriusoknak ... akiknek a Szentszéken kívül nincs más felettesük".

[24] Vö. Nagy Szent Leó Quod saepissime lev. 454. ápr. 15.: „Petitionem autem"; Konstantinápolyi Szent Nikefor 13. fej.; Sergius pátriárka zsinata 1596. szept. 18., 17. can.; VI. Pius Assueto paterne apos. lev. 1775. ápr. 9.; stb.

[25] Vö. II. vat. zsin. De Sacra Liturgia konstitúció, 1963. dec. 4.

[26] Vö. VIII. Kelemen Sanctissimus utasítás 1595. aug. 31. 6. §: „Si ipsi graeci"; S. C. S. Officii 1673. jún. 7., ad I. és ad 3.; 1727. márc. 13.; ad 1.; S. C. de Prop. Fide 1913. aug. 18-i határozat, 33. cikkely; 1914. aug. 14-i határozat, 27. cikkely; 1916. márc. 27-i határozat, 14. cikkely; S. C. pro Eccl. Orient 1929. márc. 1-i határozat, 36. cikkely; 1930. máj. 4-i határozat, 41. cikkely.

[27] Vö. laodiceai zsin. 347/381-ben, 18. can.; Mar Isszak káld zsinata 410-ben, 15. can.; Örmény Szent Hromklayi Nerszesz 1166-ban; IV. Ince Sub catholicae lev. 1254. márc. 6., 8. §; XIV. Benedek Etsi pastoralis rendelkezés 1742. máj. 26., 7. §. 5. sz.; Eo quamvis tempore utasítás 1745. máj. 4., 42. meg a köv. §§; és az újabb részleges zsinatok: az örményeké 1911-ben, a koptoké 1898-ban, a maronitáké 1736-ban, a románoké 1872-ben, a ruténoké 1891-ben, a szíreké 1888-ban.

[28] A keleti hagyomány szerint.

[29] Az egyes keleti katolikus egyházak egyesülési bulláinak szövege alapján.

[30] Zsinati elkötelezettség különvált keleti testvéreinkre vonatkozólag és az egyházi rendek akár isteni, akár emberi eredetű bármely fokozatára vonatkozólag.

[31] Ez a tanítás érvényes a különvált egyházakban is.

[32] Nagy Szent Vazul Epistula canonica ad Amphilochium: PG 32, 669 B.

[33] Az enyhítés alapjának számít: 1. a szentségek érvényessége; 2. a jóhiszeműség és a felkészültség; 3. az örök üdvösség és a tévedéshez való tényleges csatlakozásnak kizárása.

[34] Itt az ún. „nem-szentségi szent cselekményekben való közösségről" van szó. Az enyhítést a zsinat engedélyezi, megtartva a megtartandó előírásokat.

NYILATKOZAT A VALLÁSSZABADSÁGRÓL „DIGNITATIS HUMANAE"

A nyilatkozatban a zsinat olyan kérdésben foglal állást, amelyet korunk emberisége egyre sürgetőbben követel. Olyan értékeket fogad el, amelyeket a profán jogalkotás fogalmazott meg először. Olyan emberi közkincs mellett áll ki, amely XXIII. János pápa óta beletartozik az egész emberiséget szem előtt tartó keresztény szemléletbe.

Éppen ezért a nyilatkozat nem tartalmaz zárt, belső keresztény tanítást, nem zárja le a kérdést; számos vonatkozását és következményét további vizsgálatra bízza. Nem ad tudományos meghatározást, nem ragaszkodik egységes szóhasználathoz.

A nyilatkozat a keresztény és a kívülálló számára egyaránt elmondja, mit ért Jézus Krisztus Egyháza a vallásszabadság jogán. Hivatkozik a jog természetére, alapjára és néhány következményére.

A nyilatkozat lelkipásztori értékű, megfelel az egész Zsinat célkitűzésének. Csupán jogi és nem teológiai síkon foglalkozik a „személy és a közösségek joga a társadalmi és állampolgári szabadsághoz a vallás tekintetében" témájával.

A nyilatkozat története

Egyetlen zsinati dokumentumnak sincs olyan viszontagságos története, mint ennek a hétszer újrafogalmazott és végül is csak a pápa kívánságára lezárt nyilatkozatnak.

A vallásszabadság kérdésének tárgyalását a Zsinaton két körülmény tette fontossá.

1948-ban az Egyesült Nemzetek Szövetsége nyilatkozatba foglalta az ember veleszületett és elidegeníthetetlen jogait. – Ebben az általános Emberi Jogok kartájának nevezett nyilatkozatban az ENSZ, minden tagjának jóváhagyásával leszögezi, hogy minden személynek joga van a gondolati, lelkiismereti és vallásszabadsághoz. Ez a jog magában foglalja a vallásváltoztatás jogát, a vallásgyakorlat szabadságát, egyénileg és közösségben; magán, vagy nyilvános formában; szóban és magatartásban. (Vö. Emberi jogok. 18. §. 1948. XII. 10.) Ezt a jogot egyre több állam foglalja alkotmányába. Szükséges és időszerű tehát a katolikus egyház állásfoglalása is.

A Zsinat célkitűzései közt szerepel továbbá a keresztények egységtörekvésének munkálása. Az egységtörekvésnek mind ez ideig útjában állt a katolikus Egyház val-

lási türelmességről vallott felfogása. Az egységtörekvések kimozdítása a holtpontról, a nemkatolikus keresztények várakozása ugyancsak lényegessé tette a vallásszabadság jogának elismerését.

Mind az ENSZ által elindított alkotmányjogi elismerés, mind az egységtörekvés irányította annak a kettős tervezetnek a tartalmát, amelyet egyrészt a zsinati teológiai bizottság, másrészt tőle függetlenül, az Egység Titkárság készített elő. – A teológiai bizottság által előkészített szkéma soha sem került a Zsinat elé. Az Egység Titkárság a keresztények egységéről összeállított szövegtervezetében az ötödik fejezetet szánta a vallásszabadság kérdésének. Ez lett a nyilatkozat alapja. A tervezet már vallásszabadságról és nem türelmességről beszél. Bea kardinális 1963. január 13-án egy előadásában már a Zsinat által végül is elfogadott értelemben nyilatkozott a vallásszabadságról. A tervezet pozitív jövőjét mégis a „Pacem in Terris" enciklika alapozta meg. Ez a körlevél szól először, pápai megnyilatkozásként, az emberi személy méltóságáról, az emberi méltóságból fakadó gondolati, lelkiismereti és vallásszabadságról. Egyben ez ad lendületet a keresztény egységtörekvéseknek is.

A harmadik ülésszak a tervezet történetében a legjelentősebb. 1964. szeptember 24–28. között felszínre került a téma körüli ellentét, amely hallgatólagosan már a Zsinat előtt is megvolt az Egyházban.

A többség kezdettől fogva a nyilatkozat mellett foglalt állást. Az ellenzék, elsősorban a katolikus többségű országok püspökei, olaszok és spanyolok, a régi elméleti alapelvre hivatkoztak: az igazságnak van csak joga, a tévedésnek semmiféle joga sincsen. – Ha a tévedésnek ugyanolyan jogot ismernénk el, mint az igazságnak, az egyértelmű lenne az indifferentizmussal. – A hangoztatott alapelv mögött a katolikus többségű országok gyakorlati érdeke rejlik. A vallásszabadság jogának elismerésével a katolikus többségű országok privilégiumai megszűnnek és várható a más vallások és vélemények előretörése. – Az elvi álláspont hangoztatásán túl az ellenzék a tervezet elvetésére igénybe vette jelentős befolyását is.

Mindennek ellenére az ellenzék kisebbségben maradt. A világegyház híveinek nagy része nem katolikus jellegű országokban él, az őket képviselő püspökök a vallásszabadság jogának elismerését sürgették, mint az emberi méltóság Isten adta értékének érvényesítését. Mivel az emberi személy joga nem az igazságnak a joga, a vallásszabadság elismerése nem jelenti az igazság feladását, az indifferentizmust, csupán az igazság eszközeivel kívánja szolgálni az igazságot. – A vallásszabadság elismerése előmozdítja a másvallásúakkal való kapcsolat felvételét, egyben felhívja a figyelmet a vallás belső lényegére, amely az ember szabad és felelősségteljes kapcsolatát jelenti Istennel.

A két vélemény konfrontációja a 86–89. általános kongregáció folyamán bontakozott ki, de szavazásra nem került sor.

Közbejött egy adminisztratív próbálkozás az ellenzék részéről. Október 9-én Felici érsek levélben értesítette Bea kardinálist, hogy a szöveget új bizottság fogja átdolgozni. A bizottság kinevezett négy tagja közül három közismerten ellenzéki nézetet vallott. Válaszként 17 befolyásos kardinális levélben fordult a pápához, hogy a Zsinat elfogadott szabályzatát megőrizve, hagyják meg a szkémát az Egység Titkárság illetékességi körében. A pápa helyt adott a kérelemnek.

Ezután a szöveget a vita során elhangzott és írásban benyújtott javaslatok figyelembevételével átdolgozták. A november 19-én kiosztott új tervezetről mégsem szavaztak, mert a pápa a negyedik ülésszakra napolta el a témát. Az intézkedés nem akadályozta meg a zsinati atyákat, hogy a kézhez kapott szkémával kapcsolatos átdolgozási javaslataikat írásban terjesszék be. A Titkárság az elkövetkező

hónapok során 218 ilyen benyújtott javaslatot vett figyelembe. Előkészítette a nyilatkozat végleges tervezetét.

A negyedik ülésszakon rövid tárgyalás és módosítás után a pápa kívánságára szavaztak a nyilatkozatról, amely december 7-én érvénybe lépett.

Az ellenzéket mindvégig nem sikerült meggyőzni. A szkéma befejező áldolgozás nélkül került szavazásra. A nyilatkozat ezért sok kívánnivalót hagyott maga után. Mégis úgy tekintik, mint a II. Vatikáni Zsinat legradikálisabb állásfoglalását egy, a korábbiakban érvényes, egyházi felfogással szemben.

Letagadhatatlan, hogy a nyilatkozat a kor követelménye, de az ezt megelőző katolikus állásfoglalások a vallásszabadságról, szintén koruk követelményei voltak, ezért nem helytálló törésről beszélni az Egyház tanításában. A nyilatkozat az Egyház tanításának fejlődése. (1. p.)

A nyilatkozat tartalma

Bevezetés: A kérdés időszerűsége, az Egyház eddigi tanításának megerősítése, a nyilatkozat célja. (1. p.)

A vallásszabadság általános elvei. (2–8. p.)

Mit jelent a vallásszabadság.

Mi az alapja, vonatkozásai és korlátai.

A vallásszabadság a kinyilatkoztatásban. (9–15. p.)

A hit természete, Krisztus és az apostolok magatartása, az Egyház és a vallásszabadság.

Befejezés: Isten fiainak szabadsága.

A nyilatkozat legfőbb tanítása

A második pont első mondata a nyilatkozat legünnepélyesebb és legfontosabb megállapítása. „A Vatikáni Zsinat kijelenti, hogy az embernek, aki személy, joga van a vallásszabadsághoz."

Ennek a jognak természete a zsinati viták során tisztázódott. – Kétségtelen, hogy nem pusztán pozitív jogról van szó. A csupán vallási türelmességet hangsúlyozó atyák csak ezt ismerték el a Zsinaton. – A vallásszabadság joga az ember természetéből fakadó természetjog, amelyet a társadalomban civil jogként is el kell ismerni. (2. p.)

Ez a jog a vallásszabadságra vonatkozik. Negatíve azt jelenti, hogy senki sem kényszeríthető vallási dolgokban a lelkiismerete elleni cselekvésre és nem akadályozható abban, hogy lelkiismeretének szavát kövesse. – Pozitíve pedig jelenti azt az önként vállalt felelősséget, amellyel az ember természetéből következően köteles az igazságot keresni és a megismert igazsághoz ragaszkodni. (2. p.)

A nyilatkozat magát a jogot ismeri el és nem annak felhasználását, még kevésbé a vele való visszaélést. Ha az embernek kötelessége az igazság keresése, akkor erre joga is van. Hogy kötelességét jól, vagy rosszul teljesíti, vagy egyszerűen elhanyagolja, független a jog érvényességétől. – „A kényszertől való mentesség joga megmarad azoknál is, akik nem tesznek eleget kötelességüknek, az igazságot nem keresik és ahhoz nem ragaszkodnak." (2. p.) A vallásszabadság joga addig marad érvényben, amíg az ember ember marad.

Ebből következik, hogy a vallásszabadság forrása magában az emberben van, alapja az emberi személy méltósága, amely mind az észből, mind pedig az Isten kinyilatkoztatott szavából megismerhető.

A vallásszabadság jogának alapja nem a személy szubjektív hajlama, hanem magának a személynek a természete. (2. p.)

Hogy a vallásszabadság jogának alapja az ember méltósága, abból is igazolható, hogy a vallásszabadság elismerésének igénye éppen napjainkban jelentkezik, amikor az emberi személy méltósága tudatosodik a tömegekben. (1. p.)

Az emberi értelem szaván túl a kinyilatkoztatásból is kimutatható az emberi személy méltóságából fakadó szabadságjog a vallási dolgokban. – Bár a vallásszabadság joga kifejezetten nem található meg a kinyilatkoztatás forrásaiban, de a kinyilatkoztatás előtárja a személy méltóságát, bemutatja, mennyire tiszteli Krisztus a szabadakaratot, amellyel az ember vállalja kötelességét és hisz Istenben. (9. p.)

A nyilatkozat elemzi a keresztény hit-aktus szabadságát. – A hit természeténél fogva szabadakarati tény. „Az ember ugyanis ... csak úgy ragaszkodhat a magát kinyilatkoztató Istenhez, ha az Atya vonzásának engedve, értelmesen és szabadon adja meg Istennek a hit hódolatát." (10. p.)

A kiegészítő elemzés, amelyben a nyilatkozat áttekintést nyújt Krisztus és az apostolok magatartásáról, megmutatja, hogy a vallásszabadság jogának elismerésével az Egyház hűséges a kinyilatkoztatáshoz, követi Krisztus és az apostolok útját. Ez megnyugtatja azokat, akik a nyilatkozat hagyományhűsége felől még bizonytalanok volnának. (12. p.)

A vallási dolgok, mint a vallásszabadság jogának tárgya, szintén hosszas tárgyalás során tisztázódott a Zsinaton.

A megoldás a jog új fogalmában rejlik, amely kimondja, hogy jogról csak interszubjektív síkon, honos természetű személyek között lehet beszélni, nem pedig szellemi értékek, vagy tárgyak viszonylatában. – A vallás igazsága, vagy téves volta szellemi tényező. Nem a jognak, hanem a metafizikának, ismeretelméletnek és erkölcsnek a tárgya.

Ennek az új szemléletnek alapját a „Pacem in Terris" körlevél adta meg, amikor megállapítja, hogy a tévedő ember is ember marad, aki emberi méltóságát és jogait nem veszíti el.

Ezek szerint a vallásszabadság jogának tárgya nem az ember vallási tevékenységének igazsága, jósága, hanem maga az igazságra való törekvés, maguk a vallási dolgok, tartalmuktól függetlenül. (3. p.)

E vallási dolgokat a nyilatkozat három pont köré csoportosítja. Első helyen említi az embernek Isten felé irányuló tevékenységét, röviden a kultuszszabadságot. Másodszor szóvá teszi a vallásos meggyőződés kifejtésének és továbbadásának, azaz a missziós tevékenységnek szabadságát. Harmadszor joga van az emberi személynek egész életét, annak földi célkitűzéseit is, vallási meggyőződése szerint irányítani, átrendezni. (2., 3., 4. p.)

Mindhárom tevékenységcsoport az ember szabadságjogának tárgya, függetlenül annak tartalmától.

A Zsinat további feladata volt, hogy a nyilatkozatban meghatározza a vallásszabadság jogának alanyát. Mivel a jog interszubjektív síkon érvényesül, alanya csak személy lehet.

A vallásszabadság jogának alanya tehát csak az ember lehet, aki személy.

Először az egyént, mint fizikai személyt illeti meg a vallásszabadság joga. Mivel a jog független a vallás tartalmától, a hivőt, a nemhivőt, az ateistát egyaránt megilleti. Nem az igazságot, hanem az ember személyét éri sérelem, ha kényszerrel, erőszakkal korlátozzák őt a vallási dolgokban.

Másodszor „a vallásszabadság joga, a kényszertől való mentesség nemcsak az

egyes személyt illeti meg, hanem el kell ismerni azt a közösség cselekményeire is, mert mind az embernek, mind a vallásnak természete megkívánja, hogy legyenek vallási közösségek." (4. p.)

A vallási közösséget megilleti a vallásszabadság joga. Először azért, mert a vallási közösségek vallásszabadsággal rendelkező egyénekből állnak. – Másodszor a közösség önmagában is új társadalmi egység, közvetlen jogalany, tagjaitól független jogi személyiséggel bír. Több olyan értelemmel és szabadakarattal irányított tevékenységet fejt ki, amivel az egyes személy nem rendelkezik. Pl. vezetőinek megválasztása, intézmények fenntartása. – Harmadszor – és ez a katolikus Egyházra vonatkozik –, a szabadság forrása lehet közvetlen isteni intézkedés, amely joggal ruházott fel egy vallási közösséget, hogy akadály- és kényszermentesen folytassa Krisztus küldetését a világban.

A vallásszabadság fogalmának, forrásának, tárgyának és alanyának vizsgálatánál, valahányszor szó esik annak gyakorlati megállapításáról, a nyilatkozat mindig hozzáteszi a kiegészítést – „jogos határok között" (2. p.) – „feltéve, hogy tiszteletben tartja a jogos közrendet" (3. p.) – „bizonyos szabályok korlátozzák" (7. p.)

Mindez a zsinati előkészítő munka során megindokolt kiegészítésként tartozik a nyilatkozat megállapításához. – Ha ugyanis elismerjük az ember teljes szabadságát, megkérdezhetjük azt is, meddig tekinthető jogosnak a joggal történő élés, az emberi közösségen belül. Az emberi közösség nem rendelkezik olyan normával, amely interszubjektív síkon objektív határt szabna. A zsinati nyilatkozat a jog határainak megállapítására két általános érvényű irányt szab meg. Az egyik egyéni, a másik közösségi norma.

Sérthetetlen az emberi személy joga vallási dolgokban addig, amíg tevékenysége a másik ember jogát nem sérti. Felhívja a Zsinat a figyelmet, hogy a kényszernek és a rábeszélésnek még a látszatát is kerülni kell. (4. p.)

A másik korlát a vallásszabadság közösségi határa, nevezetesen a közrend és a közerkölcs. – Biztos, hogy túllépi a szabadságjog határát minden olyan tevékenység, amely megbontja egy társadalomban a rend nyugalmát, a békét, vagy felborítja a közerkölcsöt. (7. p.)

Az így sokoldalúan, de teljesség nélkül kifejtett állásfoglalás számos következtetését találjuk még a nyilatkozat szövegében. Ezek megoldása azonban további vizsgálatot, kutatást igényel. – A fontosabbak: a vallásszabadság jogának védelme a társadalom interszubjektív rendjében; a közhatalom feladata és korlátai; a család és vallásszabadság; az Egyház igényei és reményei a nyilatkozat vonatkozásában.

A nyilatkozat pasztorális vonatkozásai

A nyilatkozat első olvasásra a vallásszabadság jogának negatív értelmét hangsúlyozza ki, vagyis a kényszermentességet. De megtaláljuk benne a pozitív értelmet is. (2., 14. p.) A vallásszabadság pozitív értelme az emberi személy felelőssége a vallási dolgokban. – Tetteiért csak az felelős, akinek módjában áll másképpen is cselekedni. A vallásszabadság éppen ezt a lehetőséget biztosítja. Ezt tudatosítani kell. Ezért, mint feladat, jelentkezik a felelősségre nevelés. Ez a nyilatkozat pasztorális mondanivalója. Aki elismeri vallási dolgokban az emberi személy és közösségek szabadságát, annak az embereket e jog birtoklására nevelnie kell.

Ez a feladat elsősorban a két véglet elleni küzdelmet jelenti. „Korunkban az emberek különböző elnyomatásokban szenvednek és szabad elgondolásaikat veszélyek fenyegetik. Másrészt az is tapasztalható, hogy sokan hajlamosak a szabadság ürügye alatt minden alárendeltséget elvetni és kevésre becsülni a köteles engedelmességet."

(8. p.) A Zsinat buzdít mindenkit, akinek része van az emberek nevelésében, irányításában, hogy kerülje az igazsággal össze nem egyeztethető eszközök használatát és ugyanakkor alapozza meg a helyes engedelmességet, a közrendhez nélkülözhetetlen tekintéllyel szemben.

Mire irányuljon ez a felelősség, azaz a vallásszabadság pozitív gyakorlása? Nyilván a vallásszabadság jogának tárgyára, az Isten iránti köteles tisztelet kifejezésére, a vallási igazság terjesztésére és a vallásos életre. Különösen érvényes ez a felelősségteljes törekvés a katolikus egyház püspökei, papjai és hívei számára, mert ők nemcsak a saját meggyőződésük szerint, hanem az egyházat alapító Krisztus utasítása nyomán kell hogy imádják Istent, hirdessék az evangéliumot és Krisztus követőiként éljenek. (14. p.)

A vallásszabadság jogának elismerése mindezen túl további gyakorlati tennivalók elé állítja az embert, különösen a katolikus Egyházat és annak tagjait. – Felül kell vizsgálni a vallásszabadság jogának fényében a vegyesházasságok, a gyermekek vallásos nevelése, a közhatalom illetékessége kérdésében eddig általános katolikus véleményeket. – Ez azonban már túlmutat a nyilatkozat közvetlen célkitűzésein, ez már a Zsinat utáni idő teológiai, szociológiai, jogi vizsgálatának feladatát képezi.

A várható eredmények azonban mind ebből a rövid zsinati nyilatkozatból fognak kibontakozni.

Dr. Seregély István

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

1. – *(Bevezetés)*

A személy méltósága egyre elevenebben él kortársaink tudatában.[1] Növekszik azok száma, akik követelik, hogy az emberek saját belátásuk szerint és felelős szabadsággal cselekedjenek, tehát ne kényszerből, hanem kötelességük ismeretében. Úgyszintén megkívánják a közhatalom jogi korlátozását, nehogy túlságosan szűk határok közé szoruljon a személy és a társulások erkölcsileg megengedhető szabadsága. A társadalmi szabadság követelése leginkább az emberi szellem javaival kapcsolatos, és elsősorban a vallásnak a társadalomban való szabad gyakorlását célozza. Ez a vatikáni zsinat gondosan figyelembe véve ezeket az emberi igényeket, elhatározta, hogy nyilatkozik róluk: mennyiben felelnek meg az igazságnak és az igazsságosságnak. Ezért megvizsgálja az egyház hagyományát és tanítását, amelyekből mindig, a régivel összhangban álló, újat hoz elő.

Mindenekelőtt kijelenti a zsinat, hogy Isten maga ismertette meg az emberiséggel azt az utat, amelyen neki szolgálva, Krisztusban üdvözülhet és elérheti a boldogságot. Hitünk tárgya, hogy ez az egyedül igaz vallás a katolikus és apostoli egyházban áll fenn, és hogy ezt az egyházat bízta meg az Úr Jézus: vigye el az igaz vallást minden emberhez. Az apostoloknak ugyanis ezt mondotta: „Menjetek tehát, tegyétek tanítványommá mind a népeket. Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevére, és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek" (Mt 28,19–20). Minden embernek pedig kötelessége, hogy – különösen Istenre és az ő egyházára vonatkozólag – keresse az igazságot, s azt megismerve tegye magáévá s ragaszkodjék hozzá.

Hasonlóképpen kinyilvánítja a zsinat, hogy ez a kötelesség az embereket lelkiismeretükben érinti és kötelezi; nem is hathat másképpen az igazság, mint csakis magának az igazságnak az erejével, mely szelíden és mégis erőteljesen hatol az elmékbe. Továbbá, az a szabadság, amelyet az emberek Isten köteles tiszteletének teljesítéséhez követelnek, nem mást jelent, mint a kényszertől való mentességet a polgári társadalomban; a vallásszabadság tehát érintetlenül meghagyja azt a hagyományos katolikus tanítást, hogy az embereknek és a csoportoknak erkölcsi kötelességük keresni az igaz vallást és Krisztus egyetlen egyházát. Végül, a zsinat a vallásszabadságról tárgyalva tovább szándékozik fejleszteni az újabbkori pápák tanítását a személy sérthetetlen jogairól, valamint a társadalomnak jogon alapuló rendezéséről.

I. fejezet

A VALLÁSSZABADSÁG ELVE ÁLTALÁBAN

2. – *(A vallásszabadság tárgya és alapja)*

Ez a vatikáni zsinat kijelenti, hogy az emberi személynek joga van a vallásszabadsághoz. Ez a szabadság abban áll, hogy minden embernek mentesnek kell lennie a kényszertől akár egyesek, akár csoportok vagy bárminemű emberi hatalom részéről, mégpedig úgy, hogy a vallás tekintetében senki se legyen kénytelen lelkiismerete ellen cselekedni, se ne akadályozzák abban, hogy – jogos határok közt – lelkiismerete szerint cselekedjék akár magánéletében, akár a nyilvánosság előtt, akár egymagában, akár másokkal társulva. Kijelenti továbbá a zsinat, hogy a vallásszabadsághoz való jog az emberi személy méltóságán alapszik, amint ez a méltóság mind az Isten kinyilatkoztatott szavából, mind pedig magából az észből megismerhető.[2] A személynek e jogát a vallásszabadsághoz a társadalom jogrendjében úgy kell elismerni, hogy a polgári jog szerves részévé legyen. Maga a természet ösztönöz, egyszersmind az erkölcsi törvény is kötelez minden embert a méltósága nevében: mivel személy, azaz ésszel és szabad akarattal felruházott s ezért személyes felelősséggel rendelkező lény, keresse az igazságot, elsősorban a vallás tekintetében; köteles azután a megismert igazsághoz ragaszkodni s egész életét az igazság követelményei szerint berendezni. De az emberek e kötelességüknek csak úgy tehetnek eleget a természetüknek megfelelő módon, ha lélektanilag is szabadok és a külső kényszerítéstől is mentesek. A vallásszabadsághoz való jog alapja tehát nem a személy szubjektív hajlama, hanem magának a személynek a természete. Ezért a kényszertől való mentesség joga megmarad azoknál is, akik kötelességüknek nem tesznek eleget, az igazságot nem keresik és ahhoz nem ragaszkodnak. E jog gyakorlását nem szabad megakadályozni, amíg az igazságos közrendet nem sérti.

3. – *(A vallásszabadság és az ember viszonya Istenhez)*

Mindez még nyilvánvalóbb lesz annak, aki figyelembe veszi, hogy az emberi élet legfőbb szabálya maga az örök, objektív és egyetemes isteni törvény, amellyel Isten, bölcs és jóságos terve szerint, rendezi, irányítja és kormányozza az egész világot s az emberi közösség útjait. Az Isten ennek a törvényének részesévé teszi az embert, úgy, hogy ez egyre tökéletesebben képes megismerni a változhatatlan igazságot az isteni Gondviselés szelíd irányítása alatt.[3] Ezért mindenkinek kötelessége s következőleg joga is a vallási kérdésekben az igazságot keresni, hogy alkalmas eszközök igénybevételével, okosan alakíthassa ki magában azt a lelkiismeretet, amely helyesen, az igazságnak megfelelően ítélkezik.

Az igazságot pedig a személy méltóságának és társas természetének megfelelő módon kell keresni, azaz: szabad kutatás útján, tanítás, illetve útbaigazítás, közlés és párbeszéd segítségével; hiszen az emberek az igazságot, amelyet megtaláltak, vagy megtalálni véltek, ily módon közlik, hogy az igazság kutatásában egymást segítsék. A megtalált igazsághoz pedig szilárdan kell ragaszkodni, személyes döntéssel.

Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel és ismeri el az ember; köteles is lelkiismeretét minden tevékenységében hűen követni, hogy eljusson céljához, Istenhez. De nem is szabad őt akadályozni abban, hogy lel-

kiismerete szerint cselekedjék, különösen vallási téren nem. Mert a vallás gyakorlása, a maga természete szerint, elsősorban azokban a belső akarati és szabad aktusokban áll, amelyekkel az ember önmagát egyenesen Istennek veti alá; az ilyesféle cselekedeteket pedig a merőben emberi hatalom sem meg nem parancsolhatja, sem meg nem tilthatja.[4] Az ember társas természete viszont igényli azt, hogy belső vallási aktusait külsőleg kifejezze, vallási téren másokkal közösségben legyen és vallását közösségi formában élje.

Ezért jogsérelem éri a személyt s magát azt a rendet, amelyet Isten szabott meg az ember számára, ha megtagadják az embertől, hogy a társadalomban szabadon gyakorolhassa vallását, feltéve ha tiszteletben tartja a jogos közrendet.

Azok a vallási cselekmények, amelyekkel az ember önmagában vagy a nyilvánosság előtt, a lélek meggyőződésével aláveti magát Istennek, természetüknél fogva túlhaladják a földi és ideigvaló dolgok rendjét. Ezért az államhatalom, amelynek sajátos célja az evilági közjó gondozása, köteles ugyan a polgárok vallásos életét elismerni és támogatni, de – meg kell mondani – túllépi illetékességi körét, ha öntelten irányítani vagy megakadályozni akarja a vallásosság megnyilatkozásait.

4. – *(A vallási közösségek szabadsága)*

A vallás szabadsága, kényszertől való mentessége nemcsak az egyes személyeket illeti meg; el kell azt ismerni közösségi cselekményeire nézve is. Mert mind az embernek, mind magának a vallásnak a természete megkívánja, hogy legyenek vallási közösségek.

Azért, hacsak nem veszélyeztetik a közrend jogos követelményeit, az ilyen közösségeket joggal megilleti az a kiváltság, hogy saját szabályaik szerint igazgassák magukat, hogy nyilvános tiszteletet mutassanak be az isteni fönségnek, hogy tagjaikat a vallásos élet gyakorlásában segítsék, őket tanítással támogassák, s fejlesszék azokat az intézményeket, amelyekben a tagok együttműködhetnek életüknek a vallási elvek szerint való berendezésében.

Hasonlóképpen megilleti a vallási közösségeket az a jog, hogy törvényhozási eszközökkel vagy a közhatalom adminisztratív eljárásával ne akadályozzák őket vezetőik megválasztásában, nevelésében, kinevezésében vagy áthelyezésében, az elöljáróikkal, vagy a föld más részein élő vallási közösségekkel való érintkezésben, vallási épületek emelésében, valamint szükséges javak szerzésében és használatában.

Ahhoz is joguk van a vallási közösségeknek, hogy hitüket szóban vagy írásban akadálytalanul hirdethessék és megvallhassák. A vallásos hit terjesztésénél s ilyen gyakorlatok megismertetésénél azonban tartózkodni kell minden olyan tevékenységtől, amely a tisztességtelen, illetve nem igazolható kényszernek vagy rábeszélésnek akár a látszatát is kelti, különösen, ha egyszerűbb vagy ínséget szenvedő emberekről van szó. Az ilyenféle eljárásmódot a joggal való visszaélésnek s mások joga megsértésének kell tekinteni.

A vallásszabadsághoz az is hozzátartozik, hogy a vallási közösségek akadálytalanul és szabadon mutathassák meg, hogy tanításukban milyen kiváló erők rejlenek a társadalom egészséges rendjének biztosítására és az egész emberi tevékenység fellendítésére. Végül, az ember társas természetében és magában a vallás fogalmában gyökeredzik az a jog, hogy az emberek vallásos érzületük indítására szabadon tarthassanak összejöveteleket, vagy alapíthassanak nevelő, kulturális, karitatív, szociális célú egyesületeket.

5. – *(A családot megillető vallásszabadság)*

Minden családot, mint sajátos és őseredeti jogokkal rendelkező közösséget, megillet az a jog is, hogy szabadon in-

tézze a maga vallásos életének rendjét a szülők irányítása alatt. Ezeknek pedig jogukban áll, hogy saját vallási meggyőződésük szerint döntsék el, milyen legyen gyermekeik vallásos nevelése. Ezért az államhatalomnak el kell ismernie, hogy a szülőknek joguk van igazi szabadsággal megválasztani az iskolákat vagy a nevelés egyéb intézményeit; e választási szabadságuk rovására viszont nem róhatók rájuk, közvetlenül vagy közvetve, igazságtalan terhek. De sérelem éri a szülők jogát akkor is, ha gyermekeiket olyan iskolai előadások látogatására kényszerítik, amelyek nem felelnek meg a szülők vallásos meggyőződésének, vagy ha olyan kizárólagos nevelési irányt kényszerítenek a gyermekekre, amelytől a vallásos képzést teljesen távoltartják.

6. – *(A közhatalom feladatai)*

A társadalom közös java a társas élet ama feltételeinek összessége, amelyeknek segítségével az emberek a maguk tökéletességét teljesebben és könnyebben elérhetik; mivel pedig ez, vagyis a közjó, leginkább az emberi személy tiszteletben tartott jogain és kötelességein nyugszik,[5] azért az őrködés a vallásszabadság joga fölött kivétel nélkül feladata a polgároknak, a társadalmi csoportoknak, a közhatalomnak, az egyháznak és más vallási közösségeknek, mindegyiknek sajátos módján, a közjónak való elkötelezettségük nevében.

Minden államhatalomnak a lényegéhez tartozó kötelessége, hogy az ember elidegeníthetetlen jogait védelmezze és erősítse.[6] A közhatalomnak tehát igazságos törvényekkel és más alkalmas eszközökkel vállalnia és biztosítania kell minden polgára vallási szabadságának védelmét, kedvező feltételeket kell nyújtania a vallásos élethez, hogy a polgárok valóban gyakorolhassák a vallással kapcsolatos jogaikat és teljesíthessék annak kötelességeit, a társadalom pedig élvezze az igazságosság és a béke javait, amelyek az embereknek az Istenhez és az ő szent akaratához való hűségéből erednek.[7]

Ha egy nép különleges körülményeinek figyelembevételével egy állam jogrendje valamely vallási közösséget megkülönböztetett elismerésben részesít, akkor szükséges, hogy egyidejűleg elismerjék és tiszteletben tartsák minden polgárnak és vallási közösségnek a vallásszabadsághoz való jogát. Végül, az államnak vigyáznia kell arra, hogy nyíltan vagy rejtetten vallási szempontok miatt sohase érje sérelem a polgárok jogi egyenlőségét, mert az a társadalmi közjó szerves része, és semmiféle megkülönböztetés se legyen közöttük.

Ebből következik, hogy nem szabad az államnak erőszakkal, megfélemlítéssel vagy más módon polgáraira ráparancsolni bármelyik vallás követését vagy elvetését, vagy akadályozni valakit abban, hogy egy vallási közösségbe belépjen vagy azt elhagyja. Méginkább az Isten akarata ellen irányul az, és a személy meg a népek családjának szent jogát sérti, ha bármi módon erőszakot alkalmaznak a vallás eltörlésére vagy visszaszorítására, az egész földön, valamely vidéken vagy egy meghatározott csoporton belül.

7. – *(A vallásszabadság korlátai)*

A vallásszabadság joga a társadalomban valósul meg, ezért gyakorlását bizonyos szabályok korlátozzák.

Minden szabadság gyakorlásánál szem előtt kell tartani a személyes és a társadalmi felelősség erkölcsi elvét: az erkölcsi törvény az egyes embert és a csoportokat arra kötelezi, hogy a maguk jogainak érvényesítésénél legyenek tekintettel mások jogaira, mások iránt való kötelességeikre és mindenkinek közös javára. Mindenkivel szemben kötelez az igazságosság és az emberiesség.

A polgári társadalomnak joga van az önvédelemre a vallásszabadság ürügyén elkövethető visszaélésekkel szemben; kiváltképpen az államra tartozik a megfelelő védelem biztosítása. Ez azonban

ne önkényesen történjék, vagy igazságtalan kedvezéssel valamelyik fél iránt, hanem az objektív erkölcsi rendnek megfelelő jogszabályok szerint. Megkívánja ezt a minden polgárnak kijáró hatásos jogvédelem s a jogok békés egyeztetése, annak a tisztességes közbékének a fenntartása, amely a valódi igazságosságra épülő rendezett együttélés; valamint megkívánja a közerkölcs megőrzésének kötelessége. Mindez lényeges része a közjónak, és hozzátartozik a közrend fogalmához is. Egyébként azonban érvényesülnie kell a társadalomban a csorbítatlan szabadság gyakorlatának, amely abban áll, hogy az embernek a szabadság maximumát biztosítják és szabadságát csak a szükség esetén és annak mértéke szerint korlátozzák.

8. – *(A szabadságra való nevelés)*

Korunkban az emberek különböző jellegű elnyomatásoktól szenvednek, és szabad elgondolásaikat veszélyek fenyegetik. Másrészről az is tapasztalható, hogy sokan hajlamosak a szabadság ürügye alatt minden alárendeltséget elvetni és kevésre becsülni a köteles engedelmességet.

Ezért a vatikáni zsinat biztatja az összes embereket, különösképpen pedig a nevelőket: olyan emberek alakítására törekedjenek, akik az erkölcsi rendhez hűen, engedelmeskednek a törvényes tekintélynek s lelkesednek az igazi szabadságért; olyan embereket, akik az igazság fényénél, önállóan ítélik meg a dolgokat, munkáikat a felelősség átérzésével végzik, készek mindenre, ami jó és igazságos, és szívesen működnek együtt másokkal.

A vallásszabadságnak tehát arra is kell szolgálnia – és úgy is kell élni vele –, hogy az emberek nagyobb felelősséggel töltsék be hivatásukat a társadalmi életben.

II. fejezet

A VALLÁSSZABADSÁG A KINYILATKOZTATÁS FÉNYÉBEN

9. – *(A kinyilatkoztatás a vallásszabadság alapjait tárja fel)*

Mindaz, amit a vatikáni zsinat a vallásszabadság embert megillető jogáról kijelent, a személy méltóságán alapul. Ennek a méltóságnak követelményeit az idők folyamán egyre jobban tudatosították a tapasztalatok a gondolkozó emberben. A vallásszabadságról szóló tanítás az Isten kinyilatkoztatott szavába mélyíti gyökereit; ezért is a kereszténynyeknek még hűségesebben kell azt tiszteletben tartaniok. A kinyilatkoztatás ugyan nem hirdeti kifejezetten a jogot a külső kényszertől való mentességre a vallás tekintetében, viszont előtárja a személy méltóságát, annak teljes terjedelmét; bemutatja, mennyire tiszteli Krisztus a szabadakaratot, amellyel az ember vállalja kötelességét és hisz Isten szavában. A kinyilatkoztatás mutatja meg azt a szellemet, amelyet mindig tartoznak elismerni és követni ilyen kiváló Mester tanítványai. Mindez teljesebb fényt vet azokra az általános elvekre, amelyeken nyugszik ennek a vallásszabadságról szóló nyilatkozatnak a tanítása. A vallásszabadság a társadalomban a legteljesebb egyezést mutatja azzal a szabadsággal, amely a keresztény hit aktusát jellemzi.

10. – *(A hit szabad állásfoglalás)*

Az isteni kinyilatkoztatás tartalmazza és az atyák állandóan hirdették[8] a katolikus tanítás egyik legjelentősebb tételét: azt, hogy önkéntes legyen az a válasz, amelyet az ember Istennek a hitben ad; következésképpen senkit sem szabad a hit elfogadására kényszeríteni, ha akarata ellenáll.[9] Hiszen a hit természeténél fogva szabadakarati tény; az ember ugyanis, akit az üdvözítő Krisztus megváltott, és akit Isten Jézus Krisztus által a fogadott gyermekségre meghívott,[10] csak úgy ragaszkodhat a magát kinyilatkoztató Istenhez, ha az Atya vonzásának engedve[11] értelmesen és szabadon adja meg Istennek a hit hódolatát. A vallás dolgában tehát emberi részről mindennemű kényszer kizárása a hit jellegével teljes összhangban áll. Azért a vallásszabadság eleven gyakorlata nem csekély mértékben segít megteremteni azokat a körülményeket, amelyekben az embereket akadálytalanul lehet meghívni a keresztény hitre, ezt ők önkéntesen tehetik magukévá, s egész életükben tevékenyen megvallhatják.

11. – *(Krisztus és az apostolok magatartása)*

Isten arra hívja az embereket, hogy lélekben és igazságban szolgáljanak neki, tehát lelkiismeretben kötelezi, de nem kényszeríti őket: tekintetbe veszi az általa teremtett személy méltóságát, azt akarva, hogy az embert a saját belátása vezesse, és éljen szabadságával. Tökéletes módon mutatkozott meg ez Jézus Krisztusban, akiben Isten tökéletesen nyilvánította ki önmagát és elgondolásait. Krisztus ugyanis, aki Mesterünk és Urunk,[12] de szelid és alázatos szívű,[13] türelmesen vonzotta és hívta a tanítványokat.[14] Igaz ugyan, hogy tanítását csodákkal támasztotta alá és erősítette meg, de nem azért, hogy hallgatóival szemben erőszakot gyakoroljon, hanem azért, hogy bennük a hitet felkeltse és igazolja.[15] Tény, hogy hallgatóinak szemére vetette hitetlenségüket, de Isten büntetését az ítélet napjára hagyta.[16] Amikor az apostolokat a világba küldte, azt mondta nekik: „Aki hisz és megkeresztelkedik, az üdvözül, aki nem hisz, az elkárhozik" (Mk 16,16). De – tudva, hogy konkolyt vetettek a búza közé – ő maga parancsolja meg: hagyják mindkettőt nőni az aratásig, amely a világ végén lesz.[17] Nem akart erőszakkal uralkodó politikai messiás lenni,[18] inkább az Emberfiának nevezte magát, aki azért jött, hogy „szolgáljon és életét adja váltságul sokakért" (Mk 10,45). Isten tökéletes szolgájának bizonyult,[19] aki „a megroppant nádat nem töri le, a pislákoló mécsest nem oltja el" (Mt 12,20). A világi hatalmat és annak jogait elismerte megparancsolva az adó fizetését a császárnak, de félreérthetetlenül figyelmeztetett Isten magasabbrendű jogainak tiszteletbentartására: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené". (Mt 22,21). Végül, teljessé tette kinyilatkoztatását: a keresztfán végrehajtotta a megváltás művét, hogy így szerezzen az embereknek üdvösséget és igazi szabadságot. Tanúságot tett az igazságról,[20] ezt azonban nem akarta ellenfeleire ráerőszakolni. Országát ugyanis nem karddal védik;[21] azt az igazságról tett tanúság és az igazság meghallgatása építi, és az a szeretet teszi naggyá, amellyel a kereszten felmagasztalt Krisztus vonzza magához az embereket.[22]

Az apostolok Krisztus szavából és példájából okulva ugyanezt az utat követték. Krisztus tanítványai az egyház első korszakától kezdve azon fáradoztak, hogy az embereket Krisztus hitére térítsék, de ne erőszakkal, nem is az evangéliumhoz méltatlan mesterkedéssel, hanem elsősorban Isten igéjének erejével.[23] Bátorsággal hirdették mindenkinek az üdvösséget szerző Isten szándékát, „aki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére" (1Tim 2,4), de ugyanakkor tiszteletben tartották a gyöngéket, ha azok tévelyben voltak is, így mutatták meg, ho-

gyan „ad mindegyikünk önmagáról számot Istennek" (Róm 14,12)[24] és következésképp: miként tartozik a lelkiismeretének engedelmeskedni. Krisztushoz hasonlóan az apostolok is mindig azon voltak, hogy tanúságot tegyenek Isten igazságáról: „bátor bizalommal hirdették az Isten igéjét" (ApCsel 4,31)[25] a népek és a fejedelmek előtt. Rendületlenül élt bennük a hit, hogy az evangélium valóban Isten üdvösséget hozó ereje minden hivőnek.[26] Megvetve azért minden „földi fegyvert",[27] Krisztus szelídségének és mértéktartásának példájára Isten igéjét teljes bizalommal hirdették, tudva, hogy isteni erőt rejt magában, amely legyőzi az Istennel ellenséges hatalmakat,[28] s az embereket Krisztus hitére és szolgálatára vezeti.[29] Amint a Mester, az apostolok is elismerték a törvényes világi tekintélyt: „Mert nincs hatalom, csak Istentől", tanítja az Apostol, aki ennek alapján parancsolja: „Mindenki vesse alá magát a fölöttes hatalomnak... aki a hatósággal szembeszáll, Isten rendelésének szegül ellene" (Róm 13,1–2).[30] De ugyanakkor félelem nélkül mondtak ellent az apostolok az Isten szent akaratával szembehelyezkedő közhatalomnak: „Inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek" (ApCsel 5,29).[31] Ezt az utat követte a vértanúk és a hivők megszámlálhatatlan serege minden időben és minden földrészen.

12. – *(Az egyház Krisztus és az apostolok példáját követi)*

Az egyház tehát az evangéliumi igazsághoz marad hűséges, Krisztus és az apostolok útját követi, amikor a vallásszabadság elvét elismeri és érte síkraszáll, mert az összhangban áll az ember méltóságával és Isten kinyilatkoztatásával. Az isteni Mestertől és az apostoloktól kapott tanítást az idők során megőrizte és továbbadta. Bár Isten népének életében – ez a nép pedig a történelem viszontagságai között zarándokol – előfordult az evangéliumi szellemnek ellentmondásba megfelelő, sőt azzal ellenkező cselekvésmód is, de mindenkor megmaradt az egyház tanítása, hogy a hitre senkit sem szabad kényszeríteni.

Ez az evangélium, mint kovász, már régóta hat az emberek gondolkodásmódjára, és jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy az emberek az idők folyamán egyre több vonatkozásban ismerjék fel személyük méltóságát és kialakuljon a meggyőződés: a társadalomban a vallás területén távol kell tartani a személytől a kényszer bármilyen formáját.

13. – *(Az egyházat megillető szabadság)*

Azok között a dolgok között, amelyek az egyház javára szolgálnak – sőt magának a földi társadalomnak is érdekében állnak – s amelyeket oly szükséges mindenütt és mindenkor megőrizni és minden jogtalanságtól megvédeni, valóban az a legfontosabb, hogy az egyház annyi cselekvési szabadságot élvezzen, amennyit az emberek üdvösségének a gondozása megkíván.[32] Szent ez a szabadság, Isten egyszülött Fia ajándékozta az egyháznak úgy, hogy saját vérén szerezte meg azt. Valóban, annyira az egyház sajátja, hogy akik a szaabdságát támadják, Isten akarata ellen cselekszenek. Az egyház szabadsága alapvető elv az egyháznak a közhatalommal és az egész társadalmi renddel való kapcsolatában.

A társadalomban és minden közhatalom színe előtt jogot formál a szabadságra az egyház, mint az Úr Krisztus által rendelt lelki tekintély, amelynek isteni parancs adta a megbízást, hogy menjen el az egész világra és hirdesse az evangéliumot minden teremtménynek.[33] Igényt tart a szabadságra az egyház azon a címen is, hogy olyan emberek társasága, akiknek joguk van a világi társadalomban keresztény hitük parancsa szerint élni.[34]

Ha a vallásszabadság nemcsak szavakban meghirdetve és törvénybe foglalva létezik, hanem őszintén meg is valósít-

ják a gyakorlatban, akkor kapja meg az egyház az isteni küldetés megvalósításához szükséges függetlenség jogi és ténybeli szilárd feltételét; ezt egyébként az egyházi tekintély egyre nyomatékosabban sürgette a nyilvánosság színe előtt.[35] Ugyanakkor Krisztus hívei is, mint az emberek általában birtokolják az állampolgári jogot arra, hogy ne akadályozzák őket a lelkiismeretük szerint való életben. Összhang uralkodik tehát az egyház szabadsága és az általános vallásszabadság között, amelyet minden ember és közösség jogaként kell elismerni s törvényileg szentesíteni.

14. – *(Az egyház tagjainak feladatai)*

A katolikus egyháznak nagy odaadással kell munkálkodnia azon, „hogy az Úr tanítása terjedjen és dicsőségre jusson" (2Tessz 3,1), mert csak így tehet eleget az isteni parancsnak: „Tegyétek tanítványaimmá az összes népeket" (Mt 28,19).

Az egyház sürgetően kéri tehát gyermekeit, hogy mindenekelőtt végezzenek „imát, könyörgést, esedezést és hálaadást minden emberért... ez jó és kedves üdvözítő Istenünk szemében, aki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére" (1Tim 2,1–4).

Krisztus hívei lelkiismeretük alakításánál gondosan vegyék figyelembe az egyház szent és biztos tanítását.[36] Mert Krisztus akaratából a katolikus egyház az igazság tanítója: az a feladata, hogy hirdesse és hitelesen tanítsa az Igazságot, aki Krisztus, és hogy tekintélyével rámutasson az erkölcsi rendnek magában az emberi természetben gyökerező alapelveire és igazolja azokat. A keresztények pedig arra törekedjenek, hogy az élet világosságát terjesszék, akár a vértanúságot is vállalva, teljes bizalommal[37] és apostoli erővel, de ugyanakkor bölcsen viselkedjenek a kívülállókkal szemben, megmaradva „a Szentlélekben és az őszinte szeretetben s az igazság hirdetésében" (2Kor 6,6–7).

Mert a tanítvány súlyos kötelezettsége Mesterével, Krisztussal szemben, hogy a tőle kapott igazságot egyre teljesebben megismerje, hűségesen hirdesse és hathatósan védelmezze, kizárva azonban az evangélium szellemével ellentétes eszközöket. Ugyanakkor Krisztus szeretete sürgeti, hogy szeretettel, okosan, türelmesen bánjék hitben tévedő vagy tudatlan embertársaival.[38] Tehát egyidejűleg legyen tekintettel: kötelességére, hogy Krisztust, az éltető Igét hirdesse, a személy jogaira, továbbá arra a mértékre is, amellyel Isten Krisztus által juttatja a kegyelmet az embernek, hogy őt ezzel a hit önkéntes elfogadására és megvallására hívja.

15. – *(Záró gondolatok)*

Közismert tény: napjainkban az emberek megkívánják, hogy a vallást magánéletükben és nyilvánosan is gyakorolhassák, sőt a vallás szabadságát már a legtöbb állam alkotmánya polgári jognak nyilvánítja s nemzetközi okmányok ünnepélyesen elismerik.[39]

De vannak olyan kormányzatok is, amelyekben maguk a közhatalom szervei igyekeznek a polgárokat a vallástól eltéríteni s a vallási közösségek életét nehézzé és veszélyeztetetté tenni, bár államuk alkotmánya elismeri a vallásgyakorlat szabadságát.

Korunk kedvező jeleit örvendező lélekkel üdvözli, a siralmas tényeket fájdalommal állapítja meg a zsinat; mindenesetre buzdítja a katolikusokat és kér minden embert: fontolják meg igen figyelmesen, mennyire szükséges a vallásszabadság különösen a nagy emberi család jelen helyzetében.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy a nemzetek ma mindinkább egységre lépnek, a különböző műveltségű és vallású emberek között is mind szorosabbá válnak a kapcsolatok, és főleg, növekedőben az ember egyéni felelősségének a tudata. Ahhoz tehát, hogy az emberek világában

kialakuljon és megerősödjék a béke és az egyetértés, szükséges, hogy a vallásszabadságot az egész földön hathatós jogvédelem biztosítsa, és hogy tiszteletben tartsák a vallás szabad gyakorlását a társadalomban, ezt a legfőbb emberi kötelességet és jogot.

Adja meg Isten, minden ember Atyja, hogy a nagy emberi család a vallás társadalmi szabadságát gondosan megőrizze és eljusson – Krisztus kegyelmével és a Szentlélek erejével – a magasztos és örök szabadságra, „Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára" (Róm 8,21).

A zsinati atyák megszavazták ennek a nyilatkozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1965. december 7-én.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke
Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] Vö. XXIII. János Pacem in terris enciklikáját, 1963. április 11: AAS 55 (1963), p. 279; uo. p. 265; XII. Pius rádiószózata 1944. dec. 24: AAS 37 (1945), p. 14.

[2] Vö. XXIII. János Pacem in terris enciklikája 1963. április 11: AAS 55 (1963), pp. 260–261; XII. Pius rádiószózata 1942. dec. 24: AAS 35 (1943) p. 19; XI. Pius Mit brennender Sorge encikl. 1937. március 14: AAS 29 (1937) p. 160; XIII. Leó Libertas praestantissimum encikl. 1888. jún. 20: Acta Leonis XIII, 8 (1888), pp. 237–238.

[3] Vö. Aqu. Sz. Tamás, Summ Theol. I–II. q. 91 a. 1; q. 93. a. 1–2.

[4] Vö. XXIII. János Pacem in terris encikl. 1963. április 11: AAS 55 (1963), p. 270; VI. Pál rádiószózata, 1964. dec. 22: AAS 57 (1965), pp. 181–182.

[5] Vö. XXIII. János Mater et Magistra encikl. 1961. május 15: AAS 53 (1963), p. 417; Ugyanő Pacem in terris encikl. 1963. április 11: AAS 55 (1963) p. 273.

[6] Vö. XXIII. János Pacem in terris encikl. 1963. április 11: AAS 55 (1963) pp. 273–274; XII. Pius rádiószózata 1941. június 1: AAS 33 (1941), p. 200.

[7] Vö. XIII. Leó Immortale Dei encikl. 1885. nov. 1.: AAS 18 (1885), p. 161.

[8] Vö. Lactantius, Divinarum Institutionum, Lib. V, 19: CSEL 19, pp. 463–464, 465; PL 6,614 et 616 (cap. 20); S. Ambrosius, Epistola ad Valentianum Imp., Ep. 21: PL 16,1005; S. Augustinus, Contra litteras Petiliani, Lib. II, cap. 83: CSEL 52, p. 112; PL 43,315; vö. C. 23, q. 5,c. 33 (ed Friedberg, col. 939) Idem Ep. 35: PL 33,135; S. Gregorius Magnus, Epistola ad Virgilium et Theodorum episcopos Massiliae Galliarum, Registrum Epistolarum, I, 45: MGH Ep. 1,p. 72; PL 77,510–511 (lib. I. ep. 47); Idem, Epistola ad Johannem Episcopum Constantinopolitanum, Registrum Epistolarum, III, 52: MGH Ep, I, p. 210; PL 77,649 (lib. III, ep. 53); cf. D. 45, c. I (ed. Friedberg, col. 160); Conc. Tolet IV, c. 57; Mansi 10,633; cf. D. 45, c. 5. (ed. Friedberg, col. 161–162); Clemens III: X., V, 6,9: ed. Friedberg, col. 774; Innocentius III, Epistola ad Arelatensem Archiepiscopum, X., III, 42,3: ed. Friedberg, col. 646.

[9] Vö. CIC, c, 1351; XII. Pius szózata a S. Romana Rota törvényszék prelátusaihoz, ügyhallgatóihoz s egyéb tisztviselőihez és hivatalnokaihoz, 1946. október 6: AAS 38 (1946), p. 394; ugyanő Mystici Corporis encikl. 1943. június 29: AAS (1943), p. 243.

[10] Vö. Ef 1,5.

[11] Vö. Jn 6,44.

[12] Vö. Jn 13,13.

[13] Vö. Mt 11,29.

[14] Vö. Mt 11,28–30; Jn 6,67–68.

[15] Vö. Mt 9,28–29; Mk 9,23–24; 6,5–6; VI. Pál Ecclesiam Suam encikl. 1964. auguszt. 6.: AAS 56 (1964), pp. 642–643.

[16] Vö. Mt 11,20–24; Róm 12,19–20; 2 Tessz 1,8.

[17] Vö. Mt 13,30 és 40–42.

[18] Vö. Mt 4,8–10; Jn 6,15.

[19] Vö. Iz 42,1–4.

[20] Vö. Jn 18,37.

[21] Vö. Mt 26,51–53; Jn 18,36.

[22] Vö. Jn 12,32.

[23] Vö. 1 Kor 2,3–5; 1 Tessz 2,3–5.
[24] Vö. Róm 14,1–23; 1 Kor 8,9–13; 10,23–33.
[25] Vö. Ef 6,19–20.
[26] Vö. Róm 1,16.
[27] Vö. 2 Kor 10,4; 1 Tessz 5,8–9.
[28] Vö. Ef 6,11–17.
[29] Vö. 2 Kor 10,3–5.
[30] Vö. 1 Pét 2,13–17.
[31] Vö. ApCsel 4,19–20.
[32] Vö. XIII. Leó Officio sanctissimo levele 1887. dec. 22: AAS 20 (1887), p. 269; ugyanő Ex Litteris levele 1887. április 7: AAS 19 (1886), p. 465.
[33] Vö. Mk. 16,15; Mt 28,18–20; XII. Pius Summi Pontificatus encikl. 1939. október 20: AAS 31 (1939), pp. 445–446.
[34] Vö. XI. Pius Firmissimam constantiam levele 1937. március 28: AAS 29 (1937), p. 196.
[35] Vö. XII. Pius Ci riesce szózata 1953. dec. 6.: AAS 45 (1953), p. 802.
[36] Vö. XII. Pius rádiószózata 1952. március 23: AAS 44 (1952), pp. 270–278.
[37] Vö. ApCsel 4,29.
[38] Vö. XXIII. János Pacem in terris encikl. 1963. április 11: AAS 55 (1963), pp. 299–300.
[39] Vö. XXIII. János Pacem in terris encikl. 1963. április 11: AAS 55 (1963), pp. 295–296.

HATÁROZAT AZ ÖKUMENIZMUSRÓL „UNITATIS REDINTEGRATIO"

1. Történelmi előzmények

A II. Vatikáni zsinatnak „A keresztény egységtörekvésről" szóló határozatát nyugodtan nevezhetjük Isten kegyelmének a mai idők számára. Amit az egység érdekében a II. Vatikáni zsinatig mondtak és tettek, itt, ebben a határozatban nyeri el beteljesedését. Nemcsak szöveg, hanem, ahogy Congar mondta, valóban ökumenikus tett.

Természetesen e dokumentum az egységtörekvésnek nem a befejezése, hanem új reményeknek, új ígéreteknek kezdete.

A kereszténység botránya: a megoszlottság. Szomorú tény: a kereszténységen belül szakadás és megoszlottság van. Jézus Krisztus csak egy egyházat alapított és ezt az egyetlen egyházat egységesnek alapította. Hogy az evangélium nem hat a mai világban, annak egyik oka: az evangéliumot képviselő, az evangélium üzenetét hordozó kereszténység megoszlottsága. Az egység sohasem volt problémamentes. Már kezdetben is, meg később is voltak szakadások (pl. 451-ben a kalcedoni szakadás). A történelem folyamán két nagy szakadás, illetve megoszlás volt: a keleti és a nyugati egyházszakadás, illetve megoszlás.

A keleti egyházszakadást 1054-től számítjuk. Ekkor vált külön Kelet és Nyugat egyháza. A szétválás úgy történt, hogy a két egyház kölcsönösen kiközösítette egymást. Az az örvendetes tény, hogy 1965. dec. 7-én VI. Pál és Athenagorász konstantinápolyi pátriárka egyidőben kölcsönösen visszavonták az 1054-ben történt kiközösítést, még nem az egység helyreállítását jelentette, hanem csak azt, hogy az egység útjából elhárították ezt a botrányos akadályt.

A nyugati megoszlást Luther Márton fellépésétől (1517) számítjuk. A nyugati megoszlás a „reformáció" nevével lépett be az egyház történetébe. Természetesen a reformációs egyházakban, mivel megtagadták az egység elvét, a pápaságot, további bomlási folyamat indult meg. Így alakultak ki a különböző egyházak, ill. egyházi közösségek. Megemlítjük még a janzenizmusból fakadt utrechti egyházszakadást, és a Döllinger-i ókatolikusokat. A reformáció–ellenreformáció, a XVI. század szellemi légköre, valamint a vallásháborúk nyomán kialakult kölcsönös ellenszenv megmerevítette az álláspontokat. Ehhez a megmerevedéshez hozzájárult a trentói zsinat is, ill. a zsinat nyomán kialakult jogi formák által történő védekezés (pl. az áttérés szabályai). Az egyház történetében máskor is voltak szakadások, megoszlások, eretnekségek. Jogi előírások, merevítő, az egységet védő, de mégis csak elidegenítő előírások nem voltak és szinte észrevétlenül helyreállt az egység.

A trentói zsinat után kialakult szigorú előírások szilárd bástyát vontak az egyház köré: a katolikus egyház és a reformációs egyházak közé. Ezeket a szigorú előírásokat az állam is támogatta. Ennek az volt a következménye, hogy a katolikus egyházból a reformációs egyházakba, ill. onnan hozzánk nagyon nehézzé vált az átmenet.

Az egység helyreállítására irányuló katolikus törekvések. A keleti egyházakkal való egység helyreállítása érdekében történt két komolyabb, de teljesen eredménytelen kísérlet. Egyik a II. lyoni egyetemes zsinaton 1274-ben. Az egység létrejöttében a tudós és szentéletű Bonaventúra bíboros szerzett érdemeket. Az egység nem tartott sokáig. A másik nagy esemény az egység érdekében a ferrara–firenzei zsinat (1438–45). Ekkor egyesültek a görögök, az örmények és a jakobiták a római egyházzal. Mivel az egységnek inkább csak politikai okai voltak, a zsinat munkája eredménytelen maradt, sőt rontott a helyzeten, az egység felbomlott.

A reformáció idejében a trentói zsinatnak is célkitűzései között szerepelt az egyház egységének helyreállítása. Természetesen eredmény nélkül. IX. Pius pápa 1868-ban körlevélben fordult a világ összes protestánsaihoz és más nem katolikusaihoz, akik hisznek Jézus Krisztusban, és meghívta őket az 1870-ben tartandó I. Vatikáni zsinatra. A német protestantizmus ellenszenvvel fogadta ezt a meghívást, belőle a protestantizmus megsemmisítésének szándékát olvasta ki és egységesen távolmaradt. Annak ellenére, hogy az egyházban sohasem aludt ki az egység vágya, komoly eredmények nem jöttek, de talán nem is jöhettek létre. Ennek oka: az egység helyreállítása katolikus szempontból a következőket jelentette: A többi keresztény felekezeteket vissza kell vezetni a katolikus egyházba, hiszen onnan szakadtak ki. Ez, a rekatolizációnak is nevezhető elgondolás elfogadhatatlannak és megalázónak látszott a többi keresztény egyház számára. Egészen más szemmel nézünk az ökumenikus mozgalomra.

Az ökumenikus mozgalom nem katolikus eredetű. Kialakulásához döntő lökést a protestáns misszionáriusok adtak. Ők érezték legjobban, mit jelent a kereszténység megoszlottsága. 1910-ben Edinburgban ülésezett a protestánsok missziós értekezlete. Ez a missziós értekezlet feltárta a megoszlottság következtében előállt tarthatatlan helyzetet és elindította a protestáns egyházakban az egyházak egységét célzó mozgalmat.

Az ökumenikus mozgalom három ágból egyesült:

1. Faith and Oder, Hit és egyházszervezet. Charles Brent amerikai anglikán püspök nevéhez fűződik. Célkitűzése: előbb a hitben és az egyházszervezetben kell megteremteni az egységet, azután jön a többi feladat.

2. Life and Work, Gyakorlati kereszténység. Nathan Söderblom, uppsalai evangélikus érsek nevéhez fűződik. Alapkiindulás: nem számít ki, mit hisz, milyen egyházban él, – gyakorlatilag kell összefogni, meg kell mutatni a szeretetet. A többi majd megoldódik.

3. Az 1921-ben alakult Missziós Tanács. Az edinburgi missziós konferencia szellemében működött. Több gyűlést is tartottak. Különösebb eredmény nélkül.

1948-ban Amsterdamban megalapították „Az Egyházak Világtanácsát". A Világtanács hat-hét évenként közgyűlést tart. Ilyenek voltak Evanstonban (1954), Új Delhiben (1961) és Uppsalában (1968).

A katolikus egyház kezdetben tartózkodó magatartással nézte az ökumenikus mozgalmat. A hitközömbösség veszélye miatt védekező álláspontot foglalt el. A protestánsok uniós gyűléseiben nem látott mást, mint valamiféle egyezkedést. Az ortodoxokat szakadároknak, a nyugati különvált testvéreinket pedig eretnekeknek neveztük. XI. Pius pápa uralkodásának vezérgondolata Jézus Krisztus egyházának egy-

sége. Etlől függetlenül a „Mortalium animos" c. enciklikában megtiltotta a katolikus híveknek, hogy az ökumenikus mozgalom gyűlésein részt vegyenek. A megokolás az volt, hogy dogmatikailag helytelen a kiindulópont. Róma nem tárgyalhat a protestánsokkal, mint egyenrangú felekkel.

XII. Pius pápaságát már új korszaknak tekinthetjük. Pápává történt megválasztásáról hivatalosan értesítette a keleti pátriárkákat. A konstantinápolyi pátriárka a pápa koronázása alkalmával hálaadó istentiszteletet tartott és az Apostoli Szentszéknek jókívánatait tolmácsolta. Ilyen esemény a szakadás óta nem történt. Nagyon fontos állomásnak tartjuk az 1949-ben megjelent „Utasítás"-t. Az Utasítás lehetővé teszi, hogy az uniós találkozókra katolikus résztvevőket küldjenek. Nagyszerű, reménytkeltő indulás, a folytatás azonban elmaradt. Még 1952-ben egy értekezleten voltak ugyan a Szentszéknek hivatalos megfigyelői, de már 1954-ben Evanstonban újra tilos volt nemcsak a katolikus megfigyelők jelenléte, hanem még a laptudósító papi személyeké is. Ezekből a rövid utalásokból látható, hogy a katolikus egyház egységtörekvése annak ellenére, hogy fejlődést mutat, nem egyértelmű, nagyon is a rekatolizáció szellemében fogant.

2. Az egység helyreállításának kérdése a II. Vatikáni zsinaton

A katolikus egyház ökumenikus magatartásában döntő fordulatot és egyértelmű elkötelezettséget, legfőképpen pedig a rekatolizáció elvének feladását a II. Vatikáni zsinat hozta meg. Ezzel kapcsolatban két dátumra szeretnénk rámutatni: XXIII. János pápa 1960. jún. 5-én megalapította az Egységtitkárságot. 1962. okt. 12-én pedig az Egységtitkárság zsinati bizottság lett. Az Egységtitkárság jelentőségét abban látjuk, hogy összekötő szerepe van a katolikus egyház és az ökumenikus mozgalom között. Eddig ugyanis a katolikus egyházban nem volt egy olyan intézmény, amelyhez az Egyházak Világtanácsának tagjai hivatalosan fordulhattak volna. Természetesen ezzel még nem változott meg egyszerre a helyzet. Az Egységtitkárság nehezen tudta meggyőzni a különvált egyházakat, hogy itt új elindulásról van szó, hogy ezentúl másképpen értelmezzük az egységet. Az Egységtitkárság élére Bea bíboros került, aki a nem katolikus keresztények teljes bizalmát élvezte. János pápa és Bea bíboros nyíltsága és egyeneslelkűsége eredményesen hidalta át és győzte le a kezdeti nehézségeket. Az Egységtitkárság megegyezett az Egyházak Világtanácsával, küldjenek megfigyelőket a készülődő zsinatra, viszont ugyanilyen minőségben a katolikusok is részt vesznek az Egyházak Világtanácsa által meghirdetett Új Delhi-i tanácskozásokon. Így reménytkeltő mozgás indult meg az egyházakban és kedvező légkörben megtörténhetett a II. Vatikáni zsinat egybehívása.

XXIII. János pápa 1962. okt. 11-én nyitotta meg a II. Vatikáni zsinatot. Az ökumenikus mozgalom vonatkozásában három szkéma került a zsinat elé: 1. A zsinat ún. Keleti Bizottsága által beterjesztett szkéma: De unitate Ecclesiae. Ut omnes unum sint. 2. A Teológiai Bizottság által benyújtott: De Ecclesia szkémában volt egy fejezet az egységtörekvésről. 3. Az Egységtitkárság által benyújtott: De oecumenismo c. szkéma.

1963. dec. 1-én a zsinat úgy határozott, hogy az ökumenikus mozgalomról csak egy szkéma legyen, és hogy az eddig benyújtott három szkémát egybe kell dolgozni. 1963. jan.–márc.-ban az Egységtitkárság a Keleti Bizottsággal együtt kidolgozza a „De oecumenismo" határozat első fogalmazványát. Ezt az első fogalmazványt elküldik a zsinati atyáknak. 1963. jún. 3-án, pünkösdhétfőn meghalt XXIII. János pápa. Utóda VI. Pál. A zsinati munkálatok megszakítás nélkül folytatódnak.

1963. szept. 29-én VI. Pál pápa megnyitja a II. Vatikáni zsinat második ülésszakát. 1963. novemberében az első megfogalmazást általában és fejezetenként vitatják meg. 1964. febr.–márc.-ban az Egységtitkárság, a Keleti Bizottság és a Teológiai Bizottság szakértőinek egy csoportja feldolgozza a hozzászólásokat, kritikákat és azt bedolgozásra átadják az Egységtitkárságnak. Így született meg a második megfogalmazás. Ezt a szöveget ismét megküldik a zsinati atyáknak. 1964. okt.–nov.-ben, a harmadik ülésszakon ez a második megfogalmazás kerül részletenként szavazásra. Tárgyalni nem kellett, mert már a második ülésszakon alaposan megtárgyalták. 1964. nov. 19-én még 19 szövegváltoztatást eszközölnek. 1964. nov. 21-én szavazás (2137 – 11) és ünnepélyes kihirdetés. Így született meg a II. Vatikáni zsinatnak a keresztény egységtörekvésről szóló határozata.

3. *A zsinati határozat tartalma és jelentősége*

A határozat 24 pontból áll, a következő felosztásban: bevezetés és három fejezet.

1. Az ökumenizmus katolikus elvei.
2. Az ökumenizmus gyakorlata.
3. A római apostoli széktől különvált egyházak és egyházjellegű közösségek.

Ez két részre oszlik: I. A keleti egyházak és II. A nyugati különvált egyházak és egyházjellegű közösségek.

Nem a tartalmat akarjuk most ismertetni, hanem kiragadni azokat a szempontokat, amelyek a határozat olvasásában és tanulmányozásában eligazítanak bennünket, valamint segítenek annak tökéletesebb megértésében.

Kinek szól a határozat? Elsősorban nekünk, katolikusoknak és csak azután különvált testvéreinknek. Azt hangsúlyozza, hogy nekünk kell kezdeményeznünk. Világos eligazítást ad, határozott felhívást tartalmaz, új alapelveket szögez le. Nekünk is alakulnunk kell, hogy alkalmasak legyünk az ökumenikus munkára. Minél közelebb jutunk Krisztushoz, annál közelebb jutunk egymáshoz is. Így valósul meg majd az egyesülés. Ebből érthető, hogy a zsinat nem hoz létre egy új katolikus ökumenikus mozgalmat, hanem a már meglevőt akarja támogatni. A határozat első megfogalmazásában az első fejezet címe ez volt: A katolikus ökumenizmus alapelvei. Ezt a címet megváltoztatták. A második megfogalmazásban így szerepel: Az ökumenizmus katolikus elvei.

Természetesen a határozat különvált testvéreinknek is szól. Megtanulhatják belőle a mi állásfoglalásunkat, készségünket, szándékainkat és alapelveinket, amelyek bennünket vezetnek, vagy kötnek.

Alapelvek, amelyek nem változtak és nem is változtathatók

Az egyháznak egységesnek kell lennie a következő szempontok miatt: A megváltás, – Krisztus imádsága, – az Oltáriszentség, amely jelzi és egyszersmind meg is valósítja az egységet – és Krisztus parancsa. Az egység feltételei: Az egy hit megvallása, – a közös istentisztelet, – és a testvéri egyetértés. Az egység biztosítékai pedig: a Szentlélek, – az apostolok kiválasztása, – a pápa és a püspökök küldetése az evangélium hirdetésében, a szentségek kiszolgáltatásában és a szeretetben való kormányzásban. Ezek az alapelvek az egyházról szóló konstitúciót tükrözik vissza. Az egységet Krisztus kezdettől fogva megadta egyházának, hirdeti a zsinat: „Hisszük, hogy a katolikus egyházban elveszíthetetlenül megvan és reméljük, hogy gyarapodni fog napról napra a világ végezetéig." (Ökumenizmus 4.)

Az üdvösség valamennyi eszközét csak a katolikus egyház által érhetjük el. A katolikus egyház tehát az üdvösség egyetemes segítőeszköze. A különvált egyházakban nincs meg a Krisztus szándéka szerinti egység. Nem élvezik azt az egységet, amelyben Krisztus részesíteni akarta az egyházat.

Minket, katolikusokat ezek az alapelvek lelkiismeretben kötelezneк. Ha ezekhez hűségesek vagyunk, Krisztus misztériumához vagyunk hűségesek. Azt is megértjük természetesen, hogy különvált testvéreink számára a katolikus alapelvek kihangsúlyozása elfogadhatatlan követelménynek látszik az ökumenikus együttműködéshez. A határozat szerint az ökumenikus magatartáshoz az illik, hogy ők készek legyenek a mi álláspontunk meghallgatására és a Szentírásból, az apostoli hagyományból való bizonyításunkra válaszolni. Így alakul ki, így fejlődik a dialógus. Hiszen az eset fordítva is áll. Különvált testvéreink egyházfogalma nekünk épp úgy elfogadhatatlan követelmény, mint nekik a mi egyházfogalmunk. De nekünk is késznek kell lennünk, hogy őket meghallgassuk, érveikre válaszoljunk, nem vitatkozva, hanem dialogizálva, párbeszédet folytatva, hogy egyrészt egymást jobban megismerjük, másrészt, hogy egymást a krisztusi örökség mélyebb és tökéletesebb megértésére segítsük.

4. A határozat szelleme

Miután a zsinat fölvázolta a katolikus álláspontot, számunkra új szempontokat kínál, új magatartást vár el tőlünk. Ezek a következők:

Az egység ügye mindenki gondja legyen. Az egység szorgalmazása nemcsak a pápa és a püspökök, nem is csak a papok dolga, hanem minden keresztény hivőnek is szívügye legyen.

A begyökerezett előítéletek, a kölcsönös ellenszenv feloldása a mi híveinkre vár. A katolikus hivő magatartásához az egységtörekvésekről szóló határozat után elengedhetetlenül hozzátartozik az egység utáni tevékeny vágy és annak hatékony munkálása.

Bűnbánat. Itt egy olyan tényről van szó, amely nemcsak hogy új, de merész is, szinte hallatlanul nagy dolog; az egység ellen elkövetett bűneink emlegetése. A zsinat előtt inkább csak a különvált egyházak bűneiről beszéltünk. Legnagyobb bűnük természetesen az volt, hogy kiléptek az egyházból. Ezt olvassuk a határozatban: „Alázatosan könyörögve kérünk tehát bocsánatot Istentől is, különvált testvéreinktől is, viszont mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek." (Ökumenizmus 7.) Továbbá már nem érdekes, ki volt a hibás, ki volt a bűnös, egy a lényeg: hogy az akkor történt és ma is fennálló megoszlottságot meg kell szüntetnünk. Ez a mi feladatunk.

Belső reform. A bűnbánat a múltra tekintett, a belső reform a jelent és a jövőt nézi. Azt kívánja tőlünk, hogy minden katolikusnak törekednie kell a keresztény életszentségre. Belső megtérés nélkül, buzgó vallásosság nélkül sohasem lesz egység.

Kezdeményezés. Ez is egy új zsinati szempont. Eddig ugyanis az volt az álláspont, hogy térjenek meg, tartsanak bűnbánatot és szívesen visszafogadjuk őket. Nem elég, hogy készséggel várjuk őket. Az első lépést nekünk kell megtennünk. Nem csúfoljuk egymást, nem nevezzük őket eretnekeknek és szakadároknak. Imádkoznunk kell egymásért.

Ne azt keressük, ami elválaszt, hanem azt, ami összeköt

Egy bizonyos, hogy a közösségi kapcsolat, bár nem teljes, de már most is megvan a katolikus és a többi egyház között. Elsősorban ott van meg ez, azokkal áll fenn, akik hisznek Jézus Krisztusban és részesülnek a keresztség szentségében. Valóban keresztények ők, ezért őket a katolikusok testvéreiknek ismerik el. A hiten és a keresztségen kívül találhatók még más, egyházat építő, vagy alkotó elemek is. Mindezek Krisztustól származnak, hozzátartoznak Krisztus egyetlen egyházához. A fogyatkozások és hiányok ellenére is, a krisztusi örökségből megőrzött értékek miatt a különvált egyházaknak egyházi közösségeknek megvan az üdvtörténeti jelentőségük. Krisztus lelke nem utasítja el, hanem felhasználja őket az üdvösség eszközéül – állapítja meg a zsinat. E zsinati igazságok elismerése kötelez bennünket. Természetesen a zsinat tudatában van annak is, hogy a teljes egyházi közösséget igen sok akadály gátolja, mind a fegyelem, mind pedig az egyház szervezetét illetően. De ami érték van bennük, azt el kell ismernünk, azt értékelnünk kell, azt fel kell karolnunk. Elismerjük, ami náluk jó, sőt tanulhatunk is tőlük.

Nem rekatolizáció és nem uniformizálás

A zsinat elfogadja azt a tényt, hogy a különböző egyházak, egyházi közösségek sajátos egyéni értékekkel is rendelkeznek. Ezért nem akar teljes egyformaságot mindenben. Csak abban kell ragaszkodni az egyöntetűséghez, amiben szükséges. A többiben, főleg a lelkiségnek és kegyelemnek, a szertartásoknak a formáiban, sőt még a kinyilatkoztatott igazságok hittudományos feldolgozásában is ügyelni kell a szabadságra. De minden dolog legfőbb törvénye a szeretet legyen.

Párbeszéd és imádság

Jobban meg kell ismernünk egymást. Erre segítenek bennünket a mindkét részről összehívott találkozások. Új feltételeket szab meg a zsinat. A résztvevők legyenek szakemberek, tárgyaljanak egyenlő rangú félként és álljanak az egyházi feljebbvalóik felügyelete alatt. A zsinat által meghirdetett párbeszéd olyan légkört biztosít, amelyben az egymás megismerése és az egymáson való segítés minden hátsó gondolat nélkül megvalósítható. Csak ilyen légkörben lehetséges a közös imádság is. Nemcsak szabad, hanem kívánatos is, hogy a katolikusok együtt imádkozzanak különvált testvéreikkel. Idekívánkozik egy megjegyzés: „A keresztények egységének helyreállítása érdekében azonban nem szabad válogatás nélkül használható eszköznek tekinteni a közösen végzett szent cselekményeket." (Ökumenizmus 8.) Ugyanis ez egyházanként külön elbírálás alá esik.

Új követelmények a hittudományban

A határozat ebben a tárgyban is új korszakot nyit meg. Ez a nyitás két szempontból fontos. Hittudományunk eléggé polemizáló és főleg elítélő volt. Ezt félretéve, ezentúl az igazságszeretet, a jóindulat és az alázatosság vezesse a hittudományt. A másik fontos szempont pedig a katolikus igazságok hierarchiája, azaz a kinyilatkoztatott igazságoknak rangsoruk van. Hogyan kell ezt érteni? Kétféle rangsorolás van. Egyik a kinyilatkoztatott igazságok külső, formai szempontja, azaz milyen mértékben kinyilatkoztatott az illető igazság. Pl. kifejezetten, közvetlenül, vagy bennfoglaltan, közvetve kinyilatkoztatott. A másik pedig a kinyilatkoztatott

igazságok belső, tartalmi szempontja. Kétféleképpen képzelhető el. Az egyik elképzelésben három fokozat van: A keresztény hit alapja és központja; – a többi hitigazság; – a kinyilatkoztatást körülfogó történeti tények, előzmények és következmények. A másik elképzelés szerint pedig vannak a cél rendjébe tartozó, – és az eszköz rendjébe tartozó igazságok. A határozat nem azt mondta, hogy a kinyilatkoztatott igazságok nem egyformán igazak, hanem csak annyit, hogy másképpen kapcsolódnak a keresztény hit alapjához. Nagyon élesen kihangsúlyozza a határozat, hogy semmi sem veszedelmesebb az ökumenizmusra nézve, mint a hamis békülékenység, ill. az igazságoknak a békülékenység érdekében történő hamis beállítása. Messzemenő következtetéseket ebből levonni még nem lehet. Annyit azonban segít, hogy a különböző egyházakban tudatosul majd a kinyilatkoztatás központi magja. Így nyilvánvalóvá lesz, hogy a legfontosabb dolgokban máris megvan az egység.

Közös tanúságtétel és összefogás

Az eddigi szempontok bármennyire is nem azt keresték, ami szétválaszt, hanem azt, ami összeköt, mégis sok-sok problémát vetettek fel. A közös tanúságtétel gyakorlati szempont, de nagyon sürgős és fontos. A közös tanúságtevés elsősorban abban áll, hogy valamennyi keresztény vallja meg hitét, kölcsönösen becsüljék meg egymást és vállvetve tegyenek tanúságot a keresztény reményről. Ez az összefogás főleg szociális együttműködésben mutatkozzék meg. Ez az a terület, ahol legjobban meg tudjuk mutatni, hogy máris mennyire egyek vagyunk.

5. A keleti egyházak

Amit itt a zsinat a keleti egyházakról elmondott, azt két szempont szerint foglalhatjuk össze: sajátos értékeik elismerése és feladataink.

A keleti egyházak közül számos apostoli eredettel dicsekedhet. Van szentmiséjük, papságuk és szentségeik. Ez az alapja annak, hogy lehetséges a szent cselekményekben való közös részesedés. Külön kiemeli a zsinat a keletiek mélységes Mária-tiszteletét. Gazdag lelkiéleti hagyománnyal rendelkeznek. Ősidők óta virágzott náluk a szerzetesség. A különbözőségek nem érintik a lényeget.

6. A nyugati egyházak

A zsinat kifejezetten megemlíti, hogy nem vállalkozik a nyugati egyházak és egyházjellegű közösségek kimerítő jellemzésére. A nyugati egyházak nemcsak a katolikus egyháztól, hanem egymástól is meglehetősen különböznek. Ez kétségtelenül súlyos probléma. Még inkább fokozza a nehézséget, hogy az egyház egységének vágya nem mindenütt kapott erőre. A zsinat célja itt inkább csak az, hogy megkeresse azokat a szempontokat, amelyek a párbeszéd alapjai lehetnek. Ezek pedig a következők: *A Szentháromság és Jézus hite.* A határozat tudatában van annak is, hogy jelentős eltérések vannak az alapvető igazságok körül, mégis örvendezik annak láttán, hogy különvált testvéreink is hisznek a Szentháromságban és közös Megváltónkban, Jézus Krisztusban. *A Szentírás nagyrabecsülése.* A szentírásban keresik Istent. A Bibliában szemlélik Krisztus életét és mindazt, amit Krisztus az emberiség üdvösségéért tanított és tett. Tanulhatunk tőlük a szentírás nagyrabecsülésében. Annak is tudatában van a zsinat, hogy különvált testvéreink egymástól eltérő módon

vélekednek a szentírásról és annak az egyházhoz való viszonyáról, de ettől függetlenül áll, hogy a szentírás elsőrendű alap a párbeszédhez. *A keresztség és a többi szentség.* A keresztség szentségéről vallja a zsinat, hogy az valóban egyesítő kötelék. Azonban a keresztség csak a kezdet, mindenestől a Krisztusban való élet teljességére irányul. Világosan megmondja a zsinat: különvált testvéreink nem őrizték meg sértetlenül az Eucharisztia misztériumának teljes gazdagságát. Roppant érdekes, amit a zsinat különvált testvéreink Úrvacsorájáról mond.

A protestánsok Úrvacsorájában is megtalálta azt a közös alapot, amely a párbeszédnek kiindulópontja lehet. Ez a közös alap pedig a következő: Különvált testvéreink az Úrvacsorában Jézus Krisztus haláláról és föltámadásáról emlékeznek meg és így megvallják, hogy a Krisztussal való közösség az életet jelzi és várják az ő dicsőséges eljövetelét. Ezt tesszük mi is minden szentmisében: „Halálodat hirdetjük Urunk, és hittel valljuk föltámadásodat, amíg el nem jössz." A zsinat kifejezte szándékát, hogy az Úrvacsoráról, meg a többi szentségről szóló tanítás legyen a párbeszéd tárgya. A határozat a legnagyobb elismeréssel nyilatkozik különvált testvéreink példamutató életéről.

7. *Összefoglalás*

A zsinat, miután kifejtette az egységtörekvés katolikus elveit, feltételeit és arra buzdított minden keresztény hívőt, katolikust és nem katolikust, hogy az egység munkálásában tevékenyen részt vegyen, két kijelentéssel zárja a határozatot: Egyik az, hogy bizalommal tekint a jövőbe, mégpedig azért, mert reméli, hogy magunk is megteszünk mindent. A másik pedig: kijelenti a zsinat, hogy az egység helyreállítása emberi erőt és tehetséget meghaladó szent cél.

Az eredmény nagymértékben attól függ, engedelmesebbek leszünk-e Krisztus iránt, hűségesebbek leszünk-e Krisztus követésében. A határozat nem befejezés, hanem reményteljes ígéretek kezdete. Nem hátra, hanem előre tekint. Nem vitaanyag, hanem bázis, amelyről el lehet indulni. Nem hallgat el dolgokat, hanem mindent világosan föltár. Nem bocsátkozik részletekbe. Ezt a kérdést az ökumenikus direktóriumra hagyta.

Az ökumenikus direktórium I. része 1967-ben; II. része 1970-ben jelent meg. A direktórium 94 pontban részletesen tárgyalja és egyedi esetekre lebontva tartalmazza mindazt, amit a keresztény egységtörekvésről szóló zsinati határozat általános irányelvként megfogalmazott. Különösen fontosnak látszik, hogy megemlítsük a keresztség érvényességéről szóló rendelkezéseket, valamint a lelki egység előmozdítására alkalmas gyakorlatokat: a közösen végzett imádságról, annak formájáról és a közösen végzett szent cselekményekről szóló rendelkezéseket. Külön a keletiekkel és külön a nyugatiakkal.

Az egységtörekvésről szóló zsinati határozatot prédikálnunk kell, hogy híveink megismerjék azt és szellemét, célkitűzéseit, új magatartást formáló alapelveit magukévá tegyék. A határozat tanítása négy szentbeszédben nagyon jól összefoglalható: 1. A szakadás és különválás története. Jelenlegi helyzet. 2. A keleti egyházak. 3. A nyugati egyházak. 4. A zsinati magatartás új szempontjai.

Dr. Szabó Gyula

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

Előszó

1. – Az egység helyreállítását előmozdítani az összes keresztények között az egyik főcélja a II. vatikáni egyetemes szent zsinatnak. Krisztus Urunk csak egyetlen egyházat alapított, mégis több keresztény közösség igényli az emberektől, hogy elismerjék, mint Jézus Krisztus igazi örökségét. Valamennyien az Úr tanítványának vallják magukat, de különbözőképpen vélekednek és külön utakon járnak, mintha maga Krisztus lenne megosztva.[1] Ez a megosztottság kétségkívül ellenemond Krisztus akaratának, botránkoztatja a világot és károsítja a legszentebb ügyet, az evangélium hirdetését minden embernek.

A történelem Ura azonban bölcsen és türelmesen valósítja meg hozzánk, bűnösökhöz lehajló kegyességének tervét. Bőségesebben, mint valaha, árasztani kezdte napjainkban az egymástól különvált keresztényekre az önbírálat és az egység utáni vágyakozás kegyelmét. Ez világszerte igen sok embert megérintett. Különvált testvéreink között is napról napra szélesebb körben mozgalom kezdődött az összes keresztények egységének helyreállítására, a Szentlélek kegyelmének ihletése nyomán. Ezt az egységtörekvést nevezik ökumenikus mozgalomnak; résztvevői a Szentháromság Egyistent imádják, és Jézust vallják Úrnak és Megváltónak. Nemcsak egyénenként, külön-külön csatlakoztak a mozgalomhoz, hanem testületileg is, vagyis azokkal a közösségekkel együtt, amelyekben megismerkedtek az evangéliummal. Ezeket mondja ki-ki a maga egyházának, Isten egyházának. De azért csaknem valamennyien Isten egyetlen és látható egyháza után sóvárognak, ha más-más elképzelés szerint is. Szeretnék, ha igazán egyetemes lenne, küldetése az egész világra szólna, hogy az evangélium hitére térjen a világ, és így üdvözüljön Isten dicsőségére.

Szent zsinatunk örömmel tapasztalja mindezt. Vágyódik is, hogy helyreálljon az egység Krisztus minden tanítványa között. Miután tehát előzőleg kifejtette az egyházról szóló tanítást, most minden katolikus hivő előtt fel akarja tárni azokat az eszközöket, utakat és módokat, amelyek által válaszolhatnak ezen isteni kegyelem felszólítására.

I. fejezet

AZ ÖKUMENIZMUS KATOLIKUS ELVEI

2. – *(Az egyház egy és egységes)*

Isten szeretete abban nyilvánult meg közöttünk, hogy emberré lett az Isten egyszülött Fia: az Atya elküldötte a világba, hogy megváltóként új életre támassza és egybegyűjtse az egész emberiséget.[2] Mielőtt a kereszt oltárán szeplőtelen áldozatként felajánlotta önmagát, így imádkozott Atyjához híveiért: „Legyenek mindnyájan egy! Amint Te, Atyám, bennem vagy és én benned, úgy legyenek ők is bennünk, hogy így elhiggye a világ, hogy te küldtél engem" (Jn 17,21). Meg is alapította egyházában az eukarisztia csodálatos szentségét, amely jelzi és egyszersmind valóra is váltja az egyház egységét. Tanítványainak új parancsot adott, a kölcsönös szeretet parancsát,[3] és megígérte nekik a Vigasztaló Szentlelket,[4] hogy mint Uruk és Éltetőjük velük maradjon mindörökké.

Miután pedig a mi Urunk, a keresztre fölmagasztalt Jézus megdicsőült, kiárasztotta a megígért Lelket. Általa hívta meg és gyűjtötte a hit, remény és a szeretet egységébe az újszövetség népét, vagyis az egyházat, ahogy az apostol tanítja: „Egy a test és egy a Lélek, mint ahogy hivatástok is egy reményre szól. Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség" (Ef 4,4–5). Hiszen „mindannyian, akik megkeresztelkedtetek Krisztusban, Krisztust öltöttétek magatokra... mindannyian eggyé lettetek Krisztus Jézusban" (Gal 3,27–28). A Szentlélek a hívőkben lakozik, betölti és kormányozza az egész egyházat. Ő az egyház egységének lételve, mert ő teremti meg ezt a csodálatos közösségi kapcsolatot a hívők között, és Krisztusban bensőséges egységbe ő hoz össze mindenkit. Ő osztja ki a különféle lelki adományokat és szolgálatokat,[5] más-más tisztségekkel gazdagítva Jézus Krisztus egyházát, „hogy szolgálatuk betöltésére neveljék a szenteket és felépítsék Krisztus testét" (Ef 4,12).

Krisztus tanító, kormányzó és megszentelő tisztséggel bízta meg a tizenkét apostol testületét,[6] hogy ezáltal állandósítsa szent egyházát mindenütt a földön a világ végéig. Kiválasztotta közülük Pétert és az ő hitvallás-tétele után kijelentette, hogy reá építi egyházát. Neki ígérte a mennyek országa kulcsait,[7] és miután Péter megvallotta szeretetét is, reá bízta összes juhait, hogy megerősítse őket a hitben,[8] és tökéletes egységbe összefogva vezesse őket.[9] Ugyanakkor azonban Jézus Krisztus marad mindörökké a legfőbb szegletkő[10] és lelkünk pásztora.[11]

Az apostol és utódaik, azaz Péter utódainak főssége alatt a püspökök híven hirdetik az evangéliumot, kiszolgáltatják a szentségeket és szeretetben kormányoznak. Jézus Krisztus – a Szentlélek működése által – így akarja gyarapítani az ő népét és tökéletesíteni annak közösségi kapcsolatát az egységben: az egy hit megvallásában, a közös istentiszteletben és Isten családjának testvéri egyetértésében.

Így az egyház, vagyis Isten egyetlen nyája, mint a népek között fölemelt zászló,[12] a béke evangéliumát hirdeti az egész emberiségnek,[13] miközben reménységgel telve vándorol égi hazája és célja felé.[14]

Ez az egyház egységének szent titka Krisztusban és Krisztus által; míg a Szentléleknek köszönhető az adományok és szolgálatok különbözősége. E titoknak végső mintaképe és létrehozó elve a személyek egysége a Szentháromság Egyistenben: az Atya és a Fiú egysége a Szentlélekben.

3. – *(A különvált testvérek kapcsolata a katolikus egyházzal)*

Istennek ezen egyetlen egy egyházában már kezdet óta támadtak bizonyos szakadások.[15] Ezeket az apostol súlyosan korholja és elítéli.[16] A későbbi századokban még nagyobb nézeteltérések támadtak, és éppen nem jelentéktelen közösségek különültek el a katolikus egyház teljes közösségétől; ebben többnyire közrejátszottak az emberek bűnei mindkét oldalról. Ámde akik manapság születés útján kerülnek be az ilyen közösségekbe, és e közösségek által részesülnek Krisztus hitében, már nem okolhatók az elkülönülés bűne miatt. Testvéri tisztelettel és szeretettel zárja szívébe őket a katolikus egyház. Azok ugyanis, akik hisznek Krisztusban, és szabályszerűen részesültek a keresztség szentségében, már bizonyos – jóllehet nem tökéletes – közösségi kapcsolatba kerültek a katolikus egyházzal. Ugyanakkor azonban köztük és a katolikus egyház között mind a tanítás és a fegyelem dolgában, mind pedig az egyház szervezetét illetően többféle eltérés van. Így nem kevés, és olykor eléggé súlyos akadály gátolja a teljes egyházközösséget; az ökumenikus mozgalom ezeket az akadályokat akarja leküzdeni. Ám, akik hitből megigazultak a keresztségben, máris beiktatódnak Krisztus testébe.[17] Jogosan díszíti tehát őket a „keresztény" megjelölés, a katolikus egyház gyermekei pedig méltán ismerik el őket testvéreiknek az Úrban.[18]

Ezenfelül a katolikus egyház látható keretein kívül is szép számban és kiemelkedő módon meglehetnek azok az alkotó elemek vagy javak, amelyeknek együttese építi és élteti magát az egyházat: az Isten írott igéje, a kegyelmi élet, a hit, a remény, a szeretet és a Szentlélek többi benső ajándéka, de látható alkotó elemek is. Mindez Krisztustól való, őhozzá vezet, és joggal hozzátartozik Krisztus egyetlen egyházához.

A keresztény vallás szent cselekményeinek jórészét különvált testvéreink is végzik. Ezek kétségtelenül megteremthetik a kegyelmi életet, és el kell ismernünk, hogy meg tudják nyitni üdvösségünk közös kapuját, noha mindenegyes egyházban vagy közösségben sajátos helyzetük szerint más és más módon.

Ennél fogva ezek a tőlünk különvált egyházak[19] és közösségek, ámbár hitünk szerint fogyatkozásokban szenvednek, az üdvösség misztériumát illetően nincsenek megfosztva jelentőségüktől és súlyuktól. Krisztus Lelke ugyanis nem vonakodik felhasználni őket az üdvösség eszközéül. Hatékonyságuk éppen a kegyelemnek és igazságnak abból a teljességéből ered, amely a katolikus egyházra van bízva.

Különvált testvéreink azonban, sem egyénenként, sem közösségenként vagy egyházanként, nem élvezik azt az egységet, amellyel Jézus Krisztus akarta megajándékozni mindazokat, akiket egyetlen testbe és új életre szült újjá, feltámadásában részesítve. Az egységet hangoztatja a szentírás és az egyház tiszteletreméltó hagyománya. Az üdvösség eszközeit hiánytalanul ugyanis csak Krisztus katolikus egyházában, az üdvösség egyetemes eszközében érhetjük el. Hitünk szerint a Péter vezetése alatt álló egyetlen apostoli kollégiumra bízta az Úr az újszövetség összes javait, hogy ezekből hozza létre a földön az egy krisztusi testet; ebbe kell teljesen beépülniük mindazoknak, akik már valamiképpen hozzátartoznak Isten népéhez. Ez a nép, földi vándorlása idején Krisztusban növekszik, noha egyes tagjaiban még ki van téve annak, hogy bűnt követ el; Isten szelíden vezérli titokzatos tervei szerint, míg boldogan el nem érkezik a végleges örök dicsőségre, a mennyei Jeruzsálembe.

4. – *(Az ökumenizmus)*

Napjainkban a Szentlélek kegyelmének ihletésére világszerte sokféle módon törekszenek – imádsággal, szóval és cselekedettel – elérni a Krisztus-akarta

teljes egységet; ezért a zsinat is buzdítja az összes katolikus híveket, hogy ismerjék fel az idők jeleit és szorgalmasan vegyék ki részüket az ökumenikus munkából.

„Ökumenikus mozgalmon" olyan tevékenységet és kezdeményezéseket értünk, amelyeket a keresztények egységének előmozdítására indítanak és szerveznek az egyház különféle szükségletei és az egyes korok lehetőségei szerint. Első tennivaló: küszöböljük ki azokat a szavakat, állításokat és cselekedeteket, amelyek az igazságot és a méltányosságot sértve nem felelnek meg különvált testvéreink helyzetének, és csak megrontják a velük való kapcsolatainkat. Fontos tevékenység másodszor, a „párbeszéd", a különféle egyházakba vagy közösségekbe tartozó kereszténveknek vallásos szellemben rendezett összejövetelein, ahol a jól felkészült szakemberek mélyrehatóan fejtegetik a maguk közösségének tanítását, kiemelve annak jellemző vonásait. Az ilyen párbeszéd gyümölcse az, hogy az igazságnak megfelelőbben ismeri meg mindkét fél a másik közösség tanítását és életét, s méltányosabb ítéletet alkot róla; hogy a szóban forgó közösségek szélesebb körű együttműködésére is út nyílik, mindazoknak a tennivalóknak terén, amelyeket a közjó érdekében valamennyiük keresztény lelkiismerete megkövetel, és hogy egy szívvel-lélekkel közös imára is összejönnek engedély alapján. Az ökumenikus mozgalom sodrásában végül, valamennyien megvizsgálják, hogy mennyire voltak hűségesek Krisztusnak az egyházra vonatkozó akaratához, és kellő buzgósággal hozzálátnak a belső megújhodáshoz és a reformok munkájához.

Ha a katolikusok lelkipásztoraik ellenőrzése mellett okosan és türelemmel megteszik mindezt, jól szolgálják a méltányosságot és az igazságot, az egyetértést és az együttműködést, a testvéries szellemet és az egységet. Így győzhetők le a teljes egyházközösség útjában álló akadályok, ezen az úton fog lassanként összegyűlni minden keresztény az egyetlen eukarisztia ünneplésére, az egy és egyetlen egyház egységébe. Ezt az egységet Krisztus kezdettől fogva megadta egyházának; hisszük, hogy a katolikus egyházban elveszíthetetlenül megvan, és reméljük, hogy gyarapodni fog napról napra a világ végezetéig.

Nyilvánvaló, hogy az ökumenikus mozgalomtól természete szerint különbözik az a munka, amellyel egyes személyeket, akik a teljes katolikus közösségre vágyódnak, előkészítő oktatásban részesítenek és visszafogadnak. A kettő azonban nem ellenkezik egymással, hiszen mindegyik Isten csodálatraméltó gondviseléséből fakad.

A katolikusoknak, ökumenikus munkájukban, szívügyük legyen a különvált testvérekkel való törődés: imádkozzanak értük, tájékoztassák őket egyházunk ügyeiről, tegyék meg feléjük az első lépéseket. Legelső kötelességük azonban az őszinte és tüzetes vizsgálat: mit kell magán a katolikus Családon belül megújítani vagy megvalósítani, hogy életünk hívebben és egyértelműbben tanúskodjék arról a tanításról és azokról az intézményekről, amelyeket Krisztus hagyott rájuk apostolai által.

Mert a katolikus egyház az Istentől kinyilatkoztatott igazságoknak és összes kegyelemeszközöknek gazdag birtokosa, tagjai mégsem élnek ezekből kellő buzgósággal. Emiatt az egyház arca nem tündöklik teljes fényében, sem különvált testvéreink előtt, sem általában a világ előtt, és ez hátráltatja Isten országának terjedését. Minden katolikusnak törekednie kell tehát a keresztény tökéletességre,[20] és állapotának megfelelően kinek-kinek azon kell fáradoznia, hogy az egyház Jézus megalázottságát és szenvedését hordozva testén,[21] napról napra tisztuljon és megújhodjék, hogy se szeplő, se ránc ne legyen rajta,[22] midőn majd megdicsőülten emeli őt magához Krisztus.

Az egyházon belül a szükséges dol-

gokban őrizzék meg az egységet, egyébként pedig az egyház minden tagja saját hatáskörében tisztelje a kellő szabadságot a lelkiségnek és a fegyelemnek változatos formáiban, a liturgiák különféleségében, sőt még a kinyilatkoztatott igazság teológiai feldolgozásában is; mindezekben pedig legyen gondjuk a szeretetre. Ha így járnak el, napról napra teljesebben mutatják be, hogy az egyház a szó igazi értelmében katolikus és apostoli egyszerre.

Másrészt szükséges, hogy a katolikusok szíves örömest elismerjék és értékeljék mindazokat az igazán keresztény javakat, amelyek a közös örökségből forrásoznak, és megtalálhatók különvált testvéreinknél. Illő és üdvös, hogy elismerjék Krisztus gazdagságát és az erények gyakorlását olyanok életében, akik tanúságot tesznek Krisztusról, olykor a vérük ontásáig: Isten mindig csodálatos és csodálandó az ő műveiben.

Azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a mi épülésünkre is szolgálhat mindaz, amit a Szentlélek kegyelme különvált testvéreinkben megvalósít. Ami igazán keresztény érték, az sohasem ellenkezik a hit érdekeivel, sőt mindig hozzásegíthet, hogy Krisztusnak és az egyháznak a misztériuma tökéletesebben táruljon fel előttünk.

A keresztények megosztottsága azonban gátolja az egyházat, hogy teljesen valóra váltsa a maga katolicitását azokban a fiaiban, akiket neki adott ugyan a keresztség, de akik nincsenek teljes közösségben vele; sőt magának az egyháznak is nehezebb így a maga katolicitásának teljességét minden oldalról életszerűen megmutatni.

A zsinat örömmel tapasztalja, hogy napról napra több katolikus veszi ki részét az ökumenikus mozgalomból; ezt a mozgalmat azzal ajánlja minden püspöknek, hogy jó elgondolásokkal mozdítsák elő, és nagy bölcsességgel ők maguk irányítsák.

II. fejezet

AZ ÖKUMENIZMUS GYAKORLATA

5. – *(Az egység ügye mindenki gondja legyen)*

Az egység szorgalmazása az egész egyház gondja. A híveké és a pásztoroké; mindenkit a maga adottságának megfelelően érint, a mindennapi keresztény életben éppúgy, mint a teológiai és a történelmi kutatásban. Már ez a gond is mutatja valamiképpen a testvéri kapcsolatot az összes keresztények között, és – Isten kegyes akarata szerint – teljes és tökéletes egységre vezet.

6. – *(Az egyház megújulása)*

Az egyház minden megújulása[23] lényege szerint a hivatásához való fokozódó hűségben áll; kétségtelen tehát, hogy az egyház hivatása indokolja meg, miért irányul a megújulás az egység felé. A földi vándorútján járó egyházat Krisztus szüntelenül erre az örök reformációra hívja. Mint emberi, földi intézmény, erre folytonosan rá is szorul. Idejében és becsületesen, a szükségnek megfelelően meg kell tehát újítani mindazt, amit történelmi okok hatására nem egészen gondosan őriztünk meg akár erkölcsi vonatkozásban, akár az egyházi gyakorlatban, akár a tanítás megfogalmazásában is, amelyet gondosan meg kell különböztetni magától a hitletétemények.

Ökumenikus szempontból tehát igen jelentős ez a megújulás. Azokat a jelen-

ségeket pedig az egyház életében, amelyek által máris valósul ez az újjáélédés, az egységmozgalom további haladása zálogának és szerencsés előjelének kell tekintenünk. Ilyen jelenségek: a biblikus és liturgikus mozgalom, Isten igéjének hirdetése és a hitoktatás, a világi hivők apostolkodása, a szerzetesi élet új formái, a családi élet új lelkisége, valamint az egyház szociális tanítása és tevékenykedése.

7. – *(A szív megtérése)*

Belső megtérés nélkül nincs igazi ökumenizmus, mert minden vágyakozás az egység után a lelkület megújulásából,[24] önmegtagadásból ered és érlelődik. Ezért kell tehát kérni a Szentlélektől a komoly önmegtagadás, a szolgálathoz szükséges alázatosság és szelídség, valamint a mások iránt tanúsított testvéri nagylelkűség kegyelmét. „Kérlek tehát – mondja a népek apostola – én, aki fogoly vagyok az Úrban, hogy éljetek méltón ahhoz a hivatáshoz, amelyet kaptatok, teljes alázatban, szelídségben és türelemben. Viseljétek el egymást szeretettel. Törekedjetek rá, hogy a béke kötelékében fenntartsátok a lelki egységet." (Ef 4,1–3). E buzdítás főképpen azokhoz szól, akiket avégett emeltek az egyházi rendbe, hogy folytassák Krisztus küldetését. Márpedig ő sem azért jött közénk, „hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon másoknak" (Mt 20,28).

Az egység ellen elkövetett bűnökre is áll Szent János vallomása: „Ha azt állítjuk, hogy nem vétkeztünk, hazuggá tesszük őt, és tanítása hiányzik belőlünk" (1Jn 1,10). Alázatosan könyörögve kérünk tehát bocsánatot Istentől is, különvált testvéreinktől is, viszont mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.

Gondolja meg minden krisztushivő, hogy annál jobban előmozdítja, sőt éli is a keresztények egységét, minél maradéktalanabbul törekszik evangéliumi életre. Mert minél szorosabb közösségben egyesülünk az Atyával, a Fiúval és a Szentlélekkel, annál bensőségesebb és könnyebb lesz majd a növekedés a kölcsönös testvériségben is.

8. – *(Az ima közössége)*

Ezt a szívbeli megtérést és életszentséget, valamint a keresztények egységéért mondott magán és nyilvános könyörgéseket mintegy az ökumenikus mozgalom szívének kell tekinteni; jogosan nevezhető lelki ökumenizmusnak is.

Katolikus szokás lett, hogy gyakran összejönnek és imádkoznak az egyház egységéért, amelyet Üdvözítőnk – halálának előestéjén – kérve-kért Atyjától: „legyenek mindnyájan egy!" (Jn 17,21.)

Szabad, sőt kívánatos, hogy a katolikusok különvált testvéreikkel bizonyos rendkívüli alkalmakkor imában egyesüljenek, például az „egységért" rendezett könyörgések vagy ökumenikus összejövetelek alkalmával. Az ilyen közös imádkozás valóban igen hatékony eszköz az egység kegyelmének elnyerésére, egyúttal találó módon jelzi, hogy még van olyan kötelék, amely összekapcsolja a katolikusokat különvált testvéreikkel: „ahol ugyanis ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük" (Mt 18,20).

A keresztények egységének helyreállítása érdekében azonban nem szabad válogatás nélkül használható eszköznek tekinteni a közösen végzett szent cselekményeket. Az ilyen közös istentisztelet megengedettsége két szemponttól függ: kifejezi-e az egyház egységét, és részesít-e a kegyelem eszközeiben? Az egység kifejezése általában ellenkezik a közös istentisztelettel, amely viszont a kegyelem közvetítésére néha ajánlatos. A helyi püspök döntse el, hogy egy-egy esetben mi a teendő, okosan ügyelve a hely, az idő és a személyek összes körülményeire, hacsak másképpen nem határozott – alapszabályai szerint – a püspöki kar, vagy az Apostoli Szentszék.

9. – *(Egymás megismerése)*

Különvált testvéreink lelkületét meg kell ismerni. Ennek feltétele az igazsághoz ragaszkodó és jóakaró tanulmányozás. A megfelelő előtanulmányokkal felkészült katolikusok jobban ismerjék meg testvéreik sajátos tanítását és történetét, lelkiségét és istentiszteletét, vallásuk lélektanát és kultúrájukat. Ebben sokat segítenek a mindkét részről összehívott találkozók, főleg hittudományos kérdések megbeszélésére. Ilyenkor ki-ki egyenlő rangú félként tárgyal a másik féllel: a résztvevők igazi szakemberek legyenek, és a püspökök éber figyelme kísérje munkájukat. Az ilyen párbeszédből az is világosabban kitűnik majd, hogy voltaképpen mi is a katolikus egyház helyzete. Egyúttal jobban megismerjük különvált testvéreink szándékát, és jobban kifejthetjük előttük hitünket.

10. – *(Ökumenikus nevelés)*

A hittudomány ágait, de az egyéb tantárgyakat is, különösen a történeti jellegűeket tanítsák az ökumenikus szempont szerint is, hogy minél pontosabban feleljenek meg a valóságnak.

Nagyon fontos, hogy a jövő lelkipásztorai és papjai olyan teológiai anyagot sajátítsanak el, amely már egészen így van kidolgozva, nem pedig hitvitázó modorban, főleg amikor különvált testvéreinknek a katolikus egyházhoz való viszonyáról van szó.

A híveknek és szerzeteseknek szükséges tájékoztatása és lelki nevelése ugyanis igen nagymértékben függ a papok szellemi felkészültségétől.

A missziókban pedig a többi keresztényekkel együtt dolgozó katolikusoknak manapság különösen kell ismerniük azokat a problémákat és előnyöket, amelyeket az ökumenikus mozgalom eredményez apostoli működésükben.

11. – *(A katolikus hit kellő megfogalmazása és előterjesztése)*

A katolikus hitnek a megfogalmazása pedig éppen ne legyen akadálya a testvérekkel folyó párbeszédnek. Mindenesetre teljes egészében és világosan ki kell fejteni a tanítást. Semmi sem annyira idegen az ökumenizmustól, mint a hamis irenizmus, a mindenáron való békülékenység; ennek a katolikus tanítás tisztasága látja kárát: elhomályosodik eredeti és biztos értelme.

Minél alaposabban és minél pontosabban kell tehát kifejteni a katolikus hitet, de olyan módon és olyan fogalmazásban, hogy jól megérthessék különvált testvéreink is.

Ezenfelül igazságszeretet, jóindulat és alázatosság vezesse a hittudomány katolikus szakembereit, midőn – az egyház tanításához ragaszkodva – ökumenikus párbeszédben különvált testvéreikkel vizsgálják Isten titkait. A tanítások egybevetésekor ne feledjék, hogy a katolikus tanításhoz tartozó igazságoknak hierarchiájuk, vagyis rangsoruk van, mert más-másképpen kapcsolódnak a keresztény hit alapjához. Így egyengetjük útját a testvéri vetélkedésnek, amely serkenteni fog mindenkit, hogy egyre mélyebben megismerje és egyre világosabban feltárja Krisztus felfoghatatlan gazdagságát.[25]

12. – *(Együttműködés a nem-katolikus testvérekkel)*

A keresztények mind vallják meg az összes nemzetek előtt a Szentháromság Egyistenbe, és Isten megtestesült Fiába, a mi megváltó Urunkba vetett hitüket. Kölcsönösen megbecsülve egymást, közös erőfeszítéssel tegyenek tanúságot reményükről, amely nem csal meg. Minthogy manapság szociális téren széleskörű együttműködés van kialakulóban, minden ember kivétel nélkül hivatott a közös munkálkodásra, kiváltképpen az Isten-hivők, köztük is főleg a keresztények, minthogy Krisztus neve ékesíti őket. A keresztények együttműködése életszerűen fejezi ki azt a kapcsolatot, amely máris egyesíti őket, és teljesebb fényben mutatja meg, Krisztusnak, a Szolgának arcát. Ez az együttműködés már több

nemzet körében megvalósult, de egyre tökéletesebbnek kell lennie; főleg azokon a vidékeken, ahol most bontakozik a társadalmi vagy a technikai fejlődés. Működjenek együtt az emberi személy méltóságának kellő megbecsülésében, a béke előmozdításában, az evangélium társadalmi alkalmazásában, és keresztény szellemben vigyék előbbre a tudományt meg a művészetet. Orvosolják együttesen minden lehető eszközzel korunk nyomorúságait: az éhínséget és egyéb csapásokat, az írástudatlanságot és a nyomort, a lakásínséget és a javak méltánytalan megoszlását. Az ilyen együttmunkálkodás közben minden krisztushivő könnyűszerrel megtanulhatja, hogyan lehet egymást jobban megismerni, többre becsülni: így készül a keresztény egység útja.

III. fejezet

A RÓMAI APOSTOLI SZÉKTŐL KÜLÖNVÁLT EGYHÁZAK ÉS EGYHÁZJELLEGŰ KÖZÖSSÉGEK

13. – *(A szakadások)*

Krisztus varratlan köntösét szakadások tépték. Közülük két jelentősebbet veszünk közelebbről szemügyre.

Az első szakadások Keleten mutatkoztak; előbb némelyek szembefordultak az efezusi és kalkedoni zsinat hittani szövegezéseivel, később pedig felbomlott az egyházközösség a keleti patriarkátusok és a római szék között.

Nyugaton jó négy évszázaddal később más jellegű szakadások keletkeztek azokból az eseményekből, amelyeket általánosságban reformációnak nevezünk. Ettől fogva sok nemzeti vagy felekezeti közösség vált külön a római széktől. Egyesekben továbbra is megvan a katolikus hagyományok és szervezeti formák egy része; közöttük különleges helyet foglal el az anglikán közösség.

A különböző felekezetek azonban igen eltérnek egymástól, nemcsak eredetük, helyük és koruk szerint, hanem főként a hitre és az egyházi szerkezetre vonatkozó nézeteik természete és súlya tekintetében.

A zsinat nem tekinti csekélységnek a különböző keresztény csoportok egymástól eltérő körülményeit, de nem téveszti szem elől a megosztottság ellenére közöttük meglévő kapcsolatokat sem. Ezért a következő szempontokat terjeszti elő az ökumenikus tevékenység okos gyakorlása érdekében.

I. – *A keleti egyházak sajátos helyzete*

14. – *(A keleti egyházak szelleme és története)*

Kelet és Nyugat egyházai több száz éven át saját külön útjukat járták, bár a hit és a szentségek testvéri közössége kapcsolta össze őket egymással. Ha nézeteltérések támadtak köztük a hit vagy a fegyelem dolgában, közös egyetértéssel követték a római szék irányítását. Egyéb nagy jelentőségű mozzanatok közül a zsinat szíves örömest idézi mindenki emlékezetébe, hogy Keleten sok részegyház vagyis helyi egyház virul. Köztük első helyet foglalnak el a pátriárkai egyházak. Számos egyház dicsekedhet apostoli eredettel. Ezek folytán a keletieknél erős volt, és ma is erős az egymással való testvéri törődés. Gondosan őrzik a hit és a szeretet közösségének kapcsolatait, amelyeknek elevenen kell élniök a helyi egyházak, mint édestestvérek között.

Ugyancsak meg kell említeni, hogy a keleti egyházak kezdettől őriznek olyan kincseket, melyekből sokat átvett a nyugati egyház is a liturgia terén, a lelkiség hagyományaiban és a jogi rendben. Azt sem szabad lekicsinyelni, hogy Keleten tartott egyetemes zsinatokon fogalmazták meg keresztény hitünk alapdogmáit a Szentháromságról, és a Szűz Máriától megtestesült Isteni Igéről. E hit megőrzéséért ezek az egyházak sokat szenvedtek és szenvednek.

Az apostolokról továbbhagyományozott örökséget változatos formákban és módokon fogadták be és az egyház kezdeti korától fogva más-más vidékeken eltérően értelmezték lelkialkatuk és életkörülményeik különbözőségeinek megfelelően. Mindez megoszlásokra adott alkalmat, mégpedig a külső okokon túl a kölcsönös megértés és szeretet hiánya miatt is.

Mindenkit buzdít tehát a szent zsinat, de különösen azokat, akik törekszenek az óhajtott teljes közösség helyreállítására Kelet egyházai meg a katolikus egyház között, hogy kellőképpen vessenek számot a keleti egyházak keletkezésének és fejlődésének említett sajátos körülményeivel. Vegyék figyelembe továbbá, hogy milyen természetű kapcsolataik voltak a római székkel a különválás előtt, és minderről a valóságnak megfelelő képet alakítsanak ki magukban. A tervbe vett párbeszédnek nagy hasznára lesz, ha lelkiismeretesen ehhez igazodnak.

15. – *(Liturgiai és lelkiségi hagyományaik)*

Az is köztudomású, hogy mily nagy szeretettel végzik a keleti keresztények a szent liturgiát, hogyan ünneplik főleg az eukarisztiát, amely az egyház életének forrása és a jövendő dicsőség záloga; ezzel járulnak a hívek püspökükkel egységben az Atyaistenhez a Fiú, az Ige által, aki megtestesült, kínhalált szenvedett és megdicsőült a Szentlélek kiáradásában. És ezáltal érik el a közösséget a Szentháromsággal s így válnak „az isteni természet részeseivé" (2Pt 1,4). Egy-egy ilyen egyházban tehát Isten egyháza épül és növekszik[26] az Úr vacsorájának ünneplése által, a koncelebrálás pedig szemmelláthatóvá teszi közösségi kapcsolatukat.

Liturgiájukban a keletiek szebbnélszebb himnuszokkal magasztalják a mindenkor Szűz Máriát, akinek szentséges Istenszülő-voltát ünnepélyeesn kimondta az efezusi egyetemes zsinat, hiszen csak így ismerhetjük el Krisztust igazán és a szó szoros értelmében Isten Fiának is, ember fiának is, az írások szerint. Sok szentet is magasztalnak, köztük az egyetemesen tisztelt egyházatyákat.

Nemcsak lehetséges tehát, hanem ajánlatos is alkalomadtán és egyházi jóváhagyással ezekkel az egyházakkal közösen végezni bizonyos szent cselekményeket, mert ha különváltak is, valódi szentségeik vannak, kiváltképpen pedig – az apostoli jogfolytonosság következtében – van papságuk és van eukarisztiájuk. E kettő által igen szoros kapcsolatban állnak velünk mindmáig.

Keleten is meglelhetők a lelkiélet gazdag hagyományai, amelyek főképp a monasztikus szerzetességben öltöttek testet. Keleten ugyanis már a szentatyák dicső korától fogva virágzott az a szerzetesi lelkiség, amely később átterjedt a nyugati tájakra is és belőle eredt, mint forrásból a latin szerzetesi intézmény, és nem egyszer meg is újhodott szellemétől. Nagyon ajánlatos tehát, hogy a katolikusok minél gyakrabban merítsenek a keleti atyák lelki gazdagságából, amely az Isten dolgainak szemléletére emeli fel az egész embert.

Mindenki legyen tudatában annak, hogy mérhetetlenül fontos megismerni, tisztelni, épségben megőrizni és ápolni a keletiek dúsgazdag liturgiai és lelkiéleti örökségét, mert csak így őrizhető meg hűségesen a keresztény hagyomány teljessége és csak így válhat valóra a Kelet és Nyugat keresztényeinek kiengesztelődése.

16. – *(A keletiek sajátos egyházfegyelme)*

Kelet egyházai továbbá már kezdettől fogva saját egyházfegyelmükhöz igazodtak, melyet a szentatyák, valamint a tartományi és egyetemes zsinatok szentesítettek. Már volt szó arról, hogy semmit sem árt az egyház egységének a hagyományok és szokások bizonyos különbsége, sőt az egyház nagyobb dicsőségére válik és nem csekély mértékben segít küldetésének teljesítésében. A zsinat tehát el akar oszlatni minden kétséget és kijelenti, hogy a keleti egyházak – nem feledve az egész egyházra kötelező egységet – saját egyházfegyelmük szerint kormányozhatják magukat, hiszen ez felel meg jobban híveik adottságainak és ez szolgálja alkalmasabban a lelkek javát. Ennek az ősi alapszabálynak megtartása – amely gyakran feledésbe ment, azok közé az előfeltételek közé tartozik, amelyek az egység helyreállításához nélkülözhetetlenek.

17. – *(A keletiek sajátos módon, kiválóan fejezik ki a misztériumokat)*

A zsinat kijelenti, hogy a jogos különbözőségről tett kijelentések a teológiai tanítások különböző megfogalmazására ugyancsak érvényesek. Mind Keleten mind Nyugaton más-más módszerhez és eljáráshoz folyamodtak a kinyilatkoztatott igazság feltárásában, hogy az isteni tanítást megismerjék és megvallják. Nem csoda tehát, hogy hol az egyik, hol a másik fogta fel megfelelőbben, vagy világította meg jobban a kinyilatkoztatott hittitkok egyes szempontjait. Ennélfogva többnyire nem arról van szó, hogy teológiai fogalmazásaik ellenkeznek egymással, hanem inkább arról, hogy kiegészítik egymást. A keletiek ősi teológiai hagyományairól el kell ismernünk, hogy páratlan módon a szentírásban gyökereznek, a liturgiában élnek és jutnak szóhoz; eleven apostoli hagyományból, a keleti egyházatyák és más lelki írók műveiből táplálkoznak, céljuk pedig a helyes életalakítás, ezenfelül a keresztény igazság átfogó szemlélete.

A szent zsinat hálát ad Istennek azért, hogy a katolikus egyház sok keleti gyermeke él már teljes közösségben a nyugati hagyományt követő testvéreivel, miközben őrzi, sőt egyre tisztában és teljesebben átélni is szeretné ezt az örökséget. Kijelenti a zsinat, hogy ez az egész lelkiségi és liturgiai, egyházfegyelmi és teológiai örökség – a maga különböző hagyományaiban – hozzátartozik az egyház teljes katolicitásához és apostoliságához.

18. – *(Következtetések)*

A zsinat mindezek tüzetes megfontolása után újra kijelenti azt, amit a múltbeli zsinatok, valamint a római pápák is kijelentettek: a közösség és az egység helyreállítása és megóvása érdekében senkire sem szabad „a szükségesnél több terhet rakni" (ApCsel 15,28). Hőn óhajtja továbbá, hogy a közösség és egység fokozatos elérése végett mostantól fogva minden törekvés erre irányuljon az egyház életének különféle intézményes formáiban; főleg az imádságban és a testvéri párbeszédben, amelynek témái a tanítás és a lelkipásztorkodás sürgető mai kérdései legyenek. Ugyanígy ajánlja a zsinat a katolikus egyház pásztorainak és híveinek egyaránt, hogy tartsanak kapcsolatot azokkal, akik már nem Keleten élnek, hanem távol hazájuktól; fokozottan és testvéri módon dolgozzanak együtt velük a szeretet szellemében, mellőzve az áldatlan versengés minden megnyilatkozását. A zsinat reméli, hogy ha szívvel-lélekkel vállaljuk az ökumenikus munkát, leomlik a fal, amely a nyugati és keleti egyházat egymástól elválasztotta, és végre-valahára egyetlen hajlékunk lesz, Jézus Krisztusra, a biztos szegletkőre építve, aki majd a kettőt eggyé teszi.[27]

II. – *A Nyugaton különvált egyházak és egyházjellegű közösségek*

19. – *(E közösségek sajátosságai)*

Vannak olyan egyházak és egyházjellegű közösségek, amelyek részint a nyugati, már a középkor végén kezdődő súlyos válság idején, részint pedig későbbi időkben váltak el a római Apostoli Széktől. Különleges rokonság és kapcsolat köti össze őket a katolikus egyházzal, minthogy az előző századok folyamán sokáig egyazon egyházban élte életét a keresztény nép. Eltérő eredetük, tanításuk és lelkiségük miatt ezek az egyházak és egyházjellegű közösségek meglehetősen különböznek nemcsak tőlünk, hanem egymástól is. Igen nehéz tehát megfelelőképpen jellemezni őket, és ez a zsinatnak nem is szándéka.

Az ökumenikus mozgalom és a katolikus egyházzal való megbékélés vágya még nem kapott erőre mindenhol, mégis él bennünk a remény, hogy lassankint valamennyiükben növekszik majd az ökumenikus érzék és a kölcsönös megbecsülés.

Tisztában kell azonban lenni azzal, hogy ezek az egyházak és közösségek igen jelentős pontokban térnek el a katolikus egyháztól, nemcsak történelmi, szociológiai, lélektani és kulturális tekintetben, hanem – és főképpen – a kinyilatkoztatott igazság értelmezésének szempontjából is. A következőkben ki akarunk emelni egyet-mást, ami ennek a párbeszédnek alapja és serkentője lehet, és kell is lennie, hogy az említett különbségek ellenére mégis minél könnyebben kezdődhessék el az ökumenikus párbeszéd.

20. – *(Krisztus hivő megvallása)*

Elsősorban azokra a keresztényekre gondolunk, akik az egy Isten, az Atya és Fiú, és a Szentlélek dicsőségére nyíltan vallják Jézus Krisztust Istenüknek és Uruknak, egyetlen közvetítőnek Isten és az emberek között. Tudjuk, hogy nem jelentéktelen dolgokban térnek el a katolikus egyháznak még attól a tanításától is, amely Isten megtestesült Igéjéről: Krisztusról, valamint a megváltás művéről szól. Ennek következtében mást tanítanak az egyház titkáról és szolgálatáról, továbbá Máriának az üdvösségben betöltött szerepéről is. Mégis, örülünk annak, hogy különvált testvéreink Krisztusban látják az egyházi közösség forrását és középpontját. A Krisztussal való egység vágya megérintette és sürgeti őket, hogy egyre jobban fáradozzanak az egységért, és hogy mindenütt a világon tanúbizonyságot tegyenek hitükről.

21. – *(A szentírás nagyrabecsülése)*

A szentírás szeretete, tisztelete, szinte kultusza testvéreinket a szent könyvek állandó és alapos tanulmányozására serkenti. Az evangélium „ugyanis Isten üdvösséget hozó ereje minden hivőnek, először is a zsidónak, azután a pogánynak" (Róm 1,16).

Istent magukban a szent iratokban keresik, segítségül híva a Szentlelket, aki mintegy beszél hozzájuk a próféták megjövendölte Krisztusban, Istennek értünk megtestesült Igéjében. A bibliában szemlélik Krisztus életét, különösen halálának és feltámadásának szent titkait és mindazt, amit az isteni Mester tanított és cselekedett az emberek üdvösségére.

A tőlünk különvált keresztények erősen hangsúlyozzák a szent könyvek isteni tekintélyét, de a miénktől eltérő módon – és egymástól is különbözve – vélekednek a szentírás és az egyház viszonyáról. A katolikus hit szerint az egyházban kiemelkedő helyet foglal el a tanítóhivatal, mint az Isten írott igéjének magyarázója és hirdetője.

Mindezek ellenére a szentírás az egyházközi dialógusban rendkívül jelentős eszköz a mindenható Isten kezében annak az egységnek elérésére, amelyet a Megváltó kínál minden embernek.

22. – *(Szentségi életük)*

Amikor Urunk rendelése szerint szabályszerűen szolgáltatják ki és kellő lelki felkészültséggel fogadják a keresztség szentségét, általa igazán beleépül az ember a keresztrefeszített és megdicsőült Krisztus testébe és újjászületik az isteni életben való részesedésre az apostol szavai szerint: „Benne temetkeztetek el a keresztségben és benne támadtatok fel, annak az Istennek az erejébe vetett hit által, aki őt a halálból föltámasztotta" (Kol 2,12).[28]

A keresztség tehát az a szentségi kötelék, amely egyesíti mindazokat, akik általa újjászülettek. Maga a keresztség azonban csak kezdet és kiindulás, és mindenestől a Krisztusban való élet teljességének megszerzésére irányul. A keresztség célja tehát az, hogy a hitet teljességében valljuk, hogy teljesen beléptestesüljünk az üdvösség intézményébe, amiként ezt maga Krisztus akarta, végül pedig, hogy tökéletesen beleoltódjunk az eukarisztikus közösségbe.

A tőlünk különvált egyházi közösségeknek nincsen meg velünk a keresztségből folyó teljes egységük. Hitünk szerint nem őrizték meg sértetlenül – főleg az egyházirend szentségének híján – az eukarisztia misztériumának teljes gazdagságát. Az úrvacsorában mégis Urunk haláláról és föltámadásáról emlékeznek: így megvallják, hogy az a Krisztussal való életadó közösséget jelenti, és várják az ő dicsőséges eljöttét. Legyenek tehát a párbeszéd témái: az úrvacsora, a többi szentségek, az istentisztelet és az egyházi szolgálatok körüli tanítás.

23. – *(Krisztusból fakadó életük)*

Testvéreink életét a Krisztusba vetett hit táplálja, a keresztség kegyelme és az Isten igéje erősíti. Ez meg is nyilvánul náluk, a magánimában, az elmélkedő bibliaolvasásban, a keresztény családi életben és az Isten dicséretére egybesereglett gyülekezet istentiszteletében. Liturgiájuk különben is gyakran tartalmaz olyan elemeket, amelyek szembeötlően a régi közös liturgiából valók.

Krisztusba vetett hitük gyümölcsöt is terem: magasztalják Istent és megköszönik jótetteményeit, ehhez járul eleven igazságérzetük és őszinte felebaráti szeretetük. Ez a cselekvő hit számos intézménynek is életet adott a lelki és testi nyomor enyhítésére, az ifjúság nevelésére, a társadalmi életviszonyok emberségesebbé tételére és a világbéke megszilárdítására.

E keresztények közt sokan másként értelmezik az evangélium erkölcsi tanítását, mint a katolikusok, és a mai társadalom égető kérdéseire sem ugyanazokat a megoldásokat fogadják el. Krisztus szavához azonban, mint a keresztény erényesség forrásához, ők is ragaszkodni akarnak, akárcsak mi és engedelmeskedni akarnak az apostol parancsának is: „Akár mondtok, akár tesztek valamit, tegyetek mindent Urunk Jézus nevében, így adjatok hálát általa Istennek, az Atyának" (Kol 3,17). Ebből indulhat ki az ökumenikus párbeszéd az evangélium erkölcsi alkalmazásáról.

Zárószó

24. – Röviden kifejtettük tehát, hogy mik az ökumenikus tevékenység feltételei, és hogy milyen elvekhez kell igazodnia. Bizakodással nézünk a jövőbe. A zsinat figyelmezteti a hivőket, hogy tartózkodjanak minden olyan elhamarkodott vagy oktalan buzgólkodástól, amely árthat az egységmozgalom igazi sikerének. Ökumenikus tevékenységük – híven az apostoloktól és az egyházatyáktól kapott igazsághoz – csakis teljesen és őszintén katolikus lehet, össz-

hangban a katolikus egyháznak mindenkor vallott hitével. Ugyanekkor arra a teljességre törjön, amelyre az Úr az idők folyamán testét, az egyházat el akarja juttatni.

A zsinat óhajtja és sürgeti, hogy a katolikus egyház gyermekeinek kezdeményezései karöltve haladjanak különvált testvéreink kezdeményezéseivel, vigyázva, hogy akadályt ne gördítsenek a Gondviselés útjába, vagy elébe ne vágjanak a Szentlélek jövendő ösztönzéseinek. Ezenfelül kijelenti a zsinat, hogy meggyőződése szerint emberi erőket és képességeket meghaladó szent szándék az összes keresztények kiengesztelődése Krisztus egy és egyetlen egyházában. Ennélfogva Krisztusnak az egyházért mondott imádságába, az Atyának irántunk való szeretetébe és a Szentlélek erejébe veti minden reményét. „A remény pedig nem csal meg, mert a nekünk ajándékozott Szentlélekkel kiáradt szívünkbe az Isten szeretete" (Róm 5,5).

A zsinati atyák megszavazták ennek a határozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunkkal, a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőnek kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Kelt Rómában, Szent Péternél, 1964. november 21-én.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke

Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] Vö. 1Kor 1,13.
[2] Vö. 1Jn 4,9; Kol 1,18–20; Jn 11,52.
[3] Vö. Jn 13,34.
[4] Vö. Jn 16,7.
[5] Vö. 1Kor 12,4–11.
[6] Vö. Mt 28,18–20 és Jn 20,21–23.
[7] Vö. Mt 16,19 és 18,18.
[8] Vö. Luk 22,32.
[9] Vö. Jn 21,15–17.
[10] Vö. Efez 2,20.
[11] Vö. 1Pt 2,25; I. vatikáni zs., Pastor Aeternus rendelkezés: Coll. Lac. 7,482 a.
[12] Vö. Iz 11,10–12.
[13] Vö. Efez 2,17–18 és Márk 16,15.
[14] 1Pt 1,3–9.
[15] Vö. 1Kor 11,18–19; Gal 1,6–9; 1Jn 2,18–19.
[16] Vö. 1Kor 1,11 skk.; 11,22.
[17] Vö. firenzei zsinat, VIII. ülés (1439), Exultate Deo rendelet; Mansi 31, 1055 A.
[18] Vö. Sz. Ágoston In Ps. 32, Enarr. II, 29: PL 36,299.
[19] Vö. IV. lateráni zs. (1215), IV. rendelkezés: Mansi 22,890; II. lyoni zs. (1274), Palaeologus Mihály hitvallása: Mansi 24, 71 E; firenzei zs., VI. ülés (1439), Laetentur coeli döntés: Mansi 31, 1026 E.
[20] Vö. Jak 1,4; Róm 12,1–2.
[21] Vö. 2Kor 4,10; Fil 2,5–8.
[22] Vö. Efez 5,27.
[23] Vö. V. lateráni zs., XII. ülés (1517), Constituti rendelkezés: Mansi 32,988 B–C.
[24] Vö. Efez 4,23.
[25] Vö. Efez 3,8.
[26] Vö. Aranyszájú Sz. János In Joannem Homelia XLVI: PG 59, 260–262.
[27] Vö. firenzei zs., VI. ülés (1439), Laetentur coeli döntés: Mansi 31, 1026 E.
[28] Vö. Róm 6,4.

NYILATKOZAT AZ EGYHÁZ ÉS A NEMKERESZTÉNY VALLÁSOK VISZONYÁRÓL „NOSTRA AETATE"

A nyilatkozat kialakulásának története

1965. október 25-én, a II. Vatikáni egyetemes zsinat IV. ülésszakának 7. általános és nyilvános ülésén VI. Pál pápa, öt zsinati szöveget hirdetett ki ünnepélyesen. A kihirdetett szövegek sorát ez alkalommal az egész zsinatnak a legrövidebb, az eredeti latin fogalmazásban mindössze 1117 szavas dokumentuma zárta. Ebben az egyháznak a nemkeresztény vallások iránti viszonyáról nyilatkozott a zsinat. A pillanat történelmi jelentőségű volt: első eset az egyház történetében, hogy a zsinat e kérdésben ünnepélyes tanítást adjon.

Amikor 1964. novemberében szavazásra bocsátották azt a szövegtervezetet, amelyet azután – már csupán kisebb módosítással – végérvényes szövegnek fogadtak el, Bea bíboros, a Keresztény Egység-titkárság elnöke, a következőket mondotta:

„Erre a nyilatkozatra joggal alkalmazhatjuk a mustármag bibliai képét. Hiszen eleinte egyszerű megnyilatkozásról volt csak szó, amely a keresztényeknek a zsidó nép iránti magatartásáról szólt. Az idő múltával azután – és mindenekelőtt itt a zsinati aulában lefolyt viták során – közreműködéstekkel ez a mag szinte fává nőtt, amelyen sok-sok madár megtalálhatja a maga fészkét, azaz benne legalábbis valamiképpen minden nem keresztény vallás helyet kap . . ."

Íme a fejlődés menete, ahogy a mag gyümölcsöt hozó fává növekedett:

1960. szeptember 18-án XXIII. János pápa kihallgatáson fogadta Bea bíborost, a néhány hónappal korábban felállított Keresztény Egység-titkárság (Secretariatus ad unitatem christianorum fovendam) elnökét. Ekkor, általa bízta meg a pápa előszóban a titkárságot, hogy készítsen elő a zsinatra szövegtervezetet az egyháznak a zsidók iránti viszonyáról.

Az 1962. év első felében hosszas ülésezések után a titkárság el is készítette a szövegtervezetet. Mindössze 42 nyomtatott sor volt és a *Decretum de Iudaeis* (Határozat a zsidókról) címet viselte. Ezzel már júniusban foglalkozni kívánt a zsinat központi előkészítő bizottsága. Az időpont kedvezőtlen politikai körülményei miatt azonban le kellett venni a napirendről, sőt pillanatnyilag az volt a látszat, hogy a témát aligha lehet majd érdemlegesen a zsinaton megvitatni. Kósza hírek és félreértések alapján az arab világ az egyháznak azt a szándékát, hogy nyilatkozni akar a zsidó népről, a jelenlegi Izrael állam politikai elismeréseként értelmezte, ami azután így rendkívül felkavarta a közel-keleti kedélyeket. Tény azonban az is, hogy némely zsidó személyiségek valóban ezt óhajtották volna látni az egyház megnyilatkozásában.

1962. december 12-én XXIII. János pápa sajátkezűleg írt levélben válaszolt a Keresztény Egység-titkárság elnökének, aki szintén írásban küldött jelentést a pápának. „Figyelmesen végigolvasva Bea bíboros beszámolóját – írja a pápa –, érdeklődésünkkel teljesen osztozunk a nehézségekben és felelősségben."

1963. –: Az okosság elve alapján az illetékesek úgy döntöttek, hogy a zsidókról szóló tervezetet belefoglalják az Egyház és általában a nem-keresztény vallások viszonyának tágabb kereteibe.

A fogalmazványt 1963. november 18-án, a második ülésszakon terjesztették a zsinati atyák elé, éspedig az Ökumenizmusról szóló decretum negyedik fejezeteként ezzel a címmel: *De catholicorum habitudine ad non-christianos et maxime ad iudeos,* (A katolikusoknak a nem keresztények és főképpen a zsidók iránti viszonyáról.).

1964. február 27.–március 7.: A titkárság megváltoztatja a tervezet alkati-műfaji jellegét, amennyiben nem fejezetként, hanem függelékként csatolja *(Declaratio)* (nyilatkozat) formájában az Ökumenizmus szkémához. Mivel ezt ugyanilyen jelleggel a vallásszabadságról szóló nyilatkozat e függelékben már megelőzte, ezért ezt a címet viseli: *Declaratio altera:* De iudeis et de non christianis (azaz Második nyilatkozat: A zsidókról és a nem keresztényekről).

A szövegezés ebben a formában a harmadik ülésszak elején került megvitatás végett a zsinati atyák elé. A vita 1964. szeptember 28. és 30. között zajlott le. A közelkeleti atyák most azt kérik, hogy a nyilatkozat szóljon az Iszlámról is. Mások kissé részletesebb kidolgozásban egészen általános kiterjedésű állásfoglalást kérnek, amely minden nem keresztény vallást magában foglal. A szövegtervezetben ugyanis csak három sor vonatkozott a nem keresztény vallásokra, a többi a zsidókról szólt. – A vita során felszínre jutott igények bizonyították, mennyire kedvezően hatott az ügyben VI. Pál pápának az előző hónapban megjelent, *Ecclesiam suam* szavakkal kezdődő, első enciklikája, amelyben „testvéri és meghitt üzenetként" lényegében azt is vázolta a pápa, hogy miképpen tekint az egyház a nem keresztény vallásokhoz tartozó emberekre, következésképpen a vallásokra is.

Az új és bővebb tervezetet 1964. november 20-án bocsátották első olvasás utáni szavazásra. Az eredmény: 1996 igen és 99 nem, 242 atya pedig módosítást kért.

Az örvendetes eredmény azonban Közel-Keleten rossz visszhangra talált, valóságos népmozgalmat indított el. A mozgolódás egyik oka mindenesetre az volt, hogy kellő tájékoztatás hiányában a nép teljesen a nacionalista propaganda hatása alá került.

1965 márciusában és májusában, tehát két szakaszban, újabb aprólékos vizsgálatnak vették alá a szöveget, megvizsgálták a módosító javaslatokat. Közben utazgatások is történtek, hogy kapcsolatot teremtsenek Kelet katolikus és nem katolikus egyházi és vallási vezetőivel, meghallgassák panaszaikat, nehézségeiket, óhajaikat és hogy a hírközlő szerveket kellően tájékoztassák.

A revideált szöveget 1965. október 14–15-én bocsátották ismét a zsinati atyák elé. A második olvasásra a szöveg egészét érintő szavazás eredménye így alakult: 2023 szavazatból 1763 igen, 250 nem, 10 szavazat pedig érvénytelen.

A szövegben, a nagyobb világosság és pontosság kedvéért még egy kevés jelentéktelen simítás következett és 1965. október 28-án került – most már mint önálló szöveg – végső szavazásra. 2312 szavazatból 2221 volt az igen, a nem 88-ra esett vissza.

Meglepetést jelentett mindenkinek az a tény, hogy a közvélemény nagy általánosságban megnyugvással fogadta a dokumentum kihirdetését és helyesen is értelmezte azt.

A nyilatkozat újszerűsége

Az egyház viszonya nem-keresztény vallásokhoz című zsinati nyilatkozat tanításának lényege abban áll, hogy a katolikus egyház értékeli mindazokat a vallásokat, amelyek az ember Isten-kereső vágyát szándékoznak kielégíteni és az élet végső nagy kérdéseire kívánnak választ adni (1. p.). „A katolikus egyház semmit sem vet el abból, ami e vallásokban igaz és szent" – olvassuk a dokumentumban, de hozzáteszi, hogy neki magának változatlanul hirdetnie kell, hogy a vallásos élet t e l j e s s é g é t csak a Krisztus által alapított vallásban találhatjuk meg (2. p.).

A zsinati állásfoglalás újszerűségét leginkább akkor értékeljük, ha csak mintegy ötven évre visszamenőleg is megvizsgáljuk a különböző vallásokra vonatkozó pápai megnyilatkozásokat.

XV. Benedek pápa „Maximum illud" kezdetű missziós enciklikájában (1919) minden vallásos megnyilatkozásukat babonának nevezi. Azt mondja, hogy a misszionárius feladata: „a pogányokat a tisztátalan babonától a keresztény bölcsességre vezetni". XI. Piusz a felebaráti szeretet legmagasabb fokának jelenti ki „ha gondoskodásunkkal a pogányokat a sötét babonából kivezetjük és Krisztusba vetett hittel töltjük el . . ., ugyanis senki sem olyan szegény, ruhátlan, beteg, éhes és szomjas, mint az ember, aki nem ismeri Istent és nélkülözi az ő kegyelmét" (Rerum ecclesiae 1926.). Még XII. Piusz pápa is missziós enciklikájában „infideles", azaz hitetlen névvel illeti a pogányokat (Evangelii praecones 1951.). Viszont 1957-ben megjelent, az afrikai helyzettel foglalkozó második missziós körlevelében már nem használja ezt a kifejezést, sőt méltánylás érezhető soraiban. A szemlélet-változás kezdetét mutatja az az utasítás, amelynek értelmében a misszionáriusoknak a pogány népek szokásait jóindulattal kell megvizsgálniok és amit lehet, meg kell őrizniök azokból.

A régi felfogás nyilvánult meg abban is, hogy az egyház nagypénteken híveit a pogányokért imádkoztatta, hogy ti. az irgalmas Isten vegye el szívükről a bűn nyomorúságát, hagyják el bálványaikat és térjenek meg az élő, igaz Istenhez. Ma pedig már úgy imádkozunk értük, mint akik még nem hisznek ugyan Krisztusban, de kérjük számukra a hit kegyelmét, hogy általa rátaláljanak az üdvösség útjára.

Tudjuk, hogy a zsinat nyilatkozatában eredetileg csak a zsidókkal kívánt foglalkozni, nem is annyira vallásukkal, mint inkább az iránt tanúsított helyes magatartásunkkal. Mindenesetre a zsidó vallás értékelését készítették elő azok a megnyilatkozások és rendelkezések, amelyek védeni igyekeztek őket a méltatlan bánásmódtól és kifejezésektől. XI. Piusz pápa 1938. szeptember 6-án a belga zarándokok előtt így nyilatkozott: „elfogadhatatlan, hogy keresztények antiszemiták legyenek". XII. Piusz a nagypénteki liturgia szövegéből törölte az „istentelen zsidók" kifejezést és ennél a könyörgésnél is elrendelte a térdhajlást. XXIII. János pápa, amikor 1960. október 17-én népes zsidó küldöttséget fogadott, kitárt karral és e szavakkal sietett feléjük: „Én vagyok József, a ti testvéretek!"

VI. Pál pápa a zsinat alatti zarándok utazásaival igyekezett kedvező légkört teremteni a nyilatkozat nemzetközi elfogadásához, amely már nemcsak a zsidó vallást érintette, hanem minden nem-keresztény vallást is. Már 1964-ben, Betlehemből a világhoz intézett vízkereszti békefelhívásában hangsúlyozottan a monoteizmust valló hívő emberekhez fordult. Húsvéti szózatában pedig ezt hirdette: „Minden vallásban van egy fénysugár, amit nem szabad sem megvetnünk, sem kioltanunk. Minden vallás fölemel bennünket a transzcendens léthez, létünknek, gondolkodásunknak, felelős cselekedeteinknek és reménységünknek egyetlen Okához. Minden vallás a hit hajnalhasadása." 1964-ben megalapította a Nem-keresztények titkárságát. Decemberben részt vett a bombayi eukarisztikus világkongresszuson.

Ha már most azt keresnők, miért változott meg egyházunk felfogása a nem-keresztény vallások iránt, úgy ennek magyarázatánál kétségkívül rá kell mutatnunk a vallástörténeti kutatások eredményeire. Általuk az egyház e népeket, szokásaikat, kultúrájukat még jobban megismerte. A kutatások kiderítették, hogy a legtöbb politeista és primitív vallásban is benne rejlik az egy és szellemi Isten és mind több szép és nemes értéket tárnak föl előttünk. Korunk technikai lehetőségeivel a nemzetek mindinkább megismerik egymást, fölfedezik a régi kultúrák megmaradt emlékeit. Az egyház azt is jól látja, hogy az egykori gyarmati népek, felszabadulva elnyomatásukból, mennyire ragaszkodnak ősi, saját, nemzeti vallásukhoz. A nemzeti újjáéledéssel együtt több országban a hinduizmus, buddhizmus, iszlám vallás is virágzásnak indult. De megfigyelhető a közeledés a kereszténységhez is, amennyiben egyre inkább a monoteizmus felé hajlanak és vallási felfogásukba mind több keresztény elemet építenek bele. Ebből magyarázható korunk egyházának a nem-keresztény vallások értékeit elismerő és ugyanakkor reménykedő magatartása is.

A nyilatkozat tanítása és követelményei

Ezek előrebocsátása után a nyilatkozat legfontosabb tanítását e két pontban foglalhatjuk össze:

1. a vallásosság az emberi természet velejárója, minden vallás ennek megnyilatkozása, –

2. ezért a nem-keresztény vallások is tartalmaznak értékes, becsülésre méltó elemeket.

1. Az ember értelmes természetére jellemző, hogy kutatja a világ és benne saját létének okát és célját. E kutatással jut el az Isten-eszméhez, amelyben kérdéseire megnyugtató választ talál. Az isteneszme aztán bensőséges vallási érzülettel tölti el. Ez az egyes valásokban különböző formákban nyilatkozik meg. Az istenfogalom tisztasága és a vallásosság kifejezési formája nagymértékben függ a népek kulturális szintjétől. Ebben a felfogásban az egyház elismeri, hogy a kereszténység a vallásosságnak nem egyedüli kifejezési formája. A nyilatkozat azonban nem ment ennél tovább az elismerésben. A dokumentum eredeti megfogalmazásban úgy akarta értékelni a nem-keresztény vallásokat, mint az Istentől akart üdvösségre előkészítő intézményeket. Ezt a felfogást viszont a tárgyalás közben nem fogadták el, mert félő volt, hogy így csaknem egy szintre helyeznék őket a kinyilatkoztatott vallással. Értékeiket látva azonban, annyit el lehet ismerni róluk, hogy Isten gondviselő jósága bennük is megnyilatkozott. A nyilatkozat nem foglalkozik a jóhiszemű, jó szándékú emberek üdvözülési módjával sem, ahogy a missziós dekretum is csak annyit mond, hogy Isten az egyedül általa ismert módon őket is elvezetheti az üdvösségre.

2. Mit értékel az egyház a nem-keresztény vallásokban? A nyilatkozat természetesen nem veszi sorra az összes, a történelem folyamán jelentkező vallást és a megnevezetteket sem tárgyalja kimerítően, csupán egy-egy jellemzően értékes vonásukra mutat rá. Ebből kitűnik, hogy leginkább azokat a vallásokat értékeli, amelyekben az egy-Isten fogalma valamiképpen megtalálható. A hinduizmusban becsülésre méltónak találja, hogy követői mélyreható elmélkedéseikben az isteni titkot kutatják, továbbá értékeli önfegyelmező életformájukat és bizalmukat, amikor bajaikban istenükhöz menekülnek. A buddhizmusban azt a törekvést méltányolja, hogy az ember a megvilágosodás útján igyekszik kiszabadulni emberléte szűk korlátaiból és eljutni a tökéletes szabadságra. Az iszlámban pedig föllelhető a keresztény vallás sok eleme is. Követői egyistenhivők, elismerik Krisztust, mint prófétát és tisztelik anyját, Szűz

Máriát. Hisznek az ítélő Istenben és arra törekszenek, hogy erkölcsös élettel, imádsággal, böjttel és jótékonykodással tiszteljék.

A deklaráció utoljára szól a zsidó vallásról, amellyel eredetileg kizárólag foglalkozni akart. A legelső, amit elismer, az Isten ó- és újszövetségi népét egymáshoz fűző szellemi kapcsolat. Mi hiszünk abban, hogy az Ábrahám hite alapján Istentől kiválasztott és a próféták, leginkább Mózes által irányított nép szellemi örökösei vagyunk. Közös szellemi kincsünk a szentírás. Ennek ószövetségi részét a zsidó nép közvetítésével kaptuk meg. Ebből a népből származott emberi természete szerint Krisztus, Szűz Mária fia. E nép fiai voltak az apostolok is.

A deklaráció utal szent Pál tanítására (Róm 11,25–32; vö. Egyház 9. p.), amely kimondja, hogy Isten nem vetette el véglegesen ószövetségi népét, nem bánta meg, hogy kiválasztotta őket, mert egyetemes üdvözítő terve szerint végül ők is megtalálják az üdvösség útját.

A nyilatkozat befejező soraiban felhívja a keresztények figyelmét, becsüljék meg minden embertársuk vallásosságát. A közeledés kedvéért igyekezzenek megismerni a különböző vallásokat és folytassanak párbeszédet azok képviselőivel tudományos szinten is. Óva int mindattól, ami a zsidóság elleni érzésnek tápot adna, a gyűlölködés az evangéliumi szellemtől legtávolabb áll. Elítél mindenfajta káros megkülönböztetést ember és ember között. A vallásos embereket a testvéri szeretet jellemezze, amellyel egymásban a közös mennyei Atya gyermekét tisztelik. A deklaráció a vallásszabadságra vonatkozóval együtt az ember személyi méltóságának legfőbb elismerését jelenti.

Dr. Horváth Lóránt–Kovács József

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

1. – *(A vallások közös vonásai)*
Korunkban egyre szorosabbá válik az emberiség egysége, és mindjobban egymásra vannak utalva a népek. Az egyház ezért fokozott figyelmet szentel annak a kérdésnek, hogy miképpen viszonyul a nem-keresztény vallásokhoz. Most annak a kötelezettségének a nevében, hogy növelje az egységet és a szeretetet az emberek között, sőt a nemzetek között is, azt veszi elsősorban fontolóra, ami közös az emberekben, ami összeköti őket egymással.

Az összes népek egyetlen közösséget alkotnak; egy az eredetük is, hiszen Isten telepítette be az emberi fajjal az egész földet.[1] Egy a végső céljuk is: az Isten. Isten gondviselése, tevékeny jósága és üdvözítő terve pedig kiterjed mindenkire,[2] amíg csak egybe nem gyűlnek a választottak a Szent Városba, amelyet Isten dicsősége fog beragyogni, és az ő fényében járnak majd ott a népek.[3] A vallásoktól feleletet várnak az emberek létük megoldatlan rejtélyeire, amelyek most is, mint régen, mélységesen nyugtalanítják a szívet. Mi az ember? Mi értelme és célja van életünknek? Mi a jó, és mi a bűn? Honnét van a szenvedés és mi a célja? Melyik az igazi boldogsághoz vezető út? Mi a halál? Miben áll a halál utáni ítélet és igazságszolgáltatás? Végül pedig, mi az a létünket körülölelő, legvégső, megnevezhetetlen titok, amelyből eredünk és ahová megyünk?

2. – *(A hinduizmus, buddhizmus és egyéb vallások értékei)*
A népeknél a legősibb koroktól fogva napjainkig megtalálható az, hogy valamiképpen észlelnek egy rejtélyes erőt, amely jelen van a természet folyamataiban és az emberi élet eseményeiben. Sőt olykor még legfelsőbb istenséget, sőt atyát is elismernek. Ez az észlelés, illetve elismerés bensőséges vallási érzelmekkel hatja át életüket. A vallások pedig a kultúra haladásához kapcsolódva egyre árnyaltabb fogalmakkal és mind kiműveltebb nyelvezettel igyekeznek válaszolni a nagy kérdésekre.

Így a hinduizmusban az emberek az isteni titkot fürkészik, és a hitregék fogyhatatlan gazdagságával meg a bölcselet mélységekbe hatoló erőfeszítéseivel fejezik ki. Egyúttal szabadulást keresnek létünk nyomorúságaiból vagy aszketikus gyakorlatokkal, vagy elmélyült meditációval, vagy pedig úgy, hogy szerető bizalommal menekülnek Istenhez. A buddhizmusban a maga különféle formái szerint felismerik e változó világ gyökeres elégtelenségét, és egy olyan útról tanítanak, amelyen az emberek áhítatos, bízó lélekkel vagy egy töké-

letesen szabad állapotot érhetnek el, vagy pedig akár a maguk iparkodásából, akár felsőbb segítséggel a megvilágosodás legfelsőbb fokára juthatnak. Hasonlóképpen a világszerte található többi vallás is az emberi szív nyughatatlanságán akar különféleképpen segíteni azáltal, hogy utakat ajánl: tanításokat, életszabályokat és szent szertartásokat.

A katolikus egyház semmit sem vet el abból, ami ezekben a vallásokban igaz és szent. Őszinte tisztelettel szemléli ezeket a magatartási formákat és életmódokat, parancsokat és tanokat. Sokban különböznek ugyan mindattól, amit ő igaznak tart és amit tanít, mégis nem egyszer megcsillan bennük egy sugara annak az igazságnak, amely megvilágosít minden embert. De szüntelenül hirdeti Krisztust, mert hirdetnie kell, hiszen ő „az út, az igazság és az élet" (Jn 14,6); benne találja meg az ember a vallásos élet teljességét; Isten őbenne engesztelődött ki a világgal.[4]

Az egyház buzdítja gyermekeit, hogy okosan és szeretettel, párbeszédet folytatva s együttműködve más vallások követőivel, mutassák be a keresztény hitet és életet, de ismerjék el, őrizzék meg és fejlesszék tovább azokat a lelki és erkölcsi, társadalmi és kulturális értékeket, amelyek ezekben a vallásokban találhatók.

3. – *(A muzulmán vallás nagyrabecsülése)*

Az egyház nagyrabecsüléssel tekint a muzulmánokra is. Ők az élő és létező egy Istent imádják, a könyörülőt és mindenhatót, a mennynek és földnek teremtőjét,[5] aki szólott az emberekhez. Teljes szívből akarnak hódolni megmagyarázhatatlan rendelései előtt is; így hódolt meg Isten előtt Ábrahám, akiben szívesen látja az iszlám hite a saját ősét. Jézus istenségét nem ismerik el ugyan, de őt prófétaként tisztelik. Szűzi anyját, Máriát is magasztalják, sőt olykor áhítattal fohászkodnak hozzá. Várják továbbá az ítélet napját, amikor Isten feltámaszt minden embert és megfizet nekik. Ennélfogva fontosnak tartják az erkölcsös életet, Istent pedig főként imával, jótékonykodással és böjttel tisztelik.

A századok folyamán sok nézeteltérés és ellenségeskedés támadt a keresztények és a muzulmánok között. A zsinat azonban buzdítja mindnyájukat, hogy felejtsék el a múltat és őszintén fáradozzanak egymás kölcsönös megértéséért. Közösen oltalmazzák és fejlesszék valamennyi ember javára a társadalmi igazságosságot meg az erkölcsi értékeket, a békét és a szabadságot.

4. – *(Benső kapcsolat az izraelita vallással)*

Az egyház titkában elmélyedve zsinatunk megemlékezik arról a kötelékről, amely a lélek világában összekapcsolja az új szövetség népét Ábrahám leszármazottaival.

Krisztus egyháza ugyanis elismeri, hogy hitének és választottságának gyökerei a pátriárkákig, Mózesig és a prófétákig nyúlnak le, Isten üdvösséget szerző titokzatos terve alapján. Vallja, hogy Krisztus hívei, akik pedig valamennyien Ábrahám fiai, a hitük folytán,[6] hogy e pátriárka meghívottságában benne vannak, s végül, hogy a választott nép kivonulása a rabszolgaság földjéről magának az egyháznak az üdvösségét jelzi előre mélyértelmű módon. Az egyház ezért nem feledheti, hogy az ószövetségi kinyilatkoztatást annak a népnek a közvetítésével kapta, amellyel Isten kimondhatatlan nagy irgalmasságából megkötötte a régi szövetséget. Nem feledheti, hogy annak a nemes olajfának gyökeréből táplálkozik, amelybe a népek vad olajfájának ágai be vannak oltva.[7] Hiszi ugyanis az egyház, hogy Krisztus, a mi békességünk, kiengesztelte keresztje által a zsidókat is, a pogányokat is, és a kettőt eggyé tette önmagában.[8]

Mindig az Egyház szeme előtt lebeg az, amit Pál apostol mondott vérroko-

nairól: „Övék az istengyermekség, a dicsőség, a szövetségek, a törvényadás, az istentisztelet és az ígéretek. Övéik az atyák és test szerint közülük származik Krisztus" (Róm 9,4–5), Szűz Mária fia. Azt sem felejti, hogy a zsidó nép fiai az apostolok, az egyház alapjai és oszlopai, és igen sokan az első tanítványok közül, akik Krisztus evangéliumát hirdették a világnak.

A szentírás tanúsága szerint Jeruzsálem nem ismerte föl a látogatás idejét,[9] és a zsidók többsége nem fogadta el az evangéliumot, sőt sokan gátolták terjedését.[10] Az apostol azt mondja, hogy Isten mégsem bánja meg kegyelmi adományait és meghívó szavát; a zsidókat továbbra is nagyon szereti őseik miatt.[11] A prófétákkal és az apostollal együtt várja az egyház azt a csupán Isten előtt ismeretes napot, amikor a népek mind együtt könyörögnek Istenhez, és „egyszívvel szolgálnak neki" (Szof 3,9).[12]

Ily nagy tehát a keresztények és a zsidók közös szellemi öröksége. Ezért akarja a zsinat támogatni és ajánlani a kölcsönös megismerést és nagyrabecsülést kettejük között. Ennek fő eszközei a szentírási és teológiai tanulmányok, valamint a testvéri párbeszéd.

Kétségtelen, hogy a zsidó hatóságok és párthíveik Krisztus halálát követelték;[13] mégsem lehet megkülönböztetés nélkül minden akkori zsidónak vagy éppen a mai zsidóságnak rovására írni azt, amit ővele kínszenvedésekor műveltek. És ha az egyház lett is az Isten új népe, mégsem szabad úgy szólni a zsidókról, mintha kárhozatra szánta vagy megátkozta volna őket Isten, és mintha ez a szentírásból következnék. Gondoljanak tehát arra mindazok, akik hittant tanítanak vagy Isten igéjét hirdetik, hogy olyasmit ne tanítsanak, ami nem felel meg az evangéliumi igazságnak és a krisztusi szellemnek.

Ezenfelül, mélyen sajnálja az egyház, mely megemlékezik a zsidókkal közös örökségéről, mindazt a gyűlöletet, üldözést és az antiszemitizmusnak sokféle megnyilatkozását, amely bármikor és bárki részéről a zsidók ellen irányult. Ebben nem politikai számítás vezeti, hanem vallásos, evangéliumi szeretet; mint ahogy elítél minden üldözést, bárki ellen irányul is az.

Különben is Krisztus – miként az egyház mindenkor hitte és hiszi – mérhetetlen szeretetből és önként, az összes emberek bűneiért vállalta szenvedését és halálát, azért, hogy mindnyájan üdvözüljenek. Ha tehát az egyház igét hirdet, úgy kell szólnia Krisztus keresztjéről, mint Isten egyetemes szeretetének jeléről és minden kegyelmi forrásról.

5. – *(Az egyetemes testvériség minden diszkriminációt kizár)*

Nem könyöröghetünk pedig Istenhez, mindnyájunk Atyjához mindaddig, amíg Isten képmására teremtett emberekkel szemben megtagadjuk a testvéries magatartást. Az embernek az Istenhez mint Atyához való viszonya, meg az embernek az emberekhez mint testvéreihez való viszonya szorosan összetartozik; a szentírás is kimondja: „Aki nem szeret, nem ismeri az Istent" (1Jn 4,8).

Minden erkölcsi alapot nélkülöz tehát az olyan elmélet vagy gyakorlat, amelyik az emberi méltóság és a belőle fakadó jogok tekintetében különbséget tesz ember meg ember, népfaj meg népfaj között.

Ennélfogva Krisztus szellemétől idegennek tekinti és kárhoztatja az egyház az emberek bármiféle megkülönböztetését vagy bántalmazását faj, szín, társadalmi helyzet vagy vallás miatt. Szent Péter és Pál apostol nyomába lép tehát a zsinat, amikor kérve kéri Krisztus híveit, hogy „éljenek szép életet a pogányok között" (1Pt 2,12); amennyiben rajtuk áll, éljenek minden emberrel békességben,[14] hogy valóban gyermekei legyenek mennyei Atyjuknak.[15]

A zsinati atyák megszavazták ennek a Nyilatkozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-

adta apostoli hatalmunkkal a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1965. október 28-án.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke

Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] Vö. ApCsel 17,26.
[2] Vö. Bölcs 8,1; ApCsel 14,17; Róm 2,6–7; 1 Tim 2,4.
[3] Vö. Jel 21,23–24.
[4] Vö. 2 Kor 5,18–19.
[5] Vö. Szent VII. Gergely: III. lev., 21 Mauretánia királyához, Anazirhoz (Al-Nasir), kiad. E. Caspar az MGH-ban, Ep. sel, II, 1920. I. p. 288,11–15; PL 148, 451 A.
[6] Vö. Gal 3,7.
[7] Vö. Róm 11,17–24.
[8] Vö. Ef 2,14–16.
[9] Vö. Lk 19,44.
[10] Róm 11,28
[11] Vö. Róm 11,28–29; II. vatikáni zs. dogmatikai konst. az egyházról: Lumen gentium, AAS 57 (1965), 20. lap.
[12] Vö. Iz 66,23; Zsolt 65,4; Róm 11,11–32.
[13] Vö. Jn 19,6.
[14] Vö. Róm 12,18.
[15] Vö. Mt 5,45.

LELKIPÁSZTORI KONSTITÚCIÓ AZ EGYHÁZ ÉS A MAI VILÁG VISZONYÁRÓL „GAUDIUM ET SPES"

Az okmány értékelése

A konstitúció különleges helyet foglal el a zsinati dokumentumok sorában. A legterjedelmesebb és talán a legnagyobb érdeklődéssel várt, a legtöbb új eszmét tartalmazó okmány. Jelentősége, hogy benne az egyház meghatározza a világban elfoglalt helyét, tisztázza viszonyát a világhoz, feladatát és hivatását.

Annyi mindenről, annyi fontos kérdésről esik szó benne, hogy egy rövid bevezetés legfeljebb csak érzékeltetni tudja ezt a gazdagságot. Olykor egy-egy szinte csak mellékesen odavetett mondat – hogyha mondanivalóját elmélyülten elemezzük – beláthatatlan távlatokat nyit. Szédülés fogja el az embert az eszme merész újszerűsége, ugyanakkor izig-vérig evangéliumi tartalma láttán. Aligha olvashatjuk ezt az okmányt lelkesedés, egyre fokozódó belső tűz nélkül. Az emberben egy-kettőre az a benyomás alakul ki, hogy az a közösség, az az egyház, amely ilyen tárgyilagosan és bátran elemzi a maga helyét, küldetését a világban és ilyen bátran szembe mer nézni a tényekkel, a maga hibáival is, megújulhat saját erőtartalékaiból és biztos jövő előtt áll.

Ezt a roppant gazdagságot a maga teljességében bemutatni lehetetlen. Erről eleve le kell mondanunk. Ezért azt a megoldást választottuk, hogy kiemelünk belőle gondolatokat, útmutatásokat, problematikus részeket, ezeket állítjuk figyelmünk középpontjába és tüzetesebben is megvizsgáljuk.

Előtte azonban vázlatosan bemutatjuk, hogyan alakult az egyház és a világ kapcsolata a múltban. Azt is bemutatjuk, milyen keserves utat járt meg a szkéma addig a napig, amíg zsinati okmány lett belőle.

I. Az egyház és világ kapcsolatának alakulása a múltban

Az egyház és világ kapcsolatának problematikája lényegében teológiai probléma; az isteninek az evilágiba történő alászállásának a problémája. Mióta az Ige a világ üdvösségéért testet öltött, azóta elméleti tisztázás és egyúttal gyakorlati megvalósítás tárgya az isteni elem és az evilági, emberi elem helyes viszonya, kapcsolata.

A kérdés az, hogy az egyháznak, mint isteni tényezőnek mi a szerepe, küldetése a világban, hogyan viszonylik az evilági valóságokhoz, feladatokhoz, az államhoz, a társadalomhoz, a gazdasági élethez, a kultúrához, az evilági törekvésekhez.

Bonyolítja a problémát, hogy magában az egyházban is fennáll az emberi és az

isteni elem feszültsége. Az egyháznak is megvan a maga isteni és emberi arca. A kettő viszonya állandó elemzést, tisztázást kíván. Másrészt a teremtett valóságokban, a világban, az emberben is létezik „isteni elem". A világ is hordozza a dinamikus isteni szándékokat és célokat. Hordozója isteni törekvéseknek, értékeknek. Az emberi, a teremtett valóság, általános értelemben véve, függetlenül és mégsem függetlenül az egyháztól, része egy nagy isteni tervnek, isteni szándéknak. Ennek teológiai tisztázása sem lezárt.

Látjuk tehát, hogy az egyház és világ kapcsolata milyen bonyolult, és milyen részkérdésekre tagolható.

Pedig nem is szóltunk arról az új felismerésről, amely szemléletünket a világ dolgairól gyökerében változtatta meg. Ez a dinamikus szemlélet, amely tudatában van annak, hogy semmi sem állandó, minden változik, minden fejlődésben van.

Az isteni, a természetfeletti elem, egy dinamikusan mozgó, fejlődő valóságba szállt alá.

Az egyház maga is a fejlődő világ része. Még nem is tisztáztuk, mit jelent ez az emberi szellem, az emberi megismerés fejlődése, a vallás fogalmainak viszonylatában. Hogy mi következik a fejlődés tényéből a hit társadalmiasulási, megjelenési formájára vonatkozóan. Hogy hogyan kell tehát az új felismerések fényében értelmezni a dogmafejlődést, a keresztény erkölcstan fejlődését, vagy a liturgia alakulását. A dolgok ezen bonyolult összefüggése miatt sem csoda, hogyha az egyháznak a maga történelmi útján állandóan felül kellett vizsgálnia kapcsolatát az evilági valóságokkal, küzdve azért, hogy el ne sodródjék a könnyebb megoldások felé. Hogy milyen nehézségekkel kellett megküzdenie, azt néhány történelmi példa is szemlélteti.

Már az apostoloktól kezdve elsőrendű követelményként jelentkezett annak a kérdésnek a megoldása, hogyan „viszonylik" a keresztény ember a világi hatalmasságokhoz. Sokat foglalkoztatja a téma Szent Pál apostolt. A kérdést különösen az élezte ki, hogy hitetlen, a keresztény vallás gyakorlását és terjesztését akadályozó uralkodók tartották kezükben a hatalmat. A római levélben azoknak a római keresztényeknek nyújt irányelveket, akik a levél írásának idején már négy esztendeje Néró császár hatalmát nyögték. Pál apostol kijelentései meglepően határozottak: „Mindenki vesse alá magát a fölöttes hatalomnak. Nincs ugyanis hatalom, csak az Istentől... Aki tehát szembe száll a hatalommal, Isten rendelésének szegül ellene." (Róm 13.1–2) Ebből persze nem az következik, hogy a felsőbbség, a hatalom minden intézkedése jó, hogy azt feltétlenül és minden körülmények között teljesíteni kell. Életének döntő pillanatában maga Szent Pál is nemet mondott ugyanennek a Néró császárnak, és ezért életével fizetett. Pál szavaiból az derül ki, hogy a hitnek alapjában közömbös, ki az uralkodó, milyen az államforma. A hivő embernek a hatalom rendelkezéseit, törvényeit keresztény lelkiismeretből, a közjó érdekében be kell tartania, amíg azok nem ellenkeznek Isten akaratával.

A korabeli társadalmi struktúra is vet fel problémát. Az apostolok és az első keresztények elfogadták, ugyanakkor el is utasították az adott társadalmi rendet. A rabszolgatartó társadalommal nem egy másik társadalmi struktúrát állítottak szembe, hanem egy olyan eszményt, melynek érvényesülése szükségképpen felbontja, megszünteti a rabszolgatartó struktúrát, tehát mintegy belülről kívánja a változást előidézni.

Az első keresztény századok nagy problémája az ószövetségi zsidó köntösbe öltözött kinyilatkoztatásnak és a pogány hellén kultúrának összebékítése. Idő kellett ahhoz, hogy a keresztény vallás szabaduljon az ószövetség szorító kötelékeiből. Ez

nem ment simán. Az első lépések többek ellenkezését váltották ki és a hívek körében szakadást idéztek elő. Az „átállást" azonban végre kellett hajtani.

Ma már szinte lehetetlen felmérni, mennyi mindent kapott Krisztus egyháza abból a világból, amelyben végül is meggyökerezett. Hogy kultuszában, szervezetében, tanításának kifejtésében, erkölcsi rendszerében hogyan és milyen mértékben hatott rá az a világ, amelynek ő is részévé vált.

Az egyház és világ kapcsolatában döntő fordulatot hozott az üldözés megszüntetését kimondó Milánói Türelmi Rendelet (313). Ennek következménye, hogy az egyház addigi elnyomott helyzetéből a kivételezett és kiváltságos státusba került. Persze a változás nem a pillanat műve volt, hiszen az egyház már a 3. század közepe táján olyan társadalmi és gazdasági pozíciók birtokába jutott, melyek a bekövetkezett történelmi fordulatot előrevetítették. Kétségtelen, hogy a konstantini fordulat az egyház viszonyát a világi hatalmakhoz hosszú századokra meghatározta. Kis túlzással azt a kijelentést is megkockáztathatjuk, hogy az akkor kialakított látásmód, felfogás, lényegében a II. vatikáni zsinatig, tehát napjainkig érvényben maradt.

A császárok szabaddá, gazdaggá és hatalmassá tették az egyházat, ugyanakkor azonban viszonzásul arra törekedtek, hogy a maguk állampolitikai céljainak szolgálatába állítsák. Erről tanúskodik az a levél, amit Nagy Konstantin császár már a kiegyezés évében a donatista eretnekséggel kapcsolatosan intézett a pápához. Ezt írja a császár: „Az Ön gondoskodása előtt nem titok, hogy milyen nagy tisztelettel viseltetem a katolikus egyház iránt, ezért azt akarom, hogy sehol se érje szakadás vagy széthúzás." (Eusebius, Egyházt. X. 5.)

Köztudott, hogy a birodalom egységét a római császárok mindenkor szívügyüknek tekintették. A keresztényekkel szemben is az volt a legfőbb vád, hogy nem illeszkednek be a birodalom szellemi-vallási egységébe, tápot adva így a széthúzásnak, majd a birodalom széthullásának. Nagy Konstantin természetesnek találta pl. éppen ebből a megfontolásból, hogy az Alexandriában támadt arianista eretnekség felszámolására összehívja az egyetemes zsinatot. És Nagy Theodoziusz császár sem habozott, hogy rendeleti úton szabályozza a hitet, hiszen így intézkedett: „Minden népet, amely a mi szelíd uralmunk alatt áll, abban a hitben kívánunk látni, amelyet szent Péter apostol hagyott a rómaiakra... amit Damasus pápa és alexandriai Péter püspök követ..." (L.: Staat u. Kirche 22.) A császárok természetesnek tartották, hogy közigazgatási úton távolítsanak el püspököket, hogyha a birodalom hitének egységét, ezzel együtt a birodalom nyugalmát veszélyeztetik.

Mondanunk sem kell, hogy kezdettől fogva szép számmal akadtak püspökök, akik otthonosan mozogtak az új légkörben és a császár akaratának hű kiszolgálóivá váltak. Egy-kettőre kialakult a császárt kiszolgáló, hatalmi koncepcióban gondolkodó, a kiváltságos állapotokat természetesnek találó egyháziak egyre szélesedő köre. Ennek következtében viszont erősödött a császárok befolyása az egyházra.

Az uralkodók legfőbb támaszai hosszú századokon keresztül az egyházi vezetők. Ennek a szoros összetartozásnak meglepő példái akadnak. A zsinatok esetenként a törvényhozó testület, a parlament funkcióját töltötték be. A nyugati gót Spanyolországban a VII. sz.-ban a Toledói zsinat szerkesztette meg az ország alkotmányát.

Közismert, hogy századokon keresztül a kultúrának jóformán egyedüli hordozója és ápolója az egyház. Óriási munkát végzett az emberek nevelésében, a szenvedélyek és indulatok fékezésében.

Az egyháznak és a világi szférának ilyen jellegű kapcsolata nem lehetett súrlódásmentes. Adott helyzetben az egyháziak is politikai, világi hatalomra törtek, a pápa a keresztény nyugat politikai vezetője kívánt lenni. Az uralkodók pedig, kü-

lönösen a német-római császárok, a pápaság hatalmának és az egyház evilági befolyásának visszaszorítására törekedtek, illetve az egyházi-vallási tényezőket a maguk politikai céljainak szolgálatába állították. Ezeket a törekvéseket egyfelől VII. Gergely, III. Ince, VIII. Bonifác neve fémjelzi, másfelől pedig II. Henrik és II. Frigyes császáré.

Ezek a versengések és harcok a feudalista hűbéri rendszer keretében zajlottak, amelyben az egyházi, vallási és világi elem mind társadalmi, mind gazdasági, mind politikai síkon egybefonódott.

A XIV. századtól azonban már új szelek kezdtek fújni. A világ önállósága kiharcolásának útjára lépett. Egyházi részről természetszerűen gáncs és elutasítás érte ezt a törekvést. Az egyház nem akarta feladni hatalmi céljait és világi-politikai-gazdasági síkon érvényesülő befolyását. Nem akarta engedni, hogy a tudományok feletti egyeduralma csorbát szenvedjen. Ezért akadályozta a tudományszakok önállósulását és ezért élt óvással több esetben a művészet és irodalom területén is, amint ezt Kopernikusz, Galilei, Giordano Brunó példája bizonyítja. Ez persze nem jelenti azt, hogy az egyház nagy szellemei nem ismerték el az új eredmények jelentőségét. A reneszánsz nagy egyházi férfiúi között feltétlenül említést érdemel ebben a vonatkozásban Nikolaus Cusanus bíboros († 1463) és II. Piusz pápa († 1464).

Figyelemre méltó Luther Márton álláspontja. Neki az állam és egyház két, egymástól független, külön valóság. Abban az esetben azonban, ha az egyház nehézségekkel küszködik, a fejedelmek kötelessége védelmükbe venni az evangélium ügyét.

A korszakos jelentőségű trentói zsinat (1545–1563) alig vitte előre az egyház és állam, a hit és az evilági valóságok egészséges, helyes viszonyának kimunkálását. Sőt egy merőben hibás magatartás magvát hintette el azzal, hogy a papság sajátos természetfeletti hivatását és kiváltságos helyzetét egyoldalúan hangsúlyozta. Ezért megkívánta, hogy a papnövendékeket a világtól elzárva készítsék fel hivatásukra. Ennek viszont az lett a következménye, hogy az egyháziak bizonyos értelemben elszakadtak a földi valóságoktól, zárt egyházi miliőben éltek és egyfajta sajátos gondolkodási, értékelési skálát, sajátos látásmódot tettek magukévá. Gyanakvó szemmel néztek a világra és mivel kiszakították magukat a világ fejlődéséből, elmaradtak, konzervatívokká váltak, minden újat eleve elítéltek. Ezzel a gettó-magatartással együtt járt a triumfalisztikus fölényesség, a mindent jobban tudás hamis gloriolája. Az egyház a szellemi fejlődés peremére szorult.

Ezek ellenére mégis arra törekedett, hogy a maga hatalmát a világi tartományokra is kiterjessze. Ezzel párhuzamosan az újkori hatalmasságok meg a vallást rendelték alá az állam érdekeinek és célkitűzéseinek. E tekintetben alig van különbség a francia királyok, a Habsburg császárok, a spanyol, angol stb. abszolutisztikus uralkodók között. Legfeljebb módszereikben tértek el egymástól.

A francia forradalom nyomán előretört a polgári burzsoázia. A kibontakozó ipari forradalom gyors ütemben növelte a polgárság vezető rétegeinek gazdagságát. A forradalom szabadelvű és antiklerikális elveket írt zászlajára. Amikor azonban a vezető polgári rétegek biztonságát veszély fenyegette, egyre jobban közeledtek az egyházhoz, mert benne látták a törvényes rend őrét és védelmezőjét. Az egyház a felforgató erők visszaszorítása, a társadalmi status quo megőrzése érdekében elfogadta a feléje nyújtott kezet, és hajlandó volt együttműködni a burzsoáziával. Ennek következtében a munkásrétegek elhidegültek, sőt szembefordultak az egyházzal. Mire a vezető egyháziak felfigyeltek a század nagy botrányára, azon már nem lehetett segíteni.

Az egyház politikai-hatalmi törekvéseinek alapja hosszú századokon keresztül az

egyházi állam volt. Róma elfoglalása piemonti csapatok részéről és az egyházi állam megszüntetése (1870) elhárította azt az akadályt, ami mindeddig gátolta az evilági dolgok helyes értékelését. Mindjárt az első pápa, XIII. Leó, aki már az új helyzetben vette kezébe az egyház hajójának irányítását, messzenéző tekintettel rajzolta meg az egyház és a világ kapcsolatát.

Valóságérzéke, a fejlődés helyes irányának felismerése jut érvényre azokban az intézkedésekben, melyeket a francia katolikusok ügyében hozott. A francia katolikusok csaknem száz évvel a forradalom után is az ancien régime-et (régi rendet) kívánták vissza. Az egyház vezető körei és széles rétegei szemben álltak az adott köztársasági renddel és nem voltak hajlandók aktív szerepet játszani a közügyekben. A francia katolicizmus tehát magamagát zárta el a való élettől. Az egyházi vezetők rövidlátásának eredményeképpen a nép nagy része és a közélet antiklerikálissá, liberálissá és hitetlenné vált. Nem csoda, ha ilyen körülmények között a parlament is egyházellenes intézkedéseket foganatosít, és ha sor került (1886) 14 ezer katolikus iskola bezárására.

XIII. Leó helyesen mérte fel azt a folyamatot, melynek következtében a katolicizmus háttérbe szorult, és ráadásul az államforma ellenzékének meddő szerepét is magára vette. Arra utasítja ezért a francia főpapságot, hogy ismerje el az állam és az államforma törvényességét. Az első között vallotta, hogy az egyház nem ismer katolikus és nem katolikus államformát.

Valóságérzéke ösztönözte arra is, hogy az ipari munka problémájával és az ipari munkásság helyzetével is foglalkozzék. A Rerum Novarum (1891) kezdetű enciklikájában kemény szavakkal bélyegezte meg a kizsákmányolást, és a tulajdonosokat kötelességeikre, az ember alapvető jogainak tiszteletbentartására és az etikai elvek megtartására figyelmeztette. Igen fontos döntése a munkásság szervezkedési jogának elismerése. Ebben az enciklikában az egyház tudomásul veszi a társadalom elsőrendű evilági problémáit és azon van, hogy megoldást nyújtson az örök eszmék fényében, de mégis a valóság törvényeinek figyelembevételével. Hogy mai szemmel nézve a körlevélnek fogyatékosságai is vannak, az csak természetes, mégsem vitatható, hogy a maga korában korszakalkotó tett volt.

Újszerűen közelít meg nem egy kérdést a házassággal kapcsolatban is (Arcanum 1880). Noha megmarad a házasság értelmezésében a régi modellnél és szerződésnek tekinti, amely jogokat biztosít és kötelességet ró mindkét félre, mégis erőteljesen hangsúlyozza a házasságban a személyes elemet, a szerelmet.

XIII. Leót, miként elődjét is, megkeserítették a liberális áramlatok, melyek hatására számos – eddig az egyházra tartozó – társadalmi funkciót vontak az állami ügyintézés hatáskörébe. Ilyen a házasságkötés, a vallásváltoztatás, a házassági törvények, az anyakönyvezés stb. A pápa az egyház befolyásának megnyirbálását, jogainak csorbítását látta ezekben a törekvésekben, ezért szembefordult velük és igyekezett őket meggátolni.

Leó pápa zsenialitását, a fejlődés irányvonalának megérzését kevésbé találjuk meg utódaiban. Pedig a rohamosan gyorsuló fejlődés minduntalan új meg új kérdéseket vetett fel, illetve a régi kérdések újszerű megválaszolását igényelte. Az 1930-ban kiadott Casti Connubii, valamint az egy évvel későbbi Quadragesimo Anno körlevelekben XI. Pius Leó témáit vetette fel ismét. Az elsőben a házassággal kapcsolatosan alig van új. A második a munkásság helyzetével foglalkozik. Ebben többek között meglepő az, hogy a munkásság helyzetének elemzését a marxi osztályharc tétele alapján nyújtja. A hangnem persze mindkét körlevélben erősen autoritatív.

Ez a stílus jellemzi XII. Pius pápa tevékenységét is. Míg az egyik oldalon gátolta

a korhoz való közeledést, akadályozta azt, hogy az egyház helyes kapcsolatot teremtsen a modern világgal, gondolunk a Teilhard-ügyre, a Humani Generis körlevélre stb., másrészt maga is érezte, hogy az egyháznak választ kell adni a mai élet problémáira. Hiszen a tudományos élet legkülönbözőbb kérdéseiről nyilatkozott, és a kihallgatásokon gyakran adott eligazítást a különböző foglalkozást űző csoportoknak.

Úgy tűnik tehát, XI. és XII. Pius képtelenek voltak nagystílűen kapcsolatot teremteni a világgal. Ugyanakkor azonban körleveleikben és beszédeikben egyengették a találkozás útját.

II. A szöveg története

A zsinat talán legjelentősebb okmánya is végigszenvedte azokat a szülési fájdalmakat, amelyek egyetlen határozatot sem kíméltek. És mivel a többinél jelentősebb műről van szó, kialakulása még gyötrelmesebb.

Az 1960 pünkösdjén felállított előkészítő szervek sorában hiába keressük a pasztorális konstitúció kidolgozásával megbízott előkészítő bizottságot. Azokat a témákat azonban, melyekből végül is összeállt a konstitúció, már kezdettől fogva megtaláljuk, igaz szétszórva, a különböző bizottságoknál.

Mindjárt az első lépéseknél nyilvánvalóvá vált egy alapvető módszertani probléma, amit a konstitúció sem tudott teljesen feloldani. A kérdés az volt, hogy deduktív vagy induktív legyen-e a módszer? A teológia, a tan oldaláról történő deduktív megközelítés szükségképpen bizonyos távolságtartást rejt magában. Vagyis mégsem ragadja meg a valóságot a maga egzisztenciális mivoltában. Másrészt, ha a valóságból indulnak ki és leíró, szociográfiai módszerrel fejtik ki a témát, hogyan illeszkedik akkor bele a kinyilatkoztatásból származó eligazítás. Igen sok fejtörést okozott ez a probléma. A konstitúció szerkesztői a második megoldást választották, a valóság leíró elemzéséből indultak ki és az értékelést az emberi és keresztény nézőpontból végezték el, az iránymutatás pedig a kinyilatkoztatásból fakad és a krisztusi eszmény felé mutat. Az első szkémák anyagából nemcsak eszmék és témák maradtak meg és kerültek be a pasztorális konstitúcióba, hanem jónéhány munkatárs is akadt, akik végigkísérték ezt a bizonytalan és megtorpanásokban bővelkedő folyamatot, amely végül is a konstitúciót eredményezte.

Kezdettől fogva a mi témánkkal foglalkozott P. Pavan, János pápa egyik legbizalmasabb munkatársa, akinek döntő szerepe volt a Pacem in terris enciklika szerkesztésében. Elejétől kezdve itt volt a magyar származású P. Sigmund Rajmund OP, A. Ferrari Toniolo, P. G. Jarlot SJ, továbbá Hengsbach esseni püspök, P. Tromp, P. Hirschmann SJ és nem utolsósorban E. Garonne, a Katolikus Nevelés Kongregációjának későbbi prefektusa. Természetesen a felsoroltak mellett még szép számmal találunk munkatársakat, akik óriási erőfeszítéseket tettek azért, hogy a konstitúció létrejöjjön.

A bizottságok által elkészített anyag azonban csalódást és kiábrándulást keltett. Ekkor következett az ismert történelmi fordulat.

Suenens bíboros még 1962-ben egy körlevelet bocsátott ki a zsinatról és ebben a világ gondjairól írt, meg arról, hogy az egyháznak feltétlenül segítenie kell ezek megoldásában. A körlevél János pápa kezébe került, aki ösztönzést merített belőle és 1962. szept. 11-én elmondott beszédében maga is használja a híressé vált megkülönböztetést: ad intra és ad extra. A pápa szerint külön kell foglalkozni az egyház belső életére – ad intra – vonatkozó kérdésekkel, és külön azokkal, melyek a mai világot gyötrik, és amikhez az egyháznak is hozzá kell szólnia – ad extra. A pápa

fel is sorolja ezeket a gondokat: a népek alapvető egyenlősége jogaik és kötelességeik tekintetében, a házasság szentsége, a szociális felelősség, a fejlődésben elmaradt népek és a szegények problémája, a társadalmi élet fonákságai, a vallásszabadság és a béke. Valójában ez a pápai beszéd már tartalmazza azt a magot, amiből a pasztorális konstitúció kinő.

A döntő fordulatot Suenens kardinálisnak 1962. dec. 4-i felszólalása hozta meg, melyben egyértelmű és világos okfejtéssel azt kérte, hogy a szövegeket a János pápa által is említett két pólus köré csoportosítsák. Javaslatát támogatta Montini kardinális, a későbbi VI. Pál pápa, valamint Lercaro, Liénart, Léger kardinálisok, akik valamennyien a zsinat kulcsembereinek számítottak.

A zsinat el is fogadta ezt az elgondolást és elhatározta, hogy a világgal foglalkozó problémákat egyetlen okmányba gyűjtik egybe. Suenens bíboros feladatává tették, hogy megszervezze azt a bizottságot, melynek dolga az új szkéma kidolgozása. Elsősorban persze azokat a peritusokat, szakembereket hívta meg a bíboros, akik a témával eddig is foglalkoztak.

Az új szerkesztői főbizottság Suenens bíboros irányítása alatt látott munkához és több kérdést tisztázott. Nagy jelentőségű döntése volt, hogy az új szkéma első részében az elvi kérdések kapjanak helyet, míg a második azok gyakorlati alkalmazását tartalmazza. Feltétlenül szerencsésnek kell mondani ezt a megkülönböztetést, noha éppen ennek következtében a második rész, a gyakorlati kérdések témaköre valamivel mostohább elbánásban részesült, kivéve egyet: a házasságot.

Ekkor (1963. ápr. 11.) jelent meg XXIII. János pápa körlevele, a Pacem in terris. Maga a körlevél és annak visszhangja nagy hatással volt a szerkesztőkre.

Időközben egyre fokozódtak az ökumenikus kapcsolatok. Lukas Vischer az Ökumenikus Tanács részéről levélben fejtette ki, hogy az Ökumenikus Tanács hogyan értelmezi az egyház feladatát a mai világban. A levél sok hasznos szempontot tartalmazott. Ezért később a vezető szerkesztők személyesen konzultáltak Lukas Vischerrel, hogy tanácsait, véleményét meghallgassák.

Amikor kiderült, hogy az újabb szöveg sem alkalmas tárgyalási alapnak, Suenens bíboros merész lépésre szánta el magát. Mechelni érseki palotájában bizottságot hívott egybe, hogy a szkéma első felét, a dogmatikus részt kidolgozzák. Kétségtelen, hogy ez a bizottság, melynek soraiban ott találjuk Mgr. Philips-t és Moeller-t, valamint Congar és Rahner atyákat is, nagyon sok homályos kérdést tisztázott.

A római vegyesbizottság 1963. nov. 29-i ülése tárgyalta az ún. mechelni szöveget, amely „jó szolgálatot" tett ugyan, de mégsem fogadható el, mivel elvont teológiai tárgyalásmódja alkalmatlanná teszi arra, hogy a ma emberéhez szóljon.

A munka ismét holtpontra jutott. Mindent elölről kellett kezdeni. Új bizottságot szerveztek. Az új bizottság hamarosan megállapodott abban, hogy milyen szempontok alapján szerkeszti meg az újabb szöveget. A legelső, hogy a biblia világlátását, képeit használják fel, mivel ezekkel a valóság közérthetőbben közelíthető meg, mint a teológia elvont fogalmaival. Az idők jeleire vonatkozó gondolatokat is figyelembe kívánták venni, megállapították azt is, hogy a dialógus szellemében kell eljárni. Már 1964 januárjában megmutatkozott az új bizottság munkájának eredménye. P. B. Häring és P. Sigmond Rajmund együttesen összeállított egy szöveget, amit nem sokkal később a svájci Zürichben a bizottság megvitatott és átdolgozott. Ismételt javítások után a francia alapszöveget latinra fordították és végül 1964 márciusában a vegyes bizottság elé bocsátották.

A vegyes bizottság nagy szavazattöbbséggel végre alkalmasnak ítélte a szöveget arra, hogy a zsinat elé terjesszék. Kifogásai, éspedig megalapozott, helytálló kifogásai ennek ellenére is bőven voltak.

A javaslatok alapján ismételten simítottak, változtattak a szövegen, míg végre a zsinati atyák kezébe került.

A vitában a zsinatnak jóformán minden vezéregyénisége felszólalt. Rámutattak a tervezetben fellelhető hiányosságokra és gyengékre, de nem utasították el a maga teljességében. Még Ruffini bíboros, a konzervatívok szónoka sem. Sok felszólaló elemezte az alapproblémát, az egyház és világ kapcsolatát. Többen kifogásolták az egyház triumfalisztikus magatartását és az ezzel párosult elvont moralizáló hajlandóságot. Az egyház hibájául rótták fel azt is, hogy azonosult az európai kultúrtartalmakkal.

A begyűjtött javaslatokat és panaszokat a vegyes bizottság egy központi szerkesztő bizottságnak továbbította. Ebben legelőször is az átdolgozás elveit vitatták meg, azután kidolgoztak egy aprólékos munkaprogramot, a témaköröket külön munkacsoportokra bízva. Megegyeztek abban, hogy a gondolatmenetet lényegében változatlanul hagyják, hiszen a szkémát az atyák elfogadták. Az átdolgozás során szinte az egész tervezetet átfogalmazták. Ennek ellenére is lényegében azonos maradt. Ez a munka ugyan Aricciaban, Róma közelében folyt, mégis állandó kapcsolatot tartottak fenn a többi keresztény egyházak vezető személyiségeivel. Az új szöveg 1965. május 28-án nyerte el a Szentatya jóváhagyását.

Az utolsó nagy vitára a zsinat aulájában 1965. szeptember 21. és október 8. között került sor. Még mindig kemény bírálatok érték a szöveget. A német püspökök pl. azt kifogásolták, hogy az első rész emberről szóló tanítása túlságosan statikus, nem veszi kellően figyelembe az ember történetiségét. Mgr. Philips arra figyelmeztette az atyákat, hogyha elvetik a szöveget, üres kézzel távozhatnak. Különben is tisztába kell lenni azzal, hogy nem lehet minden kérdésre, minden problémakörre megnyugtató választ adni.

Két magyar felszólalás is elhangzott a szkéma, sorszáma szerint a 13-as szkéma, tárgyalása során: Hamvas Endre és Brezanóczy Pál püspöké. Szavaik nagy érdeklődést váltottak ki. A zsinati atyák végül is abban állapodtak meg, hogy elfogadják a szkémát, de a szerkesztők az elhangzott és benyújtott javaslatokat dolgozzák bele a szövegbe. Ez sikerült is. Az átdolgozott szöveg november 13. és december 7. között került az atyák elé, akik újabb javaslatokkal álltak elő, és egyszersmind szavaztak is az egyes fejezetekről. 1965. december 6-án került sor az egész szöveg feletti szavazásra. A leadott 2373 szavazatból 2111 az igen, 251 a nem és 11 az érvénytelen.

Ilyen keserves kálváriát kellett megjárnia annak a zsinati dokumentumnak, amely talán valamennyi közt az egyház legnagyobb nyeresége.

III. A konstitúció fontosabb eszméi

Elöljáróban, mielőtt a konstitúció főbb mondanivalóját bemutatnók, felhívjuk a figyelmet az egyes fejezetek többé-kevésbé azonos felépítésére. A felvetett témát minden fejezet lényegében azonos gondolati modell alapján tárgyalja. Először mindig a tapasztalati valóságról esik szó, éspedig fenomenológiai, leíró stílusban. Említés történik a tévedésekről, a feladatokról és az eredményekről. Ezután azt vizsgálja, hogyan járul hozzá az egyház a kibontakozáshoz, mind tanításával, mind pedig a közvetlen segítségnyújtással, együttműködve minden jóakaratú emberrel. A fejezet végén pedig azt világítja meg, hogyan kapcsolódik mindez az egykor majd kiteljesedő Krisztus-országhoz.

A lelkipásztori célkitűzés

Itt van mindjárt mint probléma az *okmány címe:* lelkipásztori rendelkezés az egyházról a mai világban. Vagy ahogy többnyire emlegetni szoktuk, idézve a latin szöveget: Pasztorális konstitúció. Ez az elnevezés aránylag későn merült fel. Csak az utolsó változat kapta ezt a címet Mgr. Philips javaslatára. Maguk a szerkesztők is érezték, hogy nincs minden rendben a megfogalmazással, ezért egy, a textushoz illesztett megjegyzésükben meg is magyarázták azt. Ebben többek között azt olvassuk, hogy a konstitúció az örök tanításra támaszkodva igyekszik ábrázolni az egyháznak a mai világhoz, a ma emberéhez fűződő kapcsolatát. Vonatkozik ez a konstitúció mindkét részére. Mindkettőben megtalálható tehát a pasztorális célkitűzés és a tanító szándék. Szóba kerül a konstitúcióban foglaltak teológiai értékelése is. A szerkesztők kimondják, hogy az általános teológiai elvek szerint kell értékelni és értelmezni a konstitúcióban mondottakat, azaz – ami különösen a második részre áll – figyelembe kell venni azoknak a tényeknek a jellegét, amelyek a tanítás alapját képezik. Leegyszerűsítve ugyanezt így fogalmazhatjuk meg: egy adott történelmi-társadalmi-gazdasági szituáció elemzése alapján nyújtott egyházi tanítás az értelmezett valósághoz kötődik. Ha tehát az adott valóság megváltozik, a vele kapcsolatos eligazítás is érvényét veszti. Persze tovább is megmaradnak azok az alapelvek, a kinyilatkoztatott hittartalmak, melyeknek konkretizálásáról tulajdonképpen szó van.

A szerkesztők idézett megjegyzése is bizonyítja, mennyire újszerű a dokumentum, mennyire nincs elődje a zsinatok történetében.

Az idézett nyilatkozat azért jelentős, mert *a történetiségre hívja fel figyelmünket,* illetve megadja a történetiség elvének azt a helyet, amely megilleti az egyházi, jelen esetben a zsinati tanítások értelmezésében. E szerint a tanításnak mindig van bizonyos történelmi, időhöz kötött jellege. Az egyház nyilatkozatait, tanítását éppen ezért mindig az adott történelmi, gazdasági, társadalmi, kulturális környezetbe, keretbe ágyazottan kell vizsgálni és értékelni. Különbséget kell tenni az örök és változatlan és annak időbeli megjelenése között. Legyen akár dogmatikáról, akár a keresztény erkölcstanról, vagy a szentírástudományról szó. Krisztus örömhírének dinamikus erejét fojtjuk meg és gátoljuk az üdvösség érvényesülését akkor, hogyha elfeledkezünk erről a megkülönböztetésről.

Visszatérve a konstitúció címe körül kialakult vitákra, meg kell mondani, hogy az elnevezés, noha lényegében helytálló, mégis félrevezethet. Igaz, hogy a téma lelkipásztori, ez azonban nem azt jelenti, hogy nincsenek benne elvi állásfoglalások, tanítások, hogy nincs egyúttal dogmatikus jellege is.

A világ kétértelműsége

A cím második fele azt közli velünk, hogy az egyház útját a mai *világban* vizsgálja és rajzolja meg. A konstitúció szövegében is gyakran esik szó a világról, illetve a mai világról. Már csak azért is fontos, hogy a szó jelentésén elgondolkodjunk. Köztudott, hogy a kifejezés a keresztény hagyományban, sőt magában a szentírásban sem egyértelmű. Hogyha a fogalom körét kívánjuk megvonni, azt kell mondanunk, hogy a „világ" a teremtett, földi-emberi valóságot jelenti, tehát az önálló szellemi létezőkön és Istenen kívül minden egyebet. És mindezt nem csupán statikusan, hanem mozgásban, tehát törekvéseivel, eredményeivel, szellemi és anyagi termékeivel együtt. Bonyolultabbá válik azonban a dolog, hogyha a fogalomhoz vallásos-etikai mércével közeledünk, ha ilyen értelmű tartalmát is meg akarjuk állapítani.

Az első és legfontosabb megállapítás, hogy a világ Isten alkotása. Ez a kijelentés nem csupán tényt rögzit, egyúttal értékel is. A világ ugyanis *a jó Isten alkotása.* Maga Isten állapította meg róla a teremtés hajnalán, hogy jó. (Gen. 1,31.) A világ és benne az ember éppen teremtett mivoltánál fogva jó. Minden részében Isten nagyságát, teremtő szeretetét tükrözi. Ezért az egész teremtett világ, beleértve az embert is, kivívja csodálatunkat, ámulatunkat és hálánkat. A világban, a világ által tehát valamiképpen a teremtő Isten lép elénk. Ennélfogva semmit sem szabad benne eleve rossznak tartani. Ez sértés lenne a teremtő Istennel szemben. Nem rossz tehát és nem szégyenletes pl. a test, vagy az ösztön sem. Méginkább igaz ez, ha meggondoljuk, hogy a világ Krisztusban és Krisztusra van teremtve, ráirányítva. (Ján. 1,3; Kol. 1,16.) A világ, természetesen Isten láthatatlan kegyelmének erejében alkalmas arra, hogy elvezessen Istenhez, éspedig Jézus Krisztuson, Krisztusnak az egész világot felölelő életáldozatán át. Vagyis nem csupán Isten létére figyelmeztet, hanem a természetes emberi kapcsolatok révén szolgálatára, sőt önzetlen áldozatvállalásra is serkent.

Csakhogy ez a jó világ sérülést szenvedett, pontosabban az emberre való irányulásában szenvedett sérülést. Ugyanis az a világ, amely a Teremtő szándéka szerint az emberre irányul, illetve rajta keresztül az Istenre, nemcsak Isten felé vezet, hanem esetenként el is fordít tőle. A világ tehát kétértelművé, ambivalenssé vált. Ebből persze nem az következik, hogy a világ dolgai romlottak meg, hogy maga a teremtés vált rosszá. A teremtett dolgok tovább is jók maradnak „önmagukban", csupán az emberhez való „viszonyuk" változott meg. Ezért helyesebb az a fogalmazás, amely nem rossz világról beszél, hanem az emberi szív, az ember hibás irányulásáról. Tehát mintegy az ember veszítette el, illetve benne gyengült meg a képesség, hogy Istenre „álljon be", és mindent ebből a ráirányulásból lásson, mindent ennek perspektívájából értékeljen.

Az emberben sem kötődik ez az irányvesztettség bizonyos részekhez, szervekhez vagy képességekhez. Nem lehet mondani, hogy a test, a szenvedély visz bűnbe. Az ember énjében, lényében rejlik mind a jó, a nemes, mind a bűnös. Jók, Istenre irányulók, ugyanakkor rosszak is vagyunk, mind a kettő egy és ugyanazon emberben van. Az ember énjében hordozza tehát a szétszakítottságot. Annál is inkább igaz ez, mivel az Istentől való elfordulás az önös én szolgálatát jelenti, ez pedig elsősorban szellemi érték.

Rámutattunk az embernek a világ dolgaival való szolidaritására. Ez fennáll a bűn esetében, de fennáll a megváltás erőinek alkalmazásában, megélésében is. Mind a rossznak, mind a jónak természetéhez tartozik, hogy miliőt, légkört teremt.

A teremtett dolgok és az ember megromlott viszonyát dokumentálja az a szomorú tapasztalat, hogy a teremtett dolgok tolakodnak Isten helyébe. Mintegy végső értékké, végső céllá kívánnak válni.

A világi valóságok „bűnös" volta tehát abban gyökerezik, hogy elszakíthatnak Istentől, alkalmasak arra, hogy az embert egészen a maguk „bűvöletébe" vonják, úgy hogy az minden egyébről elfeledkezzék. Tehát minden esetben, valahányszor az evilági dolgok, evilági értékek levetik az említett függést, Istenre irányulást, tehát mintegy radikális autonómiájukkal jelentkeznek, veszedelmesek, bűnrecsábítók, elszakítják az embert egyetlen céljától, Istentől.

Csakhogy a világban, a teremtésben mégsem ez az utolsó szó. Az utolsó szó Jézus Krisztus. Jézus Krisztus belépett ebbe az ambivalens, mégis dinamikus valóságba, a világba. És ezzel Ő lett mindennek középpontja, keresztútja. Azzal, hogy Isten igéje emberré lett és magára vette a szolgálatot, ami szükségképpen mindig másokért vállalt áldozatot jelent, megnyílt az út Istenhez. Pontosabban új út nyílt Isten-

hez, mert nyilván az ősbűn nélküli világban más ez az út. Ugyan akkor is Jézuson át vezet, de nem Jézus keresztjén, nem Jézus halálán és feltámadásán át. Krisztus Jézus megjelenésével olyan erő lett része az emberi történéseknek, a világ eseményeinek, amelyet nem lehet többé kiiktatni onnan, hatását nem lehet kétségbe vonni. Persze, ennek a kegyelmi erőnek hatása az emberiség egész történetére kiterjed, magában foglalja a Krisztust megelőző korok emberét is. És távolról sem csak a Krisztus-hivők részesednek benne. Mind, akik az Ő láthatatlan Lelkének erejében vállalják a halált önös, öntelt maguknak és a világnak, vagyis az önmagát végső célul felkínáló világnak, azok a lemondásnak és a másokért áldozattá válásnak útján, a szentpáli „halálon és feltámadáson" át a megváltottak Krisztusban megvalósuló egységébe jutnak. Vagyis az üdvösség testvéri közösségébe, szolidaritásába. Ennek a Krisztusban egyesült testvéri közösségnek magja, látható szentségi jele az egyház.

A Krisztusban élők közössége, akár a láthatatlan, akár a látható közösségre gondolunk, egyúttal az egész emberiség, de nyugodtan mondhatjuk, az egész mindenség dinamikusan ható kovásza. Ezekben a választottakban már él a messiási ország, amely nem evilágból való, hanem Tőle. És láthatatlanul növekszik, erősödik addig, amíg Krisztus a beteljesülés nagy napján mindent át nem ad az Atyának.

Az idők jelei

A konstitúció ismételten használja az idők jelei kifejezést. Ez a kifejezés annyira megfogta a szerkesztőket, hogy egy külön albizottságot hoztak létre azzal a feladattal, tisztázza a szó jelentését és körvonalazza, mi tekinthető ma az idők jelének. A szó értelmezésében erősen érvényesültek M. D. Chenu-nek gondolatai, aki ezeket a La Nouvelle Revue Theologique c. folyóirat 1965. januári számában fejtette ki.

A kifejezéseket, felismerve annak súlyát és jelentőségét az aggiornamento pápája, *XXIII. János használta először.* Találkozunk vele a zsinatot összehívó bullában és a Pacem in terrisben is. Ismételten él vele felszólalásaiban, beszédeiben, körleveleiben VI. Pál pápa is.

Az idők jele kifejezésen olyan fontos történelmi eseményeket, tényeket értünk, melyek jelentőségét nem csupán maga a tény adja meg, hanem az, hogy kifejezői az emberi történések irányát meghatározó egyetemes törekvéseknek. Esetenként bennük konkretizálódik tehát az az alapvető törekvés, amely az emberek nagy tömegének vágyaiból, reményeiből fakad. Ilyen típusú esemény volt a francia forradalom kitörése, illetve annak első aktusa, a Bastille lerombolása 1789-ben, ilyennek minősíthető a gyarmati népek felszabadulására való törekvés, illetve annak jelentős megnyilatkozásai, pl. a bandungi konferencia. Idők jelének minősül ebben az értelemben a szocializálás előrehaladása az emberi valóság különböző szektoraiban, ilyen a női egyenjogúságra irányuló törekvés, a nemzetközi szervezetek számának és befolyásának növekedése, az októberi forradalom stb.

Kétségtelen, különleges képesség kell ahhoz, hogy az ember ezeket és a hasonló eseményekben, törekvésekben meglássa azt az áramlást, amelynek nem csupán periferikus, múló, hanem meghatározó, döntő jelentősége van az emberi történelemben. Az egyháznak fel kell ismernie az adott események horderejét, történelemformáló jellegét. Azzal is tisztában kell lennie, hogy ezek nem az emberi lázongás tünetei, nem az emberi gőg, az emberi elégedetlenség megnyilatkozásai, nem hatalmi vágyból stb. táplálkoznak. Gyökerük sokkal mélyebbről ered. Mintegy az emberiség kollektív tudatának termékei, melyek meghatározzák az emberi közösség útját. Ha ez így van, akkor mögöttük a történelmet irányító Isten kezét kell látni.

Következően ezeknek az eseményeknek helyes megközelítése és értékelése az egyház részéről nem történhet kizárólag és elsőrendűen az ismert erkölcsi kategóriák segítségével. A gazdasági és társadalmi struktúrák szocializálása pl. sokkal több mint alkalom a testvéri szeretet gyakorlására és a forradalom sem rablás és törvénysértés csupán.

Az egyháznak feladata tehát, hogy ezeket az eseményeket és törekvéseket, az idők jeleit történelmi kategóriákkal ragadja meg és az emberi történelemnek döntő fordulatait lássa bennük. Hogyha mégis értékelni kívánja azokat, akkor rendelkezésére áll a segédeszköz: Jézus szava az evangéliumban. Nem egy alkalommal mutattak már rá, hogy korunk alapvető igényei és törekvései mennyire megegyeznek azokkal az értékekkel, azokkal az eszményekkel, melyeket Jézus Krisztus hirdetett meg a világnak. A teológiai eszmélődésnek tisztán kell tehát látni, hogy a „profán" törekvésekben, melyek világnézettől, hittől függetlenül töltik el az emberiséget, valójában Jézus Krisztustól kapott értékek és célok megvalósításáról van szó. Magyarázhatjuk ezt persze úgy is, hogy az evangélium eszméi a kétezer esztendő során láthatatlan hajszálcsöveken, a felszín alatt már átjárták az emberiséget. De úgy is értelmezhetjük, hogy a teremtés hajnalán a Jézus Krisztusra irányított világ és benne az emberiség mintegy belső dinamikájának gazdagságából termeli ki ezeket az igényeket, vágyakat és törekvéseket. Persze nem függetlenül a történelemben láthatatlanul ható Istentől.

Az egyháznak is – az egész emberiséggel egyesülve – fel kell ismernie és szolgálnia kell azokat a célokat, melyeket nem önmagából, nem a maga erkölcsi kőkéjéből merít, hanem „profán" forrásból származnak. Ebből következik az is, hogy az egyháznak fel kell hagynia a mindent jobban tudás triumfalisztikus magatartásával. Már csak azért is, mivel az egyháznak, a papságnak sincs mindenre kész receptje. Nem lát tisztán minden esetben a tennivalók dolgában, tehát neki is gondosan mérlegelnie kell minden tényezőt, hogy azokból a helyes cselekvés normáját meg tudja állapítani (43. pont)

Az ateizmus

Az egyház egyik legsúlyosabb problémája. Különösen néhány szocialista országból érkezett püspök, közöttük Wojtyla krakkói érsek volt azon, hogy a zsinat külön és behatóan foglalkozzék az ateizmus kérdésével. De ne olyan módon, hogy ítéletet mondjon, hanem hogy az egész kérdéskomplexumot elemezve, segítsen megoldást találni.

A dokumentum szerkesztői mindenekelőtt tisztázni kívánták az ateizmus fogalmát és különböző formáit. Meg kell mondani, hogy az nem mindig sikerült. Különleges figyelmet fordítottak az ateizmus okainak elemzésére is. Az okok sorában hangsúlyozott helyet kap az emberi szellemnek az a tehetetlensége, mellyel hamis istenképet rajzol magának, amit azután elutasít. A mai civilizációnak és a természettudományos fejlődésnek is szerepe van az ateizmus kialakulásában. Mint már említettük, a földi dolgok „rosszaságához" tartozik, hogy az ember érdeklődését és figyelmét magukra vonják és Istentől elterelik. Tehát az ember belső szétszakítottsága miatt segítői, előidézői lehetnek az ateizmusnak.

E rész legtöbb visszhangot kiváltott sorai azok, melyekben az egyház elismeri a maga felelősségét az ateizmus tömegméretű kialakulásában. A vallástól való elhidegülés nem egy esetben reakció az egyház kicsinyes és hibás magatartására. A hívők, az egyház nemegyszer éppen az ellenkezőjét érik el annak, mint amire hivatásuk szól. A keresztények gyakran nem jelei, hirdetői az Isten nagyságának,

emberszeretetének, megváltó irgalmának, nem Istenhez vezetik az embereket, hanem éppen ellenkezőleg, kiábrándítják és közömbössé teszik őket. Teszik ezt nem csupán egyéni életük fogyatékosságaival, hanem beszűkült, megmerevedett, éppen ezért hamis tanításukkal, hitük hibás értelmezésével és hibás megélésével is. Úgy gondoljuk, hogy ez a „bűnbevallás" minden keresztény, minden vallásos ember részéről nagy figyelmet érdemel. E szavak lelkiismeretvizsgálásra köteleznek. A zsinat szerint az ateizmus kialakulásában nem csupán a keresztények emberi gyarlóságai, hibái és bűnei játszanak közre, hanem életidegen elveik, tanításuk is. (19. pont)

Külön foglalkozik a konstitúció azokkal a vádakkal, melyeket a két szervezett ateista irányzat vet az egyház szemére. Az egzisztencialisták szerint az ember szabadságát éri sérelem, hogyha elfogadja Istent, veszít önnön méltóságából, kisebbé válik, mert hiszen aláveti magát egy nálánál hatalmasabb valakinek. Aligha kell bizonygatni, hogy a helyes isteneszme semmiben sem csökkenti az ember méltóságát, és értékét, nem teszi kisebbé az embert, sőt a keresztény meggyőződés szerint, az ember egyedül Istenben válhat naggyá, egyedül benne és általa léphet túl a maga beszűkültségén, saját korlátain, hogy legyőzve a maga szétszakítottságát, az igazi szabadság állapotára jusson.

Vannak akik azt vetik a vallás szemére, hogy elvonja a figyelmet a gazdasági és társadalmi felszabadulástól, útját állja ennek a felszabadulásnak, „mert egy jövendő élet ábrándjával ébreszt reményt az emberben és ezzel elveszi kedvét a földi társadalom építésétől." (20. pont) Ezt a vádat, álláspontot és ellenvetést a Gaudium et spes konstitúció számos alkalommal határozottan elutasítja. Szó sincs arról, hogy a vallás elidegeníti az embert evilági feladataitól, sőt inkább növeli felelősségét és ezzel növeli készségét a földi dolgok és feladatok megoldására.

Az ember titka

Az ószövetség vallása nem egyszer himnikus szavakkal fejezi ki az ember nagyságát. Ismert a 8. zsoltárnak az a verse, amely a fordítókat is annyira meghökkentette, hogy nem is merték mindig szó szerint átültetni. A Károli Biblia az eredeti héber szöveget fordítja: „Micsoda az ember, hogy megemlékezel róla? és az embernek fia, hogy gondod van reá? Hiszen kevéssel tetted őt kisebbé az Istennél, és dicsőséggel és tisztességgel megkoronáztad őt! Úrrá tetted őt kezeid munkáin, mindent lábai alá vetettél" (Zsolt. 8,5–7.) A kereszténység is magáévá tette ezt a szemléletet, sőt még ennél is tovább megy, amennyiben azt vallja, hogy az ember legfőbb hivatása eljutni az Istennel történő egyesülésig, az isteni természetből való részesedésig.

Az ember konkrét megjelenési formájában, ahogyan földi vándorútján megismerjük, igen sokszor messze esik, legalábbis első pillantásra messze esik attól a fennkölt és nemes ideáltól, amelyet a vallás és a bölcselet rajzol meg róla. Olyan emberképet kellett a zsinatnak nyújtania, ez már eleve világos volt, ami összeegyezteti az eszményt az életben tapasztaltakkal, vagyis megpróbálja szintézisben egyesíteni a keresztény hagyomány tanítását a valóság elemzéséből, tehát indukció segítségével szerzett ismeretekkel. A szöveg megfogalmazásának fáradságos munkája során nem kis gondot okozott a szerkesztőknek, hogy az ember alapvető jellemzőinek leírásában milyen teológiai hagyományt kövessenek, mit állítsanak mintegy a középpontba? Melyik alapvető igazság fejezi ki legalkalmasabban a keresztény emberkép lényegét? Dogmatikus tétel, vagy elvont filozófiai fogalom helyett a konstitúció közvetlenül a kinyilatkoztatásból merít és azt a meghatározást választja, amit

a Biblia első lapjairól ismerhetünk, nevezetesen, hogy az ember „Isten képmására" van teremtve.

A biblikus elem érvényesítése – ez egyébként az egész konstitúció megfogalmazásában érvényesül –, kétségtelenül szerencsés ebben az esetben is, annak ellenére, hogy maga a kifejezés többértelmű. Az értelmezésben nem csekély nehézséggel találkozunk. Hogyan tekinthetjük a test-lélek embert Isten, a tiszta szellem képmásának? Ha pedig az ember tevékenységét vennők alapul és így keresnénk valami megegyezést, hasonlóságot Isten és ember között, úgy felmerül az a nehézség is, hogy Isten működése teremtő jellegű, tehát a semmiből hoz létre, az ember csak átalakít. Ha a cselekvés erkölcsi értékelését tekintenénk mércének, még rosszabbul járnánk, mert Isten tevékenysége szent és tökéletes, az emberé pedig esendő, gyakran nem mentes a bűntől. Hibás az az elgondolás is, amely azért tekinti az embert Isten képmásának, mivel rendelkezik szellemi lélekkel és szabadakarattal. Ez a magyarázat azért sántít, mert szétszakítja az embert és csupán egyik jellemzőjét emeli ki, nevezetesen szellemiségét, anélkül, hogy tekintettel volna testi mivoltára. Ha csupán az ószövetségben kapott kinyilatkoztatást vesszük alapul, akkor azt kell mondanunk, az istenképiség annyit jelent, hogy az ember itt a földön Istent képviseli, Isten helyettese, megbízottja. Olyanformán, mint azok a képmások, melyeket az ókori Kelet uralkodói állítottak fel a tartományi székhelyeken, hogy az alattvalók előttük fejezzék ki az uralkodónak kijáró hódolatot, alávetettséget. Erről az uralkodói gyakorlatról Dániel könyve számol be. A felállított képmás nem rendelkezett az uralkodó sajátosságaival. Csupán helyettesítette őt. Ebben az értelmezésben nincs szükség arra, hogy Istenhez hasonló tulajdonságokat keressünk az emberben. Mert hiszen nem azért képviseli Istent, mert tulajdonságai megegyeznek vele, hanem mert Ő így akarta. Az ember Isten képmása akkor is, hogyha szellemi képességei károsodtak, hogyha a bűn útjára téved és elszakad Istentől, hogyha a világ alakításában nem veszi ki részét.

Az ember, a teremtett világ csúcsa, Istent képviseli itt a földön. Ebből logikusan következik mindaz, amit a Biblia az ember helyzetéről és feladatairól a későbbiekben mond. Az, hogy ura és gazdája mindannak, ami a földön van, hogy minden neki van alárendelve. Ez az istenképiség mégsem tekinthető csupán passzívnak – és ezzel túl is lépünk az imént vázolt magyarázaton – nem csupán létrendi meghatározás, hanem feladat, amit az ember megél, megvalósít. Az istenképiséget tehát dinamikusan kell felfogni, mert az ember nem holt anyag, hanem élő, dinamikus valóság. Az ember ura és gazdája a földnek, de ezt az uraságát meg kell élnie, érvényesítenie kell. Ez pedig azt jelenti, hogy amilyen mértékben valóban uralma alá hajtja a földet, olyan mértékben válik méginkább Isten képmásává. Az istenképiség megéléséhez tartozik az is, hogy az ember ismerje fel és ismerje el az istenképiséget, azaz a Teremtőhöz fűződő viszonyát. Ismerje fel, hogy képmás.

Csak a fejezet végén, a 22. pontban esik szó az istenképiség krisztológiai távlatairól, pedig a teológia Szent Pál tanítására építve az istenképiség megvalósulását Krisztusban látja. Az ember az istenképiség teljes gazdagságát Krisztusban élheti meg, vele együtt és benne teljesítheti ki azt önmagában. Mivel Krisztus „a láthatatlan Isten képmása" (Kol. 1,15.), Ő a tökéletes ember, aki Ádám leszármazottainak visszaadta Istenhez való hasonlóságukat.

Krisztusban az istenkép megélése új dimenziót nyer; Ő jelölte ki és járta végig előttünk az istenképiség egyetlen – a bűnbeesés óta egyetlen – lehető megvalósításának útját. Az emberi sors gyötrelmeit magára vállalva megteremtette annak lehetőségét, hogy az ember, aki a teremtés révén Isten képmása, ne csupán Isten képviselője legyen, hanem ténylegesen is részesüljön annak életéből, akit kép-

visel. Hogyha az istenképiség beteljesedéséhez akarunk eljutni, nekünk is ugyanazt az utat kell végigjárnunk, amelyen Krisztus is végighaladt. Azaz a feladat vállalásának, a szolgálatnak azt a rögös útját, amelyet a teremtett világ elemei valamennyiünknek kijelöltek; a fiaskók, a testi-lelki gyötrelmek halálba torkolló útját kell megjárnunk. A halál, az emberi lét értelmetlen és döbbenetes ténye, ebben a látásmódban nem átok, keserves kényszer csupán, noha minden sejtünk, követve az élet alaptörvényét, amely szerint minden élő élni akar, tiltakozik ellene. De hogyha létünket a Krisztusban kapott minta szerint, Vele egyesülve, Őt követve éljük le, akkor a halál – követve a Teremtő parancsát – tudatos vállalás: önmagunknak, erőinknek, képességeinknek, energiánknak szétosztása, a másokért végzett munkában, a másokért vállalt áldozatban, a világ alakításában. A Krisztusban élő ember tehát elosztogatja önmagát, állandó meghalásban éli le életét. És amikor mindenét odaadta, akkor találja meg önmagát abban, aki a Minden. Szárnyalva egyesül Azzal, aki után szomjazott. Ilyen módon részesül húsvét titkában, amelynek beteljesedése a feltámadás. „Ilyen szép és nagy az ember misztériuma, így tündöklik a hívők előtt a krisztusi kinyilatkoztatás fényében. Krisztus által és Krisztusban világosság derül tehát a szenvedés és a halál rejtélyére, amelynek súlya alatt összeroskadunk az Ő evangéliuma nélkül." (22. pont)

Amint a teremtésben gyökerező istenképiség is egyetemes jellegű, ugyanúgy egyetemes annak Krisztusban történő beteljesítése is. Krisztus Jézus mindenki számára járta végig az utat életének harminchárom éve alatt. Ember voltából következően a szorongatásoknak, csalódásoknak, gyötrelmeknek Jézus Krisztustól végigjárt kálváriáját mindenkinek vállalnia kell. Mindenkinek meg kell halnia. Mindenkinek oda kell adnia az életét, mert a benne megtelepedett halál napról napra többet ragad el belőle. Sorba mindenkit arra szólít, sokszor szinte kényszeríti is, hogy elfogadva a szolgálatot adja oda *önként* másokért önmagát. A nagy kérdés az, ki azonosul lelkületében – ha tudattalanul is – Krisztussal és vállalja, hogy szeretetből áldozattá legyen. Aki megteszi, részesül Krisztussal húsvét misztériumában, akár a keresztény hívek családjába tartozik, akár nem.

Az ember tulajdonságairól

Érdemes röviden átgondolni azt is, amit a konstitúció az ember tulajdonságairól, képességeiről mond. A hagyományos keresztény katolikus tanítással találkozunk, a megszokott fogalmazásokkal. A sajátos hangsúlyok, kiemelések és megvilágítások azonban a zsinat újszerű üzenetét tolmácsolják.

Első helyen az ember összetett voltára utal a konstitúció. Az indító mondat: „*Az ember test és lélek egysége.*" (14. pont) A kettő, test és lélek, tehát valójában egyetlen valóságot alkot, az embert. A modern teológia éppen a profán tudományszakok ösztönzésére nagy erőfeszítést tesz, hogy az ember test-lélek mivoltát értelmezze és az eddiginél alkalmasabban meg is fogalmazza. Az egyházban megszokott dualizmus a görög platonista filozófia közvetítésével vált általánossá. Az ószövetségi gondolkodás, a Biblia más hangsúllyal, más értelmezésben alkalmazza az ismert kifejezéseket: test, lélek. Úgy tűnik, hogy ott a szavak elsőrendűen nem egy különálló valóságot jelölnek, hanem egyetlen valaminek, az embernek különböző megnyilvánulásait, irányulásait, hatókörét, különböző létsíkját. Valahányszor a Biblia a testet említi vagy a lelket, legtöbbször az egész emberre gondol, az egész embert érti rajta, a lelki szféra vagy a testi valóság oldaláról tekintve. Ma gyakran fogalmaznak úgy, hogy az ember megtestesült szellem, illetve átlelkesült test. Ily módon

éppen az egységet akarják kihangsúlyozni, elutasítva a kettő közt éles határt vonó dualizmust. Egy kicsit a zseniális Teilhard de Chardin hatására is.

A hagyományos dualizmus a lelket és a testet nemcsak két egymástól különálló valóságnak fogta fel, hanem túl ezen még értékbeli különbséget is tett éspedig a lélek javára. A keresztény életérzés gyakran lenézte a testet és a testit. A bűn fészkének tekintette. Egy alsóbbrendű valóságnak, amely mintegy fogva tartja a nemesebbre törő és nemesebbre hivatott lelket. Ennek a látásmódnak az égvilágon semmi köze Jézus tanításához, nem is keresztény, hanem gnosztikus-manicheus tanítás, amely ellen az egyház védekezett ugyan, el is ítélte, a felszín alatt azonban mégis csak átszivárgott a keresztények tudatába is. Ezzel a nézettel száll szembe nagyon élesen a konstitúció. A keresztény ember nem nézheti le a testet, sem a testnek valamelyik funkcióját vagy igényét. Nincs abban semmi szégyenletes és nem is rossz. Ami romlott, pontosabban a bűn következtében megsérült, az az ember belső magja. A konstitúció úgy nevezi: szíve, és olyan értelemben használja, ahogy Jézus Krisztus használta és ahogy a katolikus liturgiában mindig is alkalmaztuk. A szív az ember központja, a személyiség centruma! Ilyen értelemben használjuk a szót a köznyelvben, amikor pl. azt mondjuk: tied a szívem, avagy: tiszta a szívem.

Nem mondhatjuk tehát azt, hogy a test alacsonyabbrendű valóság és a lélek a magasabbrendű. A helyes ez: az ember a magasabbrendű, az ember több a puszta anyagnál, mert „benső valójával az anyagi mindenség fölé emelkedik". (14. pont) Az ember több, mint anyag, mert része a szellem világának is. Az ember nagysága az, hogy önmagában átlelkesítheti, átszellemesítheti az anyagot, a testet.

Az ember törzsfejlődésében a szellem, az értelem később jelentkezett, egy későbbi fázis gyümölcse. Jogosan állítjuk tehát már azért is, hogy az ember éppen szellemi ereje révén szárnyalja túl az anyagot. Ez a szellemi erő képtelen megállapodni, megnyugodni. Szünet nélkül megismerésre tör. A szüntelen kereséssel szerzett ismeretek viszont az élet alapvető kérdéseiben mégis bizonytalanságban hagyják. Valamire még nagyon rászorul, és ez a bölcsesség, amely mindent a helyére rak, tudja mi fontos, miért érdemes, és mi a talmi, mi a nélkülözhető. Bölcsesség dolgában az európai ember bizony sokat tanulhat nagy múltú, évezredes hagyományokkal rendelkező népektől, még akkor is, ha anyagi kultúráját tekintve messze megelőzi azokat.

Szellemi készségei mellett az ember büszke lehet egy másik képességére is: *a lelkiismeretére.* Benne az ember nemesebb énje szól, sőt felszólít és utasít.

Még egy szellemi jellegű értékkel rendelkezünk, amit külön említ a konstitúció, ez pedig *a szabadság.* A ma embere sokra becsüli és szenvedélyesen keresi. Csak néhány mondat foglalkozik a témával és részben ezzel magyarázható, hogy egy kissé idillikus a hangvétel. De ez a néhány mondat is bizonyítja, hogy a zsinat nagyraértékeli a szabadságot. A Teremtő annyira megbecsülte az embert, hogy rábízta a saját, sőt az emberiség sorsát. Felnőttként bánik vele, noha tudja, hogy a kívánt lelki-szellemi érettségnek nem mindenben felel meg. A zsinat figyelmeztet arra a tévhitre, mely szerint a törvény gátolja a szabadságot, következőleg szabadnak lenni annyit jelent, mint minden törvényt felrúgni. Ez teljesen hibás szemlélet. Aki felrúgja a törvényt, az esetek nagyrészében követelődző és erőszakos ösztönök rabszolgájává szegődik és nem azt teszi ami helyes, hanem amire ösztönei kényszerítik. Szabad pedig az, aki a jót cselekszi, az értékeset, azt amiről a dolgok összefüggését vizsgálva, felelősen megállapítja, hogy helyes, hogy ezt kell tennie. Ez a szabadság Isten fiainak szabadsága, amit Krisztus erejével ér el az ember.

Az ember a közösségben

Az ember legbelsőbb lényét tekintve közösségi. Ha kisarkítva fogalmazunk, azt kell mondanunk, hogy ember nincs, nem is lehetséges, csak emberek vannak és csak emberek létezhetnek. A Biblia is azt mondja, hogy az ember férfi és nő. Isten az embert ugyanis „férfinak és nőnek teremtette". (1,27.) Ez nem csupán a két nem kölcsönös kiegészülésére utal, nem arra, amit már Platón is megállapított, hogy a férfi és a nő is önmagában csak fél ember. Többről van itt szó. Ez a Bibliában említett életközösség „a személyek közösségének első formája". (12. pont) A modern perszonalizmus filozófiai irányzata annyira fontosnak tartja a másikkal, a tevel fennálló kapcsolatot, hogy az én megszületését is ezzel a kapcsolattal magyarázza. Azt is tanítja, hogy az ember csak azért tud az Isteni Te, azaz a személyes Isten felé fordulni, mert egy másik emberi te-vel már kapcsolatba lépett. De függetlenül a filozófiai iskoláktól, alapvető igazságot állapít meg a konstitúció, amikor kijelenti: az ember annyira rá van utalva másokra, hogy a „másokkal való kapcsolat nélkül sem meg nem élhet, sem képességeit ki nem fejlesztheti". (12. pont)

Az embert emberhez kötő elemi kapocs: a szeretet. Erre szólít fel a főparancs, amely az összes parancsok között első és minden parancs foglalata. A szentírásra hivatkozva kijelenti a konstitúció, hogy csak egyetlen szeretet van, „az Istent szeretni nem lehet az ember szeretete nélkül". (24. pont) A kijelentés többek között azt is magában foglalja, hogy aki igazán szereti Istent, az szükségképpen szereti felebarátját is és viszont, aki önzetlenül, áldozatot vállalva szereti embertársát, az szükségképpen Istent is szereti.

Az embernek az az igénye és képessége, hogy kinyíljon a másik felé és ebben a kapcsolatban találja meg önmagát, úgy is mondhatjuk: hogy ebben a kapcsolatban alkossa meg önmagát, valamiképpen a Szentháromság életét tükrözi. A szeretetkapcsolatnak e teremtő jellege nagy távlatokat tár fel. Mert hiszen nem csupán a természetes síkon lejátszódó történésekről van itt szó. A szeretet szeretetet gyújt, az áldozat viszont áldozatot sürget, a másik önzetlen segítése ugyanerre ösztönöz. Csodálatos egyre szélesedő kegyelmi kör támad ilyen formán.

A keresztény vallás az embertárs szeretetének mértékét meg is szabja, ez pedig a magunk szeretete. Az embertárs tehát „másik önmagunk". És nem szabad különbséget tenni közöttük. Pontosabban, ha van különbségtevés akkor az az elhagyott, az öreg, az igazságtalanságot szenvedő, az éhező fokozott megértése és segítése.

Itt mondja ki a konstitúció azt a nagy igazságot, amit a szentírás is hirdet, amit a modern forradalmak írtak zászlójukra, nevezetesen, „hogy alapjában véve mindnyájan egyenlők" vagyunk. Egyformán Isten képmásai és mindnyájan Krisztus vére árán megváltott emberek. Éppen ezért ki kell küszöbölni mindenféle társadalmi vagy művelődési megkülönböztetést a személy alapvető jogaiban a faj, a bőrszín, a nyelv, a vallás vagy a társadalmi hovatartozás miatt. (29. pont) A közintézményeknek, különösen az államnak kell ügyelnie arra, nehogy megkülönböztetést alkalmazzon az alapvető emberi jogokban. Észre kell vennünk, hogy a szöveg óvakodik azt a látszatot kelteni, mintha egyenlősdit, teljes egyformaságot követelne. Ilyen nem létezik. Hiszen nem vagyunk egyenlők sem erő, sem szellemi, sem érzelmi vagy erkölcsi képességek és tehetségek dolgában.

Eddig jobbára az embernek embertársához fűződő kapcsolatáról és az ezzel kapcsolatos elvekről volt szó. Most egy lépéssel tovább megyünk, amennyiben *az egyénnek a társadalomhoz és az államhoz fűződő viszonyát vizsgáljuk.* Ebben az összefüggésben alapvető az a hagyományos megállapítás, hogy az egyénnek a közösség javát, a közjót kell szem előtt tartania. Sokat emlegetett kifejezés a közjó, több-

féleképpen is értelmezik. A konstitúció szerint objektív tényezők, a társadalmi életfeltételek összességét jelenti, „amelyek mind a csoportoknak, mind az egyes tagoknak lehetővé teszik, hogy teljesebben és könnyebben elérjék tökéletességüket". (26. pont) Persze nem mindig könnyű egy-egy konkrét esetben meghatározni, hogy pontosan meddig terjednek az egyén jogai, illetve hol az a határ, ahol már a közösségnek a vezetők által megfogalmazott érdeke az első, szemben az egyének érdekével. Nem lehet vita az ember alapvető szükségletei tekintetében, legyenek bár anyagi, vagy szellemi jellegűek. Ilyen pl. a ruházat, a táplálék, a jog a társ- és hivatásválasztásra, a jog a munkára, a megfelelő tájékozottságra.

Érdemes egy futó pillanatra megállni annál a kijelentésnél is, hogy a jövőben nem lehet már „az egyénre szabott erkölcshöz" igazodni. (30. pont) A változó idők magától az egyháztól is megkövetelik, hogy erkölcsi rendszerében mind nagyobb teret biztosítson a közösségi, a társadalmi szintű etikai problémáknak. Hiszen nem titok, hogy a katolikus morális eddig elsőrendűen az én-te viszonylatban tisztázta az etikai követelményeket. Megmondta világosan, ki lopja meg a másikat, mikor bűn a másik megölése, de már akár a háború, akár a társadalom strukturális igazságtalanságai dolgában jóformán csak tudomásul vette azt, ami van. Illetve, hogyha hozzá is szólt, akkor is az én-te kategóriára redukálta a problémát.

Befejezésként az evilági közösséggel foglalkozó rész után *az üdvösség közösségéről* esik szó. Nem csupán evilági síkon áll az, hogy az egyén csak a közösségben tud létezni és kiteljesedni, hanem az üdvösség, a természetfölötti rend síkján is. Az Úr Isten úgy találta jónak, „hogy ne külön-külön szentelje meg és üdvözítse az embereket, bárminő kölcsönös kapcsolattól függetlenül, hanem olyan néppé tegye őket, amely őt igazságban elismeri, és szentül neki szolgál." (Egyház, 9. pont) Ebben a közösségben a tagok az egy Testben növekednek és tökéletesednek, a kapott különféle adományok szerint kölcsönösen szolgálva egymást.

A földi dolgok helyes autonómiája

Az ősi mágikus világkép a világot az istenségből kiáramló, tehát az istenség részét alkotó valóságnak tekintette. A kinyilatkoztatott vallás alapjaiban szakít ezzel a világképpel, amennyiben azt tanítja, hogy a világ nem része az istenségnek, nincs benne semmi „szent", hanem az egyetlen, a világtól lényegileg különböző Istennek alkotása. Nincs is olyan része amit Isten lefoglalt volna magának. A Biblia első lapjai tehát egy nagy jelentőségű deszakralizációról tanúskodnak. Nagyon „profán" az a parancs is, amivel Isten felszólítja az embert, szaporodjék és hajtsa uralma alá a földet. (Ter. 1,28.) A környező népek hatására a zsidóság mégis sok mindent kivont a mindennapi élet köréből, tárgyak, ételek, élőlények, helyek, életfolyamatok tömkelegére jelentette ki, hogy azok Istent illetik, tabuk, szentek, aki érintkezésbe jut velük, tisztátalanná válik, Isten haragját vonja magára. Jézus a leghatározottabban szembefordul ezzel a felfogással. Egy valami van csupán, ami tisztátalan: az emberi szív. Ezt kell minden gonosz indulattól, minden bűnös szándéktól megtisztítani. (Mt 15,5–7.) Ugyancsak mindent megtett azért, hogy a hamis szemléletet kiirtsa az emberekből. „Deszakralizációja" csak részleges eredményeket hozott. A hamis szemléletmód a katolikus egyházba is beszivárgott. Attól kezdve ugyanis, hogy a római birodalomban a kereszténység felváltotta a pogányságot, az egyház sok tekintetben a pogány vallással azonos társadalmi-közéleti funkciót töltött be, az egyház „szentnek", „sérthetetlennek" tudta magát. Úgy vélte, hogy különleges jogok és kiváltságok illetik meg a világ, a világiak részéről. Azt hitte, hogy az egyház irányítását és oltalmát ki kell terjesztenie a világ dolgaira, az államra, a tár-

sadalomra, a tudományokra is, mert azok ezáltal lesznek „jók", így követik Isten törvényét. Így lett „szent", kivételezett a papság, a papi tevékenység, az egyház birtokai, jogai, de az uralkodó is.

Hamarosan jelentkezett azonban az igény, amely az evilági dolgok önállóságáért szállt síkra és fokozatosan visszaszorította az egyházi gyámkodást. A különböző tudományszakok is sikeresen kiszabadultak az „egyház szorításából".

A kérdés, hogyan értékeli a zsinat azokat a törekvéseket, amelyek az evilági dolgok önállóságát kívánják megvalósítani.

Az egyház pozitívan nyilatkozik róluk. Örül annak, hogy az ember ma már a saját iparkodásával szerez meg magának sok olyan jót, amelyet hajdan nagyrészt felsőbbrendű erőktől várt. (33. pont) Isten akarata ugyanis, hogy az emberi szellem kutassa ki és használja fel mindazt, ami az ember életét szebbé és könnyebbé teszi. Az elért eredmények, az emberiség sikerei, Isten nagyságát hirdetik. A tárgyi eredményeknél nagyobb siker azonban, hogy munkálkodása által önmagát is fejleszti, többé, különbbé válik. Többet ér ezért az „amit az emberek a nagyobb igazságosság, a szélesebb körű testvériség és a társadalmi viszonyok emberibb rendezése érdekében tesznek." (35. pont) Feltétlenül helyénvaló ez a figyelmeztetés, mert a gyors műszaki haladás könnyen elkápráztatja az embert és abba a tévhitbe ringatja, hogyha a technika javait megszerzi magának, többé válik emberségében, előbbre jut életének elmélyítésében, gazdagításában.

Igen jelentős bekezdés foglalkozik a fejlődés és az eszkatológikus istenország viszonyával. A kettőt semmiképpen sem lehet azonosítani. A földi haladás nem teremti meg automatikusan az eszkatológikus istenországot, nem is jelenti egyértelműen annak rejtett növekedését. Csupán segítségére szolgálhat. Az viszont kétségtelen, hogy az olyan etikai értékek elterjedése, mint a testvériség eszméje, a szolidaritás, az emberi méltóság megbecsülése, amelyek az emberiséget a fejlődés útján előbbre viszik, egyúttal a láthatatlanul köztünk élő istenországot is erősítik, gyarapítják. Az efajta gazdagodás nem történhet ugyanis másképp, mint az Úr Lelkének erejével.

A deszakralizálódás és a szekularizáció útjának felvázolása után a konstitúció nyomán azt kell vizsgálnunk, milyen értelemben fogadja el az egyház az evilági valóságok autonómiáját. Az embernek fokozatosan meg kell ismernie a teremtett dolgok törvényét és értékeit, aztán alkalmaznia, hasznosítania kell azokat, mondja a konstitúció. (36. pont) Ez teljesen jogos és dicséretes. Persze a teremtett dolgok kifejezése nemcsak materiális valamit jelöl, lehet az a társadalom, a gazdasági élet, vagy a kultúra is. Hiszen a társadalomnak is megvannak a maga mozgás- és fejlődéstörvényei, amit a kutató emberi elmének fel kell ismernie. Ezek a törvények kívül állnak az erkölcsi, méginkább vallási kategóriákon, mint ahogy a történelmi fejlődés, a biológiai evolúció vagy a fizikai mozgások törvényei is kívül esnek az erkölcsi értékelés kategóriáin. Az ember joga, sőt kötelessége, hogy alkalmazza ezeket a törvényeket.

A konstitúció burkoltan elismeri, hogy az egyház esetenként valóban gátolta a tudományok fejlődését. Ezt egyébként később egy hivatalos egyházi nyilatkozat ki is fejezte a Galilei esetére utalva. Az egyházi gyámság alóli szabadulást ezek szerint maga az egyház is helyesli. Nem fogadja viszont el azt a szekularizációt, amely az evilági dolgok önállóságát úgy értelmezi, hogy azok nem függnek Istentől. Hogy nem kell figyelembe venni a teremtett valóságoknak a teremtéskor kapott alapirányulását, vagyis, hogy ezek az ember javára szolgáljanak.

A dialógus

Valójában maga a zsinat is párbeszéd volt, méghozzá a javából. Tehát a gyakorlatban már meg is valósította azt, amit a konstitúcióban elvileg tisztázni kívánt.

Még mielőtt a dialógus tárgyát a konstitúció közelebbről meghatározná, azt vizsgálja, hogyan kell értelmezni Isten népe és a társadalom viszonyát. Kihangsúlyozza, hogy Isten népe, az egyház tagjai egyúttal az evilági társadalom tagjai is. Együtt haladnak az egész emberiséggel és osztoznak a földi világ sorsában, a gondokban, a sikertelenségekben, az örömökben. „Ez a közösség tehát az emberi nemmel és az emberiség történetével igazán és mélységesen összetartozónak érzi magát." (1. pont)

Abból, hogy a két közösség ilyen módon átjárja egymást, következik, hogy az egyház tagjai szükségképpen együtt dolgoznak a nem keresztényekkel az evilági feladatok megvalósításán. Nem is tehetnek mást, hiszen ebben a vonatkozásban e világ határozmányai, az egyetemes emberi jellemzők – ők is emberek és állampolgárok! – rájuk is éppúgy érvényesek, mint a nem keresztényekre. A világ tehát jogosan várja el együttműködésüket. A keresztények úgy látszik nem mindig voltak ezzel tisztában és éppen vallásos indítékokból elhanyagolták evilági kötelességeiket. Abban a téves hiedelemben ringatták magukat, hogy a kifejezetten vallásos kötelezettségek, áhítatgyakorlatok stb. elvégzésével eleget tettek a vallás előírásainak, most már jó keresztények, akik Isten kedvében járnak. Így áll elő az a paradox helyzet, hogy éppen annak a vallásnak félreértése miatt zárkóznak el a világtól, amelynek pedig legfőbb követelménye a felebarát, az embertárs felé való nyitottság. „Az a keresztény, aki elhanyagolja földi feladatait, valójában embertársaival, sőt éppen az Istennel szemben fennálló kötelességeit hanyagolja el, és így örök üdvösségét veszélyezteti." (43. pont)

Fáradozni a világ dolgaiban, a dolgok természete szerint elsősorban a világi hivők feladata. Ismételten előfordul, hogy bizonyos aktuális társadalmi, vagy politikai stb. kérdésben dönteniök kell. Ilyen esetben minden keresztény ember köteles legjobb lelkiismerete szerint dönteni. Megtörténhet, hogy állásfoglalása ellenkezik a másik hivő véleményével, holott mindketten lelkiismeretesen a keresztény elvek és az evangélium fényében foglaltak állást. Bármennyire meglepőnek tűnik ez, mégsincs benne semmi rendkívüli. Az ember gazdag sokfélesége jut ilyen módon kifejezésre. Ez a természetes. És ezért nem is szabad a másik felfogását „kiközösíteni", sem pedig a magunkét orthodoxnak, egyedül kereszténynek minősíteni.

A hivő ember vallásos indítékból is hozzájárul a világ építéséhez. Hite ugyanis olyan etikai értékek megvalósítására serkenti, amelyek a földi társadalomnak is hasznára válnak. Ezek: a személy méltóságának tisztelete, baráti kötelékek kiművelése a társadalomban, az ember mindennapi munkájának mélyebb motiválása, a becsületesség, tisztesség stb. Öntudattal vallhatja tehát az egyház, hogy tagjai révén hozzájárul az emberiség nagy családjának emberibbé tételéhez. De mint intézmény, a maga sajátos küldetésének teljesítésével is segítségére lehet a társadalomnak. Azzal, hogy az embernek feltárja léte értelmét. Figyelmeztet a személy méltóságára, a szabadságra, az élet értékelésére stb. Továbbá azzal, hogy a szolgálatra, a közösség érdekeinek és igényeinek megtartására serkent.

Külön kiemeli a konstitúció, hogy az egyház küldetésének megfelelően az emberi nem egységét is előmozdítja. Az emberi nemnek a fejlődés jelen fázisában fel kell ismernie, hogy a sokféle ellentét ellenére is, a faji, osztály, nyelvi és vallási stb. különbségek ellenére is egyetlen nagy családot alkot, amelyet azonos érdekek kötnek össze. Az egyház nagyon is alkalmas arra, hogy az összekötő kapocs szerepét játssza, hiszen nem kötődik egyetlen osztályhoz, fajhoz, gazdasági vagy társadalmi

rendhez sem. Az azonos hit, a gondolat és az érzület egysége és a kölcsönös szeretet alkalmas arra, hogy a különböző hagyományú, kultúrájú, életszínvonalú és fajú embereket szorosabb közösségbe fogja.

Itt hangzik el a minket magyarokat közelről érintő kijelentés, amit a Konstitúció a későbbiekben még megismétel, nevezetesen, hogy az egyház küldetése és természete szerint nem kötődik semmilyen kultúrkörhöz, semmilyen gazdasági vagy társadalmi rendhez. (42. pont.) Ami az elvet illeti, abban semmi új sincsen. Logikusan következik Krisztus egyházának egyetemes üdvözítő küldetéséből. Csakhogy az egyház történelmi útja nem mindig tükrözi egyértelműen ezt a helyes elvet. Egyes kultúrákkal való azonosulása, társadalmi struktúrákkal való kapcsolata azt a látszatot keltették, mintha az egyház azokat kiváltságosnak és kizárólagosnak tekintené, a többit pedig elutasítaná. Sokunkat félrevezettek a keresztény társadalmi rendről elhangzott nyilatkozatok és az a tény, hogy egyesek mereven elutasították a szocialista struktúrát vallásos motívumokra hivatkozva. A zsinat eloszlatja a félreértéseket és eligazítást kíván nyújtani a jelen történelmi pillanatban. Azt az igazságot tartalmazza ugyanis az idézett tanítás, hogy az egyház nem áll szemben a szocialista társadalommal, nem vonul ki belőle. Még akkor sem, hogyha a szocialista rend olyan eszmevilágban gyökerezik, amely nem egyeztethető össze a keresztény tanítással. Sőt azon van, hogy megtalálja helyét az új társadalomban. Küldetésének megfelelően és a maga sajátos eszközeivel igyekszik részt venni ennek a társadalomnak építésében, elsősorban a közösségi embertípus kialakításában.

A ma pluralista és hitetlenségtől átitatott társadalmában külön hangsúlyt kap az egyháznak az a szerepe, hogy mint az üdvösség szakramentális jele hordozza Krisztus üdvözítő üzenetét. Sem a lelkipásztoroknak, sem a híveknek soha nem szabad erről a magasztos feladatról megfeledkezniük. Magatartásukkal, megértésükkel, önzetlen segítőkészségükkel közvetítik Krisztust azoknak, akik távol sodródtak tőle. Az idők folyamán sajnos, nem egyszer előfordult, hogy az egyház elhomályosította a benne élő Krisztust, ahelyett, hogy a világnak, a nemhivőknek felragyogtatta volna. Az egyház fogyatékosságai és gyengeségei senkit sem hagyhatnak nyugton. Meg kell újulnia a Szentlélek segítségével.

A házasság és a család

A témát nemcsak a zsinati atyák fogadták nagy érdeklődéssel. A közvéleményt és a világsajtót is élénken foglalkoztatta a kérdés, vajon lesz-e ereje a katolikus egyháznak, hogy tovább lépjen, azaz megmarad-e hagyományos tanításának elvontságában, vagy pedig közelít a valósághoz.

A konstitúció a kérdés boncolgatását a kórkép felvázolásával kezdi és megállapítja, hogy korunk termelési struktúrája, társadalmi szokásai sok szempontból veszélyeztetik a hagyományos családi egységet. Korigény, hogy az asszony, a feleség is munkát vállaljon, függetlenül férjétől. Következőleg a feleség, illetve az édesanya ideje jelentős részét a családtól, férjétől, gyermekeitől távol tölti. Nem szorul bizonyításra, hogy ez a tény nem szolgálja a család stabilitását, és nem táplálja a család légkörének melegét. Nyilvánvaló az is, hogy az egykori patriarkális családnak, mint termelési egységnek, korunkban bekövetkezett, illetve folyamatban lévő felbomlása, megrenditette az emberekben a hagyományos házasságszemléletet is. A házasság ennek következtében elveszítette korábban jellemző szilárdságát. Persze nyert is és nem is keveset. Míg egykor az összetartó erők gyakran gazdasági és társadalmi megfontolásokban gyökereztek – éppen a termelés kívánta meg a házasság fenntartását, vagy akár létrejöttét –, ma elsőrendűen két ember egymás

iránt érzett vonzalma dönti el, vagy határozza meg a házasok kapcsolatát. Tehát éppen a személyes elem nyert nagyobb hangsúlyt. A konstitúció bensőséges élet- és szeretetközösségnek nevezi a házasok kapcsolatát, a házasságkötést pedig nem a mai fülnek már bántó, szerződésnek mondja, hanem szövetségkötésnek. A régebben használt kifejezésnek jogi, tehát tárgyi mellékíze van. Az új inkább fejezi ki a személyes jelleget. Szerződésben ugyanis elsőrendű az a tárgy, az a cél, amire nézve a szerződést megkötötték. A szövetségkötésben viszont elsőrendű a személyek közeledése, egymás mellé állása. A házasságkötés tehát nem jogok és kötelességek cseréje a „testet" illetően, hanem olyan szeretetből fakadó közösség megteremtése, amelyben a házastársak kölcsönösen egymásnak ajándékozzák magukat.

A szerzők tudatosan kerülték a házasság eddigi hagyományos céljainak felsorolását, nehogy elsőrendű, illetve másod-, harmadrendű célokról essék szó. Szinte azt szuggerálja a szöveg, hogy nem is lehet ilyenféle rangsorolást tenni a házasság különböző céljai, és értékei tekintetében, hiszen azok mindegyike „roppant jelentős az emberi nem fennmaradása érdekében, valamint az egyes családtagok személyes fejlődése" miatt. (48. pont.) Távolról sem felesleges szőrszálhasogatással van dolgunk. Hiszen a haladó teológia már régóta hangoztatta, hogy a gyermeknemzés nem tekinthető kiemelt és elsőrendű célnak, míg a személyek kölcsönös vonzódása, szerelmük elmélyítése, személyiségük kiteljesítése csak másodrendű. Mindkettő egyforma súllyal bír, hangoztatták a modernek. Ennek a problémának akkor van jelentősége, amikor a fogamzás, illetve születésszabályozás kérdésében keresik a megoldást.

Nem jelentéktelen hangsúlyeltolódásnak kell minősíteni, hogy a házasság értelmezésének középpontjába a szerelem, a tudatosan vállalt odaadás került. A szó nem csupán a házasfelek szerelmi egyesülését jelenti, hanem sokkal többet annál: az egész élet odaadását a másik szolgálatára, szeretetből, feltételek és visszavonás nélkül. Az egész személyiséget átfogó ajándékozó készség tettekben, elsőrendűen a házassági aktusban kíván megvalósulni. Ezzel növekszik a hűség, gyarapodik maga a szeretet is. Általa tehát mindketten gazdagítják egymást.

Ezt a természetes házas szeretetet emelte fel az Úr Isten és tette láthatatlan kegyelmeinek hordozójává. Ez annyit jelent, hogy egymás iránti szeretetük, annak különböző megélési formája természetfeletti, azaz üdvösséget termő szeretetté válik. Általuk nemcsak természetes szeretetük és odaadásuk növekszik, hanem gyarapszik isten-szeretetük, Istennek szóló odaadásuk is. A hagyományos fogalmazásban ezt úgy mondjuk, hogy növekszik bennük a kegyelem. Ez a felmagasztosult szeretet megvalósítja azt az odaadást, amit Krisztus valósított meg a kereszten. A házasfelek tehát önzetlen odaadásukkal, a másikért, a gyermekért vállalt áldozattal, önelajándékozással voltaképpen Krisztussal egyesülnek és ezért lelkükben a feltámadás természetfeletti csíráit, az örök élet kegyelmi magvait gyökereztetik meg. Így válik a házastársi szerelem és az áldozatos gyermekszeretet üdvösségünk eszközévé.

A nagy probléma, amit a zsinat sem oldott meg, akkor merült fel, amikor a házas egyesülés és a termékenység kérdése került a vizsgálódás középpontjába. Ismételten és különböző variációkban nyer megfogalmazást a tétel, hogy „a házasság és a hitvesi szerelem, jellegéből következően, utódok létrehozására és felnevelésére irányul". (50. pont.) A szerkesztők gondosan ügyeltek arra, hogy a fogalmazásban ne legyen lényeges eltérés. Sehol sem mondják, hogy a házas aktusnak, különösen nem mondják azt, hogy minden házas egyesülésnek a gyermeknemzésre kell irányulnia. Nincs kétség, a szerkesztők szándékosan fogalmaztak így, és helyezték át a hangsúlyt egy igen lényeges pontban. Ebben a felfogásban a házasélet egészének, a házas szerelemnek kell az élet továbbadására irányulnia, nem pedig minden egyes aktusnak. Következőleg egy-egy házas aktusnak nem feltétlenül az a célja, hogy abból

gyermek szülessék. Ebben nincs is új. Hiszen már XII. Pius pápa elismerte, hogy abban az esetben is erkölcsös a házasélet, hogyha a gyermeknemzés biológiai okok miatt nem lehetséges. Csakhogy az itt olvasható általános érvényű megfogalmazás, szándékosan túlmutat a XII. Pius által tételszerűen megszabott lehetőségeken. Ebből ugyanis, amennyiben az elvet általános érvényűnek fogadjuk el, az következik, hogy a házasélet akkor is erkölcsös, ha a házasfelek egy-egy konkrét esetben maguk zárják ki a fogamzás lehetőségét. Ezt a következtetést látszik alátámasztani az is, hogy a konstitúció éppen ehhez a gondolathoz alkalmazkodva hívja fel a házasfeleket a nemzéssel kapcsolatos felelősségükre, arra, hogy a családtervezésnél lelkiismeretesen mérlegelniök kell az anyagi, szellemi feltételeket, a már meglévő és még születendő gyermekek javát. A döntést azonban sose az önzés és a kényelem határozza meg, hanem a kereszt vállalása, a nagylelkűség, a Gondviselésbe vetett bizalom.

Megint csak a jól ismert dilemma mered elénk, mi legyen akkor, ha a szülők lelkiismeretesen már nem vállalhatnak több gyereket? Hagyjanak fel a házasélettel? Ilyet a konstitúció nem kíván. Különösen azért nem, mivel maguk az atyák is tudják, hogy a házasélet kizárása miatt igen könnyen meginog a házasság szilárdsága, válságba kerülhet a hűség, megbomlik a felek közötti harmónia. Mi tehát a teendő? A konstitúció elutasítja a „tisztességtelen megoldásokat", bár nem nevezi meg azokat. Az abortust kemény szavakkal ítéli el. A helyes eljárásmódról csak annyit mond, hogy annak kiválasztásánál „tárgyi ismérveknek kell dönteniök". Ezek „a személynek és aktusainak természetén alapulnak s amelyek mind a kölcsönös odaadásnak, mind pedig az emberi életfakasztásnak csorbítatlan értelmét megőrzik az igazi szerelem légkörében". (51. pont.) Vajon mit kell ezen érteni? Az atyák sem voltak benne biztosak, ezért kérdést intéztek az illetékes bizottsághoz és ezt a nagyjelentőségű választ kapták: „E szavak azt jelentik, hogy az aktusokat nem csupán biológiai szempontból kell mérlegelni, hanem mivel azok az emberi személy aktusai, minden összefüggést figyelembe véve és valamennyit megfelelően mérlegelve kell dönteni." (Herder, Kirchenlexikon 23. pótköt., 442.) Így már egyértelműbb a kép. Világos, hogy a zsinat szerint a házas aktus erkölcsisége nem csupán a nemzés biológiai feltételeinek tiszteletben tartásán, vagy nem tartásán múlik, hanem azon is, vajon igazi odaadás kifejezője-e, a kölcsönös vonzalmat, a házas harmónia ápolását szolgálja-e stb. Ezek is objektív kritériumok. A zsinat megáll ennél a pontnál. Elindult az úton, de nem ment végig rajta. Többek között ezért is fordulhatott elő, hogy a kérdés alaposabb tanulmányozására kiküldött bizottság munkája nyomán megjelent Humanae vitae enciklika (1968. július 25.) sem adott megnyugtató megoldást. A házasság személyi vonatkozásait ugyan még a zsinatnál is jobban hangsúlyozta, de a vázolt gyakorlati kérdésben még a konstitúciónál is kevesebbet nyújtott, amennyiben a hagyományos szemlélethez tért vissza és a házas aktus erkölcsös voltát a biológiai megfelelőségtől teszi függővé. Megjelenése után több püspöki kar közös pásztorlevélben értelmezte a körlevélben foglaltakat. A témával kapcsolatosan megjelent egy vatikáni eligazítás is a Papi kongregáció tollából (1971. ápr. 26.). Valamennyien magukévá teszik a Humanae vitaeben lefektetett normákat. Hangsúlyozzák azonban – különösen a belga, a nyugatnémet és az osztrák püspökök írása – azt az ősi keresztény elvet, hogy a normák alkalmazása során, azaz a gyakorlatban végül is a lelkiismeret szava a döntő. Következőleg megtörténhet, hogy adott körülmények között, éppen az egyéni lelkiismeret ítélete alapján nem bűnös vagy csak kevésbé bűnös az a házaspár, amely a házaséletben nem a hagyományos normák szerint jár el. (V. ö.: A papi kongregáció nyilatkozata. II. 4.) Az ilyen lelkiismereti ítélet épülhet arra a megfontolásra, hogy a teljes odaadás természetes megnyilvánulása a házasélet, de épülhet arra a felismerésre is, hogy a házasság harmóniájának, egységének stb. megőrzése nem nélkülözheti a házaséletet.

A kultúra és az egyház

Hogyha az egyház a körülötte lévő valósághoz való viszonyát vizsgálja, nem hagyhatja ki a kultúrához fűződő kapcsolatának elemzését sem. Hiszen a kultúra a szellemnek az a terméke, az a szellemi közeg, amelyben az ember akarva, akaratlan él, mozog, ami átjárja, ami alapvetően meghatározza felfogását, látásmódját, értékrendjét, életstílusát stb. Szinte azt kell mondanunk, hogy az ember a kultúra függvénye. Annyira meghatározza és annyira nem szabadulhat a hatása alól. A kultúra a szellem levegője, amit belélegez, amivel életben tartja magát. Csak ebben a közegben tud fejlődni, csak a kultúrában fejtheti ki önmagát.

Úgy is mondhatjuk: a kultúra magatartás, az élet megélésének módja, úgy, ahogy azt egy közösség magának évszázadok során át kialakította. Ebből az is következik, hogy a kultúra dinamikus, fejlődő valóság. Egyes elemei változatlanul öröklődnek át nemzedékről nemzedékre, mások viszont mintegy teremtődnek, kialakulnak. Másrészt viszont a meghatározásból az is nyilvánvaló, hogy különböző kultúrák léteznek. Az egymástól többé-kevésbé elkülönülten élő közösségek ugyanis kialakítják a maguk kultúráját. Ami megfelel környezetüknek, lelki-szellemi sajátosságaiknak, fejlődési szintjüknek stb. Mint mondtuk, a tárgyak használatától kezdve, az életmód, az önkifejezés különböző módjain át a világlátásig minden a kultúra körébe tartozik.

Nincs abban semmi túlzás, ha manapság új korszakról, új kultúra megszületéséről beszélünk. Sok olyan fejlődési tényező létezik, amely megváltoztatja világunkat, nem csupán a bennünket körülvevő objektív tárgyi világot, hanem azt is, amit magunkban hordozunk: tehát látásmódunkat, értékelési skálánkat, a magunk kiművelésének módját, életmódunkat stb. A modern kultúra, a mai ember sajátos látásmódjának megszületésében igen jelentős szerep jut a természettudományoknak. Ugyancsak elvitathatatlan a történelemtudományok hatása. Nekik köszönheti a mai ember azt a képességét, hogy dinamikusan látja a valóságot és tisztában van azzal, hogy semmi sem statikus, semmi sem stabil, minden változó, minden állandó mozgásban van. Ennek a fejlődésnek fontos következménye az is, hogy a kultúrák mind közelebb kerülnek egymáshoz és kölcsönhatásuk mind erőteljesebb. Úgy tűnik, az emberiség megindult az egységes világkultúra kialakítása felé.

Ebben a nagy munkában – mert hiszen a kultúra az ember műve – a keresztény embernek is ki kell vennie a részét. Együtt kell dolgoznia minden emberrel egy megvalósítandó emberibb világ érdekében. (57. pont.) Hite kötelezi erre. Hiszen a Teremtő akaratát hajtja végre, a Teremtő munkáját folytatja. A keresztény ember kötelezettségét a kultúra fejlesztésében egyéb tárgyi tényezők is megalapozzák. Nevezetesen az, hogy a kultúra különböző ágai, a tudományok, művészetek olyan értékek megteremtésére törekszenek, melyek a vallásban is központi helyet foglalnak el. Ilyenek az igaz, a jó, a szép, ilyen a bölcsesség. Általuk éppen szellemi mivoltában lesz több az ember és így alkalmasabb arra, hogy felismerje és elismerje Teremtőjét.

Más szempontból viszont a kultúra ártalmára is lehet a hitnek. Mert az ember elbizakodottá válhat általa és a legfőbb értéket, Istent, kultúrértékekkel helyettesíti. Sajnos a történelem mind a mai napig bőven szolgálhat példával. Persze ez mégsem szükségszerű velejárója a kultúrának, a magasabb kultúrának.

Az egyház mint annyi mindennel, a kultúrával is bizonyos konfliktusban áll. Egyrészt tény, hogy az egyház a kinyilatkoztatott üzenetet egy adott kultúrában társadalmiasította, „testesítette" szóban, tételekben, parancsokban, kultuszban, lelkiségben, törvényben stb. Isten ugyanis, amikor szólott, szükségképpen felhasználta annak a kultúrának vívmányait, amelyben és amelyhez szólott. Ez nyilván nem is tör-

ténhetett másképpen. Nemcsak azért, mert egyébként nem számíthatott volna megértésre, hanem mert az, akinek ajka és agya által szólt, alá volt vetve az adott kor kultúrájának is, benne élt. Ebből viszont szükségképpen következik az is, hogy Istennek egy adott kultúrában „testet öltött" üzenete mindig színezett, annak az adott kultúrának jellemzőit hordja magán. Ezzel a ténnyel minden egyes keresztény embernek tisztában kell lennie. Világosan kell látnia – legalábbis elvben –, hogy más valami az Istentől kapott üzenet, és megint más az a mód, ahogy ez közölte velünk. De hogy mi tartozik a módhoz és mi az igazságtartalomhoz, azt a hivő elemzés, a teológiai kutatás is csak gondos vizsgálódásokkal tudja megközelítően kibogozni. A felelősséggel folytatott teológiai kutatás azon fáradozik, hogy kihámozza az örök istenit, azért, hogy az egyháznak alkalma legyen azt egy másik, újabb kultúra köntösébe öltöztetni.

A kultúrának legnagyobb dicsősége ugyanis az, ha az isteni elem, az Isten igéje testet ölt benne. Csak az ilyen jellegű „inkarnáció" segítségével tudja az egyház áthatni, átnemesíteni azt az adott kultúrát, csak így számíthat megértésre, meghallgatásra. Ezt a bonyolult feladatot a teológusoknak vállalniuk kell. Ha nem tennék, Isten igéjét ítélnék eredménytelenségre. Sajnos a kultúrákhoz való „alkalmazkodás" szükségességét – mint láttuk itt valójában sokkal többről és másról van szó – az egyház is nagyon nehezen értette meg. Szomorú példája ennek az értetlenségnek a kínai jezsuita misszionáriusok egykori tragédiája, akik P. M. Ricci († 1610) vezetésével Kína sajátos hagyományaihoz, kultúrájához igyekeztek alkalmazkodni. A tudós mandarinok értékelt és becsült társadalmi szerepét és feladatát vállalták magukra. Sikerült is így igen eredményes tevékenységet folytatniok, míg különböző intrikák hatására a Szentszék ezt a zseniális munkát le nem állította. Legalább ennyire bonyolult feladat, ha nem bonyolultabb, az üzenetet a mai ember kultúrájába oltani. Nem megy ez a kor, az ember látás- és gondolkodásmódjának, kifejezéseinek alapos ismerete nélkül. Ebben a kutatásban és erőfeszítésben a teológus szabadságot igényel, nem nélkülözheti, hogy kutatásainak eredményeit közkinccsé ne tegye, hogy szerényen és bátran véleményt ne nyilvánítson abban, amiben szakértő. (62. pont.) Senki sem állítja persze, hogy az új javaslat, teológiai koncepció mindenben helyes és kifogástalan. A közzététel éppen arra szolgál, hogy megvizsgálják, javítsák és továbbfejlesszék. Sajnos, ennek a kívánságnak megvalósítása sok tekintetben még csak álom. Persze az is érthető, ha az egyház legfőbb vezetősége olykor aggódik és attól tart, hogy a még kellően ki nem ért eszmék károsan hatnak a hivők lelkivilágára, sőt hitére. Amilyen mértékben a hívek nagykorúvá lesznek, ez a veszély is csökkenni fog.

A gazdasági élet problémái

Sok szó esik a fejezetben arról, hogy a gazdasági és társadalmi élet középpontjában az ember áll. A gazdasági termelés feladata, hogy biztosítsa az embernek mindazon javakat, amelyekre természetes igényeinek kielégítése céljából szüksége van. Nem az ember van a termelésért, az egyre nagyobb volumenű termelésért, az egyre csábítóbb termékek előállításáért, hanem fordítva: minden az emberért van. Az antropológiai elemzés (I. rész 1. fejezet) bevezetőjében felrajzolt istenképiség és annak teológiai következtetései kellően alátámasztják az embernek ezt az oly gyakran hangoztatott méltóságát. Éppen mivel a termelés célja az ember, az emberiség életkörülményeinek megjavítása, a műszaki fejlődésben nem lehet megállni. A cél persze az, hogy az ember az általa termelt javak felhasználásával szellemi, vallási téren is egyre jobban kiteljesítse önmagát.

Az ember nem válhat a termelés rabszolgájává. Nem veszhet el a termelésben. Pedig ennek veszélye nem is csekély. És valamiképpen a termelés mechanizmusában rejlik. A termelt javak ugyanis mintegy szembefordulhatnak a munkással, szipolyozzák és maguk alá gyűrik. Ennek következtében ellenséges érzelmekkel viseltetik a termelés mechanizmusa iránt. Ezt a fajta elidegenedést úgy lehet elkerülni, hogy a munkást bevonják a termelés irányításába. Így átéli, hogy ura a termelésnek, hogy felette áll.

A termelés irányításának új módja valósul meg a társas termelésben. Ez is kor igény. Éppen ezért jogos igény. Az embernek joga van ahhoz, hogy szabadon alapíthasson olyan társulásokat, melyek irányításában maga is részt vesz. A konstitúció gazdasági társulásokra gondol elsősorban, olyanokra, melyek a tagok érdekeit tartják szem előtt és amelyekben megvalósul a kollektív irányítás. Ugyanez az igény társadalmi síkon is jelentkezik. Abban mutatkozik meg, hogy a társadalom tagjai aktív szerepet kívánnak játszani a közügyekben. Igénylik a beleszólást a határozatok és intézkedések meghozásában. Első olvasásra feltűnik, hogy a konstitúcióban lefektetett követelmények többé-kevésbé éppen a szocialista társadalomban valósulnak meg, illetve a megvalósítás feltételei itt adottak a leginkább.

Az eddigiekből úgy tűnhet, hogy a zsinati atyák nem veszik észre a gazdasági élet árnyoldalait, a gazdagok fokozódó fényűzését és a szegények növekvő nyomorát. Pedig tudnak róla. És kemény szóval ítélik el a semmivel sem menthető kizsákmányolást. Arról is tudnak, hogy az osztályellentétek világméreteket öltöttek. Egyes országok és népek kihasználják gazdaságilag elmaradt társaikat, ami világméretű feszültséget idézett elő és robbanással fenyeget.

Emelkedett hangnemben beszél a konstitúció a munkáról. Ami semmiképpen sem tekinthető valami alantas dolognak, olyasvalaminek, ami miatt röstellkedni kellene, ami a magasabb rendű emberhez méltatlan lenne. A munkával valósítja meg az ember nagyobbra hivatottságát, érvényesíti méltóságát.

A munka több a termelés mechanizmusánál, a termelés segédeszközeinél, hiszen a személytől ered. Egy az emberrel. Az ember a munkája közvetítésével kényszeríti az anyagra a maga akaratát, a munka közvetítésével látja el az anyagot szellemének jegyeivel. A munka tehát az anyag átlelkesítése. A Teremtő akaratának közvetítése. De vissza is hat az emberre. A munka révén az ember önmagát is formálja, alakítja. Különbbé, többé válik általa. Az ember a munkával önmagán is uralkodik. A keresztény ember szemében a munka megbecsülése és értéke még fokozódik, mivel Jézus Krisztus maga is dolgozott. Megszentelte a munkát. Jézus az emberiség feje, vele kell egyesülnünk, eggyé válnunk. Abban is, hogy hozzá hasonlóan, mintegy vele együtt dolgozunk.

Külön figyelmet érdemel mindaz, amit a konstitúció a javak birtoklásáról mond. Gyakran hangoztatott keresztény elv, hogy Isten a föld javait nem egyeseknek, hanem kivétel nélkül mindenkinek, az egész emberiségnek ajándékozta, hogy azokat mindenki létfenntartására, egyéniségének kibontakoztatására használja fel. Ez a fajta egyetemes rendeltetés elsőrendű. Erősebb, mint a birtoklásból származó jogok. A katolikus egyház ősidők óta vallja ezt. Ismerték az egyházatyák és nagyszerűen fejti ki Aquinói Szent Tamás (Summa. Theol. II. 11. 66.). Ebből következően mindig is vallottuk, hogy a tulajdonos nem korlátlan ura javainak. Kötelessége tehát, hogy a rászorulónak – akinek emberhez méltó élete veszélyben forog – annyit adjon, amennyire annak szüksége van. Méghozzá nem szeretetből, nem könyöradományként, hanem a teremtés belső igazsága, belső törvénye jogán. Persze ez az elv sok esetben nem volt egyéb, mint nagyon szép elv. Másrészt azt is vallottuk, hogy az, aki végső szükségbe sodródott, jogosan vesz el mások vagyonából. Ez nem lopás.

Épp ennek az elvnek érvényesítéséért sürgeti a katolikus egyház a fejlődésben elmaradt népek megsegítését.

Szent Tamás kifejti, hogy az az egyetemes elv, amely a föld javainak haszonélvezőjét elsőrendűen az egész emberiségben jelöli meg, nem zárja ki a javak egyéni birtoklását. Sőt, Szent Tamás egyenesen szükségesnek tartja a magánbirtoklást, mert így látja leginkább biztosítottnak a javak gondozását, ápolását. Ez a birtoklás azonban súlyban és jelentőségben nem előzi meg a föld javaira vonatkozó általános érvényű jogot.

Többé-kevésbé mindig tudtak arról, hogy a javak birtoklásának több formája van. A birtoklás adott formája Szent Tamás szerint a népek szokásjogából következik. Tehát nem képezi elsőrendű erkölcsi kategória tárgyát. Európa kultúrája, mint tudjuk, a magántulajdonra épül. Az egyház is ezt fogadta el. A szociális körlevelek a magántulajdon elvét hangoztatják. Mivel azonban a történelmi fejlődés különböző országokban mind nagyobb teret biztosít a köztulajdonnak, a kollektív birtoklásnak, az egyház is egyre behatóbban foglalkozik vele. Ha figyelemmel kísérjük a tárgyra vonatkozó különböző megnyilatkozásokat, meg kell állapítanunk, hogy a magántulajdon elvének hangoztatásában és megfogalmazásában az egyház egyre kevésbé merev, egyre engedékenyebb a köztulajdon javára. Messze túljutott ma már azon az értékelésen, amelyet XIII. Leó a Rereum Novarum-ban alkalmazott.

A konstitúció is meglehetősen általánosan fogalmaz. Azt mondja: elő kell segíteni, hogy az egyesek és a közösségek rendelkezzenek valamilyen mértékben anyagi javakkal. (71. pont.) Látjuk, itt nem elvi állásfoglalásról, hanem egy praktikus igényről van szó. Érdemes itt ebben az összefüggésben is reflektálni a dokumentum szerkesztőinek zsenialitására. Nem elvont elveket nyújtanak, hanem nagyon közérthetően kijelentik: szükséges, hogy mindenki rendelkezzék anyagi javakkal, legyen tulajdona. Nem hadakoznak sem a kapitalista, sem a szocialista tulajdonfogalommal. Hiszen amit kívánnak, azt a kapitalizmusban magántulajdonnak hívják, nálunk meg személyi tulajdon néven tartanak számon.

Feltétlenül fel kell figyelnünk arra is, hogy a konstitúció tud a szocializálásról, a birtok szétosztásáról, a kisajátításról, a szövetkezetbe tömörülésről. Mindegyik kifejezést használja. Hosszan foglalkozik olyan gazdasági helyzettel, amelyben a köztulajdonba vételt igazságosnak tartja.

A politikai közösség

A politikai közösséggel végez a konstitúció a leghamarabb, csak négy pontot szentel neki. Persze, nem azért, mert ebben a témakörben minden probléma megoldódott és minden a helyén van, hanem azért, mert az eddigiek során már sok olyan kérdésről esett szó, amely a politikai közösséggel is kapcsolatos. A probléma elemzését, mint mindig, fenomenológiai bevezetés előzi meg. Különböző dolgokról esik itt szó, meglehetősen felületesen. Arról, hogy elementáris igény korunkban az emberi személy alapvető jogainak védelme, az aktív részvétel a vezetésben és a politikai életben, a pluralizmus elvének elfogadása. Ennek ellenére is előfordul, hogy az ember ezen alapvető jogainak érvényesítését hol itt, hol ott gátolják; gúzsba kötik az állampolgári vagy vallási szabadságot. Igaz a kórkép, de megmarad általánosságokban.

Az I. rész 2. fejezete állapítja meg, hogy az ember természete szerint közösségi lény. Tehát rá van utalva a szervezett közösségre, az államra és a társadalomra. Az egyén és a szervezett közösség viszonyát bizonyos feszültség jellemzi. Nem is egy vonatkozásban. A szervezett közösség megkívánja pl. az irányító tekintélyt, ennek

szót kell fogadni, persze a meghatározott jogrend keretein belül. Méghozzá lelkiismeretben. Éspedig a közjó érdekében. Ez az elv abban az esetben is érvényes, hogyha a köztekintély netán túllépi a maga illetékességét és elnyomja az állampolgárokat. Nekik ilyen esetben is meg kell tenniük azt, amit a közjó tárgyilag megkövetel. Szó sem lehet arról, hogy egy esetleges szabadságot gátló, vagy igazságtalannak érzett intézkedés felmentené az állampolgárokat a felsőbbségnek kijáró engedelmességtől, hogy aztán kényük-kedvük szerint döntsenek és cselekedjenek. Szabad azonban ebben az esetben is megvédeniük jogaikat, tiszteletben tartva azokat a határokat, amelyeket a természetes erkölcs és az evangélium törvényei megszabnak. (74. pont.)

Egy adott társadalomban vagy államban sokféle és nagyon különböző emberek élnek. Senki sem szenvedhet sérelmet azért, mert vallása, világnézete, meggyőződése eltér a másikétól. Minden hátrányos megkülönböztetés nélkül vegyenek részt a politikai közösség életében, különböző munkaterületek, intézmények vezetésében. Persze az egyénnek a közösséggel szemben nemcsak jogai, hanem kötelességei is vannak: anyagi és személyes szolgálatokkal tartozik. Ki kell vennie részét a közterhek viselésében.

Előfordulhat, hogy a köztekintélynek éppen a közjó érdekében esetenként meg kell nyirbálnia az egyén jogait, ha csak átmenetileg is. Amennyiben ezt a közjó érdeke kívánja, az eljárás nem minősíthető hibásnak, vagy erkölcstelennek. Amint azonban a körülmények megváltoznak és a helyzet ismét megengedi, azonnal fel kell függeszteni a korlátozásokat. A közhatalom ilyen jellegű beavatkozását a konstitúció abban az esetben tartja erkölcsösnek, hogyha olyan új társadalmi, gazdasági vagy művelődési helyzet megteremtéséről van szó, amely az addigiaknál hatékonyabban segíti az állampolgárokat egy magasabb szintű emberi jólét elérésében. (75. pont.) E sorokból azonban nem derül ki egyértelműen, milyen mérvű lehet a köztekintély beavatkozása, milyen fokú változásokat segíthet elő a társadalomban és a gazdasági életben.

Ismételten szó volt arról, hogy a keresztény ember is teljes értékű tagja a profán közösségnek. Tehát rá is vonatkozik mindaz, ami az állampolgárokra. Keresztény hivatása is kötelezi: a közös ügyekben, a közösség javára végzett erőfeszítéseivel mutassa meg, hogy él benne a kötelességtudat és a szolgálat szelleme. Ilyen módon Krisztus ügyének érvényesítését segíti elő, azaz a jóságnak, az áldozatvállalásnak, a szolgálatnak erősödését a szívekben. Példát kell adnia abban is, hogy szembeszáll az aljassággal, a megvesztegetéssel, az elnyomással, az igazságtalansággal. Azaz legyen ereje és bátorsága realizálni a minden keresztény emberre vonatkozó kritikai magatartást. Nyilván nem azért, hogy másokat fellázítson, széthúzást szítson, hanem kizárólag azért, hogy közbelépésével segítsen a hibát kijavítani és különbbé tenni a társadalmat.

Az egyház a legmesszebbmenően figyelembe veszi az evilági dolgok önállóságát. Ezért nem azonosul semmiféle politikai közösséggel. Nem is kötődik semmiféle politikai rendszerhez. (76. pont.) Egyiknek is, másiknak is más és más a célja, a feladatköre. Mégis van közük egymáshoz. Elsőrendűen azért, mert tagjai azonosak. De azért is, mert a hívei elé kitűzött etikai értékek az evilági közösség javát is szolgálják. Hogyha sikerül neki hívei körében nagyobb igazságot, több szeretetet teremteni, akkor az egész közösségben gyarapszik a jóság, a szeretet, a békesség. Éppen az eredményesebb szolgálat érdekében kívánatos, hogy az egyház és állam egészséges együttműködést építsen ki.

Igen súlyosnak érezzük a kijelentést az egyházi kiváltságokról való lemondásról. Szó van ebben az összefüggésben evilági dolgokról is, melyekről az egyház, törvé-

nyesen szerzett jogaival egyetemben szívesen lemond, amennyiben az új életkörülmények más rendezést követelnek és ezek kétségessé tennék tanúságtételének őszinteségét. (76. pont.) Semmi kétség, itt az egyházi előjogokról, törvényben biztosított kiváltságokról, birtokokról és egyéb javakról van szó. A konstitúciónak feltétlenül igaza van. Az egyedül helyes megközelítéssel igyekszik tisztázni a problémát.

A béke problémája

Nagy érdeklődéssel várta a világ, mit mond majd a zsinat a békéről. Az adott történelmi pillanatban egy ilyen egyházi állásfoglalásnak nagy volt az aktualitása, úgy is mondhatjuk: politikai visszhangja. Hiszen a béke és háború feszültsége még nagyon is fogva tartotta a szíveket és értelmeket. Egy megalapozott állásfoglalás ugyanakkor alkalmasnak látszott arra is, hogy hosszú távon irányt szabjon az egyház világszolgálatának.

A zsinat nem kerülte meg a problémát és volt merszc, hogy a reális helyzet alapján nyilatkozzék. A békével foglalkozó utolsó fejezetnek is kiemelkedő érdeme tehát, hogy nem elvontan tárgyal, nem szólamokat hajtogat arról, mennyire eltölti az egyházat a béke szeretete és hogy ez mennyire a keresztény küldetésből következik. Hiszen tagadhatatlan, hogy az egyház nem mindig tudott a kor politikai feszültségei fölé emelkedni, nem mindig volt ereje elkülöníteni magát háborús törekvésektől.

Az első kérdés, amire a konstitúció választ kíván adni: mi a béke. „A béke nem egyszerűen az, hogy nincs háború" – mondja, aztán a hagyományos szentágostoni szemléletben adja meg a választ: a béke az Istentől a társadalomba ültetett rend gyümölcse. Ami sosem kész. Állandó összefogással szünet nélkül munkálkodni kell érte, napról napra új meg új erőfeszítéssel kell megteremteni. Ennek a dinamikusan értelmezett békének néhány összetevőjét is említi, ilyenek az egyének java, a népek és emberek közti kölcsönös bizalom, és végül az együttműködés.

Nagyon sokat foglalkozik a fejezet a béke hiányával, a háborúval. Azért, hogy még jobban kiemelje a béke nagyszerűségét, nélkülözhetetlen voltát, és azért is, hogy a háború okainak elemzésével annak elkerülését elősegítse. Kegyetlen pusztításait sosem feledhetjük. De tudni kell, hogy létezik álcázott háború is. Már félig-meddig háborúnak számít az a fegyverkezési verseny is, amelybe a világ belesodródott. Az ebből származó esetleges erőegyensúlyra építeni a békét, semmi jóval sem kecsegtet.

Külön figyelmet érdemel a totális háborúról, és annak elítéléséről szóló nyilatkozat. Kétségtelen, hogy e tekintetben a zsinat jelentőset alkotott. Mindenekelőtt tisztázta, hogy a háború ma már egészen mást jelent, mint régen. A korszerű fegyverekkel vívott háború egyértelmű területek és azok lakosainak teljes elpusztításával. A háború ma válogatás nélküli népirtás. Egy ilyen háborút az egyház semmiféle erkölcsi megfontolásból sem fogadhat el. „Minden olyan háborús cselekmény, amely egész városoknak vagy széles területeknek és lakosságuknak különbségtétel nélküli elpusztítását eredményezheti, bűncselekmény Isten és ember ellen egyaránt. Ezért következetesen és habozás nélkül kárhoztatni kell." (80. pont.) Tehát nemcsak az atomháborút. És kétségtelen, hogy a közölt általánosabb fogalmazás az igaz, hiszen totális háború atombomba bevetése nélkül is viselhető. Az atombomba szót a konstitúció nem is említi. Helyette „a legújabb természettudományos fegyverek" elnevezést használja. Nyomatékkal kéri az ezeket birtokló nemzeteket, gondoljanak óriási felelősségükre.

Persze ez a határozott hangú elítélés nem mindenkinek tetszett. Még a fejezet feletti utolsó szavazás előtt is csaknem sikerült megakadályozni a szöveg elfogadását. Spelmann New York-i érsek vezetésével tíz zsinati atya levelet juttatott el a zsinat

minden résztvevőjének, melyben kifogásolták az atomfegyverrel kapcsolatos egyértelműen elítélő hangot, mivel szerintük éppen az atombomba mentette meg a világ nagy részének szabadságát. Az okmány megmentése főként Garrone bíboros józan érvelésének és ügyes manőverezésének köszönhető. Érdemes megjegyezni azt is, egy mondat erejéig, hogy a konzervatív szárny vezérszónoka a sokat emlegetett Ottaviani bíboros egyértelműen a szkéma mellé állt. Kétségtelen a háborúnak ez az elítélése korszakalkotó tett.

Túl az elítélésen az atyák azt is vizsgálták, mi a háború oka. A válasz kézenfekvő. Elsősorban az igazságtalanságok emberek és népek között. Aztán a kirívó gazdasági egyenlőtlenség, a társadalmi feszültségek. És a háttérben, mint mindennek gyökere, ott a bűntől megsebzett emberi természet, a hatalomvágy, a kevélység, az irigység és a sokféle önző szenvedély.

Itt értünk el a kérdéshez: hogyan lehet megelőzni a háborút, mit kell tenni annak érdekében, hogy az emberiség a háború pusztítását elkerülje. Ez az a pont, ahol az egyház segítségnyújtása a maga teljességében érvényesül. Hiszen a különböző intézkedések és intézmények mellett alapvető követelmény: megbékéltetni a szíveket. Megtanítani az embereket arra, hogy sokra értékeljük a békét és megfékezzék magukban, a maguk körében, nemzetükben azokat az indulatokat, melyek háborúra vezetnek. Minden embert a béke meggyőződéses hívévé kell tenni. A béke szolgálatában működő szervek mellett az egyház a maga nevelői munkájával nagyban hozzásegítheti az emberiséget a béke megteremtéséhez, a tartós békéhez. Itt, ebben az összefüggésben is rá kell mutatni arra a nagy igazságra, hogy a béke nem csupán az államférfiak műve, nem csupán a politikusoké, hanem minden emberé is: minden jó akaratú emberé, akiknek éppen ezért – ismerve állásfoglalásuk nem jelentéktelen politikai következményét is – össze kell fogniuk. A keresztények ebből az összefogásból semmiképpen sem maradhatnak ki. Együtt kell működniök a béke elérésében mindenkivel, világnézeti különbség nélkül. A materialistákkal is. Ahogy ezt János pápa a Pacem in terris enciklikában már korábban kifejtette.

A konstitúció jól tudja, hogy az emberek nevelése alapvető feladat. Emellett azért fontosak, sőt nélkülözhetetlenek azok a nemzetközi szervezetek, amelyek eszközei az emberiség testvériesülésének, a kölcsönös segítségnyújtásnak. Különösen a fejlődésben elmaradt nemzetek gazdasági megsegítését előmozdító intézményeknek van nagy szerepük. Igen fontos, hogy az elmaradt népekkel kialakított gazdasági, kereskedelmi kapcsolatokban ne az önzés dominálj on, mert ezzel csak a szakadék mélyül. A gazdagabb felet a méltányosságnak és jóakaratnak kell vezérelnie.

Minden jel arra mutat, hogy a demográfiai robbanás még csak fokozza a szegény népek elmaradását. Helyénvaló ezért, ha ezt fékezni igyekszenek. Erkölcsileg meg nem engedett eszközöket azonban semmiképpen sem szabad alkalmazni vagy ajánlani, még kevésbé kényszeríteni. Ehhez semmiféle intézménynek és hatalomnak nincs joga.

Végül ismét a kérdés: mit nyújt a bajok orvoslásához az egyház. Már említettük, hogy igen nagy a szerepe a békére való nevelésben. Tagjait arra buzdítja, hogy aktívan vegyenek részt a megértést, az emberek közeledését előmozdító intézmények munkájában. De az egyház mint intézmény is köteles latba vetni befolyását ezekben az intézményekben. Ezzel is gyakorolja küldetését.

Mindezt úgy is meg lehet fogalmazni, hogy párbeszédet kell folytatni a világgal: azaz együtt működni, együtt dolgozni a jó munkában. A párbeszéd ugyanis elsőrendűen nem vita, nem is eszmék tisztázása, hanem olyan beszéd, amely aktív, teremtő, amely tettekben öltözködik, ahogy egykor az Atya szava, Igéje megtestesült. És itt vagyunk megint a jelen teológiai eszmélődés szívénél, Krisztusnál, a megtes-

tesülésnél. A tettekben, az egyháznak a világ javára végzett erőfeszítéseiben, végső elemzésében Krisztus ölt testet, az ő szándéka valósul meg kegyelmének segítségével. Átlelkesíti Lelkével az egész emberi nemet, és a sok különbség és vita ellenére az idők végén egy családba olvasztja össze. Az egyház minden erőfeszítésével Krisztust adja a világnak. Tehát az üdvösséget. Így teljesíti küldetését.

Dr. Goják János

PÁL PÜSPÖK
ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA
A ZSINATI ATYÁKKAL EGYÜTT ÖRÖK EMLÉKEZETÜL

Előszó[1]

1. – *(Az egyház bensőséges kapcsolata az emberiséggel)*

Az az öröm és remény, az a szomorúság és gond, amelyet a mi korunkban az emberek, különösen a szegények és a szenvedők éreznek, öröme és reménye, szomorúsága és gondja Krisztus tanítványainak is. Nincs olyan igazán emberi érzés, mely szívükben visszhangra nem találna. Hiszen emberekből épül fel közösségük, Krisztus körül egybegyűlt emberekből, akiket a Szentlélek irányít vándorútjukon az Atya országa felé, és az a feladatuk, hogy megvigyék az üdvösség hírét mindenkinek. Itt a magyarázata annak, hogy ez a közösség oly bensőségesnek és szorosnak érzi azt a kapcsolatot, amely őt az emberiséghez és múltjához fűzi.

2. – *(Akikhez a zsinat szólni kíván)*

Ezért a II. vatikáni zsinat, miután mélyrehatóan megvizsgálta az egyház misztériumát, már nem csupán az egyház fiaihoz szól, és mindazokhoz, akik Krisztus hívei, hanem – elfogódottság nélkül – minden emberhez. Valamennyiük elé kívánja tárni, hogy miként értelmezi az egyház jelenlétét és tevékenységét a mai világban.

Az emberek világát veszi tehát szemügyre az emberek nagy családját és azt a való életet mindenestől, amelyben az ember él; a világot vizsgálja, az emberiség történetének színpadát, ahol minden az ember szorgalmáról, kudarcairól és sikereiről beszél. Arra a világra tekint, amelyet a keresztények hite szerint szeretetből alkotott és tart fenn a Teremtő. Világunk a bűn szolgaságába süllyedt ugyan, de onnan, a Gonosz hatalmát megtörve, kiszabadította a keresztre feszített és feltámadt Krisztus, hogy Isten terve szerint átalakuljon és elérje teljességét.

3. – *(A kitűzött cél: szolgálni az embereket)*

Napjainkban az emberiség elbűvölten nézi saját találmányait és hatalmát, közben pedig aggasztó kérdések gyötrik: hogyan alakul a világ, mi az ember helye és szerepe a mindenségben, van-e értelme egyéni és közösségi erőfeszítéseinknek, és egyáltalán, mi a lét és az emberek végső célja. A zsinat tehát, amely az Isten népének – a Krisztus-egybegyűjtötte közösségnek – hitéről tanúskodik és azt kifejti, nem is adhatná ékesebb bizonyságát elkötelezettségének, tiszteletének és szeretetének az emberek nagy családja iránt, amelyben maga is él, mint hogy párbeszédet kezd vele ezekről a kérdésekről, az evangélium fényét vetíti rájuk és az emberiség rendelkezésére bocsátja azokat a felsza-

badító erőket, amelyeket a Szentlélek vezetése alatt álló egyház kap alapítójától. Hiszen az embert, a személyt kell felemelni, és az emberek közössége vár megújításra. Ezért az ember fog állni minden fejtegetésünk középpontjában: az ember, a maga egységében és teljességében, aki test és aki lélek, van szíve és lelkiismerete, van értelme és akarata.

A zsinat vallja, hogy az embernek nagyszerű hivatása van, és állítja, hogy valami isteni csíra szunnyad benne. Az egyház tehát felkínálja az emberiségnek őszinte együttműködését: segít megteremteni azt a mindenkire kiterjedő testvériséget, amely egyedül méltó ehhez a hivatáshoz. Az egyházat nem fűti földi becsvágy; egyetlen célja csupán az, hogy a Vigasztaló Szentlélek vezetésével folytassa Krisztus munkáját, aki azért jött el a világra, hogy tanúságot tegyen az igazságról.[2] Azért jött, hogy üdvösséget szerezzen, nem pedig, hogy elítéljen, azért, hogy szolgáljon, nem pedig, hogy neki szolgáljanak.[3]

BEVEZETŐ FEJTEGETÉS
AZ EMBER HELYZETE A MAI VILÁGBAN

4. – *(Remény és szorongás)*

Az egyház kötelessége – említett feladata érdekében –, hogy szüntelenül vizsgálja és az evangélium fényénél értelmezze az idők jeleit, enélkül ugyanis nem adhatja meg mindenegyes nemzedéknek a korszerű választ az örök emberi kérdésekre az evilági és a túlvilági élet értelméről és a kettőnek egymással való összefüggéséről. Ismernie és értenie kell tehát azt a világot, amelyben élünk: várakozásait, törekvéseit és sokféle formában megmutatkozó drámaiságát. A mai világ néhány főbb jellegzetességét a következőképpen rajzolhatjuk meg.

Az emberiség ma történetének új korszakát éli: mélyreható és gyors változások érik fokozatosan az egész világot. E változásokat az ember értelmessége és alkotó tevékenysége idézi elő, ezek azonban visszahatnak magára az emberre, az egyedek és a közösség nézeteire és vágyaira, gondolkodása és cselekvése módjára mind a dolgokkal, mind az emberekkel kapcsolatban. Eszerint már joggal beszélhetünk gyökeres társadalmi és kulturális átalakulásról, amely kihat a vallási életre is.

Mint minden növekedési válság, ez az átalakulás is nagy nehézségekkel jár. Az ember mérhetetlen arányokban terjeszti ki hatalmát, de nem mindig sikerül ezt a maga szolgálatában megtartania. Azon fáradozik, hogy mélyebbre hatoljon saját tudatának világába, és gyakran csak még bizonytalanabbnak mutatkozik önmaga iránt. Társas életének törvényszerűségeire egyre több fényt derít, mégis tanácstalan, hogy milyen irányban fejlődjék a társadalom.

Az emberiség még sohasem volt enynyire bővében javaknak, energia-forrásoknak és gazdasági hatalomnak; ám a föld lakóinak óriási hányada még mindig éhezik és nélkülözések közt gyötrődik, emberek millióri pedig írni-olvasni sem tudnak. Az embereknek még sohasem volt ilyen erős érzéküK a szabadság iránt, mint ma, és közben a társadalmi meg lélektani szolgaság új formái jelentkeznek. A világ oly mélyen érzi át a maga egységét és a szükségszerű összetartozásban mindenkinek mindenkitől való kölcsönös függését, mégis roppant ellentétekbe sodorják az egymásra támadó erők; még mindig dúlnak az elkeseredett politikai, társadalmi, gazdasági, „faji" és ideológiai viszályok, és nem hárult még el egy követ kövön

nem hagyó háború veszedelme sem. Az eszmék egyre szélesebb körben terjednek, közben pedig a különböző ideológiákban meglehetősen eltérő értelmet öltenek még azok a szavak is, amelyeknek nagy jelentőségű fogalmakat kellene kifejezniök. Végül, szorgosan igyekszik az ember anyagi ügyeinek jobb megszervezésére, ezzel azonban nem tart lépést a szellemi-lelki gyarapodás.

A helyzet bonyolultsága következtében nagyon sok kortársunk nem képes jól felismerni az örök értékeket és azokat összhangba hozni a most jelentkező új értékekkel. Így azután nyugtalanság vesz erőt rajtuk, ha a dolgok jelenlegi menetén töprengenek remény és szorongás közt hányódva. Ám éppen a dolgoknak ez a menete hívja ki az embereket, sőt kényszeríti őket, hogy válaszoljanak.

5. – *(A létfeltételek mélyreható módosulása)*

A lelkek mai nyugtalansága és az életfeltételek megváltozása összefügg a dolgoknak azzal a szüntelen növekvő átalakulásával, amely mind nagyobb jelentőséget juttat a művelődésben a matematikának, a természettudományoknak és éppen az embertannak is, a cselekvés rendjében pedig az említett tudományokon alapuló technikának. Ez a természettudományos szellem olyan mélyrehatóan módosítja a kultúrát és a gondolkodásmódot, mint még sohasem. A technika úton van afelé, hogy átalakítsa a föld arculatát, és már a világűr meghódítására tör.

Valamiképpen még az idő folyását is egyre inkább hatalma alá veti az emberi értelem: uralja a múltat a történeti megismerés által, a jövőt az előrelátás meg a tervezés útján. Az élettan, a lélektan és a társadalomtudomány haladása nem csupán önmagának jobb megismerésére segíti az embert, hanem arra is, hogy szakszerű eljárásmódok alkalmazásával közvetlenül befolyásolja az emberi együttélést. Ugyanakkor már egyre élénkebben foglalkoztatja az emberiséget az, hogy előre látva helyes mederbe terelje a népesedést.

A történelem folyása viszont oly rohamosan gyorsul, hogy az egyén alig követheti. Az emberiségnek ezentúl már egy és ugyanaz a sorsa: nem ágazik szét többé egymástól elhatárolható történelmekre. Így tér át az emberiség a világ rendjének jobbára nyugalmi felfogásától arra, hogy a rendet mozgásában és fejlődésében szemlélje. A legtöbb kérdés tehát új összefüggésben merül fel, és új elemzéseket, valamint új összegezéseket kíván.

6. – *(Változások a társadalmi rendben)*

A mondottak következményeként egyre gyökeresebb változásokon mennek át a hagyományos helyi közösségek: az atyai jogú családok, a nemzetségek, a törzsek és a falvak, a különböző csoportok, társas kapcsolatok is.

Az ipari társadalom típusa lassanként uralkodóvá válik, egyes nemzeteket gazdasági jólétre emel, és teljesen átalakítja az ősidők óta fennálló társadalmi életet, képzetét és feltételeit. Fokozódik a városi élet értékelése is és megvalósítása: a városok terjeszkednek és növekszik a lélekszámuk, vagy pedig a falut is eléri a városiasodás. Az új és tökéletesebb tömegkommunikációs eszközök megkönnyítik az eseményekről való tájékozódást és lehetővé teszik, hogy a gondolatok és érzelmi hatások mindenüvé villámgyorsan eljussanak és láncreakciókat indítsanak el.

Gondolni kell arra is, milyen sokan hagyták el otthonukat – különféle okokból –, és ezért kénytelenek változtatni az életmódjukon is.

A kapcsolatok tehát az emberek között folyton-folyvást sokszorozódnak, és éppen maga a fokozódó társadalmasodás (socializatio) is teremt új kapcsolatokat anélkül azonban, hogy mindenkor előmozdítaná a személyiség kibontakozását és az igazi személyi kapcsolatokat, vagyis a személlyé válást (personalisatio).

Ez a fejlődés mindenesetre szembe-

tűnőbben jelentkezik azoknál a nemzeteknél, amelyek már birtokában vannak a gazdasági és technikai haladás előnyeinek, de vonzza a fejlődésben lévő népeket is, amelyek szintén szeretnék hozzájuttatni hazájukat az iparosodás és városiasodás jótéteményeihez. E népek, kiváltképp azok, amelyek ősi hagyományaikhoz ragaszkodnak, egyidejűleg a szabadság érettebb és személyesebb megélését is igénylik.

7. – *(Lélektani, erkölcsi és vallási változások)*

A gondolkodásnak és a társadalom szerkezetének változása gyakran kérdésessé teszi a hagyományos értékeket, főleg a fiatalok szemében, akik türelmetlenkednek, sőt nyugtalanságuk lázadásban tör ki. Társadalmi jelentőségük tudatában azt követelik, hogy minél hamarabb helyet is kapjanak az életben. Mindez nem ritkán – és egyre inkább – súlyos nehézségek elé állítja a szülőket és a nevelőket feladataik teljesítésében.

És valóban, mintha az elődöktől származó intézmények és törvények, a gondolkodási módok és a közízlés nem lennének mindig alkalmazhatók a mai viszonyok között. Innét ered a sok súlyos zavar a magatartásban, sőt még a helyes cselekvés elvei körül is.

Végül, az új viszonyok kihatnak magára a vallási életre. Az élesedő ítélőképesség megtisztítja azt a világ mágikus felfogásától s a még mindig bujkáló babonáktól, egyúttal pedig megköveteli, hogy a csatlakozás a hithez mindinkább személyes döntés legyen; ennek következtében sokakban válik elevenebbé az érzék Isten iránt. Ugyanakkor viszont mind nagyobb tömegek gyakorlatilag elhagyják a vallást. Sőt Isten és a vallás tagadása, vagy a közömbösség, ma már nem olyan szokatlan és kivételes jelenség, mint volt a múltban. Ezeket ma gyakran úgy mutatják be, mint a tudomány haladásának vagy valami új humanizmusnak a követelményét. És sokhelyütt ez nemcsak a bölcselők nézeteként hangzik el: erősen befolyásolja az irodalmat, a művészetet, az ember-tudományok és a történelem tanítását, sőt a törvényhozást is. Mindez sokakban okoz zavart.

8. – *(Egyensúlyhiányok a mai világban)*

A dolgoknak ily gyors és gyakran rendszert nem ismerő változása, sőt a világban uralkodó ellentétek mind elevenebb tudatosodása maga is, új ellentmondásokat és egyensúly-zavarokat hoz létre vagy súlyosbít.

A személyiségben gyakran megbomlik az egyensúly a modern gyakorlati észjárás és az elvont gondolkodás közt, mely nem képes úrrá lenni az ismeretek tömegén, s nem tudja kielégítően egységbe foglalni őket. Egyensúlyhiány áll be a gyakorlati eredményességre való törekvés meg az erkölcsi lelkiismeret követelései, továbbá – igen sokszor – az életkörülmények eltömegesedése és az önálló, vagy éppen az elmélyült gondolkodás között. Felbomlik végül az egyensúly a tevékenység szakosodása és a teljes valóságot átfogó életszemlélet között.

A családban ellentéteket idéznek elő a nyomasztó népesedési, gazdasági és társadalmi viszonyok, vagy az egymást követő nemzedékek közt felmerülő ellentétek, vagy pedig a férfiak és a nők közt létrejövő új társadalmi kapcsolatok.

Nagy ellentétek vannak a fajok, a különböző társadalmi csoportok, a bőségben élő és a szegény, sőt nélkülöző népek között is; végül pedig, egyrészről a népek békevágyából született nemzetközi intézmények, másrészről a saját ideológia terjesztésére irányuló törekvések, vagy pedig a nemzetek és egyéb társulások kollektív önzése között.

Innét a sok kölcsönös bizalmatlanság, gyűlölködés, összetűzés és szenvedés; az ember okozója is, áldozata is ezeknek.

9. – *(Az emberiség egyetemesebb törekvései)*

Közben egyre terjed a meggyőződés, hogy az emberiségnek nemcsak a teremtett dolgokon lehet és kell egyre győzelmesebben uralkodnia. További feladata is van: meg kell szerveznie egy olyan politikai, társadalmi és gazdasági rendet, amely egyre alkalmasabban szolgálja az embert és lehetőséget ad mind az egyének, mind a csoportok számára, hogy érvényre juttassák és kibontakoztassák tulajdon méltóságukat.

Ezért igen sokan erélyesen követelik azokat a javakat, amelyektől határozott meggyőződésük szerint megfosztotta őket az igazságtalanság vagy az aránytalan elosztás. A fejlődésben lévő nemzetek, amelyek esetleg a közelmúltban lettek önállóvá, nemcsak politikai téren kívánnak részesedni a mai civilizáció javaiból, hanem gazdasági téren is, és a szabadságot élvezve akarják betölteni szerepüket a világban. Ezalatt pedig nőttön-nő az elmaradottságuk és legtöbbnyire még a gazdasági függőségük is a náluk gazdagabb, gyorsabban haladó nemzetektől. Az éhező népek a bőségben élőket felelősségre vonják. A nők követelik a férfiakkal való jogi és gyakorlati egyenlőséget ott, ahol még nem vívták ki. Az ipari és a mezőgazdasági dolgozók nemcsak a megélhetésüket akarják biztosítani, hanem arra is törekszenek, hogy munkájuk által kifejlesszék személyi adottságaikat, sőt hogy részt vegyenek a gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális élet alakításában is. A történelemben először, immár valamennyi népnek meggyőződése az, hogy a kultúra áldásait ki lehet és ki is kell terjeszteni mindnyájukra.

Mindeme követelések mögött egy még mélyebb és még egyetemesebb vágy húzódik meg: mind az egyének, mind a csoportok egy emberhez méltó, tartalmas és szabad életre szomjaznak, amelyben önmaguk szolgálatába állíthatnak mindazt, amit a mai világ oly bőségesen kínál nekik. Ugyanakkor az államok is mind nagyobb erőfeszítéseket tesznek, hogy valamiféle egyetemes közösséget alakítsanak ki.

Ebben a felsorolásban a modern világ egyszerre mutatkozik hatalmasnak és erőtlennek, képesnek arra, hogy megvalósítsa a legjobbat, de arra is, hogy elkövesse a legrosszabbat; egyképpen nyitva van számára az út a szabadság vagy a rabszolgaság, a haladás vagy a visszaesés, a testvériség vagy a gyűlölködés felé. Ráébred továbbá az ember, hogy neki magának kell helyes irányba terelnie azokat az erőket, amelyeket ő maga szabadított fel, mert ezek eltiporhatják, de szolgálhatják is. Mindebből világos: kérdéseinek tárgya – önmaga.

10. – *(Az emberiség sarkalatos kérdése)*

Azok az egyensúlyhibák, amelyekkel a modern világ küszködik, tulajdonképpen azzal az alapvetőbb egyensúlyhiánnyal függenek össze, amely az ember szívében gyökerezik. Sok ellentétpár ugyanis magában az emberben küzd egymással. Az ember mint teremtmény újra meg újra megtapasztalja a maga korlátait, vágyaiban azonban korlátlannak és egy magasabbrendű életre elhivatottnak érzi magát. Sokféle érték vonzza egyszerre, és mindig választani kénytelen közöttük, nem egyről pedig egészen le is kell mondania. Ráadásul mivel esendő és bűnös, gyakran cselekszi azt, amit nem akarna tenni, amit pedig szeretne, nem teszi meg.[1] Az ember így benső meghasonlásban van önmagával, ez pedig a társadalomban is számtalan súlyos ellentét forrása. Ennek a drámai helyzetnek a világos felismeréséig el sem juthatnak azok, akik elmerültek a gyakorlati anyagelvűségben, vagy a rájuk nehezedő nyomor nem engedi, hogy erről elgondolkodjanak. Sokan úgy vélik, hogy beérhetik a valóság sokféle értelmezésének valamelyikével. Mások egyedül az ember erőfeszítésétől várják az emberiség igazi és teljes felszabadulását és meggyőződésük, hogy

az ember eljövendő uralma a föld felett ki tudja majd elégíteni a szív minden vágyakozását. Vannak olyanok is, akik reménytelenül kételkednek az élet értelmében, ezért azoknak a vakmerőségét magasztalják, akik, úgy vélekedve, hogy az emberi létezésnek önmagában semmi értelme sincs, kizárólag egyéni bátor döntésük által akarják annak egész értelmét megadni. Mégis, egyre többen lesznek olyanok, akik a világ jelen fejlődését látva felvetik, vagy fokozott érzékenységgel élik át a legalapvetőbb kérdéseket: mi az ember? mi az értelme a szenvedésnek, a rossznak, a halálnak – mert ezekkel minden haladás ellenére számolni kell; mit érnek az oly drága áron szerzett győzelmek? mit nyújthat az ember a társadalomnak és mit várhat tőle? mi következik e földi élet után?

Az egyház pedig meggyőződéssel hisz Krisztusban, aki mindenkiért meghalt és feltámadt,[5] és Szentlelke által világosságot meg erőt ad az embernek, hogy megfelelhessen nagyszerű hivatásának; de az ég alatt nem is adatott más név az embernek, amelyben üdvözülhetne.[6] Hiszi továbbá az egyház, hogy Ura és Mestere az egész történelem kulcsa, középpontja és végső célja. Az egyház azt is hirdeti, hogy az összes változások mögött sok minden van, ami nem változik, és mindezeknek végső alapja Krisztus, aki ugyanaz tegnap, ma és mindörökké,[7] Krisztus, a láthatatlan Isten képmása, minden teremtmény elsőszülötte.[8] Az ő fényességében kíván tehát szólani a zsinat mindenkihez, hogy világot vessen az ember titkára, és hogy mindenkivel együttműködve keressen megoldást korunk legjelentősebb kérdéseire.

ELSŐ RÉSZ

AZ EGYHÁZ ÉS AZ EMBER HIVATÁSA

11. – *(Válaszolni kell a Szentlélek indításaira)*

Isten népe hiszi, hogy őt az Úr Lelke, a földkerekséget betöltő Szenlélek vezérli; ez a hit indítja arra, hogy törekedjék felkutatni, melyek végül is az Isten jelenlétének és szándékainak jelei a kortársakkal együttesen átélt eseményekben, igényekben és vágyakozásokban. A hit ugyanis új fényt vet mindenre, feltárja az Isten elgondolását az ember egész hivatásáról, és így a teljes értelemben vett emberi megoldások felé tereli az elmét.

A zsinat mindenekelőtt azokat az értékeket kívánja megvizsgálni a hit fényénél – és visszavezetni Istenig, az Ősforrásig –, amelyeket a ma embere különösen nagyra tart. Ezek az értékek ugyanis nagyon jók, amennyiben az ember Istentől kapott alkotókedvének művei; de gyakran eltérnek rendeltetésüktől a szív romlottsága miatt, és így megtisztításra szorulnak.

Miként vélekedik az egyház az emberről? Mi minden látszik ajánlatosnak a mai társadalom építésénél? Mi az ember tevékenységének végső értelme a világmindenségben? Ezek a kérdések feleletre várnak; a válaszokból nyilvánvalóbbá lesz, hogy Isten népe és az emberiség, amelynek ez a nép szerves része, kölcsönös szolgálatára van egymásnak; megmutatkozik majd, hogy az egyház küldetése vallási természetű, de éppen ezért egészen emberi.

I. fejezet

AZ EMBERI SZEMÉLY MÉLTÓSÁGA

12. – *(Az ember Isten képmása)*

Hívők és nem-hívők csaknem egybehangzó véleménye az, hogy mindent az ember érdekében kell elrendezni, minthogy az ember áll a földi lét középpontjában és csúcsán.

De mi is az ember? Sok és különféle, sőt egymásnak ellentmondó nézetet vallott és vall önmagáról. Van úgy, hogy mindenek felett álló zsinórmértéknek teszi meg magát, máskor viszont a kétségbeesésig megy el önmaga leértékelésében. Innen ered tanácstalansága és szorongása. Az egyház mélyen átérzi ezeket a nehézségeket, de a kinyilatkoztató Isten tanításának birtokában olyan választ tud adni rájuk, amely megrajzolja az ember valóságos helyzetét, megmagyarázza gyöngeségeit, és ugyanakkor helyesen felismerteti méltóságát és hivatását.

A szentírás ugyanis azt tanítja, hogy az ember „Isten képmására" van teremtve, és hogy képes megismerni és szeretni Teremtőjét. Isten pedig az összes földi teremtmények fölé, ezek gazdájává tette:[9] Isten dicsőségét szolgálva uralkodjék rajtuk és fordítsa a maga hasznára őket.[10] „Mi az ember, hogy gondot viselsz rá: az emberek fiai, hogy törődsz velük? Az embert csaknem angyalnak alkottad, dicsőséggel és tisztelettel koronáztad. Hatalmába adtad kezed összes műveit; lába alá vetetted minden alkotásod" (8. Zsolt 5–7).

Isten nem magányosságra teremtette

az embert. Mindjárt kezdetben „férfinak és nőnek teremtette" (Ter 1,27); életközösségük a személyek közösségének ősformája. Az ember ugyanis ízigvérig társas lény, és másokkal való kapcsolat nélkül sem meg nem élhet, sem képességeit ki nem fejlesztheti.

Isten látta – olvassuk ugyancsak a szentírásban –, hogy „nagyon jó mindaz, amit alkotott" (Ter 1,31).

13. – *(A bűn)*

Az Isten jónak alkotta meg az embert, aki azonban története kezdetétől a Gonosz sugallatára visszaélt szabadságával, szembeszállt Istenével, és nélküle akarta elérni célját. Noha felismerték az Istent, mégsem dicsőítették Istenként, érteni nem akaró szívük elhomályosult és inkább a teremtménynek szolgáltak, mint a Teremtőnek.[11] Amit így isteni kinyilatkoztatásból tudunk, egybevág a tapasztalattal. Mert ha az ember a szíve mélyébe tekint, valóban észleli, hogy hajlik a rosszra is és sokféle rosszaság környékezi; ezek nem származhatnak Teremtőjétől, aki jó. Az ember gyakran nem hajlandó elismerni Istent alkotójának, ezzel megtagadja létének a végső célra való irányulását, egyúttal szétrombolja saját belső rendjét s a többi emberhez meg az egész teremtett világhoz fűződő rendezett kapcsolatát is.

Az eredmény: az ember meghasonlott önmagában. Ezért pedig az egész emberi élet, akár az egyéni, akár a közösségi élet, küzdelem, sőt drámai küzdelem a jó és a rossz, a világosság és a sötétség között. Mi több, az ember rájön, hogy a maga erejéből hathatósan vissza sem verheti a rossznak támadásait, s mindenki úgy érzi magát, mintha bilincsbe volna verve. De íme: eljön maga az Úr, hogy kiszabadítsa és megerősítse az embert, belsőleg megújítva őt, a „világ fejedelmét pedig" – aki az embert a bűn szolgaságában tartotta – „kivetve" (Jn 12,31).[12] A bűn viszont kisebbíti az embert, mert visszaveti kibontakozásában.

Ezek a kinyilatkoztatott igazságok adják meg a végső magyarázatot arra, honnan az egyidőben megtapasztalható magasztos hivatás és mélységes nyomorúság.

14. – *(Az ember összetett lény)*

Az ember test és lélek egysége. Testi mivoltánál fogva magába gyűjti az anyagi világ elemeit, amelyek benne emelkednek fel a legmagasabbra, és általa szólalnak meg, hogy felszabadultan dicsőítsék a Teremtőt.[13] Az embernek tehát nem szabad lenéznie a testi életet; éppen ellenkezőleg: kötelessége, hogy jónak és tiszteletreméltónak tartsa testét, hiszen azt Isten teremtette, és feltámasztja az utolsó napon; bár az is igaz, hogy az emberen sebet ejtett a bűn, és meg is tapasztalja testének lázongását. Az embert éppen a maga méltósága kötelezi arra, hogy Istent megdicsőítése a testében is,[14] s hogy ne engedje azt a szíve romlott hajlamainak szolgálni.

Nem önáltatás, ha az ember az anyagi világnál magasabbrendűnek ismeri el és ha többre tartja magát, mint a természet egy részecskéjének vagy a társadalom valamilyen névtelen alkatrészének. Benső valójával ugyanis az anyagi mindenség fölé emelkedik; ebbe a mély benső világba vonul vissza, amikor szíve rejtekét keresi fel; itt Isten vár reá, a szívek vizsgálója,[15] és ő is itt dönt saját sorsa felől Isten színe előtt. Amikor tehát az ember felismeri magában a szellemi és halhatatlan lelket, nem valami csalóka ábrándképpel, merőben a fizikai és a társadalmi körülmények egy termékével hitegeti magát, hanem épp ellenkezőleg, egy mélységes tárgyi igazságra talált rá.

15. – *(Az értelem méltósága, az igazság és a bölcsesség)*

Az ember az isteni értelem fényének részese; jogosan állítja tehát, hogy értelme révén túlszárnyalja az anyagi világot. A századok folyamán – szerényen

latba vetve szellemi erőit – a tapasztalati tudományokban, a technikában és a szellemi műveltség terén haladt előre. A mi korunkban pedig kiváltképpen az anyagi világ kutatásával és leigázásával ért el kitűnő eredményeket. A mélyebb igazságot azonban szüntelenül kereste és meg is találta. Ismerő képessége ugyanis nem korlátozódik pusztán a jelenségekre, hanem hitelesen és biztosan meg tudja ragadni az értelemmel hozzáférhető valóságot is, noha a bűn következményeként értelme némiképpen elhomályosult, és gyöngének bizonyul.

Az emberi személy értelmes természetét tökéletesíti és tökéletesítse is a bölcsesség, amely szelíden ösztönzi az ember szellemét, hogy az igazat meg a jót keresse és szeresse; a bölcs el is jut a láthatókon keresztül a láthatatlanokig.

A mi korunk bizony még az elmúlt századoknál is jobban rászorul erre a bölcsességre, hogy egyre inkább emberhez-szabottá legyen minden találmány. A világ jövője forog ugyanis veszélyben, ha nem támadnak bölcsebb emberek. Meg kell ezért említeni, hogy vannak gazdasági javakban szegényebb, de bölcsességben gazdagabb nemzetek; ezek jelentős segítséget nyújthatnak a többieknek.

A Szentlélek ajándékaképpen a hit által, eljut odáig az ember, hogy Isten titokzatos tervét is szemlélheti, és benne gyönyörködhet.[16]

16. – *(A lelkiismeret méltósága)*

Az ember a tudata mélyén olyan törvénnyel találkozik, amelyet nem ő szabott meg önmagának; amelynek engedelmeskedni tartozik. E törvény szava mindig arra szólítja, hogy szeresse és cselekedje a jót és kerülje a rosszat. A kellő pillanatban felhangzik a szív mélyén: tedd ezt! óvakodjál attól! Igen, van olyan törvény, amelyet Isten írt az ember szívébe; és éppen abban áll az ember méltósága, hogy megtartja ezt a törvényt; szerinte is fogják megítélni.[17] A lelkiismeret az egyén legrejtettebb magva, és szentély, ahol egyedül van Istennel, akinek a szava felhangzik a lélek mélyén.[18] A lelkiismeret csodálatos módon hozza tudomására azt a törvényt, amelyet Isten és az embertársak szeretetével teljesít.[19] A keresztényeket éppen a lelkiismeretükhöz való hűség állítja oda a többi ember mellé: keresni az igazságot és megtalálni az igazság szerint való megoldást az egyén meg a társadalom életében felmerülő számtalan erkölcsi kérdésre. Minél inkább érvényesül tehát a helyes lelkiismeret, annál inkább tartózkodnak az egyének is, a közösségek is, hogy kényük-kedvük szerint döntsenek, és annál inkább iparkodnak az erkölcs tárgyi szabályaihoz alkalmazkodni. Nem ritka eset, hogy a lelkiismeret elháríthatatlan tévútra siklik; emiatt még nem veszíti el méltóságát. Ez azonban nem állítható olyan esetben, amikor valaki mit sem törődik az igaznak és a jónak keresésével, és lelkiismerete megszokja a bűnt, lassankint szinte vakká lesz tőle.

17. – *(A szabadság kimagasló értéke)*

Az ember csak szabadon fordulhat a jó felé. Igazuk van tehát kortársainknak, amikor nagyra értékelik a szabadságot és személyesen keresik. Gyakran azonban helytelen módon élnek vele: jogcímül használják arra, hogy mindent megtehessenek, ami jólesik, még a rosszat is. Pedig az igazi szabadság éppen az Istenhez való hasonlóság fönséges jele az emberben. Isten ugyanis szándékosan hagyta az embert a saját döntésére,[20] hogy így az a maga elhatározásából keresse Teremtőjét, és hozzá ragaszkodva szabadon jusson el a teljes és boldog tökéletességre. Az ember méltósága tehát megkívánja, hogy tudatosan és szabad választás alapján cselekedjék, személy módjára, azaz meggyőződése indítsa és irányítsa, ne pedig vak ösztön és merő külső kényszer. Ezt a méltóságot akkor éri el az ember, ha kiszabadítva magát a szenvedélyek min-

den rabságából, a jónak szabad választásával törekszik célja felé, az alkalmas eszközöket pedig őszinte akarással és leleményes szorgalommal biztosítja magának. Mivel pedig az ember szabadakarata sebet kapott, amikor vétkezett, csak az Isten kegyelmével tudja egészen jól cselekedetekre váltani ezt az Istenre való beállítottságot. De mindenkinek számot is kell majd adni életéről Isten ítélőszéke előtt: jót vagy rosszat cselekedett-e.[21]

18. – *(A titokzatos halál)*

Az ember sorsa a halállal szembesítve válik a legnagyobb rejtéllyé. Az embert gyötri a fájdalom és a test fokozódó felbomlása, és még inkább a rettegés, hogy egyszer s mindenkorra szűnik meg majd a léte. Igaza van azonban, amikor szívének ösztönzésére irtózattal utasítja el azt a gondolatot, hogy személyisége teljesen szertehull és végképpen megsemmisül. Az ember lázad a halál ellen, mivel magában hordja az örökkévalóság magját, amely nem vezethető vissza a puszta anyagra. A technika összes próbálkozásai, bármilyen hasznosak is, nem képesek csillapítani szorongását. Az élet meghosszabbítása ugyanis nem elégítheti ki a továbbélésnek azt a vágyát, amely kitéphetetlenül gyökerezik az ember szívében.

A halállal kapcsolatban csődöt mond minden képzelet; az egyház azonban, minthogy a kinyilatkoztató Istentől vette, állítja, hogy Isten az embert arra teremtette, hogy eljusson egy, a földi nyomorúság határain túli boldog célba. Sőt, a keresztény hit azt is tanítja, hogy az ember nem halt volna meg, ha nem vétkezett volna,[22] és hogy eljön az idő, amikor a testi halál vereséget szenved, mert a mindenható és könyörületes Üdvözítő visszaadja az embernek azt a létgazdagságot, amelyet ez a bűnével elveszített. Isten ugyanis arra hívta és hívja az embert, hogy egész lényével kapcsolódjék őhozzá a romolhatatlan isteni élet közösségében. A győzelmet a feltámadó Krisztus vívta ki, halálával megszabadította az embert a haláltól.[23] A hit tehát, ha szilárd érvekkel együtt terjesztik elő, minden gondolkodó embernek megadja a választ jövő sorsát illető aggodalmára. Egyúttal lehetőséget nyújt neki arra is, hogy fenntartsa a lelki közösséget Krisztusban azokkal a szeretett hozzátartozóival, akiket a halál elragadott; a hit ugyanis megadja a reményt, hogy ők Istennél megtalálták már az igazi életet.

19. – *(Az ateizmus válfajai és gyökerei)*

Az emberi méltóság lényeges alkotó eleme, hogy hivatása van az Istennel való közösségre. Isten már az eredet címén hívja párbeszédre az embert, aki ugyanis csak azért létezhet, mert Isten szeretetből megteremtette és szeretetből folytonosan létben tartja. Nem teljesen az igazság szerint él tehát az, aki nem ismeri el önként ezt a szeretetet és nem adja oda önmagát Teremtőjének. Ezt az Istennel való bensőséges és éltető kapcsolatot azonban még csak fel sem fogja, vagy kifejezetten elutasítja sok kortársunk; ezért bizony az ateizmust korunk legsúlyosabb tényei közé kell sorolni, és nagyon komolyan meg kell vizsgálni.

Az „ateizmus" szó egymástól igen különböző jelenségekre használható: némelyek határozottan tagadják Istent; mások úgy vélik, hogy az ember egyáltalán semmit sem tudhat meg róla; mások az Isten létének kérdését olyan módszertani előfeltevésekkel kezdik vizsgálni, amelyek ezt a kérdést már önmagában véve értelmetlennek tüntetik fel. Sokan jogosulatlanul lépik túl a tapasztalati természettudományok határait, és vagy kizárólag természettudományos módszerrel iparkodnak mindent megmagyarázni, vagy éppen ellenkezőleg, tagadják, hogy létezik feltétlen igazság. Némelyek hajlamosabbnak látszanak az ember jelentőségének állítására, mint az Isten tagadására, így az embert annyira

felmagasztalják, hogy ezáltal az Istenben való hit elveszíti életet irányító erejét. Mások elgondolnak maguknak egy istent, következőleg az a kép, amit elutasítanak, nem az evangélium Istene. Vannak olyanok is, akiket nem foglalkoztatnak az Istennel kapcsolatos kérdések; úgy látszik, nem éreznek vallásos nyugtalanságot, és így nem is értik, miért kellene a vallással törődniök. Az ateizmus oka továbbá nem ritkán a szenvedélyes tiltakozás a világban tapasztalható rossz ellen, vagy pedig az, hogy bizonyos emberi értékeket Isten helyébe tesznek, mert felruházták azokat – alaptalanul – magának a korláttalanságnak a jegyével. Gyakran éppen a mai civilizáció is megnehezíti az eljutást Istenhez, persze nem a lényegéből kifolyólag, hanem mert túl nagy mértékben bonyolódik bele az evilág dolgaiba.

Bizonyos, hogy nem mentesek a bűntől azok, akik szántszándékkal igyekeznek távoltartani Istent a szívüktől, és szántszándékkal kerülik a vallási kérdéseket, hiszen ezek nem követik lelkiismeretük szavát. Gyakran azonban maguk a hívők is osztoznak a felelősségben. Az ateizmus ugyanis, a maga egészében véve nem ősjelenség, hanem több különböző ok származéka; ezek közé kell számítanunk azt a bírálatot is, amelyet a vallások hívnak ki maguk ellen, sokhelyütt elsősorban a keresztény vallás. A hívőknek emiatt nem kis részük lehet az ateizmus létrejöttében: ahelyett, hogy feltárnák Isten és a vallás igazi arcát, inkább eltakarják azt, mert vagy elhanyagolják a hitoktatást, vagy a tanítást meghamisítva adják elő, vagy éppen tulajdon vallási, erkölcsi és társadalmi életük fogyatékos.

20. – *(A bölcseleti ateizmus)*

A modern ateizmus gyakran jelentkezik bölcseleti rendszer formájában is, és mint ilyen – egyéb érveléseket nem említve – odáig terjeszti ki az emberi autonómia igényét, hogy az az Istentől való függés semmiféle formájával sem férhet már össze. A bölcseleti ateizmus követői szerint a szabadság abban áll, hogy az ember célja maga az ember, saját történetének egyedül ő a mestere és alakítója; mindez pedig – úgy vélik – nem egyeztethető össze az Úrnak, a világ alkotójának és céljának elismerésével, legalábbis teljesen feleslegessé teszi a reá való hivatkozást. Ennek a tanrendszernek kedvezhet az a hatalmi érzés is, amellyel a mai technikai haladás tölti el az embert.

A mai ateizmus válfajai közül nem hagyható figyelmen kívül az, amelyik a teljes emberi felszabadulást elsősorban a gazdasági és társadalmi felszabadulástól várja. Ugyanakkor azt hangoztatja, hogy a vallás természeténél fogva állja útját ennek a felszabadulásnak, amennyiben egy jövendő élet ábrándjával kecsegteti az embert, ezzel pedig visszatartja őt a földi társadalom építésétől. Ahol tehát ennek a felfogásnak hívei veszik kezükbe az állam vezetését, ott hevesen támadják a vallást, az ateizmust pedig – kivált az ifjúság nevelésében – a közhatalom rendelkezésére álló eszközök alkalmazásával is terjesztik.

21. – *(Az egyház magatartása az ateizmus irányában)*

Az egyház – hűségben Istenhez is, az emberhez is – nem kerülheti el, hogy fájdalommal bár, de teljes határozottsággal – nemet ne mondjon, mint ahogyan eddig is nemet mondott[24] ezekre az ártalmas tanításokra és cselekedetekre, amelyek ellenkeznek az ésszel és az általános emberi tapasztalattal, az embert pedig megfosztják veleszületett méltóságától.

Az egyház igyekszik mégis felderíteni, hogy az ateisták gondolatvilágában mik az istentagadás mélyebb okai, amelyeket megítélése szerint komolyan és mélyrehatóan elemezni kell; jól tudja ugyanis, milyen súlyos kérdéseket vet föl az ateizmus; de vizsgálódásra készteti minden embert átfogó szeretete is.

Az egyház álláspontja az, hogy Isten elismerése egyáltalán nem ellenkezik az emberi méltósággal, minthogy e méltóságnak éppen az Istenben van az alapja és őbenne válik tökéletessé. A teremtő Isten ugyanis, az értelmes és szabad embert társas életre szánta, de ami még ennél is több, magával az Istennel való közösségre, és az isteni boldogságban való részesedésre hívta meg, mint gyermekét. Az egyház azt tanítja továbbá, hogy a végső kifejletbe vetett remény éppen nem csökkenti a földi feladatok jelentőségét, sőt új indítékokkal sürgeti teljesítésüket. Ha ellenben hiányzik az isteni alap és az örök élet reménye, ennek – miként napjainkban gyakran tapasztaljuk – súlyos kárát vallja az ember méltósága. Válasz nélkül marad az élet és a halál, a bűn és a szenvedés rejtélye, és mindez nem egyszer kétségbeesésbe kergeti az embereket.

Eközben minden ember megoldatlan kérdés marad önmaga számára, és ezt látja is homályosan. Vannak ugyanis pillanatok, főleg az élet nagy fordulóin, amikor végképp nem térhet ki senki sem ez elől a kérdés elől. Egészen és teljes bizonyossággal egyedül az Isten adja meg rá a feleletet, és felszólítja az embert, hogy mélyebben gondolkozzék és több alázattal kutasson.

Az ateizmus ellenszerét egyrészt a megfelelőképpen előadott tanítástól, másrészt az egyháznak, illetve tagjainak kifogástalan életétől kell várni. Az egyház feladata ugyanis az, hogy a Szentlélek vezetése alatt szüntelenül megújítva és megtisztítva önmagát,[25] jelenlévővé és szinte láthatóvá tegye az Atyaistent és emberré lett Fiát. És ezt elsősorban az eleven és nagykorúvá érett hit tanúságával lehet elérni, vagyis olyan hittel, amelyet már úgy neveltek, hogy világosan ismerje az ellenvetéseket és megoldja azokat. Sok vértanú tett és tesz ragyogó tanúságot az ilyen hitről. Ennek a hitnek termékenynek kell bizonyulnia, átitatva a hívők egész életét, még a profán életét is, továbbá igazságosságra és szeretetre kell indítani őket, főleg a kisemmizettek iránt. Isten jelenlétét általában azoknak a hívőknek testvéri szeretete teszi leginkább kézzelfoghatóvá, akik egy szívvel-lélekkel vállvetve munkálkodnak az evangéliumi hitért,[26] és az egység tanúbizonyságát adják.

Ám ha az egyház teljességgel el is utasítja az ateizmust, mégis őszintén vallja, hogy minden embernek, a hívőknek is, a nem-hívőknek is együtt kell működniök, hogy helyes módon épüljön a világ, mindnyájuk közös lakóhelye. Az együttműködés viszont nem valósulhat meg őszinte és okos párbeszéd nélkül. Ezért sajnálja az egyház, ha egyes államvezetők nem ismerve el az emberi személy alapvető jogait, igazságtalanul különbséget tesznek hívők és nem-hívők között. Az egyház valódi szabadságot sürget a hívők számára, hogy az Isten templomát is építhessék ebben a világban. Az ateistákat pedig udvariasan felkéri, hogy tanulmányozzák elfogulatlanul Krisztus evangéliumát.

Az egyház ugyanis nagyon jól tudja, hogy amikor védelmezi az emberi hivatás méltóságát, a szív legtitkosabb vágyait fejezi ki és visszaadja a reményt azoknak, akik már hinni sem mernek egy magasabbrendű életben. Amit az egyház hirdet, az nem kisebbíti az embert: inkább világosságot, életet és szabadságot ad haladásához; más ígéret pedig nem képes kielégíteni az ember szívét: „Magadnak teremtettél minket" Urunk, „és nem nyughatik el a szívünk, míg meg nem pihen benned."[27]

22. – *(Krisztus, az új ember)*

Az ember misztériuma csak a megtestesült Ige misztériumában világosodik meg igazán. Ádám, az első ember, ugyanis előképe volt az eljövendőnek,[28] azaz Krisztus Urunknak. Krisztus, az új Ádám, az Atya misztériumának és szeretetének kinyilatkoztatásával megmutatja az embernek magát az embert,

és feltárja előtte nagyszerű hivatását. Egyáltalán nem meglepő tehát, hogy az előadott igazságokat Krisztustól kaptuk, és ezek éppen benne valósulnak meg a legtökéletesebben.

Ő „a láthatatlan Isten képmása" (Kol 1,15),[29] ő a tökéletes ember, aki visszaadta Ádám leszármazottainak, az első bűn óta eltorzult Isten-képmásoknak Istenhez való hasonlóságukat. Az emberi természet bennünk is roppant méltóságra emelkedett azzal, hogy Krisztus azt magára öltötte, anélkül, hogy megsemmisítette volna.[30] Igen, ő, az Isten Fia, valamiképpen minden emberrel egyesült, amikor testté lett. Emberi kézzel dolgozott, emberi értelemmel gondolkozott, emberi akarattal cselekedett,[31] és emberi szívvel szeretett. Szűz Máriától született, így valóban egy lett közülünk: mindenben hasonló hozzánk, a bűnt kivéve.[32]

Mint ártatlan Bárány önként ontotta vérét, ezzel kiérdemelte számunkra az életet, és Isten őbenne engesztelődött meg irántunk, őbenne békített ki bennünket is egymással;[33] a sátán és a bűn rabszolgái voltunk, ő ezt megszüntette, így mindegyikünk elmondhatja az apostollal: Isten Fia „szeretett engem és föláldozta magát értem" (Gal 2,20). Értünk szenvedve nemcsak példát mutatott, hogy nyomdokaiba lépjünk,[34] hanem utat is nyitott, s ha azon járunk, szentté lesz és új értelmet kap az élet és a halál.

A keresztény ember a Fiúnak, a sok testvér között elsőszülöttnek a képmása;[35] megkapja tehát a „Lélek zsengéit" (Róm 8,23), és így teljesíteni tudja a szeretet új törvényét.[36] Ez a Lélek – „örökségünk záloga" (Ef 1,14) – bensőleg megújítja az egész embert „a test megváltásáig" (Róm 8,23); „Ha pedig bennetek lakik annak Lelke, aki feltámasztotta Jézust a halálból, ő, aki Jézus Krisztust feltámasztotta a halottak közül, halandó testeteket is életre kelti a tibennetek lakó Lelke által" (Róm 8,11).[37] A keresztény ember – ez magától értetődik – kénytelen, sőt köteles is, sok gyötrődés közepette küzdeni a rossz ellen, és el kell szenvednie a halált is, de reményből merített erővel a feltámadás felé menetel, hiszen a húsvéti misztériumban részesedett, és Krisztus halálához hasonul.[38]

Mindez azonban nemcsak a keresztény hivőre vonatkozik, hanem minden jószándékú emberre is, akinek szívében láthatatlan módon működik a kegyelem.[39] Mivel Krisztus mindenkiért meghalt,[40] és mivel az embernek valójában csak egy végső hivatása van, mégpedig az isteni, vallanunk kell: a Szentlélek mindenkinek módot ad arra – Isten tudja, miképpen –, hogy a húsvét titkában részesedjék.

Ilyen szép és nagy az ember misztériuma, így tündöklik a hivők előtt a krisztusi kinyilatkoztatás fényében. Krisztus által és Krisztusban világosság derül tehát a szenvedés és a halál rejtélyére, amely Jézus evangéliuma nélkül összezúzna minket. Krisztus feltámadt, halálával legyőzte a halált, és élettel ajándékozott meg bennünket,[41] hogy mint fiak a Fiúban, kiáltsuk a Lélek ösztönzésére: „Abba, Atya!".[42]

II. fejezet

AZ EMBEREK KÖZÖSSÉGE

23. – *(A fejezet célja)*

A mai világ legfőbb jellegzetességei közé számít az a tény, hogy egyre több a kölcsönös kapcsolat az emberek között, amiben igen nagy része van a mai technikai fejlődésnek. Azt azonban, hogy az emberek testvérként beszéljenek egymással, mégsem ez a fejlődés, hanem valami mélyebb: a személyek közössége valósítja meg. Ez viszont megköveteli egymás teljes szellemi méltóságának kölcsönös tiszteletét. A krisztusi kinyilatkoztatás nagy segítséget nyújt ahhoz, hogy a személyeknek ez a közössége létrejöjjön, egyúttal mélyebben megérteti az emberi együttélés törvényeit, melyeket a Teremtő az ember szellemi és erkölcsi természetébe írt.

Az egyház tanítóhivatalának újabb okmányai bőségesen kifejtették már a társadalomra vonatkozó keresztény tanítást,[43] ezért a zsinat csupán néhány sarkalatos igazságra emlékeztet, és a kinyilatkoztatás fényénél rámutat alapjaikra is. Utána néhány olyan gyakorlati következménnyel foglalkozik, amelyeknek ma nagyobb fontosságuk van.

24. – *(Isten terve: az ember közösségben éljen hivatásának)*

Isten, mindnyájunk gondviselő Atyja, azt akarta, hogy az emberek egyetlen családot alkossanak, és testvérnek tekintsék egymást. Hiszen mindannyian Isten képére vannak teremtve; Isten „telepítette be az egy őstől származó emberiséggel az egész földet" (ApCsel 17,26); továbbá mindnyájan egy és ugyanazon célra vannak hivatva, és ez maga az Isten.

Ezért az első és legfőbb parancs Isten és az embertárs szeretete. A szentírás arra tanít, hogy Istent szeretni nem lehet az ember szeretete nélkül: „... ami egyéb parancs még van, mind ebben az egyben tetőződik: Szeresd embertársadat, mint saját magadat... A törvény tökéletes teljesítése tehát a szeretet" (Róm 13,9–10; vö. 1Jn 4,20). Ez, éppen most, valóban a legfontosabbnak bizonyul az emberek számára, akik napról napra jobban függnek egymástól, és a világ számára, amely mindinkább egységessé válik.

Amikor az Úr Jézus azért imádkozik az Atyához, hogy „legyenek ők mindnyájan egyek..., amint mi egyek vagyunk" (Jn 17,21–22), akkor még nagyobb, eszünkkel fel nem érhető távlatokat nyit meg: egy bizonyos hasonlóságot sejttet egyfelől az isteni személyek egysége, másfelől az Isten gyermekeinek igazságában és szeretetben élt egysége között. Ez a hasonlóság rávilágít arra, hogy az ember, ez az egyetlen földi lény, akit nem egy másik teremtmény miatt akart az Isten, teljesen csak akkor találhat önmagára, ha őszintén ajándékul adja önmagát.[44]

25. – *(A személy és a társadalom kölcsönös függése)*

Az ember társas természetéből következik, hogy a személy tökéletesedése és a társadalom fejlődése függ egymástól. Valamennyi társas intézménynek ugyanis a személy az alapja, az alanya és a célja; nem is lehet másképp, hiszen a személy természete szerint teljesen rászorul, hogy társadalomban éljen.[45]

A társadalomban való élet tehát éppen nem valami mellékes körülmény az ember számára: ezért van az, hogy másokkal való kapcsolatok révén, kölcsönös szolgálatokkal, a testvérekkel folytatott párbeszédben bontakozik ki az ember és minden képessége, s felelhet meg az ember a hivatásának.

Az ember kibontakozásához szükséges társadalmi kötelékek közül némelyik közvetlenül tartozik belső természetéhez, például a család és a politikai közösség; mások inkább az ember szabad elhatározásából jönnek létre. Korunkban a kölcsönös kapcsolatok és függőségek különféle okokból egyre sokasodnak; ez pedig több fajta közjogi vagy magánjogi társulás és intézmény keletkezésére vezet. Ez a tény – társadalmasodás a neve – bizonyára rejteget veszélyeket, mégis sok előnnyel jár a személy értékeinek megszilárdítása és növelése, valamint jogainak védelme szempontjából.[46]

Ez a társas élet az embernek, mint személynek nagy segítséget nyújt ugyan, hogy betölthesse hivatását, vallásos hivatását is, mégsem tagadható, hogy azok a társadalmi körülmények, amelyek között az emberek élnek, és amelyek közé már gyermekkorukban kerülnek, gyakran eltérítik őket a jótól, és a rossz felé terelik. Bizonyos ugyan, hogy a társadalmi rendet sűrűn felborító zavarok oka részben a gazdasági, politikai és társadalmi formákban lappangó feszültség. A mélyebb ok azonban nem ez, hanem a gőg és az önzés, amely megrontja a társadalom légkörét. Ahol pedig a dolgok rendjét a bűn következményei megzavarják, az eredendő rosszrahajló ember új meg új kísértésekkel találkozik, és ezeket csak lankadatlan erőfeszítéssel és a kegyelem segítségével küzdheti le.

26. – *(A közjó előmozdítása)*

Az emberek kölcsönös függése egyre fokozódik és lassanként kiterjed az egész világra. Ebből következik, hogy napjainkban egyre egyetemesebbé válik, és már az egész emberiséget érintő jogokat és kötelességeket is tartalmaz a közjó, amely nem más, mint azoknak a társadalmi életfeltételeknek az összessége, amelyek mind a csoportoknak, mind az egyes tagoknak lehetővé teszik, hogy teljesebben és könnyebben elérjék tökéletességüket. Mindenegyes csoportnak számot kell vetnie a többi csoport szükségleteivel és jogos igényeivel, sőt az egész emberi család közjavával is.[47]

Ezzel együtt jobban tudatosodik, milyen nagy a személy méltósága; a személy fölötte áll mindennek, jogai és kötelességei pedig egyetemesek és sérthetetlenek. Az ember számára tehát hozzáférhetővé kell tenni mindazt, ami a hozzá illő életmódhoz szükséges. Ilyenek a táplálék, a ruházat, a lakás, a jog az életállapot szabad megválasztására és a családalapításra, a neveltetésre, a munkára, a jó hírnévre, a tiszteletre, a megfelelő tájékoztatásra, továbbá arra, hogy a maga lelkiismeretének helyes indításait kövesse, hogy magánélete védelemben részesüljön, és hogy jogos szabadságot élvezzen, vallási életében is.

A társadalom rendje és ennek a rendnek továbbfejlődése tehát szüntelenül a személy javára irányuljon, mert a dolgok rendjét kell a személyek rendjéhez szabni, nem pedig fordítva. Maga az Úr célzott erre, amikor azt mondta, hogy a szombat van az emberért, nem pedig az ember a szombatért.[48] Szükséges, hogy a társadalmi rend állandóan fejlődjék, alapja az igazság legyen, igazságosságban építsék és szeretettel itassák át; a szabadságban pedig egyre emberibb egyensúlya felé haladjon.[49] Az egész gondolkodásmódnak meg kell újulnia; a társadalomban pedig messzemenő változásokra van szükség ahhoz, hogy mindez megvalósuljon.

Isten Lelke, aki csodálatos előrelátással irányítja az idők folyását, aki megújítja a föld színét, ott van ebben a fejlődésben. Az evangélium pedig mint kovász felébresztette és a jövőben is felébreszti a szívben az emberi méltóság kiolthatatlan igényét.

27. – *(Tisztelet az emberi személy iránt)*

A zsinat – áttérve a gyakorlati és időszerű következményekre – újra és újra sürgeti a tiszteletet az ember iránt: mindenki köteles embertársait kivétel nél-

kül úgy tekinteni, mint *másik önmagát*, törődni azzal, hogy élhessenek és birtokolják az emberhez méltó élet feltételeit;[50] senki se utánozza azt a gazdagot, aki a szegény Lázárral mit sem törődött.[51]

Napjainkban különösen sürgető kötelességünk, hogy közel érezzünk szívünkhöz megkülönböztetés nélkül minden embert, és ha ránk szorul, siessünk is a szolgálatára; még ha az akár egy mindenkitől elhagyott öreg, egy igazságtalanul lenézett vendégmunkás vagy egy hontalan, akár pedig egy házasságon kívül született gyermek, aki érdemtelenül szenved olyan bűnért, amelyet nem ő követett el; vagy egy éhező, aki fölkavarja lelkiismeretünket, eszünkbe juttatva az Úr szavát: „Amit a legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek" (Mt 25,40).

Igenis gaztett mindaz, ami az élet ellen irányul: a gyilkosság bármilyen formája, a népirtás, a magzatelhajtás, az eutanázia, és maga a szándékos öngyilkosság is; mindaz, ami csorbítja a személy épségét: a csonkítások, a testi vagy a lelki kínzás, a lélektani kényszer alkalmazása; mindaz, ami sérti az emberi méltóságot; az embertelen életkörülmények megtűrése, az önkényes bebörtönzés, az elhurcolás, a rabszolgaság, a prostitúció, a nőkkel vagy ifjakkal való kereskedés; de az is gazság, ha lealacsonyító munkafeltételek között pusztán jövedelmező eszköznek tekintik a munkásokat, nem pedig szabad és felelős személyeknek; és alávalóság minden ezekhez hasonló eljárás is. Mindez megmérgezi az emberi civilizációt, és nem azokat mocskolja be, akik a jogtalanságot elszenvedik, hanem azokat, akik ilyesmit művelnek; és a legnagyobb mértékben ellenkezik a Teremtőnek járó tisztelettel is.

28. – *(Tisztelet és szeretet az ellenfél iránt)*

A tiszteletet és a szeretetet azokra is ki kell terjesztenünk, akik társadalmi, politikai vagy éppen vallási kérdésekben másként vélekednek, vagy más magatartást tanúsítanak, mint mi. Ha nagyobb emberséggel és szeretettel igyekszünk gondolatvilágukat mélyére hatolni, könnyebben kezdhetjük el velük a kérdések megbeszélését.

Ez a szeretet és jóindulat semmiképpen se tegyen bennünket közömbössé az igazság és a jó iránt. Hiszen éppen a szeretet ösztönzi Krisztus tanítványait, hogy hirdessék az üdvözítő igazságot minden embernek. Ezért meg kell különböztetnünk a tévedést – amely mindig elvetendő – a tévedő embertől, aki akkor is megőrzi személyi méltóságát, ha vallási fogalmai hamisak, vagy fogyatékosak.[52] Csak az Isten ítélhet, csak ő lát az emberek szívébe; ezért tiltja, hogy bensejében bűnösnek ítéljünk bárkit is.[53]

Krisztus tanítása tartalmazza azt a követelményt is, hogy a sérelmeket megbocsássuk, a szeretet parancsát pedig – az újszövetség parancsolatát – kiterjeszti minden ellenségünkre: „Hallottátok a parancsot: Szeresd embertársadat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek, szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót haragosaitokkal, és imádkozzatok üldözőitekért (és rágalmazóitokért)" (Mt 5,43–44).[54]

29. – *(Minden ember lényegi egyenlősége és a társadalmi igazságosság)*

Egyre határozottabban el kell ismerni, hogy minden ember alapvetően egyenlő, mert mindnek szellemi lelke van és Isten képmására van teremtve; mindegyiknek ugyanaz a lényegi természete és az eredete; s mivel Krisztus mindnyájukat megváltotta, mindnek ugyanaz a hivatása, és az Isten szándéka ugyanaz velük.

Bizonyos, hogy a testi erő meg az értelmi és erkölcsi képességek különbözősége szempontjából nem egyenlő minden ember. A személy alapvető jogai tekintetében azonban le kell küzdeni és ki kell küszöbölni az Isten szándékaival ellenkező mindenféle társadalmi vagy

kulturális megkülönböztetést, akár nem vagy faj, akár bőrszín vagy társadalmi helyzet, akár nyelv vagy vallás miatt. Igazán szomorú dolog, hogy a személynek ezek az alapvető jogai még nem mindenütt sértetlenek. Ez áll fenn például, ha a nő nem választhatja meg szabadon a férjét vagy életállapotát, vagy nem részesülhet ugyanolyan nevelésben és műveltségben, mint a férfi.

Noha az emberek között léteznek jogos különbségek, a személyek egyenlő méltósága mégis megköveteli, hogy mindenki számára emberibb és méltányosan egyenlő életfeltételeket teremtsenek. Azok a kirívóan nagy gazdasági és társadalmi különbségek ugyanis, amelyek az emberiség egyetlen nagy családjának tagjai és népei között mutatkoznak, botrányosak és ellenkeznek a társadalmi igazságossággal, a méltányossággal, a személy méltóságával, és veszélyeztetik a társadalmi meg a nemzetközi békét.

A magán- és közintézmények tehát legyenek rajta, hogy az ember méltóságát és célját szolgálják, mégpedig úgy, hogy erőteljesen küzdjenek mindenféle – akár társadalmi, akár politikai – szolgaság ellen, és megóvják az alapvető emberi jogokat minden politikai rendszerben. Sőt szükséges, hogy ezek az intézmények lassanként hangolódjanak össze a mindennél magasabbrendű szellemi valóságokkal, még ha sokszor elég hosszú időbe kerül is elérni ezt a kívánatos célt.

30. – *(Túl kell jutni az egyénre szabott erkölcstanokon)*

A világ mélyreható és rohamos változása sürgetően követeli, hogy ne legyen olyan ember, aki nem figyelve a fejlődést, vagy tunya érzéketlenségből, egy merőben az egyénre szabott erkölcshöz igazodik. Az igazságosság és a szeretet követelményeinek egyre inkább csak akkor lehet eleget tenni, ha minden egyes ember azon túl, hogy a maga képességei és a mások szükségletei szerint hozzájárul a közjóhoz, egyszersmind támogatja és segíti azokat a magán- és közintézményeket is, amelyek a jobb életkörülményeket szolgálják. Vannak ugyanis, akik nagyvonalú és fennkölt eszméket hangoztatnak, valójában azonban úgy élnek, mintha semmi közük sem lenne a közösség bajaihoz. Több országban, sokan semmibe sem veszik a szociális törvényeket és előírásokat. Számosan nem átallják, hogy mindenféle csalással és megtévesztéssel kivonják magukat a törvényes adók és a társadalomnak járó egyéb tartozások alól. Mások vajmi keveset törődnek az emberi együttélés szabályaival, például azokkal, amelyek az egészség védelmét vagy a közlekedés biztonságát célozzák, mert eszükbe sem jut, hogy gondatlanságukkal a maguk és a mások életét veszélyeztetik.

Szent törvénye legyen tehát mindenkinek, hogy a közösséggel való kapcsolatát úgy tekintse, mint a mai ember legfőbb elkötelezettségét, és azt tiszteletben is tartsa. Minél inkább egységesül ugyanis a világ, annál nyilvánvalóbb, hogy az emberi feladatok túlnőnek a szűkebb csoportok keretein, és lassanként kiterjednek az egész világra. Ehhez pedig feltétlenül szükséges, hogy mind az egyének, mind közösségeik önmagukban kifejlesszék és a társadalomban elterjesszék az erkölcsi és a szociális erényeket, hogy így – az isteni kegyelem nélkülözhetetlen segítségével – valóban új emberekké és egy újarcú emberiség építőivé legyenek.

31. – *(Felelősség- és sorsközösségvállalás)*

Az egyes embereknek tehát egyre jobban kell teljesíteniök lelkiismereti kötelességüket mind önmaguk iránt, mind pedig azok iránt a csoportok iránt, amelyeknek tagjai; ehhez pedig szükséges a magasabb lelki műveltségre való nevelés, mindazoknak a nagyszerű segédeszközöknek a felhasználásával, amelyek korunkban az emberiség rendelkezésére állnak. Mindenekelőtt a bármely társadalmi rétegből származó fiatalokat kell úgy nevelni, hogy olyan férfiakká és

nőkké váljanak, akik nemcsak művelt emberek, hanem akikben megvan a lelki nagyság is; hiszen az ilyenekre égető szüksége van korunknak.

Az emberben azonban aligha alakulhat ki a közösségi felelősség érzete, ha életkörülményei nem teszik számára lehetővé, hogy tudatára ébredjen saját méltóságának, és igent mondjon hivatására: Isten és az embertárs szolgálatára. A szabadság pedig elkorcsosul abban, aki nyomorba süllyed, de veszendőbe megy ott is, ahol az ember egy túl könnyű élet csábításának engedve elefáncsonttoronyba zárkózik. Erősödik azonban a szabadság, ha az ember elfogadja az emberi együttélés kikerülhetetlen következményeit, vállalja az összetartozás sokféle követelését és elkötelezi magát a közösség szolgálatára.

Éppen ezért mindenkiben fel kell szítani a kedvet, hogy kivegye részét a közös kezdeményezésekből. Dicséret illeti meg azoknak a nemzeteknek eljárását, amelyek körében az állampolgárok lehető legnagyobb része valódi szabadságban kiveszi részét a közügyekből. Mindenesetre tekintettel kell lenni a nép tényleges helyzetére és arra, hogy szükség van szilárd közhatalomra. Az összes állampolgárok azonban csak akkor lesznek hajlandók résztvenni az egyes csoportok életében – amelyekből a társadalom nagy része fölépül, – ha ezekben a csoportokban olyan értékeket találnak, amelyek vonzzák és mások szolgálatára készségessé teszik őket. Joggal hihetjük, hogy az emberiség jövője azoknak a kezében van, akik fel tudják tárni az utánuk következő nemzedékeknek az élet és a remény forrásait.

32. – *(A megtestesült Ige és az emberi összetartozás)*

Isten az embereket nem arra teremtette, hogy magányosan éljenek, hanem arra, hogy közösséget alkossanak, ugyan így jónak látta azt is, „hogy ne különkülön szentelje meg és üdvözítse az embereket, bárminő kölcsönös kapcsolattól függetlenül, hanem néppé tegye őket, néppé, amely őt igazságban elismeri és szentül szolgál neki".[55] Az üdvösség történetének kezdetétől fogva az emberekre nem mint csak egyénekre esett Isten választása, hanem mint egy bizonyos közösség tagjaira. Ezeket a kiválasztottakat ugyanis „népének" (Kiv 3,7–12), nevezte Isten, midőn közölte velük szándékát, sőt, e népével kötött szövetséget a Sinai hegyen.[56]

Ezt a közösségi jelleget Jézus Krisztus tette tökéletessé és teljessé. A megtestesült Ige maga is részt akar venni az emberi együttélésben. Ott volt a kánai menyegzőn, betért Zakeus házába, asztalhoz ült a vámosokkal és bűnösökkel. Beszédeiben, amelyekben kinyilatkoztatta az Atya szeretetét és az ember nagyszerű hivatását, a társadalmi élet legismertebb dolgait említette, kifejezéseit és hasonlatait pedig a mindennapi életből vette. Megszentelte az emberi kapcsolatokat – mindenekelőtt a családi kapcsolatokat, amelyek a társadalmi élet alapelemei, – és önként alávetette magát hazája törvényeinek. Kora és országa munkásembereinek egyike akart lenni.

Igehirdetésében világosan meghagyta Isten gyermekeinek, hogy olyanok legyenek, mint a jó testvérek. Imájában pedig azt kérte, hogy tanítványai mindnyájan „egyek" legyenek. Sőt, a halált vállalva áldozta fel magát mindenkiért: ő minden embert megváltója. „Senki sem szeret jobban, mint az, aki életét adja barátaiért" (Jn 15,13). Apostolai minden népnek kötelesek hirdetni az evangéliumi üzenetet, hogy az emberiség Isten családjává váljék, amelyben a törvény teljessége a szeretet.

Halála és feltámadása után mint elsőszülött a sok testvér között, Lelkének odaajándékozása által új testvéri közösséget alakított ki mindazokból, akik őt hittel és szeretettel befogadják; mégpedig saját testében, az egyházban, hogy ott mindnyájan, mint egymásnak tagjai – a kapott különböző adományok sze-

rint – kölcsönösen szolgálják egymást.

Ezt az összetartozást folyton gyarapítani kell egészen addig a napig, amelyen majd teljessé lesz; ettől kezdve tökéletesen dicsőíti meg Istent a kegyelemből üdvözült emberiség, mint Istennek és testvérüknek: Krisztusnak a szeretett családja.

III. fejezet

AZ EMBER TEVÉKENYSÉGE A VILÁGBAN

33. – *(A kérdés felvetése)*

Az ember mindig törekedett arra, hogy munkájával és tehetségével minél gazdagabban bontakoztassa ki életét. Ma már csaknem az egész természetre kiterjesztette hatalmát, és egyre tovább terjeszti, elsősorban a természettudomány és a technika vívmányai révén. Főleg a nemzetek közötti érintkezés sokféle és egyre számosabb eszköze segítségével az emberiség nagy családja lassanként az egész földkerekségen egyetlen közösségének ismeri föl és szervezi meg önmagát. Mindezek következtében ma már a saját munkájával biztosít magának az ember olyan javakat, amelyeket hajdan inkább a felsőbb erőktől várt.

E roppant méretű vállalkozás láttán, mely már a föld egész népességét magával ragadja, sok kérdést vetnek fel az emberek. Mi az értelme és az értéke ennek a fáradozásnak? Hogyan kell használnunk mindezeket a javakat? Minő cél felé tartanak az egyének vagy a közösségek törekvései? Az egyháznak nincs mindig kéze ügyében a felelet minden részletkérdésre, viszont őrzi Isten igéjét, amelyből a vallási és erkölcsi élet elvei meríthetők; szeretné tehát egyesíteni a kinyilatkoztatás fényét az emberi tudással, hogy megvilágosodjék az az út, amelyen csak nemrégiben indult el az emberiség.

34. – *(Az ember tevékenységének értéke)*

A hívők biztosak abban, hogy önmagában véve egészen megegyezik Isten szándékával az egyéni és közösségi tevékenység, vagyis az a hatalmas erőfeszítés, amelyet az emberiség a történelme folyamán életkörülményei javítására tesz. Az Isten képmásának teremtett ember ugyanis azt a megbízatást kapta, hogy vesse uralma alá a földet annak minden gazdagságával együtt, kormányozza igazságosan és szentül a világot,[57] és elismerve Istent a mindenség teremtőjének, hozzá vezesse vissza önmagát és az egész világot oly módon, hogy mialatt minden az ember uralma alá kerül, megdicsőüljön Isten neve az egész földön.[58]

Mindez a leghétköznapibb dolgokra is érvényes. Azok a férfiak és nők tehát, akik a maguk és családjuk fenntartásán fáradoznak és munkájukat úgy végzik, hogy a társadalomnak is hasznára vannak, meg lehetnek győződve arról, hogy tevékenységükkel a Teremtő művét fejlesztik tovább, embertestvéreik javát mozdítják elő, és személyesen segítik megvalósulni az isteni Gondviselés tervét a történelemben.[59]

A keresztények tehát nem gondolják azt, hogy az emberek leleményességéből és erejéből született alkotások szembenállnak Isten hatalmával, vagy azt, hogy az eszes teremtmény mintegy vetélytársa a Teremtőnek. Éppen ellenkezőleg, meggyőződésük, hogy az emberiség sikere Isten nagyságát mutatja és az ő titokzatos elgondolásainak gyümölcse. Minél nagyobbra nő azonban az ember hatalma, annál szélesebb körre terjed ki az egyének és a közösségek felelőssége. Ki-

tűnik mindebből, hogy a krisztusi üzenet nem vonja el az embereket a világ építésétől, nem teszi őket közönyösekké sorstársaik iránt, éppen ellenkezőleg: még szigorúbban kötelezi őket, hogy a világ javára munkálkodjanak.[60]

35. – *(Az emberi tevékenység értékrendje)*

Az emberi tevékenység kiindulópontja is, de célja is az ember. Ő ugyanis, amikor dolgozik, nemcsak a tárgyakat és a társadalmat alakítja át, hanem saját magát is tökéletesíti; sok mindent megtanul, fejleszti képességeit, kilép önmagából, sőt önmaga fölé emelkedik. Ez a gyarapodása, ha jól megfontoljuk, sokkal nagyobb érték, mint a maga körül felhalmozódó vagyon. Az ember az által értékes, ami ő maga, nem pedig az által, amije van.[61] Ezért a technikai haladásnál többet ér mindaz, amit az emberek a nagyobb igazságosság, a szélesebb körű testvériség és a társadalmi viszonyok emberibb rendje érdekében tesznek. A technikai haladás ugyanis csak az anyagi alapot adhatja meg az ember felemelkedéséhez, egymagában azonban semmiképpen sem valósítja meg azt.

Ennek következtében az emberi tevékenység alapszabálya az, hogy – Isten tervéhez és akaratához igazodva – legyen összhangban az emberiség valódi érdekével, és tegye lehetővé az ember mint egyed és mint a társadalom tagja számára teljes hivatásának szolgálatát és betöltését.

36. – *(A földi dolgok jogos autonómiája)*

Kortársaink közül sokan mégis mintha attól tartanának, hogy az emberi tevékenység és a vallás közötti szorosabb kapcsolat árt az emberek, a csoportok és a tudományok autonómiájának.

Ha a földi valóságok autonómiáján azt értjük, hogy a teremtett dolgoknak, maguknak a közösségeknek is, megvannak a saját törvényeik és értékeik, amelyeket az embernek lépésről lépésre felismernie, alkalmaznia és alakítania kell, akkor az autonómia megkövetelése teljesen jogos; korunk embere igényli, sőt a Teremtő akaratának is megfelel. Éppen a teremtés tényéből következik ugyanis, hogy minden dolognak megvan a maga állaga, igazsága és jósága, megvannak a saját törvényei, és megvan a saját rendje: ezeket az embernek tisztelnie kell azzal, hogy elismeri a tudományok és művészetek sajátos módszereit. Ha valóban tudományosan és az erkölcsi elvek szemmeltartásával folyik a módszeres kutatás, akkor ez egyetlen ismeretágban sem kerül soha igazi ellentétbe a hittel, hiszen a földi valóságok és a hit valóságai ugyanattól az Istentől erednek.[62] Sőt azt, aki alázattal és állhatatosan igyekszik feltárni a természet rejtélyeit, tudtán kívül is mintegy az Isten keze vezérli, azé az Istené, aki a mindenséget létben tartja, ő teszi a dolgokat azzá, amik. Hadd fejezzük ki tehát mély sajnálkozásunkat bizonyos szellemi magatartás fölött, amely néha megnyilvánult éppen a keresztények között is, akik nem mindig látták eléggé tisztán a természettudományok jogos autonómiáját. Ez a magatartás nézeteltérésekre vezetett, szenvedélyes vitákat váltott ki és sokakkal elhitette, hogy a hit és a tudomány szemben állnak egymással.[63]

Ha azonban az *evilági dolgok autonómiája* kifejezésen azt értik, hogy a teremtett dolgok nem függnek az Istentől, és hogy az ember a Teremtőre való tekintet nélkül rendelkezhetik velük, akkor minden istenhivő megérti, mennyire hamis ez a nézet. A teremtmény ugyanis a Teremtő nélkül a semmibe zuhan. Egyébként bármely vallás hívei mindig meghallották Isten szavát és megnyilatkozását a teremtmények nyelvén. Tegyük még hozzá, hogy ha Isten feledésbe merül, maga a teremtmény érthetetlenné válik.

37. – *(Az emberi tevékenység és megrontója, a bűn)*

A szentírás az örök emberi tapasztalattal összhangban arra tanítja a nagy családot, az emberiséget, hogy a haladás valódi kincs ugyan számára, de nagy kísértése is lehet: ha megzavarodik az értékek rendje és a jó a rosszal keveredik, akkor az egyes emberek és csoportok már csak a maguk érdekét nézik, másokét nem. Ez az oka, hogy a világ nem az igazi testvériség hazája, az emberiség nagyra nőtt hatalma pedig már magát az emberiséget fenyegeti pusztulással.

Az ember egész történetén végigvonul valami élethalálharc a sötétség hatalmai ellen; a történelem hajnalán kezdődött és az Úr tanítása szerint az utolsó napig fog tartani.[64] Az ember benne áll ebben a harcban, szüntelenül küzdenie is kell, hogy kitarthasson a jóban; Isten kegyelmének segítségével és csak komoly erőfeszítések árán tudja elérni saját belső egységét.

Ezért Krisztus egyháza – bár elismeri, a Teremtő tervének ismeretében, hogy a haladás az emberiség igazi boldogságát szolgálhatja – kénytelen hangoztatni az apostol intelmét: „Ne szabjátok magatokat a világhoz" (Róm 12,2), vagyis ahhoz az elbizakodottsághoz és rosszindulathoz, amely az Isten és az ember szolgálatára rendelt munkálkodást a bűn eszközévé változtatja.

Ha tehát azt kérdezi valaki, hogy mi módon lehet fölébe kerekedni ennek a nyomorúságnak, a keresztények meggyőződéssel felelik: minden emberi tevékenységet, amit a kevélység és a helytelen önszeretet szüntelenül megront, Krisztus keresztje és feltámadása által kell megtisztítani és tökéletessé tenni. Az ember, ha egyszer megváltotta őt Krisztus és új teremtménnyé alakította a Szentlélek, igenis szeretheti Isten teremtményeit, kell is szeretnie. Ezeket ugyanis Istentől kapja; tisztelettel szemléli, mint kerül ki valamennyi Isten keze alól. Hálát ad értük a Jótevőnek; a szegénység szellemében a lélek szabadságával használva és élvezve a teremtett dolgokat, a legigazibb módon jut birtokába a világnak: mint akinek semmije sincs, de mindene megvan.[65] Hiszen „minden a tietek. Ti viszont a Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig az Istené" (1Kor 3,22–23).

38. – *(Az emberi tevékenység és a húsvéti misztérium)*

Az Isten Igéje ugyanis, aki által lett minden, megtestesült, itt lakott az emberek földjén,[66] vagyis ízig-vérig emberként lépett be a történelembe, azt magához emelve és önmagában újra összefogva.[67] Ő nyilatkoztatta ki nekünk, hogy „az Isten szeretet" (Jn 4,8), egyúttal arra tanít minket, hogy az ember tökéletesedésének, és következőleg a világ átalakításának alaptörvénye az új parancs: a szeretet. Biztosítja tehát azokat, akik hiszenek az isteni szeretetben, hogy a szeretet útja minden ember előtt nyitva áll, és hogy nem hiábavaló törekedni az egyetemes testvériségre. Arra is figyelmeztet, hogy a szeretet nem várja nagy tettek alkalmait; a szeretetet mindenekelőtt az élet köznapi helyzeteiben kell gyakorolni. Krisztus mindannyiunkért, bűnösökért, vállalta a halált,[68] és példájával arra tanít, hogy nekünk is hordoznunk kell azt a keresztet, amelyet a test és a világ rak azok vállára, akik a békét és az igazságosságot keresik. Krisztus, aki feltámadásával átvette uralmát – ő kapott meg minden hatalmat égen és földön[69] – Lelkének erejével mindjárt működni is kezdett az emberek szívében: nem csupán a túlvilág vágyát ébreszti fel, hanem éppen ezáltal élteti, megtisztítja és erősíti a nemes kezdeményezéseket, amelyekkel az emberiség nagy családja emberségesebbé teszi a maga életét, és e célja szolgálatába állítja az egész földet. Különbözők azonban a Lélek adományai: egyeseket arra hív, hogy nyilvános tanúságot tegyenek az égi haza utáni vágyról és ezt ébren

tartsák az emberiségben, másokat arra szólít, ohgy az emberek evilági szolgálatára szenteljék magukat, és szolgálatukkal készítsék elő a mennyei ország alapanyagát. És mindenkit szabaddá tesz a Lélek, hogy megtagadja az önszeretetet, és minden természetes erőt az emberi élet szolgálatába állítva lendüljön neki annak a jövőnek, amelyben maga az emberiség lesz Istennek tetsző áldozati ajándékká.[70]

Az Úr a reménység zálogának és úti eledelnek hagyta övéire a hitnek azt a szentségét, amelyben a természet és az emberi munka gyümölcsei dicsőséges testté és vérré változnak át; ez a testvéri közösség vacsorája és a mennyei lakoma előíze.

39. – *(Új föld és új ég)*

Nem tudjuk, mikor teljesedik be a föld és az emberiség ideje,[71] és nem ismerjük a módot, ahogyan a mindenség átalakul. Elmúlik ugyan ez a bűn miatt eltorzult világ,[72] de tanítást kaptunk, hogy Isten új lakóhelyet és új földet készít, az igazságosság hazáját,[73] amely a maga boldogságával betölti, sőt felülmúlja mindazt a vágyat, ami feltör a békét szomjazó szívekből.[74] Akkor vereséget szenved a halál, Isten fiai pedig feltámadnak Krisztusban, és romlatlanságba öltözik az, ami erőtlenségben és romlandóságban mag módjára a földbe került.[75] A szeretet és művei megmaradnak,[76] és a múlandóság szolgai állapotából mindenestől fölszabadul az a világ,[77] amelyet Isten az emberért teremtett.

Igen, elhangzott a figyelmeztetés, hogy mi haszna van belőle az embernek, ha megszerzi akár az egész világot is, de önmagát elveszíti.[78] Az új föld várásának mégsem szabad csökkentenie, hanem inkább fokoznia kell a szorgoskodást, hogy szebb legyen a föld, hiszen itt van növekedőben az új emberi család közössége, amely némiképp már sejteti az eljövendő világ körvonalait. Ezek szerint, a földi haladást gondosan meg kell ugyan különböztetnünk Krisztus országának növekedésétől, ez a haladás mégis sokat jelent az Isten országa szempontjából, amennyiben hozzájárulhat a társadalom különb rendjének megalkotásához.[79]

Ha tehát egykor az Úr Lelkének erejével és az Úr parancsa szerint közkincscsé tettük világszerte az olyan értékeket, mint az emberi méltóság, a testvéri közösség és a szabadság, megtaláljuk majd természetünknek és emberi iparkodásunknak a jó gyümölcseit – megtisztítva minden szennytől, tündöklően és megdicsőülve –, amikor Krisztus visszaadja Atyjának „az örök és egyetemes országot: az igazság és élet, a szentség és kegyelem, az igazságosság, szeretet és béke országát".[80] Ez az ország titokzatos módon itt van már ezen a világon, az Úr eljövetelekor azonban teljessé válik.

IV. fejezet

AZ EGYHÁZ SZEREPE A MAI VILÁGBAN

40. – *(Az egyház és a világ kölcsönös kapcsolata)*

Mindaz, amit a személy méltóságáról, a közösségről, az emberi tevékenység mélyebb értelméről elmondtunk, megalapozza az egyház és a világ közötti kapcsolatot, és kiindulásul szolgál kettejük párbeszédéhez.[81] Azért ebben a fejezetben – szemmel tartva mindazt, amit a zsinat az egyház misztériumáról már előadott – legyen a vizsgálódás tárgya az egyház, úgy, amint benne áll a világban, vele együtt él és tevékenykedik.

Az egyház az örök Atya emberszeretetének köszöni létét,[82] az idő folyásában a megváltó Krisztus alapította és a Szentlélek gyűjtötte egybe;[83] célja az üdvösség, amely eszkatológikus távlatú, mivel teljesen csak az eljövendő világban érhető el. Mégis jelen van már a földön az egyház, vagyis az evilági társadalom tagjaiból áll, emberekből, akiknek az a hivatásuk, hogy már az emberiség történelme folyamán Isten gyermekeinek családját alkossák, és azt az Úr eljöveteléig folytonosan növeljék. Bár ez a család a mennyei javak végett gyűlt össze, és ezek képezik a gazdagságát, Krisztus akaratából mégis „ebben a világban, mint alkotmányos és rendezett társaság",[84] amely el van látva „egy látható és társadalmi jellegű egyesülés eszközeivel".[85] Így az egyház egyszerre „látható gyülekezet és kegyelmi közösség";[86] együtt menetel az egész emberiséggel, a földi sorsban osztozik a világgal és kovásza vagy éppen Lelke a társadalomnak,[87] amely arra hivatott, hogy megújuljon Krisztusban és átalakuljon Isten családjává.

A földi és mennyei országnak ezt az egymásba fonódását csak hittel lehet felfogni, sőt titka is marad annak az emberi történelemnek, amelyet a bűn mindaddig zavarossá tesz, amíg teljesen fel nem tárul Isten gyermekeinek dicsősége. Amikor az egyház a maga üdvözítő feladatában fáradozik, az isteni életet közvetíti az embernek, de ezen felül annak visszaverődő fényét is szétsugározza az egész világban. Teszi ezt elsősorban azzal, hogy orvosolja és magasabbrendűvé teszi a személy méltóságát, erősíti a társadalom kötelékeit és mélyebb értelmet és jelentőséget ad az emberek mindennapi tevékenységének. Ezért úgy véli az egyház, hogy mind egyes tagjai, mind pedig a maga egész közössége által sokban gazdagíthatja a nagy emberi családot, történelmét emberibbé teheti.

A katolikus egyház készséggel ismeri el mindazt az együttes erőfeszítést, amellyel más keresztény egyházak és egyházjellegű közösségek hozzájárultak és hozzájárulnak e feladat teljesítéséhez. Arról is szilárdan meg van győződve, hogy ő maga sok és sokféle segítséget kaphat a világtól az evangélium útjának egyengetéséhez, az egyesektől éppúgy, mint a társadalomtól, adottságaik és tevékenységük természete szerint. Most pedig néhány általános elv kifejtése következik: hogyan fejleszthető a kölcsönös érintkezés és segítségnyújtás mindabban, ami valamiképpen az egyház és a világ közös területe.

41. – *(Milyen segítséget igyekszik nyújtani az egyház az egyénnek?)*

A mai ember úton van személyiségének mind teljesebb kibontakoztatása, valamint jogainak egyre teljesebb felismerése és biztosítása felé. Az egyház arra kapott megbízást, hogy feltárja annak az Istennek a misztériumát, aki az ember végső célja; éppen ezért egyúttal az ember számára is feltárja létének értel-

mét, vagyis az emberre vonatkozó legalapvetőbb igazságot. Az egyház jól tudja, hogy csak az Isten, akinek ő maga is szolgál, képes kielégíteni a szív legmélyebb vágyait, mert ez a szív földi táplálékokkal sohasem telhet el. Azt is tudja az egyház, hogy Isten Lelke szüntelenül serkenti az embert, aki ezért sohasem válik teljesen közömbössé a vallás problémájával szemben, ahogyan ezt nemcsak a múlt tapasztalata, hanem a jelen sok emberi vallomása is bizonyítja. Mert az ember mindig is tudni akarta, legalább homályosan ismerni, hogy mi az értelme életének, tevékenységének és halálának. Már az egyház jelenléte egymaga is eszébe juttatja ezeket a kérdéseket, amelyekre viszont teljesen kielégítő feleletet csak Isten ad, aki az embert a maga képmására teremtette és a bűntől megváltotta. A felelete pedig a kinyilatkoztatás, amelyet Krisztusban, emberré lett Fiában kaptunk. Aki Krisztust, a tökéletes embert hittel követi, az egyre inkább emberré válik.

E hitre támaszkodva tudja megóvni az egyház az emberi természet méltóságát a végletes elméletektől, amelyek, például, hol nagyon kevésre, hol meg túl sokra értékelik az ember testét. Nincs az a törvény, amely az ember személyi méltóságát és szabadságát annyira biztosítaná, mint Krisztusnak az egyházra bízott evangéliuma. Mert ez az evangélium közli és hirdeti Isten gyermekeinek szabadságát; minden változatban elutasítja a szolgaságot, amely végelemzésben a bűn következménye;[88] szentül tiszteli a lelkiismeret méltóságát és döntési szabadságát; lankadatlanul figyelmeztet arra, hogy minden emberi tehetséget Isten szolgálatára és az emberek javára kell kamatoztatni; végül pedig mindenkit mindenkinek a szeretetébe ajánl.[89] Mindez a krisztusi üdvösség rendjének alaptörvénye szerint van így: mert bár ugyanaz az Isten a Megváltó, aki a Teremtő is, és bár ugyanaz az ura az emberi történelemnek is, meg az üdvösség történetének is, mégsem szűnik meg ebben az isteni rendben a teremtménynek, különösen pedig az embernek jogos autonómiája, sőt inkább visszanyeri méltóságát és szilárdabbá lesz.

Az egyház tehát a reábízott evangéliumra hivatkozva erőteljesen hirdeti az ember jogait, és elismeri, nagyra értékeli azokat a törekvéseket korunkban, amelyek e jogokat minden irányból sürgetik. Ezt a folyamatot mindenesetre az evangélium szellemével kell átitatni, és meg kell óvni a hamis autonómia minden változatától. Kísért ugyanis az a vélemény, hogy személyünk jogait csak akkor birtokolhatjuk teljes mértékben, ha függetlenítjük magunkat az isteni törvény minden előírásától. Csakhogy ez az út a személyi méltóságának nem a megőrzéséhez: a megsemmisüléséhez vezet.

42. – *(Milyen segítséget igyekszik nyújtani az egyház a társadalomnak?)*

A nagy emberi család egységét igen erősíti és teljessé teszi az Isten gyermekei családjának egysége, amely Krisztuson alapul.[90]

Az a sajátos küldetés, amelyet egyházának adott Krisztus, nem politikai, gazdasági vagy társadalmi jellegű, mert ő vallási természetű célt tűzött ki eléje.[91] Ámde éppen ezzel a vallási küldetéssel jár együtt az a feladat, az a fény és az az erő, amely jó szolgálatot tehet, hogy az emberek közössége az isteni törvény szerint épüljön fel és legyen szilárddá. Emellett – szükség szerint – az egyház maga is létesíthet a korviszonyoknak és a helyi körülményeknek megfelelő intézményeket mindenki szolgálatára, sőt köteles ilyeneket létesíteni, különösen a nélkülözők érdekében, például jótékonysági intézményeket és hasonlókat.

Az egyház egyébként elismeri mindazt a jót, ami korunk lendületes társadalmi mozgalmaiban jelentkezik, különösen az egység felé való fejlődést, az egészséges szocializálódás és a társadalmi meg a gazdasági összefogás folyamatát. Az egység előmozdítása ugyanis

hozzátartozik az egyház legsajátosabb küldetéséhez, hiszen „az egyház Krisztusban mintegy szakramentuma, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének".[92] Így mutatja meg a világnak, hogy a társadalom igazi látható egysége az elmék és a szívek egységéből ered, nevezetesen pedig abból a hitből és szeretetből, amely a saját felbonthatatlan egységének alapja a Szentlélekben. Az az erő ugyanis, amelyet az egyház a mai társadalomba önthet, ebben az – életre váltott – hitben és szeretetben áll, nem pedig egy puszta emberi eszközökre támaszkodó hatalom gyakorlásában.

Az egyház egyébként küldetésénél és természeténél fogva nincs hozzákötve semmilyen kultúrához, semmilyen politikai, gazdasági vagy társadalmi rendszerhez. Éppen e miatt az egyetemessége miatt lehet a legszorosabb összekötő kapocs a különböző csoportok és nemzetek között, feltéve, hogy bizalommal vannak iránta és ténylegesen elismerik teljes szabadságát e küldetésének teljesítésében. Ezért inti az egyház a híveit, sőt az egész emberiséget is, hogy Isten gyermekeinek ebben a családias szellemében emelkedjenek felül a nemzetek vagy a fajok között támadó minden nézeteltérésen, és tegyék belsőleg szilárddá a jogon alapuló társulásokat.

A zsinat tehát nagy tisztelettel tekint mindarra, ami igaz, jó és igazságos abban az oly sokféle intézményben, amelyet az emberiség a maga javára alapított és alapít. Kijelenti ezenfelül: az egyház – amennyiben rajta múlik és küldetésével összefér – segíteni és támogatni akarja az összes ilyen intézményeket, és őszintén szeretne mindenki javára szabadon fejlődni bármely kormányzat alatt, amely elismeri a személy meg a család alapvető jogait és a közjó követelményeit.

43. – *(Milyen segítséget igyekszik nyújtani az egyház a keresztények révén az emberi tevékenységnek?)*

A zsinat buzdítja a kereszténveket – mind a két országnak polgárait –, hogy igyekezzenek hűségesen teljesíteni földi feladataikat, mert ezt kívánja tőlük az evangélium. Távol járnak az igazságtól azok, akik arra gondolva, hogy nincs itt maradandó hazánk, hanem az eljövendőt keressük,[93] úgy vélik, hogy elhanyagolhatják az evilág szolgálatát. Nem veszik ugyanis figyelembe, hogy erre éppen a hit kötelezi őket, mégpedig fokozott mértékben, annak a hivatásnak megfelelően, amelyet ki-ki kapott.[94] De nem kevésbé tévednek azok is, akik ellentétesen gondolkodnak: abban a tudatban merülnek földi teendőikbe, hogy azok egészen idegenek a vallási élettől, hiszen az – véleményük szerint – puszta istentiszteleti cselekményekből és bizonyos erkölcsi kötelességek teljesítéséből áll. Korunk súlyos tévedései közé kell számítani ezt a sokaknál tapasztalható hasadást a vallott hitük és a mindennapi életük között. Ezt a botrányt már az ószövetségben szenvedélyes szavakkal bélyegezték meg a próféták,[95] az újszövetségben még inkább megtette ezt Jézus Krisztus, súlyos büntetéseket helyezve kilátásba.[96] Nem szabad tehát a hivatásbeli és társadalmi tevékenységet egyfelől, a vallási életet másfelől fonákul egymással szembeállítani. Az a keresztény, aki elhanyagolja földi feladatait, valójában embertársaival, sőt magával az Istennel szemben fennálló kötelességeit hanyagolja el, és így éppen az örök üdvösségét veszélyezteti. Örüljenek inkább a keresztények, ha Krisztust követhetik, a munkásembert, az ácsmestert, hiszen ők minden evilági tevékenységben szorgoskodhatnak, élő egységbe illesztve össze az emberi, családi, szakmabeli, tudományos és technikai törekvéseiket a vallási értékekkel, amelyek, mint legfőbb rendező elvek, mindent Isten dicsőségére irányítanak.

Az evilági feladatok és tevékenységek – nem kizárólag, de elsősorban – a világi hivőkre tartoznak. Amikor tehát – akár egyénenként, akár együttesen – mint a világ polgárai munkálkodnak, tartsák tiszteletben az egyes szakterületek sajátos törvényeit, sőt igyekezzenek tökéletes jártasságra szert tenni a maguk munkakörében. Szívesen dolgozzanak együtt az azonos célokért fáradozókkal. Hitünk követelményeinek tudatában és azzal az erővel, amelyet a hit ad, ne késlekedjenek a szükséges kezdeményezésekkel, és a megvalósítással. A világi hivők eleve jól kiművelt lelkiismeretére hárul a feladat, hogy az isteni törvényt a földi társadalom életének irányítójává tegyék. Papjaiktól viszont a lelki világosságot és erőt kell várniok. Ne higgyék azonban, hogy lelkipásztoraik mindenhez értenek, és az összes felmerülő, esetleg súlyos kérdésekben is azon nyomban gyakorlati megoldást tudnak ajánlani, vagy hogy ez lenne a papok küldetése. Vállalják csak a világi hivők a maguk sajátos szerepét, keresztény bölcsességgel és engedelmesen figyelve a tanítóhivatal eligazító szavaira.[97]

Bizonyos körülmények között, akárhányszor, éppen a dolgok keresztény szemlélete ajánl egyeseknek valamilyen megoldást. Más hivők viszont, amint ez gyakorta és egészen jogosan megtörténik, nem kisebb őszinteséggel másképp vélekednek ugyanarról a dologról. Ha mármost a mindkétfelől javasolt megoldásokat, a felek szándékán kívül is, sokan meggondolatlanul kapcsolatba hozzák az evangélium tanításával, nem szabad elfelejteni, hogy ilyen esetekben senkinek sem szabad az egyház tekintélyét a maga véleményének támogatására lefoglalni. Mindig őszinte párbeszéd útján iparkodjanak magukat a másikkal megértetni, a kölcsönös szeretetet gyakorolva és a közjóval törődve mindenekfelett.

A világi hivőknek az egyház egész életében tevékeny szerep jut; ezért nemcsak az a feladatuk, hogy keresztény szellemmel hassák át a világot: ők arra is hivatva vannak, hogy benn a társadalomban, és minden helyzetben, Krisztus tanúi legyenek.

A püspökök viszont, Isten egyházának vezetői, papjaikkal együtt úgy hirdessék Krisztus üzenetét, hogy a hivők minden tevékenységére rávetődjék az evangélium fénysugara. Valamennyi lelkipásztor gondoljon továbbá arra, hogy mindennapi életével és munkálkodásával[98] az egyházat képviseli a világ felé, az emberek róla ítélik meg a krisztusi üzenet erejét és igazságát. Életükkel és szavukkal bizonyítsák – a szerzetesekkel és világi híveikkel együtt –, hogy az Isten jótéteményeivel elhalmozott egyház már a puszta jelenlétével kimeríthetetlen forrása azoknak az erkölcsi erőknek, amelyekre a mai világ leginkább rászorul. Kitartó tanulással készüljenek fel, hogy megállják helyüket a párbeszédben, amelyet folytatniok kell a világgal és a legkülönbözőbb felfogáson levő emberekkel. Mindenekelőtt pedig szívleljék meg e zsinat szavait: „Az emberiség ma egyre jobban egységesül, politikai, gazdasági és társadalmi tekintetben is. Fokozottan szükséges tehát, hogy a papok képességeiket és munkálkodásukat a püspökök és a legfőbb pásztor vezetése alatt egyesítsék, küzdjenek mindenfajta széthúzás ellen, hogy az egész emberiség eljusson Isten családjának az egységébe".[99]

Noha az egyház a Szentlélek erejéből mindig megmaradt az Úr hűséges jegyesének, és nem szűnt meg az üdvösség jele lenni a világban, mégis – ezt nagyon jól tudja – mind a papi rendbe tartozók, mind pedig a világi hivők között az évszázadok során voltak az Isten Lelkéhez hűtlen tagjai.[100] Korunkban is érzi az egyház, hogy milyen nagy az ellentét az általa hirdetett üzenet és azoknak emberi gyarlósága között, akikre az evangélium van bízva. Bárhogyan is ítéli majd meg a történelem ezeket a fogyatékosságokat, nekünk kötelességünk tudni róluk és elszántan küzdeni

ellenük, nehogy gátolják az evangélium terjedését. Azt is látja az egyház, hogy a világgal való kapcsolatának tökéletesítésében neki magának is állandóan érlelődnie kell, hasznosítva az évszázadok tapasztalatait. A Szentlélek-vezette anyaszentegyház szüntelenül „megtisztulásra és megújhodásra buzdítja gyermekeit, hogy Krisztus jele egyre tündöklőbben ragyogjon az egyház arcán".[101]

44. – *(Milyen segítséget kap az Egyház a mai világtól?)*

Amiként a világ érdeke, hogy felismerje: az egyház a történelemben társadalmi realitás és kovász, ugyanígy az egyház is jól tudja, hogy mennyi mindent köszönhet ő az emberiség történelmének és fejlődésének.

Az egyháznak is javára válik a múló századok sok tapasztalata, a természettudományok haladása és a kultúra különféle formáiban rejlő gazdagság; ezek által jobban feltárul maga az emberi természet, és új utak nyílnak az igazság felé. Hiszen az egyház, történetének kezdetétől fogva megtanulta, hogy mindegyik nép számára annak fogalmaival és nyelvezetével kell kifejeznie Krisztus üzenetét, amelyet igyekezett a gondolkodók bölcsességével is megvilágítani: így akarta hozzáalkalmazni az evangéliumot az egyszerű emberek felfogóképességéhez éppen úgy, mint a tudósok igényeihez, amennyiben ez lehetséges volt. A kinyilatkoztatott igének ez a kívánalmakhoz szabott hirdetése maradjon továbbra is szent törvénye az evangélium szolgáinak. Mert így válik képessé minden egyes nemzet arra, hogy a maga módján fejezze ki Krisztus üzenetét; egyszersmind így indulhat meg egy élénk eszmecsere az egyház és a népek kultúrái között is.[102] Az ilyen eszmecsere elmélyülése szempontjából, főleg manapság, amikor a viszonyok rendkívül gyorsan változnak és a gondolkodás módjai erősen különböznek egymástól, az egyház kiváltképpen azok segítségére szorul rá, akik akár mint hivők, akár mint nem-hivők, a világban élnek, jól ismerik a különféle intézményeket és szaktudományokat, és értik a bennük megnyilatkozó szellemiséget. Isten egész népének feladata az, főleg a pásztoroké és hittudósoké, hogy a Szentlélek segítségével korunk sokféleképpen felhangzó szavát figyelmesen hallgassák, hitelességét állapítsák meg és értelmezzék, azután pedig az isteni ige fényénél vonják le belőle a következtetéseket; így lesz a kinyilatkoztatott igazság egyre teljesebben felfoghatóvá, egyre érthetőbbé, és egyre alkalmasabb módon lehet majd azt előadni.

Az egyház, mivel látható társadalmi szervezete van – és ez Krisztusban gyökerező egységének a jele – gazdagodhat és gazdagszik, nem mintha a Krisztustól adott alkotmányból valami hiányozna, hanem, hogy azt még jobban megismerje, kifejezze, és szerencsésebben alkalmazza korunkban. Gazdagodása az, hogy ezt az alkotmányt mélyebben megismeri, jobban kifejezi és megfelelőbben alkalmazza korunkhoz. Az egyház hálás lélekkel tapasztalja azt a sokféle segítséget, amelyet akár a maga közösségében, akár egyes fiainak a személyében kap bármilyen rendű és rangú embertől. Akik előbbre viszik az emberi közösség ügyét a családi, a kulturális, a közgazdasági, valamint a nemzeti vagy nemzetközi politikai élet terén, azok Isten terve szerint nem csekély szolgálatot tesznek az egyházi közösségnek is, amely nem független a kívülről jövő hatásoktól. Sőt, az egyház megvallja, hogy sok hasznot merített és merithet még ellenségeinek és üldözőinek támadásaiból is.[103]

45. – *(Krisztus: az Alfa és az Omega)*

Az egyház, miközben segít a világnak, és maga is sokat kap tőle, arra az egyre törekszik, hogy eljöjjön az Isten országa és megvalósuljon az egész emberi nem üdvössége. Mindez a jó pedig, amit Isten népe nyújthat földi vándorlása idején a nagy embercsaládnak, abból származik, hogy az egyház „az üdvösség

egyetemes szakramentuma",[104] vagyis feltárja és a jelenben hatékony erővé teszi Istenünk emberszeretetének misztériumát.

Isten Igéje ugyanis, aki által lett minden, maga is testet öltött, hogy mint a tökéletes Ember, mindenkit üdvözítsen és egybekapcsolja az egész mindenséget. Urunk a célja az emberi történelemnek, az a pont, amelyben a történelem és a civilizáció vágyai találkoznak, ő az emberiség középpontja, minden szív öröme és sóvárgásainak beteljesedése.[105] Őt támasztotta fel az Atya a halálból, őt dicsőítette meg és ültette jobbjára, megtéve élők és holtak bírájává. Az ő Lelke éltet és egyesít minket, amíg zarándokolunk a történelem beteljesedése felé; hiszen az az Atya szeretetének és tervének teljesen megfelel, hogy „Krisztusban mint főben újra egyesítsen mindent, ami a mennyben és a földön van" (Ef 1,10).

Maga az Úr mondja: „Hamarosan eljövök, és velem lesz a jutalom, hogy mindenkinek megfizessek tettei szerint. Én vagyok az Alfa és Omega, az első és utolsó, a kezdet és a vég" (Jel 22,12–13).

MÁSODIK RÉSZ

NÉHÁNY KÜLÖNÖSEN ÉGETŐ KÉRDÉS

46. – *(Előszó)*

A zsinat az előzőkben kifejtette, hogy milyen nagy az emberi személy méltósága, és hogy milyen feladatok betöltésére hivatott az ember a világon; akár egyéni, akár társadalmi síkon; most korunk néhány sürgető és az emberiséget mélységesen érintő problémájára irányítja a figyelmet, az evangélium és az emberi tapasztalat fényénél.

A sok kérdés közül, amelyek ma mindenkit nyugtalanítanak, kiváltképpen a következők érdemelnek megfontolást: a házasság és a család, a kultúra, a közgazdasági-társadalmi s a politikai élet, a népek kapcsolatai és a béke. Vetítsük rájuk sorban a Krisztustól kapott alapelvek fényét; ez a fény vezesse Krisztus híveit, ez adjon világosságot minden embernek, akik erre a sok bonyolult kérdésre választ keresnek.

I. fejezet

A HÁZASSÁG ÉS A CSALÁD NAGYOBB MEGBECSÜLÉSE

47. – *(A házasság és a család a mai világban)*

Az egyes személy sorsa, valamint az emberi társadalom és ezen belül a keresztény társadalom jóléte is, erősen függ a házastársi és a családi közösség kedvező helyzetétől. Ezért mindazokkal együtt, akik ezt a közösséget nagyra értékelik, a keresztények is szívből örülnek azoknak a korunkban több irányból is ható ösztönzéseknek, amelyek növelik az emberekben e szeretetközösség megbecsülését és az élet tiszteletét, örülnek mindannak, ami segíti a házastársakat

és a szülőket a maguk nagyszerű hivatásában. A keresztények azon vannak, hogy több legyen ez az ösztönzés és segítség, és a tőlük remélt jótétemény.

A házasság és a család intézményének méltósága nem mindenütt egyformán csorbítatlan: a többnejűség, a válási járvány, az úgynevezett szabadszerelem és egyéb erkölcsi eltévelyedések kikezdik; ezenfelül pedig a hitvesi szerelmet igen gyakran megszentségteleníti az önzés, a gyönyörhajhászás és a meg nem engedett fogamzásgátlás. A mai gazdasági, társadalomlélektani és közéleti viszonyok is súlyos zavart okoznak a családban. A föld egyes részein, nem minden aggodalom nélkül, a népesség szaporulatából származó problémák tudatosulnak. Mindez szorongással tölti el az emberek lelkiismeretét. A házasság és a család intézményének jelentősége azonban nyilvánvaló, és még abból is kitűnik, hogy a mai társadalom mélyreható változásai, a velük járó nehézségek ellenére is, újra meg újra, különféle formákban megmutatják ennek az intézménynek igazi értékét.

A zsinat ezért tüzetesebben meg akarja világítani az egyház tanításának néhány pontját, hogy tájékoztassa és bátorítsa a keresztényeket, meg általában mindazokat, akik a házas állapot természetadta méltóságát és kivételesen szent értékét óvni és növelni igyekszenek.

48. – *(A házasság és a család szent)*

A bensőséges házastársi élet- és szeretetközösség a Teremtő műve, a maga törvényhozásával ő szabályozza, és a házassági szövetségkötés, vagyis a személyes és visszavonhatatlan beleegyezés hozza létre. Így egy, az Isten rendelése folytán szilárd intézmény keletkezik – még a társadalom nyilvánossága előtt is – abból az emberi aktusból, amellyel a házastársak egymásnak adják önmagukat és elfogadják a másikat; ez a szent kötelék pedig – mind a házastársak és a gyermek, mind a társadalom érdekében – már nem függ az emberi döntéstől. Maga Isten a szerzője a házasságnak, amelynek javai és céljai vannak,[106] és ezek mindegyikétől igen nagy mértékben függ az emberi faj fennmaradása, az egyes családtagok személyes fejlődése és örök sorsa, továbbá magának a családnak és az egész társadalomnak méltósága, biztonsága, békéje és jóléte. A házasság intézménye és a házastársi szerelem természetszerűleg irányul utódok létrehozására és felnevelésére; ez mintegy betetőzése és a koronája. A férfi és a nő továbbá a házasságban „már nem két test, hanem csak egy" (Mt 19,6), személyük és tevékenységük bensőséges kapcsolatában egymás kölcsönös segítségére és szolgálatára vannak, egységüket átélik és egyre szilárdabban érzik a magukénak. Ez a bensőséges egyesülés – hiszen itt két személy kölcsönös önátadásáról van szó – nemkülönben a gyermekek érdeke is a házastársak teljes hűségét követeli meg, és sürgeti, hogy felbonthatatlan legyen egységük.[107]

Krisztus Urunk bőségesen megáldotta ezt a sokoldalú szeretetet, amely az isteni szeretet forrásából eredt, s Krisztus és egyháza egyesülésének mintájára jött létre. Ahogyan ugyanis egykor a szeretet és a hűség szövetségével sietett Isten a népe elébe,[108] úgy most a házasság szentségén keresztül találkozik az emberiség Megváltója és az egyház Jegyese[109] a keresztény hitvestársakkal. Velük is marad, hogy amiként ő szerette az egyházat és önmagát adta érte,[110] ugyanúgy szeressék egymást a házastársak is, kölcsönös odaadással és örök hűséggel. Az igazi házastársi szerelem az istenszeretet megnyilatkozása lesz, Krisztus megváltó ereje és az egyház üdvöt szerző tevékenysége irányítja és gazdagítja, hogy a házastársak valóban eljussanak Istenhez, magasztos atyai és anyai hivatásukban pedig segítséget és erőt kapjanak.[111] Ezért a keresztény házastársakat külön szentség erősíti meg állapotbeli feladataikban és méltóságukban, sőt erre mintegy fel is szenteli őket[112] ennek erejével teljesítik házastársi és

családi kötelességeiket, ez tölti el őket Krisztus szellemével, amely egész életüket hittel, reménnyel és szeretettel hatja át: így halad előre egyéni tökéletesedésük és egymás kölcsönös megszentelése, tehát Isten együttes megdicsőítése.

Ezért a gyermekek és mindazok, akik a családi körben élnek, könnyen rátalálhatnak a természetes emberi erények, az üdvösség és a szentség útjára, ha a szülők jópéldával járnak elöl és vezetik a közös családi imádságot. A házastársak tehát, akiket az apaság és az anyaság méltósága és tiszte ékesít, szorgalmasan teljesítsék a nevelés, különösen a vallásos nevelés feladatát, amely elsősorban rájuk tartozik.

A gyermekek – az új élet a családban – a maguk módján hozzájárulnak a szülők megszentelődéséhez. Hálás szívvel, kegyelettel és bizalommal viszonozzák szüleik jóságát, és mint hűséges gyermekek, mellettük állanak a viszontagságok idején és az öregkor magányosságában. Az özvegységet, a házastársi hivatás folytatásaképpen erős lélekkel vállalt állapotot mindenkinek tisztelnie kell.[113] A család jó szívvel juttasson a maga lelki gazdaságából más családoknak is. A keresztény család – éppen mert alapja a szentségi házasság: Krisztus és az egyház szeretetszövetségének képmása és részese[114] – tegye mindenki számára szinte kézzelfoghatóvá az Üdvözítő éltető jelenlétét a világban és az egyház igazi természetét, a házastársaknak egymás iránt való szeretete, a gyermekáldás nagylelkű vállalása, az egység meg a hűség ápolása és valamennyi családtagnak szeretettel teljes együttműködése által.

49. – *(A hitvesi szerelem)*

Isten igéje többször biztatja a jegyeseket és házastársakat, hogy jegyességüket tiszta szerelemmel, házasságukat pedig osztatlan szerelemmel éljék és tegyék gazdaggá.[115] Sok kortársunk is nagyrabecsüli az igaz szerelmet férj és feleség között, amely a népek és korok tiszteletreméltó szokásai szerint különféleképpen nyilvánul meg. Ez a szerelem ugyanis kimagaslóan emberi jelenség: szabadon akart vonzalomban irányul személytől személyre, a személyiség egészének javát keresi, ezért képes sajátos méltósággal gazdagítani a testi-lelki megnyilatkozásokat, s ezeket a hitvesi barátság kiváltságos mozzanataivá és jeleivé nemesíteni. Ezt a szerelmet Krisztus Urunk jósága a szeretet és a kegyelem külön ajándékával nemesítette meg, tette tökéletesebbé és emelte magasabb létrendbe. Az ilyen szerelem, amely emberi és isteni elemeket társít, a házasfeleket önmaguknak szabad, kölcsönös, belső és külső gyöngédséggel bizonyított odaajándékozására vezeti, egész életüket áthatja,[116] sőt maga is tökéletesedik és növekszik önzetlen megnyilatkozásai által. Messze fölötte áll tehát a merő érzéki vágynak, amely önző mohóságával együtt igen gyorsan, nyomorúságosan el is lobban.

A szerelem a szoros értelemben vett házassági tettben fejeződik ki és válik tökéletessé. A bizalmas és tiszta házastársi egyesülés cselekményei tehát tiszteletreméltó erkölcsi értékek, és emberhez méltóan gyakorolva azt a kölcsönös önátadást jelzik és mélyítik el, amely által örvendező és hálás lélekkel mind a ketten gazdagítják egymást. Ez a kölcsönös elkötelezéssel megpecsételt, kiváltképpen pedig a Krisztus-rendelte szentséggel szentesített szerelem testileg és lelkileg felbonthatatlanul hű marad jó és balsorsban egyaránt, és így semmiféle házasságtöréssel vagy válással nem fér össze. A házasság egysége, amelyet Isten megerősített, teljes bizonyossággal kitűnik abból is, hogy a nő és a férfi személyi méltósága egyenlő; ezt az egyenlőséget kölcsönös és teljes szeretetben kell elismerniök. E krisztusi hivatás kötelességeiben kitartóan helytállni csak nagy erényekkel lehet. Ezért a házastársak – éppen mert életszentségre képesíti őket a kegyelem – ápolják

magukban szüntelenül a rendíthetetlen szeretetet, a nagylelkűséget és az áldozatos szellemet; és ezt kérjék imádságaikban is.

Még nagyobb lesz a házastársi szerelem megbecsülése, és egészséges közvélemény alakul ki róla, ha a keresztény házastársak kitűnnek hűséges és harmonikus szerelmükkel és gyermekeik gondos nevelésével; továbbá, ha a házasság és a család érdekében a szükséges kulturális, lélektani és társadalmi megújhodásért megteszik, ami rajtuk áll. Az ifjúságot alkalmas módon és idejekorán, elsősorban éppen a családon belül, fel kell világosítani a házastársi szerelem méltóságáról, feladatáról és megéléséről, hogy a tisztaság szeretetében nevelkedve megfelelő életkorban és erényes jegyesség után köthessen házasságot.

50. – *(A házasság termékenysége)*

A házasságnak és a hitvesi szerelemnek a természet szerint az a rendeltetése, hogy utódoknak adjon életet és felnevelje őket. Kétségkívül a gyermek a házasság legszebb ajándéka, és éppen a szülők számára lesz a legnagyobb kincs. Isten, aki így szólt: „Nem jó az embernek egyedül lennie" (Ter 2,18), és aki „kezdetben férfinak és nőnek teremtette az embert" (Mt 19,4), különleges részt akarva adni neki a saját teremtő tevékenységéből, megáldotta a férfit és a nőt: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok" (Ter 1,28). Következésképpen a házastársi szerelem helyes gyakorlása és ennek megfelelő egész családi élet – a házasság egyéb céljainak háttérbe szorítása nélkül – arra irányul, hogy a házastársak bátran készek legyenek együttműködni a Teremtő és a Megváltó szeretetével, aki általuk gyarapítja és gazdagítja a maga családját.

A házastársak sajátos küldetését az emberi élet továbbadásában és felnevelésében kell látnunk. Gondolják meg tehát a házastársak, hogy feladatuk teljesítésével a teremtő Isten szeretetének munkatársai és mintegy tolmácsolói. Tisztüket tehát emberi és keresztény felelősséggel töltsék be. Istennel szemben tanulékony tisztelettel, közös tervezéssel és igyekezettel alakítsák ki magukban a helyes erkölcsi ítéletet. Ennek érdekében fontolják meg, mi válik a maguk javára és gyermekeik javára: azokéra is, akik már megszülettek és azokéra is, akik előreláthatólag még születni fognak; mérlegeljék továbbá a korviszonyokból és saját társadalmi helyzetükből adódó anyagi és szellemi létfeltételeket, végül pedig vegyék figyelembe, mit kíván a közjó a családjukban, hazájukban, sőt az egyházban is. Minderről végső fokon maguknak a házastársaknak kell dönteniük Isten színe előtt. A keresztény házastársak tartsák szem előtt, hogy nem cselekedhetnek önkényesen. Az isteni törvény szerint tájékozódó lelkiismeretükhöz kell igazodniok, készségesen hallgatva az egyház tanítóhivatalára, amely az isteni törvényt az evangélium fényénél hitelesen értelmezi. Ez az isteni törvény teljes egészében mutatja meg a hitvesi szerelem jelentőségét, védelmezi azt és emberhez illő tökéletességre készteti. Azok a keresztény házastársak, akik bíznak az Isten gondviselésében és ébrentartják magukban az áldozatkészség szellemét,[117] megdicsőítik a Teremtőt és a tökéletesség felé haladnak Krisztusban, amikor nagylelkűen, emberi és keresztény felelősségtől áthatva teljesítik az életadás feladatát. A házastársak közül, akik ily módon teljesítik Istentől kapott feladatukat, külön is meg kell említeni azokat, akik okosan és közös elhatározással nagylelkűen vállalják nagyobb számú gyermek lelkiismeretes felnevelését is.[118]

A házasságnak azonban nemcsak az életadás a rendeltetése, hiszen éppen a személyek felbonthatatlan szövetségének jellege és a gyermekek java követeli, hogy a házastársak kölcsönös szerelme helyes módon jusson kifejezésre, gazdagodjék és legyen egyre érettebbé. Így

még akkor is, ha nélkülözniök kell a sok esetben forrón óhajtott gyermekáldást, a házasság azért teljes életközösség marad, megőrzi értékét és felbonthatatlanságát.

51. – *(A hitvesi szerelem és az élet tisztelete)*

A zsinat tudja, hogy a mai életkörülmények sokszor akadályozzák a hitveseket házaséletük harmonikus kialakításában: olyan helyzetbe juthatnak, hogy gyermekeik számát, legalábbis egy időre, nem növelhetik és a hitvesi szerelmi élet s a teljes életközösség sem tartható fenn nehézség nélkül. Ha pedig a bensőséges házasélet félbeszakad, nem ritkán veszélybe kerülhet a házasság egyik java, a hűség, és megsínyli azt a másik java: a gyermek, mert könnyen elmarad a nevelése és hiányozni fog a bátorság a további gyermekek elvállalásához.

Némelyek nem átallanak tisztességtelen megoldásokat ajánlani ezekre a problémákra, és nem rettennek vissza még az élet kioltásától sem. Az egyház azonban figyelmeztet arra, hogy nem lehet ellentmondás az isteni törvények között: az élet továbbadása és az igazi hitvesi szerelem ápolása között.

Isten ugyanis mint az élet Ura az emberekre bízta rá az élet fenntartásának kitüntető szolgálatát, és ezt emberhez méltó módon kell végezni. Az életet tehát a leggondosabban kell óvni, már a fogamzástól kezdve. A magzatelhajtás is, a csecsemők megölése is szégyenletes bűntett. Az emberi nemiség és az ember életadó képessége csodálatosan fölötte áll mindannak, amivel az életnek az övénél alacsonyabb szintjein találkozunk. Ezért nagy tisztelet illeti meg éppen a házasélet sajátos aktusait is, amennyiben azok az ember veleszületett méltóságának megfelelően folynak le. Amikor tehát a házastársi szerelemnek és az élet felelősséggel teljes továbbadásának egybehangolásáról van szó, az eljárásmód erkölcsi jósága vagy rosszasága nem csupán a tiszta szándékon és az indítékok értékelésén múlik. Olyan tárgyi kritériumok alapján kell ebben dönteni, amelyek a személynek és aktusainak természetén alapulnak s amelyek mind a kölcsönös odaadásnak mind pedig az emberi életfakasztásnak csorbítatlan értelmét megőrzik az igazi szerelem légkörében. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha a házastársak őszinte lélekkel ápolják magukban a hitvesi tisztaság erényét. Az egyház tagjai ezekhez az elvekhez tartják magukat. Nem szabad a születésszabályozás terén olyan utakra lépniök, amelyeket a tanítóhivatal az isteni törvény magyarázatában elítél.[119]

Egyébként is legyen arról meggyőződve mindenki, hogy az ember életét és az életfakasztás feladatát nem lehet ennek a világnak kereteibe szorítani, ennek mértékével mérni és csak ebből kiindulva értelmezni, hanem mindig figyelembe kell venni az ember örök rendeltetését is.

52. – *(A házasság és a család helyzetének javítása közös feladat)*

A családról elmondható, hogy a gazdagabb emberség iskolája. Életének és küldetésének teljességét azonban csak akkor érheti el, ha a házastársakban megvan a szívek és lelkek közössége, az egyetértés, a gyermekek nevelését pedig szorgos együttműködéssel végzik a szülők. Az apa tevékeny jelenléte igen előnyös hatással van a gyermekek jellemének alakulására. A gyermekek, különösképpen a kisebbek rászorulnak arra, hogy az anya otthonának élhessen. Ezt tehát lehetővé kell tenni, de úgy, hogy az asszony jogos társadalmi felemelkedése is biztosítva legyen. A gyermekeket úgy neveljék és oktassák, hogy felnőtt korba jutva teljes felelősségtudattal kövessék hivatásukat, esetleg az egyházi hivatást is, és képesek legyenek az életben akként elhelyezkedni, hogy házasságra lépve a maguk családját kedvező erkölcsi, társadalmi és gaz-

dasági körülmények között alapíthassák meg. A szülőkre és gyámokra tartozik, hogy családalapításkor okos tanácsokkal irányítsák a fiatalokat; ezek viszont készségesen hallgassák meg őket. Nem szabad azonban sem közvetlenül sem közvetve kényszeríteni a fiatalokat házasságkötésre vagy meghatározott élettárs választására.

A család a társadalom alapja; benne különböző nemzedékek élnek együtt, és segítik egymást a nagyobb bölcsesség megszerzésében és abban, hogyan lehet az egyén jogait összehangolni a társadalmi élet egyéb követelményeivel. Azok tehát, akik hatni tudnak a közösségekre és társadalmi csoportokra, erőteljesen sürgessék a házasság és a család helyzetének javítását. A közhatalom tartsa szent kötelességének, hogy elismerje, óvja és erősítse a házasság és a család igazi természetét, védje a közerkölcsöket és segítse a családok boldogulását. Biztosítani kell a szülők jogát ahhoz, hogy gyermekeknek adjanak életet és őket a családi körben felnevelhessék. Előrelátó törvényhozás és különféle kezdeményezések védelmezzék és megfelelően támogassák azokat is, akik sajnálatosan nélkülözik a családi otthon melegét.

A keresztény hívők – jól értékesítve az időt[120] és megkülönböztetve az örök értékeket a múlandóktól – kitartóan növeljék a házasság és a család megbecsülését mind életük tanúságtételével, mind pedig a jóakaratú emberekkel együttműködve, így, a nehézségeket leküzdve, biztosítsák a családnak a szükségeseket és mindazt, ami korunkban megkönnyíti az életet. E cél eléréséhez nagy segítség lesz a hívők keresztény érzülete, az emberek egészséges erkölcsi felfogása, valamint a hittudósok bölcsessége és szakértelme.

A tudósok, kivált a biológia, orvostudomány, társadalomtan és lélektan szakemberei nagyon jó szolgálatot tehetnek a házasság és a család intézményének és a lelkiismeretek nyugalmának, ha kutatásaikat összehangolva iparkodnak egyre jobban megvilágítani azokat a feltételeket, amelyek erkölcsileg kifogástalan születésszabályozásra adnak módot.

A papság kötelessége, hogy miután kellő kiképzést kapott a családi élet kérdéseiben, erősítse a házastársakat hivatásukban, hitvesi és családi életükben; lelkipásztori eszközeik: az Isten igéjének hirdetése, a liturgia és a lelki segítségnyújtás egyéb módjai. Nehéz helyzeteikben megértően és türelmesen bátorítsák a házastársakat és erősítsék bennük a szeretetet, hogy családjuk sugározza a fényt és a meleget.

A különféle szervezetek, kiváltképpen a család-szövetségek törekedjenek tanítással és tettekel támogatni a fiatalságot is, a házas embereket is, és különös figyelemmel az új házasokat. Iparkodjanak ránevelni őket a családi, a társadalmi és az apostoli életre.

Az élő Isten képmásává alkotott, és a személyiség méltóságával felruházott házastársak forrjanak össze a szeretetben, egyező gondolkodásban és egymás kölcsönös megszentelésében[121] kövessék Krisztust, az élet forrását;[122] hivatásuknak örömeiben és áldozataiban és hűséges szerelmükkel is tanúskodjanak annak a szeretetnek misztériumáról, amelyet Urunk nyilatkoztatott ki a világnak halálával és feltámadásával.

II. fejezet

A KULTÚRA HELYES FEJLESZTÉSE

53. – *(Bevezetés)*

Az emberi személy jellegzetes vonása, hogy csak kultúra által, azaz a természet javainak és értékeinek továbbfejlesztése által juthat el az igazi és teljes emberségre. Ahol tehát emberi élettel találkozunk, ott természet és kultúra a legszorosabban összefonódik.

A *kultúra* szó általános értelemben véve mindazt jelenti, amivel a maga sokirányú szellemi és testi képességét kimüveli és kibontakoztatja az ember. Ismeretszerzés és munka által meghódítani igyekszik az egész világot, az erkölcsök és az intézmények tökéletesítésével pedig emberiesebbé teszi a közösségi életet a családban és az egész társadalomban, végül, az idők folyamán műveiben fejezi ki, közli másokkal és örökíti meg lelkének nagy élményeit és törekvéseit, hogy azok sokaknak, sőt az egész emberiségnek felemelkedését szolgálják.

Ez magyarázza, hogy a kultúrának szükségszerűen történeti és társadalmi arculata van, és hogy a *kultúra* szó gyakran társadalomtudományos vagy néprajzi értelmet is kap. Ily értelemben beszélhetünk a kultúrák pluralitásáról. Más és más közösségi életforma és egymástól eltérő értékrangsor származik ugyanis abból, hogy mindig különböző a tárgyak használata, a munka végzése, az önkifejezés módja, a vallás gyakorlása, az erkölcsök kialakítása, a törvények és jogi intézmények megalkotása, a tudás és a mesterségek fejlesztése és a művészi szépség szolgálata. Így lesz az egyes közösségeken belül az áthagyományozott szokásokból sajátos örökség. És így jön létre az a körülhatárolt és történeti miliő, amelybe minden nép és kor embere beleilleszkedik. E miliőből meríti azokat az értékeket, amelyekkel hozzájárul az emberi és társadalmi művelődés továbbfejlesztéséhez.

I. A kultúra helyzete a mai világban

54. – *(Új életformák)*

A modern ember életkörülményei szociális és kulturális szempontból annyira megváltoztak, hogy az emberiség történetének új korszakáról lehet beszélni.[123] Következésképpen új utak is nyílnak a kultúra gazdagítására és terjesztésére. Ezeket az utakat már megépítették a rendkívüli mértékben tökéletesített természettudományok, ember- és társadalomtudományok, a műszaki tudományok, valamint a kölcsönös érintkezés csodálatos eszközei és ezek fejlett, jól kiépített hálózata. Ennek megfelelően a mai kultúrának különleges jellegzetességei vannak: az úgynevezett egzakt tudományok igen nagy mértékben fejlesztik a kritikai érzéket; az újabb lélektani kutatások mélyebb magyarázatát adják az emberi tevékenységnek, a történettudományok nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy minden dolgot változékonyságának és fejlődésének szempontjából nézzünk; az életmódok és szokások fokozatosan egyformává lesznek; az iparosodás, a városiasodás és egyéb okok, amelyek előmozdítják, hogy egyre inkább tömegben éljen az ember, a kultúra új formáit teremtik meg (tömegkultúra). Mindebből pedig új gondolkodás- és cselekvésmódok, és a szabad idő felhasználásának új lehetőségei születnek meg. A különféle kultúrák kincsei ugyanekkor egyre inkább hozzáférhetővé lesznek mindenki számára, mert a népek és társadalmi csoportok között elevenebbé válik az érintkezés. Így lassankint kialakul

a kultúrának egyetemesebb formája, amely annál inkább elősegíti és kifejezi majd az emberiség egységét, minél jobban becsüli a különböző kultúrák sajátosságait.

55. – *(A kultúrát teremtő ember)*

Minden társadalmi csoportban és nemzetben egyre több férfi és női érzi magát saját közösségi kultúrája alakítójának és gazdagítójának. Mindinkább fokozódik az önrendelkezés igénye az egész világon, és vele együtt a felelősségérzet; ez roppant sokat jelent az emberiség szellemi és erkölcsi érettsége szempontjából. Jelentősége még világosabban kitűnik, ha a világ egységesülésére gondolunk, és arra a reánk váró feladatra, hogy jobb világot építsünk igazságban és igazságosságban. Így tehát egy új humanizmus születésének vagyunk tanúi: amelyben az számít embernek, aki vállalja a felelősséget az embertestvérekért és a történelem alakulásáért.

56. – *(Megoldásra váró feladatok)*

Ilyen körülmények között nem csoda, ha az ember, érezve felelősségét a kultúra haladásáért, egyfelől mind nagyobb reménységgel telik el, másfelől azonban szorongó lélekkel nézi a sok ellentmondást, amelyet neki kell feloldania.

Mit kell tenni, hogy a kultúrák egyre gyakoribb találkozása őszinte és gyümölcsöző párbeszédre vezessen a különböző csoportok és nemzetek között, de ne bolygassa fel a közösségek életét, ne merítse feledésbe az elődök bölcsességét és ne mossa el a népek jellegzetességeit?

Hogyan lehet fokozni az új kultúra lendületét és terjeszkedését, hogy közben veszendőbe ne menjen az őszinte ragaszkodás az örökség: a hagyományok iránt? Különösképpen éget ez a kérdés ott, ahol a természettudományok és a technika hatalmas előretöréséből keletkezett kultúrát kell összhangba hozni azzal a szellemi műveltséggel, amely a különféle hagyományú klasszikus tanulmányokból táplálkozik.

Hogyan lehet a szaktudományok igen rohamos és egyre fokozódó elaprózódását összehangolni egységbe-hozásuk igényével; és egyszersmind hogyan lehet ezután is megőrizni az emberekben a bölcsességre vezető szemlélődés és csodálat képességét?

Mit kell tenni, hogy világszerte minden embernek jusson a kultúra kincseiből, noha időközben a magasabb értelmiségi réteg műveltsége egyre gazdagabb lesz és egyre inkább sokrétűvé válik?

Végül, mi módon kell jogosnak elismerni azt az autonómiát, amelyet a kultúra igényel magának, hogy ilyenképpen egy merőben evilági vagy éppen vallásellenes humanizmusba ne jussunk?

Mindenesetre a felsorolt ellentmondások közepette is, úgy kell ma fejleszteni a kultúrát, hogy a teljes emberi személyiséget harmonikusan kiművelje és támogassa az embereket mindazokban a feladatokban, amelyeknek betöltésére egy egyetlen nagy emberi család testvéries egységében valamennyien hivatottak, és kiváltképpen a keresztények.

II. A kultúra fejlesztésének néhány alapelve

57. – *(Hit és kultúra)*

Vándorútjukon az égi haza felé Krisztus hívei azt keressék és arra legyen gondjuk, ami ott fönt van.[124] Emiatt azonban nemhogy kisebbednék, hanem inkább súlyosbodik feladatuk, hogy együtt dolgozzanak minden emberrel egy óhajtott emberibb világ felépítésén. A keresztény hit misztériuma pedig valóban felbecsülhetetlen ösztönzést és támogatást ad nekik ahhoz, hogy ezt a feladatot minél odaadóbban teljesítsék, különösképpen pedig ahhoz, hogy felismerjék e munkálkodásuk teljes értelmét, amelyből kitűnik, hogy a kultúráért való fáradozás kiváló helyet fog-

lal el az ember hivatásának egészében.

Amikor ugyanis az ember keze munkájával vagy technikai eszközökkel megműveli a földet, hogy teremjen és az emberiség egyetemes családjának méltó lakóhelyévé váljék, vagy amikor tudatosan részt vesz a közéletben, akkor Istennek a történelem hajnalán kinyilvánított szándékát hajtja végre, parancsát a föld meghódítására és a teremtés továbbfejlesztésére,[125] és egyúttal saját magát is kiműveli. Ugyanekkor eleget tesz Krisztus nagy parancsának is, hogy testvéreinek szolgálatára szentelje magát.

Ezenkívül, amikor bölcseleti, történelmi, matematikai tanulmányokba vagy a természettudományokba merül az ember, vagy pedig ha művészi tevékenységet folytat, jelentősen hozzájárulhat ahhoz, hogy a nagy emberi család felemelkedjék az igaznak, a jónak és a szépnek a világába és az egyetemes érték meglátására; így fényesebben világosítja meg az emberiséget az a csodálatos bölcsesség, amely ősidőktől fogva Isten mellett volt, mindent vele rendezett el; játszott az egész földkerekségen és örömmel volt az emberek fiai között.[126]

Magától értetődik, hogy a lélek, amely így már kevésbé lesz rabja a tárgyi világnak, akadálytalanabbul emelkedhet fel a Teremtő imádására és szemlélésére. Sőt a kegyelem ösztönzésére kész lesz elismerni Isten igéjét, aki megtestesült, hogy mindenkit üdvözítsen és önmagában mint főben egyesítsen, de aki már előzőleg is a világban volt, mint „az igazi világosság, amely minden embert megvilágít" (Jn 1,9).[127]

Sem a természettudomány, sem a technika nem képes a maga módszereivel a lét gyökereiig lehatolni; mégis, mai haladásuk kétségkívül tápot adhat egy bizonyos fenomenalizmusnak és az agnoszticizmusnak, ha a természettudományos módszert helytelenül a teljes igazság felismeréséhez vezető legfőbb szabály gyanánt fogják fel. Sőt fenyeget a veszély, hogy az ember túlságosan is megbízva korunk vívmányaiban úgy véli, hogy elegendő már önmagának, és nálánál magasabbrendűt már nem is keres.

Ezek az áldásosnak nem mondható jelenségek azonban nem szükségszerűen folynak a mai kultúrából; nem is szabad miattuk abba a kísértésbe esnünk, hogy ne ismerjük el a mai kultúra kétségtelen értékeit. Ezek közé számítanak a természettudományok ápolása, az igazsághoz való szigorú hűség a természettudományos kutatásokban, annak szükségessége, hogy többen együtt dolgozzanak szakmai csoportokban, érzék a nemzetekfölötti együvétartozás iránt. Ilyen érték a szakemberek egyre élénkebb felelősségtudata, hogy segíteniök sőt védeniök kell embertársaikat, végül az a törekvés, hogy jobb életfeltételeket biztosítsanak mindenkinek, de különösen azoknak, akik vagy nem tehetnek sorsukról, vagy műveletlenségben sínylődnek. A felsorolt értékek bizonyos fokig előkészíthetik az evangéliumi üzenet befogadását; ezt isteni szeretettel élő valósággá teheti az, aki eljött, hogy üdvözítse a világot.

58. – *(Krisztus evangéliumának és a kultúrának sokrétű kapcsolata)*

Az üdvösség üzenete és a kultúra között számos kapcsolatot találunk. Isten a különböző korok sajátos kultúrájához igazodva szólott, midőn népének kinyilatkoztatta magát, amíg csak teljesen meg nem nyilatkozott testet-öltött Fiában.

Hasonlóképpen az egyház is, amely változó körülmények között élt és az idők folyamán, felhasználta a különféle kultúrák vívmányait, hogy igehirdetése által minden nép körében terjessze és kifejtse Krisztus üzenetét, tanulmányozza és mélyebben megértse azt, s a liturgia cselekményeiben meg a hívők sokféle közösségének életében jobban szemléltesse.

Az egyház nincs hozzákötve kizárólagosan és elválaszthatatlanul egyetlen

fajhoz vagy nemzethez, egyetlen sajátos életformához, egyetlen ősi vagy új szokáshoz sem, minthogy minden kor és minden földrész valamennyi népéhez szól a küldetése. Ragaszkodik a maga hagyományaihoz, de egyszersmind tudatában van egyetemes küldetésének, egybe tud fonódni a különféle kultúrákkal, ez pedig mind az egyházat, mind a kultúrákat gazdagítja.

A krisztusi örömhír állandóan megújítja a bűnbeesett ember életét és kultúráját. Eredményesen küzd a bűn folytonos és veszélyes csábításából eredő tévedések és bajok ellen. A népek erkölcseit szüntelenül tisztogatja és nemesíti. Istentől származó gazdagságával mintegy belülről termékenyíti meg, erősíti, kiegészíti, sőt Krisztusban meg is újítja[128] minden egyes nép vagy kor lelki értékeit és képességeit. Amikor az egyház eleget tesz a maga sajátos feladatának,[129] már ezzel is sarkallja és gyarapítja a kultúrát meg a civilizációt, és működésével, liturgiájával is, belső szabadságra neveli az embert.

59. – *(A kultúra célja és autonómiája)* Az egyház az említett szempontok alapján mindenkit arra emlékeztet, hogy a kultúrának a személyiség teljes tökéletesedését, a közösség meg az egész emberiség javát kell szolgálnia. Éppen ezért úgy kell kimüvelni a szellemet, hogy fokozódjék benne a képesség a csodálatra, a lényeglátásra, a szemlélődésre, az önálló ítéletalkotásra, továbbá a vallási, erkölcsi és szociális érzék kifejlesztésére.

A kultúra az ember eszes és társas természetének közvetlen következménye; kibontakozásához éppen ezért mindig szüksége van a neki kijáró szabadságra és a saját törvényei szerint való, jogos önálló cselekvés lehetőségére. Méltán követeli meg tehát, hogy megbecsüljék és joggal örvend bizonyos sérthetetlenségnek feltéve természetesen, hogy ügyel egyrészt a személy, másrészt pedig a mind a kisebb csoportok, mind az egyetemes közösség jogaira, a közjó határain belül.

Ez a zsinat megújítja az I. vatikáni zsinat tanítását és kijelenti: „a megismerésnek két rendje van", két külön rendje, éspedig a hité és az értelemé. Ugyanígy kijelenti: az egyház semmiképpen sem tiltja, hogy „a művészetek és a tudományok a maguk határai közt a saját elveiket és módszerüket kövessék". Ezért „ezt a jogos szabadságot elismerve" állítja és helyesli a zsinat a kultúrának, de kiváltképpen a természettudományoknak jogos autonómiáját.[130]

Mindebben az a követelmény is benne van, hogy az ember – tiszteletben tartva az erkölcsi rendet valamint a közösség érdekeit – az igazságot szabadon kutathassa, véleményét kinyilváníthassa és terjeszthessse. bármilyen szakmát választhasson, végül pedig, hogy igazsághoz hű tájékoztatást kapjon a közérdekű eseményekről.[131]

A közhatalomnak nem az a feladata, hogy meghatározza milyen legyen a kultúra. Csak a feltételeket kell megteremtenie és megfelelő segítséget kell nyújtania ahhoz, hogy mindenki kulturált életet élhessen, a nemzeti kisebbség is.[132] Ezért mindenekelőtt arra kell ügyelni, hogy a kultúra el ne térjen a maga céljától és ne kényszerüljön politikai vagy gazdasági hatalmasságok szolgálatába szegődni.

III. A keresztények néhány sürgető feladata a kultúra terén

60. – *(Jog a kultúrára)* Napjainkban már megnyílt a lehetősége annak, hogy az emberek nagy tömegeit megszabadítsák a tudatlanság bilincseiből. Nagyon időszerű feladat tehát, és ez kiváltképp a keresztényekre áll, hogy mindenki erőteljesen együttműködjék abból a célból, hogy – gazdasági és politikai téren, nemzeti és nemzetközi síkon egyaránt – olyan dön-

tő határozatok szülessenek, amelyek mindenütt és mindenki számára, a faj, a nem, a nemzetiség, a vallási vagy a társadalmi hovatartozás megkülönböztetése nélkül, elismerik és érvényesítik a személy méltóságának megfelelő jogot a kultúrához és a civilizációhoz. Gondoskodni kell tehát arról, hogy mindenki kielégítő mértékben hozzájusson a kultúra javaihoz, elsősorban az úgynevezett alapkultúra elemeit képező javakhoz, nehogy az írástudatlanság és a felelős öntevékenység hiánya sokakat akadályozzon a közjóhoz való igazán emberi hozzájárulásban.

Arra kell tehát törekedni, hogy magasabb szintű tanulmányokat mindenki folytasson, akinek megvan hozzá a tehetsége: mégpedig úgy, hogy a lehetőség szerint el is érje a társadalomban a képességeinek és szerzett tudásának megfelelő tisztséget, hivatalt vagy szolgálatot.[133] Így érheti el bármely nép körében minden ember és minden társadalmi réteg kulturális életének azt a teljes kibontakozását, amely összhangban van tehetségével és hagyományaival.

Komoly erőfeszítést kíván még az, hogy mindenki ráébredjen a kultúrához való jogára, de arra is, hogy köteles önmagát művelni és a művelődéshez másokat hozzásegíteni. Helyenként ugyanis az élet és a munka körülményei megbénítják a kultúrára szomjazó emberekben az akarást, sőt még a kultúra igényét is elfojtják. Különösképpen áll ez a földművesekre és az ipari munkásokra. Részükre tehát olyan munkafeltételeket kell teremteni, amelyek nem akadályozzák, hanem inkább segítik művelődésüket. A nők előtt már nyitva áll a tevékenység csaknem valamennyi területe; fontos azonban, hogy teljesértékűen vállalhassák a természetüknek megfelelő munkaköröket. Mindenki köteles elismerni és segíteni a nők sajátos és szükséges részvételét a kulturális életben.

61. – *(Az ember nevelése egyetemes kultúrára)*

Ma sokkalta nehezebb, mint valaha, egységbe foglalni a szakismereteket és tudományágakat. Minél nagyobb lesz ugyanis a tudnivalók tömege és szétágazottsága, annál kevésbé képes már az egyén áttekinteni és szerves egységbe foglalni az egészet; az *univerzális ember* típusa eltűnőben van. Viszont továbbra is köteles mindenki megmaradni egészen embernek, vagyis személyiségnek, amelyben a kiemelkedő értékek: az értelem, az akarat, a lelkiismeret és a testvériség. Ezeknek mind a teremtő Isten az alapja; Krisztus pedig csodálatra méltó módon helyreállította és magasabb létrendbe emelte valamennyit. Elsősorban a család töltheti be mintegy a szülőanya és a dajka szerepét abban a nevelésben, amelyik ezekre az értékekre teszi a hangsúlyt. A családban ugyanis a szeretet melegénél könnyűszerrel tanulják meg a gyermekek, mi a dolgok helyes értékrendje, a fiatalok lelkébe pedig, amint növekednek, szinte önkéntelenül vésődnek be a kultúra megbecsült formái.

A mai társadalomban egy és más igen jó szolgálatot tehet ennek a nevelésnek: kiváltképp a könyvek nagy száma, de a tömegkommunikációs eszközök kulturális és társadalmi hatása is; ezek egy egyetemes kultúra útját egyengethetik. Itt is, ott is rövidül a munkaidő, így egyre több embernek lesz több szabad ideje. Használja is fel mindenki helyesen a szabad időt a kikapcsolódásra, lelki és testi egészségének növelésére. Erre való a kedvtelésből végzett foglalatosság és ismeretszerzés, idegen tájak felkeresése (turizmus), amely tágítja az ember látókörét és egymás megismerésével gazdagítja az embereket; továbbá a sport és a sportrendezvények, amelyek megkönnyítik az egyén és a közösség lelki egyensúlyának megőrzését, és testvéries kapcsolatokat hoznak létre minden rendű és rangú, bármely nemzethez tar-

tozó és különböző fajú emberek között. A keresztények tehát legyenek rajta, hogy a kultúrának korunkra jellemző megnyilatkozásait és tömegmozgalmait emberies és keresztény szellem hassa át.

Mindez a lehetőség azonban még nem biztosítja a teljesértékű kulturális nevelést, ha közben tisztázatlan marad az a mélyre hatoló kérdés, hogy mi az értelme a kultúrának és a tudásnak a személyiség szempontjából.

62. – *(A kultúra és a civilizáció összehangolása a keresztény tanítással)*

Az egyház igen sokat tett a kultúráért. A tapasztalat mégis azt mutatja, hogy esetleges okok miatt nem mindig könnyű összehangolni a kultúrát és a kereszténységet.

A nehézségek nem gyöngítik szükségképpen a hitet, sőt a hit pontosabb és mélyebb megértésére serkentik az elmét. A természettudományok, a történelem és a bölcselet újabb vizsgálódásai és eredményei ugyanis új kérdéseket vetnek fel. Ezek a gyakorlati életet is érintik, és a hittudomány művelőitől is új kutatásokat követelnek. Ezenkívül arra ösztönzik őket, hogy igazodva a hittudományok saját módszereihez és követelményeihez, folyton-folyvást keressék a módját, hogy az addiginál alkalmasabban közölhessék a tanítást korunk embereivel. Hiszen más maga a hitletétemény, illetve az igazság, és megint más az előterjesztés módja; természetesen úgy, hogy az értelem és a jelentés ugyanaz marad.[134] A lelkipásztorkodásban nemcsak a teológiai elveket kell kielégítően ismerni és alkalmazni, hanem a világi tudományok eredményeit is, elsősorban a lélektan és a társadalomtudomány eredményeit; csak így lehet tisztultabb és érettebb hitéletre vezetni a híveket.

Az irodalom és a művészetek a maguk módján szintén sokat jelentenek az egyház élete számára. Arra törekszenek ugyanis, hogy kifürkésszék, milyen az ember, mik a problémái, és mit tapasztal, amikor megismeri és tökéletesíteni akarja önmagát és a világot. Igyekeznek feltárni az ember helyzetét a történelemben és a világmindenségben, szemléltetik szenvedéseit és örömeit, megkötöttségeit és erőit, sőt megálmodják a boldogabb emberi világot is. Így fel tudják emelni azt az emberi életet, amelyet sokféle formában ábrázolnak a koroknak és tájaknak megfelelően.

Arra kell tehát törekedni, hogy a művészek érezzék: az egyház elismeri munkásságukat és hogy megfelelő szabadságot élvezve, könnyebben teremthessenek kapcsolatokat a keresztény közösséggel. Az egyháznak el kell ismernie az új művészeti irányokat is, amelyek az egyes nemzetek és vidékek sajátosságának megfelelően tolmácsolják kortársaink ízlését. A szent helyen is találjanak otthonukra, ha méltó kifejezésmódjukkal és a liturgia követelményeinek megfelelően Istenhez emelik a lelket.[135]

Egy műalkotás többet mondhat Istenről, mint sok elvont ismeret, világosabbá teheti az értelem számára az evangéliumi tanítást, és azt úgy képes bemutatni, mint ami hozzátartozik az élethez.

A hívők tehát a legszorosabbb egységben éljenek kortársaikkal, iparkodjanak megérteni gondolkodásmódjukat és érzésvilágukat, amint az a szellemi kultúrában megmutatkozik. Az új tudományok és tanok, valamint az új felfedezések által nyert ismereteket kapcsolják össze a keresztény erkölccsel és a keresztény hitigazságok tanításával, hogy a vallás gyakorlása és a komoly erkölcsi magatartás lépést tartson náluk a természettudományos tájékozottsággal és a szüntelenül haladó technikával. Így képesek lesznek mindent az egészséges keresztény érzékkel megbírálni és értelmezni.

A papnevelő intézetekben és az egye-

temeken a hittudomány művelői igyekezzenek közös erőfeszítéssel és eszmecserével együttműködni más tudományok képviselőivel. A teológiai kutatás a kinyilatkoztatott igazság mélyeb megértését keresse, ugyanakkor azonban teremtsen kapcsolatokat saját korával is; csak így segítheti hozzá a tudósokat a hit teljesebb megértéséhez. Ezt az együttműködést jól hasznosíthatják a papság képzésénél; hogy az igehirdetők tudják az egyháznak Istenről, emberről, világról szóló tanítását úgy kifejteni kortársaik előtt, hogy ezek készségesen fogadják szavukat.[136] Az is fontos, hogy minél több világi hivő szerezzen kellő képzettséget a szent tudományokban, sőt hogy számosan közülük hivatásszerűen is szenteljék magukat ezeknek a tudományoknak, és azokat előbbre is vigyék. A hittudósok azonban csak akkor teljesíthetik feladatukat, ha minden hivőnek, egyházinak és világinak biztosítva van a kutatás, a gondolkodás és a szerény, de bátor véleménynyilvánítás jogos szabadsága mindabban, amiben szakértő.[137]

III. fejezet

A KÖZGAZDASÁGI ÉLET

63. – *(A közgazdasági élet néhány vonása)*

A közgazdasági életben is tisztelni és érvényesíteni kell a személy méltóságát, az ember csorbítatlan hivatását és az egész társadalom érdekét. Az ember ugyanis megteremtője, középpontja és célja az egész közgazdasági életnek.

Mint a társadalmi élet egyéb területeit, úgy a mai gazdálkodást is jellemzi az embernek egyre növekvő uralma a természet fölött. Jellemzik továbbá az egyéneknek, csoportoknak és népeknek egyre sűrűbb és jelentékenyebb kapcsolatai, sőt kölcsönös függése, valamint a közhatalom mind gyakoribb beavatkozása. Egyidejűleg a termelési módoknak s a javak és szolgáltatások cseréjének fejlődése alkalmassá tette a gazdasági életet arra, hogy jobban kielégíthesse a nagy emberi család fokozódó szükségleteit.

Nem hiányoznak azonban a nyugtalanító mozzanatok sem. Nagyon sok az olyan ember, kiváltképpen a gazdaságilag fejlett vidékeken, aki valósággal a gazdasági élet bűvöletébe került, úgyannyira, hogy csaknem az egész egyéni és társadalmi életét egy bizonyos közgazdasági szemlélet határozza meg. Megtalálhatók mind a kollektív gazdálkodást szorgalmazó nézeteknél, mind a többiek körében. Most, amikor a gazdasági élet fejlődése képes volna csökkenteni a társadalmi egyenlőtlenségeket, ha ésszerűen, emberségesen irányítanák és egybehangolnák ezt, lépten-nyomon inkább csak elmérgesíti a helyzetet, sőt helyenkint a gyengébbek szociális viszonyainak rosszabbodását és a szegények megalázását idézi elő. Még mindig óriási tömegek nélkülözik a legszükségesebbeket is, ugyanakkor mások, még a kevésbé fejlett vidékeken is, dúskálva élnek és tékozolják a javakat. Egymás mellett él a fényűzés és a nyomor. Míg egy kisebbség kezében rendkívül nagy hatalom összpontosul, addig sokaknak úgyszólván semmi lehetőségük sincs arra, hogy a saját kezdeményezésükből és a saját felelősségükre cselekedjenek, hiszen gyakran emberi személyhez méltatlan élet- és munkakörülmények között vergődnek.

A gazdasági és a társadalmi egyensúly hasonló hiányai mutatkoznak a

mezőgazdaság, az ipar és a szolgáltatások között, úgyszintén egyazon ország különböző vidékei között is. A gazdaságilag haladottabb nemzetek és a többi nemzet között egyre súlyosbodik az ellentét, ez pedig még a világbékét is veszélyeztetheti.

Kortársaink egyre éberebb lelkiismerettel érzik át ezeket az aránytalanságokat. Meggyőződésük, hogy a mai világ birtokában lévő roppant műszaki és gazdasági erők tudnák orvosolni ezt az áldatlan állapotot, és hogy kell is azt orvosolniok. Ehhez a célhoz azonban a közgazdasági élet sok reformján át vezet az út; sőt a gondolkodásmód és a magatartás gyökeres átalakítását kell megkívánni mindenkitől. Az egyház ennek érdekében a századok folyamán az evangélium fényénél kidolgozta, és kivált az utóbbi időkben elő is terjesztette az igazságosságnak és méltányosságnak józan elveit mind az egyéni és a társadalmi életre, mind pedig a nemzetközi életre vonatkozólag. A zsinat korunkat tartva szem előtt, hangsúlyozni szándékozik ezeket az elveket, és néhány eligazítást óhajt nyújtani, kiváltképp a gazdasági haladás kívánalmai szempontjából.[138]

I. – *A gazdasági haladás*

64. – *(Az ember szolgálatában)*

A mezőgazdasági és az ipari termelés fokozására, valamint a szolgáltatások növelésére törekedni napjainkban sokkalta jogosabb, mint valaha, hiszen nem is lehet másként gondoskodni az egyre szaporodó népességről, és csak így lehet kielégíteni az emberiség fokozódó igényeit. Támogatni kell tehát a műszaki fejlődést, az újító szellemet, a vállalatok létesítésére és bővítésére irányuló törekvést, a termelőmódszerek korszerűsítését és a termelésben részt vevők erőfeszítéseit, vagyis mindent, ami a gazdasági haladást szolgálja. Csakhogy a termelés alapvető célja nem a termékek halmozása, sem pedig a haszon vagy a hatalmaskodás, hanem az ember szolgálata. Mégpedig a teljes ember szolgálata, amely tehát tekintetbe veszi egyfelől az anyagi szükségleteknek, másfelől pedig az értelmi, erkölcsi, szellemi és vallási életnek igényeit. Azt mondottuk: az ember szolgálata, tehát minden emberé, minden embercsoporté, bármely fajhoz tartozzék és bármely világrészen lakjék is. Következésképpen a saját módszerei és törvényei szerint kell ugyan gyakorolni a gazdasági tevékenységet, de az erkölcsi rend korlátainak tiszteletben tartásával,[139] mégpedig úgy, hogy beteljesedjék Istennek az emberre vonatkozó terve.[140]

65. – *(Az ember ellenőrzése alatt)*

A gazdasági haladásnak az ember ellenőrzése alatt kell maradnia. Ezt az ellenőrzést nem szabad átengedni sem egy-két ember, sem a túlságosan nagy gazdasági hatalommal rendelkező csoportok önkényének, sem a politikai közösségnek, sem pedig némely hatalmasabb nemzetnek. Éppen ellenkezőleg, arra van szükség, hogy minden szinten minél többen, nemzetközi viszonylatban pedig az összes nemzetek cselekvően vegyenek részt a gazdasági haladás irányításában. Úgyszintén szükséges, hogy az egyesek és a szabad társulások öntevékeny kezdeményezéseit az államok törekvéseivel egyeztessék és célszerű szerves kapcsolatba hozzák.

A fejlődést nem szabad rábízni sem kizárólag az egyének gazdasági tevékenységének mintegy ösztönös menetére, sem csupán a köztekintély hatalmára. Ezért kell tévesnek minősíteni egyfelől azokat az elméleteket, amelyek a helytelenül értelmezett szabadság örve alatt ellene szegülnek a szükséges reformoknak, másfelől azokat, amelyek az egyes személyek és csoportok alapvető jogait kevesebbre értékelik, mint a termelés kollektív szervezését.[141]

Az állampolgárok pedig ne feledjék: joguk és kötelességük – és ezt az állam-

hatalomnak is el kell ismernie –, hogy lehetőségeikhez mérten hozzájáruljanak a maguk közösségének igazi haladásához. Különösen a gazdaságilag kevésbé fejlett országokban, ahol minden anyagi erőt sürgősen mozgósítani kellene, súlyos károkat okoznak a közjónak azok, akik kihasználatlanul hagyják a tulajdonukban lévő erőforrásokat, vagy megfosztják közösségüket attól az anyagi illetve szellemi segítségtől, amelyre a közösség rászorul. Ez a kivándorlás személyes jogára nem vonatkozik.

66. – *(A kirívó közgazdasági körülmények megszüntetése)*

Az igazságosság és a méltányosság igényeinek kielégítése végett teljes erővel arra kell törekedni, hogy a személyek jogainak és minden nép sajátos jellegének sérelme nélkül mielőbb megszűnjenek a jelenleg meglévő és gyakran csak továbbmélyülő, egyéni és társadalmi megkülönböztetéssel is együttjáró gazdasági egyenlőtlenségek. Tekintettel a mezőgazdasági termékek előállításának és értékesítésének különleges nehézségeire, sokfelé a földműveseket is segíteni kell hol a termelés fokozásában és a termékek értékesítésében, hol a szükséges fejlesztésben és beruházásokban, hol pedig méltányos jövedelem biztosításával, nehogy, mint gyakran előfordul, továbbra is alsóbbrendű állampolgároknak minősüljenek. A földművelők pedig, kivált a fiatalabbak, azon legyenek, hogy szakmai ismereteiket minél nagyobb mértékben gyarapítsák, mert különben nem fejlődhet a mezőgazdaság.[142]

Az igazságosság és a méltányosság megköveteli, hogy az a rugalmasság, mely a gazdasági élet szüntelen változásai miatt szükséges, visszaélések forrása ne legyen, különben az egyes dolgozók és a családjuk megélhetése bizonytalanná sőt kérdésessé válhat. Gondosan kerülni kell minden megkülönböztetést a munkafeltételek és a javadalmazás terén azoknak a munkásoknak hátrányára, akik noha más nemzetek köréből, vagy más vidékekről származnak, munkájukkal hozzájárulnak a nép vagy az országrész gazdasági előmeneteléhez. Ezenfelül mindenki, elsősorban a közhatalom, személyekként bánjék velük, nem pedig puszta termelő eszközök módjára. Segíteni kell őket, hogy családjukat maguk után hívhassák, illő lakást szerezhessenek maguknak, és támogatni kell őket abban is, hogy beilleszkedjenek a befogadó népnek vagy vidéknek társadalmi életébe. A lehetőség szerint természetesen inkább saját hazájukban és vidékükön kell munkaalkalmat teremteni részükre.

A jelenleg változásoknak kitett gazdasági ágazatokban, nevezetesen az ipari társadalomnak azokban az új formáiban, amelyekben például fokozódik az automatizálás, gondoskodni kell elegendő és mindenki számára megfelelő munkaalkalomról, valamint a megfelelő műszaki és szakmai képzés lehetőségéről. Biztosítani kell azok megélhetését és emberi méltóságát is, akik betegségük vagy életkoruk miatt nagyobb nehézségekkel küzdenek.

II. – *Néhány irányelv az egész közgazdasági élet szabályozására*

67. – *(A munka, a munkakörülmények, a szabad idő)*

A munka, amelyet a javak előállítására és cseréjére vagy a különféle gazdasági szolgáltatások nyújtására fordít az ember, előbbre való a gazdasági élet egyéb elemeinél, hiszen ezek csak eszközszámba mennek.

A munka ugyanis, akár önállóan vállalja az ember, akár bérért más végezteti vele, közvetlenül a személytől eredt; a személy pedig mintegy a maga keze nyomával látja el a természet dolgait, és akarata alá veti őket. Az ember a maga munkájával általában eltartja önmagát és övéit, kapcsolatot teremt test-

véreivel, az emberekkel, és szolgálatukra van, igazi szeretetet gyakorolhat, és Isten munkatársaként tökéletesítheti a teremtést. Sőt meggyőződésünk, hogy az ember Istennek felajánlott munkájával bekapcsolódik Jézus Krisztus megváltó művébe. Ő ugyanis azzal, hogy Názáretben kétkezi dolgozó volt, kimagasló méltósággal ruházta fel a munkát. Ebből következik, hogy mindenkinek kötelessége becsületesen dolgozni, és hogy mindenkinek joga van a munkához. A társadalomra tartozik, hogy adott körülményeikhez mérten a maga részéről is hozzásegítse tagjait megfelelő munkaalkalmakhoz. Végül pedig, úgy kell megfizetni a munkát, hogy az ember méltó életet biztosíthasson mind önmagának, mind övéinek anyagi, társadalmi, kulturális és lelki szempontból egyaránt, figyelembe véve kinek-kinek munkakörét és teljesítményét, valamint a vállalat helyzetét és a közjót.[143]

A gazdasági tevékenység többnyire emberek együttes erőfeszítéséből jön létre; ezért igazságtalanság és embertelenség, ha úgy szervezik és irányítják, hogy belőle a dolgozók bármelyikének kára származzék. Márpedig még napjainkban is gyakorta előfordul, hogy a dolgozók valamiképpen saját munkájuk rabszolgáivá alacsonyodnak. Ezt az úgynevezett gazdasági törvényszerűségek semmiképpen sem igazolják. Ezért a termelőmunka egész folyamatát a személy szükségleteihez és életviszonyaihoz kell igazítani; elsősorban a családi élethez, különös tekintettel a családanyákra, és mindenkor figyelembe véve a dolgozók nemét és életkorát. A dolgozóknak ezenfelül módot kell adni arra is, hogy saját képességeiket és személyiségüket éppen a munka végzésében bontakoztathassák ki. És noha idejüket és erejüket a felelősség-kívánta mértékben ebbe fektetik bele, legyen még elegendő pihenőjük és szabad idejük is családi, művelődési, társadalmi és vallásos életükre. Sőt, maradjon lehetőségük azoknak az erőiknek és képességeiknek szabad kifejlesztésére is, amelyeket szakmai munkájuk során esetleg csak kevéssé tudnak kibontakoztatni.

68. – *(Részvétel a vállalkozásokban és az egész gazdasági élet irányításában; bérharcok)*

A gazdasági vállalkozásokban személyek társulnak egymással, vagyis szabad és önálló emberek, akik Isten képmására vannak teremtve. Elő kell tehát segíteni, hogy célszerűen kidolgozásra váró módon mindannyian tevékeny szerephez jussanak a vállalatok ügyeinek irányításában,[144] akár tulajdonosok, akár munkavállalók, akár vezetők, akár dolgozók, tekintettel kinek-kinek a feladatkörére, és megtartva a munkavezetés szükséges egységét. Ma azonban már igen gyakran nem az egyes vállalatok kebelén belül, hanem felsőbb szinten, magasabbrangú intézményekben döntenek azokról a gazdasági és társadalmi feltételekről, amelyektől függ a dolgozók és gyermekeik jövendő sorsa. Szükséges tehát, hogy a dolgozóknak részük legyen ezeknek a határozatoknak meghozatalában is, mégpedig vagy személyesen, vagy szabadon választott megbízottak közvetítésével.

A személy alapvető jogai közé kell sorolni a dolgozóknak azt a jogát, hogy szabadon létesítsenek olyan szervezeteket, amelyek valóban képviselik őket, és befolyhatnak a gazdasági élet helyes irányának megszabásába, és azt a jogát is, hogy a megtorlás veszélye nélkül szabadon résztvehessenek e szervezetek tevékenységében. Ez a szervezett formában való részvétel, ha gazdasági és társadalmi téren egyre nagyobb hozzáértéssel párosul, napról napra növeli mindnyájukban a maguk feladatának és felelősségének tudatát. Általa jutnak el odáig, hogy képességeik és rátermettségük arányában munkatársaknak érezzék magukat az egész gazdasági és társadalmi haladásban és az egyetemes közjóról való gondoskodásban.

Ha pedig közgazdasági összeütközések támadnak, arra kell törekedni, hogy sikerüljön megtalálni a békés megoldást. Bármennyire igaz is, hogy először mindig a felek őszinte egymás közti párbeszédéhez kell folyamodni, a mai körülmények között mégis a sztrájk maradhat a szükséges, bár csak legvégső segítség egyrészt a dolgozók jogainak védelme, másrészt jogos követeléseik teljesülése érdekében. Mielőbb keresni kell azonban a tárgyaláshoz és az egyeztető megbeszéléshez vezető utakat.

69. – *(A föld javai minden emberért vannak)*

Isten minden ember és minden nép használatára szánta a földet mindazzal egyetemben, ami hozzátartozik. A teremtett javaknak méltányos arányban kell tehát eljutniok mindenkihez, az igazságosság vezetésével, a szeretet kíséretében.[145] A tulajdonnak több formája is lehet, a különféle és változékony körülmények szerint, az egyes népek jogrendjének megfelelően, és a javak egyetemes rendeltetésére mindig ügyelni kell. Az ember tehát, amikor a teremtett javakat használja, köteles úgy tekinteni jogszerűen birtokolt vagyonát, hogy az nemcsak a sajátja, hanem egyúttal közös is; közös abban az értelemben, hogy nemcsak neki magának, hanem másoknak is hasznára lehessen.[146] Egyébként mindenkit megillet a jog, hogy önmagának és családjának elegendő része legyen a javakból. Ezen a nézeten voltak már az egyházatyák és egyháztanítók is; azt tanították, hogy az ember köteles segíteni a rászorulókon, mégpedig nem csupán a feleslegéből.[147] Aki pedig végső szükséget szenved, annak joga van mások vagyonából megszerezni magának a szükségeseket.[148] Ma, amikor oly sokan éheznek a világon, a zsinat sürgető kéréssel fordul mindenkihez, egyénekhez és hatóságokhoz egyaránt, hogy jusson eszükbe az egyházatyák tanítása: Adj enni annak, akit éhhalál fenyeget; ha nem adsz, gyilkosa vagy.[149] Lehetőségei arányában tehát ki-ki ossza meg és hasznosítsa javait; segélyezze elsősorban azokat az egyéneket és népeket, akik, illetve amelyek e támogatás révén a maguk lábára állhatnak és így fejlődésnek indulhatnak.

Gazdaságilag kevésbé fejlett társadalmakban eléggé gyakori eset, hogy a közösség szokásai és hagyományai részben máris valóra váltják a javak közös rendeltetését. Ennek folytán a közösség minden tagja el van látva a legszükségesebb javakkal. Ne tekintsen azonban senki teljességgel változhatatlannak bizonyos szokásokat, ha azok már nem elégítik ki a mai idők új követelményeit. Másrészt viszont nem kell meggondolatlanul síkraszállni az olyan tiszteletreméltó szokások ellen, amelyek a mai adottságokhoz alkalmazva nagyszerűen beválhatnak továbbra is. A gazdaságilag erősen előrehaladott nemzeteknél pedig a gondoskodást és a biztonságot nyújtó társadalmi intézmények hálózata válthatja valóra a maga részéről a javak közös rendeltetését. Fejlesszék tovább a családi és szociális szolgáltatásokat, különösen ha a művelődést vagy a nevelést segítik. Minden ilyen intézmény szervezésénél azonban vigyázni kell, hogy miattuk az állampolgárok tartózkodókká ne legyenek a társadalommal szemben, ki ne vonják magukat vállalt kötelességeik terhe alól s ne vonakodjanak a szolgálatok vállalásától.

70. – *(Beruházások és pénzügyek)*

A beruházásoknak a maguk részéről arra kell irányulniuk, hogy mind a mostani, mind a jövő népesség számára elég munkaalkalmat és jövedelmet biztosítsanak. Akik döntenek ezekről a beruházásokról és a gazdasági élet irányításáról – akár egyének, akár csoportok, akár hatóságok – ezeket a célokat tartsák szem előtt. Ismerjék fel súlyos kötelességüket, hogy egyrészt gondoskodniuk kell mind az egyesek,

mind az egész közösség illő létfenntartásához szükséges javak előteremtéséről, másrészt előre fel kell mérniük a jövőbeli igényeket, és meg kell teremteniük az egyensúlyt a jelen egyéni és közösségi fogyasztásának szükségletei és a következő nemzedék számára szükséges beruházások között. Emellett mindig tartsák szemmel a gazdaságilag kevésbé haladott népek és országok égető szükségleteit is. A pénzügyi dolgokban pedig arra ügyeljenek, hogy sérelem ne érje se saját nemzetük, se más nemzetek javát. Gondoskodjanak továbbá, hogy a gazdaságilag gyengék igazságtalanul kárt ne szenvedjenek a pénz értékének változása miatt.

71. – *(Tulajdonszerzés és magántulajdon; a nagybirtok)*

A tulajdon és az anyagi javakkal való magánrendelkezés egyéb formái fokozottabban kifejezik, hogy az ember személy, és ezenfelül lehetővé teszik neki, hogy megtegye a magáét a társadalomban és a gazdasági életben. Igen fontos tehát akár az egyeseket, akár a közösségeket arra segíteni, hogy valamilyen mértékben anyagi javakhoz jussanak.

A magántulajdon vagy az anyagi javakkal való rendelkezésnek egy bizonyos lehetősége azt a mozgási teret biztosítja minden egyes ember részére, amely feltétlenül szükséges a személyi és családi önrendelkezéshez. Ezért az emberi szabadság kibővülésének kell tekinteni. Végül valamiképpen az állampolgári szabadságjogoknak is feltétele, minthogy feladat- és felelősségvállalásra ösztönöz.[150]

Ennek a rendelkező-képességnek vagy tulajdonnak különfélék a formái napjainkban, és egyre jobban el is térnek egymástól. De továbbra is a létbiztonság el nem hanyagolható forrása valamennyi, a szociális alapok és a társadalmi gondoskodással biztosított jogok és szolgáltatások mellett is. Áll ez nemcsak az anyagi tulajdonféleségekről, hanem az olyan nem-anyagi javakról is, amilyenek például a szakmai képességek.

A magántulajdon joga viszont nincsen ellentétben a köztulajdon jogának különféle formáival. Javakat mindenesetre csak az illetékes hatóság vehet köztulajdonba, a közjó követelményei szerint és annak határai között, méltányos kártalanítást nyújtva értük. A közhatalomra tartozik annak megakadályozása is, hogy valaki visszaéljen magántulajdonával a közjó rovására.[151]

A magántulajdonnak ugyanis természetéből folyó társadalmi jellege is van, s ez a javak közös rendeltetésének törvényében gyökerezik.[152] Ha nem törődnek ezzel a társadalmi jelleggel, akkor nagyon sokszor megtörténik, hogy a tulajdon intézménye kapzsiságra és súlyos zavarokra ad alkalmat, ellenzőinek ürügyet szolgáltatva még magának a jognak a kétségbevonására is.

Számos, gazdaságilag kevésbé haladott országban ott terpeszkednek még a nagy, sőt roppant nagy földbirtokok, amelyeket csak úgy-ahogy, vagy haszonlesésből egyáltalán nem művelnek meg – míg a nép nagyobb részének nincs földje, vagy csak törpebirtokos –, holott nyilvánvaló, hogy sürgősen növelni kellene a mezőgazdaság termeshozamát. Azok, akiket a tulajdonosok munkára felfogadnak, vagy azok, akik a birtokok egy részét bérlet címén művelik, nem ritkán csak emberhez méltatlan munkabérhez, illetve jövedelemhez jutnak, megfelelő lakásuk sincs, és még a közvetítők is kizsákmányolják őket. Minden létbiztonság híján, személyi kiszolgáltatottságban élnek, és így meg vannak fosztva az önálló és felelős cselekvésnek szinte minden lehetőségétől; szó sem lehet arról, hogy előre jussanak a kultúrában, vagy bármiképpen is részt vegyenek a társadalmi és politikai életben. Reformokra van tehát szükség, éspedig esetenként különböző célzatú reformokra, hogy emelkedjenek a jövedelmek, javuljanak a munkakörül-

mények, növekedjék a foglalkoztatottság biztonsága és legyen ösztönzés az önkéntes kezdeményezésre. Mi több, a kellően meg nem művelt ingatlanokat szét kell osztani azok között, akik e földeket jól megművelik. Amikor pedig erre sor kerül, biztosítsák számukra a szükséges tőkét és eszközöket, kiváltképp a továbbképzést és azt a jogot, hogy szövetkezetbe tömörülhessenek. Mindannyiszor pedig, amikor kisajátítást tesz szükségessé a közjó, méltányos kártalanítást kell megállapítani az összes körülmények figyelembevételével.

72. – *(A közgazdasági tevékenység és Krisztus országa)*

Azok a keresztények, akik cselekvő részesei a mai közgazdasági haladásnak és síkraszállnak az igazságosságért és a szeretet győzelméért, legyenek meggyőződve, hogy sokat tehetnek az emberiség jólétéért és a világ békéjéért. Egyénileg is, együttesen is mutassanak jó példát az ilyen irányú tevékenykedésben. Szerezzék meg az elengedhetetlenül szükséges szaktudást és tapasztalatot, de ügyeljenek tevékenységük alapelveire is, hűségben Krisztushoz és az ő evangéliumához, hogy egész egyéni és társadalmi életüket átitassa a nyolc boldogság szelleme, kiváltképp a szegénységé.

Ha valaki Krisztusnak engedelmeskedve elsősorban Isten országát keresi, erősebb és tisztább lesz benne a szívből fakadó készség, hogy minden embertestvérén segítsen és a szeretet sugallatára tökéletessé tegye az igazságosság művét.[153]

IV. fejezet

A POLITIKAI KÖZÖSSÉG ÉLETE

73. – *(A mai közélet)*

Korunkban mélyreható átalakulások figyelhetők meg a népek társadalmi szerkezetében és intézményeiben is. Ezek az átalakulások a népek kulturális, gazdasági és társadalmi fejlődésének következményei: viszont nagymértékben hatnak a politikai közösség életére is, kiváltképpen azzal, hogy módosítják mindenki jogait és kötelességeit, az állampolgári szabadság gyakorlatában és a közjóra való törekvésben, valamint a kapcsolatokat az egyes állampolgárok, a polgárok és a közhatalom között.

A világ különféle részein az emberi méltóság elevenebb tudata olyan politikai és jogi rendszer létrehozására késztet, amely jobban óvja a személy közéleti jogait, így például a gyülekezés, a társulás, a véleménynyilvánítás, valamint a magán- és a nyilvános vallásgyakorlás jogát. A személy jogainak oltalma szükségszerű feltétele annak, hogy az állampolgárok, akár egyénenként, akár csoportot képezve, tevékenyen részt vehessenek az állam életében és igazgatásában.

A kulturális, gazdasági és társadalmi haladással együtt sokakban erősödik az óhaj, hogy nagyobb részt vállalhassanak a politikai élet alakításában. Sokak lelkiismerete egyre jobban sürgeti, hogy védjék meg a nemzethez tartozó kisebbségek jogait, nem feledve kötelezettségeiket az állam iránt. Ezenfelül növekszik a más nézeteken levő vagy más vallású embertársak tisztelete. Egyidejűleg egy szélesebb körű mozgalom bontakozik ki annak érdekében, hogy való-

ban minden állampolgár élhessen jogaival, ne csak némely kiváltságos.

Helytelenek viszont az olyan politikai rendszerek, amelyek, hol itt, hol ott, korlátozzák az állampolgári vagy a vallási szabadságot, növelik a politikai szenvedélyek és bűntények áldozatainak számát; a közjó előmozdítása helyett jogtalan előnyöket biztosítanak valamelyik pártnak vagy éppen a vezetőknek.

A valóban emberies politikai élet kialakítására semmi sem alkalmasabb, mint fejleszteni az érzéket az igazságosságra, a jóindulatra és a közjó szolgálatára.

Nélkülözhetetlen továbbá egyre erősebb meggyőződés tárgyává tenni azokat az alapvető igazságokat, amelyek az állam természetét, a közhatalom célját, helyes gyakorlását és korlátait fejezik ki.

74. – (A politikai közösség természete és célja)

Az egyes emberek, családok és különféle csoportok, amelyek az állampolgárok közösségét alkotják, jól tudják, hogy nem képesek egymaguk megteremteni a teljes értelemben vett emberi életet. Szükségét érzik egy tágabb közösségnek, amelyen belül valamennyien szüntelenül egyesíthetik képességeiket a közjónak egyre eredményesebb szolgálatára.[154] Ezért politikai közösséget szerveznek, mégpedig különböző államformákkal. A politikai közösség tehát a közjó végett létezik, belőle meríti teljes igazolását és értelmét, benne gyökerezik veleszületett és saját joga. A közjó pedig magában foglalja mindazokat a társadalmi életfeltételeket, amelyek között az emberek, családok és társulások teljesebben és könnyebben érhetik el végső céljukat.[155]

A politikai közösségekben sok és sokféle ember él együtt. Joggal vallhatnak eltérő nézeteket. A politikai közösség azonban széthullana, ha ki-ki a maga elgondolása szerint járna el; ezért szükség van olyan tekintélyre, amely az összes polgárok erőfeszítéseit a közjóra irányítja. Ezt nem gépiesen vagy zsarnoki módra teszi, hanem mindenekelőtt mint erkölcsi erő, amely az emberek szabadságára és vállalt kötelezettségeik és feladataik tudatára épít.

Nyilvánvaló tehát, hogy a politikai közösség és a közhatalom az ember természetében gyökerezik s ezért hozzátartozik ahhoz a rendhez, amelyet Isten határozott meg; viszont a politikai rendszer megválasztása és a vezetők kijelölése a polgárok szabad döntésére van bízva.[156]

További következmény az, hogy a politikai tekintélyt akár a közösség egészében, akár az államot képviselő intézményekben mindig az erkölcsi rend korlátain belül kell gyakorolni a közjó, mégpedig a fejlődés távlatában szemlélt közjó érdekében, a törvényesen meghatározott, vagy meghatározásra váró jogrend szabályai szerint. Ilyenkor az állampolgárnak lelkiismeretbeli kötelessége az engedelmesség.[157] Mindebből viszont nyilvánvaló azok felelőssége, méltósága és fontossága, akik az állam élén állnak.

Ha a közhatalom túllépi illetékességének körét és elnyomja az állam polgárait, ezek ilyen esetben se vonakodjanak megtenni mindazt, amit a közjó tárgyilag megkövetel tőlük. Szabadságukban áll azonban saját jogaikat és polgártársaik jogait megvédeni az ilyen tekintély visszaéléseivel szemben, mindenestre tiszteletben tartva azokat a határokat, amelyeket a természetes erkölcs és az evangélium törvénye szab meg.

Az egyes népek sajátosságaik és eltérő történeti fejlődésük szerint állapítják meg részletesen alkotmányukat és szabályozzák a közhatalom gyakorlását. Mindkettőnek legyen célja a művelt, békeszerető és mindenki iránt jóindulatú ember kialakítása, a nagy emberi család javára.

75. – (Minden ember bekapcsolódása a közéletbe)

Teljes összhangban van az emberi természettel, hogy olyan alkotmányjogi struktúrákat találjanak, amelyek egyre jobban és bármi néven nevezendő megkülönböztetés kizárásával hathatósan biztosítják minden állampolgár szabad és cselekvő részvételét mind a politikai közösség jogi alapjainak megalkotásában, mind az állam irányításában, mind a különféle intézmények munkaterületének és céljainak meghatározásában, mind pedig a vezetők megválasztásában.[158] Tudja meg tehát minden állampolgár, hogy a közjó érdekében joga és egyben kötelessége a szavazás szabad lehetőségével élni. Az egyház pedig elismerésre és tiszteletre méltónak tartja azok munkáját, akik embertársaik szolgálatában az állam javának szentelik magukat és vállalják e tisztség terheit.

Szükség van tételes jogrendre, amely biztosítja a közhatalom feladatköreinek és szerveinek célszerű megosztását és egyúttal a hatékony és független jogvédelmet, hogy az állampolgároknak kötelességtudattal teljes közreműködése gyümölcsöző lehessen az állam mindennapi életében. El kell ismerni, tiszteletben kell tartani és tovább kell fejleszteni valamennyi személy, család és csoport jogait és jogaik gyakorlását,[159] nem feledve azokat a kötelességeket sem, amelyek minden állampolgárt terhelnek. E kötelességek közül meg kell említeni, hogy mindenki tartozik az államnak azokkal az anyagi és személyes szolgálatokkal, amelyeket a közjó megkíván. Az államférfiak ne bénítsák meg a családokat, a társadalmi vagy kulturális csoportokat, ezeket az egyén és az állam között elhelyezkedő testületeket vagy intézményeket, és ne tegyék lehetetlenné jogos és eredményes tevékenységüket, hanem inkább igyekezzenek azt készségesen és kellő sorrendben támogatni. Az állampolgárok viszont akár egyénenként, akár csoportot képezve, óvakodjanak attól, hogy túl nagy hatalmat juttassanak a köztekintélynek, de attól is, hogy indokolatlan és túlzott kedvezményeket és előnyöket követeljenek tőle, azaz csökkentsék a személyek, családok és társadalmi csoportok közjóhoz való hozzájárulásának a mértékét.

Korunknak egyre bonyolultabb körülményei arra kényszerítik a köztekintélyt, hogy mind gyakrabban avatkozzék bele társadalmi, gazdasági és kulturális ügyekbe olyan kedvezőbb feltételek teremtése végett, amelyek az addigiaknál hatékonyabban segítik az állampolgárokat és csoportjaikat, a teljes értelemben vett emberi célok szabad elérésében. Az országok sajátosságai és a népek fejlettségi foka szerint különbözőképp gondolható el a viszony, amely egyfelől a társadalmasodás,[160] másfelől a személy autonómiája és haladása között fennáll. Ha pedig valahol a közjó érdekében korlátozzák is egy időre a jogok gyakorlását, állítsák vissza a szabadságot, mihelyt a körülmények megváltoznak. Igazán embertelenség az, ha a politikai tekintély olyan totalitárius vagy diktatórikus formákat ölt, amelyek sértik a személyek és a társadalmi csoportok jogait.

Az állampolgárok ápolják magukban áldozatosan és hűségesen a hazaszeretetet, de minden szűkkeblűség nélkül, vagyis úgy, hogy mindig legyenek tekintettel arra a nagy emberi családra is, amely sokféle kötelékkel összekapcsolt fajokból, népekből és nemzetekből áll.

Krisztus összes hívei érezzék át, hogy saját külön hivatásuk van a politikai közösségben: példájukkal mindannyian mutassák meg, hogy él bennük a kötelesség tudata, és hogy odaadóan szolgálják a közjót. Így tettekkel mutassák meg, hogyan lehet összhangba hozni a tekintélyt a szabadsággal, a személyes kezdeményezést az egész társadalmi testület szoros együvétartozásával, a kellő egységet a termékeny sokféleséggel. A földi ügyek ren-

dezését illetően ismerjék el a véleménykülönbség jogosságát, és tiszteljék azokat a polgártársakat, akik egyénileg vagy csoportot képezve becsületesen védik eltérő álláspontjukat. A politikai pártoknak pedig kötelességük azt szorgalmazni, amit megítélésük szerint a közjó megkövetel, de sohasem szabad a közjónak elébe helyezni a maguk külön érdekeit.

Nagy gondot kell fordítani a nép, és főleg az ifjúság állampolgári és politikai nevelésére. E nevelés nélkül korunkban az állampolgárok nem tölthetik be jól szerepüket a politikai közösség életében. Akik alkalmasak, vagy tehetséget árulnak el a politika nehéz, de egyszersmind nemes mesterségére,[161] készüljenek fel rá, és a maguk kényelmével vagy áruba bocsátható érdekeivel nem törődve igyekezzenek azt gyakorolni. Megvesztegethetetlenül és okosan szálljanak síkra minden igazságtalanság és elnyomás, egy-egy személy vagy egyetlen politikai párt más véleményt nem tűrő önkényuralma ellen. De legyenek őszinték és méltányosak, sőt politikai szeretettel és eréllyel szenteljék magukat minden ember szolgálatára.

76. – (A politikai közösség és az egyház)

Nagyon fontos, hogy helyes szemlélet alakuljon ki – különösen pluralista társadalmakban – a politikai közösség és az egyház viszonyáról. Legyen továbbá világos a különbség a között, amit a keresztények, akár egyénenként, akár csoportot képezve, mint keresztény lelkiismeretű állampolgárok a maguk nevében cselekszenek, és a között, amit lelkipásztoraikkal együtt az egyház nevében cselekszenek.

Feladatánál és illetékességénél fogva az egyház semmiképpen sem elegyedik a politikai közösséggel és nincs kötve semmilyen politikai rendszerhez; jelzi is és oltalmazza is az emberi személy transzcendenciáját.

A politikai közösség és az egyház függetlenek egymástól a maguk területén: ott autonómiájuk van. Mind a kettő ugyanazoknak az embereknek a személyes és társadalmi hivatását szolgálja, bár más-más címen. Annál gyümölcsözőbb lesz szolgálatuk mindenki javára, minél jobban ápolják az egészséges együttműködést, a helyek és korok körülményei szerint. Az ember nincs beszorítva a földi létrendbe: a történelemben él, de örök hivatását érintetlenül megtartja. Az egyház viszont, mely a Megváltó emberszeretetére épült, ahhoz nyújt segédkezet, hogy jobban érvényesüljön az igazság és a szeretet a nemzeten belül és a nemzetek között. Azzal, hogy hirdeti az evangéliumi igazságot, és tanításával, valamint Krisztus híveinek tanúságtételével megvilágítja az emberi tevékenység minden ágát, egyúttal tiszteletben tartja és szorgalmazza az állampolgárok politikai szabadságát és felelősségét is.

Az apostoloknak és utódaiknak, valamint ezek munkatársainak az a küldetése, hogy hirdessék az emberiségnek Krisztust, mint a világ Megváltóját. Ezért apostoli feladatuk teljesítésében Isten hatalmára támaszkodnak; Isten pedig az evangélium erejét igen gyakran épp a tanúságtevők erőtlenségében nyilvánítja meg. Mindazoknak, akik az isteni ige szolgálatára szentelik magukat, az evangélium sajátos módszereire és eszközeire kell hagyatkozniok; ezek pedig sokban különböznek a földi állam eszközeitől.

Igaz ugyan, hogy a földi dolgok és amik az ember léthelyzetét tekintve ezt a világot felülmúlják, szorosan egybefonódnak, és az egyház maga is felhasználja az evilági dolgokat, amennyiben küldetése megköveteli. Reményét azonban nem veti a világi tekintélytől felajánlott kiváltságokba. Sőt le is fog mondani bizonyos törvényesen szerzett jogainak gyakorlásáról, mihelyt kiderül, hogy ezeknek a jogoknak a gyakorlása miatt kétségbe vonható: őszinte-e tanú-

ságtétele, vagy ha az új életkörülmények más rendezést követelnek. De mindig és mindenütt legyen meg az a joga, hogy igazi szabadságban hirdesse a hitet, előadhassa szociális tanítását, akadálytalanul teljesíthesse hivatását az emberek között, és hogy erkölcsi szempontból ítéletet mondhasson a politikai rendre vonatkozó dolgokról is, amennyiben így követelik az emberi személy alapvető jogai vagy a lelkek üdvössége; használhassa közben mindazokat az eszközöket – de csakis azokat –, amelyek a különféle korokhoz és körülményekhez mérten összhangban vannak az evangéliummal és mindenki javával.

Az egyház feladata, hogy támogasson és magasabb értékrendbe emeljen mindent, ami igaz, jó és szép csak található az emberi közösségben;[162] amikor pedig az evangéliumhoz ragaszkodva küldetését teljesíti a világban, Isten dicsőségére a békességet erősíti az emberek között.[163]

V. fejezet

A BÉKE VÉDELME, ÉS A NEMZETEK KÖZÖSSÉGÉNEK ERŐSÍTÉSE

77. – *(Bevezetés)*

A most folyó években, amikor dúló, vagy fenyegető háborúk velejáróiképpen roppant súllyal nehezednek az emberiségre a megpróbáltatások és szorongások, az egyetemes emberi család nagykorúságának sorsdöntő órájához érkezett. Jóllehet lassankint egységbe tömörül, és mindenhol egyre jobban rá is ébred egységére, mégis csak úgy teljesítheti a reá váró feladatot, vagyis csak úgy építhet igazán emberségesebb világot minden ember számára az egész földkerekségen, ha mindenki, megújhodott lélekkel, az igazi béke megvalósításáért fáradozik. Ezért ragyog föl ma új fényben az evangélium üzenete; mely összhangban van az emberiség magasabbrendű törekvéseivel és vágyaival; és boldognak mondja a békén munkálkodókat, „mert Isten fiainak hívják majd őket". (Mt 5,9).

A zsinat tehát megvilágítja a béke igazi, oly nemes fogalmát, elítéli a háború embertelenségét, majd sürgető felszólítással fordul a keresztényekhez, hogy Krisztusnak, a béke szerzőjének segítségével, együttműködve minden emberrel, szilárdítsák meg az igazságosságban és szeretetben megvalósuló békét és teremtsék elő a béke eszközeit.

78. – *(A béke természete)*

A béke nem egyszerűen az, hogy nincsen háború. Nem merőben az ellentétes erők puszta egyensúlyának állapota. Nem valósíthatja meg önkényuralom. A békét helyesen és szabatosan „az igazság művének" kell mondanunk (Iz 32,7). Annak a rendnek a gyümölcse, amelyet a társadalom számára Alapítója, az Isten gondolt el, és a mind tökéletesebb igazságosságra szomjazó embereknek kell megvalósítaniuk. Mert az emberiség közjavát elsődlegesen és magában véve örök törvény szabályozza ugyan, de az idők folyamán szüntelenül változnak a közjó közvetlen feltételei, és így a béke sincs egyszer s mindenkorra bebiztosítva, hanem folytonosan építeni kell. Ezenfelül, ingatag az emberi akarat és megsebezte a bűn, ezért a béke fenntartása minden egyes embertől megköveteli azt, hogy állhatatosan uralkodjék szenvedélyein, a közhatalomtól pedig azt, hogy éberen őrködjék.

Még ez sem elég. A békét a földön elérni csak akkor lehet, ha biztosítva van minden, ami a személyt megilleti, és ha az emberek bizalommal és önként bocsátják egymás rendelkezésére lelki és szellemi kincseiket. A béke felépítéséhez feltétlenül szükséges még a szilárd akarat, amely tiszteletben tartja a másikat, s az idegen népeket meg azok méltóságát, és szüntelenül élő valósággá teszi a testvériséget. Így nézve, a béke a szeretetnek is a gyümölcse, azé a szeretteté, amely nem nézi, hogy mit nem kíván már az igazságosság.

A földi béke, az embertestvér szeretetének gyümölcse, mása és eredménye Krisztus békéjének, amely az Atyaistenből árad ki. A testet öltött Fiú, a béke fejedelme ugyanis kereszthalála által maga békített ki minden embert Istennel, és egy népben és egy testben állítva helyre valamennyiük egységét, a saját testében ölte meg a gyűlöletet;[164] feltámadásának dicsőségében pedig a szeretet Lelkét árasztotta szét az emberek szívébe.

Éppen ezért minden kereszténynek szól a sürgető felhívás, hogy „szeretetben cselekedve az igazságot" (Ef 4,15) fogjanak össze minden igazán békeszerető emberrel, és együtt cselekedjék ki és valósítsák meg a békét.

Ugyanebben a szellemben, csak dicsérni tudjuk azokat, akik a jogaikért folytatott küzdelemben lemondanak az erőszakos cselekményekről, és a védelemnek azokhoz az eszközeihez folyamodnak, amelyek rendelkezésére állanak a gyengébbnek is; feltéve, ha ez mások vagy a közösség jogainak és kötelezettségeinek sérelme nélkül történhet.

Amilyen mértékben bűnösek az emberek, olyan mértékben fenyeget a háború réme és ez így is marad Krisztus eljöveteléig. Amilyen mértékben pedig egyesülnek a szeretetben, és így legyőzik a bűnt, olyan mértékben kudarcot vall az erőszak is, míg csak be nem teljesedik a szentírás szava: „Ők meg ekevassá kovácsolják kardjukat, és lándzsájukat szőlőmetsző késsé. Nemzet nem emel kardot nemzet ellen, és nem tanul többé hadviselést" (Iz 2,4).

I. – *A háború elkerülése*

79. – *(A háború embertelenségeinek megfékezése)*

Habár a legutóbbi nagy háborúk mérhetetlen anyagi és erkölcsi károkat zúdítottak világunkra, a háború mégsem tűnt el, hanem szakadatlanul pusztít a föld valamelyik részén. Sőt, amikor a különféle fajtájú természettudományos fegyvereket is harcba vetik, az a veszély fenyeget, hogy a háború eldurvulása olyan barbárságra ragadtatja a harcoló feleket, amely messze felülmúlja az elmúlt időkét. A mai bonyolult helyzet és a rendezetlen nemzetközi kapcsolatok miatt új, alattomos és felforgató módszerekkel folyhatnak hosszantartó, álcázott háborúk. A kegyetlen megfélemlítés eszközeit úgy tekintik, mint a háború viselésének új formáját.

A zsinat látja, milyen mélyponton van az emberiség, ezért mindenekelőtt arra hívja fel a figyelmet, hogy a népek természetben gyökerező jogrendje és e jog egyetemes elvei maradandóak és érvényesek. Az egyetemes emberiség lelkiismeretében egyre erőteljesebben élnek ezek az elvek. Az olyan cselekmények tehát, amelyek szándékosan semmibe veszik őket, valamint az ilyen cselekményekre kiadott parancsok bűncselekmények. A vak engedelmesség nem mentheti végrehajtóikat. Ilyen bűncselekmény-számba megy mindenekelőtt az, hogy kiirtanak egész népeket, nemzeteket vagy nemzeti kisebbségeket, mindegy, hogy milyen meggondolásból vagy milyen módszerrel. Kérlelhetetlen szigorral kell elítélni ezeket a borzalmas bűntetteket. Ugyanakkor a legnagyobb dicséretet érdemli azok bátorsága, akik nem félnek nyíltan ellenállni az ilyen parancsok kibocsátóinak.

A hadviselésről nemzetközi egyezmények vannak érvényben. Ezeket sok nemzet aláírta abból a célból, hogy kevésbé embertelenné váljanak a hadműveletek és következményeik. Ide tartoznak a sebesült katonák és a hadifoglyok sorsára vonatkozó egyezmények és egyéb megállapodások. Mindezeket a szerződéseket meg kell tartani; sőt mindenki köteles, de kivált az államok vezetőire és a kérdés szakértőire tartozik megtenni minden tőlük telhetőt, hogy az egyezmények tökéletesebbekké legyenek és így jobban és hatékonyabban fékezzék a háború embertelenségét. Méltányosnak látszik továbbá, hogy a törvények megértően intézkedjenek azokról, akik lelkiismereti okokból nem fognak fegyvert, de készek békés formában szolgálni az emberek közösségét.

A háború még nincs kiküszöbölve ebből a világból. És amíg a háború veszélye fennáll s nincs illetékes és megfelelő hatalommal ellátott nemzetközi tekintély, addig nem lehet megtagadni a kormányoktól az igazságos védekezés jogát, feltéve, hogy már kimerítették a békés megegyezés minden lehetőségét. Az államok vezetői és mindazok, akik osztoznak velük a közügyekért vállalt felelősségben, kötelesek tehát megvédeni a rájuk bízott népek létérdekeit és ezeket a komoly ügyeket valóban komolyan intézni. Más dolog azonban katonai erőt alkalmazni a népek igazságos védelmére, és más dolog nemzetek leigázására törekedni. A fegyverek ütőképessége magában véve még éppen nem törvényesíti azok bármilyen célzatú katonai vagy politikai felhasználását. Ha pedig sajnálatosan már kitört a háború, még emiatt sem válik egyszeriben minden megengedetté az ellenféllel szemben.

Akik pedig katonáskodva szolgálják hazájukat, ne másnak tekintsék magukat, mint olyanoknak, akik a népek biztonsága és szabadsága felett őrködnek. Ha szolgálatukat ebben a szellemben végzik, a béke megszilárdításához járulnak hozzá.

80. – *(A totális háború)*

A természettudományos fegyverek fejlődése mérhetetlenül megnövelte a háború borzalmasságát és gonoszságát. Ha ezeket a fegyvereket harcba vetik, óriási, senkit és semmit sem kímélő rombolásokat okozhatnak; messzi túllépik tehát a jogos védekezés határait. Sőt, ha az ilyen eszközöket, amelyek máris megtalálhatók a nagy nemzetek fegyvertáraiban, jelentős mértékben használnák, ebből a szembenálló felek mindegyikének csaknem teljes és mindenképpen kölcsönös megsemmisülése következnék, nem is szólva arról a tömérdek pusztításról és halálos mérgezésről, amely együtt járna e fegyverek használatával az egész földkerekségen.

Mindezek a tények arra kényszerítenek bennünket, hogy teljesen új szellemben vizsgáljuk meg a háború kérdését.[165] Tudja meg korunk emberisége, hogy szigorúan számot kell majd adnia háborús cselekményeiről. A holnap ugyanis nagyrészt az emberiség mai elhatározásaitól függ.

E megfontolások alapján és azonosítva magát a közelmúlt pápáival, akik a totális háborút nyilvánosan elítélték,[166] kijelenti a zsinat:

Minden olyan háborús cselekmény, amely egész városoknak vagy széles területeknek és lakosságuknak különbségtétel nélkül való elpusztítását eredményezheti, bűncselekmény Isten és ember ellen egyaránt. Ezért következetesen és habozás nélkül kárhoztatni kell.

A modern háborúnak különleges veszélyessége, hogy azoknak, akik a legújabb természettudományos fegyverek birtokában vannak, mintegy alkalmat ad az ilyen bűncselekmények elkövetésére, és hogy kérlelhetetlen következetességgel képes belehajszolni az emberek akaratát az egyre iszonyúbb döntésekbe. Nehogy ez valaha is bekövetkezzék, a földkerekség egybegyűlt püspökei kérve

kérnek mindenkit, elsősorban a nemzetek kormányzóit és a katonai vezetőket, hogy állandóan gondoljanak arra az óriási felelősségre, amely Isten és az egész emberiség színe előtt terheli őket.

81. – *(A fegyverkezési verseny)*
A természettudományos fegyvereket azonban nem csupán azért halmozzák, hogy háború esetén használhassák. Bármelyik fél védelmi biztonságát ugyanis a villámgyors megtorlás képessége szerint értékelik, így ez az évről évre súlyosbodó fegyverhalmozás fonák módon ugyan, de mégiscsak a netalán támadó ellenség viszarettentésére való. Sokan tartják, hogy ez a leghatékonyabb az összes eszközök között, amelyekkel napjainkban annyira-amennyire biztosítani lehet a békét a nemzetek között.

Bárhogyan is áll a dolog az elrettentésnek e módszere körül, legyen meggyőződve az emberiség, hogy a fegyverkezési verseny, amelyhez elég sok nemzet folyamodik, nem biztos útja a tartós béke megőrzésének, és hogy a belőle származó úgynevezett egyensúly sem a biztos és igazi béke. Ahelyett ugyanis, hogy kiküszöbölné a háború okait, inkább a súlyosbodásukkal fenyeget. Amíg mérhetetlen pénzt fordítanak egyre újabb és újabb fegyverek gyártására, addig nem lehet orvosolni a mai világban tapasztalható sokféle nyomorúságot. Ahelyett, hogy igazán és gyökeresen felszámolnák a nemzetek meglevő ellentéteit, még a világ többi részét is megfertőzik. Új utakat kell tehát választani, kezdve a lelkület megújításával, hogy megszűnjék ez a botrányos állapot, megszabaduljon a világ a bénító szorongástól és helyreálljon az igazi béke.

Ezért újból ki kell jelenteni: a fegyverkezési verseny az emberiség legsúlyosabb csapása, és tűrhetetlenül sérti a szegényeket. Nagyon kell tartani attól, hogy amennyiben tovább tart, egy napon majd megszüli mindazokat a végzetes bajokat, amelyeknek eszközeit nagyban gyártja.

Azok a katasztrófák, amelyeket az emberiség a lehetőségek közé sorolt, arra intenek, hogy igyekezzünk felhasználni az Isten-ajándékozta haladékot, amellyel még rendelkezünk: jobban tudatosítva felelősségünket találjuk meg az útját-módját, hogyan oldjuk meg emberhez méltóbb módon ellentéteinket. Az isteni Gondviselés sürgetően követeli tőlünk, hogy mi magunk szabadítsuk fel magunkat a háború ősi járma alól. Ha nem vállaljuk ezt az erőfeszítést, ki tudja, hová visz az a baljóslatú ösvény, amelyre léptünk.

82. – *(A háború általános tilalma és a nemzetközi tevékenység a háború elkerülésére)*
Nyilvánvaló tehát, hogy minden erőnket megfeszítve elő kell készítenünk azt az időt, amikor a nemzetek egyetértésével száműzhető lesz minden háború. Ez persze azt követeli, hogy egy olyan, és mindenki által elismert egyetemes hatalom létesüljön, amely kellő eréllyel képes megvalósítani az összes népekre vonatkozólag mind a biztonságot, mind az igazságosság gyakorlását, mind pedig a jogok tiszteletben tartását. Addig is azonban, amíg sor kerülhet ennek az annyira kívánatos tekintélynek intézményesítésére, az szükséges, hogy a mai legfőbb nemzetközi testületek minden erejükkel iparkodjanak kidolgozni minél alkalmasabb eszközöket a közös biztonság megvalósítására. A népek kölcsönös bizalmából kell fakadnia a békének, és ne a fegyverektől való rettegés kényszerítse azt a nemzetekre; ezért mindenki fáradozzék azon, hogy valahára véget érjen a fegyverkezési verseny, s valóban megkezdődjék a fegyverkezés csökkentése. Ebben pedig nem egyoldalúan kell eljárni, hanem lépésről lépésre igazodva egymáshoz olyan kölcsönös megállapodások alapján, amelyeket igazi és hatékony biztosítékok erősítenek.[167]

Addig is meg kell becsülni azokat az erőfeszítéseket, amelyek már történtek, vagy történnek, hogy elháruljon a hábo-

rú veszélye. Kapjon támogatást az a sok jóakaratú ember, aki vezető tisztsége nyomasztó gondjait hordozva és a mérhetetlen felelősség kínzó tudatában kiküszöbölni törekszik a háborút, amelytől maga is visszaretten, jóllehet képtelen eltekinteni az adott helyzet bonyolultságától. Kérve kérje mindenki az Istent, adjon erőt a vezetőknek, hogy állhatatosan dolgozzanak a csak elszánt akarattal felépíthető békén és segítsék bátran sikeres befejezéshez jutni a magasabbrendű emberszeretetnek ezt a művét. A vezetők feladata ma kétségtelenül azt kívánja meg tőlük, hogy figyelmük és látókörük terjedjen túl országuk határain; tagadják meg a nemzeti önzést s a más népeken való uralkodás vágyát, ápolják magukban a mélységes tiszteletet az egész emberiség iránt, amely oly sok fáradsággal közeledik máris a maga nagyobb egysége felé.

A béke és a leszerelés kérdéseiről eddig is folytak beható és hosszadalmas vizsgálódások és nemzetközi értekezletek; ezek mintegy első lépések a roppantul súlyos problémák megoldása felé. A jövőben még sürgetőbben kell szorgalmazni ezeket, hogy végre fogható eredmények is legyenek. De ne higgyék kortársaink, hogy elég néhány ember erőfeszítése, nekik maguknak pedig vágyaik fékezésével nem kell törődniök. A közvéleménytől és a tömegek érzelmeitől ugyanis igen-igen függenek a nemzetek vezetői, akik elvégre saját népük javának kezesei és egyben az egész világ javának munkálói. Hasztalan fáradoznak újra meg újra a béke építésén mindaddig, amíg az ellenségeskedés, megvetés, bizalmatlanság érzése, faji gyűlölködés meg az ideológiák merevsége megosztja, sőt szembefordítja egymással az embereket. Fontos és sürgős tehát átnevelni az emberek gondolkodását, új szellemmel áthatni a közvéleményt. A nevelők, főleg az ifjúság nevelői és a közvélemény irányítói tekintsék súlyos kötelességüknek, hogy az új, békét szerető szellemet mindenkibe beleplántálják. Mert szükséges, hogy mindannyian megváltoztassuk érzésvilágunkat, hogy szemünk kezdje látni az egész földkerekséget és azokat a teendőket is, amelyeket együtt tudunk végrehajtani az emberiség jobb sorsa érdekében.

Ne legyünk csalfa reménység áldozatai: ha félre nem teszünk minden ellenségeskedést és gyűlölséget, ha nem jönnek létre szilárd és becsületes egyezmények a jövő egyetemes békéjének biztosítására, akkor a máris súlyos válságban élő emberiségen csodálatos tudománya sem segít, és megérheti azt a gyászos órát, amelyikben már megtapasztalja a békét, de csak a halál szörnyű békéjét. Igen, Krisztus egyháza így beszél, hiszen körülveszik a jelen idők szorongásai. Szilárd reményét azonban nem adja fel. Újra meg újra készen áll, hogy – akár alkalmas, akár alkalmatlan – odakiáltsa korunknak az apostol üzenetét: „Nézzétek, itt a kellő idő", hogy megváltozzanak a szívek, „nézzétek, itt az üdvösség napja".[168]

II. *Egy nemzeteket átfogó közösség kiépítése*

83. – *(Az egyenetlenségek okai és ezek gyógyszerei)*

A béke építése mindenekelőtt azt követeli, hogy gyökerestül irtsák ki az ellentétek okait, elsősorban az igazságtalanságokat, amelyek végül is háborúra vezetnek. Az okok jelentős hányada ered kirívó gazdasági egyenlőtlenségekből, valamint szükséges orvoslásuk késedelméből. Soknak forrása viszont az uralomvágy és a másik személyiségének semmibevevése. Ha még mélyebbre nézünk, ott látjuk az irigységet, bizalmatlanságot, kevélységet és a többi önző szenvedélyt. Az ember nem képes elviselni a társadalmi rendezetlenséget; ennek következtében még akkor is szüntelenül mérgezik a világot a viszályok és az erőszakosságok, amikor nem dúl háború. Ráadásul ugyanezek a bajok a nemzetek kapcsolataiban is jelentkez-

nek; ezért feltétlenül szükséges, hogy e bajok leküzdésére vagy megelőzésére s a zabolátlan erőszakosságok megfékezésére jobban és szilárdabban működjenek együtt a nemzetközi intézmények, tevékenységüket pedig hangolják össze. Ugyanakkor lankadatlanul szorgalmazni kell olyan szervezetek létesítését, amelyek a békét szolgálják.

84. – *(A nemzetek közössége és a nemzetközi intézmények)*

Napjainkban egyre szorosabbak a kölcsönös kapcsolatok a földkerekség összes lakosai és összes nemzetei között. Most már tehát az egyetemes közjót kell szemmel tartani, annak feltételeit egyre jobban biztosítani. Ezért igazán halaszthatatlan, hogy a nemzetek nagy családja olyan közös szervezetet építsen ki magának, amely megfelel a mai feladatoknak, különös tekintettel arra a számos földrészre, amely még mindig tűrhetetlen ínséget szenved.

A célok elérése végett a nemzeteket átfogó közösség intézményeinek – mindegyiknek a maga körében – gondoskodniuk kell az emberekről, mind a társadalmi élet területén, ahová az élelmezés, az egészségügy, a nevelés és a munka tartozik, mind pedig különleges helyzetekben, amelyek hol itt, hol ott állnak elő. Ilyen feladataik: támogassák a fejlődésben lévő országok minden irányú kibontakozását, enyhítsék a szélrózsa minden irányába szétszóródott menekültek ínségét, segítsenek a kivándorlókon és családjukon.

A máris létező egyetemes vagy területi nemzetközi intézmények kétségtelenül nagy érdemeket szereznek az emberiség szolgálatában. Egy nagy alapozó munka első erőfeszítéseiben fáradnak; velük indul el az egész emberi közösség nemzetekfeletti összefogása. Ennek pedig az lesz a célja, hogy megoldódjanak korunk legsúlyosabb kérdései: meggyorsuljon a haladás a föld minden részén, és a háborúk minden változatát elkerüljék. Az egyháznak igazán örömet szerez, hogy ezeken a munkaterületeken az őszinte testvériség szelleme érvényesül keresztények és nem-keresztények között; ez a szellem sokszorozza meg az erőfeszítéseket a mérhetetlen nyomorúság felszámolására.

85. – *(Nemzetközi együttműködés gazdasági téren)*

Az emberiség mai egymásrautalsága megköveteli, hogy gazdasági téren is nagyobb legyen az együttműködés. Mert ha csaknem valamennyi nép el is nyerte már jogi önállóságát, még korántsem szabadultak meg a túl nagy egyenlőtlenségektől vagy a méltatlan függés minden formájától, és nincsenek túl minden súlyos és fenyegető belpolitikai problémán.

Egy-egy ilyen nemzet fejlődése emberben és pénzben kapott segítségtől függ. Minden egyes nemzet polgárait először is neveléssel és szakmai képzéssel fel kell készíteni, hogy elláthassák a gazdasági és társadalmi élet teendőit. Ehhez azonban más nemzetből való szakemberek bevonására van szükség, akik viszont ne fölényeskedjenek szolgálatukban, hanem legyenek igazi segítők és munkatársak. Ami pedig az anyagi támogatást illeti, ez a fejlődésben levő nemzeteken csak akkor segít, ha alaposan megváltoznak a világkereskedelem mai módszerei. A támogatás pedig, amelyet meg kell kapniok a fejlett országoktól, lehet ajándék, kölcsön, pénzügyi beruházás. Adják nagylelkűen és kapzsi számítás nélkül, és teljes becsületességgel használják fel.

Az igazán egyetemes gazdasági rend csak úgy alakulhat ki, ha véget vetnek a szertelen nyerészkedésnek, a nemzeti nagyravágyásnak, a politikai uralom hajhászásának, a militarista számításoknak és ideológiákat erőszakosan terjesztő mesterkedéseknek. Többféle gazdasági és társadalmi rendszer van a világban; kívánatos, hogy a szakemberek megtalálják ezekben az egészséges világkereskedelem közös alapjait. Megkönnyíti

a munkájukat, ha ki-ki félreteszi saját előítéleteit és késznek mutatkozik őszinte párbeszédre.

86. – *(Néhány hasznos irányelv)*
A nemzetekfeletti gazdasági együttműködéshez a következő irányelvek látszanak célravezetőknek.

a) A fejlődésben lévő nemzetek szívügye legyen polgáraik teljes emberi kibontakozása. Kifejezetten és megalkuvás nélkül törekedjenek erre, hiszen ez egész fejlődésük célja. Ne feledjék, hogy a haladás elsősorban maguknak az érdekelt népeknek munkájából és tehetségéből születik és gyorsul meg. A haladás feltétele éppen nem az idegen segély önmagában, hanem elsősorban a saját erőforrásaik teljes feltárása, a saját tehetségük és hagyományaik kiművelése. Ebben a dologban azoknak kell élen járniok, akik nagyobb befolyást gyakorolnak a többiekre.

b) A fejlett nemzeteket terheli viszont az az igen súlyos kötelesség, hogy segítsék említett feladatukban a fejlődésben lévő népeket. Korszerűsödjenek szellemiekben és anyagiakban úgy, ahogyan azt a világméretű együttműködés megszervezése megkívánja.

Gondosan ügyeljenek tehát a gyengébb és szegényebb nemzetek érdekeire, amikor velük kereskednek, hiszen ezek a nemzetek a saját létük fenntartása végett szorulnak rá termékeik eladására.

c) A nemzeteket átfogó közösségre tartozik viszont, hogy összehangolja és serkentse a fejlődést; közben azonban a legcélszerűbben és teljes méltányossággal osszák szét a segélyeket. Ennek a közösségnek a feladata még az egész világ gazdasági kapcsolatainak szabályozása is – természetesen a kisegítés elvének sérelme nélkül –, hogy az igazságosság érvényesüljön.

Külön intézmények mozdítsák elő és szabályozzák a nemzetközi kereskedelmet, főképpen a kevésbé fejlett országokkal való viszonylatban; ezek segítsék kiegyenlíteni azokat a hátrányokat, amelyek a nemzetek között fennálló igen nagy erőkülönbségekből származnak. Ennek a kereskedelem-szabályozásnak és a vele kapcsolatos műszaki, kulturális és pénzügyi segítségnek kell megadnia a szükséges támogatást a haladásra törekvő nemzeteknek, hogy kellőképpen fejlődő gazdasági életre tehessenek szert.

d) Sok esetben sürgetően szükséges a gazdasági és társadalmi struktúrák felülvizsgálása. Tartózkodni kell azonban olyan ipari beruházásoktól, amelyekre még nem érett meg a helyzet; elsősorban az olyanféléktől, amelyek nyújtanak ugyan anyagi előnyöket az embereknek, de lelki értékeik és fejlődésük rovására. Hiszen „nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden tanítással is, amely az Isten szájából származik" (Mt 4,4). A nagy emberi családban ugyanis mindenegyes nép önmagában és legnemesebb hagyományaiban hordozza egy részét annak a kincsnek, amelyet Isten az emberiségre bízott. Sajnos, sokan nem tudják, ki az adományozó.

87. – *(A népesedés növekedésével kapcsolatos nemzetközi kérdések)*
Feltétlenül szükség van nemzetközi összefogásra azokért a népekért, amelyeknek korunkban számos egyéb bajuk mellett súlyos gondot okoz népességük gyors szaporodása. Ez elég gyakori jelenség. Égetően sürgős, hogy az összes nemzetek, de különösen a gazdagabbak, széles körű és sokoldalú együttműködéssel megtalálják a módját, miként lehet előteremteni és az egész emberi közösség rendelkezésére bocsátani mindazt, ami az emberek élelmezéséhez és megfelelő kiműveléséhez szükséges. Nem egy nép ugyanis lényegesen javíthatná életfeltételeit, ha kellő oktatásban részesülve új műszaki eljárásokra térne át a mezőgazdaság ősi módszereiről, kellő okossággal alkalmazva az újat a saját körülményeihez, s ha jobb társadalmi rendet vezetne be és méltányosabban osztaná el a földtulajdont.

Illetékességük határain belül a kormányoknak megvannak a jogaik és kötelességeik nemzetük népesedési problémájával kapcsolatban. Rájuk tartozik tehát többek közt, hogy szociális és családvédelmi törvényeket hozzanak, a falu lakosságának városokba való özönlését szabályozzák és nekik tájékoztatást nyújtsanak a nemzet állapotáról és szükségleteiről. Manapság a népesedés kérdése élénken foglalkoztatja az embereket, kívánatos tehát, hogy a katolikus szakemberek, főleg az egyetemeken, nagy figyelemmel kísérjenek, sőt előbbre vigyenek minden idevágó kutatást és kezdeményezést.

Sokan állítják, hogy minden eszközzel és a közhatalom bármiféle beavatkozásával gyökeresen és mindenképpen csökkenteni kell a föld lakosságának szaporodását, vagy legalábbis bizonyos nemzetekét. A zsinat ezért nyomatékosan kér mindenkit, hogy tartózkodjék azoktól az akár államilag, akár magánkezdeményezésre ajánlott, olykor elő is írt megoldásoktól, amelyek ellene mondanak az erkölcsi törvényeknek. Az embernek a házassághoz és a gyermeknemzéshez való elidegeníthetetlen joga értelmében ugyanis a szülők helyes megítélésétől függ annak eldöntése, hogy hány gyermeket kívánnak világra hozni, és ez semmiképpen sem bízható a közhatalom megítélésére. Ámde a szülői megítélés feltételezi a helyesen kialakított lelkiismeretet. Ezért igen fontos, hogy mindenki számára lehetővé váljék annak a helyes és valóban emberi felelősségnek ébrentartása, amely a hely és a kor követelményeit figyelembe véve igazodik az isteni törvényhez. Ehhez viszont az szükséges, hogy mindenütt javuljanak a nevelési és társadalmi viszonyok, és főleg, hogy vallásos képzésben, vagy legalábbis teljesértékű erkölcsi oktatásban részesüljenek az emberek. Tájékoztassák is őket okosan azokról a módszerekről, amelyeket a természettudományos haladás derített fel, s amelyek segíthetik a házastársakat a születésszabályozásban. Szükséges azonban, hogy a módszerek megbízhatóak legyenek, és nyilvánvalóan összhangban álljanak az erkölcsi renddel.

88. – *(A keresztények feladata a segítségnyújtásban)*

Krisztus hívei készségesen és szívvel-lélekkel működjenek közre a nemzetközi rend felépítésében, őszintén tisztelve a szabadságjogokat és a testvéri barátságot. Dolgozzanak annál is inkább, mert a világ nagyobbik része még mindig akkora ínséget lát, hogy Krisztus a szegényekben szinte kiáltva sürgeti tanítványainál a szeretetet. Ne legyen többé az emberek botránya, hogy amíg néhány nemzet a javak özönében bővelkedik, és bizony polgáraik többségét a keresztény név ékesíti, addig mások az élethez szükséges javakat is nélkülözik, és éhínség, betegség meg mindenféle baj gyötri őket. A szegénység és a szeretet szelleme Krisztus egyházának dicsősége és tanúbizonysága.

Dicsérni és támogatni kell tehát azokat a kereszténveket, kiváltképp ha fiatalok, akik személyesen sietnek idegen emberek és népek segítségére. Mi több, Isten egész népe köteles, szóval és példával elöl járó püspökeivel az élén, erejéhez képest enyhíteni a jelen idők nyomorúságait. Ezt pedig ne csupán a feleslegéből tegye, hanem még a szükségesekből is, az egyház ősi hagyományainak megfelelően.

A segélyek összegyűjtésének és szétosztásának módját felesleges merev és egyöntetű rendszerhez kötni. Csak jól szervezzék meg mind egyházmegyei és nemzeti, mind pedig világviszonylatban, és ahol csak célszerűnek látszik, kapcsolódjék össze a katolikusok tevékenysége többi keresztény testvérünkével. A szeretet szelleme nem tiltja, hanem éppen nagyon is sürgeti, hogy előrelátó és rendezett legyen a szociális és karitatív munka. Ez okból szükséges, hogy akik

a fejlődésben lévő nemzetek szolgálatára vállalkoztak, kapjanak kellő kiképzést alkalmas intézményektől.

89. – *(Az egyház hatékony jelenléte a nemzeteket átfogó közösségben)*

Amikor az egyház isteni küldetésének erejében minden embernek hirdeti az evangéliumot, és bőven adja nekik a kegyelem kincseit, az isteni és a természetes törvény megismertetésével világszerte hozzájárul a béke megszilárdításához és megbízható alapot ad, amelyre ráépülhet az emberek és a népek testvéri közössége. Az egyháznak tehát mindenképpen jelen kell lennie a nemzeteket átfogó közösségben is, hogy támogassa és ösztönözze az együttműködést az emberek között. Legyen jelen mind hivatalos intézményei útján, mind pedig valamennyi kereszténynek odaadó, őszinte munkálkodása révén, amelyet csupán a mindenkinek tett szolgálat vágya sugall.

Mindez biztosabban elérhető, ha emberi és keresztényi felelősségük tudatában maguk a hívek igyekeznek erősíteni a maguk környezetében a nemzetközi szervezetekkel való készséges együttműködés eszméjét. Az ifjúság vallási és állampolgári nevelésében külön is fordítsanak gondot erre.

90. – *(A keresztények részvétele a nemzetközi intézményekben)*

A keresztények nemzetközi tevékenységének kétségtelenül egyik kiváló formája az egyéni vagy csoportos munka olyan intézményekben, amelyeket a nemzetközi együttműködés fejlesztése végett hoztak vagy ezután hoznak létre. A népek közösségének békében és testvériségben való megépítéséhez ezenfelül sokszoros segítséget nyújthatnak a különféle nemzetközi katolikus szervezetek, amelyeket erősíteni kell: növelni a jól képzett tagok számát, megadni nekik a szükséges anyagiakat és kellőképpen összehangolni tevékenységüket. Napjainkban ugyanis az eredményes munka és a szükséges párbeszéd egyaránt megkívánja az együttes kezdeményezést. A nemzetközi katolikus szervezetek ezenfelül jól erősítik a katolikusokhoz annyira illő érzéket az egyetemességhez, és kialakítják az igazán mindenkit átfogó összetartozásnak és a felelősségnek a tudatát.

Kívánatos végül, hogy a katolikusok a nemzeteket átfogó közösségben a reájuk háruló feladat kellő teljesítése érdekében iparkodjanak odaadóan és bátran együttműködni különvált testvéreikkel, akik velük együtt vallják az evangéliumi szeretetet, és minden más emberrel is, aki igazi békére szomjazik.

A zsinat, látva a mérhetetlenül sok csapást, amely az emberiség nagyobbik részét még ma is sújtja, és óhajtva, hogy az igazságosságból mindenütt több legyen, Krisztus szeretete pedig jobban áradjon a szegényekre, nagyon időszerűnek és szükségesnek véli, hogy létesítsen az egyház valamilyen egyetemes szervezetet. Ennek az legyen a célja, hogy ösztönözze a katolikusok nagy családját; törődjék a világ szükséget szenvedő részeinek fejlesztésével és a nemzetek között a szociális igazság előmozdításával.

BEFEJEZÉS

91. – *(Az egyes keresztények és a részegyházak feladatai)*

Szent zsinatunk az egyház tanításának szellemi kincstárából hozta elő mindezeket. Segítséget kíván nyújtani a kortársaknak: Istent hivőknek és őt kifejezetten el nem ismerőknek, hogy világosabban megértve hivatásukat, annak teljes értelmét, alakítsák át a világot, tegyék az ember kimagasló méltóságához illővé, törekedjenek mélyebben megalapozott és egyetemes testvériségre, a szeretet lendületével, nagylelkű, együttes igyekezettel tegyenek eleget korunk sürgető követeléseinek.

Előterjesztésünk túlnyomórészt csak általánosságokat tartalmaz. Szándékosan történt így, hiszen a helyzet mindenütt más és más, és a kultúra számtalan formát ölt. Az egyházban már elfogadott tanítást adtunk elő, de tovább kell azt fejleszteni és ki kell egészíteni, mert többnyire olyan dolgokról van szó, amelyek szüntelen fejlődésben vannak.

Mégis, bízunk benne, hogy nagyon sok abból, amit előadtunk, Isten igéjére és az evangélium szellemére hagyatkozva, mindenkinek hathatós segítséget nyújthat. Főleg akkor fog majd ez megvalósulni, amikor a keresztények, lelkipásztoraik vezetésével hozzáalkalmazták majd az előadottakat mindenegyes néphez és gondolkodásmódhoz.

92. – *(Párbeszéd mindenkivel)*

Az egyháznak az a küldetése, hogy az egész földkerekségre eljuttassa az evangélium fényét, és hogy egyazon Lélekben egyesítsen minden embert, bármelyik nemzetihez, fajhoz vagy kultúrához tartozzék is. E küldetés folytán az egyház jele annak a testvériségnek, amely lehetővé teszi és erősíti az őszinte párbeszédet.

Ehhez viszont mindenekelőtt az szükséges, hogy – minden jogos különbség elismerése mellett – fokozzuk éppen az egyházon belül a kölcsönös megbecsülést, tiszteletet és egyetértést: így kezdődhet el az egyre termékenyebb párbeszéd azok között, akik Isten egyetlen népét alkotják, akár lelkipásztorok, akár egyéb keresztény hivők. Jóval erősebbek ugyanis azok a mozzanatok, amelyek egyesítik a hivőket, mint amelyek megosztják őket. Legyen egység a szükséges dolgokban, szabadság abban, ami kétséges, és szeretet mindenben.[169]

Magunkhoz öleljük lélekben azokat a testvéreinket is, közösségeikkel együtt, akik még nem élnek velünk teljes egységben, de azért összekapcsol bennünket az Atya és a Fiú és a Szentlélek megvallása meg a szeretet köteléke. Tudjuk ugyanis, hogy a keresztények egységét ma sokan várják és óhajtják azok közül is, akik nem hisznek Krisztusban. Mert minél teljesebben bontakozik ki a keresztények egysége igazságban és szeretetben, a Szentlélek hatalmas erejéből, annál inkább lesz az egységnek és békének előjelévé az egész világ számára. Fogjunk tehát össze, a nagyszerű cél elérésére egyre alkalmasabb formák között és az evangéliumhoz napról napra nagyobb hűségben arra törekedjünk, hogy testvéries közreműködéssel szolgálatára legyünk annak a nagy emberi családnak, amely Krisztus Jézusban hivatva van arra, hogy Isten gyermekeinek családja legyen.

Azok felé is fordulunk gondolatainkkal, akik elismerik Istent, és hagyományaikban értékes vallási és emberi elemeket őriznek. Kívánjuk, hogy a nyílt párbeszéd valamennyiünket rávezessen a Lélek indításainak hűséges befogadására és készséges végrehajtására.

Olyan párbeszédre vágyódunk, amelyet – a kellő okosságon kívül – csakis az igazság szeretete vezérel. E vágyakozásunk senkit sem mellőz, tehát azokat sem, akik az emberi szellem csodálatos értékeit megbecsülik ugyan, de

azok Teremtőjét nem ismerik el; azokat sem, akik ellenfelei az egyháznak és különféle módokon támadják. Az Atyaisten mindennek kezdete és végső célja, valamennyien arra vagyunk tehát hivatva, hogy testvérek legyünk. Éppen ezért, ha egyszer ugyanaz az emberi és isteni hivatás szólít mindnyájunkat, akkor erőszak és hátsó gondolatok nélkül együttműködhetünk, és együtt is kell működnünk, hogy igazi békében épüljön a világ.

93. – *(A világ építése és célbajuttatása)*

Krisztus hívei nem feledik Uruk szavát: „Arról tudják majd meg rólatok, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt" (Jn 13,35). Mit is kívánhatnánk jobban, mint azt, hogy egyre nemesebb lélekkel és mind eredményesebben szolgálják e kornak emberét. Tehát, hűségesen ragaszkodva az evangéliumhoz, és belőle merítve az erőt, összefognak mindazokkal, akik szeretik és tisztelik az igazságot. Velük együtt hatalmas feladatot vállaltak a földön, és teljesítéséről számot kell majd adniuk annak, aki mindenki fölött ítélkezni fog az utolsó napon. Nem jut be mindenki a mennyek országába, aki mondogatja: „Uram, Uram", hanem csak az, aki teljesíti a Mennyei Atya akaratát, és derekasan munkához lát. Az Atya pedig azt akarja, hogy minden emberben felismerjük és igazán szeressük Krisztust, a mi testvérünket, nemcsak szóval, hanem tettel is, így téve tanúságot az igazságról. Az is parancsunk, hogy közöljük másokkal Mennyei Atyánk szeretetének misztériumát. Ha ezt megtesszük, az emberekben az egész földkerekségen mindenütt felébred az élő reménység – mint a Szentlélek ajándéka –, hogy végezetül bebocsátást nyernek a tökéletes békességbe és boldogságba abban a hazában, amelyet beragyog az Úr dicsősége.

„Annak pedig, aki a bennünk működő erővel mindent megtehet azon felül is, amit mi kérünk vagy megértünk, dicsőség legyen az Egyházban és Jézus Krisztusban minden nemzedéken át, örökkön örökké. Ámen." (Ef 3,20–21.)

A zsinati atyák megszavazták ennek a lelkipásztori konstitúciónak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig Krisztus-adta apostoli hatalmunk által, a tisztelendő atyákkal együtt, a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk és határozattá tesszük mindezt; és amit ily módon elhatározott a zsinat, Isten dicsőségére közzététetjük.

Rómában, Szent Péternél, 1965. december 7-én.

Én PÁL, a katolikus egyház püspöke
Következnek a zsinati atyák aláírásai

JEGYZETEK

[1] A címhez:

„Az egyházról a mai világban" című lelkipásztori konstitúció egységes egész ugyan, de két részből áll.

„Lelkipásztori" konstitúciónak mondjuk, mert tanításjellegű elvekre támaszkodva kísérli meg értelmezni az egyház viszonyát a világhoz és a ma emberéhez. Így aztán az első résznek is van lelkipásztori célzata, és a második részből sem hiányzik a tanító szándék.

Az előbbi részben az egyház kifejti a maga tanítását az emberről is, meg a világról is, amelybe az ember belekerül, majd pedig a maga viszonyáról mind a kettőhöz. A második részben tüzetesebben szemügyre veszi a mai emberi társadalom életének több különböző arculatát, mégpedig épp azokat a kérdéseket és feladatokat, amelyek manapság ezen a téren sürgetőbbnek látszanak. Ez az oka, hogy az utóbbi részben a tanításjellegű elvek alá rendelt tartalom nemcsak maradandó elemekből áll, hanem esetlegesekből is.

E konstitúciót tehát a hittudományos magyarázat általános szabályai szerint kell értelmezni, mégpedig – de kiváltképp a második részben – ügyelve a változandó mozzanatokra, amelyek természetszerűen vele járnak a szóban forgó tárgykörrel.

[2] Vö. Jn 18,37.
[3] Vö. Jn 3,17; Mt 20,28; Mk 10,45.
[4] Vö. Róm 7,14 skk.
[5] Vö. 2Kor 5,15.
[6] Vö. ApCsel 4,12.
[7] Vö. Zsid 13,8.
[8] Vö. Kol 1,15.
[9] Vö. Ter 1,26; Bölcs 2,23.
[10] Vö. Sir 17,3–10.
[11] Vö. Róm 1,21–25.
[12] Vö. Jn. 8,34.
[13] Vö. Dán 3,57–90.
[14] Vö. 1Kor 6,13–20.
[15] Vö. 1Kir 16,7; Jer 17,10.
[16] Vö. Sir 17,7–8.
[17] Vö. Róm 2,14–16.
[18] Vö. XII. Pius: Rádiószózat az ifjúság keresztény lelkiismeretének helyes kialakításáról, 1952. márc. 23: AAS 44 (1952) 217. lap.
[19] Vö. Mt 22,37–40; Gal 5,14.
[20] Vö. Sir 15,14.
[21] Vö. 2Kor 5,10.
[22] Vö. Bölcs 1,13; 2,23–24; Róm 5,21; 6,23; Jak 1,15.
[23] Vö. 1Kor 15,56–57.
[24] Vö. XI. Pius: Divini Redemptoris körlev., 1937. márc. 19.: AAS 29 (1937.) 65–106. lap; XII. Pius: Ad Apostolorum Principis körlev., 1958. jún. 29.; AAS 50 (1958) 601–614. lap; XXIII. János: Mater et Magistra körlev., 1961. máj. 15.: AAS 53 (1961) 451–453. lap; VI. Pál: Ecclesiam Suam körlev., 1964. aug. 6.: AAS 56 (1964) 651–653. lap.
[25] Vö. II. vatikáni zsinat: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról, I. fej. 8. sz.: AAS 57 (1965) 12. lap.
[26] Vö. Fil. 1,27.
[27] Sz. Ágoston, Confess. I. 1.: PL 32,661.
[28] Vö. Róm 5,14. Vö. Tertullianus, De carnis resurr, 6: „Ami az agyagból lett, annak kigondolt formája Krisztus, az eljövendő ember volt": PL 2, 802 (848): CSEL 47, 9. 33, I. 12–13.
[29] Vö. 2Kor 4,4.
[30] Vö. II. Konst. zsin. 7 can: Sem Isten Igéje nem változott át testi természetűvé, sem a test nem ment át az Ige természetébe": Denz.: 219 (428.) – Vö. III. konst. zsin.: „Mert amiképpen lélek-éltette szentséges és tisztaságos teste, bár megistenült, nem tűnt el (theótheisza uk anéirethé), hanem megmaradt sajátos állapotában és mivoltában": Denz. 291 (556). – Vö. Chalk. zsin. „a két természetben vegyítetlennek, változhatatlannak, oszthatatlannak elválaszthatatlannak kell elismernünk": Denz. 148. (302.)
[31] Vö. III. konst. zsin.: „azonképpen emberi akarata, bár megistenült, szintén nem tűnt el": Denz. 291 (556).
[32] Vö. Zsid. 4,15.
[33] Vö. 2Kor 5,18–19; Kol 1,20–22.
[34] Vö. 1Pét 2,21; Mt. 16,24; Lk 14,27.
[35] Vö. Róm 8,29; Kol 1,18.
[36] Vö. Róm 8,1–11.
[37] Vö. 2Kor 4,14.
[38] Vö. Fil 3,10; Róm 8,17.
[39] Vö. II. vat. zsin.: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról, II. fej., 16. sz.: AAS 57 (1965) 20. lap.
[40] Vö. Róm 8,32.
[41] Vö. Bizánci Húsvéti Liturgia.
[42] Vö. Róm 8,15 és Gal 4,6; vö. még Jn 1,12 és 1 Jn 3,1–2.
[43] Vö. XXIII. János: Mater et Magistra körlev., 1961. máj. 15.: AAS 53 (1961) 401–464. lap és Pacem in terris körlev., 1963. ápr. 11.: AAS 55 (1963) 257–304. lap; VI. Pál: Ecclesiam suam körlev., 1964. aug. 6.: AAS 56 (1964) 609–659. lap.
[44] Vö. Lk 17,33.
[45] Vö. Sz. Tamás: I. Ethic., lec. 1.
[46] Vö. XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 418. lap. – Vö. még XI. Pius: Quadragesimo anno körlev., 1931. máj. 15.: AAS 23 (1931) 222. lap skk.
[47] Vö. XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 417. lap.
[48] Vö. Mk 2,27.
[49] Vö. XXIII. János: Pacem in terris körlev.: AAS 55 (1963) 266. lap.
[50] Vö. Jak 2,15–16.
[51] Vö. Lk 16,19–31.
[52] Vö. XXIII. János: Pacem in terris körlev.: AAS 55 (1963) 299–300. lap.
[53] Vö. Lk 6,37–38; Mt 7,1–2; Róm 2,1–11; 14,10–12.
[54] Vö. Mt 5,45–47.
[55] Vö. II. vat. zsin.: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról II. fej. 9. sz. AAS 57 (1965) 12–13. lap.
[56] Vö. Kiv 24,1–8.
[57] Vö. Ter 1,26–27; 9,2–3; Bölcs 9,2–3.
[58] Vö. Zsolt 8,7 és 10.
[59] Vö. XXIII. János: Pacem in terris körlev.: AAS 55 (1963) 297. lap.
[60] Vö. Szózat az emberiséghez, amelyet az Atyák bocsátottak ki a II. vatikáni zsinat kezdetén, 1962. okt.: AAS 54 (1962) 822–823. lap.
[61] Vö. VI. Pál: Beszéd a diplomáciai testülethez. 1965. jan. 7.: AAS 57 (1965) 232. lap.
[62] Vö. I. vat. zsin.: Dei Filius dogmatikai konstitúció a katolikus hitről, III. fej.: Denz. 1785–1786 (3004–3005.)

[63] Pius Paschini: Vita e opere di Galileo Galilei, II. köt. Pont. Accademia delle Scienze, Citta del Vaticano 1964.
[64] Vö. Mt 24,13; 13,24–30 és 36–43.
[65] Vö. 2Kor 6,10.
[66] Vö. Jn 1,3 és 14.
[67] Vö. Ef 1,10.
[68] Vö. Jn 3,14–16; Róm 5,8–10.
[69] Vö. ApCsel 2,36; Mt 28,18.
[70] Vö. Róm 15,16.
[71] Vö. ApCsel 1,7.
[72] Vö. 1Kor 7,31; Sz. Irenaeus: Adversus Haereses V. 36,1: PG 7, 1222.
[73] Vö. 2Kor 5,2; 2Pét 3,13.
[74] Vö. 1Kor 2,9; Jel 21,4–5.
[75] Vö. 1Kor 15,42 és 53.
[76] Vö. 1Kor 13,8; 3,14.
[77] Vö. Róm 8,19–21.
[78] Vö. Lk 9,25.
[79] Vö. XI. Pius: Quadragesimo anno körlev.: AAS 23 (1931) 207. lap.
[80] Missale Romanum: Krisztus Király ünnepének prefációja.
[81] Vö. VI. Pál: Ecclesiam suam körlev. III.: AAS 56 (1964) 637–659. lap.
[82] Vö. Tit 3,4: filanthrópia.
[83] Vö. Ef 1,3; 5–6; 13–14; 23.
[84] II. vat. zsin.: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról I. fej. 8. sz.: AAS 57 (1965) 12. lap.
[85] Uo. II. fej. 9. sz. AAS 57 (1965) 14. lap; vö. 8. sz.: AAS, i. h. 11. lap.
[86] Uo. I. fej. 8. sz.: AAS 57 (1965) 11. lap.
[87] Vö. uo. IV. fej. 38. sz.: AAS 57 (1965) 43. lap, a 120. jegyzettel.
[88] Vö. Róm 8,14–17.
[89] Vö. Mt 22,39.
[90] Vö. II. vat. zsin.: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról II. fej. 9. sz.: AAS 57 (1965) 12–14. lap.
[91] Vö. XII. Pius: Beszéd a történelem és a művészet művelőihez, 1956. márc. 9.: AAS 48 (1956) 212. lap: „Isteni Alapítója, Jézus Krisztus, egyházának nem adott semmiféle parancsot, nem tüzött ki semmiféle célt a kulturális rendre vonatkozólag. Az a cél, amelyet Krisztus neki kijelölt határozottan vallásos... Az egyháznak Istenhez kell vezetnie az embereket, ezért bízzák rá magukat fenntartás nélkül... Az Egyház sohasem veszítheti szeme elől ezt a szigorúan vallásos és természetfölötti célt. Minden tevékenységének értelme, a Codex utolsó kánonjáig, nem lehet más, mint közvetlenül vagy közvetve ebben közreműködni."
[92] II. vat. zsin.: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról I. fej. 1. sz.: AAS 57 (1965) 5. lap.
[93] Vö. Zsid 13,14.
[94] Vö. 2Tessz 3,6–13; Ef 4,28.
[95] Vö. Iz 58,1–12.
[96] Vö. Mt 23,3–33; Mk 7,10–13.
[97] Vö. XXIII. János: Mater et Magistra körlev. IV: AAS 53 (1961) 456–457. lap és I.: i. h. 407, 410–411. lap.
[98] Vö. II. vat. zsin.: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról III. fej. 28. sz.: AAS 57 (1965) 34–35. lap.
[99] Uo. 28. sz.: AAS i. h. 35–36. lap.
[100] Sz. Ambrus: De virginitate VIII. fej. 48. sz.: PL 16,278.
[101] II. vat. zsin.: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról II. fej. 15. sz.: AAS 57 (1965) 20. lap.
[102] Vö. II. vat. zsin. Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról II. fej. 13.: AAS 57 (1965) 17. lap.
[103] Vö. Sz. Justinus: Dialogus cum Tryphone 110. fej.: PG 6,729; Otto-kiad. 1897, 391–393. lap: „... de minél jobban sújtanak bennünket ilyesmikkel, annál több más ember lesz jámbor hivővé Jézus neve által". – Vö. Tertullianus: Apologeticus. I. fej. 13.: PL 1,534; Corpus Christi Ser. lat. I. 171. lap: „Sőt még többen leszünk, valahányszor learattok bennünket.: magvetés a keresztények vére!" – II. vat. zsin.: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról II. fej. 9. sz.: AAS 57 (1965) 14. lap.
[104] Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról VII. fej. 48. sz.: AAS 57 (1965) 53. lap.
[105] Vö. VI. Pál: Beszéd 1965. febr. 3.: L'Osservatore Romano 1965. febr. 4.
[106] Vö. Sz. Ágoston: De bono coniugali: PL 40,375–376 és 394; Sz. Tamás: Summa Theol., Supp. 49 q. 3. a. ad 1; Decretum pro Armenis: Denz. 702 (1327); XI. Pius: Casti Connubii körlev.: AAS 22 (1930) 543–555. lap; Denz. 2227–2238 (3703–3714).
[107] Vö. XI. Pius: Casti Connubii körlev.: AAS 22 (1930) 546–547. lap; Denz. 2231 (3706).
[108] Vö. Oz 2; Jer 3,6–13; Ez 16 és 23; Iz 54.
[109] Vö. Mt 9,15; Mk 2,19–20; Lk 5,34–35; Jn 3,29; 2Kor 11,2; Ef 5,27; Jel 19,7–8; 21,2 és 9.
[110] Vö. Ef 5,25.
[111] Vö. II. vat. zsin.: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról: AAS 57 (1965) 15–16. lap; 40–41. lap és 47. lap.
[112] Vö. XI. Pius: Casti Connubii körlev.: AAS 22 (1930) 583. lap.
[113] Vö. 1 Tim 5,3.
[114] Ef 5,32.
[115] Vö. Kiv 2,22–24; Péld. 5,18–20; 31,10–31; Tób 8,4–8; Én 1,1–3; 2,16; 4,16–5,1; 7,8–11; 1 Kor 7,3–6; Ef 5,25–33.
[116] Vö. XI. Pius: Casti Connubii körlev.: AAS 22 (1930) 547. és 548. lap; Denz. 2232 (3707).

[117] Vö. 1 Kor 7,5.

[118] Vö. XII. Pius Tra le visite beszéd 1958. jan. 20.: AAS 50 (1958) 91. lap.

[119] Vö. XI. Pius: Casti Connubii körlev.: AAS 22 (1930) 559–561. lap; Denz. 2239–2241 (3716–3718); XII. Pius: Beszéd az Olasz Szülésznőszövetség Gyűléséhez, 1951. okt. 29.: AAS 43 (1951) 835–854. lap; VI. Pál: Beszéd a Főmagasságú Bíboros Atyákhoz, 1964. jún. 23.: AAS 56 (1964) 581–589. lap. Egyes kérdéseket, amelyek további tüzetes tanulmányozást igényelnek, a pápa rendelkezésére átadták a Népesedés-, Család- és Születéstanulmányi Bizottságnak, hogy ha ez befejezte teendőjét, a pápa mondjon ítéletet. A tanítóhivatal tanítása ilyen állapotban lévén, a zsinat nem szándékozik közvetlenül előterjeszteni konkrét megoldásokat.

[120] Vö. Ef 5,16; Kol 4,5.

[121] Vö. Sacramentarium Gregorianum: PL 78,262.

[122] Vö. Róm 5,11 és 18; 6,5–11; Gal 2,20.

[123] Vö. Ef 5,25–27.

[124] Vö. e rendelkezés Bevezető helyzetképe 4–10. sz.

[125] Vö. Kol 3,1–2.

[126] Vö. Ter 1,28.

[127] Vö. Péld 8,30–31.

[128] Vö. Sz. Irenaeus: Adv. Haer. III,11,8: Sagnard-kiad. 200. lap; vö. uo. 16,6: 290–292. lap; 21,10–22: 370–372. lap; 22,3: 378. lap; stb.

[129] Vö. Ef 1,10.

[130] Vö. XI. Pius szavai Roland-Gosselin úr Őnagyméltóságához: „Nem szabad sohasem szem elől téveszteni, hogy az egyház feladata az evangelizálás és nem a civilizáció. Ha civilizál, azt az evangelizáció által teszi." (Versailles-i szociális hét 1936. 461–462. lap.).

[131] I. vat. zsin.: Dei Filius dogmatikai konstitúció a katolikus hitről IV. fej.: Denz. 1795, 1799 (3015, 3019). Vö. XI. Pius: Quadragesimo anno körlev.: AAS 23 (1931) 190. lap.

[132] Vö. XXIII. János: Pacem in terris körlev.: AAS 55 (1963) 260. lap.

[133] Vö. uo. 283. lap; XII. Pius: Rádiószózat 1941. dec. 24.: AAS 34 (1942) 16–17. lap.

[134] Vö. XXIII. János: Pacem in terris körlev.: AAS 55 (1963) 260. lap.

[135] Vö. XXIII. János: Beszéd 1962. okt. 11-én a zsinat kezdetén: AAS 54 (1962) 792. lap.

[136] Vö. II. vat. zsin.: Sacrosanctum Concilium konstitúció a szent liturgiáról, 123. sz.: AAS 56 (1964) 131. lap; VI. Pál: Discurso agli artisti romani 1964. máj. 7.: AAS 56 (1964) 439–442. lap.

[137] Vö. II. vat. zsin.: Optatam totius határozat a papképzésről, és Gravissimum educationis nyilatkozat a keresztény nevelésről.

[138] Vö. Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról, IV. fej. 37. sz.: AAS 57 (1965) 42–43. lap.

[139] Vö. XII. Pius: Szózat, 1952. márc. 23.: AAS 44 (1952) 273. lap; XXIII. János: Beszéd az A. C. L. I.-hoz, 1959. máj. 1.: AAS 51 (1959) 358. lap.

[140] Vö. XI. Pius: Quadragesimo anno körlev.: AAS 23 (1931) 190. lap skk. – XII. Pius: Szózat, 1952. márc. 23.: AAS 44 (1952) 276. lap skk.; XXIII. János: Mater et Magistra körlev.; AAS 53 (1961) 450. lap; II. vat. zsin.: Inter mirifica határozat a tömegkommunikáció eszközeiről, I. fej. 6. sz.: AAS 56 (1964) 147. lap.

[141] Vö. Mt 16,26; Lk 16,1–31; Kol 3,17.

[142] Vö. XIII. Leó: Libertas praestantissimum körlev. 1888. jún. 20.; AAS 20 (1887–1888) 597. lap. skk.; XI. Pius: Quadragesimo anno körlev.: AAS 23 (1931) 191. lap skk.; u. a.: Divini Redemptoris: AAS 29 (1937) 65. lap skk.; XII. Pius: Karácsonyi szózat 1941.: AAS 34 (1942) 10. lap skk.; XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 55 (1961) 401–464. lap.

[143] A mezőgazdaság problémájára vonatkozóan vö. főképp XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 341. lap skk.

[144] Vö. XIII. Leó: Rerum novarum körlev.: ASS 23 (1890–91) 649–662. lap; XI. Pius: Quadragesimo anno körlev.: AAS 23 (1931) 200–201. lap; u. a.: Divini Redemptoris körlev.: AAS 29 (1937) 92. lap; XII. Pius: Rádiószózat 1942 karácsony előestéjén: AAS 35 (1943) 20. lap: u. a.: Beszéd 1943. jún. 13-án; AAS 35 (1943) 172. lap; ua.: Rádiószózat a spanyol munkásokhoz 1951. márc. 11.: AAS 43 (1951) 215. lap; XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 419. lap.

[145] Vö. XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 408., 424., 427. lap: a „törődésben" (curatione) szó pedig át van véve a Quadragesimo anno körlevél latin szövegéből: AAS 23 (1931) 199. lap. A kérdés fejlődése szempontjából vö. még: XII. Pius 1950. jún. 3-i beszéde: AAS 42 (1950) 485–488. lap; VI. Pál: Beszéd 1964. jún. 8-án: AAS 56 (1964) 574–579. lap.

[146] Vö. XII. Pius: Sertum lactitiae körlev.: AAS 31 (1939) 642. lap; XXIII. János: Konzisztóriumi beszéd: AAS 52 (1960) 5–11. lap; ua.: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 411. lap.

[147] Vö. Sz. Tamás: Summa Theol. II–II 32 q. 5 a. ad 2; uo.: 66 q. 2. a.: vö.: magyarázatát XIII. Leó: Rerum novarum kör-

levélben: AAS 23 (1890–91) 561. lap; vö. még XII. Pius: Beszéd 1941. jún. 1.: AAS 33 (1941) 199. lap; ua.: Karácsonyi rádiószózat 1954.: AAS 47 (1955) 27. lap.

[148] Vö. Sz. Vazul: Homília Lk 12,18-hoz: „Lebontom csűreimet" 2: PG 31,263; Lactantius Divinarum Institutionum V. könyv az igazságosságról: PL 6,565 B; Sz. Ágoston: In Ioann. Ev. 50. tr. 6. sz.: PL 35,1760; ua.: Enarratio in Ps. 147, 12: PL 37,1922; Nagy Sz. Gergely: Homiliae in Ev. 20. hom. 12: PL 76,1165; ua.: Regulae Pastoralis liber III. rész 21. fej.: PL 77,87; Szent Bonaventúra: In III. Sent., 33 d. 1 dub.: Quaracchi-kiad. III. 728.; ua.: In IV. Sent., 15 d. II.p. 2. a. 1 q.: uo.: IV,3071 b; Quaest. de superfluo (kézirat: Assisi Bibl. Commun. 186. skk. 112a–113a); Nagy Sz. Albert: In III Sent., 33 d. 3 a. 1 sol.: Borgnet-kiad. XXVIII,611; ua.: In IV. Sent, 15 d. 16 a.: uo. XXIX, 494–497. Ami pedig korunkban a felesleg megállapítását illeti vö. XXIII. János: Rádió-televízió szózat 1962. szept. 11.: AAS 54 (1962) 682. lap: „Minden embernek, de a keresztény embernek különös kötelessége, hogy feleslegét a másik ember szüksége szerint mérlegelje és legyen gondja arra, hogy a teremtett javak kezelése és elosztása mindenkinek a javára történjék."

[149] Ebben az esetben érvényes a régi alapelv: „végső szükségben minden közös, azaz megosztandó". Másrészt a szövegben előterjesztett elv alkalmazásának értelmére, terjedelmére és módjára vonatkozólag az újabb bevált szerzőkön kívül vö. Sz. Tamás: Summa Theol. II–II 66 q. 7 a. Amint nyilvánvaló, az elv helyes alkalmazása végett igazodni kell az erkölcsileg megkívánt összes feltételekhez.

[150] Vö. Gratiani Decretum 21 C. LXXXVI dist.: Friedberg-kiad. I 302. Ez a mondás megvan már: PL 54,491 A és PL 56,1132 B. Vö. Antonianum 27 (1952) 349–366.

[151] Vö. XIII. Leó: Rerum novarum körlev.: AAS 23 (1890–91) 643–646.; XI. Pius: Quadragesimo anno körlev.: AAS 23 (1931) 191. lap; XII. Pius: Rádiószózat 1941. jún. 1.: AAS 33 (1941) 199. lap; ua.: Rádiószózat karácsony előestéjén 1942.: AAS 35 (1943) 17. lap; ua.: Rádiószózat 1944. szept. 1.: AAS 36 (1944) 253. lap; XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 428–429. lap.

[152] Vö. XI. Pius: Quadragesimo anno körlev.: AAS 23 (1931) 214. lap; XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 429. lap.

[153] Vö. XII. Pius: Rádiószózat 1941 pünkösdjén: AAS 44 (1941) 199. lap; XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 430. lap.

[154] A javak helyes használatáról az újszövetség tanítása szerint vö. Lk 3,11; 10,30; skk.; 11,41; 1 Pt 5,3; Mk 8,36; 12, 29–31; Jak 5,1–6; 1 Tim 6,8; Ef 4,28; 2 Kor 8,13 skk.; 1 Ján 3,17–18.

[155] Vö. XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 417. lap.

[156] Vö. ua.: uo.

[157] Vö. Róm 13,1–5.

[158] Vö. Róm 13,5.

[159] Vö. XII. Pius: Rádiószózat 1942. dec. 24.: AAS 35 (1943) 9–24. lap; 1944. dec. 24.: AAS 37 (1945) 11–17. lap; XXIII. János: Pacem in terris körlev.: AAS 55 (1963) 263., 271., 277. és 278. lap.

[160] Vö. XII. Pius: Rádiószózat 1941. jún. 1.: AAS 33 (1941) 200. lap; XXIII. János: Pacem in terris körlev.: i. h. 273. és 274. lap.

[161] Vö. XXIII. János: Mater et Magistra körlev.: AAS 53 (1961) 415–418. lap.

[162] Vö. XI. Pius: Beszéd „Ai dirigenti della Federazione Universitaria Cattolica": Discorsi di Pio XI: Bertetto-kiad., Torino I. köt. 1960, 743. lap.

[163] Vö. II. vat. zsin.: Lumen Gentium dogmatikai konstitúció az egyházról 13. sz.: AAS 57 (1965) 17. lap.

[164] Vö. Lk 2,14.

[165] Vö. Ef 2,16; Kol 1,20–22.

[166] Vö. XXIII. János: Pacem in terris körlev. 1963. ápr. 11.: AAS 55 (1963) 291. lap: „Ezért oktalan gondolat atomenergiájára büszke korunkban, hogy a háború alkalmas a jogsérelmek orvoslására."

[167] Vö. XII. Pius: Beszéd 1954. szept. 4.: AAS 46 (1954) 589. lap; Rádiószózat 1954. dec. 24.: AAS 47 (1955) 15. lap. skk.; XXIII. János: Pacem in terris körlev.: AAS 55 (1963) 286–291. lap; VI. Pál: Beszéd az Egyesült Nemzetek Gyűlésén 1965. okt. 4.: AAS 57 (1965) 877–885. lap.

[168] Vö. XXIII. János: Pacem in terris körlev.: ahol a fegyverkezés csökkentéséről van szó: AAS 55 (1963) 287. lap.

[169] Vö. 2 Kor 6,2.

[170] Vö. XXIII. János: Ad Petri Cathedram körlev. 1959. jún. 29.: AAS 51 (1954) 513. lap.

[171] Vö. Mt 7,21.

VI. PÁL PÁPA „EVANGELII NUNTIANDI" KEZDETŰ APOSTOLI BUZDÍTÁSA A KATOLIKUS EGYHÁZ PÜSPÖKEIHEZ, PAPJAIHOZ ÉS HÍVEIHEZ A MAI VILÁG EVANGELIZÁLÁSÁRÓL

Tisztelendő Testvérek és kedves Gyermekeim!
Üdvözlünk apostoli áldásunkkal.

Bevezetés

Különleges elkötelezettség az evangelizálásra

1. Az evangéliumot hirdetni korunkban, kétségkívül nemcsak a keresztény világ számára fontos, de az egész emberiség javát is szolgálja. Az evangelizáció azokhoz a mai emberekhez szól, akik tele vannak ugyan reménnyel, de mégis félelmek és szorongások között élnek. Hivatásunk, hogy megerősítsük testvéreinket az evangelizációs munkában. Ezt a feladatot Krisztus bízta ránk, mint Péter utódjára[1], ez mindennapos gondunk[2], ez életünk és tevékenységünk programja és pápai hivatalunk legfőbb feladata. Legszebb küldetésünk segíteni testvéreinket, hogy korunk bizonytalanságai és zűrzavarai közt is lelkes szeretettel, buzgósággal, örömmel szenteljék magukat az evangelizációs munkára.

Három jelentős esemény

2. Különös alkalom e buzdítás megírására a Szentév közeli bezárása. A Szentév során az Egyház mindig szem előtt tartotta a célt, *hogy az evangéliumot elvigye minden emberhez.*[3] Hírnöke akart lenni annak a Jó Hírnek, amelyet Jézus Krisztus hozott és az Egyházra bízott, főleg kettős parancsával: *„Öltsétek magatokra az új embert"*[4] és *„Engesztelődjetek ki Istennel"*[5]

Alkalom e sorok megírására a II. Vatikáni Zsinat bezárásának 10. évfordulója is. A Zsinat munkáját röviden így lehet összefoglalni: fáradozzunk azon, hogy a 20-ik század Egyháza korszerű módon hirdesse az evangéliumot a mai embernek.

Alkalom végül a tavaly lefolyt harmadik általános Püspöki Szinodus, amely éppen az evangelizációról tárgyalt. A Szinodus atyái kifejezetten kérték, hogy munkájukat írásban foglaljuk össze. Amikor ugyanis az említett Szinodus végetért, munkája eredményeit bizalommal és egyszerűen az Egyház egyetemes Pásztorának kezébe helyezte, és kifejezte óhaját, hogy a pápától várja a következő indítást, mely az Egyházban fölélessze a pünkösdi erőket és kegyelmeket, az evangélium megfelelőbb tolmácsolására.[6]

Pápaságunk gyakran hangoztatott gondolata ez

3. Mi magunk az evangelizáció nagy problémáját gyakran szóvá tettük, jóval a Szinodus előtt is. Így 1973. június 22-én a Bíborosi Testülethez intézett beszédünkben így szóltunk: *„A meg-*

változott társadalmi helyzet kikényszeríti tőlünk, hogy újragondoljuk módszereinket, és minden erőnkből új utakat, új eszközöket találjunk, amelyekkel a keresztény üzenetet elfogadhatóvá tegyük a mai ember számára. Meg kell értetnünk az emberekkel, hogy csak az evangéliumban találhatnak választ kérdéseikre; csak belőle meríthetnek erőt, hogy elkötelezzék magukat egymás javára".[7] Hozzátettük akkor: Csak úgy leszünk hűségesek a Zsinat óhajához, ha egyrészt mindig szem előtt tartjuk hitbeli örökségünket, amelyet az Egyháznak sértetlenül kell továbbadnia, másrészt mindig szem előtt tartjuk a mai embert is, és meggyőző módon állítjuk elé hitünket.

Az 1974-es Püspöki Szinodus irányelvei szerint.

4. Az evangelizációs munkának tehát ez a kettős hűség a sarkköve: Hűség az evangéliumi üzenethez és hűség az emberiséghez, amelyhez az evangéliumot a maga teljességében kell közvetítenünk.

Ez a hűség három olyan kérdést vet fel élesen, ami az 1974-es Püspöki Szinodus atyáit foglalkoztatta:

– Mi az az evangéliumi üzenetben, ami a mai embert különösen is megragadja?

– Mennyire, hogyan tudja az evangélium átalakítani a mai embert?

– Milyen módszereket kövessünk az evangélium hirdetésében, hogy az emberek könnyebben befogadják?

Ezek a fölvetett kérdések mindjárt rá is mutatnak az Egyház mai alapproblémájára, amit így lehetne megfogalmazni: maga a Zsinat Isten órája volt az újkori történelemben. Vajon a Zsinat és a Zsinat következtében az Egyház alkalmasabbá vált-e az evangélium hirdetésére, vagy sem? Jobban képes lett-e arra, hogy az emberek öntudatosan, szabadon, elkötelezetten vállalják magukra az Evangéliumot?

Tartsunk számadást!

5. Kell, hogy a fenti kérdésre őszintén, alázattal és bátran feleljünk, feleletünkből pedig levonjuk a következtetést, és aszerint cselekedjünk. *Az összes egyházak gondja* vállunkon nyugszik[8], ezért segíteni akarjuk testvéreinket és keresztény gyermekeinket, hogy az imént föltett kérdésekre felelni tudjanak.

Az evangélizációval kapcsolatos eszmefuttatásunk a Szinodus gazdag anyagából indult ki. Bárcsak arra késztetné az Egyházban Isten egész népét, hogy ő is elvégezze ezt az átgondolást. Bárcsak fokozná az apostoli buzgóságot azokban, akik az *igehirdetés és a katekézis szolgálatában állnak*[9], hogy *az igazság hű sáfárai legyenek*[10] és a lehető legjobban töltsék be az evangélium továbbadásának feladatát.

Ezt az Apostoli Buzdítást igen fontosnak tekintjük, mert az evangélium hirdetése az Egyház számára nem fakultatív feladat; nem választhat, hogy óhajtja-e végezni, vagy sem. Az Úr Jézus bízta rá a küldetést, és ő azt akarja, hogy az emberek higgyenek és üdvözüljenek. Az evangélium továbbadása szükséges, egyedülálló, mással nem helyettesíthető munka. Nem tűri sem az indifferentizmust, sem a szinkretizmust, sem a hit átalakítását: mert tőle függ az emberek üdvössége. A kinyilatkoztatás szépsége tükröződik benne. Bölcsessége nem ezé a világé. Önmagában képes arra, hogy fölkeltse a hitet: azt a hitet, mely egyedül Istenen alapul[11]. Isten az igazság. Kell, hogy az igazság hirdetője erre az igazságra tegye fel minden idejét, minden erejét, és ha kell, életét is.

I.

Az evangéliumot hirdető Krisztus és az evangéliumot hirdető Egyház

Jézus tanúságtétele és küldetése

6. Krisztus Urunk maga tesz tanúságot arról, mi a küldetése. Így olvassuk Szt. Lukácsnál: *„Hirdetnem kell az Isten országa evangéliumát"*.[12] Ez a kijelentése igen fontos, mert Jézus egész küldetését, feladatát magában foglalja: *„Evégre jöttem"*.[13] E szavak teljes értelmét akkor látjuk, ha egybevetjük Krisztus Urunknak azzal a kijelentésével, amelyben magára alkalmazza Izaiás próféta szavait: *„Az Úr Lelke rajtam, azért kent fel engem. Ő küldött, hogy a szegényeknek hirdessem az evangéliumot"*.[14]

Jézus maga mondja, hogy az Atya azért küldte: hirdesse az örömhírt városról-városra; főleg a szegényeknek, mert a szegények készségesebb lélekkel fogadják. Hirdetnie kell, hogy beteljesültek az ígéretek, amelyeket az Ószövetségben Isten tett. Az evangélium hirdetését szolgálta Jézus egész működése: már maga a megtestesülés is, majd csodái, tanítása, a tanítványok meghívása, a 12 apostolnak adott megbízás, a kereszt, a feltámadás és állandó jelenléte övéi körében.

Jézus az evangélium első hirdetője

7. A Püspöki Szinodus alkalmával ismételten szó esett arról, hogy Jézus önmaga is az „Isten örömhíre",[15] és ő volt ennek az örömhírnek első és legnagyobb hírnöke. Erre tette föl egész életét, önmaga teljes feláldozásáig.

„Hirdetni az evangéliumot": Vajon maga Krisztus hogyan értelmezte ezt a küldetést? Nem könnyű dolog szavakban összefoglalni, hogy az evangelizáció Jézusnál mit jelentett, mi tartozott hozzá, mi volt a módja, amelyet Krisztus elgondolt és megvalósított. Hiába is próbálnók mindezt összefoglalni, sohasem jutnánk a végére. Legyen elég tehát, hogy rámutassunk néhány kiemelkedő jellegzetességre.

Isten országának hirdetése

8. Az evangelizáló Krisztus elsősorban az „Országot" hirdeti, azaz az Isten országát, amelyet olyannyira fontosnak tekint, hogy ami rajta kívül esik, az csupán a „többi", amelyet hozzáadnak.[16] Az Istenország tehát a legfőbb; minden egyebet ehhez kell mérni. Sokféle formában érzékelteti, mily boldogság az Istenországhoz tartozni, de ennek a boldogságnak különös útjai vannak: olyanok, amelyeket a világ megvet.[17] (A hegyibeszédben) leírja ennek az Országnak követelményeit, – úgy mondhatni *„Magna Charta"*-ját.[18] Beszél az Istenország hírnökeiről,[19] titkairól,[20] „kicsinyeiről".[21] Szól arról, hogy akik az Istenország eljövetelét várják, azoknak virrasztaniok kell és hűségesnek kell lenniök.[22]

A megszabadító üdvösség örömhíre

9. A legfőbb „Jó Hír", az evangélium lényege az üdvösség. Isten nagy ajándéka ez. Azt jelenti, hogy az embernek szabadságot ígér mindentől, ami rajta zsarnokoskodik, szabadságot elsősorban a bűntől és a Gonosztól. Ez a szabadság együttjár azzal az örömmel, hogy ismerjük Istent és ő ismer minket, láthatjuk őt és bízunk benne. Mindezek már Krisztus földi életében elkezdtek megvalósulni; halála és feltámadása végleg megfizette üdvösségünk vételárát, de a történelem során sok szenvedés között kell türelemmel kitartani, míg csak minden

be nem teljesül Krisztus végső eljövetelében, amelynek időpontját senki sem tudja, kivéve az Atyát.[23]

A legnagyobb áldozatok árán is...

10. „Istenország" és „üdvösség": ez a két szó kulcsfontosságú, ha meg akarjuk érteni Jézus tanítását. Az Istenországot és az üdvösséget Isten ingyen kegyelméből és irgalmából nyerjük el, de nekünk magunknak is erőfeszítést kell tennünk érte. *Az Úr szavai szerint az erőszakosak ragadják el azt.*[24] Fáradoznunk kell és szenvednünk; az evangélium elvei szerint kell élnünk, meg kell tagadnunk magunkat és felvenni keresztünket; a nyolc boldogság szelleméhez kell tartanunk magunkat. Főképpen pedig arra van szükség, hogy lelkileg teljesen megújuljunk. Az evangélium *„metanoia"*-nak nevezi a megtérést, felfogásunk és szívünk teljes megváltoztatását.[25]

Szüntelenül tanít

11. Az Istenországot Krisztus szüntelenül hirdeti, máshoz nem fogható szavakkal. *„Miféle tanítás ez? Új tanítás, mely hatalommal rendelkezik."*[26] *„Mindnyájan igazat adtak neki, de meglepődtek a magasztos szavakon, amelyek ajkáról fakadtak".*[27] *„Ember így még nem beszélt".*[28] Krisztus szavai ugyanis Isten titkait nyilvánítják ki, az ő terveit és ígéreteit: ezért képesek arra, hogy átalakítsák az emberszíveket és az emberi életet.

Jelek kísérték...

12. Krisztus az evangélium hirdetését számos jellel kíséri. Ezek a jelek felkeltik a tömegek érdeklődését, látni – hallani kívánják őt, készek megváltoztatni életüket. Ilyen jelek: a betegek meggyógyítása, a víz borrá-változtatása, kenyérszaporítás, halottak feltámasztása. Kiemelkedik a „Jelek" közt az, amelynek ő a legnagyobb fontosságot tulajdonítja: a kicsinyeknek, azaz a szegényeknek hirdetik az evangéliumot, tanítványokká lehetnek, az *ő nevében* jönnek össze. Így jön létre a benne hivők nagy közössége. Mert ugyanaz a Jézus, aki azt mondta: *„Hirdetnem kell az Isten országát"*,[29] János evangelista szerint azt is kijelentette, hogy azért jött és azért hal meg, *„hogy Istene szétszórt fiait egybegyűjtse".*[30]

Ily módon teszi teljessé az önmagáról szóló kinyilatkoztatást. Bevégzi és megerősíti mindennel, amit tesz: szavával és tetteivel, jelekkel és csodákkal, főleg pedig halálával, feltámadásával, és az Igazság Lelkének elküldésével.[31]

Evangelizált és evangelizáló közösséget alapít

13. Mindazok, akik őszinte szívvel befogadják a Jó Hírt, e befogadott üzenet és a közös hit egységében, Jézus nevében gyűlnek össze. Együtt keresik az Istenországot, együtt építik, együtt valósítják meg saját életüket. Ily módon közösséget alkotnak, és maga ez a közösség lesz az evangélium hírnöke. Ha különböző fokban is, de minden kereszténynyre vonatkozik a parancs, amelyet a Tizenkettőnek adott: *„Menjetek hirdessétek az evangéliumot".* Ezért nevezi Péter a híveket így: *„Ti választott nemzetség vagytok, hogy annak dicsőségét hirdessétek, aki a sötétségből meghívott benneteket csodálatos világosságára."*[32] Isten dicsőségén azokat a „nagy tetteit" kell érteni, amelyeket a hívek valamennyien saját nyelvükön hallhattak.[33] A közénk jött és elkezdődött Istenország evangéliuma minden idők minden emberéhez szól. Akik az evangéliumot befogadták és akik az evangélium erejével a megváltottak közösségét alkotják, a Jó Hírt maguk is továbbadhatják és kell is terjeszteniök.

Az evangelizálás:
az Egyház sajátos hivatása

14. Az Egyház ezt jól tudja. Tisztában van vele, hogy elsősorban őrá vonatkozik, amit az Üdvözítő mondott: *„Hirdetnem kell az Isten országát".*[34] Szívesen alkalmazza önmagára Szent Pál szavait: *„Hogy az evangéliumot hirdetem, azzal nem dicsekedhetem, hiszen ez kötelességem. Jaj nekem ugyanis, ha nem hirdetem az evangéliumot".*[35] Ami pedig minket magunkat illet, nagy örömünkre és vigasztalásunkra szolgált, amikor az 1974. októberi Püspöki Szinodus végén ezt a nyilatkozatot hallhattuk: *„Ismételten is hangsúlyozni akarjuk, hogy az Egyháznak első és magától értetődő feladata hirdetni az evangéliumot minden ember felé".*[36] Ezt a hivatást, ezt a küldetést a mai társadalmi átalakulások is égetően sürgetik. Az evangelizálás tehát az Egyház különleges isteni ajándéka és hivatása; benne maga az Egyház tükröződik vissza. Az Egyház létjogosultságát éppen az evangelizálás adja: vagyis, hogy Isten szavát hirdesse, tanítsa, a kegyelem közvetítője legyen Isten és ember között, a bűnösöket Istenhez visszavezesse, Krisztus áldozatát pedig minden időkre megjelenítse a szentmisében, mely halálának és dicsőséges feltámadásának emlékezete.

Az Egyház és az evangelizáció
kölcsönös viszonya

15. Aki az Újszövetségben figyelemmel kíséri a fiatal Egyház kezdeteit, történelmének első lépteit, azt, hogy hogyan élt, hogyan cselekedett, észreveheti, mily szoros kapcsolat áll fenn az evangelizáció és maga az Egyház között:

– Az Egyház Jézus és a 12 apostol igehirdetésével veszi kezdetét. Ő, az Egyház ennek az evangelizációnak természetszerű, közvetlen, kézzelfogható gyümölcse, – úgy, ahogyan Jézus mondta; *„Menjetek és tanítsatok minden nemzetet".*[37] *„Akik megfogadták szavát, megkeresztelkedtek. Aznap mintegy háromezer lélek megtért... Az Úr pedig napról napra növelte az üdvösségre rendeltek számát".*[38]

– Az Egyház, amely az evangelizálás gyümölcseként született, maga is az evangelizálás feladatát kapja Jézustól. Jézus visszatér az Atyához, de Egyházát hagyja itt saját követeként. A világban marad, mint Jézus új jelenlétének homályba burkolt és mégis tündöklő jele: A mennybe távozott és mégis itt élő Jézusé. Őbenne Krisztus élete folytatódik. Elsősorban az a hivatása, hogy az ő küldetését, az ő evangelizáló művét folytassa.[39] A keresztények közössége nem valami önmagába zárt közösség. Legbensőbb élete: imája, a szentírás és az apostolok tanításának hallgatása, a testvéri szeretet gyakorlása, a kenyértörés,[40] – mindezek éppen azáltal válnak életerősekké, hogy tanúságot tesznek mások előtt. Csodálkozást keltenek, megtéréseket idéznek elő, hirdetik a Jó Hírt. Az evangelizálás így válik az egész Egyház közös művévé, amelyhez mindenki a saját munkájával járul hozzá a többiek javára.

– Az Egyház az evangélium hírnöke, de elsősorban önmagának hirdeti az evangéliumot. Az Egyház ugyanis azok közössége, akiknek közös a hitük, közös a reményük. A hit és remény ébrentartásához szüksége van arra: hogy mindezt együtt vallják meg, együtt éljék, a szerető testvéri közösségben gyakorolják. Az Egyháznak szüntelenül hallania kell, hogy mi is az, amit hisz, miért remél, mit jelent a szeretet főparancsa. Isten népe az Egyház, de itt él a földön, ahol gyakran megkísértik a világ bálványai. Kell azért, hogy újra és újra hallja *„Isten magasztos tetteit",*[41] amelyek egykor az Úrhoz fordították, és amelyek révén most is mindig meghallja az Úr hívását és egyesüljön őbenne. Tömören tehát úgy lehet mondani: az Egyházat magát is mindig evangelizálni kell, hogy maga is megőrizze az

evangelizáló munkában frisseségét, lelkesedését, erejét. Erről szólt a II. Vatikáni Zsinat is,[42] az 1974. évi Püspöki Szinodus pedig újból felidézte az Egyházról szóló tanításnak azt a gondolatát, hogy az Egyháznak mindig meg kell térnie, meg kell újulnia, önmagát kell evangelizálnia ahhoz, hogy szavahihetően evangelizálhassa a világot is.

– Az Egyház annak a Jó Hírnek letéteményese, amelyet hirdetnie kell. Rá vannak bízva Jézus Krisztus Újszövetségének ígéretei, az Úr és az apostolok tanítása, az élet igéje, a kegyelem és Isten ajándékainak forrásai, az üdvösség útja: mindez rá van bízva. Az evangéliumnak ezt az életadó drága kincsét nem azért bízták rá, hogy lakat alatt tartsa, hanem hogy minden embernek hozzáférhetővé tegye az evangelizálás által.

– Az Egyház, mint láttuk, önmagát is evangelizálja és másokhoz is küldetése van. Ő maga is küld hírnököket az evangélium terjesztésére. Az üdvösség ígéit adja ajkukra, átadja nekik azt a tanítást, amelynek ő maga is letéteményese, és elküldi őket, hogy hirdessék az evangéliumot. Hirdessék: ne önmagukat, nem saját nézeteiket,[43] hanem az evangéliumot. Ennek az evangéliumnak sem ők, sem maga az Egyház nem önkényes ura és tulajdonosa; nem bánhat vele tetszése szerint. Szolgálat ez, amelyet teljes hűséggel kell továbbadni.

Az Egyház nem választható el Krisztustól

16. Szoros kapcsolat áll tehát fenn Krisztus, az Egyház és az evangelizálás között. Most, az „Egyház korszakában", az ő feladata az evangelizálás. Nem lehet az evangéliumot az Egyház nélkül hirdetni, még kevésbé az Egyház ellen.

Nem árt ezt a tényt emlékezetbe idézni. Akadnak ugyanis korunkban, sajnos, olyanok, akik föltételezhetően jó szándékkal, de mégis tévesen azt mondják, hogy ők szeretik Krisztust, de az Egyházat nem. Hogy ez a megkülönböztetés mennyire képtelen, kitűnik az evangélium szavaiból: *„Aki titeket megvet, engem vet meg"*.[44] Hogyan is lehetne szeretni Krisztust, ha valaki nem szereti az Egyházat? A Krisztusról írt legszebb tanúságtételek egyike Szent Pálé: *„Krisztus szerette Egyházát és föláldozta magát érte"*.[45]

II.

Mit jelent az evangelizáció?

Az evangelizáló munka sokrétűsége

17. Az Egyház evangélizáló munkájában kétségkívül vannak alapvető elemek és szempontok, amelyek nélkülözhetetlenek. Némelyek közülük oly fontosak, hogy szinte egyenlőségjelet lehet tenni közéjük és az evangelizálás közé. Evangelizálásnak szokták nevezni Krisztus hirdetését azok előtt, akik őt még nem ismerik. Ebbe a hirdetésbe tartozik a prédikáció, a katekézis, a keresztség és a többi szentségek kiszolgáltatása.

Bármily módon akarnók is meghatározni az evangelizálás fogalmát, minden meghatározás csupán részleges, töredékes lesz; azzal a veszéllyel jár, hogy elszegényíti, sőt megcsonkítja ennek a fogalomnak igazi gazdagságát, sokrétűségét, dinamizmusát. Teljes megértésére csak úgy juthatunk el, ha sorra szem-

léljük külön-külön az evangelizáció valamennyi lényeges elemét.

Az említett Püspöki Szinodus behatóan megvizsgálta az evangelizálás minden részproblémáját, és éppen e Szinodus nyomán azóta is folyik róluk az egészséges vita. Örömünkre szolgál, hogy mindez egybevág a II. Vatikáni Zsinat tanításával, főleg a *Lumen Gentium és a Gaudium et Spes* konstitúciókkal és az *„Ad Gentes"* dekrétummal.

Megújítani az emberiséget...

18. Evangelizálni: Az Egyház számára ez a szó annyit jelent, hogy vigye el a Jó Hírt az emberiség minden csoportjához, és az evangélium benső erejével alakítsa át az embereket. Így valósul meg maga az új emberiség: *„Lásd újrateremtek mindent".*[46] Új emberiség természetesen csak akkor alakulhat ki, ha előbb maguk az egyes emberek újulnak meg, a keresztségben újjászületve[47] és az evangélium szerinti életben.[48] Az evangelizálás célja, hogy létrehozza ezt a benső átalakulást. Azt is lehetne tehát mondani, hogy akkor beszélünk evangelizálásról, amikor az Egyház magának az általa hirdetett Isteni Üzenetnek erejével[49] megtéríteni igyekszik az egyes embereket és az emberi közösségeket; és megújítani törekszik mindent, ami az emberhez tartozik: munkáját, életét, közvetlen környezetét.

Megújítani az emberi élet minden területét

19. Az emberiség minden területét meg akarjuk újítani. Jelen esetben nemcsak a földrajzi szempontot értjük területen, ahová az Egyház az evangéliumot el akarja vinni, nem is a számszerűséget, hogy minél többen térjenek meg. Az emberi élet területe az emberek általános értékítélete, érdeklődési körük, gondolkodásmódjuk, eszméik és eszményeik, amennyiben ellentétben állnak Isten szavával és üdvözítő tervével.

A kultúrák evangelizálása

20. Így lehetne összefoglalni az eddig mondottakat: evangelizálni kell magát az emberi kultúrát, illetve kultúrákat. Evangelizálni: nem felületesen, nem külsőségesen, nem díszletszerűen, de belülről, életet alakítva, gyökeresen. Ebben a teljes értelemben érti a szót a *Gaudium et Spes* konstitúció is[50], amikor mindig az emberi személyiségről beszél, és mindig az ember Istenhez fűződő személyi kapcsolatát hangsúlyozza.

Magától értetődik, hogy az evangélium és az evangelizáció nem azonosítható egyik kultúrával sem; független mindegyiktől. Mégis, amikor az evangélium az Istenországot hirdeti, ezt az embereknek meghatározott kultúra keretén belül kell életté váltaniok. Az Istenország építésében nyilván fel kell használniok az emberi kultúra és kultúrák elemeit. Az evangélium és az evangelizáció eszerint nincsenek valamely meghatározott kultúrához kötve, de mindegyikkel összeegyeztethetők, mindegyiket bensőleg átalakíthatják, anélkül, hogy alárendelt helyzetbe kerülnének velük szemben.

Korunk sajátos drámája, hogy törés állt be az evangelium és a kultúra világa között, mint ahogyan ez már a múltban is megesett. Mindent meg kell tehát tenni, hogy evangelizáljuk az emberi kultúrát, helyesebben: a kultúrákat. A kultúráknak is újjá kell születniük az evangéliummal való találkozásukból. De ennek a találkozásnak feltétele, hogy hirdessük az evangéliumot.

Legfontosabb az élet tanúságtétele

21. Az evangélium hirdetésének legfőbb útja a tanúságtétel. Íme: itt és itt él valaki keresztény, vagy valamely keresztény csoport az emberek nagyobb közösségében. Látni rajtuk, hogy mindenkit megértenek, mindenkivel jó viszonyban vannak, ugyanolyan életkörül-

mények és anyagi körülmények közt élnek, mint mások; mindenkivel szolidárisok mindenben, ami szép és jó. Hitük egyszerűen és spontán módon kisugárzik a közéletre, és olyan értékeket fogadtatnak el maguk körül, amelyek fölötte állnak a szokott értékrendnek; kisugárzik másokra reményük is, amellyel olyasmiben remélnek, amit nem lehet látni, de még csak elképzelni sem. Csupán puszta életükkel, szavak nélkül is tanúságtétel ez. Akik őket látják, önkéntelenül is azt kérdezik maguktól: Miért ilyenek ők? Miért élnek így? Mi ad nekik erőt? Miért vannak itt? Az ilyen csöndes tanúságtétel magában véve is már erősen, eredményesen terjeszti a Jó Hírt. Ez az evangelizálás első lépése. Ennek a tanúságtételnek nyomán talán első ízben teszik fel maguknak a fenti kérdéseket nem-keresztények, vagy olyanok, akik még nem is hallottak Krisztusról, vagy a megkeresztelt, de hitüket nem gyakorló keresztények, vagy akik keresztény társadalomban nem-keresztény elveket követnek, akik nyugtalanul keresnek valamit, vagy „Valakit", akinek hiányát érzik, de maguk sem tudják, hogy ez mi vagy ki. Sok más, fontos és égető probléma is fölmerülhet, csupán a keresztények tanúságtevő élete nyomán. Kell, hogy keresztények ott éljenek köztük, megosszák velük életüket, kapcsolatban álljanak velük. Többnyire ez magának az evangelizálásnak első lépése.[51]

Az életnek e tanúságtételére minden keresztény hivatva van. Ilyen értelemben mindenki evangelizáló szerepet tölt be. Itt azonban főleg azokra gondolunk, akik hazájuktól távol élnek emigrációban, és az evangélium hirdetői lehetnek új hazájukban, mely nekik otthont adott.

A kifejezett hithirdetés is szükséges

22. Messzebb távon azonban az élet legszebb tanúságtétele is kevés, ha nem kíséri és igazolja az, amit Péter apostol így fejez ki: *„Adjatok számot reménységetekről".*[52] Ezt a reménységünket ki kell fejteni a Jézus Krisztusról szóló világos, egyértelmű beszéddel. A Jó Hírt, amelyet először az élet tanúságtétele mutatott be, előbb-utóbb az élet igéjének hirdetése kell hogy kövesse. Addig nem lehet szó teljes értékű evangelizációról, amíg nem hirdetjük a názáreti Jézusnak, Isten Fiának nevét, tanítását, életét, ígéreteit, Országát és annak igazságait.

Az egész egyháztörténelem egybefonódik a hithirdetés történetével, Péter pünkösdi beszéde óta. Az Egyház minden történelmi korban hirdetni törekedett az evangéliumot, és ezért állandóan foglalkoztatta a kérdés: kit küldjön, aki hirdesse Jézus igazságait? Milyen szavakkal hirdessék? Hogyan lehetne elérni, hogy mindenki megértse, és eljusson mindenkihez? Ez az „üzenetátadás" az ún. kérügma, prédikáció, vagy katekézis oly fontos eszköze az evangelizálásnak, hogy gyakran azonos jelentésben használják e kettőt. Mégis azt kell mondanunk: maga a hithirdetés is csak része az evangelizálásnak.

A keresztény közösségi életszemlélet

23. Maga a hithirdetés ugyanis csak akkor éri el teljességét, ha az emberek megértik, befogadják, magukévá teszik és szívükkel ragaszkodnak hozzá. Befogadják az igazságot, amelyet Urunk jósága nyilvánított ki, – de nemcsak az igazságot fogadják be, hanem vele együtt magát a keresztény életprogramot is: a megújított életet, amiről az igazság szava beszél. Aki tehát befogadja az evangéliumot, az ragaszkodik az „Istenországhoz", a „megújult világhoz", a dolgok megújult szemléletéhez, az új életmódhoz, a megváltozott és közösségi élethez. Mindez az evangéliumban gyökerezik. Ez a csatlakozás nem lehet elvont, nem lehet csupán elméleti, hanem gyakorlatilag is meg kell nyilatkoznia azzal, hogy valaki lát-

hatóan belép a hívek közösségébe. Akik tehát új élet útjára léptek, tagjai lesznek egy közösségnek, mely önmagában is jele az új életnek. Ez a közösség az Egyház, az „üdvösség látható szentsége"[53]. Az Egyházhoz kapcsolódásnak ezenkívül sok egyéb jele is van, amelyek viszont az Egyházat magát is nyilvánvalóbb jellé teszik a világ előtt. Az evangelizálás belső dinamizmusából folyik, hogy aki Isten szavát, az evangéliumot befogadta[54], többnyire részt is vesz az Egyház szentségi életében, ragaszkodik az Egyházhoz és a szentségekhez járul. A szentségek vétele egyrészt kifejezésre juttatja ragaszkodását, másrészt kegyelmet is ad, hogy hűségesen kitartson.

Apostoli tevékenység forrása

24. Aki befogadta az evangéliumot, másoknak is tovább akarja adni azt. Éppen itt az igazi evangelizálás próbaköve: mert elképzelhetetlen, hogy aki befogadta Isten szavát és csatlakozott Isten Országához, a maga részéről ne kívánna róla tanúskodni és azt másokhoz elvinni.

Az evangelizálás lényegéről szóló eszmefuttatás végén nem árt még valamit szemünk elé idézni, ami fontos lehet a továbbiak megértéséhez. Az evangelizálás maga sokrétű tevékenység és sok mindent foglal magában: az emberiség megújítását, tanúságtételt, kifejezett igehirdetést, benső ragaszkodást, látható csatlakozást a keresztény közösséghez, szentségi életet, apostolkodást. Ezek az egyes részelemek nagyon különbözők, és néha úgy tűnik, egymással ellentétesek. Mégis egymást kiegészítik és teljessé teszik. Ezért sohasem ajánlatos egyiket a másiktól teljesen elszigetelve tárgyalni. Az utolsó Püspöki Szinodus érdeme, hogy megkísérelte ezt az összefogó szemléletet az egyes részek túlhangsúlyozása helyett. Csak így érthetjük meg teljesen az Egyház evangelizációs munkáját.

A most következőkben ilyen összefoglaló látásmóddal akarjuk megvizsgálni mindazt, ami az evangelizációval összefügg, és ami azt segíti. Kifejtjük, kikre vonatkozik az evangelizáció és kik viselik terheit.

III.

Mi az evangélium üzenete?

Lényeges tartalom és másodlagos elemek

25. Az Egyház által közvetített üzenetben kétségkívül mindig van sok másodlagos fontosságú dolog, amelyek sokszor külső körülmények függvényei. Ezek meg is változhatnak. Az evangéliumi üzenet lényeges tartalma azonban nem változhat, és el sem hallgatható, máskülönben nem is volna többé evangélizálásnak nevezhető.

Tanúságtétel az Atya szeretetéről

26. Nem lesz fölösleges emlékezetünkbe idézni: evangelizálni mindenekelőtt annyit jelent, mint egyszerű, közvetlen tanúságot tenni az Atyáról, akit a Fiú nyilatkoztatott ki a Szentlélekben. Jelenti, hogy tanúságot teszünk róla; Isten az ő Fiáért szeretetébe fogadta a világot, mindent az ő megtestesült Igéjében alkotott, és minden embert meghívott az örök életre. Ez az Istenről szóló tanúságtétel sokakat elvezethet az „ismeretlen Istenhez"[55] akit imádnak,

anélkül, hogy őt meg tudnák nevezni, vagy akit a szív vágyakozásával keresnek, amikor fölfedezik a bálványok ürességét. Az Istenről szóló tanúságtétel akkor válik teljessé, amikor megmutatja, hogy ő, a mi Teremtőnk, nem valaki tőlünk távol eső megnevezhetetlen hatalom, hanem Édesatyánk. *„Isten gyermekeinek neveznek minket, és azok is vagyunk".*[56] Akkor pedig egymásközt testvérek is vagyunk Istenben.

Az üzenet középpontja: üdvösségünk Jézus Krisztusban

27. Az evangélium alapjához, lényegéhez tartozik, dinamikus erejének forrása, hogy nyíltan hirdeti: Jézus Krisztus, Isten emberré lett Fia meghalt és föltámadt, és az üdvöséget kínálja fel minden embernek, Isten kegyelmi, irgalmas ajándékaként.[57] Ez az üdvösség, nem valami evilági dolog, bármekkora legyen is a szegénység, akár anyagi, akár szellemi vonatkozásban. Az üdvösség nem azonos az ember földi vágyainak beteljesülésével, nem okvetlenül vág egybe a földi remények teljesülésével, evilági munkákkal, küzdelmekkel. A Jézus által hozott üdvösség túlemelkedik a földi lét keretein, és végső soron csak a „legfőbb Lénnyel", Istennel való egyesülésünkben valósul meg. Az üdvösség tehát a földi léten túlmutató (transzcendens) örökkévaló távlatokban szóló (eszkatologikus) üzenet, mely itt a földön kezdődik el ugyan, de csak az örökkévalóságban teljesedik be.

A remény jegyében

28. Az evangélium lényegéhez tartozik, hogy prófétai módon a földön túli életet hirdeti. Erre az örök életre vagyunk meghíva. Ebben az örök életben folytatódik jelen földi életünk, de határ is választja el tőle: túl van időn és történelmen; túl van a jelen élet valóságán, amelyek elmúlnak; túl vannak az evilági dolgokon, amelyeknek egykor majd megmutatják rejtett oldalát is; túl van magán az emberen, akinek sorsa nem zárul le a halállal, hanem az eljövendő életben teljesül be.[58] Az evangelizálás magában foglalja, hogy hirdessük a reményt azokban az ígéretekben is, amelyeket Isten az Újszövetségben Jézus Krisztus által adott. Hozzátartozik, hogy hirdessük Isten szeretetét mi irántunk és a miénket Isten iránt; a mindenkire kiterjedő embertestvéri szeretetet, hogy tudjunk másoknak ajándékozni, megbocsátani, másokért áldozatot hozni, másokat segíteni. Az embertársi szeretet az istenszeretetből fakad, és az evangélium tengelyében áll. Hozzátartozik az evangelizáláshoz, hogy beszéljünk a gonoszság misztériumáról és a helyes útra visszatérésről is. Hozzátartozik, hogy nyomatékosan szóljunk az imádságról, amelyben Istent keressük, őt imádjuk, neki hálát adunk. Hozzátartozik, hogy arról a szoros kapcsolatról is beszéljünk, mely bennünket Jézus Krisztus Egyházához fűz: ehhez az Egyházhoz, mely az Istennel való kapcsolat látható jele. Az Egyházzal való együttélés viszont további jelek elfogadásában nyilatkozik meg; azaz a szentségek vételében. Ezzel juttatjuk kifejezésre, hogy együtt élünk az Egyházzal, amelyben Krisztus él és munkálkodik tovább. A szentségi élet, ha helyesen értelmezzük, nemcsak nem akadálya és elferdülése az evangelizálásnak, (amint egyesek állítják), hanem az evangélium teljességére vezet. Mindez együttvéve azt jelenti, hogy az evangelizálás nem egyszerűen csak az evangélium hirdetése, de egyúttal az Egyház meggyökereztetése is. Gyökérverésről addig nem beszélhetünk, amíg nincs biztosítva a szentségi élet, elsősorban az Eucharisztia[59].

Oly üzenet, mely az egész életet elkötelezi

29. Az evangelizálás nem volna teljes, ha nem vetne számot az evangélium és a mindennapi élet, vagyis az emberi személy és társadalom kapcsolatával. Az evangelizálás a mindennapi életre alkalmazza az evangéliumot, tekintetbe veszi a konkrét helyzetet és mindig időszerű. Sürgeti az emberi személy jogait és kötelességeit, szívén viseli az egészséges családi életet, mely nélkül az egyes ember aligha bontakozhat ki[60]; üzenete van az evangelizálásnak a társadalom és a nemzetközi kapcsolatok számára, fölemeli szavát a béke, az igazságosság és a fejlődés érdekében, főként pedig – ami napjainkban különösképpen is időszerű – az emberi szabadság érdekében.

A szabadság üzenete

30. Emlékezetes, milyen nyomatékkal és lelkipásztori felelősséggel beszéltek erről a kérdésről a legutolsó Szinoduson főpásztorok minden világrészből, de főleg a harmadik világ püspökei. Szavukban a mögöttük álló keresztények millióinak hangja szólalt meg. Tudjuk: ezek a népek minden erőfeszítést megtesznek, hogy legyőzzék a bajokat, amelyek az élet peremére szorítják őket: éhséget, járványokat, analfabetizmust, nyomort, a nemzetközi igazságtalanságokat, főleg a kereskedelmi kapcsolatok terén. Legyőzni igyekeznek a gazdasági és kulturális neokolonializmust, mely néha éppoly gyűlöletes számukra, mint amilyen a régi gyarmatosító uralom volt. Püspökeik ismételten hangoztatták: az Egyház kötelessége, hogy fölemelje szavát oly sok millió ember szabadságáért, annál is inkább, mert sokan közülük keresztények. Az Egyháznak segítenie kell ezt a születőben levő függetlenséget, hirdetnie kell szabadságukat, míg csak teljesen meg nem valósul. Ez sem idegen az evangelizációtól.

Az evangelizálás és a fejlődés kapcsolata

31. Az evangelizálás és az emberi haladás, fejlődés, felszabadulás közt szoros kapcsolat van. Ez a kapcsolat antropológiai jellegű, mivel nem létezik „elvont" ember, akit evangelizálni lehetne, hanem minden ember meghatározott társadalmi és gazdasági körülmények közt él. A kapcsolat teológiai jellegű is: mert a teremtést nem lehet elválasztani a megváltástól, ez utóbbi pedig minden konkrét emberi helyzetet érint, kötelességgé teszi, hogy küzdjünk az igazságtalanságok ellen és az igazságosság helyreállításáért. A kapcsolat ezenkívül teljességgel evangéliumi, mert a szeretetben gyökerezik. Hogyan is lehetne hirdetni a szeretet új parancsát, ha ugyanakkor közömbösen hagy az igazság, az igazi béke és az emberi fejlődés kérdése? Ezt a gondolatot hangsúlyoztuk, amikor (a Szinodus megnyitóbeszédében) azt mondtuk. *„Az evangelizálás nem hunyhat szemet súlyos problémák előtt, amelyek ma az embereket foglalkoztatják, amilyenek az igazságosság, a szabadság, a fejlődés és a világbéke. Ha ezekkel nem törődünk, elfeledkezünk a szenvedő embertársak iránti szeretet evangéliumi tanításáról".*[61]

Ugyanazok a felszólalók, akik a Szinoduson buzgón, okosan és bátran fölvetették ezt a nehéz kérdést, nagy örömünkre ahhoz is világosságot adtak, hogy megértsük, mit jelent az a szabadság, amelyet a názáreti Jézus hirdetett, hozott, és amelyet az Egyháznak is hirdetnie kell.

Csorbítás és kétértelműség nélkül

32. Tény ugyanis: hogy sok buzgó keresztényt teljesen az emberi szabadság drámai problémája foglalkoztat. Ezért magát az Egyházat is el akarná kötelezni e szabadságmozgalmakban. Az Egyház szerepét teljesen evilági síkra

akarná korlátozni. Ilyen felfogás mellett az az üdvösség, amelynek az Egyház hírnöke és szentsége, lényegében csak földi jólétet jelentene; az Egyház tevékenysége nem lelki és vallási, hanem politikai és társadalmi jellegű volna. Csakhogy ezen az úton az Egyház elveszítené létének alapvető értelmét. Szabadságot hirdető szava elvesztené eredetiségét, és előbb-utóbb ideológiai rendszerek és politikai pártok játékszerévé válnék. Elveszítené jogát, hogy Isten nevében hirdesse a szabadulást. Ezért mi magunk a 3. Általános Püspöki Szinodus megnyitóbeszédében hangsúlyoztuk: *„Világosan meg kell mondanunk, hogy az evangelizálásnak kifejezetten vallási célja van. Elvesztené létjogosultságát, ha letérne erről a vallási vágányról, amelyen haladnia kell. Ez azt jelenti, hogy az Istenországot kell hirdetnie a szó teljes teológiai értelmében."*[62]

A szabadság evangéliumi értelme

33. A szabadságról, amelyet az evangélium hirdet és meg akar valósítani, a következőket kell mondanunk:

– Ez a szabadság nem korlátozható a gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális élet szűk keretei közé, hanem mindig a teljes embert kell szem előtt tartania, létének minden távlatával, beleértve a végtelenség, azaz a végtelen Isten felé való nyitottságát is.

– Épp ezért viszont az evangéliumnak határozott felfogása van az emberről, saját (keresztény) antropológiája van, amelyet sohasem áldozhat fel semmiféle hasznossági, gyakorlati, rövidtávú eredményért.

Az evangéliumi szabadság az Istenországon alapul

34. Az előbbiből viszont az is következik, hogy a szabadságot hirdető Egyház azok oldalán áll, akik a szabadságért fáradoznak és szenvednek. Nem tűri, hogy hatáskörét kizárólagosan a vallás területére korlátozzák, és ne engedjék törődni az emberek evilági gondjaival. Ugyanakkor viszont hangsúlyozza, hogy küldetése elsősorban lelki. Az Istenország hirdetését nem pótolhatja a szabadságjogok hirdetése; – amit pedig az emberi szabadság megvalósításáért tesz, sohasem volna teljes és tökéletes, ha elmulasztaná hirdetni, hogy üdvösségünk Jézus Krisztusban van.

Az emberről alkotott evangéliumi szemlélet

35. Az Egyház a Jézus Krisztusban való üdvösség hirdetésével egyidejűleg az ember földi szabadságát is akarja, de mégsem tesz egyenlőséget a kettő közé. A kinyilatkoztatás, a történelmi tapasztalat és a telológiai megfontolás egyaránt arra tanítják az Egyházat, hogy nem minden néven nevezett szabadság függ össze és egyeztethető össze az emberről, a világról, az eseményekről alkotott evangéliumi szemlélettel. A szabadság, a jólét és a fejlődés egymagukban még nem elegendők ahhoz, hogy eljöjjön az Isten országa.

Sőt, az Egyház szilárd meggyőződése, hogy minden evilági értelemben vett felszabadítás, minden politikai szabadságtörekvés önmagában hordja a szabadság megtagadásának csíráit is. Így van ez, annak ellenére, hogy ki lehet ragadni az Ó- és Újszövetség lapjairól részleteket, amelyek az ilyen mozgalmakat igazolnák; lehet felhozni eszmerendszerük alátámasztására teológiai tekintélyek idézeteit és teológiai elméleteket. Hiába mondják, hogy éppen ez napjaink teológiája, – mégis messze esik a krisztusi szabadság helyes fogalmától. Vezéreszméje ugyanis nem a szeretteten alapuló igazságosság; a lelkesedés, mely fűti, nem lelki természetű, végső célja nem az ember üdvössége és Istenben való boldogsága.

Első feltétel a megtérés

36. Az Egyház kétségtelenül fontosnak és sürgősnek tartja, hogy emberségesebb társadalom épüljön fel, ahol jobban tiszteletben tartják az igazságosságot, az emberi személy jogait, kevesebb a megtorlás és a kényszer. De azt is tudja, hogy a legtökéletesebb társadalmi szervezetek, a legeszményibb rendszerek is egyhamar embertelenekké válhatnak, ha az emberi szív rosszrahajlását nem sikerül megfékezni. Ezt pedig csak a szív és a lélek megtérése fékezheti és gyógyíthatja meg: azoké is, akik e társadalmakban élnek, és azoké is, akik e társadalmakat vezetik.

Erőszak nélkül

37. Az Egyház nem ismerheti el az erőszakot, legkevésbé pedig a fegyveres erőszakot. Amikor a fegyvereké a szó, kiszámíthatatlan szörnyűségek szabadulhatnak el. Nem fogadhatja el az Egyház a szabadság eszközeként bárki megölését, mivel az erőszak mindig erőszakot szül, az elnyomatás és szolgaság új formái felé vezet, amelyek nem egyszer súlyosabbak, mint amelyekből meg akart szabadítani. Világosan megmondtuk kolumbiai útunk alkalmával: *„Kérünk titeket, ne helyezzétek bizalmatokat az erőszakba és a forradalomba. Ha így tennétek, ez ellentétben állna a keresztény szellemmel. Az erőszak ahelyett, hogy siettetné, inkább késlelteti a társadalmi fejlődést, amire jogosan vágyódtok".*[63] *„Újra és újra hangsúlyozzuk: az erőszak sem nem keresztényi, sem nem evangéliumi. A társadalmi struktúrák törésszerű, erőszakos megváltoztatása csalóka, hatástalan és nem szolgálja a népek méltóságát."*[64]

Amiben az Egyház közreműködhet

38. A fentieket előrebocsátva, csak örülni tudunk annak, hogy az Egyház napjainkban egyre inkább tudatára ébred alapvetően evangéliumi hivatásának, hogy fáradozzék az emberi szabadságért. Mit tesz tehát? Arra igyekszik rávenni a keresztények tömegeit, hogy fáradozzanak mások szabadságáért. A szabadságjogokért fáradozóknak hitből forrásozó eszméket nyújt; előtérbe állítja az embertársi szeretetet és a kereszténység szociális tanítását. Aki valóban keresztény, nem veheti semmibe az Egyház szavát: elméletben és gyakorlatban ahhoz igazítja tevékenységét, részvételét, kötelezettségvállalását. Az elkötelezett keresztény nem fogja összetéveszteni a keresztény elveket sem taktikával, sem pártpolitikával. Az Egyház az emberi szabadságért való harcot az üdvösség evangéliumi üzenetének teljességében szemléli.

Mindaz, amit itt tárgyaltunk, gyakran előkerült a szinodusi viták során. Néhány, ezzel kapcsolatos megvilágító szempontot előadtunk a szinodusi záróülésen mondott beszédünkben.[65]

E megfontolások remélhetőleg hozzásegítenek, hogy elkerüljünk olyan kétértelműségeket, amelyekkel sokszor találkozunk a „szabadság" szóval kapcsolatban: eszmeáramlatokban, társadalmi rendszerekben, politikai csoportokban. Evangéliumi értelemben szabadságon azt a szabadságot értjük, amelyet maga Krisztus hirdetett és adott az embereknek, önmaga föláldozása árán.

A szabadság teljessége

39. Az evangelizálás szabadságot hirdet, és olyan társadalmi szerkezeteket óhajt, amelyekben elismerik az ember szabadságjogait, minden alapvető emberi jogot, köztük a legfontosabbat is: a vallásszabadságot. Nemrég egy beszédünkben külön is kitértünk a kérdés időszerűségére. Hangsúlyoztuk, hogy „ma is még sok kereszténynyt rendszeresen elnyomnak, éppen azért, mert keresztény, mert katolikus. A Krisztushoz való hűség és a vallásszabadság drámája ma is tart még, bár ugyanakkor határozott kijelentéseket hallhatunk az emberi jogok mellett".[66]

IV.

Az evangelizálás útjai

Alkalmas eszközökkel

40. Beszéltünk az evangelizálás tartalmáról, de ugyanígy fontos, hogy útjairól és eszközeiről is szóljunk.

A „hogyan" kérdése az evangelizálás esetében mindig időszerű, mert a módok változhatnak idők, helyek, kultúrák szerint. Állandó kihívást jelent számunkra, mennyire vagyunk leleményesek, és mennyire tudunk az emberek gondolkodásmódjához alkalmazkodni.

Főleg bennünket, az Egyház pásztorait terhel a felelősség, hogy bátran, okosan, az evangéliumhoz hűségben megtaláljuk a legalkalmasabb, legjobb módot, miként adjuk tovább ezt az evangéliumot korunk emberének. Megfontolásunkban csupán a legfőbb módokra térünk ki.

Az élet tanúságtétele

41. Anélkül, hogy ismétlésekbe akarnánk bocsátkozni, hangsúlyozni kívánjuk: az Egyház szemében legelső evangelizációs eszköz híveinek őszintén keresztény élete, szoros egységben Istennel, akire teljesen ráhagyatkoznak; másokat szolgáló, áldozatos magatartásuk. Tavaly, világiak egy csoportja előtt mondottuk: *„A mai embert inkább érdeklik a tanúk, mint a tanítók, és ha mégis hallgat a tanítókra, azért teszi, mert ők egyben tanúk is".*[67] Szent Péter szépen fejezi ki ugyanezt, amikor azt írja, hogy a keresztények tiszta és szép élete *„szavak nélkül is megnyeri azokat, akik nem hisznek az igének".*[68] Az Egyház elsősorban magatartásával, saját életével evangelizálja a világot: tanúságtételével, amikor hűséges az Úr Jézushoz, a szegénység, a lemondás szellemához, független a világ hatalmasságaitól. Egyszóval: életszentségével.

Életközi igehirdetés

42. Hangsúlyozni kell az igehirdetés fontosságát is. *„Hogyan higgyenek abban, akiről nem hallottak? S hogyan halljanak róla, ha nincs aki hirdesse? . . . A hit tehát hallásból fakad, a hallás pedig Krisztus tanításából".*[69] Pál apostol szavai ma is változatlanul érvényesek.

Nélkülözhetetlen az igehirdetés, az evangéliumi üzenet szavakkal tolmácsolása. Annak ellenére, hogy a mai ember torkig van már a szavakkal, unja beszédek hallgatását, sőt, ami még rosszabb: immunizálva van már a szavak ellen. Pszichológusok és szociológusok állítják, hogy a modern ember túl van már a szavak civilizációján, a szó immár hatástalan és fölösleges – a mai ember képekben gondolkodik. Ez a megállapítás mindenesetre arra int bennünket, hogy az evangéliumi üzenet közvetítésében használjuk fel a technika modern eszközeit. Sok eredményes kísérlet történt már ebben az irányban. Csak dicsérhetjük és bátoríthatjuk őket. Bárcsak tovább fejlődnének! De annak ellenére, hogy manapság annyi üres szó hangzik el, és annak ellenére, hogy számos egyéb kommunikációs eszköz is létezik, ne becsüljük le az élő szó erejét, ne veszítsük el belé vetett bizalmunkat! A beszéd mindig időszerű lesz, különösképp akkor, ha Isten erejét hirdeti.[70] Érvényes marad Szent Pál elve: *„A hit a hallásból fakad".*[71] A hallott szó vezet el a hithez.

Az igeliturgia

43. Az evangélium szóbeli hirdetésének sokféle módja lehet; a találékony

buzgóság ezernyi formában tudja előadni. Számtalan mindennapi történés és emberi életsors ad alkalmat arra, hogy okosan, világosan közvetítsük Isten üzenetét, amelyet ekkor és ekkor, ilyen és ilyen körülmények közt mond az embernek. Csupán lelki fogékonyság kell ahhoz, hogy a világ eseményeiben észrevegyük Isten üzenetét. Különösen is alkalmas eszköze az evangelizálásnak a Zsinat által megújított liturgián belül az igeliturgia, a homília. Ha azt akarjuk, hogy a homília lelkipásztorilag értékes legyen, ismernünk kell követelményeit, lehetőségeit, és azokat élettel kell megtöltenünk. Elsősorban az kell, hogy mi magunk is meg legyünk győződve arról, amit mondunk, és szívesen álljunk az ige szolgálatára. Ez az igehirdetés többnyire szentmise keretében történik, amely különösen is súlyt és erőt ad az elhangzott szakvaknak. A homíliának sajátos jelentősége van az evangelizálásban; kifejezi az igehirdető saját hitét és szeretetét. A hívek úgy vannak együtt, mint az Egyház húsvéti közössége; az Urat ünneplik, aki jelen van közöttük. Igen sokat várnak a prédikációtól és sokat tanulnak belőle, feltéve, hogy egyszerű, világos, közvetlen, életszerű, az evangéliumon alapul, hűséges az egyházi Tanítóhivatalhoz, józan apostoli buzgóság fűti. Kell hogy a prédikáció összhangban álljon az igehirdető egyéniségével, sugározza a reményt, a hitet, a békét, az egyetértést. Sok plébániai és egyéb közösség számára életet és lelki erősséget jelent a jó vasárnapi homília.

Megjegyezzük, hogy hála a megújított liturgiának, homília nemcsak a szentmise keretében mondható. Helye van és ne is hagyjuk el, a szentségek kiszolgáltatásakor, vagy pedig más, liturgikus jellegű ájtatosságok alkalmával, amikor hívek vannak jelen. Minden esetben kiváló alkalom arra, hogy az Úr szavát közvetítsük.

A katekézis

44. Az evangelizálás el nem hanyagolható része a hitoktatás. A rendszeres katekézisből tanulják meg a gyermekek és ifjak a legfőbb igazságokat, ezt az eleven kincsestárat, amelyet Istentől vettünk, és amelyet hosszú történelme során az Egyház egyre jobban megvilágított. Nyilvánvaló, hogy a katekézis igazi célja nem egyszerűen tudás közvetítése, hanem a keresztény életre rávezetés. Az evangelizálás igen nagy segítségére szolgál, ha a templomi, iskolai, vagy bárhol, főleg otthon adott hitoktatáshoz jó tankönyvek állnak rendelkezésre, amelyeket hozzáértő szakemberek állítottak össze a püspökök irányítása mellett. A hitoktatási módszer függ a hallgatók korától, műveltségétől, befogadóképességétől. Törekedni kell arra, hogy emlékezetükbe és szívükbe véssük mindazt, ami fontos az életre. Fontos a jó hitoktató kiképzése, akár papok, akár tanítók, akár szülők: hogy egyre jobban tökéletesítsék magukban ezt a nagyonis igényes művészetet, a vallásoktatást. Míg azonban egyrészt nem szabad elhanyagolni a gyermekek hitoktatását, másrészt ismét sürgősen időszerűvé kezd válni a katechumenátus-jellegű oktatás is. Fiataloknak és felnőtteknek egyaránt szükségük lehet rá, ha Isten kegyelmétől illetve, elkezdik felismerni Krisztus arcát és neki akarják szentelni életüket.

A tömegkultúra eszközei

45. Korunk jellegzetességéhez tartoznak a tömegkultúra, a társadalmi kommunikáció eszközei, a *„mass-media"*. Nem nélkülözheti ezeket az eszközöket a legfőbb Hír tudósítása, a hit elmélyítését szolgáló katekézis sem.

Ha a tömegkultúra eszközeit az evangélium szolgálatába állítjuk, szinte a végtelenségig kitágíthatja az Isten szavának hallgatóságát: akár embermilliókra is. Az Egyház mulasztással vétkeznék az Úr előtt, ha nem használná fel e hatalmas

segítséget, amelyet az emberi értelem napról napra jobban tökéletesít. Az Egyház ma ezeknek az eszközöknek közvetítésével *„prédikálja a háztetőkről"*,[72] a rábízott üzenetet. Bennük modern és kiváló szószékre lel; általuk valóban tömegekhez tud szólni.

A tömegkultúra eszközei azonban kihívást is jelentenek az evangélium számára. Lehetővé teszik ugyan, hogy az evangélium szava eljusson széles körökhöz – de ennek a szónak be kell hatolnia az egyes emberek lelkébe, szívébe, mindenkiébe külön-külön, személyesen, mintha ő lenne az egyetlen. Személyes elfogadást, személyes elkötelezést kell elérnie.

Nélkülözhetetlen a személyes kapcsolat

46. Éppen ezért az evangélium nyilvános hirdetésén kívül, mindig szükség lesz a közvetítés másik formájára is: embertől emberhez. Urunk is gyakran gyakorolta ezt a tanítási módot: gondoljunk Nikodémus, Zakeus, a szamaritánus asszony, Simon farizeus és mások esetére. Az apostolok is így tettek. Végső soron az evangélium közvetítése mindig úgy történik, hogy az ember azt adja tovább, amit maga is megélt. Nagy hiba volna, ha a tömeg-apostolkodás eszméje elfeledtetné velünk ezt a másik továbbadási módot, amelyben valakit személyileg megragad egy különlegesen neki szóló szó, amelyet más mondott neki. Csak dicsérhetjük azokat a papokat, akik gyónásban, vagy lelkipásztori beszélgetésekben készek az embereket az evangélium útján irányítani, erősíteni, eséseikből fölemelni, okosan és szívesen segíteni.

A szentségek szerepe

47. Nem lehet elég nyomatékosan hangsúlyozni, hogy az evangelizálás nem merülhet ki a prédikációban és a hitoktatásban. Az egész életet át kell fognia. A természetes életet: azzal, hogy új értelmet ad neki az evangélium föltárult távlataiban. És a természetfeletti életet, mely nem áll szemben a természetes élettel, de azt megtisztítja és fölemeli. Ennek a természetfölötti életnek megnyilatkozása a hét szentség; ezek kegyelmet és életszentséget sugárzó melege.

Az evangelizálás teljességéhez tartozik tehát, hogy szorosan összekapcsolja, szinte egymásba fűzi az igét és a szentségeket. Félreérthető ezért, ha különbséget tesznek evangelizálás és szentségi élet között. Kétségtelen persze, hogy a puszta szentségkiszolgáltatás megfelelő okos felkészítő katekézis nélkül nem sokat ér. Az evangelizálás célja éppen az, hogy a hitrenevelés során rábírjon minden keresztényt: éljen a szentségekkel, mint valóban a hit szentségeivel, és ne passzív módon járuljon hozzájuk, egyszerűen csak „elviselve" őket.

Népi jámborság

48. Oly ponthoz értünk az evangelizáció tárgyalásában, mely figyelmet érdemel. Arról a jelenségről akarunk szólni, amelyet *„népi jámborságnak"* neveznek.

Mindenütt: akár a régi keresztény földeken, akár azokon, ahol az Egyház még csak a meggyökerezés útján van, megtaláljuk az emberek közt az istenkeresés és a hit sajátos kifejezési alakjait. Ezeket a megnyilatkozásokat hosszú időn keresztül hitbelileg gyanúsnak tartották meg megvetették, ma azonban újra fölfedezik őket. A legutóbbi Szinoduson a püspökök elmélyítették jelentőségüket, és ebben sok lelkipásztori realizmust és buzgóságot mutattak.

Kétségtelen; a népi jámborságnak megvannak a maga határai. Sok esetben vallási elferdülések és babonák is helyet kaptak benne. Máskor nem egyebek üres népszokásnál, anélkül, hogy a hit őszinte elfogadását jelentenék. Szekták képződéséhez is vezethetnek és veszélyeztethetik az egyházi közösséget.

Mégis, ha okosan, az evangélium szel-

lemében irányítják, sok értéket rejthetnek magukban. Kifejezhetik az Isten utáni szomjúságot, ahogyan azt csak az egyszerű emberek és a szegények tudják átélni. Hősiességig menő nagylelkűséget és önfeláldozást szülhetnek; elmélyíthetik Isten egyes tulajdonságainak megértését: atyaságát, gondviselését, szeretetét, mindenütt jelenvalóságát. Olyan erényeket hozhatnak felszínre, amelyek másként talán nem is nyilatkoztak volna meg: türelmet, a mindennapi élet keresztjeinek elfogadását, lemondást, embertársi szeretetet, a vallási kötelességekben való nagyobb hűséget. Éppen e vonásai miatt szívesebben nevezzük *„népi jámborságnak"*, azaz a nép vallásának, semmint „népi vallásosságnak".

A lelkipásztori buzgóság fogja megmutatni mindazoknak, akiket az Úr az egyházi közösségek élére helyezett, milyen magatartást tanúsítsanak a népi jámborság különböző megnyilatkozásaival szemben: amelyek lehetnek értékesek is, gyatrák is. Mindenesetre kell, hogy érzékünk legyen hozzájuk, igyekezzünk lemérni benső indítékaikat és fölmérni értékeiket, irányítsuk szívesen, hogy tévútra ne jussanak. Helyes vezetés mellett a népi jámborság elvezetheti a tömegeket az Istennel való igazi találkozásra Jézus Krisztusban.

V.

Kikhez szól az evangelizáció?

Egyetemessége

49. Márk evangéliumában Jézus utolsó szavai, amelyekkel megbízást ad apostolainak az evangélium hirdetésére, magukban foglalják a küldetés egyetemességét: *„Menjetek az egész világra és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek".*[73]

A 12 apostol és az első keresztény nemzedék jól megértette ennek és hasonló szavaknak tanítását: életprogram lett ez számukra. Maga az üldözés, amikor szétszórta az apostolokat, arra szolgált, hogy messzire elvigye az igét, és meggyökereztesse az Egyházat távoli földeken. Még inkább hangsúlyozza ezt az egyetemességet Pál meghívása az apostolok sorába. Ő, mint igehirdető, különleges karizmával hirdette Jézus eljövetelét a nemzsidóknak, a pogányoknak is.

Minden nehézséggel dacolva

50. Húsz évszázados történelem során a keresztény nemzedékeknek számos akadályt kellett leküzdeniök az egyetemes küldetésben. Egyik oldalon állt maga a kényelmesség kísértése az evangelizálók lelkében: beszűkíteni apostoli tevékenységük körét, különböző jogcímeken. Másik oldalon néha emberileg legyőzhetetlen ellenállás azok részéről, akikhez küldetésük szólt. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy az Egyház evangelizáló munkáját ma is nem egyszer korlátozza, sőt akadályozza a közhatalom. Ma is megesik, hogy az Isten szavának hirdetőit megfosztják jogaiktól, üldözik, fenyegetik, kiirtják; csupán azért, mert Jézus Krisztust és az ő evangéliumát tolmácsolták. Mégis, bízzunk abban, hogy e sok fájdalmas megpróbáltatás ellenére, apostoli munkájuk nem fog kárba veszni sehol a világon.

Ám az Egyház minden nehézség közepette is, mindig új erőt merít a Mester szavából: Az egész világra! Minden teremtménynek! A világ végső határáig! Az utolsó Püspöki Szinoduson az Egyház újból is felhívott mindenkit, hogy az evangéliumi üzenetet sohase korlátozzuk az emberiségnek csupán egyetlen rétegére: sem egyetlen társadalmi osztályra, sem egy bizonyos kultúra világára. Néhány példát hozzunk fel a kérdés jobb megvilágítására.

Az „elő-evangelizálás"

51. Az első pünkösd hajnala óta az Egyház programja, amelyet Alapítójától kapott: hírül adni Jézus Krisztust és az ő evangéliumát mindenkinek, aki még nem ismeri. Az egész Újszövetség, főleg az Apostolok Cselekedetei arról tanúskodik, hogy ez a misziós erőfeszítés az Egyház lényegéhez tartozik, és mintaképül szolgál az egész egyháztörténelem folyamán.

A Jézus Krisztusról szóló üzenet első hirdetése sokrétű, különböző tevékenységekből áll, amelyeket úgy is szoktak nevezni, gyűjtőnévvel, hogy „elő-evangelizáció". Valójában azonban már az is igazi evangelizáció, mégha kezdeti és tökéletlen formában is. Sokmindent sorolhatnánk itt fel; így a kifejezett prédikációt is, de sok egyebet is: művészet, tudományos kutatás, bölcselet, az emberi szív érzéseinek felhangolása. Mindez már előkészítheti az evangelizálást.

Evangelizálás a kereszténységtől elszakadt világban

52. Az elő-evangelizálás magától értetődően vonatkozik azokra, akik még nem hallották az evangélium Jó Hírét, vagy pedig a gyermekvilágra. De elkereszténytelenedett világunkban sokakat érint azok közül is, akiket megkereszteltek ugyan, de teljesen távol élnek a keresztény élettől. Vannak köztük egyszerű lelkek, akik hisznek ugyan, de még a legelemibb alapokat sem ismerik, és vannak értelmiségiek, akik érettebb módon akarnak hallani Jézus Krisztusról, mint ahogyan gyermekkorban tanították őket. És mások is sokan vannak így.

A nem-keresztény vallások

53. Vonatkozik az evangélium üzenete azokra a mérhetetlen tömegekre, akik nem-keresztény vallásokat gyakorolnak. Az Egyház tiszteli és megbecsüli e vallásokat, mert sok ember lelkiségének élő megnyilatkozásai. Évezredes istenkeresés visszhangzik belőlük. Keresés: mely nem jutott el a teljességre, de őszinte és szívből fakadó. Mélységesen vallásos iratok értékes örökségét őrzik. Emberek nemzedékeit tanították imádkozni. Az Isten szavának számos *„csíráját"* tartalmazzák[74] és valóban az *„evangélium előkészítőinek*[75] tekinthetők, hogy a II. Vatikáni Zsinat kifejezését használjuk, amelyet cezáriai Eusebiustól vett át.

A nem-keresztény vallások kétségkívül sok bonyolult kényes kérdést vetnek fel, amelyeket a keresztény hagyomány és az egyházi Tanítóhivatal fényénél kell megvizsgálni, hogy segítségére legyünk a mai és a holnapi misszionáriusoknak, akik kapcsolatba lépnek velük. Azt azonban hangsúlyoznunk kell, ma különösen, hogy a pogány vallások iránti tiszteletünk és nagyrabecsülésünk, és a felvetődő problémák sokrétűsége még egyáltalán nem ok arra, hogy ne hirdessük Krisztust a nem-keresztények felé! Ellenkezőleg az Egyház úgy ítéli, hogy e tömegeknek joguk van megismerni Jézus misztériumának gazdagságát.[76] Mi hisszük, hogy Jézusban az egész emberiség megtalálhatja a maga teljességében mindazt, amit tapogatózva kutat, Istenről, az emberről és rendeltetéséről, az életről, a halálról, az igazságról. Még a vallási élet természetes megnyilvánulásai terén is azt kell mondanunk: mindezek tiszteletre méltóak, de az Egyház annak a Jézusnak vallását hirdeti, aki az embert tényleges kapcsolatba hozza Is-

tennel, jelenlétével, tevékenységével. Az embert annak a mennyei Atyának gyermekévé teszi, aki szereti az emberiséget. Vallásunk tehát ténylegesen létrehozza az igazi, életteljes kapcsolatot Istennel, amire más vallások nem képesek, még akkor sem, ha – úgy mondhatni – karjukat az ég felé tárják.

Az Egyház tehát ébren tartja a missziós buzgóságot, sőt fokozni szeretné azt a mai történelmi pillanatban. Felelősnek érzi magát egész népekkel szemben. Nem lesz nyugovása, míg csak mindent meg nem tett, hogy az Üdvözítő Jézusról szóló Jó Hírt hirdesse. Mindig új és új apostoli nemzedékeket készít fel. Örömmel állapítjuk meg e tényt, ugyanakkor, amikor egyesek úgy vélik és mondják, hogy az Egyház apostoli buzgósága lelohadt, a missziók kora lejárt. A Szinodus oly választ adott, mely biztosítja, hogy a missziós munka el ne ernyedjen, és az Egyház mindig készen álljon betöltésére.

A hit ébren megőrzése

54. A kívülállók evangelizálása nem menti fel az Egyházat attól, hogy ne törődjék fáradhatatlanul azokkal, akik már befogadták a hitet, sőt talán már nemzedékek óta kapcsolatban állnak az evangéliummal. Igyekszik elmélyíteni, erősíteni, táplálni, nagykorúbbá tenni a hivők hitét, hogy még inkább „hivőkké" legyenek.

A keresztények hite ma állandóan szembesül a teljes evilágisággal, sőt olykor a harcos ateizmussal. Szüntelenül próbára van téve, megkísértve, támadják, küzdenek ellene. Veszély fenyegeti, hogy megfullad, vagy éhenhal, ha állandóan nem táplálják, erősítik. Az evangelizálás tehát sok esetben azt jelenti, hogy megadjuk a hivők hitének a szükséges lelki táplálékot és segítséget. Ennek az evangelizálásnak eszköze főleg a katekézis, mely magán hordja az evangélium ízét, de nyelvében alkalmazkodni tud a korhoz és az emberekhez.

A katolikus Egyház gondja kiterjed azokra a keresztényekre is, akik nincsenek vele teljes közösségben. Velük együtt keresi a Krisztustól akart egység útját, főleg pedig az igazságban való egységet. Súlyos mulasztást követne el azonban, ha nem hangoztatná előttük a kinyilatkoztatás teljességét, amelynek letéteményese.

A nem-hivők

55. Jellegzetessége volt a Szinodusnak, hogy mennyit foglalkozott két olyan táborral, amelyek egymás közt ugyan nagyon különböznek, mégis mindegyik a maga módján, kihívást jelent az evangelizálással szemben.

Az egyik tábort így nevezhetnők: a modern világban egyre növekvő hitnélküliség. A Szinoduson sokféle módon igyekeztek megfogalmazni a „modern világ" kifejezést. E gyűjtőnéven sok mindent értünk: új eszméket, új értékeléseket és leértékeléseket, titkos törekvéseket, a destrukció csíráit, hagyományos nézeteket, amelyek eltűnnek, és új nézeteket, amelyek divattá lesznek! Lelki szempontból ezt a modern világot egy kortárs író találóan így jellemezte: „Az ateista humanizmus drámája".[77]

A modern világ legjellemzőbb jelensége az evilágiság (szekularizmus). Nem a szekularizációról beszélünk, mely jogos, helyénvaló, a hittel és a vallással nincs ellentétben. A szekularizáció minden teremtmény és minden esemény saját benső törvényeit kutatja, amelyek a dolgokat bizonyos autonómiával irányítják; – meg van azonban győződve, hogy ezeket az autonóm törvényeket a Teremtő alkotta. Ilyen értelemben hangsúlyozta a zsinat a kultúra, és főleg a tudományok autonómiáját.[78] A szekularizmus (evilágiság) azonban, amiről beszélünk, egészen más. Úgy képzeli el a világot, hogy benne minden önmagában hordja magyarázatát, anélkül, hogy föltételezni kellene Isten létét. Isten tehát fölösleges, és csak tehertételt jelent – mondják. Ez

az evilágiság azzal véli kihangsúlyozni az ember hatalmát, hogy elveti az Istenét, sőt őt magát is tagadja.

Új fajtája születik így az ateizmusnak: nem elvont, metafizikai istentagadás, hanem „antropocentrikus", azaz gyakorlati, beprogramozott, harcias ateizmus. Együtt halad az ateista evilágisággal és napról napra ezernyi alakban dobban elénk: mint gátlástalanul fogyasztó társadalom, mint az „édes élet" mindenek fölé helyezése (hedonizmus), mint hatalomvágy, mint a hátrányos megkülönböztetés (diszkrimináció) különböző fajtái, és a humanizmus egyéb, embertelen megnyilatkozásai.

Ellentmondásosnak tűnik, de mégis tény, hogy ennek a modern világnak is vannak érintkezési pontjai a kereszténységgel, az evangéliumi értékekkel. Ha másként nem, akkor ürességérzet és nosztalgia formájában. Jogos beszélni arról, hogy napjaink világa mintegy tragikusan sóhajt az evangelizálás után!

A nemgyakorló keresztények

56. A nem-hivők mellett másik nagy tábor a nemgyakorló kereszténységé. Ma egyre többen vannak olyanok, akik kifejezetten nem tagadják meg ugyan megkeresztelt voltukat, de mintegy a keresztény élet peremén élnek, vallásukat nem gyakorolják. A nemgyakorló kereszténység tünete elég gyakori volt mindig az egyháztörténelem során. Összefügg az ember természetes gyarlóságával, azzal a következetlenséggel, amely sajnos mindnyájunkban megtalálható. Ma azonban új alakban jelentkezik. Részben magyarázható a korunkat jellemző elidegenülési folyamattal. Máskor onnan ered, hogy a keresztények nemhivők közt élnek, és napról napra beleütköznek a nemhivésbe. A régi időkhöz képest a fő különbség, hogy a nemgyakorló keresztények igazolni igyekeznek magatartásukat olyasmivel, hogy szívvallást követnek, vagy pedig hangsúlyozni kívánják saját önállóságukat, személyi eredetiségüket.

Ateisták és nem-hivők az egyik oldalon, nemgyakorló keresztények a másikon: egyaránt nagy ellenállást jelentenek az evangelizálással szemben. Az előbbiek azzal, hogy visszautasítják a kereszténységet, nem hajlandók elfogadni a természetfeletti világot, a világ, az élet, a történelem új szemléletét, ami nem is lehetséges, ha valaki nem fogadja el a legfőbb Lényt, az Istent. A nemgyakorló keresztények viszont a tétlenek ellenállását tanúsítják: azokét, akik magukat otthon érzik ugyan, de azt mondják, hogy ők már úgyis mindent tudnak, mindent kipróbáltak és már nem hisznek semmiben.

Mindkettő: a szekularizmus is, a vallási nemgyakorlás is, megtalálható mindenütt: felnőtteknél és ifjaknál, az elitnél és a tömegeknél, a kulturális élet minden ágában, a régi és az új keresztény földeken egyaránt. Az Egyház evangelizációs munkájának számot kell vetnie e két tábor létezésével. Nem írhatja le őket, keresnie kell, miként, milyen nyelven adhatja elő, vagy idézheti vissza nekik az isteni kinyilatkoztatást és a Jézus Krisztusban való hitet.

Az üzenet a tömegekhez szól

57. Akárcsak Krisztus tanító útja során, vagy az apostolok a pünkösd reggelén, az Egyház is embertömegeket lát maga előtt. Mindnyájuknak szükségük van az evangéliumra, és joguk is van hozzá, mert Isten *„azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és az igazság ismeretére jusson"*.[79]

Tudatában van, hogy mindenki számára hirdetnie kell az üdvösséget, és hogy az evangéliumi üzenet nincs a bennfentesek, kiváltságosok, kiválasztottak kis csoportjának fenntartva, hanem mindenkié. Ezért az Egyház is ugyanúgy érez a tömegek láttán, mint Krisztus, aki látta, hogy *„olyanok, mint a pásztor nélküli nyáj"*, és gyakran ismétli, hogy

„szánom a tömeget".[80] De azt is tudja, hogy az evangéliumi Hír hirdetése csak úgy juthat el a tömegekhez, ha előbb a hívek közösségeinek hirdeti. Az ő feladatuk, hogy az üzenet eljusson a többiekhez.

A bázisközösségek

58. A legutóbbi Szinodus sokat foglalkozott a kis csoportokkal, az ún. bázisközösségekkel, amelyekről az Egyházban ma sok szó esik. Mik ezek, és mennyiben címzettjei vagy hirdetői az evangéliumnak?

A Szinoduson elhangzottak alapján úgy látszik, hogy ezek a bázisközösségek mindenütt virágzanak, de nagyon különböznek egymástól, nemcsak országok szerint, de még egy-egy országon belül is.

Egyes vidékeken – kevés kivétellel – magán az Egyházon belül működnek és bontakoznak. Együttéreznek az Egyház életével, figyelnek tanítására, ragaszkodnak püspökeikhez. Eredetüknél az a vágy áll, hogy intenzívebb módon éljék keresztény életüket, vagy pedig, hogy olyan emberi méretekre szűkítsék le körüket, amelyeket hatalmas lélekszámú egyházi közösségekben máskülönben nem lehet tapasztalni. Főleg ez a helyzet a mai nagyvárosokban, amelyekben általános jelenség a tömegélet, és a tömegben elveszett egyének. Ilyen értelemben lelki és vallási síkra igyekszenek átültetni mindazt, amit kisebb társadalmi közösségekben, falvakban és hasonlókban amúgyis meg lehet valósítani: a közösségi liturgiát, a hit elmélyítését, a testvéri szeretetet, imádságot, lelkipásztorokkal való együttműködést. Vagy pedig olyanok jönnek össze e csoportokban az ige meghallgatására, elmélkedésre, szentségek vételére és a szentmise agapé-közösségére, akiket valami közös dolog kapcsol össze: hasonló életkor, műveltség, polgári hivatás, társadalmi helyzet: p.l házastársak, fiatalok, szakmabeliek stb. Vagyis olyanok, akik az élet más területein is együtt dolgoznak az igazságért, a szegények testvéri segítségéért, az emberi fejlődésért. Vagy pedig azért jönnek össze, mert a paphiány miatt rendes plébániai életről nem lehet szó. Ezek a bázisközösségek, amelyekről szóltunk, mind a nagyobb egyházi közösségeken belül létesülnek, főleg a helyi egyházakon és a plébániákon belül.

Másutt viszont ezek a bázisközösségek kegyetlen kritikával illetik az Egyházat, amelyet azzal vádolnak, hogy „intézményes". Szembehelyezik ezzel az intézményes Egyházzal az ún. karizmatikus közösségeket, amelyekben nincs semmiféle szervezet, és csak az evangélium vezérli őket. Jellemző tehát rájuk, hogy kifogásolják és elutasítják az Egyház megnyilatkozásait: a hierarchiát és az Egyház külső megjelenési formáit. Gyökeresen elvetik ezt az Egyházat. Ezen az úton eszméikből csakhamar eszmerendszer (ideológia) lesz, és ritka, hogy ne torkolljék valamilyen politikai síkra: akár valamilyen irányhoz, akár rendszerhez, vagy párthoz. Ami magában rejti a veszélyt, hogy eszköz gyanánt használják fel őket.

A különbség tehát kézenfekvő. Azok a közösségek, amelyek kritikájukkal elhatárolják magukat az Egyháztól, és egyben megbontják annak egységét, csakis szociológiai értelemben nevezhetik magukat „bázisközösségnek", de nem egyházi értelemben. Ez visszaélés volna a kifejezéssel, még akkor is, ha látszólag megmaradnak az Egyházban, miközben ellenségei a hierarchiának. A „bázisközösség" név jogosan csak azokat illetheti meg, akik az Egyházon belül jönnek össze, hogy építsék az Egyházat.

Az ilyen utóbb említett közösségek valóban az evangelizálás területei, és nagy szolgálatot jelentenek nagyobb egyházi közösségeknek, főleg a helyi egyházaknak. Az egyetemes Egyház reménységei, mint a Szinodus záróbeszédében mondtuk Az Egyház reményei, ha megfelelnek a következő feltételeknek:

– Ha Isten szavában keresik az eligazítást, nem pedig szélsőséges politikai eszmékben, vagy divatáramlatokban, amelyek mindig szívesen ki fogják használni rendkívüli emberi hatásukat;

– Ha elkerülik az állandó kísértést, hogy rendszeresen kontestáljanak, vagyis ha felhagynak a minden ellen tiltakozó epés kritikával, amelyet azzal akarnak igazolni, hogy őszinteség és segítőkészség vezeti őket;

– Ha hűségesen ragaszkodnak helyi egyházukhoz, amelyhez tartoznak, és az egyetemes Egyházhoz. Csak így kerülhetik el a nagyonis erősen fennálló veszélyt, hogy teljesen elkülönülnek, és azután azt képzelik, hogy ők Krisztus igazi Egyháza, és anatémát mondanak a többiekre;

– Ha megőrzik az őszinte közösséget püspökeikkel, akiket az Úr állított Egyháza élére, és az egyházi Tanítóhivatallal, amelyet a Szentlélek a püspökökre bízott;

– Ha nem tekintik magukat az evangélium kizárólagos címzettjének vagy hordozójának – sőt esetleg magának az evangélium egyetlen birtokosának! –, hanem tudatában vannak, hogy az Egyház sokkal nagyobb és sokkal változatosabb és sok egyéb módon is testet ölthet, mint éppen az ő közösségükön belül;

– Ha egyre inkább fokozódik felelősségtudatuk, buzgóságuk, kötelezettségvállalásuk, missziós szellemük.

– Ha minden vonatkozásban „egyetemesek", és nem szektásan beszűkültek.

Nem könnyű feltételek, de ha ezek megvannak, a bázisközösségek betölthetik alapvető hivatásukat: különleges talajai lehetnek az evangéliumi üzeneten alapuló evangelizációnak, és ők maguk is az evangélium hirdetőivé válnak.

VI.

Az evangelizáció munkásai

Az egész Egyház missziós Egyház

59. Akik a világban az üdvösség evangéliumát hirdetik, megbízásból teszik: megváltó Krisztusunk nevében és kegyelmével, *„Hogyan hirdesse az, akit nem küldtek?"*[81] – írta a legnagyobb evangelizáló. Csak az töltheti be a hivatást, aki arra küldetést nyert.

Kinek van tehát küldetése evangelizálásra?

A II. Vatikáni Zsinat világosan felel: *„Isteni parancs alapján az Egyház kötelessége, hogy elmenjen az egész világra és hirdesse az evangéliumot minden teremtménynek"*[82] és másutt: *„az egész Egyház missziós Egyház, és az evangelizálás Isten egész népének alapvető kötelessége . . ."*[83]

Utaltunk már az Egyház és az evangelizáció szoros kapcsolatára. Amikor az Egyház az Istenországot hirdeti és építi, teljesen egynek érzi magát a világgal, mint az eljövendő Istenország jele és eszköze. A Zsinat ezzel a gondolattal kapcsolatban idézi Szent Ágoston szavát az apostolok missziós munkájáról: *„Az igazság szavát hirdették és egyházakat nemzettek"*.[84]

Egyházi feladat

60. Abból a tényből, hogy az Egyház hivatása éppen az evangelizálás, két következmény folyik:

Az első: az evangelizálás sohasem egyszemélyi, másoktól független feladat, hanem mindig az egész Egyházé. Éppen

ezért, ha valahol egészen eldugott helyen egy ismeretlen igehirdető, katekéta vagy lelkipásztor hirdeti az evangéliumot, összegyűjti néhány hívét, vagy kiszolgáltatja a szentségeket: akkor is mindig az Egyház nevében cselekszik. Munkája szoros kapcsolatban áll magával az Egyházzal. Szervezetileg is az Egyházhoz tartozik, de még sokkal inkább a kegyelem láthatatlan, szoros szálai fűzik az egész Egyház evangelizációs munkájához. Azért van így, mert küldetését nem önkényesen gyakorolja, nem valami magánsugallatot követ, hanem egységben van az Egyház küldetésével és az Egyház nevében cselekszik.

A második, ami az Egyház evangelizációs hivatásából következik: ha az Egyház az Úr parancsa alapján hirdeti az evangéliumot, és mindenki más az Egyház megbízásából, akkor senki sem végezheti ezt a munkáját teljhatalommal, egyéni tetszése szerint. Mindig az Egyházzal, a főpásztorokkal összhangban kell cselekednie. Az egész Egyház evangelizáló Egyház. Ezért az egész világon és minden helyen külön is felelősnek tekinti magát az evangélium terjesztéséért.

Az egyetemes Egyház szerepe

61. Ki kell térnünk itt kedves Testvérek és Gyermekeink, egy igen fontos kérdésre. Az első keresztények örömmel vallották meg, hogy egyetemes jellegű Egyháznak tagjai. Erről tanúskodtak liturgiájukban, de a bírók és hóhérok előtt is, valamint minden hitvédő iratukban. Teljes tudatában voltak annak, hogy nagy közösség áll mögöttük, amelynek sem a tér, sem az idő nem szab határt: *„Az igaz Ábeltől az utolsó kiválasztottig"*[85], *„A föld végső határáig"*[86], *„A világ végezetéig"*[87].

Ilyennek akarta Urunk az Egyházat: egyetemesnek, hatalmas fának, amelynek ágain fészket raknak az ég madarai[88]; halászhálónak, mely mindenféle halat befog[89], vagy amelyben Péteréhez hasonlóan 153 nagy halat találtak.[90] Nyájnak akarta az Egyházat, amelyet közös pásztor vezet a legelőre[91]. Tehát egyetemesnek akarta, amelynek nincsenek határai, kivéve sajnos egyet: a bűnös ember szívét és lelkét.

A helyi egyház szerepe

62. Ez az egyetemes Egyház azonban helyi egyházakban testesül meg, amelyek az emberiség valamely határozottan körülírt részét foglalják magukban: olyan embereket, akik egy nyelven beszélnek, ugyanaz a kulturális örökségük, hasonló módon gondolkoznak, közös a történelmük, közös értékrendet ismernek el és ragaszkodnak hozzá. A mai ember nagyonis elvárja, hogy az Egyház legyen nyitott e kulturális gazdagsággal szemben.

Mégsem volna jogos az egyetemes Egyházat úgy elképzelni, mint különböző helyi egyházak számszerű sokaságát, vagy akár szövetségét. Az Úr akarata szerint maga „az" Egyház, hivatásánál és küldetésénél fogva egyetemes Egyház, ereszti gyökereit a különböző kultúrákba, társadalmakba, nemzetekbe. Ezért az „egy" Egyház vesz fel más-más alakot, kifejezési formát a különböző helyek szerint.

Ha tehát valamelyik részegyház szándékosan el akarna különülni az egyetemes Egyháztól, szembe kerülne Isten terveivel, és önmagát is szegényebbé tenné. Másfelől viszont az „egész világon elterjedt" („toto orbe diffusa") Egyház csupán elvont fogalom maradna, ha nem öltene testet és életet a helyi egyházakban. Egyetemes Egyház és helyi egyház: két pólus, amelyet mindig egyszerre kell tekintetbe venni, hogy kölcsönösen gazdagodjanak.

Nyelvi alkalmazkodás és hűség

63. A helyi egyházak szorosan egybeolvadnak nemcsak saját népükkel, de annak minden törekvésével, eredmé-

nyeivel és bajaival. Tekintetbe veszik, hogy az emberek hogyan imádkoznak, hogyan fejezik ki szeretetüket, hogyan szemlélik az életet és a világot. Mindezt, ami az emberiség egy-egy részének közös kincse, összhangba kell hozni az evangéliumi üzenettel, anélkül, hogy annak igazságain bármit is változtatnánk. Ennek az alkalmazkodásnak része a nyelvi alkalmazkodás is.

A nyelvi átültetésnek okosan, komolyan, hozzáértéssel és az ügy iránti tisztelettel kell történnie, akár a liturgikus szövegekben,[92] akár a hitoktatásban, teológiai kifejezésekben, a másodlagos egyházi struktúrákban, a különféle tisztségekben. „Nyelv" fogalmán itt nem annyira a nyelvtani, irodalmi kifejezést értjük, mint inkább magát az emberi érintkezés hangját, a kultúra világát.

A kérdés eléggé kényes. Az evangelizálás sokat veszít erejéből, hatékonyságából, ha nem veszi tekintetbe a konkrét helyi adottságokat, valamely nép körében; ha tehát nem használja annak nyelvét, jelképrendszerét, ha nem felel meg szabatosan problémáikra, ha nem veszi figyelembe a mindennapi életet. Másfelől viszont az evangelizáció el is veszítheti önmagát és kiüresedik, ha fordítás címén magától a lényegétől fosztják meg, vagy meghamisítják tartalmát. Ugyanez a veszély fenyeget akkor, ha valamilyen egyetemes tulajdonságot úgy akarnánk alkalmazni a helyi adottságokhoz, hogy feláldozzuk magát az egyetemességet, s ezzel megbontjuk azt az egységet, amely nélkül egyetemesség sem létezik. Hiszen az Egyház csak akkor adhatja tovább az evangélium üzenetét, ha soha el nem feledkezik egyetemes jellegéről, egyetemesként mutatkozik meg: mert az evangélium szava mindenki számára érthető az országhatárok felé.

A helyi egyházak végső soron csak gazdagíthatják magát az Egyházat. Feltétlenül és döntően fontos, hogy tekintettel legyünk a helyi egyházakra. Ezt kívánja az a körülmény is, hogy az egyes népek és emberi közösségek ma mind fölfedezni igyekeznek saját értékeiket.

Nyitottság az egyetemes Egyház iránt

64. A kölcsönös gazdagítás előfeltétele, hogy a helyi egyházak egész szívvel nyitva álljanak az egyetemes Egyház felé. Tény egyébként, hogy éppen a legegyszerűbb hívek, az evangéliumhoz és az Egyházhoz legjobban ragaszkodó keresztények önként is rendkívül fogékonyak az egyetemesség iránt. Ösztönösen érzik, mennyire szükség van rá; tudatában vannak odatartozásuknak; együttéreznek vele; és nagyon gyötrelmesnek érzik, ha számukra érthetetlen elméletek nevében, bele akarják őket kényszeríteni valamiféle nemzeti egyházba: mely nem egyetemes, nincsenek világtávlatai.

A történelem bizonyítja, mi történt, valahányszor valamely helyi egyház elszakadt az egyetemes Egyháztól, az életadó és látható központtól. Lehet, hogy a szándék tiszta volt, teológiai, társadalmi, politikai, vagy lelkipásztori érvek támasztották alá, nagyobb mozgási szabadságot, függetlenséget reméltek lépésüktől. Mégis, ezt mutatja a történelem: ilyen esetekben aligha kerültek el két súlyos veszedelmet. Egyik az életet sorvasztó elkülönülés, majd ennek folyományaként a további szakadások: mert saját kisebb részei ugyanúgy elszabadultak tőle, mint ő az egyetemes Egyház központjától. A másik történelmi tanulság: hogy az ilyen elszakadt nemzeti egyházak saját függetlenségüket is veszélyeztették, mert a központtal való kapcsolat híján nem volt erejük szembeszegülni azokkal az erőkkel, amelyek őket saját szolgaságukba taszították és kihasználták.

A helyi egyházak annál életképesebbek lesznek, minél szorosabb kapcsolatban vannak az egyetemes Egyházzal: szeretetben és hűségben, a pápai Tanítóhivatal elfogadásában, a nyilvános

istentiszteletben, vagyis a „lex orandi"-ban, mely egyben „lex credendi", a közös hit megvallása. Annál életképesebbek, minél inkább törődnek egymással, a többi helyi egyházakkal. Így lesznek képesek ők maguk is arra, hogy a hit kincsét saját népük kifejezésmódjára ültessék át, saját lelkiségük szerint imádkozzanak, végezzék a liturgiát, éljenek és viselkedjenek. Így lesznek igazán képesek arra, hogy ők maguk is evangelizáljanak. Evangelizálják nemcsak saját népüket, de továbbadják saját tapasztalataikat és értékeiket az egész egyetemes Egyháznak.

A hitletétemény sértetlen megőrzése

65. Ilyen értelemben mondtunk atyai szeretettel világos szavakat a harmadik általános Püspöki Szinodust záró beszédünkben arról a szerepről, amely Péter utódjáé. Ő a helyi egyházak összetartozásának látható, élő, irányító jele, és ezzel az egy Egyház egyetemességének biztosítéka.[93] Hangsúlyoztuk: súlyos felelősség terhel minket, de meg akarjuk osztani e felelősséget püspöktestvéreinkkel. Együtt és csorbítatlanul kell megőriznünk a katolikus hitet, amelyet az Úr bízott apostolaira. Ezt a hitet más és más nyelveken hirdetjük, de tartalma mindig ugyanaz, ehhez nem nyúlhatunk hozzá, nem változtathatjuk meg. Beleöltöztethetjük az egyes népek sajátos jelképrendszerébe, kifejezhetjük más teológiai megfogalmazásokkal, amelyek tekintetbe veszik a helyi kultúrákat, társadalmi és törzsi sajátosságokat, – de mégis mindig meg kell maradnia ugyanannak a katolikus hitnek, amelyet a Tanítóhivatal őriz és továbbad.

Különféle megbízatások

66. Az egész Egyház feladata az evangelizálás, mégis különböznek az evangelizálás tevékenységi területei. Az egységes küldetés mellett a szolgálatoknak e sokfélesége teszi oly széppé az evangelizációs munkát.

Milyen szolgálatok? Elsősorban az apostoloké. Urunk, az evangélium tanúsága szerint, őrájuk bízta az ige szolgálatát. Kiválasztotta őket[94], több éven keresztül családias légkörben fölkészítette őket[95], megbízta[96] és küldte őket[97]. Azt akarta, hogy ők legyenek az üdvösség örömhírének hivatásos tanítómesterei. Az apostolok pedig utódokat állítottak maguk helyébe, akiknek hivatásuk, hogy a Jó Hír-t úgy adják tovább, ahogyan tőlük vették.

Péter utódja

67. Krisztus akaratából Szent Péter utódja a kinyilatkoztatás legelső tanítója. Az Újszövetség gyakran állítja elénk Pétert *„Szentlélekkel eltelve"*, amint a többiek nevében is beszél.[98] Nagy Szent Leó ezért úgy beszél Péterről, mint aki megérdemelte, hogy az apostolok feje legyen[99]. Az Egyház is ezért helyezi a pápát, *„a legmagasabb csúcsra, az apostolság őrhelyére"*, „in apice, in specula"[100]. A II. Vatikáni Zsinat megismétli ezt, amikor kijelenti, hogy *„Krisztus parancsa, mely szerint minden teremtménynek hirdetnie kell az evangéliumot, elsősorban és közvetlenül őrájuk (a püspökökre) vonatkozik, közösségben Péterrel és Péter vezetése alatt"*.[101]

A főhatalom teljessége és egyetemessége[102], amelyet Krisztus az Egyház lelkipásztori kormányzására helytartójának adott, főleg a pápának abban a tevékenységében áll, amellyel az üdvösség Jó Hírét hirdeti.

A püspökök és papok

Egységben Péter utódjával, a püspökök az apostolok utódai, és a püspökszentelés révén tekintélyt nyernek arra, hogy tanítsák az Egyházban a kinyilatkoztatott igazságot. Ők a hit tanítói.

68. Segítőtársaik az evangelizáló mun-

kában, különleges megbízás alapján a fölszentelt papok, akik *„Krisztus személyét képviselik"*[103], ők nevelik Isten népét a hitre, ők az Isten szavának hirdetői, az Eucharisztiának és a többi szentségeknek kiszolgáltatói.

Nekünk, pásztoroknak, az Egyház minden más tagjánál inkább hivatásunk tudatában kell lennünk. Papi szolgálatunk legfőbb jellegzetessége, ezernyi elfoglaltság közt legfőbb irányelvünk, egész életünk vezéreszméje, hogy *„hirdessük Isten evangéliumát"*[104].

Ebben foglalhatjuk össze hivatásunk igazi értelmét („identitásunkat"), amiben kár volna kételkednünk, és amiben nem szabad meginognunk: a legfőbb Pásztor választott ki, érdemtelenül, a lelkipásztori szolgálatra[105]. Ő adott hatalmat, hogy Isten szavát hirdessük, Isten szétszóródott népét összegyűjtsük, Krisztust nyújtsuk neki a szentségekben, az üdvösség útjára irányítsuk az embereket. Hivatásunk, hogy saját körünkön belül megőrizzük a híveket annak az egységnek a közösségében, amelynek mi magunk is élő eszközei vagyunk. Nekünk kell életet vinnünk a közösségbe Krisztus körül, mindegyik közösségbe a saját hivatása szerint. Amikor emberi gyarló képességeinkkel és az Isten kegyelmével igyekszünk betölteni e hivatást, evangelizációs munkát teljesítünk. A pápa, mint az egyetemes Egyház legfőbb pásztora, püspöktestvéreink, mint a helyi egyházak vezetői, a papok és diakonusok pedig püspökeikkel együtt, munkatársainkként, egyetlen közösségben, amelynek forrása a papszentelés és az egyházszeretet.

A szerzetesek

69. A szerzetesek életük konszekrálása útján töltenek be kiváló helyet az evangelizálásban. A szerzetesség természetéből folyik, hogy belekapcsolódnak az Egyház lüktető vérkeringésébe, miközben a végtelen Istent keresik és a szentség útján igyekeznek járni. Tanúságtevői ennek az életszentségnek. Ők testesítik meg az Egyházban azt a vágyat, hogy radikális elkötelezettséggel járja a nyolc boldogság útját. Életük tesz tanúságot arról a készségről, amelylyel készek magukat odaadni Istenért, Egyházért, embertestvérekért. Ennélfogva a szerzetesek pontosan azt a tanúságtételt végzik, amiről már szóltunk, és ami az evangelizálás első lépése. Csendes tanúságot tesznek a szegénységről és lemondásról, a tisztaságról és ártatlanságról, a készséges engedelmességről. Mindez szinte provokációja a világnak, de magának az Egyháznak is. Egyúttal azonban prédikáció is, mely még a nem-kereszténveket is megragadja, ha fogékonyak a lelki értékek iránt.

Az evangelizálás terén tehát igen nagy a szerzetesek és szerzetesnők szerepe, akik az imának, elmélkedésnek, bűnbánatnak, áldozatnak szentelik magukat. Más szerzetesek viszont közvetlenül is részt vállalnak az evangéliumi üzenet hirdetésében. Missziós működésüknek természetesen a hierarchia irányítása alatt kell állnia és összhangban kell lennie a püspök lelkipásztori elgondolásaival. De ki vonhatná kétségbe, mennyit tettek és tesznek az evangéliumért? Éppen szerzetesi fogadalmuknál fogva, önként és szabadon elhagynak mindent, és készek a világ határáig is elmenni, hogy az evangéliumot hirdessék. Vállalkozó szelleműek, apostolkodásuk gyakran egészen eredeti, és oly nagyszerű, hogy az ember csak ámul rajta. Nagylelkűek; vállalják a missziók előretolt állásait, egészségük, sőt életük elveszítését is. Igen, az Egyház igen sokat köszönhet nekik!

A világiak

70. A világi híveket saját hivatásuk beleállítja a világba, és a legkülönbözőbb munkaköröket töltik be. Ez a tény nekik is pótolhatatlan szerepet ad az evangelizációban.

Elsőrangú és közvetlen feladatuk nem

az egyházi közösségek megalapítása és vezetése, mivel ez sajátosan papi munka. Feladatuk viszont, hogy megragadjanak minden keresztény, evangéliumi lehetőséget, amire a világban alkalmuk van, de nélkülük nem valósulna meg. Evangelizáló munkájuk sajátos területe a rendkívül bonyolult politikai, társadalmi, gazdasági élet; a kultúra világa, a tudomány, a művészetek, a nemzetközi kapcsolatok, a tömegkultúra eszközei, de sok minden egyéb is, ami érinti az evangelizációt: a szerelem, család, gyermekek és ifjak nevelése, a szakmai munka, – de az emberi szenvedés is! Bárcsak lenne minél több világi hivő, akit eltölt az evangéliumi szellem, és aki átérzi felelősségét és elkötelezettségét! Bárcsak lenne minél több világi hivő, aki saját adottságai közt, hozzáértéssel részt vállal az apostoli munkában, és hajlandó kibontakoztatni rejtett, elfojtott képességeit! Anélkül, hogy saját szakmai munkájuk hátrányát szenvednek, bemutatják azt a földi léten túlmutató távlatot, amelyet a világ gyakran nem is ismer. Így szolgálják az Istenország építését, következésképp az üdvösséget Jézus Krisztusban.

A család

71. A világiak apostolságáról szólva, lehetetlen nem gondolni a családok evangelizáló szerepére. Az Egyház történelme során a családot szépen határozták meg e kifejezéssel: *„családi szentély"*. A II. Vatikáni Zsinat is átvette ezt a kifejezést.[106] Ami azt jelenti: minden keresztény családban az egész Egyház tükröződik vissza. A család is, miként az Egyház, az evangelizálás területe, amelyben az evangéliumot továbbadják, és ahonnét az evangélium szétsugárzik.

Ahol egy család tisztában van ezzel a küldetésével, minden tagja befogadja az evangéliumot és tovább is adja. A szülők az evangéliumot nemcsak átadják gyermekeiknek, de tőlük vissza is kapják, amikor látják, hogy élik meg. Az ilyen család sok más családra és egész környezetére kisugározza az evangéliumot.

A vegyesházasságban élő családok is adják tovább Krisztust gyermekeiknek, az egy keresztség teljességében; bármily nehéz is a dolguk, igyekezzenek az egység munkálói lenni.

A fiatalok

72. A fiatalokról is szólnunk kell. Számuk egyre növekszik, és egyre inkább társadalmi szerepet vállalnak. Problémáik, amelyek őket foglalkoztatják, bennünket is arra kötelezneknek, hogy megmutassuk nekik az evangéliumi eszményt és példát adjunk nekik, amelyet követhetnek. A cél az legyen, hogy megismerjék hitüket, megtanuljanak imádkozni és ők maguk legyenek kortársaik apostolai. Az Egyház nagyon bízik bennük, mi magunk pedig ismételten is kifejeztük bizalmunkat.

Új utak keresése

73. Ma tehát rendkívül fontos a világiak aktív szerepe saját hivatáskörükben. De nem kevésbé fontos lehet közreműködésük a lelkipásztorok segítségében, az egyházi közösségekben, ha ilyesmire hivatást éreznek, vagy felkérik őket. Új színt, új életet vihetnek az egyházközségbe, ahol különböző tisztségeket töltenek be, a nekik adott kegyelem és képességek mértéke szerint.

Nagy örömünkre szolgál, hogy sok lelkipásztor, szerzetes és világi evangelizáló buzgóságában új utakat keres, hogy alkalmasabban közvetíthesse az evangéliumot. Bátorítunk minden lelkes kezdeményezést, ami e téren ma az Egyházban történik. Főleg ami arra szolgál, hogy megtanuljunk elmélkedni, továbbá ami az evangelizáció megfiatalítását célzó új egyházi szolgálatokat illeti.

A fölszentelésen alapuló szolgálatok lelkipásztori megbízást adnak és hiva-

tásszerű küldetést a keresztény közösségekbe. De ömellettük az Egyház elismeri föl nem szentelt alkalmas személyek egyházi szolgálatait is meghatározott feladatokra. Érdemes ilyen szempontból pillantást vetni az őskereszténység korára, mert tanulságot vonhatunk le az akkori tapasztalatokból. A szolgálatok különfélesége tette lehetővé, hogy az Egyház erősödött, növekedett, terjedt. De ezt a visszapillantást ki kell egészíteni azzal, hogy fölfigyelünk az emberiség és az Egyház mai szükségleteire is. Merítsünk hát az örökké lelkesítő forrásokból, ne hagyjunk veszendőbe menni semmit, de tudjuk is alkalmazni az akkori dolgokat a mai helyzethez és követelményekhez: ez az általános irányelv. Ezen az alapon kell mindent okosan átgondolni, és eszerint kell különféle szolgálatokat újra bevezetni, amelyekre az Egyháznak ma szüksége van. Sok hivő van, aki örömmel vállalna ilyen tisztségeket az egyházi közösség javára. Föltétlenül előmozdítanák a lelkipásztorkodást ilyen szolgálatok, ha nem feledkeznek meg az egységről és elfogadják a püspökök irányítását, mert az Egyház egységéért ők felelnek és nekik kell megvalósítaniok.

Ezek a „szolgálatok" látszólag újak, de szorosan kapcsolódnak az egyháztörténelem során szerzett sok kísérlethez. Hogy csak néhányat említsünk: katekéták, előimádkozók és énekvezetők, igehirdetők, karitász-szervezők, kis közösségek irányítói, az apostoli munka vezetői és más szervezők. Mindezek a feladatkörök hozzájárulnak az Egyház gyökérveréséhez és kisugárzásához, azok felé is, akik még távol vannak. Minden nagyrabecsülésünk azoké a világiaké, akik idejük, erejük egy részét, – néha egész életüket is – a missziók szolgálatába állítják.

Az evangelizáció munkásait jól fel kell készíteni hivatásukra, főként azokat, akik az igehirdetést végzik. Legyenek tudatában Isten szava szentségének és gazdagságának, és amikor hirdetik, gondoljanak arra, hogy méltón, pontosan és érthetően fejezzék ki magukat. Ma nagyon sokat nyom a latban, hogy valaki hogyan tud szólni. Minden prédikálónak és katekétának ismernie kell a beszéd művészetét.

Kívánjuk, hogy a helyi egyház püspökei gondosan ügyeljenek az igehirdetők megfelelő kiképzésére. Ez a képzettség megadja az evangélium tolmácsolóinak a szükséges biztonságot, de örömöt is, hogy Jézus Krisztust hirdethetik.

VII.

Az evangelizálás szelleme

Nyomatékos felhívás

74. Kedves Testvérek és Gyermekeink: buzdításunk végén külön is hangsúlyozni szeretnők, milyen lelki tulajdonságokkal kell rendelkeznie az evangelizáció munkásainak.

Urunk Jézus Krisztus nevében, valamint Szent Péter és Pál apostolok nevében buzdítunk mindenkit, aki a Szentlélek kegyelmi hívása és karizmái, és az Egyház megbízása alapján méltó e hivatásra: gyakoroljuk e feladatunkat kételkedés nélkül, bátran, és ne csak az evangélium alapjait adjuk át, de mindazt, ami tovább építi. Ennek a munkának alapfeltételeit a következőkben foglalhatjuk össze:

Hallgassunk a Szentlélek szavára!

75. Nem képzelhető evangelizálás a Szentlélek működése nélkül. A názáreti Jézusra keresztsége pillanatában leszáll a Szentlélek, miközben az Atya szava hallatszik: *„Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik".*[107] Ezek a szavak magukba foglalják Jézus kiválasztását és küldetését. *„A Szentlélek vezette"* a pusztába, ahol megvívja döntő harcát és kiállja a legnagyobb próbát, mielőtt megkezdi működését.[108] *„A Szentlélek erejével"*[109] tér vissza Gallileába és Názáretben kezdi el igehirdetését önmagára alkalmazva Izaiás szövegét: *„Az Úr lelke rajtam."* Majd így szól: *„Ma teljesült be az Írás".*[110] A tanítványoknak, mielőtt elküldi őket, ezt mondja: *„Vegyétek a Szentlelket"*[111]

Ténylegesen csak a Szentlélek eljövetele után, a Pünkösd napján kezdik meg az apostolok evangelizáló munkájukat az egész világon. Péter Joel prófeciájának teljesülésével magyarázza az eseményt: *„Kiárasztom Lelkemet".*[112] Pétert eltölti a Szentlélek, amikor a népnek Jézusról, Isten Fiáról beszél.[113] Pál is eltelik Szentlélekkel[114] mielőtt az apostoli munkának szenteli magát. Istvánt is Szentlélekkel telve választották meg a diakonusi szolgálatra és később ez képesíti fel a vértanúságra.[115] A Szentlélek, aki szavakat adott Péter, Pál és a többi apostolok ajkára, leszállt *„azokra is, akik meghallgatták a beszédet".*[116]

Az Egyház a Szentlélek vigasztalásával telve növekszik.[117] A Szentlélek az Egyház Lelke. Ő értetí meg a hívekkel Jézus tanításának, igazságainak mélyebb értelmét. Mint az Egyház kezdetén, ma is ő munkálkodik mindazokban, akik az evangéliumot továbbadják: ha hagyják, hogy a Szentlélek birtokba vegye és vezesse őket. A Szentlélek ad ajkukra oly szavakat, amelyek nem ötlük maguktól valók; – és ugyanakkor a Szentlélek készíti fel a hallgatók lelkét is, hogy megnyíljanak a Jó Hír és az Istenország a hirdetése előtt.

Az evangelizálás jó módszerei fontosak, – de soha, a legkiválóbb módszerek sem pótolhatják a Szentlélek csendes munkáját. Bármekkora legyen is a hithirdető tudása, mindez semmi, ha a Szentlélek nem kíséri. Önélküle a leghatásosabb érvelés sem ér semmit. A legcsodálatosabb társadalmi, vagy lélektani rendszerek is értéktelenek a Szentlélek segítsége nélkül.

Napjainkban – úgy mondhatni, újból a Szentlélek kivételes korának társai vagyunk. Újból föl akarják őt fedezni, úgy, ahogyan a Szentírás elénk tárja. Boldogságot ad, ha valaki az ő irányításának engedi át magát. Sokan csak őrá akarnak figyelni, ötőle akarják magukat vezettetni. A Szentléleknek az egész Egyház életében döntő szerepe van, de elsősorban az evangelizáló munkában nyilatkozik meg. Nem ok nélkül kezdődik az evangelizáció a Szentlélek sugallatára Pünkösd hajnalán.

Úgy mondhatni: a Szentlélek az evangélium fő munkálója. Ő indít az evangélium hirdetésére, és ő készíti fel bensőleg a szíveket, hogy befogadják az üdvösség szavát.[118] De azt is mondhatjuk, hogy ő az evangelizálás célja és beteljesülése: ő alkotja meg az „új teremtményt", az új embert. Ennek az új embernek kialakítása az evangelizálás célja, a sokféleség egységében az egyházi közösségen belül. A Szentlélek segítségével hatol be az evangélium a világ szívébe, mert a Szentlélek segít felismerni az „idők jeleit", az Isten jeleit, amelyeket történelme során az evangelizálásnak kell mindig fölfedeznie.

Az 1974-es Püspöki Szinodus nagyon hangsúlyozta a Szentlélek szerepét az evangelizációban. Kifejezte óhaját, hogy a püspökök és teológusok jobban tanulmányozzák a Szentlélek működését és annak módjait a mai evangelizációban. Mi ehhez csak annyit fűzünk hozzá, hogy ez a hívekre is vonatkozik, mert

a keresztségben ők is a Szentlélek pecsétjét vették. Csatlakozunk tehát a Püspöki Szinodus óhajához, és kérünk mindenkit, aki az evangélium követségében jár: imádkozzunk hittel és buzgón a Szentlélekhez, és engedjük, hogy ő vezessen, ő lelkesítsen minden tervünkben, minden kezdeményezésünkben, minden evangelizációs munkánkban.

Őszinte tanúságtevők

76. Vessünk most egy pillantást az evangelizációt végzők személyére. Gyakran ismétlik ma, hogy korunk embere szomjazza a becsületes őszinteséget. Főleg a fiatalság irtózik attól, ami mesterkélt és hamis. Leginkább az igazságosságot és a becsületes cselekvési módot értékeli.

Ez is az „idők jele", és ezzel számolnunk kell. Némán vagy harsogva, de mindenképp határozottan azt kérdik: Csakugyan hisztek is abban, amiről beszéltek? Úgy éltek, ahogyan hisztek? Azt hirdetitek, amit éltek? Az élet tanúságtétele manapság előfeltétele az eredményes igehirdetésnek. Ezért hát nagyon is felelősek vagyunk a tőlünk hirdetett evangélium sikeréért.

„Hogyan tekintsük az Egyházat 10 évvel a zsinat után?" – kérdeztük eszmefuttatásunk elején. Valóban gyökeret eresztett-e a világ szívébe, és ugyanakkor eléggé szabad és független-e a világgal szemben? Szolidáris-e az emberekkel, és ugyanakkor tanúságot tesz-e a végtelen Istenről is? Buzgóbb lett-e az elmélkedésben és imádságban, és ugyanakkor a missziós, karitatív és a szabadságjogokért való munkában is? Mindent megtesz-e a keresztény egység érdekében, hogy közös legyen tanúságtételünk és *„higgyen a világ"*?[119] Mindnyájan felelősek vagyunk azért, hogy e kérdésekre mi lesz a válasz.

Buzdítjuk tehát püspöktestvéreinket, akiket a *Szentlélek állított az Egyház kormányzására.*[120] Buzdítjuk a papokat és a diakonusokat, a püspökök munkatársait az Isten népe irányításában és a helyi közösségek lelki vezetésében. Buzdítjuk a szerzeteseket, akik az Egyház szentségének tanúságtevői, oly élettel, mely a nyolc boldogság szellemét tükrözi. Buzdítjuk a világi híveket, a keresztény családokat, fiatalokat és felnőtteket, minden szakembert, minden vezetőt, de a szegényeket is, akiknek minden gazdagságuk a hit és a keresztény remény. Buzdítunk minden felelős hivőt, aki részt vesz az Egyház evangelizáló munkájában, vagy aki a társadalomban és a világban fáradozik. Mindenkinek azt mondjuk: evangelizálásunknak talpig keresztény életből kell sarjadnia, és növelnie kell bennünk az életszentséget, amelynek tápláléka – mint a II. Vatikáni Zsinat mondja – az imádság és főleg az Eucharisztia szeretete.[121]

Úgy tűnik, mintha a világ elutasítaná Istent. Mégis, különös ellentmondásképpen, egész váratlan utakon keresi is őt és hiányát érzi. Szüksége van ezért olyanokra, akik neki az evangéliumot hirdetik és Istenről beszélnek. Csak így ismerhetik meg őt és érinthetik meg, mily közel van hozzánk: szinte mintha láthatnók a láthatatlant.[122] Azt várja el tőlünk a világ, hogy legyen egyszerű az életünk, legyünk imádságos lelkek, szeressük embertársainkat, főleg a kicsinyeket és szegényeket. Engedelmességet és alázatot akar látni, lemondást és áldozatkészséget. Csak a keresztény életteljességnek e jelei nyithatnak utat szavainknak a mai ember szívéhez, nélkülük szavunk üres, eredménytelen lesz.

Az egység munkálói

77. Az evangelizáció hatása nem lesz nagy, ha az evangélium hirdetői egymás közt nincsenek egységben; ha ellentétek vannak közöttük. Talán éppen itt van korunk evangelizálásának legnagyobb gyöngéje. Ha az emberek azt látják, hogy az evangélium, amelyet hirdetünk, tele van tanbeli ellentétekkel, ideológiai

kisarkításokkal, keresztények és keresztények közt egymás elítélésével, mit is mondhatnának? Ha azt tapasztalják, hogy ki-ki másképp vélekedik Krisztusról, Egyházról, de a társadalomról és az emberi intézményekről is: hogy is ne jönnének zavarba, nem találják a helyes utat, sőt meg is botránkoznak.

Az Úr Jézus szellemi végrendelete szerint, követőinek egysége nemcsak azt bizonyítja, hogy valamennyien az övéi, de azt is igazolja, hogy őt az Atya küldte. Az egység tehát a kereszténység és Krisztus szavahihetőségének bizonyítéka. Ha az evangéliumot akarjuk továbbadni, nem mutatkozhatunk be úgy, mint akik egymás közt megosztottak vagyunk, különbségek választanak el, ellentétek vannak köztünk. Az ilyesmi ugyancsak nem hat építően! Inkább azt kell megmutatnunk, hogy a hitünk kiforrott, a feszültségek közt is össze tudunk tartani: mert együtt, őszintén, érdektelenül keressük az igazságot. Kétségtelen: az evangelizáció sorsa nagymértékben függ az Egyház egységének tanúságtételétől. Felelősek vagyunk érte, de vigasztal is ez a tudat.

Szeretnénk ehelyütt még egyszer kitérni a keresztények egységére, mint az evangelizálás eszközére. A kereszténység megosztottsága szomorú tény, és ellentétben áll Krisztus akaratával. A II. Vatikáni Zsinat világosan és nyomatékkal kijelenti, hogy ez a megoszlás *„súlyos kára az evangélium hirdetésének az egész világon, és sokakat megakadályoz abban, hogy a hitet elfogadják"*.[123] Ezért a Szentév megnyitó bullájában felhívtuk az egész keresztény világ figyelmét, hogy *„az emberek kiengesztelődése Istennel, Atyánkkal, nagymértékben függ attól, hogy közösségben legyünk egymással, akik Jézus Krisztus hitét elismertük és befogadtuk. Ő az irgalmasság Ura, aki megszabadítja az embereket, és egyesíti őket a Szentlélek szeretetében és az igazságban"*.[124]

Nagy reménységgel nézzük azt a munkát, amelyet az egész keresztény világ kifejt, hogy újra létrejöjjön a Krisztustól óhajtott teljes egység. Szt. Pál biztosít: *„A remény nem csalatkozik."*[125] Mi is mindent megteszünk, hogy elnyerjük Urunktól a teljes egységet. Addig is buzgón akarunk érte imádkozni. Magunkévá tesszük a 3-ik általános Püspöki Szinodus kívánságát is, hogy tevékenyebben együttműködjünk a többi keresztény testvérekkel, mert egyek vagyunk keresztségünkben és közös hitbeli örökségünkben. Az evangelizációs munkában világméretben csak így tehetünk tanúságot a világ előtt.

Az igazság munkálói

78. A ránkbízott evangélium az igazság szava is. Oly igazság ez, mely megszabadít.[126] Csak ez az igazság adhatja meg a szív békéjét. Ezt keresik az emberek, mikor nekik a jó Hírt hirdetjük. Az igazságot Istenről, az emberről, az ember életének értelméről, a világról. Nehéz igazságok ezek, amelyekre Isten szavában keresünk választ. Az ő szavának azonban, mint mondtuk, nem vagyunk urai és bírái, hanem letéteményesei, hírnökei és szolgái.

Az első, amit az evangelizációtól elvárnak, hogy tartsa tiszteletben az igazságot. Annál is inkább, mert ez az igazság kinyilatkoztatásból cred, és ezért magában a legfőbb Igazságban, Istenben gyökerezik. Az evangélium hirdetője tehát inkább vállal lemondást és szenvedést, de nem teszi alku tárgyává az igazságot, amelyet továbbad. Nem hamisítja meg, nem ködösíti el az emberek kedvéért. Nem módosítja abból a célból, hogy az embereknek tessék, hogy csodálkozzanak, hogy lelkesedjenek, hogy újszerű legyen. Az igazság alapján áll, és erről az alapról nem tér le azért, mert lusta gondolkodni, sem kényelemszeretetből, sem félelemből. Szívesen elmélyíti ismeretét: szolgálni akarja az igazságot, nem pedig saját szolgálatába állítani.

Mint a keresztény nép pásztorainak,

a mi lelkipásztori feladatunk, hogy az igazságot őrizzük, védjük, továbbadjuk, áldozatok árán is. Álljanak előttünk példaképül kiváló és szent lelkipásztorok, akik az igazságot hősi fokban szerették. Az igazság Istene azt kívánja, hogy mi is éberen védjük és buzgón hirdessük.

Ti mindnyájan mesterek: teológusok, szentíráskutatók, történészek! Az evangelizációnak szüksége van szorgalmas kutató munkátokra. Szüksége van arra, hogy hűségesen továbbítsátok az igazságot azoknak, akiket tudásotok gazdagít. De az igazság nagyobb az emberi szívnél, mert Isten maga az igazság.

Szülők, tanítók! A ti feladatotok – és bizony nem könnyű feladat a mai korban –, hogy az igazságra elvezessétek gyermekeiteket és növendékeiteket: a vallási és lelki igazságra is!

Szeretettől vezetve

79. Az evangelizáció föltételezi, hogy az evangélium hirdetője testvérileg szeresse azokat, akikhez az üzenetet elviszi. Pál apostol, minden idők hithirdetőinek példaképe, így ír a tesszalonikaiakhoz, és szavai példaképül szolgálhatnak: *„Annyira közel álltatok szívünkhöz, hogy nemcsak Isten evangéliumát, hanem életünket is nektek akartuk adni."*[127] Honnan e szeretet? Nem annyira a tanító szeretete ez, mint sokkal inkább az édesapáé, sőt: az édesanyáé![128] Az Úr Jézus szeretetet vár el az evangélium minden hirdetőjétől, az Egyház minden építőjétől. Az igazság szolgálata és az egység megvalósítása is a szeretet jele. Az is a szeretet jele, hogy ne akarjunk kibúvót keresni, hanem teljesen szenteljük oda magunkat Jézus Krisztus ügyének.

További jele a szeretetnek, hogy tekintettel vagyunk az evangelizáltak vallási, szellemi fokára. Tekintettel vagyunk befogadó képességükre, amelynek ütemét nem szabad mértéken felül siettetni. Tekintettel vagyunk jóhiszeműségükre és meggyőződésükre, amelyet nem akarunk erőszakkal letörni.

A szeretet jele az is, hogy ne zavarjunk meg senkit, főleg ha még gyenge a hitben,[129] és ne mondjunk neki olyasmit, amit a régebbi keresztények már megértenek, de a kezdők esetleg megütköznek és megbotránkoznak rajta.

A szeretet jele az is, hogy a keresztényeknek se azokat a vitás kérdéseket tanítsuk, amelyeken a szakemberek is vitatkoznak, hanem alapvető igazságokat, amelyek Isten szavából közvetlenül fakadnak. A híveknek szükségük van ezekre az alapokra, hogy továbbépítsék rajtuk keresztény életüket. Joguk van ezekhez az alapokhoz, mert Isten gyermekei, és őrá hagyatkoznak igaz szeretettel.

A szentek buzgóságával

80. Buzdításunkban fel akarjuk idézni a nagy igehirdetők, evangelizátorok lelkesedését. Egész életüket az apostolkodásnak szentelték. Különösen azokra emlékezünk, akiket e Szentévben állítottunk a hívek tisztelete elé. Valamennyien számos akadályt győztek le, hogy továbbadhassák az evangéliumot.

A hit szolgái között legsúlyosabb nehézség maga a lanyhaság. Külső jele a fáradtság, csalódás, kényelmesség, közöny, főleg pedig az örömtelenség és reménytelenség. Kérjük tehát azokat, akik az evangelizációban bármi módon is részt vesznek: élesszék fel magukban a lelkes buzgóságot.[130]

Ez a buzgóság mindenekelőtt azt jelenti, hogy ne keressünk kimentő okokat az evangelizálás kötelessége alól. Legtetszetősebb kibúvók kétségkívül azok, amelyeket valaki a zsinat tanítására hivatkozással hoz fel mentségére! Például gyakran mondják: senkire sem szabad rákényszeríteni az igazságot, még az evangéliumot sem. Nem szabad erőltetni semmiféle utat, még az üdvösségét sem, mert ez megsértése volna a vallás-

szabadságnak. És aztán – mondják – egyáltalán minek is hirdessük az evangéliumot, amikor úgyis minden jóhiszemű ember üdvözülhet? A zsinat szerint a világon és a történelemben mindenütt megtalálhatók az „Isten szavának csírái", – akkor hát minek vigyük el oda az evangéliumot, ahol csírájában Krisztus Urunk máris elhintette őket?

Aki nem felületesen, de kissé gondosabban tanulmányozza a zsinati okmányokat, ténylegesen egész más képet alkothat, mint amiket ezek a kibúvók felhoznak.

Igaz: semmit sem szabad testvéreinkre kényszerrel ráerőszakolni. De semmiképpen sem megsértése a vallásszabadságnak, sőt éppen annak tiszteletben tartása, ha előadjuk az evangéliumi igazságot és a Jézus Krisztusban való üdvösséget, és az illetőre sajátmagára bízzuk, hogy ezek után szabadon mit választ. Ebben árnyéka sincs az *„erőszaknak, manipulációnak, becstelen eszközöknek"*,[131] amiről a zsinat beszél. A szabad vallási döntés lehetőségét még a nem-hivők is értékes emberi szabadságjognak tekintik. Bűn volna hát mások szabadsága ellen, ha alkalmat adunk valakinek, hogy meghallja a Jó Hírt, amelyet az Úr bízott ránk?[132] Vagy talán bizony csak a hazugságnak és tévedésnek, a bűnözésnek és a pornográfiának volna polgárjoga ahhoz, hogy a tömegkultúra eszközei terjesszék, a törvény védelmezze, – mert a jók félénkek, a rosszak pedig gátlástalanok?

Isten az üdvösséget megadhatja saját rendkívüli útjain is annak, akinek akarja, és ezeket az utakat csak ő ismeri.[133] De ha az Isten Fia emberré lett, éppen azért nyilatkoztatta ki magát, hogy szava és élete által megnyissa az emberiség „rendes útját" is az üdvösségre. Minket pedig azzal bízott meg, hogy az ő tekintélyével továbbadjuk evangéliumát. Kérjük a kereszténveket és minden evangelizálót, fontolja meg imádságban a mondottakat: hogy az emberek ugyan üdvözülhetnek Isten irgalmas kegyelméből egyéb utakon *is*, ha mi magunk nem is hirdetjük nekik az evangéliumot; – de vajon mi magunk üdvözülhetünk-e, ha az evangéliumot nem hirdetjük: hanyagságból, félelemből, szégyenkezésből, amit szt. Pál úgy fejez ki, hogy „az evangélium szégyene".[134] Mi lesz a mi örök sorsunk, ha esetleg téves alapállásból hagyunk fel az evangélium továbbadásával? Ez ugyanannyi volna, mint elárulni az isteni meghívást. Isten ugyanis azt akarja, higy az evangélium magvát ember hintse el embertársa lelkébe. Rajtunk áll, hogy e mag fává terebélyesedik-e, gyümölcsöt terem-e.

Őrizzük meg tehát a szív buzgóságát. Őrizzük meg azt az édes örömöt, hogy továbbadhatjuk az evangéliumot, még ha könnyek között vetünk is. Legyen bennünk ez a szándék szilárd elhatározássá, amitől senki sem tud eltéríteni. Ilyen hithirdetők voltak Keresztelő szt. János, Péter és Pál, a többi apostolok, és az Egyház hosszú történelmén keresztül annyi kiváló apostoli lélek! Legyen örömünk, hogy e feladatra elkötelezhetjük magunkat! Ismerje meg a világ, ez a félelmektől gyötört de reménykedő világ, – ismerje meg, mit is jelent az evangélium Jó Híre. De ezt a Hírt nem adhatják tovább szomorú és letört emberek, sem türelmetlen vagy aggódó emberek. Nem adhatja tovább más, csak akinek élete a Krisztusban gyökerező örömöt sugározza, és aki kész föltenni életét, hogy eljöjjön Országa, és az Egyház gyökeret eresszen a világ szívébe.

Szentévi ajándék

81. Ezeket akartuk szinte odakiáltani nektek, Testvérek, Gyermekeink. Szívünkből jött a szó, és egyben visszhangja is volt annak, amit a 3. általános Püspöki Szinodus atyái mondtak. Legyen ez a mi szentévi ajándékunk. Ebben a Szentévben különösképpen is megéreztük, hogy oly sokan, testvérek, keresztények és nem-keresztények, az üdvösség Hírét várják az Egyháztól.

A Szentév fénye milliók szívét békítette össze Istennel, a helyi egyházakban és Rómában egyaránt. Sugározza hatását továbbra is az Egyház lelkipásztori életében. Újuljon meg az Egyház evangelizáló munkája az új század küszöbén, a harmadik évezred vigiliáján.

Szűz Mária,
az evangelizáció vezércsillaga

82. Ezt a kívánságunkat a boldogságos Szűz Mária, a szeplőtelen Szűz kezébe és szívébe helyezzük ezen a mai napon, mely az ő szeplőtelen fogantatásának van szentelve. Egybeesik ez a nap a II. Vatikáni Zsinat bezárásának 10-ik évfordulójával. Pünkösd hajnalán Mária is ott volt az evangelizáció kezdeténél, a Szentlélek sugallatára. Ő legyen a hithirdető munka vezércsillaga. Ezt a munkát az Egyház meg akarja újítani, hogy hűséges legyen Urához. Mária álljon mellettünk, hogy tovább bontakozzék az evangélium hirdetése, és az Egyház teljesíteni tudja feladatát ezekben a nehéz, de reményteljes időkben is!

Krisztus nevében megáldunk Benneteket, közösségeiteket, családjaitokat, mindenkit, aki nektek kedves. Szt. Pál szavával tesszük, aki a Filippiekhez ezt írja: *„Valahányszor rátok gondolok, hálát adok Istenemnek, és mindig, minden imádságomban örömmel emlékezem meg rólatok... Méltányos is, hogy így gondolkodjam mindnyájatokról, mert szívembe zártalak titeket... amikor az evangéliumot védelmezem és bizonyítom. Isten a tanúm, mennyire vágyakozom mindnyájatok után, Krisztus Jézus szeretetében."*[135]

Rómában, szent Péter sírjánál, 1975. december 8-án, Szűz Mária szeplőtelen fogantatása ünnepén, pápaságunk 13-ik évében.

VI. Pál pápa

JEGYZETEK

[1] Vö. Lk 22,32.
[2] 2Kor 11,28.
[3] Vö. a II. Vat. Zsinat „Ad Gentes" missziós dekrétuma, 1. pont.
[4] Vö. Ef 4,24; 2,15; Kol 3,10; Gal 3,27; Róm 13,14; 2Kor 5,17.
[5] 2Kor 5,20.
[6] Vö. VI. Pál pápa záróbeszéde a 3-ik ált. Püspöki Szinoduson (1974. okt. 26.): AAS 66 (1974) 634–635; 637. old.
[7] VI. Pál pápa beszéde a Bíborosi Testülethez, 1973. jún. 22-én, AAS 65 (1973) 383. old.
[8] 2Kor 11,28.
[9] 1Tim 5,17.
[10] 2Tim 2,15.
[11] Vö. 1Kor 2,5.
[12] Lk 4,43.
[13] Uott.
[14] Lk 4,18; vö. Iz 61,1.
[15] Vö. Mk 1,1; Róm 1,1–3.
[16] Vö. Mt 6,33.
[17] Vö. Mt 5,3–12.
[18] Vö. Mt 5–7.
[19] Vö. Mt 10.
[20] Vö. Mt 13.
[21] Vö. Mt 18.
[22] Vö. Mt 24–25.
[23] Vö. Mt 24,36; ApCsel 1,7; 1Tesz 5,1 5,1–2.
[24] Vö. Mt 11,12; Lk 16,16.
[25] Vö. Mt 4,17.

[26] Mk 1,27.
[27] Lk 4,22.
[28] Jn 7,46.
[29] Lk 4,43.
[30] Jn 11,52.
[31] Vö. a II. Vat. Zsinat „Dei Verbum" konstitúciója, 14. pont.
[32] Vö. 1Pt 2,9.
[33] Vö. ApCsel 2,11.
[34] Lk 4,43.
[35] 1Kor 9,16.
[36] Vö. a szinodusi atyák nyilatkozata, 4-ik pont: az Osservatore Romano 1974. okt. 27-i számában.
[37] Mt 28,19.
[38] ApCsel 2,41.47.
[39] Vö. a II. Vat. Zsinat „Lumen Gentium" konstitúciója 8-ik pont; „Ad Gentes" missziós dekrétum 5-ik pont.
[40] Vö. ApCsel 2,42–46; 4,32–35; 5,12–16.
[41] Vö. ApCsel 2,11; 1Pt 2,9.
[42] Vö. a II. Vat. Zsinat „Ad Gentes" missziós dekrétuma, 5, 11–12. pontjaiban.
[43] Vö. 2Kor 4,5; szt. Ágoston „Sermo XLVI" „De pastoribus": C.C.L., XVI, pp. 529–530.
[44] Lk 10,16; vö. szt. Ciprián „De unitate Ecclesiae" 14: PL 4,527; Szt. Ágoston „Enarrat. 88", sermo 2,14: PL 37,1140; Aranyszájú szt. János „Hom. de capto Eutropio" 6: PG 52,402.
[45] Ef 5,25.
[46] Jel 21,5; vö. 2Kor 5,17; Gal 6,15.
[47] Vö. Róm 6,4.
[48] Vö. Ef 4,23–24; Kol 3,9–10.
[49] Vö. Róm 1,16; 1Kor 1,18 2,4.
[50] Vö. II. Vat. Zsinat „Gaudium et spes" konstitúció 53. pont.
[51] Vö. Tertullián: „Apologeticum" 39: C.C.L., I,150–153. old.; Minucius Felix „Octavius" 9 és 31: „Corpus Scriptorum Latinorum Patavianum" Torino, 1963, 11—13. és 47–48. old.
[52] 1Pt 3,15.
[53] Vö. II. Vat. Zsinat „Lumen Gentium" konst. 1,9,48. pont; „Gaudium et Spes" konst. 42. és 45. pont; „Ad Gentes" missziós dekrétum 1. és 5. pont.
[54] Vö. Róm 1,16; 1Kor 1,18.
[55] Vö. ApCsel 17,22–23.
[56] 1Jn 3,1; vö. Róm 8,14–17.
[57] Vö. Ef 2,8; Róm 1,16; valamint a Hittani Kongregáció 1972. február 21-én kiadott Nyilatkozatát egyes újabb tévedésekről, amelyek a megtestesülés és a Szentháromság misztériumait érintik.
[58] Vö. 1Jn 3,2; Róm 8,29; Fil 3,20–21; vö. a II. Vat. Zsinat „Lumen Gentium" konstitúciója 48–51. pontjait.
[59] Vö. a Hittani Kongregáció 1973. június 24-én kiadott Nyilatkozatát: a katolikus tan védelme néhány mai tévedéssel szemben.
[60] Vö. „Gaudium et Spes" konstitúció 47–52. pont; VI. Pál pápa „Humanae Vitae" enciklikája: AAS 60 (1968) 481–503. old.
[61] VI. Pál pápa megnyitóbeszéde a 3-ik ált. Püspöki Szinoduson, 1974. szept. 27-én.
[62] Uo.
[63] VI. Pál pápa beszéde a kolumbiai föld művesekhez 1968. aug. 23-án: AAS 60 (1968) 623. old.
[64] VI. Pál pápa beszéde a „fejlődés napján" a bogotai Eucharisztikus Világkongresszuson, 1968. aug. 23-án: AAS 60 (1968) 627. old.; vö. szt. Ágoston „Epistola 229" 2: PL 33, 1020.
[65] VI. Pál pápa záróbeszéde a 3-ik ált. Püspöki Szinoduson 1974. okt. 26-án: AAS 66 (1974) 637. old.
[66] 1975. okt. 15-én mondott beszéd: Osservatore Romano 1975. okt. 17-i szám.
[67] VI. Pál pápa beszéde a „Consilium de Laicis" tagjaihoz, 1974. okt. 2-án: AAS 66 (1974) 568. old.
[68] Vö. 1Pt 3,1.
[69] Róm 10,14.17.
[70] Vö. 1Kor 2,1–5.
[71] Róm 10,17.
[72] Vö. Mt 10,27; Lk 12,3.
[73] Mk 16,15.
[74] Vö. szt. Jusztin: „I. Apologia" 46,1–4; „II. Apologia" 7 (8) 1–4; 10,1–3; 13,3–4 (Florilegium Patristicum II., Bonn 1911), 81,125, 129,133. old; – Alexandriai Kelemen „Stromata I." 19, 91, 94; – II. Vat. Zsinat „Ad Gentes" missziós dekrétuma 11. pont; „Lumen Gentium" konstitúció 17. pont.
[75] Cezáriai Eusebius: „Praeparatio Evangelica" 1,1 (PG 21, 26, 28); vö. II. Vat. Zsinat „Lumen Gentium" konstitúció, 20. pont.
[76] Vö. Ef 3,8.
[77] Henri de Lubac: „Le drame de l'humanisme athée." (Ed. Spes, Paris, 1945).
[78] Vö. „Gaudium et Spes" konstitúció 59. pont.
[79] 1Tim 2,4.
[80] Mt 9,36; 15,32.
[81] Róm 10,15.
[82] „Dignitatis Humanae" nyilatkozat a vallásszabadságról, 13. pont; „Lumen Gentium" konstitúció 5. pont; „Ad Gentes" missziós dekrétum 1. pont.
[83] Vö. „Ad Gentes" dekrétum 35. pont.
[84] Szt. Ágoston: „Enarrat. in Ps. 44.": C.C.L. XXXVIII. p. 510; vö. „Ad Gentes" dekrétum 1. pont.
[85] Nagy Szt. Gergely „Homil. in Evangelia" 19, 1: PL 76,1154.
[86] ApCsel 1,8; vö. Didache 9,1 (Funk: Patres Apostolici 1,22).
[87] Mt 28,20.
[88] Vö. Mt 13,32.

[89] Vö. Mt 13,47.
[90] Vö. Jn 21,11.
[91] Vö. Jn 10,1–16.
[92] Vö. a II. Vat. Zsinat „Sacrosanctum Concilium" kezdetű liturgikus konstitúcióját, valamint a további liturgikus könyveket és okmányokat, amelyeket a Szentszék adott ki a zsinati liturgikus reform végrehajtására.
[93] VI. Pál pápa záróbeszéde a 3-ik ált. Püspöki Szinoduson, 1974. október 24-én.
[94] Vö. Jn 15,16; Mk 3,13–19; Lk 6,13–16.
[95] Vö. ApCsel 1,21–22.
[96] Vö. Mk. 3,14.
[97] Vö. Mk 3,15; Lk 9,2.
[98] ApCsel 4,8; vö. ApCsel 2,14; 3,12.
[99] Vö. Nagy Szt. Leó „Sermo 69" 3; „Sermo 94" 3; „Sermo 95" 2; (S.Ch.200, pp. 50–52; 58–66; 258–260; 268.).
[100] Vö. I. Lyoni Egyetemes Zsinat „Ad Apostolicae dignitatis" konstitúcióját (Conciliorum Oecumenicorum Decreta, ed. Istituto per le Scienze Religiose, Bologna 1973, 9. 278); a Viennei Egyetemes Zsinat „Ad providam Christi" konstitúcióját (uo. p. 343); az V. Lateráni Egyetemes Zsinat „In apostolici culminis" bulláját (uo. 608. old.); ugyane Zsinatnak „Postquam ad universalis" bulláját (uo. 609. old.); „Supernae dispositionis" konstitúcióját (uo. 614. old.); valamint „Divina disponente clementia" konstitúcióját (uo. 638. old.).
[101] „Ad Gentes" dekrétum 38. pont.
[102] „Lumen Gentium" konstitúció 22. pont.
[103] Vö. a II. Vat. Zsinat „Lumen Gentium" konst. 10. és 37. pont; „Ad Gentes" dekrétum 39. pont; „Presbyterorum ordinis" dekrétum a papi szolgálatról: 2., 12. és 13. pont.
[104] Vö. 1Tesz 2,9.
[105] Vö. 1Pt 5,4.
[106] II. Vat. Zsinat „Lumen Gentium" konst. 11. pont; „Apostolicam actuositatem" dekrétum a világiak apostolságáról 58. pont; Aranyszájú szt. János „In Genesim" Serm. VI,2; VI,1 (PG 54,607–608).
[107] Mt 3,17.
[108] Mt 4,1.
[109] Lk 4,14.
[110] Lk 4,18.21; vö. Iz 61,1.
[111] Jn 20,22.
[112] ApCsel 2,17.
[113] Vö. ApCsel 4,8.
[114] Vö. ApCsel 9,17.
[115] Vö. ApCsel 6,5.10; 7,55.
[116] Vö. ApCsel 10,14.
[117] Vö. ApCsel 9,31.
[118] Vö. II. Vat. Zsinat „Ad Gentes" dekrétuma, 4. pont.
[119] Jn 17,21.
[120] Vö. ApCsel 20,28.
[121] Vö. „Presbyterorum ordinis" dekrétum 13. pont.
[122] Vö. Zsid 11,27.
[123] „Ad Gentes" dekrétum 6. pont; „Unitatis redintegratio" dekrétum az ökumenizmusról, 1. pont.
[124] „Apostolorum Limina" VII. bulla: AAS 66 (1974) 305.
[125] Róm 5,5.
[126] Vö. Jn 8,32.
[127] 1Tesz 2,8; vö. Fil 1,8.
[128] 1Tesz 2,7.11; 1Kor 4,15; Gal 4,19.
[129] Vö. 1Kor 8,9–13; Róm 14,15.
[130] Vö. Róm 12,11.
[131] Vö. „Dignitatis humanae" Nyilatkozat a vallásszabadságról, 4. pont.
[132] Uo. 9–14. pont.
[133] „Ad Gentes" missziós dekrétum 7. pont.
[134] Vö. Róm 1,16.
[135] Fil 1,3–4.7–8.

KONKORDANCIA

A, Á

ADÓ — vallásszabadság: — 376
— a család szükségletei és az adózás: — 321
— sikkasztás: — 462
ADOTTSÁGOK: — testi, erkölcsi, szellemi: 189, 215, 312
AKADÁLYOK: — a teljes egyházi egység: — 393, 397
ALAPELVEK: — 386
ALÁZATOSSÁG:
— Krisztus alázatosságának utánzása, követése: — 49
— az Egyháznak szüksége van az alázatosságra, hogy teljesíthesse küldetését: — 46
— Mária -a: — 77
— a pap -a; a saját gyöngeségének tudatában: — 242
— és az evangéliumi tanácsok: — 264
— nélkül és belső megtérés nélkül nincs ökumenikus mozgalom: — 396
ALKALMAZKODÁS: (Korszerűség — korszerűsítés): — 449, 489
— a világhoz: Eccl. suam
— a kultúrához: — 290, 292, 481, 484
— nehézségei: — 290
— és a világiak tanúságtétele: — 291
— és a hittérítők képzése: — 294
— és a liturgia: — 118—125
— és a teológia: — 287, 292
— és az igehirdetés: — 166
— és az apostolkodás: — 168
— és a profán hagyományok: — 489
— és a szerzetesi élet: — 71—73, 263, 264
— és a papi szolgálat: — 248
— Isten részéről beszédmódunkhoz: — 150
ANALFABÉTIZMUS: — 397, 482
ANGLIKÁNUS: — 398
ANGYALOK: — 74, 78, 81
ANTINOMIÁK: — az Egyházban: Eccl. suam 35
— a mai világban: — 447, 449, 480
ANTISZEMITIZMUS: — 411
ANYA: a gyermek nevelője: — 477, 483
— a munka feltételeinél figyelembe kell venni az — -t: — 488
APÁCAZÁRDA: — 263, 268
APOSTOL: -ok zsidó származásúak: — 411
— -ok helye az Egyházban: — 53
— -ok feladata: — 151
— kollégium: — 53, 55, 392
— kollégium hármas szolgálata: — 55
— -ok egyházat alapítottak: — 278
— -ok és az isteni kinyilatkoztatás továbbadása: — 147, 148, 151
— -ok és az evangéliumok eredete: — 151, 152
— -ok utódai a püspökök: — 54, 164
— -i örökség különböző formái (Keleti Egyházak): — 398
— -ok tanításában és gyakorlatában a vallásszabadság: — 373
APOSTOLI: — -szék: l. pápa
— utódlás: l. püspök
— hagyomány: l. hagyomány
— az evangéliumok -eredete: — 151, 152
— Egyház eredete: — 52, 393. Eccl. suam 43
— feladat és missziók: — 281
— -ság és a katolikus keleti egyházak öröksége: 400
— -ság és ökumenizmus mozgalom: — 393
— tevékenység forrása: — 519
APOSTOLKODÁS: — fogalom: — 315
— szükségessége: — 314
— az Egyház feladata: — 52, 189
— és a Szentírás: — 314

— lelkisége: — 316
— a liturgia az — forrása és célja: — 107
— a püspökök feladata: — 166
— püspökkari konferenciák elősegítik az -t: — 175
— műve egyházmegyeközi: — 173
— és a papság: — 230—249
— papság együttműködése az — segítsége: — 173
— a fiatalabb papság szellemi, lelki és pasztorális továbbképzése az — hasznára és érdekében: — 216
— növendékek nevelése az -ra: — 215
— és a szerzetesek: — 175, 265
— termékenység teljes önátadása Krisztusnak: — 262, 266
— szerzetesek -műve a püspökökkel és püspökkari konferenciákkal együttműködésben: — 265
— sürgető szükségessége nem teszi feleslegessé a kontemplatív szerzeteseket: — 175
— és világi intézmények: — 266
— és világiak: — 311—312, 314—332
— és ifjúság: — 322
— katekumenek nevelése az -ra a missziókban: — 286
— Kat. Actióban a világiak segítik a hierarchiát az -ban: — 326
— a papság tudományos különleges képzése az — különböző formáira: — 215
— nőtlenség az — eszköze: — 266
— és elmélkedés: — 264
— és nevelés, -képzés: — 329
— és publicisztikai eszközök: — 344
— publicisták képzése az -ra: — 345
— nemzeti központja: — 346
— és karitász: — 319
— formái —— szervei koordinálandók: — 168, 327
— -t missziókban megtermékenyíti az ökumenikus mozgalom: — 397
— nehéz feltételek mellett: — 321, 324
— a diasporában: — 324
— kiskorban és később: — 314—319

AQUINÓI SZENT TAMÁS jelentősége a teológiai tudományokban: — 193, 214

ASZKÉZIS: papok -e: —— 241
— a nem keresztény vallásokban: — 410—411

ATEISTÁK: marxisták: — 455
— az ateista ideológiák elítélése: 456. Eccl. suam 93
— idealizmus: Eccl. suam 96
— óvatosság az ateisták elítélésében: Eccl. suam 96
— ideológiai mozgalmak változhatnak: Eccl. suam 97
— nehézségek az -kal való dialógusban: Eccl. suam 94
— szabályok az -kal való dialógusra: Eccl. suam 96
— az ember túlhajtott autonómiája, támogatva a haladásfejlődés által: Eccl. suam 91, 449, 455

ATEIZMUS: — 426, 455—456 Eccl. suam 91
— különböző formái: — 455
— előtörése a modern irodalomban, művészetben, történelem értékelésében és a polgári jogban: — 449
— a hívek vétke-hibája: — 455

ATOMHÁBORÚ: — 497

ATYA: — Krisztus az Atya fia: — 42, 53, 106, 145, 146, 278
— — Isten a mi Atyánk: — 42, 43, 106—107, 145, 146
— Isten minden ember atyja: — 504, 519
— az Atya szerepe a gyermeknevelésben: — 477
— l. szülők

ATYÁK: l. egyházatyák

AUTOMATIZÁLÁS: — 487

ÁBRAHÁM: — az újszövetségi kinyilatkoztatás előkészítője: — 146
— szövetsége Istennel: — 150
— jelentősége az Iszlámban: — 411
— a zsidók és keresztények közös atyja: — 411
— a hit példaképe a zarándokoló Egyházban: — 248

ÁDÁM: Krisztus az új Ádám: — 279, 457

AGGIORNAMENTO: — a kultúrában: — 290, 292, 481, 484, 488
— nehézségei: — 290
— és a világiak tanúságtétele: — 291
— és a hittérítők képzése: — 292, 294, 449, 489
— a teológiában: — 287, 292
— az igehirdetésben: — 166
— az apostolkodásban: — 168
— a profán szokásokban, hagyományokban: — 489
— a szerzetesi életben: — 175, 268, 270, 289
— a szerzetesek és a helyi hagyományok a misszíókban: — 289, 301

AGNOSZTICIZMUS: — természettudományok és technika: — 480

ÁJTATOSSÁGOK:
— formái: a téves és az extrém — kerülése: — 76, 81
— gyakorlása: — 108

ÁLDOZAT: — Krisztus keresztáldozata: — 42, 106
— l. húsvéti misztérium
— és Mária: — 79
— az üdvösség művének befejezése az áldozat és a szentség által: — 106
— eukarisztikus áldozat: l. Eukarisztia
— Az eukarisztikus -ban össze van kötve az égi Egyházzal: — 75

— és a papi intézmény: — 48, 52, 241
— és Isten népe: — 49
— Isten népe, mint áldozat: — 48
— Isten népének hála -a: — 49
— a hívek szolgálata és a papi szolgálat: — 230
— a szerzetesek -a: — 71, 262
— a lelki szolgálatok területei: (munka, házasság, az élet terhe): — 64
ÁLDOZÁS: l. Eukarisztia
— mindkét szín alatt: — 115
— l. communicatio in sacris
ÁLLAM: — 485 — 487 — 494
— feladata a népesség problémáival kapcsolatban: — 501
— a gyermekekre az államnak nem lehet döntő befolyása: — 501
— jogai és kötelességei a nevelés kérdésében: — 190
— és az Egyház: — 494
— különbség a keresztény politikai csoportok és a hivatalos Egyház között: — 470, 494
— az Egyház nem fogadhat el intézményeket az -tól és nem adhat kedvezményeket az -nak: — 169, 494
— l. állami tekintély, politika
ÁLLAMI HATALOM:
— az Egyház szabadsága és az — —: — 379
— visszaélés az -val: — 492
— kötelességei a publicisztikai eszközökre vonatkozólag: 344
— l. tekintély, állami tekintély, közhatalom
ÁLLAMVALLÁS: — 376

B

BABONASÁG:
— és a vallásos élet: — 449
— és visszaélés a szentek tiszteletével: — 76
BÁZIS KÖZÖSSÉGEK: — 531
BEFEJEZÉS: — l. teljesség
BENEFICIUMOS RENDSZER: — 247
BENNSZÜLÖTT KLÉRUS: — 287
— az Egyház fejlődéséhez tartozik: — 287
— az Egyház gyökeredzék be a helyi kultúrába: — 290
— egy missziós terület átadása a helyi papságnak: — 297
— együttműködés a hittérítőkkel: — 290
— képzése: — 287
— mint hittérítő: — 290
BERUHÁZÁS: — gazdasági: — 489
— fogyasztás: — 489
— ipari nemzetek és a — fejlődő országokban: — 500
— -ok: — 489
BESZÉLGETÉS:
— Isten -e az emberrel a Szentírásban: — 147, 152
— teológiai — a különvált keresztényekkel: — 397
— l. Isten, dialógus
BETEGEK KENETE: — 49, 118
BETEGSÉG: — és emberi méltóság: — 487
— és szellemi élet: — 316
— a papság gondoskodása a betegekről: — 233
— harc a betegségek ellen; a gazdag népek kötelességei: 502
— harc a betegségek ellen a fejlődő népeknél: 502
— a haladás lehetőségei sürgetik a segítés kötelességét: — 319
BEVEZETŐ TANFOLYAM:
— a teológiai tanulmányokba: — 213
BÉKE: a népek közössége: — 443, 495—503
— lényege: — 495
— és viszály az emberek között: — 499
— -t veszélyeztetik a szociális egyenlőtlenségek: — 499
— fenntartásra szükséges szervezetek: — 500
— biztosítása nemzetközi szerződések által: — 499, 500
— a pápa a béke szolgálatában: Eccl. suam 15
— a gazdasági és szociális konfliktusok: — 488
— a fegyverkezési verseny és a — fenntartása: — 498
— biztosítása katonasággal: — 497
— a félelem egyensúlya nem elegendő a — fenntartáshoz: — 498
BÉRMÁLÁS: — 48, 315
— szertartása: — 118
— a Szentlélek erejét adja a tanúságtételhez: — 48
— igazi kiosztója a püspök: — 59
— és a világiak apostolkodása: — 63
— Nyugat és Kelet gyakorlata: — 360
— a Keleti Egyházban: — 360
BIBLIAI TEOLÓGIA: — 153
BIBLIKUS TUDOMÁNY: —
— l. Szentírás, az evangéliumok történelmi jellege, irodalmi műfajok
BIBLIAI MOZGALOM: — 100, 115
BÍRÁLAT: — 161
BIZALOM: — — l. remény
BIZOTTSÁG:
— püspöki — — és püspökkari konferencia: — 177
— zsinat utáni — — keresztény nevelésről: — 189
— liturgikus — —: 114
— egyházzenei — —: 114
— egyházi, szakrális művészeti: — 127
BÖJT: — 123

BÖLCSESSÉG:
— az örök —— leereszkedése a Szentírásban: — 150
— a bölcsek —— e és az Egyház üzenete: — 472
— az emberi személy beteljesülése: — 453
— filozófia, történelem, matematika, természettudományok és művészet segítik az emberiséget felemelkedni az igaz, a jó és a szép magaslataira és Isten bölcsessége megvilágítja: — 480
— a kultúra gyümölcse: — 480
— a népek -e érthetőbbé teszi a hitet: — 292
— sok nemzet gazdasági javakban szegény, de -ben gazdagabb a többinél: — 453
— ajándék a világiaknak az evangélium szolgálatában: — 64
— l. igazság
BUDDHIZMUS: — 410
BUZGÓSÁG: — 542
BŰN: — 387, 452, 466
— által az ember szabadsága megsebesült: — 454, 495
— eltompítja a lelkiismeretet: — 453
— a személyek és a dolgok az ember -ének és Isten áldásának jegyét viselik: — 283
— az emberi tevékenységet a —— válságba sodorja: — 466
— szociális következményei: — 48, 123, 459
— következménye a háború: —— 495
— Isten népe tagjaiban a —— veszélyének ki van téve: — 393
— l. megváltás, Egyház, Egyház gyengéi, a rossz
BŰNBÁNAT:
— az üdvösség hirdetése bűnbánatra szólít fel: 107, 283
— szelleme, lelkisége: — 391
— katekézis buzdítása a -ra: — 123
— benső, egyéni, külső, és szociális jellege: — 123—124
— szerzetesek —— művei: — 174
— világiakkal -ukkal hozzájárulnak a világ megmentéséhez: — 324
— nagyböjt: — 123
— l. megtérés
BŰNBÁNAT SZENTSÉG: — 48, 118
— szertartásának revíziója: — 118
— felvétele segítség a papi életre: — 241
— és a kenet és a viatikum: — 118
— által a papság részesül Krisztus papságában: — 233
— a Keleti Egyházban: — 361
— és a communicatio in sacris a különvált egyházakkal lehetséges: — 362

C, Cs

CIVILIZÁCIÓ: — 65, 450, 455
— l. kultúra
CONCELEBRÁCIÓ: — 11, 116
CÖLIBÁTUS: l. pap, nőtlenség
CSALATKOZHATATLANSÁG:
— az Egyház -a: — 57. Eccl. suam 43
— l. tanítói hivatal, pápa
CSALÁD: — l. házasság: — 435, 474—477
— jog a -hoz: — 459, 493
— a —— életét biztosítani kell: — 321
— alapja a társadalomnak: — 477
— és a társadalom: — 477
— a -i és a szociális szolgáltatások támogatása: — 489
— törvényei és a népesség problémái: — 501
— joga a szabad vallásos ténykedésre: — 375
— Krisztus szeretetének kölcsönös gyakorlása a -ban: — 64
— kölcsönös megszentelődés a -ban: — 474
— lelki élet különböző vonásai a -ban: — 316, 537
— a társadalmi erények iskolája: — 190
— és a szabadidő-pihenés: — 487
— és a keresztény nevelés: — 190, 330, 483
— és az apostolkodás a missziókban: — 290, 291
— a papi hivatás támogatója: — 208, 300
— a keresztény -i élet a különvált testvéreknél: — 402
— és a magántulajdon: — 490
— munkabér: — 487
— és kultúra: — 483
— átalakulása: — 448
— és az idők és népek erkölcse: — 473
— és a gazdasági és társadalmi körülmények: — 473
— és a feszültségek: — 449
— vendégdolgozók; -ja: — 487
CSELEKEDETEK:
— Isten cselekedetei az üdvösség történetében, kinyilatkoztatás tettben és szóban: — 145
— karitatív —: — 215, 319
— a papi hivatások támogatására: — 208, 239
CSODA: — Krisztus csodái: — 208, 514

D

DIAKONÁTUS: — hierarchikus fokozat: — 27, 34, 61, 213, 288, 361
— gyakorlása a papszentelés előtt: — 212
— mint önálló és állandó hivatal-szolgálat: — 61, 288, 361
— közösség szolgálata: — 288

— házasok számára is: — 61
— a missziókban: — 286, 287
— a Katolikus Keleti Egyházakban: — 361
— a diákónusok példás élete: — 68
DIALEKTIKA: — egyházi —: Eccl. suam 78
DIALÓGUS: — a vallás — Isten és ember között: — 145
— az üdvösség -a: l. Eccl. suam
— sajátosságai: — 391—403
— eszköz az igazság megtalálására: — 374
— az Egyházon belül: — 66, 246, 434
— a szükségesben egység, a kétségben szabadság, mindenben szeretet: — 504
— az emberiség kérdéseiben: — 434, 446
— az együttműködésre való törekvés, földi és hatalmi pretenziók nélkül: — 434, 446
— Eccl. suam: 13, 54, 58, 60, 65—71, 73—81, 90—101, 105—110
— alapja és ösztönzése: — 401—402
— az Egyházat önismerete vezeti mai helyzetében: — 397
— és a katolikus hit megfogalmazása: — 397
— a hozzáértők között: — 397
— a különvált Keleti Egyházakkal: — 388, 398, 400
— hogy megismerjük a nem keresztények értékeit: — 284
— a béke üzenetének kínálata: — 284
— a nem keresztény közösségekkel: — 290
— a hittérítők tudományos előkészítése a -ra: — 297
— a történelem és vallástudomány által segítség: — 297
— képesség a nevelés célja: — 189
— a növendékek nevelése az emberekkel való -ra: — 215
DIASZPORA: — 324
DIKTATÚRA: — sérti az egyén és a csoportok jogait: — 493
DINAMIZMUS: — az Egyház elismeri azt ami jó a mai -ban: 202, 448, 468
DISZKRIMINÁLÁS: — l. megkülönböztetés
DOGMA: — a Keleti Zsinatokon definiált alap-: — 398
— l. tanítói hivatal
DOGMATIKA — tanulmányozása: — 214
DOKUMENTÁCIÓS — -központok eszközök a világiak képzésére: — 331

E, É

EGYENLŐSÉG: — az emberek -e: — 462
— mindenki -e a törvény előtt (vallásszabadság): — 376
— mindenki -e és a szociális igazságosság: — 462
— dialógus a különvált testvérekkel az — — alapján: — 397
EGYENLŐTLENSÉGEK:
— az emberek egyenlőek: — 462
— gazdasági és társadalmi egyensúly hiánya: — 485
— a gazdasági és szociális egyenlőtlenségek ellentéte: — 455
— a javak igazságos elosztása és az emberhez méltó élet utáni vágy: — 463
— a gazdasági és szociális egyenlőtlenség szükségessé teszi a gondolkodás megváltoztatását: — 485
— legyen mindenkinek biztosítva az életfenntartás: — 487
EGYESÜLÉSEK: — a szerzetesek együttműködése: — 269
— a katolikus — — együttműködése: — 194
— a népesség problémáinak tanulmányozása az egyetemeken: — 501
— a nem katolikus -en katolikus ifjúsági otthonokat kell létesíteni: — 193
— l. tudomány
EGYETEMISTÁK: — l. főiskolai hallgatók-tanulók
EGYHÁZ: — Eccl. suam 8—11, 17—34
— püspökök pásztori feladata az Egyházban: — 163—180
— kapcsolatok a Katolikus Keleti Egyházakkal: — 358—356, 389
— kapcsolata a különvált keresztény egyházakkal: — 356, 391—403
— kapcsolata a nem-keresztény vallásokkal: — 410—413
— vallásszabadság: — 373—382
— missziós tevékenysége: — 278—306, 532
— viszonya a világhoz: — 446—509
— és a Szentháromság: — 42, 278
— és Krisztus: — 43, 44, 51, 52, 106, 111, 114, 119, 474
— és a megtestesülés titkai: — 76
— és a Szentlélek: — 43, 279, 392
— l. Isten népe
— Krisztus misztikus teste: — 42—46, 67, 110, 121
— a pápai okmányokban: — Eccl. suam. 27
— Krisztus jelenléte az Egyházban: Eccl. suam 516
— a kereszténység által Krisztus testébe beépülünk: — 393
— az üdvösség szakramentuma: — 472
— Krisztus teste és a papok: — 60
— Krisztus teste és a világiak: — 62, 314—334
— Krisztus teste és a szerzetesek: — 71, 174
— Kel. Kat. Egyház szellemi öröksége: — 354, 359

— Krisztus testét segítik felépíteni a földi dolgok és az emberi intézmények: — 166
— a fej és a test kapcsolata: — 44
— akol, ültetvény, építmény, jegyes: — 44
— Jézus jegyese: — 44, 47, 67, 68, 72, 114, 120
— az üdvösség jele: — 278, 391, 397, 470
— a társadalom szerkezete: — 46
— titok: — 42, Eccl. suam 34
— l. apostoliság, katolicitás: — 50, 53
— szentségek: — 67, 69, 71
— egysége és egyedülisége: — 46, 105, 110, 392
— egységének alapja a Lélek: — 50
— tökéletessége: — 80
— komplex valósága, isteni és emberi elemből: — 46
— egyetemes — 533
— nyitottság az egyetemes Egyház iránt: — 534
— vándorlás: — 44, 73—76
— eszkatologiai jellege: — 39, 73
— a földi — —: — 46
— mennyei — —: 46, 73—76
— szükséges: — 51, 282, 393
küldetése: — 62, 65, 66, 315, 451
— a kinyilatkoztatás őrzője: — 145—155
— tanítóhivatala: l. tanítóhivatal
— és az ember hivatása: — 451—509
— küldetése üzenet minden embernek: Eccl. suam 88
— Krisztus megváltásának műve jelenti az egész földi rend helyreállítását: — 317
— a szegények és a gyengék -a: — 46
— jelenlegi helyzete: Eccl. suam: 5, 23
— ellentétek az -ban: Eccl. suam 35
— eszménye (olyan legyen az — —, amint Krisztus akarja) Eccl. suam 38
— Krisztus teste teljessé válik a szentségek által: — 44
— a szolgálatok különbözősége az -ban: — 44
— és Mária közreműködése: — 77
— Krisztus teste és a püspökök: — 53
— ismeri saját gyengeségeit és ballépéseit: Eccl. suam 88
— az evangélium hírnöke: — 470, 494
— bűnrészesség a szakadásban: — 396
— magában foglalja a bűnösöket is: — 46
— különbség az eszmény és a valóság között: Eccl. suam 10
— megújhodása: — 51, 194, 213—215, 230, 240, 395
— — — Kép. — 44, 47
— l. — — reformja
— megújhodás és az -on belüli dialógus: Eccl. suam 105—110
— Krisztus országának megalapítása az összes népek között: — — 43
— l. dialógus
— cselekvési szabadsága a világban: — 379
— dialógus a világgal: Eccl. suam 54—104
— nyelvi alkalmazkodása: — 533
— társadalmi valóság-realitás és egyben a történelem kovásza: — 449, 472
— és emberi szolidaritás: — 463
— és emberi jogok: — 451, 461
— a nemzetközi közösségben: — 503
— és a népek erkölcsei: — 50
— sokat köszön a történelmi haladásnak: — 472
— — függ a világtól: J. Eccl. suam 23
— és az állam: — 492—495
— és a szociális gazdasági rend: — 464—467, 485—492
— alkalmazkodik a világhoz, de őrzi is magát a világtól: — 523, Eccl. suam 39
— a dialógusban a partnerhez alkalmazkodik: 523, Eccl. suam, 73—80.
— alkalmazkodik a nyelvhez és az életformákhoz Eccl. suam 80
— belemerül a történelem változásaiba: Eccl. suam 23
— és az ateizmus: l. ateizmus
— a hallgatás — -a: Eccl. suam 95
— és evangelizáció kapcsolata: — 515
EGYHÁZAK: katolikus részegyházak: — 50, 56, 58
— Katolikus Keleti Egyházak: — 358—365, 389
— különvált keresztény — — (Keleten és Nyugaton): — 389, 391—403
— a különvált — — tanulmányozása: — 214
— érintkezés a különvált -kal: — 360
— l. ökumenikus mozgalom
EGYHÁZATYÁK: a Keleti és Nyugati Egyházban: — 214
— és a Szentírás: — 153
— a hithez való csatlakozás tanúi: — 378
— jelentősége a teológiai tanulmányokban: — 214, 246
— keleti — —: 399, 400
EGYHÁZI ADÓ: — 286
EGYHÁZI ÉV: — 123, 128
EGYHÁZI FEGYELEM: — Egyház megújhodása: — 395
— a Keleti Egyházakban: — 398, 400
EGYHÁZI JAVAK: — 244
EGYHÁZKÉP: — 21
EGYHÁZI PROVINCIA: — 177
EGYHÁZI REFORM: — Eccl. suam 11, 38—53
— téves nézetek: Eccl. suam 44
— — — ismérve: Eccl. suam 43
— és a Zsinat: Eccl. suam 13, 41
— l. Egyház, Egyház megújhodása

EGYHÁZI REND ÉS SZERZETESI ÁLLAPOT:
— elhatárolása a világiak állapotával szemben: — 62
— a hierarchikus tagoltsággal szemben a keresztények egyenlőek: — 62
EGYHÁZ TITKA: — 28
EGYHÁZI ZENE: — 124—126
EGYHÁZJOG: 178, 214
EGYHÁZKÖZSÉG: — — plébánia: — 60, 113
— l. plébánia
— plébániai — — szervezése a missziókban: — 286—289
EGYHÁZMEGYE:
— -s püspökök: — 166—170
— -s klérus: — 172—174
— -i kúria: — 172
— -i tanács: — 172
— -i szinódus: — 176
— -i konzultorok: — 166
— fogalma: — 166
— és a püspök: — 166—175
— határai és új egyházmegye felállítása: — 160, 170—171
— megszervezése: — 170
— egysége: — 168, 170
— -s püspök munkatársai a főpásztori szolgálatban: — 170—176
— a pap és a püspök: — 60
— szerzetesek az egyházmegyében: — 174
— szeminárium: — 211
— különféle tanácsok: — 321
— -k egyesítése tartományi egyházakban: — 178
— és missziók: — 287
— papok kicserélése, átadása a misszióknak: — 300
— Keleti Egyházak és a patriárchátusok: — 360
EGYHÁZTANÍTÓK: — 121, 214, 246
EGYHÁZTARTOMÁNY: — 177, 178
EGYHÁZTÖRTÉNELEM: — l. történelem
— Egyház az emberek történetében és túl a népek történeti idején és földrajzi határain: — 47
— az Egyház az emberiség történelmében bensőleg beépült: — 446, 468
— a szentek az Egyház gyümölcse: — 67
— és a missziós kilátások: — 300
— és a teológiai tanulmányok reformja: — 214
— és az Egyház tanulmányozása ökumenikus szempontból: — 397—403
EGYSÉG: keresztények egysége: — 391—403
— az egység támogatása: a II. Vatikáni Zsinat főfeladata: — 391, 540
— az ökumenikus mozgalom célja: — 381, 393
— az ökumenikus mozgalom motívuma: — 401
— az evangélium szerinti élet elősegíti a keresztények -t: — 396
— nem zárja ki a hagyományok és szokások különbözőségét: — 358, 359, 400
— az -nek kárt okoz a könnyelműség és az oktalan versengés: — 402
— l. különvált testvérek, ökumenikus mozgalom, dialógus
EGYÜTTMŰKÖDÉS: — a politikai életben: — 493
— és részvétel a gazdasági és szociális életben: — 463—465, 487
EKKLEZIOLÓGIA — 42—84
— modern — —: Eccl. suam 27, 29, 35
ÉLETIRÁNYÍTÁS: — 373—374
ELHUNYTAK: — egység az -kal: — 74
ELLENSÉGSZERETET: — 461
ELMÉLKEDÉS: — 264
— a papi tevékenység tápláléka: — 264
— a haladás segítségével az ember felszabadulhat a dolgok rabságából és akadálytalanabbul emelkedhet fel az elmélkedésre: — 470
ELVILÁGIASODÁS: — oka az értékrend zavarásának: — 466
EMBER: — 446—509
— lényege és méltósága: 427, 429, 452—457
— Isten képmása: — 452, 522
— az igazság megismerése és a bölcsesség az emberi értelem méltósága és teljessége: — 453
— az egész természetét egyedül az erkölcsi értékrend magyarázza: — 342
— lényegének kérdései: — — 450
— támadások az -i méltóság ellen: — 461
— követelmények az emberi méltóság alapján: — 461
— vallásszabadság az — — lényegén és méltóságán alapszik: 373—374, 377, 378, 430
— — lényege és méltósága elősegíti az általános testvériséget: — 412
— csak a kultúra által érheti el lényegének teljes kibontakozását: — 479
— képes az Isten természetes és természetfeletti megismerésére: — 46
— hatalma: — 447
— szociális természete: — 375, 453, 458, 459, 493
— az összes emberek testvériessége: — 412, 466, 504
— minden ember egyenlő: — 462
— öneszmélés: a modern ember ismertető jele: Eccl. suam 25
— Isten üdvözítő akarata minden embert magába foglal: 50, 52
— közössége Istennel: — 145
— részese az isteni természetnek és az isteni életnek: — 42, 145
— minden ember meghívása Isten népébe: — 50, 52, 517

— Isten Fia az emberekhez küldetett: — 146
— Krisztus közvetítő Isten és ember között: — 79, 146
— Krisztus az új ember: — 457
— újrateremtése: — 44, 517
— teljessége a húsvét misztériumában: — 466
— -ek a Szentírás sugalmazott szerzői: — 149
— az Egyház értelmezi az — — — létezését: — 283, 468, Eccl. suam 38
— -i érettség: — 205, 212
— a papok az — — szolgálatában: — 230, 230—253
— a misszió az — — és méltóságának szolgálatában: — 283, 284
— l. szabadság, erkölcs, kultúra, képzés, nevelés, dialógus, megváltás
EMBERI ALKOTÁS: — 464—467
EMBERI JOG: — az Egyház proklamálta: — 468
— tiprása: — 496
— és vallásszabadság: — 373—382
— l. jog
EMBERI KÖZÖSSÉG: — 458—463
EMBERI NEM: — egysége: — 282, 291, 464, 469
ENGEDELMESSÉG:
— az erkölcsi rendnek nem mond ellen a szabadságnak: — 377
— egyes előírások feltételezik a mélyebb -et: Eccl. suam 48
— igazi — erősíti a szabadságot: — 71
— és a lelkiismeret döntése: — 378
— l. tekintély
— Krisztus engedelmessége: — 65
— Mária -e: (jelentősége az üdvtörténetben: 78, 79
— papok -e az egyházi vezetőknek: — 60, 72, 211, 235, 242
— a felszentelt püspök engedelmessége a megyés püspöknek: — 171
— a hívek engedelmessége a püspöknek: — 57
— az egyházi vezetőknek: — 235, 242
— az Egyházon belüli dialógus nem teszi feleslegessé az -et: Eccl. suam 106
— a világiak -e és a felelősség: 66
— és a szerzetesek egyéni kezdeményezései: — 267
— az államban 492
— és az evangéliumi tanácsok: — 71, 264
— szerzetesek -e: — 467
— az Egyház szolgálatában: — 467
— nem kicsinyíti az egyén méltóságát és felelősségét: — 467
— nem ment fel a tehetség és a kezdeményezés bevezetése alól: — 467
— a püspököknek: — 59, 175
— egyesít Isten üdvözítő akaratával: — 467
— l. evangéliumi tanácsok
EPARCHIÁK: — a Keleti Egyházakban: — 360
EREDETI BŰN: — 42, 318, 466
EREKLYÉK: — visszaélések a szentek tiszteletében: — 76
ERÉNY: az erkölcs jelentősége a társadalomban: — 462
— a család a szociális -ek iskolája: — 190
— a szentségek az -ek forrásai és erősítői: — 48
— a pap -ei: — 240—244
— a pap természetes erényei: — 212, 230, 236
— a növendékeket nevelni kell természetes és polgári erényekre: — 212—213
— a hittérítő -ei: — 293
— a különvált testvérek -eit el kell ismerni: — 398
— l. szeretet, Krisztus követése
ERKÖLCS: — egyéni: —: — 462
— csak az -i rend fogja át az ember egész természetét: — 342
— és a lelkiismeret döntése: — 453
— -i rend és az ember szabadsága: — 482
— különböző felfogások az -ről: — 402
— -i erények és szociális felelősség: — 462
— a népek változó fejlődései, életfelfogásai és szociális rendje: — 292
— -i és a politikai hatalom gyakorlása: — 492
— és a vallásszabadság határai: — 376
— -i rend és a gazdasági élet: — 486
— és az ember szociális és gazdasági körülményei: — 168, 487
— -i törvény és népesség szaporodása: — 501
— az -i értékrend alapjai a publicisztika területén: — 342
— a művészet és az -i törvény viszonya: — 342, 345
— és a mai világ viszonyai: — 65
— és a pszichológiai, erkölcsi és vallási változások: — 449
— a lelkiismeret képzése az Egyház tanítása szerint: — 380
— a keresztény — alaptételeiben folytonos újratájékozódás: — 395
— az -i nevelés és az Egyház: — 192
— az Egyház -i ítélete a politikai kérdésekről: — 494
— a keresztény -i törvény és tudományos és technikai haladás: — 484
— morálteológia és teológiai stúdium reformja: — 214
— morálteológia és missziós távlatok: — 300

— és az ősbűn történelmi következményei: — 318
— l. törvény, jog, erény, felelősség, lelkiismeret
— morálteológia: — 214
ERŐSZAK: — 523
ESZKATOLÓGIA: — az Úr újraeljöveteléig nincs új és nyilvános kinyilatkoztatása: — 146
— Jézus eljövetelét várják: a földi zarándokok, tisztítótűzben szenvedő lelkek és az üdvözültek: — 74
— missziós tevékenység eszkatológiai teljességre törekszik: — 283
— a különvált testvérek is Jézus eljövetelét várják: — 402
— a liturgia ünneplése által várjuk Krisztus eljövetelét: — 107
— az eukarisztiai áldozatban a kereszt-áldozat fennmaradt Krisztus eljöveteléig: — 114
— az eukarisztia hirdeti Jézus halálát, amíg el nem jön: — 107
— az evangéliumi tanácsok eszkatológiai jellege: — 71
— l. végső dolgok, beteljesülés
EUKARISZTIA: — 99, 114—116
— az -t Krisztus szerezte: — 114
— az áldozat jelenléte az -ban: — 107
— -ban valósul meg megváltásunk műve: — 105
— jelenti Krisztus halálának győzelmét: — 107
— erősíti Isten szövetségét az emberrel: — 108
— az — által átalakulunk Krisztusban: — 58
— a szentségek csúcspontja: — 283
— hálaadás: — 106, 114, 126
— a vándorlás kenyere: — 286
— erő: — 466
— az igehirdetés és az egyházi szolgálat forrása és csúcsa: — 233
— a keresztény célja: egybeforrva járulni az Oltáriszentséghez: — 402
— Isten népe egységének szentsége: — 42, 48, 58
— jelenti és megvalósítja az Egyház egységét: — 392
— a keresztény közösség gyökere: — 234
— a hívek közössége Krisztussal és egymással: — 44
— a keresztény közösségi élet állandó és egyesítő eleme: — 148
— és a szentek egysége: — 75
— a papság szolgálata által a hívek áldozata beteljesedik: — 230
— a papi élet központja és gyökere a napi szentmise: — 241, 245
— a püspökök, papok, hívek napi részvétele által az eukarisztikus áldozatban válik láthatóvá az Egyház: — 113
— a hívek aktív részvétele az -áldozatban: — 114
— a mise nyilvános és szociális jellege: — 111
— és az Isten Igéje az élet kenyere: — 152, 153
— a missziós lelkület forrása: — 300
— forrása és táplálója a szeretetnek (világiak apostolsága): — 63, 315, 319
— az — a szerzetesek lelki életének tápláléka: — 264
— communicatio in sacris a Keleti Egyházakkal: — 399
— nagy tisztelete a Keleti Egyházakban: — 399
— hit az utolsó vacsorában közös nálunk és a reformáció egyházaiban: — 402
— a különvált keresztényeknél: — 51
— ünneplésének új rendje: — 115—120
— a szertartások leegyszerűsítése: — 115
— perikópák új rendje: — 115
— homília: — 115
— könyörgések: — 115
— anyanyelv: — 115
— az áldozás a két szín alatt: — 115
— koncelebráció: — 115
— egység az Ige szolgálatában és szolgálatával: — 115
— egybekapcsolva az agapéval: — 319
— ünneplésének közvetítése rádión és televízión: — 109
EUTANÁZIA: — 461
EVANGÉLIUM: — 151—152
— -ok története és kezdete: — 151, 513
— és Ősszövetség: — 150
— és a zsidók: 411
— az üdvrendben forrása minden igazságnak és erkölcsnek: — 147
— Isten ereje az üdvösséghez: — 378, 401, 513
— hirdetése és Isten népének gyűjtése: — 285
— a béke -a: — 145, 494
— az — hirdetői: — 232
— a papok hirdetői és hallgatói Istennek: — 241
— -ok meggyőző erejét a hívek élete aláhúzza: — 64
— ereje tanúinak gyengeségében: — 494
— bizonyos körülmények között csak a világiak hirdetik: — 291
— hirdetése minden teremtménynek: — 379
— jelentősége az emberiség számára: — Eccl. suam 54
— és az emberi méltóság: — 459, 468
— és a szerzetesek közös élete: — 268
— alkalmazása az adott életkörülményekhez: — 232
— a családi és társadalmi életben: — 64
— és a szociális kérdések: — 397
— és a kultúra: — 481

— a szabadság és a haladás kovásza: — 283
— általa mindent megértünk: — 472
— fokozatos bevezetése az — szellemébe: — 232, 285
— útjának előkészítésében az Egyház a világ különféle segítségét tapasztalja: — 468
— a civilizáció és a kultúra az evangélium útjának készítői: — 480
— a különvált testvérek hit- és életnormája: — 51
— különböző magyarázata a különvált kereszténveknél az erkölcs területén: — 402
— vallásszabadság: egyházi tanítás az — szellemében: — 379
— szerinti élet segíti a keresztények egységét: — 396
— és az igehirdetés modern eszközei: — 166, 341
— l. igehirdetés
EVANGÉLIUMI TANÁCSOK: — Isten ajándéka: — 71
— eszkatológiai jel: — 71
— értékelése: — 270
— nagyobb szabadság Krisztus közvetítésére: — 262
— szabaddá tesznek a kontemplatív életre és az apostolkodásra: — 264
— szabaddá tesznek Isten Országa és az Isten szeretete és a felebaráti szeretet számára: — 264
— és az életszentség: — 69
— az engedelmesség fogadalma egyesít az isteni üdvözítő akarattal: — 267
— a hierarchia szabályozza az — gyakorlatát: — 72
— az engedelmesség fogadalma és az — nem mentenek fel az egyéni kezdeményezéstől: — 267
— nem kisebbíti a személy méltóságát, hanem a személy kibontakozásához vezet: — 267
— és a szerzetesi élet megújítása: — 262
— és a világi intézmények: — 266
— és a szerzetesi élet a laikus állapotban: — 265
— l. szegénység, nőtlenség, engedelmesség
EVANGÉLIZÁCIÓ:
— az apostolok és az Egyház missziós feladata: — 280, 515
— Isten népének alapvető kötelessége: — 298
— célja az Egyház terjesztése a népek között: — 281
— témája: Krisztus, kezdete és célja az emberiségnek: — 283
— forrása és csúcsa az Eukarisztia: — 233
— kényszer nélkül: — 285
— a világiak tanúságtétele által, ott, ahol csak a világiak jelenítik meg az Egyházat: — 291
— és az élet és szó tanúságtétele által a mindennapi társadalmi és családi életben: — 64
— a missziós püspök gondja nem korlátozódik csak a megtértekre: — 297
— l. igehirdetés, tanúságtétel
— új utak —: — 537
EVILÁGI DOLGOK: — autonómiája: — 465
EXEGÉZIS: — l. Szentírás
EXEMCIÓ: — szerzetesek -ja: — 72, 175
ÉHSÉG: — leküzdése a világban: — 284, 319, 397, 430, 489, 502
EXKARDINÁCIÓ: — 238
ÉLET: — papok élete: — 230—253
— szellemi —: — 208—219
— szerzetesek -e: — 262—270
világiak (laikusok): — 108—109, 315—318
ÉLET ELLENI BŰNÖK: — 459
ÉLETFELTÉTELEK: — és az emberi méltóság: — 461, 462, 485, 487
— felelősség a társadalmi életért: — 463
— megjavítása a tudományok által: — 480
— és a kultúra: — 482
ÉLETFENNTARTÁS: -munka által: — 487
— nemzetközi együttműködés mindenki életfenntartásáért: — 501
— biztosítás, mint a társadalom szolgálata: — 464
— betegek és öregek: -a: — 487
— -ukért a szerzetesek kötelesek dolgozni: — 266
— világiak -a az egyházi intézményekben: — 327
ÉNEK: — liturgikus élet: — 123
— liturgikus — válasz Isten igéjére: — 111
— gregorián: — 125
ÉRDEM: — Krisztus érdemei Mária üdvtevékenységének alapja: — 79
— az Egyház liturgiájában feltárja Krisztus -eit: — 122
— az Egyházhoz való tartozás egyáltalán nem saját egyéni érdemek alapján: — 51
— szentek -ei: — 123
ÉRTELEM: — l. Isten megismerése
— és a hit: — 193
— l. igazság, bölcsesség

F

FAJ: — -ok különbsége ellenére az emberek egyenlőek: — 462
— az Egyház minden -t magába foglal: — 481

— -ok különbsége mellett mindenkinek joga van a kultúrához: — 482
— -ok között vannak feszültségek: — 447, 449
— -i megkülönböztetés ellene mond Isten tervének és Krisztus szellemének: — 449, 462
— -i gyűlölet a béke ellensége: — 498
— minden -t tiszteletben kell tartani, különösen a missziós tevékenységnél: — 283, 286
FEGYVERFORGATÁS MEGTAGADÁSA: — 496
FEGYVERKEZÉS: — 498
FEGYVERKEZÉSI VERSENY: — 498
FEJLŐDÉS: — a világ fejlődése: mai égetően sürgős kérdések: — 446, 504
— a rend dinamikus felfogása hangsúlyt helyez a fejlődésre: — 448, 468
— népek fejlődése a politikai rendszerek mélyreható változásához vezet: — 491
— segítése: — 284, 500
— l. fejlődő népek, — országok
FEJLŐDŐ NÉPEK — ORSZÁGOK:
— sok nemzet gazdasági javakban szegény, de bölcsességben gazdag, és a többit nagyban segítheti: — 453
— és a nagybirtokok: — 490
— és a népesség szaporodása: — 501
— ellenszegülés a gazdasági reformok ellen a fejlődő országokban: — 486
— függnek a gazdagabb népektől: — 450
— iparkodása: — 448
— felemelkedése nemzetközi intézmények által: — 500
— -kal az iparilag fejlett országok együttműködése: — 500
— más országok befektetése a -ban: — 489, 500
— külföldi szakemberek a -ban — 500
— megsegítése világiak által: — 301
— és világiak apostolkodása: — 323
— különvált keresztények együttműködése a -ban: — 397
FELEBARÁTI SZERETET: l. szeretet
FELEKEZETI ISKOLA: l. katolikus iskola
FELELŐSSÉG: — keresztények: -e — 503
— keresztények lelkiismereti felelősségük tudatában dolgozzanak a közjóért: — 493
— felelősség tudata terjed az egész világon: — 480
— növekszik az ember hatalmával: — 463
— a hatalmon lévők -e: — 492
— a szakemberek és a tudománnyal foglalkozók -e: — 480
— a társadalomban: — 463
— az Egyház tiszteli és támogatja a polgárok -ét: — 494
— a világiak sajátos felelőssége: pásztoraiktól ne várjanak minden kérdésre konkrét megoldást: — 470
— szociális —: a mai ember egyik fő kötelessége: — 462
— és közreműködés a gazdaságban: — 488
— — a népjóléti állam veszélye: az egyéni kezdeményezés elnyomása és a felelősségtudat gyengítése: — 489
— nevelés -tudatra: — 189
— és vallásszabadság: — 374, 376
— világiak -e az Egyházban: — 66
— szülők -e gyermekeikért: — 190, 476
— ifjúság -e az apostolkodásért: — 322
— publicisták: -e: — 343, 347
— szülők -e a tömegeszközök dolgában: — 343
— tömegeszközök olvasói, nézői, hallgatói sajátos -e: — 343, 345
— l. szabadság, együttműködés, tanú, szociális egyenlőtlenség, nevelés, engedelmesség, dialógus, evangelizácló
FELNŐTTEK: képzése: — 189, 193
— és ifjúság: — 190, 192, 315
FELSŐBB HATÓSÁGOK: — 360, 494
FELTÁMADÁS: — Krisztus -a és a megváltás: — 44, 106, 123
— és a húsvéti misztérium: — 123
— és az Eukarisztia: — 114
— húsvét misztériuma: a szentségek és a szentelmények forrása: — 44, 117
— a zarándokló Egyház részvétele a feltámadt Krisztus dicsőségében: — 76
— és a messiási nép: magja a feltámadás reményének: 47
— az emberi tevékenység teljessége: — 466
— a test feltámadása minden jóakaratú ember számára: — 457
— l. pascha (húsvét) misztériuma
— és Krisztus teste: — 44
FESZÜLTSÉGEK: — a személy lelkében: — 449
— az ember önzése okozója a -nek: — 450
— nemzetközi feszültségek okozói és következményei a fegyverkezési versenyeknek: — 498
— gazdasági, politikai, szociális, ideológiai —: —447, 449, 459, 488
— gazdasági-társadalmi különbségek eltávolítása: — 487
— gazdasági-társadalmi különbségek eltávolítása a nemzetek között: — 485
— gazdasági-társadalmi különbségek eltávolítása generációk között a családban: — 449
FILM: — 345
FILOZÓFIA: — Segíti az embert a fölemelkedésben és Isten bölcsességének megismerésében: — 480

— a hit megvilágításának szolgálatában: — 472
— kérdéseket ad a teológiának: — 484
— népek -ja és bölcsessége közelebb visz a hit megértéséhez: — 292
— a teológiai tanulmányokban: — 213
— és lelki képzés a világiak apostolkodására: — 329
FOGADALOM: — l. szerzetesrend, evangéliumi tanácsok
— szertartása: — 119
FOGYASZTÁS: — egyensúlyt kell teremteni a szükséges — és a beruházás között: — 498
FŐISKOLÁSOK: — tehetséges — főiskolások támogatása: — 193, 482
— lelki gondozása: — 482
FÖLD: — átalakítása és meghóditása az ember feladata: — 448, 464
— a -et minden ember használja: — 489
— új — és ég: — 467
FÖLDI DOLGOK: — autonómiája: — 432, 465
FÖLDMŰVES: — védelme: — 487
— képzése (általa segiti magát a földműves): — 487
— a — személyi kibontakozása: — 487
FŐLSZENTELT PÜSPÖKÖK: — 171
FŐPÁSZTOROK: l. püspök, pápa

G Gy

GAZDAGSÁG: — gazdag és szegény népek: — 485
— a szegényeknek joguk van a gazdagok javaira: — 489
— némely nemzet gazdasági javakban szegény, de bölcsességben gazdag: — 453
— l. egyenlőtlenségek.
GAZDASÁG: — 439, 485—491
— az emberiség -i hatalma és a kultúra: — 48
— -i feszültségek: — 447—449, 459, 500
— -i különbségek eltávolítása: — 487—490
— nemzetközi, gazdasági együttműködés: — 500
— a személy méltósága megköveteli az aktív bekapcsolódást a gazdasági életbe: — 189, 459, 493
— -i fejlődésnek saját értéke van és az embert segiti, hogy elérhesse végcélját: — 318
— együttműködés és közös felelősség a -ban: — 450, 488
— az állam belenyúl a -i összefüggésekbe: — 493
— szolidaritás elve: — 501
— és a család: — 473
— l. fejlődő népek — országok
— az Egyház küldetése nem közvetlenül a -i rendre irányul: — 469
— keresztények együttműködése a -ban: — 486
— az apostolkodásban figyelembe kell venni a -i viszonyokat: — 168
— -i haladás az Egyház szolgálatában: — 472
— keresztények közreműködése egy egységes -i rend felépitésében (Misszió): — 284
— idősek részvétele a -i haladásban: — 322, 487
GAZDASÁGI REND: — általános —: — 502
— — az ember szolgálatában: — 450
GAZDASÁGI RENDSZER: — az Egyház nincs kötve egy meghatározott -hez sem: — 462
GICCS: — 127
GONDOSKODÁS: l. caritas
GONDVISELÉS: — isteni —: — 52, 267
GYERMEK: — — a házasságban és családban: — 474, 476
— l. szülők, ifjúság
— házasságon kivül született —: — 461
GYERMEKEK SZÁMA: — korlátozása különleges életfeltételek alapján: — 477
— házastársak lelkiismeretes megfontolása: — 449, 476
— a már megszületett és megszületendő gyermekek érdeke: — 476
GYÓNTATÁSI TELJHATALOM: — 361

H

HAGYOMÁNY: — 137—148
— és a Szentírás: — 147
— kötelező ereje és jellege: — 373
— a Keleti Egyházaknál: — 398—400
— az Egyház és a különvált testvérek közös -a: — 393
— a katolikus -ok az anglikánusoknál: — 398
— a népek hagyományai felvétetnek a katolikus Egyház hagyományi-szokásaiba: — 292
— a hit megfogalmazása az egy-egy nép -ainak megfelelően (Missziók): — 291
— l. megújulás, reform, történelem
— szóbeli és irásos —, az evangéliumok forrása: — 147—148
— tartalmazza azt, amit az Egyház hisz és tanit: — 147
— és az Evangéliumok történelmi jellege: — 147
— a Szentirás értelmének kihámozása a -nyal: — 149
— a Szentirás -ozott tisztelete: — 152
— liturgiai —: — 82—84, 110, 117, 120, 122, 123, 124
— a liturgia figyelembe veszi a népek -ait: — 112, 113, 117, 119

— az Egyház -a és különböző kultúrformák: — 481
— a Keleti Egyházak -a: — 358—359
— új részegyházak -ai és az Egyház: — 292
— a szerzetesi intézmények reformjánál az egészséges -okat őrizni kell: — 263
HAJADONOK: — 69—70
HALADÁS: — határozottabban keresi az ember a fájdalom, a rossz és a halál értelmét: — 450
— szolgálja az emberiség fokozott szükségleteit: — 485
— az ember felszabadulva a dolgok igájából zavartalanabbul elmélkedhet: — 480
— összeköti az embereket: — 458
— a világ a — és az elmaradottság között: — 450
— önmegismeréssel fenyegeti az emberiséget: — 466
— a technika —-a alapja lehet a nagyobb szociális igazságosságnak és általános testvériességnek: — 465
— a szociális — a püspökök gondja —: 169
— a gazdasági haladást az ember ellenőrizze: — 486
— a kulturális — támogatása: — 479, 486
— a tudományos kutatás és technika -a elérhetővé teszi a népek kulturális örökségét: — 191
— társadalom és sajtószabadság: — 343
— tudományos — és teológiai fakultások: — 194
— földi — és Isten Országa: — 467
— és egyházi törvények: — 486—488
— az evangélium a szabadság és a haladás kovásza: — 283, 521
— megkívánja az egyéni erkölcs legyőzését és a fejlődés gondos figyelését: — 462
— az Egyház sokat köszönhet az emberiség történelme fejlődésének: — 472
— a — a technikában, civilizációban és kultúrában szolgálhat a keresztény emberi szabadságnak: — 65
— és Isten tagadása: — 449
— technikai — és ateizmus: — 455
— kedvez a fenomenalizmusnak és az agnoszticizmusnak: — 480
— és a javak igazságos elosztása: — 65
— a gazdasági -ban az idősek igazságosan vegyenek részt: — 321
— és a gyermekek számának szabályozása: — 501
HALÁL: (pl. a tömeges halál): — 461
— értelme: — 450, 468
— titka: — 454
— egyesülés Krisztus halálával: — 44, 48
— vétek (felelősség) Krisztus halálában: — 411
— Krisztus a kinyilatkoztatás beteljesülése: — 147
— Krisztus -a és föltámadása győzelem a — fölött: — 44
— az ember kiszabadítása a — sötétségéből: — 147
— Krisztus újraeljövetelekor megsemmisül a —: — 47
— Krisztus -a l. a húsvéti titok
— halottak liturgiája: — 119
HATALOM: — az emberi tevékenység nincs ellentétben az Isten hatalmával: — 464
— az ember hatalma és a világ fejlődése: — 446
— az ember -mának túlzott hangsúlya az ateizmusban: — 455
— és felelősség kiegészítik egymást: — 464
— az ember hatalma veszélyezteti az emberiséget: — 466
— katonai — és a védekezés: — 496
— püspökök függetlenek a világi -tól: — 169
HAZASZERETET: — 493
HÁBORÚ: — 301—302, 496—499
HÁLA: — szinódus hálája a papok iránt: — 195, 248
HÁZASSÁG: — és család: — 473—478
— l. család
— — megkötésének szertartása és megújítása: — 118
— a gyermekek száma: — 477, 501
— Krisztus és az Egyház kapcsolatának képe: — 44
— szentsége: — 48, 474
— szellemisége: — 395
— és a lelki élet: — 316
— lelki áldozat: — 64
— és apostolság: — 64, 321
— a papi szolgálat jelöltjei ismerjék a házasság méltóságát és kötelességeit: — 211
— a Keleti Egyházakban (egyesültek és nem egyesültek): — 361
— szövetség: — 208
— megkötése (Keleti Egyház) — 361
— házasélet: — 64
— házastársak hivatása: — 64
— a keresztény házastársak a világ számára példa: — 475
— nagylelkű és fáradhatatlan szeretet példája, iskolája: — 68
— házastársak feladatai és megszentelése: — 118
— a szó és a példa által a hit közvetítője: — 190, 321
— papok gondoskodása a házastársakról: — 233
— házastársi szerelem: — 475
— házastársi cselekedet: — 475
— l. részegyház
HELYI EGYHÁZ: — 281, 290—292, 297, 533

HELYNÖKÖK: — 172
HIERARCHIA: — 33, 53—61, 163—180
— és a Szentlélek: — 67
— forrása: — 280
— Vaticánum I.: — 53
— kötelessége és joga a világiak felé: — 327
— és a részegyházak: — 358
HIMNUSZ: — 121
HÍREK: — 342
HINDUIZMUS: — 410
HIT: — út az üdvösséghez: — 280
— és a kinyilatkoztatás: — 146
— és a Szentírás és hagyomány: — 152
— és az Egyház szükségessége: — 51
— l. tanítóhivatal
— letétemény: — 535
— hirdetések szabadsága: — 494
— nem katolikusok hite: — 51, 393
— l. nem-keresztények
— a keleti és nyugati keresztények egysége: — 398
— a kat. -et úgy kell megfogalmazni, hogy a különvált testvérek is valóban megérthessék: — 397
— a papi gondoskodás azokról, akik elszakadtak a -től: — 237
— vallásos nevelés a változó világban: — 449
— és az emberiség kérdései: — 449
— merev egység nincs azokban a dolgokban, amelyek közvetlenül nem érintik a hitet: — 112
— és tudomány: — 193, 465, 484
— és kultúra: — 480, 484
— l. igehirdetés, evangelizáció, a hit megvallása
— megőrzése: — 529
HÍVEK: — Isten népe: — 47—52
— a világ változásai és a — nehézségei: — 504
— mint keresztények és mint polgárok: — 494
— l. politika
— a püspök kapcsolata a -kel: — 57, 59, 148, 168
— a liturgiában: l. liturgia
— rendkívüli pasztorális körülmények között: — 169
— vétke az ateizmus terjedésében: — 455
— l. Isten népe
— nem —: — 529
HIVATÁS: — egyenlő isteni hivatás alapján minden ember egyenlő: — 462
— Isten tervében az emberi hivatás közös: — 462
— az összes emberek -a, hogy Isten népe legyenek: — 50
— l. Egyház
— keresztény —: — 314
— l. keresztény
— az életszentségre az Egyházban: — 67—69
— keresztények hivatása az együttműködésre a politikai közösségben: — 493
— világiak -a az apostolkodásra: — 315—316
— papi és szerzetesi állapotra: — 174, 239, 321
— és az evangéliumi tanácsok: — 71, 73
— a házasságra: — 475
— a házastársak: — 479
— özvegyi állapotra: — 474
HIVATÁS-TÁRSULÁSOK: — dolgozók -ai: — 488
HITOKTATÁS: — jelentősége a nevelésben: — 191
— bizottság a hitoktatásra vonatkozólag: — 177
— és a Szentírás: — 153
— a lelkiismeret nevelése az egyházi tanítás szellemében: — 380
— az ökumenizmus mozgalom haladása: — 395
— az ifjúság kérdése a -ban: — 189, 463, 477, 493
— jelöltek képzése a -ra: — 215
HITOKTATÓ: — 288
HITÚJONCOK: — jogi helyzete: — 286
— az Egyházzal már szoros kapcsolatban vannak: — 51
— -ra a papok külön gondot fordítanak: — 233
— előkészítése az áldozásra: — 233
— felnőtt — tanítása: — 167
— és a nagyböjti és húsvéti liturgia felújítása: — 286
HOMILETIKA: — 215
HOMÍLIA: — 112, 115
HUMANIZMUS: — új —: felelősség az emberekért és a történelemért: — 480
— vallásellenes: — 449, 480
HÚSVÉT: — ünnepek ünnepe: — 122
— -i titok mélyebb megismerése az eukarisztia által: — 167
— -i titok és az emberi alkotás teljessége: — 466
— -i liturgia megújulása a katekumenek számára: — 286
— keresztvízszentelés: — 118
— a keresztény halál húsvéti értelme: — 119
— és a naptárreform: — 128
— l. húsvéti misztérium
HÚSVÉT DÁTUMA: — együtt a Keleti Egyházakkal: — 361
HÚSVÉTI TITOK: — az üdvösség teljesülése: — 106
— és a szentségek és szentelmények: — 112
— és a keresztség: — 106
— a vasárnap a liturgikus év alapja: — 123

— hirdetése a szentekről való megemlékezésben: — 123
— és a nem-keresztények üdvössége: — 457

I

IDEOLÓGIA: — feszültségeket eredményez: — 447, 449
— -i csökönyösség meghiúsítja a békefáradozásokat: — 498
— nyelvi nehézségek a különböző ideológiák között: — 447
— a kísérlet, hogy valaki a saját ideológiáját másra kényszerítse, megzavarja az általános gazdasági rendet: — 500
IDŐ: — az ember hatalma az — felett: — 448
IDŐ TELJESSÉGE: (vége): — 73
IFJÚSÁG: — 322
— kérdéssé vált értékek krízise és generációk közti problémák: — 449
— l. nevelés
— egyesülések, egyesületek: — 191, 192
— a családhoz kötő szálak: — 322
— védelme: — 344, 345
— ifjakkal való kereskedelem és leánykereskedelem ellene mond az ember méltóságának: — 461
— publicisztika befolyása alatt: — 343, 345
— nevelés a publicisztikai eszközök óvatos használatára: — 345
— és az apostolkodás: — 322, 326
— a nevelők, mint a papi hivatások támogatói: — 208
IGAZSÁG: — az ember történelmének alaptémája: minél mélyebben megismerni a valóságot: — 453
— a lelkiismeret szabályai: — 453
— megismerése az értelem méltósága: — 453
— az ember kötelessége keresni az -ot: — 373, 541
— keresésében a keresztények és a többi emberek közös úton haladnak: — 453
— az emberiséget mélyebb kérdések mozgatják: — 450
— nemcsak tudományos módszerekkel lehet megismerni az -ot: — 480
— -ra kell építeni a szociális rendet: — 459
— az információ -a szükséges: — 342
— a kinyilatkoztatás -a: — 64, 145, 146
— Szentírás -a: — 149, 151
— Evangéliumok, -a: 151
— a püspökök együttesen megkapták az — biztos kegyelmi ajándékát (karizmáját): 147
— a kultúra haladása új kérdések elé állítja a teológiát és a keresztény képzést: — 448
— l. Isten megismerése, tanítói hivatal
— a különvált keletieknél: — 400
— és a különvált testvérek: — 393, 397
— a nem keresztény vallásokban és a katolikus Egyház: — 410
— a pogányoknál, ami Isten rejtőző jelenléte: — 283
— Isten keresése különböző utakon: — 285
— különböző utak a hithez: Eccl. suam 78
IGAZSÁGOSSÁG: — és személyi méltóság: — 462
— a földi javak szétosztásában: — 489
— és a szociális rend: — 459, 462, 484
— szociális — és az összes emberek egyenlősége: — 462
— és a politikai élet: — 491
— és a béke: — 495
— a népek között és az Egyház: — 494
— világiak részvétele egy -os földi rend felépitésén: — 65
— mint a világiak erénye: — 316
— a hivek -a és ateizmus: — 456
— és visszaélés a vallás szabadságával: — 376
— a különvált testvérek: — 393
IGE: — Krisztus Isten megtestesült -je szóval és tettel kinyilatkoztatja az Atyát és saját magát: — 151
— Isten -jének megtestesülése és az emberi szolidaritás: — 463
— az — asztala: — 115, 245
— Isten -jének gyümölcse a szeretet: — 69
— Isten -je: hagyomány és írás: — 148
— és Mária: — 78
— világiak joga Isten -jéhez: — 66
— püspökök Isten -jének szolgálatában: — 54, 58
— újjászületés Isten -je által: — 47
— az Egyház magyarázza Isten -jét: — 148, 149
— biztosítja az Egyház egységét: — 232
— a teremtő —: — 146
— élet a katolikus Egyházon kívül — 393
— Krisztus jelenléte az Isten -jében: — 107
— segítség a papi életben és életre: — 245
— a zsolozsma imádság olvasmányaiban: — 121
— vasárnap hallgatni kell az Isten -jét: — 123
— a tudomány és művészet előkészíti Isten ismeretét, megismerését: — 480
— l. Szentírás, prédikálás, igehirdetés
— Isten Országa felragyog Krisztus -jében: — 146
— és a szentség: — 116, 232
IGEHIRDETÉS: — 278—306, 514
— az Egyház joga az -hez: — 379, 494

— különbség a hit kincsestára és az időknek megfelelő — között: — 395
— a hit és megtérés feltételezi az -t: 107, 518
— az Egyház hirdeti az Evangéliumot minden teremtménynek: — 42, 52, 527
— által az Egyház meggyökeredzik a népnél: — 281
— tárgya: — 145—155
— az Evangéliumok karigmatikus jellege: — 148
— az Evangélium a szabadság és a haladás kovásza: — 283
— az apostolok: — 53, 107, 147
— püspökök: — 56, 107, 147, 232
— papok: — 60, 232
— plébánosok: — 473
— szerzetesi intézmények: — 269
— alapja az általános papság: — 48
— a világiak apostolkodása tulajdonképpen részvétel az Egyház igehirdető feladatában: — 63, 64, 331
— az evangélium hordozóinak gyengesége: — 470
— az evangélium és Isten népének gyűjtése: — 232, 279
— sokaknak még nem hirdették az evangéliumot: — 284
— a hitszakadás akadály az -nek: — 391
— a liturgiában Krisztus maga beszél: — 111
— a kultúra vívmányai az — szolgálatában: — 292, 481
— a szakrális művészet -tő jellege: — 484
— az Egyház feltétel nélküli igehirdető feladata modern eszközökkel: — 341
— katolikus — különböző módszerekkel Nyugaton és Keleten: — 400
— bátorság az -hez: — 285
— l. prédikálás, evangelizáció, tanítói hivatal, igehirdetés: — 278—306
— és az ének a liturgiában: — 124
— szoros kapcsolata a liturgia szertartásával: — 112
— és a világi apostolkodás: — 64, 324
— és élet: — 528
IGEKINYILATKOZTATÁS: — és tett-cselekedet kinyilatkoztatás: — 145
IGESZOLGÁLAT A LITURGIÁBAN: — 112, 116
IMA: — Szerzetesek 6 (Eccl. suam), 103
— Jézus jelenléte az imában: — 107
— a nép válasza Isten igéjére: — 111
— Isten népének lelki áldozata: — 48
— pap -ja a nép nevében: — 111
— és a Szentírás: — 110, 153
— a pap az -ra buzdít: — 233
— egyéni —: 108, 120
— és közösségi élet: — 268
— nyilvános zsolozsma, imádság: — l. zsolozsma imádság
— a család imája és a gyermek üdvössége: — 73
— a bűnösökért: — 123
— a keresztények egységéért: — 393, 396
— a különvált testvérekkel: — 393, 396
— az iszlámban: — 411
— l. liturgia
INDIFERENTIZMUS: Eccl. suam: — 99
INCARDINÁCIÓ: — 238
INTEERDEPENDENCIA: — 447
INTÉZETI ISKOLÁK: — 209
INTÉZMÉNYEK: — a szemináriumi elöljárók: — 210
— és tanárok képzése: — 210
— papok különleges akadémiai képzése: — 215
— lelkipásztorkodó papság továbbképzésére: — 216
— beteg és öreg papok gondozására: — 247
— l. szerzetesrendek: —
— pasztorális — liturgikus —: — 114
— pasztorális — szociológiai —: — 168
— egyházzenei —: — 125
— az apostolkodásra: — 331
— felnőttek képzésére: — 193
— missziós munka -ei: — 294
— azok számára, akik a fejlődő nemzetek számára szentelik magukat: — 502
— publicisták kiképzésére: — 345
— a nemzetközi kereskedelem szabályozására: — 501
IPARI NÉPEK: — kötelességük segíteni a fejlődést: — 500
IPARI TÁRSADALOM: — gazdasági jólléthez vezet: — 448
— megszünteti az egyenlőtlenséget: — 487
IPAROSÍTÁS: — új kultúrformákat teremt: — 479
— a fejlődő országok -a: — 448
IRENIZMUS: — 397. Eccl. suam 81
IRGALMASSÁG: — az Egyház kötelessége gyakorolni az — cselekedeit: — 469
— állandóan szükségünk van az Isten -ára: — 67
— Isten -át a bűnbánat szentségében nyerjük el: — 68
IRODALMI FAJ: — 149
IRODALOM: és Egyház: — 342, 484
ISKOLA: — 191—194
— az állam -kat alapít: — 190
— szükséges új iskolák alapítása: — 189
— keresztény tanítás hirdetése az -ban: — 166
— együttműködése a családdal: — 321
— szabad — választás: — 192, 378
— szerzetesek iskolái: — 175
— a misszíókban: — 291, 298
ISKOLA MONOPOLIUM: — 192

ISTEN: — üdvözítő akarata: — 106
— Isten hívja az embert egységre saját önmagával: — 145
— és a kinyilatkoztatás: — 145—146
— kinyilatkoztatása Ábrahámnak: — 150
— összerzője a Szentírásnak: — 149
— Krisztus közvetítő — és ember között: — 79
— Egyházával szüntelenül beszélget: — 147
— kinyilatkoztatja magát a teremtmények által: — 465
— az embert saját képére alkotta: — 452
— és az ember szabadsága: — 146, 454
— és a hit szabadsága: — 378
— felelete az ember vágyaira: — 468
— egység -nel és -ben: — 114, 392
— keresztény — hajléka: — 105
— imádása és a szentek tisztelete: — 76
— l. Krisztus
ISTEN DICSŐÍTÉSE: — Krisztus dicsősége az Egyház arculatán, hogy mindenkit megvilágítson és az Atyával való közösségbe vezessen: — 42
— Krisztus a láthatatlan Isten képe: az emberiség egész történelmének kulcsa, központja és célja: — 450
— az egész teremtés célja Isten dicsérete: — 65
— az Isten Igéjének mélyebb megértése által: — 153
— a húsvéti misztérium (a liturgia központja) által: — 106
— l. liturgia
— az apostolok és utódaik küldetése: üdvözíteni az embereket és így dicsőíteni az Atyát: — 163
ISTEN HÁZA: — gondoskodás -ról: — 233
ISTENHIVÓ: — Eccl. suam 99
ISTENI GONDVISELÉS: l. Gondviselés
ISTEN KINYILATKOZTATÁSA: — Ábrahámnak: — 150
ISTEN MEGISMERÉSE: — a teremtett dolgokból: — 146
— az Ószövetségben: — 146
— a különböző vallásokban: — 410
— tudományok haladása és a hit: — 484
— az igazság keresése és a tévutak: — 452
ISTEN NÉPE: — 47—53, 285—289
— az Ószövetségben: — 42, 106
— Izrael, mint —: — 47, 150
— Zsidók kiválasztása: Isten nem bánta meg, hogy meghívta: — 52, 411
— az Ószövetségben és az Újszövetségben: — 47
— l. Egyház
— -hez való tartozás célja: Krisztus testébe való teljes beilleszkedés: — 278, 392
— -nek Krisztus a kegyelem és az élet forrása: — 75
— életközösség teljessége Krisztusban: — 463
— Mária jelentősége — számára: — 76 — 82
— tagjai lényegileg egyenlők: — 62
— a püspöki kollégium kifejezi -nek sokféleségét és egyetemességét: — 55
— -nek része az egyházmegye: — 166
— a Keleti Egyház -t képviseli: — 58, 60
— tagjaiban kitéve a bűnnek: — 31, 75
— a hivatalszolgálatok -ben: — 53—60
— a hierarchia feladata: — 53—61
— az evangéliumi tanácsok, mind eszkatologiai jelek: — 71
— a világiak, mint — és feladatuk: — 62—66, 314—334
— a család jelentősége az — életében és növekedésében: — 190
— a misszió -nek alapkötelessége: — 298
— -nek együttműködése a mai idők emberével: — 451
ISTEN ORSZÁGA: Krisztus meghirdette az -nak elérkezését: — 43
— az apostolok hirdették -t: — 53
— Isten népe kötelessége terjeszteni -t: — 47
— az Egyház célja: — 472
— az Igazság meghallgatásán és a tanúságtételen nyugszik és növekik a szeretetet: — 378
— terjeszkedését hátráltatja, ha a katolikusok hitüket nem bizonyítják életükkel — 393, 470
— a földi haladást meg kell különböztetni -nak növekedésétől, mégis sokat jelent, — számára: — 467
— Krisztus -t teljességre vezeti: — 47
— szerzeteseknek fáradozniuk kell, hogy — a lelkekben meggyökeredzék, megszilárduljon, elterjedjék: — 71
— a papi szolgálat célja Isten népében: az üdvösség elfogadása, tudatosan, szabadon, alapjában tanúságtétel módján, hogy Isten megdicsőüljön: — 230
— a szerzetesrendek különfélesége az Egyház, Krisztus jegyesének dísze: — 262
— hittérítői tevékenység: — 282
— az ökumenikus mozgalom célja: Isten látható Egyháza: — 391
— a népek szokása és hagyománya, bölcsessége és tudása, művészete és ügyessége, Isten népének sajátossága: — 292
— Krisztus által összefogott szolidáris emberiség: — 463
— Krisztus újraeljövetelekor: — 73
— és a szentek tisztelete: — 123
— a művészet régi alkotásai és az új felfedezések dicsőítik Istent és hirdetik -t: — 347

— Isten dicsősége és országa az ember testében: — 453
— Isten dicsősége és országa a házasságban: — 474, 476
— laikusok dolga az ideigvaló dolgok intézése és Isten szerinti rendezése által keresni -t: — 62
— a világiak terjeszthetik az evangéliumot: — 64
ISTENTELEN: — l. ateista
ISTENTELENSÉG: l. ateizmus
ISTENTISZTELET: l. liturgia
— kötelességünk részt venni az istentiszteleteken: — 360
— részegyházak -e: — 108
— a Katolikus Keleti Egyházak: — 361
— a reformáció egyházaiban: — 402
— különvált testvéreknél: — 396
— a különvált Keleti Egyházakban: — 362, 399
— l. communicatio in sacris
ISTEN URALMA: l. Isten országa
ISZLÁM: — Eccl. suam 52, 99
— Ábrahám szerepe az -ban: — 411
— Jézus és Mária tisztelete az -ban: — 411
IZRAEL: — és Isten ígérete: — 52, 150
— és az Ószövetség: — 51, 150
— és az Egyház: — 42
— a régi és az új: — 47
— l. zsidó

J

JÁMBORSÁG: — az Egyház gyakorlata által megszentelt formákat támogatni kell: — 211
— óvakodás a téves és túlzó áhítat -tól: — 81, 526
— népi — 526
JÁNOS, XXIII: — Aggiornamento: Eccl. suam 62
JEGYESEK: — áldása: — 118
— jegyesség ideje és tisztaság a jegyesség idején: — 475
JELÖLTEK: — papi és szerzetesi jelöltek kiválasztása: — 210, 266
JÉZUS KRISZTUS: l. Krisztus
JOG: — vallásszabadsághoz: l. vallásszabadság
— választói —: — 493
— munkához: — 486, 487
— magántulajdonhoz: — 490
— a nő egyenjogúsága: — 450
— a nő -a a házastárs szabad választásához és müveltségéhez: — 462
— a neveléshez: — 189
— állami pozitív jogrend: — 493
— személyi — és közület: — 491
— személyi korlátozása: a közjó érdekében: — 493
— az állam -a a neveléshez: — 190
— Egyház -a a közéletben: — 494
— keresztények -a a keresztény nevelésben: — 190, 192
— Egyház -a iskolák alapításához: — 192
— l. emberi jogok, kultúra, természeti jog, polgári jog, tájékoztatás
JÓLÉT: — az ipari társadalomban: — 448
JÖVŐ: — uralom a — felett előrelátható tervekkel: — 448
JÖVŐ VÁRÁSA: — téves —: — 450

K

KALENDÁRIUM: — -reform: l. Liturgia-függelék: — 128
KAPITALIZMUS: — 462
KARIZMA: — 49
— az Egyház szolgálatában: — 43
— kivizsgálása az Egyház által: — 49, 62
— püspökök -ja: — 145
— az apostolkodás különleges -ja: — 315
— laikusok -ja: — 62, 64, 278
— l. prófétai szolgálat
KARIZMATIKUS: — 44
— az Egyház — reformja: — Eccl. suam 44
KATOLIKUS AKCIÓ: — 326
— a missziós egyházközségekben: — 286
— ismérvei: — 168, 326
KATOLIKUS ISKOLA: — 192
— l. iskola
KATEKÉZIS: — 525
KATEKUMENEK: — l. hitújoncok
KATEKUMENÁTUS: — és a missziók: — 286
— a felnőttek számára: — 117
— és ünnepélyes keresztelés szertartása: — 117
KATOLICITÁS: — a mindenkit üdvözítő katolikus Egyház: — 278
— a misztikus test (Egyház) teljessége: — 298
— sokféleség az egységben: — 393
— az Egyház a részegyházak lelki örökségét magábafoglalja: — 50, 400
— megköveteli a részegyházak közösségét az Egyházzal: — 397
— forrása a missziós tevékenységnek: — 281, 298
— és az ökumenikus törekvések: — 393
l. dialógus
KATONASÁG: — a biztonság és szabadság szolgálatában: — 496
— visszaélés a katonai hatalommal: — 496
— lelki gondozása: — 178
— fegyverszolgálat megtagadása lelkiismereti okokból: — 496
— l. háború
KÁNON: — Szentírás -ja: — 147, 152
KÁPTALAN: — szerzetesek -ja: — 263, 267

KEDVEZMÉNYEK: az Egyház nem fogad el az államtól -et, de nem is ad: — 169, 172, 494
— a katolikus Keleti Egyházak -eit vissza kell állítani: — 360
KEGYELEM: — és megváltás: — 106
— szükséges a hithez: — 146
— és az ember szabadsága: — 454
— engedelmesség a hitnek: — 114, 116
— együttműködés a -mel: — 106
— az összes emberek üdvössége: — 50
— a pogányoknál: — 283
— és a különvált egyházak: — 393
— a Katolikus Egyházon kívül: — 393
— és Mária: — 77, 79
— és a vértanúk és szentek tökéletessége: — 123
KELETI EGYHÁZAK: — Katolikus —: — 398—400
— nem katolikus —: — 358—363
KELETI SZAKADÁS: — 398
KENET: — 1. betegek kenete
KERESZT: — keresztrefeszített Krisztus forrása az Egyháznak: — 106
— készség hordozni a keresztet az emberi cselekvés teljességéhez tartozik: — 466
— Krisztus -je ellene mond minden erőszakos hatalmi hirdetésnek: — 378
— 1. áldozat
KERESZTÁLDOZAT: 1. húsvéti misztérium, Eukarisztia
KERESZTÉNYEK ÚJRAEGYESÜLÉSE: — 1. ökumenikus mozgalom
KERESZTÉNY: — fogalma: — 393
— -ek feladata: — 314—334, 446—509, Eccl. suam: 54—110
— -ek, mint állampolgárok tevékenysége és a -ek tevékenysége a hivatalos Egyház nevében: — 494
— -ek egysége: 1. Egység
— különvált -ek: 1. különvált testvérek
— -ek dialógusa a zsidókkal: — 411
— 1. hívek
— jelenlét: — 446
— nem gyakorló: — 500
KERESZTSÉG: — 117—118
— szentség: — 44, 48, 51
— jelentősége: Eccl. suam 36, 55
— szükséges az üdvösséghez: — 51, 282
— egyesülés Krisztus halálával és feltámadásával: — 44, 315
— bevezet a Húsvét titkába: — 106
— Krisztus jelenléte a -ben: — 107
— alapja az általános papságnak: — 48
— általa a Szentlélek megerősíti Isten népét: — 48
— a keresztény egységnek szentségi köteléke: — 51, 393, 402
— kegyelme kibontakozik az evangéliumi tanácsokban: — 71
— küldetés az apostolkodásra: — 63, 315
KERESZTSZÜLŐK: — 117
KERESZTVÍZ: — 118
KÉPEK TISZTELETE: — 124, 127
KÉPZÉS: — a papságra: — 1. lelkipásztori —
— jog és kötelesség a -re: — 482
— a kultúra és keresztény — viszonya: — 484
— az egységes kultúrára való nevelés nehézségei és szükségessége: — 483
— a nő joga a -hez: — 462
— és nevelés: — 189—197
— technikai és hivatásbeli —: — 487
— a humanisztikus és természettudományos — a teológiai studiumnak előfeltétele: — 213
— tehetség támogatása: — 482
— szülők joga az iskola megválasztásához: — 375
— hívek liturgikus -e: — 109
— klérus liturgikus -e: — 108—109
— szerzetesek liturgikus képzése: — 109
— liturgikus — és a Szentírás: — 120
— a papság általános képzése: a dialógus feltétele: — 246
— papság -e: idejében kell gondoskodni az előadók utánpótlásáról: — 246
— bennszülött papság -e a missziókban: — 287
— a fiatalabb klérus szellemi, intellektuális és pasztorális tovább -e: — 216
— a papságra: — 208—219
— növendékek lelki -e: — 211
— világiak -e az apostolkodásra: — 329—331
— a fejlődést szolgáló képzés alkalmas intézetekben: — 502
— szociális szolgáltatásokra való képzés támogatása: — 489
— színházi erkölcsi -e: — 345
— publicisztikai eszközökkel: — 342
— utazások által: — 483
— és népesedés: — 501
KÉRELEM: — bocsánatkérés: — —396
KÉSŐI HIVATÁSOK: — (papok): — 209
KIEMELT ÉRSEKEK: Katolikus Keleti Egyházakban: — 360
KINYILATKOZTATÁS: — 136, 145—155
— természetes — és tárgya: — 145
— válasz az ember alapkérdéseire: — 452, 468
— tévedhetetlen tanítás: — 49, 53, 57, 149
— pápa és püspökök a — őrzői: — 57, 58, 149
— 1. tanítói hivatal
— különbség dogma és az igehirdetés modern módszere között: — 57, 395
— és a teológiai karok: — 194
— a kinyilatkoztatott igazság teológiai kidolgozásának szabadsága: — 397
— a keletiek legitim magyarázata: — 400

— a mai nyelvhez való alkalmazása: — 138, 472
— a katolikus igazságok előadásánál figyelembe kell venni a különvált testvérek gondolkodását: — 397
— és a különböző idők kultúrformái: — 481
— és a népek életfelfogásai: — 292
— magyarázat különbségek Nyugaton a különvált Egyházaknál: — 401
— közös a zsidókkal: — 411
— és a vallásszabadság: — 377—380
— l. Szentírás
KISAJÁTÍTÁS: — 490
KISEBBSÉGEK: — jogai: — 482, 491, 495
KLAUZÚRA: — 268
KLÉRUS: — l. püspök, pap, szerzetes
KLERIKALIZMUS: — 156
KOADJUTOR: — 171
KÓDEX: — Codex Juris Canonici: — 178
KOLLEGIALITÁS: — pápa primátusa és a püspökök kollegiális hatalma: — 55, 164
— a püspökök, mint püspöki kollégium gyakorolják hivatalukat az egész Egyházban: — 35, 164, 299
— l. Egyház, püspöki kollégium, püspökkari konferencia: — 83
KOLLEKTIVIZMUS: — 486
KOMMUNIKÁCIÓ: — Communicatio in sacris: — 362—363, 396
KOMMUNIKÁCIÓS ESZKÖZÖK: l. publicisztikai —
KOMMUNIZMUS: — ateista —: 455. Eccl. suam 93
KONCELEBRÁCIÓ: — 116, 399
KONFLIKTUS: l. feszültség
KONFORMIZMUS: — téves —: Eccl. suam 45
KORÁLIS: — gregorián —: — 125
KÓRUS: — kötelezett és nem kötelezett közösségek: — 121
— imádság reformja: — 120
— imádság: — l. breviárium
KÖLCSÖNÖS: — 447
KÖNYÖRGÉSEK: — Liturgiai —: — 115
KÖZHATALOM: és a közjó: — 343, 492
— és vallásszabadság: — 374, 376
— és az Egyház szabadsága: — 373
— a politikai rendszerek változása: — 491
— és a közgazdaság: — 486
— és a házasság és a család támogatása: — 477
— viszonya a magántulajdonhoz: — 490
— püspökök viszonya a -hoz: — 169
— és a publicisztikai eszközök: — 344
— l. állam
KÖRNYEZET: szociális —: 320, 322
— l. életfeltételek
KÖZLEKEDÉSI ELŐÍRÁSOK: Kötelező — megtartása: — 462
KÖZJÓ: fogalma: — 376, 459
— lényeges feltételei: — 376
— a politikai közösség célja: — 492
— az egyes ember és a szociális csoportok viszonya a -hoz: — 376
— és a szociális felelősség: (nem individuális etika): — 462
— az állami hatalom célja: — 374
— együttműködés a — feladataiban: keresztény lelkiismeret támogatása: — 393
— a — érdekében az állami hatalom kötelessége irányítani a publicisztikai eszközöket: — 344
— a publicisztikai eszközök felelőssége és a —: — 343, 347
— megköveteli a vallásszabadságot: — 395
KÖZÖSSÉG: emberi —: — 458—463
— l. politikai, állami
— l. közjó, gazdasági, gazdaság
— Krisztusban: l. Egyház, Isten népe
— hierarchikus: l. hierarchia, püspökök, püspöki kollégiumok
— a különvált testvérekkel: l. ökumenizmus, ember, társadalom, egység és szociális közösség
KÖZÖSSÉGEK: l. politika, presbitérium, rendek
— különvált egyházi — és az Egyház: — 398
— különvált Keleti Egyházak: — 398—400
— különvált Egyházak és egyházi közösségek Nyugaton: — 401—402
KÖZVETÍTŐ: l. Krisztus, Mária
KRISZTUS: — Üdvözítő: — l. Üdvözítő
— új ember: — 457
— a közvetítő: — 51, 74, 79, 106, 114, 145—146, 230
— az egész Kinyilatkoztatás teljessége: — 145—146
— a kinyilatkoztatás befejezője: — 146
— és Isten Országa: — 43, 513
— mint király: — 32, 43
— az Egyház feje: — 44, 107 Eccl. suam 33
— l. Egyház
— megszenteli az Egyházat: — 44
— felhívja az Egyházat a megújulásra: — 395
— kezdet és vég: — 472, 514
— általa Isten újból és véglegesen belépett a történelembe: — 279
— mindenek megújítója: — 44, 279
— művét tovább kell vinni: — 279
— forrása és példaképe a megújult emberiségnek: — 283
— a világ eszkatológikus megújulása -ban már megkezdődött: — 46
— világosság az emberiség kérdésében: — 450

— akarja az összes emberek egységét: — 42
— és az emberi kulturális értékek sokfélesége: — 50
— a földi dolgok rendje: — 463
— és az emberi munka: — 466
— jelenléte a liturgikus cselekményekben: — 107
— jelenléte a cselekvő pap személyében: — 107
— jelenléte a szentségekben: — 107, 283
— a hirdetett igében: — 107, 283, 513
— jelenléte az összegyűlt egyházközségben: — 107
— teste az Eukarisztiában: — 44, 48
— és a Szentlélek: — 44
— a hit dolgában szabad döntést akar: — 378
— a fokozatos megtérés: — 279
— és életünk: — 286
— l. tanúságtétel
— a keresztény közösség igényli, hogy Krisztus igazi örökségét mutassa: — 391
— a nyugati különvált Egyházak — hite: — 401
— misztérium: — 106—107
— az iszlámban: — 411
— üzenete és a kultúrák: — 481
KRISZTUS CSODÁI: — a kinyilatkoztatás bizonyítéka: — 146
— bizonyíték, hogy elérkezett Isten Országa: — 43
— és döntés a hit mellett: — 378
KRISZTUS KÖVETÉSE: — 316, 362, 468
— l. tanú
KRISZTUS MENNYBEMENETELE: — történetisége: — 151
— az apostolok igehirdetése Krisztus mennybemenetele után: — 151
— a liturgiában: — 122
KRISZTUS ORSZÁGA — 42—43
— Egyház megvalósítja -t: — 50
— -nak kiterjedése: — 64, 278
— nem e világból való, de átveszi a jó hajlamokat, képességeket, szokásokat és átdolgozza őket: — 50, 378
— és a keresztények gazdasági és szociális tevékenysége: — 491
— l. Egyház
KRISZTUS ÚJRAELJÖVETELE: — l. eszkatológia
KRIZMA: — kiszolgáltatása: — 360
KULTÚRA: — 438, 479—484
— fogalma: — 479
— az emberi általános —: — 483
— az ember a — megteremtője: — 480
— a — és a tudomány autonómiája: — 482
— ellentétek a -ban: — 480
— mai — pozitív értékei: — 480
— és az életfeltételek változásai: — 448
— tömeg —: — 479
— és a köztekintély: — 489, 493
— —, hagyomány és nevelés: — 189
— és az ifjúság: — 322
— és a szabad idő: — 487
— kultúrjavak és az emelkedő népek: — 450
— a nő joga a kultúrához: — 462, 482
— a kultúrát nem szabad kényszeríteni, hogy szolgáljon politikai és gazdasági hatalmaknak: — 482
— az ideiglenes dolgok rendjének keresztény megújulása: — 318
— kinyilatkoztatás és —: — 481
— és a hit: — 480, 484
— az evangélium a haladás és a szabadság kovásza: — 283
— a keresztény feladatok a kultúra területén: — 482—484, 517
— és a Szentírás magyarázata: — 149
— és teológia: — 484
— és keresztény képzés: — 484
— az Egyház szolgálatában: — 481
— a missziókban meg kell tartani a népek kultúráját: — 291
— a missziókban az Egyház alkalmazkodik a kultúrákhoz: — 287, 291
— az Egyház és a népek kultúrái kölcsönösen kiegészülnek: — 472
KULTÚRFELADAT: Isten által adott —: — 480
KULTÚRSOKFÉLESÉG: és szellemi javak közössége: — 50
KULTUSZ: — 373—382
KÚRIA: megújulása: — 164—165
KUTATÁS: l. tudomány
KÜLDÖTT: l. legátus

L

LAIKUSOK: — 341—347
LAKÁS: — jog a -hoz az emberi méltóság alapján: — 459
— családi —: — 321
— segítség a — szükségben: — 319
— a vendégdolgozók megfelelő lakásáról való gondoskodás: — 487
LATIN: — a liturgiában: — 112, 120, 122
— érettségi: — 213
LEGÁTUS: — pápai: —: — 165
LELKIÉLET: l. élet
LELKIGYAKORLATOK: papok -a: — 216
LELKIIGAZGATÓ: a szemináriumban: — 211
LELKIISMERET: erkölcsi — méltósága: — 453
— szabadsága: — 192, 374
— mindenkinek joga van élni saját lelkiismerete szerint: — 379
— szava összeköti az embereket: — 453
— a -nek kell vezetnie az ideigvaló dolgokban is: — 65

— a felelősség és részvétel a társadalmi életben: — 463
— és engedelmesség az államnak: — 492
— nem veszíti el méltóságát, ha tudatlanságból tévútra siklik: — 453
— a keresztény — megköveteli az együttműködést a közjó feladataiban: — 393
— a házastársak -e és a gyermekek száma: — 476—501
— gyermekek és ifjak -ének nevelése: — 189
— -i okok miatt megtagadott háborúfegyverforgatási szolgálat: — 496
— a publicisták -nek nevelése: — 343
— — nevelése a publicisztikai eszközök kínálatával kapcsolatban: — 342, 343, 346
— Isten hívása -ben kötelez: — 378
— kötelez az igazság keresésére: — 373
— és a hit szabadsága: — 378
— vallás dolgaiban nincs -i kényszer: — 374
— -i nevelés az apostolkodásra: — 326
— a hívek — nevelése az egyházi tanítás fényében: — 380
LELKISÉG: l. élet, lelki
LELKIPÁSZTORI: — zsinat — céljai: az — Egyház megvalósítja: -t: — 50
— evangélium terjedése és dialógus a világgal: — 215, 240
— az apostolkodás összefogása ugyanezen céllal: — 168, 244
— a különböző szociális csoportok jobb lelkipásztori gondozása a papok megfelelő elosztásával: — 238
— a világiak tanácsadók a — tevékenységnél: — 326
— a papság — képzése: — 215—216
— a papság nevelése igazodjék a különböző népek követelményeihez: — 208
— tanulmányok és papi képzés központjai: — 246
— a papjelöltek — képzésének támogatása: — 209, 215
— a hittérítők — képzése: — 294
— intézmények: — 168, 216
— rendelkezés az Egyházról a mai világban: — 446—509
— liturgiai mozgalom támogatása: — 114
— módszerek, — segédeszközök tanulmányozása: — 215, 246
— tudományos intézet a missziók számára: — 298
— központok és közös központok több egyházmegye számára: — 297
LELKIPÁSZTORI GONDOZÁS: püspökök feladata: — 163—180
— a hierarchia és a világiak együttműködése: — 327
— az egyházmegyés papok első helyet foglalnak el a — munkájában: — 172
— a papság szétosztásában, egyházmegyék határainak megállapításában a — érdeke döntsön: — 170
— szerzetes papok a — munkájában: — 170
— püspökök joghatósága a szerzetesek felett: — 175
— tápláléka a Szentírás: — 153
— és zsolozsma: — 120
— az emberi problémák ismerete: — 168, 214, 447
— a papok adjanak útbaigazítást és szellemi erőt a világiaknak, de nem áll módjukban minden kérdésre konkrét megoldást adni: — 470
— családok pasztorálása a papok által: — 477
— családi pasztorálás módszereinek tanulmányozása: — 246
— új utak: — 166, 168, 215, 231, 236, 298, 341, 344, 484 Eccl. suam 84
— a profán tudományok alkalmazása a -ban (pszichológia, szociológia): — 484
— tömegeszközök — a szolgálatában: — 344
— különleges életkörülmények között élő hívek -a: — 169
— katonaság -a: — 178
— papok gondjai az aposztatákról: — 237
— irányelvek a -ban (Keleti Egyház): — 362
— l. apostolkodás, lelkipásztori
LELKIPÁSZTORI TANÁCS: — 172, 297
— a Szentírás olvasás, Igehirdetés, tanítás a liturgiában: — 112
— hívek nevelése az aktív részvételre a liturgiában: — 108
— a hívek nevelése a megértésre és belső részvételre a liturgiában: — 108
— a hívek megfelelő és fokozatos liturgiai képzése: — 109
— az Úr ünnepének jelentősége: — 123
— zsolozsma, együtt a hívekkel: — 122
LELKIPÁSZTORI ÚTMUTATÓK: (Bizottságok) — 167
— a római püspök általános lelkipásztori hatalma: — 163
LESZERELÉS: — 498
LÉLEK: a test életelve, hasonlóan, mint Krisztus Lelke bennünk: — 44
— egysége a testtel: — 453
— halhatatlansága: — 453
LÉLEKTAN: az ember jobb megismerésére segít és befolyásolja a társadalom életét: — 448
— a nevelésben: — 189
— a lelkipásztorkodásban: — 484
— segíti a papi hivatásokat és a papnevelés szolgálatát: — 208, 211, 212

— a világiak apostolkodásában (tanulmányi központok felállítása): — 331
— szexuális jelentősége: — 477
LIBERALIZMUS: — 486
LITURGIA: — 105—129
— lényege: — 96, 105—108
— általános szabályai: — 110—112
— változó és változhatatlan elemei: — 112
— -ban a latin és az anyanyelv használata: — 112
— és a Szentírás: — 152, 153
— lényege a Szentírás: — 110
— Isten igéjének tisztelete: — 109
— és a Mária tisztelete: — 81
— földi és égi liturgia: — 75, 107
— liturgikus szolgálatok: — 54, 107
— a tagolt Isten népe, ki-ki a saját módján részt vesz a -ban: — 48, 97, 111
— és a püspökök: — 54, 167
— és papi feladat: — 233
— és diakónusok: — 61
— és szerzetesi élet: — 264
— a világiak különleges liturgiai szolgálata: — 327
— pluralizmus és —: — 112—113
— tanulmányozásának támogatása: — 99, 113—114, 153
— liturgiai nevelés, mint bevezetés az üdvösség titkába: — 97, 105, 107, 108, 190, 191
— tudománya és a teológiai tanulmányok reformja: — 214
— a növendékek képzése: — 215
— és a szerzetesek közösségi élete: — 268
— és a családi élet elmélyítése: — 321, 477
— reformja: — 91, 97, 109—113
— a világiak apostoli lelkületének forrása: — 99, 320
— és a világiak szellemisége: — 316
— által nevelés a belső szabadságra: — 97, 481
— -i év: — 102
— és a kultúra: — 481
— és a modern művészet: — 127—128, 484
— keletiek -ája: — 359, 362, 398
— különbségek a részegyházaknál: — 358
— és az ökumenikus mozgalom: — 392, 399, 402
— több missziós egyházmegye közös -i központja: — 297
LUXUS: a papok ne okozzanak botrányt — által: — 244
— a szerzetesrendek kerüljék a nyerészkedést és a javak halmozását: — 266
LUTHER MÁRTON: — 389, 401

M

MAGÁNTULAJDON: — 490
MAGZATELHAJTÁS: — 477
MAGYARÁZAT: — l. Szentírás
— zsinati dokumentumok -a: Egyház — nota explicativa praevia: — 82—84
MATEMATIKA: segíti az embert felemelkedésében és Isten bölcsességének megismerésében: — 480
— jelentősége az élet feltételeinek változásaiban: — 448
MATERIALIZMUS: gyakorlati: — 450, 485
Eccl. suam 50
terjed a katolikusok között is: — 331
MÁRIA: — az Egyház titkában: — 39, 76—81
— tisztelete a liturgiában: — 105
— közbenjárónk: — 302
— a keresztény tökéletesség példaképe: Eccl. suam 53
— az apostoli élet példaképe: — 316, 544
— és a papi élet: — 245
— és a szerzetesi élet: — 270
— tisztelete a keletieknél: — 399
— tisztelete a máshitűeknél: — 51
— tanítási különbségek a reformáció egyházaiban: — 401
— az iszlám: — 411
MÁSGONDOLKODÁSÚAK: nem-keresztények: — 361, 401—413
— nem-keresztények és Isten: — 52
— nemkeresztények és Isten keresése: — 279
— nem-keresztények Isten-keresése sokféle úton: — 279
— nem-keresztények és Isten népe: — 52
— vallásos értékük: — 289, 292
— örök üdvössége: — 52, 279, 382, 457
— együttműködés -kal: — 322
— és a papok: — 237
— és a teológusok: — 194
— dialógus -kal: l. dialógus
MEGBECSÜLÉS ÉS TISZTELET: — 461, 504
MEGBOCSÁTÁS: keresztény gondolkodás és keresztény lelkibeállítottság: — 461
MEGKÜLÖNBÖZTETÉS: minden — visszautasítása: — 412
— minden — ellene mond Isten tervének: — 462
— az állami hatalom gondoskodjék, hogy a vallás miatt ne legyen —: — 376
— hivő és nemhivő között: — 456
— a parasztok szociális -e: — 487
— vendégdolgozók: — 487
MEGOSZTOTTSÁG: botrány: — 391
MEGTESTESÜLÉS: az idők teljességében: — 77, 151
— befejezi az emberi szolidaritást: — 463
— l. Krisztus

MEGÚJULÁS: az Egyház —: — 393, 395 Eccl. suam 38—53
— l. Egyház
— liturgia: — 109—113
— egyházi stúdiumok: -a: — 213—215
— — szelleme a lelkipásztorkodásban: 216
— a szerzetesi élet -a: — 262, 262—270
MEGTÉRÉS: — 395, 523 Eccl. suam 11,
— az Egyház hirdeti az üdvösség üzenetét, hogy a hitetlenek megtérjenek: — 107
— a nem-keresztények -e a missziók által: — 285
— a szív -e: az ökumenikus mozgalom feltétele: — 396
MEGVALLÁS: a hit -ához a bérmálás adja az erőt, kegyelmet: — 48
— az igehirdetés vezet a hit -ához: — 52
— a hit megvallása a világiak által: — 64
— a hit -ában a tanító Egyház és a hívek összhangja: — 148
— Krisztus -a a különvált Egyházakban: — 391, 401
— l. tanúbizonyság
MEGVÁLTÁS: az ember önmegváltása lehetetlen: — 283, 450
— az egész emberi nem -a: — 392
— Krisztus megváltott a bűntől: — 163
— Krisztus halála és feltámadása által: — 44
— a — rendjében érintetlen marad a teremtés autonómiája: — 469
— Krisztus a -t szegénységben és üldözésben hozta: — 46
— és Mária: — 76, 78, 122
— Isten népe, mint a — eszköze: — 47
— a liturgiában az Egyház megemlékezik a -ról és ünnepli a — titkait: — 122
— megváltásunk a liturgiában megy végbe: — 42, 105
— megváltás tanításának különbsége a reformáció egyházaiban: — 401
MEGVÁLTÓ: Jézus —: 42, 46, 80, 106, 107, 114, 163, 279
MENEKÜLTEK: megsegítése: — 169, 500
MENTESSÉG: a kényszerből: — 375—376
METROPOLITA: — 178
MEZŐGAZDASÁG: általános gazdasági szempontok: — 485
— segítség a -i termékek termelésénél és elhelyezésénél: — 487
— -i módszerek és a népesség szaporulata: — 501
— -i nagybirtok: — 490, 501
MÉLTÓSÁG: l. ember, személy, személyi —
— az igazság és bölcsesség az értelem -a: — 453
— erkölcsi lelkiismeret -a: — 453
— Isten gyermekeinek -a: — 47
— keresztények -a: — 53
— püspökök -a: — 53, 171
— Istennek szentelt élet: -a: — 72
— a papok elismerik a világiak -át: — 237
— liturgiai ünneplésnél — cselekménynél nincs személyi tekintély: — 111
— a házasság és a család -a: — 473—477
MISEÁLDOZAT: l. Eukarisztia
MISSZIÓ: — 278—306
— fogalma: — 274—275, 281, 284, 290
— Krisztus megbízása: — 278
— szükséges: — 282, 298, 300
— az Egyház legfontosabb és legszentebb feladata: — 276, 296
— teológiája: — 278—283, 299
— a vallásokban és kultúrákban fellelhető jóra épül, azt fejleszti és tökéletesíti: — 284, 291
— gondoskodás a missziós hivatásokról: — 298—299, 300—301
— világiak missziós tevékenysége, segítsége: — 275—276, 320
— és vallásszabadság: — 273, 379—380
— -s tudomány: — 294, 298, 300
— és ökumenikus mozgalom: — 281, 298, 397
— helyzete ma: — 281—285
MISSZIÓS INTÉZMÉNYEK: a különböző -ben a munka összehangolása: — 298
— a püspökkari konferenciák támogatják a -et: — 299
— együttműködés a helyi ordináriussal: — 297
— elismerése: — 295, 301
— munkájának metódusa: — 284—291, 296
— munkája az Egyházban: — 276, 278—306
MODERNIZMUS: — Eccl. suam 23
MOZGALOM: Ökumenikus: —: 393—398
— liturgikus —: l. Lit. —: — 114, 395
— biblikus —: — 395
MUNKA: lényege és méltósága: — 487
— fogalma, értelme: — 464
— jog a munkához: — 459
— és a személy kibontakozása: — 450, 487
— szellemi élet: — 316
— életszentség: — 106
— mint szellemi áldozat: — 106
— és haladás: — 464
— és az élet fejlődése: — 500
— és nemzetközi intézmények: — 500
— és pihenés-szabad idő: — 487
— megosztása: — 487
— -idő rövidítése: munka által több szabad idő: — 483
MUNKÁS: és a személy kibontakozása: — 450, 487
— és az ember méltósága: — 461
— és a kultúra: — 482
— -részesség: — 450, 488

— egyesület, -szövetség: — 488
— sztrájkjog: — 488
— vendég—: — 487
MUNKÁSPAPOK: — és a helyetteshatóság engedélye: — 236
MUNKAVEZETÉS: — egysége és a közös felelősség a gazdasági életben: — 488
MUZULMÁN: l. iszlám
MŰVELTSÉG: l. kultúra
MŰVÉSZET: — a Teremtő Isten utánzása: — 127
— és az ember művelése: — 480
— segít, hogy az emberiség családja felemelkedhessen az igazság, jóság és szépség magaslataira és hogy az Isten bölcsessége megvilágítsa: — 480
— szabadsága: — 126
— önállósága: — 482
— és erkölcsi törvény: — 342
— a rossz előadása a -ben: — 343
— és erkölcsi művelés a jó színház által: — 345
— a népek sajátosságának kifejezése: — 126
— és az Egyház élete: — 126, 484
— előkészíti az Isten szavának megértését: — 480
— a kereszténység a népek kultúráját asszimilálja: — 292
— Egyház és modern —: — 484
— és Isten tagadása: — 449
— szakrális —: — 104, 126—128
— Egyházi zene: — 124—126
— és liturgia: — 484
— Egyházmegyei művészeti bizottság: 86; Mystici corporis: Eccl. suam 23

N, Ny

NACIONALIZMUS: — Eccl. suam 46
NAGY-(FÖLD)BIRTOK: — 490
NAGYKORÚSÁG: — 187—188, 189—195
NATURALIZMUS: Eccl. suam: 46
NEMI: l. szexuális
NEM-KERESZTÉNYEK: — 189—195
— és az Isten: — 52
— különféle utak Istenhez: — 279
— különféle kapcsolata Isten népével: — 52
— vallásos értékeik: — 289—292
— örök üdvössége: — 52, 279, 282, 457
— együttműködés a -kel: — 329
— papok kapcsolata -kel: 237
— teológusok dialógusa a -kel: — 192
— dialógus a -kel: — Eccl. suam 99
— l. dialógus
NEM-KERESZTÉNY ISKOLÁK: — 102
NEM-KERESZTÉNY VALLÁSOK: Az Egyház viszonya a -kel: — 410—413
— l. vallások
NEMZETKÖZI: — közösség felépítése: — 499—503
— gazdasági együttműködés: — 500
— tömegeszközök nemzetközi központjainak — egyesítése: — 340
— intézmények dicsérete: — 500
— keresztények együttműködése a — intézményekben: — 503
— — események: — 496
NEVELÉS: l. képzés: — 184—185, 189, 189—197
— jog a neveléshez: — 377, 481
— a papságra —: — 208—219
— a szabadságra —: — 481
— az emberi egyetemes kultúrára: — 483
— állami, polgári, politikai —: — 493
— a dolgok igazi rendjére: — 483
— szülők feladata a vallásos —: — 474
— és a család vallásszabadsága: — 375
— az iskola védelme az állam által: — 192
— és nemzetközi intézmények: — 500
— a — szociális támogatása: — 489
— szerzetesrendek, amelyek a nevelésnek szentelik magukat: — 265
— a hívek liturgikus nevelése: — 107, 123
— gyermekek —: — 463
— tudománya: — 189, 192
— l. szülők, ifjúság, nemi nevelés, iskola
NEVELŐK: az idő változásában: — 449
— és ifjúság joga: — 189
— keresztény —, — 190, 330
— az apostolságra való nevelés kötelessége: — 330
— nevelés a tömegeszközök használatára: — 343
NÉLKÜLÖZÉS: l. szükség
NÉPEK: — egymás közötti kapcsolataik: — 323
— közösségi testvériessége: — 284, 323, 412, 503, Eccl. suam 15
— közötti feszültségek: — 449
— az Egyház és a — kultúrái közötti cserék: — 292, 472
— az Egyház jele a — között: — 392
— halála: — 496
— közössége és a béke: — 495—503
NÉPESSÉG FEJLŐDÉSE: — a világban feszültségekhez vezethet: — 449
NÉPESSÉG SZAPORULATA: — és az emberiség nyugtalansága: — 443, 447, 501
— és a javak termelése: — 486
— és a nemzetközi együttműködés: — 501
— és születésszabályozás: l. születésszabályozás
NÉPI ÉNEK: — 125
NÉPI JÁMBORSÁG: — 108, 526
NŐ: és az apostolkodás: — 320
— mint édesanya szociális jelentőségében nem szorulhat háttérbe: — 477
— egyenlősége a férfival: — 450

— joga a szabad férjválasztásra és képzésre: — 450
— és férfi kapcsolatának feszültsége: — 449
— részvételi jogát a kultúréletben el kell ismerni és támogatni: — 482
NŐTLENEK: — 68
— l. nőtlenség
NŐTLENSÉG: önkéntes nőtlenség — evangéliumi tanács: — 205
— nagyraértékelése: — 270
— Krisztus követésében nagyobb szabadságot jelent: — 262
— a szeretet jele, a szeretet ösztönzője, a szellemi termékenység forrása: — 69, 243
— az életszentség megkövetelése — által: — 69
— Isten adománya: — 71
— emlékeztet Krisztus házasságára az Egyházzal: — 266
— nincs ellene az ember személyi kibontakozásának: — 266
— a lemondás a saját életében építi: — 211
— szabaddá tesz az elmélkedésre és apostolkodásra: — 264, 266
— a közösségi élet támasz a nőtlenségi életre: — 266
— l. pápa, cölibátus, szerzetesrend, evangéliumi tanácsok: —
NÖVENDÉKEK KÉPZÉSE A MISSZIÓKBAN: — 287, 298, 300
NŐVÉREK: szerzetesrendek és —: — 268, 262—270
NYELV: szabályok az anyanyelv a liturgiában: 112, 115, 117, 122
— a latin nyelv használata a liturgiában: — 112, 115, 122
— a liturgiai nyelv a Katolikus Keleti Egyházban: — 362
— a Szentírás nyelvének tanulása a papi képzésben: — 213
— hittérítők nyelvtudása: — 294
NYUGATI EGYHÁZ: — 401

O, Ö

OLTÁRSZEKRÉNY: — 127
ÓSZÖVETSÉG: — 44, 141, 150—151
ÖKUMENIKUS GONDOLKODÁSMÓD: — — veszélyek: — 485
ÖKUMENIKUS MOZGALOM: — 386, 391—403
— fogalma: — 383—384, 386, 393
— feltételezi a történelmi összefüggések ismeretét: — 397
— a püspökök támogatják: — 168, 393
— a papok támogatják: — 237
— a teológiai tanulmányokban: — 214, 388
— a laikusok — világiak apostolkodásában: — 329
— és missziós munka: — 397
— sürgőssége a missziókban: — 281, 298
— -ra nevelése a Missziókban: (új keresztények) — 286
ÖNÁLLÓSÁG: jogosultsága az emberi élet sok területén: — 314, 465
— a földi dolgok helyes törvényei és értékei: — 465
— a kultúra legitim -a: — 480, 482
— az ember és az ateizmus túlzott kiélezett -a: — 455, 465, 468, Eccl. suam 91
— l. autonómia
— a személy -a és a társadalom: — 493
— a magántulajdon által: — 490
— -ra nevelés: — 189, 212
ÖNESZMÉLÉS: — a modern ember ismérve: Eccl. suam 25
ÖNÜDVÖZÍTÉS: — 283, 450
ÖRDÖG: — 73
ÖREGEK — BETEGEK KENETSZENTSÉGE: — 118
ÖREGEK: — szolgálata: — 461
— eltartása és emberi méltósága: — 321, 489
— papok szociális gondozása — 247
— figyelembevétele a munkafeltételeknél: — 489
ÖRÖKSÉG: — keresztények közös -e: l. ökumenikus mozgalom
— örökölt lelki javak a Katolikus Keleti Egyházban: — 358, 359
— szerzetesek -e: — 266
— hibák -e: — 315
ÖRÖMHÍR: — 146, 151
— l. evangélium, hirdetés igehirdetés
ŐSBŰN: — 452
ŐSEGYHÁZ: és az Egyház fejlődése: — Eccl. suam 44
— a szeretet jele az -ban: — 319
— a világiak szerepe az Ősegyházban: — 314
ÖSSZEFOGÁS: — 325
ÖZVEGYEK: mindenki tisztelje az -et: — 474
— példája: — 68
— szellemi-lelki élete: — 316

P

PAP: papi szolgálat és élet: — 34, 230—253
— papi képzés: — 208—219
— Krisztus —: — 48, 64, 107
— hivatala; szolgálata: — 60, 68
— a népből, a népért: — 231
— különbség az általános papság és a hierarchikus papság között: — 48

— a közösség szolgálatára rendelve: — 54
— a püspök főpap: — 113
— kapcsolata püspökkel: — 60, 167
— -ok a püspökkel egységben egy egységes presbitériumok alkotnak: — 60 168
— papok viszonya a püspökkel: — 167, 172, 226, 235
— papok tanács-szenátusa: — 235
— hivők és a hit hirdetője: — 60, 226, 535
— a Szentírást tanulmányozza, hogy hirdethesse: — 153
— és a liturgia: — 108, 214, 233
— a mise a hívek áldozata, közösségben a pappal: — 231, 233
— -i lelkiség: — 204, 224, 240—247
— működésében Jézus jelenléte: — 107
— -ok koncelebrációja: — 116
— és EUKARISZTIA: az igehirdetés forrása és csúcs: — 48, 233
— lelkipásztor a mában: — 223
— -i ideál: — 225, 230—232
— és paptestvérei: — 226, 236
— zsolozsmája az Egyház nevében: — 120
— hirdeti a teremtés céljának törvényeit és az evilági dolgok helyes használatát: — 318
— nem bír mindig konkrét megoldásokat adni: — 464, 470
— és a világ változásai és a hívek nehézségei: — 226, 248
— az ifjúság nevelője: — 190, 194—195, 231
— a világiak tanácsadója: — 470
— apostolkodásra képez: — 315
— és a hitoktatás a nem katolikus iskolákban: — 192
— hithirdető: — 293, 299
— a missziókban a bennszülött -ok: — 290
— gondoskodás a missziós hivatásokról: — 300
— -ok különleges feladatokkal: — 169
— munkáspapok: — 236
— -ok képzése a családi kérdésekben: — 173—174, 477
— -ok képzése a világiak apostolkodása szolgálatában: — 112
— szakértő művészi kérdésekben: — 127
— képzése ökumenikus szempontból: — 397
— a Keleti Egyházban — gyóntatási teljhatalommal: — 361
— bérmálás kiszolgálója Keleti Egyházban: — 360
— nőtlensége a pásztor szeretetének jele és táplálója: — 243
— nőtlensége lelki termékenység forrása: — 243
— a lemondást saját létezésébe és lényébe beépíti: — 211
— a nőtlenség által életszentségre kötelezve: — 69
— a -i hivatások támogatása: — 172—174, 208, 286
— -i hivatások műve: — 239
— -ok nevelőinek kiválogatása és sajátságai: — 210
— -i nevelés: 208—219
— -hiány a jelöltek gondos kiválasztása és kivizsgálása a hiánnyal szemben is: — 208, 210
— -ok kisegítése a szerzetesek által: — 175
— -hiány miatt szükséges a világiak apostolkodása: — 314
— -ság teológiája: — 227, 230
— -hiány miatt és folytán a hit elvesztése: — 164, 202
— -képzés decentralizálása, pluralizmusa, dinamizmusa: — 164, 202, 208—213
— hiány a missziós területeken: — 164, 290
— szemináriumok: — 210, 297
— -szentelés: — 60, 118, 230
PAPOK MÉLTÁNYOS ELLÁTÁSA: — 247
PAPSÁG: általános papság: — 48, 230
— mint hierarchikus hivatal: — l. pap
PARANCS: — új —: — 47
— a felebaráti szeretet -a: — 392, 461
— a különbség a -ok és az evangéliumi tanácsok között: — 69
PARANCS MEGTAGADÁSA: kötelesség ellenállni a parancsnak: — 455, 496
PARÚZIA: l. Eszkatológia
PATRIÁRKAI MÉLTÓSÁG: nincs benne rangkülönbség: — 358, 359, 360
PATRIARKÁTUSOK: fogalma: — 354, 359
— új — felállítása: — 360
PÁPA: — Krisztus vezeti Egyházát a pápa és a püspökök által: — 51, 53
— primátusa: — 42, 53, 82, 535
— legfőbb, teljes, közvetlen és általános lelkipásztori hatalma: — 163
— és a püspöki kollégium: — 55, 57, 82, 163, 164
— és a hierarchikus szolgálathivatalok: — 53
— a részegyházak felett: — 358
— nem zárja ki a részegyházak saját hagyományait: — 50, 358, 369
— és a Katolikus Keleti Egyházak patriárkái: — 359
— a tökéletesség intézményei — a szerzetesek közvetlenül alárendelhetők a -nak: — 72
— nem akadály a különvált testvérek egyesülésének az Egyházzal: — Eccl. suam: 102
— a pápa tévedhetetlensége: — 53, 57
— feladatai: — Eccl. suam 8
— és a püspöki tekintély: — 163

— és a püspöki szinódus: — 164
— és a római kúria: — 165
— és a hitterjesztés kongregációja: — 296
— legfőbb bírája az egyházi viszonylatoknak: — 358, 361
— Katolikus Keleti Egyházak patriárkái: — 359
— és a Katolikus Keleti Egyházak: a rítusok egyenlő méltósága: — 358
— a régi jogok és privilégiumok visszaállítása: — 360
— a Katolikus Keleti Egyház püspökeinek kinevezése: — 360
— új patriarkátusok alapítása: — 360
— -i okmányok a papi élet segítői: — 246
— és a szerzetesek exemciója: — 72, 175
— és az ökumenikus mozgalom: — 392 Eccl. suam 102
— elítéli a háborút: — 493—497
— és a tömegeszközök: — 346
PÁRBESZÉD: — 287, 298, 301, 322, 323, 331, 455—456, 458—459, 461, 468, 470, 480, 500, 503, 504
PÁRTOK: politikai: — 493
PÁSZTOROK: püspökök pásztori feladata az Egyházban: — 163—180, 258—365
— l. püspök
— gyakorlati megoldás nem áll mindenkor rendelkezésünkre: — 470
PÁTRIÁRKÁK — KEL. —: 358, 359
PERIKÓPA: új rendje: — 51
PLÉBÁNIA: — Képviseli az egész Egyházat: — 113
— és a liturgia: — 113
— újjáalakítása: — 174
— mint a -k felállítása a papi továbbképzés érdekében: — 216
— világiak együttműködése a — területén: — 320, 328
— a — ideiglenes átvétele szerzetesek által: — 175
— a papi hivatás támogatója: — 208
— támogatja a misszókat: — 299—300
— Keleti szertartású plébánia felállítása: — 358
PLÉBÁNOS: — 173
— helyettes: — 173
PLURALIZMUS: és társadalom: — 192, 202, 494
— kultúra: — : — 50
POLGÁR: és a politikai közösség viszonya: — 491—495
— joga a vallásszabadsághoz: — 376
— -i jog: a vallásszabadságot a polgári jogba be kell építeni: — 374, 376, 379, 380
— l. törvények
POLITIKA: a -i közösség élete: — 441, 491—495
— a -i közösség szükséges, mert az ember szociális természetű: — 459
— -i rend az ember szolgálatában: — 450
— -nak nem szabad uralkodnia a kultúrán: — 482
— -i hatalom jelentősége és határai a gazdasági életben: — 486
— -i uralomvágy szembenáll az általános gazdasági renddel: — 500
— -i feszültségek: — 459
— sokakban él a vágy, aktívan részt venni a politikai életben: — 491
— -i nevelés: — 189, 493
— hazaszeretet kötelesség: — 493
— az Egyház küldetése felette áll a politikán: — 469
— (kívül áll a politika területéből)
— ha az emberi jogok v. a lelkek üdvössége megkívánják, az Egyháznak joga van -i ügyekről ítéletet mondani: — 494
— a -i események hatása az Egyházra: — 472
— a különbség a keresztény politikai csoportok és a hivatalos egyház között: — 470, 494
— a keresztények között lehetnek -i véleménykülönbségek: — 470, 494
PREDIKÁLÁS: (igehirdetés)
— l. predikálás, igehirdetés, evangelizáció
— az apostolkodás elsődleges formája: — 106 Eccl. suam 83
— a Szentírás igéje táplálja és növeli a -t: — 153
— Isten igéje szellemi eszköz: Eccl. suam 84
— a liturgiában: — 112, 115, 524
— és az akarat döntése a hit mellett: — 378
— alkalmazkodik az idő követelményeihez és kérdéseihez: — 166, 524
— alkalmazkodik a hallgatóság felfogásához: — 232
— nem absztrakt, hanem konkrét és helyhezmért: — 232
— a — és a publicisztikai véleménybefolyásolás konkurrenciája: Eccl. suam 84
— katechetikus — l. katekézis
— a dialógus keretében az Egyház és a világ között: Eccl. suam: 83
— az ökumenikus szellemben: — 397
— az Egyház megújulásának ismertető jele: — 395
— a zsidó-kérdés (Jézus keresztrefeszítése): — 411
— és személyi kapcsolat: — 526
PRESBITÉRIUM: Papok a püspökökkel egységben egy egységes -t alkotnak: — 60
— viszonya a püspökhöz: — 167, 172, 235
— és a papi szenátus: — 235

PRÓFÉTÁK: — az Ó-szövetség -ái az Evangélium előhírnökei: — 146, 147, 150, 470
PRÓFÉTAI SZOLGÁLAT: — Isten népe részesül Krisztusban: — 32, 49, 64, 147, 315. Eccl. suam 20
PROTESTÁNSOK: l. testvérek, különvált testvérek: — 401—402
PUBLICISZTIKAI ESZKÖZÖK: — 337, 341—347, 525
— fogalma: — 336, 341
— sajátos törvényessége: — 342
— műveltségi és társadalmi érintkezés újabb eszközei segítik a kultúra egyetemessé válását: — 339, 483
— egy családdá egyesítik a föld lakóit: — 319
— közvetítik a kulturális örökséget és segítik a kultúrák kicserélését: — 189—197, 338
— segítik a pihenést és a szellemi képzést: — 341
— segítik a nevelést: — 191
— befolyásolják a társadalmi változásokat: — 448
— a tájékoztatás megkívánja a körültekintő együttműködést a közjó érdekében: — 342
— az állam kiegészítő segítsége a fontos kultúrtervekben: — 344
— világiak feladatai: — 341
— egyházi terület: — 346
— az Egyház igehirdetésében és küldetésében alkalmazni kell a modern eszközöket: — 166, 341
— liturgikus tevékenység közvetítése rádión és tv-n: — 109
— katolikus adóállomások: — 345
— lelkészek és szerzetesek szaktudása szükséges: — 345
— a katolikus adások minőségéről gondoskodni kell: — 345, 346
— film szerepéről: — 345
— a missziók szolgálatában: — 298
PÜNKÖSD: — 43, 53, 79, 102, 122, 279
PÜSPÖK: -ök pásztori feladata: — 34, 158, 161, 163—177
— az Egyház hierarchikus felépítésében: — 53—59
— apostolutód a tanításban: — 147, 280
— főpap: — 113
— a hit hivatalos tanítója és pásztora: — 163, 535
— a különvált Keleti Egyházban: — 399
— és a római püspök: — 55, 59, 82—84, 164
— -ök kollegiális hatalma: l. püspöki kollégium
— az igazság karizmájának hordozója: — 147
— a közösség szolgálatára rendelt: — 53, 54, 57
— hivatalában és szolgálatában alázatos és erőslelkű: — 68
— fölmenthet az általános egyházi törvény alól: — 165
— gondja az egész Egyházért: — 56, 163
— tekintélye: — 165
— az Ige hirdetésével és szentségekkel az Isten népét építik: — 392, 392—403
— tanítja a híveket a Szentírás helyes használatára: — 153
— egységben van a hívekel a liturgiai tényekedésben: — 113
— támogatja és vezeti az ökumenikus ügyet: — 393, 396
— papok kapcsolata a -kel: — 113, 235
— támogatja a papi hivatást: — 208
— gondja a szeminárium: — 210
— kivizsgálja a szentelési kort: — 212
— és a tudományos különleges képzés: — 215
— gondja a katolikus iskolákról és egyetemekről: — 193
— felelős a misszióért: — 280, 299
— a missziókban: l. az alábbiakat
— vigyáz az Egyházzal való közösségre: — 290
— ismernie kell az idő szavát a missziós területeken: — 290
— és a pasztorális szenátus megalakítása: — 297
— együttműködés a missziós intézményekkel: — 297
— gondosan el kell ismernie a szabadságot minden, földi polgári területen: — 66, 494
PÜSPÖKI KOLLÉGIUM: — 53, 82—84
— megfelel az apostol kollégiumnak: — 55
— feje: — 55
— egyesülve a pápával tévedhetetlen: — 57
— munkatársai a papok: — 60
— gondoskodik a missziókról: — 280
PÜSPÖKI SZINÓDUS: — fogalma: — 164
— a missziókban: — 296
PÜSPÖKI TANÁCS: — az egész Egyház püspöki tanácsa a missziókban: — 296
— püspökkari konferencia szerve: — 177
PÜSPÖKKARI KONFERENCIÁK: — 176
— püspökök kollegiális érzületének-gondoskodásának megvalósítása: — 56, 176—177
— a püspök beiktatása: — 169
— különböző országok püspökeinek kapcsolata: — 177, 292
— es a szerzetesek: — 178

— a püspökök és szerzetesek fő elöljáróinak konferenciája: — 269
— egyházmegyék átalakítása és újak felállítása: — 170—171
— határozat a diakonátus külön állandó hierarchikus fokozat újrabevezetéséről: — 61, 287
— és a keresztény nevelés irányelvei: — 189—197
— és ökumenikus istentisztelet irányelvei: — 396
— és missziók segítése: — 299
— és a gondoskodás tanulókról és gyakornokokról a missziós területeken: — 299
— a missziókban: — 297
— területi konferenciák a missziókban: — 298
— szakemberek meghívása különleges feladatokra a missziókban: — 298
— dialógus a nem-katolikus csoportokkal a missziókban: — 290
PÜSPÖKSÉG: l. egyházmegye
PÜSPÖKSZENTELÉS: — 54
PSYCHOLOGIA: l. lélektan

R

RÁDIÓ: — 341, 345
RÁDIÓ—TELEVÍZIÓ: — 341
REFORM: l. megújulás: — 42—47, 283, 299, 387, 452, 456, 468, 470, 476
REFORMÁCIÓ: — a különvált Keresztény Egyházak Nyugaton: — 401—402
RELATIVIZMUS: Eccl. suam 48, 80
REMÉNY: — a keresztény erénye a világban: — 64, 73, 520
— a világ -kedés és szorongás között: — 447
— az eszkatologiai remény nem kisebbíti a földi feladatokat: — 456
— és a liturgia: — 122—123
— az Eukarisztika a keresztény -záloga: — 466
— a természetes — a haladás nyomán: — 480
RÉSZEGYHÁZAK: Isten népének egysége a — különféleségekben: — 50
— -ban és -ból valósul meg az egy és egyetlen Katolikus Egyház: — 56
— Krisztus Egyházának jelenléte a -ban: — 58
— a pápa az egyházi viszonylatok legfőbb bírája: — 358
— püspökök és —: — 56, 59, 163, 166—175
— a missziókban: — 281, 290—293
— Keleti Egyházak: — 358—363
RÉSZVÉTEL: — aktív — a liturgiában: 108—109, 316, 326
RÓMAI KÚRIA: — 165
ROSSZ: — — fogalma: — 450
— és az emberiség kezdete: — 452
— és a jó az emberi alkotásban: — 466
— a kétségbeesésbe vezet: — 52
— előadása a tömegtájékoztatásban: — 343
— l. bűn

S Sz

SAJTÓ: — l. publicisztikai eszközök: — 344—345
— kötelessége az igaz és teljes információt nyújtani: — 342
— segédeszköz a nevelésben: — 191
— a katolikus sajtó támogatása: — 345
— jelentősége a missziós területeken: — 290, 294
— jelentősége az apostolkodásban: — 296, 298
— szabadsága: az állam kötelessége a — szabadságát védelmezni: — 344
SEGÉDPÜSPÖK: — 160, 171
SEGÉLYEZÉSI ELV: — 190, 192, 501
SUGALMAZÁS: — általa a Szentírás Isten igéje: — 139, 149, 153
— Isten alkalmazkodik beszédmódunkhoz: — 150
— az örök Bölcsesség leereszkedése. — 150
— az apostolok prédikálása megmarad a sugalmazott írásokban: — 147
— megköveteli a magyarázatnál a gondosságot: — 149
SZABAD IDŐ: — és munka: — 487
— a munka rövidítésével több szabad idő: — 483
SZABADSÁG: — szabad időt lelkünk pihentetésére, elménk és testünk egészségének ápolására használjuk: — 483
— szabad idő támogatása: — 487
— -ra utazók lelkipásztori gondozása: — 169
— papok -a: — 247
— értéke és méltósága: — 66, 374, 379, 447, 450, 456, 459, 463, 465, 493
— az ember szabadságának alapja Isten: — 456, 522—523
— teljessége az égben: — 467
— igazi és téves szabadság: — 454
— az első ember visszaélt -val: — 452
— a világ a — és a rabság között: — 450
— az erkölcsi törvény keretében: — 376
— az egyén és a társadalom -a (vallás): — 373—375

— az egyénnek minél nagyobb szabadságot. Csak akkor kell korlátozni, ha a közjó megköveteli: — 376
— kormányforma szabad választása: — 492
— jelentősége a politikai változásokban: — 491
— az evangélium a — és a haladás kovásza: — 283, 521
— a kultúra csak a -ban bontakozik és fejlődik: — 482
— fejlődik a technika, civilizáció és kultúra haladásával: — 66
— és az iparosodás a fejlődő országokban: — 448
— a tudományos kutatás -a: — 193, 482
— tájékoztatás -a: — 342, 344
— nem igazolja a visszaélést a publicisztikai eszközökkel: — 344
— és a szociális elnyomás: — 447
— és tulajdon: — 490
— téves -fogalom a gazdasági életben: — 486
— művészet -a: — 126, 342
— a családalapításban: — 477
— az iskola szabad választása: — 192
— Isten gyermekeinek -a: — 47, 65, 522
— keresztények —: Eccl. suam 48
— és a hit: — 146, 285, 378
— az Egyház neveli az embert a benső -ra: — 481
— az Egyház -a a hithirdetésben: — 379, 469, 494
— az Egyház dialógusa a világgal: a szükségesben egység, a kétségben —, mindenben szeretet: — 504
— az ember alapjoga és a lelkek üdvössége érdekében az Egyháznak joga van erkölcsi ítéletet hozni politikai ügyekben: — 494
— az Egyház -a, hogy szociális tanítását megismertesse: — 494
— püspököknek el kell ismerniök a hívek jogos -át a földi és a polgári ügyekben: — 66
— a teológiában: — 393
— teológiai kutatás -a: — 484
— püspökök -a a hivatalok betöltésében: — 172
— szerzetesek -a a gyóntató és lelkiatya megválasztásában: — 267
— az evangéliumi tanácsok elfogadása feltételezi a szabad döntést: — 72
— az engedelmesség által a — megerősítése: — 71
— a papjelöltek szabadsága: — 212
— a világiak cselekvési -a egyházi területen: — 237
— vallásszabadság: — 369, 373—382
— l. lelkiismeret, dialógus
SZAKISKOLÁK: — 193
SZAKOSÍTÁS: — l. intézmények, szakteológusok -a a tudományban: — 449
SEDIS VACANTIA: püspöki —: — 246
SZEGÉNYEK: — a gazdagok ellentéte: — 485
— és a javak elosztása: — 489
— joga a megélhetéshez szükséges javakhoz: — 489
— az Egyház szeretete a szegények iránt: — 284
— az Egyház a -et szolgálja: — 452
— az Egyház küldetése a szegényeknek vinni az örömhírt: — 280
— egyesülve a szenvedő Krisztussal: — 86
— Mária szegények példaképe: — 64
— felhívás a szerzetességre és a világiakhoz a — szolgálatára: — 290
— önkéntes szegénység: — 69
— fegyverkezés jogtalanság a — ellen: — 498
SZEGÉNYSÉG: — a — korlátozza az emberi szabadságot: — 463
— — szelleme: Eccl. suam 49
— az Egyház tiszteletben tartja: — 75
— önkéntes —: — 241, 244
— mint evangéliumi tanács (l. ev. tan.): — 71
— és a szerzetesek: — 262, 266
— által megkövetelt életszentség: — 69
— a papság -e Krisztus követésében: — 244
— az összes keresztények összefogása a — elleni harcban: — 244
SZEMÉLY: l. ember
— és a kultúra: — 482
— és a közjó kapcsolata: — 461
— és a társadalom kölcsönös függése: — 459, 493
— a munkában bontakozik ki: — 487
— a — önállóságának feltétele a magántulajdon: — 490
SZEMÉLY MÉLTÓSÁGA: l. ember
— lényege és méltósága: — 452—457, 461
— a — öntudata: — 189—197
— és a lelkiismeret szabadsága: — 374
— és a vallás: — 374
— és a jog a kultúrához és a nevelés a kultúrára: — 189
SZEMINÁRIUM: — papi -ok irányelvei: — 203, 209—210
— nagy növendéklétszámmal: — 210
— kis -ok: — 209, 213
— nemzetközi -ok: — 238
— papnevelés: — 208—219
— -i elöljárók választása: — 210
— nagy -ok: — 209
SZENTEK: — Isten arcának és jelenlétének kinyilvánítása: — 75

— közössége: — 25
— példája, könyörgése: — 76, 123
— tisztelete: — 76, 124
— emlékünnepe: — 107, 123
— visszaélések, túlzások és hanyagságok a — tiszteletében: — 76
— olvasmányok a — -ről a zsolozsmában: — 121
— a Keleti — tisztelete az Egyetemes Egyházban: — 399
SZENTELÉS: — papszentelés: — 230, 240
— szentségi — a pásztori hatalom átadása: — 48
— szentségi — által a püspöki testület tagjává lesz: — 82—84, 164
— szentelés liturgiája: — 118
— — által nyert hatalom a Keleti Egyházban: — 362
— -i kor kiválasztása: — 209—216
SZENTELMÉNYEK: és az anyagi dolgok helyes használata: — 117
— viszonya a szentségekhez: — 116
— reformja: — 119
SZENTÉVI ajándék: — 544
SZENTHÁROMSÁG: — 42, 233, 278
SZENTÍRÁS: — 44, 143, 149—151
— Isten beszéde: — 148
— továbbadása: — 149, 153
— emberek, mint szerzői a -nak: — 107, 149
— magyarázata: — 149
— — jelentősége az igehirdetésben: — 112, 147
— olvassuk a -t, hogy Isten Igéje elterjedjen és dicsősége is: — 153
— az Úr két asztala: Szentírás és Eukarisztia: — 245
— — a keresztény erő forrása: — 143, 264
— jelentősége a teológiai tanulmányok számára: — 153, 214
— — nyelveinek tanulása a papi képzésben: — 213
— és a liturgia: — 110, 112, 121, 153
— a zsolozsma: — 121
— jelentősége a papi életben: — 168, 246
— igazolja, hogy az ősegyházban a világiak apostolkodtak: — 314
— új perikópák rendje: — 115
— a keleti egyházak eredeti hagyományai a Szentírásban gyökereznek: — 400
— a reformáció egyházai nagyra becsülik a -t: — 401
— a különvált testvérek hit- és életszabálya: — 51
— Szentírás fordítása: — 153
— közös a különvált keresztényekkel: — 152
— és nem-keresztények: — 153
— a hittérítő iskolakönyve: — 294
— tanulmányozása missziós szempontból: — 300
— gyakorlati következtetések: — 148
SZENTLÉLEK: — l. Lélek
— tulajdonságai: — 43
— és Krisztus: — 44, 50, 106
— és az Atya megközelítése: — 43, 145
— és az Egyház: — 42, 47, 51, 59, 67
— működése az Egyházban: — 279, 539
— összegyűjti Isten népét: — 286, 539
— és az Egyház egysége: — 392, 402
— ajándékai és az Egyház felépítése: — 49
— az Egyház missziós jellegű, mert a Fiú és a Szentlélek küldetésében veszi az Atya terve szerint: — 278, 539
— elmélyíti az Egyházban a hagyomány megértését: — 147
— amilyen mértékben szereti valaki Krisztus Egyházát, olyan mértékben bírja a -t: — 211
— a keresztségben Isten népének az idő forgásában állandóságot ad: — 48
— a bérmálásban kötelezi a híveket a szó és a tett tanúságtételére: — 48
— Mária a — szentélye: — 75
— és az apostolok: — 53, 54, 106, 164
— és a tanítóhivatal: — 49, 57
— és a püspökszentelés: — 54
— és az evangéliumi tanácsok: — 71
— ösztönzésére a szerzetesi élet megújul: — 263
— és a szerzetesi szabályok: — 72
— és a világiak: — 64, 314
— a világiakban tudatosítja saját felelősségüket: — 314
— és a missziók: — 278—283, 293
— ösztönzésére megújul a liturgia: — 114
— és a zsinat: — 42
— kiáradása: — 43, 54
— és a Szentírás: — 147, 149
— és a karizmák: — 43, 237, 296, 463
— l. karizma
— korunk vallásos érzületének és magatartásának külön jegyet ad: — 114
— és a vallásos engedelmesség szabadsága: — 146
— és Isten gyermekeinek szabadsága: — 47
— tevékenységének eszkatológiai jelentősége a történelemben: — 73
SZENTSÉG: — Egyház: — 67—69
— és Isten irgalmassága: — 67
— általános meghívás az élet — -re: — 38, 48, 67
— és az Egyház: — 108, 281
— különböző utak a -hez: — 62
— és különféle életformák: — 48
— élő példák útmutatása: — 75—76

— és evangéliumi tanácsok: — 71—72
— a nem-keresztény vallásokban: — 410
SZENTSÉGEK: — 101, 114—119
— lényege és célja: — 119
— az Egyház az üdvösség szentsége: — 270, 472
— szertartások reformja: — 116, 117
— és az Ige: — 119, 232
— kiosztása: — 215, 233
— és az anyanyelv: — 112, 113, 117
— adminisztrációja a püspök által: — 54—55, 58
— a papság igeszolgálata és szentségszolgálata: — 232, 526
— a papok a szentségek kiosztói: — 112, 237, 241
— kiosztása a missziókban: — 281, 283, 286
— és az Egyház egysége: — 392
— a liturgikus élet az áldozatban és a szentségekben él: — 106
— részvétel a -ben feltétele, hogy valaki az Egyház tagja legyen: — 51
— az általános papság gyakorlása — felvétele: — 48
— fegyelme: — 58, 355, 360
— felvétele a szeretet forrása: — 69
— világiak joga a -hez: — 65—66
— hatása: — 117
— általa egyesülünk Krisztussal: — 44
— megszentelik Isten népét: — 48
— jelentősége az apostolkodásra nézve: — 63, 315
— rendje a Keleti Egyházban: — 360
— Communicatio in sacris a különvált Keleti Egyházakkal: — 362
— összekötik a különvált kereszténye-ket az Egyházzal: — 51, 402
— és a reformáció Egyházai: — 402
SZENT ZSOLOZSMA: — Krisztus papi imádságának folytatása: — 119
— az Egyház nevében: — 120
— az Egyház nyilvános közös imádsága és a személyi imádság táplálója: — 120
— szerzetesek -ja: — 121
— a kórusban: — 121, 122
— a közös szent zsolozsmát nagyon ajánljuk a papoknak: — 120—121
— reformja: — 120
— az anyanyelven: — 122
— fölmentés a — végzésének kötelezettsége alól, vagy átváltoztatása másra: — 121
SZERETET: — 215, 236, 375
— tevékenység: — 502, 542
— önzetlen —: — 319
— művei (caritas): — 215, 319
— a Szentháromság benső szeretete alapja a teremtésnek és a természetfeletti meghívásnak: — 278
— a legnagyobb vallási és erkölcsi érték: Eccl. suam 52
— Krisztus szeretetének utánzása: — 69
— parancs: — 392, 412, 458, 466, 505
— és a törvény: — 69
— és a szociális rend: — 459
— cselekedetei: — 107
— a Katolikus Egyházon kívül: — 393
— tájékoztatás területén igazság és szeretet: — 342
— parancsa és az apostolkodás: — 315
— és felelősségtudat a világiakkal és az egész Egyházzal szemben: — 298
— jelentősége, amikor a világ egységesül és az emberek és népek szorosan függnek egymástól: — 458
— a különvált testvérek iránt: — 393
— másként gondolkodók iránt: — 461
— l. dialógus
— szükségben egység, a bizonytalanságban szabadság, mindenben szeretet: — 504
— és általános papság: — 48
— házassági szeretet —, l. házasság
— és munka: — 487
SZERTARTÁSOK: sokfélesége az egységben: — 113, 356, 358
— a — méltósága: — 358
— jogos sokfélesége és a kultúrák: — 113, 352
— a saját szertartását ápolni kell: — 358, 359
— az elismert, elfogadott — támogatása: — 105
— egyszerűsítése: — 115
— a nemes egyszerűség fényei: — 112
— értelmes végzése: — 113
— az anyanyelv használata: — 117
— és ökumenizmus: — 393
— értéke a különböző nem-keresztény vallásokban: — 410
— l. liturgia
SZERZETESEK: l. szerzetesi rendek: — 39, 257
— l. szerzetes rendek, szerzetesi élet
— a kontemplatív élet ápolása: — 259, 289
— munkával tartják el magukat: — 266
— képzése: — 268, 269, 270
— ökumenikus képzés: — 397
— segítsége az Egyházmegyékben: — 174
— -ről a papság gondoskodik: — 215, 234
— kezdeményezése: — 266
— feladatuk a missziókban: — 289, 536
SZERZETESI: megújulás: — 262—270
— elöljárók feladata: — 267, 268
— elöljárók konferenciái: — 269
— élet megújítása: — 262—270
— élet és az evangélium az alapító szándéka és a hagyományok: — 263, 264, 289

— -i konszekráció: — 240, 259, 260
— -i fogadalmak: — 260, 264
— élet új formái, az Egyház megújhodásának jelei: — 395
— élet alakítása a változott időkhöz: — 165, 175, 263, 265, 268, 289
— élet laikus állapotban: — 265
— élet alakítása a helyi hagyományokhoz a missziókban: — 289, 301
— hivatás támogatása: — 167, 270, 290
SZERZETESI RUHA: — 268
SZERZETESI SZABÁLYOK: és a Szentlélek: — 72
— felülvizsgálása: — 263
SZERZETESREND: — 71—73, 262—270
— Keleten: — 399
— l. fogadalom, evangéliumi tanácsok, nőtlenség, engedelmesség: — 264
— exempt —: — 72, 175
— intézmények és zárdák alapítása: — 265
— kolostorok-zárdák felszámolása: — 269
— és lelkipásztori gondozás: — 175
— és a misszió: — 289, 301
— amelyek neveléssel foglalkoznak: — 266
— kontemplatív —: — 264, 301
— az apostolság nyomasztó szükségessége nem teszi feleslegessé a kontemplatív -et: — 259, 264
— és a világi intézmények: — 258, 266
SZEXUÁLIS ELTÉVELYEDÉS: — 473
SZEXUÁLIS NEVELÉS: — 190
SZEXUÁLIS PSZICHOLÓGIA: — 477
SZÉKESEGYHÁZI KÁPTALAN: — 172
SZÍNHÁZ: — segítheti a nézőközönséget az emberi és erkölcsi képzésben: — 345
SZINKRETIZMUS: — Eccl. suam 81
SZINODUS: — 164, 176
— a Katolikus Keleti Egyházakban: — 360, 361, 362
SZOCIÁLIS REND: — 458—463, 485—494
SZOCIÁLIS: — az ember természete: — 375, 452, 458, 459
— rend egyezzék az erkölcsi törvénnyel: — 292
— egészséges szociális rendet kell teremteni: — 284
— az ember — adottsága és a kultúra: — 482
— igazságosság: — 462, 489
— szociális haladás értékesebb a technikai haladásnál: — 465
— átalakulás a világban: — 447—448
— feszültségek: — 447—448, 459
— egyenlőtlenség: l. egyenlőtlenség
— új rend az ember szolgálatában: — 450
— változások: — 448
— tekintettel a népesség szaporodására, csoportok — állapotok javulása: — 501
— minden szociális rétegnek joga van a kultúrához: — 42
— szolgáltatások támogatása: — 489
— a család alapja a — életnek: — 477
— a család — biztonsága: — 321
— a család a — erények iskolája: — 190
— az ellentétek a feszültségek okozói a családban: — 449
— nevelés a részvételre a — életben: — 189
— nevelés hatása a társadalmi fejlődésre: — 189
— az ifjúság részvétele a — életben: — 449
— az evangélium a testvériség, egység és a béke kovásza: — 283
— a — feladatok a keresztény polgári kötelesség: — 286
— Krisztus megszenteli a — életet: — 463
— az Egyház küldetése nem vonatkozik közvetlenül a — rendre: — 469
— — tevékenység és a vallásos élet benső összeköttetésben van: — 470
— haladás az Egyház szolgálatában: — 472
— az Egyház egy egyetemes szervezetet létesítsen a — igazságok támogatására: — 503
— az egyházmegyében a — és lelkipásztori célkitűzés legyen egységes tevékenység: — 168
— a püspök figyelje a — körülményeket és változásokat: — 290
— a püspök gondoskodjék a — haladásról: — 169
— a világiak apostolkodásának kitüntetett formája a — tevékenység: — 168, 318
— a világiak — feladata a fejlődő országokban: — 301
— feladat a missziókban: — 290
SZOCIÁLIS GONDOSKODÁS: — a papságról: — 247
SZOCIÁLIS TANÍTÁS: (az Egyház — -a)
— jog az Egyház -nak hirdetéséhez: — 494
— az Egyház megújulásának jele: — 395
— a püspökök előadják a -t: — 166
— a világiak tanulmányozzák a -t: — 331
— együttműködés a különvált testvérekkel: — 397
SZOCIOLÓGIA: általában mélyebben megismerjük az embert és a — befolyásolja a társadalmi életet: — 448
— a lelkipásztori gondozásban alkalmazni kell a — ismereteit: — 168, 290, 484

— tanulmányi központja az apostolság szolgálatában: — 331
— és a papi hivatások támogatása: — 208
— a missziós munka szolgálatában: — 298
— l. vallásszociológia
SZOKÁSOK: Egyház és a népek — -ai: — 112, 113, 481
— liturgikus szokásokat őrizni kell: — 359
— a missziókban: — 292, 294
— l. hagyomány, kultúra
SZOLGÁLAT: — egyház szolgálata a világban: — 468—472
— papok -a és élete: — 230—253
— szerzetesrendek -a az Egyházban: — 260—270, 264
— szolgáló tisztség az Egyházban, Isten népében: — 53
— különböző szolgáló tisztségek: — 53, 60
— apostolok és utódaik szolgáló tisztsége: — 54
— püspökök szolgáló tisztsége: — 54
SZOLIDARITÁS: — az egész emberiség -a szükséges: — 447
— az Isten igéjének emberrélevése és emberi —: 463
— nemzetközi —: 323, 469, 480
— tudósok -a: — 477
SZÖVETSÉG: — Isten -e Izraellel: — 150, 463
— Ószövetség és az Egyház: — 42, 47
— és Krisztus: — 106
— Újszövetségi és Ábrahámmal való kapcsolat: — 411
— Ószövetség: — 146
— Krisztus a püspökök által vezeti az Újszövetség népét: — 54, 164, 446
— az Egyház katolicitása az Újszövetségben: — 279
— Krisztus az Újszövetség papja: — 50, 119
— az Újszövetség megjelenítése a szentmisében: — 60, 108
— a végleges és örök Újszövetség: — 146
SZTRÁJK: — 488
SZÜKSÉG: (Nélkülözés): — az emberiség egy részének gazdasági -e, a másik rész gazdagsága: — 447
— a világban a fegyverkezési verseny: — 498
— a keresztények kötelessége segíteni a nélkülözőkön a világban: — 501
— a karitatív tevékenység terjedjen ki minden emberre és nélkülözőre: — 319
— az Egyházban fel kell állítani egy szervezetet a nélkülöző földrészek megsegítésére: — 503
— családi apostolkodás az anyagi és erkölcsi szükség szolgálatában: — 321
— együttműködés a különvált testvérekkel a — leküzdésére: — 397
— a szerzetesi intézmények kölcsönösen segítik egymást a szükségben: — 266
— l. szegénység
SZÜKSÉGTÖRVÉNYEK: az egyén jogait korlátozni kell, ha a közjó megkívánja, ha veszélyben van: — 493
SZÜLŐK: — Nevelés: — 189—197, 190
— keresztény nevelés: — 190, 192, 330 474
— és a gyermekek száma: — 477, 501
— a szülők megszentelődése a gyermekeken keresztül: — 474
— — joga és az iskola megválasztása: — 192, 375
— és ifjúság: — 449
— kötelessége a felügyelet és a felügyelet a tömegeszközök felett: — 343
— szerepe a gyermek megkeresztelésének szertartásában: — 117
— az Anyaszentegyház tanúi és munkatársai: — 68
— l. házasság, egyesületek: — 192
SZÜLETÉS PROBLÉMA: — 449
SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS: — 477, 501
SZÜNIDŐ: — (Szabadság) papok — -je: — 247
— -ben a növendékek foglalkoztatása: — 215
— értéke és méltósága: — 374
SZÜZEK FOGADALOMTÉTELE: — 119
SZÜZESSÉG: l. nőtlenség, önkéntes nőtlenség

T

TABERNÁKULUM: l. Oltáriszentség
TANÍTÁS AZ EGYHÁZRÓL: — 42—90, 391—395, 446, 468, 472, Eccl. suam 9—11
TANÁCS: — világiak és papok -a: — 172, 258
TANÍTÁS: l. nevelés, iskola
TANÍTÓ: — tudása és pedagógiai ügyessége: — 330
— készség a megújhodásra és modernségre: — 191
— és haladás: — 192
— nevelés a tömegeszközök helyes használatára: — 343
TANULMÁNYI REND: — a szemináriumban: — 209—210, 206, 212, 213—215

TANÍTÓI HIVATAL: és az Úr Isten kinyilatkoztatásának továbbítása: — 147—148
— a pápa csalatkozhatatlan -a: — 53, 57
— és a Szentírás magyarázata: — 149, 153, 401
— és a teológusok: — 153
— a lelkiismeret formálása: — 373, 380
— és a vallásszabadság: — 373
— és az Egyház joga az iskolához: — 192
— és az ökumenikus mozgalom katolikus elvei: — 392
— a hittant oly módszerrel kell kifejezni és előadni, hogy vegyük figyelembe a különvált testvéreket: — 397
— különbség a hitletétemény és a tanítás között: — 395
TANÚSÁG: — l. vértanúság, igehirdetés, prédikálás, hit: — 389
— a szent emberek Isten jelenlétének arca: — 75
— mindennapi életben: — 48, 315, 517, 524
— a kereszténység lényeges argumentuma: — 284, 291, 298
— a családi élettel és szóval: — 64, 284, 291
— tanítással és oktatással: — 291
— őszinte —: — 540
TAPASZTALAT: a liturgiában segíteni a -ot: — 114
— -ok a szerzetesi intézményekben: — 263
TÁJÉKOZTATÁS: l. publicisztikai eszközök
— jog a -hoz: — 342, 459, 482
TÁRSADALOM: az emberi — felépítése: — 446
— -nak vannak sajátos törvényei: — 65, 465
— a személy és a — kölcsönös kapcsolat: — 459
— és a vallásszabadság: — 65, 373, 379
— szükségleteiről való gondoskodás: — 462
— nevelői feladata: — 189, 483
— a gazdasági — élet: — 485—491
— haladás: — 467
— életmód az ipari -ban: — 448, 487
— változásai a szociális rend továbbfejlődésének érdekében: — 459, 487
— az egyensúly zavara a -ban' — 449—450
— a tájékoztatás jelentősége a -ban: — 449—450
— a tájékoztatás eszközeinek jelentősége a -i haladásra: — 344
— és az Egyház: — 67, 458, 468, 469, 472, 494; Eccl. suam 90
— az Egyház a — struktúrája: — 46
— a történelem változása és a püspökök feladata: — 163
— aki az evangéliumi tanácsok szerint a földi -nak is él: — 52
— alapja a család: — 321, 477
— a család és a társadalom viszonya: — 473
— java és a gyermekek száma: — 476
— l. ember, állam, közjó, politika, kultúra, egyház
TÁRSASÁGOK: Vallásos — a missziókban: — 289, 296
TÁRSULÁS: — szabadsága: — 491
TECHNIKA: a teremtés továbbfejlesztése: — 341
— uralom a természet felett: — 464
— a hatalom és átalakító ereje: — 448
— technikai módszerekkel nem lehet behatolni a lét benső gyökeréig: — 480
— fenomenalizmus és agnoszticizmus veszélye: — 480—481
— -i haladásnál értékesebb az igazságosság és testvériesség: — 465
— haszna az emberek számára: — 65
— -i haladás az ember szolgálatában: — 486
— segítsége a népesség szaporodása ügyében: — 501
— segít hozzájárulni a kultúra örökségéhez, a közösség egységét elősegíti, a népek kölcsönös kapcsolatát építi: Nevelés bevezetés: — 189
— segíti legyőzni a gazdasági egyenlőtlenségeket: — 485
— l. haladás
— -i iskolák: — 193
— és az életkörülmények változása: — 448
TEKINTÉLY: — egyházi: — 53
— l. teljhatalom
— a legfelsőbb egyházi tekintély irányelvei: — 82—84
— egyházi — és a keresztények különböző politikai nézetei: — 470
— állami és isteni —: — 378
— állami — szükségessége: — 463
— és a közjó: — 492
— az állami — belenyúlása a szociális, gazdasági és kulturális életbe: — 482, 489, 493
— általános elismert világ- a háború megakadályozására: — 495, 498
— l. közhatalom
— iránt való engedelmességünk: l. engedelmesség
TELEVÍZIÓ: és a zsinat: — 341
— együttműködés a televízióban: — 345
TELJESÉRTELMŰ KULTÚRA: emberi —: — 483
TELJESSÉG: — a megváltás művének -e a kereszten: — 378

— az emberiség történelmének befejezése Krisztus újraeljövetelekor: — 472
— az Egyház -e az Újszövetségben megígérve: — 152
— az Egyház a világ befejezésének előkészítője: — 505
— Isten országának eszkatologiai teljessége: — 467
— apostoli hagyomány az idők befejezéséig: — 147
— l. befejezés
TELJHATALOM: az apostolok és utódaik -a: 53, 82—84, 147
— a pápa -a: — 53, 82—84
— l. pápa
— püspök -a: — l. püspökök
— püspökök hatalma és hivatala (feladata) között különbség van: — 42—82, 82—84
— a különvált keleti Egyházaknál: — 82—84, 399
TEMLOMÉPÍTÉS: — 127, 233
TEOLÓGIA: — -i tanulmányok reformja: — 213—215
— jelentősége: — 193
— Szentírás jelentősége a -ban: — 153
— Aquinói Szent Tamás jelentősége a -ban: — 193, 214
— jelentősége a papok életében: — 168, 246
— a kutatás szabadsága: — 484
— a tudományok új kérdéseket adnak a -nak: — 484
— és a katolikus egyetemek: — 193
— és az ökumenikus mozgalom: — 397, 400
— -i szaktárgyak: — 214
— keleti Kat. —: — 400
TEREMTÉS: általa Isten kinyilatkoztatja magát és mi megismerjük: — 146, 279, 283, 410, 453, 456
— Krisztus a teremtés elsőszülöttje: — 42
— az üdvösség rendjében a — autonomiáját Isten eredeti méltóságára emelte: — 42
— Istent dicséri: — 65
— az ember Isten munkatársa és tökéletesíti a természetet: — 487
— az ideiglenes dolgoknak helyes, helytelen használata: — 452, 466
— új teremtés: — 47, 467
TEREMTŐ: a földi dolgoknak vannak saját törvényei, ami a Teremtő akarata: — a teremtmény mindig függ a Teremtőtől: — 465, 468
— a — Isten üdvözítő Isten is: — 468
— az emberi méltóság megvetése ellenkezik a -nek kijáró tisztelettel is: — 461
— a művészet a — Isten utánzása: — 127
— a hit a -ben a nemkeresztényeknél: — 52
TERMÉSZET: az ember uralma alá hajtja a -et: — 464, 485
TERMÉSZETJOG: — 465
— határain belül védelem az állami hatalom visszaélésével szemben: — 492
— tanításának terjesztése publicisztikai eszközökkel: — 345
— l. erkölcs
TERMÉSZETTUDOMÁNYOK:
— segítségével az ember felemelkedik és megismeri Isten bölcsességét: — 480
— módszere nem hatol be a lét mélyéig: — 480
— jelentősége az élet feltételeinek változásában: — 448
— különböző kérdéseket vetnek fel a teológiában: — 484
— kutatás szabadsága: — 193, 482
TERMELÉS: — eszközei, módszerei, célja: — 485
TESTI: — az ember — volta: — 453
TESTVÉREK: (különvált testvérek)
— ökumenikus mozgalom: — 401
— és Krisztus megvallása: — 401
— és az egységre vágyás: — 391
— az Egyház viszonya különvált testvérekkel: — 393
— a teológia ökumenikus szempontból: — 397
— keresztény értékeik elismerése a katolikusok által: — 393
— -kel való dialógus az egyenlőség alapján: — 397
— együttműködés velük: — 397, 402
— és a katolikusok kölcsönös megismerése: — 397
— közös Istentisztelet különleges esetekben a -kel: — 396
— közös ima a -kel: — 396
TESTVÉREK: laikus — életközössége: — 71, 268, 290
TESTVÉRIESSÉG: — általános —: — 412, 466, 504
— a felebaráti szeretetből fakadó békesség: — 495
— az evangélium a testvériesség kovásza: — 283
— szerzetesek -e: — 268
— l. szolidaritás
TÉVEDÉS: — különbség a — és a tévedő között: — 461
— a legyőzhetetlenül téves lelkiismeret nem veszíti el méltóságát: — 453
— az apostolok tisztelték a tévedőt: — 378
TISZTASÁG: — mint evangéliumi tanács: l. nőtlenség

TERVGAZDÁLKODÁS: l. gazdálkodás
— az ifjúság nevelése a -ra: — 475
— jegyesek —: — 475
— a házassági —: — 477
TISZTELET: — 461, 504
TISZTÍTÓHELY (TŰZ): — 74, 76
TOTÁLIS HÁBORÚ: — 497
TOTALITARIZMUS: — megbénítja az egyén jogos tevékenységét és a társadalmi csoportokat: — 493
TÖKÉLETESSÉG: l. szent, életszentség, evangéliumi tanácsok,
— felhívás a szerzetesekhez, hogy törekedjenek a -re: — 270
— a katolikusoknak törekedniök kell a -re: — 270, Eccl. suam: 38
TÖMEG: üzenet a -hez: — 530
TÖMEGESZKÖZÖK: l. publicisztikai eszközök
TÖMEGKULTÚRA: 192, 343, 344, 479
TÖRTÉNELEM: — civilizáció és kulturfejlesztés a történelemben: — 482
— a kultúra történelmi arculata: — 479
— a munka az isteni terv történelmi teljesítése: — 479
— új korszak: — 447
— Isten iránti érzés történelmi változása és az Isten tagadása: — 449
— célja: Krisztus: — 472
— az Egyház önmagának értelmezésében a történelmi arculat hangsúlyozása: — 47, 446, 472, Eccl. suam 18, 23
— és a teológia: — 484
— a keletiek -e: — 398
— az ökumenizmus megköveteli a történelmi összefüggések ismeretét: — 497
— l. üdvösségtörténelem, eszkatológia
— -i jellege az evangéliumoknak: — 151
TÖRVÉNY: és lelkiismeret: — 453
— isteni — és az emberi társadalom felépítése: — 469
— isteni törvény és a vallásszabadság: — 374
— egyházi —: l. CIC reformja: — 178
— a szeretet új törvénye: — 457
— a szeretet a — teljessége: — 457, 461 468
— a keresztény üdvrend -e tiszteletben tartja a teremtés igazi autonómiáját: — 468
— természetes — és a teremtés rendje: — 465
— hagyományos -t a mai viszonyokhoz alkalmazni kell: — 449
— a kinyilatkoztatás a társadalmi élet törvényének mélyebb megértéséhez vezet: — 458
— a püspökök a polgári törvényeket támogatják: — 169
— az ateizmus befolyása a polgári -hozásra: — 449
TRIDENTINUM: — 145
— rendelkezései a szemináriumokra vonatkozólag: — 209—210
TUDOMÁNY: — és igazság: — 480
— autonómiája: — 482
— -os kutatás: — 193, 194
— segítségével uralkodunk a természet felett: — 189, 464
— a — fejlődés a kultúra szolgálatában: — 189, 479
— és a specializálás problémái: — 480
— a különböző -ok szintézise nehezebb, mint valaha: — 483
— a szexuális etika szolgálatában: — 477
— előkészíti az utat Isten igéjének megismeréséhez: — 482
— és a hit: — 449, 455, 465, 480
— és a papok: — 246
— a profán -ok jelentősége a lelkipásztori gondozásban: — 484
— együttes -os munka a különvált testvérekkel: — 397
— Isten tagadása a -os haladás állítólagos követelménye: — 449
— az ateizmus gyökere a — határainak átlépése: — 455
— a missziókról: — 294, 298, 300
TULAJDON: — és szociális felelősség: — 489, 490

U, Ü

ÚJSZÖVETSÉG: — l. Szentírás, evangélium: — 141
ÚJSÁGÍRÓK: — l. publicisztikai eszközök
ÚTMUTATÓK: — a lelkipásztorkodásról: — 178
ÚRVACSORA: — és a reformáció egyházai: — 402
UTOLSÓ ÍTÉLET: — 51, 73
— és az utolsó vacsora: — 114
ÜDVÖSSÉG: — Isten általános üdvözítő akarata: — 52, 282, 520
— és a kinyilatkoztatás: — 145, 147
— a Katolikus Egyház üdvözítő szükségessége: — 51, 282
— a szentségek által: l. szentségek
— és az utolsó ítélet: — 51
— a történelemben: — 279
— az igehirdetés az — történetéről szóljon: — 112
— története a teológiai szaktárgyakban: — 109
— története az Ó-szövetségben: — 150
— történetében az emberek egységet képeznek: — 62
— l. történelem

— a keresztények élettanúsága a többi ember -ére szolgál: — 281
— l. tanúságtétel
— örök üdvösség a nemkeresztények számára: — 52
— a nemkeresztény vallások jelentősége a -re nézve: — 279, 283
— az üdvösség és a kultúra kapcsolata: — 318, 322, 480, 481, 482, 484
— l. kegyelem, hit
ÜDVÖSSÉG ÜZENETE: — l. igehirdetés, evangelizáció, predikálás, kinyilatkoztatás

V

VALLÁS: és változások a világban: — 449
— és tudományos megismerés: — 484
— az emberiség kérdéseire a keresztény vallás és nemkeresztény vallások különbözően válaszolnak: — 410, 528
— az egyedüli igaz — a Katolikus Egyházban: — 373
— és az ateizmus: — 455
— és az ember függetlensége: — 465
— elvetjük azt a tanítást, amely a társadalmat a — teljes mellőzésével akarja felépíteni: — 65
— és az emberi alkotó munka: — 464
— szabad idő és -os élet feltétele: — 487
— és a családi élet: — 64
VALLÁSOK: — az Egyház viszonya a nemkeresztény vallásokhoz: — 410—413, 528
— az emberiség kérdéseire a — válaszolnak: — 410
— a nemkeresztény — jelentősége az üdvösségre: — 52, 210, 279, 283, 408, 528
— a papképzés a — tanulmányozása: — 214
— a keresztény — és a nemkeresztény — viszonya a missziókban: — 287
— l. nemkeresztények, zsidók, antiszemitizmus, iszlám, hinduizmus, buddhizmus megkülönböztetése.
VALLÁSGYAKORLAT: l. liturgia: — 108, 110—111, 112
— jog a nyilvános -ra: — 375
— hordozója a kinyilatkoztatásnak: — 147
— communicatio in sacris: — katolikusok és nemkatolikusok között: — 328, 362—363, 396, 399
— Mária tisztelete: — 81
— szentek tisztelete: — 76
— teljessége: — 316, 318
VALLÁSSZABADSÁG: — 65, 285, 369—371, 373—382, 459, 491
VALLÁS-SZOCIOLÓGIA: a püspök legyen tekintettel hívei szociális körülményeire és figyeljen a változásokra: — 290
— „hitterjesztés" kongregációja a dinamikus vezetés orgánuma, használja a tudományos módszereket: — 296
— a világiak tudományos kutatása a hithirdetés szolgálatában: — 301
VALLÁSTANÍTÁS: l. katekézis
— vallásos nevelés a nemkatolikus iskolában is: — 192
— a tömegeszközök alkalmazása a -ban: — 345
VALLÁSTÖRTÉNELEM: — intézményei (missziós munka): — 298
VALLÁSTUDOMÁNY: — intézményei (missziós munka): — 298
VASÁRNAP: — 113, 123, 128
VATICÁNUM: I: és a kinyilatkoztatás: — 145
— az Egyház hierarchikus fellépése: — 53
— tanítja, hogy a megismerésnek kétféle rendje van és hogy a kultúra és a természettudományok jogos szabadságot, jogos önállóságot élveznek: — 482
VÁLASZTÁSI JOG: — 493
VÁLTOZÁS: — 447—450
— a világ helyzetének -a: — 248, 448
— a fejlődés, haladás
VÁROSIASODÁS: — 448
VEGYESHÁZASSÁG: — katolikus és nemkatolikus keletiek között: — 361
VENDÉGSZERETET: — papok -e: — 236
VEZETŐSZEREP: — Római Szentszék -e: — 398
VÉDELEM: — jog a -hez: — 496
VÉLEMÉNY: köz: — 341—347
— befolyásos minden társadalmi réteg privát -re és köz -re: — 343
— köz— jelentősége a békére: — 498
— a prédikáció versenye a — alakítókkal: Eccl. suam 84
— egyéni —: jog és kötelesség az egyéni -re egyházi területen: — 66
— l. véleményszabadság
VÉLEMÉNYSZABADSÁG: jog az egyéni vélemény változtatására és terjesztésére: — 402, 491
— teológiai kérdésekben is: — 484
VÉRTANÚK: — vallásszabadság: — 50, 69, 75, 123, 241, 280
— a különvált testvéreknél is: — 51, 393
VÉRTANÚSÁG: — mindenkinek fel kell készülnie a -ra, a szeretet legfőbb bizonyítására: — 69

VÉTEK: — Krisztus halálában: — 411
— kereszténynek vétke az ateizmusban: — 455
— az egyházszakadásban: — 393, 396
VILÁG: — az Egyház viszonya a -hoz: — 415—420, 423, 446—509
— Egyház dialógusa a -gal: Eccl. suam 54—104
— fogalma: — 446
— az egész teremtés benső természete Isten dicséretére irányul: — 65
— ellentétek és egyensúly-zavarok: — 449, 465
— változásai: — 43—46, 248
— l. haladás
— az emberek együtt építik a világot: — 456
— Krisztus szellemével kell betölteni a -ot; ez különösen a világiak feladata: — 65, 528
— l. világiak
— a világ kereszténnyé nevelése: — 190, 528
— az egész világ Isten népébe torkollik: — 52
— a világ teljessé válik: — 467
— az evangéliumi tanácsok által lemondunk a világról: — 264
— a kontemplatív szerzetesi intézményekben elszakadnak a világtól: — 264
VILÁGIAK: — fogalma: — 37, 62, 63, 315—316
— kötelessége és joga az Egyház és a Világ építésén részt venni: — 315, 536
— feladata a világban: — 62, 318, 470
— közreműködése a politikai életben: — 315—318, 323, 493
— közreműködése a gazdasági és szociális életben: — 463, 488
— és a tömegeszközök: — 341, 344, 345
— egyéni kezdeményezése egyházi területen: — 237
— és a hívek aktív részvétele a liturgiában: — 108—109
— párbeszéde a klérussal: — 215, 323, 446, 468, 504
— a hívek liturgiai művelése: — 109
— a liturgiai tevékenységben nincs rang és személyi tekintély: — 111
— az anyanyelv használata a liturgiában: — 112
— a püspök és a hívek egysége: — 113
— az Egyház tiszteletben tartja a művészet szabadságát a szakrális művészetben is: — 126—127
— missziókban együtt kell működni a társadalmi rend feladataiban: — 286
— missziókban polgári és apostoli működést kell kifejteni: — 290
— missziókban szolgálni kell a gazdasági, szociális és tudományos feladatokat: — 301
— — nélkül nincs igazi Egyház: — 291
— a „hitterjesztés" műve kongregáció feladataiban együtt kell működni: — 296
— missziós bevetése: — 301
— és a papság: — 237
— a papoktól világosságot és szellemi erőt, de nem mindig konkrét megoldásokat várhatunk: — 470
— teológiai képzések: — 484
— a kúriában: — 165
— a zsinat felhívása a -hoz: — 332
VILÁGIAK APOSTOLKODÁSA: — 314—334
— alapja: — 315
— -nak formái: — 168
— megfelelően állásának és tehetségének, mindenkinek apostolkodnia kell: — 168, 310
— világiak munkaterületei: — 315, 320, 324—326
— világiak karizmái: — 315
— részvétel az Egyház üdvözítő küldetésében: —63, 310
— ott nagyon fontos, ahol csak a világiak jelenítik meg az Egyházat: — 63, 291
— különleges és közvetlen együttműködés a hierarchia apostoli munkájában: — 63
— a plébánosok figyelmébe ajánlandó. — 173
— a tanítók apostolkodása: — 192
— az Egyház megújhodásának jele: — 396
— segíti az együttműködést különvált testvérekkel: — 329
VILÁGI ÁLLAPOT: — szerzetesi élet -ban: — 265
VILÁGIAK CSOPORTJA: — 330
VILÁGI INTÉZMÉNYEK: — 266, 301
VILÁGI SEGÍTŐK: — hivatásos —: — 327
VILÁGI TEKINTÉLY: — 498
VILÁGI TEOLÓGUSOK: — 484
VILÁGKÉP: a modernség tisztítja az életet a mágikus és babonás elemektől: — 449

Z, Zs

ZARÁNDOK: — az Egyház földi zarándoklása: — 44, 54, 392
— a zarándok Egyház végső állapotbeli jellege: — 73
— a zarándok Egyház lényegénél fogva hittérítő: — 278
— Isten népe földi vándorlásának idején tagjaiban ki van téve a bűnnek: — 393
— az Eukarisztia a vándorlás kenyere: — 286
ZÁRDA: — l. szerzetesház
ZENE: — Egyházi zene: — 103, 124—126
ZSIDÓK: — Isten népe: — 47, 52, 409, 414
— Ábrahám a zsidók és a keresztények közös atyja: — 146, 414
— rokonság a keresztények és a zsidók között: — 42 Eccl. suam 99
— nem egyetemlegesen vétkesek Krisztus keresztrefeszítésében: — 414
— Isten nem vetette el és nem átkozta őket: — 414
— antiszemitizmus: — 414
— l. Izrael
ZSINAT: — és a pápa: — Eccl. suam: 4, 7, 12, 16, 27, 29, 40, 47, 61, 64
— pasztorális céljai: az Egyház benső megújhodása, az Evangélium elterjedése, dialógus a világgal: — 240
— ökumenikus zsinat és a hatalom az Egyházban: — 55
— és a csalatkozhatatlanság: — 57
— és a pátriárkák: — 359
— zsinatok tanulmányozása: — 246
— szinódusok, zsinatok, és a püspökkari konferenciák: — 176—179
ZSOLOZSMA: — l. imaóra, szent zsolozsma: 102, 119—120.

77-5940 Pécsi Szikra Nyomda F. v.: Szendrői György

200,– Ft